

B
1
40

Handwritten text in a stylized script, possibly Arabic or Persian, partially obscured by the binding.

~~Ba 2-7~~

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL	
GF 5A	
Sala:	B
Estante:	1
Numero:	40

~~4~~

~~7-853~~

4
20-39

R. 14.958

DISPUTATIONVM

ROBERTI

BELLARMINI

POLITIANI,

S. R. E. CARDINALIS,

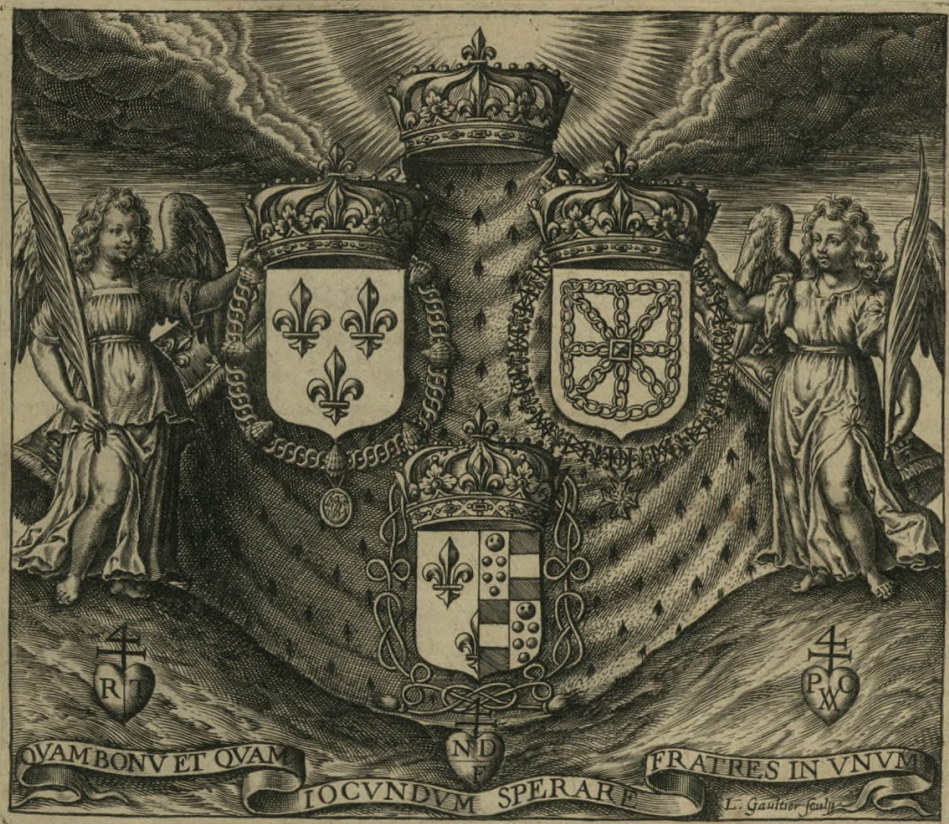
DE CONTROVERSIIS

CHRISTIANÆ FIDEI,

Aduersus huius temporis Hæreticos;

Tomus Secundus.

EDITIO PLVRIMIS LOCIS AVCTA ET EMENDATA,
ex correctorio libello nuper ab Auctore Romæ vulgato.

PARISIIS,

Ex Officinis **TRI-ADELPHORVM** Bibliopolarum,

via Iacobæa, & in monte D. Hilarij.

M. D. C. XIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Universitäts
SANAD.
B
70
8

829.91.8

i11832265

LIBER PRIMVS, DE CONCILIIIS, ET ECCLESIA.

PRÆFATIO.

ACRORVM CONCILIORVM AVCTORITATEM, qua semper in Ecclesia magna fuit, aduersus multiplices hereticorum fraudes, & calumnias, his libris pro viribus defensurus, antequam ad rem ipsam aggrediar, pauca quedam putauit esse dicenda de summa, atque incredibili calliditate, quam ad hanc eleuandam auctoritatem Satanae administri nostris temporibus adhibuerunt. Etenim quoniam sacrosancta Conciliorum auctoritas in Ecclesia Catholica, vt par erat, semper eminuit, & saepe in maximis rerum perturbationibus, ad dissipandas errorum tenebras, quasi fulgor quidam salutaris illuxit, non existimauit hostis humani generis posse diutius se discordias in Ecclesia serere, & schismata, atque hereses conseruare, & propagare, nisi iudicia Ecclesiastica de medio tolleret; & cathedram illam euerteret, ex qua Christus ipse per homines sonans, & iudicans, omnes fidei controuersias litesque componit.

ITAQVE Lutheranos excitauit homines, vt ad fallendum paratos, ita proiectos ad mentium; qui quidem, cum initio nullo modo fieri posse crederent, vt Summus Pontifex ad indicendum generale Concilium adduceretur, ceperunt ipsi magna contentione simul, & Pontificem grauius accusare, & aduersus eundem Pontificem Concilij generalis opem implorare. Ita enim fore arbitrabantur, vt & quacunq; vellent scelera, atque flagitia, quamuis falsa, & incredibilia, de Pontifice liberè spargere, & eum apud omnes Christianas nationes reum maximorum criminum facere sibi liceret, & ipsi interim non Ecclesiae hostes esse, vt re ipsa erant, sed viri amantes pietatis, fideique zelum habere, quippe qui Concilij auctoritatem agnoscerent, ab omnibus iudicarentur. Quocirca tot, & tam atrocibus calumnijs, & maledictis, & voce, & litteris Christi vicarium onerauerunt, vt permultis, magnisque nationibus planè persuaferint, eum non Christianum Praesulem, sed Christi iuratum hostem, atque adeo ipsum verum, & proprie dictum Antichristum esse.

ORATIONEM certè immensam suscipierem, si ea mendacia percensere vellem, quibus heretici huius temporis in omnibus penè libris, & sermonibus suis Apostolica sedis Pontificem impudentissimè asperserunt, vnum solùm, aut alterum exempli caussa attingam. Martinus LUTHERVS in libro de Ecclesia propè extremo: Papa, inquit, Scripturam sacram, in cæno, & puluere sepeliit, & doctrinam Christianam penè integram deleuit. Extat libellus de primatu Papæ scriptus nomine totius Synodi SMALCHALDICÆ, auctore, vt arbitror, Philippo, quo in libro, praecleara illa Synodus Lutheranorum ab hoc mendacio exorditur: Papa, inquit, arrogat sibi auctoritatem condendi leges de cultibus, de mutatione sacramentorum, de doctrina, & vult suos articulos, sua decreta, suas leges existimari pares legibus Diuinis. Et infra: Arrogat sibi Papa Diuinam auctoritatem, quia sumit sibi ius mutandi doctrinam Christi, & cultus à Deo institutos, & suam doctrinam, & suos cultus vult obseruari tanquam Diuina.

AT quod Sacramentum, quem cultum à Deo institutum, quem doctrinae articulum Papa mutauit? Et quis ille Pontifex fuit, qui suas leges diuinis legibus exaequauit? an non videmus

quotidie Pontificias leges, vel ab iisdem, qui tulerunt, vel à successoribus, si tempus id postulet, abrogari? *Quæ* verò diuina lex ab vllò vnquam Pontifice legitur abrogata? sed nolo in eiusmodi nugis tempus amittere. Hoc affirmo, similibus mendacijs plenos esse libros Lutheranorum, eaque apud illos, non vt res saltem dubias, sed vt oracula certissima litteris, & sermone omnium celebrari. Qui tamen initio, vt dicebam, ne omnino alieni ab Ecclesia Catholica esse viderentur, quanto plus auctoritatis detrahebant Pontifici, tanto amplius Concilio tribuebant. Extat Lutheri ipsius ad generale Concilium prouocatio. Extant Comitata Imperialia, Augustana, Norimbergensia, Spirensia, Ratisponensia, Vormatiensia, aliæque nonnulla, in quibus Lutherani Generale Concilium sepius postularunt.

AT ne fortè molestum sit, si tempus in tam varijs tot comitorum actis recitandis conteramus, proferam tibi, Lector, ipsorum Protestantium testimonium, quod ad initium eius libri, qui Protestatio aduersus Concilium Tridentinum inscribitur, continetur: Profitemur, inquit, ac protestamur nos adhærere, ac semper adhæsisse protestationi, & appellationi Reuer. Patris D. LUTHERI ab iniustissimo, violentissimoque iudicio Pontificis, ac omnium eius factionis iudicium ad liberum Christianum, legitimum, ac in Spiritu sancto congregatum Concilium. Qui processus, protestatio, & appellatio fuit postea vnanimiter, ac multoties à nostris Ecclesijs renouatus, & in aliquot etiam Imperialibus conuentibus ab omnibus statibus comprobatus. *Hæc ipsorum sunt verba*, quibus, vt vides, affirmant, Lutherum primò, deinde Ecclesias suas, postremò etiam Principes sibi addictos, à Pontificis sententia, ad Concilij iudicium sepius appellasse.

SED quamdiu existimas, in sententia ista expetendi Concilij permanserunt? quamdiu nullum futurum esse Concilium sperauerunt. Nam simul ac PAVLVS Pontifex eius nominis Tertius, Concilium generale ad Tridentum indixit, & eiusdem Concilij fundamenta iaci, & initia quædam apparere cæperunt, continuo illi mutata sententia, vel potius, quam antè simulauerant, apertè prodita, Concilium improbare, à Concilij appellare, nec solum recentia, sed etiam vetera omnia reprehendere, & ipsum Tridentinum vixdum inchoatum inuectiuis, censuris, protestationibus, calumnijs quoque & mendacijs opprimere studuerunt, vt si fieri posset, prius Concilium illud hæreticorum astutia solueretur, quàm Catholicorum diligentia coalesceret.

ITA verò esse, vt dico, testes mihi sunt omnes, qui legerunt librum de Concilij à Luthero illo ipso tempore conscriptum, libellum PHILIPPI Melanchthonis de causis, cur Lutherani ad Concilium non accesserint; librum Protestationis XXXIV. Ministrorum; librum Illyrici de norma ac praxi Concilij; Denique Martini Kemnitij examen Tridentini Concilij; Consilium Caroli Molinei super eodem non admittendo Concilio; Antidotum Ioannis Caluini contra eiusdem venena Concilij. Sed opera precium erit ex istis ipsis, quos nominauimus, auctoribus, aliquid proponere, vt ex eorum verbis & testimonio cognoscas, quanti fiant ab illis Ecclesie Concilia, quæ paulò antè tantoperè flagitauerant.

IGITUR Martinus LUTHERVS, cùm fama accepisset, indictum esse Concilium, continuo arrepto calamo, librum confecit, atque inscripsit, De Concilij: credo, vt ageret Deo gratias, & Ecclesie gratularetur, atque omnes ad Concilium inuitaret. Nihil minus; summa enim libri est, Nihil esse opus Concilij, cùm etiã vetera illa sanctissima & celeberrima errauerint, & quilibet Parochi & Ludimagistri non minus possint in Ecclesia, quàm quæuis maxima, & numerosissima Concilia. **ORDITUR** à Concilio illo sine controuersia antiquissimo & sanctissimo, quod Apostoli Hierosolymis celebrauerunt: & quoniam in eo Concilio Apostoli decreuerunt abstinendum esse à sanguine & suffocato, ad has angustias nos redigit, vt vel ab his cibus nos abstinamus, vel apertè fateamur, liberum esse Concilio summo ac primo non obedire. **D**EINDE, grauitè exponit quanta calamitas esset, non vesci deinceps capreis, leporibus, ceruis, cuniculis, anseribus, turdis, cæterisque auiculis, & quod miserius est, abstinere lucanicis, alijsque sarciminibus, & insculis etiam quibusdam, quæ non solum pipere condiuntur, sed etiam sanguine (vt ipse loquitur, qui ista benè norat) vel liquido tinguntur, vel crasso, & coagulato infarciuntur.

QVIA vprò tam grauis iactura nullo modo subeunda Luthero esse videbatur, inde effecit, non esse Apostolico decreto obtemperandum. Ex quo rursum ita conclusit; Ergo liberum est nobis omnia alia Concilia relinquere, & sic liberi sumus ab omnibus Concilijs. Præclare omnino: quasi verò quia non tenemur ea Concilij lege, quæ solùm ad tempus data fuerat, iam nullis alijs Conciliorum legibus teneamur.

PERGIT deinde ad NICÆNVM I. Concilium, cuius in Ecclesia Catholica semper summa auctoritas fuit, ac de canonibus eius Concilij loquens: Hi omnes, inquit, articuli, fœnum, stramen, ligna, stipulæ fuerunt. Et infra: De illis ligneis articulis reliquiæ manserunt, quasi aliqui titiones, nempe articulus de festo Paschatis. Hic nimirum est honor, quem habet Lutherus antiquissimo & celeberrimo Concilio, ut eius decreta ligna, fœnum, stipulas, titiones appellet. Sed parum esset, si tantùm non necessarios, ac superuacaneos eos canones diceret, & non etiam periculosos, impossibiles, inter se contrarios ac pugnantes esse contenderet. Quia enim vetat Concilium, ne qui se abscederunt, sacris ordinibus inuidentur, & simul imperat hominibus sacris, ne vllam omnino domusæ feminam habeant, præter matrem aut sororem: Hic profus, inquit Lutherus, non intelligo sanctum Spiritum in hoc Concilio, si illi pro idoneis non sunt reputandi in ministerio Ecclesiastico, qui seipso castrant ad vitanda libidinum incendia; & rursus illi etiam non sunt idonei, qui ad euincendos carnis stimulos habent, aut ducunt vxores: quò res tandem cadet? An debet Episcopus, aut Concionator illum intolerabilem ardorem, & æstum amoris illiciti sustinere, & neque coniugio, neque castratione se ab his periculis liberare? Quasi verò, Luthere, nihil sit medium, inter coniugium & castrationem: quo pacto igitur, Paulus, Ioannes, Iacobus, Apostoli ceteri, Amrosius, Hieronymus, Gregorius, & quid enumero singulos homines? quo pacto, inquam, tot millia Sanctorum, neque se ipsi abscederunt, & tamen vsque ad vitæ finem vxoribus caruerunt? nimirum precibus, ieiunijs, labore assiduo, non membrorum abscessione gloriosa certamina superantur.

SED audiamus, quàm honorifice de hoc eodem Nicæno Concilio sub finem huius loci loquatur LV THERVS: An verò, inquit, nihil aliud est negotij Spiritui sancto in Concilijs, quàm vt impossibilibus, periculosis, non necessarijs legibus suos ministros obstringat, & oneret? Quæ cum ita sint, vides certe, Lector, quanti faciat Lutherus Conciliorum auctoritatem, cum decreta Nicæni Concilij, quo nullum est magis à Patribus omnibus laudatum, lignea, non necessaria, periculosa, impossibilia, inter se pugnantia, ac demum stramen, fœnum, stipulas, titiones ore impudentissimo appellare non vereatur; quid, quod omnia Concilia ita extenuat, vt cum eis Parochorum industriam, & Ludimagistrorum auctoritatem comparet? Putasne, inquit, adeò esse tenue, aut angustum officium Parochi, aut Ludimoderatoris, vt non possint aliqua ex parte conferri ad Concilia? dicam & quiddam amplius, maius lumen accedit doctrinæ Christianæ ex Catechismo puerili, quàm ex omnibus Concilijs. Et infra: Et quid opus est verbis, etiam si omnium Synodorum decreta possent per infundibulum demitti in tuum corpus, tamen nondum esses Christianus, quia nimis parum conferunt. Egregia sanè Conclusio, & digna tam graui Theologo, qui paulò antè tam seriò videbatur Concilij generalis iudicium appellare. Omitto quod dicit de Secunda, Tertia, & Quarta Synodo, cum similia sint prioribus, & ego breuitati studeam.

VENIO igitur ad ea mendacia, quæ ad extenuandam Concilij Tridentini auctoritatem aduersarij sine vlllo pudore effutiunt, nec tamen omnia, nec etiam plurima, id enim infiniti operis esset, sed pauca de multis proferam: Illi Sycophantæ, inquit LV THERVS in libro de Concilijs, qui parasitantur Papæ, adeo sunt dementati, vt hoc paradoxum audacissimè defendant: Concilia potestatem habere condendi nouos articulos fidei, & mutandi veteres. At qui sunt isti Sycophantæ? Cur nemo nominatur? vbi, quando, quo teste dixerunt, aut scripserunt, posse à Concilijs fidei articulos immutari?

MATTHIAS ILLYRICVS in libro de norma ac praxi Concilij Tridentini: Clamant illi, inquit, Concilij scilicet Patres, Ecclesiam, id est, Pontificem cum suis spiritualibus esse supra Scripturam, & Papam posse ex plenitudine potestatis contra Apostolum, & totum vetus Testamentum dispensare. *Hæc ille. Sed extat Concilium, legatur diligenter, nusquam inuenientur eiusmodi portenta.*

MARTINVS KEMNITIVS in examine Concilij Tridentini, ita diues mendaciorum est, vt quattuor sententiolis, quinque mendacia comprehenderit: Dicunt, inquit, Patres, videlicet Concilij, quòd Papa habeat voluntatem pro ratione, in his, quæ vult; quòd possit formam Sacramentorum ab Apostolis traditam immutare, quòd contra Epistolas Pauli possit statuere, quòd dispensare possit contra quattuor prima Concilia, & contra verba Euangelij. *Quis crederet tam impudentes homines reperiri potuisse, qui de Tridentino Concilio tam audacter menirentur, cum & ipsius acta passim legantur, & adhuc viuunt plerique eorum, qui ipsi per se Concilio interfuerunt.*

SED restat adhuc aliud splendidum omnino & sapius repetitum aduersariorum mendacium. Multis de causis Lutherani HOSIUM Cardinalem, virum æterna memoria dignum, implacabili odio persequuntur, sed eò præcipuè, quòd Legatus Apostolicæ Sedis Concilio Tridentino præfuderit, atque eidem Concilio industria & sapientia sua non parum ornamenti, atque etiam emolumenti contulerit. *Vt igitur simul, & Legati, & Synodi auctoritatem deprimerent, verba quadam, quæ is Cardinalis in libro de expresso verbo Dei, nomine Schuuenckfeldij hæresiarchæ protulerat, & ideo protulerat, vt indicaret, quàm terri errores ex Lutherana hæresi, quasi venenati fructus ex corrupta radice pullulassent; illa, inquam, verba tanquam si Cardinalis ipsius sententiam continerent, boni isti viri magna cum execratione vbique disseminauerunt; ac primum in libro Protestationis XXXIV. Ministrorum ita legimus: Sed iam audiamus istius gloriosi gubernatoris præsentis Conciliabuli verba, quomodo, & secundum quam regulam ille cum suis sodalibus velit de Ecclesiæ & Religionis controuersijs iudicare, & statuere: sic enim in blasphemix verba erumpit, inquit: Nos verò Dei de cælo sententiam expectabimus, ac tum istos pro sua, non pro Scripturarum sententia dimicantes, tum ipsas etiam Scripturas faceffere iubebimus. Non oportet Legis, aut Scripturæ esse peritum, sed à Deo doctum: vanus est labor, qui Scripturæ impenditur. Scriptura enim creatura est, & egenum quoddam elementum, non conuenit Christiano nimium creaturæ addictum esse. Quibus recitatis subiungunt Protestantes. Hæc iste nefarius Antichristi Cardinalis Legatus, & impij Conciliabuli Gubernator, contra viuentem Deum blasphematur.*

ILLYRICVS verò in libro de norma & praxi Concilij Tridentini posteaquam illa eadem verba ex libro Cardinalis deprompta repetiuit, ita illi benè precatus est: Dominus IESVS, inquit, obstruat igne infernali ista blasphemata ora Antichristi; & eius mancipiorum, & vendicet gloriam ab eorum tyrannide. *Quid tibi videtur, candide Lector, an non est scelus inauditum, & audacia planè incredibilis in causa tam atroci, & tam perspicua tam impudenter mentiri? Est in manibus liber, nec vlla est in verbis eius obscuritas, & si testimonium auctoris requiritur, ego ipse doctissimum illum senem aliquando dicentem audiui: Ego ita sentirem: ego talia scriberem? si mea illa verba essent, verè dignus essem, qui in medio foro cremarer. Et placuit tamen non vni, aut duobus; sed triginta quattuor simul Ministris verba illa optimi viri in alienum sensum ita detorquere, vt quæ Schuuenckfeldij sunt, Cardinalis ipsius esse crederentur; qui mihi similiter fecisse videntur, ac si aliquis modo contenderet illa blasphemata verba Iudeorum de Christo: Ecce homo vorax, & potator vini, non est hic homo à Deo qui Sabbatum non custodit, reus est mortis, tolle, tolle, crucifige eum. Atque alia his similia, non esse verba Iudeorum, sed Matthæi aut Ioannis, quòd in eorum Euangelijs reperiantur. Habes igitur, quàm parui aestiment Concilia aduersarij, & quot fraudibus, & calumnijs eorum auctoritatem eleuare*

conentur, qui tamen paucis antè annis generale Concilium, quàm vnicum remedium præsentium disidiorum expetere videbantur.

SED dicet aliquis fortasse, Optabant illi quidem, atq; optat etiam nunc generale Concilium sed non eiusmodi, quale Tridentinum fuit. Ita est, optant illi generale Concilium, sed quale nunquam fuit. Explicat enim conditiones Concilij Philippus Melancthon in eo libello, quem inscripsit, De causis cur Lutherani ad Concilium non accesserint. sed potissimum duæ sunt. ALTERA, vt ius suffragij etiam decisiui habeant omnes homines, docti, siue Sacerdotes, siue Laici sint; quod est in Ecclesia Christi ad hunc diem inauditum, & talis Concilij vllum exemplum proferent, præsertim, cum doctos homines vocent, qui dum loquuntur, aut scribunt, aliquot verba Græca, aut Hebræica, Latinis admiscent. ALTERA ratio est, vt detur ab Imperatore saluus conductus, non solum personis, sed etiam causæ, hoc est, vt nec personæ possint puniri, si nolint obtemperare Concilio, nec fides, & confessio Lutherorum possit damnari, etiamsi Theologi Lutherani eam defendere non potuerint; quæ conditio cum superiore aperitissimè pugnat, & est ipsa per se inepta & ridicula. Nam si nec personæ nec sententiæ damnari possunt, nihil omnino in Concilio decerneretur.

QUORSUM igitur attinebat petere, vt etiam Laici suffragium habent decisiuum, si nihil est in Concilio decidendum? Et quorsum tot sumptus, tot pericula, tot labores in Concilio congregando? Quorsum ex toto orbe terrarum Episcopi & Doctores vexantur, vt ad Concilium veniant? Quorsum tot dies in questionibus fidei proponendis, discutiendis, defendendis consumuntur: si posteaquam sunt omnia parata, adhuc licet vnicuique Concilij decretum, controuersiam reuocare? Neque Philippus Melancthon solus hoc docet, docuit ante eum Martinus Lutherus, docuere post eum Ioannes Calvinus, Ioannes Brentius, Martinus Kemnitz, Lutherani & Calvinistæ omnes: Capite, inquit LUTHERVS artic. iij. ex quingentis articulis, hoc Euangelium, quia neque Papæ, neque Concilij, neq; vlli hominum commissum est, vt concludat, quid sit fides. Ideo debeo dicere, Papa tu conclusisti cum Concilij; nunc habeo ego iudicium, an acceptare queam, nec ne. Et CALVIVS libro quarto Institut. capit. 9. §. 8. Quoties, inquit, Concilij alicuius decretum profertur, expendi primum diligenter velim, quo tempore habitum sit, qua de causâ habitum, & quo consilio, quales homines interfuerint; deinde illud ipsum, de quo agitur, ad Scripturæ amussim examinari, idq; in eum modum, vt Concilij definitio pondus suum habeat, sitque instar præiudicij; neq; tamen examen, quod dixi, impediatur.

ITAQUE vult Calvinus, Concilij sententiam, præiudicium, non iudicium esse, deq; ea sententia posse, ac debere quoscumque, & maxime priuatos homines iudicare. Quod idem alijs verbis Kemnitzius, Brentius, & ceteri omnes docent. Quid verò est hoc aliud, quàm nolle iudicium vllum fieri? nolle controuersias vnquam finire? nolle pacem & concordiam, se bella, schismata, dissensiones, lites vigere perpetuò? Sed bene habet, nisi aliud dicerent, facilius laterent: hæretici certe non haberentur. Nunc verò ita se produnt, vt planè nunc sint cæci, qui eos hæreticos esse non vident; nam cum hæresis ab electione dicatur, nulla est nota clarior, nullum certius signum hominis hæretici, quàm cum Ecclesiastico iudicio non acquiescit, sed ipse sibi est dux, ipse iudex, ipse dogma proprium eligit, quod sequatur. Fidei, obedientia comes est, mater humilitas. Hæreseos soror contumacia, mater superbia est.

QUÆ cum ita sint, nostra iam partes erunt, vt quantum opera, industriae, laboris in Ecclesiastica auctoritate labefactanda hostes fidei ponunt, tantum nos in eadem asserenda, ac vindicanda ponamus, & quoniam ea in Summo Pontifice, & Episcoporum Concilijs præcipuè cernitur, & nos iam de Pontifice quinque libris, præ ingenij nostri tenuitate, disseruimus, nunc de Concilijs, quanta maxima poterimus claritate, DEO duce atque auspice, disseremus.

INDEX LIBRORVM SECUNDI TOMI.

Primæ Controuersiæ generalis,

De Concilijs, & Ecclesia.

- LIBER I. De natura & causis Concilij.
II. De potestate Conciliorum.
III. De Ecclesiæ natura & proprietatibus.
IV. De notis veræ Ecclesiæ.
-

Secundæ Controuersiæ generalis,

De membris Ecclesiæ.

- LIBER I. De Clericis & Sacerdotibus.
II. De Monachis & Religiosis cæteris.
III. De Laicis, ac potissimum de Magistratu politico.
-

Tertiæ Controuersiæ generalis,

De Ecclesia, quæ purgatur in locis subterraneis.

- LIBER I. De Purgatorio; an sit.
II. De loco, tempore, pœnis, & alijs, quæ ad Purgatorium pertinent.
-

Quartæ Controuersiæ generalis,

De Ecclesia, quæ triumphat in cælis.

- LIBER I. De Beatitudine & cultu Sanctorum.
II. De eorum reliquijs & imaginibus.
III. De Basilicis, festis diebus, aliisque rebus, quibus Sanctorum memoria à mortalibus colitur.
-

PRIMA
CONTROVERSIA
GENERALIS,
DE CONCILIIIS,
ET ECCLESIA MILITANTE.
QUATTVOR LIBRIS
COMPREHNSA.

PRIMA

CONTRORSIA

GENERALIS

DE CONCILIIIS

ET ECCLESIA MILITANTE

QUATTOR LIBRIS

COMPTONENSIS

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

De Concilijs & Ecclesia.

PRÆFATIO.

- CAP. I. RDO disputationis. ✠
- II. Qui scripserint de Concilijs.
- III. De nomine Concilij & origine.
- IV. Partitio Conciliorum duplex.
- V. Concilia generalia approbata.
- VI. Concilia generalia reprobata.
- VII. Concilia partim confirmata, partim reprobata.
- VIII. De Concilio nec manifestè probato, nec manifestè reprobato.
- IX. De vtilitate vel etiam necessitate celebrandorum Conciliorum.
- X. Concilia generalia vtilia esse, & suo quodam modo necessaria, non tamen absolutè & simpliciter.
- XI. Concilia Episcoporum aliqua simpliciter esse necessaria.
- XII. Cuius sit congregare Concilia.
- XIII. Soluuntur argumenta aduersariorum.
- XIV. Explicantur dubitationes quædam.
- XV. Quinam sint ad Concilium conuocandi. ✠
- XVI. Soluuntur obiectiones aduersariorum.
- XVII. Quot Episcopi requirantur ad generale Concilium.
- XVIII. Episcopos in Concilijs non Consiliarios, sed Iudices esse.
- XIX. Cuius sit generali Concilio præsidere.
- XX. Soluuntur argumenta aduersariorum.
- XXI. Explicantur conditiones, quas Lutherani requirunt in Concilio celebrando.

LIBER SECVNDVS.

De Conciliorum auctoritate.

- CAP. I. RGVMENTA & partitio huius libri.
- II. Concilia generalia à Pontifice confirmata, errare non posse, ex Scripturis demonstratur.
- III. Idem probatur ex Patribus.
- IV. Idem ostenditur argumentis à ratione ductis.
- V. Concilia particularia, à Pontifice approbata, errare non posse.
- VI. Soluuntur argumenta ex Scripturis deprompta.
- VII. Soluuntur argumenta petita ex testimonio veterum Patrum.
- VIII. Soluuntur argumenta ex Conciliorum erratis.
- IX. Soluitur obiectio ducta ex ratione.
- X. Concilia particularia, non probata à summo Pontifice, non omnino certam fidem facere.
- XI. Concilia generalia, ante confirmationem summi Pontificis errare posse, nisi Patres in definiendo sequantur Pontificis instructionem.
- XII. An sit maior auctoritas Concilij, quàm Scripturæ.

- XIII. An concilium sit supra Pontificem.
 XIV. Explicantur opiniones diuersæ.
 XV. Summum Pontificem caput esse totius Ecclesiæ.
 XVI. Non esse in Concilio summam potestatem.
 XVII. Summum Pontificem absolutè esse supra Concilia.
 XVIII. Pontificem non posse subijcere seipsum sententiæ coactiuæ Conciliorum.
 XIX. Soluuntur argumenta aduersariorum.

LIBER TERTIVS.

De Ecclesia militante toto orbe diffusa.

- CAP. I. E nomine Ecclesiæ. ✠
 II. De definitione Ecclesiæ.
 III. De non baptizatis.
 IV. De Hæreticis & Apostatis.
 V. De Schismaticis.
 VI. De excommunicatis. ✠
 VII. De prædestinatis.
 VIII. De non perfectis.
 IX. De magnis peccatoribus.
 X. De infidelibus occultis.
 XI. Proponitur altera controuersia; An Ecclesia sit semper visibilis, siue, an errare
 & deficere possit.
 XII. Ecclesiam esse visibilem.
 XIII. Ecclesiam visibilem non posse deficere.
 XIV. Ecclesiam non posse errare.
 XV. Soluuntur argumenta, quibus astruitur Ecclesia inuisibilis.
 XVI. Soluuntur argumenta, quibus aduersarij probant, Ecclesiam posse deficere.
 XVII. Soluuntur argumenta, quibus aduersarij probant, pastores Ecclesiæ omnes
 simul errare posse.

LIBER QVARTVS.

De notis Ecclesiæ.

- CAP. I. RACTATIONEM de notis Ecclesiæ utilissimam esse.
 II. Refellitur sententia hæreticorum.
 III. Proponuntur veræ notæ Ecclesiæ.
 IV. Explicatur prima NOTA.
 V. NOTA secunda. ✠
 VI. NOTA tertia.
 VII. NOTA quarta.
 VIII. NOTA quinta.
 IX. NOTA sexta. ✠
 X. NOTA septima.
 XI. NOTA octaua. ✠
 XII. NOTA nona.
 XIII. NOTA decima. ✠
 XIV. NOTA vndecima.
 XV. NOTA duodecima.
 XVI. NOTA decima tertia. ✠
 XVII. NOTA decima quarta. ✠
 XVIII. NOTA decima quinta. ✠

✠

DE CONCILIIS ET ECCLESIA, LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Ordo disputationis.

DISSERVIMVS hætenus de capite militatis Ecclesiæ: nunc de ipsa Ecclesia differendū erit. Quia verò Ecclesia bifariam considerari potest, vt in Cōcilijs congregata cernitur, & vt toto orbe terrarum diffusa est, propterea nos quoque primum de Cōcilijs tum de ipsa Ecclesia disputabimus. Præponimus autem disputationem de Concilijs, disputationi de Ecclesia, licet, ordo naturæ contra suadere videretur, quoniam disputatio de Concilijs magis connexa est cum disputatione de summo Pontifice, quæ iam præcessit, quàm disputatio de Ecclesia.

Igitur controuersia de Concilijs duabus in rebus posita est, in definitione legitimi Concilij & in eiusdem Concilij auctoritate. Heretici enim huius temporis fingunt nouam formam Cōciliorum, & ijs deinde nullam ferè tribuūt auctoritatem. Nos tamen his duabus partibus addemus tertiam.

Itaque in tres partes diuidetur vniuersa disputatione. In PRIMA præmittemus quædā, quæ ipsi disputationi quasi aditum aperiant; qui scripserit de hac materia, quid sit Concilium, quotuplex, quot, & quæ hætenus celebrata sint: quæ omnia tractabimus sine cōtentione admodū simplicis narrationis. In SECUNDA definiemus, quid propriè postulet natura legitimi Concilij: vbi tractabitur de materia, forma, fine, & efficiente Conciliorum, necnon de ijs, quæ aduersarij requirunt in Concilijs. In TERTIA differemus de auctoritate Conciliorum, tum absolutè, tum etiam per comparationem ad Scripturæ, & Summi Pontificis auctoritatem.

CAPVT II.

Qui scripserint de Concilijs.

VT igitur ordiamur à primo: de hac materia tractant in primis libri ipsi Conciliorum, qui tamen negligenter cōseruati sunt, & multis vitijs scætant, quæ corrigenda sunt ex veterum lectione: deinde multa extant in decretis Gratiani, Iuonis, Burchardi, Martini Bracharenfis, item pauca quædam legi possunt apud Hilarium libro de Synodis, Isidorum li. 6. Etymolog. c. 16. Bedā in li. de sex ætatibus, in Constantino IV. Freculphum in fine Chronicis, Ioannem Pfellū, & Photium libro de septē Synodis.

Præter hos veteres scripserūt multi recentiorum. vt Thomas Vvaldensis li. 2. doctrinal. fidei, c. 26. & 27. Ioannes de Turrecremata li. 3. summæ de Ecclesia: Ioannes Gerson in tractatibus varijs de potestate Ecclesiæ & Cōciliorum: Dionysius Carthusianus in libris tribus de Concilijs: Ioannes Eckius in Enchiridio: Iodocus Clichtouæus in defensione Concilij Senonensis: & Iodocus Tiletanus in defensione Concilij Tridentini: Ioannes Cochlæus in libro de Concilijs: Ioannes Rossensis, contra articulum Lutheri 28. & 29. Caietanus in opusculis: Albertus

Pighius li. 6. hierar. Ecclesiasticæ: Cardinalis Hosius in explicatione Symboli, ca. 24. & lib. 2. contra prolegomena Brentij, Petrus à Soto in defensione suæ Confessionis contra Brentium: Ioannes Antonius Delphinus li. 2. de Ecclesia: Melchior Canus li. 2. de locis Theologicis: Hugo in opere inscripto, Synodia Hugonia: Item Iacobatius in opere de Concilijs, & Galpar Villalpandæus in disputationibus nouem pro Concilio Tridentino: Alphonfus à Castro lib. 4. de hæresibus: Gulielmus Lindanus li. 3. c. 7. Panopliæ Euangelicæ.

CAPVT III.

De nomine Concilij, & origine.

PORRO Concilij nomine idem significatur in Ecclesia, quod nomine comitiorum in regnis: nam quemadmodum cum oritur controuersia in Republica, conueniunt in vnum Principes Regni, vel Magistratus, ac statuunt quid factū opus sit: Ita in Ecclesia cum oritur controuersia aliqua de religione, conueniunt Præsules Ecclesiarum, & simul collatis sententijs, statuūt quod bonum videtur. Ita actum videmus Act. 15. vbi primum cœperunt Concilia Christiana celebrari, ac deinceps singulis ætatibus.

Hanc autem originem Conciliorum, etsi Albertus Pighius li. 6. de cælesti hierarchia, c. 1. contendat esse planè humanam, & naturali ratione excogitam, probabilius tamē est diuinam esse. Nam Concilium Chalcedonense in epist. ad Leonem, & VI. Synodus, actione 17. & Celestinus Papa in epist. ad Concilium Ephesinum, & Concilium Toleranum III. non procul ab initio, docent concilia esse demonstrata à Christo in illis verbis, Matth. 18. *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic ego in medio illorum sum.*

Deinde, credibile est Apostolos, qui pleni erāt Spiritu sancto, non nisi ipso Spiritu sancto admonente primum Conciliū congregasse. Vnde etiam dicunt: *Visum est Spiritui sancto & nobis, Act. 15.* Præterea, etsi ratio naturalis dicit, vt in rebus dubijs Princeps consulat homines peritos, tamen vt soli Episcopi conuocentur, & ij non sint consiliarij, sed iudices, non videtur solius humanæ rationis inuentum. Denique certum est Conciliorum celebrationem, quæ omnibus sæculis in Ecclesia fuit de Apostolica traditione descendere: Apostolicas verò traditiones ego quidem humana inuenta appellare non audeam. Sed hætenus de origine. Nunc de nominibus vno verbo.

Nomen Latinum Cōcilij, inuenitur passim in Testamento veteri, & nouo, pro congregationibus Iudæorum, sed Græcè nomen, id est, *συνodus*, non inuenitur in Scripturis, vbi enim Latinè legimus Cōcilium, in Græco textu vbique *συνεδριον*, vel *συνάγωγα*. inuenitur autem nomen Synodi primum in

canonibus Apostolorum can. 38. vbi iubentur Episcopi singulis annis bis Concilia celebrare. Deinde inuenitur apud Eusebium lib. 5. hist. c. 23. ac deinceps in omnibus auctoribus.

CAPVT IIII.

Partitio Conciliorum duplex.

SVNT autem quatuor genera Cōciliorum: quædam enim sunt generalia, quædam nationalia, quædam prouincialia, & quædam diœcesana. Membrorum trium primorum meminit Augustinus lib. 2. de Baptismo contra Donatistas, c. 3. vbi dicit Concilia prouinciarum, vel etiam maiora, qualia sunt regionum emendari à Cōcilijs plenarijs. Vltimi membri meminit Concilium Toletanum I V. c. 25.

Generalia dicuntur ea, quibus interesse possunt & debent Episcopi totius orbis, nisi legitime impediuntur, & quibus nemo rectè præsidet, nisi summus Pontifex, aut alius eius nomine. Inde enim dicuntur œcumenica: id est, orbis terræ Concilia.

Nationalia dicuntur, in quibus conueniunt Archiepiscopi, & Episcopi vnus regni, vel nationis, quibus præest aliquis Patriarcha, vel Primas, qualia sunt multa Concilia Romana, Toletana, & Africana, de quibus illud notandum est, ea, licet sint reuera distincta à generalibus, & prouincialibus: tamen vtrorumque nominibus interdum appellari.

Vocantur enim sæpe Concilia Vniuersalia, vt patet ex Concilijs Romanis sub Symmacho, vbi semper dicitur: *Symmachus Concilio generali præsidens*, & tamen aderant solum Episcopi Italiae. Sic in Cōcilio Toletano III. c. 18. dicitur: *Præcipit hæc sancta, & vniuersalis Synodus*: & tamen solum aderant Episcopi Hispaniæ, idem patet ex Concilio IV. Carthaginensi. Dicuntur ergo ista generalia, siue vniuersalia quia sunt generalia in eo regno, non autem absolute. Dicuntur autem prouincialia ista eadem à Gratiano dist. 3. can. Porro, quia certis prouincijs continentur, non autem ad omnes Christianos pertinent sicut verè generalia.

Prouincialia dicuntur, in quibus conueniunt tantum Episcopi vnus prouinciæ, quibus præest Archiepiscopus, siue Metropolitanus, & huius generis sunt plurima in tomis Conciliorum. De his videtur loqui VII. Synodus actio 3. cum ait, se amplecti etiam decisiones localium Conciliorum.

Diœcesana sunt, in quibus conueniunt tantum Presbyteri vnus Episcopatus, & ijs Episcopus præest, cuius generis paucissima exstant, nec immerito: nam vix dici possunt Concilia, cum in eis ordinariè nullus sit, qui iurisdictionem habeat, præter vnum Episcopum qui præest.

Altera partitio Conciliorum complectitur item quatuor membra: quædam enim sunt ab Apostolica sede approbata atque ab Ecclesia vniuersa recepta, quædam omnino reprobata, quædam partim approbata, partim reprobata, quædam nec approbata, nec reprobata. Quod membrum postremum in Concilijs particularibus potissimum locum habet.

CAPVT V.

Concilia generalia approbata.

CONCILIA generalia approbata numerantur Chucusque decem & octo. PRIMVM est Nicænum, quod quidem celebratum est ab anno Domini CCCXXVII. vsque ad annum CCCXXX.

qui fuit annus XV. Syluestri Papæ, & vicesimus Constantini Imperatoris: conuenerunt Episcopi CCCXVIII. è quibus erant Patriarchæ, Alexander Alexandrinus, Eustathius Antiochenus, Macarius Hierosolymitanus, & Metrophanes Cōstantinopolitanus: quæuis hi duo postremi non erant eo tēpore Patriarchæ, sed diu postea eam dignitatem adepti sunt. Quidam etiam Metrophanem nō per se, sed per legatum Alexandrinum, qui postea ei successit in Episcopatu adfuisse volunt. Vide Metaphrastem in oratione de rebus gestis apud Nicæam. Ac duæ potissimum controuersie definitæ sunt: Vna de die Paschatis: Altera de Diuinitate Christi aduersus hæresim Arianorum, ipso Ario Principe hæreseos, post annos decē in latrinis dum aluū purgaret, fœdè defuncto.

Sed quia hæc omnia in dubium reuocari possent propter discrepantes scriptorum sententias, paucis singula demonstranda sunt. PRIMVM, de tempore Cōcilij mira est opinionum varietas, sed veritas nostræ sententiæ hac ratione confirmari potest. Constant Cōcilium Nicænum finem accepisse anno XX. Imperij Constantini. Id enim scribit Eusebius lib. 3. de vita Constantini, & Socrates lib. 1. historiæ, cap. 12. cæpit autem Constantinus imperare anno Christi CCCXI. vt ex Chronico sancti Hieronymi, ex Gregorio Haloandro, aliisque Chronologis patet. Efficitur igitur, vt anno Christi CCCXX. fuerit annus Constantini XX. & finis Nicæni Concilij.

Item inchoatum est Concilium Paulino, & Iuliano consulibus, vt Socrates refert libro 1. capite 9. alias 13. Nicephorus lib. 8. cap. 26. Durauit autem annis tribus, vt idem Nicephorus ibidem testatur. Porro consulatum Paulini, & Iuliani Cassiodorus annotauit anno XVII. Constantini, ex quo sequitur finitum Concilium fuisse anno XX. eiusdem, proinde inchoatum anno Christi CCCXXVII. finitum anno CCCXXX. Sanè Onuphrius Panuinus, quia consulatum Paulini, & Iuliani ponit anno Christi CCCXXV. hoc ipso anno ponit initium Synodi Nicæne.

Deinde incidisse Concilij tempus in Syluestri Pontificatum, non Syluestri & Iulij, vt Photius docet in lib. de septem Synodis, vel Iulij solius, vt Sozomenus scribit lib. 1. c. 16. & ex Sozomeno Caluinus lib. 4. Institut. cap. 7. §. 1. & Ioachimus Camerarius in historia Nicæne Synodi, vbi se diligentissimum scriptorum veterum lectorem fuisse affirmat, facile demonstrari potest. Nam, vt supra diximus, anno vicesimo Constantini, finis Concilio impositus est, quod etiam fatetur Camerarius libro citato. Syluester autem creatus est Pontifex anno sexto Constantini, vt ex Chronico Eusebij, ac Hieronymi patet, & sedit in Apostolica sede supra XX. annos, vt Damasus, Onuphrius, & omnes omnino scriptores testantur: Igitur annus XX. Constantini, & finis Nicæni Concilij in Syluestri Pontificatum necessario incidit.

Præterea Milthiades Syluestri prædecessor sedit eodem Constantino imperante, vt testantur Optatus l. 1. contra Parmenianū, & Augustinus in ep. 162. & 165. & ipse etiam Constantinus apud Eusebiū lib. 10. hist. c. 5. non igitur potuit Syluester nisi post inchoatum Constantini imperiū Apostolicam sedem adipisci: tenuit autem eam omnium consensu supra XX. annos. Ergo vicesimo anno Cōstantini, qui fuit postremus Nicæni Cōcilij, non Iulius, sed Syluester Apostolicam sedem moderabatur. Quare rectè Damasus in Pōtificali, Hieronymus in Chronico, Theodoretus lib. 1. histor. cap. 3. sexta Synodus, act. 18. & Concilium Florentinum sess. 3. alijque permulti

auctores Nicenam Synodum Syluestri Papæ temporibus factam esse scripserunt.

De NUMERO Episcoporum, qui eidem Concilio interfuerunt, videntur esse sententiæ variæ. Nam Eusebius lib. 3. de vita Constantini dicit conuenisse Episcopos supra CCL. Athanasius lib. de sententiâ Nicænæ Synodi ait, fuisse Episcopos plus minus CCC. Eustachius apud Theodoretum li. i. c. 8. histor. dicit numeratos supra CCLXX. Sozomenus li. i. c. 16. ponit circiter CCCX. Vera tamen, & communis sententiâ est, fuisse CCCXVIII. Nam Epiphanius hæresi 69. scripsit, vsque ad sua tempora fuisse conseruata nomina singulorum Episcoporum, & fuisse præcisè CCCXVIII. Hilarius quoque in lib. de Synodis propè extremo, & Ambrosius præfatione librorum de fide, mysticum & sacrum dicunt esse numerum Patrum Concilij Nicæni, & multo antea præfiguratum in illis CCCXVIII. militibus, quibus Abraham victoriam de quinque regibus reportauit. Denique Hieronymus in Chronico, Sulpitius lib. 2. hist. Theodoretus lib. 1. cap. 7. & omnes alij constanter hunc numerum ponunt.

Iam verò duas fuisse causas eius Concilij, quæstionem videlicet de Paschate, & quæstionem de Christi Diuinitate, testantur Eusebius lib. 3. de vita Constantini, Athanasius in libro de Synodis Arimini, & Seleucia, & Epiphanius hæresi 70. quæ est Auditorum.

Denique, vtrum Nicænum Concilium ante mortem probrosam Arij celebratum sit, non est omnino certum. Epiphanius enim hæresi 69. apertè scribit, Concilium post mortem Arij celebratum fuisse: at contrarium scribunt historici Ruffinus li. 10. c. 13. Socrates lib. 1. c. 19. & 25. & cæteri. neque possunt hæ sententiæ conciliari, si dicamus duos Arios fuisse vt significat Sulpitius li. 2. sacre historię. Nā etiam si duo Arij fuerint, vnus tamen est ille, qui periit in latrinis, hunc autem ipsum Epiphanius ante Concilium, Ruffinus & cæteri post Concilium ponunt. & sane videntur historici melius sensisse, præsertim cum in V. Synodo tractatum sit, an liceat hæreticos post mortem damnare: quod certè in dubium venire non potuisset, si Arium iam mortuum Synodus Nicæna damnasset. Sed res non est tanti momenti, vt propterea oporteat nos plus temporis in ea confumere.

SECUNDA Synodus est Cõstantinopolitana, quæ celebrata est aduersus Macedonium negantem Spiritus sancti diuinitatem, Theodosio seniore Imperatore, ac Damaso summo Pontifice. Conuenerunt autem Episcopi ex diuersis prouincijs CL. è quibus Patriarchæ fuerunt Nectarius Cõstantinopolitanus, Timotheus Alexandrinus, Meletius Antiochenus, & Cyrillus Hierosolymitanus.

Porro tempus Synodi huius secundæ incidit. Prospero teste in Chronico, in consulatum Gratiani & Theodosij Augustorum, hoc est, in annum Domini CCCLXXXIII. vel in annum sequentem, vt vult Socrates, qui lib. 5. hist. cap. 8. scribit. Concilium conuenisse Coss. Syagrio & Eucherio, hoc est in annum CCCLXXXIV. vel si rationem Onuphrij sequaris, in annum CCCLXXXI. quos ex eodem Prospero & Cassiodoro, & alijs constat Consulatum gessisse post consulatum Gratiani & Augusti. Pfellus in libro de septem Synodis ponit interuallum annorum LVI. inter primam & secundam Synodum. Si autem ad numerum annorum CCCXXVII. quo tempore diximus inchoatam fuisse Synodum primam, addas numerum annorum LVI. efficiet numerum annorum

CCCLXXXIII. qui est numerus, quem Prosper in Chronico annotauit.

Est verò animaduertendum, in hoc Concilio, neminem adfuisse ex prouincijs Occidentalibus. Si quidem Damasus Papa Romæ coegerat Synodum Occidentalium, atque ad eum locum inuitauerat Episcopos, qui Constantinopoli conuenerant, vt eomodo Romæ celebraretur Concilium plenissimum: sed quia patres Orientales iustis de causis Romam venire non potuerunt, accepit Damasus excusationem eorum, & animis ac sententijs duæ illæ Synodi coniunctæ sunt ac si vna & eadem fuissent. Atque propter huiusmodi coniunctionem habita Synodus Cõstantinopolitana vna ex Oecumenicis & legitimis Synodis. Vide Theodoretum lib. 5. hist. cap. 9. & 10.

TERTIA Synodus est Ephesina I. quæ coacta est Theodosio iuniore, Imperatore, & Celestino I. summo Pontifice: conuenerunt Episcopi CC. ex quibus Patriarchæ fuerunt Cyrillus Alexandrinus, qui locum etiam Rom. Pontificis obtinebat, Ioannes Antiochenus, & Iuuenalis Hierosolymitanus, quāquam Ioannes, quia se adhuc in itinere constituto Concilij decretum factum fuerat, initio dissentire cœpit à Cyrillo, postea tamen recõciliati sunt, atque idem senserunt. Causa Concilij fuit Nestorij Episcopi Cõstantinopolitani noua hæresis, quæ Christum in duas personas diuidebat.

Celebratum vero Concilium est, Basso & Antiocho Consulibus, vt Prosper in Chronico, & Socrates lib. 7. c. 34. indicant: is autem erat annus Domini CCCCLXXXIV. Quid sequuti sint Pfellus, qui ponit solum interuallum annorum XL. inter secundam & tertiam Synodum, & Onuphrius qui annotauit hanc Synodum celebratam anno Domini CCCCLXXX. Coss. Theodosio decimum tertium & Valentiniano tertium, non possum dicere, præsertim cum in ipsa Synodo tomo 2. ca. 1. disertis verbis legamus Synodum inchoatam post Consulatum Theodosij decimum tertium, & Valentiniani tertium, nec ignorare potuerit Onuphrius, non esse idem Coss. Theodosio decimum tertium, & Valentiniano tertium, & post Consulatum Theodosij decimum tertium, & Valentiniani tertium.

Adde quod Vincentius Lyrinensis in libro de profanis vocum nouitatibus propè extremo, qui ipso tempore vixit, ita loquitur: *Ante triennium ferme in Asia apud Ephesum celebratum Concilium est, viris clarissimis Basso, Antiochoque Consulibus.* Quid clarius? De tota hac Synodo vide Liberatum in Breuiario, c. 5. 6. 7. 8. & seqq. Socratem lib. 7. ca. 34. Euagrium lib. 1. c. 4. & ipsam Synodum nuper ex Græco in Latinum sermonem conuersam, ac tomis duobus comprehensam.

QUARTA, Synodus est Chalcedonensis, quæ collecta est aduersus hæresim Eutychetis Archimandritæ quæ vnā tantū in Christo naturam asserbat post incarnationem. Acta verò est hæc Synodus Leone I. Pontifice Maximo, & Martiano Augusto, Consulatu eiusdem Martiani, vt ipsum Concilium testatur actione prima: incidit autem is Martiani Cõsulatus in annum Christi CCCCLIV. iuxta computum Matthæi Palmerij, & Gregorij Holoandri, vel CDLII. iuxta Marianum Scotum & Siebertum, vel CDLI. iuxta Onuphrium in libro de Romanis Pontificibus. Pfellus XXX. annos interponit inter tertiam & quartam Synodum, sed is, vt superiori numero detraxit annos decem, ac posuit XL. pro L. ita nunc addidit annos decem, ac posuit triginta pro viginti, nisi

fit error Librariorum. Porro Episcopi adfuerunt DCXXX. ex quibus erant Patriarcha, Dioscorus Alexandrinus, qui tamen mox eiectus est, Maximus Antiochenus, Anatholius Constantinopolitanus, & Iuuenalis Hierosoly. Vide Liberatum in Breuiario, cap. II. & sequentibus, & Euagrium libro 2. histor. cap. 2. 3. & 4.

QUINTA Synodus generalis non est, ut multi putant, ea quae sub Agapeto & Menna celebrata est, quaeque in secundo tomo Conciliorum sub nomine quintae Synodi quatuor actionibus continetur, siquidem illa particularis fuit, & quintam Synodum antecessit, ut disertis verbis docent Ioannes Zonaras in vita Iustiniani, & Nicephorus lib. 17. cap. 9.

Coacta est autem quinta Synodus vera apud Constantinopolim, Vigilio summo Pontifice, & Iustiniano seniore Imperatore, anno duodecimo post Consulatum Basilij, ut initio eiusdem Synodi legimus, qui est annus Dominicae incarnationis DLIII. vel DLVI. iuxta Pfellum, qui annis CII. vult posteriorem esse quintam Synodum quartam. Conuenerunt Episcopi CLXV. ut idem Pfellus tradit, e quibus erant Patriarcha Eutychius Constantinopolitanus, Apollinaris, Alexandrinus, Dominus Antiochenus, & Eustochius Hierosolymitanus, qui tamen non per se, sed per Legatos interfuit. Summus autem Pontifex, nec per se, nec per Legatos interfuit. Synodum tamen per libellum confirmavit, ut Nicephorus scribit lib. 17. cap. 27.

Causa congregandi Concilij fuit Origenis haereticus, quae tunc inualefcebat. Itaque datus est Origenes, & simul Dydimus & Euagrius eius sectatores: necnon Theodori Mofuepteni, & Theodoret Cirenensis scripta, & epistola, quae dicebatur Ibae ad Marim Persam. Vide de hac Synodo Zonaram loco citato, Nicephorum lib. 17. c. 27. S. Gregorium lib. 1. Epist. 24. Euagrium lib. 4. ca. 38. & Liberatum in Breuiario, c. 23. & 24. tamen si quae Liberatus dicit valde caute legenda sunt, aut enim non sunt ipsius, aut ipse falsa alia relatione deceptus fuit. Certè non congruunt cum aliorum Catholicorum Patrum narrationibus.

SEXTA Synodus celebrata est apud Constantinopolim anno duodecimo Constantini IV. teste Paulo Diacono in vita eiusdem, qui quidem erat annus Domini DCLXXXI. vel DCLXXXV. iuxta Pfellum, qui annos CXXIX. ponit inter quintam & sextam Synodum. Quod verò in ipso Concilio passim adscribitur annus CXXVIII. eiusdem Constantini, non est error Typographorum, ut censet Illyricus Cent. 7. ca. 9. Nam etiam si non imperavit Constantinus post mortem patris, nisi annis XVII. tamen imperavit etiam annis multis cum patre suo, ut Zonaras significauit, dum illum ait ab ipso patre coronatum fuisse ante discessum in Siciliam. Itaque Concilium numerat annos Constantini à prima coronatione. Paulus verò Diaconus à morte Constantis patris Constantini.

Conuenerunt Episcopi CCLXXXIX. ut idem Paulus Diaconus testatur, & consentit numerus, qui habetur in VII. Synodo, act. 3. Beda tamen in libro de sex aetatibus, prope finem, Regino libro 1. Ado Viennensis, & Freculphus in Chronico, solum centum quinquaginta Patres numerat. Patriarchae fuerunt duo, Georgius Constantinopolitanus, & Macharius Antiochenus. Nam Alexandrinae & Hierosolymitanae Ecclesiarum solum Legati quidam adfuerunt. Summus quoque Pontifex Agato per Legatos suos interfuit, & praesedit. In ea Synodo damnata est haereticorum, qui unam tantum in Christo

A voluntatem esse volebant. Vide de hac Synodo praeter citatos auctores, Albertum Pighium in Diatriba, & Franciscum Turrianum in Apologia pro VI. & VII. Synodo: Albertus enim has duas Synodos sextam & septimam, ut modo extant, adulterinas, & supposititias esse concedit. Contra Turrianus veras & germanas esse docet. Quid nobis verius videatur in libro 4. de Pontifice, cap. II. iam explicauimus.

B SEPTIMA Synodus apud Nicam congregata est anno VIII. Constantini & Irenae, ut scribunt Paulus Diaconus libro 23. rerum Romanarum, & Cedrenus in Compendio historiarum. Fuit autem is annus Christi DCCLXXXI. si Paulo Diacono credimus, vel DCCLXXXVI. si credimus Cedreno. Onuphrius ponit annum Constantini X. & Christi DCCLXXXIX. Pfellus annos duntaxat LX. inter sextam & septimam Synodum esse voluit, quod nullo modo cum veritate cohaeret. Ideo quidam medium esse putant Librariorum, ac Pfellum ipsum annos centum scripsisse. Conuenerunt Episcopi, ut idem Pfellus habet CCL. e quibus Patriarcha vnus fuit Tharasius Constantinopolitanus, ceterorum Patriarcharum solum Legati adfuerunt. Adrianus Papa per Legatos suos praesedit, ac vnà cum reliqua Synodo eos damnauit, qui sacras Christi & Sanctorum imagines omni honore spoliabant. De hac Synodo vide, si placet, quae nos disseruimus, cum ageremus de Concilio Francofordiensi, in disputatione de cultu imaginum.

C OCTAUA Synodus est Concilium IV. Constantinopolitanum, quod celebratum est Adriano II. summo Pontifice, & Basilio Augusto, anno tertio eiusdem Basilij, ut in ipsa Synodo, act. prima significatur, qui annus erat Domini DCCLXX. Conuenerunt Episcopi CCLXXXIII. e quibus vnus Patriarcha Photius, ac deinde Ignatius Constantinopolitanus, caeteri per Legatos adfuerunt.

D Est autem hoc loco animaduertendum, tres Synodos in causa Photij Constanti-nopoli celebratas. Vna tempore Nicolai I. Pontificis, & Michaelis Imperatoris celebrata est, in qua depositus fuit Ignatius, & ordinatus Photius, cuius Synodi meminit Zonaras in vita Michaelis: nec est dubium, hanc fuisse profanam Synodum, ut patet ex epistolis Nicolai I. & Adriani II.

Altera Synodus est ea, quam nos diximus octauam, quae exstat, quamuis imperfecta, in tomis Conciliorum, in quo deposito Photio, iterum restitutus est Ignatius, atque huius Synodi meminit Zonaras in vita Basilij Imperatoris.

E TERTIA est ea, quam tempore eiusdem Basilij celebravit per Legatos suos Ioannes VIII. Adriani successor, in qua Synodo, defuncto iam Ignatio, iterum restitutus est Photius, & si vera sunt, quae Graeci dicunt in Concilio Florentino, sess. 6. & quae refert ex hac Synodo Franciscus Turrianus in li. de actis VI. VII. & VIII. Synodi, rescissa planè acta praecedentis Synodi, sub Adriano, quin etiam statutum ut tolleretur de Symbolo illa particula, Filioque, sed id nullam habet verisimilitudinem. Idcirco facile mihi persuadeo, aut esse omnia ficta, quae dicuntur de Ioanne VIII. ut S. Antoninus docet in Summa historiali, part. 3. tit. 22. c. 13. §. 10. aut certè verum quidem esse, Photium à Ioanne VIII. per Legatos restitutum in sedem Constantinopolitanam post mortem Ignatij, at caetera supposititia & adulterina esse, & à Graecis ficta, ut ex Manuele Calleca Turrianus ostendit libro citato.

Confirmor autem in hac sententia, tum quia Zonaras meminit quidem restitutionis Photij, non autem abrogationis Cōcilij VIII. nec ablationis illius particulæ (*Filioque*) ex Symbolo, tum etiam, quia Græci in Concilio Florentino sess. 6. non agnoscūt pro Synodo Oecumenica Cōcilium illud sub Ioanne VIII. etsi illis multum prodesse potuisset, si legitimum & germanum Concilium fuisset. Atque hætenus de Concilijs Orientalibus, nunc addemus breuiter Occidentalia.

NONVM Concilium est Lateranense Primum, Episcoporum DCCCC. & amplius, anno MCXXIII. contra Saracenos, pro recuperanda terra sancta, tempore Calisti II. & Henrici V. Imperatoris. Platina, Onuphrius. non extat.

DECIMVM est Lateranense II. Episcoporum mille, anno MCXXXIX. contra Antipapas, & pro iure Cleri, tempore Innocentij II. & Lotharij Imperatoris. Platina, Onuphrius. non extat.

VNDECIMVM est Lateranense III. Episcoporum ferè CCC. pro reformatione Ecclesiæ, & contra Valdenses, anno MCLXXX. tempore Alexandri III. & Friderici I. Imperatoris. Platina, Onuphrius, item Gulielmus Tyrius, qui interfuit, lib. 20. de bello sacro, cap. 26.

DVODECIMVM est Lateranense IV. Patrum MCCCLXXXIII. ex quibus erant Episcopi CDLXXIII. anno MCCXV. contra varias hæreses, & pro terra sancta, tempore Innocentij III. & Friderici II. Matthæus Palmerius, Onuphrius, Platina.

TERTIUMDECIMVM est Lugdunense Primum, anno MCCXLV. contra Imperatorem Fridericum, & pro terra sancta, tempore Innocentij IV. & Friderici II. Matthæus Palmerius, Platina, Onuphrius. extant huius Concilij aliqua decreta in Sexto decretalium.

DECIMVMQVARTVM est Lugdunense II. Patrum ferè mille, ex quibus Episcopi erant D. anno MCCCLXXIV. contra errorem Græcorum, tempore Gregorij X. & Rodulphi Imperatoris. Matthæus Palmerius, Platina, Onuphrius. Extant ex hoc Concilio quædam in Sexto decretalium.

DECIMVMQVINTVM est Viennense, Episcoporum CCC. anno MCCXI. contra varias hæreses, tempore Clementis V. & Henrici VII. Imperatoris. Palmerius, Platina, Onuphrius. extant ex hoc Concilio decreta, quæ dicuntur Clementina.

DECIMVMSEXTVM est Florentinum, (omitted) Pisânium, Constantiense, & Basiliense de quibus postea) anno MCDXXIX. Patrum CXLI. qui subscripserunt, & multorum aliorum, qui ante subscriptionem discesserant, ut in fine Concilij annotatur, contra errores Græcorum, tempore Eugenij IV. & Alberti Imperatoris. Matthæus Palmerius, Platina.

DECIMVMSEPTIMVM est Lateranense V. Patrum CXIV. cōtra schismata, & pro variis negotiis, tempore Iulij II. & Leonis X. & Maximiliani Imperatoris, cœpit anno MDXII. finem habuit MDXVII.

DECIMVM OCTAVVM est Tridentinum, anno MDXLV. inchoatū anno MDLXIII. finitum cōtra hæreses Lutheranorum, tempore Pauli III. Iulij III. ac Pij IV. & Caroli V. ac Ferdinandi Imperatorum. Numerus Patrum his verbis describitur à Gaspare Villalpandæo, disputatione quinta de Concilio Tridētino. *Adsumt, inquit, sex Cardinales, quatuor Legati, Patriarcha tres, Archiepiscopi triginta duo, Episcopi ducenti vigintiocto, Abbates quinque, Generales ordinū ministri septē, Episcoporum procuratores plurimi.*

Ex his Concilijs nullum est, quod non sit à Pontifice probatum, & à Catholicis recipiatur: nam de primis octo Concilijs patet ex decreto, dist. 16. can. Sancta octo. De nouem sequentibus Synodis, ex eo patet esse probatas, quod in eis præfuerit summus Pontifex. De vltima patet ex confirmatione Pij IV. Græci tantum recipiunt prima septem Concilia, ut notum est ex Concilio Florentino sess. 5. & 6. Lutherani autem tantum recipiunt prima sex, ut patet ex Magdeburgensibus centu. 8. c. 9. & cent. 9. cap. 9. Eutychniani, qui adhuc inueniuntur in Asia tantum recipiunt prima tria. Nestoriani, qui etiam in Oriente reliqui sunt, tantum recipiunt prima duo. Trinitarij, qui in Hungaria & Polonia nunc versantur, nullum recipiunt.

CAPVT VI.

Concilia generalia reprobata.

PRIMVM generale opinione Arianorum, reprobatum, est Concilium Antiochenum anno CCCXLV. in anno quinto Constantij, ut dicitur à Socrate lib. 2. cap. 5. & Sozomeno lib. 3. cap. 5. in quo damnatus est Athanasius, & via patefacta ad euerisionem Concilij Nicæni primi.

NOTANDVM est autem, à summa Conciliorum, & aliis confundi hoc Concilium cum aliis quibusdam, sex enim fuerunt Concilia Antiochena. Primum & secundum contra Paulum Samosatenum, tempore Dionysij Papæ, circa annum CCLXIX. Vide Eusebium li. 7. histor. c. 23. 24. & 25. Tertium Arianorum, tempore Iulij I. anno CCCXLV. ut supra diximus. Quartum est Macedonianorum pro sua hæresi anno CCCLXVII. tempore Liberij Papæ. Hieronymus in Chronico. Quintum est Catholicum prouinciale Episcoporum XXX. cuius canones 25. habentur in tomo I. Conciliorum. Videtur fuisse tempore Iouinianij, & Liberij. Vide Sozomenum lib. 6. ca. 4. Sextum est insertum act. 14. Concilij Chalcedonenfis.

SECVDVM generale est Mediolanense Episcoporum plusquam CCC. anno CCCLIV. tempore eiusdem Constantij, in quo etiam oblique fides Catholica damnata est. Ruffinus lib. 10. ca. 20. Socrates lib. 2. cap. 29.

TERTIVM generale est Ariminense Episcoporum DC. sub eodem Cōstantio anno CCCLXIII. ut notat Hieronymus in Chronico, in quo sublatū est de Symbolo nomen *dyabolo*. huius Concilij fuit quasi pars quædam Seleucienfis in Oriente. Vide August. lib. 3. contra Maximinum, c. 14. Hieronymum contra Luciferianos. Ambrosium epist. 32. Ruffinum lib. 10. c. 21. Socratem lib. 2. cap. 29. Basilium epist. 52. ad Athanasium.

QVARTVM est Ephesinum II. tempore Theodosij iunioris anno CCCCLXIX. in quo, factione Dioscori, occisus est S. Flavianus Episcopus Constantinopolitanus, & Legati Romani Pōtificis Leonis fugati, ac demum hæresis Eutychniana confirmata. Reprobata est hæc Synodus à Leone in epistola ad Clerum & populum Constantinopolitanum: Item ad Theodosium: Item ad Pulcherian, quæ sunt 22. 23. 24. & 25. Vide Breviarium Liberati, c. 12. & Euagrium lib. 1. c. 9. & 10.

QVINTVM est Conciliū Constantinopolitanū sub Leone Isauro cōtra sacras imagines anno DGC. XXX. qui fuit tertius decimus imperij eiusdē, Cōciliū est reprobatū: nam nō interfuit vllus Patriarcharum, excepto S. Germano, qui tamen non consensit, & ideo à sua sede Constantinopolitana deiectus est.

S E X T V M est Concilium Constantinopolitanum sub Constantino Copronymo, & anno DCCLV. conuenerunt autem Episcopi CCCXXXVIII. sed nullus adfuit Patriarcharum, excepto Pseudoepiscopo Constantinopolitano. Definitum est in Concilio, abolendas esse Christi & Sactorum imagines. Reprobatur est hoc Concilium in VII. Synodo, act. 6. Vide de his duobus Concilijs Constantinopolitanis Paulum Diaconum lib. 21. & 22. rerum Romanarum, & Zonaram in annalibus.

Illud etiam obseruabis, hanc Synodum falsò à nonnullis vocari tertiam Ephesinam, ut ab auctore summæ Conciliorum in principio VII. Synodi, & à Sixto Senensi lib. 5. Bibliothecæ sanctæ annot. 247. Nam omnes antiqui eam vocant Constantinopolitanam, & ipsum clarissimè patet ex isto ipso Concilio, quod insertum legitur in VII. Synodo, act. 6. Causa erroris videtur fuisse, quia isti profanæ Synodo præfedit Theodosius Episcopus Ephesinus.

S E P T I M V M est Concilium Pisanum anno MDXI. congregatum ab Imperatore & Rege Galliarum, & aliquot Cardinalibus contra Iulium II. & reprobatur paulò post in Concilio Lateranensi sub Iulio II. sess. 2. & 3.

O C T A V V M numerari potest Concilium Vvittembergense, quod Lutherani generale vocant, CCC. Pastorum præfide Luthero anno MDXXXVI. Vide Cochlearum in actis Lutheri, & Surium in commentario rerum in orbe gestarum anno MDXXXVI.

C A P V T VII.

Concilia partim confirmata, partim reprobata.

P R I M V M generale partim confirmatum, partim reprobatur est Sardicense Concilium, Episcoporum CCCLXXVI. anno Domini CCCLI. tempore Constantij & Iulij I. ex quibus CCC. Episcopi Occidentales fidem Catholicam confirmarunt, quam exponit HILARIUS in libro de Synodis, reliqui LXXVI. Episcopi Orientales fidem Arianam scripserunt. Vide Socratem lib. 2. cap. 16. Sozomenum lib. 3. histor. cap. 10. & 11. & Theodoretum lib. 2. cap. 7. & 8.

S E C V N D V M est Concilium Syrmiese, quod celebratum est annis quinque post Sardicense, hoc est anno Domini CCCLVI. Liberio summo Pontifice, & Constantio Imperatore. In hoc enim Concilio duæ formulæ fidei dissentientes inter se editæ sunt. Vnam composuit Græcè Marcus Arethusius, qui postea sub Iuliano illustre martyrium pertulit, quæ quidem ea esse videtur, quam Hilarius in libro de Synodis propè extremo, ut Catholicam explicat. Alteram alij composuerunt Latine plenam aperta blasphemia, quam Hilarius reprehendit in libro de Synodis, non procul ab initio. In eodem etiam Concilio Photini hæresis damnata est, quam damnationem omnes Ecclesiæ probauerunt. Vide Socratem li. I. c. 24. & sequentibus, & Sozomenum lib. 4. cap. 5. & 6. vide etiam Epiphanium hæresi 71. qui tamen in eo lapsus videtur, quod Sardicam pro Syrmio acceperit.

T E R T I V M est Concilium Quinisextum, in quo continentur canones Trullani. Sciendum est enim ex Tharasio disputante in septima Synodo, act. 4. sextam Synodum, quæ tempore Constantini I V. celebrata est, nullos canones edidisse, sed post annos aliquot tempore Iustiniani Episcopos redijf-

se Constantinopolim, & in Palatio, quod dicitur Trullum 102. canones edidisse, qui dicuntur Trullani, & à Balsamone vocatur Concilium Quinisextum, quia non est hæc Synodus quinta nec sexta, sed canones addit quintæ & sextæ Synodo.

Quo tempore hæc Synodus habitata sit, non est adeo certum. Nam Theophanes quidam historicus, quem citat Franciscus Turrianus in libro de VI. Synodo, docet, celebratam hanc Synodum anno XXVII. à veræ sextæ Synodi dissolutione, nimirum anno secundo Imperij Iustiniani instaurati. At Tharadius in VII. Synodo, act. 4. & Epiphanius in eadem Synodo, act. 6. tomo I. dicunt post quinque annos à dissolutione Concilij hos canones editos. quod certè probabilius mihi videtur: nam alioquin non video, quæ fuerit illa erratica Synodus Constantinopoli à Iustiniano habitata tempore Sergij Papæ, & quam idem Papa reprobauit, teste Beda libro de sex ætatibus, Paulo Diacono lib. 6. cap. 4. Othone Frisingensi li. 5. c. 13. Reginone li. I. & Adone Viennensi in Chronico. nam in anno XXVII. à dissolutione Concilij sexti, non sedebat Sergius, sed Constantinus Papa, & certè Beda, & Tharadius antiquiores Theophane sunt, quin etiam Beda ipso tempore vixit, quo Sergius Papa sedebat.

Hos ergo canones dicimus partim reprobatos, quia non interfuit summus Pontifex, nec per se, nec per legatos, dum isti canones fierent. Et aperte Sergius Papa, qui tunc sedebat reprobatur erraticam istam Synodum, ut ait Beda in lib. de sex ætatibus in Iustiniano. Partim autem approbatos, quia etiam canones illi ex se nullam vim habeant, tamen aliqui postea probati sunt à Pontifice, aut alijs legitimis Concilijs, qualis est can. 82. de pingendis imaginibus receptus ab Adriano Papa, & VII. Synodo. ut patet ex ipsa septima Synodo, act. 2. & 4. Vide quæ disseruimus aduersus hanc Synodum Quinisextam q. 2. de summo Pontifice, cap. 18.

Q V A R T V M est Concilium Francfordiense, quod celebratum est anno DCCXCIV. iuxta Reginonem lib. 2. Adriano I. Pontifice, & Carolo Magno Rege Francorum, quod Concilium ab Adriano confirmatum fuit, quantum ad eam partem, in qua definitum Christum non esse Filium Dei adoptiuum, & ab eodem reprobatur, quantum ad alteram partem, in qua ex errore damnatur septima Synodus. Vide quæ nos diximus in 2. lib. de Concilijs, cap. 9.

Q V I N T V M est Concilium Constantiense Patrum ferè mille, ex quibus Episcopi amplius CCC. anno MCDXIV. inchoatum sub Ioanne XXIII. & anno MCDXVIII. finitum sub Martino V. & Sigismundo Imperatore. Plat. Palmerius. hoc Concilium quantum ad primas sessiones, ubi definit Concilium esse supra Papam, reprobatur est in Concilio Florentino, & Lateranensi vltimo: quantum ad vltimas sessiones, & ea omnia quæ probauit Martinus V. ab omnibus Catholicis recipitur.

S E X T V M est Concilium Basileense inchoatum anno MCDXXXI. & continuatum Basileæ, ac deinde Lausannæ vsque ad annum MCDXLIX, quo tempore cessit Nicolao V. Pontifici, tam Concilium quam Papa Felix V. in schismate ab ipso Concilio creatus. Vide acta Concilij, & Bullam annexam Nicolai V. Pontificis. Huius Concilij nihil est ratum & probatum, nisi quædam dispositiones circa beneficia Ecclesiastica, quæ à Concilio factæ fuerant, quas (paci & vnitatis gratia) Nicolaus prædictus approbavit. Concilium verò ipsum reprobatur in Concilio Lateranensi vltimo, sess. II.

CAPVT VIII.

De concilio nec manifestè probato, nec manifestè reprobato.

GENERALE nec approbatum, nec reprobatum, videtur esse Concilium Pisanum, quod anno M. CD. IX. deposuit Gregorium XI. & Benedictum XIII. & elegit Alexandrum V. siquidem S. Antoninus 3. part. tit. 22. cap. 5. §. 2. & 3. summæ historialis, asserit, conciliabulum illegitimum, non verum Ecclesiæ Concilium fuisse, & euentus idem ostendisse videtur: coactum enim Concilium fuit ad schisma tollendum, & tamen illud non sustulit, sed auxit. Si autem sine dubio fuisset reprobatum, etiam sine dubio Alexander VI. se non sextum, sed quintum appellasset. Adde, quod est fermè communis opinio, Alexandrum, & qui ei successit, Ioannem fuisse veros Pontifices. At certè ex tribus, qui tunc se pro Pontificibus, gerebāt, isti maximè vt veri Pontifices colebantur. Hæc de generalibus.

De Concilijs particularibus vide tomos Conciliorum, & Gratiani decretum dist. 16. cano. sexta Synodus, & dist. 20. canon. delibellis. Item Chronicon Onuphrij, & secundum librum Chronographiæ Genebrardi.

CAPVT IX.

De utilitate vel etiam necessitate celebrandorum Conciliorum.

HIS igitur præmissis, explicanda sunt ea quibus legitima Concilia cōstant, ea vero ad quatuor causas reduci possunt ad finem, efficientem, materiam, & formam Conciliorum. Ac vt à fine, quæ prima causarum est, incipiamus. Primus exponendæ breuiter erunt causæ, ob quas Concilia celebrari solent, deinde ex ijs iudicandum erit, vtrum Conciliorum congregatio sit necessaria, an solum vtilis. Porro causæ præcipuè, ob quas Concilia celebrantur, sex numerari solent.

PRI MA causa est hæresis noua, id est, nunquam antea iudicata propter quam causam coacta sunt prima septem generalia Concilia. Semper enim Ecclesia tanti fecit periculum nouarū hæresum, vt non putauerit aliter posse resisti, quam si omnes aut certè permulti principes Ecclesiarum coniunctis viribus, & quasi agmine facto irruerent in hostes fidei.

SE C V N D A est schisma inter Romanos Pontifices: hac enim de causâ celebratum est Concilium tempore Cornelij. Item aliud tempore Damasi, & rursum alia temporibus Symmachi, Innocen. II. & Alexandri III. & Pisanum, atque Constantiense temporibus Gregorij XII. & Benedicti XIII. nulum enim est potentius remedium, Concilio, vt sæpissimè probatum est.

TE R T I A est, resistētia communi hosti totius Ecclesiæ. hoc modo coacta sunt Concilia ab Urbano II. Calixto II. Eugenio III. alijsque Pontificibus pro bello contra Saracenos. Item ad deponendum Imperatorem celebrata sunt Concilia à Gregorio III. contra Leonem III. Iconomachum: à Gregorio VII. contra Henricum IV. ab Innocen. IV. contra Federicum II.

QU A R T A causa est suspicio hæresis in Romano Pontifice, si forte accideret, vel etiam tyrannis incorrigibilis: tunc enim deberet congregari generale Concilium, vel ad deponendum Pontificem, si inueniretur hæreticus, vel certè ad admonendum, si in moribus videretur incorrigibilis: nam vt dicitur in VIII. Synodo, act. vlt. can. 21. debent generalia

A Cōcilia controuersias circa Romanum Pontificem exortas, non tamen audaçter in sententiam ferre ob istam causam legimus celebratum Concilium Sinuessanū in causâ S. Marcellini, & Romana Concilia in causâ Damasi, Sixti III. & Symmachi, & Leonis III. & IV. quorum nullus à Concilio damnatus fuit, sed Marcellinus sibi ipsi coram Concilio pœnitentiam iniunxit, reliqui se purgauerunt. Vide Platinam, & tomos Conciliorum.

QU I N T A causa est, dubitatio de electione Romani Pōtificis. Si enim Cardinales non possent, aut non vellēt Pontificem creare, aut certè omnes simul perirent, aut aliud fieret verè dubium, ad quos pertineret eiusmodi electio, ad Cōcilium generale spectaret decernere de electione futuri Pōtificis, quam non est verisimile id aliquando euenturum.

SE X T A est reformatio generalis abusu & vitiorum, quæ in Ecclesiam irrepunt: tamen enim solus Pontifex potest leges toti Ecclesiæ præscribere, tamen longè suauis res agit cum approbante Concilio generali summi Pontifex eiusmodi leges præscribit. Hinc videmus omnia ferè generalia Cōcilia canones edidisse de reformatione. Vide Ioannem de Turrecremata lib. 3. cap. 9. & 10.

CAPVT X.

Concilia generalia vtilia esse, & suo quodam modo necessaria, non tamen absolute, & simpliciter.

EX his causis, ob quas Concilia congregari diximus facile erit iudicare, sintne modo vtilia, an etiam planè necessaria Concilia ad Ecclesiæ conseruationem. Et quidem de generalibus Concilijs ita statuo, eiusmodi Conciliorum conuocationes vtilissimas & suo quodam modo necessarias, nō tamen absolute, & simpliciter necessarias esse. Id quod mihi facile persuadeo, Primum ex eo, quod primis trecentis annis caruit Ecclesia Concilijs generalibus nec tamen perijt. Quemadmodum enim annis illis CCC. Ecclesia sine Concilijs generalibus incolumis mansit, sic etiam potuisset sine dubio alijs CCC. & rursum alijs DC. atque alijs mille permanere, nam non defuerunt illo etiam tempore multæ hæreses, multa schismata, multa vitia, atque abusus, quæ tamen omnia Ecclesiam Catholicam, tamen Conciliorum generalium præsidio destitutam, opprimere non potuerunt.

Denique accedit etiam illud, quod nulla ex enumeratis causis generale Concilium absolute necessarium esse conuincit. Nam primum emendatio vitiorum & abusu, (vt à postrema causâ incipiamus) fieri potest satis commodè, tum per leges summi Pontifcis, tum per Conciliorum prouincialium decreta, licet suauis id fiat, vt diximus, per Concilia generalia.

E Illa autem causa de electione summi Pontifcis fieri non potest, si moraliter, non Metaphysicè loquimur vt vnquam vsu veniat. Quis enim credat futurum aliquando, vt Cardinales, aut non velint, aut non possint creare Pontificem? quod si etiam id accideret, vix dubium esse posset, ad quos pertineret electio. Nam cum Romanus Episcopatus euectus sit ad summum Ecclesiæ Pontificatum, eorum sine dubio est, summum Pontificem, eligere, quorum est Romanum Episcopum eligere. Quorum autem sit Romanum Episcopum eligere, nō magis dubium esse posset remotis Pōtificum constitutionib. quam ad quos pertinet aliarum ciuitatum Episcopos eligere. Sed de hac re alibi dicendum erit.

Illud constat, propter eiusmodi causam nullū hactenus concilium generale conuocatam esse. Quod idem de quarta causa dici potest. Nam propter suspensiones de doctrina, & vita Pontificum, nunquam conuenerunt, nisi prouincialia, aut nationalia concilia. Nec sane videtur maiori Concilio opus esse: nam dum est verè Pontifex, non potest ab vllō Concilio iudicari, nisi forte tributur ipse Concilio potestatem examinandi causam suam, & sententiam discretiua non tamen coactiuam ferendā: hanc autem potestatem æque potest Papa tribuere Concilio particulari, atque vniuersali.

Iam verò tertia causa duplici nomine non exigit necessariò generale Concilium: primum, quia non est absolutè necessarium, vt communi hosti, qualis est Turca, resistatur. Si enim Ecclesia conseruari potuit sub immanissimis persecutionibus Neronis, Domitiani, Decij, Diocletiani, cur non posset etiam sub persecutione Turcarum? Deinde quis non videt etiam sine generali Concilio posse bellum indici communi hosti, quemadmodum sæpe factum est?

Denique nec primam, aut secundam causam necessariò postulare Cōcilij generalis cōuocationem, testantur præterita tempora. Nam si ad extinguēdas septem hæreses celebrata sunt septem Concilia generalia, plusquam centum hæreses extinctæ sunt à sola Apostolica sede, cooperantibus Concilijs particularibus: & si vnum schisma sublatum est per generale Concilium Constantiense, schismata supra quinque & viginti sine Concilio generali sublata sunt.

At S. Augustinus lib. 4. contra duas epistolas Pelagianorum, ca. 12. affirmat, paucas quædam hæreses fuisse, ad quas superādas necessarium fuerit concilium plenarium Occidentis, & Orientis. Sanctus quoque Leo in epist. 43. ad Martianum, laudat Martianum Augustum, quod Synodum generalem à se postulatam, etiam ipse necessariam iudicauerit.

S. Isidorus in præfatione Conciliorum scribit, ante Constantini tempora, Christianam Ecclesiam in varias hæreses diuisam fuisse, quòd propter Imperatorum persecutiones non liceret Episcopis Concilia celebrare: vbi sine dubio de generalibus Concilijs loquitur. Constat enim ante tempora Cōstantini, multa Cōcilia particularia celebrata fuisse. Quare velle videtur Isidorus, Concilia generalia simpliciter esse necessaria ad hæreses extirpandas.

Item S. Eugenius Episcopus Carthaginensis, vt Victor testis est, libro 2. de persecutione Vandalicæ, cum vrgeretur à Rege Hunerico, vt de fide cum Arianis Episcopis conferret, respondit, causam fidei communem esse toti Catholicæ Ecclesie, proinde conuocandos esse Episcopos ex omnibus Ecclesie partibus, ac præcipuè significandam rem totam esse Ecclesie Romanæ, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Quæ responsione significauit Eugenius, ad explicandas quæstiones fidei Concilium generale omnino necessarium esse.

Denique, antiqua illa quæstio, essent ne rebaptizandi ab hæreticis baptizati: nunquam finiri potuit, donec accessit sententia Concilij generalis, etiam si multæ præcessissent Conciliorum particularium, & sedis Apostolicæ definitiones; videtur igitur ad controuersias fidei terminandas simpliciter necessaria Synodus generalis. De qua sic loquitur S. Augustinus lib. 1. de Baptismo contra Donatistas, ca. 7. *Quæstionis, inquit, huius obscuritas prioribus Ecclesie temporibus ante schisma Donati magnos viros, & magna charitate præditos Patres Episcopos ita inter se cōpulit, salua pace, disceptare, & fluctuare, vt diu Conciliorū in*

suis quibusq; regionibus diuersa statuta nutauerint, donec plenario totius orbis Concilio, quod saluberrimè sentiebatur, etiam remotis dubitationibus firmaretur. Et c. 18. Hoc, inquit, de Baptismo piè credamus quod vniuersa Ecclesia à sacrilegio schismatis remota custodit. In qua tamen si aliud alij & aliud alij adhuc de ista quæstione, salua pace, sentirent donec vniuersali Concilio vnum aliquid eliquatū sincerumque placuisset, humane infirmitatis errorè excusaret charitas vnitatis. Et li. 2. c. 4. Nec nos, inquit, tale aliquid auderemus asserere, nisi vniuersa Ecclesia concordissima auctoritate firmati, cui & ipse sine dubio cederet, si iam illo tempore quæstionis huius veritas eliquata, & declarata per plenarium Concilium solidaretur. Hæc Augustinus.

Sed ad primum testimonium Augustini, non est difficile respondere, nec enim docet Augustinus Concilia generalia vllō vnquam tempore fuisse simpliciter necessaria, sed solum necessaria quodam modo, hoc est, vt suauius, & maturius pax Ecclesijs redderetur. Si quidem Augustinus quo in loco scripsit, ad hæresim quandam, hoc est, Arianā comprimendam, necessarium fuisse Concilium generale, in eodē scripsit, hæresim Pelagianam, aliasque plurimas sine Cōcilio generali comprimi potuisse. Si autem quæras, quare magis egerit generali Concilio causa Arianorum, quàm Pelagianorum, non respondebit Augustinus, quia obscurior fuerit quæstio ab Arianis in Ecclesiam introducta, quam à Pelagianis: id enim non videtur esse verum, cum multo plura & clariora sint in scripturis testimonia pro diuinitate Christi aduersus Arianos, quàm pro peccato originali aduersus Pelagianos: sed quia Pelagianorum hæresis, Deo sic volente ac disponente, breui damnata fuit ab vniuersa Ecclesia, cum summa pace & consensione id ipsum decreuerit Apostolica sedes Romæ, Concilia Orientalium in Palæstina, & Occidentalium in Africa. Hæresis autem Ariana multos Episcopos patronos ab ipso suo exordio habere cœpit, qui non videbantur facile quieturi, nisi summa totius Ecclesie auctoritate obruerentur. Itaque ad hæresim Pelagianam extinguendam non fuit necessarium generale Concilium, necessarium autem fuit ad extinguendam hæresim Arianam: quoniam illa commode, & facile ab Apostolica sede, cooperantibus Concilijs prouincialibus variorum locorum, compressa est: hæc autem etsi tādē ab eadem Apostolica sede, & prouincialibus Concilijs comprimi potuisset, non tamen æquè commode ac facile.

Idem ad testimonium S. Leonis responderi potest. Iudicauit enim S. Leo, necessariū Concilium generale Chalcedonense, vt eius auctoritate destrui posset id quod perperam egerat Concilium generale Ephesinum secundum. At hanc non fuisse absolutam necessitatē, sed aliqualem duntaxat, perspicuū est ex Concilij Ariminensis irritatione. Fuit enim Ariminense Cōcilio generale, & frequentissimū, ac longè celebrius Ephesino secundo, & tamē à Pontifice Damaso sine vllius generalis Concilij præsidio irritatum fuit. De qua re vide epistolā Damasi ad Episcopos Illyrici, & epist. 52. Basilij ad Athanasium.

Eodem modo exponere cogimur testimonium Isidori: nam quod ipse ait, ante Constantini imperium Ecclesiam diuisam fuisse in varias hæreses, quia non dabatur Episcopis facultas congregandorum Conciliorum, & eo modo plebium docendarum: si absolutè intelligatur apertissimè falsum est. Nam & ante tempora Constantini plurimæ hæreses sunt à Concilijs Episcoporum penitus sublatae, & extinctæ, & post tempora Constantini, non defuerunt hæreses nouæ, quæ Ecclesiam longissimo tempore

vexauerunt. Certè Nestorianæ, & Eutylianæ hæreses nūquam penitus eradicari potuerint, & tamen post Constantini tempora exorta sunt, & in ijs extirpandis Concilia generalia sæpius laborarunt. Id igitur solum Isidorus significare voluit, tempore Constantini Concilia generalia celebrari cœpisse, atque eam rem ad comprimendas hæreses vtilissimam extitisse.

Iam verò quid S. Eugenius sibi voluerit, explicat ibidem Victor Vticensis. Scribit enim Eugenium mentionem fecisse Concilij generalis, & transmarinarum Ecclesiarum, cum vocaretur ad conferendum de fide cum Arianis: non quod non essent in Africa viri doctissimi, qui tutò possent committi cum Episcopis Arianis, sed quod existimabat transmarinos doctores, si in Africam venissent, liberius acturos causam fidei cum non essent subiecti Regi Vandalorum, cui Africani Episcopi subiecti erant. Nec tamen mentitus est Eugenius, cum ait, causam fidei esse communem, & se non posse sine transmarinis Episcopis causam illam suscipere: nam etsi absolute licebat ei conferre cum Arianis de fide, vt sæpe alias in eadem regione contulerant Catholici cum Donatistis, tamen non expediebat eo tempore, & proinde nec licebat sine manifesto periculo. Itaque verè non poterat Eugenius sine transmarinis collegis prouinciam illam suscipere, non quia deerat auctoritas, sed quia deerat opportunitas: nec iniquitas, sed prudentia fuit, tyranni illius petitionem sententiæ ambiguitate eludere.

Restat Vltima illa obiectio, de Baptismo hæreticorum, quæ soluitur duobus modis. Primum enim fortasse non est verum, quod Augustinus putabat, quæstionem illam non potuisse finiri ante Concilij generalis sententiam. Nam Cœcilium generale primum fuit Nicænum tempore Constantini celebratum. Scribit autem S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, illos ipsos Episcopos, qui cū Cypriano decreuerant hæreticos esse rebaptizandos, postea cōtrarium protulisse decretum. Ex quo colligitur, eos Episcopos tandem sententiæ Stephani Romani Pontificis acquieuisse, qui tamen omnes mortui sunt ante tempora Nicæni Concilij.

Idem quoq; Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, scribit Dionysium Alexandrinum in sententiam Cypriani de rebaptizatione concessisse: quod etiam indicat Eusebius lib. 7. historiæ, c. 4. & tamen constat eundem Dionysium paulò post mutasse sententiã, nec fuisse ausum rebaptizare quendam hominem, quem certò constabat ab hæreticis baptizatum, vt idem refert Eusebius lib. 7. historiæ, c. 8. Quid, quod ipse etiam Augustinus in episto. 48. ad Vincentium suspicatur Cyprianum retractasse sententiam suam? Itaque probabile est, etiam ante Nicænum Cœcilium, auctoritate sedis Apostolicæ, quæstionem illam apud omnes Catholicos fuisse finitam, sed etiam si quæstio finita non fuisset vsque ad Concilij plenarij determinationem, vt Augustinus dicit, non tamen inde colligere oporteret, non potuisse finiri: nam licet Apostolicæ sedi cooperantibus prouincialibus Concilij cōtrouerisiam illam finiendi auctoritas nõ deesset, maluerūt tamen sancti illi Pontifices differre in tēpus aliud magis opportunum absolutam determinationem eius quæstionis, quam tot magnos viros ab Ecclesia separare: quia verò tēporis opportunitas nõ ante se obtulit, quã cum Nicænum Conciliũ celebraretur: idcirco Augustinus toties repetit, in Concilio plenario orbis terræ, quæstionem illam tandem esse finitam.

At, inquit, Stephanus Papa, congregato Con-

ilio quodam particulari, iussit non rebaptizari, & excommunicandos censuit eos, qui rebaptizarent, vt scribit Dionysius Alexandrinus, Eusebio teste lib. 7. hist. cap. 4. & Augustinus libro de vnico Baptismo, cap. 14. Igitur quæstionem Papa cum particulari suo Concilio finire voluit, nec potuit. Proinde necessaria videntur omnino Concilia generalia.

RESPONDEO, vt lib. 4. de Pontifice, cap. 7. iam ante respondi, Stephanum quidem iussisse, ne ij rebaptizarentur, qui essent ab hæreticis baptizati, ac censuisse etiam rebaptizatores esse excommunicandos, non tamen re ipsa illos excommunicasse, id quod manifeste colligitur ex multis antiquis auctoribus. Nam ipse imprimis Cyprianus in epistola ad Pompeium, non ait, Stephanum excommunicasse, sed excommunicandos putasse, qui contra facerent: *Sacerdotes, inquit, Dei veritatē, Christi, & Ecclesia vnitatē tuentes, abstinendos putat.* Et in epistola ad Iubaianum dicit, se cum collegis suis contrarium sentientibus pacem habere; quod certè non diceret, si aut ab illis ipse excommunicatus fuisset, aut ipse eos excommunicasset: *Nos, inquit, quantum in nobis est, propter hæreticos, cum collegis, & Coepiscopis nostris non contendimus, cum quibus diuinam concordiam, & dominicam pacem tenemus.*

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos de Cypriano sic loquitur: *In cōmuniōne eorum permansit qui sententiæ suæ contraierant.* Augustinus lib. 1. de Baptismo, c. 7. dicit magnos viros, & Ecclesiæ Patres atq; Episcopos, hoc est, Stephanum & Cyprianum, salua pace, & charitate dissensisse. Pacianus epist. 2. ad Sympronianum: *Cyprianus, inquit, in concordia omnium, in pace communi, in confessorum grege passus est.* Vincentius Lyrinensis in suo libello: *O rerum, inquit, mira conuersio, auctores eiusdem opinionis, Catholici consecratores, verò hæretici iudicantur. Absoluuntur magistri, condemnantur discipuli, conscriptores librorum filij regni erunt: assertores verò gehenna suscipiet. Nam quis illud Sanctorum omnium & Episcoporum, & Martyrum lumen beatissimum Cyprianum, cum ceteris collegis suis in aeternum dubitet regnaturum esse cum Christo? aut quis contra tam sacrilegus, qui Donatistas & ceteras pestes, quæ illius auctoritate Concilij rebaptizare se iactitant, in sempiternum neget arsurus esse cum diabolo?*

CAPVT XI.

Concilia Episcoporum aliqua simpliciter esse necessaria.

QUAMVIS autem generalia Concilia, non sint absolute necessaria, tamen Concilia aliqua, siue generalia, siue particularia sint, omnino necessaria esse ad bonam Ecclesiæ gubernationem, vix in quæstionem reuocari posse dubito. Nam si *neceffe est, vt veniant scandala*, vt ait Dominus Matth. 18. & oportet hæreses esse, vt Apostolus ait I. Cor. 11. certè necesse est etiam, vt in Ecclesia sit certũ aliquod iudicium, quo & scandala tolli, & hæreses damnari possint, alioqui breui tempore Ecclesia vniuersa in partes scinderetur & periret: Nam *omne regnum in seipsum diuisum, desolabitur.* Matth. 12.

Etsi vero summus Pontifex iudex est, vice Christi omnium controuerfiarum, eique obtemperare debet fraternitas vniuersa, vt Cyprianus loquitur lib. 1. epist. 3. & nos in libris de Pontifice multis argumentorum generibus demonstrauimus: tamen non debet Pontifex in controuerfijs fidei dijudicandis, aut solo suo iudicio fidere, aut expectare diuinam reue-

lationem, sed adhibere diligentiam, quantam res tanta postulat, & ordinaria media: & tum demum expectare assistentiam Spiritus sancti, & directionem diuinam.

Porro medium ordinarium, ac proinde necessarium, esse Concilium, magnum aut paruum, vnum vel plura, prout ipse iudicauerit, facile probari potest.

PRIMUM ex diuina illa promissione, Matth. 18. *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.* Hunc enim locum de Concilijs intelligit Synodus Chalcedonensis in epist. ad Leonem & alia Synodi, quas in sequenti libro adferemus.

SECUNDO, ex facto Apostolorum, qui cum possent etiam seorsum singuli definire controversias, tamen ne videretur negligere medium ordinarium, & à Christo ipso demonstratum, non sine Concilio controversiam de legalibus Antiochia exortam definire voluerunt, Act. 15.

TERTIO, ex consuetudine totius Ecclesiae, atque omnium saeculorum. Semper enim fuit in Ecclesia ista consuetudo, ut ad res dubias explicandas Concilia Episcoporum haberentur. Et ipsi etiam Romani Pontifices nullam vnquam haeresim nouam sine nouo Concilio damnauerunt, ut cognoscere poterit, qui vel tomos Conciliorum, vel historias Ecclesiasticas euoluere voluerit. Quod autem semper & ab omnibus factum est, quis negare audebit, ordinarium dici posse, & reuera esse?

Sed accedat confirmatio ex Patribus. Cyprianus lib. 2. epist. 1. ad Stephanum: *Necesse, inquit, habuimus conuenientibus in vnum pluribus sacerdotibus cogere, & celebrare Concilium.* Gelasius in tomo de vinculo anathematis: *Si praecessit, inquit, consensus Pontificis, doceatur à quibus, & ubi ille sit gestus, si secundum Ecclesiae regulam celebratus, si paterna traditione profectus, si maiorum more prolatus, si competenti examinatione depromptus, ubi proculdubio requirendum est, si synodali congregatione celebratus, quod in receptione damnati, & depulsionem Catholici, quia noua est causa, fieri certissimum est.*

Denique, Concilium Toletanum XI. in ipsa praefatione multis verbis demonstrat Conciliorum in Ecclesia necessitatem. Sed illa summa est, si Concilia desint, necesse esse, ut omnia vitijs, & erroribus continuo repleantur. Itaque & si posset Deus per absolutam potentiam suam Ecclesiam sine Concilijs conseruare: tamen secundum ordinariam prouidentiam eius, necessaria Concilia sunt ad bonam Ecclesiae gubernationem.

CAPVT XII.

Quis sit congregare Concilia.

EXPOSIVIMVS de fine, nunc de causa efficiente explicemus, oportet. Igitur conuenit inter nos & aduersarios Concilia Dioecésana ab Episcopo, Prouincialia ab Archiepiscopo, Nationalia à Patriarcha, vel Primatu conuocari debere. Id enim cum Augustino epist. 217. ad Victorinum, Catholici omnes verum esse fatentur. Idem fatetur Caluinus lib. 4. Insti. c. 7. §. 8. & Illyricus cent. 4. c. 7. col. 534.

At de Concilio generali maxima controversia est si quidem Catholici, munus conuocandi Concilia generalia ad Romanum Pontificem proprie pertinere volunt, sic tamen, ut possit etiam alius, Pontifice consentiente, Concilium indicare, quin etiam fatis sit, si indictionem factam, ipse postea ratam habeat, & confirmet: at si nec ipse indicat Concilium nec aliquis alius de eius mandato, vel consensu, nec ipse saltem approbet indictionem, illud non Con-

cilium, sed conciliabulum fore.

A Hæretici autem huius temporis eam auctoritatem Imperatori attribuunt. Ita disertè Lutherus libro de Concilijs, pag. 58. vbi etiam dicit, ideo vocari Concilia vniuersalia, quia ab vniuersali omnium domino Imperatore cogebantur. Carolus Molinæus in consilio de Concilio Tridentino non recipiendo §. 6. inde probat non esse recipiendum Tridentinum Concilium, quia non ab Imperatore, sed à Pontifice indictum fuit. Item libellus Protestantium, quo rationem reddunt, cur ad Concilium Tridentinum non venerint. Idem docent Caluinus & Magdeburgenses loco notato: nec non Brentius in Prolegomenis contra Petrum à Soto, & ante hos omnes Nilus in libro de Primatu Papæ.

B Esse autem reuera Pontificis, non Imperatoris congregare Synodum generalem: primo demonstrari potest ex diuinis litteris; nam Concilium Ecclesiae non est legitimū, nisi congregetur in nomine Christi, ut dicitur Matth. 18. & Caluinus admittit li. 4. Inst. ca. 9. §. 1. & 2. congregari autem in nomine Christi, nihil videtur esse aliud, quam congregari auctoritate Christi, hoc est, ab eo, qui à Christo habeat congregandi auctoritatem: nam quod Caluinus dicit, congregari in nomine Christi, esse ita congregari, ut solus Christus praesideat, & nullum collegam habeat, sed omnes subiectos, nec est secundum Scripturas, nec est nota sufficiens ad discernenda legitima Concilia, non est, inquam, secundum Scripturas: nam in Scripturis, illud, *In nomine*, ubique; fere accipitur pro eo, quod est, ex auctoritate, ut Marci ult. *In nomine meo demonia eiciunt.* Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei.* Matth. 7. *Nonne in nomine tuo prophetanimus?* Actor. 4. *In qua virtute, aut in quo nomine hoc fecistis?* Nec vllus fortasse occurret locus, vbi aliquid facere in nomine Christi, significet Christum habere praesidem sine collega. Sed quidquid de hoc sit, illud est certum, non posse hac nota discerni legitima Concilia: nam verum quidem est in legitimo Concilio oportere Christum ita praesidere, ut nullus sit ei collega, sed omnes subiecti: at quis iudicabit, quis discernet, an Christus ita praesideat cum cogitur Concilium, an non? nec enim Christus visibili forma in Concilijs praesidet.

D Respondet Caluinus facile id posse discerni: tunc enim Christum sine collega praesidere, cum totum confessum verbo, & spiritu suo moderatur: hoc est, cum nihil de suo capite, sed omnia secundum Scripturam regulam Episcopi definiunt.

E At hoc ipsum est ambiguum, & obscurum, nam & aduersarij in suis Concilijs, & Catholici in suis affirmant, se nihil ex proprio capite comminisci, sed omnia ex diuinis litteris depromere. Quis igitur iudicabit, vtri verum Concilium faciant? quare si congregari in nomine Christi, est Christum praesidem habere, ut Caluinus exponit, fieri non potest, ut legitima Concilia à non legitimis vlla ratione discernamus. Maneat igitur quod diximus, congregari in nomine Christi nihil aliud esse quam ab eo congregari qui habet à Christo auctoritatem congregandi.

Porro, Christus cum in caelum ascendit, ac visibilem suam praesentiam Ecclesiae abstulit, non commisit Ecclesiam gubernandam, ac proinde etiam congregandam Tiberio, qui tunc imperabat, sed Petro Apostolo, cui dixit: *Pasce oues meas.* Igitur qui congregatur ab eo, qui Petro succedit, in nomine Christi congregantur, non autem ij, qui ab eo congregantur, qui succedit Tiberio. Ad hæc, Petrus & qui Petro legitime succedit, Pastor est omnium Christi ouium, proinde etiam Regum, Imperatorum, Sa-

cerdotum, omnes enim comprehendit, qui nihil excepit, cum ait: Simon Ioannis, pasce oues meas. Vnde S. Leo sermo. 3. anniuersario suæ assumptionis. *De toto, inquit, mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctis Ecclesia Patribus præponatur, vt quamuis in populo Dei multi Sacerdotes sint, multique Pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus.* At quis non videt, ouine conueniat congregare Pastores, an Pastori potius cōgregare oues? Igitur cum Pontifex pastor sit, Imperator ouis, non ad Imperatorem, sed ad Pontificem spectabit munus Concilia Episcopalia conuocandi.

SECUNDO, Concilium generale ab eo indici debet ex auctoritate, qui potest omnes cogere: at nullus vnquam Imperatorum totā Ecclesiam subiectam habuit, etiam quoad actiones ciuiles, vt eam habet Pōtifex quoad actiones spirituales: nam Imperatores latissimè dominabantur tempore B. Leonis, & B. Prosperi, & tamen tunc maior erat orbis Christianus subiectus Papæ, quam orbis Romanus subiectus Imperatori. Sic enim loquitur S. Leo serm. 1. de sancto Petro & Paulo: *Per sacra B. Petri sedem caput orbis effecta (Roma) latius præsidet religione diuina, quam dominatione terrena.* Et Prosper libro de ingratis ita canit.

*Sedes Roma Petri, que pastoralis honoris,
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.*

Nunc autem Imperator, vix vnus prouinciæ Episcopos ad Concilium cogere posset, nec enim Itali, Hispani, Galli Imperatori subiiciuntur, sed habent suos proprios Reges, vel Principes temporales. Quid si nullus esset Imperator, immò etiam nullus Princeps Christianus, num ideo Concilia fieri non possent?

TERTIO, Concilia prouincialia indicuntur à Metropolitano, & nationalia à Primate vel Patriarcha, vt supra ostendimus, etiam testimonio aduersariorum, igitur Concilia generalia non ab Imperatore, sed à summo Pontifice indicenda sunt. Nam si Imperator indicere deberet generalia Concilia, deberet Rex, aut Dux, aut Magistratus ciuilis indicere Concilia prouincialia, vel nationalia. Vt enim se habet Imperator orbis terrarum ad Concilium generale, ita se habet Rex aut Dux vnus prouinciæ ad Concilium illius prouinciæ, vel nationis. quemadmodum igitur fatentur Concilia prouincialia non conuocari à Principe illius prouinciæ politico, sed ab Ecclesiastico, cur non eadem ratione fatentur, Concilia generalia non debere cogi à principe totius orbis terræ politico, sed ab Ecclesiastico? Esse autem Papam Romanum totius orbis Christiani Ecclesiasticum Principem, paulò ante ex magno Leone audiuius, & nos in libris de Pontifice fusissimè demonstrauius.

Adde, quod etiam si non esset Romanus Pōtifex, verus Princeps, & Monarcha Ecclesiasticus, vt nos docemus, sed esset solū primæ sedis Episcopus, seu primus inter primarios Patriarchas, vt Nilus existimat: adhuc ad eum pertinere ius indicendi Concilia generalia. Primates enim non imperant propriè alijs Episcopis, & tamen quia primum locum inter Episcopos nationis suæ tenent, iure suo Cōcilia nationalia indicere possunt. Nam ideo Metropolitanus indicit Synodum prouincialem, quia toti prouinciæ præest, at summus Pontifex toti orbi præest, vt patet ex Leone serm. 3. de anniuersario die assumptionis suæ ad Pontificatum, & epist. 84. ad Anastasium in fine.

QUARTO probatur, ex illo antiquissimo canone, quo statuitur præter sententiam Romani Pontificis non posse Concilia celebrari; hunc enim canonem Apostolicum esse scribit B. Marcellus Papa in epistola ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ. Eundem renouauit Concilium Nicænum I. vt testatur Synodus Alexandrina in epistola ad Felicem, & Iulius I. in epist. ad Episcopos Orientales, cuius meminerunt Socrates lib. 2. cap. 13. Sozomenus lib. 3. cap. 9. & Nicephorus lib. 9. c. 5. Si ergo sine Romani Pontificis consensu non licet Concilia celebrare, sequitur eius potissimum esse illa conuocare.

Caluinus respondet loco notato, ex illo canone id solum effici, debuisse vocari ad Synodum etiam Romanum Pontificem, quia erat vnus ex præcipuis Patriarchis. At si ita esset, tunc etiam potuisset fieri canon, ne præter consensum Episcopi Alexandrini, vel Antiocheni cogeretur Conciliū: nam isti etiam erant præcipui Patriarchæ, & Romano Pontifici æquales, vel maiores secundum Caluinum.

Magdeburgenses Centur. 4. c. 7. col. 533. aliam excogitauerunt solutionem. Dicunt enim verba Socratis nō significare, præter Romani Pontificis sententiam non debere celebrari Concilia, sed non debere Ecclesias dedicari. Sic enim in Græco habetur, *μη δειν παρεγχεσθαι τῶ ἐπισκόπου ῥώμης κωνοίσειν τὰς ἐκκλησίας.* At falluntur Magdeburgenses, nam *κωνοίσειν τὰς ἐκκλησίας*, non potest significare, dedicare templa, sed canonicum cætum conuocare, siue Concilium indicere, quomodo loquuntur Marcellus, & Iulius Pontifices, qui Latine videntur scripsisse, & quomodo in Socrate, & Sozomeno Latine vertit Casiodorus in historia Tripartita lib. 4. c. 9. & 19. quomodo etiam intellexit Nicephorus lib. 9. cap. 5.

Sed clarissimè res tota ex epistola Iulij, quam Socrates adducit, demonstrari potest; siquidem in ea epist. Iulius reprehendit Orientales, quod sine sui consensu concilium Antiochiæ celebrassent; rationem autem reddere volens, cur meritò eos reprehenderet, istum canonem in medium adducit. Vel igitur canon de Concilij celebratione intelligi debet, vel stultum sanè fuisse Iulium necesse esse; vtrum autem horum sit verius, quis non videt? Adde, quod nullus veterum meminit eiusmodi canonis, quo prohibentur Ecclesiæ dedicari præter sententiam Romani Pontificis: immò nec fuit vnquam, nec est nunc vsus in Ecclesia istius canonis.

QUINTO probatur, ex Concilio Chalcedonensi act. 1. vbi Dioscorus Alexandrinus iubetur non sedere inter Episcopos, ed quod Synodum facere ausus fuisset sine auctoritate Apostolicæ sedis: *Quod inquit, nunquam licuit, nunquam factum est.* Simile quid habemus in Concilio VII. generali, act. 6. vbi irritum iudicatum est Concilium quoddam Constantinopolitanum, quia sine consensu Romani Pontificis coactum fuisset ab Imperatore.

SEXTO probatur, ex Concilio Roma. IV. sub Symmacho, in quo cum Rex Theodoricus diceret se Synodum conuocasse, vt iudicaretur causa Symmachi Papæ: Responderunt Episcopi omnes, à Papa, non à Rege debuissent vocari Synodum, etiam si Papa accusaretur. Rex verò ait, se ex voluntate, & consensu Pontificis Synodum conuocasse: Episcopi verò non prius acquieuerunt, quam Rex litteras Pontificis proferret, & Pontifex ipse præfens testaretur ita esse.

SEPTIMO probatur testimonio antiquorum Pontificum B. Leo epistola ad Turbium quæ est 93. c. 17. *Dedimus, inquit, litteras ad fratres, & Coepiscopos nostros, eisq; Conciliū Synodi generalis indicimus.* Pela-

gius II. in epist. 1. ad Orientales: *Generalium Synodorum conuocandi auctoritas Apostolica sedi B. Petri singulari privilegio tradita est.* Sixtus III. qui & Pelagium, & Leonem præcessit, in epistola ad Orientales: *Valentinianus, inquit, Augustus nostra auctoritate Synodum conuocauit.* Adrianus II. in epistola ad Basilium Imperatorem, quæ lecta est in VIII. Synodo, Act. 1. *Volumus, inquit, per tua pietatis industriam Constantinopoli numerosum conuocari Concilium.*

His accedat Valentinianus Imperator, qui cum ab Episcopis rogaretur, vt remitteret eis Concilium celebrare, respondit, vt refert Sozomenus li. 6. c. 7. *Mibi, qui sum in sorte plebis, fas nõ est talia curiosus perscrutaris; sacerdotes, quibus ista cura sunt quocumq; voluerint loco conueniant.* Accedant vltimò multi alij Canones, qui habentur dist. 17. & plurimæ rationes, quas facit Ioannes de Turrecremata lib. 3. cap. 6. & Concilium Lateranense vltimum sub Leone X. sess. 11. vbi asseritur, Romani Pontificis esse, generalia Concilia indicere: quod decretum factum est vno anno, ante quam Lutherana hæresis nasceretur.

C A P V T XIII.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST argumēta soluere, ex quibus etiam magis confirmabitur veritas. Argumenta Caluini & Magdeburgensium sumuntur ex indictionibus primorum generalium Conciliorum, quæ ab Imperatoribus, non à Pontificibus indicta fuere. De Nicæno I. ait Ruffinus lib. 1. hist. c. 1. *Tum Constantinus apud urbem Nicenam Episcopale Concilium conuocat.* Constantinopolitanum I. testatur Theodoretus lib. 5. Historiarum, c. 9. à Theodosio seniore indictum fuisse. Ephesinum I. testatur Euagrius lib. 1. ca. 2. hist. nutu Theodosij iunioris conuenisse. Chalcedonense, testatur B. Leo episto. 43. & alijs nonnullis, à Martiano Imperatore imperatum. Sardicense quoque ab Imperatore Constantio indictum testatur Theodoretus lib. 2. cap. 4.

Confirmatur hoc argumentum à Nilo testimonio S. Leonis I. Is enim in epist. 42. ad Theodosium Augustum supplicat Imperatori, vt iubeat intra Italiam prouinciale conuocari Concilium. Confirmat idem argumentum Magdeburgenses testimonio Liberij Papæ, qui apud Theodoretum lib. 2. cap. 16. concessit, Imperatoris potestate esse conuocare Concilia. Confirmat rursum Carolus Molinæus in consilio de non recipiendis decretis Concilij Tridentini, §. 6. testimonio S. Hieronymi lib. 2. Apologia contra Ruffinum, vbi loquens de Synodo quadam, sic Hieronymus ait: *Dic quis Imperator hanc Synodum iusserit conuocari?* Addamus quartam confirmationem, ex eo, quod simul cæperunt esse Imperatores Christiani, & cogi generalia Consilia: si enim absque Imperatoribus celebrari possunt, cur primis trecentis annis nulla celebrata fuerunt?

Adhæc respondeo, PRIMO ista argumenta posse à nobis merito contemni: nam aduersarij nostri nolunt argumenta peti efficacia ex traditionibus, aut consuetudine Ecclesiæ, sed solum ex diuinis litteris: ista autem argumenta omnia petita sunt ex mera traditione, & praxi Ecclesiastica sine vlllo Scripturæ testimonio.

SECUNDO dico, posse nos opponere consuetudinem consuetudini: si enim quatuor aut quinque Concilia Imperatores indixerunt, plura quam duodecim indixerunt Pontifices, vt aduersarij etiam fatentur. TERTIVM dico, nullum esse Concilium generale Catholicum à solo Imperatore indictum,

A id est, sine consensu, & auctoritate Romani Pontificis: id quod breuiter de illis quinque sigillatim ostendo.

Ac primum de Nicæno I. legimus in sexta Synodo, act. 18. Constantinum, & Syluestrum magnam Synodum apud Nicæam cõgregasse. Damasus quoque in Pontificali scribit, cum Syluestri consensu habitum esse in Nicæa Concilium. Et Ruffinus lib. 10. histor. ca. 1. dicit Constantinum ex sententia sacerdotum Concilium indixisse. Ex quibus non solum habemus quod volumus, sed etiam obiter colligimus falsum esse, quod ait Pighius lib. 6. cap. 1. de Ecclesiastica hierarchia, Conciliorum generalium conuocationem esse inuentum magni Constantini; non enim hoc ipse per se excogitauit, sed sacerdotum sententiam sequutus est.

B De Constantinopolitano I. Theodoretus refert, Theodosium non tam indixisse, quàm litteras Pontificis Damasi, quibus Concilium indicebat, ad Episcopos misisse. Sic enim scribunt Episcopi congregati in illo Concilio ad Damasum Pontificem apud Theodoretum lib. 5. hist. ca. 9. *Mandato, inquit, litterarum superiore anno à vestra reuerentia ad sanctissimum Imper. Theodosium missarum, ad iter duntaxat Constantinopolim vsque faciendum nos præparauimus.* Licet ergo Theodosius indixerat Concilium, tamen indixit ex mandato Apostolicarum litterarum. Quare in VI. Synodo act. 18. Patres dicunt, Theodosium & Damasum obstitisse Macedonio per secundam Synodum, sicut paulo ante dixerat, Constantinum & Syluestrum coegisse primam Synodum vt obstitissent Ario.

C De Ephesino I. Prosper in Chronico indicat Synodum Ephesinam factam esse Cyrilli industria, & Celestini auctoritate. Constat etiam ex Euagrion lib. 1. cap. 4. & ex epistola Celestini ad Cyrillum, quæ habetur inter opera Cyrilli, & ex Photio in lib. de septem Synodis, Cyrillum profectum esse ad Concilium tanquam legatum Apostolicæ sedis, quod est argumentum certum eam Synodum non sine consensu Pontificis coactam esse.

D De Chalcedonensi patet ex epist. Martiani Imperatoris ad Leonem Papam, quæ habetur ante Concilium Chalcedonense: in qua Imperator indicturus Concilium, rogat Pontificem, vt ipse veniat, & Conciliū faciat, vel si nolit venire, per litteras significet, quid agi velit: & in fine concludit, se scripturum ad omnes Episcopos, vt ad certum locum conueniant: *Et quæ Christianorum, inquit, religioni, atque Catholicæ fidei profint, sicut sanctitas tua secundum Ecclesiasticas regulas definiuit, sua dispositione declaræt.* Extat etiam inter epistolas ad Chalcedonense Concilium pertinentes, quadam epistola Episcoporum secundæ Mesæ ad Leonem Imperatorem, vbi sic aiunt: *In Chalcedonensiu ciuitate multi Episcopi conuenerunt per iussionem Leonis Rom. Pont. qui vere caput est Episcoporum.*

E Denique Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ, dicit, solam Apostolicam sedem, vt Synodus Chalcedonensis fieret, sua auctoritate decreuisse. Vbi Magdeburgensium lapsus notandus est, qui centur. 5. cap. 7. col. 786. nõ intelligentes quid illud (Sola) excluderet, putauerunt excludi Imperatorem, & ideo vociferantur Gelasium esse impudentem mentitum. Sed Gelasius per (Sola) non excludit Imperatorem, sed alias sedes Episcopales. Non enim sedes Alexandrina, vel Antiochena, vel Hierosolymitana, aut etiam Constantinopolitana, sed sola Romana sedes eam Synodum fieri voluit, & re ipsa effecit, quanquam non sine ope pij Imperatoris Martiani.

De Sardicensi Concilio, quod à Iulio Papa indictum fuerit, potest intelligi ex Socrate lib. 2. ca. 16. vbi dicit, Orientales Episcopos culpam absentia suæ à Sardicensi Concilio in Iulium Episcopum Romanum cõtulisse, eo quod nimis angustum tempus præscriptum esset. Ex quo apparet, non ab Imperatore solo, sed etiam à Iulio Pontifice, & ab eo potissimum Concilium indictum.

Habemus ergo prima illa Concilia ab Imperatoribus indicta fuisse, sed ex Pontificum sententia, & consensu. Cur autem tunc non solus Pontifex indixerit, vt postea factum est, ratio non erat, quia sine auctoritate Imperatoris Concilium coactum, non esset futurum ratum apud Christianos, vt somniant aduersarij, cum apertè dicat Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes: *Quando vnquam iudicium Ecclesia ab Imperatore auctoritatem habuit?* Sed propter multas alias iustissimas causas: quarum PRIMA erat, quia tunc adhuc vigeat lex illa Imperialis antiqua, quæ prohibebat omnia collegia, & frequentes hominum conuentus sine Imperatoris auctoritate, eo quod metuerent Imperatores, ne seditio aliqua fieret. Vide l. r. ff. de collegijs illicitis, & l. conuenticula, C. de Episcopis & Clericis.

SECUNDA, quia etiam si lex illa non fuisset, cum Imperatores eo tempore in magna pace orbi terræ imperarent, non poterat fieri Concilium nisi in aliqua vrbe Imperiali, nulla autem ratio finit, vt in aliquo loco ex toto orbe conuentus fiat sine licentia Domini illius loci, sicut etiam modo, si Concilium non feret in terris Pontificis, sed in Gallia, Hispania, vel Germania, sine dubio peteretur consensus eius, cuius est illa ciuitas, vel prouincia.

TERTIA, quia eo tempore Concilia generalia fiebant sumptibus publicis, præsertim quoad transuectiones Episcoporum ad locum Concilij: vehabantur enim equis aut vehiculis ciuitatum, sine dispendio Ecclesiarum, vt constat ex lib. 3. de vita Constantini, vbi etiam Eusebius addit, toto tempore Concilij Imperatoris sumptibus omnes Episcopos vixisse. Idem etiam patet ex Theodoro lib. 2. cap. 16. vbi cum Liberius peteret generale Concilium, respondit quidam, non sufficere censum publicum subuectioni Episcoporum. Item ex epistola Constantini IV. ad Pontificem Romanum, quæ habetur initio sextæ Synodi idem patet.

QUARTA ratio est, quia eo tempore Pontifex et si in spiritualibus esset caput omnium etiam Imperatorum, tamen in temporalibus subijciebat se Imperatoribus, & ideo non poterat inuito Imperatore aliquid agere: & cum tantum debuisset petere ab Imperatore auxilium ad conuocandam Synodum, vel vt permitteret Synodum conuocari, tamen quia Dominum suum temporalem eum agnoscebat, supplicabat, vt iuberet conuocari Synodum, at post illa tempora istæ omnes causæ mutatae sunt, nam nec illa lex nunc viget, nec Imperatores in toto orbe dominantur, nec sumptibus publicis fiunt Concilia, nec sunt Gentiles, qui impedire possint, & Pontifex, qui est caput in spiritualibus, non est subiectus in temporalibus, cum etiam ipse in suis prouincijs sit Princeps supremus temporalis, sicut sunt Reges & Principes alij, id quod diuina prouidentia factum est, vt Pontifex libere munus suum exequi possit.

Ad PRIMAM confirmationem ex Nilo, cuius librum in Latinam linguam Illyricus vertit, respondeo, duas fraudes in eo testimonio sancti Leonis, quod ipsi proferunt, inesse: vnã Nili, alteram Illyrici. Nam S. Leo in epist. 24. & 25. ad Theodosium

A difertis verbis petit generale Cõcilium: *Generalem*, inquit, *Synodum inbeatis intrã Italiam celebrari*. Nihil autem hanc sententiam Græcè referens, pro generalem posuit *ιδιων*, id est, propriam seu specialem, cum dicere debuisset *οικουμενικην*. Et quia verbum illud Nili *ιδιων* potuisset in bonum sensum exponi, vt significaret Synodum specialem, id est, speciali de causa congregatam, Illyricus ad tollendam omnem ambiguitatem, illud Nili *ιδιων* vertit *provincialem*, vt necessario cogere intelligere Synodum non generalem, sed particularem, à S. Leone postulatam ab Imperatore.

At refellitur ista fraus, tum ex verbis Leonis iam citatis, tum etiam ex epistola Valentiniani ad eundem Theodosium, quæ habetur inter præambulas ad Concilium Chalcedonenſe, vbi Valentinianus de eodem Concilio loquens dicit, S. Leonem voluisse intra Italiam ex toto orbe Episcopos conuenire. Denique illa ipsa epistola Leonis ad Theodosium, qua Concilium intra Italiam postulatur, nomine Synodi prouincialis Romæ iam conuocata scripta est: sic enim habet inscriptio: *Leo Episcopus, & sancta Synodus, que in vrbe Roma cõuenit Theodosio semper Augusto*. Si ergo Leo Synodum prouincialem iam intra Italiam conuocauerat, cur id ab Imperatore postularetur? Cur autem generalem Synodum ab Imperatore peteret, iam dictum est.

Ad ALTERAM confirmationem dico, mentiri Magdeburgenses, cum dicunt, Liberium concessisse Imperatori potestatem conuocandi Synodum, id est, agnouisse illam potestatem propriam esse Imperatoris, vt ipsi intelligunt, nam in toto illo Dialogo Liberij cum Imperatore, nulla mentio fit huius quæstionis, cuius sit conuocare Synodum, sed tantum Liberius petit ab Imperatore potentissimo & Ariano, ac proinde sibi infesto, vt fieret Synodus quia sciebat inuito Imperatore fieri non posse.

Ad TERTIAM confirmationem dico, Hieronymum illud dicere, quia reuera tunc ob causas dictas Imperatores Synodos conuocabant, licet non sine consensu Pontificum.

Ad QUARTAM confirmationem dico, ante Constantinum non esse facta vlla generalia Concilia, non quia deesset auctoritas, sed quia deerat oportunitas: nec enim Christianis licebat ex multis prouincijs in vnum locum conuenire propter assiduas persecutiones, vt adnotauit Isidorus libro 6. Etymologiarum c. 16.

CAPVT XIV.

Explicantur dubitationes quadam.

PRÆTER hæc argumenta hæreticorum solent Catholici quædam dubia proponere. Vnum, an non liceat Concilium indici ab alio, quàm à Papa, quando sit necessarium Ecclesiæ, & tamen Papa nolit illud indicare. Alterum, an non liceat Concilium indici ab alio quàm à Papa, quando Papa non debeat illud indicare, eo quod sit hæreticus vel schismaticus. TERTIVM dubium, an non liceat Concilium indici ab alio, quàm à Papa, quando Papa non posset illud indicare, eo quod esset captiuus apud infideles, vel mortuus, vel infanus effectus, aut renunciaisset.

Ad PRIMVM respondet Turrecremata lib. 3. c. 8. vix esse possibilem eum casum: non enim credibile est, vllum Pontificem fore tam malum, qui non velit Concilium celebrari, si apertè constet id esse necessarium Ecclesiæ conseruationi, quod si etiam

ipse ex se talis esset, tamē Deus, qui Ecclesiam conseruat, sine dubio, vel eius mentem mutaret vel eum de medio tolleret. Dicit secundō, si nihil horum fieret, posse eum haberi tanquam suspectum de hæresi: nam vt dicitur dist. 83. can. Error, & alijs sequentibus, qui errori manifesto non resistit, cum possit & debeat, eum approbare censetur.

Ad SECUNDVM & TERTIVM respondeo, in nullo casu sine Pontificis auctoritate posse conuocari verum, & perfectum Concilium, de quali hic nos disputamus, quod videlicet auctoritatem habet definiendi quæstiones fidei. Præcipua enim auctoritas est in capite, siue in Petro, cui imperatum est, vt confirmet fratres suos, & ideo etiam pro eo Dominus orauit, ne deficeret fides eius, Luc. 22. Poterit tamen in illis duobus casibus congregari Concilium imperfectum, quod sufficit ad prouidendum Ecclesie de capite. Ecclesia enim sine dubio habet auctoritatem prouidendi sibi de capite, quamuis non possit sine capite statuere de multis, de quibus potest cum capite, vt recte docet Caietanus in opusculo de potestate Papæ, c. 15. & 16. & multo ante Presbyteri Romanæ Ecclesie in epistola ad Cyprianum, quæ est 7. lib. 2. in operibus Cypriani. Porro Concilium istud imperfectum, fieri poterit, si vel indicatur à collegio Cardinalium, vel ipsi per se Episcopi in locum vnum conueniant.

CAPVT XV.

Quinam sint ad Concilium conuocandi.

DISSERVIMVS hactenus de causa finali, & efficiente Conciliorum: nunc de his, ex quibus Concilia præcipue constant, quia quasi materia dici possunt, disserendum est. Sunt autem initio annotanda duo. VNVM est, Ecclesiam vniuersam quatuor contineri hominum generibus: sunt enim aliqui clerici, aliqui laici, & rursus ex clericis, alij prælati, alij non prælati, item ex laicis alij principes alij priuati: hæc distinctio, tametsi ex parte ab hæreticis huius temporis non recipiatur, tamen ex parte etiam recipitur: nam illi etiam fatentur esse quosdam certos homines dedicatos ministerio Verbi, quibus ex officio conuenit docere, & pascere populum, quos ipsi ministros vocant, & rursus inter eos alios esse maiores, quos vocant superintendentes, alios minores, quos tantum ministros appellant.

ALTERVM est, in Concilijs multis de causis aliquos interesse posse, alij enim intersunt, vt iudices qui dicuntur habere suffragium decisium, alij vt disputando examinent difficultates, qui dicuntur habere suffragium consultiuum: alij vt ministrent, quales sunt notarij, custodes: & alij, vt defendant Concilium, & dent operam, vt intus & extra omnia sint pacata. Quæstio igitur est, qui sint ex illis quatuor hominum generibus vocandi ad Concilium, & qua de causa.

Aduersarij nostri duo dicunt. PRIMVM, ex omni genere hominum debere interesse eos, qui eruditi sunt, & omnes debere esse iudices, atque habere suffragium decisium, quidquid sit de alijs muneribus. Ita disertè scribit Lutherus in lib. de Concilijs, parte 2. pag. 264. vbi vult ex omnibus locis debere congregari ad CCC. homines doctos in sacra Scriptura. Idem scribunt Protestantes in eo libro quem inscripserunt: Causa cur Electores, & cæteri Confessione Augustanæ addicti, ad Concilium Tridenti-

A num non accedant. Postquã enim dixerant, primam causam esse, quia Concilium fuerat indictum à Pontifice, ponunt secundam causam, quia in eo non habuerant suffragium nisi Cardinales, Episcopi, Abbates, & Generales ordinum, cum debuissent omnes viri docti etiam laici suffragiũ habere decisiuum. Idem prorsus docet Carolus Molinæus in suo consilio de Concilio Tridentino non recipiendo, §. 28. Idem Magdeburgenses Centur. 1. lib. 2. cap. 9. col. 548. vbi explicant historiam Concilij Apostolorum, de quo Actor. 15. & dicunt in eo Concilio, postquam dictæ sunt sententiæ, à tota Ecclesia collata fuisse suffragia, & omnium iudicio definitum, hominem iustificari sola fide sine operibus.

B SECUNDO dicunt, Concilium Ecclesie nõ constare nisi ex verè pijs, & electis, id quod apertè docet Brentius in Confessione Wirtembergensi, capite de Concilijs, vbi postquam dixerat Concilia debere cedere Scripturis, reddit rationē, quia de Scripturis certi sumus, quænam sint, & quod sint infallibilis veritatis: at de Concilijs non item, quia non quilibet cœtus hominum est vera Ecclesia, cum non omnium sit fides, neq; omnes sint electi; idem etiam tenentur dicere Confessionistæ & Caluinistæ, qui, vt infra videbimus, solos electos & sanctos ad Ecclesiam pertinere volunt, & certè Concilium Ecclesie non nisi ex hominibus Ecclesie constat.

C At Catholicorũ sententia est, solos Prælatos maiores eosque omnes, id est Episcopos in Concilijs generalibus & prouincialibus habere ius suffragij decisiu ordinariè, ex priuilegio autem & consuetudine, etiam Cardinales, Abbates, & Generales ordinum, licet Episcopi non sint: ex Presbyteris autem & alijs Clericis minoribus tantum vocari aliquos viros doctos, qui iuent in disputando, vel alijs ministerijs: Principes autem vocari, tum vt Concilium defendant, tum vt testes & conscij decretorum Concilij, postea transgressores & contumaces pœnis corporalibus puniant. Denique, ex priuatis Laicis tantum vocari aliquos, qui videantur vtilis, vel necessarij ad aliquod ministerium Concilij. Hanc sententiam esse Catholicorum, patet, tum ex personis, quæ interfuerunt Concilio Tridentino, tum ex Ioanne de Turrecremata lib. 2. cap. 21. & 15. & alijs Catholicis auctoribus.

D Nunc ad probationem accedamus sententiæ nostræ ad refutationem contrariæ, ac primum sententia illa posterior non eget refutatione, tum quod refutanda sit in quæstione de Ecclesie definitione, tum etiam, quod tam falsa sit, vt seipsam destruat: nam quod dicit, Concilium constare ex electis, & sanctis, affirmat aliquod esse Concilium, & nullum esse Concilium: nam ponit esse Concilium, dum explicat, ex quibus hominibus cõstet: immo Brentius adeo præsupponit esse, vt dicat, magnam esse auctoritatem Conciliorum: & tamen cum dicit ex electis constare, cogitur dicere, nullum esse Concilium. Concilium enim facere, est homines inter se coniungi & coire in vnũ, electi autem in hoc mudo non possunt inter se coniungi, cum nemo sciat, quinam sint electi, quod si qui aduersariorum non requirunt in veris Ecclesie membris electionem, requirunt tamen internam fidem ac pietatem, ac proinde non poterunt vnquam ostendere vllum Concilium, quod certo dici possit Christianum Concilium, cum internam fidem ac pietatem in alijs nemo videat.

E Prior autem sententia refellenda nũc est, ac PRIMO, ratione desumpta ex Scriptura sancta: definire in Concilijs ea, quæ sunt credenda, vel agenda, pro-

prium est munus pastorum: id enim propriè est pascere: est enim docere, & docere ita, vt teneantur alij credere. Porro docere, esse pascere, patet Hieremias 3. *Dabo vobis pastores secundum cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina.* Item ad Ephes. 4. *Alios autem pastores & doctores.* Vbi notat Hieronymus in hunc locum, & Augustinus epist. 59. ad Paulinum, coniunctum esse nomen pastoris cum nomine doctoris, quia proprium est pastorum docere. At non sunt pastores laici, nec Ecclesiastici quicunq; sed soli Episcopi: sic enim legitimus Actor. 20. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Et Ioan. vlt. Petro dicitur: *Pasce oves meas.*

Si quis autem contendat, omnes Christianos esse Episcopos, & quod dictum est Petro, omnibus Christianis esse dictum: is demonstrare debet, quinam sint illi, qui in Ecclesia dicuntur oves: si enim omnes sint pastores, vbi oves? quod si quidam sunt pastores, id est, Episcopi, & quidam oves, id est Laici, & soli pastores in Concilijs conuenire debent, vt definiant, quæ sint bona pascua, quæ verò noxia: certè sequitur, non Laicorum, sed Sacerdotum esse Concilia. Adde, quod Philippus in Locis, ca. de numero Sacramentorum, & Calvinus lib. 4. Instit. c. 14. §. 20. ponunt ordinationem Pastorum, qui dedicantur ad pascendum, id est, docendum populum, inter Sacramenta Ecclesiæ. Et apertè dicit Calvinus, hoc Sacramentum non esse cõmune toti Ecclesiæ, sed tantum quibusdam, qui per illud iniantur; proinde ex eorum confessione, Laici non ordinati non sunt pastores, sed oves tantum: ergo non conuenit eis docere, præsertim ea auctoritate, vt fit in Concilijs.

Probatur SECUNDO, testimonijs veterum. Prima Concilia in Ecclesia celebrata fuerunt tempore Victoris Papæ, super quæstione Paschatis: de ijs sic loquitur Eusebius lib. 5. hist. ca. 23. *Ob quam causam, inquit, conuentus Episcoporum, & Concilia per singulas quasque prouincias conuocantur.* Hæc ille. Qui non quoruus eruditorum, sed Episcoporum dicit congregata esse Concilia: quod idem docent Cyprianus in initio epistolæ ad Iubaianum, Hilarius libro de Synodis, Ambrosius epist. 32. Hieronymus lib. 2. Apologiæ contra Ruffinum, Augustinus epist. 119. Leo epist. 16. & sequentibus. Ruffinus lib. 10. hist. cap. 1. Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes, alijque Patres, qui passim asserunt, Concilia Episcoporum esse.

Præterea Theodosius iunior in epistola ad Ephesinam Synodum, quæ exstat in 1. tomo eius Concilij, cap. 32. *Illicitum est, inquit, eum, qui non sit in ordine sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Pulcheria quoque Imperatrix in epistola ad Strategum Bithyniæ, quæ habetur ante Concilium Chalcedonense, iussit, vt Clerici, Monachi, & Laici, etiam vi repellerentur à Concilio, exceptis paucis illis quos Episcopi secum duxerant. In Concilio Chalcedonensi, act. 1. cum ad Martinum Archimandritam mitteretur, vt subscriberet, respõdit, non esse suum, sed Episcoporum tantum subscribere. Et in eodem Concilio cum pro Dioscoro Monachi & Laici ingressi essent, sapius Patres clamauerunt: *Mitte foras superfluos, Concilium Episcoporum est.*

TERTIO probatur ex Concilijs hæctenus celebratis: nam omnium Conciliorum decreta ab Episcopis solis facta esse, patet ex subscriptionibus, vbi que enim inueniuntur soli Episcopi subscripsisse, exceptis paucis generalibus, quibus Imperator etiam subscripsit, sed alia forma, quàm Episcopi: Episco-

pi enim definiendo vt Iudices, Imperatores consentiendo subscripserunt: & quibusdam etiam paucissimis, vt Florentino, Lateranensi, & Tridentino, quibus subscripserunt Abbates, & Generales ordinum: ceteri, quamuis optimi & doctissimi essent, nunquam sunt admissi, nisi ad consultandum, excepto Concilio Basileensi, vbi Presbyteri admissi sunt ad suffragium decisiuum, sed perperam & contra morem omnis antiquitatis, nec illud Concilium fuit legitimum, vt supra diximus.

QUARTO, probatur rationibus: nam in primis negotia Ecclesiastica & publica, à personis Ecclesiasticis & publicis tractanda sunt, vt notum est, tales autem soli sunt Episcopi. Deinde, si omnes homines docti admitti deberent, vel nunquam essent Concilia generalia, quia vix possent omnes docti totius Ecclesiæ conuocari: vel si tandem congregarentur, esset impossibile regere tale Cõcilium, propter nimiam multitudinem: præterea tunc sine dubio plures essent in Cõcilio inferiores, quàm superiores: & proinde tunc verè vinceret maior sententia meliorem, & in Ecclesia regerentur superiores ab inferioribus, non è contrario, quod absurdissimum est. Item si ita esset, tunc facillè posset vnus Princeps, in cuius regione sit Concilium definire quidquid vellet: posset enim facillimè colligere omnes Presbyteros & doctos homines suæ prouinciæ, & in Concilio introducere, id quod non possent alij Principes, qui longè abessent. Denique, nulla est Respublica, quæ ratione naturali docente, non habeat aliquem ordinem in comitijs, ita vt non quicumque de plebe, sed tantum Principes & capita cæterorum, locum & suffragium habeant.

CAPVT XVI.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

AT obijcitur PRIMO, à Protestantibus in bello, qui inscribitur, Causa, &c. testimoniũ Lucae, Act. 15. vbi S. Lucas loquens de primo Concilio Apostolorum, ait: *Conuenerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc.* Et infra: *Tunc placuit Apostolis, & Senioribus cum omni Ecclesia,* vbi videmus, nõ solum Apostolos, sed etiam Presbyteros & Laicos in primo Concilio adfuisse.

RESPONDEO, in isto Concilio interfuisse Apostolos, tanquam iudices, ad definiendum, Presbyteros autem ad consultandum, plebem autem non esse vocatam, sed tamen adfuisse, & consensisse, non quidem definiendo, vel disputando, sed tantum audiendo, & non reclamando: quod ita esse probatur dupliciter. Primum, ex consuetudine Ecclesiæ, quæ est optima Scripturarũ interpres: nam cum in omnibus Concilijs, quæ post Apostolica tempora sunt celebrata, hunc ordinem obseruatum esse constet, vt soli Episcopi fuerint iudices, licet præsentibus adfuerint multi alij, vel Clerici, vel Laici, idem omnino in Apostolico Cõcilio seruatum esse credere debemus. Nec enim Ecclesia vniuersa, ac præsertim primis illis temporibus ab Apostolorum exemplo & traditione discessisset.

Deinde, hoc idem ex ipso contextu demonstrari potest: nam quod Apostoli & Presbyteri tantum vocati sint, patet ex eo, quod ibi dicitur. *Conuenerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc.* vbi nulla mētio fit plebis. Deinde, quod tam Apostoli, quàm Seniores loquuti sint, donec discutiebatur contrauersa, colligitur ex verbis illis (*& cum magna discussio fieret*) quod verò post disputationem, in qua Apostoli & Presbyteri loquuti erant, soli Apostoli

sententias definitiuas dixerint; patet ex eo, quod soli Petrus, Paulus, Barnabas, & Iacobus introducuntur à Luca loquentes. Et quod nulli alij sententiâ dixerint, patet ex continuatione textus: nam post Petri sententiam, mox subditur: *Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Paulum & Barnabam.* Deinde subditur: *Et postquam tacuerunt,* nimirum Paulus & Barnabas, *respondit Iacobus dicens,* & mox finita Iacobi oratione subiungitur: *Tunc placuit Apostolis, &c.*

Itaque mendacium est, quod Magdeburgenses dicunt, omnes qui ibi erant, sententiam suam dixisse. quod autem sequitur: *Placuit Apostolis & Senioribus cû omni Ecclesia,* intelligitur de consensu tacito, qui debet dari ab omnibus, qui sunt in Concilio. Vide Concilium Carthaginense in operibus Cypriani: nam etiam in eo Concilio adfuerunt cum Episcopis etiam Presbyteri, Diaconi & Laici per multi, & tamen soli Episcopi sententias dixerunt.

SECUNDO, obijciunt iisdem ibidem, Concilium generale vniuersam Ecclesiam representat, ergo debent esse ibi homines ex omni genere, id est Episcopi, Presbyteri, Principes, Priuati, Clerici, Laici, &c.

RESPONDEO, multis modis posse aliquid representari, sed optimû modum esse, quo per Principes repræsentantur populi. Sicut enim in comitijs generalibus multorum statuum congregari solent consules vel domini ciuitatum, sic in comitijs Ecclesiæ generalibus congregantur omnes Episcopi: nam quilibet Episcopus personam gerit suæ Ecclesiæ, vt patet ex Cypriano lib. 4. epist. 9. vbi dicit, Ecclesiam esse in Episcopo. Quare Eusebius lib. 3. de vita Constantini, Conciliû episcoporum CCCXVIII. vocat conuentum orbis terrarum. Et Augustinus lib. 1. de Baptismo, c. 18. eiusdem Concilij episcoporum consensum, vocat totius Ecclesiæ consensum.

TERTIO, obijciunt iisdem ibidem, communis causa communibus votis & viribus iuuanda est, sed causa fidei est communis omnibus Christianis, nec enim minus fides ad Laicos, quam ad Clericos pertinet: igitur ad Concilia etiam Laici conuocandi sunt.

RESPONDEO, causam fidei ad omnes pertinere, sed diuerso modo: nam ad Prælatos pertinet vt doctores, ad cæteros vt discipulos, sicut in bello causa victoriæ ad totum exercitum pertinet, tamen ducum est præcipere & ducere exercitum, cæterorum pugnare.

Si quis obijciat illa verba Nicolai I. in epistola ad Michaëlem, quæ habentur etiam dist. 96. can. Vbi nam: *Ubinam, inquit, legistis, Imperatores antecessores vestros synodalibus conuentibus interfuisse, nisi forte in quibusdam, vbi de fide tractatum est, que vniuersalis est, que omnium communis, que non solum ad Clericos, verum etiam ad Laicos, & omnes omnino pertinet Christianos?* Responderi potest, Nicolaum ex eo, quod fides communis est omnibus, rectè collegisse, Imperatorem debere interesse, non quidem vt Iudicem, sed vt eum, cui incumbit defendere communem fidem edictis ac legibus, & si oporteat, etiam gladio.

QUARTO, obijciunt iisdem, & Carolus Molinæus locis notatis, necnon Brentius in confessione Vvitembergica, c. de Concilijs, & Hermâus Hamelmannus li. 3. Prolegomenorum, c. 6. sæpe vnius hominis etiam Laici sententia præposita est sententiæ totius Concilij, quia Scripturæ auctoritate magis munita erat, & sine dubio etiam deinceps præponenda est: ergo debent ad Concilium vocari etiam Laici, & quicumque alij.

A Antecedens probant, PRIMO ex Gratiano 36. q. 2. can. vlt. vbi legimus, Hieronymi auctoritatem Scriptura sacra munitam, toti Concilio generali præiudicasse. SECUNDO, ex Panormitano in cap. Significasti, de electione, & ex Ioanne Gersone, par. 1. de examinatione doctrinarum: quorum ille dicit, vnius priuati sententiam præponendam esse sententiæ Papæ, si ille priuatus moueatur melioribus auctoritatibus Testamenti veteris & noui: iste autem docet, quemcunque hominem doctum posse & debere toti Concilio resistere, si videat illud ex malitia, vel ignorantia errare.

B Confirmatur hoc argumentum, quia ratio, cur episcopi præcipuè vocentur, est quia existimantur esse doctiores cæteris: si ergo multi Laici inueniantur doctiores episcopis, vel æquè docti, cur non vocabuntur ad Concilium?

RESPONDEO ad primum: Sententiam vnius priuati posse anteponi sententiæ concilij generalis ante definitionem, dum causa discutitur: in discussione enim eruditio, non auctoritas personæ primas tenet: præterea etiam post definitionem, quando constat, Concilium fuisse illegitimum: at nullo modo post definitionem Concilij legitimi.

C Ad illud ex Gratiano, dico PRIMO, mentiri Hermannum, cùm ait, secundum Gratianum anteponi Hieronymum Concilio generali, non enim de generali, sed de particulari loquitur Gratianus. SECUNDO dico, illa verba quæ Gratianus Hieronymo tribuit, nusquam inueniri in operibus Hieronymi, nec videri eius verba. TERTIO dico, Gratianum eo loco lapsum esse, non enim pugnant Hieronymus & Concilium, vt Gratianus putauit. Hieronymus enim tantum dixit, secundum legem veterem licuisse raptori ducere in vxorem mulierem à se raptam, si pater eius consentiat. Concilium autem statuit, vt non obstante lege illa veteri, qui iudicialis est, Christianos non obligat, non liceat raptori in vxorem ducere eam, quam rapuit.

D Ad illud ex Panormitano & Gersone dico PRIMO, eos loqui conditionaliter, sicut Apostolus, cùm ait ad Gal. 1. *Sinos, aut Angelus de celo euangelizet, &c.* Sicut ergo ex conditionalis sententia Apostoli non licet colligere, ergo Apostoli & Angeli poterant euangelizare aliquid contrarium Euangelio Christi, ita quoque ex eo, quod Panormitanus & Gerson dicunt, licere vnicuique resistere Concilio, aut Papæ, si eos errare videat, non licere colligere, ergo absolute Concilia & Pontifices errare possunt, & ideo priuati homines ad Cõcilia vocandi sunt. Dico SECUNDO, eos loqui de resistentiâ, quæ potest fieri Cõcilio vel Papæ, tẽpore discussionis ante decisionem vel etiam postea, quando Cõcilium est illegitimum.

E Ad confirmationem dico, Episcopos quidem debere eligi quàm doctissimos & optimos, tamen eos auctoritatem iudicandi habere, non quia docti sunt, sed quia sunt personæ publicæ, id est, Principes habentes Ecclesiasticam iurisdictionem, quemadmodum etiam in Principibus & Iudicibus sæcularibus, requiritur quidem iurisprudentiâ & probitas, tamen non propterea licebit priuato homini meliori, & doctiori deturbare Principem, aut Iudicem de sua sede, & eam occupare.

QUARTO, obijcit Hermannus Hamelmannus li. 3. Prolegomenorum, c. 10. multa veterum testimonia, quod coram populo tanquam iudice causæ fidei disputatæ sint. Sic enim disputauerunt Apostolus Petrus & Simon Magus apud Clementem lib. 1. & 2. recognitionum, Archelaus Episcopus, & Manichæus, apud Epiphanius hæresi 56. Syluester

Papa & Iudæi, apud Zonaram in vita Constantini, Athanasius & Arius, apud Vigilium Episcopum Tridentinum, Augustinus & Maximinus, apud Augustinum lib. 1. cap. 1. contra Maximinum. Quod etiam in Nicæno Concilio multi fuerint Laici docti & eloquentes, patet ex Nicephoro lib. 8. cap. 14. Denique, quod populus sit iudex, disertè habet Ambrosius in epistola 32. vbi sic loquitur. *Causam fidei, inquit, in Ecclesia agendam quis abnuat: Si quis confidit, huc veniat.* Et paulò post: *Iste populus iudicat, cuius in corde lux diuina est, non humana: Lex non atramento scripta, sed Spiritu Dei viui.* Et infra: *Sed Auentius, inquit, certus non ignaros vos esse fidei, vestrum refugit examen.*

Pro solutione duo notanda sunt. PRIMO, duplex esse iudicium, publicum & priuatum. Publicum est, quod profertur à publico iudice cum auctoritate, ita vt teneatur ceteri illi iudicio acquiescere. Priuatum est, ea sententia, quam quisque eligit vt veram, sed neminem obligat, quomodo in disputationibus Theologorum & Philosophorum, auditores sunt iudices, audita enim vtraque parte eligunt quod volunt, sed neminem cogere possunt, vt similiter sentiat.

NOTA SECUNDO, iudicium publicum in causa fidei nunquam esse tributum populo, iudicium autem priuatum aliquando esse tributum etiam à pijs & sanctis hominibus: sed tunc solum, cum aliud fieri non potuit: tenentur enim populi sequi iudicium pastorum suorum: tamen quando hæretici impunè versantur cum Catholicis, & multos seducunt, expedit quandoq; publicas disputationes coram populo cum eis inire, & relinquere iudicium populo, vt sequatur, quos viderit melioribus rationibus niti: quomodo fecit Helias lib. 3. Reg. ca. 18. qui cum non posset aliter reuocare populum à cultu Baal, instituit certamen cum Prophetis Baal, præsentem populo, & ait: *Qui ex audierit per ignem, ille sit Deus, si Dominus est Deus, sequimini illum, si Baal est Deus, sequimini eum.*

His notatis, dico ad illa omnia loca, in illis disputationibus datum esse populo iudicium priuatum, non publicum, & hoc quia non poterat aliter fieri. Id quod ex illa epist. 23. Ambrosij intelligi potest. Sic enim ait: *Veniant planè si quis sunt, ad Ecclesiam, audiant cum populo, non vt quisquam iudex resideat: sed vnusquisq; de suo affectu habeat examen, & eligat quem sequatur.* Vbi vides negari populo iudicium publicum, tribui priuatum: cur autem tribueretur priuatum, causa erat, quia tunc Mediolani Imperator Arianis faucebat, nec poterat aliud obtineri. Hoc in genere ad illa omnia loca dici potest. In particulari autem, ad illud de Nicæno Concilio, sciendum est, Laicos non esse vocatos nec interfuisse actis Concilij: sed per se venisse, vt extra Concilium disputarent cum Episcopis, quos audierant ex toto orbè eò conuenisse. Vide Ruffinum libro decimo capite 3.

CAPVT XVII.

Quot Episcopi requirantur ad generale Concilium.

PRÆTER hæc argumenta hæreticorum, mouent Catholici vnum dubium de his, qui interesse debent in Concilio: nam vel ad generale Concilium faciendum requiruntur omnes Episcopi totius orbis, vel aliqui tantum: si omnes, nullum fuit

ergo hætenus Concilium generale, neque etiam videtur deinceps futurum: si aliqui tantum, quinam illi sunt: nõ enim videtur maior ratio de vno, quàm de alio.

RESPONDEO, non posse istam quæstionem solui melius quàm ex consuetudine Ecclesiæ, ex ijs Concilijs quæ omnium consensu generalia fuerunt, qualia sunt quatuor prima. Ex consuetudine autem Ecclesiæ colligimus quatuor condiciones & sufficere & requiri ad generale Concilium. PRIMA est, vt euocatio sit generalis: ita vt innotescat omnibus maioribus Christianis prouincijs. Id enim constat semper fuisse seruatum, ad eò vt septima Synodus, act. 6. ideo iudicauerit Concilium Constantinopolitanum contra imagines, non fuisse generale, quia non exiit sonus in omnem terram.

SECUNDA, vt ex Episcopis nullus excludatur, vnde cunque veniat, modò constet eum esse Episcopum & non excommunicatum.

TERTIA, vt adsint per se, vel per alios, quatuor præcipui Patriarchæ, præter summum Pontificem videlicet Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus quia istis suberant, omnes alij Episcopi; id patet tum ex vsu, tum ex VII. Synodo, act. 6. vbi censetur, Constantinopolitanum contra imagines, non fuisse generale Concilium, quia nõ habuit Patriarchas: & in VIII. Synodo, act. 9. recipitur cum gaudio Vicarius Patriarchæ Alexandrini, tanquam sine illo aliqui de fuisset Synodi plenitudini. Porro hæc tertia non omnino necessaria, sed tantum ad bene esse iudicabatur: nam Synodus tertia sine Patriarcha Antiocheno dånauit Nestorium Constantinopolitanum: & Synodus Chalcedonenfis, sine Patriarcha Alexandrino omnia fere conclusit: & nunc non sunt necessarii isti Patriarchæ, quia hæretici vel certè scismatici sunt.

QUARTA, vt saltem ex maiori parte Christianarum prouinciarum aliqui adueniant, & si quidem Concilium fit in Oriente, semper visum est sufficere, si ex prouincijs omnibus Orientis Episcopi conueniant multi, ex toto autem Occidente mittantur aliqui à summo Pontifice, qui suppleant aliorum locum. Et è contrario, si celebretur in Occidente, conueniant ex omnibus prouincijs Occidētis multi: ex Oriente autem pauci aliqui veniant nomine aliorum. Sic in Concilio Nicæno I. ex Occidente solum fuerunt duo Presbyteri missi ex Italia, vnus Episcopus ex Gallia, vnus ex Hispania, vnus ex Africa. In Concilio II. & III. nulli fuerunt ex Occidente, sed tamen Pontifices Damafus & Celestinus Concilia illa confirmarunt, nomine suo, & aliorum Episcoporum Occidentis, quos ipsi Romæ collegerant. In Concilio IV. solum fuerunt legati Leonis, & præterea misit ipse consensum aliorum Episcoporum Hispaniæ, Galliæ, & Italiæ, qui in suis prouincijs celebratis Concilijs ad Leonem scripserant, se in omnibus sententiam eius sequi. Vide tomos Conciliorum.

E contrario vero ad Concilia Occidētis, vt Lateranense sub Innocētio III. Lugdunēse, sub Gregorio X. Viēnense sub Clemēte V. ac nuper ad Tridentinum venerunt Episcopi frequentes ex toto Occidente, ex Oriente verò pauci quidam duntaxat. Ex quo sequitur, posse interdū Concilia nationalia esse multò maiora generalibus, quoad numerū Episcoporum, & tamē minora quoad auctoritatē: nam Concilium II. tantū habuit CL. Episcopos ex variis prouincijs, & nationibus, & Concilium Carthaginense nationale ex sola Africa, tempore B. Augustini, ha-

buit Episcopos CCXVII. vt refert Proſper in Chronico anni CCCCXX.

CAPVT XVIII.

*Episcopos in Concilijs non Conſiliarios,
ſed Indices eſſe.*

SEQVITVR poſtrema quæſtio de forma Conciliorum, quæ tamen bipartita erit. PRIMO namque explicandum occurrit, an Concilia habeant formam iudicij, an tantum inqueſtionis. SECUNDO, hoc definito, quod habeant formam iudicij, quis debeat eſſe ordo inter iudices: vt enim in corpore forma dicitur figura, ſiue ordo omnium membrorum ſuo loco poſitorum, ita in cœtu hominum forma dicitur ordo quidam, quo præeſt, qui debet præeſſe, ſubeſt, qui debet ſubeſſe. Eſt ergo prima pars quæſtionis: An Concilium ſit verum iudicium, & Episcopos veri iudices, ita vt ſtandum ſit eorum ſententiæ, quia ipſi ſic ſtatuerunt, quomodo ſtatur ſententiæ Prætoris in cauſſis politicis: an vero tantum ſit inqueſtio quædam, & tantum valeat decretum Concilij, quantum valet eius ratio: quomodo loquimur de deciſionibus Doctorum, quas vel in ſcholis, vel in ſuis commentarijs faciunt.

Hæretici huius temporis in hoc ferè omnes conueniunt, quod Concilium non ſit, niſi inqueſtio, & quod ſolus Chriſtus, & verbum eius ſcriptum habeat ſuffragium deciſiuum, & ideo dicunt, non eſſe attendendum numerum ſuffragiorum, & ſæpe magis ſequendum vnum, qui pro ſe Scripturam adferat, quam totum reliquum Concilium. Et inde etiam deducunt, licere vnicuique; examinare decreta Concilij, & recipere, vel non recipere, vt voluerit. Ita Lutherus docet in aſſertione art. 29. & apud Cochlaem in quingentis articulis art. 115. Idem vult Caluinus lib. 4. ca. 9. §. 8. Inſtit. Idem ſcribit Brentius in Confefſione Vvirmbergica, c. de Scriptura, &c. Kemnitius quoque in Examine 4. ſeſſ. Concilij Tridentini, paſſim Catholicos reprehendit quod tribuant Episcopis prætoriam auctoritatem iudicandi de controuerſijs.

Denique, libellus Proteſtantium, vbi explicant cauſſas cur ad Concilium non venerint, diſertè docet, non debere in Concilio conueniri, vt votis & ſuffragijs quæſtiones definiantur, ſed vt inter tam multos aliquis reperiatur, qui ex Scriptura oſtendat, quid ſequendum ſit, & aliquem talem præponendum Concilio numeroſiſſimo, etiam ſi arenarum numerum vinceret. Hac ſententia oſtendunt hæretici, quam paruifaciant Concilia, & quod verè nihil aliud cupiant, quam quæſtiones nunquam fini.

Nos ergo dicimus, conſeſſum Episcoporum in Concilijs legitimis eſſe verum Iudicium conſeſſum, & eorum decreta & leges neceſſariò ſequèdas. Probatvr Primo tribus Scripturis. Primo eſt Deut. 17. vbi iubentur, qui dubia habent, recurrere ad Sacerdotum Concilia, &: *Qui non obedierit eorū ſententiæ, morte condēnetur.* Secunda Matt. 18. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* Hic enim locus, eſtſi varias explicationes admittat, tamen cum Concilium legitimum omnium conſenſu maximè propriè dici poſſit Eccleſia, nō poteſt vllō modo reiſci hæc explicatio, qua aſſerimus, Dominum iuſſiſſe vt ſententiæ legitimi Concilij obediamus. Tertia Act. 15. & 16. vbi Paulus pertrāſiens ciuitates varias, præcipiebat eis cuſtodire dogmata, quæ erāt decreta ab Apoſtolis in Concilio Hieroſolymitano.

De quo Concilio tria notanda ſunt.

P R I M V M eſt, in eo Concilio non ex Scripturis, ſed ad ſuffragia Apoſtolorū definitam eſſe quæſtionem. Non enim quæſtio erat, vt aduerſarij ſingunt, an ſola fides iuſtificet, ſed an circumciſio, & cæteræ legales ceremoniæ eſſent neceſſariæ Chriſtianiſ. Id quod manifeſtè colligitur tum ex occasione Synodi, de qua ſic loquitur S. Luc. Act. 15. *Surrexerunt quidam de hæreſi Phariſæorum, qui crediderunt dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque ſeruare legem Moſis. Conuenerunt quoque Apoſtoli & Seniores videre de verbo hoc, &c.* Tum ex epiftola Concilij, in qua nihil mandatur, niſi abſtinentia à ſanguine ſuffocato & immolatiſijs, & liberantur Gentes ab omnibus alijs Iudaicis cæremonijs. Certè autem nihil horum in Scripturis habebatur: vbi enim, quæſo, ſcriptum erat, vt Gentes non ſerua-
rent legalia, excepto mandato de abſtinentia à ſanguine, ſuffocato, & immolatiſijs?

Alterum eſt notandum Apoſtolorum ſententiam nō fuiſſe permiſſam examini diſcipulorum, ſed ſimpliciter imperatum fuiſſe, vt obedirent, vt clariffimè conſtat ex locis citatis Act. 15. & 16. quare aduerſarij, qui Conciliorum ſententiam examinari volunt ab vnoquoque homine priuato, cum Scriptura manifeſtiſſimè pugnant.

T E R T I V M eſt, Concilij Apoſtoli definitionem, veram legem fuiſſe obligantem in conſcientia: de qua re ſupra diſſeruiſſus in quarto libro de Pontifice, & ſanè id ſatis Lucas oſtendit, cum modo præcepta, modo decreta, & dogmata appellat.

S E C V N D O, probatur ex ipſis Concilijs: nam Concilia omnia dicunt anathema non obtemperantibus: vocant ſua decreta, canones ſue leges Eccleſiaſticas: cum ſubſcribunt, Episcopos dicunt: *Ego N. definiens ſubſcripſi.* Præterea in Concilio Chalcedonenſi act. 4. cum decem Episcopos Ægyptij nollēt acquieſcere, iudicio maioris partis, pro hæreticis habebantur, quæ omnia ſunt apertiffima argumenta, quod Concilia ſint vera iudicia.

Probatvr **T** E R T I O: nam ſi non eſſet in Concilijs agendum ſuffragijs, ſed diſputationibus tantum, perperam fieret, vt ſoli Episcopos ſententiæ ferrent, cum munus diſputandi ſit hominum eruditorum, ſiue ſint Episcopos, ſiue non. Cuius contrarium iam ſupra oſtendimus. Fruſtra etiam vocarentur Episcopos aliqui rudes, & ſimplices, quales aliquos fuiſſe in Concilio Nicæno ſcribit Ruſſinus li. 10. hiſt. c. 3. Adde, quod Proteſtantes in illo ſuo libello apertè ſecum pugnant: nam in eo libello docent, debere etiam Laicos cum Episcopos habere ſuffragium deciſiuum, & ibidem paulò poſt dicunt, non debere in Concilijs aliquid definiiri ex multitudine ſuffragiorum, ſed tantum ex testimonijs Scripturarum. Multa alia adferemus poſtea, cum diſputabimus, an Concilia poſſint errare.

At Obijciunt exemplum Paphnutij, qui apud Socratem lib. 1. c. 8. & Sozomenum lib. 1. cap. 22. toti Concilio Nicæno volenti prohibere Sacerdotibus vſum vxorum, ſolus liberè reſtitit, & præualuit. Lutherus art. 115. ex quingentis, apud Cochlaem in ſepticipite, c. 34. *Reſ, inquit, eſt inſana, quod Concilia concludere & ſtatuerè volunt, quid credendum ſit: cum ſepè nullus vir ibi ſit, qui diuinū Spiritum, vel modicum olfecerit, ſicut contigit in Concilio Nicæno, vbi tractabant & volebant leges condere ſuper ſtatū Eccleſiaſtico, ne eſſent in Matrimonio: ibi iam omnes erant falſi, tunc procedebat vnus tantum homo Paphnutius. & reſutauit hoc rotum, & dixit. Non ita, hoc non eſt Chriſtianum, tunc totū Concilium oportuit ab iſta cōcluſione deſiſtere.*

Respondeo. PRIMVM, incertum esse hanc narrationem, cum eius non meminerint antiquiores, Eusebius, Athanasius, Epiphanius, Ruffinus, &c. SECUNDO si vera sit narratio, Paphnutium ante definitionem Concilij restitisse, vt ipsimet auctores testantur, proinde hoc exemplum non esse ad propositum. TERTIO dico, Paphnutium non allegasse Scripturam, sed solum auctoritate sua contendisse, & idcirco, iudicio aduersariorum, non debuisse audiri. QVARTO addo, Paphnutium solum cupuisse, non interdici vsum vxorum ijs, qui eas habebant: tamen hortatum esse Synodum, vt seuerè interdiceret Sacerdotibus & Monachis, ne post sacra Ordinationem, vel professionem vxores ducerent, vt ibidem Socrates & Sozomenus testantur: ex quo mirum est, si non confundantur Lutherani, qui contra Paphnutij sententiam vxores ducunt, etiam si Monachi & Sacerdotes fuerint.

ADDO postremò, Concilium statuisse planè contrarium eius, quod isti ex Paphnutio referunt. Nam statuit can. 3. ne in domibus Sacerdotum sint vlla femina, præter matrè, sororem, vel amitam. Vnde Epiphanius hæresi 59. dicit, esse contra canones vt Sacerdos, aut Diaconus, vel Subdiaconus liberos gignat: quocirca Lutherus more suo secum pugnas in lib. de Concilijs par. 1. apertè dicit, Concilium Nicænum prohibuisse Sacerdotibus vsum vxorum, ac se non intelligere Spiritum sanctum in eo Concilio, cum & castrationem prohibeat, & contubernium fœminarum.

Obijciunt SECUNDO aliqui Catholici: Si omnes Episcopi essent Iudices, teneretur Pontifex, qui Concilio præsidet, in decretis faciendis sequi maiorem partem Episcoporum: at falsum est, cum Damasus irritauerit acta Concilij Ariminensis, quibus maior pars Episcoporum consenserat, vt patet ex epistola Damasi ad Episcopos Illyrici: & Leo irritauerit quoddam decretum Concilij Chalcedonensis, cui etiam maior pars Concilij assenserat, vt ipse Leo testatur epistola 53. 54. & 55.

Respondeo PRIMO, nunquam fortasse adhuc accidisse, vt Pontifex sequeretur minorem partem in Concilio, quando remota fraude & dolo, sententias dixerunt. Quod dico propter Concilia Ariminense & Chalcedonense, quæ fraude non caruerunt: nam in Ariminensi deceptos fuisse Catholicos verbi Græci obscuritate, testatur Ruffinus lib. 10. c. 21. in Chalcedonensi autem fuisse fraudem, patet ex act. 16. eius Concilij, vbi vicarij Romani Pontificis conqueruntur, quod se absentibus fraudulenter factum esset illud decretum.

Dico SECUNDO, Præsidem Concilij, vt Præsidem, debere sequi in decreto formando maiorem partem suffragiorum, tamen Pontificem, non vt Præsidem, sed vt Principem Ecclesiæ summum posse retractare illud iudicium: & consequenter, si ipse sit Præses Concilij, posse, non vt Præsidem, sed vt Principem summum, non sequi maiorem partem quemadmodum in temporalibus iudicijs debet Præses à Rege constitutus, sequi maiorem partem Iudicum, tamen Rex, tanquam Superior, potest totum iudicium irritare. Et hoc maximè locum habet in Pontifice, cuius est confirmare, & dirigere fratres suos, & ad hoc habet assistentiam Spiritus sancti, ne erret, iuxta illud Luca 22. *Rogauit pro te, &c.* Vide Ioannem de Turrecremata lib. 3. ca. 63. & 64. & Canum. lib. 5. c. 5. quæst. 2.

CAPVT XIX.

Cuius sit generali Concilio præsidere.

ALTERA pars quæstionis est: An debeat aliquis præsidere, & quis ille sit. Hæretici nostri temporis docent, ordinarium Præsidem Conciliorum debere esse Imperatorem, vel aliquem ab eo missum, vel si nullum ipse mittat, debere ab ipsa Synodo constitui. Et re ipsa, dicunt, in Concilijs generalibus antiquis non præfuisse fere vnquam Romanum Pontificem, sed vel Imperatorem, aut eius Legatos, vel antiquiorem Patriarcham, aut Episcopum eius loci, vbi fiebat Cõcilium: ita docent Magdeburgenses Centur. 4. cap. 7. col. 536. Calvinus li. 4. Instit. cap. 7. §. 1. & 2. Carolus Molinæus in concilio de Concilio Tridentino non recipiendo, §. 4. vbi apertè mentitur, cum ait, Legatos Põtificis post omnes episcopos in Concilijs semper sedisse, cum in nullo Concilio inueniantur vltimo loco sedisse. Hermannus Hamelmannus lib. 3. Prolegom. ca. 8. & Brentius in Prolegom. contra Petrum à Soto.

Catholici omnes id munus proprium esse docent summi Pontificis, vt per se vel per Legatos Synodo præsideat, & tãquam supremus Iudex omnia moderetur. Dicimus autem, per se vel per Legatos, quia summus Pontifex nunquam interfuit Concilijs Orientalibus per se, neque id factum est casu, sed certa ratione, vt patet ex epistola Leonis 17. ad Theodosium, & 47. ad Concilium Chalcedonense, vbi dicit, se non venire ad Synodum, quoniam id non patitur consuetudo, nec vlla prædecessorum habet de hac re exempla.

Adde, quod Vigilius Papa erat Constantinopoli, cum fieret in ea ciuitate Concilium V. generale, & tamen noluit interesse, sed per libellum cõfirmavit acta Concilij, vt scribit Photius in libro de septem Synodis. Ipsi etiam Imperatores cum indicebant Concilia, alios omnes episcopos per edictum præcipiendo vocabant, Romanum autem inuitabant, vt dignaretur venire, si ei placeret, vt patet ex epistola Martiani Imperatoris ad Leonem Papam, quæ habetur ante Concilium Chalcedonense. Quæ autem sit ratio huius rei, incertum est. Ioãnes de Turrecremata lib. 3. cap. 11. ponit aliquot rationes, quæ mihi non multum probantur.

Ego suspicor, has duas fuisse causas inter alias VNAM, quia non videbatur conuenire, vt caput sequeretur membra, cum potius membra sequi debeant caput: itaq; propterea interfuit Papa Concilijs Romanis, & quibusdam alijs, quæ ipse conuocauit ad se, id est, ad locum, vbi ipse erat, non autem voluit, neq; debuit ire ad Concilia alibi congregata.

ALTERA ratio est, quia in Concilijs Orientalibus semper interfuit Imperator, aut aliquis eius Legatus: & quãuis nec Imperator, nec Legatus eius præfideret Concilio propriè vt Iudex, tamen præfidebat saltè quoad locum materialem: & etiam si summus Pontifex ibi fuisset, adhuc voluissent illi eo modo præfidere, vt patet ex Concilio Florétino, in initio, vbi Græci omnino contendebant, vt in summo loco sederet eorum Imperator, & summum Pontificem præcederet. At quamuis vt cumque tolerabile sit, vt Principes seculares in Cõcilio sedeant ante alios episcopos, tamen nullo modo conuenit, vt ante ipsum summum Pontificem, ne ergo vel hoc tolerandum esset, vel tumultus excitandus, non ibat ad ea Concilia, sed Legatos tantum mittebat.

Sed his omissis, ad summum Pontificem iure

pertinere præsentiam in Concilijs generalibus, probatur Primo, ratione ex Scriptura petita. Summus Pontifex est pastor & pater Ecclesiæ vniuersæ, adeo vt etiam episcopi & Principes omnes, respectu summi Pontificis, oues & filij dicantur, vt notum est ex illo Ioannis vltimo: *Pasce oues meas*. Et confirmatur ex eo, quod Concilia vocant Pontificem patrem, & ipse vocat Episcopos in Concilijs congregatos, aliquando filios, vt patet ex Theodoro li. 5. hist. c. 10. vbi Damasus respondens Episcopis Concilij secundi generalis, sic incipit: *Quod, inquit, Apostolica sedi debitam reuerentiam exhibetis, vobis ipsis magno honori est, filij honoratissimi*. Item ex epistola Concilij Antiocheni ad Iulium, quæ sic incipit: *Domino beatissimo & honorabili patri Iulio, &c.* Et Stephanus Archiepiscopus Carthaginensis, cum tribus Concilijs ita scribunt: *Domino beatissimo & s. Patri Patrum Damaso, &c.* Et Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem: *Rogamus, inquit, tuis decretis, nostrum honora iudicium, vt firmitas tua filijs, quod decet, adimpleat*. At quis, quæso ambigere potest, vtrum patres filijs, & pastores ouibus præsidere debeant, an filij patribus, & oues pastoribus?

SECUNDO, probatur ex Concilio Apostolico, Act. 15. in quo Petrum præsedisse affirmat Hieronymus in epistola ad Augustinum, quæ est 11. inter epistolas Augustini: & idem ex eo colligit, quod Petrus primus surgit, primus loquitur, primus quæstionem definit, & omnes, vt Hieronymus dixit, sententiam eius sequuntur.

Probatur TERTIO, ex actis octo generalium Conciliorum: nam quod in alijs Romanus Põtifex præfuerit, etiam aduersarij fatentur. Primum generale fuit Nicænum, de præside huius Concilij, quatuor sunt opiniones. Aliqui volunt præsedisse Imperatorem: ita Brentius. Alij Eustathium Antiochenum: ita Magdeburgenses loco notato, & Lutherus in libro de Concilijs, parte secunda. Alij Athanasium: ita Caluinus loco etiam notato. Alij Hosium Episcopum, & Vitum ac Vincentium Presbyteros Legatos Romani Pontificis.

PRIMA opinio falsissima est. Nã in primis Constantinus post omnes Episcopos subscripsit, vt testatur Basilius Imperator in fine VIII. Synodi: at Præses primo loco subscripsit. Deinde Cõstantinus non ausus est sedere, nisi in sede humiliori, quàm essent Episcoporum, & annuentibus Episcopis, vt colligitur ex Theodoro li. 1. c. 7. hist. & Eusebio li. 3. de vita Constantini. Præterea, Constantinus in ipso Concilio professus est, se debere ab Episcopis iudicari, eisque subiectum esse, non præpositum, vt scribit Ruffinus lib. 10. cap. 2. Quomodo igitur non secum ipse pugnasset, si in episcopali iudicio præsidere voluisset?

Ad hæc Ambrosius epist. 32. dicit Constantinum in Concilio Nicæno, non se fecisse iudicem, sed liberum reliquisse iudicium Sacerdotibus. Item Athanasius in secunda Apologia dicit, non posse haberi Synodum, in qua non Episcopus, sed Comes aliquis præfederit. Et in epistola ad solitariam vitam agentes, arguit vehementer Constantium, quod in Concilij primas partes tenere vellet: *Si, inquit, iudicium Episcoporum est, quid cum eo commune habet Imperator?* Et in Præcedentibus refert Hosium scripsisse eidem Constantino: *Ne, inquit, nobis in hoc genere præcipe, sed ea potius à nobis disce: tibi Deus imperium commisit, nobis ea, quæ sunt Ecclesia concredidit*. Et non procul à fine: *Quis enim, inquit, videns eum in decernendo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudicij Ecclesiasticis, non merito dicat, illum eam ipsam*

abominationem desolationis esse, quæ à Daniele predicta est? Vbi apertè vocat Constantium Antichristum, quia ausus est præsidere in iudicio Ecclesiastico. Scribit quoque Suidas in vita Leontij, quod cum Leontius Constantium in Concilio præsentem, & loquentem videret, dixit ad eum, mirari se, quod ille priorum negligens, id est, bellorum, aliorumq; ciuiliū negotiorum, se in alienis, id est Ecclesiasticis, tam curiosum præberet. At certè nec Athanasius, nec Hosius, nec Leontius reprehendissent in Constantio, quod Synodis præsidere voluisset, si antea pater eius Constantinus in Concilio Nicæno præsedisset.

Quod Eustathius non fuerit præses, probatur. PRIMO, quia in subscriptione Eustathius non inuenitur primus, nec secundus, nec tertius, sed inter alios inferius positus. SECUNDO, quia cum esset in Concilio Alexander Alexandrinus Episcopus, Antiocheno maior & dignior, nulla ratio sinebat, vt ipse præcederet.

AT inquit Magdeburgenses, apud Eusebium li. 3. de vita Constantini, legimus eum, qui primus sedebat à dextris Imperatoris, orationem habuisse de laudibus Imperatoris: Eum autem, qui orationem habuit, constat fuisse Eustathium, ex Theodoro li. 1. hist. cap. 7.

RESPONDEO, Eustathium fuisse primum dextri ordinis episcoporum, vt Eusebius dicit, non tamen primum immediatè post Imperatorem. Constat enim ex Athanasio in epistola ad solitariam vitam agentes, Hosium fuisse Principem eius Concilij & proinde ante Eustathium sedisse.

Itaque (si coniectare licet) tres ordines sedium erant in Concilio: vnus à dextris, alter à sinistris, & tertius in capite aulæ totius, & quidem in hoc tertio sedebat medius Imperator inter Episcopos Hosium Legatum Põtificis, & Alexandrum Episcopum Alexandrinum, necnon Vitum & Vincentium Legatos item Apostolicos. Deinde primus ordinis eius, qui erat à dextris, sedebat Eustathius Episcopus Antiochenus. Alterius autem ordinis, qui erat à sinistris, sedebat primus Macharius Episcopus Hierosolymæ, atque hac ratione seruabatur ordo dignitatis inter primarios Patriarchas: quem certè valde probabile est seruatum fuisse in ea Synodo; vel certè, si id placet, respondere possumus, Eustathio datum esse locum digniorem ob antiquitatis, & sanctitatis eius meritum, sed non propterea eum Concilio præsedisse; nã alioquin Imperator præsedisset in Concilio I. V. & V. I. qui in summo loco sedebat. Itaq; non tam ex loco, quàm ex subscriptione colligenda est præsentia: sæpe enim honoris gratia ille sedet primus, qui reuera primum locum non tenet.

Quod verò Athanasius non fuerit præses, vix eget probatione, solus enim Caluinus, & sine vlla ratione id asserit: & præterea constat, Athanasium tunc fuisse Diaconum, & iuisse ad Concilium cum Episcopo suo Alexandro, & nec sedisse, nec subscripsisse. Vide Ruffinum lib. 10. hist. cap. 14. & Sulpitium lib. 2. sacræ historiæ, Gregorium Nazianzenum oratione in Athanasium, & ipsum Athanasium in secunda Apologia. Porro Diaconum sedere, nedum præsidere in Synodo Episcoporum, nisi locum teneat Episcopi sui est omnino inauditum. Non autem tenebat locum Episcopi Athanasius, cum Episcopus ipse Alexander adesset præsens: denique inter subscriptiones inuenitur quidem subscriptio Alexandrini Episcopi Alexandri, proxime posita post subscriptionem Romanorum Presbyterorum, at subscriptio Athanasij nusquam reperitur.

Quod ergo praesides fuerint Legati Pontificis episcopus Hosius, Vitus & Vincentius Presbyteri, probatur, PRIMO, ex subscriptionibus. Hi enim tres primi omnium subscripserunt. SECUNDO, ex Cedreno in Compendio historiarum & Photio in libro de septem Synodis, qui dicunt Syluestrum per suos Legatos Concilio Nicæno auctoritatem contulisse. TERTIO, ex Athanasio in epistola ad solitariam vitam agentes, ubi dicit, Hosium Principem fuisse in eo Concilio, & ipsum esse, qui composuit Symbolum, quod dicitur Nicænum. Cum autem Hosius fuerit simplex episcopus, & proinde inferior omnibus Patriarchis, qui erant in eo Concilio, sine dubio nunquam habuisset primum locum, nisi vicem gessisset Romani Pontificis. Itaq; in praefatione quadam Concilij Sardicenis, quæ habetur in primo tomo Conciliorum, & fortasse est Dionysij Exigui, viri doctissimi, disertis verbis habetur, Hosium Cordubensem in Nicæno Concilio Legatum egisse Romani Pontificis, quod etiam ex codice Græco intelligi potest, qui in Vaticana Bibliotheca habetur: cuius testimonium vide in libro secundo de Concilio Nicæno, edito ab Alphonso Pisano, Societatis IESU, Coloniae anno M. D. LXXXI.

SECUNDOVVM Concilium generale fuit Constantinopolitanum I. in quo constat non praesedisse Imperatorem, sed tantum misisse ad episcopos litteras Romani Pontificis quibus ad Concilium vocabantur, ut patet ex epistola Concilij ad Damasum, apud Theodoretum lib. 5. c. 9. constat etiam non praesedisse Romanum Pontificem, sed Nectarium episcopum Constantinopolitanum: cuius rei causa est, quia Romanus Pontifex non interfuit, nec per se, nec per Legatos. Pontifex enim Damascus conuocauerat quidem episcopos Orientis Constantinopolim, sed ex eo loco postea volebat eos Romam venire, ubi ipse coegerat Synodum episcoporum Occidentalium, ut Romæ hieret plenissimum Concilium. Ceterum Orientales excusauerunt se iustas ob causas, & coniunxerunt se animis, & sententijs cum Occidentalibus, non autem praesentia corporali. Vide epistolas Damasi ad Concilium Constantinopolitanum, & Concilij ad Damasum, apud Theodoretum lib. 5. cap. 9. & 10. quod autem, si Damascus adfuisset, sine dubio praesedisset, patet ex eisdem epistolis, ubi illi Damasum, ut caput suum agnoscunt, & ipse filios eos vocat.

Tertium Concilium fuit Ephesinum I. in quo certum est, non praesedisse Imperatorem, sed Romanum Pontificem per Legatos suos. Quod non Imperator, nec aliquis nomine eius, patet ex epistola ipsius videlicet Theodosij Junioris ad Synodum Ephesinam, quæ habetur tomo I. eius Concilij, c. 32. ubi dicit, se misisse Candidianum Comitem, ad Concilium, non ut misceret se quaestionibus Ecclesiasticis, sed ad Synodi defensionem. Vide epistolam Nicolai I. ad Michaëlem Imperatorem. Quod Romanus Pontifex Celestinus praesederit per Legatum suum S. Cyrillum, testantur omnes historici: Euagrius lib. I. cap. 4. Photius in libro de septem Synodis, Prosper in Chronico, Nicephorus lib. 14. cap. 34. & Liberatus Abbas in breuiario, c. 15. Denique Iustinianus in edicto, & Nicolaus I. in epistola ad Michaëlem, & ipse Celestinus in epistola ad Cyrillum, quæ extat in hac Synodo, tom. I. c. 16. & inter opera Cyrilli.

At Caluinus respondet, Celestinum aliquot artificio quaesuisse saltem nomē praesidentiae, cum rem habere non posset, & ideo cum mitteret illuc suos, Cyrillo, qui alioqui praefuturus erat, vices suas de-

legasse, ut saltem per illum praesidere videretur.

A T figmentum istud Caluini, quod sine vlla ratione profert, facile refellitur. PRIMVM, ex Profpero qui dicit, Nestorio praecipue restituisse Cyrilli indulgentiam, & Celestini auctoritatem. SECUNDO, ex epistola Celestini, qua videmus mandari Cyrillo vices Romani Pontificis: multo ante, quam Legati caeteri mitterentur. TERTIO, ex Nicephoro loco notato qui dicit, adeo magnificasse Orientales hoc priuilegium datum Cyrillo à Celestino, ut deinceps Cyrillus mitram, & nomen Papæ, atque vt iudex orbis vniuersi appellaretur, acceperit, & hæc ornamenta etiam ad successores transmiserit.

QUARTO, ex epistola Cyrilli ad Constantinopolitanos, in qua dicit, quod si Nestorius intra terminum à sancto Celestino Papa praescriptum, non resipuerit, communione Ecclesie priuabitur. Quinto, ex ipsa Synodo, quæ vt refert Euagrius libro I. capite 4. & ex ipsa sententia, quæ habetur tomo 2. cap. 10. huius Synodi, cum damnationem in Nestorium pronuntiare vellet, praemisit secum alijs Ecclesie canonibus, tum praecipue litteris Papæ Celestini necessario compulsus ad tam seueram sententiam. Denique, extat epistola Synodi ad Celestinum, in qua referunt iudicio ipsius Celestini causam Ioannis Episcopi Antiocheni, vt ipse in eum sententiam ferat. quæ omnia sunt certa argumenta, quod Celestinus re ipsa fuerit Praeses & Princeps in eo Concilio.

QUARTVM Concilium est Chalcedonense, in quo initio, id est, in prima actione, Imperator Martinus interfuit, & sedit primo loco, non tamen praesedit, vt Iudex, vt ipsemet testatus est in oratione ad Synodum, quæ extat act. I. ubi ait, se venisse ad confirmandam fidem, sicut olim fecerat Constantinus Magnus, id est, non venisse ad explicandam fidem, & controuersias iudicandas, sed ad hoc, vt fides à Concilio explicata, firma ac tuta consisteret, defensa videlicet Imperatoris ope & auctoritate. Interfuerunt denique nomine Imperatoris in alijs actionibus quidam Iudices saeculares, qui non erant Iudices controuersiarum fidei, sed tantum, vt omnia fierent legitime, sine vi, fraude & tumultibus. Quia enim in Concilio Ephesino II. Dioscorus Episcopus militibus introductis, vi coegerat Episcopos ad subscribendum: In hoc Concilio interfuerunt vel Imperator, vel Vicarij eius ad impediendam violentiam. Id quod ex toto Concilio apparet, nunquam enim sententiam ferunt, nunquam subscribunt, & in omnibus sententijs Episcoporum acquiescunt.

Præfuerunt autem reuera vt Iudices Ecclesiastici, Legati Leonis Papæ. Ipsi enim in omnibus actionibus primi nominantur, primi sedent, primi loquuntur, primi subscribunt, ipsi sententiam definitiuam in Dioscorum proferunt nomine Papæ & totius Concilij, act. 3. his verbis: *Sanctissimus ac beatissimus Papa caput vniuersalis Ecclesie Leo per nos Legatos suos S. Synodo cōsentiente, Petri Apostoli pradius dignitate, qui Ecclesie fundamētum, & petra fidei & celestis regni sanctorum nuncupatur, Episcopali dignitate Dioscorū nudauit & ab omni sacerdotali opere fecit extorrem.* Deniq; B. Leo & Concilium totū id fatetur. Leo epist. 47. ad Concilium Chalcedonense, sic ait: *In his, inquit, fratribus Paschasino & Lucetio Episcopis, Bonifacio & Basilio Presbyteris, qui ab Apostolica sede directi sunt, me Synodo vestra fraternitas existimet praesidere.* Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem quæ habetur, actio. 3. in quibusdam exemplaribus in alijs post finem Concilij: *Quibus, Episcopis Concilij, tu quidem sicut membrum caput praeras in his, qui tuum*

tenebant ordinem, benevolentiam preferens. Imperatores vero ad ornandum decentissime præsidebant, &c.

Calvinus respondet, in hoc quidem Concilio præfuisse Legatos Pontificis Romani: sed ex privilegio Imperatoris quod extorserat Leo Papa: *Cum enim fieret Concilium Ephesinum II.* inquit Calvinus, *non est ausus Leo petere primam sedem in Concilio, sed misit Legatos, & passus est eos subesse Dioscoro Alexandrino Episcopo Præsidi, quia verò res male cessit, & Dioscorus non rectè nauim gubernauit, Leo illa occasione accepta, petijt ab Imperatore, vt permitteret aliud Conciliũ fieri, cui Legati sui præessent. Imperator, quia videbat, non esse in Oriente ullos idoneos Episcopos tanto oneri, ex defectu personarũ, permisit Roman. Legatis præfidentiam.*

Hæc historia, quam Calvinus sine vlla probatione recitat, plena est mendacijs: nam in primis, quòd Leo non sit ausus petere primam sedem in Concilio Ephesino, mendacium est. Scribit enim Liberatus in breuiario, c. 12. Legatos Romani Pontificis noluisse in Concilio federe, cùm vidissent præfidere Dioscorum, & non datam sanctæ fedi Romanæ præfessionem. Porro Dioscorum extorsisse contra fas ab Imperatore præfidentiam illam, scribunt Zonaras in vita Theodosij, & Euagrius lib. 1. c. 10. Vnde etiam Leo epist. 24. 25. & 26. ad Theodosium & Pulcheriam frequenter repetit, Dioscorum in ea Synodo sibi vendicasse principatum, vbi etiam testatur, Flavianum Episcopum Constantinopolitanum appellasse à Concilio illo ad Apostolicam sedem, & libellum appellationis tradidisse Legatis Romanis, quomodo ergo non auderet Leo in eo Concilio præfidentiam petere, à quo ad se tanquam ad maiorem appellabatur? Deinde, quòd Leo petierit ab Imperatore, vt sui Legati præessent in Synodo Chalcædonensi, & quòd Imperator id concesserit defectu personarum Orientalium, mendacia impudentissima sunt, nihil enim tale ab vllò narratur, imò videmus Leonem Legatos misisse absolutè, vt præfiderent, nullius consensu petito, nedum venia vel permissione.

QUINTVM Concilium fuit Constantinopolitanum II. in eo præfedit non Menas, (vt falsò Calvinus docet) Concilium enim à Mena celebratum non generale, sed particulare fuit, vt supra demonstrauimus: sed Euty chius Menæ successor, qui tamen agnouit, & professus est, præfidentiam debitam fuisse Romano Pontifici, si is interesset Concilio voluisset. Vnde Zonaras in vita Iustiniani: *Sub hoc, inquit, quintum Concilium est coactum centum sexaginta quinque Episcoporum, quorũ Princeps fuit Vigilus Papa Romanus.* Et ipse Euty chius Patriarcha in epist. ad Vigilium, quæ habetur in fine primæ collationis quintæ Synodi: *Petimus, inquit, presidente nobis vestra Beatitudine de tribus capitulis queri & conferri.* Quæ verba Patriarchæ Euty chij non solum mendacium Caluini refellunt, qui scripsit Menam in eo Concilio præfuisse, sed etiam alterum Illyrici, qui cent. 6. c. 9. col. 509. asseruit, Vigilium Papam noluisse Synodo interesse: ne cogeretur secundus Euty chio assidere. At qui hoc timere potuit, cum ipse Euty chius præfidentiam illi offerret?

SEXTVM Concilium fuit Constantinopolitanum III. in eo Præsides fuerunt Legati Agathonis Romani Pontificis, Petrus, & Georgius Presbyteri, ac Ioannes Diaconus. Id enim affirmat Zonaras in vita Constantini IV. & præterea ex ipsa Synodo patet, vbi in singulis actionibus isti primi omnium nominantur, loquuntur, subscribunt. Interfuit in hac Synodo etiam Imperator Constantinus, cum nonnullis viris illustribus & præfedit, id est, primo loco se-

dit, sed non fuit vllò modo Iudex, aut formaliter Præsides, nam nullam sententiã tulit, & vltimus omnium subscripsit, non definiens, sed consentiens.

SEPTIMUM Concilium est Nicænum II. in quo sine controuersia Præsides fuerunt Legati Papæ Adriani I. Petrus Archipresbyter, & Petrus Abbas sancti Sabæ. Isti enim primi nominantur, & primi subscribunt. Imperator nihil in hac Synodo egisse legitur.

OCTAVVM Concilium est Constantinopolitanum IV. in quo etiam sine controuersia Legati Adriani II. præfiderunt, videlicet Donatus & Stephanus Episcopi, & Marinus Diaconus, qui primi nominantur, & subscribunt, & in ipsa prima actione rogati à Concilio, vt ostenderent litteras Papæ, quibus daretur eis præfidentia, mox exhibuerunt litteras Adriani. Deniq; ad finem Concilij ita subscribit primus: *Ego Donatus Dei gratia Episcopus Hostiensis, locum obtinens Domini mei Adriani vniuersalis Papæ, huic sanctæ & vniuersali Synodo præfidentis, omnia, quæ superius leguntur, promulgavi, & manu propria subscripsi.* Imperator autem Basilius adfuit quidem, sed in fine Concilij apertè testatus est longa oratione, non esse suum, nec vllius hominis Laici, miscere se Ecclesiasticis iudicijs, & tandem subscripsit post omnes Patriarchas non definiens, sed suscipiens, & consentiens, præfatus etiam antea se debuisset subscribere post omnes Episcopos, vt olim fecerunt Constantinus, Theodosius, & Martianus: tamen se subscripsisse immediatè post Patriarchas, quia tali eum honore Episcopi officere voluerunt.

Si ergo his addamus reliqua generalia Concilia, in quibus omnibus sine controuersia Pontifex Romanus præfedit, habebimus ex continua Ecclesiæ consuetudine, propriè ad Romanum Pontificem pertinere munus in Concilijs generalibus præfidenti. De cæteris, quæ ad formam pertinent Conciliorum, vt de ordine, quo cæteri federe debent, de vestibus Episcoporum in Synodo: de modo procedendi, &c. vide Ioannem de Turrecremata lib. 3. cap. 26. & 27. & Concilium Toletanum IV. cap. 3. Toletanum XI. c. 1. & initium Conciliorum Constantiensis, & Basileensis.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

ARGUMENTA CALVINI sumuntur à praxi Ecclesiæ. Proponit enim quinque Concilia, in quibus Pontifex Romanus non præfuit. Videlicet Nicænum, cui præfuit Athanasius: QUINTVM generale, cui præfuit Menas: Ephesinum secundum, cui præfuit Dioscorus: Carthaginense sextum, cui præfuit Aurelius: etiam si adessent Legati Pontificis: & Aquileiense, cui non Damasus, sed Ambrosius præfedit. Sed ad prima tria iam est responsum.

Ad QUARTVM dico, solum in generali Concilio debere necessario Romanum Pontificem præfidere, in prouincialibus enim, vel nationalibus qualia sunt omnia Carthaginensia, non negamus debere præfidentiam Archiepiscopo, vel primati eius loci. Porro Legati Romani Pontificis non fuerunt ad illud Concilium missi, vt præfiderent, sed vt quædam tractarent cum eo Concilio nomine Romanæ Ecclesiæ.

Ad QUINTVM dico, argumentum constari ex duobus mendacijs Caluini, quæ sunt maior & minor propositio: ex quibus quid potest colligi, nisi mendacium? PRIMVM mendacium est, quòd

Aquileiense Concilium fuerit generale: nam primo si fuisset generale, fuisset secundum, & proinde Constantino politanum, quod postea sequutum est, non fuisset secundum sed tertium, deinde vix interfuerunt episcopi XXX. qui certè non sufficiunt ad generalem Synodum faciendam. Denique, in epistola huius Concilij ad Imperatorem, dicunt Patres, non fuisse opus congregare Concilium generale, sed abundè satis fuisse ad id, pro quo vocati erant, paucos illos Episcopos præsertim cum essent ex varijs provincijs Occidentis. Itaq; Concilium fuit provinciale, sed adiutum iam aliquot Legatis quarundam aliarum provinciarum.

SECUNDVM mendacium est, quod Ambrosius præfederit: nam primus nominatur Valerianus Episcopus Aquileiensis, secundus Ambrosius Mediolanensis, quod est argumentum, Valeriano datum esse primum locum: neq; his repugnat, quod Ambrosius in eo Concilio fere solus disputat cum hæreticis: munus enim disputandi non Præsidi, sed Episcopo doctissimo demandari solet.

Brentius argumenta petit ex Testamento veteri, in quo constat præcipuos Iudices, etiam in rebus spiritualibus, fuisse principes, siue Reges, vt patet de Mose, Iosue, Dauide, Salomone, Ezechia, Iosia. Accedit, quod Deus commisit Principibus custodiam legis diuinæ, vt dicitur Rom. 13. *Si male egeris, time: non enim sine causa gladium portat.* Ergo Principum est iudicare de lege Dei, quomodo sit seruanda, & punire transgressores. Sed hoc argumentum iam est à nobis solutum in libro tertio de verbo Dei, & in libro primo de Pontifice. Quia tamen non piguit aduersarios eadem argumenta sæpius repetere, nec nos pigebit solutiones quoque sæpius repetere.

RESPONDEO Igitur PRIMO: Mosem, non solum Principem, sed etiam summum Sacerdotem fuisse, vt patet ex Psal. 98. *Moses & Aaron in Sacerdotibus eius*, Iosue autem, Dauidem, Salomonem, & aliquos alios non solum Reges, sed etiam Prophetas fuisse, quibus Deus quædam extraordinariè committebat, quæ ad Sacerdotes alioquin ex officio spectabant, hoc modo Salomon Rex amouit Abiathar à sacerdotio, & constituit Sadoc pro eo. 3. Regum 2. id enim fecit, non vt Rex, sed vt Propeta ex diuina inspiratione: vnde subiungitur ibidem caussa. *Vt impletur sermo Domini, quem loquutus est super domum Heli, in Silo.* Sed non propter ista extraordinaria, delenda est ex Deuter. cap. 17. lex illa generalis, qua iubentur omnes in dubijs circa legem recurrere ad Sacerdotes. neque illa Malachiæ. 2. *Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirēt ex ore eius.*

Dico SECUNDO, alios Reges Synagogæ, qui boni fuerunt, nunquam se miscuerunt in negotijs sacerdotalibus eius, & si quando se miscuerunt, punitos fuisse, vt patet de Rege Iosaphat optimo, qui 2. Paralip. 19. apertè distinguit officia, & dicit: *Amarias Sacerdos & Pontifex in omnibus que ad Deum pertinent, præsidebit: porro Zabadius, qui ex Dux in domo Iuda, super ea opera erit, que ad Regis officium pertinent.* E contrario autem Ozias Rex, 2. Paralip. 26. cum Sacerdotis officium vsurpare voluisset, mox à Deo percussus, leprosus factus est, & permanfit vsque ad mortem.

Ad confirmationem, dico, Reges esse custodes Legis diuinæ, sed non interpretes, & proinde ad eorum officium pertinere, vt legibus & edictis suis iubeant eam fidem teneri, quam Sacerdotes tenendam docent, & hæreticos ab Ecclesia iudicatos coer-

A ceant pœnis temporalibus, vt Augustinus docet in epistola 48. 50. & 166. & pij Imperatores Constantinus, Theodosius, Martianus, alijque id sæpe fecerunt, vt patet ex l. Cunctos populos. C. de summa Trinitate & fide Catholica, & ex toto titulo de hæreticis in eodem Codice.

Argumenta Hermanni sumuntur ex varijs exemplis veterum. Primum est ex disputatione Athanasij cum Ario, præsideute Probo iudice, homine laico, & nõdum Christiano, quem Imperator Constantinus deputauerat, quæ quidem extat imperfecta in operibus Athanasij, sed perfecta in operibus Vigilij Episcopi Tridentini, qui floruit circa annum Domini CCCC.

B RESPONDEO, nunquam fuisse talem disputationem re ipsa habitam: sed Vigilium eam composuisse per modum Dialogi, vt eo modo scriberet contra Arianos, vt ipsemet fatetur lib. 5. contra Eutychem, non procul ab initio, & præterea res ipsa clamat: nam disputatio habetur inter quatuor homines, Sabellium, Arium, Photinum, & Athanasium tunc Episcopum, vt patet ex epistola Imperatoris, quæ initio disputationis fingitur missa ad Probum: At Sabellius obiit antequam vllus ex alijs tribus orbi innotesceret, vt patet ex Eusebio libro 7. hist. cap. 5. Arius quoque obiit tempore Constantini, antequam Constantius regnare inciperet, vt patet ex Socrat. lib. 1. cap. 25. ergo non potuit cum Athanasio congregari, tempore Constantij, vt hic fingitur. Quod vero quidam dicunt, duos fuisse Arios, & cum posteriore tantum disputasse Athanasium, refellitur ex ipso met Vigilio, qui initio huius disputationis aperte testatur, se loqui de illo Ario, qui Arianam hæresim primus excogitauit.

C Sed Dices, etiam si Dialogus sit fictus, tamen apparet, non esse visum absurdum Vigilio, si iudex laicus præflet disputationi de religione.

RESPONDEO, Vigilium ita Dialogum composuisse, vt ostenderet tantam esse vim Catholicæ veritatis, vt etiam sub iudice non Christiano vincere possit.

SECUNDVM exemplum est desumptum ex Zonara in vita Constantini, vbi legimus, ad petitionem Helenæ, quæ conabatur pertrahere Constantinum filium à fide Christi ad Iudaismum, disputasse Syluestrum cum Iudæis corâ quibusdam senatoribus, tanquam iudicibus, ex mandato Constantini.

RESPONDEO, videri incertam istam narrationem, omnes enim veteres Helenam laudant, vt sceminam Christianissimam, & non solum Catholici, sed etiam Magdeburgenses Cent. 4. col. 694. rident hanc narrationem, vt fabulosam, & ex Chronico Eusebij colligitur anno CCCXXV. lignum crucis Dominicæ ab Helena inuentum, & Marianus Scotus sub annum CCCXXVII. scribit illam disputationem incidisse opera Helenæ, tunc Christum persequentis, quæ nullo modo coherent.

E TERTIVM exemplum sumitur ex Optato Mileuitano, & Augustino, qui multis in locis scribunt, Donatistas in caussa Cæciliani ab Imperatore iudices postulasse: Imperatorem autem dedisse eis Romanum Episcopum cum alijs quibusdam Episcopis, sed eos appellasse, & ab Imperatore accepisse alios iudices in Gallia, quos rursus appellantes Imperator ipse iudicauit, ergo summus Iudex in caussis Episcoporum est Imperator.

RESPONDEO, bene habet quod hæretici argumentantur ex gestis hæreticorū maiorum suorum: nam quod malè fecerint recurrèdo ad Imperatorem tanquam Iudicem, & quod peius fecerint rursus

ad eum appellando, Optatus, Augustinus, & Imperator ipse testes sunt. Augustinus epist. 48. dicit, hinc merito reprehendi Donatistas, quod apud Imperatorem accusauerint Cæcilianum, cum potius eum apud Episcopos Transmarinos conuincere debuissent: & ibidem addit, Imperatorem ordinatius egisse, qui Donatistas ad se venientes remisit ad iudicium Milthiadis Romani Episcopi.

Optatus lib. 1. contra Parmenianum refert, Imperatorem sic clamasse: *O rabida furoris audacia, sicut in causis Gentilium fieri solet appellationem interposuerunt.* Item Augustinus in epist. 162. *Qua in re, inquit, quemadmodum detestetur illos Constantinus adiudicatis, atque utinam, ut eis ipse cessit, ut de illa causa post Episcopos iudicaret à sanctis Antistitibus veniam postea petiturus, sic & illi aliquando cederent veritati.* Vbi vides Constantinum ægrè tulisse ad se appellari: & iudicasse post Episcopos coactum, vt vel sic frangeret furorem Donatistarum, cum viderent se ab omnibus condēnari: & præterea intellexisse Constantinum, se non posse iure suo iudicare, sed tantum ea spe, quod postea Episcopi veniam illi darēt, à quibus eam petiturus erat. Quæ autem fuerit mēs Constantini extra hos articulos necessitatis, patet ex Rufino lib. 10. histor. cap. 2. vbi asseruit, se debere iudicari ab Episcopis, non eos iudicare.

QUARTVM exemplum est sumptum ex Breuiculo collationum circa principium, vbi sic Augustinus loquitur: *Cum Catholici Episcopi & partis Donati, iussu Imperatoris disputando inter se gestis apud Tribunalum & Notarium Marcellinum cognitorem habitis, contulissent, &c.* Et in fine Breuiculi asserit, Marcellinum vt iudicem, sententiam tulisse pro Catholicis contra Donatistas.

QUINTVM exemplum sumitur ex Sozomeno lib. 4. capit. 5. & ex Epiphānio hæresi 71. qui scribunt Photinum petijisse & impetrasse ab Imperatore iudices, coram quibus causam suam ageret.

Respondeo ad QUARTVM exemplum, ex doctrina ipsius Augustini, collationem illam cum Donatistas extraordinariam, & quadam necessitate susceptam fuisse: nam vt scribit idem Augustinus lib. 3. contra Iulianum, ca. 1. cum Pelagiani vellent opera Imperatoris cogere Catholicos ad collationem eo modo, quo antea Catholicis coegerant Donatistas: Augustinus respondit Catholicos eam collationem modo extraordinario cum Donatistas necessario habuisse, eo quod illi totam Africam infestarent, nec possent aliter reprimi, vel ad Concilium cogi, nisi per temporales potestates, vt tunc factum est.

Dico præterea illud iudicium non fuisse tale, quale est, de quo nos agimus: nō enim ita iudicauit Marcellinus, vt eius sententia totam Ecclesiam obligauerit, sed tantum vt represserit audaciam Donatistarum: sententia enim Marcellini fuit, Donatistas ita à Catholicis confutatos, vt non habuerint quod respondere possent. Sicut etiam cum Augustinus disputauit cum Pascentio Ariano, arbitro Laurentio, vt patet ex epistola Augustini 174. & 178. sententia Laurentij non faciebat rem de fide, sed tantum valebat ad confusionem Pascentij, qui victus pronunciabatur: & idem dicendum est de disputatione Photini hæretici, & de similibus disputationibus. Nunquā enim in Ecclesia habitæ sunt pro legitimis definitionibus, qualia sunt decreta Conciliorum.

Sextum exemplum sumptum est ex Socrate li. 5. c. 10. & Sozomeno lib. 7. c. 12. vbi legimus, Imperatorem Theodosium iussisse, vt singuli Principes variarum religionum, id est, Catholici, Ariani, Eunomiani, adferrent ad se scriptam formulam fidei

suæ, quod cum factum esset, Imperatorem impensè Deum orasse, vt animum suum dirigeret in vera fide eligenda, & tum demum lectis omnibus confessionibus solam Catholicam approbasse, & eam seruari iussisse.

RESPONDEO, Theodosium non suscepisse aliquam nouam controuersiam definiendam, neque se iudicem vllō modo fecisse in causa fidei, quod patet. PRIMO, quia illa quæstio iam definita erat in Concilio Nicæno, cuius ipse adeo strenuus sectator erat, vt noluerit baptizari ab Episcopo Theſsalonicensi, nisi prius intelligeret eum esse fidei Nicænae, vt est apud Socratem li. 5. c. 6. non ergo dubitare potuit, an esset verior fides Ariana, an fides Catholica.

SECUNDO, quia Ambrosius in epist. tricelima secunda dicit, non esse Imperatorum in causa fidei iudicare: & hoc probat testimonio Constantini, Valentiniani senioris & Theodosij. item in Concilio Aquileiensi, idem Ambrosius dicit, Imperatorem Theodosium liberum reliquisse iudicium sacerdotibus. Theodosius igitur nihil iudicauit in causa fidei, sed tantum legit sectariorum confessiones, vt eis acquiesceret, eisque satisfaceret, ne videretur eos inauditos sine ratione damnare.

Quod autem scribit Socrates, Theodosiū à Deo per orationes postulasse, vt se dirigeret in eligenda fide, falsum esse arbitror: nam cum orauerit secreto, vt idem Socrates affirmat, quis potest scire, quid orauerit? & præterea certum est eum non sic orasse, quia sic orado peccasset peccato infidelitatis, dubitando de fide, quam semel acceperat: & tamen eum in hoc facto nihil peccasse, sed laudabiliter egisse, omnes fatentur. Orauit igitur, non vt dirigeretur in eligenda fide, sed vt dirigeretur in eo negotio, ne aliquid imprudenter ageret, & fortasse à Deo veniam petijt, quod alienum ius occupare videretur: & simul orauit, ne deciperetur legendo confessiones tot hæreticorum.

Septimum exemplum sumitur ex Theodoro li. 5. cap. 23. vbi legimus, quod cum Romani Pontifices nollent Flavianum esse Episcopum Antiochenum, tamen Theodosius Imperator aliter iudicauit & iussit Flavianum Antiochiæ esse Episcopum.

RESPONDEO, hanc historiam mirificè ostendere Romani Pontificis primatum, & nihil planè obesse præſenti causæ. Dico igitur, Pontificem iure noluisse, vt Flavianus esset Episcopus, Imperatorem autem, quod fecit, ex potentia, non ex iniustitia fecisse. Id quod probo, quia vt Socrates refert lib. 5. c. 5. cum esset schisma in Ecclesia Antiochena, & simul sederent Meletius, & Paulinus, placuit tandem omnibus, vt simul sederent: sed cum alter moreretur, alter solus Episcopus esset, nemine succedente Episcopo mortuo, idque iureiurando confirmauerunt: at nihilominus mortuo Meletio in eius locum Flavianus successit, viuentē adhuc Paulino, contra iuramentum, & proinde illicitum fuisse, omnibus notum erat. Quid ergo mirum, si id Romano Pontifici Damaso displicebat?

Quocirca S. AMBROSIVS in epist. 78. ad Theophilum Alexandrinum de hac re loquens, sic ait: *Scribit Sanctitas tua, Flavianum ad Imperialem reſcriptorum suffragia remeauisse: Fruſtra ergo tantorum sacerdotum fufus labor: iterum ad huius sæculi iudicia reuertendum.* Et infra: *Sanè referēdum arbitramur ad sanctū fratrem nostrū Romanæ Sacerdotē Ecclesie.* Præterea Chryſost. quoque; Antiochiæ nō à Flauiano, sed ab Euagrio Paulini successore Presbyter ordinatus est, vt est apud Socrate li. 6. c. 3. quod ille nunquam passus esset, si Flavianū pro vero Episcopo habuisset.

Item Theophilus Alexandrinus Episcopus, vt refert Socrates li. 5. cap. 15. Romanum Pontificem per Legatum suum rogauit, vt Flauiano peccatū, quod admiserat, dimitteret. Et similem operā apud Pontificem postea nauasse Chrysostrum, patet ex Sozomeno li. 8. c. 3. Ex quibus clarissimum est, Flavianum peccasse, & iudicem eius ac superiorem fuisse Romanum Pontificem. Item Hieronymus in epist. ad Damasum, de nomine hypostasis, loquens de eodem schismate, petit à Pontifice, cuius eorum Episcoporum communicare debeat: & asserit se ei communicaturum, qui cum Romano Pontifice coniunctus sit.

Præterea tres optimi & sanctissimi Pontifices, Damasus, Syricus, Anastasius, vt scribit Theodoretus li. 5. c. 23. liberrimè in ea causa Imperatorem increparunt, ac dixerunt, eum quidem satis diligenter opprimere tyrannos, qui contra se insurgunt: at ijs, qui contra Dei legem tyrannidem exercent, impunitatem cōcedere. Quam obiurgationem tam atrocem nunquam certè Pontifices tam sancti adhibuissent, nisi Imperatorem grauiter errare vidissent. Quid, quod Imperator ea obiurgatione permotus, vt ibidem Theodoretus refert, non succensuit Romanis Pontificibus, sed Flavianum bis Romam nauigare iussit, vt coram Pontifice se purgaret?

Denique, vt ibidem Theodoretus refert, etiam si Imperator de potentia, vt diximus, non de iustitia, Flavianum Episcopum esse volebat, tamen nunquam finita est causa illa, neque Episcopi Occidentis, & Aegypti Flauiano cōmunicare voluerunt, donec Euagrius iam mortuo Pontifex Romanus Flauiano delictum condonauit, & Legatos eius se admissurum promisit, & ipse Episcopos illustrissimos, & Presbyteros, ac Diaconos Antiochenos, Legatos Romam misit.

Habemus ergo quid requiratur ad legitimum Concilium. Nunc breuiter appendicis loco annectenus, quale Concilium requirant Protestantes in eo libro, quem inscribunt: *Causa cur Electores, Principes, alique addicti Confessioni Augustanae ad Concilium Tridentinum non accedant?*

CAPVT XXI.

Resistantur Conditiones, quas Lutherani requirunt in Concilio celebrando.

LUTHERANI, qui se Protestantes vocant, octo conditiones proponunt Concilij celebrandi: de quibus quoniam satis plenè disseruit Gaspar Vvilalpandus, nos eas breuissimè refellemus.

PRIMO ergo requirunt, vt antequam fiat Synodus, irritentur omnia acta Concilij Tridentini. **S**ECONDÒ, vt Concilium fiat in Germania: est enim canon Ecclesiasticus apud Cyprianum lib. I. epistol. 3. vt illic lites iudicentur, vbi exortæ sunt. **T**ERTIO, vt Pontifex Romanus non indicat Concilium, nec ei præsit, sed sit altera pars litigantium, quandoquidem ipse est qui accusatur, & nemo debet simul esse iudex, & pars. **Q**UARTO, vt ex sola Scriptura diuina sententiæ ferantur, non ex traditionibus. **Q**UINTO, vt decisio non fiat penes suffragiorum pluralitatem, sed vt iuxta normam verbi diuini pronuncietur. **S**EXTO, vt Romanus Pontifex absoluat omnes Prælatos à iuramento fidelitatis, quo ei obstricti sunt. **S**EPTIMO, vt Theologi principum ac statuum Confessionis Augustanæ, non minus, quam Episcopi in Concilio sententias, ac vo-

Aces decisiuas proferre permittantur. **O**CTAVO vt detur saluus conductus ab Imperatore, non solum personis, sed etiam ipsi causæ principali, id est, vt nec personæ possint puniri, si nolint Concilio assentiri, nec fides, & Confessio Lutheranorum possint damnari, etiam si Theologi Lutherani eam defendere non potuerint. Cum his conditionibus dicunt, se Concilium toto pectore optare, & hoc verè pium, & liberum Concilium se vocare.

PRIMA conditio est iniqua, quia nihil debet irritum haberi, nisi legitimo iudicio damnatum. Concilium autem Tridentinum est quidem accusatum ab hæreticis, sed non damnatum in vllò legitimo iudicio. Sicut ergo Concilium Ephesinum II. damnatum est in Concilio Chalcedonensi, & Constantinopolitanum contra imagines damnatum est in septima Synodo: ita Concilium Tridentinum si damnandum esset, deberet in alia Synodo examinari, & iudicari, non autem ante Synodi iudicium irritari.

SECVNDA conditio est etiam iniqua: vt enim Lutherani iure sibi videntur petere, vt Concilium non fiat in Italia, vbi prævalent Catholici, ita Catholici iure postulare possunt, vt non fiat in Germania, vbi prævalent Lutherani, & sane non poterat locus eligi melior atque aptior, quam Tridentum, quod est in finibus Germaniæ, & Italiæ, etiam si Ethnici hominis iudicio quæstio ista relinqueretur.

CAd Canonem autem qui est apud Cyprianū dico, intelligi eum Canonem de particularibus causis, id est, de criminibus particularium hominum, quæ debent iudicari, vbi sunt commissa, quia ibi facilius testes inueniri possunt: at de causis fidei quæ ad totam Ecclesiam pertinet, alia ratio est. Vnde quæstio exorta Antiochiæ de legalium cessatione, Hierosolymæ in Concilio Apostolorum terminata est, Act. 15. & hæresis Ariana exorta Alexandriæ in Aegypto, iudicata est Nicææ in Bithynia: hæresis Nestorij exorta Constantinopoli, damnata est Ephesi: hæresis Eutychetis nata Constantinopoli, damnata Chalcedone: hæresis Origenistarum, Didymi & Euagrii, in V. Synodo iudicata sunt apud Constantinopolim, vbi minimè natæ fuerant: hæresis Monothelitarum, quæ nata erat Alexandriæ Cyro auctore, damnata est primùm Romæ in Concilio S. Martini Papæ: Deinde Constantinopoli in VI. Synodo: denique hæresis Iconoclastarum, quæ Constantinopoli vel exorta, vel mirificè aucta & confirmata fuerat, apud Nicæam Bithyniæ, & antea etiam Romæ in Concilio iudicata & damnata est.

DAdde, quod habuerunt etiam Lutherani in media Germania Concilia prouincialia non pauca, vt Coloniense, Moguntinum, & alia, in quibus damnati sunt. Neque obijcere debent aduersarij, ista Concilia Papistarum fuisse: idem enim omnes hæretici obijcere potuissent. semper enim in Ecclesia id seruatum est, vt controuersias iudicarent Episcopi, qui tunc erant, & non propter nouas quæstiones noui crearentur Episcopi.

E**T**ERTIA conditio iniqua est, quia Romanus Pontifex non potest priuari iure suo indicendi Concilia, & eis præsidendi, in cuius possessione iam fuit per M. D. annos, nisi prius in legitimo iudicio conuincatur, non esse summus Pontifex. Quod verò dicunt, non debere eundem esse iudicem, & partem, dico habere locum in priuatis hominibus, non in Principe supremo. Princeps enim supremus donec non declaratur, vel iudicatur legitime excidisse à principatu, semper est summus Iudex, etiam si cum ipso litigetur.

Itaque solent priuati, qui cum principe suo litigant, interdum appellare ab ipso principe malè informato, ad eundem melius informandum. & confirmatur hoc ex antiquis historijs, nam cum Marcellinus peccasset, & propter ipsum, Cōcilium congregatum fuisset, Episcopi omnes dixerunt, eum non posse ab vilo damnari, sed ipsum debere esse iudicem, & reum, vt refert Nicolaus I. in epist. ad Michaëlem. Item Sixtus III. cūm accusaretur de adulterio, Concilium congregauit Imperator, Pontifice consentiente, sed in eo Concilio nemo ausus est Pontificis causam discutere nisi prius ipse dixisset, velle se vt causa discuteretur, etsi in suo arbitrio esset iudicari, vel non iudicari. Id patet tum ex actis Concilij, tum ex epistola eiusdem Sixti ad Episcopos Orientis.

Denique in Concilio IV. Romano sub Symmacho legimus, Episcopos omnes dixisse, Concilium non potuisse iure iudici, nisi à Pontifice, etiam si ipse esset, qui accusabatur. Adhæc, nonne Arius cum Alexandro de fide litigabat? & tamen in Concilio Niceno sedit Alexander, quia Episcopus erat, vt Iudex. Item in tertia Synodo prædedit iudicio Episcopali Cyrillus, qui tamen altera pars litigantium à Nestorianis dicebatur. Ita quoque in IV. Synodo, præfederunt Legati Leonis, cum tamen tota causa inter Leonem, & Dioscorum versaretur. Accedit, quod Pontifex in Concilio non est solus iudex, sed habet multos collegas, id est, omnes Episcopos, qui si eum conuincere possent de hæresi, possent etiam eum iudicare, & deponere, licet inuitum. Nihil ergo habent hæretici, cur conquerantur, si Romanus Pontifex Concilio prædedit antequam damnatus esset.

QUARTA conditio iniqua est, quia non debent semel definita in dubium iterum reuocari, iuxta legem Martiani Imperatoris, l. nemo. G. de summa Trinitate, & fide Catholica. Constat autem in VII. Synodo generali definitum esse, traditiones non scriptas esse recipiendas. Quamuis autem ista conditio sit iniqua: posset tamen admitti, donec iterum in Synodo legitimè non esset definitum, eas esse recipiendas pro verbo Dei: Hinc enim est, quod Tridentinum Concilium, antequam ad alia progredetur, definiuit Scripturas, & traditiones Apostolicas pro verbo Dei recipiendas.

A QUINTA conditio tollit penitus formam Conciliorum, vt supra ostēdimus, & propterea non potest fieri, vt aliquando ad finem controuersiarum deueniatur, nisi detur locus maiori parti suffragiorum, cum enim vtroque pars proferat Scripturarum testimonia, quomodo potest cognosci, quæ sit Concilij sententia, nisi colligantur suffragia, & plurium sententia valeat?

B SEXTA conditio est iniqua, & impertinens. Iniqua, quia non debent inferiores liberari ab obedientia superiorum, nisi prius ille legitimè deponatur, vel declaretur non esse superior, quemadmodum iniquum esset, vt quotiescunque fiunt Comitia Imperialia, Imperator deberet liberare à iuramento fidelitatis omnes Principes sibi subiectos, quod autem non sit nouum, Episcopos iuramentum obedientiæ præstare Pontifici, patet ex B. Gregorio lib. 1. epist. 31. & ex cap. Significasti, extra de elect. Item ex Concilio Toletano XI. ca. 10. Impertinens autem, quia istud iuramentum non tollit Episcoporum libertatem, quæ in Concilij necessaria est, iurant enim se fore obedientes summo Pontifici, quod intelligitur, donec Pontifex est, & dum iubet ea, quæ secundum Deum, & sacros canones iubere potest: sed non iurant, se non dicturos, quod sentiunt in Concilio, vel se non deposituros eum, si hæreticum esse conuincant.

C SEPTIMA conditio, si intelligatur de voce propriè decisua in forma iudicij, repugnat quintæ conditioni, & est contra formam omnium Cōciliorum, vt supra ostendimus: si intelligatur impropriè, & vocetur, vox decisua, Scriptura diuina in testimonium alicuius sententiæ in medium allata, conditio est æquissima, & nunquam negata Protestantibus, immo eis ter oblata in Concilio Tridentino, nimirum sess. 13. 15. & 18.

ULTIMA conditio pro prima parte, id est, quod attinet ad saluum conductum personarum, oblata est Protestantibus, vt patet ex iisdem locis Concilij Tridentini, id est, sess. 13. 15. & 18. pro secunda parte est profus incepta, & ridicula, est enim ac si aperte dixissent, volumus vexari Episcopos totius Christiani orbis, & sumptus facere, ac labores maximos pati, vt ad Concilium veniant, & tamen cūm venerint, nolimus quidquam statui, neque lites vnquam finiri.

LIBER SECVNDVS DE CONCILIORVM AVCTORITATE.

CAPVT PRIMVM.

Argumentum & partitio huius libri.

DE CONCILII Definitione & caussis hucusque, pro instituti operis breuiter disputatum est: restat auctoritas: & quoniam tum ex ipsis Concilijs, quæ exstant, tum ex li. 4. de Pontifice constat, posse Concilia Episcopalia iudicare controuersias, tum fidei, tum morum, quæ in Ecclesia pro tempore oriuntur, hac omissa quæstione, illud solum explicandum suscipiemus: Sint ne certa, & infallibilia Conciliorum iudicia?

Erit autem hæc de auctoritate Conciliorum disputatio bipartita. Primum enim consideranda erit auctoritas Conciliorum absolute: deinde comparata cum alijs similibus principijs fidei, id est, cum Scriptura, Pontificijsque decretis.

De auctoritate absolute considerata duæ sunt quæstiones. Vna, an Concilia à summo Pontifice confirmata possint errare. Altera an Concilia à Pontifice nondum confirmata, sed alioquin omnino legitima, errare possint. Nam de Concilijs reprobatis, vel partim probatis, partim reprobatis, nihil est quod dicamus, cum illa sine dubio errauerint, de istis autem idem sit iudicium, quod de alijs, quæ vel confirmata sunt, vel reprobata.

CAPVT II.

Concilia generalia à Pontifice confirmata, errare non posse, ex Scripturis demonstratur.

AC vt à prima quæstione principium faciamus, hæretici huius temporis nullum Concilium esse volunt, quod errare non possit. Ita Lutherus asserit, art. 28. & 29. & in lib. de Concilijs. Brentius in Confessione Vvirtembergensi, cap. de Concilijs. Caluinus lib. 4. instit. cap. 9. §. 8. & in minori institutione, cap. 8. §. 163. & seqq. Catholici verò omnes constanter docent, Concilia generalia à summo Pontifice confirmata errare non posse, nec in fide explicanda, nec in tradendis morum præceptis toti Ecclesiæ communibus. De Concilijs verò particularibus videtur esse aliqua dissensio inter Catholicos: cum enim istorum Conciliorum firmitas tota fore pendeat ex firmitate Pontificis, ij qui dicunt Pontificem errare posse, consequenter dicere debent, etiam eiusmodi Concilia errare posse. quæ vt factilius, & clarius explicentur, duas propositiones constituemus.

Sit igitur prima propositio. *Fide Catholica tenendū est. Concilia generalia à summo Pontifice confirmata, errare non posse, nec in fide, nec in moribus.* Probatur PRIMO, testimonijs diuinæ Scripture, quæ ad quatuor Classes reduci possunt. In prima, erunt testimonia propria: in secunda, illa quæ probant Ecclesiam non

A posse errare: in tertia, illa quæ probant Papam non posse errare: in quarta, illa quæ probant Episcopos omnes, & Doctores Ecclesiæ non posse errare.

Testimonia propria sunt tria. PRIMVM est, Mat. 18. *Vbi sunt duo vel tres cōgregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.* Caluinus non adeo magni facit hoc testimonium, propterea quod ex eo videatur probari posse, etiam Concilium duorum hominum non posse errare. Sed is hoc testimonium non contemnet, qui obseruarit, argumentum sumi non simpliciter ex his verbis, sed ex his verbis continuatis cum superioribus, & propterea addita argumentatione à minori ad maius. Dixerat enim antea Dominus de homine incorrigibili, *Dic Ecclesia, & si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & publicanus.* At ne quis Ecclesiam, siue cōgregationem Prælatorum contemnendam putaret, adiunxit continuò: *Amen dico vobis, Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in celo, &c.*

B Et ne quis dubitaret de assistentia Dei, quando Episcopi congregati aliquem damnant, vel absolunt, subiungit: *Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego in medio illorum sum.*

C Quorum verborum hæc sententia est: Si duo vel tres congregati in nomine meo, obtinent semper quod petunt à Deo, nimirum sapientiam, & lumen quod sufficit eis ad cognoscenda ea, quæ ipsis necessaria sunt: quantò magis Episcopi omnes congregati in nomine meo semper obtinebunt, quod iuste petunt, id est, sapientiam, & lumen ad iudicanda ea, quæ ad totam Ecclesiam dirigendam pertinent?

D Itaque siue pauci, siue multi, siue priuati, siue Episcopi congregentur in nomine Christi, omnes habent Christum præsentem, & adiuuantem, & obtinent quod eis conuenit obtinere. Sed in congregatione paucorum & priuatorum adest Christus, vt eos adiuuet in rebus paruis, & priuatis; in congregatione autem Episcoporum adest, vt eos adiuuet in rebus magnis, & publicis. Ita hunc locum exponit, & hoc argumento vtitur Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem, quæ est post finem tertie actionis eiusdem Concilij. Item sexta Synodus, act. 17. Toletanum III. non procul ab initio. Item Innocentius Papa apud Gratian. dist. 20. can. de quibus. Celestinus in epistola ad Ephesnum Concilium I. & Cyrillus in expositione Symboli Nicæni circa principium.

Alter locus est Ioã. 16. *Spiritus veritatis docebit vos omnē veritatē.* Et ne putemus hoc dici solis Apostolis, & nō etiam successoribus, c. 14. aperte Dominus testatur spiritum sanctum mansurum cum Apostolis in æternum, id est, cum eis, & cum successoribus perpetuò. At Episcopos seorsim existentes non docet Spiritus sanctus omnem veritatem, ergo saltem Episcopos omnes in vnum congregatos doce-

bit omnem veritatem : & sanè cum non sit in Ecclesia maior aliqua cathedra, per quam Deus nos doceat, quàm summi Põtificis cathedra, adiuncto consensu generalis Concilij, si hæc etiam cathedra falli potest, cum vniuersam Ecclesiam docet, nescio quomodo vera sit illa promissio : *Docebit vos omnem veritatem.*

TERTIVS locus est Act. 15. vbi primum Concilium confidenter ait : *Visum est Spiritui sancto, & nobis.* Si autem illud Concilium, ex quo formam acceperunt omnia alia Concilia, asserit decreta sua, esse decreta Spiritus sancti, certè idem asserere possunt cætera legitima Concilia, quæ vniuersæ Ecclesiæ regulas credendi, & operandi præscribunt. Illi enim Concilio adfuit Spiritus sanctus, quia id necesse erat pro Ecclesiæ conseruatione: at non minus alijs temporibus nouis hæresibus exorientibus id necessarium fuit, atque etiam erit.

SECUNDA Classis testimoniorum continet omnia illa loca, quibus probatur Ecclesiam non posse errare, neque in credendo, neque in docendo, qualia sunt illa: *Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam,* Matth. 16. *Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi,* Matth. vltimo. *Ecclesia Dei vini est columna & firmamentum veritatis,* 1. Tim. 3. & similia.

Ex his enim locis manifestè colligitur, Concilia generalia probata non posse errare, idque duobus modis. PRIMÒ, quia tota auctoritas Ecclesiæ formaliter non est nisi in prælatis, sicut visus totius corporis formaliter est tantùm in capite, ergo idem est Ecclesiam non posse errare in definiendis rebus fidei, & Episcopos non posse errare: atqui, vt diximus, singuli seorsum errare possunt, igitur congregati in vnum errare non poterunt.

SECUNDO, Concilium generale repræsentat Ecclesiam vniuersam, & proinde consensum habet Ecclesiæ vniuersalis: quare si Ecclesia non potest errare, neque Concilium æcumenicum legitimum, & approbatum potest errare: porrò Concilio generali vniuersam Ecclesiam repræsentari, Caluinus negat, sed facillè demonstrari potest. Nam in primis 3. Regum cap. 8. apertè vocatur tota Ecclesia Israël, cætus principum, qui cum Salomone conuenerant: nam nec fieri poterat, vt omnis Israël, qui superabat numerum mille millium hominum, esset in eo templo simul: & initio capitis legimus conuenisse ad regem sacerdotes, & capita singularum tribuum.

Præterea Athanasius in epist. de Synodis Arimin. & Seleuciæ, in epist. ad Episcopos Africanos. Epiphanius in fine Ancoratus. Eusebius lib. 3. de vita Constantini. August. lib. 1. contra Donatistas, c. 18. & lib. 2. c. 4. c. 6. Gelasius in epist. ad Episcopos Dardaniæ. Gregorius li. 1. epist. 24. ad Ioannem Eulogium, alioque Patriarchas. Denique octaua Synodus, act. 5. vocant Concilium generale conuentum orbis terræ, vel consensum totius ecclesiæ. Præterea Martinus V. in fine Concilij Constantiensis iubet interrogari suspectos de hæresi: An non credant, Concilium generale vniuersam Ecclesiam repræsentare. Item B. Cyprianus li. 4. epistol. 9. cum ait, Ecclesiam esse in Episcopo, sine dubio intelligit in omnibus episcopis esse omnes ecclesias. Denique, si in quolibet regno siue republica, id quod senatus, siue comitia statuunt, totius regni vel reipublicæ dicitur, cur non idem dicatur de Ecclesiasticis decretis, quæ fiunt consensu omnium Episcoporum?

TERTIA Classis testimoniorum continet illa loca omnia, quæ probant Romanum Pontificem

non posse errare in fide: quale est illud Luca. 22. *Rogauis pro te, vt non deficiat fides tua.* & si quæ sunt alia: quæ alibi explicata sunt, ex his enim colligitur euidenter Concilium à Papa confirmatum errare non posse. et si enim sunt aliqui Catholici, qui existimant Pontificem errare posse, illi tamen dicunt tunc solum posse errare, quando non adhibet omnem diligentiam: at cum generale Concilium conuocatur, sine dubio adhibet omnem diligentiam in re illa inuestiganda: quid enim amplius facere potest? ergo saltem tunc omnium consensu non errabit.

QUARTA Classis testimoniorum continet illa loca, quæ docent Episcopos habendos esse, vt Pastores: audiendos, vt Magistros: sequendos, vt Duces: qualia sunt Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.* Et Heb. 13. *Obedite præpositis vestris, & subiaccete eis:* Item illa, vbi dicuntur pastores, Act. 20. & Ephes. 4. cum enim illi iubentur pascere, nos iubemur eos sequi ad pascua: præsertim cum ad eum finem dicantur ab Apostolo constituti in Ecclesia Pastores, vt non circumferamur omni vêtò doctrinæ. Item illa, quibus vocantur Doctores, Matthæi vltimo. *Docete omnes Gentes.* Et 1. Timoth. 3. & ad Tit. 1. siquidè quo præcepto illi iubentur docere, eodem nos iubemur audire. Item illa vbi dicuntur speculatores: *Speculatores domui Israël dedi te,* Ezechielis 33. quem locum de Episcopis exponunt Hieronymus, & Gregorius in Ezechielem. Quare non immerito etiam dicuntur oculi Episcopi in Concilio Toletano VIII. cap. 4. & ab Ambrosio lib. de dignitate sacerdotali cap. 6. & profectò si iubentur Episcopi tanquam speculatores & oculi nobis viam ostendere, & nos iubemur per eam viam incedere, quam illi nobis ostenderit. Denique illa, vbi Episcopi dicuntur patres, & cæteri dicuntur filij, vt Galat. 4. & 1. Ioan. 2.

Ex quibus omnibus locis ita possumus ratiocinari: Si nos iubemur à Deo audire & sequi Episcopos, vt Præpositos, Pastores, Doctores, Speculatores, Patres certè vel illi nos fallere non poterunt, vel nos poterimus culpam in Deum reijcere. At sine dubio singuli Episcopi errare possunt, & aliquando errant, & inter se quandoque dissentiant, vt nesciamus, quisnam eorum sequendus sit: ergo saltem omnes simul, præsertim in nomine Domini congregati, quando vno ore nos docent, errare non poterunt.

CAPVT III.

Idem probatur ex Patribus.

ACCEDAT secundo testimonium, & traditio veterum Patrum. Ecclesia, & Patres multa de Concilijs passim scribunt: vnde constat, eos sensisse, Concilia generalia errare non posse. affirmant primum, Concilij generalis sententiam esse in causa fidei vltimum Ecclesiæ iudicium, à quo appellari non possit, quodque nullo modo irritari, vel retractari queat. Hinc autem apertissimè sequitur, eiusmodi Concilia non errare: nam alioquin iniquissimum esset cogere Christianos, vt non appellent ab eo iudicio, quod erroneum esse potuit.

Porrò hæc prima sententia frequentissima est apud veteres. Athanasius in epistola ad Epictetum, quam etiam recitat Epiphanius hæresi 77. miratur quomodo illi audeant quæstionem mouere de rebus in Nicæno Concilio definitis, cum non possint decreta eiusmodi Conciliorum mutari, nisi errando. Augustinus in epist. 162. dicit vltimum iudicium

Ecclesiæ esse generale Concilium. Leo epist. 50. ad Martianum, perit, vt semel definita in Concilijs generalibus non retractentur. id quod lege sua sanxit idem Martianus l. nemo, C. de sum. Trinit. & fide Cathol. Idem docet idem Leo epist. 61. ad Concilium Chalcedonense, & epist. 62. ad Maximum Antiochenum. Item Gelasius in epist. ad Episcopos Dardaniæ. Idem statuitur in Concilio Ephesino circa finem, & in Concilio Chalcedonensi, act. 5. can. vlt.

SECUNDO docent Patres & Consilia, esse hæreticos, & excommunicandos omnes, qui non acquiescunt Concilijs plenarijs. ex quo manifestè sequitur, eos putasse Concilia non posse errare, atque in primis omnia Concilia generalia dicunt anathema contradicentibus, vt Athanasius testatur de Nicæno in epistola ad Episcopos Africae, & de alijs patet in actis eorum.

Gregorius Nazianzenus in epistola priore ad Clidonium, cum Apollinaristæ negarent se esse hæreticos, & dicerent in Concilio quodam Catholico receptos, sic ait. *Ostendant, inquit, hoc, & nos acquiescemus, perspicuum enim erit eos recta doctrina assentiri, nec enim se aliter res habere potest, si id consequuti sunt.*

B. Leo epist. 78. ad Leonem Augustum, docet, non posse inter Catholicos computari eos, qui resistunt Nicæno, vel Chalcedonensi Concilio; & idem Leo epist. 77. ad Anatholium, iubet quandam Atticum Presbyterum, aut acquiescere Chalcedonensi Concilio, aut excommunicari. Basilius. epist. 87. in qua explicat fidem, docet suspectis de hæresi proponenda esse decreta Nicæni Concilij, inde enim apparebit hæretici ne illi sint, an Catholici. Præterea Augustinus lib. 1. de Baptismo cap. 18. hac tantum ratione excusat de hæresi Cyprianum, quod adhuc eo tempore non extiterit generale Concilium, quo definiri potuisset questio illa de Baptismo hæreticorum. Item Gregorius lib. 1. epist. 24. dicit anathema non recipientibus generalia Concilia quinque, quæ sola illo tempore celebrata erant.

TERTIO Patres docent, esse diuina & à Spiritu sancto edita decreta legitimorum generalium Conciliorum. Ex quo sequitur, vt non possint esse obnoxia errori. Ita Constantinus in epistola ad Ecclesiam apud Eusebium libro 3. de vita Constantini vocat celestia mandata Concilij Nicæni decreta. Athanasius in epistola ad Episcopos Africanos: *Verbum, inquit, Domini per œgumensam Nicææ Synodum manet in æternum.*

Gregorius Nazianzenus in oratione in Athanasium, dicit, ad Concilium generale Nicænum Episcopos à sancto Spiritu congregatos. Cyrillus lib. 1. de Trinitate, vocat decretum Concilij generalis Nicæni diuinum, & sanctissimum oraculum. Leo epist. 53. ad Anatholium, & 54. ad Martianum Imperatorem affirmat, Nicæni Concilij canones per sanctum Spiritum ordinatos. Et epist. 37. ad Leonem Augustum asserit, Chalcedonense Concilium per Spiritum sanctum congregatum fuisse. Gregorius lib. 1. epist. 24. affirmat, se venerari quatuor prima Concilia, sicut quatuor Euangelia. Nicolaus I. in epistola ad Michaelem, decreta Conciliorum vocat diuinitus inspiratas sententias. Denique Concilia ipsa affirmant, se in Spiritu sancto congregata.

QUARTO docent, potius esse moriendum, quàm recedendum à decretis generalium Conciliorum. ita Ambrosius epist. 32. *sequor, inquit, tractatum Nicæni Concilij à quo me nec mors, nec gladius poterit separare.* Hilarius autē rei ipsa exilium passus est propter Nicænam fidem, vt ipse testatur in fine libri de Syno-

dis: & Victor Africanus in libris tribus de Vvandalica persequutione describit plurima celeberrima martyria Sanctorum, qui pro fide in Concilio generali explicata mortui sunt. Hieronymus libro contra Luciferianos loquens de Athanasio, Hilario, Eusebio, alijsque sanctis Confessoribus: *Quomodo poterant, inquit, aduersum synodum Nicænam facere, propter quam exilia sustinuerunt?*

CAPVT IIIII.

Idem ostenditur argumentis à ratione ductis.

ACCEDAT postremò etiam naturalis ratio. PRIMVM, si Concilia generalia possent errare, nullum esset in Ecclesia firmum iudicium, quo controuersia componi, & vnitas in Ecclesia seruari posset, nihil enim est maius generali Concilio, legitimo, & approbato.

SECUNDO, si non esset infallibile iudicium eiusmodi Conciliorum, possent meritò reuocari in dubium omnes damnatæ hæreses. Diceret enim Arius errasse Nicænum Concilium: Macedonius, Constantinopolitanum: Nestorius, Ephesinum: Eutyches, Chalcedonense.

TERTIO, nulla esset certitudo de multis sacræ scripturæ libris: nam de epistola ad Hebræos, 2. Petri, 2. & 3. Ioannis, Iacobi, & Iudæ, & de Apocalypsi, quos libros etiam Caluinistæ recipiunt, tamdiu est dubitatum, donec à Concilio res declarata est.

QUARTO, si omnia Concilia possent errare, illud certè sequitur, vt omnia intolerabilem errorem admiserint, ac proinde nullo honore digna sint: nam error intolerabilis est, proponere aliquid credendum, tanquam articulum fidei, de quo non constet, an sit verum, vel falsum: at Concilia præcipua, vt Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, ediderunt noua Symbola fidei, aut certè nouas sententias, quas voluerunt haberi tanquam articulos fidei. quis autem dicere audebit, illa Concilio quatuor intolerabilem errorem continere, nulloq; honore digna esse, cum ea videamus etiam ab aduersarijs cum honore suscipi, & non raro in testimonium veræ doctrinæ adduci? Restat igitur, vt firma, & infallibilia esse credamus eorum iudicia.

CAPVT V.

Concilia particularia à Pontifice approbata, errare non posse.

ALTERA propositio: *Cōcilia particularia, à summo Pontifice confirmata in fide & moribus errare non possunt.* Hæc propositio non est æquè recepta, ac prior. illam nemo Catholicorum negat, hanc verò, non desunt, qui negent. Itaque ea solum de causa non affirmamus, hanc propositionem fide Catholica esse tenendam, quod auctores, qui contrarium sentiunt, nondum videamus ab Ecclesia damnatos pro hæreticis. Constat etiam ex Eusebio lib. 7. hist. ca. 2. 3. & 4. Cornelium Papam cum nationali Concilio omnium Episcoporum Italiae statuisse nõ debere hæreticos rebaptizari, & eandem sententiam postea approbasse etiam Stephanum Papam, & iussisse, vt hæretici non rebaptizarentur: Et simul constat ex eodem Eusebio ibidem, Cyprianum contrarium sensisse, & mordicus defendisse, id quod etiam ipse fatetur in epistola ad Pompeianum, vbi arguit Ste-

phanum Papam erroris, & tamen Cyprianus semper est habitus in numero Catholicorum.

Sed quidquid de hoc sit, de quo alibi diximus, cum ageremus de Pontifice, certè temerarium, erroneum & proximum hæresi est, existimare, Concilia particularia à Pontifice confirmata posse errare. Id quod PRIMVM probatur argumentis illis, quibus supra demonstraui, summum Põtificem in iudicandis ijs rebus quæ ad fidem, vel bonos mores pertinent, non posse errare. Si enim summus Pontifex errare non potest, certè nec Concilium, quamuis exiguum, ab illo comprobatur.

SECUNDO idem probatur ex eo, quod si eiusmodi Concilia errare possent, plurimæ hæreses, quæ damnatæ sunt à solis Concilijs particularibus, iterum reuocari possent in dubium, vt Pelagianorum, Priscillianistarum, Iouiniani, & aliorum.

TERTIO, hætenus non est inuentum aliquod Concilium eiusmodi, quod errauerit.

QUARTO in VII. Synodo, act. 3. & VIII. Synodo, act. vlt. can. 1. dicunt Patres se venerari, & recipere etiam localium Conciliorum decreta: immò in eadem septima Synodo vocantur eiusmodi decreta diuinitus inspirata. Superest, vt argumenta aduersariorum proponamus, & diluamus.

CAPVT VI.

Soluuntur argumenta ex Scripturis deprompta.

ADVERSARII quatuor argumentorum genera nobis obijciunt. Vnum ex Scripturis petunt. Alterum ex testimonijs Patrum. Tertium ex ipsis Concilijs, quæ vel cum alijs Concilijs, vel cum Scripturis non rarè pugnare videntur. Quartum ex naturali ratione. Sed primum nullas ferè habet vires, idèò breuissimè refutabitur.

Obijcit igitur Caluinus lib. 4. Instit. cap. 9. §. 3. illa loca testamenti veteris, in quibus omnes Pastores, & Sacerdotes, atque Prophetæ reprehenduntur non solum improbitatis, sed etiam ignorantia, & erroris. Quale est illud Isa. 56. *Speculatores eius cæci omnes, neque quidquam nouerunt, omnes sanes muti, nec valent latrare, iacentes dormiunt, & amant dormitionem, & Pastores ipsi nihil sciunt, nec intelligunt.* Item illud Osee 9. *Speculator Ephraim cum Deo, laqueus aucupis, odium in domo Dei.* Et illud Hier. 6. *A Prophetæ usque ad Sacerdotem, quisque sectatur mendacium.* Et cap. 14. *Propheta mendacium prophetant in nomine meo.* Denique illud Ezechiel. 22. *Coniuratio Prophetarum in medio eius sicut leo rugiens, & qui rapit prædam, sacerdotes eius violarunt legem meam, & profanauerunt sancta mea.*

Sed hæc omnia tribus modis soluuntur. PRIMVM enim frequentissimum est in sacris, vt propter aliquos malos reprehendantur omnes, propter aliquos bonos laudentur omnes, quò videlicet vehementior sit tum vituperatio, tum commendatio. Annotauit id sanctus Augustinus lib. de vnitæ Ecclesiæ. capite 12. & multa ex diuinis litteris exempla peti possent, sed vnum hoc loco sufficit. Scribit Apostolus ad Philipenses c. 2. *Omnes quæritur, quæ sua sunt non quæ Iesu Christi.* Et tamen c. 1. iam dixerat quosdam ex contentione, quosdam ex charitate Christum annunciare. Et cap. 3. ait: *Imitatores mei estote, & obseruate eos, qui ita ambulat, sicut habetis formam nostram. multi enim ambulant, quos sape dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi.* Et quæ sequuntur. Si igitur quidam ex charitate Christum annunciabant, & ambulabant secundum Apostoli for-

A mam, ita vt etiam digni essent, quos Philipenses imitarentur, & obseruarent: Non igitur omnes quærebant, quæ sua sunt, & tamen suo quodam modo, id est, per figuram intellectionis, omnes quærebant quæ sua sunt, vt Apostolus loquitur. Non igitur alata Scripturæ testimonia cogunt, vt intelligamus Pastores, & Sacerdotes, & Prophetas Testamenti veteris aliquo tempore omnes simul mendaces, & sceleratos fuisse, sed tantum aliquos.

Deinde cum nihil horum dicatur in Concilium Sacerdotum, sed in Pastores, & Prophetas, qui separatim populum decipiebant, non videntur ea testimonia ad rem nostram facere: alia enim ratio est Pastorum in Concilio congregatorum publica auctoritate, & qui Dei nomine inuocato quæstiones diligenter excutunt: alia verò dispersorum, & qui dum in locis quisque suis sedent, proprio iudicio indulgent. Quare eadem Scripturæ, quæ tam frequenter in Pastores malos inuehitur, & à falsis Prophetis cauendum esse monet, eadem tamen eos, qui de aliqua re dubitant, ad Concilium Sacerdotum mittit, ac præcipit, vt id obseruent, quod dixerint ij, qui præsent loco, quæ elegerit Dominus, Deut. 17.

B Denique etiam si nihil horum haberemus, tamen non continuò liceret omnia, quæ dicuntur in Scripturis aduersus Prophetas, & Sacerdotes Testamenti veteris, illa omnia transferre ad Sacerdotes Testamenti noui, præsertim in Concilio congregatos: certiores enim, & maiores promissiones Dei habet Ecclesia, quàm Synagoga. Nec enim de Synagoga vsquam legimus, quod de Ecclesia Christus dicit. *Matt. 16. Super hæc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non praualebunt aduersus eam.* Nec id quod Apostolus ait, 1. Timoth. 3. *Eam esse columnam & firmamētum veritatis.* Neque de Caïpha scriptum est, sed de Petro: *Rogauit pro te, vt non deficiat fides tua,* Luca 22.

C Obijcit SECUNDO idem Caluinus ibidem §. 4. hæc loca Testamenti noui, 2. Pet. 2. *Quemadmodum fuerunt in populo veteri Pseudophetæ, sic & inter vos erunt falsi doctores, sectas perditionis insinuantes. Act. 20. Scio quod post discessum meum intrabunt in vos lupi rapaces non parcentes gregi, & ex vobis ipsi erunt, qui loquentur peruersa, vt abducant discipulos post se.* Matth. 24. *Et multi Pseudoppheta surgent, & seducent multos.*

D At sanè mirum est, si Caluinus dum hæc proponeret, non ad se ipse oculos reflectebat, ac dicebat: *Quid si ego ipse vnus sim de numero horum infelicium Pseudopphetarum? clarissime enim Christus, Petrus, ac Paulus describunt hæreticos sub nomine falsorum Prophetarum, qui repugnantes doctrinæ, quæ per Episcopos ordinaria successione in Ecclesia præidentes conseruatur, sectas non metuunt introducere, vt abducant discipulos post se, & faciant sibi nomen in terra, vt alij Lutherani, alij Calvinistæ nominentur. Tantum verò abest, vt de Concilijs Episcoporum intelligi debeant ea loca, quæ monent, vt à falsis Prophetis cauamus, vt potius ea de causa ordinaria Concilia fiant, vt falsi Prophetæ detegantur, & confutentur, & tanquam lupi rapaces ab ouili Christi procul arceantur.*

CAPVT VII.

Soluuntur argumenta petita ex testimonijs veterum Patrum.

PROFERVNT secundo loco Patrum testimonia, ac primum Caluinus adducit in medium S. Gregorium Nazianzenum, qui in epistola ad Pro-

copium ita loquitur: *Ego, si vera scribere oportet, ita animo affectus sum, ut omnia Episcoporum Concilia fugiam, quoniam nullius Concilij finem letum, faustumque vidi, nec quod depulsionem malorum potius, quam accessionem, & incrementum haberit.*

RESPONDEO, non negat Nazianzenus legitima Concilia certam fidem facere: sed queritur suo tempore nullum Concilium fieri potuisse omni ex parte legitimum, id quod verissimum est. Nam Gregorij ætas incidit in tempus medium inter Concilium primum, & secundum generale, quo tempore plurima facta sunt Concilia quæ propter multitudinem Episcoporum hæreticis fauētium infaustum exitum habuerunt, qualia fuerunt Seleuciense, Tirense, Ariminense, Mediolanense, Syrmienense, &c. Cum ergo suo tempore tot vidisset mala Concilia, & nullum bonum, & tamen vocaretur à Procopio nomine Imperatoris ad Concilium quoddam, duas excusationes adhibuit: vnam, quod desperaret se legitimum Concilium eo tempore visurum: alteram eamque præcipuam, quod morbo grauissimo detineretur, ut quotidie putaret se moriturum. Confirmatur hæc solutio ex Basilio, qui eodem tempore floruit, id est, post primum Concilium, & ante secundum. Et scribens in epist. 52. ad Athanasium, dicit videri sibi impossibile, ut eo tempore fieret legitimum Concilium, & idéo oportere scribi ad Romanum Pontificem, ut ipse sua auctoritate irritaret acta Concilij Ariminensis.

Denique, quid senserit Gregorius de legitimis Concilijs, perspicuum est, tum ex eius sententijs supra citatis, tum etiam ex eo quod adeo strenuus prædicator fuit Nicæni Concilij, ut templum, in quo ipse Constantinopoli concionabatur, *ἀναστροφή* id est resurrectio vocatum sit, quia ibi resurrexerit opera Gregorij fides Nicæa, per Arianos antea quodammodo extincta, ut refert historia Tripartita, li. 9. ca. 9. tum denique, quia postea interfuit ipse Concilio secundo generali, ut patet ex subscriptione, & ex oratione, quam habuit ad C. L. Patres.

Alterum testimonium est Augustini, qui li. 3. contra Maximinū c. 14. ait: *Nec ego Nicænum, nec tu debes Ariminense, tanquam præiudicaturus proferre Concilium, nec ego huius auctoritate, nec tu illius detineris, &c.*

RESPONDEO, Augustinum non velle dicere, non teneri vlllo modo Maximinum auctoritate Concilij Nicæni, sed non teneri in illa disputatione, quia Augustinus id promittebat: quia enim Maximinus obiecit Nicæno Concilio Concilium Ariminense, & Augustino non videbatur operæ pretium tunc tempus consumere in ostendendo Concilium Nicænum fuisse legitimum, & Ariminense illegitimum, cum haberet meliora argumenta ex Scripturis, ait: nunc nec ego huius, nec tu illius auctoritate teneris, id est, nolo nunc teneamur Conciliorum auctoritatibus, omittamus Concilia, ad Scripturas veniamus. Quod autem Augustinus alioqui putauerit, Concilium Nicænum summæ fuisse auctoritatis, & oportuisse omnes illi acquiescere, patet ex verbis præcedentibus, vbi sic ait: *Hoc est illud homooussion, quod in Concilio Nicæno aduersus hæreticos Arianos à Catholicis Patribus veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate firmatum est, &c.* Quid enim est veritas auctoritatis, nisi vera & certa auctoritas?

Aliud testimonium proferunt ex lib. 2. de Baptismo, c. 3. vbi Augustinus dicit, Cōcilia plenaria priora à posterioribus emendari, nec dici potest, eum loqui de plenarijs improprie, id est, nationalibus: nam paulo ante dixerat, Concilia regionalia, & prouincialia debere cedere plenarijs, & tunc subdit, inter

A ipsa plenaria, priora à posterioribus emendari. Hic exultat Hermannus lib. 3. cap. 16. Prolegom. *si enim, inquit, priora illa antiquissima, emendatione indigent, quot erroribus scatebunt ista recentiora?*

RESPONDEO PRIMO, forte loqui Augustinum de Concilijs illegitimis, quæ per posteriora legitima emendantur, ut accidit Concilio Ephesino II. quod in Chalcedonensi emendatum est. SECUNDO dico, si de legitimis loquatur, agere eum de quæstionibus facti, non iuris in qualibus quæstionibus non dubium est, Concilium errare posse: & certe Augustinus videtur de eiusmodi quæstionibus agere: nam præcipua quæstio Catholicorum cum Donatistis erat de Cæciliano, libros ne sacros tradidisset hostibus fidei, an non? Potest etiam TERTIO dici, si contendat aduersarij eum loqui de vniuersalibus quæstionibus, Concilia priora emendari per posteriora, quoad præcepta morum, non quoad dogmata fidei: præcepta enim mutantur iuxta temporum, locorum, & personarum mutationes, & illæ mutationes dicuntur emendationes, non quod res mala esset eo tempore, quo est instituta, sed quod mala esse cœperit mutatis circumstantijs. Vtraque solutio satis confirmatur ex verbis Augustini, qui dicit tunc emendari Concilia: quando experimento aliquo aperitur, quod clausum erat. Experimento enim aperiuntur quæstiones de facto, vel de moribus, non quæstiones iuris vniuersales.

C TERTIO, profert Caluinus Leonem, qui epist. 53. ad Anatholium, & 54. ad Martianum, & 55. ad Pulcheriam, agnoscit Chalcedonensem Synodum legitimam fuisse, & tamen non dubitat ei attribueri ambitionem & inconsultam temeritatem, ergo putabat legitimum Concilium posse errare.

RESPONDEO, Concilium legitimum posse errare in his quæ non legitime agit, & de facto errasse, quando ab Apostolica sede reprobatur: tale est id, de quo reprehenditur Concilium Chalcedonense à Leone. Ut enim patet ex vltima actione eiusdem Concilij, & ex epistol. 61. eiusdem Leonis, quæ est ad Concilium Chalcedonense, decretum illud, quo anteponitur Episcopus Constantinopolitanus Alexandrino, & Antiocheno, factum est absentibus Legatis Romanæ sedis, non sine fraude, & à Leone improbatum fuit, quia contrarium erat Nicæni Concilij constitutioni.

D Ad hæc addit Hermannus libro 3. cap. 13. Prolegomenorum, Isidorum, qui apud Gratian. distin. 50. can. Domino sancto asserit, cum Concilia inter se dissentiant, standum esse antiquioribus, magisque probatis: quæ regula contraria est regulæ B. Augustini, qui posteriora Concilia anteponebat prioribus, & præterea ex ea colligitur, Cōcilia inter se aliquando pugnare, & proinde aliqua eorum errare. Respondeo, Isidorus loquitur de Cōcilijs, quorum non est certa auctoritas, quæ videlicet non sunt à Pontifice expressè confirmata, quæ Concilia inter se pugnare posse, & errare, non negamus, neque pugnat Isidorus cum Augustino, nam Isidorus loquitur de fidei doctrina, Augustinus de quæstionibus facti, vel morum præceptis.

E Lutherus in libro de Concilijs, pagin. 54. probat Concilia inter se pugnare, ex titulo decreti Gratiani, concordantia discordantiarum. Respondeo, loquitur de discordantijs apparentibus, non veris: nam si veræ essent concordari non possent.

Addunt quidam alij vltimò Gratianum qui dist. 18. can. 2. dicit, Concilia Episcopalia esse inualida ad definiendum, & constituendum, non autem ad corrigendum. Respondeo, vocat Episcopalia Concilia

Gratianus, non quælibet Concilia, sed tantum provincialia: illa enim propriè sunt Episcopalia, in quibus soli Episcopi, non Archiepiscopi, aut Patriarchæ conueniunt: ista autem Concilia ordinariè non instituuntur ad dogmata fidei constituenda: id enim proprium est generalium Conciliorum, sed tantum ad restituendam disciplinam Ecclesiasticam, & mores corrigendos. Itaque ex se, & ordinariè inualida sunt ad constituenda dogmata fidei, si tamen aliqua urgente necessitate definiant aliquid de fide, & eorum decretum à sede Apostolica approbetur, nihil obstat, quo minus valida esse possint.

CAPVT VIII.

Soluuntur argumenta ex Conciliorum erratis.

ENVMERANT denique aduersarij errores Conciliorum, & præcipuè Hermannus lib. 3. cap. 15. & 16. Prolegomenorum, & liber Protestantium, qui inscribitur: *Causa cur Electores, &c.* Sed è maximo numero errorum, solum tertia pars eget aliqua discussione. Trium enim generum errores in Concilij aduersarij obseruarunt. Quosdam errores veros & crassos, sed Conciliorum illegitimos & à Pontificibus reprobatorum, vt Ariminensis, Seleuciensis, Ephesini II. quos frustra enumerant, cum nihil faciant contra nos. Vide quæ diximus de Concilij reprobatis, libro I. cap. 7. & 8.

Alios deinde errores non veros, sed fictos Conciliorum legitimos, & probatorum: omnia enim quæ ipsi non probant, vocant errores. Hoc modo dicunt errasse Concilium Chalcedonense, in quo sanctimonialia prohibentur votum continentia violare, & Concilium Carthaginense V. in quo statuitur, ne altaria erigantur sine reliquijs Martyrum. sed dum hæc dicunt, assument quod probandum erat.

Alios denique errores obseruant in veris, legitimisque Concilij, qui reuera speciem aliquam erroris habere videntur, id est, eiusmodi sententias videntur continere, quæ & nostro & illorum consensu iudicantur erroneæ, atque hos duntaxat examinare, & diluere debemus.

PRIMO loco Caluinus adducit Concilium C. D. Prophetarum, qui omnes errauerunt ipso Deo protestante se misisse spiritum mendacem in ore ipsorum, 3. Regum. 22. Sed quale, quæso, Concilium illud fuit? **P**RIMUM non erant illi Prophetæ Domini, nam cum C. D. illi Prophetæ sententias suas dixissent, legimus quæ fuisse Regem Iosaphat à Rege Achab, an non esset aliquis Prophetæ Domini, per quem Dominus interrogari posset? Achab autem respondisse: *Remansit vnus, sed ego odi illum.* Deinde Concilia, non Prophetarum, sed sacerdotum esse debent. Denique Concilium illud ab Achab Rege, non à summo Pontifice, coactum fuit, proinde nihil mirum, si errauit.

Proponunt **S**ECUNDO Caluinus & Brentius Concilium Iudæorum, præside summo Põtifice Caipha, in quo excommunicati sunt, qui confitebantur Iesum esse Christum, Ioan. 9. & postea Christus reus mortis iudicatus est, Ioan. 11. & Marc. 14.

RESPONDEO, quidam aiunt, quæstionem fuisse de facto, non de iure, quam Concilium illud iudicauit, videlicet, num Iesus necandus esset: in eiusmodi autem iudicij Concilia errare posse, non dubium est. At quæstio illa etiam si de facto esset, tamen inuoluebat quæstionem de fide grauissimam,

A nimirum, an Iesus esset verus Messias, & Dei Filius, atque adeo Deus verus. Quocirca errauit in fide perniciosissimè Caiphas cum vniuerso Concilio, cum iudicauit Iesum blasphemasse, qui se Dei filium appellauerat.

Alij dicunt, Pontificem, & Cõcilium errasse, quantum ad errorem propriæ mentis, non tamen errasse in sententia, quam protulit. Verè enim Iesus erat reus mortis, quia peccata nostra in seipso purganda susceperat, & verè expediebat, eum mori pro populo. Quare Ioan. c. 11. dicit Caipham prophetaisse. At licet verba Caipha bonum sensum recipiant, non tamen omnia, cum enim ait de Christo. *Blasphemauit, quid adhuc egemus testibus?* Certè tunc non prophetauit, sed blasphemauit.

B Alij dicunt, Concilium illud errasse, quia non processit secundum morem legitimi iudicij: sed tumultuaria conspiratione, subornatis falsis testibus, Christum damnauit: id quod adeo notum erat omnibus vt etiam Pilatus sciret per inuidiam eum fuisse traditum sibi à Pontificibus, vt habemus Matthæi 27. atque hæc quidem respoñsio probabilis est. Quia tamen non est inferiorum iudicare, an superiores legitime procedant, necne, nisi manifestissime constet intolerabilem errorem committi: & credibile est, Deum non permitturum, vt Concilia, quibus summus Põtifer præsidet, non legitime procedant. Ideò respondemus, Pontifices & Concilia Iudæorum non potuisse errare antequam Christus veniret, sed eo presente potuisse, immò fuisse prædictum erraturos Iudæos, & Christum negaturos, Isaia 6: Danielis 9. & alibi. Sicut enim non est necessarium, vt Vicarius Papæ non possit errare, cum ipse Papa regat Ecclesiam, & ab errore defendat: sic etiam non fuit necessarium, vt Pontifices Iudæorum non possent errare, quando Christus, summus totius Ecclesiæ Pontifex præfens aderat, & Ecclesiam per se administrabat.

C **T**ERTIO videtur Lutherus reprehendere Concilium Apostolorum, de quo Act. 15. dicit enim in assert. artic. 29. Iacobum mutasse Petri sententiam. Constat autem sententiam Petri, qui iudicauerat, non debere Gentes cogi ad legalia, fuisse bonam & veram: nam eam tuetur Paulus in tota epistola ad Galatas, ergo sententia Iacobi, quam tota Synodus sequuta est, fuit mala & falsa, quæ nimirum iussit Gentes abstinere à sanguine, & suffocato, quod nihil aliud est, quam Iudaizare. Item Lutherus in libro de Concilij, parte prima, multa dicit de hac lege Apostolorum, & quamuis nõ audet asserere fuisse malam, tamen inde probat, Concilium nihil prodesse, quia non potest defendi ista lex, nisi dicamus Concilium non obligare.

D **R**ESPONDEO, non desunt veteres, qui negent Concilium Apostolorum, quicquam præcepisse de abstinentia ab esu sanguinis, & suffocatorum animalium.

E Irenæus enim lib. 3. cap. 12. hunc locum bis adducens: semper omittit suffocatum, & nomine sanguinis videtur intelligere homicidium. Cyprianus li. 3. ad Quirinum circa finem aperte dicit, Apostolos tantum præcepisse, vt abstineret ab idololatria, fornicatione, & sanguinis effusione. Chrysoft. & Oecumenius in hunc locum, intelligunt per suffocatum: homicidiũ. Nihilominus tamè in omnibus codicibus Græcis, & Latinis inuenimus sanguinẽ, & suffocatũ: & constat ex Tertulliano in Apologetico, c. 9. & ex Concilio Gangrensi, can. 2. per multos annos seruatum in Ecclesia hoc præceptum, ita vt non vescerentur Christiani sanguine, nec suffocatis animalibus.

Et præterea nulla erat ratio cur Apostoli prohiberent homicidium: solum enim voluerunt prohibere quædam, de quibus Gentiles dubitabant, an essent peccata, homicidiū autem esse peccatum apud omnes semper in confesso fuit.

Respondemus igitur, Apostolos in primis prohibuisse fornicationē, quia illa nō videbatur peccatum Gētilibus, cum nullis legibus puniretur: deinde imperasse abstinentiam ab immolatis simulacrorū, sanguine & suffocato, non vt legis veteris obseruantia, sed vt sua, id est, Apostolica præcepta, idq; in eū finē, vt facilius Ecclesia, ex Iudæis, & Gētilibus coalesceret, nō enim potuissent in illis initijs Iudæi ferre Gētilium societate, si eos vidisset velci carnibus immolatijs, aut sanguine, aut suffocato, à quibus illi valde abhorrebant. Postea verò quàm Ecclesia creuit, & finis ille legis cessauit, lex etiā per se cessauit. De qua re sic loquitur S. Augustinus li. 3. cōtra Faustū, c. 13. *Si hoc tūc Apostoli præceperūt, vt ab animalū sanguine abstinerent Christiani, ne præfocatis carnibus vescerentur, elegisse mihi videtur pro tempore rem facilem, & nequam quam obseruantibus onerosam, in qua cum Israelitis etiam Gentes propter angularem illum lapidem, duos parietes in se condentem, aliquid communiter obseruarent. Et infra: Trāfacto verò illo tempore, quo illi duo parietes, vnus ex Circūcisione, alter ex Præputio venientes, quamuis in angulari lapide concordarent, tamen suis quibusdā proprietatibus distinctius eminebāt: & vbi Ecclesia Gentiu talis effecta est, vt in ea nullus Israelita carnalis appareat, quis tā hoc Christianus obseruat, vt turdos, vel minutiores auiculas nō attingat, nisi quarū sanguis effusus est: aut leporē non edat, si manu à cernice percussus, nullo cruento vulnere occisus est? Et quis forte pauci adhuc tāgere ista formidāt, à ceteris irridetur. Hæc ille.*

Itaque neque Concilium errauit, neque Iacobus Petri sententiam mutauit, sed antequam res definitur putauit addendum sententia Petri hoc præceptum posituum, & temporale, & postea, ex cōmuni sententia res definita est. Vide Hieronymū in epistola ad Augustinum, quæ est 11. inter epistolas Augustini, vbi dicit, Iacobum, & omnes alios Petri sententia acquieuisse.

QUARTO, proferunt Concilium Neocæsariense, confirmatum à Leone I V. dist. 20. can. De libellis, & receptum in Concilio Nicæno I. vt dicitur in Concilio Florentino, sel. 7. nam in hoc Concilio, can. 7. inuenitur exploratus error, quo prohiberetur secundæ nuptiæ: *Presbyterum (inquit Concilium) conuiuium secundarū nuptiarū interesse non debere, maxime cum præcipiatur secundis nuptijs penitentiam tribuere.* Quis erit ergo presbyter, qui propter conuiuium, illis consentiat nuptijs, quas tamen Paulus concedit, 1. Cor. 7. *si dormieris vir eius, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino?*

RESPONDEO, Concilium loqui de eo, qui duas simul vxores habet, vt exponit rectè Glossa 31. q. 1. can. de his qui frequenter. Vel secundo dici potest, non prohiberi secundum Matrimonium, sed solennitatem secundi Matrimonij, cui solēnitati propriè conuenit nomen nuptiarum. Celebritas enim nuptiarum tantum semel in Ecclesia fieri cōsuevit, nimirum quando Virgines coniunguntur, vt Isidorus testatur lib. 2. de officijs, cap. 19. vbi dicit, solum in primis nuptijs dari annulum, & velum quoddam, partim album, partim rubeum, quod flammeū dicebatur: à quo velo nuptias dictas, quia nimirum eo velo obnubuntur capita nouarum nuptiarum, testatur Ambrosius lib. 1. de Abraham, cap. 9. Canon igitur ille prohibet, ne Presbyter celebritati secundi Matrimonij intersit, quin potius penitentiam in-

A iungat ijs, qui contra morem Ecclesiæ in secundo matrimonio eiusmodi celebritatem adhibuerint.

QUINTO, proferunt Nicænum Concilium primum, de quo Lutherus in libro de Concilij parte prima dicit, se non intelligere Spiritum sanctum in isto Concilio: nam in vno canone dicit, non esse idoneos ad Sacerdotium eos, qui se castrauerunt: in altero prohibet, ne Sacerdotes habeant vxores, & tandem ita concludit pag. 92. *An verò nihil aliud est negotij Spiritui sancto in Concilijs, quàm vt impossibilibus, periculosis, non necessarijs legibus suos ministros obstringat, & oneret?*

B Ibidem Lutherus refert canonem erroneū Nicæni Concilij de rebaptizandis Paulianis, & similem Concilij Iconij ex lib. 7. hist. Eusebij, c. 6. Item Lutherus ibidem, Brentius & Hermannus, damnatam esse militiam asserunt in eodem Concilio, quam tamen constat ex approbatione Ioānis Baptistæ, Luc. 3. esse licitam. Sic autem habet canon 11. Concilij: *Qui verè per Dei gratiam vocati primo quidem ostendunt fidem suam, deposito militiæ cingulo, post hæc autem ad proprium vomitum reuersi sunt, vt & pecunias darēt, & ambirent redire rursus ad militiam: isti decem annis sint inter penitentes, postquam triennio fuerint inter audientes, id est, Catechumenos.*

C RESPONDEO, Cōcilium Nicænum tantæ semper apud omnes Patres fuisse auctoritatis, vt mirum sit, Luthero in mentem venire potuisse, vt aliquid aduersum hoc Concilium scriberet. Sed nimirum ita oportuit hæreticos prodi, dum ea vituperant quæ omnis Catholica Ecclesia semper probauit. Sed ad rem. Displicet Luthero iniunctam Ecclesiasticis viris legem continentia, ideoque Concilium errasse clamat. At nobis Lutherus errat, & verbo, & facto, non Concilium: de qua re propria instituetur suo loco disputatio.

D Quod autem reprehendit canonem de rebaptizandis Paulianis, ignorantiam suam prodit. Pauliani enim cum purum hominem Christum crederent, & Trinitatem apertè negarent, non baptizabant in nomine Trinitatis: proinde nec verè baptizabant. Porrò Concilium Iconij particulare fuit, & improbatum à summo Pontifice, sicut Concilium Carthaginense sub Cypriano celebratum, qualia Concilia nos minime defendimus.

E Iam quod attinet ad militiam, Nicæna Synodus non prohibet militiam, nisi quatenus aliquando signum est idololatriæ: sciendum enim est, olim cingulū militiæ fuisse rem magni honoris; & etiam commodi propter magna priuilegia concessa militibus, & propterea antiquos illos Imperatores Ethnicos, tempore persecutionis consueuisse auferre cingulum militiæ, & exauthore eos, qui Christiani inueniebantur, & fidem negare volebant: quod patet ex Eusebio, libro 8. histor. cap. 4. vbi dicit initium persecutionis Diocletiani cœpisse à Christianis, quibus militia negabatur, nisi immolarent idolis. Et libro 9. cap. 10. dicit, Licinium quoque initio suæ persecutionis, Christianos de Palatio, & de omni militia expulisse. Item ex Ruffino: qui lib. 10. hist. cap. 32. vbi de Iuliano ait, militiæ cingulum non dari, nisi immolantibus, iubet, & libro 11. cap. 2. dicit, Valentinianum à Deo recepisse imperium, quia pro eius fide tempore Iuliani, militiæ cingulum spreuerat.

Quoniam ergo tunc quidam Christiani milites ardore fidei cingulum abiciebant, malentes potius sine honore, quàm sine fide viuere: deinde autem seducti à Diabolo, iterum ambiebant cingulum, parati fidem negare: ideo Concilium in hos tam seue-

ram pœnitentiam constituit. Hæc ita esse patet: **PRIMO**, ex Theodoro Balsamone, & Zonara, qui ita exposuerunt in commentarijs horum canonum. **SECUNDO**, ex Ruffino, qui libro 10. hist. capite 6. enumerans canones Nicæni Concilij, hunc ita ponit: *Qui propter confessionem militiam obiecerant, &c.* **TERTIO**, ex ipso canone: nam toto canone agitur de lapsis, & primum quidem ijs, qui ob metum vitæ, aut opum amittendarum lapsi fuerant, negando fidem, iniungit Concilium pœnitentiam decem annorum, deinde ijs, qui militiam ambierant, quam pro fide contempserant, iniungit tredecim annorum pœnitentiam, quia nimirum isti grauius lapsi erant: priores enim simpliciter negauerant, isti autem post gratiam confessionis negauerant, in quo maior ingratitude erga Deum inuenitur.

SEXTO, profert Hermannus Concilium Arelatense II. in cuius secundo canone sic dicitur: *Assumi aliquem ad sacerdotium, in vinculo coniugij constitutum, nisi fuerit promissa conuersio, nõ oportet.* Hic duos errores notat Hermannus Hamelmannus. Vnum, quòd non liceat Sacerdotibus vti suis vxoribus cum id sit contra Concilium Gangrense, in cuius can. 4. excommunicantur ij, qui nolunt interesse sacrificio, quod offertur à Presbytero coniugato. Est autem Gangrense Concilium receptum à Leone I V. dist. 20. canon. De libellis. Imò etiam contra Concilium Nicænum, in quo approbata est sententia Paphnutij, qui censuerat, non debere prohiberi Ecclesiasticis à consuetudine cum proprijs vxoribus, vt patet ex Socrate libro 1. cap. 8. ex quo sequitur, necessario errare Concilium Arelatense, vel Concilium Gangrense, & Nicænum. Alterum errorem notat in illa voce *Conuersio*, non enim conuertimur nisi à malo: qui ergo iubet coniugatum conuerti, coniugium damnat, quæ est hæresis damnata in eodem Gangrensi Concilio, can. 1.

RESPONDEO, illa Concilia non pugnare inter se nec vllum eorum errasse: nam Concilium Gangrense edidit canones contra eos, qui putabant, nuptias, & esum carniū absolutè esse mala, & à Diabolo, quæ fuit hæresis Manichæi, & postea Eustathij Sebasteni. contra quem Gangrense Concilium celebratum est. Quia ergo hæretici isti ita horrebant nuptias, vt etiam Presbyteros, qui vxores habuerant, etiam si iam eas non haberent (saltem quasi vxores) ferre non possent: ideo Concilium etiam istum canonem addendum putauit. Vnde in ipso canone sic habemus: *Quicumque discernit, à Presbytero, qui vxorem habuit, quod non oportet, eo ministrante, de oblatione percipere, anathema sit.* Vbi vides agi de eo, qui habuit vxorem, non qui habet.

Ad illud de Concilio Nicæno supra respondimus, non fideliter narratam esse historiam à Socrate, ac, vt alia nunc argumenta prætermittamus, id satis colligitur ex isto Concilio Arelatensi: hoc enim Concilium celebratum est mox finito Nicæno Concilio, & in eo recepti sunt canones Nicæni, vt patet ex eo quòd fere omnes in hoc Concilio repetuntur. Cum ergo etiam istum hic inueniamus, sine dubio, vel hic etiam fuit in Concilio Nicæno, vel saltem non est ei contrarius: nulli enim vnquam Catholici repugnauerunt Nicæno Concilio.

Ad vltimum dico, conuersionem non solum dici à statu malo ad bonum, sed etiam à bono ad meliorem, quare Gregorius lib. 2. epist. 100. vocat conuersionem, professionem Monachatus, & extat titulus in iure canonico de conuersione coniugatorum.

SEPTIMO, profert Hermannus Hamelmannus Syrmienſe Concilium, quod videtur receptum, quia damnata est in eo hæresis Photini, & tamen aperte in eo Concilio confirmata est hæresis Ariana. Idem dici potest de Sardicensi, quod receptum est à Leone I V. dist. 20. can. De libellis. Et tamen beatus Augustinus lib. 3. contra Cresconium, cap. 34. dicit: *Disee, inquit, quod nescis, Sardicense Concilium Ariatorum fuit, &c.*

RESPONDEO, hæc argumenta procedere ex ignorantia historiarum: multæ siquidem confessiones editæ sunt in Concilio Syrmienſi, præter Photini damnationem, aliæ Catholicæ, aliæ hæreticæ, vt nos supra docuimus, & perspicuum est ex Hilario in libro de Synodis. Sardicense autem mox in duas partes diuisum fuit, & quidem vna pars, quæ erat Occidentalium C C C. Episcoporum, cum quibus etiam erant Legati Iulij Papæ, pro fide Catholica & Athanasio restituendo fuit, vt patet ex Hilario lib. de Synodis, & ex Athanasio in Apologia secunda, atque hanc partem confirmauit Leo I V. Altera pars fuit Orientalium LXX. Episcoporum, qui seorsum conuenientes fidem Catholicam, & Athanasium damnauerunt. Et de hac loquitur Augustinus, qui etiam non videtur legisse aliud ex Concilio Sardicensi, quàm id, quod Orientales miserant ad Africam, vt vnirent sibi Donatistas.

OCTAuo, profert idem Hermannus Hamelmannus Concilium Laodicænum, in cuius primo capite statuitur, vt secundum indulgentiam reddatur communio ijs, qui secundis nuptijs iuncti sunt: Ex quo videtur, Concilium antea abstulisse communionem ijs, qui secundo vxorem duxerant, & postea illam eis reddere condonando peccatum: id enim significat: secundum indulgentiam.

RESPONDEO PRIMO, fortasse loquitur Concilium de ijs, qui in secundo Matrimonio adhibent solennitatem, vt diximus de Concilio Neocesariensi. **SECUNDO** dico, Concilium non errasse, etiam si loquatur de secundo Matrimonio, sed errorem potius correxisse: apparet enim ex hoc loco, aliquos Episcopos particulares, ex zelo, nõ secundum scientiam, negasse communionem bigamis, quorum errorem Concilium corrigit, & iubet bigamis communionem restitui: nam etiam ideo initio canonis vocat nuptias bigamorum liberas & legitimas. Illud verò, *Secundum indulgentiam*, sumptum est ex Paulo. 1. Corint. 7. qui ait, Vsum coniugij se non imperare, sed indulgere. vt ergo Paulus cum ait, se indulgere vsum coniugij, non vult dicere, se ignoscere peccatum, sed se concedere minus bonum, quamuis optaret maius bonum ab illis teneri: ita Concilium hoc dicit, se indulgere secundas nuptias, id est concedere, vt minus bonum, quamuis cuperet magis eligi viduitatem, quæ est bonum quoddam excellentius coniugio.

NONO, profert Hermannus Hamelmannus Concilium secundum generale, in cuius can. 5. duo inueniuntur errores, pugnantes cum aliorum Conciliorum decretis: Vnus est, quod primatus Ecclesiasticus sit Romani Pontificis. Alter quod post Romanum Pontificem debeat esse immediate Episcopus Constantinopolitanus: quæ duo iterum renouata sunt in Concilio Chalcedonensi, act. vlt. **PRIMVS** error pugnat cum Concilio Nicæno, in cuius can. 7. tribuit primatus Episcopo Hierosolymitano, & cum Concilio III. Carthagenſi, capite 26. vbi decernitur, neminem debere vocari Principem Sacerdotum, aut summum Sacerdotem.

SECUNDVS error pugnat cum Concilio Nicæno, can. 6. vbi tribuitur secundus locus Alexandrino, tertius Antiocheno Episcopo, quem canonem frequenter citat Leo I. in epist. 53. 54. & 55.

RESPONDEO, primum non esse errorem, nec pugnare cum vlllo Concilio. Quod autem adducit Hermannus ex can. 7. Concilij Nicæni, nihil valet, ibi enim tribuitur Hierosolymitano Episcopo aliquis honor, non tamen primatus in omnem Ecclesiam: inò apertè subiicitur in eo Concilio sedes Hierosolymitana, nò solum sedi Romanæ, Alexandrinæ, & Antiochenæ, sed etiam Cæsariensi, quæ Palæstinæ Metropolitana sedes erat, vt patet tum ex can. 6. & 7. ipsius Concilij, tum ex Leone locis notatis, & ex S. Hieronymo in epist. ad Pammachium de erroribus Ioannis Hierosolymitani. Quod verò addit ex Concilio Carthaginensi, adhuc magis est impertinens: nam Cõcilium illud nationale fuit, nec ferebat leges vniuersæ Ecclesiæ, sed tãtùm Episcopis Africa: itaque non prohibuit, nec potuit prohibere, ne Romanus Pontifex diceretur Princeps Sacerdotum, vel summus Sacerdos, sed tantum ne ita appellaretur vllus Metropolitanus Africa.

SECUNDVS error non propriè potest dici error, decretum enim illud de honore sedium, sicut à Concilio Nicæno factum fuerat, ita poterat ab alio simili Concilio mutari: tamen quia sine iusta ratione mutabatur à Concilio Constantinopolitano, & postea à Chalcedonensi, Pontifices Romani Damasus & Leo illud probare noluerunt, neque eorum Pontificum temporibus decretum illud executioni mandatum est, vt patet ex Leone epist. 53. ad Anatholium, vbi loquens de decreto Concilij Constantinopolitani: *Frustra, inquit, quorundam Episcoporum profertur consensus, cui tot annorum series negauit effectum.* Et in epist. 55. ad Pulcheriã, loquens de decreto Concilij Chalcedonensis: *Consensiones, inquit, Episcoporum, Canonum apud Nicaam conditorũ regulis repugnantes, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus.*

DECIMO, profert Hermannus Hamelmannus Concilium Carthaginense III. can. 47. vbi numerantur in canone Scripturarum aliquot libri Apocryphi, vt Tobias, Iudith, Baruch, Sapientia, Ecclesiasticus, & Machabæi, cõtra auctoritatem Concilij Laodiceni, cap. vlt. vbi isti omnes libri reijciuntur à canone.

RESPONDEO in primis: Concilium Carthaginense esse maioris auctoritatis, quàm Laodicænum: tum quia posterius, tum etiam quia nationale fuit, Episcoporum XLIV. & præterea confirmatum à Leone IV. dist. 20. cano. De libellis: Laodicænum autem fuit prouinciale Episcoporum XXII. & non confirmatum à Pontifice. Itaque hic posset habere locum, quod ait Augustinus, Concilia priora emendari à posterioribus. Dico tamen SECUNDO, neutrum Concilium errasse. Nam Concilium Laodicænum posuit in canone eos libros, de quibus Episcopi eius Concilij certi erant, alios autem omisit, non quidem negans, eos esse canonicos, sed nolens rem dubiam definire: Concilium autem Carthaginense re magis discussa definiuit id, quod prius Concilium reliquerat sub dubio.

VNDECIMO, profert Concilium Toletanum I. in cuius canone 17. scribitur, posse admitti ad communionem eum, qui concubinam habet, modo non sit vxoratus, & est hoc Concilium iussu Leonis I. celebratum, vt patet ex cap. 21.

RESPONDEO, hoc loco concubinam vocari

vxorem ductam sine dote, & externa solennitate, vt rectè à Gratiano notatum est, dist. 34. can. Omnibus, quod est conforme Iuri ciuili, vt patet ex Nouella 18. Iustiniani. Quomodo Genesis 25. Agar & Cethura dicuntur concubinæ Abraham, quæ tamen verè vxores erant, vt patet ex Genesi 16. de Agar, & Gen. 25. de Cethura.

At Obijcies, quia beatus Leo, qui hoc Concilium fieri iussit, & probauit in epistola 92. ad Rusticum Narbonensem, capite 4. loquens de vxore & concubina, dicit: Concubinam non esse verè vxorem, neque coniunctionem cum ea esse Sacramentum, vel Matrimonium: & propterea eam mulierem, quæ nubit viro habenti concubinam, non peccare quasi nubat homini coniugato, quia vir habens concubinam, non potest vocari coniugatus.

RESPONDEO, Leonem aliter accipere nomen concubinæ, quàm Patres eius Concilij acceperint: ipse enim vocat concubinam eam, quæ assumitur ad consortium thori, sine mutuo consensu perpetuo viuendi: Concilium autem vocat concubinam eam, quæ ducitur cum eo consensu, sed priuatim expresso, non per publica instrumenta.

At Inquies, si Leo fuit auctor huius Concilij, quomodo absolutè negauit, concubinam dici posse vxorem?

RESPONDEO, Leonem non fuisse auctorem totius Concilij, sed tantum vltimi canonis. Initio enim Cõcilij dicitur, Concilium hoc congregatum tempore Honorij & Archadij Imperatorum, quo tempore nondum erat Põtifex Leo: ipse enim creatus est tempore Theodosij iunioris, triginta tribus annis post mortem Archadij, vt patet ex Chronico Prosperi. Deinde in vltimo capite ponitur quædam explicatio fidei, quæ dicitur facta iussu Leonis Papæ quæ non possunt cohærere, nisi dicamus, concilium Toletanum habitum fuisse ante tempora Leonis: sed postea, tempore Leonis, factam fuisse illam explicationem fidei, & annexam eidem Concilio, quia ijdem Episcopi huic explicationi subscripserunt, qui antea in Concilio fuerant. & certe magna coniectura huius rei esse potest, quod videamus, ante illam explicationem fidei poni Episcoporum subscriptiones, quibus finitur Concilium: & deinde rursus alias eorundem subscriptiones post illam explicationem fidei. Itaque S. Leo non confirmauit, nisi vltimum illum canonem suo tempore factum.

DVODECIMO, profert Hermannus Hamelmannus Concilium Vormatiense, in cuius canone tertio inuenitur exploratus error. Iubentur enim fures occulti explorari per sacra Eucharistiæ perceptionem, quem esse errorem docet beatus Thomas part. 3. quæst. 80. art. 6. ad 3.

RESPONDEO, Concilium fuisse prouinciale, non cõfirmatum, immo potius reprobatum, quoad illum canonem, à summis Pontificibus, vt ibidem B. Thomas ostendit.

DECIMOTERTIO, proferunt alij Canones VI. Synodi: illi enim canones videntur recepti. nam Adrianus I. in epistola ad Tharasium, quæ est in secunda actione VII. Synodi, dicit, hos canones diuinè & legaliter prædicatos. Item Nicolaus I. epistola ad Michaëlem, & Innocentius III. cap. A multis, extra de ætate ordinandorum, & VII. Synodus act. 2. 3. 4. 5. & 6. his canonibus vtuntur. At inueniuntur in his canonibus magni errores: nam can. secundo recipitur Concilium sub Cypriano de rebaptizandis hæreticis, quod erroneum fuisse probat Augustinus passim in libris septem de Baptismo.

item caſione 72. iudicantur irrita, & ſoluenda coniugia Catholicorum cum hæreticis, qui eſt expreſſus error: eſt enim peccat Catholicus ducens hæreticam vxorem, & contra: tamen Matrimonium eſt Sacramentum propter characterem Baptiſmi, quem hæreticus retinet, & ideo tale coniugium ſolui non poteſt.

RESPONDEO, non ſolum hos duos, ſed etiam multos alios canones eſſe erroneos in iſtis canonibus. ſed non ſunt editi iſti canones ab vllō legitimo & probato concilio. Conſtat enim ex Tharasio in VII. Synodo, act. 4. hos canones non eſſe editos à VI. Synodo, quæ fuit tempore Agathonis, & Conſtantini, ſed poſt multos annos tempore Iuſtiniani II. Imperatoris, cui concilio non adfuit Romanus Pontifex, nec per ſe nec per Legatos, neque poſtea Concilium confirmauit, ſed apertè reprobauit, vt teſtatur Beda in libro de ſex ætatibus in Iuſtiniano, & Paulus Diaconus in vita eiufdem Iuſtiniani, & Platina in vita Sergij.

Ad verbâ Adriani reſpondeo, illum ſolum recitare ſententiam Tharasi, nec reſellere, quia ille can. 82. de picturis vtilis erat eo tempore ad quaſtionem de qua agebatur. Ad Nicolaum reſpondeo, verba eius eſſe pro nobis: dicit enim, ſe citare illum canonem Græcorū, quomodo Paulus citauit verba Ethnicorum Poëtarum. Ad Innocentium dico, eum nihil ibi definire de his canonibus, ſed tantum citare vnum canonem ex iſtis: quod autem citauerit nomine VI. Synodi, factum eſt, vel quia ſic vocantur communiter, licet verè non ſint: vel quia Innocentius ex Gratiano diſt. 32. can. Si quis. hunc canonem accepit, Gratianus autem ſæpe in hac parte errauit, tribuens opera ijs, quorum non ſunt. Ad VII. Synodum dico, ſemper citari hos canones à priuatis hominibus in ea Synodo inter diſputandum, non tamen aliud definiri à tota Synodo: nam definitio concilij habetur act. 7. tantum, ibi autem nulla fit mentio horum canonum. Vide F. Turrianum in lib. de VI. Synodo, & ea quæ nos diſſeruiſimus de his canonibus lib. 2. de Pontifice, c. 14.

Proferunt Decimo QVARTO, Hermannus Hamelmannus lib. 3. prolegom. c. vlt. Caluinus. lib. 1. Inſtit. c. 11. §. 9. & ſeq. & lib. 4. c. 14. §. 9. nec nō Magdeburgenſes cent. 8. c. 9. Synodum VII. Nicænam II. quam dicunt pugnare cum duobus concilijs: vno priore id eſt Conſtantinopolitano, ſub Conſtantino Copronymo, altero poſteriore, Francofordieſi, ſub Carolo Magno, ita vt ſiue ſit ſequenda regula B. Auguſtini lib. de Baptiſmo, c. 3. qui vult priora concilia à poſterioribus emendari, ſiue regula S. Iſidori apud Gratianum diſt. 50. canone, Domino ſancto, qui docet, antiquiora concilia recentioribus antepoſenda, neceſſarium ſit hoc Nicænum eſſe reiſciendum.

Quod pugnet Nicænum ſecundum cum antiquiore Conſtantinopolitano, patet ex ipſo Nicæno II. act. 6. vbi fatentur Patres tempore ſuperioris Imperatoris definitum fuiſſe in concilio Conſtantinopolitano, imagines non eſſe vllō modo colendas, quod verò pugnet cum concilio Fræcofordienſi poſteriore, in quo etiam legati Romani Pontificis fuerunt, probant aduerſarij. PRIMVM ex Adone, Aimonio, Abbate Vrſpergenſi, Platina, alijsque hiſtoricis, qui vbi loquuntur de temporibus Caroli & Adriani, dicunt, in Synodo Francofordienſi damnatam VII. Synodum Græcorum. SECVNDO, probant ex libris quatuor Caroli Magni, qui nuper prodierunt, id eſt, anno MDXLI. ijs enim libris Carolus Magnus totis viribus contra imagines &

VII. Synodum pugnat, & ibidem legimus, hos ipſos libros in Francofordienſi Synodo approbatos.

RESPONDEO, Nicænam Synodum cum nullo legitimo concilio pugnare. Ac primum, quod atinet ad Conſtantinopolitanum ſub Imperatore Conſtantino Copronymo, conſtat illud non fuiſſe generale, nec legitimum vllō modo, cum in eo non interfuert Romanus Pontifex, nec per ſe, nec per Legatos, vt Ioannes, Zonaras, & Cedrenus referunt in vita Conſtantini Copronymi, & idem fatentur Magdeburgenſes cent. 8. c. 9. col. 551. ſine Pontifice autem Romano non poſſe œcumenica concilia celebrari, patet ex regula Nicæni cōcilij, quæ eſt apud Socratem lib. 2. c. 13. Quid, quod nec adfuert tres alij præcipui Patriarchæ, Alexandrinus, Antiochenus, Hieroſolymitanus, vt ex eiſdem Zonara, Cedreno, & Magdeburgenſibus patet. Quomodo ergo generale concilium dici poteſt, cui neque Oriens, neque Occidens, neque Meridies conſenſit, ſed pauci duntaxat Epifcopi ex Aquilone? Denique quotquot exſtant hiſtorici, tum Græci, vt Zonaras, Pſellus, Photius, Nicetas, Cedrenus, tum Latini, vt Rhegino, Sigebertus, Ado, Paulus Diaconus, Vrſpergenſis, alijque permulti, omnes concilium hoc vel apertè reprehendunt, vel inter concilia Eccleſiæ non numerant.

De concilio autem Fræcofordienſi, quo præcipue nituntur aduerſarij, dico tria. PRIMO, quidquid illud concilium definierit, non eſſe magni faciendum: nam ſine dubio illi antepoſendum eſt concilium Nicænum II. quod certum eſt fuiſſe vniuerſalius, antiquius & ſine controuerſia à ſummo Pontifice approbatum. Nam conſtat ex ipſo Cōcilio, ad fuiſſe Legatos Papæ Adriani, & ruruſum approbatum à Leone III. patet ex Iuone 4. par. cap. 147.

DICO SECVNDO, ſi verum eſt quod dicitur Centuriatores cent. 8. c. 9. col. 639. nihil nobis eam Synodum obſeſſe: nam ipſi dicunt, Synodo Francofordienſi non conſenſiſſe, ſed repugnariſſe Adrianum & Legatos eius: at certum eſt, Synodum, cui repugnat Romanus Pontifex, nullius eſſe auctoritatis, vt patet, tum ex Gelafio, in tomo de vinculo anathematis, tum experientia. Nulla enim Synodus vquam habita eſt legitima, cui Romanus Pōtifex repugnauerit. Quid, quod ipſa Synodus Francofordienſis hoc ipſum docet, nam vt ex Caroliniſ libris patet, Synodus Francofordienſis decreuit, iudicium vltimum controuerſiarum ad Romanum Pontificem pertinere, & hoc præcipuo argumento reſellit Synodum ſeptimam, quia exiſtimauit ſine auctoritate Romani Pontificis celebratam: Ergo Synodus Francofordienſis teſtimonio Magdeburgenſium ſeiſpſam deſtruit.

Præterea ibidem Magdeburgenſes dicunt, Synodum Nicænam ab Adriano confirmatam, Cōcilium autem Francofordieſe reprobatur Synodū factam ſine Papæ auctoritate: ergo iudicio Magdeburgenſium, non eſt Nicæna noſtra, ſed aliqua, alia quæ reprobat in Concilio Francofordienſi. Denique, ibidem docent Magdeburgēſes, in Synodo Francofordienſi non eſſe definitum, vt imagines tollantur è templis, ſed vt in templis quidem maneat, at non adorentur: cur ergo ipſi è templis imagines tollunt? cur frangunt? cur non ſeruunt Francofordienſe decretum? Ex quo etiam reſellitur mendacium Apologiæ Anglorum, quæ docet, in Concilio Francofordienſi decretum, vt imagines deleantur. at è contrario Synodus Francofordienſis, teſtimonio librorum Carolinorum, Hincmari, & ipſorum Magdeburgenſium, anathema dixit ijs, qui imagines delere

volunt. Præterea, res ipsa idem ostendit: nam si ea Synodus id statuisset, cur non esset factum? Quis enim resisteret in Occidentali Ecclesia decreto Episcoporum omnium, & Regis potentissimi? non esse autem factum, certo certius est: nulli enim historici id referunt. immo Ionas Aurelianensis, tanquam rem nouam, & sacrilegam refert, quod Claudius Taurinensis in sua diœcesi imagines delere voluerit.

TERTIO dico rem esse incertissimam, quid statutum sit de imaginibus in Synodo Francofordiensi: nam antiqui auctores non sibi constant. nam in primis ipsum decretum Francofordiense, quod citatur in præfatione librorum Carolinorum, testatur in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Constantinopoli conuenerat, & imagines adorari iusserat. Vbi cum nominat Constantinopolim, videtur loqui de Synodo hæreticorum contra imagines: at cum dicit, ibi decretum, vt imagines adorentur, videtur loqui de Synodo Catholicorum.

Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ facta fuerat Constantinopoli in Bithynia sine auctoritate Papæ, pro imaginibus adorandis. vbi cum nominat Constantinopolim, & dicit, à Synodo abfuisse Papæ auctoritatem, videtur loqui de Synodo hæreticorum: cum autem dicit in Bithynia, & pro imaginibus Synodum celebratam, videtur loqui de nostra Nicæna. Nam Nicæa est Metropolis Bithyniæ, Constantinopolis autem in Thracia est.

Iam vero Hincmarus Remensis, ca. 20. libri contra Hincmarum Laudunensem, qui ipso ferè tempore floruerat, dicit, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ Nicæa conuenerat, sine Papæ auctoritate, vbi etiam duo contraria coniungit, vt patet, Aimonius libro. 4. capite 85. de gestis Francorum, & Abbas Vrspergensis in Chronico anni DCCXCIII. scribunt, in Synodo Francofordiensi damnatam septimam Synodum Græcorum, quæ conuenerat Constantinopoli sub Constantino & Irene. Vbi etiam ipsi contraria iungunt inter se. Multi autem historici recentiores dicunt, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum de tollendis imaginibus, quam Græci septimam generale dicebant. Ita Platina in vita Adriani, Blondus decadis 2. lib. 1. Sabellicus libr. 8. Enneadis 8. Paulus Æmilius lib. 2. de gestis Francorum.

Propter hanc confusionem Alanus Copus Dialogo 4. & 5. docet, in Synodo Francofordiensi solum damnatam Synodum Constantinopolitanam hæreticam: Nicænam autem non solum non damnatam, sed etiam confirmatam, quam sententiam optarem esse veram, sed tamen suspicor esse falsam.

PRIMO, quia libri illi Carolini licet falsò inserbantur Carolo, vt dicemus, tamen sine dubio scripti sunt tempore Caroli, vt patet ex refutatione eorundem librorum, quam edidit Adrianus I. & scripti videntur in Concilio Francofordiensi, & acta continere Synodi Francofordiensi. Id enim asserit Hincmarus eius temporis auctor, & ipsi libri hoc præ se ferunt: quod autem Synodus, quæ in his libris refutatur, sit verè Nicæna II. dubitari non potest, si legantur vel ipsi libri, vel Adriani responsio.

SECUNDO, quia auctores antiqui omnes conueniunt in hoc, quod in Concilio Francofordiensi sit reprobata Synodus VII. quæ decreuerat, imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimonius, Rhegino, Ado, & alij passim docent: dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum esse corruptos, vt Copus dicit, videtur mihi paulò durius.

A TERTIO, quia si isti auctores loquerentur de falsa VII. Synodo, id est de Synodo Constantinopolitana contra imagines, certè meminissent etiam in suis historijs Synodi Nicænæ verè VII. at non meminerunt vllius Concilij VII. nisi istius, quod reprobatum dicunt. Neque obstat quod libri Carolini, vt Abbas Vrspergensis & Aimonius dicunt, reprobant Synodum Constantinopoli habitam: nam Abbas sequutus est libros Carolinos, vt etiam Aimonius: auctor autem eorum librorum vel lapsu memoriæ, vel ex imperitia posuit Constantinopoli pro Nicæna: nam alioqui cum dicat, Synodum celebratam in prouincia Bythinia, vbi Nicæa est, non Constantinopolis, satis indicat, se de Nicæa loqui, & similiter Abbas, & Aimonius cum dicant, Synodum celebratam sub Constantino & Irene, clarè demonstrant se loqui de Nicæna Synodo, etiam si per errorem nomen Constantinopolim.

B Neque etiam obstat, quod Hincmarus & libri Carolini dicant, Synodum, reprobatam in Concilio Francofordiensi fuisse coactam sine auctoritate Papæ, quod est falsum de Nicæna, & verum de Constantinopolitana. Nam Hincmarus sequutus est libros Carolinos, vt ipse indicat: auctor autem eorum librorum hoc mendacium finxit, cum alijs multis, vt imponeret Synodo Francofordiensi, vt mox dicemus.

C Neque obstat vltimo, quod Platina, Blondus, Sabellicus, & Paulus Æmilius dicant, reprobatam Synodum de tollendis imaginibus: nam in primis isti omnes recentiores sunt, deinde quod ipsi dicunt, non pugnat cum antiquorum historicorum dictis: nam in Synodo Francofordiensi duæ Synodi reprobatae fuerunt, nimirum Constantinopolitana contra imagines, & Nicæna pro imaginibus, vt patet ex libris Carolinis & ex Hincmaro: & fortasse hæc est causa, cur antiquorum historicorum aliqui nominent Nicænam, aliqui Constantinopolim, cum dicunt, Synodum Græcorum reprobatam in Concilio Francofordiensi.

D Videtur igitur mihi, in Synodo Francofordiensi verè reprobatam Nicænam II. Synodum, sed per errorem, & materialiter, eo modo prorsus, quo olim Synodus Ariminensis damnauit homoousion. Nam auctor librorum Carolinorum imposuit Synodo, duoque mendacia illi obrustit. Vnum mendacium fuit, in Synodo Nicæna, definitum fuisse, vt imagines adorarentur cultu latriæ. Alterum, decretum illud factum à Græcis sine consensu Papæ Romani. His duobus mendacijs pro veritate habitis, Synodus Francofordiensi reprobauit, & merito, Nicænam Synodum, tanquam profanam & illegitimam.

E Quod illa duo fuerint persuasa Concilio, patet ex ipsis libris Carolinis: nā in præfatione disertè habetur hoc modo: *Allata est in mediū, (scilicet in Synodo Francofordiensi) quæstio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptū habebatur, vt qui imaginibus Sanctorum, ita vt Deificæ Trinitati, seruitium, aut adorationem non impenderet, anathema iudicaretur, qui supra, sanctissimi Patres nostri omnimodis orationem, & seruitutem eis impendere renuentes, contempserunt, atque consentientes, condemnarunt.* Hæc ibi. In ipso etiam opere introducit Constantinus Episcopus Cypri, in Concilio Nicæno anathema, dicens ijs, qui non adorant imagines eo cultu, quo adoratur sanctissima Trinitas. En clare primum mendacium.

Idem auctor clarè docet, ad summum Pontificem pertinere iudicium controuersiarum fidei, & ideo

Synodum illam pro adorandis imaginibus nihil valere, quod Pontificis auctoritate careat.

Præterea auctores illi antiqui, qui dicunt, reprobata esse falsam Synodum, quæ decreuerat, imagines esse adorandas, sine dubio per illud Adorandas, intelligunt adorandas cultu latriæ: nam ipsi quoque docent, imagines esse venerandas, & tamen execrantur illam Synodum, quæ iubet imagines adorari. Ado in Chronico anni DCXCVI. dicit, Romæ in die exaltationis Crucis, à toto populo Crucem osculari, & adorari solitam, & etiam in Chronico anni DCCXVII. vocat imaginem venerandam, quam euerterat Philippicus hæreticus, & restituerat Theodosius Catholicus Imperator. Regino libro I. Chronici, sub finem, agnoscit Crucis adorationem: & deturbationem imaginum per Leonem Iconomachum factam scelus appellat. Ioannes Auentinus libro 4. annalium, dicit, Carolo Magno Imperatore designato, imaginem eius in templo ab omni populo veneratam, ipso præsentem. Abbas Vrspergens in Chronico, inuchitur in Leonem Isaurum, & Constantinum Copronymum, propter imaginum deiectionem, eosque vocat impios, & Antichristi præcursores: & è contrario Gregorium Papam laudat, & sanctum virum fuisse dicit, qui propter imagines Christi & Sanctorum Imperatorem excommunicauit.

Quod autem verè mendacia sint, quod Synodus Nicæna caruerit Papæ auctoritate, & quod decreuerit imagines adorandas cultu latriæ, certissimum est: nam in ipso Concilio Nicæno II. act. 2. recitantur epistolæ Papæ Adriani pro imaginibus, & in omnibus actionibus semper primi subscribunt Legati Romani: deinde quod ad cultum attinet, in I. act. Basilius Ancyranus, qui antea fuerat hæreticus, cum respisceret, & confessionem Catholicam ederet, toto Concilio audiente & probante, dixit se imagines quidem colere, non tamen latria, cum ea soli debeatur Deo. Similiter Constantinus Episcopus Constantiæ Cyprii in VII. Synodo, act. 3. loquutus est. Similiter loquuntur etiam cæteri, act. 4. & 7.

Neque mirum videri debet, quod auctor librorum Carolinorum tam manifesta mendacia obtruserit Synodo Francofordiensi de Nicæna Synodo paulo ante habita: nam si nunc Magdeburgenses & Caluinus scribere audent, nos colere imagines diuinis honoribus planè, vt Deos, cum tot libri Catholicorum, & ipsum generale Concilium Latinum, & in Germaniæ finibus Tridentini celebratum, disertè clament contrarium: quid mirum, si idem confictum sit de Synodo Græca, quam paucissimi legere poterant, & quæ in Oriente celebrata fuerat?

Si Dicas, ergo saltem Concilium Francofordiense, quod frequentissimum fuit, & legitimum errare potuit.

RESPONDEO, potuit errare, & errauit non in iuris, sed in facti quæstione, & præterea non mirum, si errare potuit: nam non consenserunt Legati Romani, vt Magdeburgenses dicunt. Papa autem non solum non consensit, sed etiam refutauit Francofordiense decretum, vt patet ex libro Adriani de imaginibus ad Carolum, vbi refutantur omnia mendacia illorum librorum Carolinorum.

Quod autem ex libris Caroli adferunt, in quibus præcipuum firmamentum causæ suæ constituunt: Dico, eos libros, neque esse Caroli, neque eiusmodi, quibus vlla fides haberi possit.

Quod Caroli non sint, probatur PRIMO, quia exstat liber Adriani Papæ I. ad Carolum, in quo libri

A isti accuratè refelluntur, ex quo Adriani libro perspicuè intelligitur, libros istos ab aliquo hæretico compositos, & à Carolo ad Pontificem missos, vt eis responderet. Esse autem Adriani hunc librum, qui exstat in 3. tom. Conciliorum, cum aliunde, tum etiam ex Iuone intelligi potest, qui multa ex hoc libro nomine Adriani in quartam partem sui decreti transtulit.

B SECUNDO, constat ex historijs Græcorum & Latinorum, vt Zonaræ, & Cedreni in vita Leonis Isauri, nec non Pauli Diaconi in vita eiusdem, Romanos Pontifices Gregorium III. Adrianum I. & Leonem III. defecisse à Græcis Imperatoribus, eos excommunicasse, vectigalia eis tribui ex Italia prohibuisse, seque in tutelam Francorum contulisse, atque in eos eadem imperium transtulisse, ea de causâ præcipuè, quod Græci Imperatores hæresi Iconomachorum patrocinentur: cum è contrario Francorum Reges in fide antiqua constantes essent: Quomodo ergo verisimile est, Carolū Imperatorem eadem hæresi laborasse, & pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem scripsisse? Sed verba Zonaræ audiamus: *igitur, inquit, Papa Gregorius deserti Imperatoris obedientia ob peruersam illius opinionem, pacem cum Fræcis fecit, cum prius sape dedisset operam, vt Leonem per literas ab odio Dei renouaret, atque ad cultum sacrarum imaginum reduceret.* Et infra in vita Irenes: *Adriano veteris Romæ Papa mortuo, Leo successit, vir reuerendus & honorabilis, qui cum se ad Carolū Francorum Regem contulisset, ab eorū tempore Romæ Franci positi sunt, Carolo à Leone coronato, & Romanorū Imperatore appellato.* Nam Papa Gregorius nihil sibi rei esse voluit cum impijs Ecclesiæ Constantinopolitanæ gubernatoribus, & pacem cum Francis fecit.

C TERTIO, scribit Ionas Aurelianus lib. I. de cultu imaginum (floruit autem Ionas tempore Ludouici Pij Caroli filij) Claudium Taurinensem eius hæresis patronum toto tempore, quo vixit Carolus, nunquam fuisse ausum mutire. Idemque ibidem, virum pijsimum, ac sanctæ memoriæ Carolum Augustum appellat. Si ergo Iconomachi, viuentem Carolo, non audebant hæresim suam prædicare: si defensores imaginum Carolum vt pium ac sanctum venerabantur, quanta impudentia est, libros contra imagines Carolo attribuere?

D QUARTO, scribit Paulus Æmilius lib. 2. hist. Francorum necnon Regino in Chronico, in Concilio quodam Gentiliaci coacto, Pipinum Regem, Caroli Magni patrem, Græcorum errorem contra sacras imagines Imperatoris Græci Legatis præsentibus, confutasse: ex eodem quoque Paulo constat, non diu postea ad Concilium, quod Romæ Stephanus Papa celebrauit contra eundem Græcorum errorem, misisse Carolum Magnum Episcopos duodecim, ex præcipuis regni. qua ergo audacia aduersarij Christianissimum Principem in Iconoclastam transformare nituntur? præsertim cum Paulo Æmilio in hac parte assentiantur Magdeburgenses Cent. 8. cap. 9. col. 570.

E QUINTO, constat ex historicis omnibus, & ex ipsius Caroli epistolis, & carminibus, imò ex ipsius rebus gestis, Carolum & Adrianum semper coniunctissimos fuisse. Exstat adhuc Adriani epitaphiū ab Imperatore Carolo non minus eleganter, quam piè descriptum, apud Onuphrium in additione ad Platinam, cuius hoc est initium.

*Hic pater Ecclesiæ, Romæ decus, inclytus auctor
Adrianus requiem Papa beatus habet.
Vir, cui vita Deus, pietas lex, gloria Christus:
Pastor Apostolicus promptus ad omne bonum.*

Et infra.

*Post patrem Carolus lacrymans hæc carmina scripsit,
Tu mihi dulcis amor, te modo plango pater.
Tu memor esto mei, sequitur te mens mea semper,
Cum Christo teneas regna beata poli.*

Num incredibile est igitur, Carolum alterius religionis ac fidei fuisse, quam Adrianum? & in ipsum Adrianum tam acriter scripsisse, cum eum tantopere coluerit, & post obitum laudarit?

Denique certum est, Carolum hominem Græcè & Latine peritum, prudentem & ingeniosum fuisse, libri autem isti hominis barbari, imperiti, leuis, ac penè stulti esse videntur. Nam Constantinopolim urbem notissimam in Bithynia esse dicit, cum nemo nesciat esse in Thracia, nisi forte quia frequentes ibi terramotus fiunt, solum mutauerit. Deinde, Concilium pro cultu imaginum Constantinopoli celebratum asserit, cum tamen Nicææ celebratum nemo sit qui nesciat, nisi qui nihil legit. Et quod grauius est, per calumniam & mēdacium multa tribuunt isti libri Nicænis Patribus, quæ nunquam dixerūt, & interdum quæ aduersarij dixerant, quale est illud, quod Eucharistia sit imago corporis Christi, quod non solum Patres Nicæni non defendunt, vt iste auctor somniat, sed etiam è professore refellunt. Vnde accepit Calvinus alterius mendacij occasionem. Quia enim Iconomachi dixerant, vnam solum imaginem adorandam, id est, Eucharistiam, atque hoc dictum Pseudo-Carolus Nicæna Synodo tribuerat: Caluino placuit, ita rem totam immutare, ac dicere: *Ceterum ne suo solenni, plaudite fabula careat, adijcitur clausula* (nimirum à Concilio Nicæno) *Gaudeam & exultent, qui Christi habentes imaginem, sacrificium illi offerunt.* Quod est mendacium impudentissimum. Concilium enim Nicænum tantum abest, vt voluerit imaginibus sacrificium offerri, vt disertè in act. 7. declarauerit, non veram latrariam, sed honorariam tantum adorationem imaginibus deferri.

Accedit postremo, quod liber iste tanquam alter Melchisedech, est sine patre, sine matre, sine genealogia: prodijt enim repente in lucem, nec scitur quando, aut vbi, aut quomodo, aut à quo repperit, nec habet nomē auctoris, nec impressoris, nec loci, vbi impressus est. Quæ sunt omnia argumenta atque indicia fraudum. **S E D E S T O,** sit liber Caroli Magni, quid tandem aduersarij obtinebunt? prorsus nihil. Auctor enim huius libri disertè oppugnat omnia fere dogmata Caluinistarum: apertè enim docet, ad Romanum Pontificem pertinere vltimum iudicium de controuersijs fidei, & eum non à Concilijs, sed à Deo ipso primatum habere. idem vult exorcismum adhiberi in Baptismo, templa dedicari certo ritu, orandum esse pro defunctis, Sanctos inuocandos, reliquias venerandas, Chrismatis, aquæ, salisque benedicti vsum in Ecclesia retinendum: in Eucharistia verè esse corpus Christi, idque adorandum, & tanquam verum ac proprium sacrificium offerendum, quæ sunt omnes exploratæ hæreses apud aduersarios.

Si ergo volunt nos credere huic auctori, cum docet Nicænam Synodum errasse, credant eidem ipsi cum asserit tam multa, quæ iam enumerauimus. Quod si etiam constaret, Carolum ipsum hunc librum scripsisse & in omnibus cum Caluinistis conuenire, quid haberent aliud, quam testimonium vnius hominis laici, & militis? quod opponere velle Concilio generali Episcoporum, stultitia est manifesta. Nam vt rectè ait Damascenus orat. secunda

A de imaginibus, Christus non commisit Ecclesiam Regibus & Imperatoribus, sed Episcopis & Pastoribus.

DECIMOQVINTO proferunt Concilia duo inter se contraria, quibus tamen præfuerunt Romani Pontifices. Nam Concilium Romanum sub Stephano VII. irritauit omnia acta Formosi Papæ prædecessoris sui: deinde concilium Rauennense sub Ioanne IX. irritauit acta concilij sub Stephano, & approbauit acta Formosi. Vide Sigebertum in Chronico anni DCCCCIII. Matt. Palmerium in Chronico anni DCCCXCIX. & Platinam in vitis horum pontificum.

B **R E S P O N D E O,** quæstionem fuisse de facto, id est, an Formosus fuisset verus & legitimus Papa: & quia Stephanus malè informatus, censuit eum non fuisse Papam, acta eius irritauit. Quia verè Ioannes postea re melius inuestigata, inuenit contrarium, correxit errorem Concilij prioris, iuxta regulam Augustini, qui dicit: Concilia priora aliquando emendari à posterioribus, nimirum in huiusmodi casibus particularibus.

C **DECIMOSEXTO,** proferunt Concilium Romanum sub Nicolao II. in quo definitum est, non solum Sacramentum corporis Christi, sed & ipsum verum Christi corpus tractari, & frangi manibus Sacerdotum, & fidelium dentibus atteri, vt patet ex canon. Ego Berengarius, de consec. dist. 2. At hic est error manifestus contra resurrectionem gloriosam Christi, de qua dicit Apostolus: *Christus resurgens à mortuis, iam non moritur.* Rom. 6. Si enim corpus Christi verum frangitur, & teritur, certè corrumpitur & morietur.

D **R E S P O N D E O,** nunquam fuisse quæstionem, an Christi corpus verè, vt est in se, frangeretur manibus, & dentibus tereretur: certum enim est & semper fuit, Christi corpus incorruptibile nunc existens, non posse frangi & teri, nisi in signo siue Sacramēto, ita vt dicatur frangi ac teri, cum signum eius, id est, species panis frangitur & teritur. At quæstio fuit, an signum, quod frangitur & teritur, sit nudum signum, an vero contineat Christi corpus reuera, & quia Berengarius docuerat esse nudum signum, ideo Concilium constituens formam abiurationis huius erroris, voluit eum dicere, non solum Sacramentum, sed etiam verum Christi corpus frangi & teri. quorum verborum hic est sensus non teritur, & frangitur nudum signum, sed etiam verum Christi corpus, id est sed signum habens realiter coniunctum Christi corpus: siue, sed etiam verum Christi corpus ibi præsens existens, frangitur, & teritur, non tamen in se, sed in signo. Quomodo etiam intelligimus, cum Chrysostomus homilia 83. in Matthæum ait: *O quot, inquit, dicunt, vellem eius formam, eius calceamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

E **DECIMOSEPTIMO,** profert Hermānus Concilium Lateranense sub Innocentio II. in quo definitum est, habendum esse pro articulo fidei panem & vinum in Sacramento transsubstantiari in corpus & sanguinem Christi: At in Concilio Ephesino dicitur anathema omnibus proferentibus aliud Symbolum.

R E S P O N D E O P R I M O, Lateranense Concilium non composuisse vllum Symbolum, sed tantum definiuisse vnam quæstionem de fide, sicut fecerunt multa Concilia post Ephesinum.

S E C V N D O dico, Concilium Ephesinum dixisse anathema proferentibus aliud Symbolum, id est contrarium Nicæno, non autem aliud, id est, no-

uam, & explicatius. TERTIO dico, Concilium Ephesinum prohibuisse noui Symboli compositionem Episcopis, & Concilijs particularibus, non autem summo Pontifici, aut concilio generali: nemo enim in parem, vel maiorem, habet præcipiendi auctoritatem.

DECIMO OCTAVO, proferunt Concilium Constantiense & Basileense, nam illud sess. 13. excommunicauit omnes communicantes sub vtraque specie, istud autem concessit vtramque speciem Boëmis.

RESPONDEO, quidquid sit de horum conciliorum auctoritate, dico ea non pugnare inter se: nam Constantiense excommunicat eos, qui communicant sub vtraque specie sine licentia Ecclesiæ. Sic enim intelliguntur præcepta maiorum: non enim qui præcepit, priuat se auctoritate dispensandi. Concilium autem Basileense dispensauit cum Boëmis, eisque licentiam dedit communicandi sub vtraque specie.

VLTIMO, proferunt eadem Concilia Constantiense & Basileense, quæ statuunt Concilium esse supra Papam, cuius contrarium habetur in Concilio Lateranensi, sessio. 11. sed de hac re infra dicemus in fine huius libri.

CAPVT IX.

Soluitur obiectio, ducta ex ratione.

OBIECIUNT postremo eam rationem. In omni cætu multitudinis sæpe accidit, vt maior pars vincat meliorem, igitur in Concilijs Ecclesiæ, vbi definiuntur omnia ad plura suffragia, facile fieri poterit, vt contingat error. Deinde esto: Concilia legitima non possint errare, tamen quis nouit, an vllum fuerit vnquam legitimum concilium? Nec enim est concilium legitimum, nisi Episcoporum fidelium: quis autem scire potest, an qui in concilio conueniunt, habeant veram fidem, & veram ordinationem? Denique, in antiquis Concilijs conuenisse Episcopos ex multis prouincijs, quæstionem propositam diligenter examinasse, subscripsisse deinde sponte sua, non aliqua vi externa coactos, & alia eiusdem generis fecisse, quæ requiruntur ad legitima concilia, vnde nouimus, nisi ex fide historicorum? At historici (diuinis exceptis) non raro mentiuntur, & certè non firmam & infallibilem fidem faciunt. Restat igitur vt Conciliorum decreta sint omnia dubia.

RESPONDEMVS, in cætibz humanis aliquando id accidere, vt maior pars vincat meliorem: in Concilio autem Ecclesiæ, vbi Spiritus sanctus præsidet, & vbi Christus est in medio eorum, qui in nomine ipsius congregati sunt, & vbi ille adest, cui dictum est ab ipsa Veritate: *Rogauit pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* non est, quod tale aliquid timeatur: nam etiam si maior pars resistat meliori, vt factum est in concilio Ariminensi, & Ephesino II. tamen nunquam vincit: mox enim irritantur eiusmodi conciliorum acta ab eo, cui conuenit ex officio fratres confirmare, quemadmodum in prædictis concilijs Ariminensi & Ephesino II. factum videmus.

Ad Alteram obiectionem respondeo, non esse necessarium, vt sciamus Episcopos, qui ad concilium conueniunt, habere veram fidem, & veram ordinationem, sed satis esse, si non constet contrariū. Nam etiam si summus Pontifex, quod fieri non posse cre-

dimus, & omnes Episcopi, qui ad aliquod generale concilium à summo Pontifice conuocantur, essent corde hæretici, & sola externa professione Catholici, nec verè accepissent sacri ordinis inuisibilem characterem, sed nudam impositionem manuum: tamen certi sumus, Deum nunquam permissurum, vt eiusmodi concilium in decretis suis formandis erraret: assistit enim concilio Spiritus sanctus non tam propter ipsum concilium, quàm propter Ecclesiam vniuersam, quæ diuino præcepto tenetur Episcoporum sententiam non discutere, sed venerari. Itaque ne erraret Ecclesia vniuersa, diuina prouidentia fecit, vt etiam concilium illud Episcoporum fictorum, vellet, nollet, verissimam fidem Ecclesiæ sequendam proponeret. Proinde, vt conuentus aliquis Episcoporum legitimus sit, & dicatur: id solum requiritur, vt Episcopi illi conueniant, qui in Ecclesia ordinariè præsidet, & Episcopi veri, atque Catholici palam ab omnibus habentur, quidquid sit deijs, quæ in cordibus eorum latent.

Quia tamè non solum scimus Deo curæ esse salutem Ecclesiæ suæ, sed etiam ex Scripturis didicimus Dei prouidentiam suauiter omnia disponere: propterea certo credimus, Deum non permissurum, vt in Concilio, quod ab Ecclesia legitimum creditur, conueniât Episcopi, aut omnes, aut pro maiori parte non legitimi, aut non Catholici: esset enim vehementer durum ac violentum (etsi non impossibile Deo, qui etiam per iumentum aliquando corripuit Prophetæ insipientiam) vt Concilium totum hæreticorum repugnante voluntate ac sententia, decretum Catholicum conderet.

Ad postremam obiectionem quidam respondent vt Vega in Concil. Trid. lib. 3. capite 39. Concilium esse legitimum, fide Catholica teneri à fidelibus, non quia id historici testantur, sed quia ipsum Concilium hoc definiuit: solent enim Concilia initio actorum definire, suum conuentum esse legitimum, & in Spiritu sancto congregatum.

At profecto non videtur hæc solida responsio: PRIMUM, quia vetera Concilia non solebant initio testari, suum conuentum esse legitime, & in Spiritu sancto congregatum: Concilia verò quedam posteriora, vt Constantiense, Basileense, Lateranense, Tridentinum & alia, id quidem testantur, sed non tanquam decretum aliquod formât de fide. Nusquam enim inuenitur inter canones propriè dictos, alicuius Concilij aliquis canon, quo definiatur illud ipsum Concilium esse legitimum, à quo canones illi conditi sunt. SECUNDO, aut constat nobis aliunde Concilium aliquod fuisse legitimum, dum definire vellet, se esse legitimum, aut non constat. Si constat, frustra conditur tale decretum: si non constat, iam de ipso decreto dubitare incipiemus: si enim ambigo, an fuerit legitimum Concilium antequam definiret se esse legitimum, ambigo etiam, an non errauerit in eo ipso decreto, quo se legitimum esse pronunciauit.

Alij igitur respondent, Concilium aliquod esse legitimum ijs, qui tunc adsunt præsentibus, euidentibus esse posse sine alia probatione. Vident enim conuenisse in vnum Episcopos qui habentur ab omnibus veri Episcopi, & conuenisse ex varijs prouincijs, & vocatos ab eo, qui habet auctoritatem, & si quid aliud requiratur ad legitimum Concilium, id etiam videre possunt, nihil enim inuisibile, vt supra diximus, requiritur. Posteris autem, vel absentibus, id ipsum est notum ex humana fide, sed certissima, & quæ euidentæ naturali aliquo modo comparari possit. Nam exempli gratia, Nicænum Concilium

fuisse legitimum, non solum vnus aut alter historicus testatur, sed multi & varij scriptores eius temporis & temporum consequentium, & Ecclesia, quæ nunc est, id ipsum asserit, nec est, aut fuit, qui contrarium sentiat, aut senserit.

Quare, quemadmodum fuisse quondam Consullem Ciceronem, Iulium Cæsarem Dictatorem, Octavianum cum Antonio prælio nauali decertasse, & alia id genus, etsi ex fide humana pendeant, tamen adeo certa sunt, vt euidentiam quandam habere videantur: sic etiam Concilia Ecclesiæ, quæ nos legitima fuisse dicimus, tot habent testimonia omnium ætatum, vt nihil dubitationis in animis nostris relinquant: quo minus credamus, talia fuisse, qualia dicuntur.

Quare cum ex fide Catholica habeamus, Concilia legitima à summo Pontifice confirmata, non posse errare, & ex naturali euidencia, aut ex fide humana certissima sciamus, Concilium Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum I. & alia huiusmodi legitima, & à summo Pontifice approbata fuisse, id certè sequitur, vt huiusmodi Conciliorum decreta certa fide credamus. Vide, si placet, de hac re Melchiorum Canum, lib. 6. de locis, cap. vlt. in solutione decimi argumenti.

CAPVT X.

Concilia particularia, non probata à Summo Pontifice, non omnino certam fidem facere.

SEQVITVR iam altera quæstio, num videlicet Concilia à Summo Pontifice non confirmata, certam fidem faciant: quæ non est controuersia inter Catholicos & hæreticos, & vix etiam inter Catholicos: ideo rem totam breuiter explicabimus, ac primum de Concilijs particularibus, deinde de generalibus agemus.

De provincialibus igitur duo ex communi sententia Catholicorum asserimus, posse eiusmodi Concilia absolutè errare, tamen magnæ esse auctoritatis, itaut temerarium sit, eis non acquiescere. Quod eiusmodi Concilia possint errare, testis est Carthaginense Concilium sub Cypriano, quod fuit nationale, celeberrimum, legitimum, Episcoporum LXXXV. quorum plerique Martyres, aut Confessores erant, vt patet ex epistola Cypriani ad Iubaianum, & tamen errauit. **S**ECVND^O, testis est quinta Synodus Romana sub Symmacho, vbi legitimus, Concilia provincialia, quia præsentiam Papæ non habent, valitudinem perdidisse. **T**ERTIO, Prosper in Chronico anni CCCXX. dicit, hæresim Pelagianam à Concilio Africano CCXVII. Episcoporum damnatam, non prius ab Ecclesia totius orbis damnatam, quam Zozimus Papa decreta Concilij illius probasset. Vnde etiam Augustinus lib. 2. retract. c. 50. non dicit, hæresim Pelagianam à Concilijs Africanis, quæ particularia erant, damnatam, sed à Pontificibus Innocentio, Zozimo, cooperantibus Africanis Concilijs. **Q**UARTO, cur Concilia generalia errare non possint, duplex est causa præcipua: **P**RIMA, quia Concilium generale totam Ecclesiã repræsentat, & ideo ipso errante tota Ecclesia erraret. **S**ECVND^A, quia Concilium generale non fit sine Summo Pontifice, pro quo Christus orauit, vt non deficeret fides eius: At nulla harum causarum locum habet in Concilio particulari.

Sed cõtra Obijcies, nam c. Ad abolendam, extra: de hæreticis, excommunicantur omnes illi, qui iu-

Adicantur hæretici ab Ecclesia Romana, vel à Concilio provinciali, aut diocæsano: Concilia igitur provincialia & diocæsana faciunt dogmata de fide, aliqui non esset hæreticus, qui ea negaret.

RESPONDEO, duobus modis posse iudicari de hæresi: Vno modo, de ipsa hæresi secundum se, & quasi in abstracto, vt cum quæritur, an sit hæreticū, hoc aut illud dicere: Altero modo, in ordine ad hominem hæreticum, vt cum quæritur, an hic incidit in hæresim ab Ecclesia damnatam. Quamuis igitur Concilia provincialia, vel diocæsana, non possint dogmata fidei constituere, tamen possunt iudicare an aliquis incidit in hæresim manifestam, sicut etiam iudicant inquisitores. Ad hunc finem collectum fuit Concilium Aquileiense tempore Ambrosij: nihil enim ibi definitum est, nisi Palladium quendam verum esse Arij discipulum, & de hoc videtur præcipuè agere caput illud, Ad abolendam, de hæreticis. Etsi enim hoc iudicium non sit infallibile, tamen sufficit ad excommunicandum.

Præterea **S**ECVND^O dico, posse etiam Concilia particularia censere de hæresi secundum se, quando res est facilis, & in qua omnes fere Doctores conueniunt: quomodo Concilium Antiochenum olim iudicauit de hæresi Pauli Samosatani apud Eusebiū lib. 7. hist. cap. 24. conuenerunt enim vndique Episcopi, non tanquam ad rem dubiam, sed tanquam ad manifestum lupum de ouili Christi eiiciendum. Etsi enim hoc iudicium non sit profus infallibile, tamen debent priuati homines acquiescere eiusmodi iudicio, etsi secus egerint, merito excommunicantur, donec non iudicauerit aliter Apostolica sedes, vel concilium vniuersale.

Deniq; **T**ERTIO dico, posse etiam Concilia particularia definire dogmata verè dubia, & eorum decreta esse firma, si id faciant ex commissione Apostolicæ sedis vt fecerant Patres Concilij Arausicani II. & Toletani I. tẽpore Leonis I. & Synodi Complutensis, tempore Sixti IV. de quo vide summam Conciliorum. Vel saltem si decisionem suam mittant ad Romanum Pontificem, & ab eo confirmationem accipiant: quomodo constat factum esse in Concilijs Mileuitano & Carthaginensi, ex August. epist. 90. 91. 92. 93. Immo credibile est, nullum Concilium particulare definiuisse aliquid de fide, sine approbatione Apostolicæ sedis: de his omnibus intelligi potest illud ca. Ad abolendam.

Quod autem Concilium particulare non expresse confirmatum, faciat argumentum adeo probabile, vt temerarium sit ei non acquiescere, planum est. **P**RIMO, quia in VII. Synodo, act. 3. & in VIII. Synodo act. vlt. can. 1. honorantur Synodi locales, & suscipiuntur, nec fit mentio ibi confirmatorum, vel non. **S**ECVND^O, quia plurima horum conciliorum, vt Toletana, Bracharenfis, Arelatensis, Hispalensis, &c. videntur, ipso vsu Ecclesiæ quodammodo probata. **T**ERTIO, quia si aliquot sancti Patres casu in eandem sententiam cõuenientes, faciunt argumentum probabile, quanto magis L. aut LX. Episcopi simul conuenientes, & inuocato Spiritu sancto, aliquid communi consensu statuentes?

CAPVT XI.

Concilia generalia, ante confirmationem Summi Pontificis, errare posse, nisi Patres in definiendo sequantur Pontificis instructionem.

IAM verò de Concilijs vniuersalibus variæ sunt opinioniones. Parisienses enim aliqui, & illi omnes,

qui docent, Conciliū esse supra Papā, & aliqui præterea alij existimant, Concilia generalia legitima non posse errare, etiam ante confirmationem Pontificis. Contrarius docent alij, vt Caietanus in Apolog. part. 2. cap. 21. Turrecremata lib. 3. cap. 32. 33. 34. & 38.

Nota duo. PRIMO, Legatos aliquando mitti ad Concilium cum instructione sedis Apostolicæ, sicut legimus factum in Concilio IV. VI. & VII. aliquando sine instructione, vt factum est in Concilio Tridentino, cuius ratio est, quia in illis primis Concilijs vna tantum quæstio tractabatur, & ideo facile poterat Pontifex explicare Legatis, quæ esset sententia sua de illa quæstione. At in Concilio Tridentino, tot quæstiones, & tam variæ tractandæ erant, vt non posset commodè eiusmodi instructio haberi.

SECUNDO nota, posse quatuor modis contingere, vt fiat generalis Concilij definitio. PRIMO vt Patres consentiant, & definiant, dissentientibus Legatis Apostolicæ sedis. SECUNDO, vt definiant consentientibus Legatis, sed contra instructionem Pontificis agentibus. TERTIO, consentientibus omnibus etiam Legatis, sed qui non habuerunt certam instructionem. QUARTO, consentientibus omnibus cum Legatis habentibus & sequentibus Papæ instructionem.

Ac de PRIMO & SECUNDO modo nulla est difficultas. Constat enim talia Concilia errare posse: nam in primis de facto errauit Concilium Ephesinum II. quod repugnantibus Legatis Papæ Leonis definire voluit, vt patet ex epist. B. Leonis 24. & 25. &c. Item Concilium Constantinopolitanum, tempore Nicolai I. errauit, cū Legati Nicolai contra instructionem Papæ egerint, vt patet ex epistola Nicolai ad Patriarchas, & cæteros Episcopos Orientis, & ex Zonara in vita Michaëlis Imperatoris. SECUNDO eiusmodi Concilia, non solum non confirmata, sed etiam reprobata dici debent, idem enim est siue Pontifex expressè Concilium reprobet, siue Concilium agat contra Pontificis sententiam. Constat autem concilia reprobata à Pontifice nullam habere auctoritatem; vt multis exemplis ostendit Gelasius in tomo de Anathemate, & in epistola ad Episcopos Dardaniæ. TERTIO, non possunt dici legitima Concilia, quæ pugnant cum suo capite: & similiter quando consentiunt Legatis agentibus contra informationem, quia tunc Legati non agunt, vt Legati, cum non agant nomine Pontificis: disertè enim D. Leo in epist. 45. ad Pulcheriam, & Agatho in epist. ad Imperatorem, qua lecta est in 6. Synodo, act. 4. affirmant se non dare auctoritatem legatis, nisi agant secundum sibi traditas regulas.

De TERTIO modo res est sub opinione. Ego tamen existimo tale Concilium posse errare, neque esse infallibile eius iudicium ante confirmationem Pontificis. PRIMO, quia sententia eius Concilij non est vltimum iudicium Ecclesiæ, & tamen si non posset errare, esset vltimum & irretactabile iudicium. non esse autem vltimum iudicium horum Conciliorum planum est. Nam eiusmodi Concilia ad Pontificem mittuntur, & Pontifex Concilium approbare potest, vel reprobare, vt patet ex Gelasio in epist. ad Episcopos Dardaniæ, & ex Nicolao in epist. ad Michaëlem, & ex praxi conciliorum petentium confirmationem: ac nominatim ex Bulla Pij IV. in qua confirmat Tridentinum Concilium, de qua re Turrecremata lib. 3. cap. 34.

Præterea SECUNDO, firmitas concilij nascitur

A ex consensione, & coniunctione corporis cum capite, at caput nondum aperuit sententiam suam: et si enim legati præsumt nomine Pontificis, tamē non sunt reuera Pontifices, nec sciunt, quæ sit mens Pontificis, nec habent priuilegium non erradi quod habet Pontifex.

TERTIO, Concilium Basileense sess. 2. vnà cum Legato Pontificis communi consensu statuit, Concilium esse supra Papam, quod certè nunc iudicatur erroneum.

B QUARTO, potest errare Concilium, quod aliquid definit contra instructionem Pontificis, vt de facto errauit Concilium Constantinopolitanum consentientibus etiam errori Legatis Nicolai I. ergo potest etiam errare, quando nulla habetur instructio: nam non tenentur Episcopi in Concilio sequi illam instructionem, alioqui non essent iudices, neque essent libera suffragia.

C At Obijciunt, eiusmodi Concilium est generale legitimum, & vniuersalem Ecclesiam repræsentans, ergo errare non potest. Respondet Canus, Concilium non posse errare eo modo, quo Ecclesia non potest errare, id est, sicut Ecclesia non potest errare in ijs in quibus omnes de Ecclesia conueniunt, sic etiam concilium non potest errare in ijs, in quibus omnes de Concilio conueniunt. At contra: nam Ecclesia nō potest errare quoad fidem personalem, & ideo in eo solum non potest errare, in quo omnes conueniunt. At Concilium non potest errare, in iudicio de fide, id est, in decreto formando; est autem verum decretum Concilij, quod fit à maiori parte, alioqui nullum esset legitimum concilij decretum, cum semper aliqui dissentiant. Ergo Concilium absolute dicitur errare, quando errat maior pars, qua format decretum. Quare alia ratione soluendam esse obiectionem existimo.

D Dico igitur, Concilium illud non posse errare, quod absolute est generale, & Ecclesiam vniuersalem perfecte repræsentat, eiusmodi autem Concilium non est, antequam adsit sententia summi Pontificis. Nam Episcopi cæteri repræsentant quidem corpus Ecclesiæ, & quod illi faciunt, corpus Ecclesiæ facere censetur: at Legati Papæ non ita repræsentant caput Ecclesiæ, id est, ipsum Papam, vt quod ipsi faciunt, absolute censetur fecisse Papa, alioqui nulla requireretur confirmatio: sed solum repræsentant Pontificem, tanquam vicarij, & internuncij ipsius, qui ad ipsum referre debeant, cum oriuntur dubia, & sententiam eius expectare, & exequi. Itaque tale concilium cum non repræsentet absolute auctoritatem capitis, non nisi imperfectè totam Ecclesiam repræsentat.

E Quod si quis omnino velit eiusmodi Concilium absolute totam Ecclesiam repræsentare, is respondere poterit, Concilium generale non censi prorsus absolutum, nisi post confirmationem Pontificis: cum autem dicitur Concilium generale non posse errare, & eius decreta certam fidem facere, id esse intelligendum, quando absolutum fuerit penitus, & ab omnibus obsignatum.

Obijciunt SECUNDO, quod concilia dicunt anathema contrarium sentientibus, antequam confirmantur. RESPONDEO, illa quidem dicere anathema, sed intelligere illud vim habiturum, si fuerit à Pontifice confirmatum, sicut quando Iudex, à quo appellari potest, fert sententiam mortis in aliquem, intelligitur illum debere mori, nisi princeps sententiam retractet.

De QUARTO modo vix dubium esse potest, vi-

detur enim esse certum, tale concilium non posse errare; primum enim in tali Concilio inuenitur expressus consensus capituli, & membrorum, ac proinde totius Ecclesie, quæ sine dubio errare non potest, neque obest, quod instructio illa à Pontifice data non videatur definitiua sententia Apostolica sedis: nam quando Concilium consentit cum Pontificis sententia, formaturque decretum à Legatis nomine Pontificis, tunc incipit esse sententia definitiua, & vltima, non solum Concilij, sed etiam Pontificis, neque potest Pontifex eam retractare: nam certo intelligit, sententiam suam fuisse à Deo, quando à Concilio approbat, vt dicit B. Leo in epist. 63. ad Theodoretum: *Quæ, inquit, Dominus nostro prius ministerio definierat, vniuersa fraternitatis irtractabili firmitate assensu, vt verè à se prodire ostenderet, quod prius à prima omnium sede formatum, totius Christiani orbis iudicium recepisset, vt in hoc quoque capiti membra concordent, &c.*

Quod vt melius intelligatur, sciendum est, Pontificem mittere solere Legatos instructos de sententia Apostolicæ sedis cum ea conditione, vt si Concilium consentiat iudicio Apostolicæ sedis, formetur decretum, sin minus, differatur decreti formatio, donec Romanus Pontifex consultus respõdeat. Id quod patet ex Concilio Chalcedonensi, nam act. 3. cum Concilium consensisset iudicio Pontificis circa depositionem Dioscori, mox Legati his verbis formauerunt decretum: *Sanctissimus ac beatissimus Papa, caput vniuersalis Ecclesie Leo, per nos Legatos suos, S. Synodo consentiente, Petri Apostoli prædij dignitate, qui Ecclesie fundamentum, ac petra fidei, & cælestis regni ianitor nuncupatur, Episcopali dignitate Dioscorum nudauit, & ab omni sacerdotali opere fecit extorere.*

Deinde act. 16. cum Concilium aliquid statuere vellet contra instructionem Pontificis, Legati dixerunt, debere prius id significari Apostolicæ sedi, quando ergo Concilium definit aliquid, sequens expressam sententiam Pontificis, idem est, ac si confirmatum esset.

Accedit ad hæc, quod Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem, quæ habetur act. 3. dum petit confirmationem decretorum, apertè dicit, se scribere Pontifici, & petere confirmationem, quoniam præter decretum, de fide contra Dioscorum, alia etiam quædam statuerunt sine expressa Pontificis sententia; itaque solum petunt confirmationem eorum, quæ definerant præter Pontificis sententiam. Ipse etiam Leo in epistol. 61. ad Concilium Chalcedonense, qua illud confirmat, indicat non fuisse opus sua confirmatione, nisi quia dubitabant aliqui, an reuera cum eius consensu factum fuisset decretum Concilij, qua etiam ratione confirmauit Pontifex multa alia similia Concilia, non quia errare potuerant, sed vt omnibus certius constaret, quæ Legati egerant, vere ex mandato expresso Pontificis egressæ.

Denique in eiusmodi Concilijs, non expectata alia confirmatione Pontificis, mox fit exequutio, id est, damnantur, qui contrarium sentiunt, vt manifesti hæretici, & deponuntur ab episcopatu, vel sacerdotio. Ita in Nicæno Concilio damnati sunt, & in exilium acti sex Episcopi vnà cum Ario, vt scribit Rufinus lib. 10. hist. cap. 5. in Ephesino Concilio dånatus, & depositus est Nestorius, vt Euagrius testatur lib. 1. cap. 4. In Chalcedonensi, act. 3. depositus est Dioscorus, & act. 4. decem Episcopi Egyptij iudicantur hæretici, quia nolabant acquiescere decreto prolato, act. 3. in Concilio VI. actione 8. & 12. damnatur & deponitur, & in exilium eicitur

A Macharius Patriarcha Antiochenus cum aliquot suis discipulis, & Act. 15. damnatur & deponitur Polychronius Presbyter. At si Concilia ista ante confirmationem Pontificis errare potuissent, non fuissent illi manifesti hæretici, qui ante confirmationem resistebant.

CAPVT XII.

An sit maior auctoritas Concilij, quàm Scriptura.

DIXIMVS de auctoritate Conciliorum absolute considerata, nunc de eadem dicendum est per comparisonem ad alia fidei principia, id est, ad verbum Dei scriptum (nam de traditionibus eadem est ratio) & ad Pontificem. Et quidè hæretici huius temporis passim clamant, nos subijcere Scripturam Concilijs. Calvinus lib. 4. Instit. cap. 9. §. 14. *Subijcere in eum modum, inquit, Dei oracula hominum censuræ vt ideo rata sint, quia placuerint hominibus, blasphemia est indigna, quæ commemoretur.* Similia apud alios passim inueniuntur. Cæterum hæc non nostra blasphemia, sed ipsorum impostura est. Catholici enim Scripturam sacram non subijciunt, sed anteponunt Concilijs: neque in hoc vlla controuersia est, quod si interdum Catholici aliqui dicunt, scripturam pendere ab Ecclesia, siue à Concilio, non intelligunt quoad auctoritatem, & secundum se, sed quoad explanationem, & quoad nos.

C Obseruandum est igitur; multiplex esse discrimen inter Scripturam sacram, & Conciliorum decreta, ex quibus intelligitur, Scripturam præponi Concilijs. PRIMUM est, quod Scriptura est verbum Dei immediatè reuelatum, & scriptum quodammodo Deo dictante, iuxta illud 2. Pet. 1. *Spiritu sancto inspirante loquuti sunt sancti Dei homines.* Et 2. Tim. 3. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata.* Quod tamen non sic intelligendum est, quasi semper scriptores sacri nouas reuelationes habuerint, & scripserint ea, quæ antea ignorabant: constat enim Euangelistas Matthæum & Ioannem scripsisse ea, quæ viderunt: Marcum & Lucam ea, quæ audierunt, vt Lucas ipse fatetur initio Euangelij: *sicut tradiderunt, inquit, nobis qui ab initio ipsi viderunt.*

D Dicuntur igitur Scriptores sacri habuisse immediatam reuelationem, & scripsisse ipsius Dei verba, quia vel noua quædam & antea incognita eis reuelabantur à Deo, iuxta illud Psal. 50. *Incerta & occulta sapientie tue manifestasti mihi.* Vel Deus immediatè inspirabat, & mouebat scriptores ad scribenda ea, quæ viderant, vel audierant, & eos dirigebat, ne aliquo modo errarent. Vt enim dicitur verè epistola principis, quæ à principe dictatur, etiam si is, qui eam scripsit, antea sciebat, quæ scripturus erat: ita dicitur, & est immediatum Dei verbum, quod scriptum est ab Euangelistis, Deo inspirante, & dirigente, licet scripserint ea, quæ viderant, vel audierant. At Concilia non habent, neque scribunt immediatas reuelationes, aut verba Dei, sed tantum declarant, quodnam sit verbum Dei scriptum vel traditum, & quomodo intelligi debeat, & præterea ex eo per ratiocinationem deducunt conclusiones. Itaque Concilia cum definiunt, qui sint libri canonici & diuini, non faciunt eos esse infallibilis veritatis, sed declarant solum esse tales.

E Sic etiam Concilium Tridentinum, sess. 13. c. 1. cum definit, verba illa: *Hoc est corpus meum*, intelligi propriè, non figuratè, non edit, sed declarat verbū Dei. Et cum Nicænum Concilium definiuit Christum

esse homoufion Patri, deduxit conclusionem ex Scripturis, in quibus discretè continetur vnum esse Deum, & Patrem esse Deum, ac Filium esse Deum: ex quibus sequitur necessario Patrem, & Filium eiusdem esse substantiæ, & diuinitatis. Et similiter Concilium sextum, cum definiuit, in Christo duas esse voluntates, diuinam & humanam, deduxit conclusionem ex Scriptura, in qua habetur, Christum esse perfectum Deum, & perfectum hominem.

Alterum discrimen ex hoc primo oritur, & est, quod scriptores sacri non debuerunt multum laborare in suis libris edendis: satis enim erat, si laborarent scribendo, vel dictando, si edebant vaticinia: vel ad summum reuocando ad memoriam, quæ viderant, vel audierant, & cogitarent verba, quibus ea scriberent, si scribebant historias, vel epistolas, vel aliquid simile. At Patres in Concilijs debent rem ipsam quærere, id est, conclusiones inuestigare, disputando, legendo, cogitando. Vnde Act. 15. legimus in primo Concilio magnam conquisitionem fuisse factam. Idem testatur de Nicæno Concilio Rufinus lib. 10. cap. 5. hist. Ecclesiasticæ, quocirca Act. 15. dicunt Patres Concilij: *Visum est spiritui sancto & nobis*, id est, Spiritu sancto nostram industriam & diligentiam adiuuante. At scriptores sacri soli Deo tribuunt ea quæ scribunt, ac propterea tam sæpe repetebant Prophetæ illud: *Dicit Dominus.*

TERTIVM est, quod in Scriptura nullus potest esse error, siue agatur de fide, siue de moribus, & siue affirmetur aliquid generale, & toti Ecclesiæ commune, siue aliquid particulare & ad vnum tantum hominem pertinens: tam enim est certum & de fide, sine gratia Spiritus sancti neminem saluari, quàm Petrum, Paulum, Stephanum, & quosdam alios verè Spiritum sanctum habuisse & saluos esse: vtrumq; enim eadè Scriptura verissima testatur, at Concilia in iudicijs particularibus errare possunt.

QUARTVM est, quod in Scriptura non solum sententiæ, sed etiam verba omnia, & singula ad fidem pertinent. Credimus enim nullum esse verbum in Scriptura frustra, aut non rectè positum: at in Concilijs maxima pars actorum ad fidem non pertinet. Non enim sunt de fide disputationes quæ præmittuntur, neque rationes quæ adduntur, neque ea quæ ad explicandum & illustrandum adferuntur, sed tamen ipsa nuda decreta, & ea non omnia, sed tantum quæ proponuntur tanquam de fide. Interdum enim Concilia aliquid definiunt, non vt certum, sed vt probabile, vt Concilium Viennense, quod decreuit, tenendum, vt probabilius, infantibus in Baptismo infundi gratiam & virtutes, vt habetur Clem. vni. de Summa Trinitate, & fide Catholica. Quando autem decretum proponatur, tanquam de fide, facile cognoscitur ex verbis Concilij: semper enim dicere solent, se explicare fidem Catholicam: vel hæreticos habendos, qui contrarium sentiunt: vel quod est communissimum, dicunt anathema, & ab Ecclesia excludunt eos, qui contrarium sentiunt. Quando autem nihil horum dicunt, non est certum rem esse de fide.

Denique, in ipsiis decretis de fide, non verba, sed sensus tantum ad fidem pertinet: non enim est hæreticum dicere, in canonibus Conciliorum aliquod verbum esse superuacaneum, aut non rectè positum, nisi fortè de ipso verbo sit decretum formatum, vt cum in Concilio Nicæno decreuerunt recipiendam vocem *ὁμοῦσον*, & in Ephesino vocem *ὁσώτερον*.

QUINTVM est, quod Scriptura non eget approbatione Pontificis vt sit authentica, sed tantum, vt innotescat eius auctoritas: at Concilia etiam legitima, & generalia non sunt rata nisi à Pontifice confirmantur, vt ostendimus quæstione superiori.

Sed Obijciunt quidam, Gratianus d. 19. can. In canonicis, affirmat epistolas Pontificum decretales, numerari debere inter scripturas canonicas, & d. 20. can. Decretales, dicit Conciliorum canones eiusdem esse auctoritatis cum epistolis decretalibus, ergo etiam canones Conciliorum numerantur inter canonicas Scripturas: non ergo Scripturæ præponuntur Concilijs. Præterea S. Gregorius lib. 1. epist. 24. dicit se venerari quatuor prima Concilia, vt quatuor libros Euangeliorum.

RESPONDEO ad Gratianum dupliciter.

PRIMO, eum esse deceptum ex deprauato codice, quem ipse habuit B. Augustini, tribuit enim, illum canonem Augustino, lib. 2. doct. Christiani. cap. 8. codices autem veri, & emendati B. Augustini non habent, vt Gratianus refert, sed longè aliter: non enim Augustinus dicit epistolas eas esse Scripturam canonicam, quas Apostolica sedes dare, vel accipere solet, vt Gratianus legit, sed iudicium de scripturis sanctis pertinere ad Ecclesias, atque ad eas potissimum, quæ Apostolicas sedes, vel epistolas accipere meruerunt, quales sunt Roma, in qua sedet Petrus, & ad quam scripsit Paulus: Ephesus, in qua sedet Ioan. & ad quam scripsit idem Paulus, & aliæ quædam.

DICO SECUNDO, Gratianum, etiam hoc errore posito, non voluisse dicere, decreta Pontificum esse propriè scripturas sacras, & canonicas, vt sunt Euangelia, vel psalmi, sed esse scripturas sacras, vt distinguantur à prophanis, & canonicas, vt distinguantur à scriptis sacris Patrum, quæ non sunt regulæ, nec habent auctoritatem obligandi, licet enim canones Pontificum & Conciliorum distinguantur, & postponantur scripturæ diuinæ, tamen suo modo sunt & dici possunt scripta sacra, & canonica, quomodo septima Synodus, act. 3. vocat decreta Conciliorum diuinitus inspiratas constitutiones. Immò Innocentius, cap. Cum Marthæ, extra de celebratione Missarum, vocat scripturam sacram sententiam illam Augustini: *Iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre*, serm. 17. de verbis Apostoli. Quod autem Gratianus senserit Conciliorum decreta non esse æquanda diuinis scripturis propriè dictis, patet ex 36. causa, quæst. 2. can. Placuit, vbi Hieronymi sententiam, quia munita erat testimonio diuinæ scripturæ, anteponit Concilij decreto.

Ad Gregorium respondeo, illud sicut, sonare similitudinem, non æqualitatem, vt illud Matth. 5. *Estote perfecti sicut Pater vester cælestis perfectus est*. Vel si æqualitatem sonet, dicendum erit, non comparari à Gregorio Concilia cum Euangelijs in omnibus, sed tantum in ipsa certitudine eorum, quæ in scripturis dicuntur, & in Concilijs definiuntur. Cum enim vtraque sint infallibilis veritatis, æquè certa dici possunt; sed iam quandoquidem Concilia non sunt maioris auctoritatis, quàm scripturæ: restat vt illud explicemus, vtrum saltem maioris sit, Concilij œcumenici, quàm summi Pontificis auctoritas.

CAPVT XIII.

An Concilium sit supra Pontificem.

QUESTIO hæc exorta est tempore Concilij Pisani, quia cum duo Pontifices, qui simul

sedebant

sedebant in schismate, Gregorius XII. & Benedictus XIII. non videbantur serio cogitare de tollendo schismate per spontaneam abdicationem, quemadmodum ante Pontificatum vterque vouerat, & iurauerat, Cardinales vtriusque partis secesserunt Pisam, & tractare cœperunt, an sibi liceret inuitis Pontificibus illis Concilium generale conuocare, & eos Pontifices deponere. Meminit Antoninus huius disputationis, quæ Florentiæ habita est, 3. part. sum. hist. tit. 22. c. 5. §. 2.

Deinde, cum paulò post fieret Concilium Constantiense, & Ioannes XXIII. qui solus ad Concilium accesserat, à Concilio clam discessisset, atque ita Concilium sine capite remansisset, tractare Patres cœperunt, an Concilium posset inuitum Pontificem iudicare, & deponere. Sed maximè controuersia creuit tempore Concilij Basileensis, quia enim Eugenius Papa IV. Concilium Basileense inchoatum dissoluere volebat & impedire, ne vltius progrediretur, cœperunt Patres quaerere, an tenerentur obedire Pontifici, an Pontifex potius teneretur obedire ipsis, id est, generali Concilio: & quoniam paulò ante viderant duos Pontifices Ioannem XXIII. & Benedictum XIII. depositos fuisse per Concilium Constantiense, & sic impositum finem maximo schismati; cœperunt metuere, ne si Pontifex non teneatur obedire Concilio, iterum schisma renouaretur, & sine vlllo remedio Ecclesia remaneret. Itaque hac occasione tunc plurimi in eam sententiam iuerunt, vt Concilium esset supra Pontificem. Sed dum voluerunt schismatibus viam præcludere, ipsi nouum schisma fecerunt, creato Pseudo-Papa Felice V. qui postea cognito errore, abdicauit se Pontificatu: & quamuis postea in Concilio Florentino, & Lateranensi vltimo videatur quæstio definita, tamen quia Florentinum Concilium, nõ ita expressè hoc definiuit, & de Concilio Lateranensi, quod expressissimè rem definiuit, nonnulli dubitant, an fuerit verè generale: idèò vsque ad hanc diem quæstio superest, etiam inter Catholicos.

Obseruandum est autem, duobus modis posse comparari Papam cum Concilio: Vno modo, vt sumatur ab vna parte solus Papa verus, & indubitatus, ab altera Concilium generale, cui præsit Papa per se, vel per legatos, ita vt nihil definiatur sine consensu ipsius.

Altero modo, vt sumatur ab vna parte solus Papa, ab altera Concilium generale, cui Papa nec per se, nec per suos legatos præsit. Intelligo autem non præsidere per suos legatos, etiam quando legatus quidem ab eo missus præest Concilio, sed agit contra ipsius Pontificis voluntatem, tunc enim non est verè eius legatus, licet pro tali se gerat.

Quæstio præsens, licet nonnullis videatur præcipuè versari circa priorem comparisonem, quippe qui existimant Concilium sine Papa non esse verum Concilium, & proinde sine dubio Papam esse maiorem tali Concilio: tamen re vera quæstio præcipua est de posteriore comparisonem. Quod patet, PRIMÒ, quia ista quæstio introducta est propter Pontificum depositionem, id est, ad inquirendum, an Papa etiam inuitus à Concilio iudicari, damnari, & deponi posset. Ad hunc autem finem superuacanea est illa quæstio, an Concilium cum Papa, sit maius solo Papa: nam siue sit maius, siue minus, nunquam iudicabit, neque damnabit, neque deponet inuitum Papam. Quomodo enim hoc illud Concilium faceret, quod nihil agit sine con-

A sensu Papæ? Num Papa seipse inuitum volet iudicari, & damnari?

SECUNDO, idem patet ex Concilio Basileensi: nam Basileenses Patres, qui definiunt concilium esse supra Papam, suum Concilium Basileense asserunt esse supra Eugenium Papam, eo tēpore, quo in concilio neque Papa, neque eius Legatus aderat. quin etiam Papam omnibus modis repugnantem deponere aggressi sunt.

Hæc ergo est præcipua quæstio, & sola tractanda, nam ex huius explanatione patebit etiam quid sit dicendum de priori. Qui enim docent, Papam esse supra Concilium sine ipso celebratum, ijdem docent parem esse auctoritatem in solo Papa, & in Concilio, cum Papa intēsiuè, licet extēsiuè sit maior in concilio: & proinde nõ posse à tali Concilio Papam iudicari, vel damnari, nec eiusmodi Concilij decretis eum obligari coactiuè, sed tātum directiuè, & posse, in eis dispensare, exceptis decretis de fide, quæ immutabilia sunt. Ratio horum est, quia par in parem non habet potestatem. Qui verò docent, Concilium sine Papa esse supra Papam, docent etiam consequēter, concilium cum Papa esse supra Papam, & obligare Papam tametsi ipsi ijdem fatētur, posse tanquam ministrum Ecclesiæ dispensare in præceptis Concilij generalis, sed si malè dispensauerit, posse corrigi & puniri postea à Concilio generali. Hac ergo prima comparatione ommissa, sola secunda tractanda est.

CAPVT XIV.

Explicantur opiniones diuersæ.

PORRO de proposita quæstione tres inuenio Doctorum sententias. Prima est, Concilium esse supra Pontificem, id quod asserunt imprimis omnes hæretici huius temporis, & nominatim Hermannus Hamelmannus id probare conatur multis argumentis lib. 3. cap. 13. Prolegomenorum. Idem asserit Cardinalis Cameracensis, Ioannes Gerson, Iacobus Almainus, & alij nonnulli in suis tractatibus de potestate Ecclesiæ. Item Nicolaus Cusanus in tractatu de concordantia canonica, lib. 2. c. vltimo. Pannorm. in cap. Significasti, extra de electione, & ibidem Magister eius Cardinalis Florentinus, item Abulensis in cap. 18. Matthæi, quæst. 108. & in defensorio trium conclusionum, & quidam alij.

Vt autem hæc sententia intelligatur, notandum est, duo esse fundamenta huius opinionis. Primum est, Papam non esse propriè caput Ecclesiæ vniuersæ simul congregatæ, id quod non eodem modo intelligunt hæretici, & alij auctores. Hæretici enim volunt, Papam nullo modo esse caput Ecclesiæ totius, sed tantum Episcopum suæ Ecclesiæ particularis, & ad summum, patriarcham Occidentis.

At alij auctores citati docent, Papam esse caput & pastorem singulorum Christianorū, & singularum Ecclesiarum, si seorsim sumantur, non autem totius Ecclesiæ simul cōgregatæ in Concilio generali. Tunc enim Ecclesia accipit quasi formam quandam corporis, & tota potestas, quæ erat sparsa in varijs mēbris ibi vnitur, ita vt comparare Papam cum cæteris Christianis seorsim sumptis, sit cōparare membrum nobilissimum cum minus nobili: at comparare Papam cum Concilio, sit comparare partem cum suo toto, & proinde minus cum maiore.

Et ne dicamus, Concilium sine Papa non esse totum perfectum, sed corpus sine capite, addunt se-

cundum fundamentum, quod est, supremam Ecclesiasticam potestatem esse tam in concilio, quam in Papa, sed in concilio principalis, immediatus, & immobilis. Dicunt enim, Christum immediate omnem potestatem soluendi, & ligandi tribuisse Ecclesie, & cum Ecclesia semper durer, immobiliter in ea semper manere hanc potestatem: quia tamen non potest Ecclesia semper congregata manere, & exercere per se hanc potestatem, instituit Christus summum Pontificem, tanquam instrumentum generale ad omnes actiones Ecclesie, & in eo posuit hanc potestatem summam, ut eam exercent nomine Ecclesie.

Differunt inter se hi auctores, quod aliqui ponunt hanc potestatem formaliter & subiectiue in solo Pontifice, in Ecclesia autem ponunt eam, ut in fine, quia est propter Ecclesiam, & ut in regulante, quia Ecclesia est regulare, & dirigere Papam, cum ipsa non possit errare, Papa autem possit: ac denique ut in supplente, quia deficiente Papa propter mortem naturalem, aut ciuilem, Ecclesia supplet eius officium.

Alij vero volunt esse formaliter & subiectiue principaliter in Ecclesia, instrumentaliter in Pontifice, conueniunt tamen in eo omnes, ut doceant esse hanc potestatem immediatè in Ecclesia, & proinde mortuo Papa, vel deposito, vel nolente adesse concilio, concilium non propterea esse corpus imperfectum, sed perfectum, & habere potestatem Papalem definiendi de fide, faciendi leges, dandi indulgentias, &c. ex quibus deducunt, concilium esse supra Papam, & posse ipsum iudicare, & punire, & idem esse querere, an Papa sit maior concilio, ac si quæreretur, an pars sit maior suo toto.

Denique, volunt Papam esse in Ecclesia id, quod est Dux Venetiarum in Republica Veneta, vel Magister generalis in aliqua religione. Constat enim Ducem Venetum esse supra singulos magistratus, & supra singulos senatores, & ciuitates Venetas, non tamen supra totum senatum simul collectum: & quando moritur Dux, certum est totam auctoritatem etiam ducalè esse in senatu. Quomodo etiam Magister generalis, est supra singulos religiosos, etiam priores, & prouinciales, tamen non est supra congregationem generalem, cum ei parere debeat, non imperare.

SECUNDA opinio est aliquorum Canonistarum, qui volunt Papam quidem esse supra concilium, & à nemine iudicari posse inuitum, tamen posse ipsum sese subijcere Concilio, & dare illi supra se potestatem: & si hoc fecerit, acquiescere debere sententiæ Concilij, etiam si de ipsius depositione ageretur. ita docet gloss. in can. Nos si incompetenter, 2. q. 7. & in cano. in Synodo, d. 63.

Vltima sententia est ferè communis, quod videlicet Papa adeo sit supra concilium, ut non possit etiam se subijcere eius sententiæ, si propriè de sententiâ coactiua agatur. Hæc sententiâ videtur esse omnium Scholasticorum veterum, ut Alberti, B. Tho. B. Bonauent. Richardi, Paludani, & aliorum in 4. dist. 19. vbi de clauibus agitur, tamen ex professo ipsi de hac re non disputarunt. Expressè autem hoc docent, S. Antoninus 3. part. tit. 22. cap. 10. §. 4. summæ historialis, & 2. par. tit. 3. cap. 11. summæ Theologicæ, Ioannes de Turrecremata, libro 2. capite 93. & 104. summæ de Ecclesia. & in responsione ad oratores Basileenses de Summi Pontificis & concilij generalis auctoritate. Aluarus Pelagius de planctu Ecclesie, libro 1. art. 6. Dominicus Iacobatus libro 10. de Concilij, art. 7. in quo fusissimè quæstionem

A disputat, & soluit sexaginta tria argumenta aduersariorum. Cardinalis Caietanus in tractatu de comparatione Papæ, & Conciliorum, & in Apologia pro tractatu prædicto. Albertus Pighius lib. 6. de hierarchia Ecclesie. Franciscus Ferrariensis in lib. 4. contra Gentes, cap. 76. Augustinus de Ancona in tractatu de potestate Ecclesie, & Petrus de Monte in libro de potestate Papæ, & Concilij. Franciscus Turrianus in tribus libris, quos de hac quæstione scripsit, & Canonistæ ferè omnes in cap. significasti, de electione, & cano. Si Papa, dist. 40. Ioannes Anto. Delphinus, lib. 2. de Ecclesia, cap. vlt. Thomas Campegius in tractatu de potestate Romani Pontificis, cap. 22. & sequentibus. Nicolaus Sanderus, lib. 7. de visibili monarchia, vbi agit de Concilio Constantiensi pag. 540.

CAPVT XV.

Summum Pontificem caput esse totius Ecclesie.

I AM vero, ut rei veritas declaretur, adferemus ac demonstrabimus aliquot propositiones, quarum hæc sit PRIMA. *Romanus Pontifex est pastor, & caput non solum omnium Ecclesiarum particularium, sed etiam totius vniuersalis Ecclesie simul congregatæ à Christo immediatè constitutus.* Hæc est contra primum fundamentum aduersariorum, quæ tamen probata est fusissimè in libro de Pontifice, tamen etiam hoc loco breuiter probanda est.

Igitur probatur PRIMO ex Scriptura. Petrus est fundamentum Ecclesie, à Christo positum, iuxta illud, *Tu es Petrus, & super hanc Petram, adificabo Ecclesiam meam.* Matth. 16. proinde caput, ac pastor: nam quod est in domo fundamentum, est in corpore caput, & in grege pastor. Ut enim fundamentum non pendet à domo, sed domus à fundamento: ita etiam caput non pendet à corpore, sed corpus à capite, & pastor non pendet à grege, sed grex à pastore. Quod autem per Ecclesiam eo loco intelligatur Ecclesia vniuersalis, etiam congregata, ut est generale concilium, probatur, ex cap. Matth. 18. vbi de eadem sua Ecclesia Christus dicit: *Si eos non audierit, dic Ecclesie.* Quo loco per Ecclesiam intelligunt aduersarij generale Concilium.

Præterea Ecclesia congregata, siue concilium propriissime est Ecclesia Christi, ut etiam aduersarij concedunt: nam Ecclesia est congregatio fidelium, ergo quo magis fideles sunt congregati & vniti, eo magis propriè sunt Ecclesia: at stultum est, cum aliquid de alio absolutè pronunciat, excipere id, quod propriissime per illud significatur. ergo cum Christus dicit: *Super hanc Petram, adificabo Ecclesiam meam,* stultè excipitur Ecclesia vniuersalis congregata, cum ea propriissimè sit Ecclesia.

Denique, Ecclesia Christi semper est congregata formaliter, quia est vnum regnum, vna familia, vnus grex, licet dispersa videatur quantum ad locum. igitur, si Pontifex est pastor, & caput Ecclesie, non certè dispersa, quæ nulla est, sed congregatæ Ecclesie est pastor, & caput. Idem habetur ex illo Ioan. vlt. *Pasce oues meas.* Nam etsi aduersarij dicunt Dominum dixisse: *Pasce oues meas:* non Ecclesiam meam, tamen Ecclesia in oratione de Pontifice sic explicat: *Deus omnium fidelium pastor, & rector, qui famulum tuum N. Ecclesiam tuam præesse voluisti.* Et præterea, vel Ecclesia congregata, siue Concilium generale pertinet ad oues Christi, vel non; si pertinet, ergo Ecclesie congregatæ, & Concilij generalis pastor est Petrus: si

non pertinet, ergo Christiani per congregationem desinunt esse oues Christi, quod est absurdissimum.

SECUNDO probatur ex Concilijs, nam Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem disertis verbis fateatur, sanctum Leonem caput fuisse totius illius Concilij, quod fuit omnium maximum, & in quo tota Ecclesia congregata conspiciebatur. *Quibus, inquit, tu quidem ut caput praeeras.* Item Concilium Lugdunense, ut habetur capite, Vbi periculum, de elect. in 6. vocat Pontificem rectorem vniuersalis Ecclesiae, non igitur solum particularium Ecclesiarum est rector. similiter in Concilio Florentino definitum est, Pontificem esse totius Ecclesiae caput, & accepisse à Domino plenissimam potestatem vniuersalem Ecclesiam regendi. Concilium Constantiense, sess. 15. damnauit haeresim Ioannis Hus dicentis, non esse Papam caput Ecclesiae.

Probatur TERTIO rationibus. PRIMO, Papa est vnum caput, ergo vnius corporis caput, at Ecclesiae particulares seorsim sumptae non sunt vnum corpus: ergo Papa est caput Ecclesiae vniuersalis. SECUNDO, Ecclesia vniuersalis est vnum corpus visibile, ergo habere debet vnum caput visibile, alioquin videbitur monstrum, at non est fingere alium quam Papam. ergo Papa caput est totius Ecclesiae simul. TERTIO, Papa est immediatus Vicarius Christi, ut habetur in Concilio Lugdunensi & Florentino citatis, nec non in Concilio Constantiensi, sess. 8. vbi damnatur haeresis Viclefi dicentis, Papam non esse immediatum Christi vicarium: neque id aduersarij negant: ergo praestitit ijs omnibus loco Christi, quibus Christus ipse inuisibiliter praestitit, & quibus etiam praestitit visibiliter, si visibiliter adesset: Christus autem praestitit, & praestitit visibiliter, si adesset visibiliter, non solum Ecclesijs particularibus sed etiam toti Ecclesiae vniuersali, & generalibus Concilijs: igitur etiam Papa praestitit Ecclesiae vniuersali.

CAPVT XVI.

Non esse in Concilio summam potestatem.

SIT iam altera propositio: *Summa Potestas Ecclesiastica non est in Ecclesia, vel Concilio, remoto Papa, aut formaliter, aut suppletiuè.* Haec est contra alterum fundamentum aduersariorum, & quidem non esse formaliter in Ecclesia, vel in Concilio summam potestatem, qualis est in Papa, ex Scripturis aperte colligitur. Nam secundum Scripturas Ecclesia non est Democratia, vel Aristocratia, sed Monarchia, siue regnum Christi, iuxta illud Psal. 2. *Ego autem constitutus sum, Rex ab eo super Sion montem sanctum eius.* Et Luc. 1. *Regni eius non erit finis.* Et Ioan. 18. non dixit Christus cum interrogaretur: *Ego Rex es tu?* Non sum Rex, aut, regnum meum non est in hoc mundo, sed ait: *Regnum meum non est de hoc mundo:* id est, est quidem in hoc mundo, sed non est tale regnum, quale tu putas, quale est Herodis, & similibus Regum. Denique, Scriptura passim vocat Christum Regem & Ecclesiam regnum eius, ex quo sequitur: ut ab vno regi debeat, non à multis ipsa Ecclesia quemadmodum gubernantur omnia regna.

Quod autem non sit suppletiuè haec auctoritas in Ecclesia, ostenditur hac ratione. Non habet Ecclesia hanc auctoritatem à seipsa, nec ab alio, igitur nullo modo habet. Quod à seipsa non habeat, manifeste probat discrimen, quod est inter regnum Christi, & regna caetera: non enim est Ecclesia tale

regnum, qualia sunt regna huius mundi, in quibus summa potestas est in rege, sed à populo profecta, & deriuata, & proinde radicaliter, & suppletiuè eadem potestas est in regno. Nam in regno Christi summa potestas est in Christo, & non deriuata villo modo à populo: in regnis enim hominum, potestas regis est à populo, quia populus facit Regem, qui alioqui esset homo priuatus, sicut caeteri, omnes enim homines naturaliter sunt liberi, & aequales, nec posset vnus caeteris imperare, nisi illi se ei subijcerent, & super se potestatem ei concederent.

At Christus est Deus, & homo, & quatenus Deus est naturaliter Dominus, & Rex omnium creaturarum: quatenus homo, habet à Deo omnem potestatem, nec ipse ab Ecclesia factus est Rex, sed ipse potius fecit Ecclesiam esse suum regnum. Apocalyp. 5. *Fecisti nos Deo nostro regnum,* hinc est, quod in Scriptura, regnum Christi, quod est Ecclesia, ne putaretur tale, qualia sunt caetera, comparatur etiam familiae, Matth. 24. *Quis est fidelis seruus, & prudens, quæ constituit Dominus super familiam suam?* Et Heb. 3. Moyses erat fidelis in tota domo Dei tanquam seruus, Christus autem erat fidelis in tota domo sua tanquam Dominus. Constat enim patrem familias non habere à familia vllam auctoritatem, sed ex se: quia non ipse à familia constituitur pater, sed ipse facit sibi familiam gignendo filios, emendo seruos. Vnde pater familias, etiam si pessimus sit, nunquam potest à familia iudicari, vel expelli, sicut potest Rex quando degenerat in tyrannum. Comparatur etiam ouili, Ioann. 10. item corpori, & sponsae, Ephes. 4. & 5. ut intelligamus, quod sicut non accipit auctoritatem pastor ab ouibus, nec caput à corpore, nec vir ab vxore, ita neque Christus ab Ecclesia.

Ex his habemus Ecclesiam ex se nullam habere auctoritatem, sed omnem esse in Christo & ijs, quibus Christus eam communicauit. Quod autem non habeat ab alio, nimirum à Christo, probatur. Nam Christus legitur quidem dedisse Petro clausus regni caelorum, Matth. 16. & eundem praefecisse ouili suo Ioannis vltimo, dedit etiam Apostolis caeteris potestatem praedicandi, baptizandi, peccata dimittendi, & alia quaedam faciendi, quae ad munus Episcopale spectant, sed hanc potestatem Christus singulis dedit, ita ut potuerit quisque eorum vlla omnia exercere sine congregatione aliorum, ut notum est: at quod ipsi Ecclesiae, id est, fidelium vniuersitati in se, id est, ratione suae totalitatis aliquid potestatis tribuerit, nusquam legitur: immò è contrario legimus, praecipere populis, ut obediant, & subiaceant pastoribus suis, Hebr. 13. & alibi. Quod si Ecclesiae vniuersitati non est data vlla auctoritas, ergo neque Concilio generali, quatenus Ecclesiam vniuersalem repraesentat. Ergo in Concilio non est auctoritas summa, siue Papalis, sed tantum Episcopalis, seu Archiepiscopalis, prout sunt personae, quae ibi conueniunt. si quidem summa seu Papalis auctoritas non ponitur in Concilio ab aduersarijs, nisi quatenus Concilium gerit vicem Ecclesiae vniuersae. Si ergo Ecclesia vniuersa, secluso Papa, non habet Papalem auctoritatem, ergo multò minus Concilium habet.

Probatur SECUNDO: nam si Concilium generale sine persona Papae haberet Papalem auctoritatem formaliter, vel suppletiuè, non indigeret confirmatione Papae. Id autem est falsum. Constat enim omnia generalia Concilia Catholica confirmationem petijisse.

TERTIO, Concilium sine Papa potest errare etiam in fidei decretis, ut patet in Concilio Sirmienfi, cui subscripsit Hosius. Item Mediolanensi, Ariminenfi, Ephesino secundo, Constantinopolitano, sub Iustiniano II. Constantinopolitano sub Leone Isauro, & alio sub Constantino Copronymo. At Concilium cum Papa non potest errare: ergo non potest sine Papa omnia illa, quæ potest cum Papa. Neque potest responderi, errasse illa Concilia, quod non fuerint legitima, nam plerisque nihil defuit, nisi Pontificis assensus: immò Ephesinum II. fuit omnino simile Basileensi, vtrumque enim fuit indictum à Pontifice, in vtroque adfuit legatus Pontificis circa initium, ab vtroque recessit paulò post Legatus Pontificis, in vtroque fuit Pontifex excommunicatus, quæ omnia de Basileensi patent ex gestis eius ab Ænea Syluio descriptis. De Ephesino autem patet ex epistola Leonis 12. 13. 15. 21. 22. & ex Concilio Chalcedonensi, act. 3. & nihilominus errasse Concilium Ephesinum aduersarij negare non possunt.

QUARTO, si in Ecclesia esset summa potestas principaliter, in Papa instrumentaliter, ut in ministro Ecclesiæ, ut ipsi dicunt, sequeretur Papam non esse immediatum Christi vicarium, sed mediatum: immediatè enim vicaria Christi esset Ecclesia, Papa autem esset immediatus vicarius Ecclesiæ, quod est expressè contra Concilium Constantiense, sess. 8. vbi damnatur hæresis vniclesi dicentis, non esse Pontificem immediatum Christi vicarium.

CAPVT XVII.

Summum Pontificem absolutè esse supra Concilium.

TERTIA propositio. *Summus Pontifex simpliciter & absolutè est supra Ecclesiam vniuersam, & supra Concilium generale, ita ut nullum in terris supra se iudicium agnoscat.* Hæc etiam est fere de fide, & probatur. PRIMO ex duabus præcedentibus: nam si Papa est caput Ecclesiæ vniuersæ, etiam simul congregatæ, & Ecclesia vniuersa etiam simul congregata non habet vllam potestatem ratione suæ totalitatis: sequitur Papam supra Concilium esse, & supra Ecclesiam, non contra.

SECUNDO probatur ratione, in scripturis fundata: nam omnia nomina, quæ in scripturis tribuuntur Christo, vnde constat eum esse supra Ecclesiam, eadem omnia tribuuntur Pontifici: ac primum, Christus est pater familias in domo sua, quæ est Ecclesia, Pontifex in eadem est summus æconomus, id est, pater familias loco Christi, Lucæ 12. *Quis est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, &c.* Hic enim per dispensatorem siue æconomum, ut Græcè habetur intelligunt Episcopum. Ambrosius in hunc locum, & Hilarius, & Hieronymus in cap. 24. Matth. vbi similis habetur sententia. Et quamuis Patres non loquantur expressè de Episcopo Romano, tamen sine dubio sententia Scripturæ illa est: ut Episcopi particulares sunt summi æconomi in suis Ecclesijs, ita esse Episcopum Romanum in Ecclesia vniuersa. Vnde Ambrosius in illud 1. Tim. 3. Vt scias quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, &c. *Domus Dei*, inquit, *Ecclesia dicitur, cuius hodie rector est Damasus.* Et Chrysostomus lib. 2. de sacerdotio circa initium, hunc ipsum locum: *Quis est fidelis seruus, &c.* De Petro exponit.

Quod autem æconomus summus sit supra familiam, & ab ea iudicari, ac puniri non possit, patet ex

hoc eodem loco, Dominus enim ait: *Quem constituit Dominus super familiam suam.* Et ibidem: *Quod si dixerit seruus ille in corde suo: Morè facit Dominus meus venire, & cæperit percutere seruos, & ancillas, edere, & bibere, & inebriari, veniet Dominus serui illius in die, qua non speras, & diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet.* Vbi vides Dominum seruare suo iudicio seruum illum, & non committere iudicio familiarum. Idem etiam docet vsus omnium familiarum, nulla enim familia est in qua liceat inferioribus famulis etiam simul congregatis punire, vel expellere æconomum, etiam si pessimus sit, id enim ad solum Dominum totius familiarum pertinet.

Alterum nomen Christi est Pastor, Ioannis 10. *Ego sum Pastor bonus, &c.* Idem communicat Petro Ioan. vlt. *Pasce oues meas.* Constat autem pastorem ita præesse ouibus, ut nullo modo ab eis iudicari possit.

TERTIVM est, Caput corporis Ecclesiæ, Eph. 4. idem communicat Petro, ut habemus in Concilio Chalcedonensi, act. 3. vbi legati sententiam pronunciant in Dioscorum, & in epistola Concilij ad Leonem. Porro caput à membris regi, & non ea potius regere, contra naturam est, sicut etiam est contra naturam, quod membra sibi caput præcidant, cum fortè grauiter ægrotat.

QUARTVM est, Vir, seu sponsus, Eph. 5. *Viri diligite uxores vestras sicut Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit seipsum pro ea, &c.* Idem conuenit Petro, nam in Concilio generali Lugdunensi, ut habetur c. Vbi periculum, de electione, in Sexto, loquens Concilium de electione Romani Pontificis: *Acceleret, inquit, utilis per necessaria totius mundi prouisio, idoneo celeriter eidem Ecclesiæ sponso dato.* est autem contra Apostolum Eph. 5. & contra naturæ ordinem, ut sponsa præsit sponso, & non potius subdit.

Probatur SECUNDO, ex verbis expressis Conciliorum, & Pontificum. cum enim controuerisa ista sit de potestate Conciliorum, & Pontificum, si inter se Concilia & Pontifices conueniunt, quid opus est, ut nos litigemus? PRIMVM ergo existat Concilium Sinuessanum sub Marcellino, in cuius fine legimus: *Prima sedes à nemine iudicabitur.* Paulò post extitit Concilium Romanum sub Syluestro, in cuius vlt. can. similiter legimus: *Nemo iudicabit primam sedem.*

Præterea ex Concilio Chalcedonensi colligitur Pontificem esse maiorem Concilio, nam act. 3. recitantur multe epistolæ scriptæ ex varijs locis ad Concilium, quæ omnes ita incipiunt: *Sanctissimo & beatissimo vniuersali Patriarcha magna Romæ Leoni, & sancto vniuersali Concilio congregato in Chalcedonensi ciuitate, &c.* Nemo autem in toto Concilio fuit, qui reclamaret, ac dixerit, nõ debere anteponi Pontificem toti Concilio. Imò in fine illius actionis extat epistola Concilij ad eundem Leonem, in qua eum, & caput, & patrem suum agnoscunt. Præterea in eadem actione damnatus est Dioscorus cum tota Synodo Ephesina II. tum ob alias causas, tum præcipuè quia iudicare, & damnare ausus fuerat Romanum Pontificem Leonem. Ut enim Nicolaus I. ait in epistola ad Michaëlem, nõ tam ob hæresim damnatus est Dioscorus, quàm ob horrendam præsumptionem, qua in summum Pontificem sententiam dicere ausus fuerat. Vbi notandum, quòd si Dioscorus, qui erat Patriarcha Alexandrinus, id est, primus post Romanum, cum generali Concilio non potuit iure iudicare Romanum Pontificem, certè sequitur euidenter, Concilium non esse supra Pontificem. Cur enim non potuit Pontificem iudicare,

dicare, si erat supra ipsum, immò eius iudex, vt aduersarij volunt?

Item Concilium Romanum V. sub Symmacho recepit, & approbavit tanquam sua decreta, librum Ennodij Diaconi, in quo sic legimus: *Aliorum hominũ causas Deus voluit per homines terminari. Sedis istius præsulẽ suo sine questione referuauit arbitrio, voluit Petri Apostoli successores celo tantum debere innocentiam.* In VIII. Synodo generali act. 7. legimus, Romanũ Pontificem de omnino Ecclesiarum præfibus iudicasse: de eo vero neminem vnquam iudicasse: intellige, legitimè, ita vt fuerit receptum ab Ecclesia eiusmodi iudicium. Scribunt Platina in vita Leonis III. Paulus Æmilius lib. 3. historię Francorum, cum Carolus Magnus Romam venisset ad cognoscendam causam Leonis Pontificis, cui multa crimina obiecta fuerant, & simul conuenisset ingens Concilium Episcoporum, omnes Episcopos vna voce clamasse, non licere vlli hominum iudicare summum Pontificem, tum verò Carolum destitisse à munere illo iudicandi, & Leonem iuramento se ipsum purgasse.

Præterea Concilium Lateranense sub Alexand. III. vt habetur c. Licet, extra. de elect. *In Romana Ecclesia, inquit, aliquid specialiter constituitur, quia non poterit ad superiorem haberi recursus.* Vbi Conciliũ docet, maiori cautela debere eligi Romanum Pontificem, quam alios Episcopos, quia si eligatur malus Episcopus, potest ille corrigi, & deponi per Romanum Pontificem: si autem eligatur malus Pontifex summus, non est remedium vllum, non enim habet superiorem, à quo deponi possit. Item in Constantiensi Concilio edita est Bulla Martini V. ipso approbante Concilio, in qua iubentur suspecti de heresi interrogari, an non credant Romanum Pontificem habere in Ecclesia Dei supremam potestatem. at certè suprema est, qua nulla est maior, & cui nulla æqualis.

Denique Lateranense vltimum sub Leone X. sess. II. disertè & ex professo docuit, Pontificem esse supra omnia Concilia, & reprobavit contrarium decretum, editum in Concilio Basileensi: *Solum, inquit, Romanum Pontificem, tanquam super omnia Concilia auctoritatem habentem. Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissoluendorum plenum ius, & potestatem habere, nedum ex sacra Scriptura testimonio, dictis sanctorũ Patrum ac aliorũ Romanorum Pontificum, sed propria etiam eorundem Conciliorum confessione, manifestè constat.*

Ad hunc locum nihil potest responderi, nisi vel non fuisse Concilium generale, vel non fuisse ab Ecclesia receptum, vel non definiuisse hoc, tanquam de fide. Sed non fuisse generale, vix dici potest: nam etsi fuerunt Episcopi paucissimi, nam ad ceterum non peruenerunt: tamen Concilium omnibus patebat, & omnes vocati fuerant, & in eo summus Pontifex verus, & indubitatus præsidebat. Quod autem non fuerit receptum, saltem ab omnibus parum refert, nam decreta Conciliorum non indigent approbatione populi, cum ab eo non accipiatur auctoritatem. Verum est quidem, decreta de moribus, si non recipiantur, & Pontifex conuieat, tandem consuetudine abrogari: sed hoc non accidit ex eo quod indigeant populi approbatione, sed quia decreta mutabilia sunt: & cum Pontifex videt longo tempore ea non seruari, & tacet, censetur ipse abrogare. At decreta de fide immutabilia sunt, nec possunt villo modo abrogari, posteaquam semel statuta sunt. tale autem est hoc, de quo agimus. Quod verò Concilium hoc rem istam non definiert, propriè, vt decretum

A fide Catholica tenendum, dubium est, & ideo non sunt propriè hæretici, qui contrarium sentiunt, sed à temeritate magna excusari non possunt.

Accedant iam TERTIO Pontifices. Leo epist. 48. ad Anaſtasiũ, in fi. *Magna, inquit, Dei dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouincijs singuli, quorũ inter fratres haberetur prima sententia, & rursum quidã in maioribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent amplioſam, per quos ad vnã Petri sedẽ vniversalis Ecclesie cura conflueret, vt nihil vnquam à suo capite dissideret.* Iam si cura vniversalis Ecclesie ad Petrum pertinet, certè etiam Concilij, quod vniversalis Ecclesie vicem gerit.

B Gelafius in epist. ad Episcopos Dardaniæ, *Cuncta, inquit, per mundum nouit Ecclesia, quod sacrosancta Romana sedes fas de omnibus habeat iudicandi, nec cuique liceat de eius iudicare iudicio.*

Nicolaus I. in epist. ad Michaëlem, idem repetit: *Patet, inquit, profecto sedis Apostolice, cuius auctoritate maior non est, iudicium à nemine fore retrahendum.*

C Gregorius li. 9. epist. 39. ad Theotistam patritiam: *Si, inquit, B. Petrus, cum à fidelibus culparetur, auctoritatem, quã in sanctam Ecclesiam acceperat attendisset, respondere poterat, vt Pastorem suum oues reprehendere non auderent: sed si in querela fidelium aliquid de sua potestate diceret, doctor mansuetudinis non fuisset: humili ergo eos ratione placauit.*

Paschalis Papa, vt habetur c. Significasti, extra de electione: *Aiunt, inquit, in Concilijs statutum non inueniri, quasi Romana Ecclesia legem Concilia vlla præfixerint, cum omnia Concilia per Romana Ecclesia auctoritatem & facta sint, & robur acceperint, & in eorum statutis, Romani Pontificis patet excipiatur auctoritas.*

Innocentius II. serm. 2. de consecr. Pontificis: *In tantum, inquit, mihi fides necessaria est, vt cum de cæteris peccatis Deum iudicẽ habeam, propter solum peccatum, quod in fide comittitur, possem ab Ecclesia iudicari.*

Bonifacius VIII. in extrauag. Viam sanctam, tit. de maior. & obed. *Si deniat, inquit, terrena potestas, iudicabitur à potestate spiritali. Si deniat spiritalis, minor à maiori. si verò suprema, à Deo solo, non ab homine poterit iudicari.* Accedat testimonium S. Bonifacij Episcopi Mogutini, qui etiam si summus Pontifex non fuerit, fuit tamen summæ auctoritatis. Is ergo vt habetur dist. 40. can. si Papa: *Cũctos, inquit, iudicaturus, à nemine est iudicandus, nisi deprehendatur à fide deuius.*

D Probatur QUARTO ex appellationibus à Concilio ad Papam. sine controuersia enim semper à minore ad maiorem appellatur. appellari autem à Concilio ad Papam, non contra, perspicuum est ex Gelasio in epist. ad Episcopos Dardaniæ: *Ad sedem, inquit, Apostolicam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus.*

Et ne putemus eum loqui de appellatione ab aliquo Episcopo, non à Concilio: subdit, sæpe Romanos Pontifices soluisse eos, quos iniquè Concilia ligauerant, cuius rei extant exẽpla clarissima. Nam Athanasius Episcopus Alexandrinus, & Paulus Episcopus Constantinopolitanus, à Concilio depositi, ad Iulium Papam appellauerunt, & ab eo in suas sedes restituti sunt, vt auctor est Sozomenus lib. 3. hist. cap. 7. similiter Flavianus Episcopus Constantinopolitanus appellauit à Concilio Ephesino II. generali, ad Leonem Papam, vt testatur Leo epist. 25. ad Theodosium Augustum. Item Theodoretus Episcopus Cyri appellauit à Concilio eodem Ephesino II. ad eundem Leonem, vt patet ex Liberato in Breuiario, cap. 12. & ex ipsa epistola Theodoret, quæ extat ad finem operum Leonis. Denique Ioan-

E

nes Chrysoſtomus à Concilio depositus appellauit ad Innocentium Papam, vt testatur Gelafius, vbi supra, & idem colligitur ex epistolis Chrysoſtomi ad Innocentium.

Probatur QUINTO, ex approbatione & reprobatione Conciliorum: nam omnia reuocantur tandem ad examen Romani Pontificis, & quæ ille probat, recipiuntur, quæ improbat reijciuntur, vt testatur Gelafius in eadem epistola ad Episcopos Dardaniæ, & quidem quod ad petitionem Conciliorum approbauerit Pontifex multa Concilia, patet ex gestis ipsis Conciliorum præcipuè I. II. III. IV. & VI.

Quod autem Pontifices aliquando Conciliorum decreta reprobauerint, quod est apertum signum superioritatis, ex Basilio patet, qui in epistola ad Athanasium quæ est 52. scribit, videri sibi bonum, vt rogetur Romanus Episcopus, vt mittat aliquos in Græciam qui eius nomine irritent Concilium Ariminense. Ipse etiam Damasus in epistola ad Episcopos Illyrij reprobatur Concilium illud. Similiter Leo in epist. 55. ad Pulcheriam: *Consensiones, inquit, Episcoporum, canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generalis prorsus definitione cassamus.* B. Gregorius lib. 4. epist. 34. *Cuncta, inquit, acta illius Synodi, sede contradicente Apostolica, soluta sunt.*

CAPVT XVIII.

Pontificem non posse subijcere seipsum sententiæ coactiue Conciliorum.

QUARTA propositio. *Summus Pontifex non potest committere, neq; Concilio, neq; vlli homini supra se iudicium coactiuum, sed tantum discretiuum.* Nota, in iudicio perfecto duo quædam reperiri. PRIMO, potestatem discutiendi causam, & discernendi ac iudicandi quid agendum sit. SECUNDO, potestatem cogendi eum, qui cecidit causa, ad obtemperandum sententiæ contra se lata. Vtrumque inuenitur in iudice propriè dicto, qualis est princeps, vel prætor à principe constitutus. Primum autem solum reperitur in arbitris, quorum sententiæ etiam si teneantur homines stare ex iure naturæ, quia teneantur seruare promissa: non tamen ex vi sententiæ, quia non possunt arbitri cogere.

Iam ergo summus Pontifex non potest iudicem propriè dictum supra se constituere, sed tantum quodammodo arbitros, quorum sententiæ si non obtemperauerit, faciet quod non debet, non autem quod non potest.

Prima pars probatur. PRIMO, quia potestas Papæ super omnes, est de iure diuino, vt patet. at non potest Papa dispensare in iure diuino. SECUNDO, quia non potest inferior committere alicui iudicium referuatum superiori. Non enim potest Episcopus committere suo pœnitentiario, vt absoluat in casibus referuatis Papæ: at iudicium in causa Pontificis est referuatum Deo, vt supra docuimus. TERTIO, quia sequeretur Papam esse superiorem, & non superiorem, respectu eiusdem, quæ est implicatio contradictionis. Id autem sequi hac ratione ostenditur. Summus Pontifex, cum se ac suam causam iudicio alicuius committit, non desinit esse Papa, ergo nec desinit esse superior quocunque Christiano: at nihilominus non est superior, sed inferior, si cogi potest. erit igitur simul superior, & non superior.

SECUNDA pars patet ex Sixto III. Leone III.

A SYMMACHO, Leone IV. & alijs, qui cum accusarentur, causas suas in Concilio Episcoporum discuti voluerunt, vt patet ex can. Mandatis, & can. Auditum. 2. q. 5. & ex Concilio IV. sub Symmacho: quos tamen Episcopi iudicare ausi non sunt. Vnde in Concilio IV. sub Symmacho, omnes Episcopi cum subscribunt, affirmant, se totum iudicium Deo relinquere.

CAPVT XIX.

Soluntur argumenta aduersariorum.

B SUPEREST argumenta soluere. Ac primum Hermannus li. 3. c. 12. Prolegomenorum obijcit aliquot exempla veterum. SECUNDO, argumenta quædam ex Gersono. Tertio aliud quoddam ex Concilio Basileensi.

C PRIMVM exemplum est Marcellini, qui in concilio Sinuessano ab Episcopis damnatus, & depositus fuit. Respondeo PRIMO, Marcellinum fuisse accusatum de actu infidelitatis, in quo casu potest Concilium discuti causam Pontificis, & si inueniat, reuera esse infidelem, potest declarare eum esse extra Ecclesiam, & sic damnare. SECUNDO dico, Episcopos quidem damnasse Marcellinum, sed postea quàm ipse primus se ipsum damnauerat, id est, abdicauerat se Pontificatu, nam antea sæpè clamauerant: *Prima sedes à nemine iudicabitur, tu reus, tu iudex, noli à nobis iudicari, &c.* Vide Nicolaum I. in epist. ad Michaëlem.

D SECUNDOVM exemplum est Melchiadis Papæ, post cuius sententiam iudicauit eandem causam Episcopus Arelatenus, vt testatur Augustinus in epist. 162. ad Glorium & Eleusium, vbi etiam addit Augustinus: *Ecce, inquit, putemus illos Episcopos, qui Roma iudicauerunt, non bonos iudices fuisse. Restabat adhuc plenarium Ecclesie vniuersæ Concilium, vbi etiam cum ipsis iudicibus causa posset agitari. Ut si malè iudicasse conuicti essent eorum sententiæ soluerentur.*

E RESPONDEO ad illud de episcopo Arelateni ex eodem Augustino ibidem, eam causam iterum iudicatam fuisse, non quia oporteret, sed quia voluit Imperator acquiescere Donatistis petentibus aliud iudicium, si fortè in duobus iudicijs condemnati sanarentur. Ad illud de generali Concilio dico, Augustinum non conferre Papam sine Concilio, cum Concilio sine Papa, vt nos modo conferimus, sed cõferre Concilium particulare, cui præsit Papa, cum Concilio generali, cui etiã præsit Papa. Potest autem sine dubio causa iudicata à Pontifice in concilio particulari, iterum ab eodem iudicari in Concilio generali, præsertim in quæstione facti, quæ pedit ex informationibus & in qua errare potest ecclesia, qualis erat quæstio, de qua tunc agebatur. immò etiã ordinariè, indicto Concilio generali, olim fiebant Concilia particularia prius in singulis prouincijs, & etiam Romæ & deinde res definitæ in illis Concilijs particularibus iterum tractabantur in concilio generali, & tunc dabatur vltima & definitiua sententiæ à Pontifice, Concilio assentiente.

TERTIVM est Liberij, quem Imperator deposuit, & postea restituit in suam sedem, iubens, vt simul cum Felice Romæ Ecclesiam regeret, quod idem iussit concilium Syrmiense litteris datis ad Felicem, vt refert Sozomenus lib. 4. cap. 14.

RESPONDEO, Imperatorem Arianum id fecisse iniuste & tyrannicè, quomodo etiam Nero Petrum & Paulum interfecit. Concilium autem Syrmiense

non iussit, sed tantum litteras exhortatorias misit ad Felicem, ut pateretur secū simul federe Liberium. Adde, quod Concilium illud præcipue Arianorum fuit, & nullius momenti.

QUARTVM est S. Leonis, cuius epistolam in Concilio Chalcedonensi multi episcopi examina- runt, ut refert Euagrius lib. 2. cap. 18. & ipse etiam Leo epist. 63. gloriatur, epistolam suam à Concilio approbatam fuisse.

RESPONDEO, hinc non sequi Concilium esse supra Papam. nam Leo epistolam suam miserat ad concilium, non ut continentem vltimam, & definitiuam sententiam, sed ut instructionem tatum, qua adiuti episcopi melius iudicarent. Posteaquam autem omnes consenserunt epistolæ Leonis, tum de- mum edita est definitio vltima nomine Pontificis, & Concilij. Hæc de exemplis.

SECUNDO, proponit argumenta Gersonis, ac primum est illud, Matt. 18. dicitur: *Si peccauerit in te frater tuus, &c. dic Ecclesie.* Sed Papa est etiam fra- ter noster, cum sit Christianus, & dicere debeat, Pater noster qui es in cælis: potest igitur Papa ad iudicium Ecclesiæ vocari, proinde ab Ecclesia iudicari, ac puniri potest: non autem quidquam agit Ecclesia, nisi per Prælatos suos, igitur à prælatorum Concilio Papa iudicari potest.

RESPONDEO, nomine Ecclesiæ, vel intelligi episcopum, ut exponit hoc loco Chrysofostomus, & Innocentius III. c. Nouit, extra. de iudicijs, & praxi Ecclesiæ demonstrat: quotidie enim Episcopo denūciatur ij, de quibus Dominus ait: *Dic Ecclesiæ:* vel certe fidelium cærum cum suo capite. Nam ut Cyprianus ait in epistola ad Florentium, quæ est nona lib. 4. *Ecclesia est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adherens.* Quare in quocunq; Episcopatu deferendi sunt peccatores ad Ecclesiam, & episcopum eius loci, sed si is episcopus peccet, non potest deferri ad eam Ecclesiam nisi debeat deferri ad seipsum, cum ipse sit caput eiusdem Ecclesiæ, sed deferendus est ad ecclesiam aliquam altiorē, cui præest Archiepiscopus, vel Patriarcha: si vero peccet Patriarcha, deferri non potest ad Ecclesiam suam, sed ad maiorem, id est, ad Romanam Ecclesiam, vel generale Concilium, cui summus Pontifex præsidet: quod si ipse summus Pontifex peccet, iudicio Dei reseruandus est, non enim est vlla Ecclesia, ad quam deferri posset, cum sine ipso non inueniatur ecclesia cum capite.

Sed iterum instant. Hæc verba, *dic Ecclesiæ*, dicta sunt Petro, ergo etiam Petrus, & eius successor debet deferre peccatores aliquando ad Ecclesiam, debet igitur agnoscere tribunal Ecclesiæ quoddam suo maius.

RESPONDEO, quādo hæc dicta sunt Petro, non fuisse cum adhuc Pontificem, sed hominem priuatum, proinde illud ei dictum, quod ijs conuenit, qui superiorem aliquem agnoscunt. Adde præterea, suo quodam modo posse Pontificem hoc præceptum implere, primum enim debet eum, qui peccauit, corripere priuatim: deinde adhibere testes, postremò dicere Ecclesiæ, id est sibi ipsi, ut præsidet, & Ecclesiæ, cui ipse præest, id est, publicè eum excommunicare. Quomodo intellexit hunc locum B. Gregorius lib. 4. epist. 38. ad Ioannem Constantinopolitanum Episcopum.

Argumentum SECUNDVM: Papa est membrum Ecclesiæ, ergo est minor suo toto, quod est Ecclesia, & potest, & debet amputari, si inficiat Ecclesiam, quia de iure naturæ est, ut membra inficientia totum corpus abscondantur.

A RESPONDEO ad primam consequentiam, vel accipitur Ecclesia cum Papa, vel sine Papa, quādo colligitur, ergo Papa ut membrum est minor Ecclesia, quæ est totum. Si accipiat Ecclesia sine Papa, falsum est illam esse totum, non enim est totum, sed pars, & quidem maior, quàm caput, magnitudine molis, minor autem magnitudine virtutis, siue auctoritatis, ut patet in quolibet corpore. Quod autem aduersarij dicunt auctoritatem capitis manere in Ecclesia suppletiuè, iam est refutatū antea. Si autem accipiat Ecclesia cum Papa, tunc, ut aliàs diximus, maior est auctoritas Ecclesiæ extensiuè, quàm Papæ solius, intensiuè autem æqualis. Sicut ens ut comprehendit Deum & creaturas, non est maius bonum, quàm sit solus Deus intensiuè, tamen extensiuè est maius, quia sunt plura bona: sicut etiam Christus, ut homo, est caput homogeneum Ecclesiæ, & proinde pars eius, & tamen non est maior Ecclesia tota, quàm Christus solus.

B „ At contra instant: Semper potentia agendi „ principalius est in toto, quàm in partibus, quæ „ sunt instrumenta totius: principalius enim dicitur „ tur homo videre, quàm oculus, quare cum Ec- „ clesia in cluso etiam Papa, sit quoddam totum, & „ Papa sit pars quædam, & instrumentum huius „ totius, sequitur, principalius conuenire ipsi Ec- „ clesiæ summam potestatem ecclesiasticam, quàm „ Papæ.

C RESPONDEO, aliud esse iudiciū de corpore Ecclesiæ, & de corporibus naturalibus: nam in corporibus naturalibus virtus procedit ab essentia ad potētias, ideo principalius dicitur totum agere, quàm vlla pars seu potentia: at in corpore Ecclesiæ virtus non procedit ab essentia ad potentias, seu partes, sed ab extrinseco. Papa enim, qui est caput Ecclesiæ non habet ab Ecclesia, sed à Deo auctoritatem, & ideo principale agens non est ecclesia, sed Deus. SECUNDO dici potest, principale agens in quolibet corpore semper esse ipsum suppositum, quod sustentat & mouet omnia membra. Porro suppositum corporis Ecclesiæ est Christus. Ut enim cum dicimus, hoc est corpus Petri, vel Pauli, illud Petri vel Pauli, sonat suppositum: ita cum dicimus Ecclesia est corpus Christi, illud Christi sonat suppositū. Neque obstat quod Christus sit etiam caput Ecclesiæ: nam Christus, ut influens in omnia membra, dicitur caput, ut autem sustentat & mouet omnia, dici potest suppositum, & hoc modo concedimus, Papam esse instrumentum corporis Ecclesiæ, & quoddam minus ipso toto, ut nimirū in toto Christum ipsum, ut suppositum, includimus.

D Ad alteram consequentiam posset dici. PRIMO, de iure naturæ esse, ut abscondantur membra putrida, sed excepto capite. Melius enim est habere caput putridum, quàm nullum. Sed hæc solutio, parum valet: nam in corporibus naturalibus debet excipi caput, quia eo amputato, totum corpus moritur. At corpus Ecclesiæ non moritur moriente Papa: vnde etiam videmus in Rebus publicis temporalibus, si Rex degeneret in tyrannum, licet sit caput Regni, tamen à populo deponi, & eligi alium. Dico ergo, SECUNDO, in corpore naturali & Rebus publicis temporalibus posse abscondi membra inficientia totum corpus, quia ab ipso corpore pendet, & vim habent: at non eadem ratio est corporis Ecclesiæ, cuius caput non à corpore, sed à Deo auctoritatem accepit, sicut etiam non licet familiæ deponere summum æconomum, licet pessimum, quia non à familia, sed à Domino institutus est.

„ At Inquiunt, ergo sola Ecclesia sine remedio

„ manet, si habet malum Pontificem, & poterit
 „ Pontifex impunè omnes vexare, & perdere, &
 „ nemo resistere poterit.

RESPONDEO, non mirum, si manet Ecclesia sine remedio humano efficaci, quandoquidem non nititur salus eius præcipuè humana industria, sed diuina protectione, cum eius Rex Deus sit. Itaque etiam si Ecclesia non possit deponere Pontificem, tamen potest ac debet Domino supplicare, vt ipse remedium adhibeat: & certum est Deo fore curam eius salutem, qui talem Pontificem vel conuertet, vel de medio tollet, antequam Ecclesiam destruat. Nec tamen hinc sequitur, non licere resistere Pontifici Ecclesiam destruenti: licet enim eum seruata reuerentia admonere, & modestè corripere, repugnare etiam vi & armis, si Ecclesiam destruere velit. Ad resistendum enim, & vim vi repellendam, non requiritur vlla auctoritas. Vide de hac re Ioannem de Turrecremata lib. 2. cap. 106.

TERTIUM argumentum Gersonis ab Hermano relatum, sumitur ex Concilio Constantiensi. Concilium Constantiense sess. 4. definiuit, concilium generale habere à Christo immediatam auctoritatem, cui omnes obedire tenentur, etiam si Papalis dignitatis existat. Vel hoc concilium est approbatum, vel non: si est approbatum, ergo verum est, & recipiendum, quod definiuit: si non, ergo perperam deposuit Ioan. XXIII. Gregorium XII. & Benedictum XIII. & elegit Martinum V. cui postea omnes alij Pontifices successerunt. Adde, quod Martinus V. Papa in vlt. sess. confirmauit omnia decreta circa fidem huius Concilij Constantiensis: hoc autem decretum ad fidem pertinere videtur.

RESPONDEO dupliciter. PRIMO, Concilium Constantiense esse legitimum & approbatum, sed non pugnare cum ijs, quæ diximus. Non enim definiuit absolutè, concilia generalia habere à Christo potestatem supra Pontifices, sed tantum in casu, id est, tempore schismatis, quando nescitur, quis sit verus Papa: nam dubius Papa habetur pro non Papa, & proinde habere super illum potestatem, non est habere potestatem in Papam. Ita Turrecremata, Campegius & Sanderus locis notatis.

SECUNDO, responderi potest, non fuisse Concilium Constantiense, cum id asseruit huiusmodi, vt quæstiones de fide definire posset: nam imprimis nõ erat tunc generale Concilium, cum tantum adesset tertia pars Ecclesiæ, id est, ij tantum Prælati, qui obediebant Ioanni: nam qui obediebant Gregorio & Benedicto, repugnabant ijs, quæ à Synodo fiebant. Deinde non aderat tunc certus Papa in Ecclesia, sine quo dubia de fide definiri non possunt: in Concilio autem nullus erat Papa. Ioannes enim XXIII. qui Concilium inchoauerat, iam inde re-

cesserat, cum quarta sessio haberetur.

Neque verum est, quòd Martinus V. confirmauerit hoc decretum. Ipse enim disertè dixit, se confirmare tantum ea decreta de fide, quæ facta erant Conciliariter, id est, more aliorum Conciliorum, re diligenter examinata: constat autem hoc decretum sine vllò examine factum à Concilio Constantiensi. Itaque Martinus cum confirmauit decreta de fide conciliariter conclusa, intelligebat tantum de damnatione hæresum Viclefi, & Hufi.

Neque sequitur, si Concilium in hoc errauit, errasse etiam in deponendo Gregorio XII. Ioanne XXIII. & Benedicto XIII. Nam etsi Concilium sine Papa non potest definire noua dogmata fidei, potest tamen iudicare tempore schismatis, quis sit verus Papa, & providere Ecclesiæ de vero Pastore, quando is nullus, aut dubius est, & hoc est quod rectè fecit Concilium Constantiense. Adde, quod Ioannes & Gregorius non inuiti depositi sunt: nam ipsi etiam sponte renunciarunt Papatui, vt patet ex actis Concilij Constantiensis, sess. 12. & 14. Benedictus autem non cessit, sed post eius obitum Clemens VIII. successor ipsius cessit Martino V. quem omnis Ecclesia vt verum Pontificem, venerabatur, id quod sufficit, vt Martinus esse posset verus Papa.

Vltimo, adfert Hermannus Concilium Basileense, quod sess. 33. definiuit, fide Catholica esse credendum, concilium esse supra Papam. Fuit autem hoc concilium indictum à Martino V. vt habetur sess. 1. & deinde ab Eugenio declaratum sess. 16. legitime continuatum à sua inchoatione. Deniq; à Nicolao V. confirmatum cum actibus suis.

RESPONDEO, Concilium Basileense legitime inchoatum, sed illegitime terminatum. Est autem mendacium expressum Hermanni, quod sit confirmatum à Nicolao V. cum actibus suis. Nicolaus enim, vt apparet ex Bulla eius, eidem concilio, annexa, solum confirmauit ea, quæ egerat concilium circa beneficia, & censure ecclesiasticas. Quæ autem definiuit Concilium Basileense de sua auctoritate supra Pontificem, nullus Pontifex probauit, sed reprobaui ex professo imprimis Eugenius Papa, vt patet ex Concilio Basileensi sess. 38. deinde Leo X. in Concilio Lateranensi vltimo, sess. 12. itè Ecclesia tota, quæ Eugenium à Basileensibus depositum, semper habuit pro vero Pontifice: denique Basileenses ipsi, & Papa Felix, quem ipsi creauerunt: nam Papa Felix tandem cessit Nicolao Eugenij successori, & Basileenses qui Lausannam concilium transtulerunt, tandem sese Nicolao subiecerunt, vt in eadem Bulla Nicolaus testatur. Multa alia argumenta proponi & solui poterant, sed ea soluta sunt in libris de Pontifice. Vide etiam quæ dicemus de Concilio Basileensi, in libro proximè sequente, cap. 16.

LIBER TERTIVS, DE ECCLESIA MILITANTE, TOTO ORBE TERRARVM DIFFVSA.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Ecclesie.

CONTROVERSIA de Ecclesia militante, multas habet partes. PRIMVM enim de ipsa secundum se agendum erit; tum de membris eius, hoc est, de Clericis, de Monachis, de Laicis; Rursus autem de Ecclesia militante secundum se considerata, de qua nunc disputare aggredimur, tres sunt præcipue controuersia; PRIMÆ est, de nomine & definitione Ecclesie; SECUNDÆ, de qualitate, seu de visibilitate eiusdem; TERTIÆ, de notis, quibus ea certo cognosci potest.

A PRIMÆ nunc exordiemur; si tamen antea propter studiosos nomina eorum auctorum notaerimus, qui de Ecclesia scripserunt, seu potius eorum quorum nos libros legimus, nec enim omnes legimus. Igitur scripserunt de hoc argumento B. Aug. libro de vnitae Ecclesie; B. Cyprianus librum eiusdem tituli, necnon Optatus libros sex contra Parmenianum. Ex recetioribus scripsit Thomas Vvaldensis tomo 1. lib. 2. doctrinae fidei, cap. 8. 9. 10. &c. Ioan. de Turrecremata summam de Ecclesia, Ioannes Driedo in lib. 4. de dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 2. Albertus Pighius controuersia 3. Cardinalis Hosius in confessione, in explicatione Symboli, & lib. 5. contra Prolegomena Brentij; Petrus à Soto 1. parte defensionis suæ contra Brentium; Ioannes à Dauentria in confut. 7. art. Confessionis Augustanæ; Ioannes Cochleus Philippica 4. & in lib. de Scripturæ & Ecclesie auctoritate: Ioannes Eckius initio sui Enchiridij, Alphonfus à Castro l. 6. contra hæres. Melchior Canus lib. 4. de locis; Ioannes Antonius Delphinus in libris tribus de Ecclesia, Ioannes à Luanio in explicat. Symboli, & omnes alij, qui Symbolum exposuerunt. Franciscus Turrianus in libris duobus de Ecclesia, & ordinat. Minist. post quos anno M. D. LXXVII. in eunte, nos hæc ipsa, quæ nunc emittimus in lucem, in Scholis disputauimus, à quo tempore scripsit etiam de eodem argumento Gregorius de Valentia in sua Analyfi fidei Catholice part. 6. & scripserunt etiam alij, sed non vacauit per alias occupationes eorum libros euoluere.

Venio nunc ad propositam disputationem: ac vt primum de nomine, deinde de re ipsa dicamus, Ecclesie nomen est Græcum, deduciturque à verbo, ἐκκλησία, quod est euoco. Itaque Ecclesia est euocatio, siue cætus vocatorum. Dicitur autem populus Dei cætus vocatorum, quia nemo ad hunc populum se adiungit per se, & suo proprio instinctu, sed omnes quotquot veniunt à Dei vocatione præueniunt. Est enim vocatio primum beneficium, quod sancti recipiunt: Quos vocauit, inquit Apostolus Rom. 8. hos iustificauit: quos iustificauit, hos & magnificauit. Et Act. 2. Quoscuque aduocauerit Dominus Deus noster. Hinc toties Apostolus Christianos appellat vocatos, in omnibus ferè epistolis.

A Sunt autem tria circa hoc nomen notanda. PRIMO, nomen Ecclesie cum aliquo adiuncto, posse & in bonam & in malam partem accipi; dicitur enim: Ecclesia malignantium. Psal. 25. Et, Ecclesia Sanctorum, Psal. 88. Absolutè autem positum hoc nomen, non intelligi nisi de Ecclesia Christi, excepto vno loco Act. 19. vbi de populo Ethnicorum dicitur: Erat enim Ecclesia confusa.

SECUNDO, nota cum Augustino in Psal. 81. in illud: Deus stetit in Synagoga Deorum. tamen eadem sit Ecclesia veteris Testamenti & noui, quod ad essentialiam; tamen quia status Ecclesie noui Testamenti est longè excellentior, ideo etiam nomina esse distincta. nam populus veteris Testamenti proprie dicitur Synagoga, id est, congregatio; populus noui Testamenti nusquam dicitur Synagoga, sed semper Ecclesia, id est, euocatio. Congregari enim commune est hominibus cum bestiis: at euocari proprium est hominum. Neque refert, quod populus Iudæorum in Testamento veteri passim vocatur etiam Ecclesia: nam tam Synagoga, quam Ecclesia apud Hebræos dicitur à congregando קָהַל quod vertimus Synagoga, dicitur à קָהַל congregare. Similiter קָהַל id est, Ecclesia, dicitur à קָהַל congregari. Itaque sunt nomina duo, sed idem profus significant.

TERTIO nota, quemadmodum ciuitas nunc significat cætum hominum, nunc locum, in quo cætus ille habitat, ita etiã Ecclesiam in Scripturis nunc significare cætum fidelium, vt Rom. 16. Saluat vos omnes Ecclesie Asia. Nunc locum ipsum, in quo fideles congregantur, vt Iudith. 6. Omnis populus per totam noctem intra Ecclesiam orauerunt. Quanquam nos nunc solum de Ecclesia, vt cætum fidelium significat, disputamus.

CAPVT II.

De definitione Ecclesie.

HÆC de nomine. De re autem ipsa quinque sunt hæreticae sententia. PRIMÆ, quod Ecclesia sit prædestinatorum congregatio, ita vt soli, & omnes prædestinati sint de Ecclesia. Ita Ioannes Vviclefus apud Vvaldensem tomo 1. lib. 2. cap. 8. & 9. Ioan. Huls art. 1. 2. 3. 5. 6. vt habetur in Concilio Constantiensi, sess. 15. è quibus sic habetur art. 5. *Præscitus est aliquando sit in gratia secundum presentem iustitiam, tamen nunquam est pars S. Ecclesie, & prædestinatus semper manet membrum Ecclesie, licet aliquando excidat à gratia aduentitia, sed non à gratia prædestinationis.*

SECUNDÆ, quod Ecclesia sit hominum perfectorum nullum peccatum habentium multitudo. Ita quodam Pelagiani, vt B. Augustinus refert libro de hæresib. c. 88. *In id etiam, inquit, progrediuntur, vt dicant, vitam iustorum in hoc seculo nullum omnino habere peccatum, & ex his Ecclesia Christi in hac mortalitate perfecti.* Eandem tribuit Anabaptistis huius temporis Caluinus lib. 4. Institut. cap. 1. §. 13.

TERTIA, quod Ecclesia sit iustorum congregatio seu potius eorum, qui nūquam lapsi sunt circa fidei confessionem. Distinguitur autem hæc à superiore, quòd prior opinio quoslibet peccatores excludat, hæc autem non excludit, nisi insignes peccatores. Ita fenserunt olim Nouatiani, vt auctor est Cyprianus lib. 4. epist. 2. & Donatistæ apud Augustinū lib. de hæres. cap. 69. existimo enim falli Caluinum, vbi supra, & alios, qui putant, Nouatianos & Donatistas exclusisse omne genus peccatorum. Clarè enim Cyprianus li. 4. epist. 2. & Epiphanius in hæres. Catharorum, dicunt, eos retinuisse in Ecclesia fraudatores, mæchos, & similes: solumque exclusisse eos, qui in persecutione lapsi fuerant. Neq; cum hoc pugnare videtur, quod habent Ambrosius lib. 1. de penitentia, cap. 1. & 2. & Theodoretus lib. 3. de fabulis hæreticorum; Nouatianos sustulisse potestatem remittendi peccata omnia, exceptis leuissimis. Nam etiam si non absoluebant graues peccatores, tamen in suo cœtu eos retinebant, nisi lapsi essent circa fidem. Et Augustinus lib. 3. contra Parmenianum, cap. 2. docet, Donatistas non horruisse omnia, sed solum quædam maiora scelera, quale erat illud, quod obijciebant Catholicis, consensisse traditoribus diuinorum librorum.

QUARTA est Confessionistarum, qui etsi nomine damnant Pelagianos, Nouatianos & Donatistas, tamen eorum sententia composita est ex hæresi Pelagianorum, Nouatianorum & Donatistarum. Docent enim **PRIMO** cum Pelagianis non solum Confessionistæ, sed omnes Lutherani & Caluinistæ, nullum esse peccatum veniale ex natura sua, sed omnia esse mortalia ex se, venialia autem ex misericordia Dei, qui ea credentibus non imputat. Ita docuit Lutherus in assert. art. 32. Melanchthon in Locis, cap. de discrimine peccati mortalis & venialis. Caluinus lib. 2. Instit. cap. 8. §. 58. & 59.

SECUNDO, docet Confessio Augustana art. 7. Ecclesiam esse Sanctorum congregationem, qui verè credunt, & obediunt Deo. Et in Apologia Philippus conatur ostendere, peccatores non pertinere ad Ecclesiam, nisi nomine. Similia docet Brentius in Prolegomenis, contra Petrum à Soto. Neque obstat, quod & Philippus & Brentius ibidem dicunt, malos esse admixtos bonis; nam ipsi duas Ecclesias fingunt. Vnam veram, & ad quam pertinent priuilegia, quæ narrantur in Scripturis, & hanc esse Sanctorum congregationem, qui verè credunt, & obediunt Deo, & hanc non esse visibilem, nisi oculis fidei. Alteram externam, quæ nomine tantum est Ecclesia, & hanc esse congregationem hominum conuenientium in doctrina fidei, & vsu Sacramentorum, & in hac bonos & malos inueniri. Itaque malos nunquam volunt esse partes veræ Ecclesiæ, & proinde cautè Philippus non dicit, Ecclesiam constare ex malis & bonis, sed dicit, malos admisceri Ecclesiæ. Et Brentius dicit, malos esse aliquo modo in Ecclesia, sed non de Ecclesia.

Lutherus in libro de Concilijs & Ecclesia, parte tertia, dicit, Ecclesiam esse populum sanctum Christianum: & vt ostendat se loqui de sanctitate singulorum membrorum, inde probat, Papam & Cardinales non esse de Ecclesia, quia sancti non sunt. Si ergo soli iusti sunt partes veræ Ecclesiæ, & omnia peccata, quantumuis leuia, sunt peccata mortalia, & faciunt hominem iniustum; sequitur solos perfectos & omni peccato carentes, esse de Ecclesia, quæ erat opinio Pelagianorum.

TERTIO, dicunt Confessionistæ, in quo etiã cum omnibus Lutheranis conueniunt, omnia opera ho-

minis, etiam iustificati, esse peccata mortalia. Id indicat Confessio Augustana, art. 6. & 20. sed clarius Lutherus in assert. art. 32. ex quo videtur sequi, nullum hominem esse de Ecclesia. Nam si soli iusti sunt de Ecclesia, & nulli sunt omnino in mundo iusti, quippe cum omnium hominum opera sint peccata; quinam, quæso, Ecclesiã facient? sed ipsi rem totam facillè explicant, dum dicunt, opera quidem hominis iusti omnia esse peccata mortalia, sed tamen non imputari, si adsit fides, & proinde eū, qui habet fidem, simul esse iustissimum, & in omni opere peccare. In quo aliquo modo cōueniunt Cōfessionistæ cū Donatistis & Nouatianis. Vt enim illi non excludebant ab Ecclesia omnes peccatores, sed tantum eos, qui idololatriam commiserant; ita isti non omnes peccatores excludunt, sed tantum eos, qui non verè credunt, putant enim, vt diximus, nullum crimen imputari credentibus.

QUINTA sententia est quasi conflata ex omnibus istis. Docet enim, Ecclesiam constare ex solis iustis prædestinatis. Ita Caluinus, qui tria docet. **PRIMO** fidem semel habitam, nunquam in æternum perdi posse, & proinde omnē, qui habet fidem, necessariò esse prædestinatum. id habet in Instit. lib. 3. c. 2. §. 8. 9. 10. 11. quod idem antea expressè docuerat Iouinianus apud Hieronymum lib. 2. contra Iouinianum. **SECUNDO** docet, veram Ecclesiam à solo Deo cognosci posse, eiusque fundamentum esse diuinam electionem, quia nimirum constat ex fidelibus, qui necessario sunt de numero electorū. id habet lib. 4. cap. 1. §. 2. & in minori institutione, c. 8. §. 4. & seq. **TERTIO** docet, esse præterea quandam Ecclesiam externam, in qua sint boni & mali, &c. vt supra dixerunt Confessionistæ. id habet eodem libro & capite, in sequentibus sectionibus. Idem etiam sentire videtur Bucerus, qui in lib. 1. de regno Christi, c. 5. definit regnum Christi, procuracionem salutis electorum Dei, quos Deus in terris colligit. Idem Tilmannus Heshusius libro de erroribus Pontificiorum, loco 12. & lib. 1. de Ecclesia, cap. 3.

Nostra autem sententia est, Ecclesiam vnam tantum esse, non duas, & illam vnam & veram esse cœtum hominum eiusdem Christianæ fidei professione, & eorūdem Sacramentorum communionem colligatum, sub regimine legitimorum pastorū, ac præcipuè vnus Christi in terris Vicarij Romani Pontificis. Ex qua definitione facillè colligi potest, qui homines ad Ecclesiam pertineant, qui verò ad eam non pertineant. Tres enim sunt partes huius definitionis. Professio veræ fidei, Sacramentorum communio, & subiectio ad legitimū pastorem Romanum Pontificem. Ratione primæ partis excluduntur omnes infideles tam qui numquam fuerunt in Ecclesia, vt Iudæi, Turcæ, Pagani; quàm qui fuerūt, & recesserunt, vt heretici & apostatæ. Ratione secundæ, excluduntur Catechumeni & excommunicati, quoniam illi non sunt admissi ad Sacramentorū communionem, isti sunt admissi. Ratione tertiæ, excluduntur schismatici, qui habent fidem & Sacramenta, sed nō subduntur legitimo pastori, & ideo foris profitentur fidem, & Sacramenta percipiunt. Includuntur autem omnes alij, etiam si reprobi, scelesti & impij sint.

Atque hoc interest inter sententiam nostram, & alias omnes, quod omnes aliæ requirunt internas virtutes ad constituendum aliquem in Ecclesia, & propterea Ecclesiam veram inuisibilem faciunt; nos autem, & credimus in Ecclesia inueniri omnes virtutes, Fidem, Spem, Charitatem, & cæteras, tamen vt aliquis aliquo modo dici possit pars veræ Ecclesiæ, de qua Scripturæ loquuntur, non

putamus requiri vllam internam virtutem, sed tantum externam professionem fidei, & Sacramentorum communionem, qua sensu ipso percipitur. Ecclesia enim est cœtus hominũ ita visibilis & palpabilis, vt est cœtus populi Romani, vel Regnũ Gallia, aut Respublica Venetorum.

Notandum autem est ex Augustino in breuiculo collationis, collat. 3. Ecclesiam esse corpus viuum, in quo est anima & corpus, & quidem anima sunt interna dona Spiritus sancti, Fides, Spes, Charitas, &c. Corpus sunt externa professio fidei, & communicatio Sacramentorum. Ex quo fit, vt quidam sint de anima & de corpore Ecclesie, & proinde vniti Christo capiti interius, & exterius; & tales sunt perfectissimè de Ecclesia; sunt enim quasi membra viua in corpore, quamuis etiam inter istos aliqui magis, aliqui minus vitam participant, & aliqui etiam solum initium vitæ habent, & quasi sensum sed non motum, vt qui habent solum fidem sine charitate. Rursum aliqui sint de anima, & non de corpore, vt Catechumeni, vel excommunicati, si fidem & charitatem habeant, quod fieri potest. Denique, aliqui sint de corpore, & non de anima, vt qui nullam habent internam virtutem, & tamen spe, aut timore aliquo temporali profitentur fidem, & in Sacramentis communicant sub regimine pastorum. & tales sunt capilli aut vngues, aut mali humores in corpore humano.

Definitio igitur nostra solum comprehendit hũc vltimum modum existendi in Ecclesia, quia hũc requiritur vt minimum, vt quis possit dici esse pars visibilis Ecclesie. Probandum igitur est ordine, non pertinere ad Ecclesiam non baptizatos, hæreticos, & apostatas, excommunicatos, & schismaticos. Deinde pertinere ad Ecclesiam non prædestinatos, non perfectos, peccatores etiam manifestos, infideles occultos, si habeant Sacramenta, professionem fidei, & subiectionem, &c.

CAPVT III.

De non baptizatis.

DE INFIDELIBVS non baptizatis sine dubio Paulus loquitur 1. Cor. 5. *Quidenim mihi de ijs, qui foris sunt, iudicare?* vbi generaliter eos omnes foris esse dicit, qui non dederunt nomina sua Christo per Baptismum, sed aliquas alias religiones sequuntur.

De Catechumenis est paulò maior difficultas, quia sunt fideles, & saluari possunt, si moriantur in eo statu, & tamen extra Ecclesiam nemo saluatur, sicut nec extra arcam Noè, iuxta illud Concilij Lateranensis, c. 1. *Una est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur.* At nihilominus certum est, Catechumenos non esse in Ecclesia actu & propriè, sed tantum in potentia, quomodo homo conceptus, sed nondum formatus, & natus, non dicitur homo, nisi in potentia. Nam legimus Actor. 2. *Qui ergo receperunt verbum, baptizati sunt, & apposita sunt in die illa anime circiter tria millia.* Item Concilium Florentinum in instructione Armenorum, docet, homines fieri membra Christi, ac de corpore Ecclesie, cum baptizantur. Idem & Patres docent.

Gregorius Nazianzenus oratione in sanctum Laucarum dicit, Catechumenum esse in vestibulo pietatis, nec adhuc posse vocari fidelem, nisi intus ingrediatur per Baptismum. Ioannes Chrysostomus hom. 24. in Ioannem, dicit, Catechumenum alie-

A num esse à fidei, & nihil habere commune cum eo, non ciuitatem, non mensam, &c. Tertullianus libro de præscriptionibus, reprehendit in hæreticis quòd non distinguant Catechumenos à fidelibus. Cyrilus lib. 12. in Ioan. cap. 50. docet, Catechumenos esse apud Christianos id, quod erant incircumcisi apud Iudæos, qui propterea non poterant vesci agno Paschali. Augustinus tract. 4. in Ioan. & alibi distinguit Catechumenos à fidelibus. Quod etiam alij Patres faciunt. Constat autem Ecclesiam esse fidelium congregationem.

B Denique, Catechumeni non habent ius ad vlla Sacramenta, neq; ad alia, quæ sunt communia vniuersæ Ecclesie. Non igitur actu, & propriè sunt Catechumeni de Ecclesia. Quomodo igitur, inquires, saluantur, si sunt extra Ecclesiam? Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus, c. 74. apertè respondet, Catechumenos non saluari. Sed hoc nimis durum esse videtur. Certè Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani disertis verbis affirmat, Catechumenos posse saluari, de quorum numero Valètinianus erat, cum de hac vita migraret.

C Alia igitur quærenda solutio est. Melchior Canus ait, Catechumenos posse saluari, quia etsi nõ sunt de Ecclesia, quæ propriè dicitur Christiana, sunt tamen de Ecclesia, quæ cõprehendit omnes fideles ab Abel vsque mundi consummationem. At non videtur satisfacere. Nam post Christi aduentum nulla est vera Ecclesia, nisi illa, quæ propriè dicitur Christiana; si ergo Catechumeni de ista non sunt, de nulla sunt.

D **R**ESPONDEO igitur, quod dicitur, extra Ecclesiam neminem saluari, intelligi debere de ijs, qui neq; re ipsa, nec desiderio sunt de Ecclesia: sicut de Baptismo communiter loquuntur Theologi. Quoniam autem Catechumeni si non re, saltè voto sunt in Ecclesia, ideo saluari possunt. Neque repugnat similitudo arce Noe, extra quam nemo saluabatur, etiam si voto in ea fuisset: nam similitudines non in omnibus conueniunt. Quocirca 1. Pet. 3. Baptismus comparatur arce Noe, & tamen constat, sine Baptismo in re, aliquos saluari.

AT, inquires, Aug. tract. 4. in Ioan. dicit, Catechumenos esse in Ecclesia; Verum est, sed ibidem separat eos à fidelibus. Voluit ergo dicere, esse in Ecclesia non actu, sed potentia, quod idem esse explicuit initio libri secundi de Symbolo, vbi comparat Catechumenos hominibus conceptis, non natis.

CAPVT IV.

De Hæreticis & Apostatis.

HÆRETICOS & apostatas baptizatos, Alphonsus de Castro lib. 2. de iusta hæreticorum punitione, c. 24. docet esse membra & partes Ecclesie, etiam si palam falsam doctrinã profiteantur. Quæ sententia, vt est apertè falsa facillimè refutari potest. Nam **P**RIMO Scriptura hoc indicat, cum ait 1. Tim. 1. *Quidam circa fidẽ naufragauerunt.* Quo loco per metaphoram naufragij, intelligit hæreticos fracta vna parte nauis Ecclesie, ex ea mare decidisse, quod etiã significatur, illa parabola Domini de reti, quod præ multitudine scindebatur, Lucæ 5.

PRÆTEREA ad Tit. 3. *Hæreticum hominem post vnã & alteram correptionem deuita, sciens, quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus.* Vbi Apostolus Episcopo præcipit, vt hæreticum vitet, quod certè non iuberet, si esset intra Ecclesiam. Debet enim pastor non vitare, sed curare eos, qui ad suum gregem pertinent.

Et addit rationem, quia talis pertinax hæreticus est, proprio iudicio condemnatus, id est (vt Hieronymus exponit) non est eiectus ab Ecclesia per excommunicationem, vt multi alij peccatores, sed ipse seipsum ab Ecclesia eiecit. Item 1. Io. 2. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*; id est, ex nobis exierunt, quia erant nobiscum in eadem Ecclesia, sed non erant, ex nobis secundum diuinam electionem, vt Augustinus exponit libro de bono perseuer. capite 8.

SECUNDO, probatur hoc idem ex capite 8. & 19. Concilij Nicæni, vbi hæretici dicuntur posse recipi in Ecclesiam, si redire velint, cum certis tamen conditionibus. Item ex Concilio Lateranensi, vnde constat cap. Firmiter, de summa Trinitate, & fide Catholica, vbi Ecclesia dicitur fidelium congregatio: Constat enim hæreticos nullo modo esse fideles.

TERTIO, ex Patribus, Irenæus lib. 3. cap. 3. dicit, Polycarpum multos hæreticos ad Ecclesiam conuertisse, ex quo sequitur, eos antea fuisse de Ecclesia egressos. Tertullianus lib. de præscriptione dicit Marcionem cum ad Ecclesiam redire vellet, conditionem accepisse, vt cæteros, quos peruerterat, Ecclesiam restitueret. Cyprianus in epistola ad Iubaianum, dicit, hæreticos cum sint extra Ecclesiam, tamen vindicare sibi Ecclesiam auctoritatem more simiarum, quæ cum homines non sint, tamen homines videri volunt.

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, circa finem: *Sicubi audieris, inquit, eos qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, vt puta Marcionistas, Valentinianos, Montenses, siue Campenses, scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam.* Augustinus lib. 4. contra Donatistas, cap. 10. dicit, interdum accidere, vt hæreticus foris existens non agat contra Ecclesiam, & Catholicus intus existens contra Ecclesiam agat, &c. Et lib. de veritate Ecclesiam, cap. 4. *Qui non credunt, inquit, Christum in carne venisse, de Virgine Maria, ex semine Dauid, aut in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est, non vtiq; sunt in Ecclesia, &c.*

Accedit postremo, quod cum Ecclesia sit multitudo vnita (est enim populus quidam, siue regnum, siue corpus vnum) & ista vnio præcipue in professione vnus fidei, & earundem legum ac rituum obseruatione consistat; nulla ratio permittit, vt eos de Ecclesia corpore esse dicamus, qui cum eo nullam omnino coniunctionem habent.

AT Contra obijciunt aliqui. Primo, quia Matt. 13. in parabola de zizanijs, in eodem agro inueniuntur tria, granum, palea, & zizania, quæ significant bonos Catholicos, & malos Catholicos & hæreticos, vt Augustinus exponit q. 11. super Matthæum, & Hieronymus & Chrysostomus in hunc locum. Quod autem ager sit Ecclesia, docet Cyprianus li. 3. epist. 3. & Augustinus libro 2. contra Cresconium, cap. 34.

RESPONDEO, aliqui intelligunt per zizania non hæreticos, sed homines malos, qui sunt in Ecclesia, ita Cyprianus loco notato, & lib. 4. epist. 2. & Augustinus sæpe, non tam ex sua sententia quam ex Cypriani mente loquens. Quod autem Cyprianus per zizania non intelligat hæreticos, inde intelligi potest, quod in illis ipsis locis vbi dicit zizania esse in Ecclesia, dicit, hæreticos non esse in Ecclesia, & præterea ex intentione Cypriani, qui in illis locis scribit contra Nouatianos, qui volebant admittere lapsos pœnitentes in Ecclesiam metuentes, ne communicarent peccatis aliorum: quibus Cyprianus ostendit

dit ex parabola Domini, in Ecclesia non solum esse homines fortes, sed etiam imbecilles, qui aliquando labuntur, sicut in agro simul cum frumento sunt etiam zizania.

At licet hæc expositio non sit contemnenda, neq; nobis contraria, melius tamen respondetur cum Augustino q. 11. super Matthæum, per agrum non significari Ecclesiam, sed mundum vniuersum. Dominus enim exponens parabolam ait, ager est mundus. Porro nomine zizaniarum, etsi rectè intelliguntur hæretici, tamen fortè magis ad litteram intelligeremus omnes malos in genere, siue sint hæretici, siue non. Scopus enim parabole est, ostendere semper in mudo futuros aliquos malos, nec posse vlla humana diligentia mundum purgari ante diem iudicij. Vnde Dominus ait, zizania esse filios nequam, & illos omnes, qui tandem in ignem æternum deijcientur.

SECUNDO, obijciunt illud 2. Tim. 2. *In magna domo sunt vasa aurea, & argentea, & lignea & fictilia.* Vbi nomine domus videtur Paulus intelligere Ecclesiam, & nomine vasorum igneorum & fictilium, hæreticos. Dixerat enim paulo antè: *Quorum sermo, vt cancer serpit, ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui à veritate exciderunt.* Nomine autem domus intelligi Ecclesiam, docet Cyprianus li. 3. epist. 3. & lib. 4. epist. 2. & Ambrosius in commentario huius loci, & Augustinus lib. 2. de Baptismo, cap. 12.

RESPONDEO, varias hinc esse veterum expositiones. Vna est Græcorum, Chrysostomi & Theophylacti, qui nomine domus non intelligunt Ecclesiam, sed mundum, sicut diximus de agro, in quo sunt zizania. Altera est Latinorum, Cypriani, Ambrosij, Augustini, qui nomine domus intelligunt Ecclesiam: & licet Augustinus & Ambrosius per vasa lignea & fictilia velint significari hæreticos; tamè Augustinus idem explicat lib. 3. de baptismo, c. 19. quomodo sit intelligendum, eos esse in Ecclesia, vbi dicit eos esse in Ecclesia antequam per obstinationem & pertinaciam separentur, & ad hoc tempus respexisse Apostolum; ita vt non tam hæretici, quam errantes dicantur esse in Ecclesia. Addit etiam, posse dici, eos esse in Ecclesia, postquam exierunt, propter Sacramentorum administrationem, quia etiam ipsi quædam Sacramenta verè administrant. quod est dicere, eos esse in Ecclesia secundum aliquid, non simpliciter. Ambrosius autem accipit Ecclesiam largo modo, & magis vulgari, quam proprio, prout videlicet eos omnes cõplectitur, qui quouis modo nominantur Christiani. Ad quem modum Pagani dicere solent, in cœtu Christianorum multas esse dissentientes opiniones ac sectas.

At secundum Cyprianum (cuius expositionem vniuersiorem puto) per vasa lignea & fictilia non intelliguntur hæretici, sed infirmi fideles, ac debiles, qui facile seducuntur. Quod enim ait Apostolus; *In magna domo sunt vasa aurea, &c.* non refertur ad illud quorum sermo, vt cancer serpit, ex quibus sunt Hymenæus & Philetus; qui à veritate exciderunt: sed ad illud; *Et subuerterunt quorundam fidem.* Vult enim Apostolus dicere, quod si illi quosdam subuerterunt, non propterea periculum est, ne omnes subuertantur. Nam in Ecclesia sunt fortes, & sunt debiles, &c.

Sed, inquires, Augustinus, qui intelligit per vasa lignea & fictilia hæreticos, dicit, se per motum ad hoc sentiendum ex verbis Cypriani in epistola ad Antonianum, quæ est secunda lib. 4.

RESPONDEO, Augustinum existimasse à Cypriano referri illa verba Apostoli: *In magna domo sunt vasa aurea, &c.* ad illa: *Quorum sermo, vt cancer serpit,*

sicut ipse referebat. Ceterum Cypriani verba nihil tale sonant; & sanè Cyprianum non voluisse dicere, hæreticos esse in Ecclesia, patet ex eadem epistola, ubi aperte dicit, Nouatianum, quia hæreticus est, extra Ecclesiam esse.

Argumentum Tertium, hæreticos Ecclesia iudicare & punire potest, igitur sunt intus: *Nam quid mihi est, inquit Paulus, I. Cor. 5. de ijs, qui foris sunt, iudicare?* Præterea hæretici retinent characterem Baptismi, & sacerdotij, igitur sunt Christiani, & Sacerdotes.

RESPONDEO, hæreticos, licet non sint de Ecclesia, tamen debere esse, & proinde ad eam pertinere, ut oues ad ouile, vnde fugerunt. Sicut solet dici ista ouis est illius ouilis, quando tamen vagatur extra ouile. Potest autem Ecclesia iudicare de ijs, qui re ipsa intus sunt, vel certè esse debent, sicut pastor reuera potest ouem, quæ extra ouile errat per montes, cogere iterum ad ouile: & Imperator potest desertorem militiae, qui transfugit ad castra hostium, vi cogere ad sua castra, aut etiam suspendere. Apostolus autem loquitur de ijs, qui ita foris sunt, vt nunquam fuerint intus.

Ad illud de caractere dico, hæreticos retinere extra Ecclesiam characteres illos indelebiles, sicut retinent oues perditæ characterem inustum in dorso, & desertores militiae signa militaria: sed non propterea sunt de Ecclesia, quia nõ sufficiunt characteres illi ad constituendum aliquem in Ecclesia; alioqui in inferno esset Ecclesia. Et tamen S. Thom. 3. par. q. 8. art. 3. dicit, damnatos nec actu, nec potentia esse membra Christi. Præterea, non propriè vnit character hominem cum capite, sed est signum potestatis & vnionis cuiusdam, & ideo in inferno, illo signo cognoscuntur, quæ fuerunt membra Christi. Quod autem non vniat, patet; nam non vnit exterior, cum sit res inuisibilis: nec interior, cum non sit actus, nec habitus operatiuus. Vnde B. Thomas primam vnionem internam ponit in fide.

CAPVT V.

De Schismaticis.

DE Schismaticis nonnulli Catholicorum dubitant, an sint de Ecclesia: immò esse eos de Ecclesia affirmat Alphonsus de Castro loco notato. Sed facile est contrarium ex sacris litteris, & Patrem traditione docere, Nam imprimis cum dicitur Luca 5. scindebatur autem rete, per scissionem retis, & egressionem piscium ex reti intelliguntur schismata Ecclesiae & egressio hæreticorum & schismaticorum de Ecclesia, vt exponit Augustinus tract. 122. in Ioannem.

Præterea Scriptura vocat Ecclesiam: *Unum ouile*, Ioan. 10. *Vnum corpus*, Ro. 12. *Vnam sponsam, vnam amicam, vnam columbam*, Cant. 6. Schisma autem scindit id, quod erat vnum in partes, vt patet ex ipso nomine. Nam *σχίσμα* scindere est, & *σχισμὸν* scissura: ergo schismata non sunt in Ecclesia, nec de Ecclesia. Nam pars, scissa à corpore, non est amplius pars eius corporis. Vnde pulchrè Cyprianus libro de vnitatè Ecclesiae dicit, Ecclesiam significari per vestem Christi inconfutibilem, quæ scissa non fuit, vt intelligeremus Ecclesiam scindi posse, sed non eo modo, quo scinduntur vestes, ita vt omnes partes æquè maneant partes vestis: sed quomodo scinditur ramus ab arbore, qui statim moritur, arbore viuente, & riuus à fonte, qui mox arefcit, fonte fluente; & ra-

dius à Sole, qui cõtinuo deficit, Sole, vt erat permanente. Vel si contendas, partem scissam ab Ecclesia, esse etiam Ecclesiam quandam, multas Ecclesias facies, quod est contra Scripturas paulò antè notatas.

Probatur SECUNDO, ex decretis Pelagij Papæ, qui ex professo probat, schismaticos non esse de Ecclesia. 24. q. 1. can. pudenda, & can. schisma. Accedit etiã testimonium totius Ecclesiae, quæ in Parafceue orat pro hæreticis & schismaticis, vt eos Deus ad Ecclesiam Catholicam reuocare dignetur. Quod certè nõ faceret, si eos in Ecclesia esse crederet. Huc etiam pertinet testimonium Catechismi Romani, cuius non est exigua auctoritas in Ecclesia Dei. Difertis autem verbis Catechismus prædictus in explanatione Symboli Apostolici, schismaticos ab Ecclesia separat.

Probatur Tertio ex Patribus. Irenæus lib. 4. c. 62. posteaquam dixerat in superioribus capitibus, virù spiritualem iudicare omnes hæreticos & schismaticos, & enumerauerat in particulari multas hereses, & subiunxerat de schismate propriè dicto, concludit in summa. *Iudicabit, inquit, omnes eos, qui sunt extra veritatem, id est, extra Ecclesiam.* S. Cyprianus lib. 4. epist. 9. ad Florentinum Papianum: *Ecclesia, inquit, est plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adherens. vnde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse, &c.* At certè schismatici cum Episcopo non sunt, igitur nec in Ecclesia sunt.

Chrysostomus hom. 3. in epistolam primam ad Corinthios: *Schismatis, inquit, significatiã satis eos arguit, vel potius est satis eius appellatio, qua vehemèter eos tangat. Non enim plures integra partes factæ sunt, sed vna perijt. Siquidem integris Ecclesijs multas eas cõstituerent.* Et homil. 11. in epistolam ad Ephesios docet, schismaticos fimiles esse manui à corpore præcisæ, quæ mox definit esse membrum: & ibidem dicit, schismaticos in altera esse Ecclesia, licet in fide & dogmatibus cum vera Christi Ecclesia consentiant.

Hieronymus in c. 1. Amos: *Schismatici, inquit, separant quidem deceptã multitudinẽ ab Ecclesia Dei: tamen hoc non faciunt crudelitãte, qua heretici, &c.* Et in c. 3. ad Tit. *Inter heresim, inquit, & schisma hoc interesse arbitramur, quod heresis peruersũ dogma habeat: schisma propter Episcopale diffensionem ab Ecclesia pariter separet.* Vbi nota illud: *Pariter.* Augustinus li. de Fide & Symbolo, c. 10. *Credimus, inquit, & sanctam Ecclesiam, vtrique Catholicam: nam & heretici, & schismatici congregationes suas Ecclesias vocant: sed heretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant, schismatici autem diffissionibus iniquis à fraterna charitate dissiliunt, quamuis ea credant, que credimus. Quapropter nec hereticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quoniã diligit Deum, nec schismaticus, quoniã diligit proximum.*

Optatus lib. 1. contra Parmenianum, de schismaticis loquens: *Deserta, inquit, matre Catholica, impij filij dum foras excurrunt, & se separant, vt vos fecistis, à radice matris Ecclesia inuidia falcibus amputati, errãdo rebelles abscedunt.* Et li. 2. comparat schismaticos cum ramis riuulis, & radijs præcis ab arbore, fonte, sole. Fulgentius de Fide ad Petrum, c. 38. & 39. *Firmissime tene, inquit, & nullatenus dubites, non solũ Paganos, sed etiam Iudeos, hereticos, & schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam, præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Denique idem habet Thomas Vvaldenfis tom. 1. lib. 2. c. 9. doctrinalis fidei antiquæ, Ioannes Driedo lib. 4. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis, c. 2. p. 2. & alij ex recentioribus.

Probatur VLTIMO ratione; nam de ratione Ecclesiae est, vt sit vna vnione membrorum inter se, &

cum suo capite; hanc autem vnionem schismaticus tollit, dum se à communione capitis, & aliorum membrorum separat. Quòd autè vnitas essentialis Ecclesiæ consistat in illa coniunctione membrorum inter se, & cum capite, probatur; nam multiplex vnitas inuenitur in Ecclesia. PRIMAE est vnitas ratione eiusdem principij, id est, Dei vocantis, Io. 6. *Nemo venit ad me, &c.* SECUNDA vnitas ratione eiusdem vltimi finis, quod significatum est Matth. 20. in illo vno denario omnibus operantibus promisso. Tertia est ratione eorundem mediourum, id est, Fidei, Sacramentorum, Legum, iuxta illud Ephes. 4. *Vna fides, vnum Baptisma.* QUARTA est ratione eiusdem Spiritus sancti, à quo tanquam externo & separato Rectore vniuersa Ecclesia gubernatur, 1. Cor. 12. *Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus.* QUINTA est ratione eiusdem capitis, tanquam interni, & coniuncti Rectoris; omnis enim Ecclesia eidem Christo, & eius Vicario tanquam capiti patet, Ephes. 1. *Ipsam dedit caput super omnem Ecclesiam.* Et Ioan. vlt. *Simò Petre, pascue oues meas.* Sexta est ratione cõnexionis membrorum inter se, & præcipuè cum capite, vt est principale mēbrum, Rom. 12. *Vnum corpus sumus, alter alterius membra.*

Iam verò inter has vnitates, illæ, quæ faciunt propriè Ecclesiam vnã, sunt duæ vltimæ. nam per primam, Ecclesia non tam est vna, quàm ex vno. Per secundam, non tam est vna, quàm ad vnũ. Per tertiam, non tam est vna, quàm per vnum. Per quartam, non est tam vna, quàm sub vno. Per quintam & sextam, propriè est vna, id est, vnum corpus, vnus populus, vna societas. Schisma autem opponitur his vnitatibus postremis; tunc enim est schisma, quando vnum membrum non vult amplius esse membrum illius corporis, nec sub illo capite; quare tollit vnitatem essentialẽ, atque Ecclesiam ipsam. Schismaticus igitur non est de Ecclesia.

At obijciunt Primo, Ecclesia est Catholicorum congregatio, vt Papa Nicolaus definiuit de consecr. dist. 1. can. Ecclesia: At schismatici sunt Catholici, igitur sunt de Ecclesia.

RESPONDEO primò, schismaticos etsi fidem Catholicam habeant, tamen non propriè dici Catholicos, nisi eam fidem in Ecclesia Catholica profiteantur, vt patet ex Augustino & Optato locis notatis. Secundo dico, non esse plenam definitionem Nicolai Papæ; neque enim voluissè definire Ecclesiam, sed tantum excludere hæreticos ab Ecclesia. Sicut etiam Innocētius fecit, cum ait, Ecclesiam esse fidelium congregationem, cap. Firmiter, de summa Trinitate & Fide Catholica.

SECUNDO obijciunt. Schismatici etsi nolint subesse Põtifici, tamen volunt subesse Christo summo capiti; & licet nolint communicare huic Ecclesiæ: quæ est in terris, tamen volunt communicare Ecclesiæ, quæ est in cælis, quæ est melior pars Ecclesiæ, non igitur tollunt Ecclesiæ vnitatem, nec sunt absolutè extra Ecclesiam. Et confirmatur argumentum à simili. Nam si quis non vellet esse sub Episcopo suo particulari, quæ sub illo Episcopo est, & tamen vellet esse sub Romano Pontifice, & communicare cum Ecclesia vniuersali, is non posset dici esse extra Ecclesiam.

RESPONDEO, neminem posse, etiamsi velit, subesse Christo, & communicare cum Ecclesia cælesti, qui non subest Pontifici, & non communicat cum Ecclesia militante. Christus enim ait: *Qui vos audit, me audit.* Lucæ 10. Et præterea, vt Christus est summum caput, quoad influxum interiores; ipse enim influit in sua membra sensum & motum, id est,

A fidem & charitatem: ita Papa in Ecclesia militate est summum caput quoad influxum exteriorum doctrinæ fidei & Sacramentorum. Ecclesia quoque triumphans vnita est, imò potius vna est cum militante, & proinde nemo potest velle separari ab vna, quin separaretur ab altera.

Ad confirmationem similiter respondeo, eum, qui separat se ab Ecclesia & Episcopo particulari, necessariò separari ab Ecclesia & Episcopo vniuersali; nisi fortè ideo se aliquis separet ab Ecclesia & Episcopo particulari, quod illa Ecclesia & ille Episcopus hæretici aut schismatici sint. Rectè enim Cyprianus li. 4. epist. 9. *Frustra, inquit, sibi blandiuntur ij, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, cum Ecclesia, quæ Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtiq; connexa, & coherentium sibi innicem Sacerdotum glutino copulata.*

CAPVT VI.

De Excommunicatis.

DE EXCOMMUNICATIS, quòd in Ecclesia non sint, docent Catechismus Romanus in explicat. Symboli, Thomas Vvaldensis tom. 1. lib. 2. cap. 9. doct. fid. antiquæ, Ioannes de Turcremata lib. 1. c. 3. Summæ de Ecclesia; Ioannes Driedo li. 4. c. 2. p. 2. de Scriptura & dogmatibus Ecclesiasticis, & alij nonnulli. Et probatur Primo ex illo Matt. 18. *si Ecclesiã non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* vbi Dominus de excommunicatis loquitur secundũ omnium expositionẽ. At Ethnicus non sunt de Ecclesia. Item ex illo 1. Cor. 5. *Cur non magis luctũ habuistis, vt tollatur de medio vestri, qui hoc opus fecit? Et infra: Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Item: Auferte malum ex vobismet ipsis, &c.* Quibus omnibus verbis describit Apostolus, quid sit excommunicari. Iubet enim excommunicari eum, qui vxorem patris sui habuerat.

SECUNDO, probatur ex Iure canonico, II. q. 3. can. Canonica: *Canonica instituta & sanctorũ Patrum exempla sequentes, Ecclesiarum Dei violatores auctoritate Dei & iudicio sancti Spiritus, à gremio sancte matris Ecclesie, & à consortio totius Christianitatis eliminamus.*

TERTIO, ex Patribus, Eusebius li. 5. historia, c. 24. narrans, quemadmodum Victor Papa excommunicauerat omnes Asianos: *Litteras, inquit, mittit, quibus omnes simul absque discretionẽ ab Ecclesiastico fœdere segregaret.* Et infra: *Irenæus, inquit, Victorem arguit, quòd non rectè fecerit, abscondere à corporis vnitate tot & tantas Ecclesias Dei.* Epiphanius hæres. 42. quæ est Marcionis, loquens de Marcione, qui antequam esset hæreticus, virginitatis professor erat, & tamen corrupt mulierem, quæ virginitatẽ quoque profitebatur, & ideo à patre suo excommunicatus fuit.

E *A proprio, inquit, patre ab Ecclesia eijcitur. Erat enim pater ipsius propter excellentem pietatem illustris, & in Episcopatus ministerio honestè viuens persenerabat.*

HILARIUS in cap. Matth. 18. in illud: *Sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus,* dicit, Deum sic egisse cum populo Israël, vt Christus monet agendum. PRIMO enim corripuit populum inter se & ipsum solum, quando apparuit illis cum maiestate in monte Sinai. SECUNDO, adhibuit secum duos testes, id est, Legem & Prophetas. TERTIO, dixit Ecclesiæ, id est, misit Christum summũ Præsulem Ecclesiæ, qui Iudæos obiurgaret. Vltimo, cum illi Ecclesiæ Præsulem non audirent, neglexit eos, ac deseruit, vt Eth-

nicos & Publicanos. Quibus verbis ostendit, fieri sicut Ethnicum & Publicanum, quod fit per excommunicationem, esse, eijci de populo Dei, & non amplius à Deo gubernari peculiari illa prouidentia, qua gubernatur Ecclesia.

Chrysofomus & Theophylactus in hunc locum, exponunt, eijci de Ecclesia, quod hic dicitur, fieri vt Ethnicum & Publicanum. Hieronymus in ca. 3. ad Titum, dicit, alios peccatores per Episcoporum excommunicationem propelli extra Ecclesiam, quo per seipfos sponte eunt hæretici & schismatici. Augustinus libro de vnitae Ecclesia, cap. vlt. dicit, excommunicari esse visibiliter præcidi à corpore Ecclesia. Item li. de correptione & gratia, c. 15. dicit, per excommunicationem separari ab ouibus sanis morbidam, ne per plures serpent dira contagia. Citatur enim ex Augustino hæc sententia, II. q. 3. can. Omnis. *Omnis Christianus, qui à Sacerdotibus excommunicatur, Satana traditur. Quomodo? quia scilicet extra Ecclesiam Diabolus est, sicut in Ecclesia Christus.* Cui subscribit Anselmus, qui in ca. 5. primæ ad Cor. dicit, tradere hominem Satanae, esse per excommunicationem eum de Ecclesia pellere.

Probatvr Ultimo ratione. PRIMO, per excommunicationem priuantur homines omni commercio spiritali, quod habent homines Ecclesia inter se, vt docet Tertullianus in Apologetic. c. 39. igitur non sunt amplius in cœtu Ecclesia. Quid enim est, ciuem aliquem priuari ciuitate, nisi priuari omni commercio, quod est inter homines illius ciuitatis? SECUNDO, excommunicatio eum locum habet in Ecclesia, quæ pœna mortis habebat in Testamento veteri, & quem habet in tēporalibus Rebus publicis: at per mortem separantur homines planè à tota Republica. Augustinus q. 39. in Deuter. *Hoc, inquit, nunc agit in Ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfecio.* Vbi cōfert quod dicebatur Deut. 24. *Auferes malū de medio tuis, cum eo, quod dicit Apostolus I. Cor. 15. Auferse malū ex vobis ipsis.* TERTIO, nulla est pœna grauior, quam Ecclesia infligere possit, excommunicatione, vt B. Augustinus docet libro de correptione & gratia, c. 15. ergo per excommunicationem eijcitur homo de Ecclesia. Nam grauius est projici de Ecclesia, quam quælibet pœna quæ de manēibus in Ecclesia sumitur. QUARTO, excommunicatio non potest ferri, nisi in contumaces & incorrigibiles, vt B. Augustinus docet lib. de vera religione, c. 6. Et idem etiam omnes Theologi deducunt ex illo Matt. 18. *Si Ecclesia nō audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* Igitur excommunicatio est eiecio de Ecclesia; si enim excommunicatio esset pœna aliqua infra eiecionem, ferretur etiam quando que in homicidas, adulteros, & alios facinorosos, licet non contumaces. Adde, quod cum absoluuntur excommunicati, dicitur: *Restituo te vnitati Ecclesia, & membrorum participationi.* Quod signum est perspicuum, excommunicatum separatum fuisse ab Ecclesia vnitae.

At contra obijciunt. PRIMO, potest homo excommunicatus retinere Baptismū, fidei professionem, & subiectionē Prælati legitimis, atque aded esse amicus Dei, si nimirū sit iniuste excommunicatus, potest etiam iuste excommunicatus, pœnitentiam agere, & habere illa tria antequam absoluatur; igitur in Ecclesia erit, etiam manēs excommunicatus.

RESPONDEO, talem esse in Ecclesia animo, siue desiderio, quod sufficit illi ad salutē, non tamen esse corpore, siue externa cōmunicatione, quæ proprie facit hominem esse de Ecclesia ista visibili, quæ est in terris. Augustinus I. de vera religione, c. 6. *Sape etiam sinis diuina prouidentia expelli de cōgregatione Christia-*

na etiam bonos viros. Quam contumeliam, vel iniuriam suam cum patientissime pro Ecclesia pace tulerint, neque vllas nouitates, vel schismatis, vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines quam vero affectu, & quanta sinceritate charitatis Deo seruiendum sit. Hos coronat in occulto Pater in occulto videns.

SECUNDO obijciunt, quia August. li. cōtra Donatistas, post collationem, c. 20. dicit: *Neque enim à populo Dei separamus, quod vel degradando, vel excommunicando ad humiliorem penitendo locum redigimus.*

RESPONDEO, suspicor locum esse corruptum, & sic legendum esse; Neque enim à populo Dei non separamus. Nā statim sequitur: *Es vbi hoc facere, pax & tranquillitas Ecclesia gratia nō permittimur, non tamen ideo Ecclesiam negligemus, sed videramus quæ nolimus, vt perueniamus quod volumus, vtentes cautela præcepti Dominici, ne cum vluerimus ante tempus colligere Triticum, simul eradiceamus & triticum.* Quod si locus hic non sit corruptus, responderi potest, per populum Dei hoc loco nō intelligi solam Ecclesiam militantem, sed absolutē numerum omnium saluandorum; siue sint in Ecclesia, siue esse possint. Non enim per excommunicationem intendunt Pastores separare homines à numero saluandorum, sed potius ea correptione iuuare eum salutem.

TERTIO, excommunicatio est medicina quæ dā spiritalis instituta in vtilitatē eorum, qui excommunicantur. Vnde Apostolus 2. ad Thess. vlt. ait: *Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolā, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur, & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite, vt fratrem.*

RESPONDEO, excommunicatio etiam si abscondit hominem ab Ecclesia, tamen non aufert potentiam, vt non possit iterum inferi in Ecclesiam is, qui præcisus est, si pœnitentiam agere velit. Idcirco Ecclesia per excommunicationem separat quosdam à suo corpore, sed in vtilitatem eorum, quia cupit eos illa confusione humiliari, & humiliatos iterum in suum corpus recipere.

CAPVT VII.

De Prædestinatis.

IAM verò, quod non soli prædestinati, sed etiam reprobi ad Ecclesiam pertinere possint, contra Viclefum, & Huf; & Caluinum, probatur PRIMO ex parabolis Domini apertissimis. Cōparatur enim Ecclesia Matth. 3. aræ: *Permundabit, inquit, arcam suam & cōgregabit triticum in horreum suum; paleas autem comburet igni inextinguibili.* Certè nomine aræ non potest intelligi, nisi Ecclesia, in qua tamen inueniuntur paleæ, quæ si comburentur igni inextinguibili, certè non significant electos. Item Matth. 13. comparatur sagenæ missæ in mare, ex omni genere piscium congreganti, quorum tandem aliqui mittuntur in caminum ignis, qui certè non erant de prædestinatis.

ITEM Matth. 22. comparatur conuiuio nuptiali, ad quod intrauerunt boni & mali, & postea mali non habentes vestem nuptialem, projiciuntur in tenebras exteriores, & ideo cōcludit Dominus: *Multi sunt vocati pauci verò electi;* id est, multi sunt in Ecclesia, quæ est euocatio quædam, siue cœtus vocatorum, qui tamen non sunt de electis. ITEM Matth. 25. comparatur decem virginibus, quarum quinque prudentes intrabant in die iudicij cum sponso ad nuptias, quinque fatuæ excludentur. Et ibidem comparatur ouili, in quo sunt oues & hædi; & illæ Domino ipso explicante, significant electos, isti reprobos. Primæ ad Corinthios quinto,

Paulus iubet expelli de Ecclesia incestuosum, & tamen non poterat illum facere reprobū ex prædestinato, imò nec volebat, nam eiecit illum, ut humiliatus rediret, & saluus fieret in die Domini, ut ibidem dicitur. Item 2. Tim. 2. *In magna autē domo sunt vasa aurea, & argentea, & lignea, & fictilia, quedam in gloriam, & quedam in contumeliam.* Nec dubium esse videtur, quin vasa in gloria, sint electi, vasa in contumeliam reprobi, etiam si in eadem domo sint.

Confirmatur hoc idem ex Cypriano lib. 3. epist. 3. & li. 4. epist. 2. qui apertissime docet, in eadem Ecclesia esse triticū, & zizania, & vasa aurea, & lignea, cum certum sit zizania comburenda, & lignea vasa esse in contumeliam. Item ex Augustino, qui tract. 45. in Ioan. *Secundū præscientiam*, inquit, *& prædestinationem, quam multa oves foris, quam multi lupi intus?* Vbi prædestinatos multos dicit esse extra Ecclesiam & reprobos multos intra Ecclesiam, quod idem repetit lib. 2. contra Cresconium, cap. 34.

Accedant præterea exempla Pauli & Iudæ: Nam Ioannes Huls dicebat, Paulum semper fuisse de Ecclesia, Iudam nunquam fuisse de Ecclesia. Ipse autem Paulus 1. Timot. 1. ad Gal. 1. & 1. Cor. 15. affirmat, se persequutum esse Ecclesiam Dei, & idem de eo affirmat Lucas Actorum 9. Quæro igitur, vel illa Ecclesia, quam Paulus persequebatur, erat vera Dei Ecclesia, vel non: si vera, igitur Paulus aliquando non fuit membrum veræ Ecclesiæ. Quomodo enim erat de illa Ecclesia, quam totis viribus oppugnabat? si non erat illa vera Ecclesia, ergo mentiuntur Paulus & Lucas, cum eam absolute Dei Ecclesiam vocant.

Quare B. Augustinus serm. 1. de conuersione S. Pauli, rectè docet, Paulum licet prædestinatum, prius fuisse lupum, deinde ouem. Et Chrysoströmus hom. 6. in secundam ad Timotheum, dicit, Paulum fuisse vas fictile, sed esse versum in aureum; & Iudam fuisse vas aureū, sed conuersum in fictile. Porro Iudas reprobus erat, ut patet ex Actis Apostolorum primo, & tamen de vera Ecclesia aliquando fuit; nam, ut dicitur ibidem, fuit Apostolus ex duodecim, & Episcopus vocatus à David Propheta, Psal. 108, quæ non possunt esse vera, nisi aliquando de Ecclesia fuerit. Vnde Augustinus in Psal. 3. dicit, Iudam filium Christi fuisse, & tamē persequutum esse patrem suum, quomodo Absalō persequebatur Dauidem. Et lib. de vnitatem Ecclesiæ, c. 13. dicit, Iudam in Ecclesia fuisse, in qua erant cæteri Apostoli.

Accedat quoque ratio; nam si sola prædestinatio facit hominem esse de Ecclesia, sequitur, Turcas, Iudæos, Hæreticos, & quoslibet impios, si prædestinati sint, nunc esse de Ecclesia, & viuā mēbra Christi: & contrā, quoslibet sanctos & pios baptizatos, si non sint prædestinati, non esse de Ecclesia, nec de corpore Christi: at vtrumque est falsissimum & contra expressas Scripturas. Nam quod non baptizati, & hæretici non sint de Ecclesia, supra ostendimus: quod autem impij non sint viuā membra, dicitur Rom. 8. *Qui Spiritum Christi non habet, hic nō est eius, nimirum viuū membrū.* Quod autem impij non habeant Spiritum Christi, sed spiritū diaboli, patet ex operibus eorum. Non enim sunt patientes, casti, &c. quæ sunt opera Spiritus; sed sunt adulteri, homicidæ, blasphemii, &c. quæ sunt opera carnis; ad Gal. 6. E contrario autem, quod omnes pij baptizati sint membra Christi, habetur 1. Cor. 12. *Omnes nos vno Spiritu in vnum corpus baptizati sumus.* Et Galat. 3. *Omnes enim filij Dei estis per fidē in Christo Iesu, quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Et tamen non est credibile, omnes Corinthios

& Galatas fuisse prædestinatos.

Denique Augustinus in epistola ad Dardanum: *In compagem, inquit, Christi tanquam in vinā, structuram templi Dei, quæ est Ecclesia, nati homines, non ex operibus iustitiæ, quæ fecerunt, sed renascendo per gratiā transferuntur, tanquam de massa ruina ad edificij firmamentum.* Et lib. 2. contra Cresconium, c. 21. ostendens impios nō pertinere ad membra viuā, Christi: *Absque, inquit, ut intrare possint limites horti conclusi, cuius ille custos est, qui nō potest falli: qui tamen si consentitur, & corrigitur, tunc intrant, tunc mundantur, tunc in arboribus horti conclusi, tunc in membris vnicæ columbæ numerantur.*

Probatur Vltimo ex incommodis; nam si soli prædestinati essent de Ecclesia, omnia essent incertā, nam nemo tunc cognosceret fratres suos, & nec pastores cognoscerent oues suas, nec ab illis cognoscerentur: cum nemo sciat qui sint prædestinati: & præterea nemo sciret, quæ sint veræ Scripturæ, quæ vera Sacramenta, quæ vera fides, &c. omnia enim pendent ex testimonio veræ Ecclesiæ.

At contra obijciunt, PRIMO, illud Cant. 4. *Hortus conclusus, fons signatus, puteus aqua viuensis, &c.* quæ sine dubio dicuntur de Ecclesia: & tamen, exponit Augustinus illa omnia de folijs electis, lib. 5. de baptismo, cap. 27.

RESPONDEO PRIMO, sæpe Scripturam per figuram intellectionis attribueri aliquid toti, quod solum conuenit parti, sicut Matth. 27. dominorum latrones, qui erant cum Domino crucifixi, blasphemasse contra eum, cum tamen constet ex Luc. 23. vnum tantum eorū blasphemasse. Phil. 2. *Omnes quæ sua sunt, querunt.* Et tamen tales non erant permulti sancti, qui tunc viuebant, & præcipuè Philippenses.

SECUNDO dico, quæ dicuntur in Canticis de sponsa, non necessariò intelligenda esse de Ecclesia. Quidam enim ea intelligunt de Ecclesia; quidam de B. Virgine, quidā de qualibet anima perfecta, quod probabilius videtur. nam c. 6. dicitur: *Sexaginta sunt regina, & octoginta concubina, & adolescentularū non est numerus. vna est colūba mea, perfecta mea, vna est matrisua electa genitrici sua.* Quo loco si per vnicam illam sponsam intelligas Ecclesiam, quid intelliges per reginas, concubinas, & adolescentulas, quas omnes fouet sponsus & diligit: igitur per matrem intelligitur Ecclesia, per reginas, concubinas, & adolescentulas intelliguntur animæ imperfectiores, fideles tamen & bonæ. Dicitur enim ca. 1. *Propterea adolescentule dilexerunt te, at per vnicam, perfectam sponsam & columbam, intelligitur anima perfecta.* Sic etiam in eo quod dicitur c. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Si per amicā intelligas Ecclesiam, quid intelliges per cæteras filias? nū congregationem infidelium ab sit. loquitur igitur de anima perfecta, quæ inter multas peccatrices in eodem horto Ecclesiæ cōmoratur. Augustinus in epist. 48. *Dicuntur filia propter communionem Sacramentorum.*

Argumentum SECUNDO, Arca Noe figura, fuit Ecclesia, ut Augustinus docet li. 5. de Baptismo, cap. vlt. at in Arca Noe non fuerunt nisi qui saluandi erant ex aquis, ergo in Ecclesia non sunt nisi prædestinati.

RESPONDEO, similitudines non in omnibus cōuenire, alioqui omnis baptizatus esset etiam prædestinatus, quia 1. Pet. 3. comparatur Baptismus cum Arca Noe, & nō solum boni, sed etiā mali saluarentur, quia in Arca saluata sunt animalia munda & immunda. in eo igitur Arca conuenit cū Ecclesia, quod sicut extra Arcam nemo saluari potuit, ita nec extra Ecclesiam, ut Augustinus loco notato, Cyprianus

libro de vnitatē Ecclesiæ, & Hieronymus in epistola ad Damafum, de tribus hypostafibus, docent. nec est querenda alia similitudo.

Argumentum TERTIVM. Christus non est caput, nisi eius Ecclesiæ, quam saluabit, & quam exhibebit sibi in die iudicij gloriosam, nō habentem maculā, aut rugam, vt dicitur Ephes. 5. at soli prædestinati erunt salui, & gloriosi, igitur soli prædestinati ad Ecclesiam Christi pertinent.

RESPONDEO, cūm dicitur, Christus non est caput, nisi eius Ecclesiæ, quam saluabit, illud: *Eius Ecclesiæ*, potest significare, eius partis Ecclesiæ, quam saluabit, & tunc propositio est falsa. nam est caput totius corporis sui, licet quædam membra defitura sint esse membra, & in æternum peritura. Potest etiam significare illud: *Eius Ecclesiæ*, totam Ecclesiam, vt distinguitur ab alijs congregationibus infidelium, & tunc propositio est vera, sed consequentia est mala. Quamuis enim aliqua membra huius Ecclesiæ non saluentur, non propterea sequitur, Christum non saluare Ecclesiam suam, cuius est caput.

Argumentum QUARTVM. Corpus mysticū simile est corpori vero, sed totum corpus Christi verum cum omnibus suis partibus saluum, & gloriosum est, igitur etiam corpus mysticum in omnibus suis membris & partibus saluari debet.

RESPONDEO primò, similitudines non in omnibus conuenire. SECUNDò, sicut Corpus Christi verum saluum est, & gloriosum, quoad omnes partes formales, non tamen quoad omnes materiales; fluebant enim & mutabantur in Christo partes materiales, vt in nobis fieri videmus: ita etiam corpus mysticum saluum futurum est, quoad omnes partes formales, quæ sunt Apostoli, Prophetæ, Pastores, Doctores, &c. ex omni enim genere hominū aliqui saluantur, non tamen quoad omnes partes materiales, quæ sunt homines singulares.

Argumentum QUINTVM. Ecclesia est vnum ouile, Ioan. 10. at oues non sunt nisi prædestinati, vt Augustinus docet tract. 45. in Ioan. igitur soli prædestinati, sunt de Ecclesia.

RESPONDEO, nomen ouis in Scripturis interdum significare solos prædestinatos, vt Matthæi 25. vbi separantur oues ab hædis, & Ioan. 10. *Oues mea vocem meam audiunt.* Interdum tamen significare omnes in genere tam bonos, quam malos, qui sunt in Ecclesia, vt Ioan. vlt. *Pasce oues meas,* Et Psal. 73. *Iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ.* Et Ezechiel. 34. describuntur oues Dei, aliæ pingues, aliæ macilentæ, aliæ sanæ, aliæ ægrotae, &c. & quidem secundū hanc significationem argumentum non habet vllam vim. At secundum priorem respondemus, in ouili non esse solas oues, sed etiam hædos, vt patet Matth. 25. vbi separantur oues ab hædis, cūm antea simul fuissent in eodem ouili. Ouile autem dicitur, & si non solas oues contineat, à meliore parte. Quemadmodum Roma dicitur ciuitas, licet etiam multos non ciues complectatur.

Argumentum SEXTVM, Ioan. 10. *Alias oues habeo, quæ nō sunt ex hoc ouili.* Et Ioan. 11. *Iesus moriturus erat pro Gente, & non solum pro Gente, sed etiā vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vniū.* In quibus locis prædestinati dicuntur oues, & filij Dei, etiam cūm in erroribus Gētilitatis versarētur, quare prædestinati semper sunt de Ecclesia. Item 2. Timoth. 2. *Firmum Dei fundamentū stat, habens signaculū hoc, nouit Dominus, qui sunt eius.* Et 1. Ioan. 2. *Ex nobis exierūt, sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscū.* Igitur etiam antequam exirent, non erant ex

nobis, sed videbantur esse. Et confirmatur ex Augustino libro de corrept. & gratia, c. 9. vbi tractans loca citata, sic ait: *Quidā, inquit, filij Dei, propter susceptam vel temporaliter gratiam, dicuntur à nobis, nec sunt tamē à Deo.* Et infra: *Ex nobis, inquit, exierunt sed non erant ex nobis, hoc est, & quando videbantur in nobis, nō erant ex nobis. Item, non erant filij etiam quando videbantur in professione, & nomine filiorum.* Et infra: *Quia ergo non habuerunt perseuerantiam, sicut non verē discipuli Christi, ita nec verē filij Dei fuerunt etiā quādo esse videbantur, & ita vocabantur.* Præterea lib. 3. doctrinæ Christianæ, c. 32. arguens Ticonium, qui vocauerat corpus Domini mysticum, id est, Ecclesiam, corpus bipertitū: *Non ita, inquit, debuit appellari. Non enim reuera Domini corpus est, quod cū illo non erit in æternum.*

RESPONDEO, notandas esse pro explicatione horum locorum duas distinctiones. PRIMA est, hominem posse dici Christi ouem, filiū, mēbrum, duobus modis; vno modo secundum prædestinationem, altero modo secundum præsentem iustitiam. Hæc distinctio habetur apud Paulum; nam Rom. 8. dicit: *Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Et tamen in 2. Tim. 2. dicit de prædestinatis: *Novit Dominus qui sunt eius.* Itaque vnus, & idē potest esse Christi membrum, & non esse. Erit enim eius, si sit prædestinatus, & non erit, eius, si interim Spiritum eius non habeat. Idem docet Augustinus 4. lib. de Baptismo, c. 3. *Secundū præscientiam, inquit, multi etiam qui apertē foris sunt, & heretici appellantur, multis & bonis Catholicis meliores sunt.* Et tract. 45. in Ioan. *Secundum præscientiam, inquit, & prædestinationem quā multa oues foris? quā multi lupi intus?* Similia vide de bono perseuer. c. 8. de corrept. & gratia, c. 9.

Interest autem inter hæc, quod qui sunt oues, aut filij, aut membra, solum secundum prædestinationem, non sunt actu, sed solum potentia tales. Prædestinatio enim nil ponit in homine, sed est actus in ipso Deo manens: at qui sunt tales secundum præsentem iustitiam, sunt actu & simpliciter tales, quia in se reuera habent id, vnde tales appellantur. id quod apertē docet Augu. tract. 45. in Ioan. *Quid est, inquit, quod dixi, quā multa oues foris? quā multi luxuriantur casti futuri? quā multi blasphemant Christum, credituri in Christum? & hi oues sunt. Veruntamen modo alienam vocem audiunt, alienos sequuntur. Item quā multi intus laudant, blasphemantur? casti sunt, fornicantur? stant casuri? & non sunt oues, de prædestinatis enim loquimur.* Hæc ille. Vbi vide, quomodo dicat, in futuro, luxuriantur, casti futuri, &c. nam eodem modo potest dici, foris sunt, intus futuri. & ex hac distinctione satisfit illis locis Scripturæ adductis: dicuntur enim ibi oues, & filij Dei quidam, qui adhuc non erant in Ecclesia, quia tales erant secundum prædestinationem, & in potentia, non autem actu & simpliciter.

Pari ratione, cūm dicitur 2. Timot. 2. *Novit Dominus qui sunt eius,* sermo est de illis, qui sunt eius per prædestinationem, non autem de tota Ecclesia; nam ibidem subiungit: *In magna domo sunt vasa aurea, & argentea, & lignea, & fictilia.* Et similiter dicuntur reprobi, qui exierunt de Ecclesia; non fuisse ex nobis, quia non fuerunt ex nobis secundum prædestinationem, licet fuerint secundum Sacramentorum communionem. Quomodo etiam intelligi debet quod ait auctor operis imperfecti in Matth. hom. 20. vbi dicit, eum, qui ab Ecclesia cadit, nunquam fuisse Christianum, intelligit enim secundum prædestinationem.

Alter distinctio est, posse aliquem dici verē filium Dei, aut membrum corporis Christi duobus mo-

dis; vno modo veritate essentia, siue forma; altero modo veritate finis, vel, vt alij dicunt, veritate permanentia. Veritate essentia, est filius Dei, qui habet charitatem, 1. Ioan. 4. *Omnis qui diligit, ex Deo natus est.* Et similiter veritate essentia est membrum Christi, qui de eodem spiritu viuunt. 1. Cor. 12. *In vno spiritu omnes vos in vno corpore baptizati estis.* At veritate finis dicitur filius Dei, qui assequetur hereditatem; & qui non assequetur, videtur filius, sed non est. finis enim filiationis est hereditas. *Quod si filius, & heres per Deum,* Gal. 4. sic etiam veritate finis est membrum, qui saluabitur. na ad hoc vniuit sibi Christus Ecclesiam, tanquam corpus capiti, vt eam saluaret, vt dicitur Ephes. 4. itaque qui est in gratia, & tamen non est predestinatus, est verè filius, & membrum veritate essentia; & non est verè filius, nec membrum veritate finis. Et contra, qui non est in gratia & tamen est predestinatus, non est verè filius, nec membrum veritate essentia, & tamen est verè vtrumque veritate finis. De prima veritate intelligitur illud: *Qui seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est.* 1. Ioan. 2. de secunda intelligitur illud Ioan. 8. *si manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis.*

Quibus notatis, facile intelliguntur loca Augustini, vbi dicit iustos non predestinatos non esse verè filios, nec membra. Loquitur enim de veritate finis, non de veritate essentia. Nam ipse in iisdem locis se explicat. lib. de correptione & gratia, c. 9. postquam dixerat probos non predestinatos non esse verè filios, subiungit: *Non quia iustitiam simulauerunt, sed quia in ea non manserunt.* Et lib. 3. doctrinae Christianae, c. 32. reddens rationem cur dixerit, non verè pertinere ad corpus Christi eos, qui cum illo non erunt in aeternum: *Nunc, inquit, in vno sunt, non tamen semper in vno erunt. ipse est quippe ille seruus commemoratus in Evangelio, cuius Dominus cum venerit, diuidet eum, & partem eius cum hypocritis ponet.*

CAPVT VIII.

De non perfectis.

NON perfectos in Ecclesia, contra Pelagianorum & Anabaptistarum sententiam esse posse facile probari potest; nam si non essent in Ecclesia ij qui habent aliquam imperfectionem, nulla fuisset, neque esset, neque futura esset Ecclesia in terris. Nam excepto Christo, & B. Virgine, qui soli non faciunt Ecclesiam, nulli sunt, quamuis sanctissimi in hac vita, qui non habeant aliqua venialia peccata, quae tamen non tollunt iustitiam, nec faciunt hominem Deo inimicum, vt Pelagianum putabant. Id quod testatur imprimis diuina littera Psal. 31. *Tu remisisti impietatem peccati mei, pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno:* Quid est enim pro hac, nisi pro remissione; & sanctus igitur est aliquis, & tamen habet, quod sibi postulet remitti, 3. Reg. 8. *Nec enim est homo, qui non peccet.* Prouer. 24. *Septies in die cadet iustus, & resurget.* Eccl. 7. *Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* Matt. 6. iubentur omnes dicere: *Dimitte nobis debita nostra.* Iacobi 3. *In multis offendimus omnes.* 1. Ioan. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Quae certè testimonia clariora sunt, quam vt explicatione vlla indigeant.

Item testatur Concilium Mileuitanum, can. 7. & 8. vbi definitur, iustos dicere, non solum humiliter, sed etiam veraciter, & non solum pro alijs, sed etiam pro se: *Dimitte nobis debita nostra.*

Idem testatur veteres Patres, S. Cyprianus serm. de eleemosyna: *Quisquis se inculpatum dixerit, aut su-*

A *perbus, aut stultus est.* S. Gregorius Nazianenus orat. 2. in Iulianum: *Omni prorsus peccato vacare, supra humanae naturae modum Deus constituit.* B. Ambr. serm. 16. in Psal. 118. *Non potest, inquit, hoc iustus negare, quia nemo sine peccato est.* B. Chrysostr. in Pl. 39. *Nec ex perfectis, inquit, vniuersa constituta Ecclesia, sed habet etiam ocio, & concordiae deditos, &c.* S. Hieron. lib. 2. contra Pelagianos. *Iustos, inquit, esse concedo, sine omni autem peccato esse, non assentior.* Et lib. 3. ferè toto hoc idem probat, vbi tamen admittit, posse ad aliquod breuissimum tempus esse hominem sine omni peccato, non tamen diu.

B B. August. li. de spiritu & littera, c. vlt. docet posse hominem ex priuilegio Dei singulari viuere sine omni peccato; tamen re ipsa neminem esse, qui sic viuat, aut vixerit, excepto Christo. Idem dicit lib. de natura & gratia c. 36. vbi tamè excipit etiam B. Virginem, & epist. 89. & 95. & toto lib. de perfectis iustitiae: ac demum lib. 1. contra duas epistolas Pelagiani c. 14. *Nullus in Ecclesia, inquit, rectè posset ordinari minister, si dixisset Apostolus, si quis sine peccato est, vbi dixit, si quis sine crimine est; aut si dixisset, peccatum nullum habentes, vbi dixit, nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem dixerim.* B. Gregorius lib. 21. Moralium, c. 9. & in hac vita quidem multi sine crimine; sine peccato esse nullus valet.

C Argumenta in contrarium multa sunt, sed non omnia hic soluenda. Quae enim adferuntur ad probandum, per quodlibet peccatum perdi iustitiam; vel posse hominem viuere sine omni peccato, non egebunt solutione cum paulò post ostenderit, in Ecclesia esse optimos, & pessimos viros. Duo tantum sunt propria huius loci. Vnum ex Cant. 4. *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te.* Alteru Ephes. 5. *Vt exhiberet sibi ipsi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi.* Quem locum de Ecclesia Catholica huius temporis intelligendum esse docet Concilium Toletan. VI. ca. 1. explicans enim confessionem fidei, loco illius, Sanctam Ecclesiam, ait, Ecclesiam sine macula, aut ruga.

D **R**ESPONDEO ad PRIMVM, siue intelligatur illud de Ecclesia ratione vnus partis tantum, id est, ratione animarum iustarum, siue de anima perfecta quod magis probò, animam iustam dici totam pulchram, per hyperbolem, quae familiaris est amanti: vel quia anima iusta, & perfecta mortalibus caret peccatis, quae proprie maculam relinquunt, & vitat venialia, quantum licet per humanam fragilitatem; & si quae committit, mox delere studet. Id enim etsi non est esse immaculatum simpliciter, est tamen esse immaculatum pro statu huius vitae, vt August. explicat libro de perfectione iustitiae. Quomodo etiam nemo est perfectus in hac vita absolute, & tamen multi in Scripturis dicuntur perfecti, quia erant tales pro statu huius vitae. Gene. 6. *Noe vir iustus fuit, atque perfectus.* Phil. 3. *Quicumque perfecti sumus, hoc sentiamus.* Imo etiam dicuntur immaculati, qui sine dubio venialibus non carent. Psal. 17. *Et ero immaculatus cum eo.* Psal. 118. *Beati immaculati in via.* Ephes. 1. *Elegit nos in ipso, vt essemus sancti & immaculati in veritate.*

E Ad SECUNDVM dico PRIMò intelligi posse de Ecclesia, non vt nunc est, sed vt erit post resurrectionem: vt exponunt S. Hieronymus in cap. 31. Hieron. circa fin. S. August. lib. de perfectis iusti. & alibi. & B. Bernar. serm. 3. de festo omnium sanctorum. Neque obstat Concilium Tolet. nam etsi illa verba intellexit Concil. de Ecclesia huius temporis, tamen non definiuit, sic necessariò esse intelligenda. Dico tamen SECUNDò, probabilius esse, quod loquatur Apostolus de Ecclesia huius temporis,

sed tribuat per Synecdochen toti Ecclesiæ, quod vni parti conuenit. Qui enim sunt nunc in Ecclesia iusti sunt gloriosi per gratiæ pulchritudinem, quæ est gloria inchoata: sunt sine macula, vt paulò antè expositum est, & sunt sine ruga, quia per Baptismum renouati sunt, depositoque vetere homine induerunt nouum; rugæ enim signa sunt vetustatis. Ita hunc locum intelligunt, præter Concilium Tolet. iam citatum, Chrysofomus, Hierony. & Theophylactus in Comment.

CAPVT IX.

De magnis peccatoribus.

IAM verò in vna vera, & Catholica Christi Ecclesia non solum imperfectos, sed etiã graues peccatores esse, & non solum occultos, sed etiam manifestos, contra errorem Nouatianorum, Donatistarum, & Confessionistarum, probatur PRIMÒ, ex parabolis Euangeliorum de area, de reti, de conuiuio nuptiali, de decem virginibus, & de ouili, suprâ citatis, quibus Catholici ita confutarunt olim Donatistas, vt planè non inuenerint vllò modo quæ exirent, vt August. refert in Breuiculo collationis, explicans collationem tertiæ diei.

Præterea sunt alia loca apertissima, Matth. 18. *si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum, &c. si eos non audierit, dic Ecclesiæ, si Ecclesiâ non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus.* Hic negari non potest, quin sermo sit de vera Ecclesiâ; nam Christus loquitur de Ecclesia sua, & in hac Ecclesia constat inueniri peccatores, & tales peccatores, qui sæpe non emendantur per correptionem fraternam, nec etiam adhibitijs duobus testibus: & tamen in Ecclesia manet donec ab ipsa Ecclesiâ per sententiã Prælati eijciantur. Item Matt. 23. Dominus præcipit de malis, vt faciamus quod dicunt, non quod faciunt. & c. 24. describit præpositum malum, qui percutit conseruos, comedit, & bibit cum ebriosis, &c. & dicit: *Veniet Dominus eius in die, quâ non sperat, & diuidet eum, partemque eius cû hypocritis ponet.* Vbi de Præpositis Ecclesiæ agi docent Hilarius, Hieronymus, Chrysof. & alij in hunc locum. Item in epist. j. ad Corinth. c. 1. Paulus dicit scribere se Ecclesiæ Dei, quæ est Cor. & mox ibidem subdit. *Significatû est mihi, quod contiones sunt inter vos, &c. Et c. Audiat inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorẽ patris sui aliquis habeat.* Quid hic dicit non esse hanc verã Ecclesiã: at Apostolus dicit esse Ecclesiam Dei. non fuisse istû peccatorem grauissimû, & manifestum? at Apostolus hoc dicit, nõ fuisse in illa Ecclesiâ: at Apostolus iubet, vt expellant eum per excommunicationẽ, *Tollatur, inquit, de medio vestri, &c.*

Præterea Apocal. 2. & 3. scribit Ioann. septem Ecclesijs Asiæ, & ferè singulas reprehendit de rebus non leuib. Et notat Augustin. libro 2. contra Parmenianum. c. 10. non solum Ecclesias, sed etiam Præpositum reprehedit, significatum per Angelum Sardensis Ecclesiæ: *Nomen, inquit, habes quod vitas, sed mortuus es, esto vigilans, &c.* Adde quod tempore testamenti veteris, nunquam defuerunt grauissima peccata in populo Dei, & tamen nusquam legimus, quod Moyses, aut Samuel, aut alij Propheta, qui diuersis temporibus fuerunt, aut Maria, Anna, Elizabeth, Simeon, Zacharias, Ioannes Bapt. & alij iusti, quos Dominus inuenit in populo Iudæorû, separauerint se à reliquis pessimis hominibus, quantum ad templum, altare, sacrificia, & alia, quæ religionis sunt, ergo in eadem congregatione manebant boni & mali. quod argumentum valde vrget, & me-

ritò, S. Aug. in Breuiculo, collatione tertia.

A Probatur SECUNDO, ex testimonio Ecclesiæ Catholica, quæ erat tempore B. Augustini. B. Augustinus enim in Breuiculo collationum refert, collationem celeberrimã Carthagine habitã inter CCCVI. Episcopos Catholicos, quorum vnus ipse erat, & CCXCVI. Episcopos Donatistas. Tot enim fuisse indicat August. in collatione primæ diei. Deinde in collatione tertiæ diei refert, Donatistas coactos fatèri, esse in Ecclesia bonos & malos, prolata à Catholicis illa parabola de reti, pisces bonos & malos congregante: sed dixisse adhuc Donatistas, tantum occultos malos esse in Ecclesia, sicut in reti, dum est in mari, nõ discernuntur à piscatoribus pisces boni à malis, sed in littore discernuntur, & mox separantur. Ad hoc autem dicit respondisse Catholicos, propterea Ecclesiam comparant etiam esse arẽ, in qua discernuntur paleæ à frumento. imò magis apparent paleæ, quàm frumenta: & etiam Arcæ Noë, in qua etiam post egressum corui, quo significantur hæretici, adhuc remanserunt palam animalia munda & immunda.

Adit etiam August. quod cum calumniarentur Donatistæ, Catholicos duas Ecclesias facere, vnã in terris, quæ haberet bonos & malos, alteram in cælis, quæ non haberet nisi bonos; responderunt Catholici, se non duas Ecclesias facere, sed distinguere duo tempora Ecclesiæ, *Eandem, inquit, ipsam vnã, et sanctam Ecclesiã dixerunt nunc esse aliter, tunc aliter futuram, nunc habere malos mixtos, tunc non habituram, sicut non ideo duo Christi sunt, quia aliquando mortalis, aliquando immortalis fuerit Christus.* Quæ sunt notanda contra nostros Confessionistas, & Caluiniistas, qui duas Ecclesias fingunt.

Probatur TERTIO testimonijs Patrum. Cyprianus lib. 3. epist. 3. ad Maximum: *Impediri, inquit, non debet aut fides aut charitas nostra, vt quoniam Xizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedam.* Gregorius Naziãzenus in orat. 1. Apologetica, ante medium, comparat Ecclesiam ingenti beluæ ex varijs beluis cõpositæ, id est, magnis, paruis, feris, mitibus; &c. vt ostendat maximum esse laborem Episcopi, qui regere debet hominum genera, perfectos & imperfectos, bonos & malos. Chrysofomus multa similia dicit de peccatis eorum, qui ab Episcopis reguntur, li. 3. de sacerdotio. Idem in Psal. 39. in illud; multiplicatæ sunt super capillos capitis mei, &c. *Nec ex perfectis quidem vniuersa constat Ecclesia, sed habet eos etiam, qui otio, & socordia se dedunt, molleque & dissolutam vitam amplectuntur, & libenter seruiunt voluptatibus, & quoniam est vnum corpus, tanquam ex vna persona hæc, & illa pronunciat.*

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos vltra medium: *Arca Noe, inquit, Ecclesiæ typus fuit; vt in illa omnium animalium genera, ita & in hac vniuersarum, & gentium, & morû homines sunt: vt ibi pardus, hedi, lupus, & agni, ita & hic iusti, & peccatores, id est, vasa aurea, & argentea cum ligneis, & fictilibus commorantur.* Augustinus in tract. 6. in Ioann. *Nos, inquit, fatemur, in Ecclesia Catholica, & bonos, & malos esse, sed tanquam grana, & paleas.* Idem habet lib. 2. retract. c. 18. Libro post collationem, c. 7. & 20. Libro de vnitæte Ecclesiæ. c. 13. li. 18. de Ciuit. Dei, c. 49. & alibi. Fulgentius, lib. de fide ad Petrum, cap. 43. *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, arcam Dei esse Catholicã Ecclesiam, & intra eam vsque in finem seculi frumetõ mixtas paleas contineri, id est, bonis malos Sacramentorum communionem misceri.* Gregorius hom. 11. & 38. in Euangelia, docet, & probat multis argumentis, malos esse in Ecclesia.

Probatur Ultimo, ratione. Nam si soli boni essent in Ecclesia, frustra esset Sacramentum Pœnitentiæ, quod solis ijs administratur, qui sunt de Ecclesia. Præterea nemo certò sciret, qui sint de Ecclesia; incertum est enim qui sint reuera boni & qui nō. item mox atque prælati in aliquod peccatum incidissent, non essent amplius de Ecclesia, nec prælati, & proinde non oporteret eis amplius obedire: & similiter subditi mox atque peccarent, non essent amplius de grege; & proinde liceret pastoribus curam eorum non agere; ex quo summa confusio, & perturbatio oriretur.

At obijciunt PRIMO Scripturam, Isa. 52. *Non adijciet ultra, ut pertranscat per te incircumcisus, & immundus.* Et ibidē: *Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio eius.* Quem locum exponens Apostolus 2. Cor. 6. addit: *Et recipiam vos, dicit Dominus.* Itaque Deus in Ecclesiam non recipit, nisi eos, qui separant se ab immundis, & peccatoribus. Et rationem reddit ibidem Paulus dicens: *Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ cōuentio Christi ad Belial?* 1. Cor. 10. *Vnus panis, & vnū corpus multi sumus.* At panis non efficitur nisi ex frumento, non ex paleis, & frumento, Rom. 8. *Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Et 1. Cor. 12. *In vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus.* Ergo qui non habet spiritum vt sunt omnes peccatores, non est membrum Christi, si dicas, non est membrum viuum, tamen est membrum. Contra, quia membrum mortuum non est membrum, nisi æquiocè. ergo non est membrum verum, igitur non est membrum simpliciter.

RESPONDET ad primum B. Aug. libro contra Donatistas post collationem, c. 8. & 20. & in breuiculo collationis tercię diei, intelligi de Ecclesia triūphante, quod dicitur: *Non adijciet ultra, ut pertranscat per te incircumcisus, & immundus.* Et quod additur: *Recedite, exite &c.* intelligi de separatione, quæ debet fieri animo, & moribus, non autem corporali discessione ab eodem templo, & Sacramentis, &c.

At melius Cyrillus in hunc locū Isaiæ, à quo non videtur Hieronymus multum discrepare, docet secundum historicum sensum, agi de temporali persecutione Iudæorum, vt sensus sit, cum à captiuitate redieris, non adijciet ultra, id est, in longum tempus, aliquis infidelis persequitor per terras tuas eas vastando, pertransire: secundum mysticum autem sensum agi de Ecclesia, & prædicere Isaiam, fore, vt portæ inferi nō præualeant aduersus eam. Incircumcisi enim & immundi hostes Ecclesiæ præcipuè sunt dæmones. Pari ratione quod sequitur: *Recedite, recedite, &c.* secundum historicum sensum intelligitur de Iudæis, quos hortatur Isaias, vt exeant de Babylone cum finitum fuerit tempus captiuitatis: secundum mysticū sensum intelligitur de Christianis, qui debēt post Baptismum separari ab infidelium cœtibus, templis, sacrificijs, coniugijs, & cæteris rebus, quæ quoquo modo ad religionem pertinent. Et hoc modo intellexit hunc locum B. Paulus, & citauit 2. Cor. 6. non enim de commercio cum quibusuis peccatoribus, sed solū cum infidelibus agit. *Nolite iugum, inquit, ducere cū infidelibus; quæ pars fidei cum infidelis? quis autem consensus templo Dei cum idolis?*

Ad illud de vno pane, qui ex solo tritico fit, respondeo, similitudines non in omnibus conuenire. in hoc autem consistit similitudo panis, & Ecclesiæ, vt Cyprianus explicat epist. 6. lib. 1. ad Magnum, & Irenæus lib. 3. ca. 19. quod sicut ex multis granis per aquam fit vnus panis, ita ex multis hominibus per aquam Baptismi, vel per Spiritum Sanctum, qui

etiam dicitur aqua, Ezechiel. 36. & alibi, fit vnus populus Dei. Nemo enim est in Ecclesia, qui non sit baptizatus, & non participet aliquod donum vel internum, vel externum Spiritus sancti. Quanquam non est etiam verum, panem semper constare ex solo tritico. Interdum enim vel ex negligentia, vel ex malitia eorum, qui panē faciunt, admiscuntur etiam grana lolij; sicut in vino sæpe ex malitia vendentium admiscetur aqua. Denique idem ostenditur ex ipsis verbis Pauli, nam dicit: *Vnus panis, & vnū corpus sumus, qui de vno pane participamus.* At de vno participant boni & mali, alioqui non arguerentur à Paulo, 1. Corinth. 11. qui indignè communicant.

Ad Vltimum dico, malos non esse membra viuæ Corporis Christi, & hoc significari illis Scripturis. Ad id quod addebatur, igitur sunt æquiocè membra, &c. à multis solet concedi, malos non esse membra vera, nec simpliciter, corporis Ecclesiæ, sed tantum secundum quid, & æquiocè. Ita Ioann. Turcremata lib. 1. de c. 57. vbi probat ex Alex. de Ales, Hugone, & B. Thoma. idem etiam docēt Petrus à Soto, Melchior Canus, & alij, qui tamen etfi dicant malos non esse membra vera, dicunt nihilominus verè esse in Ecclesia, siue in corpore Ecclesiæ, & esse simpliciter fideles, seu Christianos. Neque enim sola membra sunt in corpore, sed etiam humores, dentes, pili, & alia quæ non sunt membra. Neque fideles aut Christiani dicuntur tales à charitate, sed à fide, siue à fidei professione. At si ita est, sequitur, Pontificem malum non esse caput Ecclesiæ: & alios Episcopos, si mali sint, non esse capita suarum Ecclesiarum. Caput enim non est humor aut pilus, sed membrum, & quidem præcipuum: at hoc est contra Concilium Constantiense, in quo sess. 15. damnatur error XXII. Ioannis Hufs, quo assererat pastorem malum esse æquiocè pastorem. & error XXX. quo assererat prælatum malum non esse verè prælatum.

RESPONDEO igitur membra posse considerari duobus modis: Vno modo, vt sunt res quædam secundum se, siue secundum essentiam, ac substantiam suam: alio modo, vt sunt instrumenta operatiua. Nā exempli gratia oculus hominis, & oculus bouis, vt sunt substantiæ quædam; differunt specie, ratione diuersæ animæ: at vt instrumenta operatiua sunt eiusdem speciei, quia idem habent obiectum.

Dico igitur, Episcopum malum, Presbyterum malum, Doctorem malum, esse membra mortua, & proinde non vera corporis Christi, quantum attinet ad rationem membri, vt est pars quædam viuæ corporis: tamen esse verissima membra in ratione instrumenti, id est, Papam & Episcopos esse vera capita, Doctores veros oculos, seu veram linguam huius corporis, &c. & ratio est, quia membra constituuntur viuæ per charitatem, qua impij carent: at instrumenta operatiua constituuntur per potestatem siue ordinis, siue iurisdictionis, quæ etiam sine gratia esse potest. Nam etfi in corpore naturali nō possit membrum mortuum esse verum instrumentum operationis, tamen in corpore mystico potest. In corpore enim naturali opera pendent ex bonitate instrumenti, quia anima non potest bene operari, nisi per bona instrumenta, nec opera vitæ exercere, nisi per instrumenta viuæ: at in corpore mystico opera non pendent ex bonitate, aut vita instrumenti. Anima enim huius corporis, id est Spiritus sanctus, æquè bene operatur per instrumenta bona & mala, viuæ & mortua, &c.

„ Obiectio SECUNDA. Ecclesia in Symbolo dicitur sancta, igitur non constat, nisi ex sanctis.

„ Nec sufficit, dicent, responsio eorum, qui dicunt
 „ Ecclesiam dici sanctam, quia vna pars est sancta.
 „ Nam tunc etiam dici posset Ecclesia scelerata,
 „ quia vna pars, imò maior pars est scelerata.

„ Respondeo, Ecclesiam dici, & verè esse sanctam,
 quia omnia, quæ ad ipsam constituendam pertinent,
 sunt sancta. Tria requiruntur ad Ecclesiam cõstituendam. PRIMÒ, Baptisma, quod sanctum esse nemo negare potest. SECUNDO, professio Christiana, id est, fidei, & morum, siue dogmatũ, & præceptorum Christianorum, quam professionem sanctam esse, & solam ipsam esse sanctam, certissimum est. Nec enim Iudæorum, Turcarum, Ethnicorum, Hæreticorum professio sancta est, sed solùm professio Christianorũ. TERTIO, vnio mēbrorum inter se, & cum capite saltem externa, & quoad ea, quæ ad religionem pertinent; quæ vnio etiã sine dubio est sancta. Dicitur etiam sancta propter sanctos, quos habet, & nõ propterea dici debet etiam scelerata; nam denominatio fit à meliori, & præterea, quia habere sanctos est proprium Ecclesiæ, quia ipsa sola habet verè sanctos: at habere malos non est proprium Ecclesiæ, id enim etiam alijs cõtribus conuenit. Denique sancta dici potest, quia tota est consecrata Deo; & quia caput eius Christus, est sanctus sanctorum.

„ Obiectio TERTIA. Non habet Deum Patrem,
 „ qui Ecclesiam non habet matrem, vt Cyprianus
 „ docet libro de vnitatem Ecclesiæ, & similiter, non
 „ habet Ecclesiam matrem, qui Deum nõ habet patrem. Sic autem improbi Deum non habent patrem: *Nam qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei,* Rom. 8. Et Ioan. 8. dicitur improbis. *Vos ex patre Diabolo estis.* Et I. Ioan. 3. *In hoc sunt manifesti filij Dei, & filij Diaboli, omnis qui non est iustus, non est ex Deo.* Ergo soli boni habent Ecclesiam matrem, ergo, soli boni sunt in Ecclesia.

RESPONDEO cũ Augustino libro cõtra Adimantũ, c. 5. nomẽ filij tribus modis accipi in Scripturis. VNO modo dicuntur filij ratione productionis, siue illa sit propriè generatio siue creatio, siue regeneratio; sic Dominus Christus propriè dicitur filius Dei, quia à Deo Patre generatus. dicuntur etiã omnes homines filij ratione creationis. Deut. 32. *Nunquid non ipse est pater tuus, qui fecit & creauit te?* Nec nõ ratione nouæ regenerationis dicuntur filij omnes iusti, & soli iusti, vt in locis notatis, Rom. 8. & I. Ioan. 3. SECUNDO dicuntur filij aliqui ratione imitationis, quomodo Galat. 4. & Rom. 4. vocat Apostolus filios Abrahamæ, eos qui fidẽ Abrahamæ imitantur, & Matt. 5. *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui vos oderunt, vt sitis filij patris vestri, &c.* Et hoc modo soli boni sunt filij Dei, mali omnes sunt filij Diaboli, vt dicitur, Ioan. 8. & I. Ioan. 3. locis notatis. TERTIO modo dicuntur filij ratione doctrinæ, quomodo I. Cor. 4. Apostolus vocat Corinthios filios, quia eos docuerat Euangeliũ, & Galat. 4. *Filioli mei, inquit, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Et hoc modo omnes qui sunt in Ecclesia, sunt filij Dei, & Ecclesiæ, quia tenent verã doctrinam Dei, & Ecclesiæ, tamen possunt esse boni & mali. Vnde Isa. 1. *Filios enutrimus, & exaltauimus, ipsi autem spreuerunt me.* Et Cant. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Vbi filia dicuntur animæ Christianæ sed malæ.

His notatis, ad argumentum responderetur, si de filijs doctrinæ agatur, falsam esse assumptionem; non enim est verum, solos iustos esse filios Dei, si solius doctrinæ ratio habeatur; si verò agatur de filijs Dei per regenerationem, aut imitationem, malam esse postremam illam consecutionem, ergo soli boni sunt in Ecclesia. in Ecclesia enim non sunt soli filij,

A sed etiam serui, quanquam isti non manent in domo in æternum, filij manent in æternum, Ioan. 8. & hoc est ad mentem B. Cypriani. Is enim non voluit dicere, non esse in Ecclesia nisi filios, sed non esse vlllos filios extra Ecclesiam, sicut non sunt vlli boni extra, licet sint aliqui mali intus. volebat enim terrere hæreticos & schismaticos, ac monere eos, ne putarent, se posse esse bonos, aut filios extra Ecclesiam.

„ Argumentum QUARTVM ex Cypriano lib. 1.
 „ epist. 6. ad Magnum: *In Ecclesia Dei, inquit, non nisi concordēs atque vnanimes habitant, loquente in Psalmis Spiritu sancto, & dicente, Deus, qui inhabitare facit vnanimes in domo.* Ergo peccatores, qui cum alijs rixas, & contentiones mouent, non sunt in Ecclesia.

B RESPONDEO, loqui Cyprianum non de quacunquẽ concordia, sed de illa, quæ opponitur schismati propriè dicto. agit enim ibi de Nouatianis schismaticis: alioqui dissensiones alias in Ecclesia esse posse, & re ipsa sæpe inueniri, testatur idem Cyprianus in sermone de lapsis, vbi inter alia peccata, quæ erant in hominibus in Ecclesia, ponit etiam odijs pertinacibus inuicem dissidere.

„ Argumentum QUINTVM ex Chrysofostomo
 „ & Theophylacto in 2. Tim. 2. vbi dicunt, illud: *In magna domo sunt vasa aurea, &c.* non posse intelligi de Ecclesia, sed de mundo, quia in Ecclesia non sunt vasa, nisi aurea & argentea.

C RESPONDEO, non negant, malos esse posse in Ecclesia, sed dicunt non esse necessarium, vt sint in Ecclesia: quia enim Apostolus dicit in magna domo sunt vasa aurea & argentea, fictilia & lignea, & notum est, in magna domo hæc omnia esse necessaria, ne quis putaret Ecclesiam non posse consistere sine malis, dicunt hi Patres; nomine domus non intelligi Ecclesiam, sed mundum, nam Ecclesia non indiget malis; imò quando erit in optimo statu suo, id est, in cælo, nullos habebit malos: at mundus ornatur ex malis, non quidem per se, sed per accidens, si enim non essent mali, in mundo, non exerceretur iustorum patientia, nec Dei iustitia.

D Argumentum SEXTVM ex Hieronymo, qui in comment. ad Ephes. 5. in illud: *Ecclesia subiecta est Christo: Ecclesia, inquit, Christi gloriosa est, nõ habes maculã, neque rugã, neque aliquid huiusmodi, qui ergo peccator est, aut aliqua sordē maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici.*

E RESPONDEO, significat Hieronymus, non posse malos de ea parte Ecclesiæ appellari, quæ solos perfectos continet; nam Hieronymus in c. 1. ad Gal. exponens illud: *Paulus Apostolus, &c. Ecclesijs Galatiæ.* volens explicare, quomodo cohæreant inter se verba Apostoli, qui nunc totas Ecclesias videtur laudare, nunc totas vituperare, ac reprehendere, dicit Ecclesiam dupliciter accipi, id est, non duas esse Ecclesias, sed de vna diuersimodè Scripturas loqui; interdum enim tribuit Scriptura toti Ecclesiæ, id quod est proprium perfectorum, vt carere macula, & ruga; interdum id quod est proprium imperfectorum, vt peccare, & correptione indigere. Cũ ergo laudatur Ecclesia, respiciendum est ad eam partem, quæ perfectos continet; cũ reprehenditur, ad eam quæ continet imperfectos.

Argumentum SEPTIMVM, Pacianus epist. 3. ad Sympronianum dicit, in Ecclesia non esse maculam, aut rugam, quia peccatores, donec non pœnitent eos vitæ prioris, non sunt in Ecclesia, cũ autem pœnitent, iam sani sunt, &c. RESPONDEO, non loquitur de omnibus peccatoribus, sed solum de peccatoribus, qui in hæresim labũtur, nam antea

dixerat, Ecclesiam carere macula, & rugis, quia caret hæreticis.

Argumentum OCTAVUM ex Augustino, qui lib. 2. contra Cresconium, c. 21. *Ac per hoc, inquit, etiam nesciente Ecclesia, propter malam, pollutamque conscientiam damnati à Christo, iam in corpore Christi non sunt, quod est Ecclesia, quoniam non potest Christus habere membra damnata.* Similia habet, li. 2. contra Petilianum, cap. vlt. lib. 4. de Baptismo, cap. 3. lib. 6. cap. 3. lib. 7. cap. 49. 50. & 51. lib. de vnitæ Ecclesiæ, c. vlt. lib. 3. doctrinæ Christianæ, cap. 32. & alibi.

RESPONDEO, propter hæc loca non solum Brentius & Calvinus, sed etiam aliqui Catholici fingunt duas Ecclesias, sed verè fingunt, nam nec scripturæ, nec Augustinus vsquam meminerunt duarum Ecclesiarum, sed vnus tantum. Certè in breuiculo collationum, collatione tertia, cum Donatistæ calumniarentur, Catholicos duas Ecclesias facere, vnã, quæ solos bonos, aliam, quæ bonos cum malis contineret: responderunt Catholici, se nunquam duas Ecclesias somniasse, sed tantum distinguere partes, vel tempora Ecclesiæ, partes quidem, quia aliter boni, aliter mali ad Ecclesiam pertinent, boni enim sunt pars interior, & quasi anima Ecclesiæ, mali sunt pars exterior, & quasi corpus, & dabant exemplum de homine interiore, & exteriori, qui non sunt duo homines, sed duæ partes eiusdem hominis.

Tempora autem distinguentes dicebant, Ecclesiam aliter esse nunc, aliter futuram post resurrectionem, nunc enim habet bonos & malos, tunc non habebit, nisi bonos; & ponebant exemplum de Christo, qui cum semper sit idem, tamen ante resurrectionem suam fuit mortalis & passibilis, postea immortalis & impassibilis. quam doctrinam idem Augustinus alibi sæpe confirmat, & varijs similitudinibus explicat. Nam lib. 7. contra Donatistas c. 51. dicit, bonos sic esse in domo Dei, quæ est Ecclesia, vt ipsi sint domus Dei constructa ex viuis lapidibus; malos sic esse in eadem domo, vt ipsi tamè non sint domus. & libro de vnitæ Ecclesiæ, c. vlt. dicit malos esse præcisos ab Ecclesia animo, non tamè corpore, quod est dicere, pertinere ad hominem exteriorem Ecclesiæ, non tamen ad interiorem. Et lib. 3. doctrinæ Christianæ, c. 32. explicans illud Cantic. 1. *Nigra sum, sed formosa, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles salomonis;* notat non esse dictum nigra fui, seu formosa sum, sed nigra sum & formosa, quia ipsa vna, & eadem Ecclesia nunc est nigra sicut tabernacula Cedar, propter peccatores, quos in se habet, & simul est formosa, sicut pelles Salomonis, id est, sicut tentoria regis, propter bonos, quos in se habet.

Idem Augustinus tract. 3. in Ioan. epistolam, docet malos esse quidem in Ecclesiæ corpore, non vt membra, sed vt humores corruptos, qui manent in pectore, qui reuera sunt in corpore, & tamen sunt etiam verè separati à membris corporis. Ex his responderetur, quando Augustinus dicit malos non esse in Ecclesia, debere intelligi non esse eo modo quo sunt boni, id est, non esse vt membra corporis viua.

Sed OBJICIES, quia B. Augustinus lib. 3. de Baptismo, c. 18. & lib. 1. c. 21. & 22. & lib. 6. cap. 3. & lib. 7. cap. 51. docet, solos sanctos esse illam Ecclesiam, quæ est fundata super petram, & cui data sunt clauis regni cælorum, & de qua dicitur, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.

RESPONDEO, Augustinum nihil aliud significare voluisse, quàm omnia priuilegia, quæ sunt à

A Deo concessa Ecclesiæ vniuersæ, propter solos sanctos concessa esse, id est in vtilitatem, & commodum eorum, qui salutem æternam consequuntur. nam alioqui idem Augustinus frequentissimè repetit, malos etiam Christianos vtiliter Sacramenta administrare, ac proinde regenerare homines, soluere, ligare, &c. Itaque in tract. 5. in Ioan. confert malos ministros canali lapideo, per quem transit aqua ad areolas, & cum nihil ipse vtilitatis acquirat, tamen causa est, vt herbæ, & flores in areolis nascantur, & crescant. quod idem fufius docet lib. 2. contra Parmenianum, c. 10. & 11.

B OBJECTIO NONA est Magdeburgensium Centur. 1. lib. 1. cap. 4. col. 171. vbi ex Scripturis probant duas esse Ecclesias, vnã bonorum, aliam malorum. Sic enim distinguitur Matt. 5. iustitia discipulorum à iustitia Phariseorum; Matth. 6. distinguuntur pij ab hypocritis; Matth. 7. distinguuntur cætus euntium per viam angustam, à cætu euntium per viam latam, & ibidem distinguitur domus fundata super petram, à domo fundata super arenam. constat autem Ecclesiam malorum non esse vnã sanctam Christi Ecclesiam, igitur vera Christi Ecclesia solos bonos amplectitur.

C RESPONDEO, in nullo horum locorum distinguuntur duas Ecclesias, sed solum diuersas qualitates eorum, qui in vna, atque eadem Ecclesia sunt, quemadmodum enim Matth. 13. distinguuntur boni pisces à malis; & tamen in eodem reti, quod Ecclesiam significat, tam isti, & quàm illi erant; ita quoque in eadem Ecclesia, quæ constat professione eiusdem fidei, & communicatione eorundem Sacramentorum, quidam sunt, qui ambulant per viam latam vitiorum, quidam per viam angustam virtutum, quidam sunt verè pij, quidam hypocritæ, quidam iustitiam Pharisaicam, quidam Apostolicam sequuntur. DENIQUE, quidam sunt veluti domus fundata super petram, quidam autem veluti domus fundata super arenam. Nec enim hoc loco duæ domus, duas Ecclesias significant, nisi velimus tot Ecclesias facere quot sunt homines, sic enim Dominus ait; *Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui edificauit domum suam supra petram, &c.*

D OBJECTIO DECIMA. Si Christi corpus Ecclesia est, non possunt esse partes, ac membra huius corporis, in quibus Christus nihil operatur; nihil autem operatur in impijs, & hypocritis, non igitur qui eiusmodi sunt, ad Christi Ecclesiam pertinere possunt. Item oportet omnino distinguere Christi regnum à regno Diaboli, sed omnes impij ad regnum Diaboli pertinent, soli igitur pij pertinent ad regnum Christi, quod est Ecclesia.

E RESPONDEO, non esse necesse, vt Christus in omnibus suis membris aliquid operetur, sunt enim quædam membra mortua, & arida, quæ solum adhærent reliquis externa coniunctione. & si autem Christi regnum distinctum sit à regno Diaboli, possunt tamen iidem homines ad vtrumque regnum pertinere; qui enim malis moribus præditi, in fide Catholica, & coniunctione cum cæteris fidelibus perseuerant, ad regnum Christi pertinent, quantum ad fidei professionem; ad regnum autem Diaboli, quantum ad morum perversitatem. Quare S. AVGVSTINVS in Psal. 47. homines impios, qui sunt in Ecclesia, dicit esse filios, & alienos; filios propter formam pietatis, alienos propter amissionem virtutum.

CAPVT X.

De infidelibus occultis.

RESTANT prostremò infideles occulti, id est ij, qui nec fidem internam, nec vllam Christianam virtutem habent, & tamen exterius propter temporale aliquod commodum fidem Catholicam profitentur, & communionem Sacramentorum veris fidelibus permiscuntur, quos quidem nullo modo ad veram Ecclesiam pertinere non solum Confessionistæ & Calvinistæ docent, sed etiam aliqui Catholicis, quorum vnus est Ioannes de Turrecremata, li. 4. de Ecclesia, par. 2. c. 20. Quâquam hic auctor nihil fortasse aliud dicere voluit, nisi requiri fidem, vt quis vnitus dici possit interna vnione corpori Christi, quod est Ecclesia, quod quidem verissimum est.

Nos tamen modum loquendi plurimum sequimur, qui docent, eos, qui sola externa professione coniuncti sunt fidelibus cæteris, esse veras partes exteriores, atque adeo etiam mēbra, licet arida, & mortua, corporis Ecclesie. Vide Thomam Vvaldensem tom. I. li. 2. c. 9. nu. 10. & c. 11. nu. 5. Ioannem Driedonem lib. 4. de Ecclesiasticis Scripturis, & dogmatibus, c. 2. par. 2. Petrum à Soto in Confessione Catholica, quam opposuit Confessione Vvirtembergensi, c. de Ecclesia, & c. de Concilijs, & in Apologia pro eadem Confessione par. 1. c. 11. Hosium Cardinalem, lib. 3. contra Prolegomena Brentij, & Melchiorum Canum li. 4. de Locis Theologicis, ca. vlt. ad argumentum XII.

AC PRIMVM hæc sententia demonstrari potest ex illis verbis: *Et nunc Antichristi multi facti sunt, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis mansissent vti que nobiscum*, I. Ioan. 2. Hoc enim loco Ioannes de hæreticis loquitur, quos Antichristos vocat, & dicit eos, antequam exirent; non fuisse ex nobis, id est, non fuisse Catholicos animo ac voluntate, sed hæreticos, atque Antichristos, & tamen ex nobis exiuisse, quia etiam non erant ex nobis, animo, ac voluntate, erant tamen ex nobis externa professione; sed posteaquam se prodiderunt, & in apertum schisma proruperunt, iam deserunt omnibus modis esse ex nobis.

Et quanquam S. Augustinus aliquando illa verba: *Non erant ex nobis*; exponit de prædestinatione, tamen in commentario huius loci exponit de hæreticis occultis. Sic enim ait Tract. 3. in epist. Ioannis. *Omnes hæretici, omnes schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia exeunt, sed non exirent, si ex nobis essent: antequam exirent ergo, non erant ex nobis, si antequam exirent, non erant ex nobis; multi intus sunt, non exierunt, & tamen Antichristi sunt*. Et infra: *Et qui intus sunt, certè sunt in corpore Domini nostri Jesu Christi quando adhuc curatur corpus ipsius; & sanitas perfecta non erit, nisi in resurrectione mortuorum: sic sunt in corpore Christi, quomodo humores mali; quando euomuntur, tunc releuatur corpus; sic & mali quando exeunt, tunc Ecclesia releuatur; & dicit, quando eos euomit, atque projicit corpus, ex me exierunt humores isti sed non erant ex me. Quid est non erant ex me: non de carne mea præcisit, sed peccus mihi premebant cum inessent*. Eodem modo exponit lib. 3. de Baptismo, cap. 19. & tract. 61. in Ioannem, quorum locorum verba infra adferemus.

SECUNDO demonstratur hoc idem ex testimonijs eorum Patrum, qui communi consensu docent, eos, qui sunt extra Ecclesiam, nullam habere auctoritatem, aut iurisdictionem in Ecclesiam. Vide Cyprianum lib. 1. epist. 6. & lib. 2. epist. 1. Optatum lib. 1. contra Parmenianum. Ambrosium lib. 1. de pæ-

Anitentia, c. 2. Hieronymum in Dialogo contra Luciferianos. Augustinum in Enchiridio, c. 65. & Celestinum Papam in epistola ad Clerum Constantinopolitanum, & in altera ad Ioannem Antiochenum quæ habetur in 1. tomo Cõcilij Ephesini, c. 18. & 19. & citantur etiam à Nicolao I. in epistola ad Michælem.

BEt sanè ipsa ratio manifestè hoc idè docet: quo pacto enim cogitari, aut fingi etiam potest, vt is habeat iurisdictionem, & proinde sit caput Ecclesie, qui nõ est membrum Ecclesie? quod enim vnquã fuit caput, quod non fuerit mēbrum? certum est autè, quidquid vnus, aut alter senserit, occultum hæreticum, si Episcopus, aut etiã summus Pontifex esset, non amittere iurisdictionem, nec dignitatem, aut nomen capit in Ecclesia, donec aut ipse se ab Ecclesia publicè separet, aut conuictus hæreseos inuitus separetur; nam propterea Celestinus & Nicolaus, locis citatis dicunt, Episcopum hæreticum, ex quo hæreses prædicare cœpit, neminem potuisse soluere, vel ligare, quia nimirum antequam publicè prædicare inciperet, etiam si corde iam concepisset errorè, adhuc poterat soluere, & ligare. Quod item confirmatur ex can. Audiuimus, 24. q. 1. vbi sic legimus: *Sin autem ex corde suo nouam hæresim confixerit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit*. Adde, quod si occulti hæretici nullam habere possent iurisdictionem, redderentur incerti omnes auctus, qui ex iurisdictione dependent, quod nõ parum Ecclesiam vniuersam perturbaret. Iam ergo si is, qui non est in Ecclesia, non potest habere auctoritatem in Ecclesia, & hæreticus occultus habere potest, & aliquando re ipsa habet auctoritatem in Ecclesia, certè hæreticus occultus esse potest in Ecclesia.

CTERTIO idem probatur ex Origene, Augustino, & Gregorio. ORIGENES hom. 21. in Iosue: *Etiã hic, inquit, in Hierusalem, id est, in Ecclesia sunt quidam Iebusæi, qui, & fide, & actibus peruersi sunt*. Nec dubium est, quin loquatur de occultis, nam statim adiungit: *Neque enim dicimus de ijs, qui manifestè, & euidenter criminosi sunt, vt non de Ecclesia expellantur*.

DAVGVSTINVS li. 3. de Baptismo c. 19. *Huius, inquit, fraternæ charitatis inimici, siue apertè foris sint, siue intus esse videantur, Pseudochristiani sunt, & Antichristi, inuentis enim occasionibus foras exeunt. Sed etiã si occasiones desint, cum intus videntur, ab illa inuisibili charitatis compage separati sunt*. Hæc Augustinus, qui cum de occultis hæreticis dicit, eos videri esse in Ecclesia, non significat, eos non esse reuera, sed non esse eo modo, quo esse videntur. Videntur enim esse vniti interna & externa coniunctione, membris cæteris, & tamen non sunt vniti, nisi coniunctione externa. Nam si reuera nullo modo essent intus, sed tantum esse viderentur, pari ratione, non verè exirent, quando apertè se produnt, sed exire viderentur. Augustinus autem dicit, inuentis occasionibus foras exeunt, & addit, eos esse separatos quidem, etiam antequam exeant, sed ab inuisibili charitatis compage, non ab externa Ecclesie communiõne: quemadmodum intelligi debet etiam, quod idem Augustinus dicit lib. 4. cap. 16. vbi dicit, hæreticos occultos separatos esse iudicandos, licet ipsi non exeant. loquitur enim de separatione interna, non de externa. neque proprium est hoc, apud Augustinum hæreticis occultis, sed omnibus peccatoribus, quos Augustinus affirmat non esse in corpore Christi, vt patet ex locis citatis capite superiore. Pergit loco notato Augustinus: *Vnde, inquit, Ioannes dixit, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, non ait, quod exeundo alieni facti sunt sed quod alieni erant, propter hoc eos exisse declarauit*.

Dicit & Apostolus Paulus, de quibusdam, qui circa fidem aberrauerant, in vna magna domo eos fuisse, credo quod nondum exierant.

Item lib. 4. c. 10. *Aut si zizania, inquit, sola dicenda sunt, quæ usque ad finem in maligno errore perdurant, & foris multa frumenta sunt, & intus multa zizania. Quorum verborum hic videretur esse sensus, vt intelligamus, extra Ecclesiam esse multos manifestos hæreticos, qui tandem conuertentur ad veram fidem; & intus in ipsa Ecclesia esse multos occultos hæreticos, qui nunquã conuertentur. Idem habet li. 1. de ciuit. Dei, c. 35. Meminerit sanè, inquit, in ipsis inimicis suis lateres ciues futuros, sicut ex illorũ numero etiam Dei ciuitas habet secum connexos cõmunionẽ Sacramentorum. Vbi illud est obseruandũ, de inimicis, qui sunt extra Ecclesiam, Augustinum dixisse, eos esse ciues, sed futuros, quia modo non sunt ciues, sed erũt tempore suo; at de inimicis, qui latent intra Ecclesiam non dixisse inimicos futuros, sed præsentẽs, iam enim sunt in ipsa Ecclesia, cùm tamen pertineant ad numerum inimicorum.*

Rursum Tract. 61. in Io. Tractans illud Io. 13. vbi legimus, Christum exeunte Iuda turbatum fuisse: *Hoc nobis, inquit, Dominus significare sua turbatione dignatus est, quod scilicet falsos fratres, et Dominici agri illa zizania, ita necesse est vsq; ad messis tẽpus inter frumenta tolerari, vt quãdo ex eis aliqua separari etiã ante messisurgẽs causa cõpellit, fieri hoc sine Ecclesiæ perturbatione non possit. Hac perturbatione sanctorum suorũ, per schismaticos, & hæreticos futurã, quodãmodo prænũcians Dominus præfigurauit in seipso, cũ exituro inde homine malo, & cõmixtionem frumentĩ, in qua diu fuerat toleratus, separatione apertissima relinẽuro, turbatus est, non carne, sed spiritu. Et infra declarat, quomodo Iudas vnus esset ex discipulis Domini, & tamen iã typũ gereret hæreticorũ: Vnus, inquit, numero non merito; vnus specie, non virtute, cõmixtione corporali, non vinculo spiritali, carnis adiunctione, non cordis socius unitate. Et infra: Vtrũque verum est, & ex nobis, & non ex nobis, secundũ aliud ex nobis, secundũ aliud non ex nobis, secundũ communionem Sacramentorum ex nobis, secundũ suorum proprietatem criminum non ex nobis. Item libro de gestis cum Emerito, ca. 1. Quidam, inquit, adhuc corde positi in parte Donati præsentiam nobis exhibent corporalem, carne intus, foris spiritu.*

Denique in libro de catechizandis rudib. c. 17. distinguit tria genera Christianorũ; hæreticos occultos; malos Catholicos, bonos Catholicos: *Sunt, inquit, qui propterea volunt esse Christiani, vt aut promereantur homines, à quibus temporalia sõmoda expectãt, aut quia offendere nolũt, quos timet, sed isti reprobi sunt, etsi ad tẽpus eos portat Ecclesia, sicut area vsque ad tẽpũ ventilationis paleã sustinet, si non se correxerint, & propter futuram sempiternã requiem Christiani esse cõperint, in fine separabuntur, nec sibi blandiantur, quod in area esse possunt cum frumento Dei, quia in horreo cũ illo non erunt, sed igni debito destinabuntur, sunt etiã alij meliori quidẽ spe, sed tamen non minore periculo, qui iam Deum timent, & non irrident Christianũ nomen, nec simulato corde intrant Ecclesiam Dei, sed in ista vita expectant felicitatem. Vbi manifestẽ vides, ex collatione horum duorum generum hominum, primum illud esse eorum, qui Deum non timent, sed irrident Christianũ nomen, & ficto corde intrant Ecclesiam, & tamen in ea sunt, & manent, ac numerum faciunt, donec aperta discessione non separantur.*

Gregorius lib. 13. Moral. ca. 4. explicans illa verba Iob. 16. *Rugæ meæ testimonium dicunt contra me. Quid, inquit, per rugas nisi duplicitas designatur? Rugæ itaque sunt sancta Ecclesia omnes, qui in ea dupliciter ui-*

unt; qui fidẽ vocibus clamant, operibus denegãt. Hi nimirum pacis tempore, quia huius mudi potestatibus eandẽ fidẽ honori esse conspiciũt, fideles se esse mentiũtur: sed cũ sancta Ecclesia subita aduersitatis procella turbauerit, ilico ostendũt quod in perfida mēte molliũtur. Et infra: Sed quia nũc intra sinũ fidei multos etiã reprobos tenet, cũ tempus persecutionis exarserit, ipsos hostes patitur, quos predicationis verbis alere antẽ videbãtur. Dicat ergo, Rugæ meæ testimonium dicũt contra me, id est, ipsi me insequẽdo increpãt, qui nũc in meo corpore positi duplicitatis suæ in se malitiã nõ emendãt. Et infra: Etiã pacis suæ tẽpore sancta Ecclesia falsiloquiũ patitur, dũ sunt in ea multi, qui de eternitatis promissione diffidũt, & tamẽ se fideles esse mētiuntur, sed cũ malitia tẽpus eruerit, is qui nunc metuens derogat ad contradicendũ, ante faciem venit, quia verbis veræ fidei apertis vocibus obstitit.

Quarto probatur ratione, ac primũ similitudo corporis humani id quod quærimus suadere potest. Est enim Ecclesia similitis corpori humano, vt Apostolus docet Rom. 12. & 1. Cor. 12. in corpore autem humano multa ac varia esse videmus partium genera, ita vt quædam viuant, & sentiant, quædam viuant, & nõ sentiant, quædam nec viuant, nec sentiant, vt notum est. Igitur in Ecclesia quoque nihil impedit, quo minus sint aliqui, qui habeãt fidẽ, & charitatẽ; quidam solam fidẽ; quidam ne ipsam quidem fidẽ, sed externam duntaxat coniunctionem.

Deinde si ij, qui fide interna carent, non sunt, nec esse possunt in Ecclesia, nulla erit inter nos, & hæreticos, amplius quæstio de Ecclesiæ visibilitate, proinde (quod ego certè magni facio) superuacaneæ erunt tot eruditissimorum hominum disputationes quæ hætenus prodierunt. Omnes enim qui hætenus scripserunt, id obijciunt Lutheranis, & Calvinistis, quod Ecclesiam inuisibilem faciant. Nullam autem futuram amplius quæstionem, ita probo.

Lutherani, & Calvinistæ signa visibilia quædam & externa Ecclesiæ statuunt, nimirum prædicationem verbi Dei, & Sacramentorum administrationem, & constanter docent, vbi quæ hæc signa conspiciuntur, ibi esse etiam veram Christi Ecclesiam, quia tamen solos iustos, & pios ad Ecclesiam veram pertinere volunt, & nemo potest certò scire, qui sunt verè iusti, & pij, inter tam multos, qui iustitiam, & pietatẽ exterius præ se ferunt, cùm certum sit, multos vbique esse hypocritas, & falsos fratres: Idcirco nostri rectè concludunt, eos facere Ecclesiam inuisibilem. Porro Lutheranis, & Calvinistis iustitia in sola fide consistit, idemque est apud eos, Ecclesiam esse cætum iustorum, & piorum, & esse cætum verè credentium; quis non igitur videt, nos cum illis planè conuenire, si omnes illos ab Ecclesia excludamus, qui veram fidẽ in corde non habent?

Ad Hæc, necesse est, vt nobis certitudine infallibili constet, qui cætus hominum sit vera Christi Ecclesia; nam cum Scripture traditiones, & omnia planè dogmata ex testimonio Ecclesiæ pendeant, nisi certissimi simus, quæ sit vera Ecclesia, incerta erunt prorsus omnia. At non potest certitudine infallibili nobis constare, quæ sit vera Ecclesia, si fides interna requiritur in quolibet membro, seu parte Ecclesiæ; quis enim certò nouit, in quibus sit ista fides? non igitur fides, aut aliquid aliud inuisibile, & occultum requiritur, vt quis aliquo modo pertineat ad Ecclesiam.

Respondent quidam ad hoc argumentum dupliciter. **P**rimo, satis certò posse cognosci cætum hominum fidelium, ita vt etiam videri dicatur, si effectus fidei conspiciatur, qualis est protestatio, & confessio fidei; nam etiam hominem verè & propriè

videre dicimus, cum tamen animum non videamus nisi in suis effectibus.

SECUNDO addunt, non esse necessarium, ut constet nobis distinctè qui sint illi homines, qui Ecclesiam faciunt, sed satis esse, si assignemus quemdam cœtum hominũ, intra quem certò sciamus, vel credamus esse omnes illos, qui ad Ecclesiam pertinent. Siquidem si cui ostenderetur populus Romanus vniuersus in foro, aut in theatro, vbi tamen essent etiam aliqui externi admisti, verè diceretur illum vidisse populum Romanum, tametsi discernere non potuisset Romanos ab externis.

Sed neutra solutio videtur satisfacere; ac prior quidem facilè refellitur; nam cognitio illa ex effectibus non est certa, sed coniecturalis, neque exemplum hominis conuincit, nam in primis effectus vitæ in homine naturales sunt, & necessarij, effectus autem fidei liberi sunt, ac voluntarij, proinde multò minus certi. Deinde nec ipsum hominem ita videmus, ut certitudine infallibili nobis constet, eum quem videmus esse hominem; siquidem fieri potest, ut cum nos hominem videre credimus, Angelum, aut dæmonem videamus in forma humana. Certè Abraham, Loth, Tobias, & alij in testamento veteri, non rarò homines esse crediderunt, qui Angeli erant: nos autem infallibilem certitudinem de Ecclesia habere volumus qualem habemus, non de ipso homine, sed de figura, & externis coloribus ac lineamentis corporis humani, in quorum visione decipi non possumus.

Posterior verò solutio multis de caussis non satisfacit. PRIMO, quia potest fieri, ut adeo crescat aliquando numerus hypocritarum, ut plures sint hæretici occulti, quam veri ac perfecti Catholici; tum autem non posset quisquam verè dicere, Hic cœtus est Ecclesia Christi, quandoquidè in eo cœtu, quem ostendit, maior pars ad Ecclesiam non pertinet, nec ipse scit, qui sint illi pauci, qui Ecclesiam faciunt, & quamvis sperandum sit, maiorem partem eorum, qui profitentur fidem, esse synceros, id tamen non est certum.

SECUNDO quia cum nunquam tota Ecclesia in vnum locum conueniat, ita ut possimus certò dicere, in hoc cœtu est Ecclesia, sed sparsa sit per varia loca, & de nulla parte certi sumus, an non sit tota illa pars sine vera fide, quocumque iuerimus, semper erimus dubij, an communicemus cum vera Christi Ecclesia. Neque his repugnat, quod alibi scriptum, Romanam Ecclesiam particularem non posse destitui vera fide; nam nec ipsa Romana Ecclesia particularis tota simul alicubi conuenit, sed sparsim congregatur in varijs Basilicis, quæ sunt in Romana ciuitate, nec certò scimus certitudine infallibili in eo cœtu ad quem nos fortè accedimus, non esse omnes sine vera fide in corde.

TERTIO, quia posset etiam fieri, ut totum generale Cœcilium esset extra Ecclesiam; quid enim magnum esset, si inter tot millia profitentium Christi fidem, trecenti, vel quadringenti homines, qui ad Concilium conueniunt, fide vera carerent? ita nimium res alioqui notissimæ, & quas certissimas esse oportet, in dubium reuocabuntur. Certè Brentius, ut in disputatione de Concilij annotauimus, ea ratione Conciliorum auctoritatem eleuat, quia non sumus certi, an vllus eorum Patrum fidem veram in corde habuerit, & proinde in Ecclesia Dei fuerit, non enim est columna & firmamentum veritatis falsa Ecclesia, sed vera.

QUARTO, quia si non scimus distinctè, qui sint, qui Ecclesiam cõstituunt, non tam sciemus, quæ sit

A Ecclesia quàm vbi sit, seu potius vbi lateat Ecclesia, quod quidem non satis est ad Ecclesiæ visibilitatem saluandam, de qua in sequenti capite disputandum erit. sed iam quid aliqui obijciant, videamus.

Obijciunt PRIMO, fundamentum & quasi formam Ecclesiæ esse fidem, cum legamus 1. Corint. 3. *Quasi bonus architectus fundamentum posui. Et: Fundamentũ aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus IESVS.* Ad Ephes. 2. *Super adificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo IESU.* Ephes. 4. *Vnus Deus, vna fides, vnum Baptisma.*

B RESPONDEO, formam Ecclesiæ non esse fidem internam (nisi Ecclesiam inuisibilem habere velimus) sed externam, id est, fidei confessionem, id quod apertissimè docet S. Augustinus libro 19. contra Faustum, cap. 11. & experientia idem testatur; illi enim admittuntur ad Ecclesiam, qui profitentur fidem. In locis autem allegatis fides non dicitur forma, vel fundamentum Ecclesiæ sed fundamentum iustitiæ, vel doctrinæ, quæ est in Ecclesia; adde, quòd Scripturæ, sicut in Ecclesia ponunt fidem, ita etiam ponunt charitatem, & omnia dona Spiritus sancti, & tamen nemo Catholicorum docet, non esse de Ecclesia eos, qui charitate & donis Spiritus sancti carent.

C Obijciunt SECUNDO, definitionem Concilij Lateranensis, quæ habetur ca. Firmiter, de summa Trinitate & fide Catholica: Vna est fidelium vniuersalis in Ecclesia, extra quam nemo saluatur: cui similis est definitio Nicolai Papæ, quæ habetur de consecrat. dist. 1. can. Ecclesia: Ecclesia est Catholicorum collectio; non sunt autem fideles & Catholici, qui fidem in corde non habent, etsi eam ore profiteantur.

D RESPONDEO, non esse has Ecclesiæ definitiones; nam Concilium Lateranense solùm alterere voluit, Ecclesiam esse vnã, non autem quid sit Ecclesia, accuratè describere. Appellauit autem Ecclesiam fidelium, quia hoc nomine distinguuntur Christiani baptizati, tum ab ijs, qui manifestè infideles sunt, tum etiam à catechumenis. Propriè enim apud veteres catechumeni non dicebantur fideles, ut supra ostendimus. Itaque idem est, ac si Conciliũ dixisset: Christianorum Ecclesia vna est, non multe. Adde SECUNDO, posse etiam nomen fidelis accipi pro eo qui fidem publicè profitetur, quemadmodum mox dicemus de nomine, Catholicus. Adde TERTIO, verissimè etiam dici potuisse, Ecclesiam fidelium, id est, eorum, qui veram fidem habent in corde vnã esse; Ecclesia enim præcipuè, & ex intentione fideles tantum colligit; cum autem admittentur aliqui ficti, & qui verè non credunt, id accidit præter intentionem Ecclesiæ. Si enim eos nosse posset, nunquam admitteret, aut casu admissos continuo excluderet.

E Porro in verbis illis Nicolai Papæ: *Ecclesia est Catholicorũ collectio*, necessariò cogimur dicere, vocari Catholicos eos, qui fidem Catholicam profitentur, quidquid sit de fide interna; iubet enim Nicolaus, ut non fiant Ecclesiæ, id est, ut ipse exponit, Catholicorum collectiones, sine nutu sedis Apostolicæ. Planum autem est, non aliter fieri posse Catholicorum collectiones, quàm conuocando in vnum locum eos, qui habentur, & dicuntur Catholici, id est, eos, qui publicè Catholicos se esse profitentur.

Obijciunt TERTIO, testimonia Patrũ, qui dicunt, hæreticos non esse verè Christianos, quales sunt Tertullianus lib. de pudicitia, Cyprianus li. 4. epist. 2. Athanasius serm. 2. contra Arianos, & Augusti-

nus libro de gratia Christi, cap. 11. at Ecclesia Christi non nisi Christianorum esse potest; non igitur ad Ecclesiam pertinent, qui veram fidem non habent. Respondeo, eos Patres loqui de manifestis hæreticis, qui nec in corde, nec in ore Christi fidem habent: Christianus enim, nomē est professionis, & illi dicuntur Christiani, qui Christi legem ac fidem publicè colunt ac sequuntur.

Obijciunt **Q V A R T O**, ante Christi aduētum non solum Synagogam Iudæorū ad Ecclesiam Dei pertinuisse, sed omnes præterea Gētiles, qui per orbem terræ dispersi, vnum Deum syncerè colebant. Ex quo videtur sequi, vt fides sit Ecclesiæ vinculum, & proinde qui fidem non habet, ad Ecclesiam non pertineat. Respondeo, omnibus sæculis eos omnes & solos Ecclesiam Dei constituisse, qui simul colligati erant confessione & protestatione, siue ea per sacrificia, siue alio modo fierent, vnius fidei in vnum Deum creatorem cæli & terræ.

Obijciunt **Vltimo**. Potissima causa, cur in Ecclesiæ membris includuntur hæretici occulti, illa esse videtur, vt constet nobis infallibili certitudine, quia cæteris hominum sit Ecclesia, at hæc certitudo haberi nequit, etiam si hæretici occulti ad Ecclesiam pertinere dicantur: quod his argumentis confirmatur.

P R I M O, non sunt Ecclesiæ mēbra, qui non sunt baptizati, at nemo scit certò qui sint verè baptizati, rùm quia character Baptismi est inuisibilis, tū etiam quia cum exterior Baptismus exhibetur, pauci adfunt qui videant, ac proinde ceteri fide humana contenti esse debent.

S E C V N D O, Ecclesia non potest esse sine Episcopis & Presbyteris, vt Hieronymus docet cōtra Luciferianos. At quis nouit certò, qui sint veri Episcopi & Presbyteri, cum id pendeat ab intentione ordinantis, & à characterē inuisibili?

T E R T I O, excommunicati non sunt de Ecclesia, vt nos supra docuimus; at multi sunt excommunicati occulti, nimirum excommunicati à iure, ipso facto, & non promulgati coram populo, ex quo cogimur dubitare, cum aliquem videmus, sit ne ille de Ecclesia, an non?

Q V A R T O, sæpè accidit, aut certè accidere potest, vt hæretici manifesti alicubi simulent se Catholicos, item Iudæi, Turcæ, Pagani, miscent se fidelibus, & tamen aut ipsi de Ecclesia non erunt, aut Ecclesiam esse dicemus cæterum hæreticorum, & Paganorum hypocritarum.

R E S P O N D E O ad **P R I M V M**, ad hoc, vt aliquis sit de corpore Ecclesiæ, nõ requiri characterem, sed externum Baptismum: nec externum Baptismum requiri, vt quis censeatur & sit de Ecclesia, sed tantū vt admittatur. Si quis enim petit admitti ad Ecclesiam, id nõ fiet sine Baptismo. Tamen si quis dicat se baptizatum, & non constet contrarium, admitteatur ad Sacramenta cætera, & per hoc erit de corpore Ecclesiæ: & signum huius est, quia si postea innotescat, illum non fuisse baptizatum, siquidem culpa ipsius id sit factum, expelletur de congregatione, nec recipietur, nisi post pœnitentiam baptizetur: at si non culpaciùs, non repelletur, sed perficietur in eo, quod deerat, nec iudicabitur non fuisse in Ecclesia, sed iudicabitur intrasse aliunde, quàm per ordinariam portam. Vnde Innocentius III. ca. Apostolicam, de Presbytero non baptizato, iudicauit Presbyterum non baptizatum verè fuisse in Ecclesia, & iussit pro eius anima offerri sacrificium, vt pro alijs fidelibus. Et Dionysius Alexandrinus, vt habemus libro 7. cap. 8. hist. Eccles. iudicauit quendam

A fuisse verè in Ecclesia, quem constabat non verè baptizatum, sed tantum percepisse alia Sacramenta, vt baptizatum.

Hæc videtur fuisse sententia Io. Driedonis lib. 4. de scrip. & dogm. Ecclesiast. cap. 2. part. 2. vbi sic loquitur: *Omnes, qui habentur, tanquam Sacramēto fidei visibiliter adscripti Ecclesiæ, secundum pacem quandam corporaliter cum Christiano populo conuersantes, dicuntur esse in Ecclesia, donec vel iudicio Ecclesiæ separentur, vel sua sponte exeant, ipsam Ecclesiam contemnentes, & persequentes.* Hæc ille. Qui satis apertè scribit, in Ecclesia esse non solum omnes baptizatos, sed omnes etiam illos, qui habentur pro baptizatis. Posset tamen etiam responderi, & melius, eos qui non sunt baptizati, & tamen habentur pro baptizatis, esse de Ecclesia secundum apparentiam exteriorem tantum, id est putatiuè, non verè, nec tamen inde sequitur, vt Ecclesia fiat inuisibilis. nam tamen non possunt aliqui probare se esse baptizatos, tamen pluri probare possunt: & Baptismus natura sua visibilis est.

C Ad **S E C V N D V M** dico, posse in Episcopis duo considerari. **P R I M O**, quod locum Christi teneant, & quod propterea debeamus illis obedientiam, & quod ipsi non possint nos decipere in ijs, quæ necessaria sunt ad salutem. **S E C V N D O**, quod habeant potestatem Ordinis & Iurisdictionis. Si **P R I M O** modo considerentur, certi sumus certitudine infallibili, quod isti, quos videmus, sint veri Episcopi & Pastores nostri. Nam ad hoc requiritur, nec fides, nec character ordinis, nec legitima electio, sed solum, vt habeantur pro talibus ab Ecclesia. Cum enim sint Episcopi propter Ecclesiam, non contra, Deus assistit, eis, qui pro talibus habentur, ne errent in Ecclesia docenda. Itaque sunt illi veri Episcopi, & Pastores, non absolute: sed quoad illa tria quæ diximus. Quod est idem, ac si diceremus, eos non esse quidem in se veros Episcopos, tamen donec pro talibus habentur ab Ecclesia, debent illis obedientiam, cum cōscientia etiam erronea obliget: item tenere eos locum Christi, de facto non de iure, cum re ipsa populum Christi nomine regant: denique non posse ab illis Ecclesiā decipi, cum Ecclesia non possit errare, & tamen eos teneatur sequi, quos pro veris Pastoribus habet. Quod postremum sano modo accipiendum est: si videlicet huiusmodi Episcopi in doctrina omnes cōueniant, aut summi Pontifices sint. neque enim dubium est, quin Episcopi particulares, si ab alijs dissideant, errare possint. Si **S E C V N D O** modo considerentur, nõ habemus certitudinem, nisi moralem, quod isti sint veri Episcopi, quamquam certum est certitudine infallibili, quod aliqui saltem sint veri, alioqui Deus Ecclesiam deseruisset: sed ad hoc, vt teneamus Ecclesiam certam & conspicuam, quantum ad capita & membra, sufficit prima consideratio.

D Ad **T E R T I V M** dico, excommunicatos occultos esse de Ecclesia, numero, non merito: de facto, non de iure.

E Ad **Q V A R T V M** dico, in primis difficile esse, vt eiusmodi homines non continuo detegantur, sed tamen etiam si longo tempore deludant Ecclesiam, nihil inde incommodi accidere posse: nam Ecclesia non eos numerat inter suos, nisi ratione professionis externæ (nec enim de internis homines iudicant) professio autem illa externa sanctissima est, licet ab illis malè vsurpetur. Itaque sunt illi de Ecclesiæ corpore, dum fidelibus iunguntur eo vinculo professionis & obedientiæ, quod Ecclesiam vniuersam ligat, & in vnum corpus redigit. Nec tamen

sequitur, Ecclesiam propterea esse cœtum hæreticorum, & Paganorum hypocritarum: nam etsi pauci quidam tales in Ecclesia sunt, tamen certi sumus certitudine fidei diuinæ, in eadem Ecclesia multos esse vere fideles, pios & electos, quemadmodum etiam in corpore humano inueniuntur, & vngues & capilli, qui non viuunt, & nemo tamen inde colligit, corpus humanum nihil esse, nisi vngues & capillos. Atque hæc dicta sunt iuxta sententiam Driedonis. Nam secundum alteram sententiam, quam nos paulo ante veriolem esse diximus, respōdendum erit, Iudæos, Turcas, Paganos, nec non manifestos Hæreticos, qui alicubi simulēt se esse Christianos & Catholicos, non esse de Ecclesia, nisi secundū apparentiam exteriorem, & putatiuē non verē. Neque inde sequeretur, vt Ecclesia fiat inuisibilis: nam si forte necesse sit, cognoscere, an huiusmodi homines sint Ecclesie Catholice membra, necne: cogi poterunt, vt ostendant admissionem suam ad Ecclesiam, id est, vt probent se baptizatos, vel recōciliatos, quæ visibilia, & sensibus externis exposita sunt. Alia vero ratio est de fide, alijsque internis virtutibus, quas qui in omnibus Ecclesie membris requirunt, ij faciunt Ecclesiam iam planē inuisibilem, & soli Deo notam, vt rectē Petrus à Soto Brentianis obiecit.

CAPVT XI.

Proponitur altera controuersia; An Ecclesia sit semper visibilis, siue, an errare & deficere possit.

EXPLICVMVS, quid sit Ecclesia, nunc dicendum est, qualis sit. Dissensio inter nos & hæreticos in tribus cōsistit. Primum enim illi dicunt, veram Ecclesiam esse inuisibilem, solumque Deo cognitā. Quo loco nota ex Friderico Staphilo in prima Apologia, par. 3. Lutheranos initio Ecclesiam inuisibilem fecisse. deinde tamen, cū viderent absurda, quæ inde sequebantur, secreto consilio statuisse, vt Ecclesia visibilis diceretur. Itaque cœperunt omnes docere, Ecclesiam esse visibilem: sed sic tamen, vt nomine visibilis, re inuisibilis esset.

Ad PRIMVM Lutherus in libro de seruo arbitrio, cū ei Erasimus obiecisset, nō esse credibile, Deum tam longo tempore deseruisse Ecclesiam, respondit, Deum nunquam deseruisse Ecclesiam, sed non esse Ecclesiam Christi illam, quæ vulgo dicitur Ecclesia, id est, Papam, Episcopos, Clericos, Monachos, & cæteram Catholicorum multitudinē, sed Ecclesiam esse quosdā paucos pios, quos, quasi reliquias, Deus conseruat. Et semper hoc fuisse in mundo, vt vera Ecclesia non esset illa, quæ dicebatur Ecclesia, sed pij quidam pauci. Et in lib. contra Catharinum dicit, Ecclesiam esse spiritualem, & sola fide perceptibilem. In libro de abroganda Missa priuata, par. 1. sic loquitur idem Lutherus: *Quis, inquit, Ecclesiam nobis monstrabit, cum sit occultata in Spiritu, & solum credatur: sicut dicitur: Credo Ecclesiam sanctam.*

Iam Magdeburgenses cent. 1. lib. 1. c. 4. col. 170. definiunt Ecclesiam cœtum visibilem: tamen col. 171. distinguunt duas Ecclesias, & col. 178. dicunt, veram Ecclesiam esse cœtum exiguum plerumque: falsam verò numero numerosissimum, quia ad veram soli illi pertinent, qui intrant per portam angustam id est verē pij: quæ Ecclesia proinde sit inuisibilis: & col. 181. dicunt, tempore Christi fuisse de Ecclesia vera Pastores, Magos, Zachariam, Simeonem, Mariam, Annam: non autem Pontifices & Sacerdotes, quia nimirum illi pij, isti impij erant.

A Philippus Melancthon in locis, loco 12. qui est de Ecclesia, repetit aliquoties Ecclesiam esse visibilem tamen ibidem dicit, in controuersijs sequendum esse verbum Dei iuxta confessionem veræ Ecclesie: hanc autem veram Ecclesiam dicit non esse Pontifices, & Sacerdotes, nec maiorem partem Concilij, sed quosdam pios & electos à Deo illuminatos: & ibidem dicit, tempore Elie Ecclesiam veram fuisse Eliam, Helisæum, & paucos alios illis adherentes: non autem cæteram Iudæorum multitudinem. Et tempore Christi Ecclesiam fuisse Zachariā, Simeonem, Mariam, Pastores, quia nimirum pij erant.

B Brentius in confessione Vvirtemberg. c. de Concilijs, dicit, habere Ecclesiam Dei promissionem, tamen non esse standum iudicio Conciliorum, quia pauci sunt ibi electi, & quia sæpe maior pars vincit meliorem. Et in Prolegomenis: *Vide, inquit, quod faciat (Petrus à Soto) Ecclesiam visibilem, & sensibus corporeis perspectam. Delendus igitur erit ille articulus Symboli Apostolici: Credo Ecclesiam sanctā Catholicam, & erit sic reponendus: Video & sentio Ecclesiam sanctam Catholicam.* Item Caluinus li. 4. Instit. c. 1. §. 7. *Bisariā, inquit, de Ecclesia sacra litteræ loquuntur: interdū enim cum Ecclesiam nominant, eam intelligunt quæ est reuera coram Deo, &c.* Et infra de hac loquēs. *Nobis, inquit, inuisibilem solius Dei oculis conspicuam credere Ecclesiam necesse est.* Et §. 3. *Ceterū, inquit, ad amplexandam eo modo Ecclesiam vnitatem, nihil opus est Ecclesiam ipsam oculis cernere, aut manibus palpate.*

C SECUNDO docent, visibilem Ecclesiam interdum ita errare in fide, & moribus, vt penitus deficiat, ita Caluinus in præfatione Instit. *sed non parum, inquit, à vero aberrant, dum Ecclesiam nō agnoscunt, nisi quam presenti oculo cernant.* Et infra. *Fremūt, inquit, nisi Ecclesia digito semper ostendatur.* Et infra. *Quin potius, inquit, permittamus Deo, vt quando ipse solus nouit, qui sui sunt, interdum etiam Ecclesia suæ exteriorem notitiam ab hominum aspectu auferat.*

D TERTIO docent, Ecclesiam veram id est inuisibilem non posse quidem deficere, nec errare in ijs, quæ necessario ad salutem pertinent, tamen in alijs errare posse. Ita Caluinus lib. 4. c. 8. Inst. §. 13. & alibi. Nos contrarium asserimus, ac singula suis argumentis confirmabimus.

CAPVT XII.

Ecclesiam esse visibilem.

PPRIMVM igitur, quod vera Ecclesia sit visibilis, probatur primo ex Scripturis omnibus, vbicumque inuenitur nomen Ecclesie, nā semper nomine Ecclesie visibilis cōgregatio significatur, nec vnum saltem locum Caluinus proferre potuit, nec protulit, vbi hoc nomen tribueretur cōgregationi inuisibili. Certē cū dicitur Num. 20. *Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem?* Ecclesia vocatur populus ille notissimus Israël, qui exierat de Ægypto. Sic 3. Reg. 8. de visibili Ecclesia manifestē loquitur Scriptura cū dicit. *Conuertit que Rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesie Israël: omnis enim Ecclesia Israël stabat.* Matt. 16. *Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam.* nomine petreæ siue intelligas Christū aut fidei confessionem, vt hæretici volunt, siue Petrū, vt nos credimus, semper fundamentum Ecclesie est aliquid sensibile vt patet, ac proinde Ecclesia ipsa est sensibilis, siue visibilis, nam etsi nunc neque Christum, neque Petrum videamus, tamen tunc vterquē sensibus corporeis expositus erat ad videndum, &

nunc vterque videtur, non in se, sed in vicario, aut successore suo. Sicut Regnum Neapolitanum non ideo est inuisibile, quia Rex abest, nam Rex videtur in suo Prorege. Matth. 18. *Dic Ecclesia, si Ecclesiam non audierit, &c.*

Certe neutrum seruari posset, si esset ecclesia inuisibilis, Act. 28. *Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere ecclesiam Dei.* Quomodo poterat regere Ecclesiam, quam non nouerant? Act. 15. *Illi quidē deducti ab Ecclesia pertrāsibant Phœnicem.* Et ibidē. *Cum venissent Hierosolymā suscepti sunt ab Ecclesia.* Et c. 18. *Ascendit Paulus, & saluauit Ecclesiam.* Quomodo ista conueniunt Ecclesiam inuisibilis. 1. Cor. 15. Gal. 1. & Philip. 3. Paulus dicit, se persequutum ecclesiam Dei, at notum est, quos persequatur, ex Actis Apost. c. 9. Denique 1. Timoth. 3. *Hæc tibi scribo, fili Timothee, ut scias, quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, &c.* At sanè non poterat in ea conuersari, nisi sciret, quamnam esset.

SECVNDO, probatur ex alijs Scripturis, vbi non nominatur, sed tamen apertè describitur Ecclesia, Psalm. 18. *In sole posuit tabernaculum suum.* exponit Augustinus tract. 2. in epist. Ioann. In manifesto posuit Ecclesiam suam, vt, sicut Sol non potest omnino latere, ita nec Ecclesia possit abscondi. Item Isaiæ 2. Daniel 2. & Micheæ 4. comparatur Ecclesia monti magno & conspicuo, qui nullo modo potest latere, secundum communem expositionem Hieronymi in ea loca, & Augustini tract. 1. in epist. Ioannis. Item illud Matth. 5. *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita.* Augustinus lib. de vni. eccl. c. 14. & alibi passim exponit de ecclesia. Denique, parabola Euangelicæ de area, de reti, de ouili, de conuiuio, &c. omnes ostendunt ecclesiam veram quæ est regnum cælorum, esse visibilem.

PROBATUR TERTIO, ex ipso ortu, & progressu ecclesie: nam, vt omitteremus statum Testamenti veteris, in quo adeo visibilis erat ecclesia, vt in ipsa carne portarunt visibile signum circumcisionis: In Testamento nouo sine dubio ecclesia Christiana tota erat in principio in Apostolis & discipulis Christi, qui adeo visibiles erant, vt super illos visibiliter Spiritus sanctus descenderit in die Pentecostes. Deinde, istis additi sunt visibiliter vna die homines ad tria millia, & rursus ad quinq; millia, per fidei Cōfessionem & Baptismum, vt patet Actor. 1. 2. 3. & 4. ac deinceps semper illi omnes, & soli habiti sunt de ecclesia Christi, qui ad illos primos se adiunxerunt per Baptismum, & Confessionem fidei, & inde non recesserunt per hæreses aut schismata, vel expulsi non sunt per excommunicationem.

QUARTO, probatur ex ipsa ratione ecclesie, ecclesia enim est societas quedam, non Angelorum neque animarum, sed hominum. Non autem dici potest societas hominum, nisi in externis & visibilibus signis consistat, nam non est societas, nisi se agnoscant ij, qui dicuntur socij, non autem se possunt homines agnoscere, nisi societatis vincula sint externa & visibilia. Et confirmatur ex more omnium humanarum societatum, nam in militiam, in ciuitatem, in regnum, & alia similia non aliter homines adscribuntur, quam signis visibilibus. Vnde Aug. lib. 19. contra Faustum, c. 11. *In nullum, inquit, nomen religionis seu verum, seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel sacramentorum visibilibus consortio colligentur.*

QUINTO, tempore Christi, vt volunt Philip. & Illyricus, ecclesia solum erat in Zacharia, Simeone, Anna, Maria, & paucis alijs pijs, non au-

tem in Pōtificibus, & cætera multitudine Iudæorū. At constat, quod Zacharias, Simeon, & cæteri communicabant cum Pontificibus in templo, sacrificijs, &c. Nam Zacharias in eodem templo sacrificabat: Anna ab eo templo non recedebat: Maria ibat singulis annis ad tēplum illud: Christus ipse mittebat leprosos ad Sacerdotes, & dicebat: *Quæ dicunt facite.* ergo, vel malè faciebant isti communicando falsæ Ecclesie: vel male faciunt Lutherani non communicando nobiscum, & non obediendo Pontifici.

SEXTO, probatur ex necessitate: nam tenemur omnes sub periculo æternæ mortis veræ Ecclesie nos adiungere, & in illa perseuerare, id est, capiti eius obedire, & cæteris membris communicare, vt patet ex Cypriano de simplicitate Prælatorum: Hieronymo in epist. 1. ad Damasum de nomine hypostasis, & Augustino lib. 4. de Baptismo, cap. 1. At hoc fieri non potest, si est Ecclesia inuisibilis.

SEPTIMO, ex dictis questione superiore: si enim Ecclesia est congregatio hominum vtentium Sacramentis ijsdem, & fidem Christi profitentium, sub regimine legitimorum pastorum, vt ibi probatum est, sequitur necessario etiam esse visibilem.

Vltimo, testimonijs veterum. Origenes homil. 30. in Matthæum, *Ecclesia, inquit, plena est fulgore ab Oriente vsque ad Occidentem, &c.* Cyprianus libro de vnitatem Ecclesie: *Ecclesia, inquit, Domini luce perfusa, radios suos per orbem terrarū spargit, &c.* Chryostomus hom. 4. in c. 6. Isaiæ, *Facilius, inquit, solem extinguere, quam Ecclesiam obscurari.* Augustinus lib. 3. contra epist. Parmeniani, c. 5. *Nulla, inquit, est securitas vnitatis, nisi ex promissis Dei, Ecclesia declarata, quæ supra montē vt dictum est constituta, abscondi nō potest.* Tract. 1. in epistolam Ioannis: *Nunquid digito ostendimus Ecclesiam, fratres mei? nonne aperta est? Et Tract. 2. Quid amplius dicturus sum, quā cæcos, qui tam magnum montem non vident? Qui contra lucernam, in candelabro positam, oculos claudunt?*

CAPVT XIII.

Ecclesiam visibilem non posse deficere.

IAM; quod Ecclesia ista vera & visibilis non possit deficere, facile probari potest. Notandum autem est, multos ex nostris tempus terere, dum probant, absolutè Ecclesiam non posse deficere: nam Caluinus & cæteri hæretici id concedunt: sed dicunt, intelligi debere de Ecclesia inuisibili. Probare igitur volumus, Ecclesiam visibilem non posse deficere: & nomine Ecclesie non intelligimus vnum, aut alterum hominem Christianum, sed multitudinem congregatam, in qua sint Prælati, & subditi.

Primum, id ostenditur ex Scripturis, vbi apertè nominatur Ecclesia, Matt. 16. *Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam.* Cui similis est ille 1. Timoth. 3. *Ut scias, quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis.* In vtroque loco agitur de Ecclesia visibili, vt ostendimus, & tamen adiunimus ipsam veritatem asserentem, portas inferorum non præualituras contra eam Ecclesiam.

SECVNDO, ex alijs locis, vbi aperta est promissio sine nomine Ecclesie, Matt. vlt. *Ecce ego vobiscū sum vsque ad consummationē sæculi.* Quæ verba ad Ecclesiam visibilem dicta sunt, nimirū ad Apostolos, & discipulos cæteros, quos in die ascensionis

suæ Dominus alloquutus est : & cum illi homines non essent permanfuri in corpore vsque ad mundi consummationem, necesse est dicere hanc permissionem pertinere ad eorum successores. Itaq; hunc locum de Ecclesiæ perpetua duratione intelligunt Leo I. in epist. 31. ad Pulcheriam Augustam, & Leo II. in epistola ad Constantinum Augustum.

Præterea Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerij, in edificatione corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filij Dei, in virum perfectum, & mensuram ætatis plenitudinis Christi.* vbi Apostolus docet, mansura in Ecclesia ista ministeria pastorum & doctorum, & continuam ædificationem corporis Christi, & proinde visibilem Ecclesiam, vsq; ad diem iudicij, nam quando sola esset in mundo Ecclesia inuisibilis, non inuenirentur ista ministeria, quæ non possunt exerceri, nisi se pastores & oves agnoscant : & notandum, quod licet veteres intelligant hunc locum de spiritali mensura corporis mystici : recentiores autem de corporali mensura corporum, quæ dicunt futura tantæ magnitudinis, quantæ fuerunt vel fuissent in perfecta sua ætate : tamen omnes intelligunt hunc locum de nouissimis diebus quando cõplebitur numerus electorum. Vide Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei, c. 15. 17. & 18. vbi vtramque explicationem tangit.

Præterea Psal. 47. *Deus fundauit eam in æternum.* id est, Ecclesiam suam, quæ est ciuitas eius, & Augustinus exponit, & res ipsa clamat. nam totus Psal. est de fundatione Ecclesiæ Christianæ, tanquã nouæ & visibilis ciuitatis, incipit enim : *Magnus dominus, & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Fundatur exultatione vniuersæ terræ, &c.* Item Isa. 61. (quod caput intelligi de Ecclesia noui Testamenti, docuit Christus Lucæ 4. cum in Synagoga citauit, & exposuit de aduentu suo initium huius capituli. *Spiritus Domini super me, &c.*) sic habetur. *Et fœdus perpetuum feriam eis : & scietur in Gẽtibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum : omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.* Profecto tam est perspicuus hic locus, vt expositione non egeat. Quomodo enim inuisibilis erit ille cœtus, de quo dicitur : *Omnes qui viderint eos cognoscent illos quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus?*

Accedant TERTIO testimonia ex parabolis, quibus omnium cõsensu significatur Ecclesia. Area enim in qua sunt grana & paleæ; & rete, in quo sunt boni & mali pisces; & ager, in quo sunt frumenta & zizania; & conuiuium in quo sunt boni & mali discumbentes; & ouile, in quo sunt oues & hædi, significant Ecclesiam visibilem, vt etiam hæretici fatentur. Nam ecclesia inuisibilis non habet malos & bonos, sed tantum bonos, secundum eorum sententiam. At eadem parabolæ docent, istam Ecclesiam visibilem nunquam interituram vsque ad diem iudicij, nam Matth. 3. dicitur : *Ipse permundabit aream suam, & triticum congregabit in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* quod sine dubio non fiet ante diem iudicij. Et Matth. 13. dicit : *Sinite utraq; crescere vsq; ad messem.* Et infra : *Messis autem consummatio sæculi est.* Et infra : *Sic erit in consummatione sæculi, exhibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, &c.*

QUARTO, probatur ex Scripturis, quæ loquuntur de regno Christi. Psal. 88. *Thronus eius sicut Sol in cõspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis.* Ibidem : *Et ponam in sæculũ sæculi semen*

eius, & thronũ eius sicut dies cœli. Dan. 2. *In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cœli Regnum quod in æternum non dissipabitur : & Regnum eius alteri populo non tradetur, &c.* Et Luc. 1. *Et Regni eius non erit finis.* Ista loca non possunt intelligi, nisi de vera & visibili Christi Ecclesia nunquam interitura. Nam Regnum Christi sine dubio est vera eius Ecclesia. Neq; regnum dici possunt aliquot homines occulti, & dispersi, & separati ab inuicem, qui se non nouerunt, qualis est Ecclesia inuisibilis Lutheranorum. Regnum enim est multitudo hominum congregatorum, qui se inuicem nouerunt.

Præterea in Psal. 88. vbi dicitur Christi Regnum æternum, dicitur etiã, quod in eo sint boni & mali, ac proinde, quod Ecclesia sit visibilis : *Si autem dereliquerint filij eius, inquit, legem meam, & iustitias meas non custodierint, &c. visitabo in virga iniquitatẽ eorum, & in verberibus peccata eorũ. misericordiã autem meam non dispergam ab eis, &c.* Quem locum pulchre exponit de flagellis Ecclesiæ S. Cyprianus in serm. de lapsis. In illo etiam cap. 2. Dan. vbi dicitur, Regnum Christi perpetuum : legimus quoq; illud Regnum, esse montem magnum implentem omnem terram, quem Isaias cap. 2. & Mich. cap. 4. vocabant montem manifestum, secundum LXX.

QUINTO, probatur testimonijs veterum : Origenes & Chrylóstomus locis citatis id affirmant, sed clarius Augustinus, & Bernardus. Augustinus in Psal. 101. concion. 2. disputans cõtra Donatistas, qui totam Ecclesiam visibilem perijisse dicebant, & in solis quibusdam iustis in Africa remansisse : *Sed, inquit, illa Ecclesia, quæ fuit omnium Gẽtium, iam nõ est, perijt, hoc dicunt, qui in illa non sunt. O impudentem vocem, illa non est, quia tu in illa nõ es. Vide, ne tu ideo non sis, nam illa erit, etsi tu non sis.* Et infra Ecclesiã ita loquentem introducit : *Quãdiu ero in isto sæculo? annũcia mihi, propter illos, qui dicunt, fuit, & iam nõ est, apostatauit, & perijt Ecclesia de omnibus Gẽtibus : & annunciat, nec vacua fuit vox ista : quis annunciat mihi nisi ipsa via? Quando annunciat? Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem sæculi.* Similia habet in Psal. 147. & li. de vnitæte Ecclesiæ, c. 13. & 20. & alibi.

Neque responderi potest, loqui Augustinum de Ecclesia inuisibili : nam illam non perijisse, nec perituram, Donatistæ admittebant, & ad se trahebant illud : *Ego vobiscũ sum vsq; ad consummationem sæculi.* vt Augustinus refert loco notato in Psal. 101. Bernardus serm. 79. in Cant. in illud : *Tenui eum, nec dimittam, donec introducã illum in domum matris meæ : Ita est, inquit, & tunc, & deinceps non deficit genus Christianum, nec fides de terra, nec charitas de Ecclesia. Venerunt flumina, flauerunt venti, & impegerrunt in eam, & nõ cecidit, eo quod fundata esset super petram : petra autem erat Christus. Itaq; nec verbositate Philosophorum, nec cauillationibus hereticorũ, nec gladijs persecutorũ, potuit ista, aut poterit aliquando separari à charitate Dei, &c.* Nec possunt hæc intelligi de Ecclesia inuisibili : nam illam non persequuntur gladij tyrannorum, nec verbositas Philosophorum, nec cauillationes hæreticorum : Itaq; visibilis Ecclesia non deficiet. Accedat Vincentius Lyrinensis, qui in suo communitario tanquam errorem grauissimum reprehendit Nestorij sententiam, qui dicebat, totam ecclesiam errasse, in mysterio Incarnationis, eo quod cæcos Doctores sequuta esset.

Vltimo, probatur hoc idem naturali ratione. PRIMVM enim si aliquando sola maneret in mundo ecclesia inuisibilis, aliquando etiam esset impossibilis salus ijs, qui sunt extra Ecclesiam. Nam non possunt saluari, nisi in Ecclesiam ingrediantur, quemadmo-

dum tempore Noe, peribant necessario, qui non habebant aditum ad arcam: at non possunt ingredi in Ecclesiam, quam ignorant, igitur non habent remedium.

Præterea de ratione vniuersæ Ecclesiæ est, vt sit visibilis, ergo si Ecclesia visibilis perit, nulla vera Ecclesia remanet.

Denique, vel homines illi occulti, qui Ecclesiam inuisibilem constituunt, profitentur palam fidem suam, & abstinent ab idolorum cultura, vel non: si profitentur, ergo non est ecclesia inuisibilis, sed maximè visibilis, sicut erat tempore Martyrum; si non profitentur, ergo nulla est Ecclesia: nam non est Ecclesia vera, in qua nulli sunt boni, & qui saluentur: non autem sunt boni, nec saluantur, qui non confitentur fidem, sed ea in corde retenta, exterius profitentur perfidiam & idololatriam, cum ad Rom. 10. dicat Apostolus: *Corde creditur ad iustitiã, ore autem confessio fit ad salutem.* Et Matt. 10. *Omnis, qui negauerit me coram hominibus, negabo eum coram Patre meo.* Ergo implicat contradictionẽ, Ecclesiam esse, & carere omnino forma visibili, nisi ponatur extra mundum, vbi nunquam fit necessarium fidem confiteri.

CAPVT XIV.

Ecclesiam non posse errare.

SUPEREST, vt probemus, Ecclesiam non posse errare villo modo, etiam non apostatãdo à Deo. Est tamen prius paulò diligentius explicanda sententia aduersariorum, & nostra.

Calvinus igitur dicit, istam propositionem, *Ecclesia non potest errare*, esse veram, si intelligatur cum duplici restrictione. **P**RIMA est, si Ecclesia non proponat dogmata extra Scripturam, id est, si rejiciat traditiones non scriptas, & solùm proponat fideliter, quæ habentur in Scripturis. Si autem quæras, an certi simus, quod Ecclesia proponet semper fideliter, quæ sunt in Scripturis.

RESPONDET, Ecclesiam semper proponere fideliter, quæ habentur in Scripturis, in rebus necessarijs ad salutem, non tamen in alijs, ac proinde semper remanere in Ecclesia nãuos aliquos errorum.

SECUNDA restrictio est, vt illud: *Ecclesia non potest errare*, intelligatur de sola Ecclesia vniuersali, non autem extendatur ad Episcopos, qui sunt Ecclesia representatiuè, vt nostri loquuntur, quilibet enim Episcopus gerit personam suæ Ecclesiæ particularis, & proinde omnes Episcopi gerunt personam totius Ecclesiæ: ita habet Calvinus lib. 4. cap. 8. §. 11. 12. 14. 15. maioris institutionis, & in minori institutione, cap. 8. §. 146. 148. 149. & 150. vbi tamen mendaciter & fraudulentè explicans sententiam nostram dicit, nos asserere, Ecclesiam non posse errare, siue vtatur verbo Dei, siue non: cum tamen ipse non ignoret, nos non loqui de verbo Dei absolutè, sed tantum de verbo scripto, ac dicere, Ecclesiam non posse errare, siue proponat, quæ habentur in Scripturis, siue dogmata extra scripturam.

Nostra igitur sententia est, Ecclesiam absolutè non posse errare, nec in rebus absolutè necessarijs, nec in alijs, quæ credenda, vel facienda nobis proponit, siue habeantur expressè in Scripturis, siue non: & cum dicimus, Ecclesiam non posse errare, id intelligimus tam de vniuersitate fidelium, quàm de vniuersitate Episcoporum, ita vt sensus sit eius propositionis: Ecclesia non potest errare, id est, id quod tenent omnes fideles, tanquam de fide, necessario est verum & de fide: & similiter id, quod do-

cent omnes Episcopi, tanquam ad fidem pertinens, necessario est verum & de fide.

His explicatis, probatur hæc veritas. **P**RIMO, de Ecclesia vniuersa, vt continet omnes fideles, ac primum ex illo 1. Timoth. 3. *Ecclesia Dei est columna & firmamentum veritatis.*

RESPONDET Calvinus, Ecclesiam dici columnam & firmamentum veritatis, quia conseruat tanquam fidissima custos prædicationem verbi Dei scripti, non quod in nulla re errare possit.

At Contra, nam in primis hoc modo officinæ librariorum essent columnæ veritatis, quæ diligentissimè custodiunt omnes Scripturas: deinde Apostolus non meminit hinc Scripturarum: sed simpliciter dicit, Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis. Præterea, multò amplius est, esse columnam, quàm simplicem custodem: nam columnæ innititur domus, & ea remota, cadit. Sic igitur Apostolus vocans Ecclesiam columnam veritatis, vult significare veritatem fidei, quoad nos, nisi Ecclesiæ auctoritate & verum esse quidquid Ecclesia probat, falsum quidquid illa improbat. Adde, quod etiam Ecclesia fuit columna, quando non erant Scripturæ, ex quo sequitur, non dici columnam propter custodiam Scripturarum. Denique, si de custodia ageretur, melius arcæ, quàm columnæ Paulus comparasset Ecclesiam: nec enim columnæ, sed arcæ libros custodiunt.

PRÆTEREA **S**ECUNDO, Ecclesia gubernatur à Christo, tanquam à capite & sponso suo, & à Spiritu sancto, tanquam ab anima, vt patet Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* Et Eph. 4. *Unum corpus, & vnus Spiritus.* Eph. 5. *Vir caput est mulieris, sicut Christus caput Ecclesiæ.* Ergo si Ecclesia in dogmatibus fidei, vel morum erraret, Christo & Spiritui sancto error tribueretur. Quocirca Ioan. 16. Dominus ait: *spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.*

RESPONDET Calvinus, Christum & Spiritum sanctum docere Ecclesiam omnem veritatem simpliciter necessariam, semper tamen relinquere aliquem nauum. Neque sequitur, tribui propterea Christo, aut Spiritui sancto errorem, sicut eis non tribuitur ignorantia, quæ sine dubio aliqua est in Ecclesia.

RESPONDEO, sicut vir, qui est caput mulieris, non tenetur remouere ab vxore omnem ignorantiam, tenetur tamen remouere omnem errorem, ex quo magnum aliquod malum oriatur, licet vxor excusetur per ignorantiam: ita etiam Christus tenetur remouere omnem errorem ab Ecclesia, ex quo magnum oritur malum, talis autem est omnis error circa fidem. Nam magnum est malum, quod Ecclesia falsa fide Deum colat, cum præcipuè cultus diuinus in Fide, Spe, & Charitate consistat, vt Augustinus docet in Enchiridio, cap. 3.

TERTIO, obligamur sub anathematis pœna, credere Ecclesiæ in omnibus, vt patet Matth. 18. *Quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus:* & Concilia omnia dicunt anathema non assentientibus Ecclesiæ decretis: at iniquum esset, sub tam graui pœna obligari ad assentiendum rebus incertis, & interdum falsis.

RESPONDET Calvinus, ideo Christum iussisse, vt Ecclesiam audiremus, quia sciebat, Ecclesiam nihil docturam extra verbum Dei scriptum. At contrã, nam, vt omittam plurima, quæ diximus in disputatione de traditionibus: vera Ecclesia docet, epistolam ad Romanos esse verbum Dei, epistolam ad Laodicenos non esse verbum Dei, & idem de

Euangelio Marci & Nicodemi, & similibus dici potest, quæ nusquam scripta sunt. non igitur est verum, Ecclesiam nihil docere extra verbum Dei scriptum.

QUARTO, Ecclesiam esse sanctam, docet Symbolum Apostolorum, ista autem sanctitas proprie in professione dogmatum consistit. ergo Christiana professio nihil continet, nisi sanctum, id est, verum, quo ad fidei doctrinam, & iustum, quoad præcepta morum, & in hoc reuera excellit omnibus professionibus Philosophorum, Ethnicorum, Iudæorum, Hæreticorum: Omnes enim habent dogmata aliqua falsa admista veris.

QUINTO, si esset vera Caluini sententia, maxima pars dogmatû fidei in dubium reuocari posset: nam multa sunt de fide, quæ non sunt absolutè necessaria ad salutem. Sane credere historias Testamenti veteris, vel Euangelia Marci & Lucæ esse canonica scripta, imo vllas esse diuinas Scripturas, non est omnino necessarium ad salutem: nam sine hac fide multi saluati sunt, antequam Scripturæ scriberentur, & postea tempore noui Testamenti, multæ barbaræ nationes: de quibus scribit Irenæus lib. 3. cap. 4. At hoc est absurdissimum, nec vlllo modo admitteret Caluinus posse dubitari de Scripturis: non igitur verum est, solum in rebus necessarijs ad salutem Ecclesiam non posse errare.

Probatur Vltimo ex Patribus: qui, vt supra ostendimus, in quæstione de iudice controuersiarum, omnes ad Ecclesiam prouocant in quæstionibus fidei quibuscunque: quod certè nullo modo facerēt, si Ecclesiam falli posse existimarent. Tertullianus libro de præscrip. Age, inquit, omnes Ecclesia errauerint, nullâ respexerit Spiritus sanctus. Augustinus lib. 1. contra Cresconium, cap. 33. Scripturarum à nobis tenetur veritas, cum id facimus, quod vniuersa iam placuit Ecclesia, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas, vt quonia sancta Scriptura fallere nō potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate S. Scriptura demonstrat. Et epist. 118. Disputare contra id, quod vniuersa Ecclesia sentit, insolentissima insania esse dicit.

Iam quod etiam Ecclesia repræsentatiuè non possit errare, probatur PRIMO, quia si omnes episcopi errarent, tota etiam Ecclesia erraret, quia tenentur populi sequi suos Pastores, dicente Domino Lucæ 10. Qui vos audit, me audit. Et Matth. 23. Quæcunque dixerint, facite. SECUNDO, ex epistola Concilij Ephesini ad Nestorium, vbi cogitur Nestorius, si Ecclesie satisfacere velit, iuramento confirmare, se ita sentire, vt sentiunt Orientis & Occidentis Episcopi. Item ex Augustino lib. 1. de Baptismo cap. 18. vocat decretum Concilij generalis, Ecclesie vniuersæ consensum: & merito, nam Ecclesia non docet nec decernit quidquam, nisi per suos Pastores, sicut quodlibet corpus per suum caput. Vnde etiam 3. Reg. 8. congregatio Sacerdotum & Seniorum vocatur omnis Ecclesia Israel. Et Chrysostomus exponit illud Matth. 18. Dic Ecclesia, id est, Pralato. Sed de his plura in materia de Concilijs.

CAPVT XV.

Soluuntur argumenta, quibus astruitur Ecclesia inuisibilis.

SUPEREST, vt argumenta aduersariorum diluamus. Ac primum, Ecclesiam esse inuisibilem, his testimonijs probant. Hier. 31. Dabo legem meam in cordibus eorum, & ero eis in Deum, & ipserunt mihi

A in populū. Vbi Deus distinguit ecclesiam noui Testamenti, ab ecclesia Testamenti veteris, quod illa fuerit cœtus quidā externus & propterea habuerit legē scriptam in tabulis externis, & lapideis: ista autem sit populus quidem interior, & propterea legē habeat scriptam in cordibus. Idem habetur Luc. 17. Regnum Dei non venit cū obseruatione: neq; dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim Regnū Dei intra vos est. Et Ioan. 4. VENIT hora, & nunc est, quādo veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Ergo Ecclesia noui Testamenti non consistit in aliquo signo exteriori, nec est alligata locis & ceremonijs corporalibus. Et Heb. 12. Non enim accessistis ad tractabilem mōtem, & accessibilem ignem, sed ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuientis, &c. Vbi comparat Synagogam monti Sinaï visibili & tangibili, ecclesiam autem mōti Sion spirituali. Item 1. Pet. 2. Et ipsi tanquam lapides viuī superadificamini domus spiritualis. sacerdotium sanctū, offerentes spirituales hostias Deo: at hæc domus est ecclesia. Deniq; ecclesiam esse, est articulus fidei, ergo non videtur ecclesia, sed creditur.

RESPONDEO ad primum locum, Hieremiam non conferre ecclesiam cum Synagoga, sed Testamentum nouum cum veteri, vt eo loco patet: & quamuis Testamentum nouum proprie sit charitas, quæ est lex in corde scripta, Testamentum vetus proprie sit doctrina exterior, siue lex scripta in lapidibus, tamen non sequitur, ecclesiam noui Testamenti esse inuisibilem: vt enim corpus cuiuslibet animalis visibile est, & tamen habet multa intus, quæ non videntur, vt cor, hepar, spiritus vitales, & similia: ita ecclesia visibilis habet multa inuisibilia, Fidem, Spem, Charitatem, &c. & quamuis hæc dona inuisibilia, sint necessaria in ecclesia, & in sola ecclesia, non tamen in omnibus eius partibus: sicut sensus est necessarius in animali, & solo animali, & tamen non est in omnibus eius partibus.

Ad SECUNDVM dico, per Regnum Dei Lucæ 17. intelligi vel gratiam, per quam Deus nūc regnat in cordibus hominum, vt exponit Theophylactus, vel ipsum Christum, vt Beda exponit: loquitur enim eo loco Christus de utroq; suo aduentu: Interrogauerant enim Pharisei, Quādo veniet Regnum Dei, id est Regnum Messie? Dominus autem respondet, Messiam venisse, & rursum etiam veturum in die iudicij. Itaque de aduentu primo ait: Regnum Dei non veniet cum obseruatione, ecce enim Regnū Dei intra vos est, id est, iam aduenit Messias, iam præsens est. De secundo subiungit. Et dicent vobis: Ecce hic, aut ecce illic, nolite exire: sicut enim fulgur corruscat de sub cœlo, &c. ita erit aduentus Filij hominis.

Ad TERTIVM dico, eo loco doceri, præcipuum cultum Dei in ecclesia internum futurum, sed non propterea sequitur, Ecclesiam ipsam esse inuisibilem, vt iam diximus: neque etiam sequitur, omnem cultum externum esse reiiciendum, & externa templa esse destruenda. Dominus enim eo loco non agit de loco orationis, sed de modo, & ritu. Si enim dicere voluisset, veros Dei cultores non amplius adoratos Deum in Hierusalem, neque in monte Garizim, falsum dixisset. Constat enim Petrum & Ioannem, post acceptum Spiritum sanctum, ascendisse in templum Hierosolymitanum ad horam orationis nonam, vt dicitur in Actis Apost. 3. Constat etiam, semper fuisse postea in Palæstina Christianos, qui Deum adorauerunt in Hierusalem, & in monte Garizim, & vbi cunq; eos esse contingebat. Loquitur ergo de ritu adorandi, siue orandi: & sensus est, neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem, id est, neque ritu Samarita-

norum, neque ritu Iudæorum, sed ritu Christianorum adorabitis, qui ritus est adorare in spiritu & veritate, quod duobus modis exponitur.

Chrysofomus, Cyrillus, & Euthymius in hunc locum, opponunt illud, *In Spiritu*, ceremonijs Iudæorum quatenus corporales erant: illud in veritate, iisdem ceremonijs, quatenus figuræ & vmbra erant rerum futurarum. Theophylactus, beatus Thomas, & Caietanus opponunt illud, *In Spiritu*, ritui Iudæorum, qui præcipue externus & corporalis erat: illud, *In veritate*, ritui Samaritanorum, qui falsus & erroneus erat: illi enim simul colebant Deum verum, & Deos falsos. Itaque Dominus dicit, ritum populi Christiani fore præcipue spiritualem, & simul verum ac purum ab omni errore, licet spiritualis ritus non excludat corporales ceremonias, quatenus profunt ad spirituales cultum promouendum.

Ad **QVARTVM** dico, cum Chrysofomo, Theophylacto, D. Thoma, & alijs, Apostolum ibi per montem Sion spirituales, & Ciuitatem Dei viuentis, non intelligere Ecclesiam militantem, sed triumphantem, quæ ex beatis spiritibus constat. Confert enim Synagogam cum Ecclesia, ac dicit, homines Testamenti veteris accessisse ad montem Syna corporeum, vt aliquo modo per corporeas imagines ibi Deum viderent: at homines noui Testamenti accessisse non re, sed spe, ad montem Sion spirituales, id est, ad gloriam beatorum, vbi Deus videtur facie ad faciem. vnde ibidem subditur: *Et multorum millium Angelorum frequentiam, & spiritus iustorum & perfectorum, &c.*

Ad **QVINTVM** respondeo, duobus modis dici aliquid spirituale. Vno modo, secundum substantiam. quomodo Ephes. 6. dicuntur *spiritualia nequitia in caelestibus*. Altero modo, secundum ordinationem ad Spiritum, quia ordinatur aliquid ad spiritum, vel spiritus in eo dominatur. Quomodo 1. Corinth. 2. dicitur homo spiritualis, & 1. Corinth. 15. corpus spirituale, & 1. Petr. 2. vocantur hostiæ spirituales omnia bona opera, vt Eleemosyna & Ieiunia. Beatus Petrus ergo cum dicit, Ecclesiam esse domum spirituales, intelligit hoc secundo modo: vult enim, Ecclesiam non esse domum ex lignis & lapidibus sed ex hominibus, Deo consecratis ædificatam.

Ad **SEXTVM** posset dici, in Symbolo non ponitum, Credo Ecclesiam, sed, *Credo sanctam Ecclesiam*. Porro sanctitatem Ecclesiæ sine dubio inuisibilem esse. Sed melius dico, in Ecclesia aliquid videri, & aliquid credi. Videmus enim eum cœtū hominum qui est Ecclesia, sed quod ille cœtus sit ipsa vera Christi Ecclesia, non videmus, sed credimus. Vera enim Ecclesia est, quæ profitetur Christi fidem. Quis autem euidenter scit, nostram fidem esse Christi? id quidem firma ac certissima fide credimus: sed aliud est credere, aliud videre: immo ipsum credere definitur ab Apostolo, Argumentum non apparentium.

Quod vt melius intelligatur, notandum est, omnem sententiam de fide, nasci, vel ex duabus propositionibus de fide, & tunc totam conclusionem ineuidentem esse: vel ex vna de fide, altera euidenti, & tunc conclusionem partim esse euidentem, partim ineuidentem. Talis est ista conclusio: Isti homines, qui nunc profitentur fidem sub Romano Pontifice, sunt Ecclesia Christi: nam oritur ex hoc syllogismo: Ecclesia Christi est cœtus hominum profitentium Christi fidem, sub regimine legitimorum Pastorum: sed isti qui subsunt hodie Romano Pontifici, sunt talis cœtus: igitur sunt Ecclesia Christi.

A In quo syllogismo maior est de fide, & proinde ineuidens. Minor est euidentis: nam nihil ponimus in minore, quod non oculis, aut auribus percipiatur. Rectè ergo inde infertur conclusio partim euidentis, & partim ineuidens.

Denique, res illa, seu (vt logicè loquamur) incomplexum illud, de quo prædicatur Ecclesiæ ratio ac definitio, visibile quiddam est: at cōplexum, seu connexio prædicati cum subiecto, sola fide tenetur. Nec desunt exempla, quibus hoc illustretur. Siquidem hominem illum, qui est Christus Dei Filius, Apostoli videbant, & tamen illum esse Christum Dei filium, non videbant, sed credebant. Vnde Ioan. 20. dictum est Thomæ, *Quia vidisti me, Thoma, credidisti*. Et in Symbolo dicimus: *Credo vnum Baptisma*, licet videamus, & sentiamus Baptisma, id est, aquæ asperionē, & verborum prolotionem. Non enim videmus, sed credimus illam aquæ asperionem, & verborum prolotionem esse Baptisma Christi, id est, Sacramentum quoddam.

CAPVT XVI.

Soluuntur argumenta, quibus aduersarij probant, Ecclesiam posse deficere.

C **I**AM quod Ecclesia possit deficere, & aliquando deficiat, probant his argumentis. **PRIMO**, initio mundi in solis Adamo & Eua Ecclesia tota consistebat, saltem in virtute: at vterque fidem amisit, & à Deo apostatauit, vt patet tum ex Gen. 3. tum ex Patribus. Ambrosio libro de Paradiso, cap. 6. Augustino Enchir. 45. & Prospero lib. de gratia Dei, contra collatorem, ante medium.

SECUNDO, tempore Moysis tota Ecclesia à Deo apostatauit. Nam Aaron summus Pontifex proposuit vitulum adorandum, & totus populus clamauit: *Hi sunt Dij tui Israel*. Exod. 32.

TERTIO, tempore Helix tota Ecclesia visibilis defecerat. Nam 3. Reg. 19. Helias dicit: *Relictus sum ego solus. Et Dominus ad eum: Reliqui mihi septē millia virorum in Israel, qui non curuauerunt genua ante Baal*, hos autem occultos fuisse non dubium est, cum eos ne Helias quidem cognosceret.

QVARTO, ex Isa. 1. *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognouit. A planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas*. Et Hier. 2. *Confusi sunt domus Israel, ipsi & Reges eorum, Principes, & Sacerdotes, & Prophete eorum, dicentes ligno; Pater meus es tu. Quid vultis mecum iudicio concedere? Omnes dereliquistis me, dicit Dominus*. Et 2. Paralip. 15. *Transibunt dies multi in Israel sine Deo vero, sine Sacerdote, & Doctore, & sine Lege*.

QVINTO, prædictum est, Ecclesiam istam visibilem cessaturam, Dan. 9. *Deficiet hostia, & sacrificium*. Luc. 18. *Filius hominis cum venerit, putas inueniet fidem in terra?* 2. Thessal. 2. *Nisi venerit discessio primū, & reuelatus fuerit homo peccati*. Itaque nobis Caluinus dictum esse existimat id, quod legimus Hierem. 7. *Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes: Templum Domini, templum Domini*. Vt enim antiqui illi Iudæi non credebant Prophetis prædicentibus desolationem, quia videbant se habere templum Domini, & externas ceremonias: ita nos gloriamur, quod habeamus antiqua templa, episcoporum successiones, Apostolicam sedem, & interim non attendimus ad Scripturas, quæ nobis desolationem apertè prædicunt.

SEXTO, Concilium Basileense generale deposuit

Eugenium tanquam hæreticum, & omnes ei adhaerentes, & elegit Felicem, deinde tamen Concilio concluso & soluto, iterum Eugenius in sedem irrepsit sine ulla canonica electione, & ab eo nati sunt quotquot postea fuerunt Papæ, Cardinales, & Episcopi: ergo saltem ab eo tempore Ecclesia Romano Pontifici adhærens, non fuit vera Ecclesia, & cum nulla fuerit alia visibilis, sequitur, visibilem Ecclesiam perijsse. Hoc argumentum Calvinus in præfatione Instit. ponit in ultimo loco tanquam fortissimum, & addit hæc verba: *Hic deprehensi hæreant necesse est, aut igitur aliter Ecclesiam definiant, aut omnes à nobis schismatici habebuntur.*

SEPTIMO, proferunt Patrum testimonia: ac primum Hilarius libro contra Auxentium, circa finem: *Malè, inquit, vos parietū amor capit: malè Ecclesiam Dei in tectis, adificijsque veneramini, malè sub his pacis nomen ingeritis: montes mihi, & lacus, & carceres, & voragines sunt tutiores.* Vbi dicit, adeo suo tempore fuisse obscuratam veram Ecclesiam, vt solum in latebris & cæuernis inueniretur. Deinde Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos de eodem tempore loquens: *Ingemuit, inquit, totus orbis, & se Ariannum esse admiratus est.* Item Basilius epif. 69. & 70. & Bernardus serm. 33. in Cantica, ita deplorant vitia Prælatorum omnium sui temporis, vt satis ostendant, eo tempore omnes declinasse in viam suam, & nullam fuisse visibilem Ecclesiam. Deniq; Chrysostomus hom. 49. in Matthæum, docet, interdum nullum esse visibilem signum, quo vera Ecclesia cognoscatur, & ideo tunc solum ad Scripturas esse recurrendum.

RESPONDEO, ad PRIMVM, si primos parentes peccasse, est Ecclesiam defecisse, tunc non solum visibilem, sed etiam inuisibilem Ecclesiam defecisse, quod est contra aduersarios. Dico, SECUNDO tunc non fuisse Ecclesiam: nec enim duo homines sunt Ecclesia, sed tantum fuisse initium Ecclesiæ, & initium tam materiale, quàm formale. Nam Adam fuit principiu Ecclesiæ materiale, quia primus omnium fuit de Ecclesia: fuit etiam formale principium quia fuit caput siue Doctor & Rector populi Dei, dum vixit. Porro caput Ecclesiæ nõ potest quidem errare docendo falsam doctrinam, tamen potest errare malè viuendo, & malè etiam sentiendo, vt priuatus homo, atque hoc tantum videmus accidisse Adamo: malè enim aliquando vixit, & forte etiam malè de Deo sensit, tamen non malè docuit.

Ad SECUNDVM, de peccato Aaronis & populi in cultu vituli aurei, dico eo tempore, neque caput, neque corpus Ecclesiæ defecisse: nam caput erat solus Moses, quem certum est non errasse. Aaron siquidem nondum erat Põtifex: nam postea factus est, vt patet Exod. 40. Non etiam corpus defecit, nam omnes Leuitæ immunes fuerunt ab eo peccato, vt patet ex eodem tricesimo secundo capite, vbi Moses dicit: *Si quis est Domini, iungatur mihi, congregatiq; sunt ad eum omnes filij Leui.*

Ad TERTIVM, de tẽpore Helix, negatur consequẽtia & antecedẽs huius argumenti. Cõsequẽtia quidem, quia nõ est eadem ratio populi Iudæorum, & populi Christianorum: nam populus Iudæorum non erat Ecclesia vniuersalis, vt est populus Christianorum, sed particularis, & propterea etiam extra illum populum inueniebantur fideles & iusti, vt Melchisedech, Iob, & postea Cornelius Centurio, & Eunuchus Candacis Reginx, & alij nonnulli. Itaque etiam si vniuersa Synagoga Iudæorum defecisset, non continuo omnis Ecclesia Dei in terris

A defecisset. Sed antecedens etiã negatur. Non enim ostendi potest, vnquam Synagoga Iudæorum defecisse omnino vsq; ad Christi aduentum, quo tempore etiam non tam defecit, quàm mutata est in melius.

Ad illud ergo de Helix dico: Helix non loqui de omni populo Iudæorum, sed solū de illa parte, quæ subiecta erat Regi Samariæ. Constat enim ex eodem lib. 3. Regum, tempore Helix regnasse in Hierusalem Asa, & post eum Iosaphat optimos Reges, & sub ipsis fuisse in Hierusalem populum & Sacerdotes manifestissimè in vera religione persistentes. Vnde Dominus: cum ait, *Reliqui mihi septem millia virorum,* addit, *In Israel.* Israel enim tunc dicebantur ij, qui erant sub Rege Samariæ, sicut ij, qui erant sub Rege Hierusalem dicebantur Iudas. Ex quo apparet euidenter, deceptum esse Philippū Melancthonem, qui in Locis communibus, cap. de Ecclesia, dicit, tempore Helix Ecclesiam fuisse in solo Helix, & Helisæo, & paucis Sacerdotibus. Quem etiam in errore sequutus est Calvinus præfatione Institutionum, qui hoc argumento de Helix præcipuè nititur.

Ad QUARTVM respondet Augustinus libro de vnitatem Ecclesiæ, ca. 12. & libro contra Donatistas, post collationem, cap. 20. vbi docet, Prophetas & Apostolos interdum reprehendere vniuersum populum, quasi nemo ibi sit bonus, cum tamen permulti sint boni, & è contrario interdum consolari omnes, quasi omnes sint boni, cum constet ibi multos esse malos. Ezech. 3. dicitur: *Omnis domus Israel attrita fronte est, & duro corde.* Et tamen c. 9. dicitur: *Signa Tau super frontes virorū gementium, & dolensium super cunctas abominaciones, quæ sunt in medio eius.* Ad Galat. 3. *O insensati Galata, quis vos fascinauit nõ obedire veritati?* Et tamen c. 6. ait: *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Ad illud ex Paralipomenon respõdeo, in primis solum intelligi de regno Israel, non de regno Iuda. Deinde fortasse loqui Scripturam de tempore, quod erat futurum post Messix aduentum: Nunc enim transeunt dies multi in Israel sine Deo, sine Sacerdote, sine Lege.

Ad QUINTVM dico, nos non gloriari in templis, & successione Episcoporum, & Apostolica sede secundum se, sed propter Christi promissionem, qui ait: *Tu es Petrus, & super hanc petra, &c. Et porta inferi non præualebunt, &c.* Qualem promissionem Iudæi nunquam habuerunt. Neque verum est, aliqui in Scripturis prædictam esse Ecclesiæ ruinam, sed potius contrarium vbique. Quare ad illud Danielis, etsi Hilarius can. 25. in Matthæum, & Hippolytus atque Apollinarius apud Hieronymum in c. 9. Danielis, intelligunt eam prophetiam de tempore Antichristi, tamen sine dubio decepti sunt. Loquitur enim Daniel apertissimè de euerfione Hierusalem, & cessatione sacrificij Iudæorum. Sic enim exponunt Chrysostomus & Theophylactus, & Hieronymus in caput 24. Matthæi, Augustinus epist. 80. ad Esichium, nec non Euseb. lib. 8. Euangel. demonstrat. cap. 2. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, Tertullianus libro contra Iudæos, cap. 5. alias 8. & communis opinio Hebræorum, ac Iulius Africanus apud Hieronymum, in cap. 9. Danielis.

Et hanc solutionem coguntur admittere hæretici: nam ipsi dicunt, nunc esse tempora Antichristi, & fuisse iam à multis sæculis, & tamen non cessauit hostia & sacrificium: ergo debent intelligere hunc lo-

cum Danielis non de tempore Antichristi, sed de euerfione Hierosolymæ, quod sanè ex Euangelio euidenter colligitur. Quod enim Matthæus c. 24. ait: *Cum uideritis abominationē desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stante in loco sancto, qui legit intelligat, tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.* Idem sic exposuit Lucas c. 21. *Cum uideritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote, quia appropinquauit desolatio eius, tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.*

Ad illud Luc. 28. *Putas inueniet fidē in terra?* dico, Dominum non loqui de fide simpliciter, sed de extrema quadam fide, quæ in paucis reperitur, & in paucissimis reperietur in ultimis diebus. Ita exponunt Hieron. in Dialog. contra Luciferianos, & August. libro de unitate Ecclesiæ, cap. 13. vel dicamus cum Theophylactō, loqui Dominum de fide absolutè, & uelle dicere paucos futuros fideles tempore Antichristi, non tamen nullos, nec tam paucos, ut non faciant Ecclesiam.

Ad illud Pauli dico, discessionis nomine, vel intelligi ipsum Antichristum, ut Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, & August. lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 19. exponunt, quem uolunt appellatum discessionem per methonymiam, quia erit causa, ut multi discedant à Christo: vel defectionem à Romano imperio, ut Ambrosius, Sedulius, & Primasius exponunt, quæ est ualde probabilis sententia: vel demum discessionem ab Ecclesia non generalem, sed particularem, id est, non omnium, sed multorum, uel omnium quidem, sed occultorū hæreticorum: ut enim pulchrè exponebant quidam ueteres apud Augustinum lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 19. sicut modo multi, qui aliquandiu fuerunt in Ecclesia ficto animo, tandem apertè discedunt per manifestam hæresis professionem, ita ueniente Antichristo, omnes prorsus, qui tunc inueniuntur in Ecclesia occulti hæretici, ab Ecclesia discedent, & Antichristo se adiungent.

Ad SEXTVM dico, Basileense Concilium initio quidem fuisse legitimum: nam & Legatus aderat Romani Pōtificis, & Episcopi plurimi: at quo tempore Eugenium deposuit & Felicem elegit, non fuit Concilium Ecclesiæ, sed conciliabulum schismaticum, seditiosum, & nullius prorsus auctoritatis. Sic enim appellatur in Concilio Lateranensi ultimo, sess. 11. & proinde Eugenium semper fuit uerus Pontifex, & mendacium est apertissimum Caluini, qui dicit, hoc Concilium vsque ad finem perdurasse in eadem auctoritate, & dignitate.

Nam in primis, quo tempore Concilium in Pontificem sententiam pronunciare ausum est, non erat in Concilio legatus Pontificis, & Episcopi præcipui omnes discesserant, sed Cardinalis quidam Arelatenfis assumpserat sibi munus præsidendi, & quia Episcopi paucissimi erant, introduxerunt in Synodum ingentem multitudinem presbyterorum, ita ut contra omnem formam antiquorum Conciliorum, non Episcoporum, sed presbyterorum Synodus esset.

Deinde eodem tempore agebatur Florentiæ concilium alterum, in quo præsidebat summus Pontifex, & cum eo sedebant Episcopi Latini & Græci sine comparatione plures, quam essent Basileenses, & unà cum Episcopis aderat Imperator Græcorum, & Legatus Imperatoris Latinorum, ut nullo modo dubitari posset, utrum ex duobus esset uerum Concilium Ecclesiæ generale.

Tertio, Deus quoque sententiam suam dicere uolens, tam horribili peste Basileam tunc affligebat ut maior pars eorum Patrum, qui ibi erant, uel ex-

tingi, uel fecedere coacti fuerint. Quæ omnia refert Aeneas Syluius in historia Concilij Basileensis, cui ipse interfuit, & quam ediderunt nuper hæretici Basileenses, tanquam sibi fauētē, propter damnatum Eugenium, cum reuera illis plurimum noceat. Adde, quod Concilium Basileense Lausannæ continuatum, subiecit se Nicolao, ut patet ex epistola Nicolai V.

Nunc ad loca Patrum. Ad Hilarium dico PRIMO, id quod respondit olim August. epist. 48. Donatistis idem testimonium obijcientibus Ecclesiam quidem interdum obscurari multitudine scandalorum, sed ita tamen, ut etiam tunc in suis firmissimus emineat, sicut reuera eo tempore, de quo loquitur Hilarius, eminebat Ecclesia in Iulio, Athanasio, Hilario, Eusebio Vercellensi, ac deinde in Damaso, Ambrosio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, alijsque non paucis firmissimis atque constantissimis Ecclesiæ columnis.

Dico SECVNDO, Hilarium loquitur eo loco tantum de Ecclesia Mediolanensi, in qua multi simplices uenerabatur Auxentium, ut Catholicum, cum tamen esset Arianus: nam mira calliditate agebat Auxentius, ut ab Arianis agnosceretur Arianus, & tamen à multis simplicibus crederetur Catholicus. Vult igitur Hilarius, non esse credendum Auxentio etiam si Episcopus uideretur, & in templo concionaretur, & melius esse, in carceribus & speluncis manere cum recta fide, quam in templo Dei cum hæreticis.

Hoc autem, quod dicitur de vna ciuitate, vna Basilica, & vno Episcopo, non potest trahi ad Ecclesiam uniuersam. Potest enim fieri, ut vnus Episcopus in vna vrbe, & vno templo doceat hæresim, non tamen ut omnes Episcopi in omnibus urbibus & templis mundi totius idem faciant.

Ad locum Hieronymi respondeo, in uerbis Hieronymi duas esse figuras: vnā intellectionis, cum ait: *Ingemuit orbis.* uocat enim orbem magnam partem orbis, non totum orbem: alteram abusiois, cum ait, *Arianum se esse miratus est.* uocat enim Arianos improprie eos, qui per ignorantiam subscripserant hæresi. Loquitur enim de illa multitudine Episcoporum, qui ex toto orbe conuenientes Arimini, ab Arianis decepti, decreuerunt, tollendum esse nomen *ὁμοιους*, quod quid significaret, non intellegebant, qui sine dubio non fuerunt hæretici, nec errantes, nisi materialiter: quemadmodum si quis nostrum blasphemam sententiam proferret lingua extranea, putans esse piam aliquam precationem, non proprie blasphemus dici posset. Quocirca iidem Episcopi, ut admoniti sunt, & fallaciam agnouerunt, continuo errorem etiam correxerunt & cum lacrymis pœnitentiam egerunt blasphemix, licet sola lingua prolata, & tum uidelicet ingemuit orbis, & se Arianum esse miratus est.

Ad Basilium dico, eum non deplorare in illis epistolis uitia Catholicorum, sed miseriam Ecclesiæ, propter infestationem hæreticorum: quæ enim dicuntur eo loco aduersus Episcopos, non dicuntur aduersus Episcopos Catholicos, ut Brentius putauit, sed aduersus Episcopos Arianos.

Et sanè credibile est, Brentium non ex ignorantia sed ex malitia peccasse. Nam ibidem, ut apud Episcopos Catholicos doceat nō esse ueram Ecclesiam, refert ex lib. 11. Ruffini hist. Eccles. cap. 6. Mosem Eremitam sanctum noluisse vllō modo ordinari ab Episcopo Alexandrino, qui erat post Romanum Pontificem primarius Patriarcha.

At in eodem libro & capite Ruffinus dicit, illum

Episcopum Alexandrinum fuisse Arianum, & fauissimum persecutorem Catholicorum, & propterea Mosem noluisse ab eo, sed ab aliquo Catholico ordinari, ita vt nulla ratione fraus & impudentia Brentij tegi vel excusari queat.

Ad Bernardum dico, eum reprehendere vitia mortuum, non vitia doctrinæ, & nõ propterea credidisse, Episcopos illos malos non fuisse verè Episcopos. Ipse enim serm. 66. in Cantica refellit ex instituto Apostolico hæreticos, qui dicebant, Episcopos malos non esse Episcopos.

Ad Chrysostrum iam responsum est supra, verba illa desumpta esse ex opere imperfecto, quod vel habet auctorem hæreticum Arianum, vel fuit ab hæreticis deprauatum. Vide homil. 48. vbi aperte vocat hæreticos homouianos.

CAPVT XVII.

Soluuntur argumenta, quibus aduersarij probant, Pastores Ecclesie omnes simul errare posse.

QUOD Ecclesia vel saltem omnes pastores Ecclesie simul errare possint, probatur **P R I M O**, quia tempore Michææ, Prophetæ omnes, qui erant **C C C C**. excepto Michæa, errauerunt, vt patet, lib. 3. Reg. 22. & proinde Ecclesia, quæ illos sequebatur, vt debebat, decepta fuit. **S E C V N D O**, Isa. 65. *Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniversi, &c.* **T E R T I O**, in passione Domini summus Sacerdos cum omnibus sacerdotibus, & senioribus populi condemnauerunt Christum esse reum mortis. Marc. 14. & totus etiam populus à sacerdotibus seductus, clamauit ad Pilatum: *Crucifige eum*, Marc. 15. Eodem tempore Apostoli omnes fidem amiserunt: nam Dominus Marc. vlt. *Exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis, &c.* Et Matth. 26. ait: *Omnes vos scandalum patiemini in me.*

Adde, quod non desunt etiam Catholici, qui dicant in passione Domini non mansisse veram fidem, nisi in sanctissima Virgine Maria, idque significari credunt vna illa candela, quæ sola accensa conseruatur, in triduo ante Pascha in officio nocturno. Ita Alexander Alenis 3. par. q. vlt. art. 2. & Ioannes de Turrecremata, lib. 1. de Ecclesia, cap. 30. & lib. 3. c. 61. Sed hæc satis leuia sunt, nec magno negotio resellentur.

Ad **P R I M V M** dico, illos **C C C C**. Prophetas manifestè fuisse Pseudopphetas, neque id ignorasse, vel ipsum Achab, qui eos consulebat. nam ibidem cum diceret Rex Iosaphat: *Non est hic aliquis Propheta Domini, per quem interrogemus Dominum?* Respondit Achab, *Remansit vnus, sed ego odi eum, quia non propheta mihi nisi malum.* Certe si quis nunc in media Saxonia consuleret **C C C C**. Ministros Lutheranos de fide iustificante, & postea vnum Catholicum: non esset mirum, si maior pars erraret. Et sicut nunc nõ sequitur totam Ecclesiam errare, etiam si errarent **C C C C**. Ministri Lutherani, quia præter Saxoniam & vicina quædam loca, sunt alia multa, vbi vera fides prædicatur, ita non sequitur omnes Doctores Iudæorum tempore Achab errasse, etiãsi errauerint **C C C C**. Prophetæ, qui in Samaria erant. nam præter eos Prophetas erant in Iudæa multi alij Prophetæ, & (quod potissimum est) erant sacerdotes in Hierusalem, quibus ex officio incumbabat, respondere ad consulta de lege Domini.

Ad **S E C V N D V M** dico, verba illa Prophetarum

A esse figurata, & dirigi quidem ad omnes, non tamen reuera intelligi debere de omnibus, sed de multis, vt supra diximus.

Ad **T E R T I V M** dico, Sacerdotes, & Pontifices non habuisse priuilegium non errandi in docendo populo nisi vsque ad tempora Christi, Christo autem præsentem, & docente, parum oberat illorum error. Immo hoc videtur prædictum per Hieremiam cap. 18. cum ait: *Peribit lex à sacerdote, verbum à propheta, concilium à sapiente.* Quamuis propter honorem sacerdotij Deus prouidit, vt sententia Pontificis Caiphæ in aliquo sensu, licet à Caipha non intento, esset vera & iusta. Nam Ioan. 11. dicitur, quia erat Pontifex anni illius, prophetauit: de qua re plura diximus in lib. 2. de Concilijs.

B Quod ad populum attinet, qui clamauit: *Crucifige*, dico eum populum non fuisse omnes Iudæos: sed aliquos tantum, & forte minorem partem: nam in ipsa vrbe Hierusalem erat Nicodemus, & Ioseph ab Arimathia, & multi alij, quibus id displicebat, & extra Hierusalem in tota reliqua Iudæa, & in toto orbe terrarum erant plurimi Iudæi dispersi, qui nihil sciebant de morte Christi, & proinde in vera fide, & religione permanebant.

Ad illud de Apostolis dico, **P R I M V M** Apostolos tunc non fuisse Episcopos nisi designatos, vt patet, sed solum partes Ecclesie materiales, quæ errare possunt, neque in eis solis Ecclesia consistebat: nam status Ecclesie Christianæ cū obligatione ad ingrediendum in eam inceptit in die Pentecostes, quando peractis omnibus mysterijs redemptionis cæperunt Apostoli in Hierusalem publicè promulgare fidem Christi, & Baptisma. Itaque etiam si Apostoli omnes tempore passionis Christi errassent circa fidem, nihil obfuisset eorum error Ecclesie vniuersali.

C Dico **S E C V N D O**, non esse probabile quod Apostoli fidem amiserint: nam non leguntur reprehensi, nisi de fide resurrectionis, illam autem non potuerunt amittere, cum eam non habuerint, nisi postquam Dominus resurrexit, etsi enim antea Christus sæpe illis prædicauerat se resurrecturum, tamen ipsi putauerant eum loqui figuratè, & non intellexerant, neque crediderant. Siquidem Luca 18. eum dixisset Dominus: *Occident eum, & tertia die resurget.* Subiungit Lucas: *Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbū istud absconditum ab eis, & non intelligebant, quæ dicebantur.* Et Ioan. 20. legimus, Petrum & Ioanem, audito à Magdalena sublatum esse corpus Domini de monumento, mox cucurrisse ad monumentum, & visis linteaminibus & sudario credidisse, nimirum Christi corpus fuisse ab aliquo sublatum: *Nam, inquit Ioan. nondū sciebāt Scripturas, quia oporteret eum à mortuis resurgere*, id est, ideo crediderunt ab aliquo sublatum, quia non sciebant eum debuisse resurgere. Præterea Luca 22. dictum est Petro: *Rogauit pro te, vt non deficiat fides tua.* Quomodo igitur credibile erit eadem nocte fidem Petri defecisse, ita vt non saltem in corde eius remaneret? nam quod in ore non permanserit certum est. Denique, Maria Magdalena summa charitate flagrabat in illo triduo, vt patet ex Ioan. 19. & 20. at sine fide non potest esse charitas, ergo non amiserat Magdalena fidem in Christum, quam ante habuerat, ergo non in sola **B**. Virgine fides permansit.

D Quod autem dicitur Marci vltimo: *Exprobrauit incredulitatem*, non significat eos amisisse fidem, quam habuerant, sed tardos fuisse ad credendum, quod nondum crediderant, quod quidem aliquod peccatum fuit, sed non propriè infidelitatis. Illud vero Matthæi 26. *Omnes vos scandalum patiemini in*

me in nocte ista, significat peccatum, quod commiserunt Apostoli fugiendo, & nimis timendo, & vacillando, etiam circa fidem, ex occasione Dominicæ Passionis: nec enim omnis vacillatio est infidelitas, sed solum vacillatio deliberata.

Miror autem Ioannem de Turrecremata, qui propter argumentum leuissimum de candela, dicit esse contra fidem vniuersalis Ecclesiæ, asserere, non in sola B. Virgine mansisse fidem in die passionis Domini. Nam Rupertus lib. 5. de diuin. offic. cap. 26. dicit vltimam candelam tempore suo consueuisse etiam extingui, & addit cap. 28. illis tribus noctibus post omnia lumina extincta, iterum postea ex lapide nouum ignem accendi solitum: & quidem per omnia lumina, quæ paulatim extinguebantur, significari prophetas, quos diuersis sæculis Iudæi occiderunt, & illos occidentes sibi ipsis tenebras mentis faciebant: per vltimam vero significari Christum, quem cum occiderunt, sibi ipsis tenebras densissimas pepererunt: per nouum autem lumē, quod singulis illis tribus noctibus ex lapide excutebatur,

A significari nouum lumen Christianorum, quod ex lapide Christo à Iudæis percussio in mentibus nostris ortum est.

Quod si neglecta consuetudine, antiquæ Ecclesiæ vim faciant in eo vsu, qui nunc est, vltimam candelam non extinguendi: potest cum Abulensi responderi quæst. 14. Prologitū Matthæum, per illam candelam significari B. Virginem, in quâ sola, vt piè creditur, fuit in illo triduo fides explicita resurrectionis. Ex quo tamen non sequitur in alijs fuisse errorem, vel infidelitatem, quia non tenebantur credere explicitè resurrectionem, nisi post legitimam eius promulgationem, & probationem, & præsertim illi, qui aberant à Hierusalem, & nihil de Christo audierunt, & sane videtur periculosum dicere in sola Virgine mansisse veram fidem: tum quia Ecclesia perijisset, non enim vna persona potest dici Ecclesia, cum Ecclesia sit populus & regnum Dei: tum etiam quia tunc illi qui aberant à Hierusalem, & vsque ad illud tempus habuerant veram fidem, mox illam amisissent sine sua culpa.

LIBER QVARTVS. DE NOTIS ECCLESIAE.

CAPVT PRIMVM.

Tractationem de notis Ecclesiæ vtilissimam esse.

VPEREST CONTROVERSA de notis veræ Ecclesiæ, quæ Controuersia vtilissima est: omnes enim consentunt, in sola vera Ecclesia esse veram fidem, veram peccatorum remissionem, veram spem salutis æternæ, adeo vt Cyprianus de simplicitate Prælatorum dicat: *cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt, ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel obiecti bestiarum animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: occidi talis potest, coronari non potest.*

Similia docent omnes Patres, nec hæretici ea negant: nam idcirco omnis hæresis ad se solam trahit veram Ecclesiam, & alios omnes extra Ecclesiam ponit, vt his verbis. Lactantius docet, lib. 4. cap. vlt. diuinarum institutionum. *Sola Catholica, inquit, Ecclesia est qua verū cultum retinet. Hic autem est fons veritatis, hoc est, domicilium fidei, hoc templum Dei, quo si quis non intrauerit, vel à quo si quis exierit, à spe vitæ, ac salutis æternæ alienus est. Sed tamen singuli quiq; hæreticorum cœtus se potissimū Christianos, & suā esse Catholicam Ecclesiam putant.* Itaque si in hac controuersia conueniremus, reliquæ omnes facillè componerentur. Duo igitur tractanda sunt. PRIMO refellenda sententia hæreticorum huius temporis de notis veræ Ecclesiæ. SECUNDO explicanda & defendenda sententia Catholicorum.

CAPVT II.

Refellitur sententia hæreticorum.

QUANTVM ad PRIMVM Lutherus in libro de Concilijs & Ecclesia, in vltima parte libri

A proponit has septem notas. PRIMO, veram & incorruptam prædicationem Euangelij. II. Legitimam administrationem Baptismi. III. Legitimum vsum Eucharistiæ. IV. Legitimum vsum clauium. V. Legitimam electionem ministrorum, qui doceant, & Sacramenta ministrent. VI. Orationem publicam & Psalmodiam, & Catechismum, sed lingua, quæ intelligatur ab omnibus. VII. Mysterium crucis, id est, tribulationes intus & extra, ita vt intus sit cœstitia, pusillanimitas, terrores: foris, paupertas, contemptus, & vt habeantur ab hominibus hæretici, cacodæmones, catharmata.

Notandum verò est, Lutherum valde cauisse, ne vllam notam reciperet earum quæ sunt in Symbolo Constantinopolitano, cum tamen omnia vetera concilia per eas notas, maxime per Apostolicam ecclesiam se discerni vellent ab omnibus sectis. Porro cæteri solent duas tantum proponere, quæ completuntur primas quinque notas Lutheri, id est, prædicationem synceram verbi Dei, & syncerum vsum Sacramentorum: & ex his duabus quælibet secta probat apud se esse veram Ecclesiam. Ita docet Confessio Augustana, art. 6. & in Apologia eiusdem. Item Brentius in Confessione Vvirmbergenfi capite de Ecclesia, & Ioannes Calvinus in Instit. lib. 4. cap. 1. §. 9. 10. & II. Centuriatores, Centur. I. lib. 1. cap. 4. colum. 173. & 174. & Centur. 1. lib. 2. cap. 4. colum. 179. 380. & 381. his duabus addunt alias duas, quæ possunt reduci ad quintam, & septimam Lutheri, id est, constantiam in confessione fidei, siue perseverantiam: & obedientiam erga ministros verbi, quatenus verbum ipsum administrant.

Hæ notæ non sunt vlllo modo sufficientes; nam imprimis non declarant, quæ non sit vera Ecclesia secundum hæreticos, nisi probabiliter: non enim

hinc scire possumus, qui sint electi, vel iusti, & potius discimus, ubi lateat Ecclesia, quam quæ sit præterea, neque hoc sufficienter declarant; id quod de singulis facile probari potest.

Ac primum de prima, tribus rationibus. PRIMVM enim, notæ debent esse propriæ, non communes, si enim velim designare tibi certum hominem, quem nunquam vidisti, vt mox atque eum videris, discernas ab alijs, non debeo dicere, est quidam qui habeat duos oculos, duas manus, &c. nam hæc sunt communes omnibus, neque etiam debeo eum designare per notas, quæ licet sint ei propriæ secundum rem, tamen non sunt propriæ opinione aliorum, cum multi sibi illas vendicare soleant: sic enim nunquam ille, qui quæritur, inueniretur.

Iam verò sincera prædicatio veritatis est nota communissima omnibus sectis, saltè opinione ipsarum: nam vel debet esse prædicatio pura ab omni errore, vel solum ab essentialibus & fundamentalibus. Si detur primum, ex hac ipsa nota colligemus, apud nullos Lutheranorum esse Ecclesiam, nam ipsi fatentur suas Ecclesias non carere præuiis. Lutherus libro de Ecclesia clarè dicit, verbum Dei esse notam, licet alias magis, alias minus purè prædicetur: & Caluinus idem fatetur, lib. 4. Instit. cap. 1. §. 12. Si secundum, iam erit nota communis multis sectis: certè Lutherani, & Zyvingliani non dissentient de fundamento præcipuo fidei, vt de Trinitate, & Incarnatione, immò etiam Pelagiani veram Ecclesiam habuissent, qui in primarijs articulis, antequam Nestorianos peperissent, nõ dissentiebant: vnde etiam Celestinus apud Augustinum lib. 2. de peccato originali, cap. 22. hac ratione conabatur ostendere se non esse extra Ecclesiam: & tamen Lutherani, & Caluinistæ nullos magis execrantur, quam Pelagianos, & nosideo potissimùm ponunt extra Ecclesiam, quia Pelagianos putant.

Præterea hoc secundo modo, etiam si re ipsa aliquibus non conueniat hæc nota, vt Anabaptistis, tamen omnibus conuenit opinione sua; quæ enim secta vnquam fuit, quæ non diceret se habere sinceram prædicationem veritatis? certè Augustinus libro contra epistolam fundamenti, cap. 4. dicit, Catholicam quidem Ecclesiam multis notis facile cognosci, sed hæreticos nihil habere nisi veritatis pollicitationem, id est, quod apud se sit vera, & sincera prædicatio.

SECUNDO, notæ debent esse notiores ea re, cuius sunt notæ, alioqui enim non sunt notæ, sed ignotæ. Iam aduersarij non volunt solum externam prædicationem verbi esse notam Ecclesie, sed prædicationem, & receptionem. Ibi enim dicunt esse veram Ecclesiam, ubi prædicatur, auditur, & creditur verbum. At quis nosse potest, ubi verè credatur verbū? præterea etiam de externa prædicatione: sine dubio notius est, quæ sit vera Ecclesia, quam quæ sit vera prædicatio verbi: nam id ab Ecclesia discimus, vt Irenæus, Tertullianus, Augustinus, & omnes veteres docent.

Irenæus lib. 3. cap. 2. *Quidenim, inquit, & si de aliqua modica questione disceptatio orta fuisset, nõne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, & ab eis sumere de presenti questione, quod certum & reliquidum est?* Tertull. lib. de præscript. *Quid, inquit, prædicauerint Apostoli, quid illis Christus reuelauerit, & hic perscribã non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli considerunt: si hæc ita sunt, constat proinde omnè doctrinam, quæ cum illis Ecclesijs Apostolicis, & matricibus, & originalibus fidei cõspiret, veritatis deputandã: reliquã vero omnem de mendacio præiudicandã.*

A Idem ratione ostenditur: nam vera prædicatio, est prædicatio, & interpretatio veræ Scripturæ diuinæ, quæ sit autem vera scriptura, & quis eius verus sensus, non possumus scire, nisi ex testimonio veræ Ecclesie, vt Augustinus docet, libro contra epist. fundamenti, cap. 5. & libro de vtilitate credendi, cap. 14. & ipse quoque Brentius in confessione Vvirtembergensi, cap. de Scriptura, qui confitetur Ecclesiam habere ius testificandi de vera scriptura, & etiam interpretandi veram scripturam: & Caluinus, lib. 4. cap. 1. §. 5. vult Ecclesiam esse fidelem custodem verbi Dei, & Philippus in Locis, cap. de Ecclesia, requirit testimonium veræ Ecclesie ad dirimendas lites. At prius debet esse notus custos thesauri, quam thesaurus: & Doctor, quam doctrina, cum à doctore petatur doctrina, non contra: ergo potius Ecclesia est nota veræ prædicationis, quam vera prædicatio sit nota veræ Ecclesie.

B TERTIO, veræ notæ sunt inseparabiles à vera Ecclesia, sed Ecclesie Corinthiorum & Galatarum, ad quas scribebat Paulus, veræ Ecclesie erant, & tamen ibi non erat aliquando sincera prædicatio verbi, vt ex Apostolo cognosci potest, qui dicit se scribere Ecclesijs Dei, quæ sunt Corinthi, vel in Galatia, 1. Corinth. 1. & Galat. 1. & tamen 1. Corinth. 15. arguantur Corinthij, quod docerent non esse futuram resurrectionem, & Galatæ per totam ferè epistolam reprehenduntur, quod docerent, seruandam esse legem Moysi cum Euangelio.

C Sed dices, quomodo erant istæ veræ Ecclesie, cum hæresim docerent?

RESPONDEO, aliud esse errare, & paratum esse ad discendum, & cum didiceris, ad obediendum, aliud nolle discere, & cum audieris veritatem, nolite acquiescere: neutrum horum esse potest in Ecclesia vniuersali: in Ecclesia autem particulari esse potest illud primum, in neutra autem illud secundum, sed solum in Synagogis Satanæ, & Ecclesijs malignantium. Rursum, esse potest purã doctrina ab omni errore in falsa Ecclesia: nam schismatici puri vt quondã Luciferiani, & Donatistæ, initio integram habent doctrinam, & tamen sunt extra Ecclesiam: si dicant non habere integram doctrinam, quia doctrina vera docet manendum in veræ Ecclesie vnitatem: contra, nam tunc petetur principium, cum ipsa nota ponatur esse in vera Ecclesia. Præterea schismatici credunt oportere esse in vera Ecclesia, & obedire vero capiti, licet non faciant: & proinde non errant in fide, sed deficiunt in charitate.

D At Obijciunt pro hac nota Brentius, Philippus, & Caluinus quædam loca scripturæ. Ioan. 10. *Oves meæ vocem meam audiunt*: Ergo ibi est Ecclesia ubi auditur verbum Dei. Item ad Ephes. 5. *Mundans eam lauacro in verbo vite*. Ecclesia mundatur verbo, ergo vbicunque est verbum mundans, ibi est Ecclesia. Ita Philippus in Apologia. At Caluinus li. 4. cap. 1. §. 9. contentus est illo Matth. 18. *Vbi sunt duo vel tres, &c.*

E Brentius in confessione capite de Ecclesia, profert illud Ioan. 10. *Illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est*. Et illud 15. capite, *Vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis*. Illa enim est Ecclesia, quæ est munda coram Deo. Et illud Rom. 1. *Euangelium virtus Dei est in salutem omni credenti*. Addit Chrysostomum homil. 49. in Matth. *Qui ergo vult cognoscere, quæ sit vera Ecclesia Christi, vnde cognoscat, nisi tantummodo per Scripturas?* Et Augustinum epistol. 166. *In scripturis didicimus Christum, in scripturis didicimus Ecclesiam, &c.* Item lib. de vnitatem Ecclesie, cap. 2. *Quæstio inter nos versatur, ubi sit Ecclesia:*

quid ergo facturi sumus? in verbis nostris eaque situri, an in verbis capitis sui? puto quod potius in illius verbis eam querere debeamus, qui veritas est, & optimè nouit corpus suum. Et c. 3. Non audiamus, hæc dico, hæc dicis, sed audiamus, hæc dicit Dominus. Et infra: Nolo hominis documentis, sed diuinis oraculis S. Ecclesiam demonstrari.

RESPONDEO. PRIMVS locus non docet vbi sit Ecclesia, sed docet, qui sint electi, nimirum qui corde perseveranter audiunt, & retinent verbum, vt exponit Augustinus: cum autem non possit sciri, qui corde audiant, non potest hæc esse visibilis nota Ecclesiæ, sed est nota vnicuique, vt saltem coniecturaliter cognoscat suam electionem.

SECUNDVS locus nihil probat: nam illa mundatio est inuisibilis, nec Paulus ibi vult docere, quæ sit, vel vbi sit Ecclesia, sed quid boni Deus contulerit Ecclesiæ.

TERTIVS, non demonstrat vbi sit Ecclesia, sed vbi sit Christus. Vbi enim est vera Ecclesia, ibi est Christus: præterea si congregari in nomine Christi sit nota Ecclesiæ, certè non erit congregari quomodocumque in nomine Christi, sic enim omnes hæreses, & schismata congregantur in nomine Christi: sed erit congregari ab illis, qui funguntur Christi auctoritate, quales sunt Episcopi legitime ordinati, & succedentes alijs & alijs vsque ad Apostolos quos Christus primò reliquit loco suo, & sic ista nota coincidit cum nostris, de quibus postea.

QUARTVS locus nihil probat. PRIMO, quia ibi dicuntur dii soli Principes, quibus Deus aliquid commisit: id enim est fieri ad aliquem verbum Dei. SECUNDO, quia verbum Dei non facit Deos, si tantum prædicetur, sed si recipiatur, & credatur: at hoc inuisibile est, vt patet.

QUINTVS locus est similis secundo, vnde idem Brentius dicit, Ecclesiam esse mundum coram Deo, id est, non coram hominibus: & non aduertit ex hac nota sequi, illam fieri Deo manifestam, non nobis.

SEXTVS locus nihil probat: nam effectus Evangelij est inuisibilis.

Sed instat Calvinus. Verbum Dei est ferax, & vbi-cumque prædicatur, fructificat, ergo vbi-cumque prædicatur, ibi est aliqua Ecclesia.

RESPONDEO. Si quid probat hæc ratio, tantum probat, vbi prædicatur, ibi esse aliquos bonos: sed nos illos non nouimus. Sed neq; hoc probat: nam verbum Dei semper fructificat, cum legitime prædicatur, id est, à prædicatoribus missis ab ordinaria potestate: alioqui videmus prædicari inter hæreticos variarum sectarum, vbi non fructificat nisi lolium. Ad locum Chrysostomi iam sæpe respondimus. Ad loca Augustini respondeo, ex scriptura probari, vbi sit Ecclesia, non tanquam ex nota Ecclesiæ, sed quia scriptura docet, quæ sint notæ, dum docet, qualis illa sit, vbi cæperit, quomodo creuerit.

Dices, saltem scriptura est notior, quàm Ecclesia, quandoquidem inde probatur Ecclesia.

RESPONDEO. Simpliciter Ecclesiam esse priorem, & notiozem, quàm sit scriptura: nam Ecclesia fuit ante scripturam, & ipsi data est scriptura à Deo, & ipsa eam alijs tradit, & explicat: tamen aliquando ex hypothesi scripturam esse notiozem, quando videlicet scriptura est recepta, & clarè loquitur, & oritur quæstio de ipsa Ecclesia, sicut interdum è contrario Ecclesia est recepta, & nota, & quæstio oritur de scriptura. & sic vnum probatur ex altero, verbi gratia quando disputabatur de Baptismo hæreticorum, quia scriptura obscurè loquitur, & Ec-

clesia nota erat, Augustinus probabat secundum scripturas ratum esse Baptismum hæreticorù, quia Ecclesia illum habet pro rato. Contrà, cum disputabatur de Ecclesia, an esset in sola Africa, quia scripturæ receptæ, & claræ erant, inde Augustinus probabat: & idem nos faciemus, cum deducemus notas Ecclesiæ ex Scripturis, sed non propterea Scriptura est simpliciter notior, quàm Ecclesia.

SECUNDA nota ipsdem argumentis refutatur: nam PRIMO eam sibi omnes vendicant: nam præter Catholicos, Calvinistæ ideo separati sunt à Lutheranis cæteris, quod vtrique putant, se solos habere verum Sacramentum Eucharistiæ. Anabaptistæ autem separati sunt ab vtrisque, quia se solos putant habere verum vsum baptismi. Præterea Pelagiani habebant omnia Sacramenta, & similiter omnes schismatici.

SECUNDO, legitimus vsus Sacramentorum minus notus est, quàm sit Ecclesia. Nam ille est legitimus Sacramentorum vsus, qui est conformis Scripturæ, vt ipsi docent: Scripturæ autem pendent ab Ecclesia, non contra, vt sæpe diximus.

TERTIO, Ecclesia Corinthiorum erat vera Ecclesia, & tamen I. Corinth. II. reprehenduntur Corinthij, quod non syncerè tractarent præcipuum Sacramentorum, & similiter Ecclesiæ Africanæ, quæ erant sub Cypriano, & sub illis 86. Episcopis, quorum sententias ipse refert in epistola ad Quirinum, veræ Ecclesiæ erant, vt B. Augustinus libro 6. cap. 7. de Baptismo, & B. Hieronymus contra Luciferianos docent: & tamen non syncerè tractabant Sacramentum Baptismi, vt ipsdem Hieronymus & Augustinus ibidem docent.

TERTIA nota refutanda, est oratio & psalmodia quæ est sexta Lutherana. refellitur autem: quia si loquatur de inuocatione, quæ ex corde procedit, inuisibilis nota est: si de externa tantum inuocatione & psalmodia, est nota cõmunissima: nam hoc tempore omnes sectæ, etiam Anabaptistarum, dicunt orationem Dominicam, & canunt Psalmos lingua vulgari, & idè olim faciebant Ariani, vt refert Socrates lib. 6. c. 8. & Ambrosius de tradèdis basilicis. immò hoc tẽpore nota veræ Ecclesiæ fere dici potest, canere Psalmos lingua Latina, quia hoc relictum videtur fermè soli antiquæ, & Catholicæ Ecclesiæ, quæ non mutatur quotidie, vt sectæ hæreticorum.

QUARTA nota refellenda, est septima Lutherana, nimirum interna mœstitia, pusillanimitas, externæ persequutiones, & vocari hæretici: ac de internis falsissima nota est, nã obscuræ sunt, si internæ sunt. Item pusillanimitas est vitium, & Paulus vbiq; hortatur ad internam lætitiã, & dicit regnum Dei esse gaudium in Spiritu sancto. Vide Rom. 14. Coloff. 3. Philip. 4. Eph. 5. De externis non est nota perpetua, nam Ecclesia in principio & in fine passa est magnas angustias, at in medio florentissima fuit; & omnia prædicta sunt. Vide Augustinum epist. 50.

QUINTA nota est Centuriatorum, quod ea sit vera Ecclesia, in qua inueniuntur qui perseverant in confessione fidei vsque ad mortem. Quæ refellitur PRIMO, quia non magis nota est confessio veræ fidei, quàm vera Scripturæ prædicatio, & legitimus Sacramentorum vsus.

SECUNDO, quia ex hac nota colligeretur veram Ecclesiam non posse esse vllò modo apud Lutheranos. Ipsi enim dicunt per multa sæcula ante Lutheri aduentum cessasse confessionem veræ fidei, & Ecclesiam conseruatam in latebris, & fuisse prorsus inuisibilem, ergo Ecclesia Lutheranorum est noua, & proinde falsa.

TERTIO, quia hanc notam videmus in omnibus sectis, & in nulla minus, quam in cœtu Lutheranorum, nam in primis Ecclesia nostra habet innumerales martyres, qui perseuerarunt constantissime in confessione fidei: deinde Montanistæ valde gloriabantur de suis martyribus, vt patet tum ex Eusebio lib. 5. hist. cap. 18. tum ex Tertulliano in libro de fuga in persecutione, quem scripsit, cum Montanista esset, contra Catholicos, obijciens eis quod malè facerent fugiendo.

Item Massaliani apud Epiphanium hæres. 80. ideo dicti sunt etiam Martyriani, quia gloriabantur valde de numero martyrum suorum. Idem de Donatistis constat. S. Augustinus epist. 68. *Vinebāt, inquit, vt latrones, honorabantur vt Martyres.* De Anabaptistis qui erāt tempore B. Bernardi, scribit ipse ser. 66. in Cantica. *Mirabantur, inquit, aliqui quod nō modo patienter, sed etiā lati ducerentur ad mortem.* De Adamitis scribit Aeneas Syluius lib. de histor. Boëmorum, cap. 41. viros cum fœminis coniugibus suis lætos, atque canentes properare solitos ad ignem. Hoc verò tempore nostro nemo ignorat in hac obstinatione moriendi pro perfidia, primum locum tenere Anabaptistas, secundum Calvinistas, extremum ac pene nullum meros Lutheranos, qui tamen hanc notam veræ Ecclesiæ soli proponunt.

CAPVT III.

Proponuntur veræ notæ Ecclesiæ.

HIS igitur notis breuiter refutatīs, restat vt veras notas proponamus. Est autem initio obseruandum, Ecclesiam Catholicam esse quasi solem quandam, qui radios lucis clarissimos ex omni parte diffundit, vt facillimè per eos cognosci possit. Habet enim plurimas notas, siue testimonia, ac signa, quæ eam discernunt ab omni falsâ religione Paganorum, Iudæorum, hæreticorum: & non quidem efficiunt euidenter verum, ipsam esse veram Dei Ecclesiam, sed tamen efficiunt id euidenter credibile, nec enim est idem euidenter verum, & euidenter credibile. Nam euidenter verum dicitur, quod vel in se, vel in suis principijs videtur: euidenter credibile illud dicitur, quod non videtur, nec in se, nec in suis principijs, habet tamen tot, & tam grauiâ testimonia, vt quilibet vir sapiens meritò id credere debeat: vt si iudex videat hominem à latrone occidi, vel vulnerari lethaliter, & postea mori, habet euidentiam veritatis, quod ille latro sit homicida: si autem eadem fieri non videat, sed habeat viginti testes viros grauissimos, qui dicunt se vidisse, habet euidentiam credibilitatis.

Dicimus ergo, notas Ecclesiæ, quas adferemus non facere euidentiam veritatis simpliciter, quia alioqui nulli inuenirentur, qui id negarent, sicut nemo inuenitur, qui neget sententias, quas Mathematici demonstrant: sed tamen efficiunt euidentiam credibilitatis, iuxta illud Psal. 92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Apud eos autem, qui admittunt Scripturas diuinas, & historias, ac Patrum veterum scripta, faciunt etiam euidentiam veritatis. Tametsi enim articulorum fidei veritas non potest nobis esse euidens absolute, tamen potest esse euidens ex hypothesi, id est, supposita veritate Scripturarum. Quod enim à Scriptura euidenter deducitur, est euidenter verum, suppositis Scripturis.

A Porro hæ notæ à varijs variè nominantur, & numerantur. B. Augustinus libro contra epist. fundamenti, cap. 4. sex notas ponit. B. Hieronymus contra Luciferianos in fine, duas. Vincentius in suo commonitorio, tres.

Ex recentioribus Driedo libr. 4. cap. 2. part. 2. de Eccles. dogmat. & Petrus à Soto prima parte defensionis, cap. 44. & seq. alias tres. Cardinalis Hosius in explicatione symboli, quatuor. Nicolaus Sanderus lib. 8. de visibili Monarchia, cap. 50. alias sex. Michael Medina lib. 2. de recta fide ponit decem. & lib. 7. cap. 26. addit vndecimam. Cunerus Petri in libello de notis Ecclesiæ ponit (ni fallor) duodecim, nec enim, cum hæc scriberem, libellum eius habebamus in manibus.

B Nos quindecim notas proponemus, quæ, si quis velit, poterunt aliquo modo reuocari ad illas quatuor, quæ communiter à recentioribus assignantur ex Symbolo Constantinopolitano, Vnam, Sanctam, Catholicam, & Apostolicam.

CAPVT IV.

Explicatur prima Nota.

PRIMA NOTA, est ipsum Catholicæ Ecclesiæ & Christianorum nomen: nam, vt S. Augustinus docet libro contra epist. fundamenti, c. 4. etiam si omnis hæresis velit videri, & dici Catholica Ecclesia, tamen cum interrogantur hæretici à Paganis, vbi ad Catholicam conueniatur? nemo audet domum suam ostendere, & Cyrillus Cateches. 18. dicit: *Si iueris in aliquam urbem, non petas, vbi sit Ecclesia, vel domus Dei: nam etiam hæretici dicunt se habere domum Dei, & Ecclesiam, sed petas, vbi sit Catholica Ecclesia: id enim nomen proprium est huius sanctæ Ecclesiæ matris omnium nostrum, quasi dicat, si hoc petas, nullus hæreticus suam Ecclesiam ostendet.*

Pacianus in epistola ad Sympronianum, quæ est denomine Catholico: *Certe, inquit, nō est ab homine mutuatū, quod per secula tanta non cecidit. Catholicum istud, nec Marcionem, nec Appellē, nec Montanū sonat, nec hæreticos sumit auctores.* Et infra: *Christianus mihi nomen est, Catholicus verò cognomen: illud me nūcupat, istud ostendit.* Et ibidem pulchrè dicit, nomen Catholicum conuenire capiti principali, & trunco illius arboris, vnde multi rami varijs temporibus excinduntur: sectæ enim hæreticæ sunt rami, id est, partes quædam ab arbore Ecclesiæ præcisæ: ipsa autem arbor, quæ sua radice nititur, & semper eadem manet, & est quid totum, Catholica dicitur. Similiter nulla est hæresis, quæ non accipiat nomen ab aliquo homine auctore suo, & nomen Christianum ijs relinquat, à quibus discedit. Sic 1. Corint. 3. schismaticorum alij dicebant: *Ego sum Pauli, alij, ego Apollō, alij, ego vero Cepha.*

E Iustinus in Triphone: *Et sunt, inquit, distincti cognominibus, denominati à quibusdā viris, vt quisq; fuit auctor alicuius noue doctrina: ex ijs alij vocantur Marcioniste, alij Valeriniani, alij Basilidiani, alij Saturniniani, alij alio vocabulo, quisq; à primo inuētore sui dogmatis.* Irenæus lib. 1. c. 20. *Habent, inquit, & vocabula, à principe impijssima sententiæ Simone dicti Simoniani.* Lactantius lib. 4. cap. 30. *Cum Marcionite aut Ariani nominantur, Christiani esse deserunt: qui Christi nomine amisso humana & externa vocabula induerunt.* Athanasius ser. 2. contra Arianos: *Nunquam, inquit, populus ab Episcopis suis, sed à Domino, in quem creditum fuit, nomē accepit: certi à beatis Apostolis præceptoribus nostris*

appellationes adepti non sumus, sed à Christo Christiani sumus, & nuncupamur: illi verò qui aliunde originem suæ fidei deducunt, merito auctorum suorum cognomen præ se ferunt. Quapropter cum à Christo omnes Christiani essemus, & diceremur, explosus est Marcion inuentor hæreseos: reliqui autem, qui remanserunt, Christiani titulum retinuerunt: qui verò Marcionem sequuti sunt, non iam inde Christiani, sed Marcionistæ appellati sunt. Ita quoque Valentinus, Basilides, Manichæus & ceteri sectatoribus suis nomina impertierunt.

Hieronymus contra Luciferianos, in fine: Sicubi audietis eos, qui dicuntur Christiani, non à Domino IESU Christo, sed à quoquo alio nuncupari, ut Marcionistas, Valentinianos: scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam. Iam ergo si nunc dicuntur alij Martinistæ, vel Lutherani, alij Zvingliani, alij Calvinistæ, &c. nos autem ab aliquo certo homine nemo vnquam vocauit, constat nostram solum esse veram Ecclesiam.

At, Inquiunt, vos vocamini passim, Papistæ, Romani, vel Romanenses.

RESPONDEO, etiam olim fuisse vocatos Catholicos homouersanos, sed ista ipsa nomina veritati attestantur: non enim sunt nomina alicuius noui auctoris, & hæresiarchæ, vt sunt ipsorum nomina: sed homouersanus significat eum, qui credit Filium Patri cõsubstantialem, quod est dogma verissimum. Papista deducitur à Papa, qualis fuit etiam Petrus & Christus ipse, vt notum est. Romanus autem, & Romanensis, etiam ante M. C. annos idem erat, quod Catholicus, vt patet ex Ambrosio in oratione de obitu Satyri. Adde, quod Chrysostomus homil. 33. in acta dicit, non esse malum si Catholicis denominentur ab ijs, qui Ecclesiam gubernant nomine Christi, modo non denominentur ab aliquo homine particulari, sicut hæretici faciunt, vbi videtur præuidisse nos vocandos, quandoq; Papistas. Adde, quod nos vocamur Papistæ, nisi à Lutheranis in Germania, & vicinis regionibus, non sic autem vocamur in Græcia, Asia, Africa, Indijs, vt interim omittam Italiam, & Hispaniam.

CAPVT V.

Nota secunda.

SECUNDA NOTA est ANTIQVITAS: nam sine dubio vera Ecclesia antiquior est, quàm falsa: quemadmodum Deus antè fuit, quam esset Diabolus. Quocirca Matth. 13. prius seminatum legimus fuisse bonum semen, quàm zizania: & Ecclesia dicitur Catholica, quia omni tempore fuit, & similiter dicitur Apostolica, quia fundata est ab Apostolis, & proinde antiquissima. Iam quod nostra Ecclesia sit antiquior omnium paganorum conuentibus, immò quod nostra scriptura sit antiquior ipsis Dijs Gentilium demonstrat Tertullianus in Apologetico, cap. 19. & 20. & B. Augustinus lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 37. & 38. Quod autem nostra Ecclesia, quam aduersarij Papisticam vocant, sit illa ipsa, quam Christus instituit, & proinde vetustior omnibus sectis hæreticorum, hac ratiocinatione concludi potest.

In omni insigni mutatione religionis semper ista sex demonstrari possunt. PRIMò, auctor eius. II. dogma aliquod nouum. III. tempus, quo cœpit. IV. locus vbi cœpit. V. quis eam oppugnauerit. VI. exiguus aliquis cœtus, qui paulatim alijs accedentibus crescere cœperit, nam illa omnia inuenimus in ipsa Christi Ecclesia, quæ tamen non fuit

noua Ecclesia, sed solum mutatio quædam status Ecclesiæ, secundum Prophetarum prædictiones.

PRIMO enim scimus, auctorem fuisse Christum, vnde Christiani dicimur. SECUNDO, cœpisse tunc explicitè credi noua dogmata Trinitatis, & Incarnationis. TERTIO, cœpisse ista prædicari anno XV. Imperij Tiberij Cæsaris. QVARTO cœpisse in Iudæa. QVINTO mox oppugnatam fuisse hanc religionem à Scribis & Phariseis, deinde à Gentilibus summa vi. SEXTO scimus, initio fuisse multò pauciores Christianos, quàm essent Iudæi, cum separatio facta est. Si ergo in hac mutatione status eiusdem Ecclesiæ illa lex ostendi possunt, multò magis eadem poterunt demonstrari in quavis perfecta mutatione. Iam verò nos illa omnia, de singulis hæreticorum sectis facillimè demonstramus: nihil autem horum aduersarij vnquam de nostra Ecclesia post Apostolica tempora demonstrare potuerunt.

Ac vt exemplis rem illustremus. Arianorum auctorem scimus fuisse Arium quendam Presbyterum Alexandrinum. Nestorianorum vero Nestorium, Episcopum Constantinopolitanum, Lutheranorum autem Martinum Lutherum presbyterum, & monachum ordinis S. Augustini.

SECUNDO scimus, quæ dogmata inuenerint. Arius enim docuit, Filium Dei esse creaturam. Nestorius in Christo duas esse personas. Lutherus iustificari homines per solam fidem specialem, id est, per hoc solum, quod se iustos putent: item negauit Eucharistiam esse sacrificium.

TERTIO scimus tempora. Cœpit enim Ariana hæresis anno Domini CCC. XXIV. Nestoriana anno CD. XXXI. Lutheranorum anno M. D. XVII.

QVARTO scimus loca. Cœpit Arianismus in Ægypto. Nestoriana hæresis in Thracia. Lutherana in Saxonia.

QVINTO scimus, Arianos mox oppugnatos fuisse à Syluestro Pontifice, à Concilio Nicæno, ab Athanasio, Hilario, & alijs. Nestorianam à Pontifice Celestino, Concilio Ephesino, Cyrillo, alijsque permultis. Lutheranam à Leone X. Pontifice, à Concilio Tridentino, ab Academicis omnibus Catholicis, & Doctoribus plurimis.

SEXTO scimus, initia harum hæresum valde exigua fuisse, & multò plures initio separationis sine comparatione fuisse Catholicos toto orbe terrarum diffusos quàm erant Ariani, Nestoriani, vel Lutherani, quod ne ipsi quidem negant.

Quod verò nihil horum de nobis ostendere possint, perspicuum est: nam PRIMò, nunquam obiecerunt nobis auctorem nostræ sectæ, nec ab vllò particulari homine nos appellauerunt, quod certè libentissimè facerent, si possent.

SECUNDO, nunquam ostenderunt primam originem vllius dogmatis nostri: immò Centuriatores in singulis centurijs, cap. 4. circa finem, annotant, qui auctores defenderint nostra dogmata, quæ nunc ipsi oppugnant, nec originem inueniunt, nisi tempore Apostolorum: nam etiam Iustinum, & Irenæum numerant inter nostros fautores: quos constat proximè insequutos Apostolorum tempora. Et cap. 5. in singulis centurijs enumerant omnes hæreses cuiuslibet sæculi, & qui reuiterint, nec vnquam annotarunt aliquam hæresim excogitatum à Romanis Pontificibus, sed potius omnes hæreses ab illis condemnatas. Nunc quidem nobis multas hæreses obijciunt. Nam Tilmannus Heshusius scribit librum de sexcentis hæresibus Papistarum, sed illæ hæreses, exceptis mendacijs Tilmanni,

funt antiquissima dogmata, quod vel ex Centurijs, facillimè probari posset: nam Illyricus nostra dogmata in omnium Patrum libris inuenit: sed in Patribus vocat nauos, in nobis hæreses, scilicet, hæc est astutia Aduersariorum, vt ostendant nos esse extra Ecclesiam, nostra dogmata vocant hæreses: vt non videantur ipsi separati ab Ecclesia Patrum, eadem dogmata in illis vocant nauos.

TERTIO, nunquam designare potuerunt tempus certum nostræ defectionis ab Ecclesia. Dicunt quidem post primos quingentos annos cœpisse valde inualescere hanc sectam, tamen quando cœperit absolutè nunquam dixerunt.

QUARTO, nunquam ostenderunt, quo loco cœperit, nam post primos quingentos annos floruit Gregorius, cum quo totum orbem terrarum communicasse, ex epistolis eius, quas ad omnes prouincias mittit, cognosci potest. Item post Gregorij obitum celebratum est Concilium I V. generale, ex quo manifestè colligitur, totum Orientem, & Occidentem eo tempore cum Romano Pontifice, vt membra cum suo capite, coniuncta fuisse.

QUINTO, nunquam ostenderunt, quis eam oppugnauerit, tanquam nuper ortam: & quæ Concilia contra eam celebrata fuerint. Obijciunt quidem Concilium Constantinopolitanum sub Copronymo, quod videtur fuisse generale, & damnauit imagines, quas Romani defendebant. At non fuit hoc verum generale concilium, cum non habuerit illum verum Patriarcham. Præterea istud Concilium non damnauit dogma tunc exortum, sed dogma antiquum, & in tota Ecclesia receptum: nam nõ statuit vt non reciperetur cultus imaginum, sed vt aboleretur, & vt imagines è templo auferrentur. Vide Cedrenum, Zonaram, & Paulum Diaconum.

SEXTO, non potest vlllo modo ostendi, quod vnquam nostra Ecclesia separauerit se ab aliqua maiore, ita vt qui adhærebant Romanæ sedi, essent paucissimi, reliqui Christiani multo plures, nam ex Epistolis B. Gregorij, quas scribit ad Episcopos Orientis, Africa, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, constat omnes ferè Christianos cum eo communicasse.

Hoc argumento ab antiquitate semper vsi sunt veteres Patres contra hæreticos, ad ostendendam veram Ecclesiam. Tertullianus libro de Præscript. *Qui estis vos, inquit, vnde, & quando venistis? ubi tam diu latuistis?* Optatus lib. 2. contra Parmenianum: *Vestra, inquit, cathedra originè ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vèdicare.* Hilarius lib. 6. de Trinitate ante medium: *Tar de mihi, inquit, hos pyssimos Doctores etas nunc huius seculi protulit, serò hos habuit fides mea, quam tu erudisti, magistros, inauditis ego his omnibus in te credidi.* &c. Hierony. in epist. ad Panmachium, & Oceanum: *Quisquis, inquit, assertor es nouorū dogmatum, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringètos annos docere nos niteris, quod ante nesciuimus? in hanc diem sine vestra ista doctrina Christianus mundus fuit.* Et lib. contra Luciferianos in fine: *Ex hoc ipso, inquit, quod posterius instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænuñciauit.* Denique Augustinus lib. contra epistolam fundamenti, cap. 4. antiquitatem inter notas Ecclesiæ ponit.

Ad hoc argumētum quatuor adferunt solutiones. **PRIMO**, respondet Calvinus lib. 4. Instit. cap. 2. §. 3. non posse ex antiquitate intuctum argumentum duci: nam Ismael fuit senior, quàm Isaac, & tamen dictum est: *eijce ancillam, & filiū eius.* At Ismael non fuit figura falsæ religionis, sed solum Testamenti veteris quod erat bonum, & à Deo: Sed quia status

A hominum eius Testamenti erat seruorum, qui timore ducuntur, debuit ei succedere Testamentum nouum perfectius, ad quod pertinent liberi, qui ducuntur amore. Gal. 4. *Scriptum est, quia Abraham duos filios habuit, &c. quæ sunt per allegoriam dicta, hæc enim sunt duo Testamenta, &c.*

SECUNDO dicunt, non posse ostendi de nostra Ecclesia, quo tempore, quo loco, per quem auctorem præcisè cœperit, &c. non quod reuera non sit noua, sed quia non facta est simul ista mutatio, sed paulatim irperserunt errores non aduertentibus, immo etiam dormientibus pastoribus: At etiam aliæ mutationes non factæ sunt totæ simul, sed paulatim, vt patet de Luthero, qui initio non negabat nisi indulgentias, &c. & tamen scimus de singulis, quando, & quomodo ortæ sint. Præterea Matth. 13. non dicuntur zizania nata dormientibus hominibus, sed seminata dormientibus hominibus: mox autem nata apparuisse, & cognita fuisse: quomodo igitur nostræ hæreses per mille fermè annos detectæ non sunt? sane non solum pastores, sed etiam Deus valde dormiuisset, si per tot sæcula nunquam excitasset aliquem, qui istis erroribus resisteret, & delèdum esset ex Euangelio illud: *Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.*

TERTIO dicunt, quòd licet non possit ostendi, quãdo cœperit initium huius deprauationis, tamen posse ostèdi, quando insignis mutatio facta est: nam initio anni DC. Papa in Antichristum apertè mutatus est, quando videlicet Romanus Pontifex obtinuit à Phoca Imperatore, vt caput Episcoporum diceretur, & quando aperuit Pantheon templum omnium Deorum: ita docent Magdeburgenses Cent. 7. cap. 1. & concordant plerique aduersariorum. Nam etiam Theodorus Bibliander in tabulis suæ Chronologiæ initio anni DC. ponit apparitionem Antichristi, id est, Papæ: & Lutherus in supputatione temporum, vult S. Gregorium fuisse vltimum Papam, & passim Calvinistæ, & Lutherani, vsque ad primos D. vel DC. annos extendunt Ecclesiæ puritatem.

D At in primis post annum DC. LXX. diu post tempora Phocæ celebratum est Concilium VI. generale, quod aduersarij, vt sacrosanctum recipiunt, vt patet tum ex alijs, tum ex Confessione Tigurinorum, & ex Centurijs Magdeburgensium: in eo autem Concilio præcipuè partes fuerunt Romani Pontificis Agathonis: nam eius sententiam per legatos & epistolas ipsius explicatam, omnes sequuti sunt, vt etiam prolixè describunt Centuriatores, Cent. 7. ca. 9. vel ergo Papa nondum erat Antichristus, vel tota Ecclesia, & sanctum generale Concilium Antichristum venerata & sequuta est.

E Præterea falsum est, quod Phocas primus tribuerit Romano Pontifici nomèn capitæ Ecclesiæ: nam Iustinianus senior, qui ferè centum annis fuit ante Phocam in epist. ad Ioannem II. Papam disertis verbis vocat eum caput omnium Ecclesiarum, & hoc idem habetur in epist. eiusdem Ioannis II. respõsita ad Iustinianum, vbi Papa repetit summam litterarum Imperatoris, & habetur vtraq; epistola in Codice lib. 1. tit. 1. leg. 4. & 6. nec id ignorabant Centuriatores, nam Cent. 6. c. 10. col. 670. meminerunt legis quartæ Codicis, quæ ex epist. Ioannis Papæ sumpta est. Itaque contra conscientiam suam mentiuntur.

Præterea ante tēpora Iustiniani Concilium Chalcodonensè in epist. ad Leonem vocat eum caput omnium Episcoporum, & ipse S. Leo ferm. 1. de sanctis Petro & Paulo, sic Romam alloquitur: *Per sacram B. Petri sedè caput orbis effecta latius præsidet religione*

diuina, quam dominatione terrena. Et infra: *Minus est, quod tibi bellicus labor subdidit, quā quod pax Christiana subiecit.* Phocas igitur non primus hoc nomen tribuit Romano Pontifici, sed primus compescuit superbiam Episcopi Constantinopolitani, qui se Romano Pontifici æquare volebat.

Ad illud de Ecclesia, quæ dicitur Pantheon, dico primò, argumentum esse contra aduersarios. Nam Dan. 11. legimus, Antichristum pugnaturum contra omnes Deos, & solum in occulto adoraturum Deum Maozim; & 2. Thessal. 2. dicitur eleuaturum seipsum supra omne, quod dicitur Deus. Ergo si Papa aperuit tēplum omnibus Dijs, hoc ipso non est Antichristus. Præterea antequam templum Pantheon consecraretur Deo in memoriam omnium Sanctorum, iam erant Romæ templa S. Petri, Pauli, Laurentij, Sebastiani, &c.

Sed Objicit Melancthon in Confessione & Apolog. art. 21. inuocationem Sanctorum non fuisse ante Gregorij tempora, ergo tunc cæpit.

RESPONDEO, mendacium esse: nam plurimi Patres, & in ijs Ambrosius in lib. de uidijs, meminerunt inuocationis Sanctorum: sed de Antichristo & inuocatione Sanctorum suis locis fusè differimus.

QUARTO, respondet Caluinus in præfat. Instit. suam Ecclesiam non esse nouam, sed antiquissimam immò illam ipsam, quam Christus fundauit: tamen non esse uisam per multa sæcula, & nunc demum apparuisse. At contra est Argumentum, quod facit B. Augustinus contra Donatistas lib. 3. de Baptismo, cap. 2. aut ista Ecclesia, quæ nunc apparuit, antea perierat, & nunc resurrexit: aut non perierat, sed tantū latuerat, & nunc extulit caput. Non PRIMVM, quia tunc non potuissent renasci ipsi, si mater perierat. Si perijt; *Unde ergo*, inquit B. Augustinus, *Donatus apparuit? de qua terra germinauit? ex quo mari emerfit? de quo celo cecidit?* Et præterea fallæ erunt promissiones Christi, Matth. 16. *Porta inferi non praualebunt aduersus eam.* Et Matt. vlt. *Ego uobiscum sum usq; &c.* Non SECUNDVM, quia tunc vel ista Ecclesia latens profitebatur suam fidem, vel non profitebatur: si profitebatur, ergo non erat latens, sed manifesta; & si manifesta, quomodo nemo aduertebat? quomodo non capiebatur, & coërcebatur ab Inquisitoribus, qui longo tempore ante Lutheri ætatem esse cæperunt in Ecclesia? quomodo nullum uestigium, nulla memoria eorum exstat? si autem non profitebatur fidem, sed uerè & propriè latebat, (quam partem ipsi defendere coguntur) ergo illa nō fuit Ecclesia, ac proinde nulla fuit in mundo uera Ecclesia. Nam ut ipsi dicunt, confessio fidei est nota ueræ Ecclesie. Et Rom. 10. *Ore confessio fit ad salutem.*

Præterea si ita est, quomodo apparente Luthero, & Caluino nemo fuit, qui se illis adiungeret, nisi quos ipsi deceperunt? si multi Lutherani, & Caluinistæ latebant, debuissent multi prædicante Luthero, & Caluino, mox cognoscere socios suos, & ad eos currere etiam non uocati: at non ita factum est, nam omnes ferè qui sunt Lutherani & Caluinistæ, fatentur se antea fuisse ex nostris, & nihil cogitasse de noua illa doctrina. Immo Lutherus ipse fatetur, se aliquando non fuisse Lutheranū, sed Monachum Catholicum, & Missas celebrasse per quindecim annos serio, ac deuotè. Vide librum de Missa angulari, uel Ioannem Cochlaum in actis Lutheri anni M. D. XXXIV. Item lib. 2. Lutheri contra Zuinglium, uel Septicipitem Ioan. Cochlaei, cap. 24.

Denique, si ita Ecclesia latuisset, ut Caluinus di-

cit, sequeretur Ecclesiam Christi fuisse peiorem, & miseriorem omni secta hæretica, & ipso etiam populo Iudæorum post euerfionem Hierosolymæ, quod certè est blasphemum, cum Deus per Prophetas passim prædicet gloriam Ecclesie, & polliceatur se cum ea semper futurum. Quod illud sequatur, patet, nam omnis hæretica secta habuit sua templa, suos Episcopos, sua Sacramenta, & similiter Iudæi post euerfam Hierusalem semper habuerunt aliquas Synagogas, ubi liberè exercuerunt suas ceremonias ut patet ex Gregorio lib. 7. epist. 5. nec vnquam coacti sunt, generaliter adorare Deos alienos. At Ecclesia, quam latentem fingit Caluinus, per annos ferè mille, nulla habuit templa, nulla sacra, nullos Episcopos, nec habuit unum angulum terræ ubi liberè exerceret actus Religionis suæ, & quod peius est, coacta est seruire dijs alienis, adorare idola, sacrilegijs communicare, quæ est horribilior & longior captiuitas, quam vnquam fuerit Iudæorum, immò est ista Ecclesia deformior ipsis ruinis Synagogæ.

CAPVT VI.

Nota tertia.

TERTIA NOTA est DURATIO diuturna, nec vnquam interrupta. Ecclesia enim dicitur Catholica, non solum quia semper fuit, sed etiam quia semper erit, iuxta illud Dan. 9. *Regnum quod in æternum non dissipabitur.* Et Act. 5. *Si est ex hominibus Concilium hoc, aut opus, dissoluetur: si uero ex Deo est, non poteritis dissoluere.* De hæreticis autem S. Paulus dicit: *Sed ultra non proficient.* 2. Tim. 3. & B. Cyprianus lib. 4. epist. 2. dicit schismaticos semper inter initia feruere, incrementa uero habere non posse, sed statim cum praua sua æmulatione deficere. Et B. Augustinus Psal. 57. in illud. Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens. *Non uos terreat, inquit, fratres quidam flumij, qui dicuntur torrentes, decurrens aqua ad tēpus per strepit, mox cessabit, diu stare non possunt. Multa hæreses iam emortue sunt, cucurrerunt in ruinis suis quantum potuerunt, decurrerunt, siccati sunt riuus, uix eorum memoria reperitur, uel quia fuerint.*

Iam uerò constat Ecclesiam nostram durasse ab initio mundi hucusque, uel si de statu noui Testamenti loquamur, durasse à Christo hucusque per M. D. LXXVII. annos frustra eam oppugnantibus primo Iudæis, deinde paganis, ultimo hæreticis, nec solum durasse, sed etiam ex persecutionibus creuisset. Ut enim aquæ diluuij, palatia regum obruebant, atque deijciebāt, arcam uero Noe semper magis ac magis attollebant: ita persecutiones regna temporalia facile destruant; Christi regnum, quod est Ecclesia, non modò non destruit, sed etiam illustrant. Itaque Iulianus in Triphone, dicit persecutionem id esse Ecclesie, quod est uineis putatio: ut enim uineæ putatione ad ubertatem prouocantur, ita quoque Ecclesia persecutionibus crescit, & Tertullianus cap. vlt. Apologetici sanguinem Martyrum eleganter semen Christianorum uocat, quod explicasse uidetur Leo serm. 1. de SS. Petro & Paulo, cum ait: *Non minuitur persecutionibus Ecclesia sed augetur, & semper Dominicus ager segete ditior uestitur, dum grana, que singula cadunt, multiplicata nascuntur.*

Quamuis autem hæretici huius temporis non concedant nostram Ecclesiam M. D. LXXVII. annos durasse, cōcedunt tamen durasse sine ulla inter-

ruptione à Greg. I. hucusque, id est, annos fere mille, quod tempus etiam si solum esset, adhuc esset longius, quam fuerit ætas vllius hæresis; sed tamen falsum est non diutius durasse, ipsi enim non possunt ostendere per vllam historiam, aut veterum scripta, factam esse mutationem religionis in Ecclesia Romana tempore S. Gregorij.

Deinde nostram Ecclesiam esse veram Ecclesiam probari potest etiam hoc argumento: nam ante Lutheri tempora, non erant in mundo, nisi hæ religiones, Paganismus, Iudaismus, Mahumetismus, Gracismus, Nestorianismus, Hussitarum hæresis, & Romana Ecclesia: sed certum est non fuisse veram Ecclesiam Christi apud vllam ex prædictis sectis, vt etiã Lutherani fatentur, ergo fuit apud Romanam Ecclesiam, aut certe perijt de mundo omnis vera, & visibilis Ecclesia: quod non posse fieri, supra docuimus. At verò sectæ omnes hæreticæ breui defecerunt præter eas, quæ nunc exortæ sunt.

Refert Theodoretus in libro de hæreticis fabulis septuaginta sex diuersas hæreses vsque ad sua tempora exortas, & lib. 3. eiusdem operis testatur omnes illas extinctas fuisse, paucissimis exceptis. Augustinus in libro de hæresibus numerat 88. hæreses, ex quibus plurimas perijsse testatur in expositione Psalm. 57. Nos numeramus vsque ad tempora Lutheri CC. hæreticorum diuersissimas familias: ex his autem non superant, nisi reliquæ quædam Nestorianorum, & Eutychanorum in Oriente, & Hussitarum in Boëmia: reliquæ omnes funditus interierunt. Et mirabilis valde est in hac re prouidentia Dei, quod fuerint hætenus vsque ad Lutheri tempora, vt minimum CC. hæresiarum, quorum multi habuerunt multos Episcopos, multas Ecclesias, multos potentissimos Patronos, & Imperatores, & Reges, & scripserunt libros innumerabiles, vt viderentur nunquam posse deficere, & tamen ita defecerunt, vt iam non supersint nec ipsi, nec libri eorum, nec dogmata, nec nomina, aut vestigia vlla, nisi in libris Catholicorum. Itaque si Catholici non scripsissent eorum nomina in suis libris, nesciremus quidem eos fuisse vnquam in hoc mundo.

Quam firmis radicibus nixa videbatur hæresis Ariana temporibus Athanasij & Hilarij? At nunc vbi quæso est? euanuit velut puluis, quem projicit ventus à facie terræ. Ante annos ducentos regnabat in Gallia hæresis Albigenis, quæ præter vires doctrinæ, magis abundabat copijs militum, & potentia, quam nunc hæresis Caluinistarum, vt cognosci potest ex lib. 6. Pauli Æmilij de rebus Gallorum, & tamen vbi nunc sunt Albigenes? quotusquisque est qui eos vel nominari audierit?

Porro Lutherani vix nati arescere cœperunt: cœpit regnum Lutheri anno M. D. XVII. sed vix septem annis pacificè regnauit: nã anno M. D. XXV. surrexit Zuinglius, & post duos alios annos surrexerunt Anabaptistæ, qui maiorem partem Lutheranorum à Luthero separatam ad se traxerunt. Qui vero manserunt Lutherani, ita immutarunt Lutheri doctrinam, vt vix vlli iam inueniatur puri Lutherani, de quo grauitè conqueritur Illyricus in præfationibus omnium Centuriarum.

Sed nec Zuinglius diu regnauit: nam anno M. D. XXV. III. surrexit Caluinus, qui ita breui inualuit, vt vix pauca quædam oppida Helueticorū Zuinglianis reliquerit. Ipsi quoq; Caluinistæ per Libertinos in Gallia, per Puritanos in Anglia, per Trinitarios in Polonia, & Samoletanos in Transilvania, quotidie magis ad paucitatem rediguntur.

Porro Caluinus, vt erat sagax, regnum suum non

fore diuturnum præuidit & prædixit in præfatione Catechismi Geneuenfis, quem ad Ministros in Frisia Orientali misit: *De posteritate*, inquit, *ego sic sum anxius, vt tamen vix cogitare audeam: nisi enim mirabiliter Deus è celo succurrerit, videre mihi videor extremã barbariam impedere orbis: atq; vti nã non paulo post sentiat filij nostri fuisse hoc verum potius vaticinium, quam cõiecturam.* Quæ Caluini anxietas satis aperte declarat, sectam ipsius rem esse planè humanã non spiritu Dei, sed industria quadam, atque artificio humano excogitatam, ac denique longissimè abesse à Spiritu eius, qui dixit: *Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non preualebunt aduersus eam.*

Centuriatores quoque in præfatione secundæ Centuriæ idem vaticinantur de suo Lutherismo. *Maxime*, inquit, *in doctrina variationes, & inclinationes impendere videntur, & sic merentur hominum peccata, quæ sunt in dies atrociora: ac tempora quidem Germanici propheta, Martini Lutheri, cuius vocè & ministerio lux Euangelij quasi è tenebris Egyptiacis reuocata est, propenodum Apostolorum ætati respondent: nunc verò ipso subitò, quasi alteram Euangelij ætatem ingressi sumus, vbi plures phanatismi incipiunt pullulare, & paulatim regnare.* Et in præfatione Cent. 5. postquam ostenderunt, præcipuos articulos de libero arbitrio, de fide iustificante, de bonis operibus, non defendi amplius à Lutheranis plurimis Luthericè, sed Papisticè, subiungunt, *Perijt iam, idque repente, veritas patefacta: Philosophia, Papismus & alia secta longè latèq; in templo Dei primam cathedrã occupant.*

Concludimus ergo cum S. Hieronymo in extremo Dialogo aduersus Luciferianos: *Breuiem*, inquit, *aperitãque animi mei sententiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsq; ad diem hanc durat.* Et cum S. Augustino lib. de utilitate credendi, cap. 17. *Dubitabimus*, inquit, *nos ilibus Ecclesie condere gremio, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra hæreticis circumlatrantibus culmen auctoritatis obtinuit?*

CAP V T V I I.

Nota quarta.

QUARTA NOTA est AMPLITUDO, siue multitudo, & varietas creditum, Ecclesia enim verè Catholica non solum debet amplecti omnia tempora, sed etiam omnia loca, omnes nationes, omnia hominum genera. Sic enim explicat, quid sit esse Catholicum, Vincentius Lyrinensis in suo cõmonitorio, vbi dicit eos propriè esse Catholicos, qui tenent id, quod semper, quod vbique, quod ab omnibus creditum est. Et sic prædictum erat Psalm. 2. *Dabo tibi gentes, hereditatem tuam, & possessionè tuam, terminos terræ.* Et Psalm. 71. *Dominabitur à mari vsq; ad mare, &c.* Et Dominus ipse Luc. ult. & act. 1. dicit prædicandum Euangelium in omnes gentes initio factò à Hierusalem.

Sunt autem aliqua obseruanda, antequam ex hac nota argumentum depromamus. PRIMVM est ex Augustino li. de vnitæ Ecclesie, c. 6. & Beda in c. 6. Cant. vt Ecclesia sit Catholica, in primis requiri, vt non excludat vlla tempora, loca, vel hominū genera, in quo distinguitur à Synagoga, quæ erat Ecclesia particularis, non Catholica, quia erat alligata vni temporis, id est, vsq; ad aduentum Messie: item vni loco, id est, templo Salomonis, extra quod non poterat sacrificare: & vni familiar, id est, filijs Iacob.

SECVNDO, nota ex Augustino epist. 80. ad Hefichium, vt sit Ecclesia Catholica, non requiri, vt sit in omnibus locis totius mundi, sed tantum, vt

innotescat omnibus prouincijs, & in omnibus fructificet, ita vt in omnibus prouincijs aliqui sint de Ecclesia: donec enim hoc fiat, non veniet Dies Domini, vt patet ex Matth. 24.

TERTIO ex Driedone lib. 4. cap. 2. par. 2. de Ecclef. dogmat. nota, non requiri, vt hoc fiat simul, ita vt vno tempore in omnibus prouincijs necessariò esse oporteat aliquos fideles. Satis enim est, si fiat successiue. Ex quod id sequitur, quod si sola vna prouincia retineret veram fidem, adhuc verè & propriè diceretur Ecclesia Catholica, dummodò clarè ostenderetur, eam esse vnam & eandem cù illa, quæ fuit aliquo tempore, vel diuersis in toto mundo, quemadmodum nunc quælibet Diæcesis dicitur Catholica, quia est continuata cum alijs, quæ faciunt vnam Ecclesiam Catholicam.

At, inquit, hoc est incidere in errorem Petilianij, & Donatistarum, qui dicebant, Ecclesiam quidem fuisse in toto orbe, sed postea perijsse, ex omnibus prouincijs, & in sola Africa remansisse, quos Augustinus reprehendit Psal. 101. conc. 2.

RESPONDEO, Donatistas errasse in duobus. Primum, quod vellent, Ecclesiam tantum fuisse in Africa, eo tempore, quo manifestè in toto mundo adhuc fructificabat. Secundò, quod suam Ecclesiam Africanam non poterant continuare cum illa, quæ in toto orbe fuerat; nam in illa semper fuerunt boni & mali, vt Augustinus probat, ipsi autem non volebant nisi bonos.

VLTIMO, nota, quod etsi Ecclesia non necessariò debuit simul esse in omnibus locis, tamen hoc tempore debet necessariò vel esse, vel fuisse in maiori parte orbis terræ. Nam Ecclesia omnium consensu, etiam hæreticorum, iam senuit: si ergo in sua adolescentia, & iuuentute non creuisset, quomodo nunc in senectute cresceret? Oportet igitur, vt iam creuerit, atque occupauerit, si non totum orbem terrarum, at certè magnam partem.

Iam vero nostram Ecclesiam maximam partem orbis occupasse, & esse verè Catholicam, ita probatur. Nam tempore Apostolorum in toto mûdo fructificare cœpit vt Paulus dicit col. 1. Item tempore Irenæi erat sparsa per totum orbem, id est, per omnes prouincias tunc cognitatas, id quod ipse refert lib. 1. cap. 3. Idem postea refert de suo tempore Tertullianus libro contra Iudæos, cap. 3. Idem postea Cyprianus libro de vnitare Ecclesie. Idem postea Athanasius lib. de humanitate Verbi. Idem postea Chrysostomus & Hieronymus in cap. Matth. 24. & Augustinus in epist. 78. & 80. ad Hefychium, necnon Theodoretus in lib. de legibus, & Leo Magnus serm. 1. de sanctis Petro & Paulo, ac S. Prosper, qui in lib. de ingratis, ita cecinit:

*Sedes Roma Petri, que pastoralis honoris,
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.*

Sed hæc fortasse non negabunt aduersarij. at nos idem ostendemus de posterioribus temporibus. Tempore B. Gregorij Ecclesiam nostram fuisse in toto orbe terrarum, planum est, vt supra etiam adnotauimus ex epist. ipsius Gregorij ad Episcopos Orientis, Africa, Hispania, Gallia, Anglia, Sicilia. Item ex Beda, in cap. 6. Cantorum, necnon ex Bernardo, qui disputans coram Rege Sicilia Rogerio, afferebat, Romano Pontifici suo tempore paruisse Orientem, & Occidentem totum, item Franciam, Germaniam, Angliam, Iberos, & plurimas barbaras nationes. Vide vitam S. Bernardi lib. 2. cap. 7.

Denique, nostro tempore Ecclesia Romana præter Italiam & Hispaniam totam, præter Galliam

ferè totā, præter Germaniam, Angliam, Poloniam, Boëmiam, Hungariam, Græciam, Syriam, Æthiopiam, Ægyptum, in quibus multi inueniuntur Catholici, in ipso nouo orbe habet Ecclesias sine admittione hæreticorum, in omnibus quatuor partibus mundi; ad Orientem, in Indijs; ad Occidentem, in America; ad Septentrionem, in Iaponia; ad Meridiem, in Brasilia, & exteriore parte Africa. At sectæ hæreticæ nunquam totum orbem, aut certè dimidiam eius partem occuparunt.

Secta Mahumeti, cum hæresibus Nestorij, & Eutychetis, quæ adhuc vigent in Oriente, nunquam ad Occidentem transferunt. Hæreses autem Lutheranorum nunquam transferunt mare, nec Asiam, aut Africam, Ægyptum, aut Græciam viderunt: Ex quo intelligimus illustre esse mendacium, quod habetur in principio præfationis Concordiæ Lutheranorum, anno M. D. LXXX. editæ: dicitur enim Confessionem Augustanam in toto orbe terrarum percrebuisse, & in ore & sermone omnium esse cœpisse. At ex tribus partibus orbis terræ, duæ maiores, Asia & Africa, nec nomen huius Confessionis audierunt, in Europa multæ prouinciæ, vt tota Græcia, Italia, Hispania, vel nesciunt quid sit Confessio Augustana, vel execrantur; Gallia, Heluetia, & Britannia, non recipiunt, nisi nomine tenus; immò rara est ciuitas, quæ ab vna aliqua secta hæretica tota possideatur; & quamuis videantur hæretici hoc tempore magnam partem Septentrionis obtinere, tamen non tenentur omnia illa loca ab vna secta, sed à plurimis, quæ inter se non minus pugnant, quàm nobiscum.

Itaque pulchrè Augustinus in libro de pastor. c. 8. docet, Ecclesiam esse vbique, & hæresim vbique. Sed Ecclesiam esse vnam & eandem vbique, hæreses autem non easdem, sed diuersissimas, quæ se iniuicem non nouerunt, & proinde nullam earum esse Catholicam. Quocirca rectè eas comparat sarmen-tis præcis, quæ vbi cadunt, cùm præciduntur, ibi manent, cùm interim Ecclesia tanquam vitis viuua, vbique palmites suos extendat. Hinc etiam ipse passim hoc argumento vtitur, vt lib. contra epist. fundamenti, cap. 4. & de vtilitate credendi, cap. 14. & 17. & alibi.

Neq; sperare possunt hæretici, sectam suam aliquando occupaturam esse totum orbem; nam non debet nunc incipere Ecclesia crescere, cùm iam senuerit, vt supra diximus, & si Augustinus absurdissimum censuit, quod hæresis Donatistarum post annum Domini CCC. ex Carthagine esset propaganda in omnem terram, lib. de vnitare Ecclesie, cap. 14. & 15. quanto magis absurdum erit nunc post annum M. D. LXXVII. Hæresim Lutheranam vel Caluianā ex Vvirtembergæ vel Geneua in omnem terram esse diffundendam?

CAPVT VIII.

Nota quinta.

QVINTA NOTA est SUCCESSIO Episcoporum in Romana Ecclesia ab Apostolis deducta vsque ad nos; hinc enim dicitur Apostolica. Ac propterea omnes veteres hac successione, tanquam argumento euidentissimo vsi sunt ad veram Ecclesiam ostendendam. Irenæus lib. 3. cap. 3. enumerat Episcopos Romanos à Petro, vsq; ad Eleutherium, qui suo tempore sedebat, ac dicit, per hanc successionem confundi omnes hæreticos. Tertullianus in li. de præscrip. Cedat, inquit, hæretici origines Ecclesia-

rum suorum, ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrente, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Romanorum Ecclesia Clementem à Petro ordinatum refert, confingant tale aliquid hæretici. Eusebius in historia & in Chronico, & Hieronymus ac Prosper, qui Chronicum Eusebij continuerunt, diligentissime annotant successionem Romanorum Episcoporum, ut inde cõtinuatio Ecclesie manifesta sit. Epiphanius hæres. 27. quæ est Carpocratis, enumerat ordine Pontifices Romanos, & subiungit. *Et ne quis, inquit, miretur quod tam exactè singula recensemus. Per hæc enim sæpe claritas ostenditur.*

OPTATVS Mileuitan. lib. 2. contra Parmenianum enumerat omnes Romanos Pontifices à Petro vsque ad Syricium, qui tunc sedebat, ut ostendat non esse Ecclesiam apud Donatistas, qui per similem successionem ad Apostolos ascendere non poterant, & subdit: *Vos, inquit, vestra cathedra originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare.*

Denique Augustinus in epist. 165. ad Generosum, ad eundem finem enumerat Pontifices Romanos à Petro vsque ad Anastasium, qui tunc sedebat. Et in Psalmo contra partem Donati: *Numerate, inquit, Sacerdotes, vel ab ipsa sede Petri, & in ordine illo Patrum, quis cui successerit, videte. Ipsa est petra, quam non vinciet superba inferorum porta.* Et lib. contra epistol. fundamenti, c. 4. *Tenet me, inquit, in Ecclesia ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas Dominus comendauit, vsque ad presentem Episcopatum successio Sacerdotum.*

Si ergo veteres tanti fecerunt ad veram Ecclesiam ostendendam cõtinuationem XII. vel XX. aut XL. Pontificum, quanti nos facere debemus continuationem non interruptam Pontificum CC. & amplius? præsertim cum videamus defecisse alias Apostolicas sedes, Antiochenam, Alexandrinam, & Hierosolymitanam, in quibus posteaquam à Persis, vel Saracenis, ea loca Romanis adempta sunt, quod accidit ante annos DCCCC. aut nulla, aut obscurissima fuit successio. Et in ipsa vrbe Roma toties mutata esse formam temporalis dominij, nunc Imperatoribus, nunc Regibus Gothorum, nunc Exarchis Græcorum, nunc etiam Consulibus, siue iustè siue iniustè dominantibus, & ipsam urbem aliquoties euersam, & tamen sedem Petri nunquam defecisse, neque euersam fuisse, sed immobilem semper permansisse.

Sed vt vis huius argumenti melius intelligatur, aliqua notanda sunt. Primum est, nõ posse villo modo Ecclesiam esse sine Pastoribus, & Episcopis, vt rectè docet Cyprianus in epistol. 9. li. 4. vbi dicit, Ecclesiam esse plebè Episcopo adunatam, & Episcopum esse in Ecclesia, & Ecclesiam in Episcopo. Quare Hieronymus lib. cõtra Luciferianos: *Ecclesia, inquit, non est, quæ non habet Sacerdotes.* Id quod apertè probatur ex Paulo Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autè Prophetas, alios Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum, in adificationem corporis Christi, donec occurramus omnes, &c.* Vbi docet Apostolus, futuros pastores in Ecclesia vsque ad diem iudicij, tunc enim occurreremus Domino in vnitatem fidei, in virum perfectum, in mèsuram ætatis plenitudinis Christi. Esse autè Episcopos Pastores huius gregis, docet idem Apostolus, apud Lucam Act. 20. *Attendite vobis & vniverso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Sed nec Lutherus id negat, quin potius in li. de Eccles. & Conc. inter notas Ecclesie ponit, habere veros pastores. Ex quo sequitur, eam non esse veram Ecclesiam, quæ aut nullos, aut non veros habet pastores.

NOTA SECUNDO, illos solos in Ecclesia semper habitos fuisse veros Episcopos, qui ab Apostolis per legitimam successionem & ordinationem descendisse ostendebantur. Omnes autem alios, fures & latrones, quippe qui non per ostium intrasent, sed ascendissent aliunde; nam constat, Christum, à quo Ecclesia noui Testamenti cõpuit, duodecim Apostolos tantum elegisse Episcopos & Sacerdotes, & eis commisisse omnem auctoritatem pascendi & gubernandi Ecclesiam; Apostolos autem postea elegisse atque ordinasse alios Episcopos, & eis tradidisse similem potestatem, alios deinceps ordinandi; id quod ex historijs non solum antiquis Eusebij & similibus, sed etiam ex ipsis Centurijs Magdeburgensium apertè ostenditur. & hinc est quod Paulus, qui extra ordinem Apostolus à Christo post ascensionem in cælum factus est; non fuisset agnitus in Ecclesia pro tali, nisi prius in ipsa Ecclesia baptizatus fuisset, & ab Apostolis dexteram accepisset, immo & ab illis ordinatus fuisset, vt patet ex Act. 9. & 13. & Gal. 1. Itaque sicut in populo Testamenti veteris, qui per carnalem generationem propagabatur, nulli erant de populo illo Dei, nisi qui descendebant à duodecim filijs Iacob; nulli Sacerdotes, nisi qui descendebant à Leui per Aaron. Et idcirco diligentissime tunc conseruabantur genealogiæ, vt patet ex toto veteri Testamento: ita in populo Testamenti noui, qui spiritali generatione multiplicatur, nulli sunt Christiani, nisi per Apostolos, vel eorum successores, aut ab eis missos conuersi; nulli Episcopi, nisi qui eisdem legitime succedunt, & ideo tam diligenter annotantur à nostris Episcoporum successiones.

NOTA TERTIO, duo requiri, vt aliquis Episcopus dicatur ab Apostolis legitime descendere, & proinde esse legitimus Episcopus. Vnum est successio, alterum est ordinatio. Quantum ad successionem, id requiritur, vt is qui verus Episcopus haberi cupit, succedat alicui Apostolo, quomodo Clemens successit Petro, & Polycarpus Ioanni, vel certè, vt succedat alicui, quem aliquis Apostolus fecerit Episcopum, quomodo Ignatius successit Euodio, & Anianus Marco, quos Petrus fecerat Episcopos, vel demum, si Episcopatus est nouus, vt fiat Episcopus ab eo, qui habet Apostolicam auctoritatem, qui est solus Rom. Pontifex. Nam, vt B. Augustinus scribit in epistol. 162. in Romana Ecclesia semper viguit Apostolica cathedræ principatus.

Ratio huius est, quia institutio nouorum Episcopatum non potest pertinere ad vllam, qui habeat definitam regionem, quales sunt Episcopi particulares, sed ad eum, qui toti Ecclesie præest, & cui propriè cura incumbit Ecclesiam propagandi, quales fuerunt omnes Apostoli. Petrus quidem ex officio, & cæteri ex delegatione; & quicumque aliter intrat, non est de Ecclesia Apostolica, cum non possit ostendere originem suam ab Apostolis. Nec tamen ob id negamus, quin etiam Patriarchæ & Metropolitanis aliquando possint nouos Episcopatus erigere, quod sanctum Athanasium in Oriente, & sanctum Bonifacium in Germania fecisse constat; modo à sede Apostolica facultatem habuerint.

Quantum ad ordinationem autem, requiritur, vt qui fit Episcopus, ordinetur à tribus Episcopis, qui & ipsi sint ab alijs ordinati, & illi ab alijs, donec ad Apostolos veniant. Id clarè habetur can. 1. Apostolorum, vbi præcipitur, vt Episcopus ordinetur à duobus vel tribus Episcopis, id est, à duobus, assistentibus Metropolitanis, vel pluribus. Item Anacletus epistol. 2. docet, Iacobum ordinatum fuisse Episcopum Hierosolymæ, à Petro, Iacobo, & Ioane, &

eodem modo à tribus, vt minimum, omnes alios ordinari debere. Idem habetur in Concilio Nicæno I. c. 4. & in Cartag. IV. c. 2. immo Apostolus hoc ipsum indicat, cum 1. Tim. 4. scribit. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi cū impositione manuum Presbyterij.* Siquidem nomine Presbyterij intelligit cœtum Episcoporum, qui simul cū ordinante imponebant manus super caput ordinandi, vt exponunt Chrysoströmus, Theophylactus, & Oecumenius; neque mirum est, Episcoporum cœtum vocari Presbyterium; nomen enim Presbyteri commune erat olim Presbyteris & Episcopis, vt patet ex epistola Irenæi ad Victorem, quæ est apud Eusebium libro 5. histor. cap. 24. vbi Irenæus vocat Presbyteros Romanos Pontifices, Victorem, Anicetum, Pium, Telephorum & Xystum. Itaque dubium esse non potest, quin requirantur ordinari tres, vt minimum, Episcopi, ad noui Episcopi ordinationem, nisi forte ex dispensatione cum vno Episcopo ordinante adsint Abbates infulati, qui vicem Episcoporum ferant, vt aliquando fieri solet ob Episcoporum raritatem.

NOTA QUARTO, antiquos hæreticos consueuisse, vt plurimum Ecclesiam imitari in ordinatione Episcoporum, vt patet ex Cypriano 1. lib. epist. 3. & August. epist. 165. & ideo sanctos Patres non reprehendisse in eis, nisi defectum successionis, & ex eo solum probasse, eos non esse veros Episcopos, quippe qui ad Ecclesiam Apostolicam non pertinerent, cum ab Apostolis per successionem non ducerent originem. Nostri autem temporis hæretici neutrum habent, id est, nec ordinationem, nec successionem, & propterea longè inuerecundius, quam vlli vnquam alij hæretici, sibi nomen & munus Episcopi usurpant.

Ex quo argumentum insolubile sumitur hoc modo. Ecclesia non potest esse sine Episcopis vt ostendimus. Apud Lutheranos non sunt Episcopi; nam non habent ordinationem, nec successionem ab Apostolis: igitur apud eos non est Ecclesia. Et quidem quod nec Lutherus, qui habitus est Episcopus Vvittembergensis, nec Zvinglius, qui habitus est Episcopus Tigurinus, nec Oecolampadius, qui in ipso sepulchri Epitaphio vocatus primus Basileæ Episcopus, nec Calvinus, qui dictus est Episcopus Geneuensis, nec vlli alij ordinati sint à tribus Episcopis, neque ex dispensatione ab vno, assistentibus Abbatibus, notissimum est, nec ipsi negant. Ergo saltem Patribus Nicæni & Carthaginensis Concilij, immo & ipsis Apostolis, qui statuerunt, Episcopum à tribus Episcopis debere ordinari, isti non sunt Episcopi, eisque conuenit, quod Cyprianus lib. de simplicitate Prælatorum ait: *Ij sunt, qui se vltro apud temerarios conuenas sine diuina dispositione faciunt, qui se Præpositos sine vlla ordinationis lege constituunt, qui nemine Episcopatum dante, Episcopi sibi nomen assumunt.*

RESPONDET Bræuius: Nos legitime vocati sumus à populo & magistratu, & ab eis Episcopatum accepimus, & non nos intrusimus. At Contra; Nam hæc non disputamus de electione Episcopi, quam scimus variè varijs temporibus celebratam. Constat enim Apostolos & veteres Romanos Pontifices, misisse Episcopos ad varias ciuitates, sine vlllo consensu populorum requisito. Constat etiam, aliquando populum simul cum Clero Episcopum elegisse, aliquando solum Clerum. Cæterum quomodocumque fieret electio, semper fuit necessaria ordinatio, quam non populus, sed soli Episcopi, & quidem tres vt minimum, regulariter conferebant, quod nemo nescit, nisi qui nihil legit. Dicat ergo Lutherus, à

quibus Episcopis ordinatus fuerit Antistes Vvittembergensis, Dicant etiam cæteri, à quibus fuerint ordinati: sed nec dicunt, nec dicere possunt.

Deinde, quod non successerint in Episcopatu antiquis Episcopis, certissimum est, tum quia in omnibus vrbibus, vbi isti se fecerunt Episcopos, erant antea, & sunt etiam modo in plerisque locis Episcopi Catholici, qui legitime successerunt antiquis; non autem succeditur, nisi Episcopis defunctis, aut legitime depositis. Tum etiam, quia ipsi fateantur, se primos esse earum vrbium Episcopos. Certè Basileæ extat adhuc epitaphium ad sepulchrum Oecolampadij, vbi dicitur, vt paulo ante notauimus, & ego ipse legi, non sine risu: Oecolampadius primus illius vrbis Episcopus. De istis ergo dici potest, quod ait Cyprianus, lib. 1. epist. 6. ad Magnum: *Notauimus, inquit, in Ecclesia non est, neque Episcopus computari potest, qui Apostolica traditione cõtempta, nemini succedens, a seipso ordinatus est.* Et infra: *Aut pastor haberi quomodo potest, qui manente vero pastore, & in Ecclesia Dei, ordinatione succedanea, presidente, nemini succedens, & a seipso incipiens, alienus sit & profanus?* Et li. 4. ep. 2. ad Antonianum: *Cornelius, inquit, Episcopus factus est, cū Fabiani locus, id est, cū locus Petri, & gradus cathedra sacerdotalis vacaret, quo occupato de Dei voluntate, atque omnium nostrum consensione firmato, quis quis iam Episcopus fieri voluerit, fors fiat necesse est.* His similia sunt, quæ supra citauimus de successione legitima, ex Irenæo, Tertulliano, Epiphano, Optato & Augustino.

C Sed obijciunt **PRIMO**, Episcopi Papistæ deseruerunt veram fidem, ergo non sunt amplius Episcopi, ergo merito possunt pij Ministri loca eorum occupare.

RESPONDEO, ad hoc Brentij argumentum (admisso quod sit dubium, vbi sit vera fides, quantum apud nos certissimum est esse) Episcopos Catholicos, qui per tot sæcula possederunt sedes suas pacifice, non posse eis priuari, nisi legitime iudicentur, & damnentur. Nam in omni controuersia melior est conditio possidentis; constat autem, Episcopos Catholicos in nullo legitimo iudicio esse damnatos. quis enim eos damnauit, præter Lutheranos? at ipsi accusatores sunt, non iudices. Quis enim eos constituit iudices nostros? Præterea etiam si nostri iam damnati essent, non continuo illi succedunt, cum nemo eos Episcopos instituerit, qui habuerit instituendi Episcopos auctoritatem: nec veri sint Episcopi, cum eos nemo ordinauerit, qui habuerit ius ordinandi, vt supra ostendimus.

SECUNDO, obijcit Brentius ibidem, id est, in Prolegomenis contra Petrum à Soto, Caiphas legitime successit antiquis Pontificibus, & potuisset vsque ad Aaronem deducere maiores suos, & tamen non petierunt Apostoli, vt à Caipha ordinarentur: sed Caipha, & omnibus illis Pontificibus, qui legitime succedebant inuitis, facti sunt Episcopi & Pontifices sine vlla successione, ergo etiam modo cum ordinarij Episcopi imitantur Caiphas, licet sine eorum ordinatione & successione Episcopatum gerere.

RESPONDEO, sacerdotium Aaronicum fuisse temporale, & solum durasse vsque ad inchoationem noui Testamenti; deinceps autem cœpisse sacerdotium secundum ordinem Melchisedech à Christo institutum, cuius sacerdotij cum primitiæ fuerint Apostoli, non debuerunt succedere Caiphas, sed esse principium noui sacerdotij, vt patet ex Psal. 109. *Tu es Sacerdos in æternum.* & ex cap. 7. ad Hebræos. Sicut ergo ab Aaron vsque ad Christum non fuerunt veri Sacerdotes, nisi qui successerunt Aaroni, ita ab Apo-

stolis vsque ad finem mundi non erunt veri sacerdotes, nisi qui Apostolis succedent. Verum tamen est, quod ut cum honore sacerdotium Aaronicum deferretur ad sepulturam, Apostoli illud honorabant, ut patet ex Cypriano lib. 1. epist. 3. ad Cornelium, & lib. 4. epist. 9. ad Florentium Pupianum, ubi adducit illud ex Act. 23. *Nesciebant fratres, quia Princeps Sacerdotum est.*

TERTIO, objicit Calvinus lib. 4. Inst. c. 2. §. 2. & 3. cur non enumeremus etiam successiones Episcoporum Africa, Ægypti, & totius Asiæ; & respondet ipsemet nobis insultans, quia perijt tibi sacrosancta ista successio.

RESPONDEO, vel Calvinus ex eo, quod perijt successio in illis locis, vult concludere, non esse Ecclesiam, vel esse Ecclesiam; si Primum, pro nobis facit; nam si ibi non est Ecclesia, quia ibi non est successio, ergo hic est Ecclesia, quia hic est successio. Si secundum respondemus, eos qui ibi ad veram Ecclesiam pertinent, non posse quidem ostendere successionem continuam Episcoporum suorum particularium, sed posse ostendere successionem continuam Episcoporum vniuersalium, qui sunt Romani Episcopi, quibus illi subiectos se esse fatentur. Hæc enim est causa, cur veteres Episcopi magis solliciti fuerint de successione Romani Pontificis, quam de sua. Irenæus erat Episcopus Lugdunensis in Gallia, Optatus, & Augustinus erant Episcopi in Africa, Euphianus Salaminæ in Cypro, Eusebius Cæsareæ in Palestina, & tamen nullus eorum texere voluit suæ Ecclesiæ successionem, sed Romanæ tantum Ecclesiæ. Satis enim illis videbatur ostendere continuam successionem in Ecclesia principali, cuius ipsi se membra esse gaudebant.

QUARTO objicit idem Calvinus. In Ecclesia Græca adhuc seruat successio non interrupta Episcoporum, & tamen non est illa vera Ecclesia, secundum opinionem nostram, non igitur successio est nota veræ Ecclesiæ.

RESPONDEO primum, non posse ostendi in Ecclesia Græca certam successionem; nam in primis fatetur Calvinus, in Asia, in Ægypto, & proinde Antiochiæ, Hierosolymæ, & Alexandriæ interruptam fuisse successionem, sola restat Constantinopolitana Ecclesia ex Patriarchalibus, quæ non videtur unquam caruisse proprio Patriarcha. At Constantinopolitana Ecclesia non est Apostolica, nec ostendit certam originem ab Apostolis; tamen enim Nicephorus Patriarcha in Chronologia conatur deducere ab Andrea Apostolo successionem Episcoporum Bizantiæ, tamen nulli veteres id tradunt, nec unquam à Patribus Ecclesia Bizantina, siue Constantinopolitana dicta est Apostolica, & Patres concilij Constantinopolitani I. in epistola ad Damasum Romanum Pontificem, aperte fatentur, Ecclesiam illam nouellam esse. Itaque habet quidem Ecclesia Constantinopolitana qualemcunque successionem à tempore Constantini hucusque, non autem ab Apostolicis temporibus, quod præcipue quæritur.

Dico **SECUNDO**, argumentum à successione legitima adferri à nobis præcipue ad probandum non esse Ecclesiam, ubi non est hæc successio quod quidem evidens est; ex quo tamen non colligitur necessario, ibi esse Ecclesiam, ubi est successio. Itaque hoc argumento probamus euidenter non esse Ecclesiam apud Lutheranos. Quod autem apud Græcos non sit Ecclesia, probamus alio modo, quia nimirum conuicti sunt legitime in tribus plenarijs Concilijs, Lateranensi, Lugdunensi, & Florentino, de schismate & hæresi; ac præcipue de hæresi circa

A processionem Spiritus sancti à Filio, quam esse manifestam hæresim, Lutherani & Calvinistæ etiam confitentur.

Adde **VLTIMO**, quod omnes Ecclesiæ illæ Patriarchales habuerunt per longa tempora Episcopos manifestos hæreticos, & proinde interrupta est veterum Pastorum successio.

QUINTO, objicit idem Calvinus, veteres Patres, qui ostendunt Ecclesiam ex successione Pontificum Romanorum, id facere, quia illis temporibus constabat non fuisse mutatam fidem & religionem in Ecclesia Romana; at nunc contrarium constat.

RESPONDEO, vel intelligit Calvinus, eo tempore constitisse Catholicis tantum, vel Catholicis simul & hæreticis, quod in Romana Ecclesia non esset mutata religio. Si primum assumat, nihil dicit, nam etiam hoc tempore Catholicis constat, non esse in Romana Ecclesia mutatam religionem. Si secundum asserat, aperte mentitur. Nulli enim fuissent hæretici, si semper omnes putassent, in Romana Ecclesia esse veram fidem. Præterea Donatistæ Romanam Ecclesiam oppugnabant, ut nunc faciunt Lutherani & Calvinistæ.

C Optatus lib. 2. contra Parmenianum: *Vnde est, inquit, quod clauis Regni vobis Donatistæ vsurpare contenditis, qui contra cathedram Petri vestris presumptionibus & audacis sacrilegis militatis?* Et Augustinus lib. 2. contra litteras Petilian. c. 51. *Cathedra tibi quid fecit Ecclesia Romana, in qua Petrus sedet, & in qua nunc Anastasius sedet? Cur appellas cathedram pestilentis, cathedram Apostolicam?* Et tamen Optatus & Augustinus à successione ista contra Donatistas argumentantur, ut supra diximus.

CAPVT IX.

Nota sexta.

SEXTA NOTA est CONSPIRATIO in doctrina cum Ecclesia antiqua. Vera enim Ecclesia dicitur Apostolica teste Tertuliano, libro de Præscri. non solum propter successionem Episcoporum ab Apostolis, sed etiam propter doctrinam consanguinitatem, ut ipse loquitur, quia videlicet doctrinam retinet, quam Apostoli tradiderunt: certum autem est, antiquam Ecclesiam primis quingentis annis veram Ecclesiam fuisse, & proinde Apostolicam doctrinam retinuisse. Quare laudatur Theodosius Imperator à Sozomeno, lib. 7. hist. c. 12. quod hac arte compescuerit hæreticos sui temporis. Iussit Principes sectarum conuenire, deinde petijt, an existimarent, antiquos Patres, qui Ecclesiam rexerant ante dissidium illud, quod tunc de religione ortum fuerat, rectè consensisse, & verè sanctos & Apostolicos fuisse, quod cum illi concessissent, subiunxit: *Examinemus ergo doctrinam vestram ad illorum scripta, & si cum illis consenserit, retineatur: sin minus, abijciatur.*

E Iam duobus modis possemus ex hac nota probare nostram esse veram Ecclesiam, non autem aduersariorum. **PRIMO**, proferendo sententias veterum, quib. singula nostra dogmata confirmarem, aduersariorum refutarem; sed hic modus prolixissimus esset, & multis calumnijs & obiectionib. obnoxius. Altera via est breuior & certior, nimirum ostendendo primum ex confessione aduersariorum, nostra dogmata esse doctrinam omnium veterum. Deinde, dogmata aduersariorum habita fuisse in Ecclesia antiqua pro exploratis hæresib. Sic enim constabit,

doctrinam nostram conspirare cum doctrina veterum hæreticorum.

Ac primum Caluinus in sua Institutione, cum nostra oppugnat, passim fatetur, se repugnare toti antiquitati; ex quo sequitur, nostra esse omnino antiquitati consentanea. Sic igitur ait, lib. 2. cap. 2. §. 4. *Semper apud Latinos nomē liberi arbitrii extitit, apud Græcos vero ἀνεξέλεστος vocabulum multo arrogantius.* Et infra §. 8. *Ego vero neque ipse huiusmodi vocem usurpare velim, & alios, si me consulant, abstinere optarim.* Ibidem dicit, omnes veteres, excepto Augustino, in hac re plus æquo extulisse humanas vires, & de libero arbitrio aut variasse, aut vacillasse, ut nihil certi ex eorum scriptis sumi possit.

Ita profitetur, se nullum veterum, excepto Augustino, sequiturum, & paulo post etiam Augustinum deserit. Nam lib. 2. cap. 3. §. 7. reprehendit illam Augustini sententiam, ex epist. 106. voluntatem nostram cooperari gratiæ, non ut præuiam, sed ut pedissequam, atqui, ait Caluinus, nec ut pedissequā cooperari, sed simpliciter totum fieri à gratia. Et lib. 3. cap. 11. §. 15. *Ac ne Augustini quidem, inquit, sententia per omnia recipiēda est, qui gratiam ad sanctificationem refert, quia in vita nouitatem regeneramur per spiritum.* Itaque in articulo de gratia & libero arbitrio fatetur Caluinus se toti antiquitati repugnare. Item li. 2. c. 14. §. 3. *Excusari nō potest veterū error, inquit, qui dum ad Mediatoris personam non attendunt, totius fere doctrinæ, quæ in Euangelio Ioannis legitur ieiunium obseruant sensum, seseque implicari multiloquijs.* Docet hoc loco Caluinus, Filium Dei subiectū esse Patri etiam ratione Diuinitatis; & quia omnes veteres contrarium docent, ipse ait, omnes errasse, neque eorum errorem excusabilem esse.

Item li. 2. c. 16. §. 9. *Fabula, inquit, de loco subterraneo, qui dicitur Limbus, tametsi magnos auctores habet, tamen nihil aliud quam fabula est.* Vocat magnos auctores antiquos Patres: nam scholasticos Doctores non solet appellare, nisi Sophistas.

Item li. 3. c. 3. §. 10. *Ab uno Augustino, inquit, sumat Lectores, si quis de sensu antiquitatis habere voluit.* Porro inter illum & nos, hoc discriminis videri potest, quod ipse morbum concupiscentiæ, tunc demum peccatū fieri docet, cū appetitionis cedit voluntas: nos autē illud ipsum pro peccato habemus, quod aliqua omnino cupiditate contra legem Dei homo rutilatur, immo ipsam prauitatem, quæ huiusmodi cupiditates nobis generat, asserimus esse peccatum. Hic apertè omnibus Patribus se fatetur contrariū, atque ipsi etiā Augustino, in questione de concupiscentia, quæ præcipua quæstio est; nam ex hoc fundamenta deducunt non esse in nobis iustitiam, sed tantum imputatiuam, & nulla esse bona merita, immò omnia opera esse peccata.

Item li. 3. c. 4. §. 38. *Omnes fere veteres, inquit, quorū libri existunt, aut hac in parte lapsi sunt, ubi de satisfactione agitur, aut nimis asperè & durè loquuntur.*

Item li. 3. c. 5. §. 10. *Ante mille & trecentos annos vsu receptū fuit, ut precatōnes fieret pro defunctis. Sed veteres omnes, fateor, in errore abrepti sunt.* Itē li. 3. ca. 15. §. 2. *Vsi sunt, fateor, passim vetusti Doctores nomine meriti.* Et infra dicit, pessimè cōsuluissē fidei sinceritati, qui hoc nomen inuenit. Itē li. 4. c. 4. §. 10. *Peccauit antiquitas immodica seueritate, quod plus requireret in Episcopo, quam Paulus requirat, ac præsertim successu temporis cœlibatum.* Item li. 4. c. 12. §. 8. *Excusari nullomodo potest immodica veterum austeritas, quæ & prorsus Domini præscripto dissidebat, & erat mirum in modum periculosa, cum peccatori penitentiam solennem nunc in septem, nunc in quatuor, nunc in tres annos, nunc in totam vitam indiceret.* Nota, Caluino ita videri hoc aspe-

rum, quia ipse putat, per fidem sic iustificari hominem, ut nihil pœnæ luendum restet; quod si verum esset, rectissimè accusaret omnes veteres. proinde sequitur sententiam nostram de pœna remanente post remissionem culpæ, iudicio Caluini sententiam esse omnium veterum.

Item li. 4. c. 12. §. 20. *Non in totū excusare audeo veteres, qui & superstitionis quedam semina iecerint, & occasionem præbuerint tyrannidi, quæ postea exorta est, & tunc passim inualuerat superstitionosa Quadragesima observatio, quia & vulgus eximium aliquod obsequiū præstare se Deo in eis existimabat, & pastores eam cōmendabant pro sancta imitatione.* Et infra: *Fuit igitur mera imitatio Christi ieiunium ordinabatur.* Ibidē §. 23. *Quod Sacerdotibus interdictum fuit coniugiū, id factū est impia tyrannide.* Quādo autem fuerit interdictum, notat ipse in margine ponens, Syricius in epistola ad Episcopos Hispaniæ. Porro Syricius fere ante annos MCC. sedit. Et infra subiungit de hac lege: *Hæc quæ videbantur reuerentium sacerdotio conciliare, magno plausu etiam antiquitatis recepta esse fateor.*

Idē li. 4. c. 15. §. 20. *Quod multis abhinc sæculis, adeoque ab ipso fere Ecclesie exordio vsu receptū video, ut in periculo mortis Laici baptizarent, si Minister in tēpore non adesset, nō video quā firma ratione possit defendi.* Itē li. 4. c. 18. §. 21. *Excusari nō posse arbitror, veteres, qui aliquid in actionis modo peccauerint; imitati sunt enim Iudaicū sacrificandi morē magis, quam aut ordinauerit Christus, aut Euangely ratio sinebat.* Hæc Caluinus.

Iam Centuriatores in singulis centurijs ad finem 4. capituli, annotant, omnes fere Doctores illius sæculi, docuisse ea dogmata, quæ nos hoc tēpore tuemur, quæ ipsi nēuos sanctorum Patrum vocant. Et quia de omnibus dicere nimis longum esset, annotabo solum aliqua pauca ex 2. 3. 4. & 5. Cēturijs. In secunda ergo Cēturia, c. 4. col. 59. de libero arbitrio, dicunt, id ab omnibus Patribus eius sæculi cōcessum fuisse. Eodē, inquit, modo Clemēs liberum arbitrium ubique asserit, ut appareat in eiusmodi tenebris, non tantum fuisse omnes eius sæculi Doctores, verum etiam in posteroribus eas subinde creuisse & auctas esse.

Notandum autem est, Lutheranos habere articulum de libero arbitrio pro fundamento totius suæ doctrinæ. Lutherus enim in assert. ar. 36. dicit, hunc articulum esse optimū, & summū rerum suarum, adeo ut articuli de Papatu, de Concilijs alijsque similibus rebus, nugæ dici possint. Itaque in præcipua controuersia, & in ipsa summa rei omnes veteres (testibus Magdeburgensibus) nobis fauent. Deinde col. 60. *Doctrina, inquit, de iustificatione negligentijs & obscursius abhinc Doctoribus tradita est, videlicet, non docent nos sola fide iustificari.* Et Cent. 3. ca. 4. col. 83. *Videas, inquit, in Doctorum huius sæculi scriptis, non obscura vestigia inuocationis Sanctorum.* Et col. 85. *Martyrium immodicè extulerunt omnes huius ætatis Doctores.* Nolūt enim Lutherani esse martyrium genus quoddam Baptismi, aut vllō modo expiari peccata per martyrium.

Centuria 4. col. 295. ponunt testimonia veterum fere omnium illius sæculi, ut Athanasij, Basilij, Nazianzeni, Epiphanijs, Ephrem, Ambrosij, & Prudentij, pro inuocatione Sanctorum, quam ipsi tamen idololatriam vocant.

Centuria 5. col. 500. *Sicut, inquit, prioribus aliquot sæculis doctrina de libero arbitrio deprauata est; ita hoc etiā, &c.* Et infra: *Etiā si autem interdū bene, & sanè videntur loqui, tamen tandem liberum arbitrium in rebus etiam spiritualibus in sua cōuersione statuit.* Et col. 506. *Nimirū hæc ætas bonis hominū operibus adscriptis,*

id quod ex deprauato articulo iustificacionis emanat, &c. Et statim citant omnium veterum illius sæculi, etiam Augustini, multa testimonia, quod opera sint meritoria, quod ipsi pro magno errore habent.

Porro eleganter aduersus istos, qui omnes antiquos errasse dicunt, loquitur Tertullianus libro de Præscriptionibus: *Age, inquit, nunc omnes Ecclesia errauerint, nullam respexerit Spiritus sanctus, vi eam in veritatem deduceret, ad hoc missus à Christo, ad hoc postulatus de Patre, vt esset Doctor veritatis. Neglexerit officium Dei villicus, Christi vicarius, sinens Ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipse per Apostolos predicabat, ecquid verisimile est, vt tot ac tanti in vnâ fidem errauerint? Audeat ergo aliquis dicere, errasse eos, qui tradiderunt? quomodo sit erratum, tandiu vtique errauit error, quam diu hæreses non erant. Aliquos Marcionistas & Valentianos liberanda veritas expectabat, inter ea perperam euangelizabatur, tot millia millium perperam tincta, &c.*

Nunc ad alteram partem vt accedamus, præmittendum est, in Ecclesia antiqua illos errores habitos esse communiter ab omnibus pro exploratis & damnatis hæresibus, qui ponuntur in Catalogo hæresu ab Ireneo, Hieronymo, Epiphano, Philastrio, Augustino, Theodoro, Damasceno, alijsque probatis auctoribus; nam illi cum essent viri sancti & docti, nunquam fuissent ausi, simpliciter in Catalogo hæreseon referre ea dogmata, de quibus in Ecclesia dubitari sciuisent. Et præterea neminem legimus, qui vnquam contradixerit his Patribus tanquam qui non iuste aliquem notassent hæreseos. Hoc præmissis aggrediamur Catalogum.

Simoniani docebant, saluari homines secundum gratiam Simonis, quem Deum faciebant, & non secundum operas iustas, inquit Irenæus lib. 1. c. 20. Eunomiani similiter docebant, non posse homini vlla peccata nocere, modo fidem habeat, vt Augustinus testatur, lib. de hæres. c. 54. qui etiam libro de fide & operib. c. 14. dicit, hanc hæresim de sola fide sufficente ad salutem sine operibus ortam esse tempore Apostolorum, ex non intellecto Paulo, & propterea contra hæc hæresim styllum præcipue direxisset alios Apostolos in suis epistolis, id est, Petrum, Ioannem, Iacobum, & Iudam. At hæc eadem est sententia omnium sectariorum huius temporis.

Lutherus in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Eucharistia. *Non alia via, inquit, potest homo cum Deo conuenire: aut agere, quam per fidem; opera ille nihil curat.* Ibid. *Tam diues est Christianus vt non possit perire, etiam si velit, quantumcunque male viuat, nisi nolit credere.* Et si autem Calvinus, Brentius, & alij quidam conantur non nihil temperare hanc sententiam, dum dicunt, opera bona esse necessaria; tanquam effectus fidei; tamen adhuc hærent in eodem errore; nam etiam posita ista necessitate, docent, opera non mereri villo modo vitam æternam, etiam si Deus ea requirat, tanquam testimonia fidei. Hæc autem erat ipsissima hæresis Simonis, qui dicebat, hominem saluari per gratiam, non per operas iustas. Præterea posita illa necessitate operum, docent omnes sectarij; Si quis post omnia scelera patrata habeat actum fidei, nullum ei peccatum imputari, quod nihil est aliud, quam quod Eunomius & Lutherus docent.

Deinde Forini hæresis fuit, Deum esse causam peccatorum, quam Irenæus apud Eusebium lib. 5. hist. c. 20. dicebat esse plus quam hæresim, quã etiam tribuit Vincentius Lyrinensis in suo commonitorio Simoni Mago. Eadem sine villo pudore docet Calvinus, lib. 1. Inst. ca. 18. §. 2. *Non solum permissu, inquit, sed etiam voluntate Dei homines peccant, ita vt nihil ip-*

si deliberando agitent, nisi quod Deus apud se decreuerit, & arcana directione constituit. Et lib. 3. c. 23. §. 24. dicit, Dei non solum præuisione & permissione, sed etiam voluntate in peccatum lapsum esse Adamum. Et infra, ca. 24. §. 14. *Quod, inquit, aliqui verbum Dei audire contemnunt, ipsorum est prauitas, sed in hanc prauitatem à Deo addicti sunt, vt in eis potentiam suam & seueritatem ostendat.*

Idem apertè docuit Lutherus in libro de seruo arbitrio, vbi dicit, illud velle, quo Iudas voluit Christum prodere, fuisse opus Dei, nec fuisse in manu Iude, aut vllius creaturæ, mutare illam voluntatem. Similiter docuit Petrus Martyr in commentario, c. 2. li. 1. Regum; & Philippus Melancthon in commentario, c. 8. ad Romanos, vbi dicit, ita fuisse opus Dei Iudæ prodicionem, ac Pauli cõuersionem; quæ commentaria adeo dicuntur placuisse Luthero, vt diceret, Philippum secundum esse à Paulo, hunc tamen errorem Philippus retractauit, tum in Locis, tum in Apologia, art. 19. Confessionis Augustinæ.

III. Origenis hæresis fuit, perdidisse Adamum imaginem Dei, ad quã creatus fuerat, testis est Epiphanius, hæres. 64. Idem docet Calvinus lib. 2. Inst. c. 1. §. 5. *Per peccatum, inquit, primi hominis oblitterata est celestis imago.* Item Origenis fuit error, infernum nihil esse, nisi conscientie horrorem, teste Hieronymo, in epistola ad Auitum. Idem docet Calvinus li. 3. Inst. cap. vltimo, §. vltimo.

IV. Peputiani hæretici, vt ait Augustinus libro de hæres. c. 27. tãtum dant mulieribus principatum; vt sacerdotio quoque apud eos honoretur. Lutherus art. 13. ex ijs, quos Leo X. damnauit, dicit in Sacramento Pœnitentiæ quæ absolueri posse mulierem, vel puerum, atque Episcopum, vel Papam, & iam re ipsa Calvinistis in Anglia mulier quædam est summus Pontifex.

V. Proclus hæreticus apud Epiphanium hæres. 64. dicebat, peccatum in renatis semper viuere, concupiscentiam enim verè esse peccatum, nec tolli per Baptismum, sed sopiri per fidem: quod idem postea docuerunt Messaliani hæretici apud Theodoretum lib. 4. de hæreticis fabulis. Hæc est ipsissima sententia Lutheri, art. 2. & 31. atque in assertionibus eorundem articulorum. Item Philippi in locis communibus, cap. de peccato originis, & Caluini lib. 4. inst. cap. 15. §. 10.

VI. Nouatianorum error præcipuus erat non esse in Ecclesia potestatem reconciliandi homines Deo nisi per Baptismum, postea etiam addiderunt, non debere baptizatos inungi Chrismate ab Episcopo. Ita refert Theodoretus lib. 3. de hæret. fabulis; & S. Cornelius Papa apud Eusebium, lib. 6. cap. 33. hist.

Quæ sententia pro parte priore expressè Calvinistarum est. Nã Calvinus li. 4. inst. c. 19. §. 17. sic ait, nullum esse Pœnitentiæ Sacramentum, præter Baptismum. *Quod vero Hieronymus ait: Pœnitentiã esse secundam tabulam post naufragiũ; planè impium est & excusari non potest.* Pro altera parte est omnium Lutheranorum. Lutherus de captiuitate Babylonica, capite de Eucharistia, tria tantum agnoscit Sacramenta; Baptismum, Pœnitentiã, & Panem, tamen infra cap. De extrema Vnctione, reijcit Pœnitentiã. Confessio Augustinæ, art. 12. disertè reijcit Confirmationem. Et Calvinus li. 4. inst. cap. 19. §. 5. & sequentibus, dicit, Chrisma nostrum esse oleum Diaboli mendacijs pollutum, & propterea Calvinistæ ex illo ocreas suas inungunt, cum possunt.

VII. Sabellius docuit, vnã tantum esse personam in Deo, non tres, testis Epiphanius, hæres. 57. Idem docuit nostro tempore Michael Seruetus, lib.

I. de Trinitate, sine vllis ambagibus, & nunc ea sententia in multis locis regnat.

VIII. Manichæorum, inquit Hieronymus in præfatione Dialogorum contra Pelagianos, *est, hominum damnare naturam, & liberū auferre arbitrium*. Et Augustinus de hæref. c. 4. 6. *Peccatorum originem*, inquit, *non tribuit Manichæi libero arbitrio*. Idem apertè sectarij omnes. Lutherus art. 36. dicit, liberum arbitrium esse rem de solo titulo. in assertionibus autem eiusdem articuli dicit, esse titulum sine re, & omnia ex necessitate absoluta euenire. Et propterea libro, quem scripsit contra liberum arbitriū, in Erasmo libro, nomen posuit, de seruo arbitrio. Calvinus li. 2. Inst. c. 2. 3. & 4. non permitti homini liberam electionem vlla in re, adeo vt ne ipsum quidem nomen tolerare possit. Hoc tamen est magis impius Calvinus Manichæo, quod Manichæus Deo malo tribuat peccatorum originem, Calvinus Deo bono.

Manichæi præterea accusabant passim Patres Testamenti veteris, vt Abraham, Samsonem, Saram, Rebeccam, & similes, vt Augustinus testatur lib. 22. contra Faustum, & duobus libris contra aduersariū Legis & Prophetarum. Idem fecit Calvinus. Nam li. 3. c. 2. §. 31. Instit. Sara, inquit, multis modis peccauit cum ancilla viro suo supposuit. Rebecca verovarijs fraudibus, & imposturis Dei veritatem corrupit, cū malo artificio filij benedictionem procurat, maritum decipit, filium mentiri cogit. Item li. 3. c. 5. §. 8. Superstitione & prophanitate zelo non carnis factum Iuda Machabæi, qui oblationem misit pro mortuis in Hierusalē. Item li. 3. c. 14. §. 11. dicit Abraham fuisse idololatram. Item li. 3. c. 20. §. 15. In samsonem, inquit, cū ait: Robora me Domine, & c. viriosa cupiditas vindictæ dominata est. Item li. 4. c. 15. & 22. posteaquam docuerat, mulieri in nullo casu licere baptizare, subdit: *Nec in exemplum trahi debet, quod Sephora stulta mulier filium circumcidit, in quo multis modis grauius peccauit.*

IX. Donatistæ Ecclesiam ex solis iustis constare volebant, atque inde deducebant, Ecclesiam visibilem perijsse de orbe terrarum, & in sola Africa remansisse, vt Augustinus docet libro de vnitæ Ecclesie, c. 22. Ijdem Catholicos crudelissimè trucidabant, oderant præcipuè Monachos & Episcopos, quos Pharisæos vocabant, & in primis Episcopum Romanum, cuius sedem cathedram pestilentie appellabant, altaria frangebant, Ecclesias spoliabant, sacros calices vendebant, Eucharistiam canibus dabant, sacrum Chrisma proieciabant, vt patet ex Augustino, lib. 2. contra Petilianum, c. 51. & 61. lib. 3. c. 40. & epist. 163. & alibi. Idem ex Optato libr. 2. & 6. contra Parmenian.

Eandem esse doctrinam & vitam Calvinistarum certum est, nam Ecclesiam ex solis bonis constare, docet Calvinus, li. 4. Instit. c. 1. §. 7. quod etiam docet articulus 7. Confessionis Augustanæ. Ecclesiam visibilem à multis sæculis perijsse, & nunc solum esse in Septentrionalibus partibus, vbi ipsi sunt, docent omnes, præcipuè Calvinus li. 4. Instit. c. 2. §. 2. Porro nihil eorum, quæ blasphemè, vel crudeliter, vel sacrilegè dixerunt Donatistæ, vel egerunt in Catholicos, & Sacramenta, atque altaria, &c. omisisse Calvinistas, sed multo plura & maiora dixisse, & egisse, patet ex historia Surijs, & ex libro, qui nuper prodijt, qui inscribitur; De furoribus Gallicis, & alijs auctoribus fide dignis.

X. Ariani docebant, Filium Dei esse Patre minorem, vt est apud Epiphanium, her. 69. Deinde, ijdem Ariani non recipiebant vllō modo traditiones non scriptas, vt docet Maximinus Episcopus Arianorum apud Augustin. li. 1. c. 2. & vltimo cōtra Maximinū;

A quam hæresim postea imitati sunt multi alij, vt Nestorius, Dioscorus, Eutyches, vt habetur in VII. Synodo, act. 1. Denique ijdem Ariani plura & maiora sacrilegia patrarunt in Sacramenta, Altaria, Sacerdotes, Monachos, Sæctimoniales, &c. quam Donatistæ, vt patet ex Athanasio in Apologia pro fuga sua. Ruffino li. 11. hist. c. 3. Theodoro, lib. 4. hist. c. 19. & 20. & Victore Vticensi, lib. 2. & 3. de Vvandalica persecutione.

P R I M V M errorem Arianorum apertè docet hoc tempore multi, qui Tritheitæ dicuntur, vt agnosci potest ex Prothesibus Valentini Gentilis. Quamuis autem Lutherus, Philippus, Calvinus, & similes habeant Arium pro hæretico: tamen negare non possunt, quin in suis scripturis huius erroris semina iecerint, vnde postea orti isti noui Ariani, quos ipsi met impugnant, vt nos demonstraui in præfatione librorum de Christo. Deinde alterum errorem docent omnes huius temporis hæretici. Sectarij enim huius temporis omnes traditiones reiiciunt, vt patet ex Brentio in Prolegomenis, Caluino lib. 4. Instit. cap. 8. §. 8. & alijs. Porro illa crudelia & sacrilega facinora Arianorum, si tantum nomina mutentur, sunt illa ipsa, quæ Calvinistæ passim faciunt.

XI. Aëriani hæretici, teste Epiphanio, hæref. 75. & August. li. de hæref. ca. 33. tres errores docuerunt: *Orare, inquit Augustinus, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solenniter celebranda esse ieiunia, sed cum quisque voluerit ieiunandū, ne videatur esse, sub lege*. Denique, presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni. Addit Epiphanius, eos è contrario consueuissè feria sexta, & in Quadragesima, ac præcipuè in hebdomada sancta vesci carnibus, & si quando ieiunare volebant, potius die Dominico, quàm alio die ieiunare solitos.

Eandem docent & faciunt Calvinistæ, & Lutherani ferè omnes. Calvinus Instit. lib. 3. c. 5. §. 6. 7. & sequentibus, disputat ex professo contra orationem pro defunctis. Idem lib. 4. c. 12. §. 20. disputat contra ieiuniū Quadragesimæ, & superstitionum vocat. Denique l. 4. c. 3. §. 8. inquit: *Episcoporum, ac Presbyterorum, Pastorum, ac Ministrorum eadem functio, & provincia est*. Centuriatores Cent. 4. c. 5. col. 401. cū in aliorum hæreticorum erroribus numerādis soleant omittere eos, quos suos etiam esse agnoscunt, cū ad Aërium venerunt, quia videbant hos tres errores tantum, tãquam proprios Aërij, ab Epiphanio & Augustino annotatos fuisse, non potuerunt eos omittere. Itaque posuerunt illos quidem, sed mox addiderunt, si nihil aliud sit, hos non videri errores, sed contrarios potius. Fatentur igitur, has tres sententias sibi cum Aërio esse communes, neque negant, in antiqua Ecclesia pro damnatis hæresibus habitas esse. Ex quo sequitur, vt etiam Centuriatores, licet tum nondum nati, antiquæ Ecclesie hæretici fuerint.

XII. Iouinianus, non posse peccare asseruit hominem post Baptismum, si verè baptizatus fuerit, id est, si reuera fidem & gratiam Dei acceperit, deinde ciborum delectum, & ieiunia non esse meritoria, præterea coniugium virginitati dignitate & merito æquari. Vnde etiam aliquot Sanctimoniales eius hortatu nupserunt. Item præmia beatorum esse paria: denique B. Mariam in partu carnis virginitatem amisisse: Ita referunt Hieronymus lib. 1. & 2. contra Iouin. & Augustinus lib. de hæref. cap. 82.

P R I M V S horum errorum est etiam Caluini, lib. 2. Instit. c. 2. §. 11. & 12. vbi dicit, veram fidem, quæ à gratia separari nequit opinione ipsius, semel habitam, nunquam amitti posse: & ideo non esse, nisi electorum.

SECUNDVS eiusdem Caluini ex lib. 4. c. 12. §. 19. vbi arguit omnes veteres, quod laudauerint ieiunium, quasi esset meritorium. Idem error Iouiniani habetur in Confessione Augustana art. 24. & in locis Philippi, De mortificatione.

TERTIVS, est error Martini Lutheri in epithalamio, vbi expones c. 7. primæ ad Cor. quatuor cõparationes facit. PRIMÆ est, castitatis cū matrimonio absolutè, & sic fateretur castitatem esse nobilius donum. SECUNDA, castitatis cum matrimonio coram Deo, & sic dicit esse æqualia. TERTIA, mulieris cõiugata cum virgine, & ait: *Oportet admittamus mulierem coniugatam coram Deo prestare virginibus.*

QUARTA, status coniugatorum cum statu religiosorum, & Ecclesiasticorum profitentium cœlibatum; & dicit, statum coniugatorum ex natura sua esse spiritualem, diuinum, cœlestem, & quasi aurum: statum vero cœlibum esse sæcularè, terrenum, & quasi lutum. Similia habet Confessio Augustana, art. 23. & Caluinus lib. 4. Inst. c. 13. §. 3. & seq. De ijs duobus erroribus Cõturiatores Cent. 4. c. 5. col. 381. dicunt, perperam reprehendi Iouinianum, à Hieronymo & Augustino, cū ipsi potius, si contrarium senserunt, fuerint hæretici.

QUARTVS error Buceri ac Molinæi est. Hic enim Bucero auctore, in tertia vnionis Euangelicæ parte affirmat, IESVM nascentem adaperuisse vuluam B. MARIE.

QUINTVS est Lutheri in sermone de natali B. MARIE, & in commentario primæ epistolæ Petri, vbi dicit, omnes Christianos esse æquè sanctos ac iustos, atque est mater Dei: Ex quo sine dubio sequitur, fore omnes æquè beatos.

XIII. Vigilantius multa etiam docuit. Primò, Sanctorum reliquias non esse venerandas. Secundò, orationes mortuorum pro alijs non exaudiri: ex quo sequitur, frustra Sanctos inuocari. Tertio, Ecclesiasticos debere esse vxoratos. Quarto, non expedire, relinquere omnia & dare pauperib. & ad religionem, relicto sæculo, properare: Ita refert Hieron. in lib. contra Vigilantium.

Eadem omnia docent nunc sectarij. Lutherus in sermone de sancta Cruce dicit, reliquias Sanctorum esse fidelium seductionem, & ideo sub terram penitus condi debere, & in libro de abroganda Missa, par. 3. affirmat, non maiorem esse Deo curam de sancto sepulchro Domini, quàm de bobus, de quibus Apostolus ait: *Nunquid Deo est cura de bobus?* Idè Lutherus libro de Eucharistia ad Valdenses dicit, stultam & perniciosam esse Sanctorum inuocationem. Idem in Epithalamio dicit, Matrimonium iure diuino esse præceptum omnibus, etiam Ecclesiasticis & Monachis, qui non sentiunt se habere donum continentia. Vocat autem ipse donum cõtinentia, non gratiam, qua non consentimus tentationibus carnalibus, sed qua non tentamur, qualem ferè nulli habent. Denique, idem ferè in libro de votis monasticis ex professõ dehortatur à religione, & solum permittit, vt feminae LX. annor. & viri LXXX. vel XC. annorum in monasterijs maneant. Eadem docet Confessio Augustana; nam contra Sanctorum inuocationes agit art. 21. contra Clericorum cõtinentiam & Monachorum, art. 23.

Similiter Caluinus cõtra inuocationem Sãctorum agit lib. 3. Insti. c. 20. §. 21. vbi etiam dicit, Papiſtas in suis Litanijs Hymnis & Profis, in quibus sanctis mortuis nihil non tribuunt, nullam Christi mentionem facere, quod est mēdacium crassissimum. Contra reliquiarum visitationem agit, li. 4. c. 13. §. 7. & in lib. quem inscripsit, Admonitionem de reliquijs: &

reipsa Caluinista combusserūt, & in flammam proiecerunt corpora Sanctorum Irenæi, Martini, Hilarij, Bonauenturæ, &c. Cõtra cœlibatū Clericorum, & Monachorum professionem disputat Caluinus lib. 4. c. 12. & 13. totis capitib. Denique Centuriatores non voluerunt numerare Vigilantium inter hæreticos, sed scribunt de eo Centur. 4. c. 8. col. 602. vbi dicunt fuisse contentionem inter duos sanctos Presbyteros, id est, Vigilantium & Hieronymum de reliquijs, inuocatione Sanctorum, &c. sed Hieronymum clamoribus tantum egisse, Vigilantium autem solidis rationibus: vbi etiam impudentissimè censuram quandam Erasmi in librum Hieronymi contra Vigilantium tribuunt Gregorio, quasi Gregorius desiderasset in Hieronymo modestiam. Sed de his alias.

XIV. Pelagiani duo inter alia docebant. Primò, non esse in hominibus peccatum originale, & præcipuè in filijs fidelium: ita refert Augustinus libro 6. contra Iulianum, c. 2. & 3. & lib. 4. ad Bonifacium, c. 2. & 4. Secundò, per quodlibet peccatum, quamuis leuissimū, perdi iustitiam, ac proinde omne peccatū esse mortale. Ita refert B. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos. Primū horū disertè docent Zvinglius in lib. de Baptismo. Martinus Bucerus in c. 3. Mat. & Caluinus l. 4. Inst. c. 15. §. 20. nisi quod Zvinglius negat simpliciter peccatū originale in quolibet homine, & tãtum vult miserias quasdam per Adamum nos contraxisse. Bucerus autè & Caluinus, solum in filijs fidelium negant peccatum originale, quos dicunt Sanctos nasci: & saluari etiam sine Baptismo. Errorem alterum docent omnes sectarij. Lutherus assert. ar. 32. Philippus in locis, c. De discrimine peccati mortalis & venialis, Caluinus lib. 2. Insti. c. 8. §. 85. & lib. 3. c. 4. §. 28. cæteri omnes omne peccatum natura sua volunt esse mortale.

XV. Nestoriani docuerunt, in Christo duas esse personas, & duas naturas: ita Theodoretus lib. 4. de hæret. fabulis: ijdem omnes veteres contemnebant, teste Vincentio Lyrinensi, id quod egregiè præstat Lutherus, Caluinus, & alij omnes: errorem autem præcipuum Nestorij docet hoc tempore Theodorus Beza siue ex ignorantia, siue ex malitia, qui in libro de hypostatica duarum in Christo naturarum vnione, dicit, se duas vniones hypostaticas in Christo ponere, vnam animæ cum carne, alteram diuinitatis cum humanitate.

XVI. Eodem tempore fuerunt aliqui, nescio an etiam ipsi Nestoriani essent, quid docuerunt, in Eucharistia non manere corpus Christi, si seruetur in alteram diem, quos Cyrillus in epistola ad Calosiriu Episcopum insanire dicit. Huc errorem rursus excogitauit Bucerus, docens, in Eucharistia non esse Christi corpus, nisi quãdo sumitur. Vide Cochleum tractat. 8. li. 3. Miscellaneorum. Idem postea docuit Philippus Melancthon in locis, c. De cœna Domini, & Caluinus lib. 4. Insti. c. 17. §. 39.

XVII. Euty chiani docuerunt, vnam esse in Christo naturam, sicut vnam personam: ita refert Theodoretus lib. 4. de hæret. fabulis. Eadem hoc tempore multi instaurarunt. In primis Gaspar Svvencfeldius in lib. de diuina Maestate humanitatis Christi, asserit post ascensionem Christi humanam eius naturam conuersam esse in diuinam, & iam esse verum Deum, non creaturam. Idem, vel aliquid aliquanto peius videtur sensisse Brentius, qui in serm. de ascensione Domini docet, Christi humanitatem ab ipsa incarnatione semper fuisse vbique. Idem docet Iacobus Smidelinus in disputatione Tubingensi, c. 34. de qua re vide libros nostros de Christo.

XVIII. Xenatas Persa primus palam asseruit, Christi & Sanctorum imagines non esse venerandas, testis Nicephorus, lib. 16. c. 27. Idem nunc Calvinus lib. 1. Instit. c. 11. toto, ubi etiam §. 7. non vult vllō modo erigi signum crucis, in quo se fratrem Diaboli ostendit, nisi quod Diabolum ipsum impietate vincit. Diabolum enim cruce exsecratur, quia timet, & timendo honorat: Calvinus execratur, quia despicit atque irridet. Ibi etiam §. 13. dicit primis quingentis annis nullas fuisse imagines in templis Christianorum, quod est in signe mendacium, etiam ipso Caluino teste: nā in præfatione Instit. dicit, Epiphanius in epistola ad Ioannem Hierosolymitanū scribere, se in templo vidisse imaginem Christi, aut nescio cuius Sancti pendere: Et præterea Lactantius in carmine ad crucifixum: Basilius in oratione in Barlaam, circa finem: Nyssenus oratione in Theodorū, non procul ab initio: Paulinus in vita Felicis: Prudentius de S. Cassiano: Euodius li. 2. de miraculis S. Stephani: Athanasius ad Antiochū, queft. 16. docēt, suo tempore imagines Sanctorū fuisse in tēplis: istos autem omnes vixisse ante mille & centū annos, notissimū est. Adde quod Nicephorus li. 14. c. 2. dicit, imaginem B. Mariæ à sancto Luca depictam, positā fuisse in templo, quod Pulcheria soror Theodosij Constantinopoli exstruxit in honorem B. Virginis.

XIX. Læpetiani docuerunt, Monasteria debere esse libera, id est, sine votis perpetuis: ita refert Damascenus libro de centum hæresibus, circa finem. Idem hoc tempore Lutherus, qui in libro de votis monasticis dicit, non posse voueri piē in Monasterijs, nisi hac forma: Voueo castitatem, paupertatem, & obedientiam vsque ad mortem, liberè, id est, vt mutare possim, quando volo.

XX. Quorumdam, qui negabant, Eucharistiam verè esse carnem Christi, & tantum esse volebant figuram, seu imaginem corporis Christi: ita refertur in VI. Synodo, act. 6. to. 3. & longè antea ex Ignatio idem refert Theodoretus in Dialogo, qui dicitur Impatibilis. Hanc hæresim docent hoc tempore Zvinglius in lib. de verbis cœnæ Domini, & Calvinus li. 4. Instit. c. 17. §. 12.

Habemus hætenus viginti Hæresiarcharum hæreses, quæ damnatæ sunt ab Ecclesia, quæ fuit primis DCC. annis quas hæreses cum nos pro hæresibus, aduersarij nostri pro articulis fidei habeant, sequitur nostram doctrinam conspirare cum doctrina antiquæ Ecclesiæ: Aduersariorum autem cum hæresibus antiquis.

CAPVT X.

Nota septima.

SEPTIMA NOTA est VNIO membrorum inter se, & cum capite: nam Ecclesiam esse vnum corpus, vnam sponfam, vnum ouile, passim scripturæ docent, ad Rom. 12. Cantic. 6. Ioan. 10. & in Symbolo Constantinopolitano, dicimus vnā Ecclesiam. Præcipua autem vnitas corporis consistit in coniunctione membrorum cum capite, & inter se. De vtraque vnione dicendum est, & primum de prima: sed quoniam de capite Ecclesiæ, qui est Romanus Pontifex, alibi differuimus, hic solū, aliquot in medium allatis testimonijs Patrum, ostendemus, apud veteres semper fuisse habitam pro nota veræ Ecclesiæ, coniunctionem cum Romano Pontifice.

Irenæus lib. 3. cap. 3. apertè dicit, ad Romanam Ecclesiam propter potètiorem principalitatem, ne-

celle esse omnē cōuenire Ecclesiā, id est, eos, qui vndique sunt fideles. Cyprianus li. r. epist. 3. Post ista, inquit, adhuc insuper Pseudo-Episcopo sibi ab hereticis cōstituito, nauigare audeat, & ad Petri Cathedra at que Ecclesiam principalē, vnde vnitas sacerdotalis exorta est à schismaticis & profanis literas ferre, nec cogitare eos esse Rom. ad quos perfidia habere nō possit accessum. Et li. 4. epist. 8. de cathedra Romani Pontificis loquens: scimus, inquit, hortatos nos esse, vt Ecclesia Catholica matricē & radicē agnoscerent, & tenerēt. Ambrosius in oratione de obitu Satyri: rogauit, inquit, si cum Episcopis Catholicis, id est, si cum Ecclesia Rom. consentiret.

Hieronymus in epistola ad Damasum de hypostasibus nomine: Hic, inquit, in tres partes scissa Ecclesia, me ad serapere festinat, ego interim clamito: Si quis cathedra Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atq; Paulinus tibi hæere se dicūt. Possent credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Et in epist. superiori: Ego, inquit, Beatitudini tue, id est, cathedra Petri cōmunionē cōsocior: super illā petram adificatā Ecclesiam scio: Quicumq; extra hanc domū agnum comederit, profanus est: si quis in arca Noe nō fuerit, peribit regnate diluuiō. Nō noui Vitalē, Meletium respūo, ignoro Paulinū: quicumque tecum nō colligit, spargit, id est, qui Christi non est, Antichristi est. Et in Epitaphio Marcellæ scribit, S. Athanasium & eius successorem Petrum, Alexandrinos Episcopos, perfectionem Ariana hæreseos declinantes, tanquam ad turissimum suæ communionis portum, Romam confugisse.

Optatus lib. 2. contra Parmen. à principio per aliquas paginas, docet, veræ Ecclesiæ dotem primam, & præcipuam esse cathedram Petri, quæ Romæ est, & inde probat, Donatistas non pertinere ad Ecclesiam veram quia non essent coniuncti cum Syricio, qui tunc sedebat in cathedra Petri.

Augustinus in epist. 162. loquēs de Ceciliano Episcopo, Qui, inquit, posses non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret Romana Ecclesia, in qua semper Apostolica cathedra viguit principatus, per cōmunicatorias literas esse coniunctū. Et in Pl. contra partē Donati: Venite fratres, si vultis, vt in seramini in vite: dolor est, cū vos videamus præcisos ita iacere: numerate Sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, in ordine illo Patrum quis, cui successerit, videte: Ipsa est porta, quam non vincunt superba inferorum porte. Leo epist. 87. ad Episcopos Vniuersæ prouincie: Predicationis, inquit, Euangelij sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo, principaliter collocaret, vt ab ipso quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, vt exortem se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere.

His adde experientiam: videmus enim omnes illas Ecclesias, quæ ab isto capite se diuiserunt, tanquam ramos præcisos à radice, continuo aruisse. Certe Ecclesiæ Asiaticæ & Africanæ, quæ quondam ita florebant, vt numerosissima Cōcilia celebrarent, & semper haberent multos homines, vel doctrina, vel sanctitate, vel vtroque Dei munere clarissimos: ab eo tempore, quō à Romana Ecclesia schisma fecerunt, nulla Concilia celebrarunt, nullos habuerunt homines fama sanctitatis, aut doctrine toti orbi notos, & nunc in summa ignoratione versantur.

Veniamus nunc ad consensionem membrorum inter se. Certum est, Concordiam esse signum Regni Dei, quod stare debet in æternum: Discordiam autem, Regni Diaboli, quod tandē ruere debet, Vnde Matt. 12. Omne Regnum in seipsum diuisum, desolabitur. Et I. Cor. 14. Non est dissensionis Deus, sed pacis. Et D. August. li. 18. de ciuit. Dei, ca. 52. dicit Diabo-

lum cupiuisse per hæreticos efficere, vt in Ecclesia Christi essent liberae dissensiones, quomodo erant in Academij Philosophorum: vt sicut illa per multas diuisiones tandem intereunt, & ab inuicem consumuntur, ita fieret in Ecclesia.

Iam ex hac nota clarissimum est, nostram Ecclesiam solam esse veram Dei Ecclesiam: siquidem in nostra Ecclesia in primis omnes Scriptores sacri mirifice inter se consentiunt, licet fuerint homines diuersi, & in locis, temporibus, ac linguis diuersis scripserint, quod pro re planè diuina B. August. obseruat, li. 18. ciuit. Dei, c. 41. deinde omnia legitimorum conciliorum & Pontificum decreta etiam in omnibus dogmatibus inter se conueniunt, licet edita sint à diuersi hominibus, diuersis locis, temporibus, occasionibus, & contra diuersissimas, immò saepe contrarias hæreses. quod est apertum signum vnius & eiusdem Spiritus sancti, hanc Ecclesiam gubernantis. Hoc autem esse verum, ostendit diligentia hæreticorum, qui licet omnia diligenter euoluerint, tamen non inuenerunt quidquam vllius momenti, quod reprehendere possent: vt in disputatione de Concilijs ostendimus.

Denique, nunc omnes Catholici toto orbe dispersi de omnibus dogmatibus fidei sentiunt idem: nec possunt aliter sentire, cum omnes subijciant sensum suum sensui vnius, & eiusdem summi Pastoris ex cathedra Petri cum concilio aliorum pastorum Ecclesiam dirigentis.

Quod autem nulla vnquam fuerit secta Gentilium vel Hæreticorum, in qua talis consensus esset: facile potest ostendi. Ac primum de Paganorum sectis, docet Augustinus serm. 11. de verbis Domini, ad eandem religionem apud eos Iunonem, & Herculem, aliòsque Deos inter se dissidentes, & etiam belligerantes pertinuisse. De Philosophis notum est omnibus adeo, vt Basilius orat. 1. de opere sex dierum dicat, non esse opus, vt nos pugnemus contra Philosophos, cum illi mutuis dissensionibus sufficiant ad ipsorum doctrinam euertendam: de quo etiam vide Theodoretum libro de fide, & Augustinum li. 18. de ciuit. Dei cap. 41.

Eundem fuisse morem omnium hæreticorum, certissimum est: nam Irenæus lib. 1. cap. 21. & sequentibus docet, hæresim Simonis primi heresiarchæ mox diuisam, & inde natas esse sectas Menandrianorum, Basilidianorum, Saturnianorum, &c. Item li. 1. cap. 5. scribit de Valentinianis, quod cum essent pluri, vix duo, aut tres inter se conueniebant in omnibus dogmatibus. De Donatistis scribit Augustinus lib. 1. de Baptismo, c. 6. hæresim Donatistarum in multa minutissima frustra concisam fuisse suo tempore.

Marcionistas mox diuisos fuisse, & inde natos Lucianistas, Appellianos, & Seuerianos docet Epiphanius li. 1. to. 3. contra hæreses. Montanistas diuisos esse in Pepuzianos, Artotyritas, Phrygastas, &c. scribit Epiphanius li. 2. to. 1. Manichæos quoque in sectas diuisos testatur Augu. lib. 1. de hæres. cap. 46. Messalianos autem diuisos in Martyrianos, Sathanianos, Entusiastas, docent Epiphanius hæres. 80. Theodoretus lib. 4. de hæres. fab. Ariani mox diuisi sunt in Acacianos, Macedonianos, Eunomianos, vt patet ex Rufino, li. 10. hist. c. 25. ijdem etiam Ariani singulis ferè annis fidem mutabant, vt scribit Hilarius in vtroque libro ad Constantium. Pati ratione Eutyechiani ita diuisi fuerunt, vt omnes ferè sectæ, quæ postea existerunt in Oriente, sint proles Eutyechianorum, vt patet ex Euagrio, lib. 3. & 4. hist. & ex Damasceno libro de centum hæresibus.

A Denique nostro tempore constat ex Friderico Staphylo in libello de Concordia discipulorum Lutheri, Lutheranos vix dum natos, diuidi cœpisse in Anabaptistas, Confessionistas, & Sacramentarios: & rursum singulas sectas in alias & alias vsq; ad 34. & hoc quidem tempore Staphyli: nunc autem numerantur fere 100. diuersissimæ sectæ ab vno Luthero prodeuntes. id quod fit magna prouidentia Dei: nam hoc modo hæreses seipsas consumunt. diuisio enim earum non est Mathematica, quæ procedit in infinitum. Vnde Isaia 19. dicitur: *Concurrere faciã Egyptios aduersus Egyptios.* Et Hilarius li. 7. de Trinitate: *Bellum hæreticorum, inquit, pax est Ecclesie.*

B Adde, quod ijdem etiam auctores hæretici secum non consentiunt, quæ est certissima nota falsæ doctrinæ, vt ipsemet Lutherus ait in lib. de votis monasticis: *Mendacia, inquit, certius dignoscere nõ potes, nisi quando sibimetipsis contraria sunt. A Deo enim ita ordinatũ est, vt impij semper seipsos cõfundant, & quod mendacia non consonent, sed semper contra semetipsa testentur.* Porro Lutheri contradictiones innumeras collegit Ioannes Cochlaus in Septicipite, vbi ad finem adiecit, 36. varias sententias vnius Lutheri de vno articulo, id est, de communione sub vtraque specie. Confessionem quoque Augustanam, quam omnes pro sacrosancta habent, ita immutarunt, & variè ediderunt, vt nesciant ipsi, quæ sit vera Confessio Augustana, de qua re consule Harmoniam Andreae Fabritij Leodij, vbi videbis præter cætera editionem anni XXX. & editionem anni XL. quarum vna duplo est maior altera.

C Sed ad hoc argumentum aduersarij respondent vt possunt. Caluinus in primis in præfatione Instit. dicit, non esse mirum, si ex religione sua mox orientur diuisiones, & sectæ contrariæ: nam id accidit etiam Ecclesiæ Apostolorum: ex ea enim prodierunt Simoniani, Nicolaitæ, &c. semper enim Diabolus, vbi videt bonum semen seminari, accedit, & superfeminat zizania. Deinde, idem Caluinus lib. 4. Instit. cap. 13. §. 14. dicit, ex hac nota colligi, non esse apud nos veram Ecclesiam: nam tot sunt apud nos schismaticorum conuenticula, & diuisiones, quot sunt monasteria: olim enim Monachi viuebant quidem separati ab alijs, sed non percipiebant Sacramenta separatim, imò concurrebāt ad Ecclesias ordinariorum ministrorum, & ibi cum reliqua plebe sacris intererant: nunc autem singula monasteria sibi priuatum altare erexerunt, & Sacramenta percipiunt separati à populo Christiano, quod etiam nomini- bus testantur, cum alij Benedictini, alij Franciscani, alij Dominicani dicantur. TERTIO addunt alij, plures apud nos esse sectas, Thomistarum, Scotistarum, & similia, quàm apud illos.

D RESPONDEO ad primum, hoc esse discrimen inter diuisionem hæreticorum ab Ecclesia, & diuisionem ab aliqua hæresi, quod in Ecclesia Catholica inuenitur certa regula componendarum cõtrouersiarum, id est, sententia summi Pastoris, vel Concilij plenarij, & ideo non oritur ex doctrina Ecclesiæ dissensio, sed ex sola malitia Diaboli. Præterea vndeunque oriatur, mox damnatur, & eiectò hæretico scissura resarcitur, nec ulterius in ipsa Ecclesia progreditur. At apud hæreticos non est vlla regula finiendarum cõtrouersiarum. Quisque enim se præponit alijs, & quisque vult esse iudex aliorum, & inde fit, vt ordinariè quælibet noua hæresis statim patriat alias, & alias, donec per multas diuisiones consumatur, ita vt miraculum videatur, si aliqua hæresis diutius duret. Itaque Ecclesiæ doctrina per se gignit vnionem, & coniunctionem animorum: hæ-

resis verò per se, & ex propria sua natura diuisiones, & schismata germinat. Cùm ergo videamus more aliarum hæresum, sectam Lutheranam mox diuisam fuisse in tam multas alias sectas, & quotidie magis, & magis diuidi, nec sperari ab illis vllum finem diuisionum, merito iudicamus eos hæreticos, & tandem penitus interituro nomen Lutheranum.

Ad SECVNDVM argumentum dico, in primis esse mendacium Caluini, quòd antiqui Monachi non habuerint proprium altare, sed acceperint Sacramenta in Ecclesijs ordinariorum parochorum: nam Epiphanius in epistola ad Ioannem Hierosolym. testatur, se in Monasterio S. Hieronymi ordinasse presbyterum Paulinianum, qui in ipso Monasterio Sacramenta conficeret cæteris Monachis: quia S. Hieronymus præ humilitate nimia non audebat sacrificia altaris offerre. Item Cassianus collat. 18. quæ est Abbatis Pyamonis, cap. 15. narrat in ipsa eremo habuisse Monachos suos Presbyteros, etiam Monachos, qui Sacramenta cæteris ministrabant. August. libro 1. de moribus Ecclesiæ cap. 31. & 33. docet non solum in solitudine, sed etiam in vrbibus vt Mediolani, & Romæ habuisse Monachos in suis cænobijs prepositum Presbyterum, qui sine dubio ideo Presbyter erat, vt in cænobio Sacramenta conficeret, & non cogerentur Monachi egredi à Monasterijs, vt irent ad Ecclesias. Denique Ioannes Damascenus in historia de Barlaam & Iosaphat scribit, Barlaam eremitam in sua cella sacrificium Missæ celebrasse, præfente solùm ministro suo Iosaphat.

Dico SECVNDO, schismaticum non fieri vllum propter diuersum altare materialiter, sed formaliter, alioqui omnes parochi essent schismatici, quia habent diuersa altaria in eadem ciuitate; & omnes Episcopi essent schismatici, quia habent altaria diuersa in ciuitatibus diuersis. Soli igitur schismatici sunt, qui ita erigunt altare proprium, vt altare aliorum profanum censeant. Denique Monachos huius temporis nõ esse schismaticos ex eo perspicuum est, quod parent vni summo Pontifici, ordinantur Presbyteri ab Episcopis ordinarijs, denique frequentantur à populis. Porro nomina illa Benedictinorum, Franciscanorum, Dominicanorum desumpta sunt non ab auctore doctrinæ, sed ab institutore seuerioris disciplinæ, vt notum est.

Ad TERTIVM dico, Thomistas & Scotistas non dissentire, nisi in ijs rebus quæ ad fidem non pertinent, vt B. August. dicit de dissensionibus Doctorum sui temporis lib. 1. contra Iulianum, & præterea semper subiiciunt se, & sua Ecclesiæ definitioni omnes Catholici. Proinde etsi verbis interdum pugnare videantur, re tamen ipsa in rebus fidei omnes conueniunt, cùm omnes id vnus credere se profiteantur, quod in Ecclesia Catholica Romana credendum esse iudicatum fuerit.

At hæretici de rebus fidei præcipuis dissentiunt, & vnus habet alium pro hæretico, & tamen eundem Lutherum patrem agnoscunt, de quo vide Hosium, lib. 1. contra Brentium, & Canisium in præfatione librorum Vegæ Colonia excusorum. neque id aduersarij inficiari vlla ratione possunt: Siquidem primò non negant, Anabaptistas hæreticos esse Lutheranos & Zvinglianos, & contra, & tamen ex eodem Luthero omnes prodierunt: deinde Zvingliani sunt hæretici Lutheranis cæteris, vt patet ex testamento Brentij, & multis Lutheri libris: at Zvingliani, & Caluinistæ non audent Lutherum execrari, & tamen in rebus grauissimis ab eo dissentiunt, vt patet ex libris Caluini, Beza, Martyris, de cena Domini

A & de loco corporis Christi.

Rursus inter Confessionistas Lutheranos, rigidi, & molles grauissimè contendunt. id apparet ex libris Ioannis Vvigandi, & Illyrici contra Georgium Maiorem, & Philippum Melancthonem, & horum contra illos. Cæturatores in præfatione s. Centuriæ de se sic aiunt: *Etsi sunt aliqui adhuc Doctores Ecclesiæ Dei in varijs locis dispersi, tamen ij non tantum à filijs huius sæculi quibus hoc solenne est, sed etiã à proprijs synergis, & confratribus irridentur, molestantur, affliguntur, debilitantur, & franguntur, dum eos stoicos, & seditiosos proclamant, dum seditionis, & hæresim criminam eis impingunt.*

Ioannes Vvigandus in lib. de erroribus Georgij Maioris: *Tu, inquit, Georgi, es ille vir, qui turbat Israël, non nos, qui te monemus de fœdis erroribus pugnantibus cū verbo Dei: nam tu ista Zizania & tetros errores, in Ecclesia Dei libris editis, logè latèq; disseminas, ac plātas. Nos verò Ecclesiam Dei hortamur, vt in vera, & semel agnita, atque accepta puritate doctrina à Deo per salutare organum Lutherum perstet.* Et infra: *Nõ sunt lana, neque linum, de quibus hic disceptatur, sed de grauissimis doctrina Christiana capitibus, quæ à Maiore, & alijs fœdè deprauantur.* Et infra post quartum errorem: *Maior, inquit, ingenti audacia gloriatur, se ne pilũ quiddè de doctrina Lutheri discessisse, & interim totã Lutheri doctrinam de seruo arbitrio, reprobamenti & Diabolo in cathedra Lutheri sedem attribuit.* Et infra post septimum errorem: *Hos perniciosos errores, inquit, Maioris, vir Dei Lutherus tum in scriptis suis, tum disputationibus publicè refutauit, & explosit.*

Præterea inter ipsos rigidos quæstio grauissima orta est de peccato originis: nam Illyricus contendit peccatum originis esse substantiam, & contrariam sententiam vocat spectra Pelagiana. Contra verò Ioannes Vvigandus, Tilmannus Heshufius, & alij scribunt contra Illyricum, vt contra manifestum Manichæum. Certè Heshufius initio antidoti contra Illyricum, docet istam quæstionem ad fundamentum fidei pertinere.

Denique ex eadem prouincia Saxonia, intra decem annos prodierunt contradictoriæ sententiæ publico nomine editæ, de re omnium grauissima. Nam in Synodo Dresdensi anno MDLXXI. celebrata communi consensu explosere sententiam Brentij, Illyrici, & aliorum de persona Christi, & tamen illam ipsam sententiam à se damnatam, anno MDLXXX. in libro Concordiæ publicè receperit, & tam Synodus, quàm Cõcordia Vvitembergæ impressa sunt, & eiusdem Principis auctoritatem præ se ferunt.

CAPVT XI.

Nota octaua.

E OCTAVA NOTA est SANCTITAS doctrinæ. Vera enim Ecclesia non solum est Catholica, Apostolica vna, sed etiam sancta, vt habet Symbolum Constantinopolitanum: Constat autem sanctam dici Ecclesiam, quia professio eius est sancta, nihil continens falsum quoad fidei doctrinam, nihil iniustum quoad doctrinam morum. vnde in Psal. 18. appellatur lex Domini immaculata, testimonium fidele, præceptum Domini lucidum. Ex hac nota euidenter ostenditur nullam esse veram Ecclesiam nisi nostram; nulla enim est secta vel Paganorum, vel Philosophorum, vel Iudæorum, vel Turcorum, vel Hæreticorum, quæ non cõtineat aliquos exploratos errores, & rectæ rationi manifestè contrarios.

De Paganis multorum Deorum cultoribus ostendit quàm absurda, ac turpia senserint Minutius Felix in Octauio, Arnobius lib. 4. 5. 6. & 7. contra Gentes. & August. lib. 7. de ciuitate Dei, per totum, nec vllus de hac re hoc tempore dubitabat.

De Philosophis antiquis idem docet Theodoretus in lib. de legibus qui est nonus ad Græcos, vbi docet Lycurgi Legibus permitti adulteria: legibus Persarum, permitti incestas nuptias cum matribus, filiabus, sororibus: legibus Massagetarum, morituros & senes à propinquis deuorari: legibus Tibarenorum, projici cadauera hominum canibus: legibus Scytharum, cum mortuis sepeliri viuos, qui ab eis dilecti fuerant: legibus Platonis, quæ visæ sunt omnium optimæ, horrenda vitia præscribi, vel laudari, vt communionem vxorum, nefandam libidinem, extinctionem conceptuum, cædes infantium, & similia.

De Mahumetanis idem patet ex Alcorano: nam c. 2. docet omnes saluari in suis legibus si eas seruēt, Iudæos, Christianos, Turcas. c. 5. 28. 47. 48. & alijs passim docet, beatitudinem futuræ vitæ consistere in cibo, & potu, & vxorū multitudine, nec vnquam in toto Alcorano mentio fit actionum spiritualium visionis, vel amoris Dei. cap. 43. dicit Deum, & Angelos orare pro Mahumeto: similia absurdissima passim leguntur in Alcorano.

De Iudæis, qui post Christi aduētum scripserunt, manifestum est ex libris ipsorum: nam in primis in doctrina Talmud, quæ est ipsorum verbum Dei non scriptum, inueniuntur innumerabiles errores, de quibus vide Sixtum Senensem, lib. 2. bibliothecæ sanctæ. R. Salomon, quem Iudæi maximi faciunt, in commen. ca. 2. Gen. in illud. *Hoc nunc os ex ossibus meis*: dicit Adamum cum omnibus bestijs, & feris carnaliter cōgressum, nec potuisse libidinem explere quousque ad Euxæ amplexum peruenit. Idem in c. 28. Num. in illud: *In Kalendis autem offeretis holocaustum Domino*. ipse legit; holocaustum Domini, & dicit præceptum esse offerri holocaustum in die notilunij pro peccato Dei, quod commisit, cum diminuit lumen lunæ. quam fabulam narrat idem R. Salomon in c. 1. Gen. in illud: *Duo luminaria magna*. Idem in c. 4. Deuteron. in illud: *Creauit Deus hominē*, dicit Adamum fuisse tam procerū, vt capite cælum tangeret, dum esset in terra: similia passim occurrunt in libris Iudæorum.

De hæreticis antiquis idem ostendi potest; nulla enim ferè fuit hæresis, quæ non habuerit manifestos errores. Gnostici inter alia frequētari debere docebant scortationes, & luxuriam omnem exerceri, tamen vitari conceptum, & si conceptus casu sequebatur, extrahebant de vtero prægnantis, & contusum in mortario, ac melle & pipere conditum deuorabant, & hoc modo magnum Pascha se celebrare dicebant: Ita refert Epiphanius hæres. 26.

Carpocratiani docebant, teneri vnumquemque ad omnia genera scelerum perpetranda, & si cum moriebantur, non perpetrauerant omnia, dicebant animas remitti ad corpora, idque toties, donec implerent scelerum mensuram, & hoc modo exponebant illud Euangelij; Non exies inde, donec reddideris nouissimum quadrantem: Ita Epiphanius refert, hæres. 27.

Montanistæ sacrificium efficiebant ex sanguine anniculi infantis, quem minutis vulneribus areis aciculis totum exprimebant incredibili crudelitate; Testis est Augustinus, hæres. 26.

Manichæi docebant, æquale peccatum esse præ-

cidere folium de arbore, atque hominem interficere: ijdem asserebant partes diuinæ essentiæ teneri captiuas à principibus tenebrarum, & ex ijs aliquas liberari, alias in æternum damnandas; Augustinus hæres. 46.

Donatistæ, vt seipsos martyres facerent, de montibus ipsi se præcipitabant, vel aquis præfocabant, vel in ignem conijciebant, vel mortem minabantur, & inferebant ijs, qui eos occidere nollent; Testis Augustinus, epist. 50. & Theodoretus li. 4. de hæret. fabulis; eius generis infinita adduci possent.

Sectarij nostri temporis docent, omnem hominem iustificari sola fide speciali, qua quisque certo credit se propter Christum coram Deo esse iustum, quod cum quolibet paradoxo comparari potest; non enim est id supra, vel præter rationem, sed planè contra omnem rationem. Quæro enim, cum incipio credere me esse iustum, velsum iustus, vel iniustus; si iustus, igitur non iustificor per fidem, qua credo, me esse iustum, quia ista fides est posterior mea iustitia; si iniustus, quia ista fides est falsa, ergo non est fides diuina iustificans, nisi dicamus, homines iustificari per mendacium.

Præterea Lutherani omnes, maximè spiritum precum, & inuocationem extollunt, & tamen hæc fides tollit orationem Dominicam; nam si certò credo, me nullum habere peccatum, mētor, si cum hac fide dico, Dimitte nobis debita nostra; præterea Calvinistæ Anabaptistas omnino damnant, nec censent posse eos iustificari, nec saluari, nisi conuertantur ab erroribus suis, & tamen sciunt Anabaptistas certo credere se esse iustos; ergo coguntur dicere eos simul & iustos, & non iustos esse.

Præter hoc dogma cōmune, singuli habēt sua propria dogmata, plena manifestæ absurditatis. Anabaptistæ præter alia multa habent nocturna conuenticula; in quibus nuptias caninas exercent, vt colligitur ex articulis eorum, quos Ioannes Cochläus refutauit, & apertè etiam proprijs sororibus iunguntur. Art. 11. Anabaptistarum est; nemo debet publicè prædicare. art. 17. post sermonem fiat adhortatio, vt crescant, & multiplicentur. art. 19. licet fratri germanam sororem in vxorem accipere.

LUTHERANI habent quasi proprium errorem illum manifestissimum, quod infantes dum baptizantur vtantur ratione, audiant verbum Dei, credant, diligant, quod in Synodo Vvirtembergensi anno MDXXXVI. publicè definierant, quod tamen apertè repugnat veritati, vt August. epist. 57. ad Dardanum scribit, iniuriam facere humanis sensibus, qui hoc dicunt; Quomodo enim credibile est infantem, qui plorat, & reluctatur quantum potest, dum abluitur, intelligere, quid agatur? Porro Calvinistæ habent tanquam propriam sententiam illam, non modo pietatis, sed etiam rationi apertissimè repugnantem, quod omnia absoluta necessitate eueniant, quodque Deus sit causa peccatorum, à qua Lutherani penè omnes iam discesserunt.

At Ecclesia nostra Catholica nullum errorem, nullam turpitudinem, nihil contra rationem docet, etsi multa supra rationem. Proinde sola est absolutè sancta eique soli conuenit, quod in Symbolo dicimus; *Credo sanctam Ecclesiam*. Quam rem ostenderunt aduersus Paganos, Iustinus in vtraque Apologia; Tertullianus in Apolog. c. 36. & seq. Arnobius lib. 1. 2. & 3. contra Gentes. Minutius Felix in Octauio; Augustinus in libris de ciuitate Dei. Contra Paganos autem hæreticos omnes, idem ostendit accuratissimè beatus Thomas in libris contra Gentes.

Concludamus igitur cum sancto Augustino lib. 2. de ciuit. Dei, c. 28. *Nihil in Christianis Ecclesijs turpe, & flagitiosum spectandum, imitandumque proponitur, vbi veri Dei aut precepta insinuatur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur.* Et li. 22. c. 7. *Persuadebatur veritas noua consuetudini, sed non contraria rationi.*

CAPVT XII.

Nota nona.

NONA Nota Efficacia doctrinæ; sola enim vera Ecclesia habet doctrinam, non solum immaculatam, sed etiam conuertentem animas, vt dicitur Psal. 18. & sermonem viuum penetrantem vsque ad diuisionem animæ, ac spiritus, Hebr. 4. Philosophi antiqui tamesi magnam sapientiam ostentarent, & summa eloquentia leges suas populis suaderent, nunquam tamen vel vicina oppida ad suas leges trahere potuerunt, vt docet Athanasius libro de humanitate Verbi, & Theodoretus libro de legibus quia non erant verba eorum viua, sed mortua, non spiritus Dei, sed spiritus hominum. Mahumetani autem traxerunt quidem multos, sed terrore armorum, non vi, & efficacia doctrinæ. Quare ipsemet Mahumetus in Alcorano, c. 18. & 19. docet bello cogendos homines ad fidem. Porro hæretici nunquam leguntur conuertisse vltos Ethnicos, aut Iudæos ad fidem, sed solū peruertisse Christianos, quod etiā notauit Tertullianus in lib. de Præscr. hæret. *De verbi,* inquit, *administratione quid dicam? Cum hoc sit negotium illis non Ethnicos conuertendi, sed nostros euertendi, nostra suffodiunt, vt sua adificent, &c.*

At inquires, Freculphus in Chronico tomo 2. lib. 4. cap. 20. refert ab Arianis tempore Valentis Imperatoris totam gentem Gothorum à Paganismo ad fidem conuersam.

RESPONDEO, non ab Arianis Gothos esse conuersos, sed miserè deceptos; Gothi enim cum iam de finibus suis egressi sub Romani Imperij auspicijs militarent, & multa præclara de Christianis audiret, sua sponte, nemine impellente, ab Imperatore petierunt Episcopos, à quibus docerentur, parati ad credendum, quidquid eis diceretur: Imperator verò, quia Arianus erat, Arianos Episcopos misit, atque ita Gothi miserè decepti, cum Christiani fieri vellent, Ariani facti sunt; non tamen vlla virtute, aut miraculis Arianorum, quæ enim difficultas est instillare venenum homini parato ad illud sumendum? Adde, quod Freculphus non integrè historiam hanc refert, constat enim ex Socrate, lib. 4. cap. 27. Sozomeno lib. 6. cap. 37. Theodoro, lib. 4. cap. vlt. maiorem partem illorū Gothorum fuisse Christianam, & Catholicam, & ab Arianis postea deceptam. Non igitur conuertunt homines ad fidem hæretici, nec possunt; nam hæretici habent quidem Scripturam, sed non habent verum sensum scripturarum, qui propriè est gladius spiritus. Verba enim non tam gladius, quam vagina sunt, qua gladius spiritus continetur. Cum ergo illi non pugnent gladio, sed vagina tantum, quid mirum, si non feriant corda infidelium? Neque etiam mirum est, quod Catholicos peruertant, nam proni sunt homines ad descensum, ad viam latam & facilem, quam illi aperiunt: Et Deus id fieri finit propter ingratitude eorum, qui semel sunt illuminati, & lumini accepto bonis operibus non respondent.

At Ecclesia verè sancta, & Apostolica olim breuissimo tempore per homines contemptibiles externa specie, sine armis, & sine pōpa verborū totum

A mundum traxit, id est, homines magnos, paruos, doctos, indoctos, iuuenes, senes, viros, fœminas: & traxit, non ad delicias huius sæculi, sed ad res credendas supra omnem rationem, & ad crucem & angustias, & vitam perfectissimam repugnantem carni & sanguini, & hæc omnia propter præmium nullum in hac vita, sed solum in futura, & hoc ita persuasit, vt maluerint plurimi potius amittere omnes opes, honores, amicos, affines, & vitam ipsam, quam Christi fidem, de quo vide Athanasium, & Theodoretum locis notatis, & Augustinum libro 22. de ciuit. Dei, cap. 5. vbi ponit inter præcipua miracula, quòd pauci Apostoli sola Verbi diuini efficacia sine eloquentia, aut armis totum mundum subegerint.

B Deinde à tempore B. Greg. vsque ad nostra tempora conuersos multos à nostris probari potest testimonio aduersariorum: nam quod sexto sæculo iussu B. Gregorij Anglos paganos non hæretici, qui tunc etiam non deerant, sed Monachi Pontificij ad fidem Christi conuerterint, testantur Centuriatores, cent. 6. cap. 2. col. 37.

Deinde tempore Canonis Papæ, S. Kilianus à Papa missus conuertit Francones, vt dicunt ipsimet Centuriatores, Cent. 7. cap. 2. col. 31.

C Deinde tempore Greg. II. & Greg. III. ac Zachariæ Pontificum conuerfa est magna pars Germaniæ ad fidem, non per hæreticos Iconomachos, quibus tunc mundus abundabat, sed per S. Bonifacium Episcopum, & Martyrem, quem Papa Gregorius I. miserat, vt fatentur Centuriatores, Cent. 8. cap. 2. col. 20. vbi honorificè de eo loquuntur his verbis: *Hoc sæculo postquam illuxit tempus, quod Dominus sua misericordia præfinit, maiori enim fructu res successit, nam excitauit Dominus V. inofridum, quem Romani dixerunt Bonifacium, cum suis collegis ad Ecclesiam suam in Germania propagationem, & opus manuum eorum ipse gubernauit, & promouit, &c.*

D Hic erant oblitii Centuriatores S. Bonifacium fuisse Papistam, propterea tam bene de eo loquuntur. Nam in præfatione eiusdem Centuriæ blasphemus, & ingratisimus in suum Apostolum sic loquuntur. *Hanc ad rem habet Papa suos Dromones egregios, peritissimos eiusmodi aucupiorum, audaces, temerarios, qui præmijs, & honoribus illecebris & irretiti, sedulam operam in omnibus nationibus & regnis nauant.* Et infra: *Talis fuit Dromo, Bonifacius ille, Germanorum Apostolus dictus, qui in hoc summo studio, arte, ac vi incubuit, vt vniuersam Germaniam in potestatem Papæ Romani redigeret. Et si autem in nonnullis locis Ethnicam idololatriam aboleuisse narratur, tamen religionem Christianam non seminauit puram, & incorruptam.* Et infra: *Ea fuit insolentia inflatus iste Pseudo-Apostolus, vt non modo monitores omnes ex alto despiceret, verù etiam apud tyrannum illum Romanum inuidiosè deferret tanquam hæreticos, & turbatores Ecclesie, &c.* Ecce quomodo tractant Apostolum Germaniæ, de quo omnes historici eius temporis honorificentissimè loquuntur.

E Deinde Cent. 9. cap. 2. col. 15. fatentur, Monachos Corbeienses conuertisse Vandalos, & eel. 18. fatentur Bulgaros, Selauos, Polonos, Danos, & rauos, eo sæculo conuersos, subiectos fuisse Romanis Pontificibus: ex quo apparet à Papistis fuisse conuersos. Item Cent. 10. c. 2. col. 18. & 19. plures reges, & populos ad fidem conuersos docent opera Henrici I. Imperatoris, & Adalberti Boemorum, ac Methodij Morauorum Archipræsulum, quos omnes Papistas fuisse negare non possunt, cum constet eos Pontificibus Romanis subiectos fuisse.

Denique Cent. 11. c. 2. col. 27. docent, Hungaros magna ex parte hoc sæculo conuersos, & Episcopos il-

li genti datos, à Romano Pontifice cōfirmatos fuisse, petente hanc eorum confirmationem S. Stephano Hungarorum Rege nuper conuerso.

Post illa tempora non defuerūt, etiam in Ecclesia Catholica similes conuersiones, siquidem Adrianus Pontifex IV. ante suum Pontificatum ab Eugenio Papa missus, Noruegiam ad fidem conuertit, vt Platina, alijque testantur: & ni fallor, ipsi etiam Centuriatores Centu. 12. quam vnā cum 13. editam audio, sed nondum vidi. Ab vno S. Vincentio ordinis Prædicatorum constat esse conuersos ad fidem viginti quinque millia, partim Iudæorum, partim Saracenorum, vt scribit B. Antoninus 3. par. hist. tit. 23. c. 8. §. 4. qui floruit eadem ætate.

Denique hoc nostro sæculo in nouo orbe multa millia Gentilium Catholici cōuerterunt: Iudæorum quoque singulis annis conuertuntur & baptizantur Romæ aliqui à Catholicis Pontifici Romano additis, nec desunt etiam Turcæ, qui tum Romæ, tum alibi à Catholicis conuertantur; Lutherani verò vix vnum aut alterum conuertuntur, cū tamen comparant se cum Apostolis, & Euangelistis, & habeant in Germania plurimos Iudæos, & in Polonia, & Hungaria vicinissimos Turcas. Rectissime igitur B. Augustinus li. 13. cōtra Faustum, c. 12. comparat hæreticos cum perdicibus, quæ congregāt pullos, quos non pepererunt: cū è contrario Ecclesia sit columba fecundissima, quæ quotidie parit novos pullos.

CAPVT XIII.

Nota decima.

DE C I M A Nota est Sanctitas vitæ auctorum siue primorum Patrum nostræ religionis. Ecclesia enim vera non solum habet doctrinam sanctam, & efficacem, sed etiam Doctores sanctos, & miraculorum gloria clarissimos; nunc de probitate, postea de miraculis dicemus.

Iam ergo si quis cōsideret magistros Ecclesiæ Catholicæ. Primum patriarchas, & prophetas, deinde Apostolos, tum Doctores, qui contra singulas hæreses dimicarunt, denique institutores ordinum religiosorum, inueniet omnes tam sanctos, castos, pios, sobrios fuisse, vt aduersarij nihil habeant, quod reprehendant, nisi nimiam sanctitatem, vt B. August. ait de Monachis sui temporis, libro de moribus Ecclesiæ, c. 31. & idem August. li. 2. in Iulianum de Catholicis Doctoribus ait: *Isti sunt Episcopi, & Pastores docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores, qui Catholicam fidem in lacte suserunt, in cibo sumpserunt, cuius lac, & cibum paruis, magnisque ministrauerunt: Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, edificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit.* Adde quod Bernardum Dominicum, & Franciscū, sanctos fatentur fuisse, Lutherus c. 2. libro de captiuitate Babylonica, Philippus in Apologia art. 5. & 27. & alij ex aduersarijs.

At Ethnicorum Doctores fuerunt vel Poëtæ leues, vel Philosophi superbi: vtrique autem impurissimi, nam præcipuos sapientes Græcorum supra modum impudicos fuisse, adeo, vt etiam apud suos essent infames, præcipue propter vitia contra naturam; testis est Athenæus lib. 13. cap. 27. & ex nostris Theodoretus libro de legibus, & apertè etiam B. Paulus Rom. 1. Mahumeto autem nihil incontinentius fingi potest, nam ipse in Alcorano cap. 43. dicit se à Deo priuilegium accepisse coniungendi sibi omnes feminas, quas dilexisset, quamuis consanguineæ essent.

De hæresiarchis plurima dici possent, sed vnum

A est vitium omnibus commune, superbia. Augustinus libro de pastoribus c. 8. *Diuisis locis, inquit, sunt diuersa, sed vna mater superbia omnes genuit, sicut vna mater nostra Catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos.* Et certè nulla hæresis inuenitur ex intentione, & per se inuenta, sed per accidens ex aliqua mala occasione, vt solent monstra generari.

De Theobute primo omnium hæreticorum scribit his verbis Egesippus apud Eusebium li. 4. hist. c. 22. *Tunc, inquit, Ecclesia virgo vocabatur, quia nondum fuerat adulterini verbi subreptione corrupta: sed Theobutes quidam, quia repulsam meruit Episcopatus, cepit iniurio perturbare omnia, & corrumpere.*

Post hunc surrexit Simon Magus, quem cōstat ex Acto. 8. Episcopalem auctoritatem ambiuisse, & data pecunia emere voluisse. Vbi vero exclusus fuit, hæresim nouam excogitasse, vt qui in Ecclesia non poterat salutem, extra eam principatum gereret.

B Paulò post Simonem exitit Valerianus, de quo sic Tertullianus libro contra Valentinianos, nō procul ab initio: *Sperauerat, inquit, Episcopatum Valentinus, quia & ingenio poterat, & eloquio, sed alium ex martyrii prerogatiua loci potitum indignatus, de Ecclesia autentica regula abruptus, vt solent animi pro prioratu exciui presumptione vltionis accendi.*

C Exoritur deinde Marcion, de quo sic Epiphanius hæres. 42. circa initium: *Amulatione, inquit, elatus, Marcion, vbi non accepit presidentiā, & ingressum Ecclesie, excogitat sibi ipsi cōsiliū. Et infra: Amulatione, inquit, igitur commotus, & ad magnam indignationem, & superbiam elatus fissuram efficit, sibi ipsi hæresim erigens, ac dicens: Ego findam Ecclesiam vestrā, & mittam fissuram in ipsam in æternum, & reuera fissuram immisere non parnam: sed non Ecclesiam fidit, verum seipsum, & eos, qui ipsi obediunt.*

De Montano sic scribit Theodoretus li. 3. de hæreticis fabul. *Is, inquit, ambitione, & primum locum obtinēdi cupiditate motus seipsum Paracletum vocauit, &c.* De Nouatiano idem scribit ex Cornelio in epistola ad Fabium lib. 6. hist. c. 35. *Refert, inquit, quod Episcopatus cupiditate, quā intra se latenter gerebat, in hæc omnia deciderit. Sabellius, inquit Epiphanius, hæres. 57. ad maiorē fastum ac dementiam delatus, seipsum dixit esse Mosē, & fratrem suū Aaronē.* Arius, vt ait Theodoretus lib. 4. de hæreticis fabul. in principio: *Cum esset relatus in numerum Presbyterorum Alexandrina Ecclesie, & magnam Alexandrum in Pontificali cathedra sedentem videret, inuidiæ stimulo percitus est, cumque aduersus eum pugna committenda materiā quaereret, occasionem inuenit dogmatum impietatem.*

D De hæresi Semiarianorum sic loquitur Epiphanius hæres. 73. *Itaque ad contentionem deuenerunt, inquit, idem rursus cum sodalibus suis, propter odia quæ dā & amulationem humanam, rixantes inter se, & de principatu litigantes.* De Aërio idem Epiphanius hæres. 75. *Cum autem, inquit, venisset Eustachius ad Episcopatum, Aërius magis concupiscebatur, sed non peruenit ad ipsum: hinc oritur emulatio.*

E Nestorium scribit Theodoretus lib. 4. hæres. fabularum, magnam partem ætatis egisse aucupando fauorem populi fusca veste, simulato pallore, compositis verbis, donec tandem ad Episcopatum peruenit. De Sabbatio item hæresiarcha scribit Socrates libro 5. cap. 20. *Quia etiam, inquit, ad piscendi Episcopatus desiderio flagrabat.* Ioānem Vviclefsum, quia Episcopus esse non potuit, hæresiarcham factum scribit Thomas Vvaldens. lib. 2. doct. fid. cap. 60.

Eodem modo sectas huius temporis exortas esse ex ambitione, superbia, inuidia, odio, aduersarij

certe negare non possunt; nam initium primum omnium hæresum huius temporis constat fuisse inuidiam, & ambitionem Lutheri ægrè ferentis munus promulgandarū indulgentiarū à sui ordinis Monachis, ad Monachos ordinis Prædicatorum translatum fuisse, vt scribit Ioannes Cochlearum in actis Lutheri anno M D X V I I. vnde (vt idem refert paulò post in actis anni M D X I X.) in prima disputatione, quæ Lipsiæ habita est inter Lutherum, & Eckhium, exclamauit Lutherus: *Hæc causa nec propter Deū cõpta est, nec propter Deū finietur.* Idem in epist. ad Argentinenfes dicit, se libèter negaturum fuisse in Eucharistia esse corpus Christi, si Scripturæ non essent tam claræ, quia ea ratione videret se multum Papatui posse incommodare.

Idem in lib. contra Regem Angliæ tanta superbia iactat se, & sua, vt dicat Reges, Principes, Põtifces, &c. non esse dignos, qui soluant suorum corrigiam calciamentorum: & se pro sancto viro velle haberi, velint, nolint homines: & se non magni facere mille Cyprianos, & mille Augustinos: & in libro de Missa angulari, vt Patrem suum esse ostèderet eum, qui est Rex super omnes filios superbiæ, dicit se à Diabolo doctum, quod Missa esset res mala, & rationibus Diaboli cõuictum aboleuisse Missam. Denique tantus fuit Lutheri fastus, vt etiam à suis tolerari non potuerit: Sic enim de eo scribit Conradus Gesnerus in vniuersali sua Bibliotheca: *Illud, inquit, non est dissimulandum, virum esse Lutherum vehementis ingenij, impatientem, & qui nisi per omnia sibi consentientes ferre nesciat.* Et infra: *Dominus faxit, ne contentione, & impudentia oris obsit Ecclesia sua, cuius olim crepundia tam feliciter promouit.*

Figurini vero Ministri in responsione ad librum, quem inscripserat Lutherus contra Zvvinglium, sic aiunt: *Propheta, inquit, & Apostoli Dei gloria, nõ priuato honori, nõ suæ pertinaciæ, & superbiæ studebāt: Lutherus autē sua querit, pertinax est, insolentia nimia efferitur, & in omnibus correptionibus suis plurimū maligni spiritus, quàm minimū verò amici, & paterni animi deprehenditur.* Similes sunt Lutheri discipuli omnes, è quorum libris si iactationes, mendacia, scommata, maledicta, conuitia tollerentur, ex maximis voluminibus vix libelli perexigui effici possent.

Quod vero attinet ad populum, sunt quidem in Ecclesia Catholica plurimi mali, sed ex hæreticis nullus est bonus, & quamquam res ipsa notissima est ijs, qui norunt mores vtrorūque, tamen non est contemnendum Lutheri testimonium ab ipsa veritate extortum; is in Postilla super Euang. Dominicæ primæ Aduentus sic ait: *Mundus in dies fit deterior, sunt nũc homines magis vindictæ cupidi, magis ab omni misericordia remoti, magis inmodesti, & indisciplinati, multoque deteriores, quàm fuerint in Papatu.* Hæc ille. Testimonium hoc verū est, cui non ab simile est testimonium Iacobi Andreæ Smidelini in concione 4. super c. 21. Lucæ, cuius concionum partem habes apud Petrum Canisium li. 1. c. 4. de corruptelis verbi Dei. Inter alia sic loquitur de Lutheranis suis Smidelinus: *Vt totus mundus agnoscat eos non esse Papistas, nec bonis operibus quidquid fidere, illorū etiam operū nullū exercet penitus: Ieiunij loco comestationibus & perpotationibus nocte dieq; vacāt, vbi pauperib' benigne facere oportebat, eos deglubūt & excoriāt, preces vertūt in iram, blasphemias, & diuini nominis execrationes, idq; tā perditè, vt Christus ne ab ipsis quidē Turcis hodie tantoperè blasphemetur: Demum pro humilitate regnat passim superbia, fastus, elatio atque hoc vniuersum vitæ genus ab illis Evangelicum dicitur institutū.* Hæc ille.

Addam & tertium testimonium Erasmi, qui & res

eorum optimè nouerat, & ab eorum doctrina non omnino abhorreere visus est. Is igitur in epist. ad Vulturium Neocomū, quam scripsit anno M D X X I X. *Circumspice, inquit, populum istum Evangelicum, & observa, num minus illic indulgeatur luxui, libidini, & pecunia, quam faciunt ijs, quos dereftamini: Profer mihi, quem istud Euangelium ex comestatore, sobrium: ex feroci mansuetum: ex rapaci, liberalem: ex maledico, benedicum: ex impudico, reddiderit verecundum.* Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores. Vide, si placet, Ioannem Cochlearum in præfatione libri de actis & scriptis Martini Lutheri.

CAPVT XIV.

Nota vndecima.

VNDECIMA Nota est Gloria miraculorū: sunt autem duo fundamenta præmittenda. Vnum, quod miracula sint necessaria ad nouā fidem, vel extraordinariam missionem persuadendam. Alterum quod sint efficia, & sufficientia: nam ex priore deducemus non esse apud aduersarios veram Ecclesiam: ex posteriore deducemus eam esse apud nos.

Quod igitur miracula sint necessaria, probatur PRIMO Scripturæ testimonio. Exod. 4. cum Moses mitteretur à Deo ad populū, ac diceret: *Non credent mihi neque audient vocē meam:* non respondit Deus, debēt credere, velint nolint, sed dedit illi potestatem faciēdi miracula, & ait: *Vt credant, quod apparueris tibi Dominus, &c.* Et in nouo testamēto Matt. 10. *Euntes, predicare dicentes: Appropinquauit regnū cælorum, infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, demones eicite.* Ioan. 15. *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.*

Præterea qui mittitur, debet ostendere testimonio eius à quo mittitur, suā auctoritatē, alioqui nemo tenetur eū recipere, omnis autē, qui mittitur ad prædicandū, vel mittitur à deo per ordinarios prælatos, vel extraordinariè à solo Deo: & quidē qui mittitur per ordinariū prælatum, debet ostendere testimoniū ordinarij prælati, nimirū litteras eius sigillo munitas; qui verò mittitur à solo Deo, debet ostendere sigillū Dei, quod nihil est aliud, quàm miraculum. Sic enim dicitur Marc. vlt. *Illi vero profecti predicauerūt vbiq; Domino cooperante, & sermonē confirmate sequētibus signis.* Et Heb. 2. *Contestante Deo signis, & virtutibus.*

Denique, adeo est hoc verū, vt non solū B. Aug. li. 22. de ciuit. Dei, c. 8. dicat miracula fuisse necessaria, vt mundus crederet, sed etiā Philippus Melächthon id cõcedat. nā in c. 3. Matt. dicit, quādo magna sunt tenebræ, vocari nouos Doctores, & semper addi à deo miracula, vt certo sciamus à Deo esse missos.

Iam quod attinet ad SECUNDVM, quod miraculum est testimoniū sufficiens, & vbi est verū miraculum, ibi sit vera fides, facillè probari potest: si quidē vera miracula nõ possunt fieri, nisi Dei virtute, dicitur enim miraculū, quod superat vires omniū creaturarum, & ideo omnibus creaturis est mirabile, & propterea etiā in Scripturis dicuntur testimonia Dei, vt supra vidimus; quare quod miraculo cõfirmatur, Dei testimonio confirmatur; Deus autem nõ potest esse testis mendacij; igitur quod miraculo confirmatur, verū sit necesse est. Neque repugnat, quòd vera miracula non semper fiunt ad cõfirmandam fidem, sed interdum ad illustrandam Sæctorum vitam: nām cum miracula fiunt ad gloriā alicuius sancti demonstrandam, illa miracula ostendunt eum hominem verè esse sanctum. Cum autem nemo sit verè sanctus sine vera fide. *Quia iustus ex fide viuunt,* Heb. 10. eadem miracula ostendunt, & confirmant veram fidem.

His iactis fundamentis facile erit colligere apud Ethnicos, Turcas, Iudæos, Hæreticos non esse veram fidem, nulla sunt enim apud eos vera miracula, & tamen omnes illi nouam doctrinam prædicant, & non sunt missi ab ordinarijs prælatis.

De Paganis notum est, nam solum leguntur quædam leuia, quæ facillimè arte dæmonis fieri possunt, qualia sunt quæ refert Valerius Maximus lib. 8. de statuis, de brutis loquentibus, deque virgine Vestali aquam cribro hauriente, & M. Tullius de augure, qui nouacula cotem scidit, lib. 1. de diuinat. quæ omnia quomodo à dæmonibus facillimè fierent, ostendunt, Tertullianus in Apolog. c. 22. & 23. & B. Aug. lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 16.

De Iudæis post Christi aduentum notum est, non habuisse eos vlla miracula, & id vnum de piscina, quod adhuc durabat Christo prædicante, postea interiisse.

De Mahumetanis testatur Damascenus li. de centum hæres. circa finem, Mahumetum nullo testimonio probare potuisse suam legem. Et in Alcorano ipse fatetur Christo miracula, sibi gladium esse datum: tamen capit. 64. dicit, tantum semel in luna nescio quod miraculum fecisse, non enim clarè explicat; expositores autem dicunt aliquando lunam in duas partes fuisse diuisam, tunc Mahumetum eam in manus accepisse, & reparatam ad cælum remisisse, sed neminem fuisse, qui videret hoc miraculum, nisi auctorem, id est, Mahumetum.

De Falsis Prophetis, & hæreticis non minus est certum, eos & sæpè miracula facere conatos, & semper spe sua esse frustratos: Nota est historia Prophetarum Baal, qui ignem de cælo deducere voluerunt per inuocationem Baal, nec tamen potuerunt: quod tamen verus Propheta Helias per inuocationem veri Dei nullo negotio effecit. vide lib. 3. Reg. c. 18.

Pari ratione delusum Simonem Magum scribit Egesippus li. 3. de excidio Hierosol. c. 2. nam & mortuum excitare, & per aërem volare tentauit, sed nihil ei successit. Manicheum frustra conatum filio Regis ægrotanti sanitatem asserere scribit Epiphanius hæresi 66. Cyrolam Patriarcham Arianorum planè excæcasse miserum quendam, qui se cæcum finxerat, & ab eo præsidium implorabat, scribit Gregorius Tunicus lib. 2. hist. Francorum, c. 3. Eunomianum quendam à S. Machario victum in contentione de suscitatione hominis mortui, scribit Ioannes Cassianus collat. 15. c. 3. Polychronium Monothelitæ frustra sudasse in excitatione alterius cuiusdam defuncti, testantur publica acta sextæ Synodi, act. 15.

De Donatistis, quod contra se miracula fecerint, dum ampullam Chrismatis proiecerunt in saxa, quæ Angelica manu sustentata frangi non potuit, & dum Eucharistiam canibus dare voluerunt, & ipsi ab ipsdem canibus discepti sunt, scribit Optatus lib. 2. contra Parmenianum.

De Timotheo Aeluro Eutychiano scribit Theodoros lector. li. 1. collectaneorum, per multas noctes eum habitu nigro indutum per cellas Monachorum discurrisse, dicentem se esse Angelum à Deo missum, vt illis significaret, ne Proterio (is erat vir sanctus, & Catholicus Episcopus Alexandria) communicarent: sed eius loco Timotheum Aelurum Episcopum designarent.

De quodam Iconomacho scribit Paulus Diaconus lib. vlt. rerum Romanarum, cum in sepulchro quodam inclusum, inde Constantinum Iconomachum laudibus in cælum vehere cœpisset, vt nimirum ita quasi mortuorum responsis hæresis confirmaretur.

De nostri sæculi hæreticis idem omnino constat. Nam in primis Lutherus bis tētavit miraculum fa-

cere: voluit aliquando de quadam discipula sua Diabolum eijcere, sed periculum fuit, ne ipse à Damone occideretur. Vide Staphylum, qui interfuit, in absoluta responsione.

Rursum, (vt scribit Ioannes Cochleus in actis Lutheri anno MDXXII.) Nefenum in Albi miserè submersum, spe miraculi Lutherus vanis immurmurationibus frustra in vitam reuocare tentauit. Sed quamuis viuenti miracula non successerint, idem tamen post mortem miraculo insigni claruit; nam eius cadauer cum deferretur in media hærme, quo tempore corpora mortua in multos dies conseruari solent, & esset inclusum in arca stannea optimè clausa, vt Vittembergæ sepeliretur, tam tetrum odorem spirare cœpit, vt nemo eum ferre potuerit: Proinde coacti fuerunt corpus relinquere in itinere. Vide historiolum de morte Lutheri, quæ solet annexi lib. Cochleæ de vita, & actis eiusdem Lutheri.

Aliud miraculum refert Felicianus Ninguerda in libro contra Annam Burgensem, & Lindanus in Dubitatio, & Alanus Copus lib. 6. Dialogorum cuiusdam Ministri, qui in finibus Poloniae & Hungariae anno MDLVIII. excitare voluit hominem nomine Matthæum, quem ipse persuaserat, vt se mortuum fingeret, & reuera mortuum effecit. Simile narratur de Caluino ab ipsidem, sed fusius à Hieronymo Bolfeco in vita Caluini, c. 13. ex quo hinc pauca inferere placuit.

Præterire, inquit, non debeo vastram eius & subtilem machinationem, qua tum usus est, cum quædam, cui Bruleo nomen, & Pairia Ostunum, in vitam reuocare cogitaret, molireturque, vt sancti atque gloriosi Dei Prophete, miraculorumque patris nomen sibi, & famam pararet. Historia talis est: Is, quem dixi, Bruleus Ostuno Geneuâ demigrarat, & cum inops esset ipse, & vxor eius, Caluini gratiam aucupabantur, vt ei commendati, peculij pauperum fieret participes. Eis Caluinus vite subsidia benignè pollicetur, si ipsi contra suam operam sibi non negarent ad rem quædam, quam per eos fieri vellet: sed opus esse fide, & magna taciturnitate. Vicissim illi ad id quod iubere vellet proptos se offerunt, & quæ admodum à Caluino instructus fuerat, miser hic Bruleus morbum se simulat. Ministri pro concione populo commendant, vt precibus inuarent, & elemosinis paupertati succurrerent: nõ diu post personam mortui induit, & mortuum se simulat. Hic Caluinus clam admonitus, quasi tū omnium rerum ignarus decambulatū prodit: sed comitatur magna caterua amicorum, postquæ eò ventum esset, vbi clamores, & eiulatus vxoris, qua misellâ, & desolatâ egregie exprimebatur, exaudiret, quidnã hoc esset sciscitatus, domum ingreditur, vbi in genua ipse, & reliqua caterua pronolinitur, precibusque alta voce profusis, Deum obtestatur potētiam suam ostendere & mortuo huic vitam restituere, gloriã quo suã sic vniuerso populo declarare vellet, simulque manifestum facere se (Caluinum) peculiarem sibi que gratum seruum esse, & à se ad Euangelicam sui ministerij atque Ecclesie reformationem singulariter, & verè vocatum: post quas preces ad mortuum appropinquat, & miseri hominis manu apprehensa in Dei nomine imperat, vt se erigat: repetit iterum, sepiusque eosdem sermones voce etiã alius eleuata. Quid sit? neque audit, neque loquitur, neque se commouet mortuus, in isto enim Dei iudicio, qui fucos, mendasiasque detestatur, is qui se mortuum simulabat, verè esse mortuus repperit est. Et vxor, quidquid cum agitare, quomodoocunque impelleret, neque vocem extorqueret, neque vt se commoueret, efficere potuit: sed totus frigeat, rigebat totus. Quo animaduerso plorare, ululat? serid edere, & ex animo cœpit vxor, & in Caluinum inuecta, impostorem eum, sicarium, latronem, qui maritum interemisset, appellans, ex ordine rem, quo modo erat gesta, clara elataque voce

exposuit. Et infra: *Negent hoc quantum velint Caluini mancipia, exploratum & cognitum satis fuit, veritasque rei probata, immo per ipsammet uxorem confirmata.*

Postumus ergo his opponere quod ait Tertullianus in li. de Præscripto. *Si alium Deum predicat, cur eiusdem, rebus, & literis utuntur, contra quem predicant? si eundem quomodo aliter? alioqui probet se novos Apostolos: dicant Christum iterum descendisse, & dedisse eis virtutem eadem signa edendi. Volo igitur, inquit, virtutes eorum proferre, nisi quod agnosco maximam virtutem eorum, qua Apostolos in peruersum amulantur: illi enim de mortuis suscitabant, isti de viuis mortuos faciunt.*

RESPONDET, Calvinus in præfat. Instit. & alij, non iniuriam eis facere, quod ab eis miracula exigimus, cum ipsi doctrinam antiquam, & innumeris miraculis ab Apostolis, & Martyribus, confirmatam prædicent.

At Contra: nam ostendimus supra doctrinam eorum esse nouam, & pugnantem cum tota antiquitate: deinde constat eos saltem aliter docere, quam doceant ordinarij pastores Ecclesiæ: constat etiam eos non missos ab ordinarijs pastoribus, ergo non tenemur eos recipere, nec tutò possumus, nisi suam missionem, & Apostolatam probet diuino testimonio.

RESPONDET, Ioannem quoque Baptistam missum extraordinariè, & tamen signum nullum fecisse; vt dicitur Ioan. 10.

At quamquam Ioannes ipse non fecit miracula, tamen in eo facta sunt à Deo multa, & magna: Primum quod natus de anu, & sterili; deinde quod pater eius obmutuit; & postea soluta est lingua eius in natiuitate filij: quod in vtero exultauit: quod à puero in desertis locis vixit. Luc. 1. deinde Ioannes erat filius Sacerdotis, & proinde Sacerdos, & ordinarius minister. Præterea nihil docuit cõtra communẽ doctrinam, neque se à cæteris sacerdotibus & populo separauit: & quamquam Principes, & Pharisei eum odissent, quia Christum prædicebat, tamen interrogati à Christo Matth. 21. quid sentirent de Baptismo Ioannis nõ sunt ausi illum improbare. Denique Iosephus lib. 18. antiquit. c. 10. testatur Ioannem à Iudæis habitum inter præcipuos viros, iustitiæ & probitatis causa. Vnde mendacium est, quod Centuriatores dicunt, Cent. 1. lib. 1. c. 10. col. 363. Ioan. habitum à Sacerdotibus, & Phariseis pro hæretico.

Veniamus nunc ad alteram partem, ac nostram Ecclesiam esse veram Dei Ecclesiam demonstramus ex miraculis, quæ singulis ætatibus habuit plurima, & testatissima: Ac PRIMVM de vndecim primis sæculis planum est ex XI. tomis hist. Eccles. Magdeburgensium: In singulis enim Centurijs illis, ca. 13. annotant ex auctoribus illorum temporum omnia miracula, & in singulis sæculis inueniunt miracula plurima in confirmationem dogmatum nostrorum, vt confessionis Sacramentalis, reliquiarum, imaginum, Eucharistiæ, pontificatus, monachatus, inuocationis sanctorum &c. ipsi enim hos titulos ponunt, & quamuis postea subiungant, illa omnia fuisse demonum illusiones, vel falsas narrationes: tamen nihil afferunt, quo id probent, nisi quod ea miracula pugnant cum Euangelio Lutheri.

Proderit tamen breuiter annotare, quomodo omnibus sæculis Ecclesia miraculis claruerit, vt etiam nunc intelligamus eam esse veram Ecclesiam, quæ antiquæ similis est, id est, in qua durat hoc donum.

PRIMO sæculo habemus miracula Christi, & Apostolorum in Euangelij, & actis.

SECUNDO sæculo habemus miracula Christianorum militum in exercitu M. Antonini, de quo videtur Tertul. in lib. ad Scapulam, & in Apolog. c. 5. Eu-

sebi. lib. 5. hist. c. 5. & Orof. lib. 7. hist. c. 15. & ipsam epistolam Imperatoris ad Iustini opera adiungam.

TERCIO sæculo habemus miracula Gregorij Thaumaturgi, de quibus vide Basilium libro de Spiritu sancto, c. 29. Gregorium Nyssenum in vita eius. Hieronymum de viris illustribus, & Eusebium ex versione Ruffini lib. 7. cap. 25.

QUARTO sæculo habemus miracula Antonij, Hilarionis, Martini, Nicolai, & aliorum, scripta ab Athanasio, Hieronymo, Sulpitio, & alijs.

QUINTO sæculo habemus miracula plurima, quæ describit Aug. facta suo tempore, lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8.

SEXTO sæculo habemus miracula, quæ narrat Gregorius in Dialogis, vbi narrat duo facta à Romanis Pontificibus, Ioanne, & Agapeto, lib. 3. c. 2. & 3.

SEPTIMO sæculo miracula facta in Angliã à S. Augustino, & socijs, de quibus Gregorius li. 9. epist. 58. & Beda lib. 1. hist. c. 13. Item ab Osualdo Rege per lignum crucis lib. 3. cap. 2.

OCTAVO sæculo miracula S. Cuthberti, & S. Ioannis in Angliã, teste Beda lib. 4. & 5. hist.

NONO sæculo miracula Tharasiij, scripta ab Ignatio Nicæno. Item alia innumerabilia omnis generis facta in ciuitate Suesionensi in translatione reliquiarum sancti Sebastiani Martyris, quæ facta est anno Domini DCCCXXVII. de qua vide Annales Francorum, scriptos summa fide ab auctore, qui illo ipso tempore floruit.

DECIMO sæculo miracula S. Romualdi, scripta à B. Petro Damiani. Item Venceslai Regis Boëmorum, S. Vdalrici, & S. Dunstani, de quibus vide Surium.

VNDECIMO sæculo miracula S. Eduardi Regis & Virginis, S. Anselmi, Gregorij Papæ VII. & aliorum. Post illa vndecima sæcula;

DVODECIMO sæculo claruerunt in Ecclesia Catholica miraculis B. Malachias, & B. Bernardus. De Malachia Episcopo legato Pont. Rom. sic scribit Bernardus in vita eius, posteaquam narrauit multa eius miracula: *Quo, inquit, antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? si bene aduertimus pauca ipsa, quæ dicta sunt, non prophetia defuit illi, non reuelatio, non gratia sanitarum, non mutatio mentium, non denique mortuorum suscitatio.*

Beatus autem Bernardus Monachus, & pater Monachorũ, ac Romanis Pontificibus addictissimus, pluribus miraculis claruit, quam vllus Sanctorũ, quorũ vitæ scriptæ extant: nã vna die in Constantiensi diocesi constat eum illuminasse cæcos vndecim, curasse mancos decem, & claudos decem & octo, vt scribit Gotfridus, qui cum ipso vixit, lib. 4. c. 4. vitæ eius, & præterea omnes quinque libri plenissimi sunt miraculis, vt difficile sit eorum numerum inire.

DECIMOTERTIO sæculo claruerunt in Ecclesia Catholica multi, sed præcipuè B. Franciscus: cuius vitam miraculis plenissimam scribit B. Bonauentura: Item B. Dominicus, cuius vita, etsi negligentius scripta fuit, tamen constat eum tres mortuos excitasse: Claruerunt eodem sæculo miraculis B. Petrus Martyr, & B. Thomas ex ordine Prædicatorũ, & B. Antonius, ac B. Bonauentura ex ordine Minorum, de quibus vide Antoninum 3. par. hist. tit. 23. & 24. & ad finem eius sæculi claruit miraculis plurimis S. Celestinus V. Pontifex Romanus tam ante Pontificatum, quam postea, vt scribit in eius vitæ Petrus Cardinalis Cameracensis.

DECIMOQUARTO sæculo claruerunt miraculis etiam multi, sed præcipuè S. Bernardinus, S. Catharina Senensis, S. Nicolaus Tolentinas, de qui-

bus vide Antonium, vbi supra.

DECIMOQUINTO sæculo claruit S. Vincen-
tius viuus, & mortuus miraculis plurimis, adeo vt
B. Antoninus 3. part. hist. tit. 23. dicat, constare de
XXXVIII. mortuis per eum excitatis. Idem B.
Antoninus eodem sæculo miraculis claruit, cuius
vita exstat apud Surium.

Denique hoc nostro sæculo claruit in primis S.
Franciscus de Paula plurimis miraculis, vt in Bulla
Canonizationis scribit Leo X. Pont. quæ Bulla ex-
stat apud Surium, claruit etiam in Indijs omni gene-
re miraculorum beatus pater Franciscus Xauerius
Societatis Iesu, Presbyter; Constat enim ex Indicis
litteris, quas ij, qui cum eo versabantur, huc mise-
runt, ab eo paralyticos, surdos, mutos, cæcos esse
curatos, mortuum quoque ad vitam reuocatum, &
cùm mortuus deferretur ad insulam Goam ex Ma-
lacca, maris tempestatem sedatam, denique corpus
eius post XV. menses à morte integerrimum, &
suauiter olens repertum, cùm tamen iacuisset per
multos menses calce obrutum; nec dubium est, quin
vsque ad hanc diem integrum & incorruptum con-
seruetur.

Conferantur ista cum Lutheri vita, & morte; Lu-
therus deserit monasterium, ducit vxorem post vo-
tum continentie, bellum indicit Papæ; Franciscus
ingreditur ordinem religiosum, seruat diligentissime
votum continentie; obligat se Papæ voto obedi-
entie peculiari, & ab eo missus in extremas mudi oras
proficiscitur. Certè isti contrarijs itineribus inced-
unt, vt necesse sit alterum eorum aberrare à recta
via. Quis poterit melior esse iudex, quàm Deus,
qui scrutatur renes & corda? Quomodo autem po-
tuit Deus apertius sententiam suam explicare; quàm
tribuendo vni donum singulare miraculorum, &
conseruando corpus eius præter naturæ ordinem
perpetuò incorruptum, cùm interim alter ne vnam
quidem muscam excitare potuerit, & corpus eius
præter naturæ etiam ordinem subito putrescere
cœperit, idque in hyeme, quando gelu omnia ri-
gebant, & ita putrescere, vt intra arcam stanneam
fœtor contineri nequiverit?

Merito igitur Augustinus libro de vtilitate cre-
dendi, cap. 17. & libro contra epist. fundamenti,
cap. 4. dicit, se teneri in Ecclesia vinculis miraculo-
rum, & Richardus de S. Victore lib. 1. de Trinitat.
ca. 2. audet dicere; *Domine, si error est quod credimus,
à te decepti sumus: ista enim in nobis ijs signis & prodigijs
confirmata sunt, quæ non nisi à te fieri potuerunt.*

Sed respondeat Caluinus in præfatione Institutio-
nis, & Magdeburgenses in singulis ferè Centurijs,
miracula Sanctorum nostrorum vel esse ficta, vel
imaginaria, id est, vel non ita res contigisse, & falso
narrari ab historicis, vel si contigerunt, esse præsti-
gias dæmonum. Quocirca Magdeburgenses Cent.
5. cap. 10. col. 1393. dicunt, si vera sunt, quæ de miraculis
B. Martini scribit Sulpitius, B. Martinum sine
dubio fuisse necromanticum.

Et quidem esse hæc miracula ficta, non probant,
sed dicunt solum: fuisse autem dæmonum præsti-
gias, ex eo probare nituntur, quòd vera miracula
confirmant Euangelium, Marci vltimo; ista autem
euertunt Euangelium & confirmant idololatriam,
id est, reliquiarum, & imaginum cultum, Sancto-
rum inuocationem, Missam, & alia id genus. Ad-
dunt secundo, ex miraculis non sumi argumentum
firmum ad probandam veram fidem, id quod probant
quatuor argumentis. PRIMO, quia etiam
Antichristus faciet signa, & prodigia magna, Matt.
24. Apoc. 13. & 2. Thessal. 2.

A SECUNDO, quia August. tract. 13. in Ioan. dicit,
non esse credendum Donatistis etiam si miracula
faciant, vbi per contemptum vocat eos mirabilia-
rios, & lib. de vnitat. Eccles. cap. 16. postquam do-
cuit non esse credendum miraculis Donatistarum,
addit, nec etiam miraculis Catholicorum: *Quacun-
que, inquit, talia in Catholica fiunt, ideo sunt appro-
banda, quia in Catholica fiunt: non ideo ipsa manifesta-
tur Ecclesia, quia hæc in ea fiunt.*

TERTIO, quia olim ad sepulchrum Hieremie
siebant miracula, opera Dæmonum, quod inde pa-
tet, quia siebant in eorum vtilitatem, qui Hiere-
miam pro Deo, sacrificijs, diuinisque honoribus
colebant.

B QUARTO, quia ex Suetonio constat, Vespasia-
num Imperatorem cæco lumen, & claudum gressum
aliquando reddidisse. Item ex Socrat. lib. 7. histor.
cap. 17. proferunt Centuriatores Magdeburgenses
Centur. 5. cap. 13. col. 1463. miraculum Pauli Epif-
copi Nouitiani: nec tamen, inde colligere licet ve-
ram fuisse religionem, quam Vespasianus, aut No-
uatiani colebant.

Sed respondeamus ad singula. Ad PRIMVM,
cùm negant facta esse miracula, quæ à nostris refe-
runtur.

RESPONDEO, impudentissime negari; stul-
tum enim est credere potius Caluino, & Illyrico de
historijs antiquis, quibus non interfuerunt, quàm
Bernardo, Bonauenturæ, Antonino, qui interfue-
runt. Præterea, vt sanctus Augustinus respondit
Paganis negantibus, historias miraculorum nostro-
rum lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 10. si liceat absque vl-
la ratione negare facta olim miracula, peribit fides
omnium librorum, & tolletur non solum nostra,
sed etiam omnis alia religio: omnes enim qui dij
habentur, operibus mirabilibus à doctis viris con-
scriptis, diuinitatem suam, siue veram, siue falsam,
mundo persuaferunt.

Ad SECUNDVVM, cùm dicunt esse præstigias
Dæmonum.

RESPONDEO, in primis hanc esse veterem ca-
lumniam; sic enim Scribæ, & Pharisei loquebantur
de miraculis Christi, Matth. 12. & Pagani de mira-
culis martyrum, quos magos, & necromanticos
vocare solebant; Et Ariani, Eunomiani, Vigilantia-
ni de miraculis Catholicorum, vt testantur Ambro-
sius in ferm. de SS. Geruasio, & Prothasio, Hiero-
nymus contra Vigilantium, & Victor lib. 2. de per-
sequutione Vandalica. Deinde nullam habet pro-
babilitatem, quod SS. Martinus, Franciscus, & alij
quidam, qui simplicissimi erant, magica arte vte-
rentur.

Sed, inquit, ista miracula euertunt Euange-
lium.

RESPONDEO, verum est, sed Caluini, non
Christi; vel probent ipsi quod tam audacter affir-
mant. Nec minus facile refelluntur illa argumenta
postrema, quibus probant, miracula non facere
certam fidem.

Ad PRIMVM respondeo, miracula Antichristi,
fore mendacia, vt Apostolus dixit 2. Thessal. 2. id
est, non vera, & solida, sed apparentia, vel mirabi-
lia hominibus, non tamen absolute miracula, qualia
arte Dæmonis fieri possunt. id patet ex Apocaly-
psis c. 13. vbi pro maximis Antichristi miraculis po-
nitur, quod faciet ignem de cælo descendere, & vt
imago bestie loquatur, hæc autem facillima esse
Diabolo palam est: At miracula Sanctorum sunt
illuminationes cæcorum, curationes claudorum,
excitationes mortuorum: quæ non nisi eius virtute

fieri possunt, de quo canimus in Psal. 135. *Qui fecit mirabilia magna solus.*

Ad SECUNDUM dico, miracula Donatistarum quæ Augustinus contemnit, non fuisse miracula talia, qualia Sanctorum sunt, sed occultas quasdam visiones tantum, quas sine vlllo teste iactabant se vidisse; qualis fuit visio Zvinglij, qui in libro, qui inscribitur subsidium de Eucharistia, dicit se vidisse spiritum, sed non potuisse discernere, essetne albus an niger; qualis est etiam visio, quæ narratur in libro, qui inscribitur, Querela, vel somnium Lutheri, vbi Lutherus narratur apparuisse quibusdam Lutheranis tristisque vultu conquestus, quod tam se, quam doctrinam suam discipuli sui breui essent deserturi. Itaque non sine causa ea miracula S. Augustinus vocat fabulas.

Quod autem Augustinus maximi faciat vera miracula, patet ex lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 8. vbi contra Paganos adducit miracula maxima, facta ad reliquias Sanctorum, præcipuè Stephani Proto-martyris.

Ad id, quod Augustinus dicit, Ecclesiam non demonstrari ex miraculis, sed ex scripturis.

RESPONDEO, Augustinum contrario modo loqui in libro contra epistolam fundamenti, cap. 4. & 5. vbi dicit, Ecclesiam demonstrari ex miraculis, non ex Scripturis, immò Scripturas demonstrari ex Ecclesia. Ne igitur secum pugnet, dicendum est, in utroque loco eum loqui ex hypothefi: quia enim Manichæi admittebant miracula, & negabant Scripturas; nam veterem dicebant esse à Diabolo, nouam dicebant esse totam corruptam à falsarijs; Augustinus in libro contra epistolam fundamenti Manichæorum, ex miraculis demonstrat Ecclesiam, deinde ex Ecclesia demonstrat Scripturam. Sed quia Donatistæ credebant Scripturam tam veteri, quam nouam, & iactabant suas visiones, contemnentes miracula Ecclesiæ, ideo Augustinus contra Donatistas alia via procedit, & ex Scripturis demonstrat Ecclesiam, deinde per Ecclesiam vult iudicari de miraculis.

Est autem obseruandum, rectè demonstrari ex miraculis Ecclesiam, & ex Ecclesia miracula, sed diuerso genere demonstrationis; quemadmodum ex effectu demonstratur causa, & ex causa effectus: nam ex miraculis demonstratur Ecclesia, non quoad euidētiam, vel certitudinem rei, sed quoad euidētiam & certitudinem credibilitatis. Cuius rei ratio est, quia ante approbationem Ecclesiæ, non est euidens aut certum certitudine fidei de vlllo miraculo, quod sit verum miraculum; tamen est tale, vt euidenter faciat rem credibilem: Et quidem, quod non sit euidens, patet, quia tunc fides esset euidens; quod non sit certum certitudine fidei, patet, quia non constat nobis certitudine, cui non possit subesse falsum, illam non esse illusionem Dæmonis: Dæmon enim etsi non potest facere verè miracula, tamen potest facere apparenter etiam maxima quæque.

Cur ergo (inquies) tenebantur credere Christo prædicanti, qui eius miracula videbant?

RESPONDEO, quia homo non potest saluari sine fide Christi: & ideo tenetur accipere eam fidem vt medium ad salutem suam necessariam. Noluit autem Deus obligare homines, vt crederent incredibilia, sed solum quando per miracula, & similia motiua fides facta est credibilis; At ex Ecclesia demonstratur miraculum, quoad certitudinem rei, quia, quando Ecclesia declarat miraculum factum, esse verum miraculum, certi sumus ita esse.

A Ad TERTIVM dico, mendacium esse Caluini, quod populi coluerint Hieremiam sacrificijs, diuinisque honoribus; nam nullum testem adducit huius rei, nisi quòd in margine ponit (Hieronymus præfatione in Hieremiam.) Cæterum neque in præfatione Hieronymi in Hieremiam à se translaturum, neque in præfatione commentariorum Hieremiæ vlla mentio fit huius historiæ. Præterea existat alia quædam præfatiuncula in Biblijs Benedicti, Hieremiæ præfata, ad quam videtur Caluinus respexisse; sed ea non est Hieronymi, neque in ea fit mentio sacrificiorum, diuinorumque honorum, sed solum, quod miracula facta sint ad sepulcrum eius. Denique Epiphanius & Isidorus in vita Hieremiæ, dicunt quidem miracula facta; sed de sacrificijs, diuinisque honoribus nihil dicunt.

B Ad QUARTVM respondeo, nec cæcum verè, nec verè claudum à Vespasiano esse curatum: nam, vt scribit Cornelius Tacitus lib. 4. hist. interrogati Medici, an morbi duorum illorum curabiles essent; responderunt esse curabiles; Medici, inquit, varia disserere, huic non exesam vim luminis, & redituram, si pellantur obstantia, illi elapsos in præuū artus, si salubris vis adhibeatur, posse integrari. Igitur mirum nõ est, si morbi curabiles naturaliter, opera Diaboli curati fuerint. Adde, quod, vt Tertullianus docet in Apologetico, cap. 22. credibile est totum illum morbum fuisse à Diabolo, qui insidens in oculo vnus, & alterius tibia, impediēbat vsum eorum membrorum: idque eo fine, vt videretur sanare, cum desineret nocere.

C Ad Postremum de miraculo Nouatiani respondeo, miraculum factum esse non in cõfirmationem fidei Nouatiani, sed Catholici Baptismi; id enim pro miraculo scribit Socrates, quod cum ad Paulum Episcopum Nouatianum venisset quidam Iudæus impostor, vt ab eo baptizaretur, & apud se Baptismum irrideret, continuo tota sacri fontis aqua euauit; At non fuisse hoc miraculum Nouatiani erroris, sed veri Baptismi, perspicuum est ex eo, quod idem Socrates subiungit, cognitum paulo post fuisse, eum Iudæum iam antea baptizatum ritu Catholico ab Attio Episcopo Constantinopolitano. Itaque Deus, quia noluit irrideri Baptismum in Ecclesia ritè susceptum, non permittit impostorem Iudæum, ab hæretico Episcopo iterum baptizari.

CAPVT XV.

Nota duodecima.

D VODECIMA NOTA est LVMEN propheticum; sicut enim Christus Marc. vlt. promittit Ecclesiæ donum miraculorum, ita etiam Ioel. 2. exponente Petro Actor. 2. promittit donum prophetiæ, quod certe est maximum; cum certum sit neminem cognoscere futura contingentia, excepto Deo, Isaia 41. *Annunciate que ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dii estis vos.* Et è contrario Deut. 18. ponitur tanquam nota falsæ doctrinæ, si Propheta prædixerit aliquid, & non euenerit.

E Iam apud Ethnicos, & Hæreticos nulla fuerunt vera vaticinia, sed multa falsa, nisi forte fierent in testimonium nostræ fidei, vt fuerunt vaticinia Sibyllarum, & Balaam. Etsi enim Ethnici habuerunt plurima oracula Apollinis, tamen illa, vel per ambages respondebant, quando scilicet Apollo non sciebat reuera, quod esset futurum; vel ea prædicebant, quæ Dæmones ipsi facturi erant; vel ea, quæ

cœpta erant fieri, ignorantibus nunciabant tãquam futura; vel demum ea prædicebant, quæ naturales habent causas nobis ignotas, illis autem notas propter maiorem naturæ subtilitatem, de qua re vide S. Athanasium, in vita S. Antonij, S. Augustinum libro de diuinatione Dæmonum, & Theodoretum libro de oraculis.

Hæretici quoque, quotiescunque aliquid prædicere voluerunt, decepti sunt: id patet de falsis Prophetis in Testamento veteri, 3. Reg. 22. Tempore autem noui Testamenti fuit olim Montanus, qui Propheta videri voluit cum duabus Prophetissis Prisca & Maximilla, & prædixerunt bella, & nescio quæ alia tunc futura: sed plane contrarium accidit, vt notat Eusebius lib. 5. hist. cap. 16. & 18.

Nostros temporibus Lutherus, quem Lutherani constanter Prophetam Germanicum, & Heliam vocant, apud Cochlæum in actis Lutheri, anni M. D. XXV. prædixit fore, vt, si ipse adhuc per duos annos suam doctrinam prædicaret, euanesceret Papa, Cardinales, Episcopi, Monachi, Moniales, turres, campanæ, Missæ, &c. & tamen prædicauit postea non duos, sed ferè XXII. annos; obiit enim anno M. D. XLVI. & tamen non euauit Papa, Cardinales, Episcopi, Monachi, &c. Ibidem Cochlæus refert de Thoma Muncero, qui se Gedeonem vocabat, & infinitos rusticos armauerat contra Principes Germaniæ, quod prædixerit certam victoriam suis, & se in manica excepturum omnes globos tormentorum bellicorum, & tamen paulo post cæsi sunt ferè omnes rustici, & Thomas captus, & securi percussus. Idem Cochlæus in actis Lutheri, anni M. D. XXXIII. scribit, tam constanter asseruisse Lutheranorum Prophetas, illo anno futurum diem vltimi iudicij, & ipsum etiam diem designasse, vt multi nec arare, nec ferere voluerint; qui tamen mendaces inuenti sunt.

At in Ecclesia Catholica præter Prophetas Testamenti veteris, & eos, qui fuerunt primis quingentis annis à Christi aduentu, vt Agabum, de quo Act. 11. & Gregorium Thaumaturgum, de quo Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 29. & Antonium, de quo Athanasius in eius vita, & Abbatē Ioannem, de quo Augustinus lib. 5. de Ciuit. Dei, c. 26. fuerunt etiam posterioribus sæculis, quibus iuxta Lutheranos perierat apud Romanos Ecclesia, veri Prophetæ, & quidam Monachi, ac Romano Pontifici addicti. De S. Benedicto ita scribit Gregorius lib. 2. Dialog. c. 15. *Benedictus, inquit, Regem de suis actibus increpauit, atq; in paucis sermonibus cuncta quæ illi erant euentura prænuñciauit dicens: Multa mala facis, multa mala fecisti, iam aliquando ab iniquitate conuiescere. Equidem Romam ingressurus es, mare transiturus, nouem annis regnans, decimo morieris. Quæ omnia completa se vidisse, ibidem Gregorius testatur.*

De S. Bernardo scribitur in eius vita lib. 4. cap. 3. eum quatuor hominibus prædixisse conuersionem, tribus de ea nihil cogitantibus, quarto etiam ab ea se alienissimo; quæ omnia sicut prædixerat, euenerunt: Sed mirabile est profus, quod ibidem de nobili quodam viro narratur; nam cum pro eius conuersione, vt S. Bernardus oraret, quidam illius filius peteret; respondit Sanctus: *Ne timeas, ego illum probatū Monachum in hac Claraualle sepeliam.* Quot sunt in hac vna sententia vaticinia? nam & Monachum illum aliquando futurum, & in ordine monastico vsque ad mortem perseueraturum; & sanctè ac piè diem extremum clausurum, idq; ante ipsum Bernardum, & in Claraualle, & ipsius Bernardi manibus sepeliendum; sex vaticinia sunt inter se diuersa

A & omnia tamen, nec sine singulari Dei prouidentia impleta. Sic enim auctor pergit: *Et perfectus, inquit, Monachus factus est, & à Patre sancto (sicut ipse prædixerat) in Claraualle sepultus: tãquam enim mori illo absente non posset, quinque mensibus infirmatus, & celeberrimum, immò continuum responsum mortis in seipso habens, sustinuit donec Pater sanctus rediret, qui, vt olim promiserat, eum traderet sepulture.*

B S. Franciscus (vt scribit in eius vita B. Bonauentura) cum Christianus exercitus certo die cum Saracenis pugnaturus esset, admonuit Duces, ne eo die pugnarent: sibi enim à Deo reuelatum, victoriam hostibus eo die cessuram: Sed cum contemnerent Duces beati Francisci monita, cæsi, fusique sunt Christiani inaudita strage. Addi possent multa alia eiusdem generis: ferè enim nulli coluntur in Ecclesia sancti homines, qui simul cum miraculis, non etiam hoc dono claruerint. Sed hæc pauca hoc loco sufficiant.

C A P V T X V I.

Nota decimatertia.

C **D**ECIMATERTIA NOTA est CONFESSIO aduersariorum: Tanta enim est vis veritatis, vt etiam aduersarios cogat interdum sibi testimonium dare, iuxta illud Deut. 32. *Non enim est Deus noster, vt dij eorum, & inimici nostri sunt iudices.* Iam nusquam inueniuntur Catholici, laudasse, aut approbasse doctrinam, aut vitam vllorum Ethnicorum, aut hæreticorum. Scimus enim vnam tantum esse veram fidem, & sine ea nullam esse veram iustitiam. Itaque nos constanter asserimus, errare omnes, qui doctrinam nostram non sequuntur. At non sic de nobis loquuntur Pagani, Iudæi, Turcæ, hæretici.

D De Paganis multa testimonia sunt; Plinius II. in epistola ad Traianum, lib. 10. epistolarum, scribit Christianos omnia vitia detestari, sanctissimèque viuere, & hoc solum in eis posse reprehendi, quod nimis facilè pro Deo suo vitam profundant, quodque horis antelucanis surgant ad canendas laudes Christo. Tertullianus in Apologetico, cap. 1. & 2. testatur, Paganos noluisse discuti causam Christianorum, sed damnari sine discussione, quia sciebant, se in eis nihil mali reperturos. & cap. 5. & 6. affirmat, eos Imperatores, qui sunt habiti optimi, fauisse Christianis; vt M. Aurelium, Vespasianum, Antoninum Pium; eos autem persecutiones mouisse, qui sunt habiti pessimi, etiam ab ipsis Gentilibus, vt Neronem, & Domitianum.

E Exstat quoque epistola Marci Aurelij Imperatoris, in qua testatur, in Germania cum per dies quinque siti laboraret exercitus, & essent Romani circumdati ab incredibili multitudine Germanorum, vt esset impossibile humanis viribus euadere: tunc se ad deos patrios confugisse, sed frustra; deinde aliquot milites Christianos, qui erant in exercitu, rogasse, vt etiam ipsi Deum suum orarent. Porro vix illos in genua ad orationem procubuisse, cum statim de cælo in Romanos quidem incundissimus imber descendit; in hostes vero ignis & grando permixta: cuius epistolæ meminit Tertullianus in Apologetico, cap. 5. & in libro ad Scapulam, & nuper inuenta est, & impressa in operibus Iustini.

Deniq; S. Antonium, S. Hilarionem, & S. Martinum fuisse honori & reuerentiæ Paganis, scribunt Athanasius, Hieronymus, & Sulpitius, in eorū viris.

De Iudæis habemus in primis testimonium Iosephi lib. 18. antiq. cap. 6. ubi affirmat, Christum plus quam hominem fuisse, & verè Messiam esse. Philo scripsit librum insignem de laudibus eorum Christianorum, qui sub Marco Euangelista in Ægypto vinebant: quem librum scriptum de laude Christianorum, non de secta aliqua Iudaica, vt putant Centuriatores Centur. 1. lib. 2. cap. 3. col. 18. testatur Euseb. lib. 1. hist. cap. 16. Epiphanius hæref. 29. Hieronymus de viris illustribus, in Philone. Sozomenus lib. 1. cap. 12. & Beda præfatione in Marcum.

Mahumetus in Alcorano, cap. 2. docet, Christianos saluari, & cap. 4. dicit, Christum maximum esse Prophetarum, & ipsam Dei animam habere. Testatur quoque S. Bonaventura, Sultanum Ægypti, licet Mahumetanum, in summo honore ac reuerentia habuisse B. Franciscum, quem tamen sciebat Christianum & Catholicum esse.

Idem de hæreticis dici potest; nam B. Benedictum Catholicum à Rege Toila Ariano summo honore affectum, vt verum Dei seruum & Prophetam, scribit S. Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 15. Et Lutherus, iam hæreticus existens, sic scribit in lib. contra Anabaptistas, qui in odiu Papæ reiiciunt Baptismum paruulorum: *Nos, inquit, fatemur, sub Papatu plurimum esse boni Christiani, immò omne bonū Christianum, atq; etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur in Papatu veram esse Scripturam sacram, verum Baptismum, verum Sacramētum altaris, veras claves ad remissionem peccatorum, verum predicandi officium, verum Catechismum, vt sunt oratio Dominica, decem præcepta, articuli fidei. Dico insuper, sub Papatu veram Christianitatem, immò verū nucleum Christianitatis esse.* Hæcibi. Vbi si nobis nucleum tribuit, certè sibi nihil seruat, nisi corticem vel putamina.

Caluinus Instit. cap. 10. §. 17. vocat Bernardum pium scriptorem. At certè Papista fuit Bernardus, & nemo est pius sine vera fide. Philippus in Apologia art. 5. & 27. Confessionis Augustinæ, vocat sanctos, Bernardum, Dominicum, & Franciscū, quod idem facit Lutherus in libro de abroganda Missa, prope finem. Item, vt scribit Cochlaus in actis Lutheri anni M. D. XXXI. cū post multa prælia inter Catholicos & Hæreticos Helueticos pax componeretur, in 1. art. Concordiæ hæretici scribebant, se velle deinceps dimittere confæderatos suos quietos circa veram, indubitam, & Catholicam fidem suam: Catholici autem scribebant, se velle dimittere confæderatos suos quietos circa fidem eorum; nihil verò addebant de vera, indubitata, vel Catholica.

CAPVT XVII.

Nota decimaquarta.

DECIMAQUARTA NOTA est INFELIX exitus, seu finis eorum, qui Ecclesiam oppugnant. Etsi enim Deus punit suos, & flagellat, tamen tandem proijcit virgam in ignem. Deuter. 32. *Laudate Gentes populū eius, quia sanguinem seruorum suorū ulciscetur, & vindictam retribuet in hostes eorum.*

De misero fine Pharaonis, primi persecutoris Ecclesiæ, legimus Exod. 14. de Dathan & Abiron primis schismaticis legimus Numer. 16. de Iezabel, 4. Reg. 9. de Antiocho 2. Machab. 9. de Pilato, quod seipsum interfecerit, scribit Eusebius libro 2. Instit. cap. 7. & cap. vlt. refert breuiter cladem Iudæorum, quam Iosephus latè prosequitur in lib.

de bello Iudaico. De Herode Afcalonita, qui obiit scatenus vermibus, cū prius occidisset vxorem, & filios, & seipsum occidere voluisset, scribit Iosephus lib. 17. Antiquitat. cap. 9. De Herode Tetrarcha, quod amisso regno, in exiliū relegatus perpetuum, miserrimè vixerit, scribit idem Iosephus lib. 18. cap. 14. de filia Herodiadis, vide Nicephorum lib. 1. cap. 20. de Herode Agrippa vide Act. 12. Neronem, Domitianum, & ceteros Imperatores, qui Christianos persecuti sunt, omnes vel à seipsis, vel ab alijs crudeliter necatos, vel certè miserè perijsse, constat ex Chronicis & historijs omnibus, nam Traianus horrenda paralyti, & simul hydropisi trinctus est; Diocletianus Imperium deposuit præ dolore, quod Christianos delere non posset; Galerius Maximianus & Maximinus tam horrendis doloribus correpti sunt, vt etiam Medici Ethnici dicerent, diuinam esse plagam. Vide Eusebium in Chronico, & lib. 8. hist. cap. vlt. & lib. 9. cap. vlt.

Veniamus ad Hæresiarchas & Apostatas. Simon Magus cū volare vellet, orationibus B. Petri deiectus, tibias fregit, & paulo post cum summa ignominia obiit: Egesippus lib. 3. cap. 2. de excidio Hierosolymitano, & Arnobius lib. 2. contra Gentes.

Excoriatus est à Rege Persarum Manichæus viuus, non ob fidem, sed quia filium Regis curaturus occidit: Epiphanius hæref. 66.

Montanus, Theodotus, & Prophetiæ eorum laqueis seipso necauerunt. Euseb. lib. 5. hist. ca. 16. Donatista quidam cum canibus Eucharistiam proijcerent, ab iisdem canibus lacerati sunt: Opratus libro 2. contra Parmenianum.

Arius cū in Ecclesiam intrare vellet, subito motu alui ad latrinas publicas accessit, & simul cum excrementis intestina omnia & animam effudit; Testis Athanasius orat. 1. contra Arianos, & Rufinus lib. 10. hist. cap. 13.

Iulianus Apostata diuinitus occisus, communi etiam caruit sepultura; nam à terra sponte aperta, absorptum scribit Gregorius Nazianzenus oratione in Athanasium, circa finem.

Valens Arianus, qui Iuliano in persecutione Christianorum successit, viuus à Gothis etiam Arius crematus est: Rufinus lib. 11. hist. cap. 13.

Nestorius lingua impia à vermibus consumpta, miserrimè interiit. Euagrius lib. 1. hist. cap. 7.

Hunericus Rex Vandalorum Arianus, & persecutor Ecclesiæ vermibus toto corpore scatenus, consumptus est: Victor lib. 3. extremo.

Anastasius Imperator, fautor hæreticorum Eutychianorum, fulmine ictus interiit, vt scribunt Cedrenus, Zonaras, & Paulus Diaconus in eius vita. Tempore Leonis Iconomachi, pestilentia consequuta combustionem imaginum in foro Constantinopolitano, trecenta millia hominum sustulit Constantinopoli: Vide Chronica Matthæi Palmerij anno DCCXLI. De Constantino Copronymo, vide Paulum Diaconum.

Lutherus morte repentina sublatus est; nam cū vesperi opiparam cœnam sumpsisset lætus, & sanus, & facetijs suis omnes ad risum prouocasset, eadem nocte mortuus est: Vide Cochlaem in vita Lutheri.

Zvinglius in bello contra Catholicos trucidatus est, & paulo post Basileæ frater eius spiritualis Oecolampadius, cū vesperi sanus cubitum iuisset, mane inuentus est ab vxore mortuus in lecto: Auctor Cochlaem in actis Lutheri anno M. D. XXXI.

Andream Carolstadium à Dæmone interfectum, Ministri Basileenses scribunt in Epistola, quam ediderunt de morte Carolstadij.

Ioannes Calvinus vermibus consumptus, expirauit, vt Antiochus, Herodes, Maximinus, & Hunericus, testatur Hieronymus Bolsecus in eius vita. Qui etiam addit, eum, dæmonibus inuocatis, blasphemantem & execrantem obiisse.

CAPVT XVIII.

Nota decimaquinta.

VLTIMA NOTA est FELICITAS temporalis, diuinitus ijs collata, qui Ecclesiam defenderunt: numquam enim Catholici Principes ex animo Deo adhæserunt, quin facillimè de hostibus triumpharent. Notæ sunt in primis victoria in Testamento veteri Abrahæ, Mosi, Iosue, Gedeonis, Samuelis, Dauidis, Ezechie, Iosie, Machabæorum. In testamento nouo Constantinus, qui primus publicè ex Imperatoribus Ecclesiam defendit, eo ferè modo Maxentium vicit, quo Moses Pharaonem. Vide Euseb. lib. 9. hist. cap. 9. de eo sicut August. lib. 5. de ciuit. Dei, c. 25. *Constantinum Imperatorem, non supplicantem demonibus sed ipsum verum Deum colentem, tãtis terrenis impleuit muneribus, quanta optare nullus auderet: Vniuersum orbem Romanum vnus Augustus tenuit, & defendit, in administrandis & gerendis bellis victoriosissimus fuit, in tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est: grandænis agritudine & senectute defunctus est: filios imperantes reliquit.*

De Theodosio seniore scribit idem Augustinus ibidem, cap. 26. ei, quod verè pius & Catholicus esset, adeo prosperè omnia successisse, vt in prælijs hostium tela in auctores, Deo agente, retorquerentur. Addit Theodoretus lib. 5. histor. cap. 24. sanctos Ioannem & Philippum Apostolos apparuisse in equis albis in eodem prælio pro Theodosio Imperatore pugnantes. De Honorio etiam planè Catholico, & Romano Pontifici additissimo, vt patet ex eius epistolis ab Bonifacium Papam, scribit Augustinus lib. 5. de Ciuit. Dei, cap. 23. ita Deum pro illo pugnassee, vt vno prælio multo amplius, quàm centum millia Gothorum prosternerentur, & Rex ipse Radagaisus cum filijs caperetur, & occideretur ex Romanis ne vllò quidem vulnerato, nedum extincto.

De Theodosio iuniore scribit Socrates lib. 7. hist. cap. 18. exercitueius pugnante cum Barbaris & ipso interim in vrbe, precibus apud Deum vacante, circiter centum millia Saracenorum ab Angelis acta in Euphratem, miserrimè periisse.

Iustinianus senior, donec Catholicus fuit, felicissimè imperauit, ita vt Italiam, Africam, aliasque multas prouincias Romano Imperio restituerit, vt patet ex Euagrio lib. 4. hist. cap. 16. & sequentibus. At, vbi hæreticus factus est, & edictum proponere

voluit de sua hæresi recipienda, mox repètina morte sublatu est, & Ecclesiam magno metu liberauit, vt idem Euagrius scribit lib. 4. cap. vlt.

Heraclius quoque, vt ex Ioanne Zonara, alijsq; historicis cognosci potest, dum Catholicus esset, præclarissimam victoriam de Persis reportauit, & crucem Domini recepit, quando res Romanæ desperatæ omnino esse videbatur; At cum in hæresim incidit Monothelitarum, omnia illi infelicitè successerunt, & ipse nouo atque inaudito morbi genere extinctus est.

Constat item ex Græcorum historijs, Imperatores Orientis ab eo tempore, quo propter dissidium circa imagines se ab Ecclesia Romana separauerunt semper in dies deterius se habuisse, donec tandem Imperium penitus amiserunt. In Occidente verò ex Latinorum historijs manifestè colligitur, semper Imperatores magis, vel minus floruisse; vt magis, vel minus Romanæ Ecclesie addicti fuerunt.

B Tempore Urbani II. ad annum Domini M. XC. VIII. Christiani in bello sacro à Papa indicto pro recuperatione Hierosolymæ, cum essent Antiochiæ in summa desperatione, eo quod propè adesse infinitus exercitus Turcarum & Persarum, & ipsi pauci essent & diuturna fame propè enecti, ita vt etiam viri fortissimi baculis innixi incederent, nec equos haberent, nisi paucissimos, ita vt præcipuus Princeps Godefredus equo commodato vteretur; & multi principes in alinis equitare cogerentur. Tandem Deus reuelauit, vbi esset sacra lancea, & ea prælata, in bello victoriam dedit, ita vt occiderint centum millia Turcarum, & ex ipsis vix quatuor millia ceciderint. Cecidit etiam ros diuinitus in illos, qui animis & corporibus vires addidit: Denique apparuerunt tres viri sancti pro illis de cælo pugnantes. Vide Paulum Æmilium lib. 4. Gulielmum Tyrium lib. 6. prope finem, & Dodechinum Mariani Scoti continuatorem.

C Tempore Innocentij III. in Gallia ab octo millibus Catholicorum cæsa sunt vno prælio centum millia Albigenium hæreticorum, vt scribit Æmilium lib. 6. historiae Francorum.

Nostris temporibus anno M. D. XXXI. quinq; prælia cõmiserunt pro fide Catholici Heluetij cum hæreticis Heluetijs, & semper Catholici vicerunt, cum tamen essent numero & armis multo inferiores: vide Ioannem Cochlaum in actis Lutheri, anni M. D. XXXI.

D Carolus V. miraculo diuino victoriam retulit de Lutheranis anno M. D. XLVII.

In Gallia quoque & Belgis multas victorias Catholici de hæreticis; nō sine miraculo, reportarunt: immò vix vnquã fuerunt hæretici superiores, quando iusto prælio dimicatum est. Atque hæc de notis Ecclesie, & vniuersa hæc disputatione pro instituta breuitate dicta sint.

Finis quarta Controuersie generalis.

INDEX LIBRORVM
ET CAPITVLM

FIBER PRIMVS DE CERTIORIS
FRATITIO

SECUNDA
CONTROVERVERSIA

GENERALIS;

DE MEMBRIS

Ecclesie Militantis,

TRIBVS LIBRIS EXPLICATA.

XIX. Colloquium de A. P. & N. R. de illius ministerio & de eiusdem
XX. Soluuntur argumenta Calvini.
XXI. Soluuntur argumenta Philippi.
XXII. Soluuntur argumenta Melancthonii.
XXIII. De bigamia.
XXIV. Soluuntur objectiones Lutheri.
XXV. De decimis.
XXVI. An exceptio de solutio decimarum possit contineri in articulo theopar.
II. An facti propositio decimarum debeat esse de iure diuino.
III. An exceptio possit a peccato, qui nullis decimis soluitur, vel non esse con-
suetudo solutio.
III. Quis ratione ostendi possit, iustum esse determinationem Ecclesie quod Chri-
stiani decimas partem suam soluant Ecclesie iustum.
CAP. XXVI. De possessionibus, que sunt iustorum partium Ecclesie.
XXVII. De bonis secularibus.
XXVIII. An Clerici sint liberi a iure parochie & decimarum.

INDEX LIBRORVM, ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS, DE CLERICIS.

PRÆFATIO.

Ordo disputationis de Clericis.

CAP. I.

- D**E nomine Clerici & Laïci.
 II. Proponitur quaestio de institutione Ministrorum Ecclesiæ.
 III. Non pertinere ad populum ius ordinandi Pastores siue ministros.
 IIII. Non esse populi, sed Episcoporum vocare Ministros.
 V. Electionem Ministrorum non fieri à solo Deo.
 VI. Non decuisse Christianos Sacerdotes carnali successione propagari.
 VII. Ius eligendi Pontificem, cæterósque Ecclesiæ Ministros, non conuenire populo iure diuino.
 VIII. Electionem Episcoporum, non pertinere iure diuino ad Clerum, sed ad summum Pontificem.
 IX. Rationem eligendi summum Pontificem, per solos Cardinales, esse omnium optimam.
 X. Ad quos electio summi Pontificis pertinet, si Cardinales nulli essent, &c.
 XI. De numero ordinum Ecclesiasticorum.
 XII. De antiquitate Ordinum.
 XIII. De officijs Ministrorum.
 XIII. De distinctione Episcopi & Presbyteri.
 XV. Soluuntur obiectiones.
 XVI. De Cardinalibus.
 XVII. De Chorepiscopis.
 XVIII. De cœlibatu Sacerdotum: Sitne iure diuino annexus sacris ordinibus cœlibatus, an non?
 XIX. Cœlibatum in Apostolico rectissimè annexum ordinibus sacris.
 XX. Soluuntur argumenta Caluini.
 XXI. Soluuntur argumenta Philippi.
 XXII. Soluuntur argumenta Magdeburgensium.
 XXIII. De bigamia.
 XXIV. Soluuntur obiectiones Lutheri.
 XXV. De decimis.
- DVBIVM. I. An præceptum de soluendis decimis possit contraria consuetudine abrogari.
 II. An Laïci pauperes teneantur decimas dare Clericis diuitibus.
 III. An excusari possint à peccato, qui nullas decimas soluunt, vbi non est consuetudo soluendi.
 IIII. Qua ratione ostendi possit, iustam esse determinationem Ecclesiæ, quod Christiani decimam partem suorum fructuum Ecclesiæ tribuant.
- CAP. XXVI. De possessionibus, quæ dono Laïcorum possidentur à Clericis.
 XXVII. De donis secularibus.
 XXVIII. An Clerici sint liberi à iugo potestatis secularis.

LIBER SECVNDVS.

De Monachis.

PRAEFATIO.

CAP. I.

- D**E nomine Monastices.
 De natura siue definitione Religionis.
 De varijs Ordinibus Religiosorum.
 De confirmatione Religionum.
 De origine Religionum.
 Mendacia deteguntur, & calumniae refutantur.
 Quid sit consilium perfectionis?
 Ponuntur variae sententiae de Consilijs.
 Afferuntur Consilia Evangelica testimonijs Scripturae.
 Idem asseritur exemplis.
 Idem asseritur testimonijs Patrum.
 Idem confirmatur naturali ratione.
 Soluuntur obiectiones.
 Explicantur nomen & definitio voti.
 Explicatur status quaestionis.
 Omne quod fit ex voto, esse cultum Dei.
 Non fuisse Iudaeorum proprium vota facere, sed cum Christianis id etiam esse commune.
 Soluuntur obiectiones.
 Non esse proprie votum promissionem, quae fit in Baptismo.
 Paupertatem voluntariam recte Deo voueri.
 De voto obedientiae.
 Afferitur votum continentiae ex illis verbis Luc. 1. Quomodo fiet istud? &c.
 Idem asseritur ex illis verbis Matth. 19. Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt, &c.
 Idem asseritur ex verbis Apost. 1. ad Ti. 5. Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.
 Idem asseritur ex Concilijs.
 Idem asseritur ex responsis Pontificum & Imperatorum.
 Idem asseritur testimonio Patrum.
 Idem asseritur ratione.
 Solutur secunda obiectio prima aduersariorum.
 Solutur obiectio secunda.
 Solutur tertia obiectio.
 Solutur quarta obiectio ex ratione naturali.
 Solutur obiectio quinta ex Concilijs.
 Solutur obiectio sexta ex Patribus.
 Quod iuniores vouere possint.
 Licere filijs ingredi Religionem parentibus inuitis.
 Licere coniugatis ex consensu vouere continentiam.
 Per vota solemnia solui Matrimonium, non consummatum.
 De Eremitis.
 De habitu & tonsura Monachorum.
 Licere Monachis manibus laborare.
 Non teneri Monachos ad laborem manuum.
 Licitum esse Monachis viuere ex bonis patrimonialibus in communi.
 Licitum esse Monachis viuere ex rebus sponte oblatis & donatis.
 Licere Monachis ex mendicatione viuere.
 Soluuntur obiectiones.

LIBER TERTIVS.

De Laïcis, siue Sacularibus.

CAP. I.

II.

R. D. O. totius Disputationis.

Proponitur prima quæstio ; An politica potestas sit bona , & Christianis licita ?

III.

Ex Scripturis asseritur politicus magistratus.

IIII.

Idem asseritur exemplis Sanctorum.

V.

Idem asseritur ex fine principatus.

VI.

Idem asseritur ratione ducta ab efficiente.

VII.

Idem asseritur ex antiquitate.

VIII.

Principatum siue dominium in impijs esse posse.

IX.

Proponitur quæstio de potestate magistratus.

X.

Licere Christiano Principi leges condere.

XI.

Legem ciuilem non minus obligare in conscientia, quàm legem diuinam.

XII.

Iudicia publica exercere non esse illicitum Christianis.

XIII.

Licere Christiano magistratui gladio punire perturbatores Reipublicæ.

XIIII.

Licere Christianis aliquando bella gerere.

XV.

Quot sint, & quæ iusti belli conditiones.

XVI.

Licere bellum gerere Christianis contra Turcas.

XVII.

Ad magistratum non pertinere iudicium de Religione.

XVIII.

Ad magistratum pertinere defensionem Religionis.

XIX.

Non posse conciliari Catholicos cum hæreticis.

XX.

Libros hæreticorum abolendos esse.

XXI.

Possè hæreticos ab Ecclesia damnatos temporalibus pœnis, & etiam morte multari.

XXII. Soluuntur obiectiones.

P R Æ F A T I O
I N L I B R O S T R E S
D E M E M B R I S E C C L E S I A E
M I L I T A N T I S .

ECCLÉSIA Catholica, optime Lector, vni trinòque Deo militans, atque, vt Scripturæ loquuntur, terribilis, velut castrorum acies ordinata, tribus potissimum ordinibus militum, Christo auctore, distinguitur. Alij siquidem in hoc diuino exercitu Clerici, alij Laici dicuntur. Quidam etiam sunt, tum ex Clericis, tum ex Laicis, qui certis symbolis ac functione ab vtrisque distincti, tertium ordinem faciunt, ac Regulares, siue Monachi nominantur.

Ordo primus ac nobilissimus Clericorum vel Duces habet, vel Ducum ipsorum famulos & ministros. Licet enim Imperator Ecclesiæ primus ac summus, Christus ipse sit, tamen quod non solum in terris, sed etiam in cælis, & apud inferos magnos exercitus habeat, quodque solis cælestibus præsentiam suam, vt par est, aspectabilem præbeat, Vicarium Imperatorem, ac Ducem exercitui, qui est in terris, Apostolum Petrum, eiusque successores summo cum Imperio, & potestate præfecit. Ergo Romanus Pontifex heres Apostolorum Principis, castra cælestia in terris ducit, Christumque ipsum nobis mortalibus quodammodo representat.

Proximi sunt Episcopi, qui Tribunorum militarium locum sortiti, imperant etiam ipsi, non totis castris, sed agmini quisque suo. Siquidem in partem sollicitudinis, vt nostri loquuntur, vocati sunt, non in plenitudinem potestatis. Sub his presbyteri, quos Parochos dicimus, quasi quidam Centuriatores singulis cohortibus præsent; Diaconi, Subdiaconi, Lectores, atque Administrarij ceteri, vel signa atque aquilas gerunt, vel tubis, ac tympanis accendunt ad prælium, vel huc atque illuc celeriter discurrentes, mandata Imperatoris ac Ducum ad milites perferunt.

Porrò Laici, hoc est, populus ipse fidelis, longè latèque toto campo diffusus, atque aduersus Diabolum sub Christi signis in acie constitutus, quasi quadratum agmen efficit, atque statarias legiones. Omnes enim in Baptismo ad Christi militiam nomen dederunt, eiusque caractere insigniti, Sacramentum perceperunt. Omnes per sacram Confirmationem ad prælium inuncti, crucis signo muniti, atque armis cælestibus donati, instructique sunt. Denique, omnes de mensa Domini opulentissimo comæatu, amplissimaque mercedis pignore in Eucharistia percepto, bellum æternum Diabolo, atque omnibus eius copijs indixerunt.

Iam verò Regulares ac Monachi, neque vno in loco degunt, neque iisdem muneribus destinantur, sed alij in montibus & turribus quasi vigiles quidam perpetuo excubant, & clamore prope assiduo hostes exterrunt; alij tanquam deuoti milites ante ipsam aciem longè progrediuntur, castraque hostilia audacter infestant, quidam etiam sunt, quos Anachoretas nominare solemus, qui diuina quadam virtute præditi, seorsim à cæteris in aperto campo, locisque desertis ad singulare certamen hostem prouocant, nec rarò eundem Christi ope gloriose prosternunt.

Hæc igitur est Ecclesia Dei viuæ, hæc sunt castra Sanctorum, tribus militum ordinibus ab ipsa Dei sapientia diuino planè consilio disposita, atque distincta, quæ quidem licet aduersus omnes hostiles acies insuperabilia, atque inuicta consistant, neque vllam siue humanam, siue diabolicam vim sub omnipotentis Imperatoris præsidio pertimescant: non tamen Satanæ sibi ipse deest, circuit, querit, obseruat, insidiatur, nullam nocendi elabi sinit oportunitatem: non potest ille Dei exercitum profigare, conatur tamen: non sperat victoriam, at non desinit laceffere: non fundet vnquam Christi copias, nec delebit, at confundere, & perturbare nouis, ac varijs stratagematum formis, & libris, & sermonibus hæreticorum, non cessat. Hinc enim hæretici huius temporis planè omnes Clericos cum Laicis, ita confundunt, vt ne nomen quidem Clericorum, (de qua re paulò post agemus) superesse patiantur.

Designant illi quidem certos homines, quibus docendi munus, Sacramentorumque administrationem permittunt, quos etiam Ecclesie Ministros vocant: At eos nec populis cum potestate præesse, nec legibus continentie astringi, nec à tribunalibus politicis liberos esse volunt: Sed laicorum more, iungere connubia, filios procreare, sæculi huius negotia exercere, ad forum, & iudicia pertrahi, inuitis etiam summis Antistitibus, iubent. Nam de consecratione, atque vñctione Pontificum, de tiaris, infulis, pedis, de pallijs, tunicisq; sacratis, de corona capillorum, de reliquo apparatu, qui ad officium exornandum Ministrorum Dei, atque ad ornatum Ecclesiasticum à cultu profano distinguendum pertinet, nihil commemorare necesse est. Hæc enim omnia adeò confidenter aspernantur, ac de medio tollunt hæretici, ac si ea certissimis rationibus, cum ne probabiles quidem attulerint, superstitionem redolere Iudaicam demonstrassent. Monachos autem in vniuersum omnes, siue Anachoretæ, siue Cænobitæ illi sint, nec minus omnia Monastica instituta, ritus, vota, consuetudines, vestes, functiones, & ipsa etiam vocabula execrantur. Neque aliud esse vult Calvinus, lib. 4. Institutionum, cap. 13. Monasteria Cænobitarum, nisi lupanaria sceleratorum, vel conuenticula schismaticorum: Anachoretas autem, Magdeburgenses Centuriatores Centur. 4. cap. 6. & 10. monstra quædam humana, vel vrsos potius, ac Mysanthropos appellandos censuerunt.

Soli restant Laici, quibus etsi mirum in modum adulentur Lutherani, vt ea ratione maior Clericis, ac Monachis constetur inuidia, veruntamen adsunt Anabaptistæ, qui nec laicis parcunt, dum iurisdictione magistratus, magistratibus vrbes, vrbibus genus humanum spoliant, atque ad eam formam regimen vniuersum reuocant, quæ non modo Reipublicæ ipsorum, sed ipsi etiam generi humano, si passim vsu recipiatur, extremam ruinam, atq; exitium possit afferre. Sed enim haud scio, plusne laicis Anabaptistæ noceant vexando, ac detrahendo, an cumulando, & blandiendo Lutherani. Detrahunt illi populo Christiano politicam potestatem, sine qua salus Reipublicæ terrena in apertum discrimen, interitumque vocatur: Augent contra Lutherani eundem populum etiam Ecclesiastica potestate, vt nimirum ducantur Pastores ab ouibus, & imperent Imperatoribus milites, atque interim pereat res Christiana, pereat Christi regnum, pereant animæ, quarum salutem propria vita, & sanguine Dei Filius emerat.

Quæ cum ita sint, ad omnes pertinet, qui in Ecclesia Catholica Doctoris munere funguntur, impijs hæreticorum conatibus, vel Satana potius consilijs, & furori occurrere, & omnes Ecclesie partes, omnia membra, omnes ordines pro viribus protegere, ac tueri: à nobis verò non modò charitas Christiana, & onus à maioribus impositum flagitat, sed etiam cogit ordo Disputationum, vt ad eas controuersias explicandas aggreduamur, quæ sunt de tribus illis Ecclesie partibus, id est, Clericis, Laicis, Monachis, ab hæreticis huius temporis excitata. Quando enim pro capite militantis Ecclesie, proque ipsa Ecclesia, tum in Concilijs congregata, tum etiam diffusa toto orbe terrarum pro nostrarum virium tenuitate pugnauerimus: Illud vnum est reliquum, vt pro membris eiusdem Ecclesie, pro nostra virili parte dimicemus, & Christo duce, atque imperatore, omnia hostium tela clypeo veritatis, & gladio verbi Dei discutiamus.

Ordo disputationis de Clericis.

IGITUR disputatio de Clericis (nam ab ea exordiendum esse, tum antiquitatis, tum etiam dignitatis ordo nos admonet) octo partibus continetur. PRIMVM enim, de ipso nomine Clericorum differendum erit. DEINDE, de vocatione, siue electione ad sacrum Ministerium. TERTIO, de distinctione, numero & officio Ministrorum. QUARTO, de calibatu hominum sacratorum. QUINTO, de solemnibus precibus, & laudibus, certis horis, certoque ordine concinendis. SEXTO, de Ecclesiastica tonsura, vel rasura capillorum. SEPTIMO, de possessione temporalium bonorum, siue politico, siue Ecclesiastico iure acquiritorum. OCTAVO, de exemptione Clericorum à tribunalium ciuiliu potestate. Nihil autem de Sacramento Ordinis, nihil item de Ecclesiastica iurisdictione hoc loco dicendum erit, quòd ea partim ad quæstiones de Sacramentis; partim ad quæstiones de Pontifice, & Concilijs pertinere videantur.

LIBER PRIMVS, DE CLERICIS.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Clerici, & Laici.

V I D hæc nomina Clerici atque Laici sibi velint, nemini dubium esse puto: tamen enim Græcam originē habeant, tamen trita sunt, ac peruulgata. Quis enim ignorat idem esse *κλῆρ* Græcis, quod populum Latinis? Idem illis, *κλῆρ*, quod sortem, siue hæreditatem nobis? Inde igitur laici dicti sunt quasi plebeij, ac populares, quibus nulla pars functionis Ecclesiasticæ demandata est; Clerici autem quasi Domini fors, & hæreditas, qui diuino cultui consecrati, procurandæ religionis ac rerum sacrarum, Deo ipso iubente; prouidentiam, ac sollicitudinem susceperunt: *Clericus*, inquit S. Hieronymus in epistola ad Nepot. interpretetur primo vocabulum suum, & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur: si enim *κλῆρ* Græcè fors Latine appellatur; propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus fors, id est, pars Clericorum est. Cur autem hæreditas fortis nomine appelletur, illa ratio reddi solet, quod hæreditas in plures fortes plerumq; diuidatur; vnde est illud Propheta Ps. 77. *Sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.*

Accedit quod licet ad vnum aliquem hæreditas tota perueniat, id tamen non electione, sed sorte fit; nascuntur enim vt plurimum, non fiunt hæredes. quis autem laborauit, quis operam dedit, vt huius potius quam illius filius & hæres nasceretur? Atque huc Apostolus Paulus, Chrysofomo teste, respexit cum ait, scribens ad Coloss. *Dignos nos fecit in partē sortis sanctorum.* Et rursus ad Ephes. *In quo nos sorte vocati sumus.* Non quod vt (Lutherani volunt) æterna beatitudo nullis meritis acquiratur, sed quod ad gratiam & adoptionem filiorum Dei sine vilo opere nostro vocemur. Falluntur enim Pelagiani, qui priores parteshomini, posteriores verò Deo tribuunt in conuersione ac penitentia peccatoris. Quomodo enim sorte vocamur, si nos ipsi Deū vilo nostro vel opere vel conatu præueniamus?

Nemo igitur gratiam inuocat, nisi præuentus à gratia, nemo eligit Deum, nisi prius electus à Deo, nemo diligit, nisi prius dilectus, auersos ille cōuertit, errantes reuocat, inuenitur à non quærentibus, palam apparet nō interrogatibus, quia tamen quod nobis fors est, Deo prouidentia, & prædestinatio est, propterea sapienter Apostolus simul iungit utrūq; cum ait: *In quo nos sorte vocati sumus, prædestinati secundū propositū voluntatis eius.* Sed de his hæcenus.

Habemus igitur quid clericorum ac laicorum nomen significet. Hinc autem prima inter nos, & hæreticos quæstio nascitur, recte ne, an secus quidam inter Christianos clerici, quidam laici nominentur. Lutherani enim & Calvinistæ tametsi minime negant quod ad rem attinet, ministeriū verbi, & Sacramentorum non ex æquo ad omnes pertinere, & habent ipsi quoq; suos quosdam Ministros & Pastores, siue (vt ipsi loquuntur) Superintendentes, quibus totam fere religionis suæ curam permittunt: tamen quod eorū contentiones, & schismata ab odio clericorum

& laicorum fauore initium duxerint, & vocabulum Cleri non obscurè excellentiam quandam, ac dignitatē præ se ferre videatur, nullo modo ferunt, vt ministri Ecclesiastici, clerici; cæteri laici appellentur.

Itaq; Lutherus in li. illo planè tartareo de abroganda Missa priuata, part. 1. tractans illud B. Petri; Non dominantes in Cleris: *Quod*, inquit, *nostratru flatio habet, nō dominātes in Cleris, interpretis incuria fuit, quæ fecit, vt clerū hoc loco intelligerent, quos nūc à laicis discernit impia hominū traditio.* Et infra: *Hoc dixisse contenti sumus, Christianū populū esse simplicē, in quo prorsus nulla secta, nulla differentia personarū, nullus clericus, nullus laicus, nullus vinctus, nullus rufus, nullus monachus esse debeat.* Et Calvinus, in 4. lib. suæ Instit. c. 4. §. 9. *Hæc*, inquit, *appellatio aut errore, aut certè ex praua affectione nata est, cū tota Ecclesia clerus, id est, hæreditas Domini à Petro dicatur.* Et in cōment. c. 5. prioris epi. B. Petri: *Vtinam*, inquit, *nunquā Patribus venisset in mentem, vt hac voce vterentur.* Hæc illi, à quibus ego libenter quærerem, quo tempore, quo loco, quibus auctoribus hanc appellationem natam esse putent?

Si enim paucis ante annis, in angulo nescio quo, ab aliquo ambizioso atq; indocto artifice vocabulorum fabricatā esse hanc vocem demonstrare possent Lutherani, possemus & nos vicissim facile credere, ex errore, aut prauo affectu, aut etiam impia traditione natā esse: sin autē ex diuinis litteris deprompta hæc appellatio, in ore omnium Conciliorum, omnium Patrum, totius Ecclesiæ, orbis terrarū vniuersi, omnibus ætatibus, ac sæculis fuit, quis poterit satis hominum istorum audaciam, impudentiamque mirari?

Et quidem si de Conciliorū decretis, & sanctorum Patrum voluminibus agitur, non tam quærendum est, vbi clericorum & laicorum nomen & distinctio habeatur, quàm vbi non habeatur, ita passim in singulis prope paginis tum Patrum, tum Conciliorum veterum appellatio illa occurrit, quàm ex errore, aut prauo affectu, vel impia traditione natam esse Lutherus & Calvinus affirmant.

Prodeat ex vetustis scriptoribus Tertullianus, qui nō modo antiquissimus, sed etiam doctissimus fuit. Is igitur in lib. de Monogamia hoc modo loquitur: *Cū extollimur, inquit, & inflamur aduersus Clerū, tunc vnū omnes sumus, tūc omnes Sacerdotes, quia Sacerdotes nos Deo & Patri fecit: cū ad peræquationē disciplina sacerdotalis pronocamur, deponimus infulas, & impares sumus.* Et infra: *Laicis vero quia Monogamia nō conuenit, cætera quoq; aliena sunt.* Quid potuit clarius aduersus Lutherū & Calvinū Tertullianus dicere, quā arrogātes ac superbos esse laicos, qui extolluntur, atq; inflantur aduersus Clericos? Sed fortasse singulorū hominū testimonium sine temeritate contemnitur.

Prodeat igitur, non ex hominibus singulis, sed ex cœtibus hominum, Concilium I. Nicænum œcumenicum, vetustissimum, frequentissimum, celeberrimum, cuiusq; auctoritas tanta semper apud omnes veteres fuit, vt ab Eusebio lib. 3. de vita Constantini, & Augustino lib. 1. de Baptismo, cap. 18. orbis terræ Concilium appelletur; ab Athanasio in

epistol. ad Episcopos Africa, & Leone epist. 53. ad Anatholium, cum oraculis Spiritus sancti; Gregorio vero lib. epist. 24. cum ipso Euangelio confertur. In ea igitur tanta Synodo, quam neque erroris, neque prauis affectus, multo etiam minus impietatis possumus reprehendere, nisi vitiorum eorundem Ecclesiam totam, & orbem terrarum vniuersum reprehendamus: in ea, inquam, Synodo appellatio Clericorum in singulis fere canonibus inculcatur. Sic habet Canon primus. *Si quis in aegritudine vel à Medicis sectus vel à Barbaris castratus est, placuit ut iste permaneat in Clero: si quis autem sanus seipsum absceidit, hic etiam si in Clero, cessare debet, & ex hoc nullum talem oportet ordinare.* In II. vero canone III. VIII. in XVII. in XVIII. & XIX. nihil fere tractatur aliud, quàm de ordinationibus Clericorum, quod in omnibus omnino Concilijs passim occurrit.

Quid, quod in ipsis etiam Apostolorum canonibus à S. Clemente descriptis, distinctio & nomen Clericorum, & Laicorum non semel legitur? Can. XII. *Si quis cum dānato Clerico, ut cum Clerico orauerit, damnetur.* Can. XIII. *Si quis Clericus aut Laicus à communione suspensus, &c.* Can. XV. *Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum relinquit propriam parochiam pergat ad aliam, hunc vltimus ministrare non patimur, praesertim si vocatus ab Episcopo redire contempserit, veruntamen tanquam Laicus ibi communicet.*

Quid hic Caluinus & Lutherus dicent? ignorabant Patres Nicæni, ignorabat Clemens Pontifex, ignorabant Apostoli Christianum populum simplicem esse debere, ut nullus in eo Clericus, nullus sit laicus? An potius impia traditione, errore, prauoque affectu Ecclesiae Ministris eiusmodi nomen indiderunt?

At, inquirunt, non multum nos laboramus, quid homines dicant, iam dudum enim valere iussimus verba hominum. Verbum Dei proferatur ad medium, si controuersia finienda est. Videamus igitur quid habeat verbum Dei, quāquam opus non esset, cum de re constet, magnopere de nomine litigare. Apud Hierem. cap. 12. ita Spiritus sanctus loquitur: *Cleri eorum non proderunt eis.*

Ac ne forte de istis ipsis verbis Dei litigandum sit, profero testes omni exceptione maiores, Origenem, Epiphanium, Hieronymum, qui non modo Scripturarum diligentissimi tractatores fuerunt, sed etiam penè soli inter omnes Ecclesiae Patres Hebraicae linguae, qua Hieremiae volumen scriptum esse constat, scientiam habuerunt. Sic igitur Origenes hom. 7. in Hier. exponit haec verba, Cleri eorum non proderunt eis: *Haec, inquit, ante me alij exposuerunt, & quia non improbo interpretatione eorum, consentiens eandem profero; Nos qui putamur aliquid esse, id est, qui in clericali vobis ordine praesidemus, in tantum, ut quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant peruenire, nosse debetis, non statim in eo esse saluandos, quia Clerici sumus, multi enim & Presbyteri pereunt, & laici beatissimi reperuntur.*

Sanctus autem Epiphanium ad initium eius epistolae quam ad Ioannem Episcopum Hierosolymae scripsit: *Oportebat, inquit, nos, dilectissime, clericatus honore non abuti in superbia, sed custodia mandatorum Dei, & obseruatione diligentissima hoc esse quod dicimus; sic enim sacra Scriptura loquitur, Cleri eorum non proderunt eis; qua arrogatia clericatus conducere nobis poterit, qui non solum cogitatione, & sensu, sed etiam sermone peccamus?*

Eodem modo S. Hieronymus in Commentario huius loci, *Dicitur, inquit, hoc & Ecclesiasticis; quid enim eos iuuare poterit Episcopi nomen, & Presbyteri, vel reliquus ordo Ecclesiasticus; cum magis grauentur dignitatibus suis, & potentes potenter tormenta patientur?* Idem

quoque Hieronymus in epistola ad Nepotianum: *Obsecro, inquit, te, & repetens iterum, iterumque monebo, ne officium clericatus, genus antiquae militiae putes, id est, ne lucra saeculi in Christi queraris militia, ne plus habeas quam quando Clericus esse coepisti, & dicatur tibi: Cleri eorum non proderunt eis.* Habemus igitur verbum Dei, in quo, Origene, Epiphanio, & Hieronymo testibus, Episcopi, & Presbyteri, caeterique ordines Ecclesiastici, clerici nominantur.

Sed accedat postremo Dei ipsius, grauissimum testimonium, non solum verbo prolatum, sed etiam horribili quodam prodigio quasi sigillo proprio consignatum. Quod enim hoc tempore Lutherus, & Caluinus aduersus Clericos clamant, idem olim Datan & Abyron aduersus Sacerdotes Testamenti veteris clamabant: *sufficiat vobis, aiebant illi Num. 16. quod omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus cur eleuamini super populum Domini? Quid vero Lutherus & Caluinus dicunt? Sufficiat vobis quod omnis Ecclesia clerus, id est, haereditas Domini est, cur eleuamini super laicos? cur soli vobis Cleri vocabulum usurpatis?*

At qualem exitum reperit contentio illa veterum schismaticorum? Acerbum omnino, & luctuosum: siquidem continuo, ut scriptura eodem loco narrat, ad imperium Domini, qui schismata, & seditiones aduersus ministros suos ferre non potest, *Dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit illos, cum vxoribus, cum liberis, cum tabernaculis, cum ceterisque opibus, descenderuntque; vini in infernum, operi humo, & perierunt de medio multitudinis.* Haec videlicet iustissima poena illorum est, qui diuersos in Ecclesia gradus, ordinemque pulcherrimum, ab ipsa Dei sapientia constitutum, confundere, ac perturbare nituntur, ut ad ea inferorum detrudantur loca, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Sed eorum obiectiones, licet frigidas, & ieiunas, breuiter diluamus. Christianus populus, inquit Lutherus, simplex debet esse, vbi nemo sit clericus, nemo laicus; nam ut Apostolus ait ad Galat. 3. *Non est Iudaeus neque Graecus, non est seruus neque liber, non est masculus neque femina, omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu.*

Vnum & simplicem Christianum populum esse debere, negari non potest, sed interest quae vnitate, qua simplicitate: *Vnus Dominus, inquit Apostolus ad Ephes. 4. vna Fides, vnum Baptisma, vnus Deus & Pater omnium.* Haec est vnitas, haec simplicitas populi Christiani, ut vnus sint omnes fidei, idem dicant, idem sentiant omnes, nec sint in eis schismata. Qua simplicitate cum omnino careant Lutherani, quippe quibus tot penè sunt sectae, quot ciuitates; tot symbola, quot capita, viderint ipsi quam bene Christianus populus dici possint.

Porrò distinctio clericorum & laicorum cum hac simplicitate non magis pugnat, quam pugnet membrorum distinctio cum corporis vnitate. Vnum est corpus humanum, nec tamen totum est oculus, nec totum est auris, nec totum manus, nec totum pedes, alioqui, ut verbis utar Apostoli I. Cor. 12. *Si totum corpus oculus, vbi auditus? si totum auditus, vbi odoratus? & si essent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidē sunt membra, vnum autem corpus.* Sic prorsus in Ecclesia alij Clerici, alij Laici, alij Monachi sunt; & rursus Clericorum, alij Sacerdotes, alij Ministri; Laicorum alij Principes, alij priuati: Monachorum alij Anachoretæ, alij Cœnobitæ. Sed haec membrorum ac partium varietas est, corpus vero vnum, quoniam vnum omnes Dominum habemus, vnam Fidem, vnum Baptisma, vnum Deum Patrem, vnam Ecclesiam matrem, vno spiritu viuimus, vno pane nutrimur.

Neq; vero his repugnant verba illa Pauli: *Non est Iudæus neq; Græcus, non est seruus neq; liber, non est masculus neque femina.* Tametsi eadem ratione dicere potuisset, non est laicus, neque clericus. Neque enim illis verbis excludere voluit Apostolus ab Ecclesia diuersitatem sexuum, nationum, cōditionum, sed admonere, non ista esse quæ filios Dei faciant; sed fidem quæ per dilectionē operatur, sic enim ait: *Omnes vos filij Dei estis per fidē, quæ est in Christo Iesu; Quicumq; enim in Christo Iesu baptizati estis, Christum induistis, non est Iudæus neq; Græcus, non est seruus neq; liber, non est masculus neque femina.* Itaq; nihil obest sexus, si adsit fides: nihil prodest, si ablit; & laicus cū charitate, Dei filius est, & clericus sine charitate mancipium Diaboli est: Sunt igitur in Ecclesia clerici, sunt laici, sunt liberi, sunt serui, sunt masculi, sunt feminae: sed hæredes regni sempiterni, non ista graduum, siue cōditionum, siue sexuum differentia sed fides cum spe & charitate constituit.

At B. Petrus in epistola sua priore ca. 5. totam Ecclesiam Clerum appellat, cum ad Episcopos ait: *Pascite qui in vobis est gregē Dei providentes non coactē, sed spontaneē, neq; turpis lucri gratia, sed voluntariē, neque ut dominantes in clericis, sed forma facti gregis ex animo.* Ex errore igitur, inquit, impiæ traditione, aut prauo affectu ab honore Clerici nominis deiecti sunt laici.

Sed hæc obiectio nec difficulter, nec vno modo soluitur. Primum omnino probabile est quod S. Hieronymus in epistola ad Nepotianum, & Oecumenius in Cōmentario huius epistolæ docent, Cleri appellationem hoc loco positam, non ad Ecclesiam vniuersam, sed ad eos tantum esse referendam, qui propriè Clerici vulgò nominantur. tametsi enim ad Episcopos gregem tum Clerici, tum Laici pertinet tamen quia tanto maius periculum erat, ne Episcopi Clericis dominari vellent quàm Laicis, quanto Clerici magis subiecti, atque obsequentes Episcopis, vt proprij eorum administri, ex ipsa sua professione debent esse; quàm laici: propterea B. Petrus Episcopos monet, vt vniuersum quidem gregem diligenter pascant, sed in pascendis laicis caueant turpe lucrum, in Clericis regendis fugiant dominandi cupiditatem.

Adde, quod nomen Cleri deriuatum est ad Christianos à Iudæis, & sine dubio S. Petrus alludit ad Leuitas Iudæorum, qui Num. 18. & Deut. 18. dicuntur esse de sorte Domini, & Dominus dicitur esse eorū fors & hæreditas, quia donauit eis quodammodo partem suam, id est, decimas, & oblationes filiorum Israel. Porro Leuitis non respondent in Ecclesia noui Testamenti omnes Christiani, sed soli sacerdotes, eorūque ministri. Petrus igitur nomine Cleri non omnes Christianos, sed solos ministros Ecclesiasticos intellexit.

Quod si hæc interpretatio ab aduersarijs obstinatè reijciatur, nihil est cur magnoperè cōtendamus. potest enim eadē appellatio Cleri diuersa ratione cum vniuersa Ecclesia, tū solis tēpli Ministris aptissime conuenire. Nam vt Ecclesia vniuersa, fors atq; hæreditas Christi est, quod eā acquisierit sāguine suo, & simul tamē quædā certa Ecclesiæ portio, altaris ministerio cōsecrata, magis propria ratione fors, & hæreditas eiusdē Christi dici potest, nō secus atq; olim Synagoga Iudæorū vniuersa in libris Prophetarum, passim hæreditas Domini vocabatur, quod eam vniuersam Deus ex Agypto liberasset, & quodammodo redemisset, & tamē solam tribum Leuiticam, quàm rebus sacris præfecerat, speciali quadam ratione sortem suam & hæreditatē idem Dominus appellabat.

CAPVT II.

Proponitur quæstio de institutione ministrorum Ecclesiæ.

SEQUITUR altera quæstio de Institutione Episcoporum, aliorumque Ecclesiæ Ministrorum, quæ sanè cum grauissima, tum etiam vtilissima est, non ad id modo, de quo agimus in præsentia, sed etiam ad verā Dei Ecclesiam cognoscendam. Illud autem initio præmittendum est; appellatione creationis Episcoporum tria contineri; electionem, ordinationem, & vocationem seu missionem; Electio nihil est aliud, quàm designatio certæ personæ ad Ecclesiasticam præfecturam; Ordinatio, sacra cæremonia est, qua certo ritu futurus Episcopus inungitur & consecratur; Missio seu vocatio iurisdictionem tribuit, ac re ipsa Pastorem, ac præfulem facit.

Existit igitur inter nos & aduersarios controuersia, cui potissimū ius sit in Ecclesia Episcopos creandi, id est, eligendi, vocandi, atque initiandi. Rursus obseruandum est, electionem multis ac varijs modis fieri posse; nam aut Deus solus elegit, quomodo Aaron, & Petrus electi fuere, aut Deus per homines. Cū autem per homines Deus eligit, aut id facit naturali propagatione, quomodo filij Aaron, & nepotes olim ad sacerdotium perueniebant; aut certè voluntaria electione. Quod si voluntaria electione, aut vnus, qua ratione Clemens à Petro electus dicitur, aut plurium; & si plurium, aut populi, aut cleri, aut vtriusque.

Sunt autem tres de hac tota quæstione sententiæ, PRIMA Ioannis Viclef, & Ioannis Hufs, qui teste Thoma Valdensi lib. 2. doctr. fidei, cap. 39. & 40. docebant, solius Dei munus esse eligere Pastores Ecclesiæ quod soli pij, & prædestinati, Episcopi & Pastores esse possint, & solus Deus nouerit, qui sint pij, & prædestinati. Vide in Concilio Constantensi, sess. 8. & 15. articulos horum hæreticorum.

Altera sententia est Martinij Lutheri, Ioānis Caluini, Matthiæ Illyrici, Ioannis Brëtij, Martini Kemnitij, aliorumque huius temporis Sectariorum, qui electionem, & vocationem, iure diuinò ad Ecclesiam vniuersam, hoc est, ad Clerum & populum spectare volunt, ita prorsus vt sine populi consensu ac suffragio nemo legitime electus, aut vocatus ad Episcopatum habeatur. Porro ordinationem, quæ per manus impositionem fieri solet, solis Pastoribus tribuit. Nec enim fieri posset vt totus populus manus imponeret, sed ita tamen ad solos Pastores munus hoc referunt, vt illi nomine totius Cleri ac populi nouis pastoribus manus imponant, ac verè dici possit totus Clerus ac Populus non solum eligere ac vocare Pastores, sed eosdem etiam initiare & ordinare. Sed verba ipsorum audiamus.

Martinus Lutherus in libro de potestate Papæ: *Hunc ritū, inquit, per multas epistolas Cyprianus commemorat, semper suffragiū populi, & iudiciū propinquorum Episcoporum, ita allegans, vt hanc ex Deo ordinationē esse cum fiducia pronunciet.* Et infra: *Nec referre est necesse quātō felicius hodie is ritus diuinus seruetur, præsertim tot sacerdotibus malis regnātibus & iniusto populo impositis.* Idē fusc atq; ex Verbo Dei, vt ipse iactat, in eo lib. demonstrat, quem inscripsit de instituendis ministris, ad Boëmos. Ioannes Calu. lib. 4. Instit. Christianæ, c. 3. §. 15. *Habemus, inquit, esse hanc legitimā ex verbo Dei ministri vocationē, ubi ex populi consensu & approbatione creantur, qui visi fuerint idonei. Præesse autē electioni debere alios Pastores, ne quid vel per leuitatē vel per mala studia, vel per tumultū à multitudine pec-*

cessur. Matthias Flaccius Illyricus præter eum librum quem scripsit de electione Episcoporum, in quo totis viribus contendit, ius eligendi, atque instituendi Episcopos, neque summo Pontifici, neque Regibus, neque Canonicis permittendum, sed multitudini fidelium, qui conuenit iure diuino, esse restituendum. Scripsit etiam multa cum collegis suis Magdeburgensibus Centuriatoribus in histor. Eccles. Cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 391. *Habet, inquit, Ecclesia in quolibet loco, hoc est, totus cætus, tum, ut nunc vocamus, laicorum, tum clericorum coniunctim potestatem eligendi, vocandi, & ordinandi ministros idoneos.* Non dissimilia sunt quæ scribunt Ioannes Brentius in Prolegomenis aduersus Petrum à Soto, & Martinus Kemnitius in Examine Concilij Tridentini in disputatione de ordinis Sacramento. Hæc igitur eorum sententia est, ex qua non obscure colligi putant, nullos esse apud nos Episcopos ritè vocatos, quod iam dudum nostri in Episcoporum electionibus plebem excluderint à ferendo suffragio.

Contra autem Doctores Catholici summa consensione docent, ius Episcopos ordinandi ac vocandi ad plebem nullo modo pertinere posse; ius autem eligendi fuisse aliquando, & aliquo modo penes populum, sed Pontificum concessione vel conuentione, non lege diuina; ex quo nos longè verius colligemus, nullam esse apud hæreticos veram ordinationem, nullam vocationem, nullam electionem, proinde, nullos Episcopos, nullam Ecclesiam; vt autem hæc omnia distinctè, atq; ordine demonstramus, propositis aliquot sententijs seu propositionibus, disputabimus primum de ordinatione, tum de vocatione, postremò de electione.

C A P V T III.

Non pertinere ad populum ius ordinandi Pastores, siue Ministros.

SIT igitur hæc prima nostra propositio seu sententia. *Ordinationem tum Episcoporum, tum aliorum Ecclesie ministrorum, non ad plebem, sed ad solos Episcopos pertinere.* Testantur id passim diuinæ scripturæ, testantur decreta Conciliorum, testantur veteres Patres, testantur denique mox populi Dei, & exempla maiorum. Aaraonem, & filios eius sacerdotes primos testamenti veteris, solus Moses Sacerdos, & Pontifex ordinauit, & consecrauit, Leuitic. 8. Mosem autem Sacerdotem fuisse, testatur Dauid Psal. 98. *Moses, inquit, & Aarō in sacerdotibus eius.* Testatur Philo. lib. 3. extremo de vita Moysis, *Hæc, inquit, fuit vita, obitusq; Moysis Regis, Legislatoris, Vatis & Pontificis.* Testatur Hieron. lib. 1. in Iouinianum, testatur August. in Commentario Psal. 98. testatur Gregorius Nazianzenus oratione ad Gregorium Nyssenum, testatur denique S. Leo epist. 88. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ.

In Testamento nouo, vbicunq; mentio fit manus impositionis, quo ritu etiam aduersarios ordinatio celebratur, semper ea Apostolis, cæterisque Episcopis nunquam vero plebi tribuitur. Actor. 6. Soli Apostoli per manus impositionem Diaconos ordinarunt, 1. Tim. 4. *Noli, inquit Apostolus, negligere gratiam, qua in te est, que data est tibi per impositionem manuum Presbyterij.* Quo loco Presbyterium, Episcoporum cætum significat, vt testantur omnes ferè interpretes, ac præsertim Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus: *Non de Presbyteris, inquit Chrysostomus, hic loquitur, sed*

de Episcopis, neq; enim profecto Presbyteri ipsum ordinarunt. Item in eodem loco loquitur Apostolus ad Episcopum: *Manus cito nemini imposueris.* Ac rursus 2. Tim. 1. *Resuscites, inquit, gratiam, que data est tibi per impositionem manuum mearum.*

Itaque ex diuinis litteris satis probatur, munus ordinandi proprium esse Episcoporum. quod idem ex plurimis Conciliorum decretis confirmari posset: sed quoniam res est perspicua & notissima, eum solum canonem hoc loco ad memoriam reuocabo, quo Episcopum à tribus Episcopis ordinandum esse, definitum est, qui cano primus est inter canones Apostolorum, & rursus 4. est inter canones Concilij I. Nicæni, œcumenici, maximi, ac celeberrimi. Denique 12. est Concilij II. Carthaginensis, tricesimus nonus III. secundus IV. & quartus VI. Quæ Cõcilia etsi non œcumenica, sed nationalia fuerint, fuere tamen frequentissima & S. Augustini præsentia ac suffragio illustrata.

Accedat, quod veteres Patres constanter docent, solius Episcopi esse initiare sacris, siue Presbyteros, siue Diaconos, siue ipsos etiam Episcopos, neque id vlllo modo Presbyteris licere. Vide Epiphanium hæresi 75. quæ est Aërij. Ioannem Chrysostomum cum cæteris Græcis in comment. 3. & 4. cap. 1. epist. ad Timot. Hieronymum in epistola ad Euagrium. Augustinum in breuiculo, collat. 3. cap. 5. Quod si Presbyteris non licet Episcopos aut Presbyteros ordinare, quod id munus solis Episcopis conueniat, quanto minus id clericis inferioris gradus, aut etiam laicis licebit?

Accedat postremò antiquissima, ac perpetua Ecclesie vniuersæ consuetudo, quæ optima iuris interpret esse solet. Nam, vt verbis vtatur Euangelicis, à sæculo non est auditum, vt Episcopum non Episcopus ordinaret: neque huiusce rei vllum vnquam vel institutum ex disciplina, vel exemplum ex historijs, vel etiam vsurpatio ex hæretica licentia proferetur. Nam apud Lutheranos quoque & Calvinistas, qui ritus Ecclesiasticos penè omnes sustulerunt, ij solum manus imponunt, & Pastores, seu Ministros faciunt qui Pastores & Episcopi, licet re vera non sint, tamen haberi & appellari volunt. Quare quod attinet ad ordinationes, non Clerus, & populus vniuersus, sed soli Pontifices, Episcopos & Presbyteros creant.

„ Sed, inquit, etsi Clerus ac populus per se manus Episcopis non imponat, id tamen non eo fit, „ quod desit multitudini auctoritas, sed quod ad „ vitandam confusionem, quæ necessariò existeret, „ si tot manus super vnus hominis caput imponen- „ dæ essent, visum est melius vt paucis Pastoribus „ ea cura demandaretur. Itaque auctoritas ordi- „ nandi ministros, totius multitudinis est, exequu- „ tio verò Pastorum: sed cum Pastores quod faciunt „ totius Cleri, ac populi auctoritate, & nomine „ faciant, ipse etiam Clerus & populus ordinare, & „ consecrare ministros dici potest.

At certè falluntur, vel fallere volunt aduersarij, dum ita ratiocinantur. Nam tribus modis potest intelligi, quod ipsi dicunt; auctoritate, ac nomine totius Cleri, & populi à Pastoribus ordinari Pastores. PRIMVM, quomodo nomine totius corporis lingua loquitur, oculi vident, aures audiunt, & de cæteris membris ad eundem modum. Quod enim pars corporis facit, toti etiam corpori tribui solet, licet reliquum corpus neque præter vnquam, neque præstare possit, quod est illius partis proprium: Videt oculis totus homo, sed ita videt, vt nulla ratione queat lingua, manibus, pedibus,

aliòve membro videre. Quod si hoc modo vellent aduersarij ab vniuersa multitudine per Pastores ordinari ministros, non esset cum eis magnopere contendendum. Nihil enim potestatis vel auctoritatis in ipsa multitudine ponerent præter eam quam habent Pastores, qui in membris, ac partibus eiusdem multitudinis numerantur. Sed non id solum illi querunt, neque hac moderatione contenti sunt.

Altero igitur modo potest intelligi, auctoritate populi Antistes à Pastoribus ordinari, vt videlicet in ipso populo, remotis etiam omnibus Pastoribus, sit vera ordinandi potestas, neque aliud impediatur, quo minus populus re ipsa Pastoribus manus imponat, quam confusio multitudinis; quomodo prætores in urbibus, auctoritate ac nomine Principis, pro tribunali sedent, ac ius ciuibus dicunt. Ita enim prætor in iure dicendo locum Principis obtinet, vt possit tamen Princeps, si vellet, per se ius dicere.

At neque hic modus aduersarijs probari debet, si ipsi sibi constare velint. Nam si sola confusio multitudinis impediret, quo minus populus ordinaret ministros, posset certè idem populus munus ordinandi paucis hominibus de suo corpore, id est etiam non Pastoribus demandare, at id non modo Conciliorum decretis, & perpetuæ consuetudini, & omnium Patrum testimonijs, sed etiam aduersariorum exemplis, & verbis, & ipsi rationi repugnat. Nam vt paulò antè diximus, in hæreticorum cætibus non quiuus è populo, sed soli Pastores manus imponere ordinandis ita solent, vt si secus fiat irrita censeatur ordinatio. & Ioannes Calvinus libro. 4. Instit. c. 3. §. 16. ita omnino faciendum esse ex Apostolorum consuetudine his verbis docet: *Licet nullum exstet certum præceptum de manuum impositione, quia tamen fuisse in perpetuo vsu Apostolis videmus, illa tam accurata eorum obseruatio præcepti vice nobis esse debet.* Et infra: *Hoc postremo habendum est, non vniuersam multitudinem manus imposuisse suis ministris, sed solos pastores.* Hæc ille. Et sanè cum potestas ordinis, quæ ad ordinandos ministros necessaria est, per ordinationem accipiatur; quis capere potest, vt populus vniuersus, vel pauci de populo, nulla prius ordinatione accepta, manus imponere, & ordinare ministros possit?

Restat igitur modus TERTIVS, quo possit intelligi quod aduersarij dicunt, auctoritate multitudinis Pastores à Pastoribus ordinari, nimirum, licet non habeat multitudo ordinis potestatem, habeat tamen iurisdictionis, & proinde ius pastoribus imperandi, vt certis hominibus à se designatis manus imponant.

Sed quoniam de hac potestate iurisdictionis, quæ aduersarij populo tribuunt, in sequenti capite disputandum erit, nunc solum ex ijs quæ dicta sunt, quæque ab aduersarijs affirmantur, argumentum, ni fallor, indissolubile colligemus, Ecclesiam eos nullam habere: est autem hoc argumentum. Non sunt veri pastores, qui non sunt per manus impositionem à veris Pastoribus ordinati. Id Calvinus ex Apostolorum perpetua consuetudine, quæ nobis pro lege, vt ipse ait, esse debet, rectissime collegit. Lutherus autem Zvinglius, Calvinus & cæteri, qui pastores primi apud suos habentur, non fuerunt per manus impositionem à veris pastoribus ordinati. Nã si secus à quibus obsecro? à suis ne? an à nostris? nõ à suis, ipsi enim sunt primi, neque enim ante Lutherum vlli fuerunt Lutherani, neque ante Zvinglium Zvingliani, neque ante Calvinum Calvinista, qui eos pastores ordinare possent. Non item à nostris, si quidem in Ecclesia Catholica, vnde re-

cesserunt, neque Lutherus, neque Zvinglius, neque Calvinus Episcopi fuerunt, sed tantum presbyteri. Porro presbyteri, qui Caluino Ministri sunt, non pastores, non habent ordinandi potestatem: *Quid facit, inquit Hieronymus in epist. ad Euagriũ, excepta ordinatione Episcopis, quod Presbyter non faciat?* Et Calvinus Hieronymo subscribens paulò antè dixit, à solis Pastoribus id est Episcopis ministros ordinari.

Adde etiam, quod ordinationem Catholicam aduersarij nihil faciunt; sic enim Calvinus de nostra ordinatione loquitur lib. 4. Instit. c. 5. §. 3. *ordinatio autem nihil aliud est, quam merum ludibrium.* Et Martinus Kemnitius loco notato, non magis ratas esse contèdit hoc tempore Catholicorum Episcoporum ordinationes, quàm olim fuisse Apostolicis temporibus Annæ & Caiphæ Pontificum Iudæorum.

Quod si primi illi aduersariorum Episcopi & Pastores, veri Pastores, & Episcopi non fuerunt, certè nec secundi, nec tertij, nec cæteri, qui primis illis successerunt. At Ecclesia sine Episcopis & Pastoribus esse non potest, vt idem Calvinus verè affirmat libro 4. Instit. cap. 3. §. 4. *Sequuntur, inquit, Pastores & Doctores, quibus carere nunquã potest Ecclesia.* Hæc ille. *Est enim Ecclesia,* vt S. Cyprianus eam definit in epist. 9. li. 4. *plebs Episcopo adunata & pastori suo grex adherens.* Sequitur igitur, vt aduersarij, qui veros Episcopos, & pastores non habent, neque veram Ecclesiam habeant.

Hoc argumento S. Hieronymus in Dialogo aduersus Luciferianos, Hilarium quendam hæresiarcham apertissime confutauit: *Hilarium, inquit, cum Diaconus de Ecclesia recesserit, solusque, vt putat, turba sit mundi: neque Eucharistiam consecrere potest, Episcopos & Presbyteros non habens, neque Baptisma sine Eucharistia tradere: & cum iam homo mortuus sit cum homine pariter interijt & secta, quia post se nullum Clericum Diaconus potuit ordinare, Ecclesia autem non est quæ non habet Sacerdotes.*

Vnum duntaxat effugium inuenit Calvinus; scribit enim li. 4. Instit. c. 5. §. 4. Ecclesia constituta, non nisi à pastoribus Pastores ordinandos esse. At cum Ecclesia vel primum constituitur, vel iterum renouatur, ac restituitur, solere Deum extrordinario modo excitare Apostolos & Euangelistas, in quorum numero se & Lutherũ sine dubio vult haberi: *Quamquam, inquit, non nego, quin Apostolos postea quoque, vel saltem eorum loco Euangelistas interdum excitarit Deus, vt nostro tempore factum est: talibus enim, qui Ecclesiam ab Antichristi defectione reducerent, opus fuit: munus tamen ipsum nihilominus extrordinarium appellò, qui in Ecclesijs rite constitutis locum nõ habent.* Sed hoc miserum est perfugium: nam Ecclesia semel à Christo bene constituta non potest ruere, nec deficere ad Antichristum, cum non sit fundata super arenam, sed supra petram Matth. 16. quocirca non eget nouis Apostolis & architectis.

Deinde, si Lutherus & Calvinus noui Apostoli fuissent, venissent omnino cum signis, & miraculis Apostolorum: sic enim veri Christi Apostoli legationem suam probauerunt. Alioqui cur potius Lutherum recipiemus, quàm Manichæum? Calvinum quàm Arium? Eodem enim modo omnes venerunt. Adde quod primi Apostoli omnes per impositionem manuum ordinati fuerunt. Petrus, quidem à Christo, cæteri à Petro vt Ioannes de Turrecremata ostendit lib. 2. c. 32. & nos in primo libro de Pontifice c. 23. docuimus, dum sancti Petri prærogatiuas enumeraremus.

CAPVT IIII.

Non esse populi, sed Episcoporum, vocare Ministros.

SEQVITVR altera propositio. *Vocatio seu missio Ministrorum non ad populum pertinet, sed ad Episcopos, & potissimum ad summū Pontificem.* De hac propositione satis multa dicta sunt in libro de Pōtifice, vbi demonstrauius Ecclesiasticam iurisdictionem non esse in ipso cōtū fidelium; sed in capite, id est, in summo Pontifice, & ab eo ad Episcopos ceteros deriuari. Probat igitur hæc propositio primum ex verbo Dei; legimus enim Petro collatam potestatem, Matt. 16. & Io. 21. *Dabo tibi clauēs. Et Pasce oues meas.* Et rursus Apostolus Ioan. 20. *Ego mitto vos. Et: Quorum remisistis peccata remittuntur eis.* Multitudini autem fidelium Christus auctor omnis Ecclesiasticæ iurisdictionis nihil vnquam tribuisse legitur.

Deinde idem hoc probatur ex Apostolica consuetudine. Nam Actor. 14. Paulus & Barnabas, Episcopi & Apostoli constituebant per ciuitates Presbyteros, & ad Titum 1. *Huius rei gratia*, inquit Apostolus, *reliquite Creta, vt constituas per ciuitates Presbyteros sicut ego constitui tibi.* Et ipsi etiā Centuriatores Centuria 1. lib. 2. c. 2. fatentur primos Episcopos post Apostolos ab Apostolis constitutos.

Denique idem colligitur ex sequētibz. Demonstraturi enim sumus paulo infra, electionem Ministrorum populo non conuenire: ex quo certè sequitur maiori ratione uocationem eidem populo non conuenire. obiectiones aduersariorū omnes simul tum refellentur, cum de electione disputabitur.

CAPVT V.

Electionem Ministrorum non fieri à solo Deo.

HIS igitur de ordinatione, & uocatione præmissis, ad electionem, de qua præcipua questio est, veniamus. sique hæc tertia propositio. *Electio Ministrorum Ecclesiæ nõ fit à solo Deo.* Hæc propositio asseritur aduersus errores Ioannis Vvicles, & Ioannis Hufs, qui dānati sunt in Concilio Constantiensi. nam sess. 8. damnatur hic articulus Vvicles, qui est octauus: *Si Papa sit prescitus & malus, nõ habet potestatem super fideles.* Et rursus iste, qui est articulus 40. qui que ex octauo deducitur: *Electio Papæ à Cardinalibus, per Diabolum est introducta.* Sess. autem 15. damnatur hi articuli Ioānis Hufs. Articulus 22. *Papa vel Prelatus malus, & prescitus, est equiuocè Pastor.* Articulus 26. qui deducitur ex 22. *Nõ eo ipsa quo electores, vel maior pars eorum consenserint, uia uose secundum ritus hominum in personam aliquā, eo ipso illa persona est legitime electa. unde siue electores bene vel malè elegerint, operibus electi debemus credere.* Hæc ille.

Refellitur iste error, ac sententia nostra comprobatur. PRIMVM exemplum ipsius Dei, qui non semper eligit prædestinatos ad gubernacula politica, vel Ecclesiastica. Nam 1. Reg. 10. Saulem Deus elegit, qui tamen postea reprobus fuit. & Christus Ioannis 6. Iudam elegit, quem constat minimè prædestinatum fuisse. *Nonne*, inquit, *ego uos duodecim elegi, & vnus ex uobis Diabolus est.*

SECUNDO exemplis Apostolorū, qui Act. 6. elegerunt Diaconos, & inter eos Nicolā, qui postea fuit heresiarcha. ex quo apparet eos non laborasse in electione, essent ne prædestinati, an reprobi, quos eligebant, cum satis intelligerent id sciri non posse.

A TERTIO ex Patribz. Origenes hom. 4. in librū Iudicum docet ac demonstrat, sæpe diuinam prouidentiam ad puniendam peccata populorum efficere, vt impij sedeant ad gubernacula tum Regnorum, tum etiam Ecclesiarum. Chrysostronus autem homil. postrema in epist. ad Heb. Augustinus lib. 2. ca. 4. contra epist. Parmeniani. & Bernardus serm. 66. in Cantica, docent, homines malos ueros Episcopos esse posse si legitime eligantur, id quod etiam confirmat S. Bernardus ex testimonio illo Ioan. 11. de Caipha: *Cū esset Pontifex anni illius prophetauit.* Fuit enim Caiphas, et si iniquus & probus, uerissimus Pontifex, cum eius dignitatis gratia Deus ei dederit, vt prophetaret.

B QUARTO ratione, Si solus Deus eligeret Pastores Ecclesiæ, aut id faceret sola sua uoluntate, sine ullo signo externo, & uisibili, aut certè uisibili aliquo signo: si primū affirmetur, quid nobis eiusmodi electio prodesset? nunquam enim sciremus quis Ecclesiæ esset Pastor; si secundum, aut signum illud esset prodigiosum, ac præter ordinem naturæ, vt columbæ descensus, aut celestis aliquis fulgor, aut certe loco signi accipiendæ essent sortes, quomodo Apostoli Act. 1. cupientes S. Matthiam eligi à solo Deo, sortibus ufi sunt. At prodigia illa columbæ, & luminis rarissima esse solent; certè hoc tempore minime ea uidemus.

C Sortibus autem uti, cum humano cōsilio res transigi potest, nullo modo licet. Nam aut sortes existimantur gubernari à casu, aut à cælo, aut à Diabolo, aut à Deo. Si à casu, stultū est homines ratione præditos uelle sortibus eligere Pastores suos, & cōmittere fortunæ temeritati, quod poterant consilij maturitate definire: si à cælo superstitionis uitium est uti sortibus in eiusmodi electionibus; neque enim cælum uim habet moderandi liberas actiones, quales sunt iacere sortes, vel educere: si à Diabolo, impij, & sacrilegum est, rerum sacrarum auctorem Diabolum facere: si denique à Deo, peccatum est tentationis Dei, expetere, atque expectare à Deo, ut ipse sortes dirigat, quando neque ipse id se facturum promisit, neque deest humanū consilium. Quocirca Ecclesiæ rationem eligendi prælatos sortibus merito improbauit, capite Ecclesiæ, extra de Sortilegijs. quam rationem reprehendunt etiam Hieronymus in cap. 1. Ionæ, & Beda in cap. 1. Actor.

D At, inquires. Salomon Prouerb. 16. asserit sortes à Deo gubernari, cum ait: *Sortes mittuntur in sinu, à Domino autem temperantur.* RESPONDEO, Salomonem dicere uoluisse omnia gubernari à diuina prouidentia, etiam si nobis planè casu quodam fieri uideantur, ut id, quod sorte alicui contingit. Porro diuina prouidentia in sortibus cernitur, non quod semper qui forte eligitur sit melior, sed quod siue melior siue peior sit, non sine Dei prouidentia eligatur; qualis prouidentia in omnibus alijs euentibus, quamuis maximè fortuitis, cernitur. Proinde non tollit ista communis prouidentia casum; neque facit ut melius sit forte præpositos Ecclesiæ eligere, quā suffragijs.

E Neque his repugnat exemplum S. Matthiæ, qui forte electus fuit. Nam in primis non fuerūt fortasse illæ sortes proprie dictæ, sed cæleste aliquid lumen super Matthiam à Deo effusum, ut indicare uideretur Dionysius Areopagita de Eccles. hierarch. c. 5. par. 3. Aut certè sortes illæ ueræ, ac propriæ fuerunt, sed priuilegium, atque inspiratio Dei peculiaris causa fuit, cur ijs Apostoli uerentur. Quia enim Apostoli cæteri à Christo electi fuerant, ne uideretur S. Matthias cæteris inferior, uoluit fortasse idem Christus per se illum eligere. Itaque inspirauit Apo-

stolis, vt forte vterentur. Sed priuilegium, vt Hieronymus notauit in cap. 1. Ionæ non debet trahi in exemplum ordinarium electionum. Aut postremo sine vilo priuilegio sortibus Apostoli in ea electione vti voluerunt, quod Matthias & Barfabas adeo essent pares sanctitate, & doctrina, vt humano iudicio discerni non posset vter præponendus esset. In eiusmodi enim casibus licitus est sortium vsus, tum quia non tentatur Deus, cū id ab eo exquiritur, quod humano iudicio declarari nō potest, tum quia nullum est periculū, quicumque sorte exeat, etiam si planè casu exiret, quando pares sunt, de quibus præficiendis agitur, & tollitur materia querimoniarum, nullique fit iniuria.

Quapropter sortibus vtendum esse in eiusmodi casibus, docet S. Augustinus lib. 1. doctrinæ Christianæ, cap. 28. & in epist. 180. ad Honoratum. quomodo apud Iudæos ex multis sacerdotibus sorte eligebatur vnus, qui certo tēpore thus Domino adoleret: vnde est illud Luc. 1. sorte exiit, vt Zacharias incensum poneret, &c. Atque ad hunc ritum respexisse Apostolos in electione S. Matthiæ testantur Ambrosius in c. 1. Lucæ, & Beda in c. 1. Actor.

CAPVT VI.

Quarta propositio.

NON decuisse Christianos Sacerdotes carnali successione propagari. Confirmatur hæc sententia PRIMVM ex figura, quæ in lege naturæ præcessit, nam Melchisedech, secundum cuius ordinem Christus & Christiani sacerdotes esse dicuntur, idcirco sine patre, sine matre, sine genealogia fuisse describitur ad Hebr. 7. vt intelligeremus sacerdotes Christianos non debere nasci, sed fieri.

SECUNDO, idem probatur ex prophetia Isaia 66. Assumam, inquit Dominus, ex eis Sacerdotes, & Leuitas. In quem locum obseruat S. Hieronymus, ideo dixisse Prophetam: Assumam ex eis, quia in Testamēto nouo, de quo apertissimè eo loco loquitur Isaïas, non erant Sacerdotes nascituri ex vna aliqua familia, sed assumendi, ex omnibus Gentibus.

TERTIO, idē probatur ex differentia Testamenti noui, ac veteris: vt enim in testamento veteri populus Dei propagabatur per carnalē generationem ex Iacob, in nouo autem propagatur per spiritualem regenerationē ex Christo: ita quoque par erat vt in testamento veteri Sacerdotes carnali successione propagarentur, in nouo autem spirituali electione assumerentur. Item quemadmodum sacerdotium Aaronicum carnale fuit, quippe quod totum in bobus, & ouibus mactandis occupabatur, Christianum autem sacerdotium spirituale est, cū in hostia spirituali, ac diuina sacrificanda occupetur, sic etiam æquum erat, vt sacerdotum propagatio in Testamento veteri carnalis, in nouo, spiritualis esset. Adde, quod illi vxores, & liberos habebant, proinde facile potuit illa ratio institui, vt parentibus filij succederent, nostri autem cælibes esse debent, præsertim secundum ritum Ecclesiæ purioris: quare non potest vilo pacto fieri, vt sacerdotium Christianum successionem carnalis generationis consequatur.

QUARTO idem probatur naturali ratione, Christianæ enim Reipub. (quæ sanè perfectissima est) perfectissima ratio conuenit instituendi Ministros: At longè melior est ratio per electionem, quam per generationem; nam si electio valeat, semper optimi, & doctissimi Pastores præfici possunt Ecclesijs; si

A autem generatio locum habeat, cogemur non raro pueros habere Episcopos, aut viros improbos, & imperitos.

Neque verò rectè obijci potest, etiam nunc eligi sæpe improbos, & imperitos, aut adolescentulos, ac penè pueros, id enim non accidit ex natura rei, sed vitio eligentium, quod facillè emendari potest. At generatio naturaliter affert secum eiusmodi incommoda, quæ nullum omnino remedium admittunt. Maneat igitur, melius esse Pastores Ecclesiæ eligi, quàm nasci.

CAPVT VII.

Quinta propositio.

IV s eligendi summum Pontificem, ceterosque Ecclesiæ Pastores, & Ministros, non cōuenit populo iure diuino. Sed si quid aliquando in hac re populus potuit, id totū habuit ex conuenientia, vel concessione Pontificum. Hæc Propositio propriè statuitur aduersus Lutheranos & Calvinistas, & probatur PRIMO exemplo Aaronis, & testimonio D. Pauli, scribit enim Apostolus ad Hebr. 5. Neminē assumere sibi debere honorem, nisi vocetur à Deo, tanquam Aaron; atqui Aaron à solo Mose fuit electus in Pontificem; sine vilo vel consensu, vel consilio multitudinis.

SECUNDO idem probatur exemplo, & verbo Christi; Christus enim Io. 20. Apostolis ait: sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Quocirca voluit, vt ea potestate, & eaque ratione Apostoli gubernarent Ecclesiam, qua ipse eam gubernauerat eo tempore, quo præsentiam suam mundo exhibuerat. At ipse Apostolos primum duodecim, ac deinde discipulos septuaginta duos elegit, sine consilio, aut suffragio vilo multitudinis.

TERTIO ex iure diuino, tum naturali, tum etiam scripto; nam iure diuino scripto Episcopi sunt Pastores populi, populi sunt oues. Ioan. vlt. Act. 20. 1. Pet. 5. Ratio autem naturalis apertissimè docet, ouibus non conuenire, vt pascant, ac regant, sed regantur atque pascantur. At eligere Pastores, ad gubernationem & regimen pertinere certissimum est; non igitur populo conuenit Pastores eligere.

Obijcies fortasse, quod in terrena Republica populi dicantur oues, reges, pastores, & tamen regis electio ad populum spectet. RESPONDEO, aliam esse rationem terrenæ, aliam cælestis, id est, Christianæ Reipublicæ. Nam in terrena Reipub. nascuntur omnes homines naturaliter liberi, & proinde potestatem politicam immediatè ipse populus habet, donec eam in regem aliquem non transfulerit. At Christiana Respublica nunquam habuit eiusmodi libertatem, siquidem cum ipsa natus est, & Pastor ipse, Christus enim simul Ecclesiam instituit, & Petrū ei præfecit. Deinde populus in terrena Republica tum solum potest regem eligere, cum rege caret: at Ecclesia nunquam rege caret, semper enim Christus viuit, semper etiam sunt in Ecclesia Episcopi aliqui, qui pastores novos eligere & creare possunt.

QUARTO idem probatur exemplo Apostolorum qui Episcopos passim eligebant sine vilo suffragio multitudinis, vt vel ex eo constat, quod Episcopos à se creatos mittebant ad populos absentes, & infideles. Neque valet quidquam responsio Kemnitij, qui in Examine Tridentini concilij in disputatione de Sacramento ordinis scribit, Episcopos, quos Apostoli mittebant ad infideles, eligi solitos à plebe illius Ecclesiæ, vbi ordinabantur. Nam qui dicunt

iure diuino pertinere electiones ad populum, eam rationem reddunt, ne populus accipiat Pastorem, quem neque nouit, neque cupit. Proinde uolunt iure diuino pertinere ad populum Episcopi proprii, non alieni electionem. Deinde quo iure vnus populus Episcopum alterius populi eligere potest? Denique vnde probat Kemnitius, Episcopos, quos Apostoli mittebant, à populo eius Ecclesiæ electos fuisse, vbi ordinabantur?

QVINTO probatur eadem nostra conclusio ex conciliorum veterum decretis, ac I. Laodicenum concilium can. 13. sic habet: *Non est permittendum turbis electionem eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi.* Nec valet Caluini responsio, qui canonem istum ita interpretatur, vt velit non excludi eo canone turbas ab electione, sed solum constitui vt non sola turbæ eligant, sed intersint etiam seniores. Cum enim semper interfuerint seniores, nihil omnino Concilium statuisset, si vera esset Caluini interpretatio.

Ad hæc in concilio Martini Papæ apud Martinum Bracarensem, c. 1. decretorum ita legimus: *Denique Non licet populo electione facere eorum, qui ad sacerdotium promouentur, sed in iudicio Episcoporum sit.* Itē concilium Nicænum II. can. 3. sic habet: *Omnem electionem que fit à magistratibus, Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, irritam manere. Oportet enim eum, qui est promouendus ad Episcopatum, ab Episcopis eligi.*

Denique Concilium I V. Constantinopolitanum quod est octauū generale, can. 28. *Sancta, inquit, & vniuersalis synodus definit, neminē laicorum Principū, vel potentum semet inferre electioni, vel promotioni Patriarchæ, vel Metropolitanæ, aut cuiuslibet Episcopi, præsertim cū nullā in talibus potestate, quemlibet potentium, vel ceterorum laicorum habere conueniat, sed potius silere, ac attendere sibi, vsquequo regulariter à collegio Ecclesiæ suscipiat sinem electio futuri Pontificis.*

SEXTO idem probatur exemplis, seu testimonijs veterum, qui post Apostolos floruerūt. S. Hieronymus in epist. 85. ad Euagrium: *Alexandria, inquit, à Marco Euangelista vsque ad Heraclam, & Dionysium Episcopos Presbyteri semper vnū ex se electum, in exceliori gradu collocatū, Episcopum nominabant.* Hæc ille. Quo satis apertè docet Alexandria antiquissimis temporibus Episcopos nō à populo, sed à Presbyteris eligi solitos. Ruffinus libro 10. hist. cap. 9. scribit, Frumētium à S. Athanasio creatum Episcopum Indorum, Indis ipsis ea de re nihil neque sciētibus, neque cogitantibus. Epiphanius in epistola ad Ioannē Episcopum Hierosolymæ scribit à se Paulinianū S. Hieronymi fratrem Presbyterum ordinatum, & directum ad monasterium, vt in eo fungeretur munere sacerdotali, cū tamē de ea re nihil ad se eiusdem monasterij fratres scripsissent. S. Augustinum Anglorum Apostolum B. Gregorius Episcopū designauit, atque ab Arelatenſi Episcopo ordinari iussit, si Angli fidem reciperent, neque electionem, aut postulationem vllam Anglorum expectauit. Vide Bedam lib. 1. hist. gentis suæ. Beatus quoque Gregorius II. S. Bonifacium Germanum Episcopum ordinauit nihil ea de re scientibus, cogitantibusve Germanis. Vide ipsius vitam nuper editam, atque eiusmodi exempla plurima possent afferri.

SEPTIMO idem probatur ex incommodis, quæ popularem electionem consequuntur. PRIMVM, populares imperiti sunt, nec possunt etiam si maxime velint, iudicare an aliquis sit idoneus sacerdotio necne. Valentianus Augustus, vt refert Theodoretus libro 4. hist. cap. 6. cū ad eum deferretur ab Episcopis electio Episcopi Mediolanensis, respon-

dit: *Maiores res est, quàm vt nobis conueniat, vos autē gratia diuina præditi, & illius splendore fulgentes melius eligetis.* Hæc ille. At quanto magis id posset ac deberet dicere imperita multitudo, si saperet? Quo pacto enim quæso, iudicabūt mercatores, agricolæ, camentarij, ceterique opifices, num quis habeat eruditionem, & prouidentiam Episcopo necessariam?

Deinde, si populus ius habeat eligēdi, necesse erit, vt semper ij præficiantur quos præfici cupiant peiores, & stultiore, nam maior pars vincet, plures autem sunt in qualibet ciuitate mali, quàm boni, plures stulti, quàm sapientes. Quare S. Chrysostomus libro 3. de sacerdotio grauitè queritur, quod suo tempore Episcoporum electiones in manu populi essent, ac dici non esse mirandum, si pessimi quique præficiantur, & optimi viri interim negligantur, cū eorum sit eligere; qui nihil norunt nisi de rebus temporalibus iudicare.

Denique, electio popularis obnoxia est tumultibus ac seditionibus, vt S. Augustinus dicit in epist. 110. & 225. vbi refert historiam turbulentissimæ cōmotionis popularis in electione Piniani. Ruffinus quoque lib. 11. hist. c. 11. narrans dissensionem populi Mediolanensis in Episcopo designando. *Dissensio, inquit, grauis & periculosa vrbis propria maturum parabat exitium.* Sed insignis contentio præter cæteras fuit in electione S. Damasi, tanto enim ardore animi partes concurrerunt, vt in quodam templo CXXXVII. homines necarentur, vt scribunt Ammianus Marcellinus lib. 27. Hieronymus in Chronico, & Ruffinus lib. 11. hist. c. 10.

At, inquit Caluinus, si tam est incommoda hæc ratio eligendi, cur eam veteres patiebantur? Quod ergo eam non tollerent è medio, argumento est non potuisse tolli, propterea, quod esset iure diuino constituta.

RESPONDEO, eam rationem eligendi ad suffragia populi, paulatim in Ecclesiam irrepsisse, proinde debuisse etiam paulatim suauiterque de medio tolli; initio enim hoc est, Apostolicis temporibus, inciente populo, Pastores eligebantur. Deinde cœpit populus adhiberi ad testimonium dandum de vita, & moribus, eligendi. Vnde est illud Tertulliani in Apolog. c. 39. *Præsumt probati quique seniores, honorem istum non precio sed testimonio adepti.* Tum vt populi magis diligerent suos Episcopos, cœpti sunt ij tantum ordinari, quos populus postulasset. Vnde est illud S. Leonis in epist. 87. vel 89. *Exspectarentur vota ciuium, testimonia populorum, honoratorū arbitrium, electio Clericorum, que in sacerdotum solēt ordinationibus ab his, qui norunt Patrum regulas, custodiri.* Vbi S. Leo populi tribuit vota, id est, desideria, & testimonia, Clericis autem electionem.

Tandem obtinuit in quibusdam locis consuetudo, vt etiam ius suffragij sibi populus vsurparet. vt intelligi potest ex lib. 3. Chrysostomi de sacerdotio. Sed posteaquam hoc aliquandiu toleratum est, & apparuit eius rei confusio, & indignitas, tum etiam paulatim sublata est populo electio & postulatio, solumque relictum est testimonium vitæ & morum. Nam etiam nunc ordinantur Episcopi & Presbyteri coram populo, & Episcopus, qui ordines collaturus est, per Diaconum populum alloquitur, ac petit, vt si quis est, qui aliquid habeat aduersus ordinandos, accedat, & dicat. Superest argumenta soluere.

Matthias Illyricus in lib. de electione Episcoporum collegit omnia ferme argumenta, quæ à Luthero, Brentio, Caluino, & alijs excogitata fuerant. Sex autem primo loco ex verbo Dei argumenta depromit. PRIMVM eiusmodi est; Clauis regni cæ-

lorum non soli Papæ aut Episcopis, sed toti Ecclesiæ, datæ sunt. Nam quod dicitur, Matth. 16. *Tibi dabo claves, &c.* S. Augustinus tract. 124. in Ioan. interpretatur dictum esse Petro, ut is personam gerebat Ecclesiæ. Præterea Matt. 18. toti multitudini dicitur: *Quæcunque alligaueritis super terram, &c.* Illis enim hoc dicitur, quibus dicitur paulo ante: *Si peccauerit in te frater tuus, uade corripe eum, &c.* At nomine clauium significatur omnis potestas Ecclesiastica, igitur tota multitudo fidelium potestatem habet à Christo eligendi & vocandi, atque etiam ordinandi Ministros.

RESPONDEO, de hoc argumento multa diximus in 1. lib. de Pontifice, idcirco paucis hoc loco rem totam expediemus. Igitur verba illa Matth. 16. *Tibi dabo claves*, sententiæ nostræ manifestè fauent, neque illi repugnat S. Augustini interpretatio. Nam propterea S. Augustinus dicit, Apostolum Petrum in persona totius Ecclesiæ accepisse claves, quia in totius Ecclesiæ commodum & utilitatem eas accepit, & etiam quia non ipse solus illis vsurus erat, sed transmissurus ad successores, & communicaturus cum alijs omnibus Episcopis & Presbyteris.

In altero autem loco: *Quæcunque alligaueritis, &c.* promittitur Ecclesiæ potestas ligandi & soluendi, sed quæ in Prælatis sit, non reliqua multitudine. Verè enim dicitur in Ecclesiâ soluere & ligare, quia Prælati eius soluunt & ligant, quemadmodum dicitur homo loqui & videre, licet non nisi lingua loquatur, & oculis videat. Id autem ita esse, ex ipso illo loco deducitur; nam posteaquam iusserat, ut qui correptione fraterna, adhibitis etiam duobus aut tribus testibus, non moueretur, deferretur ad Ecclesiâ, & ne quis Ecclesiæ tribunal contemnendum putaret, adiecit eam promissionem: *Quæcunque alligaueritis, &c.* quare illi Ecclesiæ dicitur: *Quæcunque alligaueritis*, de qua dictum est, *Dic Ecclesiæ.*

Illud autem: *Dic Ecclesiæ*, exponitur à Chrysostomo in commentario eius loci, ac si dictum esset, *Dic Prælato Ecclesiæ*; cæteri quoque Doctores per Ecclesiâ eo loco positam intelligunt Prælatum, aut concilium Prælatorum, & vsus Ecclesiæ idem confirmat; semper enim qui ad Ecclesiâ deferuntur, ad Episcopum aut concilium deferuntur.

SECUNDVM argumentum tale est; Imperat Dominus, Ioan. 10. ut non audiamus vocem alienorum. Et rursus Matt. 7. ut fugiamus falsos Prophetas, & Apostolus ad Gal. 1. iubet anathematizari eos, qui docent aliquid præter Euangelium: Igitur populus Christianus diuinum habet mādatum, quo tenetur bonos Pastores querere & vocare, & pernitiosos reijcere.

RESPONDEO, populum debere quidem discernere verum à falso Propheta, sed non alia regula, quàm diligenter attendendo, an is, qui prædicat, dicat contraria ijs, quæ dicebantur à prædecessoribus, vel ijs, quæ dicuntur ab alijs ordinarijs Pastoribus, & præsertim ab Apostolica sede, & Ecclesiâ principali; nam imperatum est populo, ut audiat Pastores suos. Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.* Et Matt. 23. *Quæ dicunt, facite.* Non igitur debet populus iudicare suum Pastorem nisi noua audiat, & à doctrina aliorum Pastorum aliena.

Præterea, hoc est quod Paulus monet ad Gal. 1. ut anathematizemus, qui docent noua, & contraria ijs, quæ antea Euangelizata sunt. Adde, quod populus cum sit rudis, non potest aliter iudicare de doctrina Pastoris. Si enim per se posset iudicare, non egeret prædicatoribus: ex quo deducitur, debuisse hominibus huius temporis suspectam esse doctrinam Lu-

theri, Caluini, & similibus, qui per se veniebant, & prædicabant noua & pugnantia cum doctrina omnium Pastorum Ecclesiæ. Nam cum Pastor ordinarius & aliquis alius qui prædicat non vocatus, contraria docent, debet omnino populus Pastorem suum, potius sequi, quàm illum alterum, qui non est Pastor, etiam si forte contingeret, ut Pastor erraret. Nam cum ipse populus non possit de ea re iudicare, cur non potius credet illi, cui iussus est obedire? Quanquam non est credibile, Deum permitturum, ut ordinarius Pastor ita erret, ut decipiat simplicem populum; facili enim apparet, an doceat contraria cæteris Pastoribus.

Observandum est præterea, populum posse quidem ea regula, quam posuimus, internoscere verum Prophetam à falso, sed non propterea posse falsum Pastorem, si sit Episcopus, deponere, & alium eius loco substituere. Nam Dominus & Apostolus tantum iubent, ut falsi Prophetæ non audiantur à populo: non autem ut populus eos deponat, & certè vsus Ecclesiæ semper hoc habuit, ut hæretici Episcopi à Concilijs Episcoporum, vel à summis Pontificibus deponerentur. Ex his secundum argumentum manet solutum.

TERTIVM argumentum est hoc; Episcopi non sunt Domini, sed ministri Ecclesiæ, 1. Corinth. 3. & 1. Pet. 5. Et præterea Ecclesiâ est columna & firmamentum veritatis, 1. Tim. 3. Igitur summum tribunal est penes Ecclesiâ, non penes Episcopos, proinde ipsa potest eligere & vocare Ministros.

RESPONDEO, Episcopos esse Ministros Ecclesiæ, qui pro ea laborant, non illi obediendo, sed eam regendo, eique præsidendo, ut aliàs diximus. Duplex enim est genus Ministrorum, cum alij seruiant obediendo, ut mancipia; alij imperando, ut pædagogii, & omnis magistratus; porro Episcopos seruire populis regendo & imperando, patet Act. 20. & ad Heb. 13. Est autem Ecclesiâ columna veritatis, quia semper audit Petrum, pro quo Dominus orauit, ne deficeret fides eius.

Argumentum QUARTVM sumunt ex Actorum 1. vbi non soli Apostoli, sed tota Ecclesiâ eligit Matthiam & Barsabam, ut ex eis Deus vnum asumeret.

RESPONDEO cum Chrysostomo in hunc locum, id factum esse ex concessione Petri, non ex necessitate: *Quid*, inquit, *Chrysostomus, an non licebat ipsi Petro eligere? licebat, & quidem maxime; verum id non fecit, ne cui videretur gratificari.* Præterea illa non tam electio fuit, quàm postulatio quædam, qua cupierunt à Deo aliquem eligi in locum Iudæ. Denique ab exemplo vno non deducitur aliquid esse de iure diuino. Nos quidem efficaciter probamus, non esse de iure diuino, ut populus eligat; quando exemplis ostendimus, aliquando, sine populi suffragio Episcopos fuisse electos, quia non potest rectè fieri contra ius diuinum. At non efficaciter probamus esse de iure diuino id omne, quod aliquando factum legimus.

QUINTVM argumentum ex Act. 6. vbi de multitudine credentium dicitur: *Et elegerunt Stephanum, &c.*

RESPONDEO PRIMO, ab hoc exemplo non probari, id esse de iure diuino. SECUNDO, dico, id etiam esse tributum populo ex concessione Apostolorum, ut Lucas ipse apertè testatur. TERTIO dico, locum hunc non esse ad propositum: Nos enim agimus de electione Pastorum, qui præficiuntur Ecclesiæ regendæ, isti autem Diaconi erant præficiendi mēsis:

Argumentum **SEXTVM** act. 14. *Et cum constituisent illis per singulas ciuitates Presbyteros*, verbum Grecum $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha\tau\epsilon\varsigma$, significat, cum elegerint per suffragia. Nam $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha$ est quasi $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\epsilon\iota\mu\omega$, id est, manus tēdo, seu attollo in signū suffragij; vt enim constat ex M. T. in oratione pro Flacco, signum suffragij apud Græcos erat, attollere manus. Cū ergo Paulus & Barnabas elegerint Episcopos ad suffragia populi, manifestum est, eos præsuisse quidem electioni, sed non solos elegisse.

RESPONDEO ad hoc argumentum, quod est præcipuum fundamentum Illyrici, Caluini, Kemnitij, & aliorum; verbum $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha$ tria significare posse. **P**RIMO, eligere per suffragia, vt ratio ipsa etymologiæ docet, & vsus etiam profanorum auctorum.

SECUNDO, eligere ac decernere quocunque id fiat modo: Nam etiamsi etymologia ab extensione manuum sumpta sit, tamē deriuatur postea verbum ad omnem electionem & sanctionem, vt multis alijs verbis accidit. Nam Act. 1. Lucas dicit. *Cecidit fors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis*. Græcè est $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha$ $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha$, id est, suffragijs additus est. Nam $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha$ est dare suffragium, & $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha$ est ipsum suffragium, & tamen B. Matthias, non suffragijs, sed forte electus est. Itaque $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha$ eo loco accipitur pro cooptare, quocunque modo id fiat, & Act. 10. *Dedit cum manifestum fieri non omni populo, sed, testibus praordinatis à Deo*, Græcè, $\alpha\lambda\lambda\alpha\ \mu\alpha\rho\tau\iota\varsigma\ \tau\omicron\iota\varsigma\ \pi\alpha\rho\sigma\epsilon\ \chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha\iota\varsigma\ \alpha\pi\omicron\tau\ \tau\omicron\ \Theta\epsilon\omicron\upsilon$. Nec tamen Deus suffragijs elegit, quibus ostenderet Christum rediuuū.

TERTIO significat apud Ecclesiasticos ordinare per manuum impositionem. Nam Chrysostomus hom. 14. in Acta, exponens illud: *Et cum orassent, imposuerunt illis manus*. Sic ait: $\tau\omicron\upsilon\tau\omicron\ \gamma\alpha\rho\ \epsilon\sigma\tau\ \chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha$. Et ho. 10. in 1. Tim. quærit, cur Apostolus, cum præcepit de Episcopis, trāsīt ad Diaconos, omīssis Presbyteris, & respondet, quia Episcopi & Presbyteri sunt ijdem, nisi quod Episcopi ordinant, Presbyteri non ordināt. $\tau\omicron\upsilon\ \gamma\alpha\rho\ \chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha\ \mu\omicron\nu\lambda\omega\ \alpha\gamma\alpha\beta\epsilon\tau\eta\kappa\alpha\sigma\iota$. Eodem modo concilium Nicænum in epist. ad Alexandrinos apud Theodoretū lib. 1. hist. c. 9. vitur voce $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha$, pro ordinatione; si igitur accipiamus illud Act. 14. $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha\tau\epsilon\varsigma$, secundo modo, vel tertio, argumentum solutum est; si autem accipiamus primo modo, tunc notandum est, $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha$, non significare eligere per suffragia ab alijs data, sed eligere proprio suffragio, vt patet ex etymologia, & ex vsu auctorum. Nam Demosthenes in oratione contra Timocratem, tribuit populo $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha$. Sic enim ait: $\delta\ \delta\iota\mu\omicron\varsigma\ \tau\omicron\varsigma\ \epsilon\mu\alpha\varsigma\ \gamma\eta\omega\mu\alpha\varsigma\ \mu\epsilon\lambda\epsilon\iota\ \sigma\omega\mu\alpha\tau\epsilon\iota\alpha\varsigma\ \tau\omicron\varsigma\ \pi\omicron\lambda\epsilon\omega\varsigma\ \epsilon\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha\tau\epsilon\varsigma$. Similiter Cicero in oratione pro Flacco, de populo dicit; Porrexerūt manus, p̄phisma natum est. Cū ergo Lucas dicit de Paulo & Barnaba $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha\tau\epsilon\varsigma\ \delta\epsilon\ \alpha\upsilon\tau\omicron\iota\varsigma\ \pi\alpha\rho\sigma\beta\upsilon\tau\epsilon\rho\iota\varsigma\ \kappa\tau\prime\ \delta\iota\mu\lambda\omicron\sigma\iota\alpha\upsilon$, non vult dicere, Paulum & Barnabā ad suffragia populi creasse Episcopos, sed ad suffragia propria tantum, nisi velint aduersarij illud, $\chi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu\eta\mu\alpha\tau\epsilon\varsigma$, referri ad populum, repugnante tota sententia Scripturæ. Nam de quibus dicitur; cū constituisent Presbyteros, de iisdem dicitur: *Commendauerunt illos Deo, in quem crediderant*, quæ sine controuersia ad Apostolos tantum referuntur.

Argumentum **SEPTIMVM** sumunt Lutherus, Caluinus, Kemnitius, & Illyricus ex Cypriano, qui lib. 1. epist. 4. sic ait; *Propter quod plebs obsequens præceptis Dominicis, & Deum metuens, à peccatore preposito separare se debet, nec ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere, quādo ipsa maximè habeat potesta-*

tem, vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi, quod & ipsum videmus de diuina auctoritate descendere, vt Sacerdos plebe præsentē, sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur, &c.

RESPONDEO dupliciter. **P**RIMO, Cyprianum non velle dicere, descendere ex iure diuino, vt Episcopus à populo eligatur, sed ab exemplis diuinis, vt patet ex sequentibus. Nam probare volens, hoc descendere de diuina auctoritate, probat solum tribus exemplis Scripturarum; quia nimirum Eleazarus, Num. 20. coram populo ordinatus est, & similiter Matthias, Act. 1. & septem Diaconi, Act. 6. At exempla scripturarum non faciunt rem esse de iure diuino, sed præcepta Dei sunt, quæ hoc faciunt.

SECUNDO dico, Cyprianum hoc loco nihil tribuere populo circa electiones Sacerdotum, nisi vt ferant testimonium de vita & moribus ordinandorum, quod etiam nunc seruatur in Ecclesia Catholica. Dicit autem Cyprianus, populum habere potestatem eligendi, & suffragium ferendi, quia potest dicere, si quid nouerit boni vel mali de ordinando, & sic testimonio suo efficere, vt non eligatur. Itaque habet populus secundum Cypriani sententiā potestatem eligendi, & suffragiū per testimonium, non per calculum, more testis, non iudicis. id quod ex eodem loco perspicuum fieri potest; dicit enim debere in Ecclesia eligi Episcopū, quomodo Scriptura docet fuisse electum Eleazarum. At scriptura Num. 20. dicit, Eleazarum electum à Mose, & nihil tribuit populo, nisi coram eo fuisse Eleazarum electum; & Cyprianus explicans hoc, ait: *Coram omni Synagoga iubet Deus constitui Sacerdotē, id est, instruit, & ostendit ordinationes sacerdotales, non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, vt plebe præsentē, vel detegatur malorū crimina, vel honorū merita prædicentur*. Et infra: *Propter quod diligētē de traditione diuina & Apostolica obseruatione seruandum est, & tenendum, quod apud nos quoque, & fere per prouincias uniuersas tenetur, vt ad ordinationes ritū celebrandas ad eam plebem, cui Prepositus ordinatur, Episcopi eiusdem prouincie proximi quinque conueniant, & Episcopus deligatur, plebe præsentē, quæ singulorum vitam plenissimè nouit, & uniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit.*

Argumentum **OCTAVVM** sumit Illyricus ex Nicæno Concilio. Nam in epist. eiusdem concilij ad Alexandrinos, apud Theodoretum lib. 1. c. 9. hist. habentur hæc verba: *Dignum est, vos potestatem habere, & eligēdi quemlibet, & nomina eorum dandi, qui Clero sunt digni, & absolute facere omnia secundum leges & sanctiones Ecclesie: si quem verò contigerit requiescere in Ecclesia, tunc quomchi in honorem defuncti eos, qui nuper assumpti sunt, solummodo si videantur digni, & populus eos elegerit, discernente simul & designante maximè Alexandria cinitatis Episcopi.*

RESPONDEO, ex hoc testimonio nihil aliud colligi posse, nisi iam tum cœpisse consuetudinē, vt populus electioni admisceretur, quod nos minimè negamus. Non autem inde colligitur, id esse de iure diuino, quod aduersarijs erat probandum. Sed notanda est hoc loco duplex fraus Illyrici. Nam Concilium Nicænum initio huius testimonij ab Illyrico citati, non loquitur de plebe, sed de Episcopis, atque illos dicit habere debere potestatem eligendi, & omnia faciendi secundum Ecclesie sanctiones: Illyricus autem sic peruertit, & immutauit verba, vt videatur Concilium tribuere plebi omnem potestatem gubernandi Ecclesiam; deinde ad finem

eius testimonij Cōcilium dicit debere eligi Episcopum à populo, sed cōfirmari electionem ab Episcopo Alexandrino (nam de Episcopis Ægypti agitur) & proinde tribuit Concilium præcipuam auctoritatem Episcopo in electionibus: Illyricus autem immutauit verba, vt videretur Episcopus nihil amplius posse, quàm populus. Vide totum locum.

Argumentum NONVM Illyrici, Caluini & Kemnitij, sumitur ex epistola Concilij II. generalis ad Damasum, quam refert Theodoretus lib. 5. hist. c. 9. vbi sic legimus: *Reuerendissimum & Deo amabilem Nectarium Episcopum ordinauimus corā vniuersali Concilio cum omni cōcordia: sub aspectu etiam Deo amabilis Imperatoris Theodosij, vniuersique Clerici, cuncta decernente pariter ciuitate.* Similia profert Caluinus ex Leone epist. 89. & Gregorio lib. 2. epist. c. 69. Addit Kemnitius vnum testimonium ex Ambrosio lib. 10. epist. 82. & alia, quæ non ex fontibus citat, sed ex decreto Gratiani, dist. 23. 24. 62. 63. 65. 67. & 8. quæst. 1. can. Licet. multa etiam eiusdem generis citat Illyricus in suo libro de electione Episcoporum.

RESPONDEO PRIMO, ex nullo horum testimoniorum colligi, esse de iure diuino, vt populus eligat. SECUNDO, in his omnibus, vno vel altero exceptis, nullam fieri mentionem electionis, sed solum postulationis vel testimonij. TERTIO, nos non negare, quin aliquando populus elegerit, sicut etiam nunc in quibusdam locis eligunt Reges, sed id iuris habere eos, vel habuisse ex concessione Pontificum, non ex iure diuino. Ex quibus apparet, quàm splendide mentiatur Caluinus li. 4. Inst. c. 5. §. 2. cum dicit ritum eligendi Episcopos sine suffragio populi, pugnare cum verbo Dei, & cum multis Conciliorum decretis, quæ statuerunt, irritam esse electionem si aliter fiat. Nam nec vllum verbum Dei attulit, nec vllum Concilij decretum, vllum afferri potest, in quo habeatur quod ipse dicit.

Argumentum DECIMVM Illyrici, sumitur à cōsuetudine Ecclesiæ. Dicit enim fuisse vsam istū in Ecclesia per annos fere M. CCC. & solū à tempore Friderici II. qui obiit anno M. CC. L. introductum, vt Laici excluderentur ab electione. Probat autem, quod tandiu durauerit consuetudo eligendi ad suffragia populi, ex Gregorio IX. qui sedit tempore Friderici. Exstat enim in decretalibus epistolis à Gregorio IX. editis, tit. de electione, c. Messana, mentio huius rei; nec non in epistola eiusdem Gregorij ad Episcopū Bremensem, apud Krantium li. 8. Metropolis, c. 3. Denique ita concludit Illyricus hoc argumentum. Quare nullum profus est dubiū, quin electio ante annos CCC. & deinceps quoque aliquandiu à Laicis, citra omnem controuersiam sit factitata.

RESPONDEO, Illyricum egregiè mentiri. Nam in primis, Apostolorum tempore, & deinceps multis annis nihil potuit in electionibus populus, nisi testimonium vitæ dare, vt ex supra dictis patet, deinde consequētibus sæculis irreplit plebs ad suffragia, sed nec tam longo tempore, nec citra controuersiam, vt Illyricus dicit. Nam Gregorius IX. in epist. citata ad Bremensem Episcopum clarissimè dicit, Canoniorum fuisse electionem, licet accesserint etiam vota, id est, desideria & postulationes populi.

Porro caput Messana, est contra ipsum Illyricum; nā in eo capite prohibetur seuerissimè, ne Laici eligant: *Edicto, inquit Honorius, perpetuo prohibemus, ne per Laicos cum Canonicis Pontificis electio presumatur; quod si forte presumpta fuerit, nullā obtineat firmitatem, non obstante cōtraria consuetudine, quæ dici debet*

potius corruptela. Hæc ille. Non igitur citra controuersiam Laici ante annos trecetos eligebant. Præterea, electio Alexādrī III. ante annos C D. per solos Cardinales facta est, vt cognosci potest ex Radeuico li. 2. de rebus gestis Friderici I. c. 50. & sequentibus. Item electio Gregorij VII. ante annos quingētos, per solos Cardinales facta, vt patet ex decreto electionis illius apud Platinam. Denique, quomodo citra controuersiam vsque ad annum M. CC. Laici elegerūt? cum, vt supra citauimus, Concilium octauum ante annos DCC. & Concilium septimum ante annos DCCC. & Concilium Martini Papæ ante annos DCCCC. & Concilium Laodicenum ante annos M. CC. interdixerint, ne Laici eligant?

Argumentum VNDECIMVM est eiusdem Illyrici, qui politicas rationes qualdā profert, sed ineptissimas, qualis illa est, quod Canonici & Monachi ferè semper eligant Episcopos, aut Abbates Papiſtas, raro aut nunquam Lutheranos, scilicet, valde expediret Ecclesijs & Monasterijs, vt ab ijs, gubernarentur, quia nihil oderunt magis, quàm Clericos & Monachos. Addit etiam, valde esse incommodum, quod cum Episcopi & Abbates Germaniæ sint etiā Principes temporales, à sex tantum aut octo interdum hominibus eligantur; quasi Imperator non sit Princeps longè maior, qui tamen à sex tantum aut septem Electoribus creatur.

CAPVT VIII.

Sexta Propositio.

ELECTIO Episcoporum non pertinet iure diuino ad Clerum, sed ad summum Pontificem, vt vel ipse eligat, vel præscribat eligendi modum.

Probat PRIMO, quoniam ex Euangelio nihil aliud habemus, nisi Ecclesiam vniuersam sancto Petro esse commissam, Ioan. vlt. Itaque ad illum pertinet, providere Christianis, de ijs, qui curā eorum gerant. Deinde, si ad Clerū pertineret electio iure diuino, ad totum Clerum pertineret. Non enim ius diuinum definiuit, vt hi potius, quā illi ex Clericis eligant; at non omnibus Clericis cōuenire electionem, satis probatur ex eo, quod eadē fere incommoda acciderent ob multitudinem Clericorū, quæ accidebant in electione populari. Quocirca multis iam sæculis soli Clerici primarij eligunt, quod tamen fieri non potuisset, si iure diuino omnes Clerici electores fuissent. Denique, S. Petrus, qui ius diuinum certè non ignorabat, non solum in Ecclesia Romana successorē sibi delegit Clementem, neque exspectauit, vt is à Clericis eligeretur, sed etiā ad plurimas prouincias Episcopos misit. Vide Damasum in Pontificali, Innocentium I. in epist. ad Decentium, & Ioānem III. in epistola ad Germanos. Vide etiam de tota re Caietanum de Potestate Papæ & Concilij, cap. 13.

CAPVT IX.

Septima Propositio.

RATIO eligendi summum Pontificem per solos Cardinales est omnium optima, & meritò conseruāda et si absolutè posset Pontifex eam mutare, si veller.

SECUNDA pars est euidentis, quia de iure positio est, vt Cardinales eligant. Probat prima pars huius conclusionis, PRIMO, inductione. Non debet Pontifex creari per sortes, nec per carnalem successionem, nec per solius prædecessoris nominationem, nec ad suffragia populi, nec ad suffragia totius Cleri, vt iam probatum est, ergo ad suffragia primorum ex Clero: Tales sunt Cardinales, sunt

enim præcipui Episcopi; Presbyteri, & Diaconi Romanæ Ecclesiæ.

SECUNDO, nulli melius iudicare possunt, qualis debeat esse Episcopus eligendus, quam ij, qui sunt Episcopi Conciliarij, & cum eo Ecclesiam regunt, & optimè norunt Ecclesiastica negotia; tales sunt Cardinales, igitur ad eos rectissime pertinebit electio.

TERTIO, ex duratione; nulla enim forma electionis diu durare potuit, præter istam per solos Cardinales. Constat enim ab anno M. CLXXIX. vsque ad hoc tempus per annos CD. semper electos Pontifices à duabus partibus Cardinalium, iuxta decretum Alexandri III. promulgatum in Concilio Lateranensi, vt habemus capite Licet, extra de electione, nec tamen tunc cœpit electio fieri per solos Cardinales, sed diu antea videtur incœpisse. Nam in illo capite Licet, Alexander II. aperte indicat, iam ante cœpisse morem istum, vt soli Cardinales eligerent, & solum se constituere, vt non sufficiat maior pars Cardinalium, sed requirantur duæ partes. Porro ante hoc tempus per M. C. annos, XV II. mutationes inueniuntur in electione Romani Pontificis, vt quidam annotarunt.

QUARTO probatur experientia, quia nunquam fuerunt pauciora schismata, quam hoc tempore. Annotauit Onuphrius in lib. de Põtificibus Romanis, schismata XXI. in Ecclesia Romana, ex quibus XXVI. fuerunt vsque ad Alexandrum; toto reliquo tempore solum tria. ex quibus etiam tribus vnum solum accidit vitio Cardinalium, nimirum illud, quod factum est tempore Urbani VI. Nam illud alterum, quod accidit tempore Ioannis XII. ab Imperatore Ludouico IV. excitatum est; postremum verò temporibus Eugenij à Concilio Basileensi.

QUINTO probatur; nam hæc forma eligendi temperata est ex omnibus alijs bonis & legitimis formis; sciendum est enim quinque modis præcipuè consueuisse eligi Episcopos. **PRIMVS** modus fuit, vt ipse summus Pontifex per se eligeret. qui modus præsertim seruabatur olim in nouis Episcopatibus erigendis; nouisque Episcopis mittendis.

SECUNDVS modus fuit, vt Episcopum eligeret Episcopi omnes eiusdem prouinciæ, vel maior eorum pars, postulato tamen testimonio, & consensu Cleri, & populi eius loci, cui Episcopus dabatur: & eodem modo eligebantur Metropolitanus, & Patriarchæ, & ipse summus Põtifex, nimirum ab Episcopis seu vicinis prouincialibus. & hic modus antiquissimus fuit, & durauit satis diu. De hoc modo loquitur Cyprianus li. i. epist. 4. *Apud nos, inquit, & fere per vniuersas prouincias tenetur, vt ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebē, cui Præpositus ordinatur, Episcopi eiusdem prouincia proximi quinque conueniant, & Episcopus deligatur plebe præsentē, qua singulorū vitam plenissime nouit, & vniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit.* Idem li. 4. epist. 2. testatur, Cornelium Papam electum fuisse à plurimis Episcopis, de testimonio & suffragijs totius Cleri & populi. De eodē modo legimus in Concilio Nicæno, can. 4. Episcopum debere cõstitui ab omnibus Episcopis prouinciæ, & si id fieri nequit, saltem per litteras debere haberi consensum absentium omnium, vel maioris partis, vt exponit can. 6. eiusdem Concilij. Idem habetur in Concilio Antiocheno, can. 19. & in decretis collectis à Martino Bracarensi, cap. 3.

TERTIVS modus fuit, vt eligeret Clerus & populus ciuitatis. Hic modus fuit in vsu tẽpore Chrysostomi, Ambrosij, Augustini, Leonis, Gregorij, vt patet ex locis supra citatis.

QUARTVS modus fuit, vt Imperatores & Re-

ges, vel soli, vel cum Clero & populo eligeret. Constat enim, Iustinianum seniore post recuperatam Italiam, noluisse quenquam creati Romanum Pontificem, sine sua approbatione, quod seruatum est vsque ad Cõstantinum IV. qui iuri suorum prædecessorū in hac parte cessit, vt ex Platina, & alijs cognosci potest. Constat item, Carolo Magno ius eligendi Romanum Pontificem & alios Episcopos concessum ab Adriano I. & deinde simile ius concessum Othoni à Leone VIII. vt patet ex Gratiano dist. 63. can. Adrianus, & can. in Synodo.

QUINTVS modus fuit, vt soli Canonici, id est, primarij Clerici Episcopum eligerent, qui modus seruatur à longo tempore in multis Germaniæ locis.

Ex his quinque formis **PRIMA** non potest reperiri in electione summi Pontificis, quia non expedit, vt prædecessor eligat successorem: reperitur tamen aliquo modo, quatenus hæc forma electionis ac ipsius Pontificis decreto manauit. **SECUNDA** reperitur in hac forma, quãtum ad id, quod erat in ea præcipuum; nam eligunt nunc Episcopi vicini, vt tunc eligebant, nimirum sex Episcopi Cardinales. **TERTIANA** non reperitur, quia erat omnium maximè incommoda, vt supra ostendimus. **QUARTA** non reperitur etiam, quia quod Imperatores se miscuerint electioni, factum est vel vi, & quasi tyrannide Imperatorum, vt quando Græci Imperatores volebãt creati Pontificem sine suo iussu, immò etiam nisi pecuniariam summam accepissent; quam cõsuetudinem tyrãnicam fuisse affirmat S. Gregorius in commentario Psalm. 4. pœnitentialis; vel quia Pontifices ipsi id necessarium iudicabant ad Ecclesiæ defensionem, vt quando Carolo Magno & Othoni id Pontifices concesserunt. At nunc nec Imperatores tyrannicè se ingerunt electioni, nec id requiritur ad Ecclesiæ defensionem. Immo etiam vix inuenitur aliquis pius Imperator, qui hoc iure sibi cõcesso vti voluerit, & è contrario existat aperta renuntiatio huic iuri facta à Ludouico Caroli filio can. Ego Ludouicus, dist. 63. & ab Othone I. can. Constitutio, eadem distinctione. **QUINTA** denique reperitur; nam quod sunt Canonici in alijs vrbibus, id sunt Presbyteri & Diaconi Cardinales in vrbe.

CAPVT X.

Octaua Propositio.

SI nulla exstaret Pontificia constitutio de electione summi Pontificis; vel casu aliquo omnes electores à iure designati, id est, omnes Cardinales simul perirent, ius electionis ad Episcopos vicinos & Clerum Romanum pertineret, cum dependentia tamen aliqua à Concilio generali Episcoporum.

In hac propositione non videntur omnes conuenire; quidam enim existimant, secluso iure posituo, ius eligendi deuolui ad Cõcilium Episcoporum, vt Caietanus tractat. de potestate Papæ & Concilij, c. 13. & 21. Franciscus Victoria relect. 2. q. 2. de potestate Ecclesiæ. Alij, vt refert Syluester verbo Excommunicatio, 9. §. 3. docent, ad Clerum Romanum pertinere ius eligendi in illo casu. Sed cõciliari possunt hæc duæ opiniones. Nam ad Episcoporum Concilium pertinet sine dubio primaria auctoritas eligendi in illo casu; siquidem, mortuo Pontifice non est in Ecclesia vlla maior auctoritas, quam generalis Concilij: & si Pontifex non esset Episcopus Romanus, nec alicuius particularis loci, sed solum generalis Pastor totius Ecclesiæ, ad Episcopos pertineret, vel eligere successorem, vel designare ele-

dores: tamen posteaquam vnitus est Pontificatus orbis Episcopatu vrbis, immediata auctoritas eligendi in illo casu deberet ab Episcopis totius orbis permitti Episcopis vicinis, & Clericis Romanae Ecclesiae, quod probatur dupliciter.

PRIMO, quia ab omnibus Episcopis vicinis, & clericis Romanis translatus est ius eligendi ad Cardinales, qui sunt quaedam pars Episcoporum & Clericorum Romanae Ecclesiae; ergo Cardinalibus deficientibus deberet redire ius eligendi ad omnes Episcopos & Clericos Romanae Ecclesiae.

SECUNDO, quia haec est antiquissima consuetudo, vt ex Cypriano supra ostendimus, vt Episcopum tam Romanum, quam alios eligant Episcopi vicini, praesente Clero, nec vnquam est auditum, quod Episcopi aut Archiepiscopi totius orbis conuenirent ad electionem summi Pontificis, nisi in casu, in quo dubitatur, qui sint legitimi electores. Hoc enim dubium à Concilio generali explicari debet, vt factum est in Concilio Constantensi.

CAPVT XI.

De numero Ordinum Ecclesiasticorum.

SECVITVR tertia Quaestio de distinctione Clericorum, seu Ministrorum Ecclesiae; quae sanè quaestio tribus in rebus posita est. Dissentimus enim ab aduersarijs de numero, de antiquitate, & de officio Clericorum. Ac vt à numero incipiamus, Ioannes Caluinus libro 4. Institutionum, capite 4. & capite 19. & Martinus Kemnitius in Examine 23. sess. Concilij Tridentini, reprehendunt numerum septenarium ordinum, quem Catholici passim asserunt; ac docent, tres tantum esse veros ordines, Episcoporum, quos ipsi Pastores libentius vocant, Presbyterorum, quos Seniores, vel Doctores, vel Ministros verbi appellant, & Diaconorum.

Ex ceteris ordinibus simpliciter auferunt ordinem Exorcistae, reliquos agnoscunt quidem, sed neque ordines esse volunt, neque certo numero contineri. Dicunt enim, Lectores, Acolutos, Ostiarios, & similes, fuisse ministros quosdam quos pastores liberè assumebant pro necessitate Ecclesiae, id est, plures aut pauciores, prout Ecclesiae magnitudo aut paruitas requirebat. Id verò probant ex eo, quod variè à Patribus isti ordines numerantur. Et quidem Caluinus libro 4. capite 4. §. 1. Hieronymum producit testem, qui in commentario capite 19. Isaia, quinque ordines numerat, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Fideles, & Catechumènos.

Kemnitius autem testes producit; PRIMO, Dionysium Arcopagitam, qui in 5. capite Ecclesiasticae Hierarchiae, tres tantum facit ordines Pontificum, Sacerdotum & ministrorum. SECUNDO, Canones Apostolorum, vbi numerantur quinque ordines, Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, Lectorum, & Cantorum. TERTIO, Ambrosium, qui in commentatio c. ad 4. Ephes. numerat etiam quinque, sed loco Cantorum ponit Exorcistas. QUARTO, Ignatium in episto. ad Antiochenos & Epiphanium in fine Panarij, qui plures numerat, quam septem; addunt enim *κονόκους*, id est, laborantes. Addit etiam Ignatius Confessores. QUINTO, Canonistas, qui apud Gratianum dist. 23. & 25. addunt Psalmistam: *Non igitur*, inquit,

A Kemnitius, *Catholicum dogma est, de septem illis ordinibus.* Haec illi.

Porro Catholici certum ac statum numerum esse volunt eorum, qui propriè ordines Clericorum nominantur. est autem obseruandum, duobus modis accipi solere apud auctores ordinem Ecclesiasticum, vno modo propriè, alio modo communiter. Propriè illi dicuntur ordines, qui certo ritu sacro & solenni conferuntur ab Episcopo, & ad certum ministerium sacrificio diuino exhibendum referuntur. Qua ratione septem duntaxat ordines numerantur, videlicet, Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus, Acolutus, Lector, Exorcista, & Ostiarius. Etsi enim Episcopus & Presbyter distinguuntur, tamen quantum ad sacrificium, idem omnino ministerium exhibent, proinde vnum ordinem, non duos faciunt, licet etiam Lector, & Cantor, seu Psalmista.

B Quare Cornelius Papa in episto. ad Fabianum apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. dicit, in Ecclesia Romana suo tempore, id est, ante annos M. CCC. fuisse Presbyteros XLVI. Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolutos XII. Exorcistas cum Lectoribus, & Ostiarijs LII. vbi nullam facit mentionem Cantorum, vel laborantium, vel aliorum quos alij numerant, quia nimirum illi nec habent propriam ordinationem, nec referuntur distincta ratione ad sacrificium.

C In Concilio item Rom. sub Syluestro, cap. 3. numerantur ijdem septem ordines. In Concilio autem Carthag. IV. can. 2. & sequentibus, praeter ordines iam nominatos, in epist. 5. Cornelij, & in Concilio Rom. additur vltimo loco Psalmista, seu Cantor, sed ibidem Conciliū non monet, Psalmistam ordinari ab Episcopo, sed etiam sine licentia Episcopi, sola iussione Presbyteri, posse officium canendi suscipere. Isidorus lib. 7. Etymol. cap. 12. & in epist. ad Ludifredum; Rabanus lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 6. & sequentibus; Amalarius lib. 2. de officijs Ecclesiastic. cap. 7. & sequentibus; Hugo de sancto Victore lib. 2. de Sacramentis, part. 3. c. 5. eosdem septem ordines numerant, & explicant. Idem facit Magister sent. quem omnes Theologi sequuntur in 4. dist. 24.

D Denique eosdem numerat Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & Tridentinum sessio. 23. capite 2. & Ecclesiae vsus idem testatur; non enim alij ordines praeter istos conferri solent: Nam prima tonsura non est ordo, cum nullum habeat officium annexum, sed est praeparatio ad ordines, vt Catechismus ad Christianismum.

E Communiter autem dicuntur Ordines illi omnes qui quomodocunque dedicantur diuinis obsequijs, etiam si non referantur ad sacrificium, & hoc modo etiam Monachi, virgines, & viduae Deo sacratae, nec non laborantes in sepeliendis defunctis, ordines aliquando dicuntur à Patribus; nam de ordinatione Monachi scribit Dionysius capite 6. Ecclesiasticae Hierarchiae; de ordine verò laborantium in sepeliendis mortuis, Epiphanius in Compendiaria doctrina: Habebatur enim actio quaedam religiosa, sepultura mortuorum. De ordine Diaconissarum, virginum, aut viduarum, quae seruebant Ecclesiae in instructione mulierum, quae baptizandae erant, idem Epiphanius ibidem.

Ex his autem facile erit explicare loca, quae ab aduersarijs afferuntur contra numerum septenarium ordinum. Ac PRIMVM, ad locum Hieronymi, à Caluino adductum respondeo S. Hieron. eo loco non loqui de ordinibus Clericorum, sed de ordini-

bus Christianorum, ideo ponit primò loco Clericos, deinde Laicos, quos fideles vocat, vltimo Cathecumenos: Porro ex Clericis nominat tres tantum id est, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, quia volebat perficere numerum quinarium; Explicabat enim illud Esaiæ: *Erunt quinque ciuitates in terra Ægypti loquentes lingua Chanaanitide*, ac per eas ciuitates Ecclesiam Christianam intelligi volebat. Itaque ad perficiendum quinarium numerum, ex omnibus Clericis tres primos posuit, in quibus omnes alij continentur, quos idem Hieronymus alibi distinctè ponit: Nam Subdiaconorum meminit in epist. 91. in primis verbis, Acolutorum meminit ac Lectorum in epist. 2. ad Nepotianum: Denique Exorcistarum & Ostiariorum in comment. ca. 2. epist. ad Titum in postremis verbis.

Ad Locum Dionysij, à Kemnitio productum, respondeo, Dionysium non voluisse exponere numerum ordinum, sed numerum Hierarchiarum. Tres enim sunt Hierarchiæ in Ecclesia militante, vt etiam tres sunt in Ecclesia triumphante; Prima est Pontificum; Secunda Sacerdotum, Tertia Diaconorum. Diaconi enim, etiamsi ministri dicuntur & sunt, si comparentur ad Sacerdotes: tamen sunt etiam Principes, & Præsules, si comparentur ad plebem, & ideo dicuntur Hierarchiæ: Ordines autem inferiores non præsunt populis, sed tantum ministrant Diaconis, & Sacerdotibus.

Quod autem Diaconi præsint, docent Ignatius in epist. ad Trallianos: *Subiecti, inquit, estote Episcopo, similiter & Presbyteris, atque Diaconis.* Item Hieronymus in cap. 2. ad Titum: *Non solum, inquit, Episcopi, Presbyteri & Diaconi debent magnopere providere, vt cunctum populum, cui præsidiēt, cōuersatione, sermone, ac scientia precedant, verum & inferior gradus, Exorcista, Lectores, Adiui, & omnes omnino, qui domui Dei seruiunt.* Docet id etiam Ioannes Chrysostomus, qui homil. 83. in Matt. Diacono suadens, vt Imperatorem arceat à communionē, si indignè adeat: *Cohibe, inquit, & coerce, maiorem tu illo habes potestatem.* Et hæc etiam ratio est, cur Episcopi ordinari assumerentur ex Presbyteris, aut Diaconis Ecclesiæ, non ex inferioribus ordinibus vt patet ex Leone, epist. 84. ad Anastasium, ca. 6. quam etiam puto causam esse, cur in Romana Ecclesia soli Episcopi, Presbyteri, & Diaconi sint Cardinales.

Ad locum ex Canonibus Apostolorum respondeo, Clementem in canonibus Apostolorum nunquam voluisse omnes ordines numerare, sed data occasione, modo vnum, modo alium ordinem nominasse; eundem autem Clementem plures ordines agnouisse, perspicuum est ex can. 15. vbi dicit: *Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum, &c.*

Ad testimonium Ambrosij respondeo, Ambrosiū in comment. capituli quarti ad Ephesios, solū quinque ordinum mentionem fecisse, quia volebat de ordinibus explicare verba illa Pauli; Alios dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores & Doctores, & quia Paulus solum quinque nomina posuit, idcirco conatus est etiam ipse quinque ordines numerare: Itaque per Apostolos intellexit Episcopos, per Prophetas Presbyteros, per Euangelistas Diaconos, per Pastores Lectores, Doctores, vel, vt ipse legit, Magistros, Exorcistas.

Ad testimonium Ignatij & Epiphaniij respondeo, illos Patres numerasse non solum ordines propriè dictos, sed etiam alios.

Ad testimonia Canonistarum respondeo, illos facere nouem ordines, quia distinguunt Episcopum

à Presbytero, & Lectorem à Cantore, quod Theologi non faciunt, sed in re non est dissensio. Theologienim solum considerant ordines, vt se habent ad sacrificium; quomodo (vt diximus) Episcopus & Presbyter; Lector & Cantor non distinguuntur; Canonistæ autem considerant ordines, vt Hierarchiam constituunt, & idcirco rectè distinguunt Episcopum à Presbytero, atque hæc de primo.

CAPVT XII.

De antiquitate Ordinum.

IOANNES Calvinus, de Ordinum, præcipuè minorum, antiquitate ita loquitur lib. 4. Instit. cap. 19. §. 27. *Primitiua, inquit, Ecclesia incogniti fuerunt, & multis postea annis excogitati.* Sed falsam esse hanc Caluini sententiam testantur Clemens, & Ignatius, Apostolorum discipuli: Vterque enim eorum Ordinum meminit Clemens lib. 8. constit. omnium ferè Ordinum etiam minorum ritus declarat. Ignatius autem in epist. ad Antiochenes ita concludit: *Saluto, inquit, sanctum Presbyterum vestrum, saluto sanctos Diaconos, saluto subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas.*

Ad hæc, tempore S. Cypriani, omnes ordines erant in Ecclesia, nec tamen tunc cœperunt: Nam vt de re antiqua, & vbique recepta loquuntur auctores illius temporis, qui sanè non multum aberant ab Apostolicis temporibus, Cyprianus libr. 2. epist. 10. *Exemplaria, inquit, eadem nunc quoque per Metitium Hypodiamonum à me missum, & Nicephorum Acolutum transmissi.* Libro 2. epist. 5. & lib. 4. epist. 5. scribit se ordinasse Lectores Aurelium, & Celerinum lib. 5. epist. 14. *Presbyter, inquit, de Clero, & Exorcista, & Lector Lucianus scripsit.*

Eodem tempore scripsit epistolam sanctus Cornelius ad Fabianum Antiochenum, ex qua hæc sunt verba apud Eusebium lib. 6. hist. Eccles. c. 33. *Is ergo qui Euangelium vendicabat, nesciebat, in Ecclesia Catholica vnū Episcopum esse debere, vbi videbat esse Presbyteros XLV I. Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolutos XLII. Exorcistas, & Lectores cum Ostiarijs LII.* Omitto Concilium Laodicenum, canone 24. & Carthaginensē IV. canone 2. & sequentibus, in quibus omnium Ordinum mentio fit, quorum hoc celebratum est ante annos M. C. illud ante annos M. C. C. ex quibus satis colligitur rem esse longè antiquiorem, quàm putet Calvinus.

CAPVT XIII.

De officijs Ministrorum.

RESTAT officium, in quo etiam non parum à nobis Kemnitius, & Calvinus dissentiant. Dicamus de singulis seorsim. Exordium in Ecclesia sumitur à prima tonsura, quæ quidem non est ordo, cum nullum habeat certum officium annexum: sed est quædam dispositio, ac præparatio ad Ordines; Profitentur enim se ordinibus iniciandos, & à saculi negotijs ad militiam Ecclesiasticam transituros, qui ita tondentur. Porro de ritu tonsuræ & rasuræ erit infra propria disputatio.

PRIMVS igitur ordo, Ostiariorum est, de quo Ordine ferè conuenimus: Fatetur enim Calvinus lib. 4. Instit. ca. 4. §. 9. Officium Ostiariorum apud veteres fuisse aperire, & claudere fores Ecclesiæ,

proinde curam habere ipsius templi; ceterum postea libro eodem, cap. 19. §. 27. reprehendit, quod solenni ritu Ostiarios ordinent Episcopi apud nos. Existimat enim ipse non esse certum ordinem Ecclesiasticum, sed officium tantum quale est eorum, qui Ianitores sunt in profanis domibus. At nihil ipse affert, quod sententiam suam probet: Nos autem habemus testimonia supra citata, in quibus Ostiariorum Ordo inter Ordines Ecclesie numeratur: ac præterea in Concilio Carthaginensi IV. canone 9. præscribitur forma, & ritus ordinandorum Ostiariorum, & est ille ipse quo nunc vititur Ecclesia: *Ostiarins, inquit, Concilium, cum ordinatur postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conseruari, ad suggestionem Archidiaconi tradat ei Episcopus claves Ecclesie de Altario dicens, Sic age quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus reconduuntur.* Itaque Calvinus dum hæc ridet, non solum modernis Papiſtas, vt ipse loquitur, ridet, sed etiam Ecclesiam Catholicam, quæ est, & quæ erat in Christo ante annos M C.

SECUNDVS est ordo Lectorum, quorum officium erat legere ex pulpito in Ecclesia quidquid legendum ex utroque Testamento; nam etiam Euangelia legi à Lectoribus consueuisse, testatur Cyprianus libro 2. epist. 5. vbi loquens de Aurelio ordinato Lectore: *Nihil, inquit, magis cõgruit voci, quæ Dominum gloriosa predicatione confessus est, quam celebrandis diuinis lectionibus personare, & post sublimia verba, quæ Christi martyriū proloquuta sunt, Euangeliū legere, vnde martyres fiunt.* Hæc ille. Credibile tamen est, Lectoris officium non fuisse, vt legeret Euangelium tempore sacrificij, (id enim Diaconorum fuisse paulo post ostendemus) sed solum extra illud tempus.

Calvinus fatetur quidem hoc fuisse officium Lectorum lib. 4. c. 4. Instit. §. 9. Sed dicit non fuisse gradum, neque ordinem certum in Ecclesia, sed solum solitos Episcopos quibusdam ex domesticis suis ministris iniungere, vt in Ecclesia legerent Scripturas, vt eo modo innotescerent plebi, & discerent ferre conspectum hominum.

At non solum Concilium Carthaginense IV. can. 8. præscribit ritum solemnem ordinandi Lectores, sed etiam S. Cyprianus lib. 2. epist. 5. lib. 3. epist. 22. & lib. 4. epist. 5. aperte significat, Lectoratum fuisse ordinem, & gradum in Ecclesia: nam passim vocat gradum, & honorem Ecclesiasticum. Item dicit Celerinum initio ex humilitate refugisse eum gradum, sed tandem diuina reuelatione admonitum acquiescisse. Ad hæc excusat multis verbis, quod quosdam ordinauerit Lectores, urgente necessitate sine consilio, & consensu expresso Cleri. Denique dicit, se prius quandam Saturnum nomine fecisse Clero proximum, quod ei permisisset in Paschate legere in Ecclesia, cum ordinatus non esset: deinde verò eum in Clerum cooptasse, atque ad ordinem Lectoris promotuisse. vbi vides aliud esse legere in Ecclesia, quod solum Calvinus agnoscit: aliud verò promoveri ad ordinem Lectoris.

TERTIVS ordo Exorcistarum est, ad quorum officium pertinet, exorcismos Ecclesie legere super Energumenos, & eo modo preparare illos, vt sacrificij diuini participes fieri possint. Olim siquidem, quia frequentissimè dæmones pellebantur de corporibus humanis, cõcurrerant plurimi Energumeni ad Ecclesiam, ita vt essent quasi greges Energumenorum, ac propterea iste ordo institutus fuit.

Fuisse reuera ordinem certum Ecclesiasticum Exorcistarum, & non solum donum, & gratiam gratis datam, vt vult Calvinus, patet ex testimonijs su-

præ citatis, Ignatij in epist. ad Antiochenos, Cornelij Papæ in epist. ad Fabianum, apud Eusebiū lib. 6. hist. c. 33. & Cypriani lib. 5. epist. 14. Concilij Romani sub Syluestro can. 2. & Concilij Laodicensi can. 24. vbi Exorcista inter ordines numeratur, sed præcipue id ostenditur ex Concilio Carthaginensi IV. canon. 7. vbi sic legimus: *Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt Exorcismi, dicente sibi Episcopo: Accipe, & commenda memoria, & habito potestatem imponendi manum super Energumenum, siue baptizatum, siue catechumenum.* Concilium item Laodicenum can. 26. prohibet, ne quis exorcizet neque publicè, neque priuatim, nisi ab Episcopo ad eum ordinem prouectus sit.

Ex quibus Concilij intelligimus, quàm aperte mentiatur Calvinus, cum ait lib. 4. Instit. c. 19. §. 24. *Fingitur illis Exorcistis potestas data imponendi manus super Energumenos.* Quomodo enim fingimus, quod ex tam antiquis Concilij cõprobamus? Adde etiam testimonium Sulpitij, qui in libro de vita D. Martini, c. 4. ita scribit: *Tentauit Hilarius imposto Diaconis officio sibi Martinum arctius implicare, & ministerio vincire diuino, sed cum sapissimè resistisset, indignum se esse vociferans, intellexit vir altioris ingenij, hoc eum modo posse cõstringi, si id ei officij imponeret, in quo quidam locus iniurie videretur: itaque Exorcistam eum esse præcepit, quam ille ordinationem ne despexisset tanquam humiliorem, videretur, non repudiavit.*

QUARTVS ordo Acolutorum est, quorum id est, proprium, vt cum cereo accenso sequantur Diaconum ad locum Euangelij: & vrceolos, atque ampullas ad sacrificium preparant, ac Subdiacono porrigant. Inde enim dictus est Acolutus, quasi pedissequus ab ἀκολούθησας, quod est sequor, & etiam ceroferrarius à gestando cereo.

Hic verò Calvinus risum tenere non potest, sic enim ait lib. 4. Instit. cap. 19. §. 23. *Sed, inquit, in primis spectabilis est arguita, quæ in Acoluti nomine Philosophantur ceroferrarium appellantes, verbo, vt arbitror, magico, certe inaudito Gentibus ac linguis omnibus.* Et supra c. 4. §. 9. *Vocabant, inquit, Acolutos, qui Episcopo in domesticis obsequijs adessent, eumque perpetuo comitantur primum honoris causa, deinde ne qua suspicio oriatur.* Hæc ille. Itaque vult Acolutos nihil aliud olim fuisse nisi Episcoporum quasi Cubicularios. At ipse quidem nullo teste probat quod dicit, proinde viderit ipse, an non finxerit Acoluti officium ex capite suo: Nos autem Acolutatam ordinem fuisse, & gradum Ecclesiasticum, probamus testimonijs plurimis supra citatis, Cornelij, Cypriani, Concilij Romani, & Concilij Carthaginensis.

Porro ad officium eius pertinuisse cereos, & vrceolos, quæ Calvinus ridet, testatur Concilium Carthaginense IV. can. 6. *Acolutus, inquit Concilium, cum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur: qualiter in officio suo agere debeat, sed ab Archidiacono accipiat ceroferrarium cum cereo, vt sciat se ad accendenda Ecclesie lumina mancipari: Accipiat & vrceolum vacuum, ad suggerendum vinum in Eucharistia sanguinis Christi.* Hæc ibi. Vbi etiam vides nomen ceroferrarij non esse magicum, neque omnibus Gentibus, & linguis inauditum, nisi tot sanctos Patres, & cum eis D. Augustinum, qui Concilio intererat, Magos, & nullius Gentis aut linguæ homines esse velis. Idem quoque nomen est apud Isidorum libro 7. etymolog. capite 12. apud Amalarium libro 2. capite 10. apud Rabanum libro 1. de Instit. Clericorum, cap. 9. apud Hugonem lib. de Sacramentis, par. 3. c. 5. & apud alios multos, qui nec Magi erant, nec vllius Gentis aut linguæ.

QVINTVS ordo Subdiaconorū est, ad cuius officium propriè pertinet ministrare Diacono in sacrificio, ac propterea dum ordinatur, accipit calicem vacuum, & patenam, vt habemus in Concilio Carthaginensi IV. can. 5. & in Concilio Toletano IV. can. 27. Eiusdē est epist. B. Pauli ad Missam legere, vt Concilium Remense canone 4. docet. Meminerunt huius ordinis omnes auctores supra citati. Proinde falsum est, quod scribit Caluinus libro 4. Institut. cap. 4. §. 5. Subdiaconorum officium nihil aliud fuisse, nisi iuuare Diaconos in elemosynis distribuendis, pauperibusque curandis.

SEXTVS ordo Diaconorum est, quos oblationibus colligendis, & operibus Ecclesiæ administrandis præpositos fuisse, inter Catholicos, & hæreticos constat: id enim testantur acta Apostolorum, cap. 6. Idem patet ex Leone in sermone de sancto Laurentio: ex quo officio fortasse factum est olim, vt Diaconi insolescerent aduersus presbyteros: semper enim officia pecuniaria adamata præ cæteris fuisse videntur. Reprehendunt Diaconorum arrogantiam Concilia nonnulla, Nicænum can. 14. Laodiceum canon. 20. & Toletanum IV. canone 38. Item patres Cyprianus libro 3. epistola nona, Hieronymus in epistola 85. ad Euagriū, & libro 14. in Ezechielem exponens caput 48. & Bernardus lib. 4. de consideratione.

Sed præter hoc officium habebant etiam Diaconi alia nonnulla, quæ aduersarij non agnoscunt. PRIMIO, Diaconorum erat Sacerdoti sacrificanti assistere, ac ministrare, & populo distribuere Eucharistiā: ac propter sacrum hoc ministerium, potissimum sacram ordinationem accipiunt. Videmus enim Act. 6. per impositionem manuum ordinari Diaconos, qua sacra cæremonia non est credibile Apostolos vsuros fuisse, si solum Ministerium mensarum Diaconis committere voluissent; antea enim viduæ ministrabant mensis, nec tamen certo ritu ordinabantur.

Præterea Clemens lib. 2. c. 14. Constituit, significat Diaconos Sacerdoti ministrare solitos in sacrificij oblatione: quod etiam apertè docet Cyprianus in sermone 6. qui est de lapsis. Idem cognoscimus ex historia sancti Laurentij, apud Ambrosium li. 1. de officijs c. 14. Inducit enim sanctum Laurentium filio loquentem ad D. Sixtum. *Quo progredieris sine filio pater? Quo Sacerdos sancte sine Diacono properas? Tu nunquam sine ministro sacrificiū offerre consueueras.* Et infra: *Cui commisisti consummandorū consortium sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas?* Idem patet ex liturgia Chryostomi, & ex hom. 83. super Matthæum. Idem ex S. Gregorio, qui in epistola ad Leandrum, quæ præfigitur libris eius in Iob, nihil aliud Diaconatum, nisi sacri altaris ministerium vocat: Denique Isidorus, Rabanus, Amalarius, Hugo, & alij supra citati, qui describūt officia omnium ordinum, hoc docent, quod nos diximus.

SECVNDO, diaconorum erat tempore sacrificij Euangelium legere: Id testatur præter supra dictos auctores S. Hieronymus in epist. 48. ad Sabinianū: *Tu, inquit, exanguis & pallidus, vt suspicione omni careres, Euangelium Christi, quasi Diaconus lectuabas.* Testatur etiam S. Gregorius in Synodo Romana, quæ habetur lib. 4. epist. c. 88. vbi prohibet, ne diaconi cantent in Ecclesia, excepto Euangelio, tempore sacrificij; Idem etiam testantur concilia antiqua, Vafense canon. 4. & Remense canon. 5.

TERCIO, diaconorum erat baptizare, prædicare, reconciliare publicos pœnitentes, Eucharistiā deferre, & præbere laicis, ac breuiter omnia facere,

quæ Episcopi & presbyteri faciunt, excepta consecratione corporis Domini, & ordinatione Clericorum, & alijs officijs, quæ requirunt potestatem ordinis, nam diaconos baptizare posse, patet exemplo Philippi diaconi. Act. 8. vnde Tertullianus in lib. de Baptismo: *Fus, inquit, dandi Baptismum summus Sacerdos habet, debinc etiam Presbyteri, & Diaconi.* Posse item diaconos prædicare, docet exemplum Stephani & Philippi diaconorum, Acto. 7. & 8. Item exemplum sancti Vincentij Martyris, qui cum diaconus esset, prædicabat tamē, vt Augustinus testatur serm. 2. de S. Vincentio.

Denique Gregorius li. 4. epist. c. 88. docet, ad diaconum etiam pertinere officium prædicationis, & ipsum etiam Gregorium adhuc diaconum prædicasse testatur Ioannes diaconus in eius vita lib. 1. ca. 41. Rursus diaconos aliquando reconciliare solitos pœnitentes in absentia Episcopi, & presbyterorum, docet Cyprianus libro 3. epist. 17. Item Eucharistiā præbere laicis in absentia presbyterorum posse diaconos, docet Concilium Nicænum canone 14. Testatur item Iustinus in Apologia secunda extremo, diaconos deferre solitos Eucharistiā ad absentes.

Est tamen obseruandum, hæc omnia, ac præcipuè officium prædicandi, propria Episcoporum esse, ita vt ne presbyteris quidem prædicare liceat, nisi ex Episcopi mandato, aut consensu. Episcopi enim propriè Apostolis succedunt, Apostoli autem sunt, qui Acto. 6. dicunt: *Non est bonū nos derelinquere verbum Dei & ministrare mensis.* Scribit etiam Possidonius in vita B. Augustini ca. 5. Valerium Episcopum concessisse S. Augustino presbytero suo prædicandi potestatem, quod ipse cum Græcus esset, minus commodè Latino populo prædicare posset. Legimus quoque in Concilio Vafensi. II. can. 2. factam ab Episcoporum Concilio presbyteris potestatem prædicandi. Ibidem præcipitur etiam vt diaconi, quando non est presbyter, qui prædicet verbum, Homilias sanctorum Patrum loco concionis recitent.

SEPTIMO ordo, Sacerdotum est, de quo grauis controuersia inter nos, & hæreticos versatur, quæ in sequenti capite disputanda est.

CAPVT XIV.

De distinctione Episcopi & Presbyteri.

EXISTIT igitur quæstio; *Sit ne presbyter idem omnino quod Episcopus, ac præsertim iure diuino.* Fuit antiqua hæresis Aërij teste Epiphano hæresi 75. & Augustino li. de hæresibus, c. 53. nihil interesse inter Episcopum & presbyterum; quæ hæresim propterea ille videtur excogitasse, vt seipse consolaretur, quod Episcopus factus non esset, vt apertè significat Epiphanius. Eandē hæresim postea sequutus est Ioānes Vviclesus, teste Thoma Vvaldēsi li. 2. doctrin. fidei, art. 3. c. 60. & nostris temporibus Lutherani & Caluinistæ, siquidem Ioannes Caluinus li. 4. Institut. c. 4. §. 2. sic loquitur: *Quibus docendi munus iniunctū erat, eos omnes nominabant presbyteros, illi ex suo numero in singulis ciuitatibus vnū eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi, ne ex æqualitate, vt fieri solet, dissidia nascerentur; neque tamē sic honore, & dignitate superior erat Episcopus, vt dominium in collegas haberet, sed quas partes habet Consul in senatu, vt referat de negotijs, consulendo, monendo, hortando, alijs præcat, auctoritate sua totam actionem regat, & quod decretum communi consilio fuerit, exequatur. Id muneris sustinebat Episcopus*

copus in presbyterorum cœtu; atque id ipsum pro temporum necessitate fuisse humano consensu induendum, fatentur ipsi veteres. Hæc ille. Non dissimilia habent Martinus Kemnitius in examine session. 23. Cœcilij Tridentini. Nec non & Erasmus annotatione ad 4. capitulum. ad Timotheum.

At Ecclesia Catholica distinctionem agnoscit, ac docet iure diuino Episcopatum presbyterio maiorem esse, tum ordinis potestate, tum etiam iurisdictione: sic enim loquitur Cœcilium Trident. session. 23. c. 4. *Proinde sacrosancta Synodus declarat præter cæteros Ecclesiasticos gradus Episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem præcipuè pertinere, & positos, sicut Apostolus ait, à Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, eosque presbyteris superiores esse, &c.* Et canon. 6. *Si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse hierarchiam diuina ordinatione institutam, qua constat ex Episcopis, presbyteris, & Ministris, anathema sit.* Et can. 7. *Si quis dixerit Episcopos non esse presbyteris superiores, &c. anathema sit.* Eandem sententiam docent, & defendunt Theologi Doctores apud Magistrum in li. 4. sent. distin. 24. & S. Thom. in 2. 2. quæst. 184. art. 6.

Nos igitur omnia illa quæstione, quæ ad disputationem de Sacramento pertinet; Sitne vnus ordo, vnūve Sacramentum Episcopatus, & presbyterij, aut duo: tria demonstrare conabimur. **P R I M O**, iure diuino maiorem esse Episcopum presbytero, quod attinet ad ordinis potestatem. **S E C V N D O**, maiorem esse etiam quantum ad iurisdictionem. **T E R T I O**, Episcopos in veteri Ecclesia non fuisse in cœtu presbyterorum, quasi Consules in senatu, sed quasi Reges ac Principes in cœtu Consiliariorum.

Quod ad **P R I M V M** attinet, facillè probari potest, Episcopum maiorem esse presbytero, quantum ad ordinis potestatem, idque iure diuino; Nam solus Episcopus ordinare potest presbyteros, & eo modo generare Patres Ecclesiæ; vt Epiphanius ratiocinatur aduersus Aërium: Presbyteri autem ordinare non possunt, sed solum baptizare, & eo modo filios Ecclesiæ generare, id autem ita esse docet Damasus in epist. 3. Item Concilium Antiochenum c. 10. & Anciranū can. 12. Epiphanius hæresi 75. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius, in 3. & 4. c. 1. ad Timotheum. Item sanctus Hieronymus in epist. 85. ad Euagrium: *Quid facit, inquit, Episcopus excepta ordinatione, quod presbyter non faciat?* Denique S. Leo epist. 88. idem docet & Ecclesiæ consuetudo. Nunquam enim est auditus, quod presbyteri presbyteros aut Diaconos, nedum Episcopos ordinauerint.

Esse autè ex iure diuino, vt soli Episcopi ordinent, inde colligitur, quod habeatur irritum, si quid in ea re fecissent, qui veri Episcopi non erant. Sic enim scribit Gregorius III. in epist. ad Bonifacium: *Presbyteri quos reperisti, si incogniti fuerint viri illi, qui ordinant, & dubiū est eos Episcopos fuisse, aut qui eos ordinauerint, si bona actionis, virique Catholici sint, & ipsi presbyteri in ministerio Christi, de sancta lege edocti, ab Episcopo suo benedictione presbyteratus suscipiant, & cōsecrentur, & sic ministerio sacro fungantur.* Et ante eum Damasus in epist. 3. loquens de Chorepiscopis, qui cū solum presbyteri essent, Pontificum more ordinare audebant: *Vacuū, inquit, est & inane, quidquid in prædicto sacerdotij summi egerit ministerio.* At certè si iure diuino presbyteri ex ipsa sua ordinatione, id est, ex caractere suo sacerdotali haberent, vt ordinare possent, nõ esset irritum quod facerent, tametsi prohibente Ecclesia facerent. Præterea cum ordinatio

A Sacramentum sit (vt etiam Calvinus admittit) & Sacramenta omnia à Deo sint instituta, certè qui maior est ordinis potestate, qua per Sacramentum ordinis accipitur, is quoque maior sit ex diuina institutione necesse est.

Idem argumentum fieri potest ex confirmatione baptizatorum, & templorum atque altarium consecratione. Constat enim solos Episcopos, vt ordinarios ministros, confirmationis Sacramentum posse conferre, nec non templa & altaria consecrare, neque id presbyteris licere, vt S. Leo docet in epist. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, & ante eum Damasus in epist. 3. de Chorepiscopis, & ante vtrumque Dionysius c. 4. & 5. Ecclesiasticæ hierarchiæ, vbi dicit solum Episcopū diuina ordinatione Christum consecrare; quin etiam videmus Actor. 8. Apostolos ipsos, quibus Episcopi succedunt, missos, vt per manus impositionem darent Spiritum sanctum iam baptizatis.

Quod ad **S E C V N D V M** attinet de potestate iurisdictionis, Episcopos iure diuino presbyteris esse maiores. Probamus **P R I M O** ex figura Testamenti veteris, quanquam hoc argumentum, vt etiam sequens de distinctione Apostolorum & discipulorum, probat etiam de potestate ordinis; nam in Testamento veteri erat vnus summus Sacerdos Aaron, & qui succedebant; erant præterea minores Sacerdotes, omnes videlicet filij Aaron, & qui ab illis descendebant ac denique erant Leuitæ cæteri qui à Leui originem ducebant, sed non per Aaronem. Constat autem iure diuino fuisse distinctos hos tres gradus, Pontificum, Sacerdotum, & Leuitarum; ita vt Pontifex maior esset Sacerdotibus, & Sacerdotes Leuitis; nam consecrationes eorum distinctæ erant & vestes, & officia, vt patet Exod. 28. & 40. Leuit. 8. & Numeri 3. 4. & 20.

Quod autem iurisdictionis penes Pontificem esset, non autem penes cœtum minorum Sacerdotum, patet ex libro Deut. c. 17. *Qui superbiert nolens obedire Sacerdotis imperio, ex sententia iudicis moriatur.* quod etiam fatentur Centuriatores Magdeburgen. Cent. 1. lib. 1. c. 7. col. 257. *In Ecclesia, inquit, populi Iudaici vnus tantum erat lege diuina Sacerdos summus, quem omnes cogebantur agnoscere, ei que parere.* Idem quoque fatetur Calvinus lib. 4. Instit. c. 6. §. 2. *Jlic, inquit, vnum Antistitem præfecit, quem omnes respicerent, quo melius in vnitatem continentur.* At Episcopi id sunt in Ecclesia, quod erant Pontifices in testamento veteri, id presbyteri apud nos, quod illic minores Sacerdotes, vt etiam id Diaconi nostri, quod illorum Leuitæ, vt docent Damasus in epist. 3. de Chorepiscopis, Hieronymus in epist. ad Euagrium 85. Leo epistola ad Episcopos Germaniæ & Galliæ 88. Concilium Hispalense II. can. 7. & alij permulti grauissimi auctores.

Et sanè nulla ratio permittit, vt distinctior fuerit hierarchia in Testamento veteri, quam in nouo, cum illud vmbra, istud imago compararetur ab Apostolo ad Hebr. 10. Sequitur igitur, vt sicut in Testamento veteri iure diuino Pontifices Sacerdotibus minoribus auctoritate præstabant, ita etiam Episcopi in Ecclesia presbyteris præstant.

S E C V N D O, probatur hoc idè ex distinctione Apostolorum & discipulorum LXX. Nam Episcopos Apostolis succedere, presbyteros autem septuaginta discipulis, docent constanter omnes Patres. Vide concilium Neocæsariense can. 13. Damasum in epist. 3. de Chorepiscopis, Anacleum epist. 2. Hieronymum in epist. ad Marcellam de erroribus Montani, Augustinum tract. in Psal. 44. Leonem epist. 88.

Iſidorum l. 2. de diuinis officijs; Bedam in caput 10. Lucae, & alios. Porro Apoſtolos iure diuino maiores fuiſſe diſcipulis ſeptuaginta, ſatis aperte colligitur. Primū ex inſtitutione diſtincta, & diuerſa; Apoſtolos enim ſolum duodecim Dominus eſſe voluit, Luca ſexto, & eos ſemper ſepe ſecum habebat, ac priuati inſtituebat; Diſcipulos autem LXXII. Luca 10. inſtituit. Præterea Io. 20. ſolis Apoſtoliſ dixit: *Sicut miſiſt me Pater, & ego mitto vos.* Denique Act. 1. Cūm ex Iudæ apoſtaſia numerus duodenarius imminutus eſſet, aſſumptus eſt Matthias, nec ſine ſolenni quadam cæremonia, cūm tamen eſſet ille antea ex numero diſcipulorum.

TERTIO, probatur hoc idem ex illis Domini verbis Matthæi 24. *Fidelis ſeruus & prudens, quē conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam.* Hæc enim verba ſanctus Hilarius & cæteri Patres in hunc locum, de Episcopis dicta eſſe volunt; ex quo intelligimus ipſo Domino inſtituente, Episcoporum propriam eſſe curam, & gubernationem Eccleſiæ, quo etiam pertinet locus ille Actor. 20. *Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Episcopos, regere Eccleſiam Dei.*

QUARTO, probatur ex antiquitate, nam ſi iure humano Episcopi Presbyteris præſent, inueniretur certe principiū aliquod huius inſtitutionis poſt Apoſtolica tempora. At ipſo tempore Apoſtolorum is erat Eccleſiæ uſus, vt Presbyteri Episcopis ſubeffent; nam 1. Timoth. 5. Apoſtolus ita ſcribit: *Aduerſus presbyterum accuſatione noli recipere, niſi ſub duobus, aut tribus teſtibus.* Vbi videmus Episcopum Apoſtolorum tempore iudicem presbyterorum, proinde verum Principem, ac ſuperiorem.

Item Ignatius Apoſtolorum diſcipulus in epiſt. ad Philadelphienses ita ſcribit: *Boni ſunt Sacerdotes, & ſermonis Miniſtri; melior autem eſt Pōtifex, cui credita ſunt ſancta ſanctorum, cui ſoli commiſſa ſunt ſecreta Dei.* Clemens quoque Ignatij æqualis, in Apoſtolorum canonibus canon. 40. *Presbyteri, inquit, & Diaconi præter Episcopū nihil agere pertentent; nā Domini populus illi commiſſus eſt, & pro animabus eorū hic redditurus eſt rationē.* Denique Dionyſius Areopagita Pauli Apoſtoli diſcipulus c. 5. Eccleſiaſt. hierarch. deſcribēs hierarchiā diuinitus inſtitutā; primo loco Pōtifices, ſecūdo Sacerdotes, tertio Miniſtros ponit. Irenæus, qui proximus Apoſtolicis temporibus fuit li. 3. c. 3. *Habemus, inquit, annumerare eos, qui ab Apoſtoliſ inſtituti ſunt Episcopi, & ſucceſſores eorū. Nam ſi recōdita myſteria ſciſſent Apoſtoli, quæ ſeorſim & latenter ab reliquis perfectos docebant, iſs vel maxime traderēt ea quibus etiam ipſas Eccleſias commiſſitebant, &c.* Vbi Episcopis dicit commiſſas eſſe Eccleſias, vt Apoſtolorū ſucceſſoribus. Tertullianus antiquiſſimus Latinoꝝ, in libro de Baptiſmo: *Ius habet, inquit, dandi Baptiſmum ſummus Sacerdos. qui eſt Episcopus, debino presbyteri, & Diaconi, ſed non ſine Episcopii facultate.*

Quantum ad TERTIVM, quod Episcoporum auctoritas non ſit in cœtu presbyterorum, quaſi Conſulis in ſenatu, ſed vt Principis in Concilio Conſiliariorum ſibi ſubiectorum, primum colligitur ex teſtimonijs iam citatis beati Pauli, in epiſt. ad Timotheum, Clementis, Irenæi, Tertulliani; deinde ex Concilijs. omnia ſiquidem Concilia, tum generalia, tum prouincialia, etiam antiquiſſima, quorum meminit Euſebius lib. 5. hiſt. cap. 23. & 25. à ſolis Episcopis celebrata ſunt.

Conſtat autem in Concilijs maximè exerceri iuriſdictionem, cum leges in eis ponantur, & pœnæ præuaricatoribus decernantur: Item ex eo, quod multis in locis legimus, Presbyteros ab Episcopis

excommunicatos. nuſquam autem Episcopos à Presbyteris. Vide Concilium II. Carthaginense, can. 8. & 9. Denique ex eo, quod ſoli Episcopi ſolum, ſive thronum habent in Eccleſia, quod eſt poteſtatis indicium, vnde & imperare Principum more dicuntur à Patribus. Vide Chryſoſtomum in libro de ſacerdotio, Ambroſium in libro de dignitate ſacerdotali, & Gregorium Nazianzenum in oratione ad Principem iracentem, & populum timore perculſum. Sed iam obiectiones diluamus.

CAPVT XV.

Soluntur obiectiones.

PRIMO loco obijciunt teſtimonium beati Pauli, ex quo iſdem videntur eſſe Episcopi & presbyteri, Philip. 1. *Paulus & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti, omnibus ſanctis, qui ſunt Philippis, cū Episcopis & Diaconibus.* Certè hoc loco presbyteri dicuntur Episcopi; non enim in vna vrbe multi fuiſſent Episcopi, ſi Episcopi nomen ſummum aliquem Sacerdotem ſignificaret. Deinde quare non dixit Paulus, cum Episcopo, presbyteris & Diaconibus, ſi presbyteri ab Episcopis eo tempore diſtinguebantur?

RESPONDEO; Ambroſij commentarius non refert illud, cum Episcopis & Diaconibus, ad eos quibus ſcribitur, ſed ad eos qui ſcribunt, ita vt Episcopi hoc loco dicantur Paulus & Timotheus, & hic ſit ſenſus: *Paulus & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti, omnibus ſanctis, qui ſunt Philippis, cum Episcopis,* id eſt, cum Paulo & Timotheo, & eorum diaconibus, gratia vobis, & pax, &c. Sed nimis dura expoſitio videtur.

Epiphanius in libro de hæreſibus, hæreſi ſeptuageſima quinta, dicit Paulum ita ſcribere ſolitam, quod eo tempore ob miniſtrorum penuriam multis in locis non eſſent presbyteri vlli, ſed Episcopi ſoli cum diaconibus: Poſſunt enim Episcopi etiam presbyterorum officio fungi. At hæc Epiphaniij explicatio tum haberet locum, ſi Paulus diceret, cum Episcopo & diaconibus, aut ſi non ad vnā ciuitatem, ſed ad multas ſimul ſcriberet: Sed cum ipſe ad vnā vrbe Philippenſem ſcribat, & dicat ſe ſcribere ad Episcopos & Diaconos; quomodo, quaſo, illa explicatio locum habere poteſt? Si enim in vna vrbe multi Episcopi eſſe poterant, quanto facilius vnus Episcopus, & aliquot presbyteri?

Theodoretus in commentario huius loci, & ſuſius in c. 3. primæ ad Timotheum ſcribit, Apoſtolorum tempore veros Episcopos, non Episcopos, ſed Apoſtolos dici ſolitos; presbyteros autem Episcopi nomine tunc appellari conſueuiſſe. Nam ad Romanos 16. Paulus Andronicum Apoſtolum vocat, & Philip. 2. Epaphroditum Apoſtolum Philippēſium appellat, qui videlicet Episcopi erant: poſtea tamen omiſſo Apoſtoli nomine, Episcopos, ſolum Episcopos, presbyteros autē presbyteros appellari cœpiſſe. Quæ obſeruatō Theodoretī ſi vera ſit, non ſolum obiectioni deſumptæ ex hoc loco, ſed etiam ex omnibus alijs locis ſatisfacit; ſemper enim dicere poterimus, Paulum nomine Episcoporum presbyteros accepiſſe.

Facilius eſt ſancti Ioānis Chryſoſtomi & aliorum multorum commentarius, qui docent, Apoſtolorum tempore nomina illa, Episcopus & Presbyter, communia fuiſſe omnibus Sacerdotibus, tam maioribus, quos nunc Episcopos dicimus, quam minoribus, quos presbyteros appellamus, licet res

ipsæ & potestates distinctæ essent. Itaque Paulū nomine Episcoporum complexum esse omnes Sacerdotes, ut hic sit sensus: *Paulus & Timotheus serui Jesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum Episcopis & Diaconibus*, id est, cum Sacerdotibus, & eorum Ministris.

Adde, quod videtur beatus Paulus vniuersum Clerum salutare voluisse, sed ne cogeretur singulos ordines numerare, generatim id fecit, omnes enim ordines ad duo primaria genera reuocantur, ad Sacerdotes, & Ministros, quorum illud subdividitur in duas species analogas, in summos Sacerdotes, & simplices Sacerdotes; istud verò in sex alias species, in Diaconos, Subdiaconos, Acoluthos, Lectores, Exorcistas, & Ostiarios. Quamuis autem nunc nomen Episcopi tantum principali analogato, id est, summo Sacerdoti, tribui solet, & nomen diaconi, tantum principali ministro, tamen conuenit suo modo nomen Episcopi minoribus etiam Sacerdotibus, nam & illi superintendunt, & regunt populum saltem in foro conscientia, & ex delegatione Episcopi, & nomen diaconi conuenit suo modo ordinibus etiam inferioribus, cum omnes ministrent Sacerdoti.

Altera obiectio sumitur ex cap. 1. epistolæ ad Titum, vbi sic Apostolus loquitur: *Huius rei gratia reliqui te Creta, ut constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego disposui tibi*. Et paulo infra: *Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse, &c.* quo loco videmus presbyteros Episcopos esse. Sed eadem adhiberi potest responsio, quæ ad locum superiorem adhibita est; Nomina enim eo tempore communia erant.

TERTIA obiectio sumitur ex 3. cap. prioris Epistolæ ad Timotheū, vbi B. Paulus posteaquam præcepta quædam Episcopis dederat, continuo presbyteris ommissis transijt ad diaconos; quare videtur pro iisdem habuisse Episcopos, & presbyteros.

RESPONDEO, B. Paulum generatim instruere voluisse Clerum vniuersum, ac propterea sub nomine Episcoporum comprehendisse etiam presbyteros, sub nomine diaconorum omnes inferiores Ministros; eadem enim præcepta omnibus cōueniebant.

QUARTA obiectio ex c. 4. prioris ad Timotheū vbi Paulus ait: *Noli negligere gratiā Dei, quā in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum presbyterij*: Ex quo loco Kemnitius affirmat, S. Hieronymum demonstrasse, posse Episcopum à presbyteris ordinari: proinde nihil interesse inter Episcopū & presbyterum, sed impudenter mentitur Kemnitius. Nam S. Hieronymus in epistola ad Euagriū (quam Kemnitius citat) disertis verbis affirmat, presbyteros ordinare non posse: *Quid facit*, inquit, *Episcopus excepta ordinatione, quod non etiam faciat Presbyter?* Adduxit autem S. Hieronymus locum illum Apostoli, ut ostenderet Episcopos in Scripturis interdum appellari presbyteros. sic enim exposuit verba illa: *Per impositionem manuum presbyterij*, ac si dictum esset, per impositionem manuum, qua presbyteratum accepisti, cum tamen constet; Timotheum non presbyterum simplicem, sed Episcopum fuisse, quo modo etiam exposuit Anselmus, & quidam alij Latini, & ipse etiam Caluinus, lib. 4. Instit. c. 3. extremo. Quamquam nobis verior videtur Græcorum expositio, qui nomine presbyterij intelligūt chorū, siue cœtum presbyterorum, id est, Episcoporum, qui nouo Episcopo manus imponunt: sic enim exponunt Chryostomus, Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius.

QUINTA obiectio ex cap. 20. Actor. vbi beatus Paulus mittens Ephesum, vocauit ad se maiores na-

A tu Ecclesiæ id est, presbyteros, & tamen dum eos alloquitur Episcopos appellat, dicens: *Attendite vobis, & vniuersæ regi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei*. Item ex c. 5. prioris epist. B. Petri, vbi Petrus presbyteros sic alloquitur: *Seniores, qui in vobis sunt, obsecro consenior & testis Christi passionum, &c. Pascite, qui in vobis est gregē Dei, prouidentes non coactē, &c.* Vbi illud *seniores* in Græco textu est, *πρεσβύτερος*, illud autem *Prouidentes*, in Græco est *προνοήτης*. Denique ex epist. 2. & 3. S. Ioannis, in quibus Apostolus se presbyterum vocat, cum sine vlla dubitatione Episcopum ferit. Sed ad hæc omnia vno verbo respōdetur. Nomina eo tempore fuisse communia, & propterea in his omnibus locis veros etiam Episcopos presbyteros appellari. his addunt Patrum testimonia.

B Est igitur SEXTA obiectio ex S. Hieron. qui in comment. 1. c. epist. ad Titū ita scribit: *Idem est presbyter qui Episcopus, & antequā Diaboli instinctu studia in religione fierēt, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego verò Cepha, cōmuni presbyterorum cōsilio Ecclesia gubernabantur, post quā verò unusquisque eos, quos baptizauerat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretū est, ut unus de presbyteris electus superponeretur ceteris, ad quem omnis Ecclesia cura pertineret, & schismatū semina tollerētur*. Et infra: *sicut ergo presbyteri sciūt se ex Ecclesia cōsuetudine, ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos, ita Episcopi nouerint, se magis cōsuetudine, quā dispositionis Dominicæ veritate presbyteris esse maiores, & in cōmuni debere Ecclesiā regere*. Similia habet idem Hieron. in epist. 85. ad Euagriū.

C Hæc S. Hieronymi verba aliqui pie interpretari conātur, ut S. Thomas, qui in 2. 2. q. 184. art. 6. scribit Hieronymū loqui solū de nominibus Episcopi & presbyteri, nō de ipsa re. At certè verba illa citata: *Communi presbyterorum cōsilio Ecclesia gubernabatur*. Et illa: *Magis consuetudine, quā dispositionis Dominicæ veritate presbyteris esse maiores, &c.* aliud significant quàm solam communem vocabulorum.

D Ioan. Ant. DELPHINVS, lib. 2. de Ecclesia docet, ex Hieronymi sententia initio nascentis Ecclesiæ omnes presbyteros fuisse Episcopos. Nōn quod idem sit Episcopatus & presbyteratus, sed quod vtraque dignitas omnibus Sacerdotibus primo illo tempore daretur. Deinde autem ad schismata euitanda cæpisse aliquos solum presbyteros ordinari, & hoc modo ex Ecclesiæ cōsuetudine factum esse, ut Episcopi maiores presbyteris essent.

E At hæc etiam solutio non plenè satisfacit: sanctis enim Hieronymus tueri conatur presbyterorum dignitatem, qualis erat suo tempore, aduersus insolentiam Diaconorum, ut patet ex epist. ad Euagriū: inde autem demonstrare nititur dignitatem presbyterorum esse maximā, quod eadem sit cum Episcopali: Nihil autem ad hoc probandum afferret, si solū doceret primos presbyteros ideo fuisse Episcopis pares, quod haberent etiā Episcopalem potestatem, nec essent simplices presbyteri. Deinde, ideo primi presbyteri fuissent pares Episcopis, quod essent etiā ipsi veri Episcopi: distinctio, quæ ex Hieronymi sententia postea exorta est, inde accidisset, quod aliqui simplicem presbyteratum in ordinatione postea accepissent, at S. Hieronymus contrarium significat, docet enim Episcopatum esse nouum, & ex Ecclesiæ cōsuetudine, non simplicem presbyteratum; sic enim ipse ait: *Communi presbyterorum cōsilio Ecclesia gubernabantur, postquam verò unusquisque, &c.*

Michaël Medina in libro 1. de sacrorum hominum origine, & continentia, capite 5. affirmat S. Hieronymum idem omnino cum Aërianis sensisse

neque solum Hieronymum in ea hæresi fuisse, sed etiam Ambrosium, Augustinum, Sedulium, Primum, Chrysostomum, Theodoretum, Oecumenium: & Theophilactum. *Atque ita, inquit Medina, isti viri alioqui sanctissimi, & sanctarum Scripturarum consultissimi: quorum tamen sententiam prius in Aërio, deinde in Valdesibus, postremo in Ioanne Uviclefo, dānauit Ecclesia.* Et infra: *Ergo in Hieronymo & Gracis illis Patribus olim propter eorum honorē & reuerentiā hac sententia aut dissimulabatur, aut tolerabatur in illis: contra in hæreticis, quod in alijs quorū; multis ab Ecclesia declinat, tanquam hæretica semper est damnata.* Hæc ille.

Cæterum hæc Medinæ sententia (vt leuissimè dicam) valde est inconsiderata. Nam PRIMVM iniuriam facit tot clarissimis Patribus quos sine vlla causa, vt mox ostendam, Aërianos facit. Deinde iniuriam facit Ecclesie, quam acceptionis personarum nota inurit. Nam cum omnes citati auctores post Aërium vixerint, cur, quæso, Ecclesia vnam atque eandem sententiam in Aërio damnauit, in Patribus tolerauit? Nonne Aërio potius ignoscendum fuit, qui ante definitionem Ecclesie peccasse videbatur, quam Patribus illis, qui damnatam iam hæresim sequuti sunt? Denique iniuriam facit communi causæ Doctorum Catholicorum. Quæ enim fronte sanctos Patres aduersus hæreticos adferemus, si eam sententiam ab Ecclesia damnatam dixerimus, quam omnes fere Patres, tum Græci, tum Latini docuerunt?

At (inquit Medina) *Ualdenses hæretici Hieronymi testimonio utebatur, idem igitur illi, & Hieronymus senserunt.* Egregium profecto argumentum. hoc modo concludere licebit etiam, idem sentire Lutherum, & Paulum: nam Pauli testimonijs passim utitur Lutherus. Mentiuntur igitur Ualdenses; cum Hieron. auctorem sequi se dicunt.

Sed instat Medina, Aërius non ignorabat, secundum Ecclesie leges Episcopum presbytero esse maiorem, sed iure diuino pares esse affirmabat. Quare cum Hieronymus apertissimè dicat, non Dominicæ dispositionis veritate, sed sola consuetudine Ecclesiastica Episcopos maiores presbyteris esse, nihil omnino inter Aërij & Hieronymi sententiam interesse videtur.

RESPONDEO, tantum distare Hieronymum ab Aërio, quantum Catholicus ab hæretico, & cælum ab inferis distat. Nam in primis S. Hieronymus vbique agnoscit Episcopum esse maiorem presbytero, quantum ad ordinis potestatem, & hoc sine dubio iure diuino, vt patet ex epist. ad Euagrium, vbi sic ait: *Quid facit Episcopus, excepta ordinatione, quod non faciat etiam Presbyter?* At Aërius discrimen non agnoscebat, vt ex Epiphano potest intelligi, hæ. 75.

Deinde quantum ad potestatem iurisdictionis, Aërius, vt etiam Lutherani, & Caluinistæ, non modo negabat iure diuino maiorem esse Episcopum presbytero, sed etiam contendeat non rectè facere Ecclesiam, quæ Episcopos presbyteris anteponat. At S. Hieronymus, etiam iure diuino agnoscere non videtur discrimen inter iurisdictionem Episcopi & presbyteri, tamè agnoscit hoc ipsum discrimen tanquam legitimè, immo & necessario ad schismata vitanda ab Apostolis introductum. Non enim vult S. Hieron. ante paucos annos ex temporum corruptela natum esse Episcoporum principatū, sed ab eo tempore, quo cœpit dici in Ecclesia: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autē Cepha.* quæ verba Apostoli Pauli sunt, 1. Corinth. 1. Proinde in ipsis Ecclesie primordijs, cum adhuc viuerent Apostoli, in toto orbe ab ipsis Apostolis, Ecclesias tum regentibus, vult S. Hieronymus

A iurisdictionem Ecclesiasticam ad Episcopos esse delatam. Itaque nihil commune est Aërio & Hieronymo. Neq; vllō modo credibile est S. Hieronymum Aërij sententiam fuisse sequuturum, quam sciebat iam à S. Epiphano refutatam.

Est autem hoc loco obseruandum, S. Hieron. in illa sua sententia non adeo constantem videri, vt valde probabile sit, eum nō omnino certum fuisse: Docuit enim in explicatione capitis primi ad Titum, consuetudinē, quæ Episcopos presbyteris anteposuit: cœpisse ab eo tempore, quo dictum est: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autē Cepha,* & tamen presbyteros Episcopis pares esse colligere nititur ex epistola ad Titum, & ad Philippenfes, & ex epistolis Petri & Ioannis, quæ scriptæ sunt post epistolam priorem ad Corinthios, vbi illa verba habentur: *Ego sum Pauli, ego Apollo, &c.* Deinde in libro de scriptoribus Ecclesiasticis in Iacobo, dicit Iacobum continuo à Christi ascensione ordinatum Episcopum Hierosolymorum: Non igitur fuit vnquam illud tempus, quo Ecclesie sine Episcopis à presbyteris gubernabantur.

Præterea idem Hieron. in epist. ad Euagrium, comparat Episcopum Aaroni, presbyteros filijs Aaronis. & in epist. ad Marcellam de erroribus Montani, Episcopos Apostolis succedere dicit. at certè Aaron itre diuino maior erat ordine & iurisdictione, filijs suis, & Apostoli omnibus alijs Christi discipulis.

C Denique in libro 1. aduersus Iouinianum, idem Hieron. affirmat ab ipso Christo vnum electum ex duodecim, id est, Petrum, vt capite constituto, schismatum tolleretur occasio. At si Christus voluit inter seipos Apostolos vnum eminere, cur non credemus etiam voluisse eum, vt inter presbyteros vnus emereret? Ac de S. Hieron. satis, vt etiam de Anselmo & Sedulio, qui in commentario c. 1. epist. ad Titum, ad verbum Hieronymi sententiam retulerunt.

D SEPTIMA obiectio sumitur ex Ambrosio qui in commen. c. 4. ad Ephes. ita scribit. *Timotheum Episcopum à se creatū, Presbyterum vocat, quia primi Presbyteri Episcopi appellabantur, vt recedente eo, sequens ei succederet: denique apud Aegyptum Presbyteri consignati si presens non sit Episcopus: sed quia cœperunt sequentes Presbyteri indigni inueniri ad primatus tenendos, immutata est ratio. prospiciente Concilio, vt non ordo, sed meritum crearet Episcopum multorum sacerdotum iudicio constitutum, &c.*

Sed hic locus non habet difficultatē. Nam (vt interim omittam; commentaria illa nō videri ab Ambrosio edita) auctor eorum commentariorum loquitur solum de ratione successionis Episcoporum, ac docet, initio nascentis Ecclesie, antiquissimū presbyterum consueuisse ordinari Episcopum, eo que mortuo succedere solitū, sine alia electione, antiquissimū item presbyterū: sed non negat auctor iste primū illum presbyterū, cum Episcopo succedebat, debuisse iterum consecrari, & nouā potestatem ac iurisdictionem accipere. Neque semel idem auctor clarissimè docet, multum interesse inter Episcopū, & presbyterum: nam in eodem comment. c. 4. ad Eph. sic ait: *In Episcopo omnes ordines sunt, quia primus sacerdos est, hoc est, Princeps est Sacerdotum.* Et in c. 3. prioris ad Timoth. *Episcopi, inquit, & presbyteri vna ordinatio est: uterque enim Sacerdos est, sed Episcopus primus est, vt omnis Episcopus presbyter sit, non tamen omnis presbyter Episcopus: hic enim Episcopus est, qui inter presbyteros primus est: denique Timotheum presbyterum ordinatum significat, sed, quia ante se alterum nō habebat, Episcopus erat, vnde, & quemadmodum Episcopum ordinet, ostendit: neque enim fas erat, aut licebat, vt*

inferior ordinaret maiorē: nemo enim tribuit quod non accepit. Hæc ille. Vbi vides maiorē esse Episcopum Presbytero, & ideo à presbytero Episcopum ordinari non posse, quòd presbyter non habeat episcopalem ordinationem.

OCTAVA obiectio ex Chrysofostomo in Commēt. cap. 3. prioris ad Timotheum, vbi sic legimus hom. 11. *Inter Episcopum atq; Presbyterum interest fermè nihil, quippe & Presbyteris Ecclesia cura permissa est, & qua de Episcopis dixit, ea etiam Presbyteris congruunt: sola quippe ordinatione superiores illi sunt, atq; hoc tantum plusquam presbyteri habere videntur.* Idem docent, & verbis fere iisdem, Primasius, Theophylactus, & Oecumenius, in commentario eiusdem loci.

RESPONDEO, ex istis ipsis verbis apertè colligi, maiores esse episcopos Presbyteris, cum Episcopi ordinare possint, presbyteri non possint, vt auctores citati vna voce testantur.

At, inquit, saltem quoad iurisdictionem pares sunt Episcopis presbyteri, quandoquidem nihil habent Episcopi, quod presbyteri non habeant, excepta ordinatione.

RESPONDEO, hos auctores, cum nihil tribuunt episcopo, quod non sit cum presbyteris commune, excepta ordinatione, loqui de ijs rebus, quæ nullo modo presbyteris conueniunt; tale autem nihil est, nisi ordinario præcipuè Sacerdotum. Nam potestas iurisdictionis, ex cõmissione episcopi, potest etiam presbyteris conuenire, immò etiam confirmare baptizatos possunt presbyteri ex dispensatione. At ordinatio Sacerdotum ita propria episcoporum est, vt nullo modo presbyteris permitti possit.

Quot autem Chrysofostomus senserit, Apostolorum tempore Episcopum à presbytero distinctum fuisse, colligitur etiam ex homil. 1. in epistolam ad Philippenses, vbi exponens illud, cum Episcopis, & Diaconibus: *Quid, inquit, hoc sibi vult? iane vnius ciuitatis plures erant Episcopi? Nequaquam, sed hoc titulo designat Presbyteros, tunc enim temporis adhuc vocabulum erat commune.*

NONA obiectio ex Theodoro, qui in cõmentario capitis primi ad Philippenses aliquoties repetit, presbyteros fuisse, quos Paulus episcopos appellat. Sed hoc iam antea explicatum est; Theodoretus enim docet quidem, olim presbyteros episcoporum nomen habuisse: sed ibidem addit, veros episcopos nomine Apostolorum, eo tempore appellari solitos, ita vt semper & re & nomine maiores fuerint episcopi presbyteris, ex sententia Theodoretii. Quare idem auctor in caput tertium prioris ad Timotheum ita scribit: *sed tamen, etiamsi Presbyteris has leges constituit diuinus Apostolus, clarum est, quod has leges oportet primos seruare Episcopos: vt qui sint maiorem dignitatem assequuti.*

DECIMA obiectio ex Augustino, qui in epist. 19. ad Hieronymum sic ait: *Quamuis enim secundum honorum vocabula, que iam Ecclesie vsus obtinuit, Episcopatus Presbyterio maior sit, in multis rebus tamen Augustinus Hieronymo minor est.*

RESPONDEO, illud (*Iam obtinuit*) non opponi tempori antiquo ipsius Ecclesie, sed tempori, quod fuit ante exortum Ecclesie nostræ Christianæ. Itaque non est sensus, olim Episcopi, & Presbyteri erant æquales, sed iam vsus obtinuit, vt episcopatus presbyterio maior sit. sed hic est sensus; Ante Christiana tempora nomina ista; episcopus & presbyter, non erant honoris ac dignitatis nomina sunt, & secundum hæc nomina Augustinus Hieronymo maior est, quamuis alijs multis nominibus Augu-

A stinus Hieronymo minor sit.

VNDECIMA obiectio; presbyteri succedunt Apostolis non minus quàm episcopi, vt patet ex Clemente, lib. 2. constit. cap. 32. & Ignatio in epist. ad Smyrnenfes: Non igitur sunt presbyteri Episcopis inferiores.

RESPONDEO, Episcopos & Presbyteros varijs modis à Patribus comparari, sed semper seruata proportione. Aliquando dicunt Episcopum tenere locum Dei, presbyterum locum Christi, Diaconum locum Apostolorum. Ita Clemens lib. 2. constitut. cap. 30. & Ignatius in epist. ad Trallianos, Aliquādo Episcopo dant locum Christi, presbyteris locum Apostolorum, Diaconis locum discipulorum LXXII. Ita Clemens loco citato, lib. 2. cap. 23. & Ignatius ad Smyrnenfes, Aliquando Episcopis dant locum Apostolorum, presbyteris locum LXXII. Discipulorum, vt patres supra citati.

DVODECIMA obiectio; Christus presbyteros ordinauit in cœna, vt Catholici omnes docent: at Episcopos nusquam legitur ordinasse. Non igitur episcopatus iure diuino est introductus.

RESPONDEO, à Christo beatum Petrum ordinatum fuisse Episcopum; à B. Petro, Iacobum & Ioannem; ab his tribus cæteros Apostolos, vt in lib. 1. de Summo Pontifice supra ostendimus.

CAPVT XVI.

De Cardinalibus.

DE Cardinalibus Romanæ Ecclesie pauca quædam addenda sunt, vt Ioanni Caluino etiam de hoc ordine Clericorum breuiter respondeamus. Dicemus autem PRIMO, de antiquitate, & significatione nominis Cardinalium. SECUNDO, de antiquitate, & varietate officij Cardinalium. TERTIO, de comparatione Cardinalium cum Episcopis. Hæc enim tria Caluinus attingit, lib. 4. Instit. c. 7. §. 30.

Si quis autem plura cognoscere velit, legat ex Theologis Aluarum Pelagium, lib. 2. de planctu Ecclesie, art. 16. Augustinum Triumphum in summa de potestate Ecclesie, q. 102. Thomam Valdesem, lib. 2. doctrinalis fidei, art. 3. cap. 54. Ioan. de Turrecremata, lib. 1. summæ de Ecclesia, cap. 81. 82. 83. & 84. S. Antoninum in summa Theologica, 3. part. tit. 12. Io. Ant. Delphinum, lib. 2. de Ecclesia. Ex Canonistis, Andream Barbatium in tract. de præstantia Cardinalium ad Bessarionem, Martinum Laudensem in tract. de Cardinalibus, Dominicum Iacobatium, lib. 1. de Concilijs, art. 12. & Ioannem Hieronymum Albanum in libro de Cardinalibus. Ex Historicis, Onuphrium Paninum in libello de Episcopibus, Titulis, & Diaconijs Cardinalium.

Vt igitur à PRIMO incipiamus, Caluinus loco notato, ante Gregorij tempora dicit se non legisse nomen Cardinalium: At in Concilio Romano sub Syluestro can. 6. legimus, septem fuisse Diaconos Cardinales in Romana Ecclesia; præcessit autem Syluester Gregorium annis fere trecentis: neque tamen tunc primum cœpit hoc nomen; non enim Concilium illud instituit Cardinales, sed solum iussit, vt præter Cardinales Diaconos Romanæ Ecclesie, essent etiam duo Diaconi ad examen Paræciarum.

Porro autem Cardinalis idem fere significare videtur quod principalis, siue is à quo alij pendent, vt à cardine ostia dependere solent: Hinc enim & vir-

tutes Cardinales, & venti Cardinales, & puncta cæli Cardinalia dici solent, & Augustinum lib. 1. de Baptismo, cap. 6. Primarios Donatistas, Cardinales Donatistas appellauit. Cur autem Electores Pontificis Cardinales dicantur, non omnes explicant eodem modo.

Caluinus loco notato docet, hoc nomen tempore S. Gregorij proprium fuisse Episcoporum, proinde non rectè nunc tribui presbyteris & Diaconis, aut solis Episcopis Romanæ Curia: *Hic titulus*, inquit, *Gregorij ætate in solos Episcopos cõpetebat, nã quous meminit Cardinalium, nõ Romanæ Ecclesie, sed alijs quibuslibet eos attribuit, ut in sũma nihil aliud sit sacerdos Cardinalis, quàm Episcopus.* Hæc ille. At Caluinus in exploratum errorem incidit, nam S. Gregorius lib. 5. epist. 11. ad Fortunatum Episcopum Neapolitanum meminit Diaconorum Cardinalium, & lib. 11. epist. 34. ad Ioannem Episcopum Syracusanum meminit presbyterorum Cardinalium, & Ioannes Diaconus, lib. 3. vitæ S. Gregorij cap. 7. enumerat Episcopos, quos S. Gregorius ex presbyteris Cardinalibus fecerat: Non igitur verum est. idem esse apud Gregorium, Episcopum & Cardinalem.

Leo IX. Pont. Max. in epistola ad Michaelem, ca. 32. dicit, Clericos Romanæ Ecclesiæ Cardinales vocari, quòd summo Pontifici proximè adhæreant, qui est veluti cardo totius Ecclesiæ. Nam vt in cardine ostium vertitur, & regitur, ac sustentatur, sic etiam à Summi Pontificis prouidentia, & firmitate tota Ecclesia pendet. Hæc verò explicatio rectè docet, cur Cardinales Romanæ Ecclesiæ dicantur præ cæteris, & per Antonomasiam Cardinales, at non explicat cur simpliciter dicantur Cardinales, cum constet etiam alibi esse, & fuisse qui dicerentur Cardinales, vt patet ex Gregorio, locis citatis, lib. 5. epist. 11. & lib. 11. epist. 34. & ex Concilio Meldensi, cap. 54.

Onuphrius in libro de Cardinalium titulis existimat, Presbyteros & Diaconos Cardinales dictos esse eos, qui præerant alijs presbyteris vel Diaconis eiusdem Ecclesiæ, quasi principales Presbyteri, vel Diaconi in illa Ecclesia; erant enim plures Presbyteri in eadem Ecclesia, sed Præses tantum dicebatur Cardinalis.

Hæc Onuphrij explicatio non videtur vera: nam in eodem titulo plures erant aliquando Cardinales, vt patet ex Synodo S. Gregorij, quæ habetur lib. 4. regist. c. 88. vbi ponuntur subscriptiones Presbyterorum Cardinalium, & inter eas tres inueniuntur tituli S. Balbinæ, duo S. Damasi, duo S. Syluestri, duo Sanctorum Apostolorum: non igitur is tantum Cardinalis dicebatur, qui præerat titulo. Præterea tempore S. Syluestri, septem tantum Romæ erant Diaconi Cardinales; nam adhuc recens erat eo tempore Canon XIV. Concilij Neocæsariensis, vbi definitur, in qualibet ciuitate, quãuis magna, septem tantum debere esse Diaconos, & tamen illi omnes Romæ dicebantur Cardinales, vt patet ex Concilio Romano sub Syluestro can. 6. Non igitur Diaconus Cardinalis erat, qui præerat alijs Diaconis eiusdem Ecclesiæ. Adde postremo, quod iuxta Onuphrij explicationem, nulla ratio reddi possët, cur dicerentur quidam Episcopi Cardinales: non enim dici possunt episcopi Cardinales, quòd præsent alijs Episcopis suæ diocesis, sicut Presbyter Cardinalis, quod præsit Presbyteris sui tituli: nam non sunt in vna diocesi plures Episcopi.

Existimo igitur nomen Cardinalis primo impositum esse loco, & à loco deriuatum ad personas: Dicebantur enim tituli Cardinales, quædam Ecclesiæ

A principales, vbi Baptisma conferebatur, & dicebantur Ecclesiæ vel tituli Cardinales, ad differentiam aliorum locorum sacrorum minus principalium: Inde autem Presbyter, qui eam Ecclesiam regebat, dicebatur Presbyter Cardinalis. Pari ratione Diaconia Cardinales erant loca quædam principalia, in vrbe distincta, iuxta numerum regionum, & qui in eis residebant Diaconi, dicebantur Cardinales Diaconi ab Ecclesia videlicet Cardinali, quam tenebāt. Sic etiam postmodum dicti sunt Episcopatus Cardinales: & inde Episcopi Cardinales sex illi, qui ad eligendum Pontificem conueniebant, & eidem Pontifici à consilij erat præter cæteros orbis Christiani Episcopos.

B Quod autem à loco cæperit hoc nomen, cognosci potest ex Concilio Meldensi, can. 54. vbi sic legimus, vt titulos Cardinales in vrbibus, vel suburbij constitutos Episcopus tãtonicè ordinet, & disponat. Item ex Ioan. Diacono in vita S. Gregorij, lib. 3. c. 11. vbi sic ait: *Cardinales violenter in Paræcijs ordinatos forensibus, in pristinum Cardinem Gregorius reuocabat.* Vbi Cardinem vocat Cardinalem titulum siue Ecclesiam. Ac de nomine quidem hætenus. Si quis autem velit cognoscere nomina, & numerum titularum, Diaconiarum, & Episcopatum Cardinalium, Onuphrium consulat in libro de Cardinalibus.

C Iam de officio, & officij antiquitate breuiter dicamus. Tria sunt officia Cardinalium. Primum est commune cum Episcopis, Presbyteris & Diaconis cæteris, omnes enim Cardinales, aut Episcopale, aut Presbyterale, aut Diaconale officium habent: Alterum officium est Summum Pontificem eligendi. Postremum eidem Pontifici perpetuo assistere, eumq; in regenda vniuersa Ecclesia consilio, & industria adiuuare. Ex his officijs primum negari non potest, quin sit antiquissimum. Neque id negat Caluinus, quin potius hoc solum agnoscit, sic enim scribit loco citato, lib. 4. c. 7. §. 30. *Et sanè nihil officij tunc habent, nisi vt in doctrina, & Sacramentorum administratione Episcopo adessent ac subessent.* Hæc ille.

D At Caluinus secum pugnare mihi videtur, nam eodem lib. 4. Instit. c. 4. §. 2. docet, antiquissimis temporibus eum fuisse vsum in Ecclesia, vt Presbyteri eligerent Episcopum, & cum illo ita Ecclesiam communi consilio regerent vt nihilo plus Episcopus haberet in cœtu Presbyterorum, quàm Consul in Senatu: *Presbyteri*, inquit, *ex suo numero vnũ eligebant, cui specialiter dabant titulũ Episcopi.* Et infra: *Quas partes habet Consul in Senatu, eas habet Episcopus in Presbyterorum cœtu.* Hæc ille. Quod si verum est, cerè sequitur, vt quod nunc Romæ Cardinales faciunt, dum Episcopum ex suo numero eligunt, aut tãquam senatores quidam Ecclesiastici cum eo Ecclesiam regunt antiquissimũ sit, ac proinde omnia tria officia sint antiquissima.

E Est autem hoc loco obseruandum; Omnia quidem tria Cardinalium officia esse antiquissima, & ab ipso tempore Apostolorum inchoata, sed tamẽ non esse æquè antiquum, vt soli Cardinales duobus officijs posterioribus fungantur: Nam à tempore Apostolorum per multos annos, imò etiam per aliquot sæcula, quia pauci erant Presbyteri, & Diaconi, omnes simul ad electionem Episcopi, & ad Concilia vocabantur, neque erat opus tunc distinguere à Cardinalibus non Cardinales, sicut etiam in alijs Ecclesijs non distinguebantur Canonici à non Canonici. Quare Cyprianus cum aliquoties scribat ad Romanum Clerum, non scribit ad solos Cardinales, sed ad omnes Presbyteros & Diaconos Ro-

manæ Ecclesiæ, & similiter illi cum Cypriano respondent, Presbyteri & Diaconi omnes respondēt. Vide lib. 2. epist. 7. & lib. 3. epist. 6. & 21.

Deinde autem cum creuisset multitudo Cleri, vocabantur quidem omnes ad electionem faciendam, sed non omnes ad Concilia vocabantur, sed aliqui principales, qui Romæ, & alijs quibusdam in locis Cardinales dicebantur. Id constat ex Synodo Gregorij, lib. 4. registri, c. 88. Nam solum Concilio interfuerunt ex Presbyteris XXXIV. & ij Titulares omnes, id est Cardinales. certum autem est, tunc Romæ fuisse multo plures Presbyteros, quam XXXIV. Nam si tempore S. Cornelij circa annum Domini CCL. in medio persecutionum, regnantibus idololatriis, tamen erant Romæ XLVI. Presbyteri, vt ex epist. eiusdem Cornelij refert Eusebius, lib. 6. hist. c. 33. certè multo plures erant tempore S. Gregorij, circa annum Domini DC. quando nullus in vrbe erat Paganus. Denique, postremis quingentis annis neque ad Concilia, neque ad electionem admissi sunt omnes Clerici, quod nimis multi essent, sed soli Cardinales, vt supra ostendimus, cum de vocatione Ministrorum ageremus.

Quantum ad TERTIVM, de comparatione Cardinalium cum Episcopis, fusè tractant supra citati auctores, sed in hoc tamen ferè omnes conueniunt, quod si consideremus ordinis potestatem, maior sit Episcopus Presbytero, vel Diacono Cardinali. Nam Episcopus ordinat Presbyteros, confirmat baptizatos, aliâque id genus facit, quæ Cardinales Presbyteri, vel Diaconi facere non possunt. Qua etiam ratione summus Pontifex Episcopum se vocat, non Cardinalem, & Episcopos omnes appellat venerabiles fratres, Cardinales autem dilectos filios, quomodo vocat etiam Laicos.

Pari ratione, si consideremus iurisdictionem in propriam Ecclesiam, id est, Episcopi in suam Diocesim, & Cardinalis in suum titulum, aut Diaconiam, maior est Episcopus Cardinali Presbytero, vel Diacono: Nam in primis maior est ordinariè Diœcesis Episcopi, quam titulus Cardinalis, ac præterea Episcopus in sua Diœcesi amplissimam habet iurisdictionem tanquam proprius & ordinarius Pastor, ferendi leges, dispensandi, puniendi, indulgendi, &c. At Cardinalis Presbyter & Diaconus, cum in suo titulo sit veluti Parochus Episcopo subiectus, nihil potest, nisi quantum Episcopus ei permiserit.

At si consideremus regimen Ecclesiæ vniuersalis, maior est Cardinalis Presbyter, vel Diaconus Episcopo non Cardinali. Nam Episcopi simplices nunquam adhibentur ad regimen vniuersalis Ecclesiæ, nisi rarissimè, id est, cum ad generale Concilium conuocantur. At Cardinales ferè quotidie præsto sunt Pontifici, neque vllum negotium maioris momenti sine eorum Concilio peragitur. Et quia hinc fit, vt Episcopi à Cardinalibus, vt Summi Pontificis cooperatoribus, iudicentur, creentur, deponantur, non autem cõtra Cardinales ab Episcopis; propterea absolutè Cardinalis Episcopum non Cardinalem præcedit: atque hanc rationem vt præcipuam affert etiam Eugenius Pontifex IV. in epistola ad Archiepiscopum Cantuariensem, quæ exstat apud Dominicum Iacobatum, li. 1. de Concilijs, art. 12. & ante Eugenium S. Bernardus lib. 4. de Consideratione, de Cardinalibus loquens; *Veniamus*, inquit, *ad collaterales, & coadiutores tuos, hi seduli tui, hi intimi tui.* Et infra: *An non eligendi de toto orbe, orbè iudicaturi?* Et

in epist. 188. ad Cardinales scripta: *Nulli dubium, inquit, quin ad vos specialiter spectet tollere scandalum de regno Dei, surgentes succidere spinas, sedare querelas.* Et infra: *Agite pro loco quem tenetis, pro dignitate qua polletis, pro potestate, quam accepistis, &c.* Vbi aperte similè agnoscit S. Bernardus maiorem in Cardinalibus, quam in Episcopis potestatem.

Sed occurrit Caluinus loco notato, lib. 4. cap. 7. §. 30. & obijcit tria testimonia: *Vide*, inquit *Caluinus, fuisse tunc Episcopis minores, quos nunc longè antecellunt. Notum est illud Augustini Epistola decimanona ad Hieronymum; quanquam secundum honorum vocabula, quæ iam Ecclesia vsus obtinuit, Episcopatus Presbyterio maior sit, tamen in multis rebus, Augustinus Hieronymo minor est. Hic certè Romana Ecclesia Presbyterum ab alijs minimè discernit, sed omnes ex æquo postponit Episcopis: idque eiusque fuit obseruatum, vt in Concilio Carthagenensi, cum duo adessent Legati Romane sedis, vnus Episcopus, secundus Presbyter, hic in vltimū locum reiectus fuerit. Verum ne nimis vetera prosequamur, exstat Concilium sub Gregorio habitum Romæ, in quo Presbyteri vltimo loco sedent, & seorsum subscribunt, Diaconi locum nullum in subscriptione habent. Hæc ille.*

Sed Augustini testimonium ad rem non facit; non enim negamus Episcopatum Presbyterio maiorem esse, sed dicimus, Presbyterum Cardinalem Episcopo non Cardinalis esse maiorem, non quod Presbyter sit maior Episcopo, sed quod Cardinalis maior sit non Cardinali. Nam alioqui Episcopus Cardinalis Presbyterum Cardinalem; & Presbyter Cardinalis Diaconum Cardinalem semper præcedit.

At, inquit Caluinus, *Augustinus non quemuis Presbyterum, sed Hieronymum Presbyterum Romana Ecclesia Episcopo postponit.*

RESPONDEO, sanctum Hieronymum non Romane Ecclesiæ, sed Antiochene Presbyterum fuisse: id enim ipse testatur in epist. 61. ad Pammachium, de erroribus Ioannis Hierosolymæ Episcopi, neque repugnat quòd ipse aliquando Romæ fuerit, & Damasum Põtificem iuuerit in epistolis scribendis, vt ipse testatur in epistola, ad Ageruchiam de Monogamia. Nam etsi Romæ fuerit, non tamen habuit Romæ titulum aliquem proprium, siue Ecclesiam regendam, vt Cardinales habent; quocirca cum iam ex Roma redijsset, & in Syria degeret, quando scripsit epistolam ad Pammachium aduersus Ioannem Hierosolymitanum, non tamen ait, se Romanum, sed Antiochenum Presbyterum fuisse. Et sane, si potuisset verè dicere, se Romanæ Ecclesiæ Presbyterum Cardinalem esse, vel fuisse, libenter dixisset. Cupiebat enim Ioanni Episcopo Hierosolymæ demonstrare, se Presbyterum fuisse maioris cuiusdam Ecclesiæ, quam Hierosolymitana esset; & proinde se non reliquisse suam Ecclesiam, vt in Ecclesia Hierosolymitana aliquid quæreret: *Ob id*, inquit, *ego Antiochiam, & ille Constantinopolim, vrbes celeberrimas, deseruimus: non vt te in populis predicatè laudaremus, sed vt in agris & in solitudine adulescentia peccata desentes, Christi in nos misericordiam deslecteremus.* Hæc ille. Cum igitur constet, semper Romanam Ecclesiam Antiochene prælatam fuisse, certè Sanctus Hieronymus, libenter dixisset, si id verè dicere potuisset, ob id & ego Romam, & ille Constantinopolim, &c.

Neque etiam testimonium Concilij VI. Carthagenensis valde est ad rem. Nam etsi in eo Concilio Presbyter Romanus fedit post Episcopos, tamen in Concilio Nicano, in Ephesino, in Chalcedonenfi, in VI. VII. VIII. Synodo generali,

Romani Presbyteri federunt ante Episcopos: sed quanquam hæc ita se habent, fateor tamen, olim Episcopos quoscumq; prælatos fuisse Cardinalibus non Episcopis, immò etiam Cardinalatum gradum fuisse ad Episcopatum, vt Onuphrius rectè docet in libro de Cardinalibus, & apertissimè colligitur ex lib. 1. c. 7. vitæ S. Gregorij.

Postea tamen mutatus est ordo, & cœpti sunt Cardinales Episcopis anteponi, & Episcopatus gradus esse ad Cardinalatum: cuius mutationis duplex ratio assignari potest. Vna, quod ad solos Cardinales deuoluta sit electio Summi Pontificis: Nam quo tempore Pontifices eligebāt Imperatores, vel Clerus & populus, non est mirum, si non tanti fierent Cardinales. At posteaquam cœperunt soli ipsi eligere, & etiam soli ipsi, vt plurimum, eligi, non sine causa cœpit dignitas Cardinalitia pluris fieri, quàm antea.

Altera caussa est, quod soli Cardinales cœperint adesse Summo Pontifici in Concilijs: Nam antea Cardinales neque soli, neque primarij Conciliarij Pontificis erant. siquidem primis sexcentis, vel octingentis annis, Summi Pontifices ad grauiora negotia Ecclesiæ dijudicanda cogebant concilia nationalia Episcoporum Italia, quibus Cœcilij intererant quidem Cardinales Presbyteri, sed tamen primus locus Episcoporum erat. Id cognosci potest ex tomis Conciliorum, vbi plurima inueniuntur Concilia Romana, siue Lateranensia, celebrata ab anno Domini CCC. ad DCCC.

Quocirca non erat ratio, cur eo tempore Cardinales Presbyteri Episcopis anteponebantur, cum eo tempore non minus, imò magis Pontificem iuuarent in Ecclesia vniuersali regenda Episcopi, quàm Cardinales. At postea cœperunt negotia Ecclesiæ Romanæ, præsertim cum accessisset principatus temporalis, tempore Pipini & Caroli Magni: proinde egebat Summus Pontifex Consiliariorum ope multo sapius, quàm antea. Neque poterat tam sæpe conuocare Concilia Episcoporum, quàm necesse erat. Concilia enim vix tertio quoque anno cogi poterant. Pontifex autem quolibet anno sapius egebat consilio. Itaque vsu docente, & necessitate cogente his postremis annis sexcentis vel septingentis cœperunt paulatim omitti Concilia Episcopalia, & res tota redigi ad Senatum Cardinalium. Potuisse autem hoc fieri, & rectè factum esse, in dubium reuocari non potest: nam non tenetur Pontifex hos potius, quàm illos in consilium adhibere.

Deinde, hac ratione multa commoda consequuta sunt. PRIMVM, quod habeat nunc Summus Pontifex Senatum in promptu, ita vt possit etiam singulis diebus, si velit, de rebus grauissimis deliberare. Alterum, quod hoc faciat sine detrimento Ecclesiarum particularium. Nec enim possent Concilia Episcoporum sæpe cogi sine detrimento Ecclesiarum quibus absentia Pastorum perniciofa est. TERTIVM, quod habeat consiliarios magis instructos, & exercitatos, cum hæc sola & assidue tractent: facta autem legitimè hac mutatione Concilij Pontifici, ab Episcopis, & Cardinalibus ad solos Cardinales: mirum esse non debet, si etiam facta est mutatio dignitatum.

Sed placet, ad finem huius loci repugnantiam verborum Caluini in extrema dispositione ca. 7. lib. 4. Instit. annotare. Nam in vltimo paragrapho miratur Cardinalium amplitudinem: *Nescio, inquit, qui factum sit, vt ita subitò in tantam amplitudinè emerferint.* Et mox infra: *Nunc adeo mutata fors est, vt facti*

sint Regum & Caesarum cognati. Neco dubiū est, quin vna cum suo capite sensim creuerint, donec ad hoc dignitati fastigiū euecti fuerunt. Hæc ille. Qui tamen cōtinuo subiungit cōtrarium: *Impleri, inquit, in illis oportuit, quod de talibus ait Malachias: Vos recessistis de via, & offendere fecistis in lege plurimos: propterea ecce ego dedi vos contemptibiles, & viles omni populo.* At quo modo, quæso, ista coherent, vt in summum fastigium amplitudinis creuerint Cardinales, ita vt Regum ac Caesarum cognati facti sint, & tamen contemptibiles ac viles euaserint omni populo? Sed de his satis.

CAPVT XVII.

De Chorepiscopis.

DIXIMVS de distinctione & officio Clericorum eorum, qui etiam hoc tempore locum suum habent in Ecclesia: nunc addendum visum est aliquid de Chorepiscopis, quorum nomen & officium olim in vsu erat, nunc autem penè interijtse videtur.

Igitur Chorepiscopi dicebantur olim Presbyteri quidam, qui in pagis, aut oppidulis curam animarum gerebant loco Episcoporum, vt nunc ferè Parochi faciunt. Dicebantur autem Chorepiscopi, vel, vt Damascus indicat in epist. 3. quasi villarum Episcopi. Nam *χώρα* Græcè oppidum ac regionem significat: vel potius, vt Concilium Neocaesariense can. 13. & Antiochenum can. 8. docent, quasi Vicarij Episcopi, vel Vicarij Episcoporum, seu loco Episcoporum constituti: *χώρα* enim locum etiam significare potest. Porro eiusmodi Chorepiscopi non poterant Presbyteros & Diaconos ordinare, nec Chrismate fidelium frontes inungere, nec templa, aut altaria consecrare. cætera ferè omnia præstare poterant, quæ præstant Episcopi, vt cognosci potest ex Concilio Ancyrano, can. 12. & Antiocheno, can. 10. & Hispalensi II. can. 7. item ex Damasco in epist. 3. Leone epist. 86. & alias 88. & Ioan. II. in epistola ad Episcopos Germaniæ & Galliæ.

Sed quæstio hoc loco occurrit; An Subdiaconos ordinare Chorepiscopis aliquando licuerit. Nam in Concilio Antiocheno can. 10. id eis licuisse disertis verbis asseritur. Cōtra autem, id eis minimè licuisse, Damascus Papa in epist. 3. æquè disertis verbis asserit: Concilia & Pontifices cæteri supra citati negant licere Chorepiscopos Presbyteros vel Diaconos ordinare: de Subdiaconis, cæterisque ordinibus nihil expressè dicunt.

RESPONDEO, quosdam fuisse Chorepiscopos qui verè Episcopalem consecrationem acceperant, sed Chorepiscopi dicebantur, quod non haberent propriam Ecclesiam, sed in aliena Diocesi ministrarent, quales sunt hoc tempore Episcopi quidam Titulares, qui & Suffraganei dici solent. Alios verò Chorepiscopos fuisse, qui nihil aliud, nisi Presbyteri essent, sed, vt diximus, in pagis, ac villis, seu etiam oppidulis, Episcopum aliquo modo repræsenteret. De prioribus loqui videtur Concilium Antiochenum, vt etiam Damascus annotauit in epist. 3. nam ita incipit Canon: *Chorepiscopi, qui manus impositione ab Episcopis acceperunt, & vt Episcopi sunt ordinati, &c.* Vbi non de omnibus Chorepiscopis loquitur Concilium, sed de illis tantum, qui à pluribus Episcopis, ritu Pontificum, sunt consecrati: præterea in eodem canone Concilium non solum his Chorepiscopis permittit, vt Subdiaconos absolutè ordinent, sed etiam vt Presbyteros & Diaconos ordinare possint,

si id Episcopus loci permiserit, ex quo certè sequitur eos Chorepiscopos veros Episcopos fuisse.

Porro in fine illius canonis, ubi legimus (*Chorepiscopus ab Episcopo loci ordinandus est*) non de iisdem Chorepiscopis agitur, sed de illo altero genere: voluit enim Concilium legem statuere, ut deinceps Chorepiscopus ordinetur ab vno Episcopo, & proinde Presbyter sit non Episcopus. De quo genere Chorepiscoporum loquitur Damafus in epistol. 3. cum dicit, non licere Chorepiscopis ordinare Subdiaconos.

Cætera autem Concilia & Patres, qui negant, Chorepiscopis licere ordinare Diaconos, & de Subdiaconis nihil dicunt, videntur nomine Diaconorum etiam Subdiaconos accepisse, cum sit vterque sacer ordo, & sæpe apud veteres eodem nomine appellentur. Quod si euidenter ostendi possit, concessum aliquando fuisse Chorepiscopis secundi generis, ut Subdiaconos ordinarent; dicendum erit, id fuisse priuilegium & dispensationem quandam, qualis etiam fuit quibusdam in locis, ut Presbyteri, absente Episcopo, Confirmationis Sacramentum exhiberent, ut Ambrosius scribit de Sacerdotibus Ægypti, in Commentario c. 4. epistolæ ad Ephesios. Atque hæc de distinctione & officio Clericorum.

CAPVT XVIII.

De celibatu sacerdotum; Sit ne iure diuino annexus sacris ordinibus celibatus, an non?

SEQVITVR quarta Disputatio, quæ est de celibatu, seu continentia hominum sacratorum, quæ quidem trimembris erit. Primum enim explicandum occurrit; Sitne iure diuino annexus celibatus ordinibus sacris. Deinde, si constiterit non ita esse, vtrum saltem iure Apostolico, ac rectissimè id factum sit. Postremò num digami Apostolica lege arceantur à sacris ordinibus.

Ac, ut à primò incipiamus, Ioannes Maior in 4. disput. 24. q. 2. de iure diuino esse putauit, quod votum Sacerdotum solenne sit, ac proinde indispensabile esse. Idem ferè docuit Clichtonæus libro de continentia Sacerdotum, cap. 4. & sequentibus, ubi duo dicit, quæ nescio, an inter se bene cohæreant. Vnum est, de iure diuino esse, ut qui est sacris ordinibus initiatus, non possit vxorem ducere, neque in hoc vllam dispensationem cadere posse. Alterum est eos, qui vxores duxerunt, non posse sacris ordinibus initiari, nisi deinceps continere velint, esse præceptum Ecclesiæ, & à Syricio Papa primum editum, nec vnquam ab Ecclesiâ Orientali receptum fuisse. Itaque licuisset in tota Ecclesiâ Sacerdotibus vti vxoribus, quas ante ordines duxerant, vsque ad tempora Syricij; in Ecclesiâ autem Orientali, & nunc licere, & semper licuisse.

At B. Thomas in 2. 2. q. 88. art. 11. disertè docet, votum continentia esse annexum ordinibus sacris ex solo Ecclesiæ decreto, ac proinde dispensabile esse. Idem docet Caietanus in opusculis, tomo 1. tract. 27. & Sotus lib. 7. de iustitia, q. 6. artic. 2. ubi etiam docet, quod ego verissimum puto, decretum hoc, quo votum est annexum ordinibus, non quidem propriè diuinum esse; sed tamen esse Apostolicum, & in tota Ecclesiâ à temporibus Apostolorum longo tempore esse seruatum: sed quia hoc multis rationibus in sequenti capite contra hæreticos confirmabimus, nunc solum breuiter probandum est,

A non iure diuino, sed humano duntaxat prohibitum esse coniugium Sacerdotibus, & proinde in hoc dispensari posse.

Probatur PRIMÒ, ex altero eorum, quæ Clichtonæus asserit: non est de iure diuino, ut coniugati, si ordinentur, ab vxoribus suis abstineant; igitur neque est de iure diuino, ut Sacerdotes non ducant vxores. Nam matrimonium non pugnat cum ordinibus ratione essentia suæ, sed ratione officij seu exercitij coniugalis: si enim Deus prohibuisset Sacerdotibus coniugium, certè prohibuisset propter actum coniugalem, qui hominem reddit totum carnalem, & ineptum ad diuina; necnon propter sollicitudinem domus, & liberorum, quæ plurimas parit distractiones, non autem propter solum Sacramentum coniugij, vel propter contractum matrimonij, qui celebratur solo consensu animorum, & est res breuissima & honestissima. Si ergo licuit Sacerdotibus iure diuino habere vxores, quas ante ordinationem duxerant, & eis vti maritorum more: Cur, quæso, non licuisset etiam post ordinationem ducere? Adde, quod rationes, quas Clichtonæus pro se adducit, omnes sumuntur à puritate munerum sacerdotalium, cui certè non repugnat, vxorem ducere, vel duxisse, sed ei cohabitare.

Non esse autem iure diuino prohibitum, ne Sacerdotes vtantur vxoribus, quas duxerant ante ordinationem, conceditur à Clichtonæo: sed propter quosdam alios qui de ea re dubitant, probatur apertissimè ex eo, quod Ecclesiâ Romana multis iam sæculis permisit Græcis Sacerdotibus vsum vxorum, quas ante ordinationem duxerant, ut patet ex capit. Cum olim, de Clericis coniugatis. Adde Gregorij testimonium, lib. 1. epist. 42. ubi permittit Subdiaconis, ut liberè vtantur vxoribus suis, quas duxerant ante ordinationem, licet prohibeat deinceps eiusmodi ordinari, nisi continentiam voueant.

SECUNDO probatur, quia in tota Scriptura nullum tale exstat præceptum. Nam in Testamento veteri Sacerdotibus licitum erat vxores ducere: In nouo autem nihil de hac re Dominus loquutus est. Apostolus quidem in epistolis ad Timotheum, & Titum, iubet Episcopos & Diaconos eligi castos, sed quod Apostolus præcipit, non diuinum, sed Apostolicum præceptum est, de quo postea agemus.

Proferunt illi ex Deut. c. 33. benedictionem Moysi, in qua dicitur Leuitis, id est, ut ipsi exponunt, de Sacerdotibus Christianis: Qui dixerunt patri suo & matri; Nescio vos & filios ignorauerunt. At istud diuinum vaticinium, non diuinum præceptum est; siue enim lege diuina, siue humana fiat, ut Sacerdotes vxoribus careant, impletur vaticinium Moysi. Proferunt deinde illud Christi Luca 21. *Videte, ne grauetur corda vestra crapula, & ebrietate, & curis huius mundi.* Quod ad Sacerdotes præcipuè spectare, testatur Leo, serm. 8. de Ieiunio decimi mensis. Sed in hoc apertè falluntur; qui hoc argumentum adducunt. Nam Leo in isto ipso loco ad omnes fideles, Christi præceptum pertinere dicit; sed ad eos præcipuè, quibus dies Domini iam est vicinior. Deinde, cum Paulus 1. Timot. 3. iubet Episcopum eligi. *Qui domui sue bene præsit, & filios habeat subditos in omni castitate;* nec tamen cõtraria Christo doceat: certè non iubet Christus vlli, ne habeat curam vxoris ac liberorum, sed ne grauetur nimia sollicitudine.

At, inquit, ratio naturalis dicat, ministerium purissimum à continentibus esse peragendum.

RESPONDEO, dictare id quidem rationem, sed ut rem conuenientem, non ut omnino necessariam.

TERTIO probatur, ex Concilio Ancyrano, cap. 10. vbi dicitur posse Diaconos cum licentia Episcopi vxores ducere, etiam post susceptum Diaconatum; ergo non est de iure diuino; nec enim Episcopi in iure diuino dispensant. Estque hoc Concilium antiquissimum, & confirmatum à Leone Papa, distinct. 20. cano. de libellis. Accedat postremò, quod Concilia, & Patres in sequenti capite producendi, passim testantur hanc legem esse Ecclesiasticam; quod etiam legimus in Concilio Tridentino, sess. 24. can. 9.

CAPVT XIX.

Cœlibatum iure Apostolico rectissime annexum ordinibus sacris.

IAM verò de altera quæstione; An rectè factum sit, vt cœlibatus perpetuus sacris ordinibus annexeretur, duo sunt refutandi errores; vnus Græcorum, alter Lutheranorum. Prior error est; Oportere Clericos, antequam ordines sacros suscipiant, vxores ducere, quia post sacros ordines susceptos, non licet id facere, & nimis magno periculo fornicandi se exponit, qui sine vxore viuunt.

Huius erroris aliqui auctorem faciunt Nicolaum vnum ex septem primis Diaconis: Sed quidquid de hoc sit, cõstat, Vigilantium hunc errorem expressè docuisse; de quo sic beatus Hieronymus initio libri contra Vigilantium. *Prò nefas, inquit, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes, si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam.* Hunc errorem receperunt Patres Concilij Trullani, circa annum Domini DCC. vt patet ex can. 13. vbi profana illa Synodus damnat nominatim canones Romanæ Ecclesiæ, & contrarium statuit, nimirum vt Clerici ante Subdiaconatum vxores ducant, & cum eis viuant postea in sacris ordinibus constituti. Tempore huius Synodi cœpit mos Græcorum, qui nunc est. Auctus autem est & confirmatus tẽpore Leonis IX. quando diffidium Græcorum à Latinis maximè creuit in multis alijs articulis. Vnde exstat liber Humberti Cardinalis eo tempore scriptus de hac re, contra Nicetam Abbatem, qui hunc morem Græcorum tunc acerrimè defendebat.

Posterior error longè grauior est; Non solùm licere ante ordinationem, sed etiam post ordinationem, vxorem ducere. Huius erroris fundamenta quædam iecit Iouinianus, qui docuit, virginitatem non præstare matrimonio; inde enim sequebatur, frustrà Sacerdotes velle carere vxoribus. Vnde etiã quædam Sanctimonialia, Iouiniano audito, nupsērunt, vt B. Augustinus refert libro de hæresib. c. 82. Hæc tamen hæresis mox extincta fuit, nec vsque ad deceptionem alicuius Sacerdotis peruenit vt ibidem Augustinus ait.

PRIMVS autem qui docuit apertè, licere post ordinationem vxorem ducere, fuit Ioannes Viclefus, vt refert Thomas Vvaldensis tom. 20. de Sacramentis, cap. 128. & 129. & tomo 3. de Sacramentalibus, cap. 66. & 67. Eum sequuti sunt Lutherus in libro de abroganda Missa priuata, Pomeramus in libro de coniugio Episcoporum, Magdeburgenses in Centurijs singulis, cap. 7. & nominatim Cent. 11. cap. 7. col. 389. vbi dicunt, hanc esse hæresim maximè pestiferam omnium, quæ vnquam Christianum regnum perturbarunt. Item Beza, & Martyr, in primam ad Corinth. 7. Philippus Melanchthon in Confessione Augustana, artic. 23. & in Apologia

A eiusdem articuli, Caluinus lib. 4. Instit. cap. 12. §. 23. Brentius in Confessione Vvittembergensi, cap. de coniugio. Præterea Erasmus in declamatione de laudibus matrimonij, vtile esse iudicat, si Sacerdotibus ius coniugij concedatur; & idem sensisse videtur Panormitanus, Catholicus alioqui & doctus auctor, in cap. Cum olim, de Clericis coniugatis. Audio Kemnitium in tertia parte Examinis Concilij Tridentini, de cœlibatu Sacerdotum copiosè tractasse, sed eum librum nondum videre potui. Ac si ex alijs eius operibus coniectura facienda est, nihil aut parum admodum addit ad ea, quæ Centuriatores, & Caluinus collegerunt.

B Contra hos errores probandum nobis est, votum continentia annexum esse ordinibus sacris, ita vt nec ducere vxores, nec vxoribus antea ductis vt liceat post ordinationem; positiuè quidem iure, sed antiquissimo & æquissimo, & quod nullo modo expediat, vt hoc tempore relaxetur.

Probatur PRIMO, Scripturis; ac primum Paulus in epist. ad Titum, cap. 1. *Oportet, inquit, esse Episcopum hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem.* Vbi notandum pro eo, quod nos habemus sobrium, Græcè esse σωφρονα, quod, vt Hieronymus in hunc locum dicit, ambiguum est, & prudentem, sobrium, castum significare potest; hoc autem loco significat castum. Quia verò castitas etiam coniugatis communis est, ideo Apostolus addit etiam, *continentem*, quod ibidem B. Hieronymus exponit ab vxoris amplexibus. Idem in epistol. 2. ad Tim. c. 2. *Labora, inquit, sicut bonus miles Christi Iesu, nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.* Hic Apostolus Episcopo præcipit, vt strenuè militet Deo; Deinde dicit, non posse eum bene militare Deo, si se implicauerit negotijs sæcularibus, qualia certè esse nuptias, nemo negare potest. Nam, vt sanctus Basilius pulchrè docet in præmio constitutionum Monasticarum: *Nuptia pedica sunt.* Idem Apost. 1. ad Corinth. 7. iubet, coniugatos vacare ex consensu ad tempus ab opere nuptiarum, vt orationi instare possint; ex quo per bonam consequentiam deducit B. Hieronymus in cap. 1. ad Titum, & lib. 1. in Iouinianum, eum præcipere Episcopis, & alijs hominibus sacris, vt perpetuò à nuptiarum opere vacent, cum quotidie orationi insistere debeant: Quo eodem argumento ex hoc loco vtuntur Origenes homil. 23. in Numer. & Epiphanius hæresi Catharorum.

D Præterea in veteri Testamento, continentiam ab vxoribus videmus imprimis fuisse requisitam in ijs, qui Deo propinquaturi, vel rem aliquã sanctam tractaturi erant. Nam Exod. 12. præcipitur, vt comesturi Agnum Paschalem renes suos accingerent, quo significabatur, vt Gregorius exponit homil. 22. super Euang. debere eos carnis voluptatem edomare, qui Agnum Paschalem comedunt. Exod. 19. cum populus legem à Deo accepturus esset, ait illis Moses: *Estote parati in diem tertium. & ne appropinquetis vxoribus vestris.* Quo testimonio vtitur Ambrosius lib. 4. de officijs, cap. vlt. ad probandum continentiam Clericorum.

E Item Exod. 28. præcipit Deus, vt Aaron & filij eius cum ingrederentur tabernaculum, feminalibus lineis à renibus vsque ad femora tecti essent, quo exponit Beda, lib. 3. de tabernaculo, cap. 9. significatum esse, debere Sacerdotes noui Testameti aut virgines esse, aut contracta cum vxoribus fœdera dissoluisse. Item 1. Reg. 21. noluit Achimelech Sacerdos dare Dauid panes propositionis comedendos, nisi prius intellexisset eum ab vxore aliquan-

diu se continuisse. Ex quo deducit B. Hieronymus in cap. 1. ad Titum, perpetuum requiri in sacerdotibus continentiam, etiam ab vxoribus, qui Corpus Christi, quod illo pane propositionis significabatur, conficiunt, edunt, alijque tradunt.

Denique ex lib. 1. Paralip. cap. 24. & Lucæ 1. colligitur, Sacerdotes veteris Testamenti per vices suas ministrare solitos, & toto eo tempore, quo ministrabant in tabernaculo, à domo & vxore abfuisse. Ex quo deducunt Syricius Papa in epistola ad Himericum; Innocentius I. in epistola ad Victricium, necnon Beda in c. 1. Lucæ, quod si illi tempore, quo ministrabant, ab vxoribus abstinebant, omnino dicere, vt Sacerdotes nostri, qui non per vices, sed semper ministrant, semper ab vxoribus se continent.

Hoc vltimum argumentum soluere conatur Caluinus, lib. 4. cap. 12. §. 25. ac dicit, Sacerdotes Leuiticos *ἀπὸ τῶν υἱῶν* Christi fuisse, id est, figuram Christi gessisse, & quia Christi excellentiam & sanctitatem exactè referre non poterant, iussos fuisse vltra humanum morem se purificare. Nunc autem id necessarium non esse, cum per Christi aduentum figuræ, atque vmbra cessauerint.

At solutio parum valet; nam sicut Leuitici Sacerdotes, Christi venturi figuram gerebant, ita nunc Sacerdotes Christiani Christum, qui venit, repræsentat. Sacerdotes enim, dum sacra mysteria peragunt, Christi personam sustinet, & propterea sacrificans, non dicit; Hoc est Corpus Christi, sed; Hoc est corpus meum. Ipse enim Christum eo loco agit, id quod etiam vestium sacrarum ornatus designat. Deinde, non est illa primaria causa, cur Sacerdotes Leuitici deberent abstinere ab vxoribus, quia gerebant Christi figuram, sed quia Domino ministrabant. Exod. 19. *Sacerdotes, qui accedunt ad Deum sanctificentur, ne percussat eos.* Nam alioqui Dauid semper erat Christi figura, & tamen tunc solum iussus est abstinere ab vxore, quando panem sanctum comesturus erat, vt diximus. Denique, si illi, quia Christum significabant, debuerunt vltra humanum modum se purificare, quanto magis purificari debent, qui Christum ipsum quotidie tractant?

Probatur SECVNDO, testimonijs conciliorum antiquorum totius Ecclesiæ. Ac primum Ecclesiæ Orientalis. Habemus Concilium Ancyranum celebratum ante annos M. CC. can. 10. vbi dicitur: Diaconos qui in ipsa ordinatione non protestantur se velle vxorē habere, non posse post ordinationem eam ducere. Si autem protestentur, posse ducere, quia tunc censetur Episcopus cum eis dispensasse. Item Concilium Neocæsariense paulò post celebratum, c. 1. *Presbyter, inquit, si vxorem duxerit, ordine suo moueatur.* Concilium Nicænum I. can. 3. interdicat Episcopo, Presbytero, & Diacono ne domi mulierem vllam habeat præter matrem; sororem, amittam. Nulla vxoris mentio fit, quæ tamen primo loco poni debuit, si cū ea habitaret. Item, cur prohibetur Clericis cohabitatio mulierum, si vxorati esse possunt? Nonne vxores ancillas habere possunt in eadem domo? Denique Synodus Trullana, can. 6. prohibet, ne Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut Subdiaconi post ordinationem suam, vxorem ducant, & can. 48. præcipit, vt Episcopus non cohabitaret vxori.

Ecclesiæ Africanæ habemus insigne testimonium, Concilium enim Carthaginense II. can. 2. *Omni- bus placet, inquit, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contrahant, pudicitia custodes etiam ab vxoribus se abstineant.* Et ratio ibi redditur:

Vt quod, inquit, Apostoli docuerunt & ipsa serua- uit antiquitas, nos quoque custodiamus. Hoc testimoniū non solum refellit Lutheranos, sed etiam eos ex Catholicis, qui volūt hoc decretum de sacerdotum continentia à Syricio incepisse; isti enim Patres ab Apostolis incepisse dicunt. Item Concilium Carthaginense V. can. 3. & Concilium Africanum, can. 37. idem constituunt.

Ecclesiæ Italicæ habemus Concilium Romanum sub Syluestro I. quod can. 8. prohibet Subdiaconis, ne vxores vllò modo ducere audeant.

Ecclesiæ Gallicæ habemus Concilium Arelatense II. ante annos M. CC. celebratum, in quo can. 2. cauetur, ne vllus coniugatus, ad sacerdotium assumatur, nisi continentiam ab vxore promiserit. Item Concilium Turonense I. can. 1. & 2. Turonense II. can. 20. Agathense, can. 9. & Aurelianense III. can. 2. *Vt nullus, inquit, Clericorum à Subdiacono & supra, propria, si forte iam habeat, misceatur vxori.*

Ecclesiæ Hispanicæ habemus Concilium Eliberinum ante tempora Syricij, can. 33. *Placuit, inquit, in totum prohibere Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ac subdiaconis abstinere se à coniugibus, & non generare filios.* Toletanum II. c. 1. & Toletanum IV. c. 26. & Toletanum VIII. c. 6. etiam Subdiaconis vsum vxorum prohibent.

Denique Ecclesiæ Germanicæ habemus Concilium Aquisgranense tempore Ludouici I. cap. 6. Concilium Vormaciense, cap. 9. *Placuit, inquit, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi abstinēt se ab vxoribus, & non generent filios.* Deniq; Concilium Moguntinum tempore Arnulphi Imperatoris, cap. 10. statuit, vt nulla penitus mulier, ne soror quidem, aut mater, cum Ecclesiasticis habitare permittatur.

Ex his apparet mendacium esse apertissimum, quod Philippus dicit in ipsa Confessione Augustana art. 23. cui tot Principes subscripserunt, in Germania ante annos C. D. primum esse legem cælibatus impositam Clericis. Nam Concilia citata, sunt in Germania ante annos D. CC. celebrata vel etiam amplius. Nec minus mendacium est, quod in Apologia dicit, legem de cælibatu Clericorum in nullo Concilio reperiri, sed à solo Romano Pontifice contra Synodorum sententiam inductam esse.

Probatur TERTIO, testimonijs veterum Pontificum. Clemens I. in Canonibus Apostolorum, can. 27. in nuptijs autem qui ad Clerum prouecti sunt, præcipimus, vt si voluerint vxores accipiant, sed lectores, cantoresque tantummodo: quod autem de lectoribus, & cantoribus dicitur, idem de alijs minoribus ordinibus intelligitur, cum sit omnium eadē ratio. Calixtus I. apud Gratianum, dist. 27. canone, Presbyteris: *Presbyteris, inquit, Diaconis, Subdiaconis, & Monachis concubinas habere seu matrimonia contrahere penitus interdiximus.* Syricius in epistola ad Himericum, c. 27. (quod etiam Caluinus fatetur) prohibet cum vxore commercium, ijs qui sunt in sacris. Idem paulò post confirmauit Innocentius I. in epistola ad Victricium, cap. 9. & in epist. ad Exuperium, cap. 1. Idem Leo I. in epist. 82. ad Anastasium Episcopum Thessalonicæ, cap. 4. & in epist. 90. ad Rusticum Narbonensem, cap. 3. Idem Gregorius I. in epistol. 42. lib. 1. & epist. 34. libri 3. Idem Zacharias Papa in epistola vltima, ad Bonifacium Episcopum Germaniæ, ante annos DCCC. vnde etiam apparet clarius Philippi mendacium.

Sed placet verba referre Leonis I. in epistola ad

Anastasium, quia non solum Lutheranos, sed etiam Græcos euidenter coarguunt. Ad Græcos enim scribit hoc modo: *Omnium, inquit, Sacerdotium tam excellens est electio, ut hæc, quæ in alijs mēbris Ecclesie vacant à culpa, in illis tamen habeantur illicita. Cum enim extra Clericorum ordinem constitutus nuptiarum societas, & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfecte continentie puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, ut & qui habent, sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares & innupti. Quod si in hoc ordine, qui quartus existat à capite, dignum est custodiri, quāto magis in primo, vel in secundo, tertio uel seruiā dum est, ne aut Leuitico ministerio, aut Presbyterali honore, aut Episcopali excellentia quisquā idoneus existimetur, qui se à voluptate uxoria necdum frenasse detegitur?* His adde expressa testimonia veterum Imperatorum, quæ exstant Codice de Episcopis, & Clericis, leg. eum qui, & sequentibus, item in Authenticis & Monachis.

Probatur **Q**UARTO, testimonijs veterum Patrum Græcorum & Latinorum. Origenes hom. 23. in librum Numeri: *Certum est, inquit, quia impeditur sacrificium indefinens ijs, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt, unde videtur mihi quod illius solius est offerre sacrificium, qui indefinenti & perpetua se denouerit castitati.* Eusebius lib. 1. demonstrat. Euang. c. 9. *Veruntamen, inquit, eos qui sacrati sint atq; in Dei ministerio, cultuq; occupati, continere deinceps seipso à commercio uxoris decet, &c.*

Epiphanius ad finem operis contra hæreses: *Santum, inquit, sacerdotium ex virginibus, ut plurimum, aut ex solitarijs, aut si hi ad ministerium non suffecerint de his qui se à proprijs uxoris continent, & si quis ab initio continens viduus fuerit, habere potest locum Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi.* Item hæresi 59. quæ est Catharorum: *Sed, inquit, & adhuc uiuentem & liberos gignentem unius uxoris virum Ecclesia non suscipit, sed eum, qui se ab una continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, & Episcopum, & Hypodiaconum: maxime ubi syncri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdā locis adhuc liberos gignere Presbyteros & Diaconos, & Hypodiaconos: At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit.*

Chrysostomus homil. 11. de patientia Iob, *Dixit, inquit, unius uxoris virum, non ea ratione, ut id nunc in Ecclesia obseruetur, oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse.* Greg. Nissenus lib. de virginitate, cap. vlt. *Quomodo, inquit, Dei sacerdotio fungaris, qui ad hoc ipsum, ut munus offerres, vinctus es? Quomodo hæc ipsa Deo offeres, qui legi non obtineras prohibenti, ne sacra impurus facias? ac si Deū tibi apparere expectis, quid causæ est, cur Moysen non audias, qui populo edicit, ut à nuptijs purus sit, quo Dei aspectum comprehendat?* Cyrillus Catechesi 12. *Si, inquit, qui apud Iesum benefungitur sacerdotio, abstinet à muliere: ipse Iesus quomodo ex viro, & muliere proditurus esset?* Oecumenius in c. 3. primæ ad Timot. in illud; *Vnius uxoris virum: Non statuit, inquit, ut ab uxore pendeat Episcopus, aut uxorem necessario habeat, sed si fiat, inquit, e mundanis, non sit saltem bigamus, ita tamen ut vocatus ad Episcopatum munus, illud compleat; quod qui habent uxores, sint tanquam non habentes.*

Iam ex Latinis. Cyprianus, siue quicumque est auctor, in libro de singularitate Clericorum, affirmat sibi à Domino reuelatum: non debere Clericos domi suæ habere mulieres; id quod etiam toto eo libro probat. Neque obstat, quod in extremo libro (ut Petrus Martyr notauit) sic loquitur: *Si quis habet matrem, vel filiam, vel sororem, vel coniugem, vel cognatam, si habeat, ut nulla ancilla intersit, &c.* Nam lo-

quitur de coniuge, quæ simul vouerit continentiam. Similis habetur locus in Concilio II. Arelatenfi, c. 3. *Si quis de Clericis à gradu diaconatus in solatio suo mulierem præter auiam, matrem, sororem, filiam, neptem vel conuersam secum uxorem habere presumpserit, à comunione alienus habeatur.* Alioqui si Cyprianus uxorem Clericis cōcederet, qua uti liceret, pugnaret cum toto suo libro, & cum ipso titulo: *De singularitate Clericorum.*

Ambrosius lib. 1. de officijs cap. vlt. *Inoffensum, inquit, exhibendum, & immaculatum ministerium, nec ullo coniugali coitu violandum cognoscitur, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiā receperitis, quod ideo non præterini, quia in plerisque additijs locis, cum ministerium gerent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt.* Idem in epist. 82. ad Ecclesiam Vercellensem: *Habentem, inquit, filios dixit Apostolus, non facientem, &c.* Et in cap. 1. epist. 1. ad Timotheum. *Deinceps, inquit, ab usu femine cohibentur, &c.*

Hieronymus libro in Vigilantium circa initium: *Quid facient, inquit, Orientis Ecclesie? quid Aegypti, & sedis Apostolicae, quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continent, aut si uxores habuerint, mariti esse desunt?* Idem in fine Apologiæ pro libris contra Iouinianum: *Episcopi, inquit, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium puisci.*

Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugijs, c. 20. *Solemus, inquit, eis proponere continentiam Clericorum, qui plerumq; ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuui, eamq; susceptam usq; ad debitum finem, Domino adiuuante perducunt.* Vide totum locum. Auctor quæstionum veteris & noui testamenti, qui non est Augustinus, ut titulus præ se fert, sed aliquis antiquior, quæstione vltima sub finem: *si licet, inquit, & bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet uxores habere?* Et prolixè causam reddit.

Gregorius præter decreta supra citata lib. 6. cap. 1. in lib. Regum, errare, dicit eos, qui propter verbum Pauli: *Unusquisq; suam uxorem habeat,* putant licere Ecclesiasticis uxores habere. Gregorius Turonicus lib. 4. hist. cap. 4. refert quandam Comitum, qui dimissa vxore fuerat sacris initiatus, quia postea ad uxorem redire voluit, ab omnibus Episcopis excommunicatum fuisse.

Isidorus lib. 2. de officijs diuinis, cap. 10. *Placuit, inquit, sanctis Patribus, ut qui sacra mysteria contrectat, casti sint & continentes ab uxoris, & ab omni carnali immunditia liberi.* Hæc de Subdiaconis dicit. familia docet de Diaconis, & Presbyteris, c. 5. & 8. ex quibus locis intelligi possunt ea verba cap. 2. *Castimoniam corporis perpetuo seruet, aut unius matrimonij vinculo fœderentur.* Hæc enim dicuntur de Clericis in vniuersum, tum maioribus tum minoribus. Debent enim omnes Clerici aut perpetuo esse continentes, si maioribus ordinibus initiati sint, aut unius matrimonij vinculo copulati, si minoribus.

B. Anselmus in epist. 8. asserit, rectè à Gregorio VII. prohibitum fuisse, ne vlli interessent Sacris sacerdotum coniugatorum. Beda lib. 3. de tabernaculo c. 9. *Nemo potest, inquit, vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris ministerium consecrari, nisi aut virgo permanserit, aut contractam cum vxore matrimonij fœdera soluerit.* Deniq; ut recentiores omittā, Arator Subdiaconus Vigilij Papæ ante annos mille lib. in Acta Apostolorum ca. 30. posteaquā explicuit rationem, cur sacerdotibus veteris legis permitteretur, ut solum ad tempus ab uxoris se continerent, subdit:

Ecclesia nunc alma fides sine fine pudicas,

Pontifices iubet esse suos, &c.

His testimonijs accedant exempla eorumdem; nam

à tempore Apostolorum omnes Episcopi, Presbyteri, alijque Ecclesiastici, quorum vitas habemus; & quos vnquam laudatos audivimus, continenteres fuerunt, neque vnum exemplum probati viri in contrarium afferri potest. Magdeburgenfes quidem diligentiffimè quaesierunt omnibus saeculis aliquos, qui vxorè duxerint post susceptos ordines, & multa exempla proferunt, Centuria 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. & 11. initio capituli septimi, sed nullum eorum aliquid valet. Nam vel exempla illa debent intelligi de vxoribus, quas antea duxerant, vt de Gregorio patre Gregorij Nazianzeni, vel intelliguntur de minoribus Clericis, vt quod proferunt ex Concilio Tolitano I V. cap. 42. vel sunt exempla eorum, qui reprehenduntur, vt quæ proferunt ex epistola Zachariae ad Bonificium, vel sunt expressa mendacia, vt cum dicitur Cent. 5. cap. 7. Presbyteros Macedonia duxisse vxores, teste Innocentio I. epist. 22. nihil enim tale Innocentius dicit. Philippus in libro de cœlibatu ad Regem Angliæ, probat veteres Episcopos matrimonio vsos ex epistola Polycrati, apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 24. scribit enim Polycrates septem ex Parentibus suis fuisse Episcopos, seque octauum esse. At deceptus Philippus est ex versione Ruffini. Græca enim vox *αδελφών* quæ est apud Eusebium, non parentes, sed cognatos significat. Sed fac esse Parentes, num propterea sequitur eos in Episcopatu matrimonio vsos?

Ex hac autem tanta nube testium tria deducuntur. PRIMO, errare Clichtouæum & alios, qui putant legem continentia impositam Clericis primum à Syricio. Nam Clemens, Origenes, Eusebius, Epiphanius, & aliqua Concilia citata, antiquiora sunt Syricio. SECUNDO, morem Græcorum, quem nunc habent, non fuisse primis seecentis annis, vt patet ex iisdem auctoribus, nec non ex Chrysostomo, Hieronymo, & Leone locis citatis. TERTIO, mendacium esse, & quidem impudentissimum Caluini lib. 4. Instit. cap. 12. §. 52. vbi dicit, omnes veteres Patres approbasse coniugium in ordine Episcopali; nam Patres plurimi citati, & concilia plurima contrarium statuunt, & nullum exemplum in contrarium adferri potest.

Probat iam QUINTO ratione; cum enim coniugium vehementer impediatur Ecclesiastica munera, æquum fuit, vt sacerdotibus, aliisque sacratis hominibus coniugia prohiberentur, nam Ecclesiasticorum munera sunt sacrificare, orare, docere, exhortari, Sacramenta ministrare, curam pauperum gerere, & similia, quæ ritè exerceri non possunt, vt Apostolus ad Titum cap. 1. docet, nisi Sacerdos sit hospitalis, benignus, sobrius, iustus, sanctus, continens, doctus.

Iam verò matrimonium impedit in primis, vt Hieronymus dicit lib. 1. in Iouinianum, munus sacrificandi, quia summa quædam puritas, & sanctitas in eo requiritur, vt Chrysostomus explicat lib. 6. de sacerdotio; in actu verò coniugij negari non potest, quin admixta sit quedam impuritas & pollutio, non quæ peccatum sit, sed quæ ex peccato tamen nata sit. Quamuis enim Caluinus, loco notato, vociferetur contra Syricium, qui coniugium sacerdotum pollutionem vocauit, tamen non solum coniugium sacerdotum, quod sacrilegium est, non coniugium, sed etiam sanctorum matrimonium sine pollutione quadam, & turpitudine non exerceri, satis testatur rebellio membrorum, & verecundia humana in illo actu, quæ secretum semper quaerit, vt notauit B. Augustinus lib. 14. de Ciuitate Dei, cap. 17.

Deinde, impedit studium orationis, & lectio-

in quo assidue sacerdos versari debet. Oratio enim requirit mentem eleuatam, purgatam, & tranquillam; actus autem coniugij, vt B. Augustinus docet lib. 14. de Ciuit. Dei, cap. 16. maximè hebetat aciem mentis, & deprimit ad inferiora, & perturbat, & animam ipsam carnalem quodammodo facit.

TERTIO, impedit efficaciam prædicationis, vt Ambrosius docet lib. 1. de officijs cap. vlt. quomodo enim efficaciter exhortabitur viduas & virgines, qui liberis perpetuo operam dat?

QUARTO, impedit curam pastorem, nam qui vxorem, & liberos habet, de illis semper cogitat, & affectus, quo oues suas prosequi deberet, in vxore & filijs totus consumitur, & tamen (vt Ambrosius docet lib. 1. de officijs, cap. 7.) plus diligendi essent filij spirituales, quam carnales.

QUINTO, impedit curam pauperum, & illam hospitalitatem, & benignitatem, quam Apostolus tantopere commendat; nam qui vxorem, & liberos habet, debet eis thesaurizare, & raro inueniuntur coniugati, qui superfluum habeant. Adde, quod cum Clericus non possit filijs relinquere beneficia, & tamen omnis Pater cupiat bene prospectum filijs suis, cogentur esse auarissimi, & vendere Sacramenta.

SEXTO, impediret Sacramentorum administrationem; tunc enim vix distinguerentur Clerici à Laicis, & esset sicut populus, sic sacerdos, quod experientia testatur, nam tempore Gregorij VII. cum in Germania cœpissent sacerdotes vxores ducere, tantus contemptus Sacramentorum sequutus est, vt passim Laici Sacramenta administrarent, vt Ioannes Nauclerus, & alij referunt. Itaque merito D. Epiphanius hæresi 59. dicit, propter honorem sacerdotij necessariam esse continentiam. Superest argumenta solvere. Ac primum solvam argumenta Caluini eodem ordine quo ipse proponit.

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta Caluini.

ARGUMENTVM PRIMVM. Deus reliquit matrimonium liberum, ergo nulli homini licuit id prohibere, & confirmatur ex Apostolo 1. Timoth. 4. vbi notam hæreticorum esse dicit prohibere nuptias.

RESPONDEO, concedimus totum argumentum; neque enim Ecclesia prohibet matrimonium, aut cogit vllum ad cœlibatū absolute suscipiendum sed solum requirit eam conditionem in ijs, qui initiari volunt sacris mysterijs, quam si quis nolit accipere, potest non accipere, sed non initiabitur. Quemadmodum non censetur Ecclesia prohibere iudicia forensia, nec officium tortoris, etiam si nolit talia ab Ecclesiasticis fieri. Ad locum Apostoli dicimus cum Hieronymo lib. 1. in Iouinianum, & Augustino lib. 30. contra Faustum, cap. 4. & 6. Ambrosio, Chrysostomo, alijsque in hunc locum, notari ab Apostolo eos, qui absolute nuptias, vt malas prohibebant, quales fuerunt Tarianus, Marcion, & Manichæus.

Sed forte obijciunt, quia Apostolus dicit id futurum in nouissimis diebus.

RESPONDEO, nouissimos dies intelligit totam hanc vltimam ætatem, quæ est à Christo vsque ad iudicium. Nam Apostolus ait: *Nos sumus in quos fines seculorum denenerunt.* 1. Cor. 10. Et: *Filioli nouissima hora est.* 1. Ioa. 2. Adde, quod vox Græca non est *ἐσχάτος* sed *ὄσσεως*, id est, non in vltimis,

sed in posterioribus temporibus; neque id negare possunt aduersarij, nisi velint Manichæos & Encraticos ab Apostolo notatos non fuisse, qui tamen apertissime nuptias prohibebant, nec enim illi in vltimis temporibus fuerunt.

Sed obijcit Petrus Martyr in libro de cœlibatu, & votis Monasticis S. Augustinum, qui lib. 2. de moribus Manichæorum, cap. 18. & in epist. 74. ad Deuterium, testatur Manichæos non prohibuisse nuptias nisi electis suis, qui erant apud eos quasi Sacerdotes & Monachi: & tamen dicit eos notari ab Apostolo, cum ait, doctrinam esse dæmoniorum, prohibitionem nuptiarum.

RESPONDEO, idem Augustinus lib. 30. contra Faustum, cap. 6. scribit, à Manichæis interdictas nuptias simpliciter, quia etsi eas permittebant auditoribus suis, id faciebant, quia non poterant aliud obtinere: *Nec ideo, inquit, vos dicatis non prohibere, quia multos vestros auditores in hoc obedire nolentes aut non valentes, salua amicitia toleratis.* Hæc ille. Nos autem non solum toleramus Christianos coniugatos, sed etiam laudamus. Ac propterea Manichæi auditoribus suis sic nuptias permittebant ad explendam libidinem, vt tamen conceptum, & liberorum procreationem cauendam esse monerent. Quod est nuptias apertissime detestari. Catholici autem ideo potissimum nuptias laudant, quod ad procreationem liberorum à Deo instituta fuisse nescantur.

Argumentum SECUNDVM. Apostolus I. Tim. 3. & Tit. 1. cum absoluti Episcopi ideam exprimeret inter reliquas dotes, & virtutes, quas in eo requirebat, ausus est coniugium ponere: ait enim, vnus vxoris virum esse eligendum.

RESPONDEO, falsissimum est, quod Apostolus inter dotes, aut virtutes absoluti Episcopi ponat coniugium: ad quod probandum sufficere deberet, quod quotquot sanctissimi Episcopi hactenus fuerunt, omnes continentes fuerunt, vt supra diximus. quos certe nullo modo credibile est, aut non intellexisse verba Pauli, aut ei obtemperare noluisse. Præterea cum idem Paulus I. Corinth. 7. hortetur ad continentiam, & dicat bonum esse inuuptis & viduis, vt sic permaneant, &: *Qui nubit bene facit, qui non nubit melius facit;* quomodo credibile est eundem Paulum inter dotes, & virtutes Episcopi posuisse vt vxorem habeat? Adde, quod non solum Chrysostramus & alij Patres in hunc locum docent, Paulum non tulisse legem, vt Episcopi habeant vxores, sed solum vt non habeant, vel habuerint plures quam vnã: sed etiam Martinus Lutherus in propositionibus de digamia contendit, ista verba: *Vnus vxoris virum,* esse accipienda negatiuè, non positiuè, ita vt non teneatur Episcopus habere vnã, sed teneatur non habere plures feminas vnã cum vxore.

At, inquit Caluinus, Paulus ibidem, vbi descripsit quales debeant esse Episcopi & Diaconi, describit etiam quales debeant esse eorum vxores.

RESPONDEO, Paulum, vbi dicit: *Mulieres simpliciter pudice,* &c. Vel loqui de mulieribus generatim, vt Ambrosius exponit, vel de Diaconissis, quæ viduæ erant, vt Chrysostramus & Theophylactus docent, vel si loquatur de vxoribus Episcoporum, & Diaconorum, loqui de vxoribus quas acceperant ante ordinationem, non quas postea accepturi essent.

Argumentum TERTIVM. Apostolus Heb. 13. citra exceptionem securè pronunciat, honorabile esse inter omnes coniugium: Cur non etiam inter Sacerdotes?

RESPONDEO, argumentum facile in ipsum retorqueri posse, si enim coniugia omnium sunt honorabilia, etiam coniugia consanguineorum in primo & secundo gradu erunt honorabilia, & coniugia adolescentium iniussu parentum contracta, erunt honorabilia, quæ tamen Caluinus improbat lib. 4. cap. 19. §. 27. Instit. Dico igitur, tribus modis posse exponi illud; *In omnibus,* Græcè *ἐν παντι.* PRIMO, vt in omnibus, idem sit, quod omni ex parte, id est, coniugium honorabile est in omnibus, quæ coniugij sunt, siue Sacramentum, siue fidem, siue prolem consideres, ita Oecumenius in hunc locum. SECUNDO, vt in omnibus, significet apud omnes, id est, nemo debet coniugium reprehendere, etiam si virginitatem ipse profiteatur; ita videtur accepisse Fulgentius libro de fide ad Petrum cap. 3. Denique in omnibus, id est, in omnibus legitime coniunctis quicunque illi sint; siue senes, siue iuuenes, siue nobiles, siue obscuro, siue Græci, siue Hebræi, &c. Ita Theophylactus in hunc locum, & hæc videtur magis litteralis expositio, sed parum refert.

Argumentum QVARTVM. Apostoli exemplo suo docuerunt, nullius quamuis excellentis functionis sanctitate indignum esse coniugium; nam eos vxores non solum habuisse, sed etiam circumduxisse testatur Paulus I. Cor. 9. cui loco etiam addi potest illud Philipp. vlt. *Rogo te etiam Germane cõpar ad inua illas,* &c. Posset enim commodè verti, Germana coniunx, quod Græcè scriptum est.

RESPONDEO, non esse omnino certum, qui ex Apostolis vxorem habuerint, & qui non habuerint. Tertullianus lib. de Monogamia, & Hieronymus lib. 1. in Iouinianum existimant præter Petrum, cuius socrum in Euangelio legimus, nullum alium Apostolorum vxorem habuisse. Sanctus Ignatius in epist. ad Philadelphenses dicit, Petrum & Paulum & reliquos Apostolos coniugatos fuisse, excepto Ioanne, quanquam in Vaticano codice, & quibusdam alijs verustis non habetur nomen Pauli. Clemens quoque Alexandrinus lib. 3. Stromatum circa medium, aliquos Apostolorum, & nominatim Paulum vxorem habuisse asserit ex locis citatis. Sed quidquid de hoc sit, certum est eos ex Apostolis, qui vxorem habuerunt, postquam vocati à Christo fuerunt, officio coniugali renunciasse, vt B. Hieronymus docet lib. 1. in Iouinianum, & satis colligitur ex cap. 10. Matt. *Ecce nos reliquimus omnia, & sequimur te.* Statim enim Dominus explicans, quid sit relinquere omnia; adiicit: *Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut vxorem, &c.*

Ad locum igitur illum I. Cor. 9. vbi dicitur; *Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Dico Apostolum non de vxoribus, sed de pijs feminis loqui, quæ sequebantur Apostolos, & eis ministrabant, sicut etiam Dominum sequebantur Lucæ 8. Ita ferè omnes Græci & Latini exponunt, vt Chrysostramus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Ambrosius, Haymo, & alij in hunc locum. Necnon Tertullianus libro de Monogamia, Beatus Hieronymus libro primo in Iouinianum. Beatus Augustinus libro de opere Monachorum, cap. 4. & 5. & certè proprietatis, linguæ Græcæ hoc satis ostendit. Nam dicit *ἀδελφὴ γυναῖκα περιεργεῖν,* siue vilo articulo. Si enim de vxore loqueretur, diceret, *τὴν ἀδελφὴν γυναῖκα;* vxor enim certa quædam mulier est. Adde, quod Clemens Alexandrinus, qui vnus ex veteribus, exposuit hunc locum de vxoribus Apostolorum, ibidem addit, quod etsi vxores erant; tamen

cessauerat inter eos coniugale officium, & loco sororum, non loco vxorum ab Apostolis habebantur, quod nobis sufficit contra hæreticos.

Occurrit Petrus Martyr in cap. 9. primæ ad Corinth. vbi probat tripliciter Apostolum loqui de vxoribus. PRIMÒ, quia alioqui non diceret, sorores mulieres, sed sorores tantum, cum constet omnem forem esse mulierem. SECVNDÒ, quia non diceret, potestatem circumducendi mulierem, quod sonat auctoritatem, sed diceret consueuisse mulieres sequi, vt legimus Luc. 8. TERTIÒ, quia si illæ mulieres aluissent Apostolos ex suis facultatibus, falsum esset quod Apostoli accepissent sumptus à populis, ergo loquitur de vxoribus, quæ sequebantur Apostolos viros suos, & non eos alebant, sed ab eis alebantur ex sumptibus populorum.

Ad PRIMVM dico, sic vocari sorores mulieres, sicut Act. 1. dicuntur viri fratres, nisi quod Paulus, vt sæpè solet, mutauit ordinem, & dixit sororē mulierem, pro mulierem sororem. Ad SECVNDVM dico, potestatem de qua Paulus loquitur, non fuisse in mulieres, sed in actionem eas circumducendi, si sequi vellent, vel si in mulieres erat potestas, dicam, Apostolos habuisse auctoritatem in eas mulieres, non virorum in vxores, sed doctorum in discipulas. Ad TERTIVM dico vel eas mulieres non fuisse diuites, & non ministrasse pecunias, sed obsequium tantum, accipientes pecunias à populis, quibus Apostoli prædicabant, vel fuisse diuites, & aluisse Apostolos, sed non semper fuisse cum Apostolis, & ideo Apostolos aliquando fuisse nutritos à populis, aliquando ab illis mulieribus.

Ad locum ex Phil. 4. dico duo. PRIMÒ, non de vxore Pauli hic agi, sed de viro aliquo, quem Paulus vocat Germanum comparem, seu coniugem, aut coniugalem, *συζυγος* enim significat eum, qui idem iugum trahit. vocat autem eum coniugem, vel quia erat maritus alicuius ex fœminis antea nominatis, id est, Euodixæ aut Synthyches, vt Chrysostomus & Theophylactus dicunt, vel quia erat socius suus in Euangelij prædicatione, vt Theodoretus, & Haymo docent, vel certè est nomen proprium viri, vt vult Oecumenius.

Quod autem ita sit, id est, quod non loquatur de vxore suadent hæ rationes. PRIMÀ, quia plurimi veterum afferunt Paulum non habuisse vxorem, vt Hieronymus in epist. ad Eustochium de virginitate. Hilarius in Psal. 127. Augustinus libro de gratia, & libero arbitrio, cap. 4. Epiphanius hæresi 58. Valerianus, Ambrosius in cap. 7. prioris ad Corinth. & in exhortatione ad virgines, Tertullianus in vtroq; libro ad vxorem. Item Chrysostomus, Theodoretus, alijq; veteres omnes in hunc locum, excepto Clemente Alexandrino. SECVNDÀ, quia, vt Theophylactus notauit, si de vxore loqueretur, non diceret *γυνή*, sed in genere fœminino *γυνή* non enim tam politus erat Apostolus, vt Atticis vteretur. TERTIÀ, quia, vt dicit Oecumenius, non est credibile vxorem Pauli habitasse Philippis, & non potius in Iudæa, vel certè in Tarso Ciliciæ, vnde Paulus oriundus erat. QVARTA, quia, vt Ambrosius notauit in 1. Cor. 7. Paulus adolescens à Domino vocatus est, quo tempore non est credibile eum vxorem habuisse, & certum est, postea non accepisse. QVINTÀ, quia, vt notauit Theodoretus, Paulus 1. Corinth. 7. ponit se inter eos, qui non habebant vxores: *Innuptis, & viduis, inquit, dico, bonum est illis si sic permanserint, sicut & ego, quod si non se continerent, nubant.* At epistola ad Corinthios scripta est ante epistolam ad Philippenses, vt idem Theo-

dotetus ostendit in præfatione commentarij in epistolas. Igitur vel Paulus accepit vxorem postquam scripserat ad Corinthios, quod est incredibile, aut non habuit vxorem cum scriberet ad Philippenses.

Dico, SECVNDÒ, quod si constaret Paulum loqui de vxore sua, tamen certum etiam nobis esse deberet, eum ab vxore separatum fuisse, quoad totum. Quod enim Paulus vitam continentem duxerit, cum Euangelium prædicabat, euidenter deducit ex 1. Corinth. 7. B. Augustinus libro de gratia & libero arbitrio, cap. 4.

Argumentum QVINTVM & vltimum Caluini supra sumitur ex historia Socratis lib. 1. cap. 8. & Sozomeni lib. 1. cap. 22. vbi dicunt, quod cum Nicænum Concilium legem ferre vellet, ne liceret Clericis cum vxoribus suis dormire, surrexit Paphnutius confessor, & Synodus tota in eius sententiam iuit, & continentiam ab vxore in arbitrio cuiusque reliquit.

RESPONDEO, hoc testimonium aliquid habere momenti pro sententiâ Græcorum, sed nullum penitus pro errore Lutheranorum. Nam vterque auctor in eodem loco testatur Paphnutium adiecisse, bonum sibi videri vt secundum antiquos Canones prohibeatur Clericis, ne post ordinationem villo modo vxores ducant, sed solum permittantur vt illis, quas ante ordinationem acceperunt. Nonne hoc totum contra Lutheranos est, qui post sacerdotium vxores ducunt?

At neque pro Græcorum errore, magnum est præsidium in hoc testimonio Socratis, & Sozomeni; nam vel totum est falsum, quod isti de Paphnutio tradunt, vel certè (quod magis credo) tale aliquid tunc accidit, sed non bene ab istis narratum est. Fortasse voluerunt Patres Concilij grauiores pœnas constituere in Clericos incontinentes, quales tunc aliquos fuisse ex Epiphanio, & Ambrosio, locis notatis intelligi potest, & Paphnutius suasisit non esse id faciendum.

At quòd Concilium statuerit, continentiam esse relinquendam in arbitrio Clericorum, nullam habet apparentiam, nec debet illis auctoribus credi. PRIMÒ, quia Sozomeni historia à S. Gregorio reprobatur, li. 6. epist. 31. *Quia, inquit Gregorius, multa mentitur.* Socrates autem, vt omittam cætera, lib. 5. suæ hist. cap. 21. tria clara mendacia dicit. PRIMÒ, licuisse suo tempore vnicuique celebrare Pascha quando vellet, nec de hac Ecclesiâ aliquid certum fuisse. At constat; Nicænam Synodum statuisse, vt Pascha semper celebraretur prima Dominica post quartadecimam lunam primi mensis; cuius Canonis meminere Epiphanius hæresi 70. Audianorum, & Ambrosius li. 10. epist. 83. Eusebius in vita Constantini. Athanasius in lib. de Synodis Arimini, & Seleniciæ. SECVNDÒ dicit, in Romana Ecclesia non ieiunari ante Pascha, nisi tres hebdomadas, & tamen vocari Quadragesimam. At S. Leo, qui eodem tempore vixit, quò Socrates, sermon. 4. de Quadragesima dicit, Romæ ieiunari XL. dies, & idem dicit Gregorius hom. 16. in Euangelia, & certissimum est. TERTIÒ dicit, Romæ non ieiunari in Sabbatis, cum tamen contrarium sit certum ex Augustino epist. 86. & 118. ad Ianuarium. Si ergo in historia sui temporis Socrates tam apertè mentitur, vel certè refert quæ non scit, quæ fides adhiberi illi potest in historia Concilij Nicæni, quod annis plusquam centum ante eius ætatem celebratum est?

Præterea, historia ista de Paphnutio manifestè pugnat cum verbis Epiphaniij contra hæresi 59. vbi ait,

esse contra Canones Ecclesiasticos, quod Sacerdos vel Diaconus liberos gignat; & cum verbis Hieronymi libro contra Vigilantium, vbi dicit in Oriente & Aegypto non esse licitum Sacerdotibus & Diaconis vxoribus vti, quod sane falsum est, si Nicæna Synodus, in Oriente paulo ante celebrata, vxorum vsus illis concessit: vel ergo Epiphanius, & Hieronymus, vel Socrates, & Sozomenus mētiuntur. At certe magis credendum est Epiphano, & Hieronymo viris sanctis, & qui vicini fuerunt temporibus Concilij Nicæni, quàm Socrati & Sozomeno hæreticis, & multo recentioribus.

Deinde, quomodo cohæret illa narratio de Paphnutio cum canone tertio Concilij Nicæni, vbi prohibetur Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ne vllam domi mulierem habeant, præter matrem, sororem, amittam? & hoc argumento conuictus Lutherus, in libro de Concilij parte prima dicit, Patres Concilij noluisse, se qui sententiã Paphnutij, quamvis etiam contrarium Lutherus alibi scripserit.

Denique, quæ fieri potest, vt nec Ruffinus, qui multa de Cōcilio Nicæno & Paphnutio scripsit lib. i. historiæ Ecclesiasticæ, nec vllus alius ex veteribus ante Socratem huius rei meminerit, nec vllum vestigium tantæ rei in actis Concilij exstet? Quod autem quidam dicunt, Suidam, qui huius rei meminit in vita Paphnutij, fuisse paulo post tēpora Constantini, apertè falsum est; nam Suidas aliquot sæculis Socrate posterior est, quippe qui scribit etiam vitam Ioannis Damasceni.

CAPVT XXI.

Soluuntur argumenta Philippi.

NVNC ad argumenta Philippi veniamus. Argumentum PRIMVM, Coniugium est de iure diuino. Genes. i. *Crescite & multiplicamini*. Et de iure naturæ, vt patet ex naturali appetitu generandi; at ius diuinum & naturæ non potest tolli vlla humana lege: ergo, &c. Et confirmatur. Nam sicut nemo potest obligari à se vel ab alio ad non comedendum, quia hoc esset contra naturalem inclinationem conseruandi indiuiduum; ita nemo potest obligari à se vel ab alio ad non ducendum vxorem, quia id esset contra naturalem inclinationem conseruandi speciem.

RESPONDEO, verbum Domini non præceptum sonare, sed naturæ institutionem exprimere; nam etiam auibis, & brutis animantibus ibidem Deus dixit: *Crescite & multiplicamini*, quibus tamen nihil propriè præcipi potest. Præceptum autem naturale esse de coniugio ineundo, concedi potest, sed quia est affirmatiuum, non obligat nisi in casu necessitatis, id est, quando periculum immineret, ne humanum genus periret. Et per hoc responderetur ad confirmationem.

Nam sicut non tenemur comedere, nisi quando periculum est, ne pereat indiuiduum, ita non tenemur ducere vxorem, nisi quando periculum esset ne species humana periret. Ad quod respicientes Patres dixerunt, illud: *Crescite & multiplicamini*, tunc fuisse præceptum singulis hominibus, quando terra erat vacua, vt in exordio mundi, & mox à diluuiio. Nunc autem cum terra plena sit, cælum esse replendum, quod melius continendo, quàm nubendo fit; etsi enim hanc solutionem Philippus ridet, tamen est Tertulliani libro de Monogamia ante medium, Cypriani libro de habitu Virginum, Hieronymi li-

Abro i. in Iouinianum, & Augustini de Sancta Virginitate, cap. 9. & ipse textus hoc docet, nã postquam Deus dixit: *Crescite & multiplicamini*: subdit quasi rationem reddens: *Et replete terram*. Itaq; tunc solum vim præcepti illa verba habent, cum terra est vacua. Denique, si Philippus vult iure diuino & naturali quocunque tempore teneri homines omnes ad coniugium, iniuriam facit Christo, Mariæ, Ioanni, innumerisque alijs sanctissimis viris, qui sine vxore vixerunt.

Argumentum SECVDVM. Apostolus præcipit omnibus, qui donum continentia non habent, vt nubant, i. Corint. 7. *Propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat*.

RESPONDEO, Apostolum loqui de coniugatis, qui cum in Paganismo vxores duxissent, post conuersionem ad fidem, dubitabant an deberent vxoribus vti; ijs enim respondet, vt vnusquisq; vxorem suam retineat, & coniugale debitum inuicem reddant. Ita Tertullianus libro de Monogamia, & B. Hieronymus lib. i. in Iouinianum, & patet ex sequentibus. Nam paulò post addit: *Dico autem non nuptis, & viduis, bonum est eis si sic permanserint. Solutus es ab vxore, noli querere vxorem*.

Adde etiam, non esse hoc præceptum Apostoli, sed consilium, vel permissionem potius, sicut illa eiusdem capituli: *Si non se cōtinet, nubat, & si nupserit virgo, non peccauit, &c.* Est enim sensus Apostoli, vt Hieronymus ibidem & Chrysostomus, & Ambrosius, & alij in hunc locum exponunt: Bonum est mulierem non tangere, & vel vxorem non ducere, vel post eam ductam ex consensu ab officio coniugali abstinere; tamen si timetis fornicationem, bene facitis vxori adhærendo, quia melius est carere perfectione virginitatis, quàm incidere in flagitia fornicationum.

Adde tertio, hæc omnia dici ijs, qui votum continentia non habent. Qui enim vouerunt continentiam, ijs non dicitur: *Vnusquisq; vxorem suam habeat, & virgo si nupserit, non peccauit*. Sed dicitur: *Redde altissimo vota tua*. Et: *Damnationem habet, quia primam fidem irritam fecerunt*. Hanc exceptionem disertè ponunt Hieronymus lib. i. in Iouinianum in illud: *Si nupserit virgo, non peccauit*. Chrysostomus in commentario eiusdem loci. Epiphanius hæ. 61. eadem verba exponens. Item Augustinus in Psal. 83. tractas eadem verba, & Gregorius lib. 6. c. 1. in lib. Regum tractans illud: *Vnusquisque vxorem suam habeat*.

Argumentum TERTIVM. Lex pontificia, quæ celibatum sacerdotio adiunxit, dissentit à concilijs antiquis, proinde iniqua censenda est. Quæ autem sint illa Concilia, ipse non dixit. Nos tamen adducamus quæcumq; adduci possunt. PRIMO est Canon Apostolorum textus: *Episcopus aut Presbyter vxorem propriam nequaquam obtentu religionis abijciat*.

SECUNDO est Canon Cōcilij Gangrensis quartus: *Quicūq; discernit à Presbytero, qui vxorē habuit, quod nõ oporteat cognagistratē de oblatione percipere, anathema sit*. TERTIO est Canon 13. sextæ Synodi, qui disertè reprobat morem Romanæ Ecclesiæ, quo iubentur profiteri continentiam, qui sacris initiantur.

QUARTO est Canon 3. Concilij V. Carthaginensis, in quo statuitur, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi se abstineant ab vxoribus in proprijs terminis, id est, ordine vicis suæ, vt exponunt Trullani Patres Canone iam citato.

QUINTO est Canon Aliter, distinct. 31. vbi Stephanus Papa dicit, in Orientali Ecclesia Ecclesiasticos viros matrimonijs copulari, nec eum morem reprehendit, ergo falsum est, quod sæpe diximus,

nunquam esse auditum, quod licuerit post sacram ordinationem vxorem ducere.

ULTIMO est Canon B. Augustini 35. q. 1. can. cum igitur, vbi dicitur: *Ecclesia post Apostolica instituta quedam consilia perfectionis addidit, vt pote de continentia Clericorum, &c.* Ergo hoc consilium, non præceptum est. Hæc fortè sunt omnia, quæ ex iure Canonico post sententia hæreticorum adduci possunt.

AD PRIMUM respondet Hubertus Cardinalis in lib. contra Nicetam, & habetur hæc responsio sub nomine Leonis IX. dist. 31. can. Omnino, Apostolos iussisse, vt non abiciant Clerici vxores à cura sua etsi reliquerint quoad thorum: debent enim adhuc eas alere, & eis in omnibus prouidere. id quod exposuit Concilium Trullanum can. 48. vbi dicitur, quod Episcopi vxor debet in Monasterio aliquo degere, & prouidentia Episcopi viri sui frui: Necnon Concilium Turonense II. can. 8. vbi dicitur, quod Episcopus coniugatus debet habere vxorem vt sororem, & eius curam gerere, absque tamen vlla suspitione carnalis commercij. Adde, quod iste ipse Canon pronobis facit; nam Græca vox, pro qua habemus (religionis) est *ἐκκλησιαστικὴ*, quæ cautionem propriè significat. Itaque sensus est, Episcopus aut Presbyter nequaquam prætextu cautionis vxorem abiciat, id est, ne curam vxoris dimittat, eo prætextu quod tenetur ab ea se continere.

AD SECUNDUM dico, anathema dici eis, qui putant matrimonium ex se esse malum, & propterea existimant, non licere sacra facere ei, qui vxorem habuit, etiam si ab illa se contineat. Id ita esse patet, tum quia in ipso primo Canone dicitur anathema ijs, qui putant, nuptias absolutè esse malas, & in hoc canone quarto non dicitur, qui vxorem habet, sed qui vxorem habuit.

AD TERTIUM dico, illos Canones non esse vllius approbati Concilij. Nam vera sexta Synodus nullos Canones edidit, vt patet ex VII. Synodo, actione 4. & 5. sed post VI. Synodum quidam Episcopi conuenerunt Constantinopoli, & in palatio Imperatoris Iustiniani II. quod Trullum dicebatur, Canones istos ediderunt nomine sextæ Synodi. Cæterum hos Canones nõ solum nullus Romanus Pontifex probauit, sed etiam apertè improbauit Sergius Papa, qui tunc sedebat, vt Beda scribit, in libro de sex ætatibus in Iustiniano, & Paulus Diaconus lib. 8. cap. 9. de rebus Romanis. Vocat autem Beda erraticam Synodum cætum illorum Patrum, qui hos canones ediderunt. Adde, quod etiam isti Canones aliquid valerent, nihil tamen iuuarent causam Lutheranorum, non enim permittunt, vt vlli Clerico post sacrorum ordinum susceptionem liceat vxorem ducere, quod Lutherani faciunt, sed solum vt liceat vt vxore ante ordinem ducta, & hoc etiam non permittunt Episcopis, sed solum inferioribus Clericis, vt patet ex can. 6. 12. & 48.

AD QUARTUM dico, verba Latina Concilij non esse, in proprijs terminis, sed secundum priorum statuta, vel, secundum propria statuta, id est, secundum legem conditam in Concilijs prioribus Carthaginensibus, ac præcipuè in II. Carthaginensi can. 2. Græci autem hæc verba malè intelligentes verterunt *ἐκ τῆς ἰσθμῆς θεοῦ*. Quanquam etiam hæc ipsa Græca verba non malè reddi possent, secundum proprias definitiones; sed cum Latinum sit Concilium, non Græcum, non multum laborandum est de Græca lectione. Prohiberi autem in hoc Concilio omnem vsum vxorum sacris hominibus, patet ex Augustino lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 20. qui Au-

gustinus illi Concilio interfuit. Item ex eo, quod iste Canon loquitur eodem modo de Episcopis, & de alijs. At Patres Trullani non permittunt Episcopos misceri vnquam suis vxoribus.

AD QUINTUM dico; PRIMUM, Canonem illum fortè nullius esse auctoritatis, nam nec dicit Gratianus, quotus sit Stephanus ille, qui eum Canonem edidit, cum plurimi fuerint Pontifices eius nominis, nec vllius Stephani epistola existat, vbi ille Canon habeatur. Dico SECUNDO, absque vllò dubio auctores eius Canonis, cum dicit Orientales Clericos matrimonio copulari, non velle dicere, vxores ducunt, sed matrimoniale officium exercent vt glossa explicat. Nam cum certum sit ex Concilijs plurimis, & ex ipsa praxi, & confessione Græcorum, nunquam fuisse licitum, nec nunc haberi licitum in Græcia, vt in sacris existentes, ducant vxores: vel ille Stephanus falsum dicit, vel tantum intelligit, vt nos diximus, matrimonio copulantur, id est, matrimonij copulam exercent. Porro hoc ipsum etsi Romana Ecclesia non probat, & abusum esse iudicat, tamen permittit Græcis; & si errorem alium non haberent, facilè pax componeretur.

AD VLTIMUM dico, ea verba non esse B. Augustini, sed Gratiani, qui sua verba cum verbis beati Augustini continuauit, vt sapè facere solet. Legatur apud Augustinum libr. 15. de Ciuitate Dei, cap. 17. Præterea quod Gratianus dicit, bonum sensum habet; cum enim ait Ecclesiam addidisse quedam consilia perfectionis, & in eis numerat continentiam Clericorum, vult dicere, Ecclesiam imposuisse Clericis continentiam præcepto seruandam, quæ alioqui solum erat consilium perfectionis, nec enim credibile est tam ineptum fuisse Gratianum, vt putauerit continentiam non fuisse consilium perfectionis ante Ecclesiæ definitionem.

Alium Canonem profert Petrus Martyr in libro de cœlibatu, & votis; ex epist. 87. alias 85. S. Leonis, vbi sic legimus: *Dicente enim Apostolo, vt inter alias Christianismi regulas is Episcopus ordinetur, quæ vnus vxoris virum fuisse aut esse constaret, tã sacra semper est habitata ista præceptio, vt iã de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur seruanda conditio: ne fortè illa prius quam in matrimonium eius veniret, qui aliam non habuisset vxorem, alterius viri essent experta coniugium.*

Ex hoc loco duo dicit Martyr, posse fieri Episcopum, non solum qui habuerit, sed etiam qui habeat vnã vxorem: & posse Episcopum vxorem ducere, si non habeat. At mira est impudentia huius hominis; nam idem Leo in epist. 84. ad Anastasium c. 3. & 4. disertis verbis iubet, Episcopum ita vnus vxoris virum esse posse, vt tamè ab illa perpetuò se contineat, quod vero in quibusdam exemplaribus legitur: *De muliere sacerdotis eligenda*, mendum est manifestum. Sic enim legi debet, & legitur in codicibus melioribus: *De muliere Sacerdotis eligendi.*

Argumentum QUARTUM Philippi; Continentia res est difficillima, nec omnibus datur; vt patet Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc.* Ergo non debuit ita indifferenter omnibus Clericis imponi.

RESPONDEO, sicut non omnium est donum continentia, ita nec omnes debent esse sacerdotes, sed solij, qui videntur hoc donum habere. Sed dices. Quid si aliquis putet, se posse cõtinere & postea experiatur se non posse, quando ordines accepit?

RESPONDEO, illos habere donum continentia qui volunt, & cupiunt continere: quibus autem Deus dedit velle, dabit etiam perficere si ipsi velint. Proinde nemo potest dicere, se non habere donum,

quod se habere putabat; nam illa voluntas continendi propter Deum est ipsum donum continentia. Ad hæc, nonne etiam coniugati sæpe coguntur vel propter absentiam, vel propter ægritudinem longissimam coniugis abstinere se ab vxore; & tamen non licet eis aliam vxorem ducere, quantumuis vtantur æstu libidinis: quod exemplum affert D. August. lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 19. & 20. contra eos, qui contra ius vxorem ducunt eo prætextu, quod continere non possint.

Adde, quod nemo est, qui continere non possit, si velit, vt docent Patres, Tertullianus in fine libri de Monogamia, Nazianzenus oratione 31. Basilus de virgin. vltra medium, Chrysostomus & Hieronymus in cap. 19. Matth. & Augustinus lib. 6. confess. cap. 11. sed oportet remedia necessaria non negligere, quæ tria sunt; oratio, ieiunium, & periculorum euitatio. Nam tentatio carnis vel exoritur ex suggestione dæmonis, vt patet in Antonio, Hilarione, Benedicto, & similibus, qui in eremo, & perpetuis ieiunijs viuentes, tamen tentabantur, & tunc necessaria est oratio, quia dæmon fortior nobis est, nec possumus eum vincere, nisi auxilio fortioris, qui est Deus. Propter hoc dicitur Sap. 8. *Nemo potest esse continens, nisi Deus det.* Vel oritur ex abundantia cibi & potus; nam cum natura accepit quod sufficit ad nutritionem, reliquum conuertitur in materiam generationis, inde nascitur pruritus carnis; & contra hoc necessarium est ieiunium, vt carnis terat superbiam, potus cibi que parcitas. Vel denique oritur ex aspectu, & colloquio fœminarum; nam res visæ vel auditæ, si naturæ conueniant, imaginationem naturaliter mouent, & imaginatio appetitum. Hinc tot leges Conciliorum prohibentium clericis fœminarum contubernium; de quo etiam vide Basilium cap. 3. monasti. consti.

Cum igitur Lutherani hæc tria abiecerint, videlicet, orationem Canoniarum horarum, ieiunia omnia & etiam feria 6. carnis vescantur, ac demum quisque domi suæ mulierem habere velit, quid mirum si continere non possint? Certè Lutherus ipse in singulis prandijs & cænis, largissimè epulabatur, & vnum sextarium vini dulcis hauriebat, vt est in epist. quadam ad finem operis Ioannis Cochlæi de vita Lutheri.

Argumentum QUINTVM & vltimum; Cœlibatus iste Clericorum prodigiosas libidines parit, mundum concubinis, & Ecclesiam scandalis replet.

RESPONDEO, falsum esse, quod cœlibatus ista pariat sed abusus est cœlibatus, qui ista parit. Apostolus enim 1. Cor. 7. fructus cœlibatus esse dicit, cogitare quæ Dei sunt, sanctum esse corpore & spiritu, sine intermissione Domino assidere: Non igitur vsus, sed abusus cœlibatus prodigiosas libidines parit. Si autem propter abusus res bonæ tollendæ essent, cælum & terra etiam tollenda essent, quia eis quidam abutuntur, putantes esse Deos; necnon Decalogus tollendus esset, & omnia Sacramenta, quia etiam eis multi abutuntur. Ita respondet Gregorius Nazianzenus oratione in Basilium non procul à principio, illis qui execrantur Philosophiam naturalem, & scripta gentilium, propterea quod quidam abutuntur. Nec tamen admittimus tot esse concubinos, & impuros inter Ecclesiasticos, quot hæretici dicunt, qui omnes alios ex se metientes, nullos putant esse castos; certè plurimi sunt qui quotidie celebrant, & de quibus nulla mala suspicio auditur.

Præter hæc argumenta respondendum videtur etiam querimoniam Philippi: *Olim, inquit, Canones*

suspendebant sacerdotes, qui vxores duxissent, ab officio, vos autem suspenditis ab arboribus.

RESPONDEO imprimis, hinc sequi Lutherum, & alios qui post sacerdotium vxores duxerunt, suspensos fuisse ab officio ex sententia veterum Canonum, & ideo cum officio fungi voluerint, & tamen coniuges retinere, rebelles & contumaces fuisse aduersus Ecclesiam ac proinde merito ab arboribus suspendi potuisse. Dico præterea, Canones veteris Ecclesiæ, alios mitiores, alios seueriores fuisse; nam Concilium Neocæsariense can. 1. iubet Presbyterum ordine moueri, si vxorem ducat; at Concilium Toletanum II. canon. 1. iubet sacerdotem qui vxorem duxit, vt sacrilegij reum ab Ecclesia haberi extraneum, & Toletanum VII. cano. 6. iubet eiusmodi homines recludi in monasterijs vt ibidem sub grauibus pœnitentiæ oneribus vsque ad finem vitæ degant. Adde vltimo, Presbyteros nunquam in Ecclesia tam seuerè puniri; quia vxores ducunt, vt Philippus dicit: sed quia post votum solenne ducunt, & proinde non vxores, sed concubinas sub coniugij nomine ducunt, & matrimonium simul ac sacerdotium polluant, cui intemperantiæ cum etiam hæresim addunt, ac dicunt, vota non esse seruanda; quid mirum si digni sunt, qui ab arboribus suspendantur?

Addamus Hieronymi testimonium lib. 1. aduersus Iouinianum: *Certè confiteris, inquit, non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat, alioquin si deprehensus fuerit, nõ quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.* Hæc ille. Porro adulterij pœnam Hieronymi tempore, & quidem ordinariam, fuisse vltimum supplicium, patet ex epist. 49. eiusdem Hieronymi, de muliere septies icta. & ex lib. 1. contra Iouinianum, vbi sic ait: *Quotidie mæchorum sanguis effunditur, & inter ipsas leges, securæ, ac tribunalia, flagrans libido dominatur.* Quare Hieronymi sententia, Episcopi liberis operam dantes, non solum suspendi possunt ab officio, sed etiam, vt adulteri, caput cædi. Sed iam ad Magdeburgenses veniamus.

CAPVT XXII.

Soluuntur argumenta Magdeburgensium.

MAGDEBURGENSES Cent. 9. cap. 10. col. 540. 541. & 542. colligunt decem argumenta contra cœlibatum clericorum ex vna epistola Sancti Vdalrici Episcopi Auguftani ad Nicolaum Papam, quæ nuper excusa est Basileæ, & inserta in illo opere, quod inscribitur, Orthodoxologia sanctorum Patrum: sed ex ijs argumentis sunt eadem cum illis, quæ iam soluimus, à Caluino & Melanchthone proposita, vnum solum soluendum superest, quod sumitur ex quadam miserabili narratione. Scribit enim ille S. Vdalricus hanc historiam: *Beatus Gregorius Magnus Papa I. aliquando suo quodam decreto vxores sacerdotibus ademit. Deinde paulo post cum idem Gregorius iussisset ex piscina sua pisces aliquot capi, piscatores pro piscibus sex millia capitum infantium suffocatorum reppererunt: quam eadem infantium cum intelligeret S. Gregorius ex oculis fornicationibus vel adulterijs sacerdotum natam esse, continuo renouauit decretum, & peccatum suum dignis pœnitentiæ fructibus purgauit.* Hanc narrationem, quia vehementer odiosam reddit legem de cœlibatu Clericorum, sæpe alibi inculcant ijdem Magdeburgenses, vt Cent. 6. cap. 7. col. 388. & cap. 10. col. 686.

RESPONDEO PRIMO, si quid valet huius sancti

Vdalrici auctoritas, ea magis premi Lutheranos quam nos. Nam in hac epistola fatetur, Romanum Pontificem esse caput omnium, & ei ab omnibus deberi obedientiam. Item asserit, Pontificem debere cogere Presbyteros & Monachos, ne vlllo modo vxorem ducant, & si duxerint post votum continentia, debere separari.

Dico SECUNDO, eam epistolam videri confictam: & confictam ab aliquo imperito defensore coniugij Ecclesiasticorum: nam in primis tempora nullo modo coherent: nam S. Vdalricus creatus est Episcopus anno Domini DCCCC. XXIV. vt Hermannus Contractus & Abbas Vrspergensis docent, vel anno DCCCCIII. vt dicitur scriptum esse in Chronico Augustanae Ecclesiae; Nicolaus autem Papa I. obiit anno DCCCLXVII. vt Onuphrius annotauit in libro de Romanis Pontificibus: non ergo potuit scribere Episcopus Vdalricus ad Papam Nicolaum, qui iam dudum obierat.

Dicent, scripsit fortasse antequam fieret Episcopus. at in principio epistolae se episcopum vocat; praeterea conueniunt auctores, S. Vdalricum LXXXII. annos vixisse, L. in Episcopatu, & XXXIII. ante Episcopatum: ex quo sequitur, eum natum esse anno Domini DCCCLXX. vel DCCC. XCI. iuxta alios, ergo inter obitum Nicolai, & ortum Vdalrici sunt anni vt minimum tres: nam secundum alios sunt XXIV. Nisi ergo scripserit ipse antequam nasceretur, vel ad Nicolaum post eius mortem, non potest esse epistola S. Vdalrici ad Nicolaum.

Dicent, non esse Nicolaum I. sed II. ad quem scribit S. Vdalricus, at id minus fieri potuit: nam obiit S. Vdalricus ferè circiter centum annis ante initium Pontificatus Nicolai II. obiit enim sanctus Vdalricus anno DCCCCLIII. vel DCCCC. LXXIV. & Nicolaus II. creatus est Papa anno M. LIX.

Dicent fortasse, duos esse Vdalricos Episcopos Augustanos. Vnum enim ponunt Magdeburgenses Centur. 9. cap. 10. colum. 540. alterum Centur. 10. cap. 10. colum. 602. Sed priorem illum confixerunt ipsi Centuriatores, non enim aliunde probant, illum aliquando extitisse, quam ex epistola ad Nicolaum. Munsterus enim lib. 3. de Germania Catalogum recenset Episcoporum Augustanorum, nullum Huldericum vel Vdalricum ponit ante S. Vdalricum, qui vixit post tempora Nicolai, vt supra ostendimus. Quocirca Magdeburgenses illius prioris Hulderici à se conficti neque patriam, neque parentes indicant, neque auctorem vllum citant, qui de eius Episcopatu testetur, vt in alijs facere solent.

Praeterea, quod iste auctor dicit, S. Gregorium ademisse vxores sacerdotibus, falsum est, & magis adhuc falsum quod resciderit huiusmodi decretum. Quod verò in piscina Gregorij sex millia capita sint inuenta, falsissimum. Nec enim vllum extat vestigium harum rerum in omnibus B. Gregorij operibus, immò ipse lib. 1. epist. 42. meminit decreti sui praedecessoris, qui iusserat, Subdiaconos Siculos separari ab vxoribus, & viuere caelibes, vt reliqui Subdiaconi in tota Ecclesia viuebant, & ibidem temperat rigorem decreti: iubet enim permitti vxores Subdiaconis, qui eas duxerant ante ordinationem, sed non ordinari rursus alios nisi prius vouerent continentiam. Itaque nihil ipse noui statuit, sed solum mitigauit rigorem sententiae sui praedecessoris.

Praeterea, si ex decreto Gregorij nata est illa caedes sex millium infantium, certè in Sicilia nata est, ad

quam solum pertinet Gregorij decretum. Quomodo autem verisimile est, paucissimos Subdiaconos Sicilia breuissimo tempore sex millia infantium genuisse? & quomodo illa sex millia capita ex Sicilia in Romanam piscinam Gregorij saltauerunt? quomodo autem intellectum est, illa esse capita filiorum clericorum, non laicorum? denique cur de historia tam admiranda nihil scripsit Ioan. Diaconus, Beda, Sigebertus, Ado Freculphus, alijque tam multi? Itaque tam immeritò suspicatur Staphilus hanc epistolam confictam sub nomine Sancti Vdalrici, in responsione ad fictas dissensiones, quas inter Catholicos esse falso criminatur Illyricus, qui etiam addit Augustae inter opera S. Vdalrici, nullam syllabam de hac re extare.

De tota hac disputatione, vide Michaellem Medicinam in libris quinque de continentia hominum sacrorum, Claudium Espenceum in libris eiusdem argumenti, Iodocum Clichtouæum in libro de celibatu Sacerdotum, Hosium in Dialogo de hac re, Aialam de traditionibus parte tertia, Didacum Payuam libro vltimo, Ioannem Cochlaeum de votis contra Caluim, Alphonsum à Castro lib. 13. de haeresibus, verbo Sacerdotium, haeresi 4. Albertum Pighium controuersia 15. Vide etiam solutiones aliorum argumentorum, quae huc etiam referri potuissent, infra lib. 2. de Monachis, cap. 29. & sequentibus.

CAPVT XXIII.

De Digamia.

POSTREMA restat quaestio, num Apostolica lege prohibitum sit, ne qui post primae vxoris obitum alteram duxit, ad sacros ordines admittatur. Tota autem controuersia de verbis illis B. Pauli est: *Oportet Episcopum irreprehensibile esse, vniuxoris virum.* Et rursus: *Diaconi sint vniuxoris viri,* 1. Timot. 3. & Tit. 1. Tres autem eius loci expositiones praecipue reperiuntur.

PRIMA Lutheri est in libro de captiuitate Babylonica, capite de ordinis Sacramento, & fusius in propositionibus de digamia Episcoporum, vbi docet, B. Paulum illis verbis solum prohibuisse scortationem, & adulteria, vt sensus sit: *Oportet Episcopum esse vniuxoris virum.* id est, oportet Episcopum sola vxore legitima, siue vna, siue pluribus esse contentum, non indulgere scortationibus ita vt vocabulum viri, non significet maritum, sed aliquid commune ad maritum, & adulterum, & addit, non modo non esse prohibitam à Paulo pluralitatem vxorum successiuè, sed neque simul, nisi fortè apud Gentiles propter scandalum: nam apud Iudaeos, vbi erat consuetudo plures vxores ducendi, non existimat Lutherus, interdictum fuisse Christianis Episcopis multas simul vxores habere.

Altera sententia est aliorum, qui existimant, à Paulo prohiberi multitudinem plurium vxorum simul, non tamen successiuè. Ita docent Magdeburgenses, etsi alioqui rigidi Lutherani esse soleant Centuria 1. lib. 2. cap. 4. col. 451. & 452. & Caluinus in cap. 3. prioris ad Timot. & in cap. 1. epist. ad Titum.

TERTIA sententia Catholicae Ecclesiae, est quae semper verba illa B. Pauli ita intelligenda esse docuit, vt prohibitum sit sacris ordinibus initiare eos, qui quouis modo bigami fuerint, quam sententiam probare possumus tribus argumentis.

PRIMO ex cap. 5. prioris ad Timot. vbi de viduis legimus: *Vidua eligatur no minus sexaginta annorum, quae fuerit vnus viri vxor.* Ex hoc enim loco refellitur in primis Lutheri sententia: nam eadem phrasi dicuntur, vnus viri vxor, & vnus vxoris vir: certum autem est illud: *Vnius viri vxor*, non posse significare, vt vidua non fuerit adultera, vel scortatrix: nam scortum non dicitur vxor, si ad adulterum aut scortatorem referatur, sed adultera, vel meretrix. Deinde cōtinentia ab adulterio & scortatione, non solum requiritur in muliere quo tempore vir eius viuit, sed etiam postea dum in viduitate degit, & tamen Paulus non loquitur hoc loco, nisi de tempore quo vir eius vidua viuebat, non enim dicitur vxor vnus viri fuisse, nisi quando virum habebat. Igitur illis verbis: *Quae fuerit vnus viri vxor*, non potest significari, vt eligatur vidua, quae non fuerit scortatrix, aut adultera, sed quae vnum solum maritum habuerit.

Ex eodem loco refellitur etiam sententiam Centuriatorum, Caluini, Pomerani, & aliorum, qui volunt, Paulum prohibuisse, ne habeat Episcopus vel Diaconus duas simul vxores. Nam (vt diximus) eadem phrasi & in eadem epistola, & ab eodem Apostolo iubetur esse Episcopus vnus vxoris vir, & vidua vnus viri vxor: at nulla ratio permittit, vt Paulus iubere voluerit, ne vidua eligatur, quae fuerit vxor multorum virorum simul. id enim frustra Paulus iussisset, cum nusquam & nunquam fuerit eiusmodi vsus, vt vna mulier esset pluriū virorum vxor. Habuerunt quōdam Iudaei multas vxores, vt etiam nunc habent Turcae, at nunquam est auditū, vt vna mulier plures maritos habuerit. Nam vt ait S. Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 12. Cur vnus vir haberet plures vxores, ratio erat, vt plures filij nascerentur; at cur vna mulier sit vxor pluriū virorum, nulla esse potest ratio: non enim pariet mulier, nisi semel in anno, siue habeat vnum, siue centum viros. immo meretrices nullos pariunt ordinariē.

Altera ratio ducitur ex tempore, quo haec Paulus scripsit: nam eo tempore non erat consuetudo, neque apud Iudaeos, neque apud Gentiles, & multo minus apud Christianos, vt vnus vir duas simul vxores haberet: proinde quod non fiebat, non erat cur tam serio prohiberetur. & quidem quod ad Gentiles attinet, satis patet ex eo, quod in Imperio Romano, quo tunc orbis terrarum regebatur, semper infamis & prohibita fuit polygamia pluriū vxorum simul. Vide ff. de his, qui notan. infam. l. 1. Item, C. de incest. nup. l. neminem, & ad l. Iuliam, de adult. l. eum qui, tametsi enim leges istae paulo posteriores sunt Apostolicis temporibus, tamen indicant prohibitionem polygamiae, multo esse antiquiorem.

Primus, qui publica lege concessit polygamiam pluriū vxorum simul, fuit Valentinianus senior, vt Socrates refert lib. 4. cap. 26. sed non diu ea lex durauit, cum constaret, Imperatorem non alia de causa eam legem tulisse, quam vt tegeter intemperantiam suam.

Quod verò attinet ad Christianos, necnon etiam Iudaeos, ex Testamento nouo facile colligi potest, non fuisse apud eos consuetudinem, vt quis duas vxores haberet: semper enim de coniuge in numero singulari loquitur Scriptura Testamenti noui. Matt. 5. *Qui dimiserit vxorem suam.* Cap. 19. *Si licet homini dimittere vxorem suam.* Et ibidem: *Omnis, qui reliquerit domū, vel agros, aut patrem, aut matrē, aut vxorem, &c.* Luc. 14. *Qui non odit patrē & matrē, & vxor-*

rem, & filios, &c. 1. Cor. 7. *Vnusquisque suam vxorem habeat.* Item: *Alligatus es vxori, noli querere solutionē; solutus es ab vxore, noli querere vxorem.* Ad Ephes. 5. *Vnusquisq; vxorem suam, sicut seipsum diligit.* Quin etiam Lucæ 1. legimus, Zachariam vxore sterili vsque ad senectutem permanente, non tamen superduxisse alteram, quod haud dubiè fecisset, si eo tempore id fieri licuisset. Scribit quidem Iosephus lib. 17. antiquitat. cap. 2. Herodi Regi nouem vxores fuisse: At priuati homines etiam apud Iudaeos iam dudum desierant plures vxores accipere.

TERCIA ratio est auctoritas Patrum, qui semper hunc locum de Monogamia ita intellexerunt, vt non liceat eum Episcopum vel Diaconum creari, qui duas vxores, etiam diuersis temporibus habuerit. Tertullianum lib. 1. ad vxorem: *Quantum fidei detrahant, quantum obstrepant sanctitati nuptia, secunde, disciplina Ecclesia, & prescriptio Apostoli declarat, cum digamos non sinit presidere, cum viduā allegi in ordinationem, nisi vniuiram non concedit.* Neq; dubium est, quin per digamos intelligat eos, qui duas vxores habuerunt, non simul, sed vnam post alteram: nam de hac digamia in toto libro loquitur, hortatur enim vxorem suam, vt se mortuo non ineat secundas nuptias. Similia habet in libro de Monogamia, & in libro de exhortatione castitatis. Neque his repugnat quod idem Tertullianus in libro de Monogamia Catholicis obijcit, digamiam Sacerdotum; *Quot, inquit, ex digamia president apud vos?* Nam vel aliqui digami ex dispensatione praesidebant: vel certè aliqui, qui alteram habuerant ante Baptismum, qui multorum opinione non habebantur digami, etsi apud alios, in quibus Tertullianus erat, digami censerentur: vel tandem vitio & abusu id fiebat: nec enim defendimus, nunquam esse factum id, quod fieri non debere dicimus.

Epiphanius haeref. 59. Catharorum: *Quae ad sacerdotium tradita sunt, propter eminentiam celebrationis sacrorum, ea aequaliter ferri ad omnes putauerunt, cum audierint, quod oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnus vxoris virum, continentē, similiter & Diaconum, & Presbyteriū: reuera enim non suscipit sancta Dei praedictio post Christi aduentum eos, qui a nuptijs, mortua ipsorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem, haec ceruō sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat.* Haec ille. Vbi appetitissime loquitur de digamia pluriū vxorum successiua, cum eos digamos appellet, qui mortua vxore, aliam ducunt, & cum Catharos repraehendat, qui ex hoc loco Pauli etiam Laicis interdcebant secundas nuptias.

Ambrosius lib. 10. epist. 82. ad Ecclesiam Vercellens. tractans hunc locum Pauli; Vnius vxoris vir: *Qui, inquit, coniugium iterauerit, culpam non habet coinquinati, sed praerogatiua exiuitur Sacerdotis.* Haec ille. Vbi apertissime rejicit Lutheri atq; Caluini sententiam, qui volunt ab Apostolo prohiberi vel duas simul vxores, vel adulteria; haec enim qui admittunt, culpam habent coinquinati, & non solum praerogatiua exiuntur Sacerdotis. Similia habet Ambrosius lib. 1. de officijs, cap. vlt. & libro de dignitate sacerdotali, cap. 4.

Hieronymus in commentario primi capituli epistolae ad Titum, per vnus vxoris virum Monogamiam intelligit. Quod autē Monogami nomine intelligat eum, qui nec simul, nec successiue plures habuerit, perspicuum est ex illis verbis: *Apostolus, inquit, de Episcopis & Presbyteris haec praecipiens, vtiq; in ceteris relaxauit, nō quod hortetur ad secunda matrimonia, sed quod necessitati carnis indulgeat.* Haec ille. At

certè non indulget Apostolus Laicis vt fornicentur, aut duas simul vxores ducant, sed solū, vt vxore defuncta, iterum ineant matrimonium; igitur hoc ipsum Sacerdotibus prohibet, ne plures etiam successiue vxores habeant.

S. Augustinus lib. de bono coniugali, cap. 28. tractans hunc locū. Vnius vxoris virū: *Non absurdè, inquit, visum est, eum qui excessit vxorū numerum singularem, non peccatum aliquod comisisse, sed normā quandam Sacramenti amisisse, non ad vitā bonæ meritorum, sed ad ordinationis Ecclesiasticæ signaculū necessariā.* Hæc ille. Vbi cum dicit, numerum singularem vxorum excedere impedimentum esse ordinationis, nec tamen esse peccatum, apertè indicat, se loqui de multitudine vxorum non vno tēpore, sed diuerso. Nam eodem tempore plures vxores habere, Christiano nullo modo licet, ex Augustini sententia: sic enim loquitur idem Augustinus lib. 20. contra Faustum, ca. 47. *Quid, inquit, tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis vxoribus, obijcitur sancto viro Iacobi? si naturam consulas, non lasciuendi, sed gignendi causa illis mulieribus vtebatur: si morem, illo tempore, at que in illis terris hoc factit abatur: si præceptum, nulla lege prohibebatur; nūc verò cur crimè est, si quis hoc faciat, nisi quia, & moribus & legibus non liceat?* Idem quoque habet in libro de bono coniugali, cap. 7. & libro 3. de doctrina Christiana cap. 12.

Sanctus Ioannes Chrysofomus hom. 2. in epist. ad Titum: *Castigat, inquit, hoc ipso etiā impudicos, dū non eos permittit post secundas nuptias ad Ecclesiæ regimē, dignitatemque Pastoris assumi, nam qui defunctæ vxori benevolentiam nullam seruasse deprehenditur, quo pacto hic Ecclesiæ præceptor esse optimus poterit? Nostis enim profecto omnes, quod et si per leges secundæ nuptiæ permittuntur, multis tamen ea res accusationibus patet; nullam ergo occasionem præbere subiectis præsulè vult.* Hæc ille. Vbi clarissimè significat, vnius vxoris virum à beato Paulo dici eum, qui post obitum primæ vxoris, secundam non duxit, quo modo exponunt etiam cæteri, tum Græci, vt Theophylactus & Oecumenius, tum Latini, Sedulius, Anselmus, Primasius, Haymo, S. Thomas, & cæteri in commentarijs huius loci. Idem etiam disertis verbis docent veteres summi, sanctissimique Pōtiffices, Syricus in epistola ad Hæmericum c. 11. Leo I. in epist. 85. aliās 88. ad Episcopos Africæ, ca. 1. Gelasius I. in epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ, Brutij, & Siciliæ, c. 5. Hilarius in Concilio Romano: & Innocētius in epist. 22. Vnus est Theodoretus, quantum legere potui, ex omni numero veterum, qui per vnius vxoris virum intellexerit eum, qui duas aut plures simul vxores non habet: ita enim exponit in commentario c. 3. prioris epistolæ ad Timotheum; sed non est tanta eius auctoritas, vt tot sanctis Pontificibus, & omnibus alijs Patribus anteponi debeat.

His accedit QVARTO & vltimò totius Ecclesiæ cōsuetudo. Nam, vt Innocentius scribit in epist. 22. cap. 1. in toto Oriente & Occidente hoc seruabatur, quod etiam nunc seruari videmus, vt bigami non ordinentur. Neque solum vbique, sed etiam semper hoc seruatum esse, planum esse potest ex Leone epist. 88. ad Afrōs, vbi dicit, semper hoc esse seruatum, nec non ex eo, quod huius rei mentio fit in canonibus Apostolorum, can. 17. & 18. & in antiquissimis Concilijs, vt Neocæsariensi, cano. 8. & Nicæno I. teste Ambrosio in epist. 82. Deinceps etiam semper esse seruatum, patet ex decreto Gratiani distin. 26. & ex decretalium volumine, tit. de digamis, vbi multa ponuntur testimonia Pontificum, & Patrum diuersarum ætatum; quod autem

semper & vbique seruatum est, sine dubitatione vlla ab Apostolica traditione descendit.

CAPVT XXIV.

Soluuntur obiectiones Lutheri.

SED IAM ad argumenta Lutheri respondeamus. PRIMA Obiectio; Apostolus iubet, Episcopum eligi irreprehensibilem, siue, vt ad Titum loquitur, sine crimine, quod est Græcè ἀνεγκλιτος. Is autem est eiusmodi, qui non potest palam argui alicuius criminis. Explicauit verò statim Apostolus, quæ sint crimina, quibus carere debet Episcopus, & ait: *Vnius vxoris vir, filios habens fideles*: igitur vnius vxoris vir, non significat monogamiam, quæ opponitur polygamix plurium vxorum successiue, quæ nunquam fuit crimen, sed eam, quæ opponitur fornicationi & adulterio, quæ vera sunt crimina.

RESPONDEO, potest hoc loco nomine criminis non solum peccatum intelligi, sed quidquid ab hominibus reprehendi solet; neque enim sola peccata reprehenduntur, sed etiam ea quæ signum præbent incontinentiæ aut alterius vitij: talem autem esse quamlibet bigamiam certissimum est. Nam idcirco in Concilio Neocæsariensi, cano. 7. prohibentur Sacerdotes interesse nuptijs bigamoru, & etiam apud gentiles bigami Pontifices esse non poterant, vt Tertullianus refert, libro primo ad vxorem, & Seruius in illud. 4. Æneidos.

Huic vni forsan potui succumbere culpe.

Culpa, inquit, propter antiquum ritum, quo repellentur à sacerdotio bis nupte.

Apostolus igitur vult, Episcoporum nullius rei, quæ malam speciē præ se ferat, apud homines posse notari, & ideo monogamum esse iubet. Ita hunc locum Chrysofomus exponit. possumus tamen nomine criminis intelligere etiam peccatum graue, ac lethale, vt vult S. Augustinus tract. 41. in Ioannem, & lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum, capite 14. sed si ita accipiamus nomen criminis, non debemus exponere verba sequentia B. Pauli quasi ijs explicetur quid sit, esse irreprehensibilem, siue sine crimine; sed ita, vt eis declaretur, Episcopum non solum sine crimine esse debere, sed etiam multis præclaris dotibus ornatum, vt monogamia, sobrietate, doctrina, &c.

SECUNDA Obiectio; Si Episcopus monogamus esse deberet, aut ratio huius rei esset moralis, videlicet, ob maiorem continentiam, aut certè spiritualis siue mystica, videlicet ob significationem coniugij vnius Christi cum vna Ecclesia; at neutrum dici potest. Nam si ratio esset moralis, multò magis requireretur in Episcopo ne esset adulter, aut concubinaris, quàm ne esset bigamus, & tamen videmus adulteros, & concubenarios non repelli à sacerdotio, digamos autem repelli; si verò ratio sit mystica, multa sequuntur absurda. Nam in primis cæteræ dotes Episcoporum, quæ à Paulo numerantur, omnes sunt morales, vt sobrietas, & hospitalitas, doctrina, & cæteræ. Cur non etiam ista erit moralis; vnius vxoris vir?

SECUNDO, si ideo Episcopus debet esse monogamus, quia eius cōiugium significat matrimonium Christi cum Ecclesia, igitur etiam Laici debebunt esse monogami, quia eorum quoque coniugium significat Christi coniugium.

TERCIO, si illa est ratio, igitur debebit Episcopus ducere virginem, & eam semper virginem

conseruare: ita enim Christus fecit.

QVARTO, debet Episcopus priorem vxorem repudiare, & posteriori adhærere. Nam Christus, Synagoga repudiata, adhæsit Ecclesiæ: quocirca Episcopus, vt Christum imitetur, non monogamus, sed bigamus erit.

QVINTO, debet idem Episcopus necessario vxorem habere, eaque ne ad punctum quidem temporis carere; Christus enim Ecclesiæ sponsa sua nunquam caret.

RESPONDEO, rationem, cur Episcopi, Presbyteri, & Diaconi debeant esse monogami, partim esse moralem, partim mysticam; tamen enim multæ rationes reddi solent à Patribus, tamen omnes reuocantur ad duas illas in argumento aduersarij notatas. Vna igitur caussa est moralis; videlicet minor suspicio incontinentiæ, siue perfectior continentia. Hanc reddit Tertullianus locis citatis, & Chryostomus in commetario locorum beati Pauli: atque ad hanc reuocatur caussa, quam reddit Epiphanius hæresi 59. vbi dicit, monogamum esse debere Episcopum ob excellentiam sacerdotij. Ad eandem reuocari potest ea, quam reddit Ambrosius, libro 1. de officijs, capite vlt. vbi dicit, monogamum esse debere Episcopum, vt liberius hortari possit homines ad continentiam.

ALTERA caussa est mystica, videlicet perfecta significatio coniugij Christi cum Ecclesiæ, qui enim secundam vxorem duxit, significat quidem coniugio suo Christi coniugium, sed non ita perfectè, vt is, qui vnâ solam habuit; non enim significat, Christum ita esse vnus Ecclesiæ sponsum, vt nunquam habuerit aliam.

Dices, peccat igitur, qui secundam vxorem ducit: nam falsum significat, Christum videlicet plurimum esse sponsum Ecclesiæ.

RESPONDEO, id non sequi; Nam secundæ nuptiæ non sunt institutæ ad significandum, Christum bis maritum esse, ideoque id non significant, quamquam nec significant, eum esse ita vnum vnus, vt non habuerit aliam, sed simpliciter significat ipsam coniunctionem vnus cum vna præsentem, quidquid fuerit de præterito. Itaque nuptiæ digamorum nihil falsi significant, sed carent quadam perfectione significationis, quam habent nuptiæ monogamorum. Atque hanc causam reddunt S. August. lib. de bono coniugali, c. 18. & S. Leo in epist. 88. ad Afros, & huc etiam pertinet ratio illa Epiphaniij de excellentia sacerdotij.

Vt igitur respondeamus ad singulas partes obiectionis; Si ratio, inquit, moralis est, igitur maior ratione prohibentur adulteria, & concubinatus, quam digamia.

RESPONDEO, prohiberi quidem etiam ista, non enim voluit adulteros aut concubinos Episcopos eligi, qui iussit eligi homines sine crimine, irreprehensibiles, sobrios, castos, &c. sed tamen negamus, magis ista prohiberi, quam digamiam in Episcopo deligendo. Nam ista prohibentur vna solum ratione, & ea non primaria: digamia verò duabus rationibus prohibetur. quod autem primaria ratio non sit illa moralis, ob signum incontinentiæ, sed altera mystica ob significationem, patet ex eo, quod digami censentur etiam illi, qui vnâ vxorem habuerunt, sed viduam, vel alio modo corruptam, vt constat ex citatis locis canonum Apostolorum, Concilij Neocæsariensis, Innocentij, Leonis, & aliorum, ac præterea etiam si longè turpior sit concubinatus, quam digamia, tamen digamia ex natura sua signum est incontinentiæ magis diuturnæ, fir-

miusque inhaerentis.

Ad PRIMVM alterius partis respondeo, restè monogamiam numerari cum cæteris moralibus dotibus, tum quia etiam est moralis dos, tum etiam quia nihil incommodi habet numerare dotem mysticam cum moralibus, cum omnes Episcopo necessariæ sint.

Ad SECVDVM, negamus id sequi, vt etiam Laici debeant esse monogami. Non enim necesse est, vt Laicæ perfectione sint præditi, qua præditi esse debent Episcopi: quare satis est, si matrimonium Laicorum significet coniugium Christi cum Ecclesiæ, licet non significet illud, vt est vnus cum vna, vt supra diximus.

Ad TERTIVM, negamus etiam sequi, vt Episcopus debeat vxorem semper virginem seruasse. Nam Christi sponsa Ecclesiæ duo priuilegia habet; nam & virgo est, iuxta illud 2. Cor. 11. *Respondi vos vni viro, virginem castâ exhibere Christo*: & simul fecundissima est, & plurimos quotidie filios pariter per lauacrum regenerationis. Duo autem ista priuilegia simul, nullum coniugium humanum repræsentare potest, illo excepto, quod fuit inter B. Virginem & S. Iosephum. Ideo satis est, si Episcopi coniugium, alterum eorum significet, nimirum aut fecunditatem Ecclesiæ, si filios ex vxore habuerit, aut virginitatem, si fortè vxorem virginem conseruauit, vt aliqui sancti viri fecerunt.

Ad QVARTVM, negamus, Christum repudiasse vnquam sponfam suam, vt acciperet aliam. Nam Christus, vt homo, non accepit vnquam, nisi vnâ sponfam, id est, Ecclesiam Christianam, quam ipse ex latere suo perfosso sibi formauit, vt quondam Adam, vnâ Euam ex latere suo ductam, vxorem accepit. Idem vero Christus, vt Deus ab initio mundi Ecclesiam sibi coniunxit in matrimonium, neque vnquam eam dimisit. Et si enim videtur Christus repudiasse Synagoga, quia sunt hoc tempore Iudæi sine Deo, & quia B. Paulus ad Gal. 4. exponit de Testamento veteri illud Gen. 21. *Eiçe ancillâ, & filium eius*. Tamen reuera Ecclesiam Testamenti veteris Christus non repudiavit, sed renouauit, & pulchrâ reddidit, & ex ancilla liberâ fecit, & hoc modo eiecit ancillam, id est, statum illum seruilem, quomodo si aliquis ancillam vxorè acciperet, ac post aliquantum tēporis eâ liberaret. Quare B. Paulus ad Rom. 11. *Nunquid, inquit, Deus repulit populū suum? Absit. Nam & ego Israëlita sum, non repulit Deus plebē suam, quam præsciuit, &c.* Itaque solum pars quædam obstinatorum Iudæorum recessit ab vnitæ veræ Synagoga: reliqui manserunt, & per eos continuatum est coniugium Christi cum Ecclesiæ.

Ad QVINTVM, negamus, Episcopum semper ac necessariò vxorem habere debere: immò melius facturum dicimus, si nunquam vxorem duxerit. Nam cum Christus & virgo & maritus sit, si Episcopus vxorem non habeat, Christum virginem repræsentabit, si vxorem habeat, Christi coniugium significabit. Itaque monogamia in Episcopo requiritur, si coniugatus fuerit, non absolutè.

TERTIA Obiectio, quod Paulus ait, 1. Timoth. 3. Episcopum esse oportere vnus vxoris virum: simile est ei, quod idem ait, 1. Cor. 7. *Vnusquisque vxorem suam habeat*, at in his posterioribus verbis non prohibentur secundæ nuptiæ, sed adulteria, & scortationes.

RESPONDEO, probandam esse Luthero propositionem argumenti; non enim sunt omnino similes duæ illæ sententiæ. Nam in priori determinatur numerus coniugij, cum vnus vxoris mentio fit;

in posteriore non determinatur; habebit enim verè vnusquisque suam vxorem, si legitimam coniugem habeat, etiam si forte non sit prima, sed secunda.

Sed instat Lutherus, & probat sententias illas esse similes. Nam 1. Tim. 3. Paulus ait: *Diaconi sint vnus vxoris viri*, vbi illud; *Vnius*, non potest determinare numerum, alioqui sensus esset, vt multi Diaconi vnā vxorem communem haberent. Ponitur igitur illa vox, *Vnius*, pro, Solius, vt sensus sit, Diaconi solius vxoris suæ viri sint, non mulierum cæterarum. At indigna est obiectio, cui respondeatur. Quis enim non intelligit illud; *Diaconi sint vnus vxoris viri*; diuisè accipi debere, non coniunctè? Iste igitur sensus est, Diaconi, id est, quilibet Diaconus sit vnus vxoris vir.

QUARTA Obiectio. Apostolus Paulus 1. Cor. 7. se in numero viduorum ponit, & tamē 1. ad Cor. 9. ait: *An non habemus potestatem sororem vxorem circumducendi, sicut Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Poterat igitur Paulus, licet viduus esset, vxorem ducere; quomodo enim potuisset sororem vxorem circumducere, si non potuisset eam prius ducere?

RESPONDEO, hoc argumentum multis modis peccare. Primum enim B. Paulus non se inter viduos numerat, sed inter eos qui vxore carebant, siue eam nunquam accepissent, siue iam amisissent: *In nuptis*, inquit, & *viduis dico, quia bonum est, si sic permanserint, sicut & ego*. Deinde, non dicit idem Apostolus, habere se potestatem sororem vxorem circumducendi, sed sororem mulierem, vt interpretes omnes tradunt. de qua re superiore quaestione disputauimus.

Obiectio QUINTA. Poterat Paulus, si voluisset apertè dicere, Episcopum debere esse non monogamum, ergo cum non dixerit, Episcopum debere esse monogamum, sed vnus vxoris virum, cogere voluit Lectores, vt intelligerent verba sua, non de singularitate nuptiarum, quod sonat nomen monogamix, sed de singularitate mulieris, quod significat illud: *Vnius vxoris vir*. Non igitur interdicit Episcopo B. Paulus secundas nuptias, sed aliarum mulierum commercium, præter commercium legitimæ vxoris.

RESPONDEO, si ita cauillari liceat, nunquam finiendas quaestiones: dixit Apostolus, quod intelligeretur; non debuit omnes loquendi formas excutere. Adde vocem, *Monogamus*, apud Græcos non esse in vsu, sed à Latinis primum vsurpari cœptam, et si ex Græcis vocibus compositam. Proinde non esse mirum, si Paulus, qui Græcè scripsit, ea non fuerit vsus. Adde etiam, hanc ipsam vocem, licet propriè ab vnis nuptijs deductam, tamen vsitatè etiam accipi pro eo; qui habet vnā vxorem, siue ea prima fuerit, siue secunda; ex quo sequitur, vt idem omnino sit monogamus, quod vnus vxoris vir.

SEXTA Obiectio. Ambrosius libro de dignitate sacerdotali, c. 4. illa verba: *Vnius vxoris vir*, exposuit de coniugio spiritali Episcopi cum Ecclesia, atque ait, Apostolū id iubere, vt Episcopus vnā Ecclesiam regat non multas. Non igitur, si Ambrosio credimus, interdicitur Sacerdotibus digamia.

Hieronymus quoque in epistola ad Oceanū, defendit acerrimè Carterium Hispanum Episcopum, qui duas vxores habuerat, & ad legem Apostoli, in quam peccasse Episcopus ille acculabatur; respondet, posse illud: *Vnius vxoris vir*, multis modis intelligi. Nam primum hic potest esse sensus, Sit Episcopus vnus vxoris vir, id est, vnā habeat vno tēpore, & licet ea mortua alteram ducat, nunquam tamen si-

mul habeat duas. Deinde etiam, nomine vxoris accipi potest Ecclesia, vt ille sit vnus vxoris vir, qui vni præpositus Ecclesiæ est. Et rursus, nomine vxoris mulier potest accipi, vt idem sit vnus vxoris vir, quod vnus mulieris vir, vt non tam secundæ nuptiæ, quàm multarum simul mulierum commercium prohibeatur.

Addere possumus testimonium S. Augustini libro de bono coniugali, c. 18. vbi opponit sacerdotem Testamenti veteris, qui multas vxores habere poterat, Sacerdoti Testamenti noui, qui vnā solum habere potest. At ille multas simul habere poterat, igitur iste plures vno tempore habere prohibetur, non autem vnā post alteram.

Ad Ambrosij testimonium faciliè erit respondere, si quidem ipse in illo ipso loco, qui nobis obijcitur, scribit, ad litteram prohiberi digamiam vxorum Sacerdotibus. Mysticè autè posse etiam exponi de digamia Ecclesiarū, quo circa idem Ambrosius in epist. 82. & lib. 1. de officijs, c. vlt. & in commentarijs in Paulum, non meminit huius mysticæ expositionis, sed exponit simpliciter de vera monogamia.

Ad Hieronymi verò vt respondeamus, obseruandum est, controuersiam fuisse inter veteres Patres: An qui vnā vxorem habuit ante Baptismum; eaque mortua, alteram duxit post Baptismum, bigamus censendus esset, nec ne? Nā S. Hieron. in epist. ad Oceanum contendit, eiusmodi hominem non esse bigamum, propterea quod per Baptismum sit factus nouus homo ex veteri, & nihil ei nocere possit eorum, quæ fecit ante Baptismum. Et sanè huic sententiæ multum fauet can. 17. Apostolorum, qui disertè prohibet Episcopum fieri, qui post Baptismum bis nuptias celebrauit.

Contra verò, Ambrosius, Innocentius, & Augustinus locis citatis contendunt, omnino habendum bigamum, qui duas vxores habuit, siue ante Baptismum, siue post Baptismum. Nam Baptisma diluit peccata, non soluit coniugia; & renouat hominem, quantum ad vetustatem vitiorum, non quantum ad ea, quæ rectè se habent. Atque hæc sententiæ tandem prævaluit, & ab vniuersa Ecclesia recepta est. Neque obstat canon Apostolicus; fortasse enim eo tempore propter hominum paucitatem dispensabāt Apostoli cum illis, qui ante Baptismum vxorem vnā, vel plures habuerant, modo non habuissent plures post Baptismum. Neque enim est hoc præceptum Apostoli omnino indispensabile. Hieronymus igitur non defendit Episcopum polygamum, nec docet, à beato Paulo permissam polygamiam Sacerdotibus, sed solum contendit, eum, qui vnā tantum vxorem habuit, post Baptismum non esse polygamum, licet habuerit alteram ante Baptismum.

Et quamuis idē Hieronymus tres illas expositiones loci Paulini adducat, quæ in obiectione propositæ sunt, non tamen eas approbat, vt veras & germanas. Nam PRIMAM illam de polygamia plurius vxorum simul, dicit se adducere, vt malo cuneo malum nodum scindat. Alteram de polygamia Ecclesiarum, dicit esse coactam, & duram expositionem: *Quidam*, inquit, *coactè interpretantur vxores pro Ecclesijs, viros pro Episcopis*. Denique TERTIAM illā de viro vnus mulieris, & simul duas superiores, reijcit apertissimè, cū sic ait: *Hæc vniuersa proferimus nō quo vera & simplici intelligentiæ resistamus, sed vt doceamus te Scripturas sanctas sic intelligere, vt scriptæ sūt, nec enacquare Baptismū Saluatoris, & totū patibuli Sacramentum irrisū facere*. Hæc ille. Vbi tres illas expositiones vni simplici & veræ opponit, quam autem vocet simplicem & veram, intelligi potest ex com-

mentario eius ad caput primum epistolae ad Titum, ubi simpliciter exponit, unius uxoris virum esse cum, qui post obitum primae uxoris, secundam non duxit.

Ad locum Augustini respondeo, antithesim sacerdotum Testamenti veteris, & noui, in eo solū positam esse, quod illi habuerunt plures uxores, isti vna: non autem in eo, quod illi habuerunt plures simul, isti non plures simul, id quod ex duobus colligi potest: nam Augustinus dicit, Sacerdotes ideo noui Testamenti non posse habere plures uxores, quia significant Christi coniugium cum vna Ecclesia; at Ecclesia vna est omnino, non vna post alteram. Deinde idem Augustinus ibidem dicit, non esse peccatum habere nunc duas uxores, sed tamen esse impedimentum ordinationis. At habere duas simul tempore noui Testamenti, peccatum esse, idem Augustinus docet lib. de bono coniugali, c. 7. Igitur cum dicit, Sacerdotem Testamenti noui non posse habere, nisi vnam uxorem, intelligit, nec simul, nec successiue.

S E P T I M A Obiectio nostra est, ut res melius intelligatur, si bigamia prohibita esset Sacerdotibus ob defectum significationis, certe bigamus esset, qui plures uxores legitimas habuisset, licet cum vna tantum matrimonium consummasset: nam matrimonium integrum est & perfectum etiam sine copula coniugali. At contrarium definit ius canonicum, c. Debitum, de bigamis.

Ad hæc, illa sola bigamia prohibita esset, quæ ex duobus veris matrimonijs constaret, at non ita est: nam c. Nuper, de bigamis, censentur bigami etiam illi, qui vnam uxorem legitime duxerunt, & alteram non legitime, cum tamē posterius non fuerit verum matrimonium: immo etiam qui post votum solenne vnam uxorem ducunt, bigami censentur, & illi quoque, qui fornicariam ducunt, licet vnam: vbi nullo modo fingere licet duo matrimonia, nisi quis fornicationem matrimoniū appellet, & confirmatur; Nam si vir fornicarius ducat uxorem virginem, non est bigamus: si verò vir castus ducat fornicariam, bigamus est. Non igitur fundamentum bigamiæ est defectus significationis: nam in hoc paria sunt illa coniugia, in quibus aut vir, aut mulier fornicationem admittit.

R E S P O N D E O, tres sunt species bigamiæ, ut interpretis iuris canonici recte docent in titulum de digamis. **P R I M A** species est digamia vera & propria, ea videlicet, quæ ex duobus veris matrimonijs oritur. Contingit autem tribus modis hæc digamia. **P R I M O**, ex parte viri tantum, cum vir habuit duas veras uxores. **S E C V N D O**, ex parte uxoris tantum, cum uxor habuit duos veros maritos. **T E R T I O**, ex parte vtriusque, cum viduus viduam ducit, & de hac specie nulla dubitatio est. Constat enim semper in ea defectum significationis adesse, cum aut vir non sit vnus vnus, aut uxor non sit vna vnus.

S E C V N D A species est digamia interpretatiua, id est quæ verè ex natura rei non est digamia, sed iuris interpretatione habetur ac reputatur digamia. Contingit autem hæc digamia quotiescunque aliquis ducit secundam uxorem, aut uxor secundum virum de facto, non de iure, siue primum coniugium de iure, siue tantum de facto fuerit, ut patet ex titulo de digamis; licet enim hic non sit verè defectus significationis, tamen Ecclesia extendit pœnam bigamorum etiam ad istos, & fortè S. Paulus, cum ait: *Episcopi sint vnus uxoris viri*, intelligi voluit id de iure, vel de facto, ita ut interdixerit, ne quis ordinetur, qui fuerit plurium uxorum vir, siue de iure, siue de facto.

T E R T I A species est digamia metaphorica, id est quæ confurgit ex duplici coniugio, quorum alterum non verum, sed metaphoricum fuerit; sic enim

Ancyrantum Concilium can. 19. inter digamos haberi iubet eos, qui post votum continentiae ad matrimonium tranierunt, si quidem votum continentiae genus est matrimonij animæ cum Deo, licet metaphoricum. Porro isti prohibentur ordinari, non quod veri bigami sint, sed quia Ecclesia pœnam bigamorum ad eos extendere voluit.

Ex his ad **P R I M V M** respondeo, bigamiam non oriri, nisi ex matrimonio consummato. Nam, ut rectè dicit Innocentius Papa, c. Debitum, de digamis, Matrimonium ratum, sed non consummatum significat coniunctionem Dei cum anima per gratiam: Matrimonium autem consummatum significat coniunctionem Christi cum Ecclesia per naturæ conformitatem. Nam Apostolus ad Ephes. 5. cum dixit: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, in Christo & in Ecclesia*, cum paulò antè dixisset: *Erunt duo in carne vna*. Bigamia verò nascitur ex defectu significationis coniugij Christi cum Ecclesia, non Dei cum anima.

Ad id vero, quod obijciebatur de bigamia eorum qui habuerunt plures uxores de facto, non de iure, iam responsum est in explicacione specierum bigamiæ.

Ad illud vero de eo, qui ducit fornicariam, quidam respondent, ideo bigamum esse, qui ducit fornicariam, licet bigamus non sit fornicarius, qui ducit virginem, quia Episcopus representat Ecclesiam, sponsa Episcopi representat Christum: constat autem, in ipsa Ecclesia non deesse aliquas corruptelas; in Christo verò nihil eiusmodi esse posse. At hæc solutio pugnat cum Apostolo Paulo, qui ad Ephes. cōparat virum cum Christo, & sponsam cum Ecclesia: *Viri, inquit, diligite uxores vestras, sicut Christus Ecclesiam*. Alij in quibus est Dominicus à Soto in 4. sent. dist. 27. q. 3. art. 1. dicunt, causam illius discriminis esse, quia matrimonium sumit speciem suam à termino ad quem, ac proinde matrimonium viri tunc solum vitiatum, cum in uxore est vitium: illa enim est terminus ad quem, respectu viri, & contra, quando vitium est in viro, tunc vitiatum matrimonium ex parte uxoris, & si illa esset capax ordinationis, fieret irregularis, si nuberet viro fornicario.

At hæc solutio acutior, quàm verior esse videtur; nam si ex termino ad quem, tantum nasceretur bigamia, certè qui duceret secundam uxorem virginem, non esset bigamus: nam in eiusmodi matrimonio nullū est vitium in termino ad quem, sed totum est in termino à quo, id est, in ipso viro, qui bis matrimonium contrahit: atqui nulla est magis propria bigamia, quàm ducere duas uxores, licet virgines. Sicut igitur æquè oritur bigamia, si viduus ducat virginem, & si virgo ducat viduum, ut patet, ita quoque bigamia esset, cum vir fornicarius ducit virginem, si bigamia esset, cum vir castus ducit fornicariam.

R E S P O N D E O igitur, prohibitum esse ne ordinetur, qui ducit fornicariam, non quod ea sit bigamia, neque ob illud Apostoli præceptum: *Vnius uxoris vir*, sed quia sic placuit Ecclesiæ ob dignitatem sacerdotij, nam indignum est tam graui persona matrimonium cum fornicaria, non autè indignum est viro fornicario, si uxorem virginem ducat, esse autem huius rei causam, non bigamiam, sed dignitatem sacerdotij, ex eo probari potest, quod can. 18. Apostolorum, vbi prohibetur sacerdos fieri qui duxit fornicariam, prohibetur etiam fieri sacerdos, qui duxit ancillam, vel comædiarum actricem, vbi nullum locum habet digamia, sed sola infamia. Atque hæc de cœlibatu dicta sufficiant.

Sequerentur nunc disputationes, quinta & sexta

videlicet: quinta de horis canonicis, & sexta de ritu tonsuræ, siue rasuræ Clericorum: sed quia de horis canonicis in disputatione de oratione commodius tractari poterit, de ritu verò tonsuræ differemus in sequenti libro, qui erit de monachis, nunc ad septimam disputationem nos conferemus.

CAPVT XXV.

De Decimis.

SEPTIMA quæstio erat de tēporalibus bonis Clericorum; Sunt autem tria bonorum genera, de quibus ambigi potest, an Clericis conueniant. **P**RIMO loco sunt decimæ, quæ debentur Clericis ex iustitia. **S**ECONDÒ, sunt, agri, domus, ac possessiones cæteræ, quas dono Laicorum, maximè Principum, Ecclesia possidet. **T**ERTIO, sunt bona, quæ habentur titulo planè sæculari, vt hæreditate paterna, emptione, venditione, &c. de singulis ordine dicemus. Ac primum, de decimis quatuor inuenio errores.

PRIMVS error fuit Ioan. Vviclef, qui, vt refert Vvald. libro 2. doctrinalis fidei, art. 3. capite 64. 65. docebat decimas esse puras elemosynas, & nullo iure deberi Sacerdotibus. Eùdem errorem sequuntur hodie Anabaptistæ, Trinitarij: Nam in libello, quem ediderunt anno M. D. LXVIII. Albæ Iuliæ de Antithesibus veri & falsi Christi, tertiam Antithesin faciunt hanc: *Falsus Christus, sicut ipse est Deus æternus, & ditissimus, sic dedit suis sacerdotibus decimas, & multa bona tēporalia. Christus autē verus, qui homo tēporalis, & pauper fuit, pauperes etiam vult ministros.*

Error est manifestus, facillè enim doceri potest, esse de iure naturæ & diuino, quod aliquid soluant Laici Sacerdotibus, & præterea de iure Ecclesiastico, vt id quod soluitur, sit pars decima. Quod sit de iure naturæ, probatur: Nam certè ratio dicit, vt ijs, qui pro populo laborant, populus alimēta præbeat: vnde enim deducimus, deberi Regibus tributa, & militibus stipendia, & iudicibus, aliisque ministris publicis salaria, inde etiã deducere possumus, deberi sacerdotibus decimas, vel aliquid earum loco. Itaque tempore legis naturæ videmus, Abraham dedisse decimas Melchisedeche sacerdoti, qui tunc erat, Gen. 14. in quem locum scribens Chrysostomus, homil. 35. in Gen. dicit, Abrahamum, hoc factò Doctorem nostrum fuisse, ac monuisse, quid nos facere debeamus.

Quod autem de iure diuino sit, probatur ex vtroque Testamento, ac primum Leuit. vlt. Nu. 18. Malach. 3. & alibi, Deus iussit decimas Leuitis dari, quæ quidem præcepta licet non obligent Christianos, vt iudicialia erant, obligant tamen quatenus moralia, id est, quod pars aliqua fructuum sit Sacerdotibus danda; id enim apertè docet Clemens lib. 2. constit. Apost. cap. 29. 38. & 39. & lib. 8. cap. 36. vbi dicit, etsi Christiani sint liberi à cæremonijs legis veteris, non tamen à decimis, & oblationibus, immò nunc magis teneri ad hæc omnia Christianos, cum debeat eorum iustitia abundare plus quàm Scribarum & Pharisæorum.

Item B. Hieronymus in c. Malach. 3. sic ait: *Quod, inquit, de decimis, primitijsque diximus, quæ olim dabantur à populo Sacerdotibus, atque Leuitis, in Ecclesia quoque populis intelligite, quibus præceptum est non solū decimas, & primitias dare, sed & vendere omnia quæ habent, & dare pauperibus: quod si facere nolumus, saltē Iudæorum imitemur exordia, ita pauperibus partē debemus ex*

A *toto Sacerdotibus ac Leuitis honorē debitum deferamus: quod qui non fecerit, Deū fraudare, & supplantare conuincitur.* Vbi tamen nota, quod etsi beatus Hieronymus dicat esse præceptū, vedere omnia, & dare pauperibus; tamē intelligit esse præceptū non absolutè, sicut de soluendis decimis, sed si quis perfectus esse velit; nam de isto subdit: *Quod si facere nolumus, &c.* De decimis autem dicit: *Quod qui non fecerit, Deum fraudare, & supplantare conuincitur.*

Item B. Augustinus serm. 219. de tempore, eùdem locum Malachiæ tractans: *Deus, inquit, qui dignatus est totum dare, decimam à nobis dignatur repetere, nō sibi, sed nobis sine dubio profuturam; sic enim per prophetam ipse promisit, dicens: Inferte omnem decimam in horreis meis, vt sit cibus in domo mea, & probate me in his, dicit Dominus.* Forte non est B. Augustini iste sermo, tamen insignis est sine dubio, & antiqui alicuius Patris; nam inde tanquam ex August. multa sunt adscripta in decreto 16. q. 1.

Item B. Gregorius hom. 16. in Euangelia: *Sicut, inquit, offerre in lege iubemini fratres carissimi decimas rerum, ita ei offerre contendite, & decimas dierū.* Deinde in testamento nouo habemus Matt. 22. *Reddite quæ sunt Cæsari Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* In quem locum Hieronymus & Augustinus li. 50. hom. hom. 48. dicunt, præcipere Dominū, vt reddantur Cæsari tributa, & Deo decimæ: præterea Matt. 10. *Dignus est operarius mercede sua.* 1. Cor. 9. *Nescitis quoniam qui in sacrario operatur, quæ de sacrario sunt, edūt, & qui altari deseruiunt, cum altari participant: ita & Dominus ordinauit ijs, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.* Et ibidem: *Quis militat suis stipendijs vnquam? & si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?*

De quo loco tractās Augustinus tract. in Psal. 146. & inde exponens illa verba Psal. *Qui parat terræ pluuiam, producens in motibus fœnum, dicit populos, qui tanquam terra accipiunt pluuiã doctrinã à Sacerdotibus, debere illis producere fœnū temporalium bonorū: Accipe, inquit, pluuiam & da fœnum, etenim ista omnia, quæ Ecclesia ad necessitates seruientium Deo dantur à dimitib⁹, quid sunt nisi fœnū?* Et infra: *Debetur pluuiæ fructus, debetur seruo cibus, sicut Dominus ait: Māducate quæ ab ipsis sunt; & ne putarent aliquid de suo donare; dignus est, inquit, operarius mercede sua.* Et infra: *Excime aliquã partem redditū tuorum, decimas vis, decimas excime, quānquam parum sit; dictum est enim, quia Pharisæi decimas dabant, & quid ait Dominus? Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non introibitis in regnum cælorum.*

Nota, tempore B. Augustini multos in Africa non consueuisse decimas soluere, sicut modo in quibusdam alijs partibus, & idèo eos B. Augustinus ad decimas cohortari, sicut etiam facit homil. 48. ex li. 59. homiliarum: *Māiores nostri, inquit, idèo copijs omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebāt, modo autem quia discessit deuotio Dei, accessit indictio fisci. Nolumus partiri cum Deo decimas, modo autem totum tollitur.*

Supereft vt iura Ecclesiastica proferamus. Ac primum multa sunt antiqua concilia, in quibus id apertè præcipitur, vt Aurelianēse I. c. 17. ante annos mille: Item Matifconense II. c. 5. eodem sæculo celebratum, dicit leges diuinas de soluendis decimis longis temporibus in Ecclesia custoditas, etiam deinceps esse custodiendas. Foroiulienſe c. vlt. idem habent. Moguntinum tempore Caroli Magni c. 38. Moguntinum sub Rabano, cap. 10. Moguntinum tempore Imperatoris Arnulphi c. 17. excommunicari iubet eos qui decimas dare neglexerint. Remenſe c. 38. tem-

pore Caroli Magni, Valentinum tempore Lotharij; c. 10. Arelatense IV. c. 9. Cabilonense II. c. 19. Metense c. 2. Triburiense, cap. 13. quæ omnia ante annos D CC. vel D CCC. vel mille acta sunt.

Præterea sunt concilia generalia. Lateranense sub Innocentio III. c. 53. 54. 55. & 56. statuit, vt decimæ ante tributa, & census persoluantur & alia quædam in concilio Viennensi, vt habetur in Clement. Cipientes, de pœnis, excommunicatûr ipso facto religiosi, qui in concione aliquid dicunt, vnde retrahât populum à soluendis decimis. Concilium Constantiense, sess. 8. damnauit articulum V viclesi, quod decimæ sint puræ eleemosynæ, ac demum Concilium Trid. sess. 25. capite 12. docet, solutionem decimarum debitam esse Deo, & iubet, vt excommunicentur, qui eas subtrahunt, aut ne ab alijs dentur, impediunt, nec debetè absolui, donec integrè restituant. His accedant plurima deæreta Pontificum summorum, quæ habentur 16. q. 1. & 7. & extra. de decimis, nec non in Sexto & Clementinis, & extrauagantibus eodem titulo.

Alter error est eiusdem V viclesi, quod scilicet decimæ non modo sint puræ eleemosynæ, sed etiã nullo modo dandæ sint malis Sacerdotibus, existimauit enim V viclesus, eum, qui eleemosynam facit peccatori, in peccato eius communicare, de quo errore plura dicemus in tractatu de eleemosyna: nunc breuiter refellitur error præsens. PRIMO, ex illo Matt. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* Vbi ita S. Hieron. scribit: *Quod ait, inquit, reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, nummum, tributum, & pecuniam, & quæ sunt Dei, Deo, decimas, primitias, & oblationes, ac vltimas sentiamus.* At certum est, tempore Domini non solum Cæsarem impium, & infidelem, sed etiã Sacerdotes improbissimos, ac deprauatissimos fuisse. SECUNDO ex Innocentio III. in epist. ad Episcopum Vercellensem, & habetur ca. Tu nos, de decimis: *Prætextu, inquit, nequitia Clericorum nequeunt decimas, nisi quibus ex mandato diuino debentur, pro suo arbitrio erogare, cum nulli sit licitum aliena cuiquam concedere præter Domini voluntatē.* Denique TERTIO, quia decimæ non dantur Clericis, quia boni sunt, sed quia Clerici sunt, sicut tributa dantur Regibus, non quia probi, sed quia Reges.

TERTIVS error est quorundam, qui dicuntur Fratricelli, siue Pseudoapostoli, qui inter alios errores, quos refert Ioânes de Turcremata li. 4. p. 2. c. 37. Summæ, docebant non posse percipere decimas eos, qui non viuunt in paupertate more Apostolorum; error est sine vlllo fundamento; nam ratio, cur debeantur Clericis decimæ, est, quia laborant in populi vtilitatē: hæc autem ratio non minus in diuite, quàm in paupere inueniri potest; Accedit quod Dominus Matth. 22. iussit dari decimas Sacerdotibus Iudæorum, qui in paupertate non viuebant.

QUARTVS error est multorum Canonistarum, qui contendunt decimas, etiam quoad determinationem quantitatis, esse de iure diuino, nec posse vlla humana lege, aut consuetudine aliam statui quantitatem. Ita Glossa in c. 1. de decimis, in Sexto, Innocentius in Rubric. de decimis, Panormitanus in cap. In aliquibus de decimis, & Hostiensis in sua Summa tit. de decimis, §. 7. quos alij ferè omnes sequuntur. Argumentum eorum est, quia plurimi Canonæ, ac præsertim cap. In aliquibus, de decimis, dicunt decimas deberi iure diuino. At sine vlllo dubio error est manifestus, vt non solum Theologi omnes sed etiam ex Canonistis docent Syluest. verbo decima, quæst. 4. & Nauarrus cap. 21. nu. 28. nec semel tantum, sed bis peccant multi Canonistarum;

A semel quia falsum defendit: Iterum, quia damnant ferè hæreseos omnes Theologos, qui contrarium sentiunt; cum è contrario ipsorum sententia facillimè conuinci possit erroris.

Probatur igitur præceptum de soluendis decimis, quantum ad determinationem talis quantitatis non esse nunc de iure diuino. Tale præceptum nusquam inuenitur Christianis impositum, nec in noua, nec in veteri lege; & quod non in noua, patet; quod non in veteri, probatur; nam præceptum legis veteris, quoad illam determinationem, non erat morale, nec propriè cæremoniale, sed iudiciale, vt Alexander docet 3. parte, q. 51. in 3. & S. Thomas in 2. 2. q. 88. art. 1. quos omnes Theologi sequuntur.

B Quod non sit morale, patet, quia moralia semper obligauerunt, lex autè de decimis non fuit ante tempora Moïsi, nec ratio dicat, vt sacerdoti dentur decem partes, sed vt detur quantum satis est ad eius sustentationem, vnde Genes. 28. Iacob vouit se daturum decimas Deo omnium, quæ possideret, si Deus eum dirigeret in via, &c. At impius fuisset vouere decimas cum tali conditione, si absolute fuisset obligatus eas soluere. Præterea si moralis fuisset ista determinatio decimarum, certè etiam morale esset præceptum, quod ibidè additur, vt qui decimas habent, nullum aliud patrimonium habeant, atque ita iure diuino tenerentur clerici dimittere patrimonium.

C Quod autem non sit propriè cæremoniale, sed iudiciale, probatur; nã non ordinatur immediatè ad colendum Deum, sed ad æquitatē inter homines constituendam; ideo enim iussit Deus dari decimam partem omnium bonorum Leuitis, non octauam, aut vicesimam, vt esset proportio inter opes Leuitarum, & aliorum. Erat enim familia Leui vna ex duodecim tribubus Israël, vel potius ex tredecim; nam etiã duodecim fuerint filij Israël, tamè Ioseph duas tribus fecit, id est, Ephraim, & Manasse, & secūdum æquitatem tertiã decimam partē bonorum habere debuissent, tamè quia erant cæteris nobiliores, & quia Deus prouidebat, non futuros transgressores, qui non integrè soluerent, idcirco attribuit eis partem decimam, id est, amplius quàm cæteris, vt sic ad æqualitatem veniretur, non obstantibus transgressoribus.

D Neque obstat, quod Innocentius Papa cap. Tu nos, de decimis, dicit decimas Deum requirere ad professionem supremi dominij, ex quo videtur sequi, quod sit præceptum cæremoniale; nam non dantur decimæ immediatè, & per se ad hunc finem, vt profiteantur qui eas dant, se agnoscere supremum dominium Dei, sicut faciunt, qui sacrificium offerunt, sed solum mediatè, & per aliud, quia nimirum dantur Deo per suos ministros; dantur enim Sacerdotibus, vt ministris Dei; constat autem ex fide Catholica legem veterem post Christi aduentum esse abrogatam, quatenus positua erat, vt Apostolus Galat. 3. Ephes. 2. Hebr. 7. & alibi disertè docet, & idè confirmat decretalis vnica, de purificatione post partum, quam Canonistæ ignorare non possunt; non igitur lex illa de soluenda decima parte bonorum, cum sit iudicialis, ad Christianos pertinet, ex vi Testamenti veteris.

E Ad Argumentum ipsorum respondemus, quod cum sacri Canonæ dicunt, iure diuino deberi decimas, tribus modis intelligi possunt. Vno modo, vt sensus sit, deberi iure diuino quoad substantiam, non quoad quantitatem, siue iure diuino addita Ecclesiæ determinatione, sicut dicimus festa iure diuino sanctificanda esse etiam nunc: & hoc modo intelligo Concilium Matisconense II. c. 5. vbi dicit, legem diuinam de soluendis decimis esse seruandam.

Altero modo vt sit sensus, Deum imposuisse deci-

mas Christianis non verbo, sed exemplo; nam dum eas Iudæis imposuit, simul ostēdit, quid etiam Christianos facere par esset: quomodo quidam Patres dicunt, quadragesimam indictam esse à Domino, quia nimirum exemplo nos docuit ieiunare quadragesimam. Vide Ambrosium serm. 36.

TERTIO modo, ut sit sensus, deberi iure diuino, id est, iuxta determinationem quantitatis, quæ habetur in iure diuino, quamquæ non ex vi iuris diuini, sed ex vi iuris Ecclesiastici; & hoc modo intelligi debēt verba capituli, in aliquibus, de decimis, quæ talia sunt: *Ille quippe decima necessario soluēde sunt, quæ debentur ex lege diuina, vel loci consuetudine approbata.* Est enim sensus; Illæ decimæ necessariò soluendæ sunt, quæ debentur, vel iuxta quantitatem lege diuina determinatā, quam Ecclesia innouauit; ut sit ubi soluuntur integræ decimæ; vel iuxta quantitatem consuetudinē loci determinatam, ut sit, ubi soluitur minus, quàm decima, & tamen vocatur decima. Et nota ex hoc textu, quo Canonistæ maximè nituntur, summi argumentum optimum cōtra ipsos; si enim decimæ quoad quantitatem deberētur iure diuino, ubique integræ soluendæ essent, nec diceret textus iste, alicubi debere solui iuxta consuetudinē. Atque hæc de erroribus. Sequitur, ut dubia quædam explicemus.

DVBIVM PRIMVM.

An præceptum de soluendis decimis possit contraria consuetudine abrogari.

RESPONDEO, certum est, præceptum de soluendis decimis, qua parte diuinum, & naturale est, non posse vlla lege humana, vel consuetudine contraria aboleri: Ac proinde certum est, Ecclesiam habere ius petendi decimas, etiam ubi consuetudo est, nō ut soluatur; In hoc enim omnes Theologi, & Canonistæ conueniunt. Dubium autem est, an præceptum de decimis, quatenus positium, & humanum est, possit mutari consuetudine. Sotus li. 9. q. 4. art. 1. de iustitia, dicit non posse, & hanc putat mentem esse B. Thomæ.

Contrarium putō verum cum Syluestro, verbo Decima, quæst. 4. & Nauarro, ca. 21. num. 28. Nec dubito hanc esse mentem B. Thomæ; nam B. Thomas in 2. 2. q. 87. art. 1. docet, præceptum de decimis, quatenus humanum est, posse ab Ecclesia mutari, ita ut teneatur populus non decimā, sed duodecimam, vel octauam soluere; At non minorem vim habet consuetudo legitimè præscripta, quàm lex quælibet humana, ut, cum cæteris, docet ipse etiam Sotus, lib. 1. quæst. septima, art. 2. de iustitia. Præterea B. Thomas quodlibet. 2. art. 8. posteaquam docuit consuetudine nunquam abrogari legem de soluendis decimis, subiungit rationem, quia lex ista diuina, & naturalis est; ergo B. Thomas non negat legem de decimis, quatenus Ecclesiastica est, posse mutari consuetudine, sed solum quatenus naturalis & diuina est.

His accedit ca. In aliquibus, de decimis, ubi dicitur soluendas esse decimas secundum determinationem, aut legis diuinæ, aut consuetudinis approbatæ. Hic tamen obseruandū est, quod sicut consuetudo tollit legem, ita lex tollit consuetudinem, si iustis causis feratur ab eo, qui habet auctoritatē: Itaque ubi nunc est consuetudo soluendi solum tricesimam, aut quinquagesimā, loco decimæ, non tenentur soluere quidquam amplius; tamen si nunc Pontifex, aut Concilium iustis de causis iterum legem ferat, ut integræ decimæ soluantur ubiq; non obstantē consuetudine, sine dubio tenerentur omnes soluere; sicut omnium

A iudicio tenentur soluere, qui in eis locis agunt, ubi non est consuetudo soluendi minus, quàm decimam.

DVBIVM SECVDVM.

An Laici pauperes teneantur decimas dare Clericis diuitibus.

RATIO dubitationis, quia sicut Laicus tenetur alere Sacerdotem, quia Sacerdos est, ita Sacerdos tenetur alere Laicum, quia pauper est.

B Respondeo B. Thomas quodlibet. 6. art. 10. sine dubio debere pauperem Laicū dare decimas Clerico diuiti, quia obligatio decimarum ad iustitiam commutativam pertinet, in qua non consideratur conditio personæ, sed æqualitas rei ad rem; qui enim verbi gratia emit, debet soluere quantum res valet, siue ipse sit diues, siue pauper. Neque argumentum in contrarium valet, quia non tenetur Clericus hunc pauperem potius alere, quàm alium.

DVBIVM TERTIVM.

An excusari possint à peccato, qui nullas decimas solvunt, ubi non est consuetudo soluendi.

RESPONDEO, tribus modis peccare posse, qui nullas decimas solvunt, ut Syluester, ubi supra alij docent. **PRIMO**, si Ecclesia propter defectum decimarum notabiliter patiatur, tunc enim siue ipsa decimas petat, siue non, tenetur populus omnino ei providere. **SECUNDO**, si Ecclesia iure petat decimas, siue egeat notabiliter, siue non, tenetur populus soluere, etiam si consueuerit non soluere. **TERTIO**, si populus eo animo esset, ut non solveret etiam si iustissimè eas à se peti intelligeret.

Extra hos casus sine vllō dubio excusantur, quia, ut B. Thomas dicit, Ecclesia dum nō petit decimas, censetur eas condonare; non autem peccat, qui non soluit debitum sibi condonatum; Alioqui Apostolus peccare fecisset Corinthios, qui stipendia sibi debita, ab eis accipere volebat, ne impedimentum poneret Euangelio, 1. Corinth. 9. Sanctus etiam Augustinus in peccato fouisset populum suum, quem ad soluendas decimas non cogeat, etiam si hortaretur, ut patet ex tractatu in Psalm. 146. & ex homil. 48. ex 50. homilijs.

DVBIVM QVARTVM.

Qua ratione ostendi possit, iustam esse determinationem Ecclesia, quod Christiani decimam partem suorum fructuum Ecclesia tribuant.

NON disputamus, an hoc sit iustum, quod Ecclesia statuit; id enim insolentissimæ insanix esset, ut Beatus Augustinus scripsit in epistola 118. sed qua ratione id esse iustum ostendi possit: nam in veteri lege ideo iustum erat, quia Leuitæ erant pars duodecima, vel tertia decima totius populi Hebræorum: At Clerus in noua lege non videtur centesima pars Christianorum; qua igitur æquitate decimam partem habere debet omnium bonorum, quæ sunt in orbe Christiano? Caietanus in 22. quæst. 87. respondet, se non posse aliam rationem reddere, quàm ideo iustum esse, ut Clerus habeat decimam partem quia debet pauperes alere, qui sine vllō numero sunt; sed quamuis hæc ratio optima sit, cum videamus canones passim id præcipere, ut Clerici ex decimis alant pauperes, tamen non est hæc sola ratio, cur iustæ sint decimæ.

PRIMVM enim nō est verum Leuitas fuisse tertiam decimam partem populi Iudaici, & nostrum

Clerum non esse centesimam partem populi Christiani; nam Hebræi numerati sine Leuitis Numer. 11. erant sexcenta tria millia, quingenti quinquaginta, & non numerabantur pueri ante annos viginti, neque senes; nam cum his sine dubio erant plus quam duplo plures, id est, circiter mille millia, & trecenta millia: Leuitæ autem omnes ab infante vsque ad senem numerantur, Num. 3. viginti duo millia tantum. Iam igitur addendo Leuitas cæteris Hebræis, & diuidendo totum numerum per viginti duo millia, efficiuntur partes diuise sexaginta, ergo Leuitæ nõ erant pars tertia decima, sed vix sexagesima totius populis. Porro Clerus Christianorum fortè maior est, quam sexagesima pars Christiani populi. Nulla est enim ferè ampla familia, ex qua non sit aliquis Ecclesiasticus, & nullus est pagus, vbi non sit templum vnum, aut plura, & aliquot Sacerdotes.

Deinde, Christianus Clerus maioribus laboribus & sumptibus obnoxius est, quam tribus Leuitica erat apud Iudæos, vt omittam dignitatem Sacerdotij nostri incomparabiliter maiorem quam sacerdotij Aaronici; tunc vnum erat templum, vnus Pontifex, & pauci quidam Sacerdotes ex sola familia Aaron, qui per vices in templo ministrabant, reliqui omnes erant turba famulorũ: At nunc sunt innumera templa conseruanda sumptibus Ecclesiæ, sunt etiã pluri mi Episcopi & Prælati, necnon innumeri Sacerdotes, qui docti esse debent, & proinde multum in studijs ex patrimonio suo infumere, & postea non per vices, sed perpetuò Ecclesiæ ministerijs adesse, quos certè honestè pro status sui conditione viuere oportet ex Ecclesiæ bonis.

His accedit, quod multi sunt liberi à soluendis decimis, multi ex malitia non soluunt, aut certè non plenè & fideliter; sæpe etiam Reges & Principes non solum non soluunt, sed etiam impetrant ab Ecclesiâ decimarum partem in subsidium belli, aliorumque publicorum sumptuum.

Denique, cū populus Christianus debeat esse perfectior, quam Iudæus, vt dicitur Matt. 5. si ille decimam suorum bonorum dabit Deo, cur non tantundem saltè faciet Christianus? Itaque verum est quod loco notato dicit B. Thomas, hæc determinationem Ecclesiæ respectu populi esse humaniorem ac benigniorem, quam rigor iustitiæ absolutæ pateretur.

C A P V T XXVI.

De possessionibus, que dono Laicorum possidentur à Clericis.

DE possessionibus Ecclesiasticis fuit error Ioan. Viclefi apud Thom. Vvaldenf. lib. 4. doct. fidei, art. 3. qui docebat nõ licere Clericis habere vllas possessiones, & peccasse tam qui eas donauerunt Ecclesiæ quam qui eas receperunt. Fundameta eius hæc sunt: PRIMVM, quia Sacerdotes testamenti veteris prohibebantur habere possessiones, vt patet Nu. 18. *Dixit Dominus ad Aaron, in terra eorũ nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars & hereditas tua.* itẽ Deut. 10. *Quamobrẽ non habuit Leui partẽ nec possessionẽ cum fratribus suis, quia ipse Dominus possessio eius est.* Et Iosue 13. *Tribui autẽ Leui non dedit possessionem quoniam Dominus Deus Israël ipse possessio eius.*

SECUNDVM, quia Matth. 10. Dominus iubet Apostolis, vt nihil possideant, nõ pecuniam, non duas tunicas, &c. ibidem dicit: *Nõ est discipulus super Magistrum.* Christus autem nullam possessionẽ habuit. Item Luc. 14. *Nisi quis renũciauerit omnibus que possidet, non potest meus esse discipulus.* At certe discipuli

Christi, Clerici omnes esse debent.

At hunc errorem manifestũ esse, probatur, PRIMO, de Sacerdotibus, & Leuitis Testamenti veteris, nam etsi in partitione terræ nõ erant habituri agros, & vineas, erant habituri tamen & possessuri vrbes ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora: poterant etiam agros & vineas emere, & etiam ex oblationibus populi habere, vt modo habet Ecclesiâ: Nam Num. 35. dicitur: *Præcipe filiis Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, quæ à muris ciuitatum forissecus per circuitum mille passuum spatio tendentur.* Et Iosue 21. id legimus impletum.

B Neque obstat quod Lyranus in Num. 35. dicit eas vrbes fuisse Sacerdotum quoad vsum, dominium autem earum fuisse penes alios; & probat de Hebron, quæ data est Sacerdotibus, Iosue 21. & tamen dominus eius erat Caleb de tribu Iuda, Iosue 14. Hoc non obstat; nam Lyranus fallitur, vt patet ex Leuit. 25. vbi legimus vrbes & suburbana Sacerdotum esse eorum possessionem, & posse illas vendere, & redimere domos, vt alij faciebant, & de Hebron legimus Iosue 21. solos, agros & vineas, quæ erant in territorio Hebron, fuisse Caleb; vrbes autem & suburbana, Sacerdotum. Item Leuit. vlt. præcipitur, vt si quis agrum Domino vouerit, eum Sacerdotes possideant 3. Reg. 2. dicit Rex Abiathar Sacerdoti: *Vade ad agrum tuum.* Item Hieremias Sacerdos erat, & tamen Hierem. 32. scribit ipsemet se emisse ac possedisse agrum, qui fuerat patruelis sui. Et Act. 4. legimus Barnabam fuisse Leuitam, & vendidisse agrum quem habebat.

C Ex his facillè est responderè ad PRIMVM argumentum Viclefi. Quando enim Scriptura dicit, Sacerdotes non debuisse habere quidquam sed Dominum esse eorum hæreditatem, vult dicere non debuisse eos habere quidquam more aliorum, tanquã filios Iacob, & ex paterna hæreditate: sed solum habere debuisse ea, quæ debebantur Deo, cuius ipsi ministri erant; & sic factum est; nam tota terra Palestina quasi quædam hæreditas diuina fuit in duodecim partes pro numero tribuum, exclusa omnino tribu Leui, quæ erat decima tertia.

D Nam etsi duodecim tantum fuerint filij Iacob tribus tamen fuerunt XIII. quia Iosue duas tribus faciebat nimirum Ephraim & Manasse, deinde terram diuisa, & Leui ex hæredato, Deus voluit sibi tanquam proprio Regi Iudæorum dari loco tributi decimam partem omnium fructuum, & XLVIII. ciuitates cū suburbanis suis, & hæc omnia donauit ipse Leuitis; quæ portio Leuitarũ, vt supra diximus, maior fuit quacunque portione aliarum tribuum; nam habuerunt decimam partem, cum ipsi vix essent sexagesima pars totius populi, & hoc significant illa verba: *Ego Dominus hereditas Leuitarũ sum.* Vbi nota miram Dei prouidentiam erga Sacerdotes; Iacob ex hæredauit filium Leui, propter peccatum ipsius, vt patet Genes. 49. *Diuidã illos in Iacob, & dispergam eos in Israël.* Deus autem ratam habuit sententiam Israël, sed eam impleuit cum summo honore Leuitarum, & totius populi utilitate; nam dedit ipse Leuitis suam hæreditatem, & totus populus maximum commodum inde consequutus est; si enim fuissent Leuitæ collecti in vnum locum, vt erant aliæ tribus, non potuissent omnes populi facillè ab eis doceri: dispersi autem in omnes tribus, facillè omnibus adesse, eosque instituere in lege domini potuerunt.

E Probat iam hoc idem de Sacerdotibus noui Testamenti, nã etsi in Scripturis nihil legimus de pos-

cessionibus Ecclesiarum, legimus tamē in antiquissimis Pontificum, & Cōciliorum decretis, & in libris Sanctorum Patrum. PIVS Papa I. in epist. 2. dicit, sacrilegiū esse, qui Ecclesiæ prædia & donaria diripit. VRBANVS I. in epistola ad omnes Episcopos dicit, initio Ecclesiæ cōsueuissē pios homines viderē possessiones, & præcium donare Ecclesijs; Deinde tamē iudicatum esse commodius, si possessiones ipsæ donarentur Ecclesiæ, vt eo modo non solum præsentibus, sed etiam futuris præuideretur.

Sunt etiam Cōcilia omnium Ecclesiarū, quæ prohibent alienari possessiones Ecclesiæ, & earū curam Episcopo committunt. Vide Conciliū Antiochenū, cap. 25. & Ancyrantum, c. 15. Item Conciliū Carthaginense IV. cap. 32. & Carthaginense V. cap. 4. Item Conciliū Hispalense I. c. 1. Toletanum IV. can. 32. & 68. Item Agathense, c. 49. & 51. Item Moguntinū sub Arnupho Imperatore, c. 12. Denique Romanū VI. sub Symmacho. Præterea meminerunt Ecclesiasticarum possessionum Ambrosius epist. 32. Chrysostomus homil. 37. ad populum Antiochenum: Augustinus serm. 1. & 2. de communi vita Clericorum: Prosper lib. 2. de vita contemplatiua, c. 9. Gregorius lib. 4. epist. 33. & alij patres passim.

Ad illud Matt. 10. *Nihil tuleritis in via, &c.* Respondeo, illa verba dici Apostolis pro eo tempore, quo in itinere erāt futuri in terra promissionis, ante Christi passionem; tunc enim vt expeditiores essent, nō debuerunt ferre secū quidquam, præsertim cum neque pauperum, neque Ecclesiarū tunc curam haberent. At vbi cœperūt Apostoli post Christi ascensionē figere sedes in certis locis, & habere curā Ecclesiarū, & pauperum, non timuerunt recipere bona tēporalia, vt patet Act. 4. 5. & 6. vbi Apostoli recipiebant multas pecunias, vt inde alerent & se, & alios.

Ad illud: *Non est discipulus super magistrū*, Respondeo, Dominum loqui eo loco de tribulationibus, à quibus nō fuerūt immunes Apostoli, cū eorum Dominus, & magister multa passus sit, neque esse ditio-rem, est esse maiorem, sed potius minorē; nam apud Deum ille est maior, qui est melior, melior autem est qui est pauperior. cū Dominus dicat: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia qua habes, &c.* Matth. 19.

Ad postremū respōdet Augustinus epist. 5. ad Marcellinum, Dominum loqui de præparatione mentis; Nam ibidem explicans quid sit renūciare omnibus, dicit: *Si quis venit ad me, & nō odit patrem, & matrem, & uxorem, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Et tamen non tenemur, nec possumus, parentes, filios, uxorem, & multò minus vitam odisse, nisi in præparatione animi.

CAPVT XXVII.

De bonis Secularibus.

QUANTVM ad TERTIVM de Sæcularibus bonis, Thomas Valdensis lib. 4. doctrinæ fidei, art. 3. c. 42. docet, Clericos debere bona propria vel erogare pauperibus, vel, in cōmune ponere, & probat aliquot sententijs Patrum, qui non permittunt Clericis, vt habeant vlla bona propria, qualia sunt patrimonialia, sed solum bona communia, nimirum Ecclesiastica. ORIGENES homil. 16. in Genes. exponens cap. 47. de Sacerdotibus Pharaonis. HIERONYMVS in epistola ad Nepotianum de vita Clericorum, vbi dicit Clericum, qui habet partem in terra, non futurum partem Domini, nec Dominum partem eius. Similia & duriora habet B. BERNAR-

DVS in declamatione super illud Matt. 19. Ecce nos reliquimus omnia: *Clericum*, inquit, *qui habet partem in terra, non habebit partem in celo.*

Verumtamen certum est, non obligari Clericos propter Clericatum ad dimittendum patrimonium. Probatur PRIMO Scriptura: Nam 1. Timoth. 3. iubet Apostolus eligi, *Episcopum hospitalem, & qui domui suæ bene præsit, & filios subditos habeat*: at hæc omnia præsupponunt diuitias proprias. Præterea Philemon habuit seruum, & diues erat, vt apparet ex epistola ad Philemonem, & tamen Episcopus erat, vt Hieronymus & Anselmus docent in eam epistolam: Hieronymus enim vocat eum Euangelistam, Anselmus verò nominat Episcopum.

Præterea EVSEBIVS lib. 3. historiæ, cap. 19. scribit de consanguineis Domini, quod habuerint possessiones qualdam, licet modicas, ex paterna hæreditate, & tamen fuerint Ecclesiæ Ducēs, id est, Episcopi. Item can. 40. Apostolorum sic ait: *sint manifesta res Episcopi, si tamen habet proprias, & manifesta Domini, vt potestatem habeat de proprijs moriens Episcopus, sicut voluerit, & quibus voluerit derelinquere.* Idem habet Concilium Agathense, can. 48. & Martinus Bracarenensis, canon. 15. suorum decretorum, & Hispalense Concilium I. cap. 1.

Præterea AMBROSIVS in epist. 33. ad Marcellinā, dicit se, cū rogaretur vt Ecclesiam vnā Arianis traderet, obtulisse patrimonium suum, patrimonium autem Christi se tradere noluisse. B. AVGVSTINVS ser. 1. de moribus Clericorum, dicit eos Clericos, qui professi fuerant vitam communem, si postea resiliant à proposito, & propria habere velint, grauius peccare propter voti violationem; vbi indicat alios Clericos, qui non vouerūt vitam communem, posse habere propria. B. PROSPER li. 2. de vita contemplatiua cap. 12. dicit sine vlllo peccato posse Clericum viuere ex proprio patrimonio.

Ad locum Origenis, Hieron. & Bernardi responderi potest, loqui eos de illis Clericis, qui dant operam augendis opibus, & non contenti rebus necessarijs, etiam superflua retinent: illi enim propriè dicuntur habere, vel querere possessionem in terra, qui non contenti victu, & vestitu, semper flagrant habendi cupiditate, certè Hieronymus cum dicit Clericum non debere quidquam in terra possidere, addit: *Vt possit, inquit, cum Propheta dicere; pars mea Dominus, & vt sit verus Leuita.* At Propheta Dauid, qui ait: *Pars mea Dominus.* Rex ditissimus erat, & similiter veri Leuitæ diuites erant externis opibus, sed non affectu.

Possit autem dubitari, an qui bona patrimonialia habet, possit simul bona Ecclesiastica habere? Nam S. PROSPER lib. de vita contemplatiua, cap. 9. 10. 11. & 12. docet, non posse Clericum sine grauiissimo peccato viuere ex bonis Ecclesiasticis, si habeat bona propria, vnde sufficienter alatur, & probat hac ratione; Bona Ecclesiastica non dantur Clericis in præmium laboris, sed solum, vt sustententur, & necessaria ad vitam habeant, quia præmium laboris est vita æterna, & simonia esset dare spiritualia pro temporalibus; & confirmatur ex can. 41. Apostolorum, vbi dicitur, vt Episcopus accipiat ex bonis Ecclesiæ pro sua sustentatione, si tamen indiget: & idē reperitur in Concilio Antiocheno, cap. 25. quare qui ex patrimonio viuunt, nec eget sustentatione, non potest percipere fructus bonorum Ecclesiasticorum. At contrarium docet Glossa, & Ioannes de Turrecremata in can. Clericos, 1. quæst. 2. & ratio est, quia Matt. 10. dicitur: *Dignus est operarius mercede sua.* Et 1. Corinth. 9. *Quis militat*

suis stipendys unquā? Ergo potest Clericus laborans pro Ecclesia percipere alimenta, & parcere suis proprijs rebus. Adde, quod praxis est, & fuit pro hac opinione secunda, nam B. Prosper loco notato dicit, sententiam suam visam esse duram permultis, & ideo duram, quia noua esset; Itaque etiam tunc plurimi Clerici patrimonium suum seruabant, & nihilominus portionem decimarum habere volebant.

Ex his opinionibus prima est tutior, etsi secunda fortasse est verior, nisi hoc modo concilientur, vt dicamus S. Prosperū loqui de illis, qui planē sufficientem habēt sustentationem ex patrimonio, aut beneficio, tunc enim alterum est superfluum, & proinde pauperibus debitū. Alios verō auctores loqui de illis, qui neque ex patrimonio, neque ex beneficio sufficientem omnino sustentationem habent; hi enim vtrumque retinere possunt, modo ex vtroque nihil accipiant vltra sustentationem decentē, iuxta cōditionem proprii status. Quod enim verē superfluum est, dādum esse pauperibus, Theologi communiter docent. Vide quæ scripsimus in 3. tomo, lib. vlt. cap. 7.

C A P V T XXVIII.

An Clerici sint liberi à ingo potestatis secularis.

POSTREMA restat quæstio de libertate Ecclesiastica, de qua in hac vltima editione paulò fufius disputare institui, quod animaduertentem his proximis annis nō defuisse, qui testimonijs huius libri abuti voluerint ad oppugnandū Ecclesiasticā libertatem.

Primum igitur Hæretici permulti cōtendunt, Clericos tum maiores, tum minores iure subiectos esse debere sæculari potestati tū in soluēdis tributis, tum in iudicijs & causis. Marsilius de Padua, & Ioannes de Ianduno docuerunt, ipsum etiam Christum non fuisse liberū à soluēdis tributis, & quod fecit Matt. 17. cum tributum soluit, id fecisse non voluntate, sed necessitate. Ita refert Ioan. de Turrecremata lib. 4. Summæ de Ecclesia, par. 2. cap. 37.

Ioannes Caluinus lib. 4. Institut. ca. 11. §. 15. docet, Clericos omnes, præterquam in causis merè Ecclesiasticis subiectos esse debere legibus, & tribunalibus sæcularium Magistratum. Idem docet Petrus Martyr in c. 13. ad Romanos, vbi etiam addit, Principes non potuisse concedere Clericis priuilegium, vt non subijcerentur Magistratibus politicis, cū id sit contra ius diuinum: & ideo non obstante concessione Principum, debere Clericos subiectos esse Magistratibus sæcularibus. Ioannes Brentius in Prolegomenis, & Melanchthon in Locis, cap. de Magistratu, in rebus etiam & causis Ecclesiasticis subijciunt Clericos politicis tribunalibus.

Ex Catholicis nōnulli censent, iure diuino liberos esse Clericos, & eorum bona à potestate Principum sæcularium. Ita docet Glossa, & nōnulli ex Canonistis in can. Si Imperator, distinct. 96. & in c. Quamquam, de Censibus in 6. & ex Theologis Ioan. Driedonius li. 1. de libertate Christiana c. 9. Nōnulli verò existimant, Clericos liberos esse partim iure diuino, partim iure humano, id est, in causis Ecclesiasticis, & spiritualibus iure diuino; in alijs, iure humano. In his videntur esse Franciscus Victoria de potestate Ecclesiæ, Relect. 1. qu. vlt. Dominicus à Soto in 4. dist. 25. quæst. 2. art. 2. Ioannes Medina in Codice de Restitutione quæst. 15. & ex Canonistis Didacus Couarruias in lib. practicarum quæstionum c. 31.

Sit igitur PRIMA propositio. *In causis Ecclesiasticis liberi sunt Clerici iure diuino à seculariū Principū pote-*

state. Vocantur causæ Ecclesiasticæ, quarū cognitio nō pendet à legib. ciuilib. sed ab Euāgelio, vel à Canonib. Pontificū, aut Cōciliortum, quales sunt controuersia de fide, de Sacramētis, & aliæ id genus.

Probatum primū ex diuinis litteris. Nā ex doctrina scripturarum sanctarum Regimen Ecclesiasticum est distinctum à politico, & illo etiam sublimius, vt à nobis demonstratum est in lib. 1. de Summo Pontifice cap. 7. & lib. 5. c. 7. Ergo causæ Ecclesiasticæ iudicari non debent à politicis Magistratibus. Præterea, secundum scripturas tota auctoritas regendi Ecclesiam à Christo commissa est Apostolis, & præcipuè Petro: ergo in rebus Ecclesiasticis Laici omnes, etiam Principes, sunt oues, & subditi, non Pastores, & Iudices, vt locis notatis demonstratum est.

Secundo probatur ex Concilijs. Nam in Mileuitano. can. 13. & Matisconensi, can. 8. Clerici grauiter puniuntur, si causam Ecclesiæ ad Imperatoris terreni iudiciū deferant.

Tertio ex Patribus. Seuerus Sulpitius in lib. 2. sacræ historiæ refert Sanctum Martinū aliquando exclamasse, nouum esse, & inauditum nefas, vt causam Ecclesiæ Iudex sæculi iudicaret. Item Sanctus Ambrosius in epist. 78. ad Theophilum, & S. August. in epist. 162. reprehendunt eos, qui causas Ecclesiæ terrenis Iudicibus iudicandas exponunt.

Quarto ex Apostolorum exemplo. Apostoli enim Ecclesias gubernauerunt, quo tempore nulli erant Principes Christiani, proinde nunquam ad eos causam Ecclesiæ iudicandam detulerunt. Et si Apostolus Paulus 1. Corint. 6. iubet lites etiam ciuiles Christianorum nō deferri ad iudiciū Ethnicorum, quo modo permisisset ad eos deferri lites Ecclesiasticas? Vltimo ex Iustiniano seniore Imperatore, qui idem affirmat Nouell. 83.

SECUNDA propositio. *Nō sunt excepti Clerici ab obligatione legū ciuiliū, quæ non repugnant sacris Canonibus, vel officio Clericali.* Loquimur hīc potissimū de legibus politicis, quæ dirigunt actiones humanas in commercijs tēporalibus, vt cum princeps, vel Magistratus cōstituit precia rebus venalibus; vel iubet noctu neminem incedere cū armis, vel sine lumine, vel non asportare frumentum extra prouinciam: & his similia. Nec volumus dicere, his legibus teneri Clericos obligatione coactiua, sed solum directiua, nisi eadē leges ab Ecclesia approbatæ fuerint. Quod si de ijsdē tēporalibus rebus disposuisset etiam lex Ecclesiastica, eam sequi deberent Clerici, & tunc legem ciuilem ne directiue quidem obseruare tenerentur.

Probatum igitur Clericos ad obseruationem legum ciuiliū directiue teneri in defectu legis Ecclesiasticæ. Nam Clerici præterquam quod Clerici sunt, sunt etiam ciues, & partes quædam Reipublicæ politicæ: igitur vt tales, viuere debent ciuilibus legibus: non sunt autem aliæ, vt nūc ponimus, nisi quæ à politico Magistratu sunt latæ: igitur illas Clerici seruare debent. alioqui magna perturbatio, & confusio in Reipublica oriretur, si Clerici non seruarent ciuiles leges in commercijs ciuilibus, & humanis.

Secundo probatur ex confessione Pontificum, & Imperatorū. Nicolaus I. in epist. ad Michaëlē prope finem dicit, Deum diuinsse Pōtificiam auctoritatē ab Imperiali, vt & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu tēporalium tantūmodo rerū Imperialibus legibus vterentur. Imperator Valentinianus in epist. ad Episcopos Asiæ, quā refert Theodoretus lib. 4. hist. c. 7. scribit, probos Episcopos non solum Dei, sed etiam Regum legibus obtemperare. Denique Sāctus Ioan. Chrysostronus in cap. 13. ad Romanos, dicit

Christi Euangelio non tolli politicas leges, & ideo debere etiam Sacerdotes & Monachos eis parere.

TERTIA propositio. *Non possunt Clerici à iudice seculari iudicari, etiam si leges civiles non seruent.* Probatum primo ex Concilio CHALCEDONENSI cano. 9. ubi sic legimus. *Si Clericus aduersus Clericum habet negotium, non relinquat Episcopum suum, & ad secularia iudicia non recurrat.* Cōcilium AGATHENSE can. 32. adhuc clarius in hæc verba loquitur. *Clericū nullus præsumat apud secularē Iudicem, Episcopo nō permittente pulsare.* Idem habent Concilium Carthaginense tertium can. 8. Toletanum tertium can. 13. Matifonense can. 8.

Secundò probatur ex Imperatorū Constitutionibus. Nam eximit Iustinianus Clericos & Monachos à seculari iudicio in Nouellis 79. 83. & 123. quanquā nō eximit in causis criminalibus, sed in ciuilib. tantum: in criminalibus autem vult à Prætorē cognoscei causam, non tamen condemnari Clericum, nisi prius ab Episcopo fuerit degradatus. At nihilominus lex Canonica simpliciter eximit Clericos in omnibus causis tum ciuilibus, tum criminalibus, vt perspicuū est ex epistola Caij Papæ, ad Felicem Episcopum, item ex epist. 2. Marcellini, & ex lib. 11. Registri S. Gregorij epist. 54. ad Ioannem Defensorem. debet autem lex Ciuilis cedere legi Canonica, cum possit Summus Pontifex Imperatori præcipere in ijs præsertim, quæ ad Ecclesiam pertinent.

Tertiò probatur ratione: nam omnino absurdum est, vt ouis Pastorem suum quocunque modo iudicare præsumat. Itaque non sine magna laude refert Rufinus lib. 10. hist. c. 2. & post eum B. Gregorius lib. 4. epist. 45. vocem illam CONSTANTINI ad Episcopos. *Vos diu estis à summo Deo constituti, æquum non est, vt homo iudicet deos.*

At obijcit Calvinus lib. 4. Instit. c. 11. §. 15. epistolam Constantini Imp. ad Nicomedienses, quam refert Theodoretus li. 1. hist. c. 20. vbi dicit CONSTANTINVS se Eusebium Episcopum Nicomediensem in exilium eiecisse, & subiungit. *Si quis Episcoporum inconsultè tumultuatus sit, ministri Dei, hoc est, mea executione illius audacia coercetur.*

Respondeo more solito Calvinum imponere simplicibus. Nā Constantinui in illa epist. scribit, se quidem eiecisse in exiliū Eusebium Episcopū, sed addit, eum ante fuisse à Nicano Concilio depositū ab Episcopatu propter hæresim. Nos autem non negamus, quin debeat Magistratus secularis punire Clericos quādo ab Ecclesia damnantur, & degradantur, & Iudicibus secularibus traduntur. Verba autē, quæ Calvinus subiungit, ab ipso deprauata sunt. nō enim minatur eo loco pœnam Constantinus Episcopis, sed Laicis, dicit enim se grauiter animaduersurū in plebem Nicomediensem, si iterum redire velit ad Episcopos hæreticos à Concilio generali damnatos, & non acquiescat suscipere probum & Catholicum Antistitem. Hæc enim sunt verba eius. *Sin autē quisquam (nō dicit, Episcoporum, vt Calvinus addidit) temeritate & audacia accensus, eas Ecclesia pestes, id est Episcopos Arianos, vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur, cōfestim opera ac diligentia Ministri Dei, hoc est, mea, pœnas sue in se sua dabit.*

Obijcit secūdò Petrus Martyr. *Iure diuino subiecta est omnis anima sublimiorib. potestatibus, id est Regibus, vt constat ex epist. ad Rom. c. 13. Ergo non potuerunt Reges eximere illos Christianos à sua potestate. Et cōfirmatur argumentum ex doctrina Catholicorum, quia ratione probant, non posse vllum eximi à potestate Papæ, quia iure diuino omnes homines subiunguntur Papæ.*

Respondeo, nihil ea ratiocinatione concludi, quā-

uis enim iure diuino sit omnis anima potestatib. sublimiorib. subiecta, ac per hoc etiā Regib' dū sublimiores potestates sunt: tamen fieri potest, vt qui nūc est sublimior potestas, paulo post non sit, vt si ipse subijciat alteri partē sui Regni, vel iure belli, aut alio iusto titulo Regnū, vel Regni partem amittat. Quoniā ergo Clericos partim ipsi Principes subiecerunt in omnib. causis etiā tēporalibus & ciuilibus Episcopis suis; & postremo Summus Pontifex Clericos omnes eximit, à subiectione Principum seculariū, sequitur, vt respectu Clericorū nō sint Principes, superiores potestates, ac proinde non teneantur Clerici principib. parere neq; iure humano, neq; iure diuino; nisi quantū ad leges quasdā directiuas vt dixim'.

Ad confirmationē respondeo, non esse eandē rationem Pontificatus, & Regnorum. Nā Regna non sūt immediatē à Deo instituta, sed ab hominibus, ideo ab hominib. mutari possunt in alias regiminis formas: Pontificatus autē à Deo immediatē est institutus, & ideo non potest ab hominibus immutari.

QUARTA propositio; *Bona Clericorum tam Ecclesiastica, quàm secularia libera sunt, ac merito esse debent à tributis Principum secularium.* Quod libera sint de facto, perspicuum est ex Concil. Lateran. sub Alex. III. par. 1. c. 19. ex Conc. Lateran. sub Innoc. III. ca. 46. Item ex c. Ecclesia S. Mariæ, de constit. ex c. Quamquam, de cens. in 6. ex Extrauaganti. Quod olim, de immunit. Eccles. Item ex c. Quia nonnulli, & c. Clericis, de immunit. Eccles. in 6. Præterea, ex legibus Principum, quæ habentur in Codice Theodos. li. 16. tit. 2. lege 16. & 26. & in Codice Iustiniani, lege sancimus, de sacrosanctis Ecclesijs, & in lib. 10. hist. Euseb. c. 7. ex versione Christophorsoni. Vbi tamē est obseruandum, ante Iustiniani tempora legibus priorum Principum immunes fuisse Clericos à tributis personalibus, vt etiam indicat S. Hier. in comment. ad ca. 17. Matthæi: non tamen fuisse liberos à tributis, quæ pendi solent ratione possessionum, vt colligitur ex S. Ambros. in oratione de tradēdis Basilicis, vbi dicit. *Agri Ecclesie solunt tributum; & ex Theod. li. 4. hist. c. 7. vbi scribit, Valentianum seniore in epistola ad Episcopos Asia illa verba posuisse. Boni Episcopi tributā pensitant Regibus.*

Quod autem hæc exemptio iure facta sit, & quo iure, humano ne solum, an etiam diuino, in sequentibus propositionibus exponemus.

Obijcit aduersus hanc propositionē Marsilius de Padua exēplum Christi, qui tributū soluit, vt habemus Matt. 17. Sed facilis est responsio. Christus enim soluit tributū, quia voluit, non quia debuit. Id quod ex eodē loco intelligi potest. nā cū dictū esset Petro ab ijs, qui exigebant tributū. *Magister vester nō soluit didrachmā?* Dominus Petro ait: *Quid tibi videtur Simon? Reges terre à quibus accipiunt tributū, vel cēsum à filijs suis, an ab alienis?* respondit Simō, *Ab alienis.* ait Dominus, *Ergo liberi sunt filij, sed vt non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me, & pro te.* Duæ sunt autem interpretationes eius loci. *Ergo liberi sunt filij,* & secundum vtramque rectissimè Dominus ostendit, se liberum fuisse à tributo soluendo.

Priór. expositio est S. Hilarij, qui docet, agi hoc loco de tributo, quod imposuerat Deus omnib. filijs Israēl Exod. 30. in vsu templi, quod tributum propriè erat didrachma. & secundū hanc expositionem, quæ verissima nobis videtur, vis argumenti hæc est. Reges terre non exigunt tributum à filijs suis, sed ab alienis: igitur neque Rex cæli exiget tributum à me, qui sum eius proprius & naturalis filius.

Posterior interpretatio est S. Hieron. qui verba Domini de tributo, quod Cæsari soluebatur, exponit. quæ sententia minus probabilis esse videtur, quia tributum, quod soluebatur Cæsari, tempore Christi, non erat didrachma, sed denarius, vt perspicuum est ex c. 22. Matth. *Ostendite mihi numisma Censuræ. at illi obtulerunt ei denariū.* Neque potest vlla solida ratione demonstrari, consueuisse didrachmi tributum Cæsari solui, nisi post Christi Ascensionem in cælum. scribit enim Iosephus lib. 7. de bello Iudaico, c. 26. post euersum templum, à Vespasiano Imperatore, institutum fuisse, vt tributum didrachmi, quod Iudæi omnes templo soluebant singulis annis, deinceps in Capitoliū deferretur. sed tamen ex hac etiam sententia rectè colligitur, Christum non fuisse vllius tributū debitorem, quamuis enim non esset filius Cæsaris, qui tributum, iuxta hanc sententiam, exigebat: erat tamen filius Dei, cuius Ministri sunt omnes Reges, & Principes terræ, vt legimus Sap. 6. & Roman. 13. neque debent Ministri Regis à Filio Regis tributum petere. Præterea tributa soluuntur Regibus ratione vitæ huius corporalis, timoribus, & periculis obnoxia, vt S. Thomas docet in 2. 2. q. 104. art. 6. ad primum. & ideo iusti etiam homines, licet secundum animam liberi sint à seruitute peccati, tamen ratione corporis, cuius redemptionem adhuc expectant, vt ait Apostolus ad Rom. 8. subiecti sunt tributis, & potestati ciuili. At Christus non solum secundum animam, sed etiam secundum corpus liber erat, non seruus: neque redemptionem, sed solā Resurrectionē corporis expectabat. carebat enim omni morbo concupiscentiæ, & omni lege peccati, neque periculis, aut iniurijs obnoxius erat, nisi quantum ipse permittebat. *Oblatus est,* inquit Isaias ca. 53. *quia ipse voluit.* Itaque nulli Regi tributum debebat, qui nullius Regis defensione indigebat, & merito damnata est, vt hæretica, sententia Marfilij Paduani à Ioanne XXII. Pontifice in Extrauaganti, Licet, quam refert Ioan. de Turrecremata lib. 4. Summa de Ecclesia, par. 2. cap. 37.

QUINTA propositio. *Exceptio Clericorum in rebus politicis tum quoad personas, tum quoad bona introducta est iure humano pariter & diuino.* Et quidē quod iure humano introducta sit, patet ex ijs testimonijs, quæ attulimus in tertia, & quarta propositione probanda. Quod autem sit etiā introducta iure diuino, probandum est hoc loco. Sed antea tamē obseruandum est, nos per ius diuinum non intelligere, præceptum Dei propriè dictum, quod extet expressè in sacris litteris: sed quod ab exemplis, vel testimonijs testamenti veteris, vel noui per quandam similitudinem deduci possit.

Atque hinc fortasse conciliari poterunt Theolog. & Iurisperitorum sententiæ. Illi enim cum negant, exemptionem Clericorum esse iuris diuini, præceptum diuinum propriè dictum expressè in scripturis extare negant: isti verò cum affirmant, eadem exemptionem esse iuris diuini, id solum affirmant, quod Theologi minimè negant, deduci per similitudinem ab exemplis, & testimonijs Sacræ scripturæ, Deum voluisse, vt Clerici, & ipsorum bona libera essent à potestate, & iurisdictione Laicorum. Certè Geminianus, Ancharanus, & alij insignes Doctores exponentes caput, Quamquam, de Censib. in 6. notant, in eo capitulo haberi textū expressum, quo immunitas Ecclesiasticorum dicatur esse iuris diuini. Sed quomodo id sit intelligendum, à Glossa petendum esse monēt. Glossa verò in idē caput docet, esse iuris diuini eam immunitatem, quia deducitur ab exemplo Iosephi Patriarchæ, qui exemit Sacerdotes Æ-

gyptiorum Gen. 47. & Artaxerxis Regis Persarum, qui exemit Sacerdotes Israëliticos 1. Esdræ 7. Nam vt rectè ait Alexander Pontifex in Concil. Lateran. vnde extat c. Non minus, de immunit. Eccles. *Non decet Ecclesiam Dei minus liberam esse tempore Principum Christianorum, quam fuerit tempore Pharaonis.*

His igitur notatis, probatur nostra propositio, primo testimonijs scripturæ diuinæ. Nam præter loca iam citata ex Gen. & ex lib. Esdræ, habemus alia duo non minus illustria. siquidem in lib. Num. c. 3. Deus non semel, sed sæpius repetit, Leuitas propriè suos esse, atq; eos sibi ex omni populo delegisse. & in eodem loco dono dari iubet omnes Leuitas Aaroni, & filijs eius, id est Sūmo Sacerdoti, & successorib. eius. Quos enim sibi ipse delegit ad ministeriū templi, rerūque sacrarū, soli Pontifici, qui locum Dei representabat in terris, subiectos esse voluit, ac per hoc à iurisdictione terrenorū Principum liberauit. Cōstat autem id esse nunc in Ecclesia Clericos, quod erant Leuitæ in testamento veteri; & Pōtificem Christianorū non minoris esse auctoritatis, sed longè maioris in Ecclesia Christi, quam fuerit Aarō in Synagoga Iudæorū. *Nunc* (inquit S. Leo serm. 8. de passione Domini) *& ordo clarior Leuitarum, & dignitas amplior Seniorum, & sacratio vnctio Sacerdotum.*

Sequitur igitur vt quemadmodum in testamento veteri, liberi erant Leuitæ iure diuino à potestate Principum sæcularium, ita sint etiam clerici in testamento nouo.

Alius locus est is, quem supra tractauimus ex c. 17. Matth. *Ergo liberi sunt filij.* Nam cum filij Regum à tributis eximuntur, non ipsorum personæ tantum, sed etiam serui, & Ministri, atque adeo ipsorū familiaria à tributis eximuntur. Certum est autem Clericos omnes propriè ad familiam Christi, qui filius est Regis Regum, pertinere. Atque id videtur Dominus significare voluisse, cum ait Petro: *Vt autem non scandalizemus eos, sumens staterem da illis pro me, & pro te.* quasi diceret, & se, & familiā suam, cuius Præfectus erat Petrus, liberos à tributis esse debere. Quod etiā intellexisse videtur Sanctus Hieronymus in commentario eius loci, cum dicit, Clericos propter honorem Domini tributa non soluere, & Sanctus Augustinus lib. 1. q. Euang. q. 23. cum scribit, in omni Regno terreno non esse vestigales filios Regni illius, sub quo sunt omnia Regna terræ.

Secundo probatur eadem propositio ex testimonijs sacrorum Canonum. Conciliū TRIDENTINVM Generale nostris temporibus celebratū fess. 25. c. 20. de Reformatione, sic loquitur: *Ecclesie & personarū Ecclesiasticarū immunitas Dei ordinatione, & Canonice sanctionibus instituta est.* Concilium COLONIENSE paulo ante ipsam Tridentinam Synodum celebratū, par. 9. c. 20. *Immunitas,* inquit, *Ecclesiastica vetustissima res est, iure pariter diuino & humano introducta, quo in duobus potissimum sita est, primum vt Clerici eorūque possessiones à vestigalibus & tributis, alijsque muneribus laicis libera sint, deinde ne rei criminis ad Ecclesiam cōfugientes inde extrahantur.* Conciliū LATERANENSE sub Leone X. celebratum, fess. 9. *Cum à iure,* inquit, *tam diuino, quam humano Laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit, innouamus omnes, & singulas constitutiones.* & Concilium LATERANENSE sub Innocentio III. c. 43. *Nimis* (inquit) *de iure diuino quidam Laici usurpare conantur, cum vires Ecclesiasticas nihil temporale obtinentes ab eis ad præstanda sibi fidelitatis iuramenta compellant.* Bonifacius VIII. c. Quamquam, de censi. in 6. tanquam de re nota & explorata loquitur, cū ait iure diuino & humano Clericos & eorū bona libera esse à sæculariū potestate.

Ioannes item VIII. Can. si Imperator. dist. 96. *Non à legibus (inquit) publicis, non à potestatibus seculi, sed à Pontificibus & Sacerdotibus Omnipotens Deus Christiana Religionis Clericos & sacerdotes voluit ordinari, & discuti.* Et quod de personis affirmat Ioan. Pōtiffex affirmavit multo ante Symmachus Papa cum tota Synodo tertia Romana de bonis Eccles. *Solis (inquit) sacerdotibus disponendi de rebus Ecclesie indismissa à Deo cura commissa est.* His addi potest Innocentius IV. Pontiffex, quāuis, non vt Pōtiffex, sed vt Doctor particularis de hac re scripserit. In cōmentario enim ad c. 2. de maiorit. & obediē. posteaquam docuerat, Clericos exēptos fuisse à potestate Laicorū per summū Pontificem Imperatore consentiēte, addidit, hanc non esse plenā exemptionem, & ideo dicendū esse, clericos ab ipso Deo fuisse exēptos. Hoc testimoniū Innocentij ea de caussa addendum putavi, quoniam Couarr. in lib. practicarum quæstionum c. 31. scribit, prædictum Pontificem in loco à nobis citato affirmasse, exemptionem Clericorum non esse iuris diuini, quod falsum esse verba citata palam ostendunt, & ante nos in hanc eādem sententiam Innocentium allegavit Panormitanus in c. Nimis, de iureiur. vbi etiam idem auctor rectè refellit eos, qui per ius diuinum intelligunt ius Canonicum, & fortasse ad eiusmodi explicationes excludendas Concilium Tridentinum non vitur vocibus iuris diuini, & humani, quæ possent trahi ad significandū ius Canonicum, & ciuile: sed ait: *ordinatione diuina, & Ecclesiasticis sanctionibus, immunitatem Ecclesia, & personarum Ecclesiasticarum fuisse institutam.*

CAPVT XXIX.

An exemptio clericorum sit iuris diuini naturalis.

DISSERVIMVS hætenus de iure diuino positiuū; nunc de iure naturali differendum est, quod planè diuinum esse in dubium reuocari non potest, cum ius naturale sit illud, quod est ab auctore naturæ in animis nostris impressum. Sed antequam explicare incipiam, an ad hoc ius pertineat exemptio Clericorum, distinguendi sunt gradus iuris naturalis. Tres enim sunt gradus naturalium præceptorum: primus est eorum, quæ ita perspicuè sunt impressa in cordibus hominum, vt solo lumine rationis, sine vlla disciplina vel arte, imo sine nouo discursu rationis iudicentur ab omnibus iusta; talia sunt prima quædam principia, vt bonum esse appetendum, malum fugiendum, conseruandam vitam cibo & potu, propagandam & educandam sobolem ad conseruandum genus humanum, Deū esse colendum, non esse faciendum alteri, quod tibi non vis fieri. Hæc maximè proprie sunt præcepta iuris naturæ, de quibus ita loquitur Sanctus AMBROSIVS in epist. 71. ad Ireneū. *Lex naturæ, quam Deus singulorum insudit pectoribus, non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profuo quodam natura fonte in singulis exprimitur, & humanis ingenijs hauriunt.* & Sanctus HIERONYMVS epist. ad Algotiam quæst. 8. *Lex que in corde scribitur, omnes continet nationes; & nullus hominum est, qui hanc legem nesciat. & idcirco, iustum iudicium Dei est scribētis in corde humani generis, quod tibi fieri nolueris, alteri ne feceris.* & Sanctus AVGVSTINVS in tract. Psal. 57. *Manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit, quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. hoc & antequam lex daretur, nemo ignorare permisus est, vt esset vnde iudicarentur & quibus lex non esset elata.* Nec dissentiunt Græci

A vt Chrysoftomus hom. 54. in Genesim, nec Scholastici, vt S. Thomas in 1. 2. q. 94. ar. 2. neque etiam ipsa iura, vt patet ex can. Ius naturale, distin. 1. & lib. 1. ff. de iust. & iure.

Secundus gradus est eorum præceptorum, quæ deducuntur ex illis primis principijs, tanquam conclusiones proximæ, & quali naturaliter fluentes per facilem, euidentem, & necessariam consequentiam, vt non sit opus arte vel disciplina, sed simplici discursu, qualem omnes homines habere possunt. talia sunt omnia præcepta Decalogi. nam ex illo principio in corde omnium impresso, Deum esse colendum, sequitur continuò non esse colenda idola, neque esse peierandum. ex illo altero principio, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, sequitur non esse occidendum, non esse mæchandū, non esse furandum, &c. Et sanè aliqua huius generis præcepta aliquando ob nimiam hominum excacationem deleta sunt de cordibus hominum, vt patet ex li. 6. Cæsaris de bello Gallico, vbi legimus apud Germanos furtum non fuisse vitium, sed virtutem; & ex Sancto Hieronymo lib. 2. in Iouinianum & ex Theodoro lib. 9. ad Græcos, qui referunt multa vitia contra naturam, quæ à populis quibusdam, & etiam à Legislatoribus eorum tanquam licita & iusta approbantur. sed quamuis eiusmodi præcepta à nonnullis ignorarentur, verè tamen propriè ad ius diuinum naturale pertinent, vt docet S. Thom. in 1. 2. quæst. 94. ar. 5. & quæst. 100. ar. 8. vbi scribit, in præceptis Decalogi, quia sunt propriè iuris naturalis, nullam cadere posse dispensationem, & certè sicut ea, quæ deducuntur per necessariam consequentiam ex articulis fidei, pertinent ad fidem, quia non possunt negari, quin articuli ipsi negentur: ita quæ deducuntur per necessariam consequentiam ex primis principijs iuris naturalis, pertinent etiam ad ius naturale, quia non possunt destri, quin destruat natura. Tertius gradus præceptorum naturaliū est eorum, quæ deducuntur quidem ex principijs iuris naturæ, sed per consequentiam non absolutè necessariam, nec omnino euidentem, & ideo egent humana constitutione, & hæc sunt quæ Theologi propriè referunt ad ius gentium, & ea distinguunt à iure ciuili, quod ius ciuile non deducitur ex iure naturæ per modum conclusionis deductæ ex principijs, sed per modum determinationis eorum, quæ generatim præcipiuntur à iure naturæ, quæ doctrina est S. Tho. in 1. 2. q. 95. art. 2. & 4. & quamuis idem S. Tho. in prædicta q. 95. art. 4. Isidorū sequutus dicat, ius gentium esse speciem iuris positiui; contra verò in 2. 2. q. 57. art. 3. & clarius lect. 12. in li. 5. Ethic. dicat esse speciem iuris naturalis, & alleget Iureconsultos veteres, qui ius naturale aliud esse docebant, quod est cōmune omnibus animalibus, aliud quod est cōmune omnibus hominibus, tamē non pugnat ipse secum, nec Isidorus cum Iureconsultis pugnat. nam & idem S. Tho. in 1. 2. q. 95. art. 4. ad primum, scribit ius gentium est aliquo modo naturale, & aliquo modo positiuum, ac per hoc est mediū inter ius naturale purum & ius ciuile, ius enim naturale purum est illud, quod nullo modo pendet ex humana cōstitutione; ius ciuile autem quod ex sola hominum constitutione pēdet, & ideo purè positiuum dici potest. ius verò gentium partim est naturale, partim positiuum, quia pendet quidem ab humana constitutione, id est, à consensu omnium gentium, sed non pendet ab auctoritate Principis, vel Magistrat⁹ particularis. Ex quo sequitur, vt ea quæ sunt de iure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, ideo prohibeantur quia sunt mala: contra autem quæ sunt de iure ciuili, quia sunt purè

positiua, ideo sint mala, quia prohibentur. Rursus, sequitur, ut ea quæ sunt de iure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, non possint à Principib. vel Magistratibus abrogari, vel immutari: contra autem, quæ sunt de iure civili quia sunt purè positiua, sicut à Principe, vel Magistratu constituitur, ita posse à Magistratu, vel Principe abrogari. His ita explicatis, dicendum videtur, exemptionem Ecclesiasticorum non pertinere ad primum, vel secundum naturalium præceptorum gradum, nec tamen esse iuris tantum positiui siue canonici, siue civilis, sed referendam esse ad tertium gradum præceptorum iuris naturæ, siue, quod idem est, ad ius gentium. Hæc mihi videtur esse sententia ferè omnium Theologorum, & Canonistarum, & in re non arbitror dissentire Ioannē Driedonem, qui in li. 1. de libertate Christiana c. 9. cum Canonistis dicit, exemptionem Clericorum esse iuris diuini naturalis, à Victoria in Relectione prima de potestate Ecclesiæ q. vlt. & Soto in 4. sent. dist. 25. q. 2. qui dicunt, esse iuris humani, ac positiui. Nā Ioannes Driedo non dicit esse iuris naturalis, quia sit primum aliquod principium iuris naturæ, aut conclusio proxima, & quali naturaliter deducta ex primis principijs, sed dicit esse iuris naturalis, quia est omnino conformis, & consentanea rationi naturali. Victoria verò, & Sotus negant esse iuris diuini naturalis, quia per ius naturale intelligunt ius purè naturale, quo modo etiam negat idem Sotus ius gentium esse naturale; tamen iidem auctores, & maxime Sotus, addunt hanc exemptionem esse omnino consentaneam rationi, & ipsi naturæ, neque dicere volunt solum, esse rationabilem, id est non contrariam rationi, sic enim nihil dixissent, cum omni iusta lex etiam purè positiua non debeat esse contraria rationi, sed dicere volunt, esse deductam ut conclusionem ex iure naturæ, & vim habere ex iure naturæ, & ideo addunt, in hanc exemptionem consensisse omnes gentes, ac propterea non posse mutari, vel abrogari à Regib. & Principib. etiam si omnes simul coniuncti eam abrogare conentur. Neque dissentit S. Tho. licet in comment. ad c. 13. ad Rom. scripserit, Clericos priuilegio Principum liberos esse à tributis. nam in eodem loco addit, id factum esse ob naturalem æquitatem.

Hanc igitur sententiam probare possumus his argumentis. Primo ex consuetudine omnium gentium, quod enim vbique fit, ex natura ipsa descendit, quæ omnibus communis est. constat apud Hebræos, Leuitas fuisse liberos à tributis ex c. 30. Exod. & c. 1. Num. Constat apud Ægyptios sub Rege Pharaone sacerdotes fuisse exemptos, ex c. 47. Gen. Constat idem de sacerdotibus Hebræorum sub Rege Artaxerxe ex li. 1. Esdræ c. 7. Idem cognosci potest de sacerdotibus Gentiliū ex Aristotele in li. 2. Oeconom. ex Cæsare li. 6. de bello Gallico, ex Plutarcho in Camillo, & ex alijs. Apud Christianos Imperator Constantinus, qui primus fuit Imperator apertè Christianus, continuo natura docente Ecclesiasticos immunes à communibus Reip. oneribus declarauit, ut patet ex epistola eius ad Auilinū apud Eusebium li. 10. hist. eccles. c. 7. quod idem multi alij Imperatores fecerunt, & notanda sunt verba Iustiniani l. sancimus 2. C. de sacrosanc. eccles. Nam ubi exmissit, Ecclesias, ait, *Cur enim non facimus discrimen inter res diuinas & humanas? & cur non competens prerogatiua celestis fauori conseruetur?* Quibus verbis ostendit, exemptionem illam non fuisse arbitrariam, & liberam, sed debitam, & necessariam.

Alterum argumentum ducitur à similitudine, quæ potestas Ecclesiastica, & sæcularis habet cum anima & corpore humano. Nam (ut ostendimus in li. 5. de

Summo Pontifice, ex S. Gregorio Nazianzeno, Hugone de S. Victore, alijsque insignibus auctoribus) non potest melius intelligi quo modo se habeat potestas Ecclesiastica ad sæcularē, quàm ex modo, quo se habet in homine spiritus ad carnem. Spiritus autem ita se habet ad carnem, ut quamuis non impediatur actiones eius, cum bene se habent, eam tamen regat, & moderetur, & aliquando cohibeat, aliquando excitet, prout ad finem suum expedire iudicat. contra verò, caro nullum habet imperiū in spiritum, neque eum vlla in re dirigere, vel iudicare, vel coercere potest. sic igitur potestas Ecclesiastica, quæ spiritualis est, ac per hoc naturaliter sæculari superior, sæcularē potestatem, cum opus est, dirigere, iudicare, & coercere potest; ipsa verò à sæculari dirigi, vel iudicari, vel coerceri nulla ratione permittitur. Tertio probatur ex nominibus Patris, & Pastoris, quibus tum in sacris litteris, & in libris sanctorum Patrum, tum ex communi Christianorum consuetudine sacerdotes ornantur. natura enim docet, ut filij parentibus obediunt, atque ab ipsis se corrigi æquo animo ferant, non autem ipsi parentibus imperare, eosve corrigere, vel iudicare velint. multo etiā magis eadē duce & magistra natura oues à Pastoribus reguntur & gubernantur, & quādo aberrant, vel sibilo, vel baculo reducuntur in viam, & planè contra naturam esset, si ouis Pastorem regere, vel gubernare videretur. Quartū argumentum peti potest à nomine, & officio clericorum, clerici enim sunt ministri Dei, consecrati ad obsequiū solius Dei, atque ad hoc ipsum ab vniverso populo Deo oblatis, vnde & Clerici dicuntur tāquam ad sortem Domini pertinentes, ut S. Hieronymus docet in epist. ad Nepotianum. Certe autē in ea, quæ sunt oblata & consecrata Deo, & quasi propria ipsius Dei facta sunt, nullum ius habere possunt Principes sæculi, id quod & lumen rationis ostendit; & Deus ipse in scripturis Sanctis non obscure tradit, cum ait Leuitici vlt. *Quicquid semel Deo fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit in Domino.* quis autē dicere audeat, ius esse profano homini in ea, quæ sancta sanctorum, id est, sanctissima dici meruerunt? qua ratione bona etiā temporalia Clericorum, bona dominica propriè dicuntur in can. 4. Apostolico, & ideo tanquam Deo sacra iurisdictioni Laicorum subiecta esse non possunt. Quintum argumentum ducitur à signis, & prodigijs, quæ non raro Deus ostendit in eos, qui Ecclesiarum immunitatem violare præsumperunt, de qua re multa legi possunt apud Tilmannum Bredembachium in li. 5. sacrarum collationum, sed extat insigne testimonium Basilij Porphyrogeniti Græcorum Imperatoris apud Balsamonem in Nomocanone Photij, in commentario canonis primi synodi Constantinopolitanae primæ, & secundæ, quam nos Latini octauam synodum appellamus. Refert enim idem BASILIVS causam omnium calamitatum eius temporis in legem quandam Nicephori Phocæ prædecessoris sui contra Ecclesiæ libertatē latam. *Ex quo, inquit, lex ista robur habuit, nihil boni penitus in hodiernum vsque diem vita nostra contigit. sed potius è contrario nullum omnino genus calamitatis defuit.* Itaque legem illam merito irritam esse voluit, ac penitus abrogauit.

CAPVT XXX.

Soluntur argumenta contraria.

SEd operæ precium erit ad eas obiectiones breuiter respondere quas Didacus Couar. loco citato,

& Ioannes Medina in C. de restit. q. 15. (qui liberius alijs in auctoribus loquuti sunt,) in medium protulerunt. Obijciunt ergo primo, nullā extare legē diuinam qua Clerici eximantur à iurisdictione Principum Laicorum. Sed iam ostendimus extare nō pauca testimonia scripturæ veteris, ex quibus per probabilem consequentiā ducatur argumētum ad probandū iure diuino clericos liberos esse à iurisdictione Principum secularium. neque obstat, quod testamentum vetus abrogatum iam sit per testamentum nouum. nam tametsi abrogata sint ceremonialia, iudicialiaq; præcepta, non tamen sunt abrogata moralia, id est, quæ continent vel declarant ius naturæ, & præterea cum cæremonia Iudæorum figuræ fuerint rerum nostrarū, vt Apostolus docet 1. Cor. 10. Gal. 4. & Heb. 7. non malè ducimus argumenta per similitudinem à ritibus Iudaicis. denique non sola testimonia scripturæ veteris, sed etiam rationes ex iure naturæ depromptas adduximus, ius autē naturæ non humanū, sed diuinum est, cum ab ipsius naturæ auctore manauerit. Secundo obijciūt leges multas Iustiniani ex Codice & Authenticis, ex quibus cognosci potest, olim Clericos Imperatoris iurisdictioni fuisse subiectos. Sed facilis est responsio. nam si hoc argumentum vim vllam haberet, probaret etiam in rebus Ecclesiasticis & spiritualibus non esse liberos Clericos iure diuino à potestate Principum Laicorum: constat enim non solum ex Codice & Authenticis, sed multo magis ex Nomo canone Photij, non paucas leges Iustiniani de rebus planè Ecclesiasticis & spiritualibus disponere. Couarruias autem, & Medina, vt etiam omnes Theologi, & Canonista, summo consensu docent in rebus Ecclesiasticis, & spiritualibus liberos esse Clericos à potestate Principū sæculi iure diuino. Coguntur igitur ipsi etiam nobiscum dicere leges illas procedere de facto non de iure, & toleratas aliquando à summis Pontificibus, nunquam autem approbatas. Non tamen negauerim, multas quoque esse ciuiles leges Imperatorum, quas non minus Clerici, quàm Laici sequi debeant. Ecclesia enim pro cursu tēporalium tantummodo rerum, vt loquitur Nicolaus I. Papa in epist. ad Michaëlem, Imperialibus vtitur legibus quod idem habemus in multis Canonibus distinctionis decimæ apud Gratianum, & c. 1. de no. ope. nunt. & alibi. quæ tamen omnia intelligi debēt de ijs legibus quæ non sunt contrariæ Ecclesiasticæ libertati, & quo ad directionem, non quo ad coactionem, ac deniq; cum adsunt aliæ cōditiones, quas notat Doct. ac præsertim Felin. in ca. Ecclesia S. Mariæ. de constit. quæst. 1. Tertio obijciunt exemplum Apostoli Pauli qui cum esset Præsul Ecclesiasticus, nō timuit appellare Cæsarem, atque ab eo iudicari se debere liberè confiteri, vt S. Lucas refert Act. 25. sed hanc obiectionem Couar. omnino debuisset omittere. Nam B. Paulus, vt constat ex c. vlt. Act. coactus est appellare Cæsarem, oppressus videlicet calumnijs Iudæorum, & iniustitia Præsidis Romani, qui solum Cæsarem supremum Iudicem agnoscebant. Itaque ipso quoque de facto saltem; si non de iure Cæsarem Iudicem agnoscere debuit, nec sine risu exceptus fuisset, si B. Petri supremi Principis ac iudicis sui coram Gentilibus vel Iudæis mentionem facere voluisset. Quarto obijciunt testimonia SS. Apostolorum Petri & Pauli. scribit enim B. Petrus in epist. priore ca. 2. *Subiecti estote omni humana creaturæ propter Deum, siue Regi tanquam præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis.* & B. Paulus in epist. ad Rom. cap. 13. *Omnis, inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* in quem locum scribit S. Ioan. Chryso.

hæc dici non tantum Laicis, sed etiam Clericis, & Monachis, & ipsis etiam Apostolis & Euangelistis. **R**ESPONDEO, sententias Apostolorum generales esse. quamuis enim nominatim in eis fiat mentio Regum, quoniā eo tempore valde necessarium erat diligenter monere Christianos, vt Regibus obedirent, ne fidei prædicatio impeditur. tamen absolutè verba illa tam Beati Petri, quàm B. Pauli, nihil aliud significant, nisi debere omnes homines suis legitimis superioribus subditos esse eisque debitam obedientiam exhibere. Quare non potest ex his testimonijs Apostolicis probari Clericos Principibus sæculi vel ipsorum legibus obtemperare debere, nisi prius probetur, Reges sæculi esse legitimos superiores, & Iudices Clericorum. quod certè probari non poterit, nisi probetur, oues Pastoribus, filios parentibus, & temporalia spiritualibus præeminere. Nec tamen Chrysothomo contradicimus, quamuis enim iudicem proprium Clericorum, & Monachorum solum Pontificem esse dicamus, tamen fatemur, Reges non solum Laicorum, sed etiam Clericorum, & Monachorum Reges esse. vnde etiam non sine causā in publicis precibus oramus pro Rege, vel pro Imperatore nostro. nam cum Reges bella gerant non solum pro Laicis, sed etiam pro Clericis & Monachis, proque omnium pace, & tranquillitate inuigilent, debetur eis ab omnibus honor, iuxta illud B. Petri, 1. epist. cap. 2. *Regem honorificate,* debetur etiam obedientia, cum eorum leges non sunt contrariæ sacris Canonibus, & cum de rebus ijsdem nulla extet canonica dispositio, ac demum quoad directionem, vt supra diximus, non quo ad coactionem. Præter hæc argumenta obijcit Ioannes Medina loco citato quædam alia, quæ Couarruias fortasse vt leniora prætermittenda putauit, sed nos ea quoque breuiter diluamus. Ait igitur Medina in lege naturæ primogenitos omnes fuisse sacerdotes, nec tamen exemptos à maiorum suorum potestate. Item in lege scripta Leuitas, quibus nunc succedunt Clerici, non solum Aarōni Pontifici subiectos fuisse, sed etiam Mosi, qui Princeps erat ciuilis totius populi Iudæorum. In lege quoque Euangelica Christus ipsum, qui caput erat omnium sacerdotum, Pilato subiectum fuisse, iuxta illud: *Non haberes potestatem in me vllam, nisi tibi darum esset desuper.* Io. 19. Denique ita ratiocinatur Medina: Lex Euangelica, Baptismus, ordo clericalis, non liberant iure diuino à debitis antea contractis, vt à debito seruitutis, à debito pecuniario, à debito coniugali, ergo nec à debito subiectionis & obedientiæ ciuilis, sed clerici ante clericatum subiecti erant potestati & iurisdictioni Principū, & Magistratum secularium, non igitur liberi sunt iure diuino ab eadem potestate, & iurisdictione post clericatum. Sed ad hæc omnia facilis est & expedita responsio. Nam de primogenitis in lege naturæ non probauit Medina eos ciuilibus Magistratibus fuisse subiectos: nos autem probare possumus, non fuisse, quandoquidem ijsdem Primogeniti Sacerdotes & Principes esse solebant, docet Sanctus Hieronymus in quæstionibus Hebraicis ad cap. 49. Gen. quæ est etiam communis Hebræorum sententia, & exprimitur ab ipsa paraphrasi Chaldaica eodē loco in benedictione Ruben. Porro Moses, cui subiecti erant Leuitæ, non solum Princeps ciuilis totius populi, sed etiam summus sacerdos erat, & Aarōne maior, quamuis extraordinaria potestate. vnde dicitur in Psal. 86. *Moyse, & Aaron in sacerdotibus eius,* & nouimus Aaron à Mose consecratum: & denique testatur Philo in extremo libro de vita Mosi, fuisse

Mosem Pontificem, Regem, & legislatorem Hebraeorum. quid igitur mirum, si Leuitæ Moyfi subiecti erant, non minus, quam Aaroni, cum Moses nō minus quam Aaron sacerdotio fungeretur. Christum autem Pilato subiectum de facto solum, non de iure certissimū est. & potestas desuper data, quam in Pilato Christus agnoscit, non potestas iudiciaria, sed permissio intelligenda est, vt SS. Patres docent, Chrysostr. & Cyrillus, de qua Dominus ait Luc. 22. *hæc est hora vestra, & potestas tenebrarū.* & certè ferendum non esset, si Medina cum Marsilio Paduano Christum Dei filium naturale Principibus terrenis iure subiectum fuisse dicere vellet. Ratiocinatio denique eiusdem Medinæ aut nihil probat, aut plus quam ipse velit, probat. Nam si paria sunt eximere à debito seruitutis, vel pecuniario, vel vxorio; & eximere à debito subiectionis, & obedientiæ ciuilibus; sicut non potest summus Pontifex eximere homines Christianos à debito seruitutis, vel pecuniario, vel vxorio, sine consensu partis, quoniam alioquin iniuriam facere videtur: ita non potuisset idem summus Pontifex eximere Clericos à iurisdictione Principum sæcularium, sine ipsorum consensu. Atque hoc est contra omnes Theologos, à quibus nec ipse Medina dissentit. non igitur sunt illa paria, ac per hoc Medinæ argumentum non rectè concludit. Ratio vero discriminis inter illa debita hæc est, quod maius omnino sit vinculum inter creditorem & debitorem, Dominum & seruum, virum & vxorem, quam inter Principem, vel Magistratum, & ciuem. Itaque clericatus non eximit à debitis illis prioris generis, & ideo non poterit fieri Clericus is, qui seruus est, nisi prius à Domino liberetur, neque is, qui est alligatus vxori, nisi vxor consentiat, & ipsa quoque votum continentiæ emitat, neque is, qui tantum pecuniæ debet, vt restituere nequeat, si Clericus fiat, nisi à creditore debitum remittatur. At idem Clericatus eximit à subiectione ciuili, & transfert in subiectionem Ecclesiasticam etiam non consentiente, vel repugnante superiore ciuili. quoniam vnusquisque circa statum propriæ personæ liber est, sicut potest relinquere patrem & matrem, & adharere vxori, iuxta verbum Domini Matt. 19. ita potest relinquere Principem sæculi, & in sortem Domini trāsire, atque ad Dei seruitutem accedere, seq; totum Episcopo in clericatu vel Abbati in Monastica professione committere. At, inquit Medina, lex Euangelica, & Baptismus non eximunt à iurisdictione ciuili, igitur neque eximit clericatus. Respondeo, non esse eandem rationem legis Euangelicæ & Baptismi, ac ipsius Clericatus. Nam lex Euangelica, & Baptismus non concludunt, imò necessarium esse volunt Principatum ciuilem, vt aduersus Anabaptistas nos alio loco probauimus. At Clericatus, vt etiam Monachatus non posset suo munere rectè fungi, nisi liber esset & immunis à iurisdictione ciuili, & ordo ipse naturæ peruerteretur, si Pastores ouibus, parentes filijs, & spiritualia corporalibus subiicienda sint. At, inquit, iniuria fiet Principibus si inuiti suo iure priuentur, quod in clericis ante clericatum habebant. Respondeo, nullam ipsis iniuriā fieri, quia qui iure suo vtitur, nullam facit iniuriam. vtitur autem iure suo, qui eligit statum, quem sibi magis conuenientem esse censeat, quamuis per accidens sequatur, vt Princeps subdito suo priuetur. Nam etsi quis iusta de causa domicilium suum in aliam ciuitatem, vel prouinciam transferat, desinet subditus esse priori Principi, nec tamen iniuriam illi fecisse videbitur. Vltima obiectio Medinæ illa est, quod non repugnet ratio-

A ni, vt homines addicti obsequio Dei & spiritualibus functionibus subsint in rebus temporalibus, & ciuilibus Regi, vel Magistratui sæculari, ex quo sequitur, vt si empiri sint, id factum sit concessione Principum, non iure diuino. Addi potest confirmatio ad hoc argumentum, vt nihil difficultatis subterfugere videamur. nam sicut Princeps sæcularis, vt Christianus & in rebus spiritualibus est ouis, & filius sacerdotum: ita è contrario sacerdotes vt ciues, & in rebus temporalibus videntur posse dici oues, & quasi filij Principum sæcularium. Item quia vna tantum est Ecclesia, continens Clericos & Laicos, & Ecclesiæ caput est summus Pontifex, ideo subsunt omnes eidem summo Pontifici tum Clerici, tum Laici. igitur eodem modo quoniam vna est ciuitas continens Laicos, & Clericos, & ciuitatis caput est Princeps sæcularis, ideo subiecti debent esse omnes tam Laici, quam Clerici Principi sæculari in ijs, quæ pertinent ad bonum regimen ciuitatis.

B Respondeo, hoc argumentum probari, exemptionem Clericorum, non esse de iure naturæ primario, quod nos supra in duos gradus distinximus, sed esse de iure naturæ secundo, quod etiam ius gentiū appellari diximus. Nam vt S. Thomas rectè docet in 2. 2. quæst. 57. art. 3. ius naturæ primarium respicit rem absolutè consideratam, ius naturæ secundarium, siue ius gentium respicit rem in ordine ad certum finem, & ideo pendet ex discursu rationis. C Licet igitur non repugnet rationi absolutè, vt Clericus subsit in rebus ciuilibus Principi sæculari: tamen repugnat in ordine ad officium Clericorum rite administrandum. nam vt alia omittam, turpissimum esset, vt etiam Sotus annotauit, si Magistratus Episcopum corrigere, vel punire posset, à quo ipse corrigendus, & puniendus est: & quis ferret, si hodie sacerdos ad suum Tribunal Magistratum vocaret, cras autem Magistratus vocaret sacerdotem ad suum? & nonne omnis reuerentia, quam necessario debent Laici sacerdotibus periret, si eos pro imperio coercere possent? hinc igitur ante omnes Principum leges, humanum genus ratione docete constituit, vt vbique sacerdotes immunes essent à iurisdictione Principum Laicorum. D Ad primam confirmationem respondeo, Principem quidem ouem, filium spiritualem sacerdotis esse: sed sacerdotē nullo modo filium vel ouem Principis dici posse. quādoquidem sacerdotes, & omnes clerici suum habent principem spiritualem, à quo non in spiritualibus solum, sed etiam in tēporalibus regūtur, neque fieri potest, vt duos agnoscāt principes in rebus tēporalibus, cum iuxta Euangelium, nemo possit duobus Dominis seruire. Ad alterā confirmationē respondeo, Ecclesiam verè vnā tantum esse, & nullo modo duas, ciuitatē autem vnā esse materialiter, & duas formaliter. Nam Ecclesia continet omnes Christianos Catholicos, siue sint clerici, siue Laici. si quis autem consideret cætum Laicorum, non vt Christiani sunt, sed vt ciues, vel quocūque alio modo, is cætus Ecclesia dici non potest. nō igitur duæ fingi possunt Ecclesiæ, ac multo minus esse. At cætus Laicorum, & cætus Clericorum formaliter duæ ciuitates dici possunt, quoniam in ipsis etiam temporalibus rebus diuersas leges habēt, diuersum principem, diuersa tribunalia, & tamen materialiter vnā quoque ciuitatē faciūt, quia vnā Urbē inhabitant, & sub eiusdē principis protectione viuunt, qui sicut pro labore, ac sollicitudine, quam pro communi bono suscipit, à Laicis tributa recipit, ita recipit à Clericis auxilia lōgè maiora publicarum precum, & sacrificiorum ad Deum.

LIBER SECVNDVS, DE MONACHIS.

PRÆFATIO.

DISSERVIMVS Libro superiore de Episcopis & Clericis, id est, de prima, & nobilissima parte corporis Ecclesiastici. Sequitur, vt de altera parte Ecclesiæ, hoc est, de ijs hominibus differamus, qui in Euangelica Christi sequenti consilia, vitæ genus arctioris, ac sublimioris instituunt, quàm aut lex diuina, vel humana præscribat, aut etiam multorum mortalium infirmitas patiatur. De quo hominum genere disputationem ingredi, si pauca prius de huius ipsius disputationis vtilitate, vel potius necessitate, dixerò.

Quamquam enim monastica vitæ instituta, non ad omnes Christianos pertinent, defensio tamen tam magna, & tam excellentis partis Catholice nostræ Ecclesiæ, ad eos omnes communiter pertinet, qui Christianam Rēpublicam saluam cupiunt. Heretici enim dum hanc partem petunt, ac vt monasticen vituperent, portentosa mendacia quotidie de Monachis fingunt, & quacunq; oblata occasione in Monachos inuehuntur, atque eos in odium vulgi rapiunt, & primarios Antichristi satellites vocant, nō eò certè spectant, vt ordines solùm hominum religiosorum disticiant, monasticenq; de medio tollant, sed vt Ecclesiam totam hac ratione perturbent, & ledant, eamq; (si fieri possit) à fundamentis euertant. Intelligunt enim, si contra Monachos caussam obtinuerint, id est, si populo Christiano persuaferint, non à Christo institutos, sed à malo demone excogitatos ordines religiosorum fuisse, se cōtinuò id effecturos, vt vniuersa Ecclesiæ, quæ vna voce, & consensu tot iam seculis monasticen approbavit, vano errore delusa, pro Christo Antichristum coluisse, & à rectæ fidei, veræque doctrinæ tramite, quàm longissimè aberrasse videatur.

Neque vero nouum est hoc hereticorum aduersus Monachos bellum, neque recens mali demonis artificium, per monasticæ vitæ oppugnationem Ecclesiam vniuersam petere. Sicut enim quotquot fuerunt vnquam pijs scriptores, tum sermonibus, tum scriptis libris, hoc genus vitæ laudibus in cælum tollere conati sunt, sic nulli ferè vnquam heretici extiterunt, qui vel nomen Monachorum patienter audire potuerint. Quando vos (inquit B. August. in Psal. 132.) rectè hereticis de Circumcellionibus insultare cœperitis, vt erubescendo sanentur, illi vobis insultant de Monachis. Primò, si comparandi sunt, vos videte; quid opus est, vt verbis nostris comparentur ebriosi cum sobrijs, præcipites cum consideratis, furentes cum simplicibus, vagantes cum congregatis? sed tamen dicere consueuerunt, quid sibi vult nomen Monachorum? quantò meliùs dicimus nos, quid sibi vult nomen Circumcellionum? *Et rursus, de Petiliano hereticorum principe, idem August. lib. aduersus Petilianum 3. cap. 40.* Deinceps, inquit, perrexit ore maledico in vituperationem monasteriorum, & Monachorum, arguens etiam me, quod hoc genus vitæ à me fuerit institutum.

Iam verò ARIANI tanto furore bacchabantur in Monachos, vt ipsas etiam disertissimas solitudines locaque maximè abdita, & recondita penetrarent, vt Monachos quærerent, raperent, atq; occiderent. Sic enim de Lucio Episcopo Ariano scribit Ruffinus, lib. hist. II. c. 3. Inde, inquit, ad monasteria furoris sui arma conuertit, vastat eremum, & bella quiescentibus indicit. Ter mille simul, aut eò amplius, viros, per totam solitudinem secreta, & solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter aggreditur. Mittit armatam equitum, ac peditum manum: Tribunos, Præpositos, & bellorum Duces, tanquam aduersus Barb. pugnaturus, elegit. Qui cum venissent, nouam belli speciem vident, hostes suos gladijs obiectare ceruices, & nihil aliud dicere, nisi, Amice, ad quid venisti? De VALENTE Imper. pariter Ariano in Chronico B. Hieron. annotauit, vsque adeò illum odisse Monachos, vt lege lata, Monachos omnes, aut arma sumere, militæsq; fieri, aut fustibus cædi, mactariq; decreuerit.

Sed nimis longum esset, si omnia veterum hereticorum, ac præsertim Imperat. Constantini Coprony. & cæterorum veterū Iconomachorum in SS. illos Monachos, aut improbè dicta, aut crudeliter facta cōmemorarem. Quid igitur, vt ad posteriora tempora descendamus, Ioan. VVICLEF de Religiosorum ordinibus sensit? nempe omnes ad vnum à diabolo in Ecclesiam introductos, &

August. Benedictum, Bernardum ad inferos esse damnatos, nisi penitentiam egerint, quod Monachi, & Patres Monachorum fuerint; Sic enim habent articuli eius postremi in Concilio apud Constantiam reprobati. Quid Martinus LUTHERVS? nonne tertio quoq; verbo in omnibus scriptis suis, quæ sanè quàm plurima extant, monasticen lacerat? At, vt alia prætermittam, quæ suo loco postea afferentur, certè in Epithalamio illo suo, plus quàm credit possit, obscæno, & sordido, quod in caput septimum epistolæ prioris ad Corinthios scripsit, qui cælibem vitam in monasterijs ducunt, eos omnes idolo Moloch corpora sua cremare confirmat. Et in eod. lib. statum religionis nihil valere, sed Ethnicum, terrenum, secularem, ac veluti lutum esse dicit, cum è contrario statum coniugij spiritualem, caelestem, diuinum, atq; aureum esse prædicet. Ioan. CALVINVS, lib. Instit. 4. c. 13. rem totam breuiter ita definit, vt esse velit monasteria lupanaria; vota monastica retia Satana; Monachos omnes sophistas cucullatos, qui ab Ecclesia dissensionem fecerint, & se totos diabolo consecrauerint. PHILIPPVS Melanchthon in Apologia pro confessione Augustana, articulo de votis, vota atque opera Monachorum nunc obseruationes fatuas, nunc hypocriticas simulationes, nunc etiam traditiones Pharisæicas, atque Mahumeticas vocat. MAGDEBURGENSES Centuriatores in 10. cap. 4. Cent. posteaquam multorum veterum Eremitarum vitas, & res gestas breuiter descripserunt, in hæc verba sermonem claudunt: Sed quis, inquit, non hæc hominum monstra excretur, vt inimicos humanæ societatis, & contra totam secundam tabulam delinquentes? Vt illud interim omittam, quod partem non modicam ingentium illorum voluminum in Monachorum vituperatione cõsumunt, quos vbique hypocrisis, vbique superstitionis, vbique impietatis accusant.

Sed quid, obsecro, Lutheranos in tam apertum, tamque implacabile bellum contra Monachos impulit? Quid eis Monachi nocuerunt? quid rapuerunt? quis illis debent? Nonne, si saperent, ingentes gratias potius regno Monachorũ, vt ipsi vocant, agere deberent? Ex quo nimirum Apost. ille Germanicus, tertius Helias, totque alij illustres Proph. atque Euangelistæ, tanquam ex equo Troiano prodierunt. Vnde enim habet Lutherum, Pomeranum, Bucerum, Pellicanum, Munsterum, Menium, Musculum, Miconium, Oecolampadium, Martyrem, Ochinum? Nonne ex monasterijs? Quamquam si verum fateri volumus, non monasteria tot nobis hæreticos pepererunt, sed ipsa potius pestis hæreseos monasteriorum desertores fecit.

Sed quid miramur, si filij tenebrarum lucem religionis æquis oculis intueri non queunt: si desertores militia, castra Sanctorum oderunt: si fugitiui, ac perfidi, stantes in acie cõmitones suos exhorrent; si denique principis tenebrarum, primique caelestis militiae desertoris, ac transfugæ, discipuli eius, ac filij, opera imitantur? Nam (vt apud Athanasium magnus ait Antonius) omnes quidem Christianos diabolus odit, sed probos Monachos, Christi que virgines tolerare nullo modo potest. Hinc ille voces Abbatis Sereni apud Cassianum Collat. 7. c. 23. In ipsis, inquit, cænobijs, in quibus commorabantur octo, vel decem, ita dæmonum atrocitas grassabatur, & frequentes, ac sensibiles sentiebantur aggressus, vt non auderent omnes pariter noctibus obdormire, sed vicissim alij degustantibus fomnum, alij vigiliis celebrantes, Psalmis & orationibus, seu lectionibus inhærebant, cumque illos ad soporem naturæ necessitatis inuitaret, expergefatis ad eorum, qui dormituri erant, custodiam, similiter excubia tradebantur.

Habetis, quid hæretici tam veteres, quàm recentes, & quid ipse etiam pater eorum diabolus de Monachis censeat. Nunc de iisdem quid censeant Patres, quid etiam Christus & Deus, meritò à me requiri, atque expectari video. Sed quoniã plurima huius generis testimonia in ipsa Disputatione sæpius nobis erunt necessariò afferenda: nunc duobus tantum duorũ clarissimorum viriusque Ecclesiæ luminum testimonijs contentus, rem totam, quàm breuissimè fieri poterit, expediam. Probat igitur in primis totius Græciæ eximium decus S. Ioan. Chrysostr. is enim, & pro vita monastica defensione tribus integris libris acerrimè decertauit, & vbique, solitudines, ac Monasteria ita splendide, magnificè que laudat, vt illa Regnis, atque Imperijs, & ipsi etiam Paradiso, ac Cælo non dubitet antepone. Denique hom. 8. in Matth. Si quis, inquit, nunc ad Ægypti veniat solitudines, paradiso profus omnẽ illum eremum videbit digniorẽ, & innumerabiles Angelorum cætus in corporib. fulgere mortalib. est enim cernere tota illa regione diffusum exercitum Christi & admirabilem illum regium gregem, virtutumq; caelestium conuersatio nem in terris

micantem. Atque hæc non in viris solum, verum etiam in fœminis splendere conspicias. Non ita varijs astrorum choris cœlum refulget, vt Aegyptus innumeris Monachorum, ac virginum distinguitur, atque illustratur habitaculis. *Quanta hæc est laus? & à quanto viro, quanta verborum maiestate profecta? Sed iam B. Augustinum totius Occidentis clarissimum lumen audiamus.*

Is igitur in lib. de morib. Ecclesie 1. c. 31. Monachorum vitam, tum Eremitarum, tum Cœnobarum, Manichæis perfectionem iactatibus obijciens. Nihil, inquit, de ijs dicam, qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, qui eis per certa interualla temporum affertur, & aqua contenti disertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, & eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi Sanctorum intellectu percipi non potest. Nihil (inquam) de his loquar, videntur enim nonnullis res humanas plus quam oporteret, deseruisse, non intelligentibus, quantum nobis eorum animus in orationibus profit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non finimur. Sed hic disputare longum, & superuacaneum puto: nam hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirandum, & honorandum videtur, oratione nostra videri quæ potest? Sed si hoc excedat nostrâ tolerantiam quis non illos miretur, & prædicet, qui contemptis, atque disertis mundi huius illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimamque congregati, simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus; nulla superbia tumidi, nulla pernicacia turbulenti, nulla inuidencia liuidi, sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam, & intensissimam in Deum, gratissimum ipsi munus offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quidquam possidet proprium; nemo cuiquam onerosus est. Patres verò non solum sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, nulla superbia consulunt his, quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna eorum in obtemperando voluntate. Ac demum post alia multa finem faciens, ait: Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignè valeo, & vereor ne iudicare videar, per seipsum tantummodo expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putauero. Quam dissimilia sunt hæc verba Catholicorum Patrum ijs, quæ ex Luthero, & Caluino paulò antè recitauimus? nimirum, hic fides, ibi perfidia; hic sapientia, ibi stultitia; hic grauitas, ibi furor; hic Deus, ibi diabolus loquebatur. Neque verò Deus per voces, & scripta solum Catholicorum Patrum, sed etiam ipse per se sanctitati, atque præstantiæ ordinum Religiosorum testimoniū tulit. Quid enim de hoc vitæ genere Deus censeat, testantur in primis diuina illa, amplissimaque; promissiones, quæ partim in Prophetis, partim in Euangelijs extant, quibus (Matt. 19. Marc. 10. Luc. 18. Isa. 56.) centuplū in hoc sæculo; sedes honoraria in iudicio; locus & nomen in regno calorū maius, atque nobilius, quam filiorū, & filiarum sit, huius disciplina cultoribus Dominus pollicetur: testatur deinde hoc idem diuina signa, atque prodigia. Certè enim post Apostolica tempora splendore maximorum signorū, iudicio orbis terræ, semper clarissimi habiti sunt magnus Antonius, vterque Macharius, Hilarius, Benedictus, Bernardus, Franciscus, Dominicus. At ij omnes sine controuersia professione Monachi fuerunt. Quanta igitur, & quam proiecta est audacia, sanctissima instituta, à Deo ipso, de celo signis, atque prodigijs clamante, & approbante, confirmata adhuc tamen animis obfirmatis cõtemnere, improbare, reijcere, cõspuere, lacerare? Vt interim omittā, quod hæc ipsa instituta longè antè Helias, & Ioannes adumbrarunt, Christus consuluit, Apostoli coluerunt, Sancti ferè omnes adamarūt. Exceptis enim sacris Martyribus, rari omnino in numerū Sanctorū relati leguntur, qui ex Monasterijs nõ prodierint. Vt mihi iam monastice vitæ approbatio inter eas notas, ac symbola, quibus Ecclesiam Catholicam ab omniū hæreticorum conuenticulis internoſcimus, atque distinguimus, principem locū tenere, clarissimeque; eminere videatur. Quod sanctus ille Alexandrinæ Ecclesie Episcopus Petrus probè intellexit, cum auctore Theod. lib. hist. 4. c. 20. ex eo potissimum demonstrauit, Luciū quendā non Episcopum, non Catholicum, sed hæreticū, hostem, lupū, & inuasorem esse, quod eum nulli Monachi de more Ecclesie sacros Hymnos concinentes, ad solium Pontificale deduxerint. Existimabat enim magnus ille Pontifex, ita partem veræ Ecclesie esse ordines Monachorū, vt Episcopus Ecclesie haberi non posset, qui secum Monachos habere noluisset. Quæ cum ita sint, intelligi profectò facillè potest, ita causam Monachorum cum Ecclesie causa esse cõiunctam, vt nemo vnquam Ecclesie hostis fuerit, qui nõ bellum eodem tẽpore Monachis omnib. indixerit. Quare à nobis mater nostra Ecclesia Catholica mihi videtur, ne nos ab hostibus diligētia, studioque; vinci patiamur, sed quantū illi dies, ac noctes legēdo & scribendo laborant, vt aliquod Ecclesie, vel eius partibus, ac membris detrimentum afferant,

tantum nos opera, & laboris in omnibus Ecclesia partibus sartis rectisq; cōseruandis collocemus; præsertim cū nos apud Deum clarissima iustitia, fideique corona, illos pœna sola perfidia, atque scelerum apud inferos maneat. Nunc ad rem ipsam propius accedamus. Omnis hæc de Monachis disputatio septē præcipuis capitibus, siue quæstionib. continetur. Quibus quæstionibus vna eadēq; opera explicabuntur nomina, origo, natura, partes, proprietates, & actiones vitæ religiose; & simul ad ea omnia respōdebitur, quæ aduersarij nostri in Monachis, & eorū ordinib. reprehēdunt.

PRIMA igitur quæstio erit de origine, ratione, & varietate religionum. Nec enim verentur aduersarij asserere, ordines Religiosorū, rem esse recens in ecclesia inuectā; & idē esse dicere, Ego sum ordinis B. Aug. ego Benedicti, ego Dominici, ego Frācis, ac dicere, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verō Cepha. quōd Apostolus in Corinthijs grauissimē reprehēdit, vt etiam illos propterea seditionis, schismatis, atq; hæreseos notare nō vereatur. SECUNDA quæstio erit de cōsilijs Euangelicis, quæ sunt quasi bases, & fundamenta totius monastici adificij. Horrēt enim hæretici ad vocem cōsiliorum, & operum supererogationis, tanquā ad ingentem blasphemiam. Id quod necessariō faciunt; cum enim arbitrentur ipsi, præcepta diuina nō posse à quoquam, tametsi iustissimo, vnquam impleri, non possunt non vehementer mirari, cū nos docere audiunt, veros Religiosos non solum præcepta, sed etiam consilia adimplere, & plus facere, quam Deus præcepit.

TERTIA quæstio erit de votis monasticis. Cū enim aduersarij putent, Deo nihil placere, nisi quod ipse fieri iussit, omnia vota, quæ de rebus à Deo nō imperatis suscipiuntur, tanquā superstitiosa, & inania reprehēdunt: imō apertē votū continentia sacrificium Moloch, votū paupertatis meram stultitiam, votū obedientia summam temeritatem esse volunt. QUARTA quæstio erit de votis, quæ filij inuitis parentibus, & cōiuges inuito altero cōiuge, aliquando suscipiunt. Nam cū Deus mandauerit, honorari parentes, & nō separari, quos Deus cōiunxit, grauiter nos accusant, quōd filios inuitis parentibus Monachos fieri patiamur, & matrimonia, licet nōdum consummata, tamē rata, & firma, propter monasticā professionem dissoluamus. QUINTA de solitudine, & summa vitæ seueritate Eremitarū. Eremitas enim aduersarij vsos, ac misanthropos vocant, propter solitudinē, propter eam autem seruitutem, qua plurimi eorum nunquā cilicium exuebant, solis radicibus vescebantur, humi cubantes somnum breuissimum capiebant: nonnulli etiā integris hebdomadibus ieiunabāt: alij ferreis cathenis se onerabant; quidā in editis columnis perpetuō cōsistebant; eos omnes execrantur, & tanquā sui ipsorum homicidas, & illius Apostolici præcepti transgressores: Habeto honorem corpori; quo præcepto nullum ipsi religiosus, ac sanctius colunt. SEXTA de habitu, & tōsura. Miram enim superstitionem in eo positam esse credunt, quod Monachi semper idem vestimenti genus eadem forma, eodem colore, eadem magnitudine gerant, & eodem semper modo, qui sunt eiusdem ordinis tondeantur. SEPTIMA de opere Monachorum. Existimant enim aduersarij, de natura, & ratione veræ monasticæ professionis esse, vt Monachi omnes labore manuum victum querant, & idcirco eos omnes, qui id non faciunt, tanquam suæ ipsius professionis corruptores, falsosq; ac degeneres Monachos arguunt, & malum, & illicitum esse docent, iam sponte sua ad mendicitatem deuenire, quàm mendicatione victum colligere.

Scripserunt de hoc argumento S. Ioan. Chrysost. in tribus libris contra vituperatores vitæ monasticæ; Ioannes Cassianus in libris de institutis Cœnobiorum; Albertus Magnus in defensorio mendicantium; B. Thomas in opusculo 19. quod est contra impugnantes religionem; B. Bonauentura in Apologia pauperum, & libro de paupertate Christi: Thomas Valdensis lib. 3. & 4. de doctrina fidei, & de sacramentalibus. tit. 9. Albertus Pighius controuersia 14. Alphonsus Viruesius Philippica 20. Alphonsus à Castro in libris contra hæreses, verbo Mendicitas, verbo Monachus, & verbo Votum; Ioannes Bunderius in suo compendio concertationum, tit. 34. Conradus Kællim in euersione Epithalamij Lutherani: Ioannes à Dauentria in refutatione Confessionis Augustanæ: Ioannes Eckius in Enchiridio, & in conclusionibus de votis: Franciscus Orantius, lib. 5. de locis Catholicis: Gaspar Schatzgerus, lib. 1. cap. vlt. & lib. 2. c. 1. suarum Controuersiarum: Ioannes Hoffmeisterus contra art. 27. Confessionis Augustanæ: Iacobus Latomus lib. de Monachorum institutis, & votis: Ioannes Cochleus libro de votis, & in discussione art. 27. Confessionis Augustanæ: Iodocus Clichtonæus, lib. 3. Antilutheri: Alanus Copus Dial. 2. Mattheus Galenus de origine Monasticæ: Richardus Cœnomanus in antidoto ad censuram Erasmi in regulam S. Augustini: Franciscus Turrianus libris duobus de votis monasticis: Guglielmus Lindanus lib. 4. c. 98. Panoplie.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Monastices.

EXPLICATVRVS igitur primo loco naturam, partitionem, atque ortum Religionum, & simul hæreticorum mēdacia, & calumnias refutaturus, à nomine, vt par est, exordiar: Nomina apud Græcos quinque inueniuntur. vocant enim profeforem huius vitæ *ἡγεμῶν*, ἀσκητῶν, ἱερῶν, οὐβόρονον, μοναχῶν: Latini retinuerunt vltimum Græcum vocabulum, & addiderunt regularem, & religiosum *ἡγεμῶν*, significat cultorem. Vtitur hoc nomine Dionysius, c. 6. Ecclesiasticæ hierarchiæ, vbi dicit, ab Apostolis fuisse Monachos vocatos *ἡγεμῶν*, eo quod ipsi purè præter cæteros Deum colant. Vtitur eodem nomine Philo initio libri de vita contemplatiua supplicum, vbi dicit, eos vocari *ἡγεμῶν*, vel quòd Deum diligentissimè colant, vel quòd animas suas colant, & curent à morbis vitiorū; nam *ἡγεμῶν*, significat, & cultorem, & medicum, ἀσκητῶν, significat pugilem, siue exercitorem, quo nomine passim vtitur Basilius, qui etiam sermones suos de rebus monasticis vocat asceticos. Dicuntur autem Monachi pugiles, vel exercitatores, quia totum eorum officium deberet esse virtutum palæstra, cùm alij homines, exercent se in bello, in mercatura, &c. *ἱερῶν*, supplicem significat, quo nomine vtitur Philo, qui librum de vita Monachorum sui temporis, inscripsit de vita contemplatiua supplicum: dicuntur autem supplices à præcipuo munere, quod est orare, & laudare Deum.

Philosophi dicuntur Monachi passim à Chrystomo in libris contra vituperatores vitæ monasticæ, & à Nilo, qui librum suum de monastice, inscripsit de Christiana Philosophia. dicuntur autem Monachi Philosophi, vt Nilus indicat, quia eum locum tenent apud Christianos, quem Philosophi apud Ethnicos. Philosophi enim dicebantur apud Ethnicos, homines quidam seueri, contemptores rerum temporalium, & toti sapientiæ studio dediti. Nomen Monachi frequentissimum est apud omnes Patres Græcos & Latinos. quid autem significet, non eodem modo explicatur ab omnibus.

B. Hieronymus in epist. ad Heliodorum, videtur velle nomen Monachi propriissimè conuenire eremitis, qui soli habitabant: *Interpretare, inquit, vocabulū Monachi, hoc est, tuū; quid facis in turba? qui solus es?* At non ita esse, tum ex eo cognosci potest, quòd eremitæ cœperunt à Paulo primo eremita, ipso Hieronymo auctore in eius vita: nomen autem Monachi inuenitur apud Dionysium Areopagitā, qui ferè CCC. annis Paulum primam eremitam antecessit, tum ex eo, quòd omnes veteres, & ipse etiam Hieronymus in epistola ad Eustochiū de seruanda virginitate nomen Monachi, tam eremitis, quàm cœnobitis volunt esse commune.

B. Augustinus in Pl. 132. exponens illud: *Ecce quàm bonum, & quàm incundū habitare fratres in vnum*, dicit, hoc dulcissimum canticum excitasse homines, & de secularibus Monachos fecisse, nihilq; aliud significare Monachū, quàm hominem in tali vnitare, & communitate cum alijs eiusdem instituti viuentem, vt cum illis omnibus vnum cor habeat, & vnum, ac solum hominem faciat; secundū quam significatiōnem nomen Monachi solis cœnobitis conueniret. At verissima explicatio huius nominis est apud Gratianum & Dionysium. Scribit enim Cassianus col-

A latione 18. Abbatis Pyramonis, c. 5. inde Monachos dictos, quod à coniugijs abstinerent, & à parentum se consortio, ac mundi huius conuersatione secernerent, vt nimirum soli Deo per contemplationem inhærerent. Quod idem tradit Dionysius, cap. 6. Ecclesiasticæ hierarchiæ, vbi dicit, monachos appellari, quod rebus diuisibilibus relictis, Monadi, id est, Diuinitati soli placere contenderent.

B Ex quo sequitur, propriè Monachos non esse, nisi eos religiosos, qui soli vitæ contēplatiuæ dant operā, quales sunt Cassinenses, Cistercienses, Cartusiani, Camaldunenses, atq; alij id genus. Quod intelligentes, S. Thomas, S. Bonauentura, & alij Doctores posteriores; non vocant Monachos, Dominicanos, & Franciscanos, & similes, qui non soli contemplationi insistant, sed in actione versantur, iuuantes Episcopos & Clericos in concionibus, & Sacramentis, sed regulares, vel religiosos appellant. Regulares quidē quòd certæ regulæ viuendi additi sint, quo nomine passim vtuntur concilia. Religiosos autem, quòd se totos Dei obsequio mancipauerint, vt rectè explicat B. Thom. 2. 2. q. 186. art. 1. religio enim est virtus, qua Deo debitum cultum exhibemus: quare sicut omnes probi Christiani dici possunt religiosi, si Deo seruiant vt eorum vocatio requirit: ita illi per antonomasiam dicuntur religiosi, qui nulli rei seruiunt, nisi Deo: & licet hoc nomen videatur nouū, tamen reuera est omnium antiquissimum; respondet enim propriè illi Græco, *ἡγεμῶν*, quo Dionysium, & Philonem vsos fuisse docuimus. Hæc de nomine.

CAPVT II.

De natura, siue definitione Religionis.

QUANTVM ad rē attinet, Religio, vt hic à nobis accipitur, sic definiri potest, Religio status est hominum ad perfectionē Christianam per paupertatis, cōtinentiæ, & obediētiæ vota tendentium.

Sunt autē hoc loco annotanda quædam. PRIMVM illud est, veram perfectionem in charitate cōsistere; perfectio enim vniuscuiusq; rei in eo posita, vt fini suo vltimo, quàm archissimè coniungatur. Finis autē hominis Deus est, charitas verò maximè vnit hominem cū Deo, iuxta illud 1. Ioa. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Et Coloss. 3. *Charitas est vinculū perfectionis*, id est, vinculum, quod ligans hominem cum Deo, hominem reddit perfectū, vel (vt Chrylostomus exponit) vinculū quod ligans, & cōtinens in homine omnes virtutes, hominē reddit perfectū. Vt enim spiritus humanus ligat, & cōtinet omnes humores, & partes alioqui dilapsuras, ita Spiritus sanctus inhabitans corda nostra per ciuitatem continet omnes virtutes alioqui facillè dilapsuras. Quod etiam idē Apostolus ostendit, cùm ait 1. Cor. 13. *Charitas patiens est, benigna est, & quæ sequuntur.*

E Itaq; Irēnæus lib. 5. ante medium exponens illud Apostoli 1. Thess. vlt. *Vt integer spiritus vester, & anima, & corpus conseruetur*; dicit hominem perfectum tribus constare, corpore, anima, & Spiritu sancto inhabitate per charitatē. Vt enim si desit ei corpus, vel anima, erit imperfectus in genere naturæ: ita si desit charitas, erit imperfectus in genere moris. Quo modo locū illum Pauli intelligunt etiā ferè omnes Græci, Chrylostomus, Theodoretus, Oecūmenius, Theophylactus, & cum eis Hieronymus in epist. ad Hedibiam, quæst. vlt. Deniq; quod charitas sit Christiana

perfectio, ex eo patet, quod ad eam omnia referuntur. Matth. 22. *In his duobus mandatis uniuersa lex, &c.* 1. Timot. 1. *Finis præcepti charitas.*

Nota SECUNDO, ex B. Thoma in opusculo de perfectione, quatuor esse gradus charitatis, proinde etiam quatuor esse gradus perfectionis, dicitur enim perfectum id, cui nihil deest in ordine ad aliquem finem. Quare, non repugnat aliquid esse perfectum & imperfectum, si comparatur ad diuersos gradus seu etiam fines.

PRIMVS gradus charitatis est, diligere Deum; quantum est diligibilis, id est, infinito amore. Qui gradus soli Deo conuenit, & ideo solus Deus in ordine ad istum gradum perfectus est: Angeli & Sancti omnes sunt imperfecti: quanquam hæc imperfectio non est proprie dicenda priuatio, aut vitium, sed pura quædam negatio.

SECUNDVS gradus est, diligere Deum, non quantum est diligibilis, sed quantum potest, creatura diligere, ita ut semper actu de Deo cogitet, & sine intermissione in eum per affectum feratur, & ne primos quidem motus cupiditatis sentiat contra Deum. In hoc gradu versantur beati, quorum comparatione omnes alij sunt imperfecti. Quare Phil. 3. Apostolus, qui dixerat, *Quisquam perfectus sumus, hoc sentiamus.* Idem ait: *Nō quod iam acceperim, aut iam perfectus sim.*

TERTIVS gradus est, diligere Deum, non quantum est diligibilis, nec quantum potest creatura quælibet absolutè diligere: sed quantum potest creatura mortalis, quæ à se remouit omnia diuini amoris impedimenta, & totam se Dei obsequio consecrauit. Qui in hoc gradu versantur, imperfecti sunt respectu beatorum, sed perfecti respectu aliorum hominum, etiam iustorum & piorum. Et hæc est perfectio, de qua loquuntur Theologi, cum dicunt, statum Episcoporum esse statum perfectionis adeptæ, & statum religiosorum esse statum perfectionis acquirendæ. Hoc enim interest inter Episcopos & religiosos, quod religiosi non tenentur continuo esse perfecti, sed tantum aspirare ad perfectionem, versantur enim in exercitatione virtutis, & remotione impedimentorum: at Episcopi deberent esse perfecti, id est, ad eum gradum charitatis peruenisse, ad quem religiosi per sua vota, & exercitia tendunt. Propterea in definitione diximus, religionem esse statum hominum ad perfectionem tendentium.

QUARTVS gradus est, diligere Deum, non quantum est diligibilis, nec quantum potest creatura vel absolutè, vel in hac vita diligere: sed tamen ita, ut nihil æquè, aut magis, quam Deum diligat, id est, nihil admittat contrarium diuinæ dilectioni. & hic gradus præceptus est omnibus, & quandam habet perfectionem, licet respectu superiorum sit imperfectus. Vnde 1. Io. 2. dicitur: *Qui seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est.* Et tamen Mat. 19. Dominus ei, qui dicebat, se omnia præcepta seruasse, ait. *Si vis perfectus esse, uade, & vende omnia, &c.* Loquitur enim Ioannes de isto quarto gradu: Dominus autem de tertio, de quo nos in definitione religionis, & in tota hac disputatione agemus.

Nota TERTIO, instrumeta apertissima, atque utilissima ad hanc perfectionem acquirendam, esse illas tres virtutes, paupertatem, continentiam, & obedientiam; nam ut quis perfectè Deum diligat, debet & se totum Deo tradere, & omnia impedimenta remouere. vtrumque consequimur per has virtutes. Tradimus enim Deo nos totos, quando tradimus animum, corpus, & res externas; nihil enim habemus aliud. Tradimus autem animum per obedientiam, corpus per continentiam, res externas per pau-

peritatem. Item per has virtutes remouentur omnia impedimenta diuini amoris. *Radix enim omnium malorum est cupiditas.* 1. Timot. 6. *Quemadmodum: Radix omnium bonorum est charitas,* ut Augustinus adiungit serm. 12. de verbis Domini.

Omnis autem mala cupiditas ad tria capita reuocatur, ad luxuriam, auaritiam, superbiam: quod & auctoritate, & ratione probatur. Nam 1. Io. 2. dicitur: *Quidquid est in mudo, aut est concupiscentia carnis: aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.* Ratione, quia in homine duplex est appetitus, concupiscibilis & irascibilis, ille appetit bonum absolutè, iste bonum arduum. Rursum ille prior duplex est, naturalis & animalis.

NATURALIS appetit ea bona, quæ sunt necessaria ad naturam seruandam tam in indiuiduo, ut cibum & potum, quam in specie, ut actum generationis. Qui appetitus cum est inordinatus, dicitur incontinentia & à Ioanne concupiscentia carnis. Animalis appetitus dicitur ille, quo appetimus ea, quæ sunt bona secundum existimationem, ut pecunias, vestes, lapides preciosos, & similia, quæ non appetuntur à bestiis, quibus non inest appetitus, nisi naturalis, & hic appetitus cum est inordinatus, dicitur auaritia, vel curiositas, & à Ioanne concupiscentia oculorum.

Denique appetitus irascibilis appetit excellentiam, quæ apprehenditur ut res maximè ardua, & cum est inordinatus, dicitur à Ioanne superbia vitæ. Hos igitur tres fontes impedimentorum obstruunt tres illæ virtutes. concupiscentiam carnis continentia, concupiscentiam oculorum paupertas, superbiam vitæ obedientia.

Nota QUINTO non sufficere ad religionem has tres virtutes, nisi accedat votum, id est, sacra promissio Deo facta, qua quis obstringit, se perpetuò ita victurum. Religio enim est status quidam: status autem significat rem immobilem, & perpetuam. Quare fieri poterit, ut aliquis sit perfectus & tamen non sit in statu perfectionis, quemadmodum è contrario non raro accidit, ut multi tam Episcopi, quam religiosi sint in statu perfectionis, & non sint perfecti. Ex his poterit tota definitio satis intelligi.

CAPVT III.

De varijs ordinibus Religiosorum.

QUANTVM ad TERTIVM, veteres duo tantum agnoscunt genera religiosorum; vnum anachoretarum, siue eremitarum, alterum cœnobarum: Ita enim docet Hieronymus in epist. ad Eustochium de Virginitate, Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 31. & Cassianus collatione 18. cap. 4. Itaque errat Isidorus li. 2. de diuinis officijs c. 15. vbi tria facit genera Monachorum; eremitas, anachoretas, cœnobarum; nam iidem sunt anachoretæ & eremitæ.

Addit quidem Hieronymus tertium genus, & Cassianus quartum, & quartum, sed illa non sunt verè genera religiosorum, sed quædam relaxationes, & corruptiones religionum. Nam tertium genus vocant eorum, qui in cœnobijs viuunt, sed adhuc aliquas proprias pertinent facultates, nec in omnibus obtemperant præpositis; quæ sine dubio est corruptio vitæ cœnobarum. Quartum genus vocant eorum, qui ex monasterijs ad eremum transeunt, non ut sanctius, sed ut liberius viuant, nimirum excusso iugo superiorum, & legum cœnobarum; quæ est corruptio vitæ eremiticæ, quare ista duo à Patribus vocantur deterrima genera Monachorum. Possimus nos cum B. Thoma, & Scholasticis paulò plenius & subtilius explicare formas, & genera religionum iuxta fines,

ad quos instituuntur. Omnis igitur religio ad perfectionem charitatis refertur, vt dictum est.

Possumus autem tribus modis Deum diligere, eique seruire: Vno modo, per contemplationem ipsum Deum in se diligendo, eique inherendo: Alio modo, per actionem Deo in mēbris eius seruiendo, vt alendo pauperes, suscipiendo peregrinos, &c.

Tertio modo, per vtrumque simul Deo obsequium præstando, id est, per contemplationem, quæ in actionem prodeat, siue per actionem, quæ necessario requirat contemplationem. Quod faciunt, qui concionibus, & sacramentorum administratione populo seruiunt.

Iuxta hos fines tria sunt genera religionum. Vnum earum, quæ profitentur vitam contemplatiuam solum, quod genus in multas formas diuidi potest iuxta varias constitutiones, & regulas, quas sequuntur. Alij enim sequuntur instituta S. Antonij, alij S. Pachomij, alij S. Basilij, alij S. Benedicti, alij S. Romualdi, alij S. Brunonis, &c.

ALTERVM genus est earum religionum, quæ profitentur vitam actiuam, quod in tot formas diuiditur, quot sunt opera charitatis. Quidam enim militando atque Ecclesiam armis protegendo seruiunt Deo. Quales sunt equites Hierosolymitani, S. Iacobi, S. Ioannis: & alij quidam ægrotos curando in Xenodochijs, quidam mortuos sepeliendo, & alij alijs rationibus dum in proximos benevolentiam ostendunt Deo gratum obsequium præstant.

TERTIVM genus est eorum, qui profitentur vitam mistam, quod etiam in varias formas diuiditur iuxta varias eorum institutiones. Quidam enim sequuntur regulam sancti Augustini, quidam sancti Dominici, quidam sancti Francisci, &c.

Quod autem hæc ordinum varietas fuerit in vsu in veteri Ecclesia, & vtilissima sit, facile probari potest; nam, vt ex Hieronymo, Augustino, Cassiano locis notatis patet, semper fuerunt tam eremitæ, quam cœnobitæ qui vitam cōtemplatiuam profiterentur; quod etiam fuerint, qui vitam actiuam exercebant, patet ex Cassiano collat. 14. quæ est prima Abbatis Nestoris, c. 4. vbi dicit, ex religiosi sui tēporis alios dedisse operam contemplationi; alios curando Xenodochio, alios alēdis pauperibus, alios miserorum suscipiēdo patrocinio, &c. Quod deniq; fuerint, qui vitam mistam sequerentur, perspicuum est tum ex eodem Cassiano ibidem, vbi dicit, quosdam etiam religiosos dedisse operā instruendis, & docendis imperitis, tū ex B. Augustino, qui in duobus sermonibus de communi vita Clericorū, asserit se instituisse in suo Episcopatu religionē regularium Clericorū.

Quod autem in his tribus generibus religionum multæ essent diuersitates iuxta varias obseruationes & ritus viuendi, docet Epiphanius in fine librorum contra hæreses, vbi dicit, quosdam religiosos ex instituto sui ordinis abstiniuisse à carnibus, alios etiam ab ouis, alios etiam à piscibus, alios etiam à Pane. Rursum, quosdam nudis pedibus ambulasse, alios saccum interius gestasse, alios humi cubasse, &c.

Iam verò quòd hæc varietas institutorū in eadem fidei cōsensione nihil obsit Christianæ religioni, sed potius valde proficit, hinc intelligi potest, quod hæc ratione prouisum est omni hominū generi, vt nemo sit, qui velit, ad perfectionem tendere, & non possit. Varia enim sunt hominum ingenia, variæ propēiones, nec pares omnibus vires. Vnus diligit solitudinem, alius gaudet frequentia; vnus libēter orat, alius libentius legit, vel operatur, &c. Si ergo omnis religio requireret solitudinē, vel omnis communionem & frequentiam; aut si omnis religio abstinentiam à

A carnibus indiceret, vel nulla indiceret, &c. pauci admodum religiosi esse possent. Nuncautem in tanta varietate religionum potest omnibus satisfieri.

Altera ratio esse potest, quia cū omnis ordo initio ferueat, ac multos homines excitet ad pietatē; paulatim autē postea feruorē illum remittat; Deus subinde novos ordines excitādo, quasi perpetuò feruorem in Ecclesia sua nunc per hos, nunc per illos conseruat. Certè si quis legat vitam, & res gestas sanctorū Antonij, Benedicti, Bernardi, Brunonis, Francisci, Dominici, & aliorū, qui aut novos ordines instituerūt, aut veteres iam penè collapsos restituerūt, is fatebitur esse verissimū, quod diximus de mirifico ardore in studio pietatis, & multorū hominum cōuersione à peccatis ad deū per novos ordines religiosos.

CAPVT IV.

De confirmatione Religionum.

O RITVR hoc loco breuis quædam dubitatio, an religionum institutio libera sit, an verò egeat summi Pontificis confirmatione, sed facilis est solutio. Duo siquidē in omni religione inueniuntur; essentia ipsa religionis, quæ in tribus votis sita est: & determinatio illius essentiæ ad certū modum viuēdi. Et quidem essentia religionum in Euangelio fundamentum habet, vt paulò post demonstraturi sumus: proinde ex hac parte non egent religiones Pontificū approbatione. Modus autē ille varius, quo etiam vota suscipi possunt, non ita perspicuè in Euangelio elucet, & non parum ex prudentia, & directione humana pendet. Quare Pontificis confirmatione indigere potest, & nunc re ipsa, propter ius positium nouas religiones prohibens, omnino indiget. Itaq; Antonius, Basilus, Augustinus, Benedictus, auctores religionum fuerunt, nec vllam leguntur à Pontifice approbationem quæsuisse, propterea quod nondum extaret ius Ecclesiasticum id præcipiens. Condendi autem noui iuris hæc fuit occasio.

Ad annum Domini circiter M. CLXX. pauperes de Lugduno ordinem quendam religiosum instituerūt, sed multis admistis superstitionibus, & hæresibus. Quocirca à Lucio 3. Alexandri 3. successore hæreses dānati fuerunt, & secta eorū reprobata, vt scribit Abbas Vrspergēsis in Chronico anni MCCXII. Illi verò postmodum, id est, tempore Innocētij III. sedem Apostolicam adēutes diu instituerunt, vt idem auctor ait, vt reconciliarentur, & religio ipsorum confirmaretur, nec tamen impetrarunt.

Inde igitur factum est, vt B. Franciscus, & B. Dominicus volentes similiter novos ordines instituire, & metuentes, ne sibi accideret, quod videbant accidisse Valdensibus, noluerunt cōfidere suo iudicio, sed à Pontifice confirmationem petiuerunt, & impetrauerunt. Paulò autem post in Concilio Lateranensi generali considerans Innocentius III. periculum quod imminere Ecclesiæ, si vnique liceret nouam religionem excogitare, prohibuit, ne deinceps vllus nouus ordo institueretur, nimirum sine approbatione Apostolicæ sedis, vt habemus c. fina. de Relig. dom. quod decretum renouauit Greg. X. in Concilio Lugdunensi. vt habemus cap. Vnico, de Relig. dom. in Sexto. Atque hinc cœpit esse necessarium, quod antea erat liberum.

CAPVT V.

De origine Religionum.

Q UOD ad QVARTVM attinet de origine, aduersarij tria docent. PRIMO, religiones in-

cœpisse de quarto sæculo, id est, post annum Christi CCC. primosque auctores fuisse Antonium, Macharium, & similes. Ita docent Magdeburgenses Centur. 4. c. 6. col. 464. *Cœpit, inquit, hoc sæculo primum monastice, &c.* Idem repetunt sæpissimè.

SECUNDO, religiones cœpisse partim casu, partim errore, partim praua imitatione. Cent. 4. cap. 6. col. 470. dicunt Magdeburgenses, non sponte sua ad solitudinem concessisse primos eremitas, sed casu quodam, nimirum, vt fugerent persecutionem. Id, quod scribit de Paulo 1. eremita B. Hieronymus in eius vita, & Sozomenus lib. 1. c. 13. ijdem autem Magdeburgenses Cent. 5. cap. 6. col. 700. *Cœpit, inquit, monachatus partim obscuracione doctrina de iustificacione, & veris cultibus Dei, partim ex praua emulacione Essenorum.*

TERTIO, addunt Philippus in Apologia pro art. 27. Confessionis Augustanæ, & Calvinus lib. 4. Institut. cap. 13. §. 10. fuisse quidem apud veteres quarti & quinti sæculi aliquos Monachos, sed eos, qui nunc sunt, nihil cum illis habere commune, & ideo verè dici posse, monachatum, qualis nunc est, rem nouam & recentem esse,

Nos ergo primò ostēdemus religiosam vitam diu ante quartum sæculum incepisse. Secundo, originem eius non fuisse casum, vel errorem, vel prauam imitationem, sed perfectionis desiderium. Tertio, religiones, quæ nunc sunt, easdem esse quoad essentiam cum ijs, quæ erant temporibus antiquissimis. Dicimus itaque primum vitam religiosam adeo esse antiquam, vt quædam eius adumbratio fuerit in lege naturæ ante diluuium: maior quædã expressio in lege Moysis, perfectio autem Apostolorum tēpore.

Habemus in primis Gen. 4. de Enos: *Iste cœpit inuocare nomen Domini.* Ex quo loco colligunt auctores, hunc Enos instituisse peculiarem aliquem cultum, & sublimiorem, quam esset religio vulgi, nam ante Enos certè etiam Adam, & Abel, & Seth Deum inuocauerunt: & tamen iste dicitur primus cœpisse inuocare nomen Domini. Vide de hac re Valdensium lib. 3. doct. fidei, art. 1. cap. 1.

Habemus deinde Num. 6. vota Nazaræorum, qui seipfos Domino consecrabant; ad quorum exemplum etiam in Ecclesia quosdã seipfos totos diuino cultui deuouere scribit Origenes hom. 11. in Leuit.

Habemus deinde in eodem Testamento veteri, Heliam & Helisæum, ac filios Prophetarum sine vxoribus & dititijs in hoc mudo vixisse. De quibus B. Hieronymus in epist. ad Rusticum, quæ est ordine quarta; *Filij Prophetarum, inquit, quos Monachos in veteri Testamento legimus, adificabant sibi casulas, prope fluentia Iordanis: & turbis urbium derelictis, polenta, & herbis agrestibus victitabant.* Et epist. 13. ad Paulinum, de monachis loquens: *Noster princeps, inquit, Helias, noster Helisæus, nostri duces filij Prophetarum, qui habitabant in agris, & solitudinibus, & faciebant sibi tabernacula prope fluentia Iordanis.*

Habemus etiam Hiere. 35. insignem commendationem nepotum Rechab, qui cū eis pater, siue auus præcepisset, vt domos non ædificarēt, agros non seminarent, vineas non plantarent, vinum nunquam biberent, vitam durissimam, quasi extra mundum agerent, omnia diligentissimè obseruarunt. quos etiam monachorū nostrorum figuram gessisse scribit Hieronymus in eadem ad Paulinum epistola.

Denique Ioannem Baptistam monachorum, & eremitarum Principem fuisse, scribunt fere omnes Patres. Nazianzenus orat. in Basilium, S. Basilium, quia monachus fuerat, cum Ioanne Baptista comparat. Chryostom. hom. 1. in Marcum, *Sicut,*

inquit, Sacerdotum principes sunt Apostoli, sic Monachorum Princeps Ioannes Baptista est. Hieronymus ad Eustochium de seruanda virginitate, de eremitis differens: *Huius vita, inquit, auctor Paulus, illustrator Antonius, & vt ad superiora conscēdam, princeps Ioannes Baptista.* Idem docent Cassianus collat. 18. c. 6. Sozomenus lib. 1. hist. cap. 12. Isidorus lib. 2. de diuinis officijs cap. 15. & B. Bernardus sermone de excellentia Ioannis Baptistæ.

Veniamus ad nouum testamentum, & ostendemus ante annū CCC. fuisse monachos in Ecclesia. PRIMVM id probatur ex Athanasio in vita Beati Antonij, vbi Athanasius docet, ante Antoniu non fuisse quidem eremitas, sed tamen monachos fuisse, qui in agris, ciuitatibus vicinis, monasteria sua constituebant: & Antonium, cum is monachus fieri vellet, ad senem quendam accessisse, qui ab inuente ætate monasticen exercuerat. Ex quo sequitur & B. Antonium non fuisse primum monachum, & ante annū Domini CCC. fuisse monachos: nam Antonius floruit initio IV. sæculi: anno enim CCC. erat annorum XL. vt colligitur ex Chronico Hieronymi, & tamen ipso adolecente inueniebantur multi monachi senes.

Quoniam autem Magdeburgenses Cent. 4. c. 10. col. 1306. subdubitant, an hæc vita sit ab Athanasio scripta facillè, id probari potest: nam scripsisse Athanasium vitam Antonij, testantur Nazianzenus in Athanasio, Hieronymus de viris illustribus in Antonio, in Euagrio, & in Athanasio, Rufinus lib. 1. hist. cap. 8. August. lib. 8. Confess. cap. 6. Paulinus in vita Ambrosij, Palladius in hist. Lausiaca, cap. 8. & Socrates lib. 4. cap. 18. Quòd autem hæc ipsa quam habemus, sit illa ipsa Athanasij, patet ex eo, quod est reuera insigne volumen, vt Hieronymus dicit fuisse librum illum Athanasij: item continet plurima illa miracula, quorum meminit Augustinus. Præterea recenset historiã illam de anima Ammonis, quam Palladius, & Socrates ex libro Athanasij de vita Antonij referunt. Deniq; nihil in contrarium afferunt Centuriatores, nisi iudicium suum, stultum autem est sine vlla ratione, vel coniectura, vel auctoritate id in controuersiam vocare, de quo nemo dubitat.

Probatur SECUNDO ex Damaso, qui in vita Dionysij Papæ scribit, hunc ipsum Dionysium ex monacho ad Pontificatum assumptum fuisse. Constat autem ex Chronico Eusebij, Dionysium Romæ sedisse anno Domini CC. LXVI. non ergo monachi cœperunt post annum Domini CCC.

TERTIO probatur ex Cypriano & Tertulliano, qui etiam antiquiores Dionysio Papa fuerunt: scribit enim Tertullianus librum de velandis virginibus, Cyprianus Tertullianum scequutus scribit librum eiusdem argumenti, quem de habitu virginum inscripsit. Vterque autem loquitur de virginibus religiosis, & per solennem professionem Deo consecratis. Nam Tertullianus distinguit in eo libro inter virgines mundi; id est, sæculares, & virgines Dei id est sanctimoniales. de quibus ait: *O sacrilege manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt, quid peius aliquis persequor fecisset, si hoc à virgine electum cognouisset?* Et infra cas alloquens: *Nupsisti, inquit, Christo, illi tradidisti carnem tuam, &c.* Similia habet Cyprianus.

QUARTO, probatur ex Dionysio Areopagita, Tertulliano antiquiore; is enim epistolam scribit ad Demophilum monachum, & libro de Ecclesiast. Hierarch. c. 6. prolixè explicat monasticæ professionis formam.

Fatenur Magdeburgenses verè de monachis scribere auctorem eius libri, sed eum negant esse Dionysium Pauli Apostoli discipulum. Cent. 1. lib. 2. c. 10. col. 624. quod idem negant Laurentius Valla, & Erasmus in annotat. ad ca. 17. Act. item Lutherus, Calvinus, & omnes hæretici. At opera ista nomine Dionysij citant tres veteres Pontifices, Gregorius I. hom. 34. in Evangelia, Martinus I. in Concilio Romano, & Agatho in epist. ad Imperatorem Constantinum IV. Item Nicolaus Papa I. in epist. ad Michaellem Imperatorem citat epistol. S. Dionysij Areopagita ad Demophilum monachum. Item duo generalia Concilia V L. act. 4. & V I I. cañ. 2. Præterea Doctores plurimi, vt S. Maximus, qui annotationes scripsit in Dionysium, Sophronius Patriarcha Hierosolymæ in oratione pulcherrima, quæ habetur act. 11. sextæ Synodi, Damascenus li. 1. c. 12. de fide, Euthimius Panopliæ part. 1. titu. 2. Anastasius bibliothecarius in epist. ad Carolum Caluum, Hilduinus in epist. ad Ludouicum Pium, & alij posteriores omnes. Non est autem villo modo verisimile tot Patres non potuisse videre id, quod nunc Valla, & Erasmus vidisse se dicunt.

Deinde sic possumus ratiocinari: Auctor horum librorum non potest esse recentior, quàm sit B. Gregorius, vt notum est, cum à Gregorio ipso citetur. Rursum non potest esse recentior, quàm sit Hieronymus; Nam Gregorius eum citas vocat antiquum, & venerabilè patrem, non autem vocaret antiquum hominem, suo sæculo proximum. Non potest etiam floruisse paulò ante Hieronymum, id est, IV. sæculo: nã sine dubio tunc Hieronymus posuisset eum inter scriptores Ecclesiasticos: non enim potuisset ignorare scriptorem, qui sua memoria existisset. Et præterea notus fuisset eadè ratione Ambrosio, Augustino, Chrysostomo, alijsque Patribus, quibus tamen incognitus fuit, quantum ex eorum operibus colligi potest: Quare necesse est, vt Anastasius dicit, auctorem esse antiquissimum, & suppressum fuisse ab hæreticis, ac tandem Romæ repertum fuisse tempore B. Gregorij, vel paulò ante.

Ex quo soluitur argumentū Valla, Erasmi & Centuriatorum, qui hoc vtuntur tanquam præcipuo argumento, quod Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, & maximè Hieronymus nūquam citent hos libros. Hoc enim argumentū eorum nobis maximè fauet; nam cum isti Patres non citent hæc opera, signum est auctorè hunc non existisse ipsorum tempore, & cum constet ex Gregorio eum non esse illis posteriorè, sequitur necessàrio esse longè antiquiorem. Vnde etiam Valla testatur, plurimos viros doctissimos sensisse hæc opera non esse quidem Dionysij Areopagita, sed tamè auctoris ferè æquè antiqui nimirū Apollinaris Hierapolita, vel, vt alij volunt, Dionysij Corinthij, quoniam vterque floruit anno Domini CLXXIV. vt Eusebius testatur in Chronico. Hoc autem etsi non est verum, tamen nobis sufficit ad asserendam antiquitatem monasticæ.

QVINTO probatur ex Philone Iudæo, qui etiam Dionysio Areopagita fuit antiquior. Philo igitur in lib. de vita contemplatiua supplicū, prolixè admodum describit vitam, & mores Monachorum, & sacrarum virginum, quos instituit in Ægypto S. Marcus Euangelista, vbi apertè ponit professionem continentia, & paupertatis, ieiuniorum, psalmodia, &c.

Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. c. 3. pag. 18. fatentur Philonem hæc scripsisse, sed eum non esse loquutum de Christianis, sed de Essenis, quæ erat secta Iudæorum omnino similis nostris religionibus. Hoc

A autem non probant alia ratione, nisi quia nondum Christiani talia exercitia habuerunt. Quod si eis obijciamus, hoc esse petere principium, respondebunt, vt solent, nos agere sophistas.

Probemus igitur breuiter non dialectica ratiocinatione, sed testimonij Patrum, Philonem de Christianis esse loquutum. In primis Eusebius lib. 2. hist. c. 16. dicit Philonem Romæ S. Petrum vidisse, atque eius adhæsisse colloquijs, verbum Dei prædicantis, & eorum vitam, qui in monasterijs degunt, luculenter scripsisse. Item Epiphanius hæresi 29. quæ est Nazaræorum, de hoc libro Philonis loquens: *Monasteria ipsorum*, inquit, *in vicinia circa Nariam paludem recensens, non de alijs narrauit, quàm de Christianis.*

B Præterea Hieronymus de viris illustribus in Philone, posteaquam docuit Philonem de Christianis esse loquutum, subiungit; *Ex quo apparet*, inquit, *talem primam Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc Monachi esse niuntur, & cupiunt.* Præterea Cassianus li. 2. c. 5. de institutis cœnobiatorum asserit, à S. Marco Ægyptios monachos accepisse primam viuendi normam. Id quod non potest Cassianus didicisse, nisi ex hoc libro Philonis. Idem asserunt disertis verbis Beda prologo in Marcum, Sozomenus libro 1. capite 12. & Nicephorus libro secundo capite 15.

C Dicit fortassis aliquis, Similia narrat de Essenis Iosephus lib. 2. de bello Iudæico c. 7. & lib. 18. antiq. c. 2. ijs, quæ narrat Philo. Constat autem Iosephum de Iudæis loqui, cum asserit tres esse Iudæorum sectas Pharisæorum, Saducæorum, Essenorum.

RESPONDEO, duas esse de loco isto Iosephi opiniones. Quidam enim asserunt non loqui de eisdem Iosephum & Philonem. Nam Iosephus lib. 18. antiq. c. 2. asserit, Essenorum sectam antiquam apud Iudæos fuisse. Philo autem indicat se loqui de disciplina suo tempore exorta: Præterea multa tribuunt Essenis à Iosepho, quæ sunt manifestè erronea & superstitiosa, quorum nihil tribuit Philo suis therapeutis. Vnde S. Nilus initio Asceticorum suorum, asserit Essenos (de quibus videlicet Iosephus loquitur) habuisse quidem mores similes moribus Monachorum, sed quia fide in Christum caruerunt, nihil eis profuisse sanctos mores.

D Alij docent tam Philonem, quàm Iosephum de Christianis loqui, iustos fauere videtur B. Hieronymus in epist. ad Eustochium de seruanda virginitate, vbi de Monachis loquens: *Tales*, inquit, *Philo, Platonicis sermonis imitator, tales Iosephus Græcus Linius, in secunda Iudæica captiuitatis historia, Essenos, refert.* Quam sententiam tuetur Matthæus Galenus lib. de origine Monasticæ, c. 5. & ad ea, quæ obijciuntur ab alijs de erroribus quos tribuit Iosephus Essenis, & de eorum antiquitate respondet, Iosephum non fuisse consequutum exactè mysteria nostrorum monachorum, & ideo frequenter lapsus esse; & eos confudisse cum antiquis Iudæis. Fuerunt enim tria genera eiusdem ferè nominis, nimirum Esseni Samaritani, de quibus Epiphanius hæresi 10. Item Esseni Iudæi, de quibus Epiphanius hæresi 19. quos tamen ipse Essenos vocat. Denique Esseni Christiani ex Iudæis conuersi, quos Epiphanius Esseos, vel Iesseos vocat hæ. 29. Credibile igitur est, Iosephum confudisse nostros Iesseos cum suis Essenis, præsertim cum eo tempore Christiani pro Iudæis haberentur. Vtraque solutio probabilis est.

E SEXTO probatur ex Apostolorum exemplo, qui verè primi fuerunt Monachi Christiani: nam quod vitam cœnobicam instituerint, vbi essent omnia com-

munia, patet ex actis Apostolorum, c. 4. Quod ratio viuendi non fuerit omnium Christianorum, sed eorum tantum, qui volebant perfectius viuere, patet ex c. 5. Act. vbi cum Ananiás fraudasset de precio agri, & decipere voluisset Apostolos, audiuit à S. Petro: *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate?* Quod etiam voto ad eam perfectionem se obligarint Apostoli, docet August. 17. de ciuit. Dei, c. 4. *Hoc votum, inquit, potentissimi uouerant, &c.* Quod denique ab Apostolorum exemplo cœperint religiones, testantur plurimi Patres, vt Eusebius lib. 2. hist. c. 16. Hieron. de uiris illustribus in Philone, August. ser. 2. de vita communi Clericorum, Possidius in vita Augustini, Isidorus lib. 2. de offic. c. 15. Deniq; Cassianus collat. 18. c. 5. *Itaque, inquit, cœnobitarum disciplina à tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordium.*

At Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. c. 6. col. 506. obijciunt Chrylostomum, qui hom. 25. in epist. ad Heb. *Neque vestigium, inquit, Monachi tunc erat, sed omnia ad seculares loquebatur B. Paulus.*

RESPONDEO, Chrylostomum loqui solum de Ecclesia Corinthiorum. Exponit enim illa verba Pauli, 1. Cor. 5. *Si quis frater nominatur in uobis, &c.* ac dicit Paulum nomine fratris non intelligere solos monachos, sed quoslibet fideles, quia tunc ne vestigium quidẽ erat monachi apud Corinthios. At non propterea sequitur, non fuisse tunc monachos in Palæstina, & in Ægypto. Quod autem Chrylostomus non neget Apostolorum tempore fuisse monachos, patet ex plurimis eius testimonijs. Nam homil. 17. ad populum de monastice loquens: *Tanti est, inquit, Philosophia à Christo introducta.* Certè si Christus introduxit monasticam, iam erat tempore Pauli Apostoli. Hom. 11. in acta dicit, Monachos sic viuere, vt olim initio Ecclesiæ uiuebant fideles omnes, in Hierusalem, item homil. 69. in Matt. dicit monachos etiam habitu imitari Apostolos, denique lib. 3. contra vituperat. vitæ monasticæ, non procul à fine asserit eam ab Apostolis impleta, quæ nunc à monachis implentur.

Nunc quod attinet ad SECUNDUM, non occasione persequutionum, & casu exortam esse vitam monasticam, facile demonstrabitur. nam de cœnobitis non est dubium, cum existerint ante omnes persequutiones, de eremitis idem probatur, nam etsi Paulus primus eremita occasione persequutionis solitudinem colere cœperit, sed solo studio vitæ purioris, vt ex Athanasio in eius vita perspicuum est: vita autem eremitica non à Paulo, sed ab Antonio introducta est: etsi enim Paulus primus omnium in eremo vixerit, tamen non habuit ipse discipulos, nec fuit notus, nisi paulò ante mortem. Antonius autem verè princeps eremitarum dici debet, quippe qui nec ab alio didicit, & ipse docuit omnes. Quare rectè Hieronymus in vita Pauli dicit, Antonium merito vocari auctorem vitæ eremiticæ, non tam quod ipse omnes præcesserit, quàm quod ab ipso omnium incitata sint studia. Quocirca vterq; dici potest primus eremita, Paulus quidem tempore, Antonius autem magisterio.

Quod etiam causa instituendæ vitæ religiosæ non fuerit obscuratio doctrinæ de iustificatione; vel praua Essenorum imitatio, ex ijs, quæ diximus, manifestum est; nam auctores religionum fuerunt primum Apostoli, ac deinde Antonius, Basilius, Augustinus doctissimi, & sanctissimi homines, quos non possumus ignorantia, & prauæ æmulationis accusare. Nam Basilius fuisse auctorem cuiusdam ordinis monastici, testatur Nazianzenus in eius vita: Augu-

stinus verò à se institutum monasticum ordinem faceret lib. 3. contra litteras Petilianus, c. 40. Certè autem inter Græcos vix inuenietur aliquis Basilio doctior, vt nec Augustino inter Latinos.

Quantum ad TERTIUM, quod essentia monastices eadem sit nostrorum, & antiquorum Monachorum, plurimis testimonijs probari posset, quæ postea afferentur in disputatione de votis. Nunc, quia Caluinus, & Melanchthon per antiquos Monachos intelligunt eos, qui erant tempore sanctorum Augustini, & Basilij; ex his duobus probemus sententiam nostram.

Essentia vitæ religiosæ in tribus illis virtutibus, obedientia, paupertate, castitate, ab omnibus huius temporis religiosis constituitur. Idem fiebat ab antiquis; nam Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ, ca. 31. vitam cœnobitarum explicans; Primum ait, eos spretis mundi huius illecebris in vitam castissimam, & sanctissimam congregari. Secundò addit, à nullo quidquam possideri proprium. Tertiò adiungit, Patres nulla superbia consulere ijs, quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.

Basilius autem in præfatione constitutionum monasticarum, de monacho futuro sic loquitur: *Nuptias, inquit, veluti compedes fugit: his autem relictis, vitam suam Deo consecrat, & castitatem proficitur, vt neq; facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias.* Item c. 22. constitutionum, de obedientia fulsissime disputat, ac tandem concludit, ita oportere Monachos obedire præposito, vt oues pastori, atque vt instrumentum fabro: *Non curiosè, inquit, inuestigando præcepta, vbi peccato fuerint pura, sed cum omni alacritate ac studio explendo ea quæ sunt demandata.* Denique cap. vlt. differit de paupertate, ac docet, Monachum ab omni prorsus priuata rerum materialium possessione liberum esse debere.

Porro fuisse olim etiam cucullas, & reliquum habitum monasticum, necnon psalmodiam, ieiunia, ciborum delectum, aliaque id genus instituta, cognosci potest, tum ex Epiphanio in compendiaris doctrina, tum ex Ioanne Cassiano in libris de institutis cœnobiorum.

CAPVT VI.

Mendacia deteguntur, & calumniæ refutantur.

QUANTUM ad quintam partem quæstionis, referemus breuiter mendacia quædam manifesta, vel absurdissimas sententias trium præcipuorum huius temporis Hæresiarcharum, Lutheri, Melanchthonis, Caluini, quas in disputationibus suis contra monasticam protulerunt; horum enim mendaciorum refutatio plus valet ad eos confundendos, quàm multa subtilissima argumenta.

Lutherus igitur in Epithalamio, PRIMO asserit, mulieres non nisi ad matrimonium creatas fuisse. At si ita est, nõ igitur in cœlo vllæ erunt mulieres, vbi non nubent, neque nubentur, & incidemus in hæresim Origenistarum, qui in futuro sæculo negant futuram sexuum distinctionem, quam Hieronymus refellit in epist. contra errores Ioannis Hierosolymitani. frustra etiam fuerunt in hoc mundo tot millia sanctissimarum virginum, si mulier non est ad aliud creata, quàm ad nuptias.

SECUNDO dicit, idem esse consultare, sit ne ducenda vxor, & sit ne comedendum, & bibendum. At de priore omnes sapientes consultant, etiam Ethnici, vt patet ex Gellio libro 1. cap. 5. de posteriore, soli stulti, vel ne stulti quidem.

TERTIO, dicit Mosen præcepisse omnibus Iudæis matrimonium, ita ut nullo modo licuerit in veteri Testamēto carere vxore. Quomodo igitur Helias, Helisæus, Hieremias, Ioannes Baptista vxoribus caruerunt? caruisse enim probat Hieronymus li. i. contra Iouinianū, sed Lutherus hoc præceptum non in diuinis litteris, reperit; sed ex Rabbinorum delirijs fumpfit. Nam R. Salomon in c. 9. Gen. vult esse reum homicidij, qui liberis non det operam, & R. Dauid Kimhi in c. 56. Isaiæ ait, sententiam esse antiquorum Iudæorū eum qui non reliquit filium, esse tanquam excommunicatum à Deo.

QUARTO dicit, & sæpissimè repetit, & inculcat Paulum; cum ait, se potuisse circumducere sororem mulierem, 1. Cor. 9. voluisse dicere, se potuisse, ducere vxorem, quasi *περάσειν* & *γαμῆν*, idem significant, quæ est imperitia, vel malitia intolerabilis.

QUINTO dicit, virginitatem quidem præstare coniugio, tamen mulierem coniugatam meliorem esse coram Deo, quàm sit virgo; quæ quàm bene cogitare ipse viderit. Certè aliter loquitur B. Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 31. Cum ergo, inquit, perpetua continentia professores se coniugatis comparantes, secundum Scripturas compererint eos infra esse, & opere, & mercede, & voto, & premio, statim veniat in mentem quod scriptum est: Quanto maior es, tantò humilia te in omnibus.

Idem Lutherus lib. de votis monasticis, PRIMO, dicit, Ecclesiam primitiuam, & nouum Testamentum in totum ignorasse vouendæ cuiusquæ rei vsum. At B. Mariam vouisse continentiam docet August. de sancta virginitate, c. 4. Quomodo, inquit, ait Maria, fiet istud, quoniam virū non cognosco? quod profecto non diceret, nisi Deo virginem se ante vouisset. Vouisse etiam Apostolos, alioque multos in primitiua Ecclesia, paupertatem, & continentiam, infra ostendimus in quæstione de votis. Immò Lutherus ipse in hoc ipso libro paulò inferius dicit, in Baptismo omnes Christianos verè vouere omnia præcepta. At hoc votum primitiua Ecclesia non ignorauit, nisi etiam Baptismum ignorauerit.

SECUNDO dicit, formam vouendi hanc esse debere, si piè vouendum sit; Vouere castitatem, paupertatem & obedientiam vsque ad mortem liberè, id est, ut mutare possim quando volo. At si vsque ad mortem continentiam polliceris, quomodo liberè? si liberè, quomodo vsque ad mortem?

TERTIO dicit Christum nunquam consuluisse virginitatem, sed ab ea potius deterruisse, & Apostolum, cum ait: De virginibus præceptū Domini non habeo, consilium autè do, voluisse dicere, non consulo, sed absterreo. Quid ista glossa præclarij? Adde quod idem Lutherus in assertionem articuli XXX. ait, nullum esse consilium Euangelicum, nisi vnum virginitatis.

QUARTO dicit, vnam vitam non esse meliorem alia coram Deo, sed omnia paria, cum Iouiniano; & quia nouerat à B. Hieronymo Iouinianum confutatum, dicit Hieronymum ut placeret amicis ea dixisse, & Scripturæ loca inconsideratè vndique contraxisse, & ea ad suum propositum detorsisse: Ne dicam, inquit, deprauasse. Et Iouinianum ab eo non solida eruditione, sed sola auctoritate sua superatum, & tandem concludit: Quis scit si Hieronymus hac parte fuerit vnus illorū, de quibus in Ezechiele dicit Dominus: Prophetam cum errauerit, & mendacium loquutus fuerit, ego Dominus decepi Prophetam illum. At Augu. epist. 29. ad Hieronymum, libros Hieronymi cōtra Iouinianum vocat suauissimam, præclarissimamque dispu-

ationem, & epist. 28. Iouiniani librum vaniloquia nominat.

QUINTO dicit, optimam formam religionum futuram, si ad professionem nemo admittatur ante annum LXX. vel LXXX. At hoc absurdissimum est, & indignum quod refellatur. Certè Hieronymus in epistol. ad Eustochium de custodia virginitatis, de cœnobitis loquens: Senibus, inquit, & paruulis sæpè sit prandium, ut aliorū fessa sustentetur aras, aliorū non frangatur incipiens. Ex quibus verbis duo colligimus; vnum, fuisse tempore S. Hieronymi in monasterijs homines omnium ætatum, senes, pueros, & mediæ ætatis viros; alterum, minus aptos esse ad labores monasteriorum homines nimium senes, aut nimium iuuenes, quandoquidè oporteat his prandia præbere, ieiunantibus cæteris.

Philippus Melanchthon in confessione Augustana art. 27. & in Apologia eiusdem articuli, PRIMO dicit, tempore S. August. monasteria fuisse libera collegia, non astricta vllis votis. At Augustinus in Pl. 75. ait: Nemo positus in Monasterio frater dicat, recedo de Monasterio, neque enim soli, qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum celorum, & illi, qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: sed illi non vouerunt, tu vouisti. Et in Psal. 99. de Apostatis ait: Dum non perseuerauerit implere quod vouit, sit desertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi.

SECUNDO dicit, monasteria olim fuisse scholas sacrarum litterarum, & aliarum disciplinarum. At Basilus in cōstitutionibus monasticis, Cassianus de institutis cœnobiorum, Hieronymus in epist. ad Rusticum, & in alia ad Paulinum de institutione Monachi, August. lib. i. de moribus Ecclesiæ, c. 31. alijque veteres dū describunt instituta monasteriorum, meminerunt orationis, ieiuniorum, psalmodiæ, continentiæ, obedientiæ, paupertatis, de scholis litterarum, & dialecticæ aliarumque disciplinarum ne verbum quidem.

TERTIO dicit, S. Bernardum & Franciscum ob solam corporis vtilitatem religionē suscepisse; corporis verò vtilitatem vocat carere impedimentis coniugij, curis liberorum educandorum, & similibus, quæ quidem non immerito ad corporis quandam vtilitatē pertinere dicuntur. Sed quod S. Franciscus nudis pedibus ambularet, vna sola tunica, eaque cilicina, & asperrima vteretur, humi cubaret, totas noctes vigilaret, ferè semper ieiunaret, pane solo, & aqua, ut plurimum sustentaretur, quis nisi infans ad corporis vtilitatem referet? Porro S. Bernardus non solum durissimè vixit, sed etiam ser. 30. in Cantic. & alibi passim apertè docet, non esse Monachi, sed Medici, corporis vtilitatem & bonam habitudinem curare: Monachi verò esse spiritus vtilitatem querere, & carnem crucifigere, & corpus castigare, ut spiritus viuat, & valeat.

QUARTO dicit, monachatum esse nuper inuentum; quod quantum sit mendacium, iam à nobis demonstratum est, cum ab Apostolorū tempore eum deduxerimus. Præterea libenter discerem, quid vocet Philippus Nuper: nam etiam si negat Apostolorum tēpore fuisse monachos, & rursus asserit monachos nostros non esse similes ijs, qui fuerunt Augustini tempore, tamen non negat, nec potest negare, quin saltem monachatus, qui nunc est, cœperit à tempore S. Benedicti: id enim Lutherani omnes admittunt, cum videant adhuc extare, & seruari regulas ab ipso conditas, & habitari monasteria, quæ ipse fundauit: at S. Benedictus ante annos mille floruit, nisi ergo apud Philippum mille anni sint, ut dies vnus, iuxta Scripturas, viderit ipse quàm sit ve-

rum nuper cœpisse monachatum.

QVINTO dicit, nos asserere vitam monasticam mereri iustificationem, & remissionem peccatorum & applicatam alijs eos saluare, & longè meliorem esse ipso Baptismo. At hæc mera calumnia est, nulli enim Catholici ita docuerunt vnquam. Dicimus quidem opera religionis, id est, castè viuere, nihil proprij retinere, obedire maioribus, bona esse opera, & meritoria vitæ æternæ, si à iustis fiant, & conducere ad satisfactionem pro peccatis, sicut cætera omnia bona opera: at mereri iustificationem nullus dicit.

Dicimus etiam, posse religiosos facere alios homines participes suorum bonorū operum, vt possunt omnes alij fideles: est enim communicatio inter membra eiusdem corporis: at posse monachum saluare alios suis operibus, id est, mereri illis gratiam, vel gloriam, nemo Catholicus dixit vnquam.

Denique dicimus, inter Baptismum, & professionem religionis esse quandam similitudinem: quod sicut in Baptismo renunciamus Diabolo, & incipimus nouam vitam, ita per professionem religionis renunciamus sæculo, & multis licitis voluptatibus, & incipimus nouam vitam: & sicut in Baptismo remittuntur perfectè omnia peccata, quoad culpam & pœnam, ita in professione religiosa, quando debita intentione suscipitur, piè creditur remitti omnis pœna temporalis, pro qua alioqui satisfaciendum esset, etiam culpa remissa: non tamen propterea anteponimus, vel æquamus Baptismo professionem monasticam; Baptismus enim non solum pœnā sed etiam culpam tollit, idque certò scimus; professio autem monastica non tollit culpam, sed solam pœnam, & hoc ipsum non certò asserimus sed piè credimus, neque est hoc nostrum inuentum. Nam in primis testatur Athanasius in vita Antonij, B. Antonium in visione audiuisse sanctos Angelos dicentes, omnia peccata sibi remissa fuisse, quando monasticam vitam suscepit.

B. Hieronymus in epist. 26. de obitu Blefillæ; *Cum, inquit, propitio Christo ante quatuor ferme menses secundo quodā modo se propitio Baptismo lauauerit, & ita deinceps vixerit, vt calcato mūdo semper monasteriū cogit auerit.*

B. Bernardus lib. de præcepto, & dispensatione non procul à fine: *Audire, inquit, & hoc vultis à me, vnde inter cætera pœnitentiæ instituta monasterialis disciplina meruerit hanc prerogatiuā, vt secundū Baptisma nuncupetur: arbitror ob perfectā mundi abrenunciationem, ac singularē excellentiam vitæ spiritualis, qua præeminens vniuersis vitæ humane generibus huiuscemodi conuersatio professores, & amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit, imò diuinam in homine reformat imaginē, configurans nos Christo instar Baptismi, & quasi deniq; secundo baptizamur, dum per id, quod mortificamus mēbra nostra, quæ sunt super terram Christum induimus, cōplantati denuò similitudini mortis eius, &c.* Et serm. 30. in Cantica, laborem monasticum martyrij genus esse dicit, nemo autem ignorat martyrium genus esse baptismi. Deniq; etiam B. Thomas 2. 2. q. vlt. art. 3. docet rectè credi per monasticam professionem satisfieri pro omnibus peccatis, & esse hanc professionem alterum Baptisma.

Idem Melanchthon in locis communibus capite de discrimine consiliorum & præceptorum dicit; PRIMO, deplorandam esse nostram cæcitatem, quod mendicitatem, aut simile opus non mādatur, ornemus maioribus titulis, quam legem diuinam, cum nullum opus possit cogitari maius, quam quod in primo præcepto flagitatur: *Diligas Dominū Deum*

A Ad hanc calumniam breuiter respondemus, neminem esse Catholicorū, qui simpliciter præponat consilia præceptis, immò beatus Thomas in 2. 2. q. 184. art. 3. contrarium docet; vult enim perfectionem Christianam essentialiter consistere in obseruatione præceptorum, instrumentaliter in obseruatione consiliorum.

Possumus tamen anteponeere consilia præceptis tribus modis. PRIMO, comparando singula consilia non cuiunque præcepto, sed præceptis illis, quæ versantur circa eādem materiam, verbi gratia, circa materiam exteriorū operum versatur præceptum; *Non furaberis*, circa eandem versatur consilium; *Vnde omnia, & da pauperibus*; certum est consilium hoc esse perfectius præcepto, non furaberis. Similiter consilium virginitatis perfectius est præcepto: *Non mœchaberis*, & sic de alijs.

SECUNDO, comparando non consilia cum præceptis, sed statum hominum seruantium præcepta & consilia, cum statu eorum, qui sola obseruant præcepta. Neq; enim dubitari potest, quin sit res longè melior & perfectior status prior posteriore, quando quidem ille istum includit; non contra; vnde Dominus ei, qui dicebat seruasse se omnia præcepta, dixit: *Si vis perfectus esse, vade vnde omnia quæ habes, &c.*

TER TIO, comparando consilia cum quolibet præcepto, etiam cum illo: *Diligas Dominum Deum tuum*; sed considerando in consilij non opera externa consiliorum, sed charitatē, quam præsupponunt & ad quam ducunt, illo enim præcepto: *Diligas Dominū Deum tuū*, non præcipitur charitas infinita, sed certus quidam gradus, nimirū tanta charitas, vt per eam nihil Deo æques vel anteponas. At maior gradus charitatis requiritur, vt propter Deum renūcies omnibus opibus, & voluptatibus alioqui licitis; dicit enim Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli de virginibus loquēs: *Maior amor, maius imposuit onus.*

SECUNDO dicit Melanchthon; falsò nos putare legem Dei tantum de externa disciplina concionari, vt illa lege: *Non occides*, prohiberi iniustam cædem, non autem priuatum cupiditatē vindictæ, malevolentiam, iniusta odia, &c. & hoc deducit ex eo, quod non putamus esse peccata primos motus concupiscentiæ, quibus non consentimus. In qua re ter ipse peccat. PRIMO, quod mētitur nos non agnoscere pro peccatis nisi externa opéra, quod est tam ingens mendaciū vt ferè sit incredibile. SECUNDO, quod hoc deducit ex eo, quod docemus inuoluntarios motus animi non esse peccata; quasi nulli sint actus interni nisi inuoluntarij. TER TIO, quod hoc ipse asserit, nimirum inuoluntarios motus esse peccata, immò etiam naturalem propensionem, & naturales potentias, quibus caro concupiscit contra spiritum, vult esse peccata; quod est contra omnem rationem; nomine enim peccati omnes intelligunt actum malum, & voluntariū; vnde B. Augustinus in extremo lib. de perfectione iustitiæ, dicit, eum, qui nullo modo consentit illicitis motibus concupiscentiæ, etiā si eos sentiat, non debere dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra, sed solum quod sequitur: Ne nos inducas in tentationem.*

Iam Caluinus li. 4. Instit. c. 13. §. 3. dicit, nos pollutionem vocare coniugiū, quod Deus instituit. Mendaciū est: Nos enim quod Deus instituit, vocamus Sacramentum, & magnum Sacramentum cum Paulo, non pollutionem. At concupiscentiam, & membrorum inobedientiam, quam Deus non instituit, & sine qua tamen non consummatur coniugiū, vocamus pollutionem, & morbum, qui non peccatum fit sed ex peccato natus sit. Vide Augustinum de nu-

ptijs, & concupiscentia.

SECUNDO, dicit ibidē §. 8. olim pios homines, qui monachi fiebant, nihil aliud intendisse, quàm vt se monastica disciplina ad Ecclesiæ gubernationem præparent: quod est mendacium contumeliosum in omnes sanctos, qui ex monasterijs ad Episcopatum vocati sunt, qui, si Caluino credimus, ambitiosissimi fuerunt, cum è contrario constet, eos omnes inuitos ex Monachis Episcopos factos. Ceterè B. Augustinus ser. 1. de communi vita Clericorum, affirmat se Monachum non Episcopum esse voluisse, & ideo nunquam iuisse ad loca, quæ Episcopo carebant, ne forte ibi Episcopus esse cogeretur. Chrysostomus & Basiliius quàm vehementer fugerint Episcopatum, vt perpetuò in monasterio viuerent ex libro Chrysostomi de sacerdotio facillè potest intelligi. Hieronymus in episto. ad Pammachium contra Ioannem Hierosolymæ Episcopum, asserit se inuitum à Paulino Episcopo Presbyterum esse creatum, cum non Presbyter, sed Monachus tantum esse decreuisset. Gregorius in epistola ad Leandrum, quæ habetur initio Moralium, miserabiliter deplorat casum suū, quod cum elegisset perpetuò viuere in monasterio, tamen compulsus fuisset Pontificatum suscipere.

Et quoniam Caluinus pro se adducit epist. 81. Augustini ad Monachos insulæ Caprariæ, cum tamen locus, quem adducit, magis nobis, quàm illi faueat, ipsum locum proferamus: *Vos autem fratres, inquit, exhortamur in Domino, vt propositū vestrū custodiatis, & vsq; in finem perseueretis, ac, si quā operam vestram mater Ecclesia desiderauerit, nec elatione auida suscipiat nec blandiente desidia respiciatis, sed miti corde obtemperetis Deo nec vestrū ocium necessitatibus Ecclesiæ praponatis, cui parturiētī si nulli boni ministrare vellet, quomodo nasceremini non inueniretis.* Ex quo loco probat Caluinus, consueuisse olim, ex Monasterijs Episcopos & Clericos aliquando peti, ex quo vult esse consequens, eos qui Monachi fiebant, ideo fieri solitos, vt se ad Episcopatum, & similia Ecclesiastica munera præparent: sed hoc non esse consequens, nemo non videt, & verba illa Augustini contrarium indicant, nam in primis si Monachi illi Insulæ Caprariæ se præparabant ad Ecclesiastica munera, quid opus fuit eos hortari ne recusarent ea munera, si quando ad ea vocarentur? Deinde, cur Augustinus eos hortatur, vt propositum suum custodiant, & vsque in finem perseuerent, si non erant ibi perpetuò mansuri, sed solum ad tempus, donec videlicet se præparent Ecclesiastico ministerio?

TERTIO, dicit ibidem §. 10. Augustinum cum legitimum monachatum nobis deformat, omnem rigidam exactionem voluisse abesse earum rerum, quæ nobis verbo Domini liberæ relinquuntur. Hoc mendacium esse, patet ex locis supra allegatis ex Augustino in Pl. 75. & 99. & alijs infra citandis.

QUARTO, dicit ibidem, Augustinum requirere in Monachis, vt omnia sua instituta referant ad eam pietatem, quam Deus omnibus commendauit, id est, ad charitatem Dei & proximi; nostros autem Monachos nescio quam nouam pietatem sibi finxisse, cuius meditatione sint omnibus perfectiores. Hoc quoque mendacium est, & solum verè dicit Caluinus, nescio quam nouam pietatem, &c. Verè enim nescit, quam nouam pietatem Monachi finxerint; nihil enim finxerunt noui, cum omnibus suis votis nihil aliud cupiant, quàm perfici in charitate; quòd vero monastica vita sit perfectior vita secularium, quod tantopere exhorret Caluinus, Augustinus apertissimè docet in epist. 89. q. 4. ad Hilarium, vbi sic ait: *Magister bonus mā dat a legis ab ista excellen-*

tiore perfectione distinxit: ibi enim dixit: Si vis ad vitam ingredi serua mandata: hic autem, Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, &c.

QUINTO, dicit ibidem §. 11. vitam monasticam nulquā esse vel vna syllaba à Domino approbatam. Hoc mendacium refellit August. loco iam citato, & Chrysost. hom. 17. ad populum: *Tanti est, inquit, philosophia à Christo introducta.*

SEXTO, dicit, §. 12. nulli vnquam veterum venisse in mentem, dicere Christum aliquid consuluisse, sed omnes vna voce clamare, nullam penitus voculam à Christo omisam, cui non sit necessariò obtemperandum. Hoc impudentissimum est mendacium: ipse enim nullum adduxit testem ad suam sententiam confirmandam. Nos autem in sequenti questione adducemus omnes veteres, qui reuera vna voce clamant, multa esse consilia Euangelica. Nunc sufficiat locus August. citatus.

SEPTIMO, dicit ibidem, Monachos, vt videantur alijs perfectiores, promittere se consilia Euangelica seruaturus, de non iurando, de inimicis diligendis, de non appetenda vindicta. At neque ista vlli Monachi vident, & nos ea non consilia, sed præcepta esse dicimus.

OCTAVO, dicit §. 14. Patres toto pectore abhorruisse ab illa blasphemia & sacrilego dogmate, quo professio monastica secū dum Baptisma nominatur. At nos ostendimus, Athanasium, Hieronymum, Bernardum, Thomam, non abhorruisse ab illa sententia. Ipse verò pro se nullum adduxit.

NONO, dicit ibidē, tempore Augustini veros Monachos totos se ad charitatē proximi accommodauisse, nostros autē à tota Ecclesia discessionem fecisse; id verò probat dupliciter. PRIMO, quia veteres monachi ad eandem Ecclesiam cum cæteri Christianis conueniebant, & cum iisdem Sacramēta participabant; nostri autē proprias habent Ecclesias, propria altaria, &c. SECUNDO, quia 1. Cor. 1. Apostolus vocat schismaticos, qui dicebant; *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cepha;* At Monachi dicunt; *Ego sum Augustini, ego Benedicti, ego Francisci.*

Hic est mendacium duplex: nam in primis falsum est, veteres monachos non habuisse proprias Ecclesias, Altaria, Sacramēta: nam olim tam Eremitæ, quàm Cœnobitæ ferè omnes extra vrbes procul à reliquis hominibus habitabant, & quia non poterāt ad Ecclesias Episcoporum vel Parochorum conuenire, habebant singula monasteria suum Abbatem, Presbyterum, à quo Sacramēta percipiebant. Id manifestè indicat Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 31. & 33. tum in epist. 81. ad Eudoxium Presbyterum, & Abbatem in insula Capraria: item Epiphanius in epist. ad Ioannem Hierosolymitanum, vbi dicit, se ordinasse Paulinianum Presbyterū monasterijs Bethlehemitici, quia S. Hieronymus eius monasterijs Præpositus, præ nimia humilitate non audebat Sacramēta fratribus ministrare. Idem apparet ex collationibus Cassiani ferè omnibus, ac præcipuè 18. cap. 15.

Deinde falsum est, Monachos nostros discessionem fecisse ab Ecclesia, cum videamus, eos eundem pontificem agnoscere, quem reliqua Ecclesia: ab iisdem Episcopis ordinari, à quibus cæteri Clerici; denique eidem populo communicare, cui cæteri Christiani. Si autem; quia habent Ecclesias, & altaria, schismatici essent; essent etiam schismatici omnes Parochi; nulla enim est parœcia, quæ non habeat Ecclesiam, & altaria distincta ab Ecclesia, & altariibus aliarum parœciarum.

Vltimo falsum est, eodem sensu, Monachos di-

cere; Ego sum Augustini, ego sum Benedicti, quo Corinthij dicebant, ego sum Pauli, ego Apollo; isti enim in duobus errabāt, dicendo: Ego sum Pauli, ego Apollo. PRIMO, quia putabant, vim Sacramēti Baptismi pendere à probitate baptizantis, & ideo gloriabantur, se filios esse spirituales excellentium virorum, vt exponit August. tract. 5. in Ioannem, & alibi, & patet primo ex verbis sequētibus. *Nū Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?* Secundo ex eo, quod toto illo capite, & tribus sequentibus ad hunc errorem tollendum, Paulus docet Apostolos solum esse ministros Christi, Christum autem esse, qui verè, & ex potestate omnia facit, & ideo Deum elegisse indoctos, & viles, per quos mundum conuerteret, ne salus ab hominibus pendere videretur. Tertio ex eo quòd hinc intelligimus, quomodo verè schismata facerent, qui dicebant; Ego sum Pauli, ego Apollo: nam tot Baptismata faciebant, quot erant baptizatores, & proinde tot fides & Ecclesias.

SECUNDO errabant, quod temerè indicabant de prædicatoribus suis, & alios alij præferebant, vt patet ex illis verbis cap. 4. *Nolite ante tēpus iudicare, &c. Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, &c.* At monachi cum dicunt; Ego sum Augustini, ego Benedicti, solum hoc dicunt ad distinctionem ordinum indicandam, quod si aliqui ex simplicioribus religiosi interdum contendunt pro gloria suorum Ducum, & B. Franciscum propter stigmata B. Dominico anteponunt, vel è contrario, malè faciunt, & incidunt in posteriore reprehensionem Apostoli, sed nec isti propterea schismatici sunt, nec oportet propter paucos idiotas, vniuersos ordines religiosorum infamare.

DECIMO dicit, §. 19. olim nefas fuisse, mulierem admittere ad votum continentie ante annum LX. Sed aliud indicat summa illa sollicitudo veterum, Cypriani, Chrysostomi, Ambrosij, Hieronymi, in sacris virginibus custodiendis: si enim Sanctimonialia omnes excederent annum LX. non magna custodia indigeret earum pudicitia.

CAPVT VII.

Quid sit consilium perfectionis.

SEQUITUR nunc quæstio de consilijs perfectionis, quam secundo loco tractanda proposuimus; ac primum explicandum erit, quid sit consiliū perfectionis, & in quo differat à præcepto. Secundo, quid sentiant heretici, & quid Catholici. Tertio, probanda veritas. Quarto, soluenda argumenta.

Quantum ad PRIMVM, consilium perfectionis vocamus opus bonum, à Christo nobis non imperatum, sed demonstratum; non mandatum, sed commendatum. differt autem à præcepto ex parte materiae, ex parte subiecti, ex parte formæ, ex parte finis. Ex parte materiae dupliciter. PRIMO, quia materia præcepti est faciliior; consilij difficilior, illa enim sumpta est ex principijs naturæ, hæc superat quodammodo naturam: nam ad seruandam coniugij fidem natura inclinatur, at non ita ad abstinendum à coniugio. Ambrosius libro 1. de virginibus: *Quis, inquit, humano eam possit ingenio cōprehendere, quā nec natura suis inclusit legibus? aut quis naturali voce cōplecti, quod supra vsum natura sit? è cælo accersuit, quod imitaretur in terris.* Et Hieronymus, siue quicumq; fuit auctor, sermone de assumptione: *Profecto, inquit, in carne præter carnem viuere, non terrena vita est, sed cælestis.*

A SECUNDO, quia materia præcepti bona est, consilij melior & perfectior, loquēdo de præceptis, quæ circa eandem materiam versantur, circa quam versantur consilia, cōsiliū enim includit præceptum, & aliquid supra præceptū addit. Augustinus ser. 18. de verbis Apostoli; *Ille autem, inquit, amantes quibus terrena nuptiæ viluerūt, quæ terrenos amplexus non desiderauerunt, vsq; adeo acceptarunt præceptū, vt non recusarent consilium: vt plus placerent, plus se ornauerunt.*

Ex parte subiecti differunt consilia & præcepta, quod præceptum commune sit omnium, consilium non item, August. ser. 61. de tempore: *De virginitate dicitur: Qui potest capere, capiat: de iustitia nō dicitur: Qui potest facere, faciat, sed, Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excindetur, & in ignem mittetur.*

B Ex parte formæ, quod præceptum vi sua obliget, cōsiliū in arbitrio hominis positum sit. Hieronymus in epist. ad Eustochium de seruāda virginitate: *Vbi consiliū, ibi offerentis arbitrium, vbi præceptū datū, ibi necessitas est seruētis.* Et August. de sancta virginitate, c. 30. *Neq; enim, inquit, sicut non mœchaberis, non occides, ita dici potest, nō nubes: illa exiguntur, ista offeruntur: si sunt ista, laudantur: nisi fiant illa damnantur.*

Ex parte finis, siue effectus, quod præceptum obseruatum habet præmium, non obseruatum habet pœnam: Consilium autem si non seruetur, nullam habet pœnam, & si seruetur, maius habet præmium. August. de sancta virginitate, c. 14. *Præcepto quisquis non obtemperat reus est debitor pœnæ.* Et infra: *Sed quoniā denitatis remisit, ve peccatis, ad eunda est vita aeterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in aeternū vituris, sed quibusdā ibi tribuenda: cui consequenda, parū est, liberatū esse à peccatis, ne si aliquid ipsi liberatori uoueat, quod non sit criminis non uouisse, sed nouisse ac reddidisse sit laudis: Consilium, inquit Apostolus, do, &c.*

CAPVT VIII.

Ponuntur varia sententia de Consilijs.

QVANTVM ad SECUNDVM, quattuor sunt de hac re sententiæ, tres falsæ, vna vera. Quidam enim volunt ea, quæ nos vocamus cōsilia, vt voluntariam paupertatem, & continentiam, non esse consilia, sed præcepta. Alij nō esse cōsilia, nec præcepta, sed res indifferentes. Alij, non esse cōsilia, nec præcepta, sed mala & prohibita. Alij deniq; esse consilia.

D PRIMA opinio est vetustissima eorū, qui se Apostolicos dicebant, qui teste Epiphano hæresi 61. & Augustino hæresi 40. affirmabant non posse saluari eos, qui non viuerent in cœlibatu, & paupertate, more Apostolorum. Idem, ex parte, docuerunt Encratitæ, auctore Tatiano, S. Iustini discipulo, qui docebant omnes Christianos debere à nuptijs abstinere, & cœlibes viuere, vt Irenæus testatur lib. 1. c. 30. Item Pelagiani, qui teste August. epist. 89. & 106. negabant spem salutis ijs, qui non renunciarent actu omnibus, quæ possidebāt. quod idem aut sensit, aut sentire se simulauit Iulianus Apostata; nā teste Nazianzeno orat. 1. in Iulianum, lege lata decreuit, ne Christiani vlla se ratione defenderent, etiamsi spoliarentur, vel occiderentur iniuste. & rationem legis reddens, dicebat, velle se Christianos cogere, vt Euangelium obseruarent, quo præceptum esset, vt Christiani nihil possiderent, & percutienti vnam maxillam, alteram præberent.

E SECUNDA opinio fuit Iouiniani, Vigilantij, Læpetianorum; Iouinianus enim docuit, nullum esse consilium, neque præceptum cōtinentiæ, cum eiusdem meriti sint virgines & coniugatæ, vt Hierony-

mus libro I. in Iouinianum, & August. hæref. 82. testes sunt. Vigilantius idem asseruit de paupertate; nam, vt Hieronymus refert in libro contra Vigilantium assererat ille melius esse opes suas possidere; & ex ijs Eleemosynas facere, quam omnia simul dimittere. Lampetiani idem senserunt de obedientia; nam vt scribit Damascenus hæf. 98. volebant Lampetiani, Monachos in cœnobijs liberos esse debere, nec pendere ex Præpositi alicuius arbitrio.

TERTIA opinio est Ioannis Vviclefi, & Lutheranorum, qui primi cœperunt religiones vt malas, vituperare. Ioannes Vviclef artic. 21. in Concilio Constantiensi, sess. 8. dicit, eos qui ingrediuntur religiones eo ipso reddi ineptos ad seruanda mandata Dei, ex quo sequitur continentiam, obedientiam, & paupertatem religiosam non consuli à Deo, sed prohiberi. Lutherus in epithalamio, & libro de votis monasticis. Philippus in locis communibus, cap. de discrimine præcepti & consilij, & in Apologia Confessionis Augustinæ art. 27. Petrus Martyr in libro de cœlibatu, & votis monasticis. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 13. Brentius in confessione Vvitembergica, capite de votis monasticis, & alij hæretici in genere docent, nullum esse consilium Euangelicum. Quamuis enim Lutherus in assertione artic. 30. admiserit vnum consilium, id est, virginitatem, tamen reuocauit postea sententiam in epithalamio.

In particulari tria dicunt. PRIMO, vitam pauperem & cœlibem ducere sub obedientia prælati, esse meram impietatem & superstitionē, si id fiat ad colendum Deum, id est, si quis putet hæc placere Deo, & esse per se meritoria. SECUNDO dicunt, voluntariam paupertatem, & obedientiam exhibitam ei, cui alioqui non debetur, si non assumatur ad colendum Deum, non esse quidem impiam, tamen esse stultam, & inanem, & proinde malam. Satis enim esset, ferre pauperiem, quam necessitas adfert, & obedire parentibus & magistratibus. TERTIO dicunt, continentiam, si non assumatur cum opinione cultus, sed vt instrumentum ad expediens obeunda munera Euangelij, esse bonam & laudabilem, & sic laudari ab Apostolo, 1. Co. 7. tamen non esse possibile, nisi illis, qui sciunt, se habere peculiare Dei donum, quod tam rarum esse volunt, vt Lutherus in epithalamio dicat, neminem posse continere, nisi diuino miraculo; & vbi est vnus continens, ibi esse plus quam centum millia, quibus matrimonium necessarium est.

QUARTA sententia est Catholicorum omnium multa esse verè & propriè consilia Euangelica, sed præcipuè tria; Continentiam, Obedientiam, & paupertatem, quæ hæc sint præcepta, nec indifferentia, sed Deo grata, & ab illo commendata.

CAPVT IX.

Asseruntur Consilia Euangelica testimonijs Scripturæ.

QUÆ sententia vt ad TERTIVM veniamus, probatur primo, Scripturis: Secundo, exemplis primitiæ Ecclesiæ: Tertio, testimonijs veterum: Quarto, rationibus.

PRIMUM testimonium est Isa. 56. *Non dicat Eunuchus: Ego lignum aridum, quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint sabbatha mea, & elegerint quæ ego volui, & seruauerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs, & filiabus, nomen æternum dabo eis, quod non peribit.*

A Quod hic agatur de continētibus voluntarijs, non de abscissis, vel sic natis, qui necessariò continent, docent Hieronymus & Cyrillus in hunc locum; Augustinus lib. de sancta virginitate, capite 24. & Basilius in libro de vera virginitate, Ambr. in exhortatione ad virgines, & Greg. 3. parte pastorali, capite 29. & patet ex præmio, quod Eunuchis promittitur: nec enim vlla ratio est, cur abscissis vel natis Eunuchis promittatur maior gloria, quam sit filiorum & filiarum Dei. Addit autem subtiliter Augustinus; Si quis contendat, Isaiam loqui de veris Eunuchis, adhuc iunari causam nostram: nam si Eunuchis, qui continent se, quia non possunt aliud facere, promittitur maior gloria, quam iustis coniugatis: certè maiore ratione promittitur ijs, qui se continebunt, etiamsi possent non continere.

B Est autem hoc loco obseruandum illud nomen: *Melius à filijs, & filiabus*; posse habere alium etiam sensum videlicet, vt intelligamus promitti aliquid melius, quam fuissent filij & filix: nam verba Hebræa, *שם טוב מבנים ומכנות*, id est, nomen bonum præ filijs & filiabus, optime recipiunt hunc sensum, Dabo illis qui carent liberis aliquid melius, quam sit habere liberos, & sic etiam verterunt LXX. interpretes: *τίπον ὄνομαστόν καὶ ἐπίσημον ὄνομα, καὶ ἀγαθὸν ὄνομα*. Et recidit in idem cum superiore sententia: nam semper anteponuntur continentibus coniugatis, cum isti liberos, illi melius aliquid habituri sint.

C Quod autem continentia Eunuchorum hoc loco non imperetur, sed consulatur, docent ijdem auctores, & probat Hieronymus ex illis verbis: *Qui elegerint quæ ego volui*. Illi enim dicuntur eligere, qui non coguntur præcepto: itaque sensus est; Qui elegerint quæ ego volui, id est, qui transcendent ea, quæ præcepti accommodans me humanam imbecillitati, iponte sua elegerint perfectiora, quæ ego cupio & vellem. Præterea idem patet ex eo, quod qui Eunuchi non sunt, etsi postponuntur Eunuchis, tamen non excluduntur à regno cœlorum, immo filij & filix vocantur; ergo non tenentur omnes esse Eunuchi, ergo non est præceptum.

D Quod autem continentia non solum sit utilis in hac vita, vt aduersarij dicunt, sed sit verè meritoria gloriæ singularis, quod tanquam blasphemiam horrent, patet ex illis verbis: *Nomen æternū dabo eis, quod non peribit*. sic exponit Augustinus de sancta virginitate, c. 25. *Quid, inquit, tergiversaris impia cecitas? quid temporalem tantummodo utilitatem promittis continentibus Sanctis? Nomen æternum dabo eis. Et si forte hic ipsum æternum pro diuturno conaris accipere, addo, accumulo, inculco, nec vnquam deerit. quid quaris amplius? quid dicis amplius æternum hoc nomen quidquid illud est, Spadonibus Dei, quod vsique gloriam quādam propriam excellentemque significat, non erit commune cum multis, quamuis in eodem regno, & in eadem domo constitutis: Nam ideo fortasse & nomen dictum est, quod eos, quibus datur, distinguat à cæteris.*

E Sed occurrit Petrus Martyr in libro de cœlibatu & votis monasticis, ac probat, Isaiam loqui de veris Eunuchis, qui erāt apud Iudæos: nam quia eo tempore magna fœlicitas erat, habere multam prolem: dicit, Deum voluisse consolari Eunuchos, atque illis idcirco pollicitum se habiturum eos meliore in loco, quam filios & filias, id est, quam Israelitas reliquos, qui non custodiunt legem diuinam, si tamen ipsi eandem legem diligenter obseruauerint.

At hæc expositio facile refelli potest. PRIMO, quia contraria est antiquis, sanctissimis, ac doctissimis Patribus, Basilio, Cyrillo, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Gregorio, quibus in re dubia multo

tutius credi potest, quàm vni Apostata, qui mauult Rabinos Iudæorum, quàm sanctos Patres Ecclesiæ, sequi.

SECUNDO, quia absurdè Petrus Martyr per filios Dei, quibus anteponuntur Eunuchi, intelligit Israëlitas malos; nam vel dicuntur filij Dei Israelitæ mali quatenus Israelitæ, vel quatenus mali, nō quatenus Israelitæ, quia etiam Eunuchi erant Israelitæ, & proinde filij, quocirca inepta esset collatio: non etiam dicuntur filij, quatenus mali, quia homo, quia malus est, non ex Deo, sed ex diabolo est; quare per filios coniugati fideles & boni intelliguntur, quia etiam locum bonum habent in domo Dei, sed eis anteponuntur virgines, & continentes, qui locum meliorem habent, id est, locum sponsæ.

TERTIO, quia hoc loco Deus pollicetur Eunuchis nomen æternū, id est, celebrem famam; eamque nunquam interituram, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ostendat igitur Petrus Martyr, qui sint illi Eunuchi, in quibus impletum sit hoc vaticinium; certè non inueniet carne abscissos valde celebratos. At nos proferre possumus exercitū innumerabilem Sanctorum, & sanctarum Virginum, quorum laudibus pleni sunt libri sanctorum Patrum. Itaque ipsa vaticinij huius tam manifesta impletio in sanctis Virginibus satis esse deberet ad excludendam carnalem & Iudaicam illam sententiam de carnalibus Eunuchis.

SECUNDVM, testimonium Sap. 3. *Felix sterilis, & incoquinata, quæ nesciuit torum in delicto, habebit fructum in respectu animarum sanctarum, & Spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitauit contra Deum nequissima, dabitur enim ei fidei donum electum* (id est, donum quoddam singulare, respondens fidelitati ipsius) *& sors in templo Dei, Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidit radix sapientiæ. Quem locum similem esse superiori, docet Hieronymus, vbi supra.*

TERTIVM testimonium Matth. 13, vbi Dominus comparat regnum cælorum, id est, Ecclesiam, terræ bonæ, cuius vna pars reddebat fructum centesimum, alia sexagesimum, alia tricesimum. Quem locum exponentes Cyprianus de habitu virginum, Hieronymus li. i. in Iouinianum, & August. de sancta virginitate, c. 44. & 45. docent, ea parabola distinguere meritum casti coniugij, viduitatis, & virginitatis. Ex quo apparet, continentiam virginalem esse maius bonum, & magis meritorium apud Deum, quàm sit castitas coniugalis, ac proinde esse consilium diuinum; quod enim Deus non præcipit, & tamen commendat, & anteponebat alijs rebus, sine dubio consulit.

QUARTVM est Matt. 19. cum Apostoli dixissent: *Non expedit nubere.* Dominus ait: *Non omnes capiunt verbū hoc, sed quibus datum est, sunt enim Eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt, & sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus, & sunt Eunuchi, qui seipso castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.* Hic non dat præceptum de continentia, patet ex superioribus. nam initio huius capituli Dominus approbavit nuptias, dicens: *Quod Deus coniunxit, homo non separet;* ergo non prohibet hoc loco nuptias, ergo non præcipit continentiam. Idem patet ex sequentibus. *Qui potest capere capiat:* nam, vt eleganter ait Augustinus serm. 61. de tempore, de præceptis iustitiæ non potest dici: *Qui potest facere, faciat, sed omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excindetur:* quod autem consiliū detur, patet ex eo, quod cum Apostoli dixissent; *Non expedit nubere,* Dominus nō ait: *Immo verò expedit, sed ait: Non omnes*

capiant verbū hoc, qui potest capere, capiat; id est verum dixistis, nuptias expedire, nam impediunt potius, tamen non omnes hoc intelligunt, sed qui potest assequi, non omittat. Quod denique continentia non solum conferat corporalem vtilitatem, sed præmium habeat in cælo patet ex illo: *Sunt Eunuchi, qui castrauerunt se propter regnum cælorum.*

At aduersarij, ac in primis Petrus Martyr in libro de cælibatu & votis, illud; *Propter regnum cælorum:* exponunt propter Euangelium expeditius prædicandum. Contra autem est omnium Patrum expositio. Cyprianus lib. de habitu virginum: *Nec ornari iam, inquit, aut placere alij, quàm Domino suo studeat, à quo & mercedem virginis atque expectant, dicente ipso: Sunt enim Spadones, qui se castrauerunt propter regnum Dei, &c.* Vbi regnum Dei exponit Cyprianus virginitatis mercedem: non ergo significat prædicationē Euangelij, præsertim cum Cyprianus de mulieribus virginibus loquatur, quæ non possunt prædicare Euangelium. Hilarius in hunc locum, illud: *Propter regnum cælorum;* exponit, spe regni cælestis, quod ad Euangelij prædicationem referri non potest.

Chrysostomus in hunc locum alloquens Eunuchum spirituales: *Gratias, inquit, age Deo, quia magna præmia, rutilantesque coronas habebis, si ita vines, quemadmodum sine aliquo illi præmio.*

Hieronymus lib. i. contra Iouinianum; *Proponit, inquit, Agonothetis præmium, inuitat ad cursum, tenet in manu virginitatis brauium, ostendit purissimum fontem, & clamitat: Qui sitit veniat, & bibat, qui potest capere, capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum, sed qui volueris, qui potueris currere atque potare, ille vincet, ille sariabitur.*

Denique, Augustinus de sancta virginitate, cap. 24. Christo, inquit, laudanti eos, qui se castrauerunt, non propter hoc sæculum, sed propter regnum cælorum, Christianus contra dicat affirmans hoc præsentis vite esse vtile, non futuræ? &c. vide similia apud Bedam & Anselmum in commentario huius loci.

QVINTVM est ibidem, vbi adolescenti dicitur: *si vis perfectus esse, vade vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cælo.* Quod hic non detur præceptum, sed consilium, patet ex ipsa consequentia verborum: nam interrogati: *Quid faciam, vt saluus sim?* Dominus respondit: *si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Vbi ostendit, mandatorum obseruationem sufficere ad salutem; ac deinde subiungit: *si vis perfectus esse,* id est, si non es contentus vita æterna, sed aspiras ad excellentem gradum in ipsa vita æterna: *Vade, vende omnia.*

Præterea, si hoc esset præceptum, certè esset præceptum charitatis, at nō est; nam charitas non requirit nisi vt diligamus proximum, sicut nos ipsos; ergo non requirit, vt demus omnia nostra proximis, & nobis nihil seruemus, sed satisfacimus ei præcepto, si partim demus, partim retineamus. Quod autem dare omnia, mereatur in signum præmiū, patet ex illis verbis: *Et habebis thesaurum in cælo.* Sed occurrunt quinque expositiones refellendæ.

PRIMA est S. Hieronymi & Bedæ in hunc locū, vbi docent, iuuenem istum non voto discentis, sed animo tentantis ad Dominum accessisse. Ex quo posset aliquis colligere, Dominum quoque non serio respondisse, sed ironicè. Refellit Chrysostomus hanc sententiam. PRIMO, quia nullus Euangelista hunc adolescentē reprehendit, cum tres hæc historiā scribant, nimirū Mattheus c. 19. Marcus c. 10. Lucas c. 18. SECUNDO, quia Dominus lenissimè cū eo locutus est, cū alioqui tentatores aliter excipere soleat. TERTIO, quia nō abiisset tristis audito verbo Do-

mini, nisi reuera serio perfectionem desiderasset.

Adde, quod Dominus *intuitus eum, dilexit illum*, vt ait Marcus, Dominus autem non diligit hypocritas; ergo B. Hieronymus memoria lapsus est; existimauit enim hunc iuuenem eundem esse cum illo Pharisæo tentatore, de quo Marc. 14. nam hunc locum Marci allegat, cum tamen Marcus distinguat vnum ab altero, vt patet ex cap. 10. & 14. quare Hieronymus q. 1. ad Hedibiam, & libro contra Vigilantium hunc locum expendens, longè aliter exponit. Similiter memoria lapsus est Eralmus, qui in annotatione ad hunc locum scribit, à Chrysolomo hunc adolescentem tãquam tentatorem accusari, cum è contrario potius Chrysolomus eum defendat. Beda quoque in Commentario ad cap. 10. Marci, apertè mutat sententiam, ac docet falli eos, qui putant, hunc adolescentem animo tentantis accessisse.

Altera expositio est Ioannis Caluini lib. 4. Instit. cap. 13. §. 13. qui primo demonstrat, Dominum non potuisse cõstituerè perfectionem in vendendis omnibus rebus, cum Apostolus 1. Cor. 13. dicat: *si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem nõ habeam, nihil mihi prodest*. Et ad Coloss. 3. dicat, charitatem esse vinculũ perfectionis. Deinde explicat ipse locum hunc, ac dicit, adolescentem illum, qui dixerat: *Omnia hæc seruaui à iuuentute mea*, mentitum fuisse, & ideo Christum ei dixisse. *Vade, vende omnia quæ habes*, non vt eum ad hoc faciendum hortaretur, sed vt proposito illi mandato, quod implere non posset disceret, se esse mentitum; quomodo si iactanti se scire omnia, diceremus; Explicat igitur nobis, quot sint stellæ in cælo, vel grana arenæ in littore maris; quod autem ille iuuenis non seruaerit omnia mandata, probat Caluinus, quia vnum ex mandatis est, diligere Deum ex toto corde: qui autem diligit ex toto corde, paratus est omnia dimittere propter Deum; nec efficitur tristis, si ei dicatur à Deo, vt dimittat omnia, iste autem iuuenis, audito Christi verbo, tristis effectus est.

Eadem est expositio Petri Martyris in libro de cœlibatu & votis, vbi addit etiam hoc argumentum; Dominus ait: *Si vis esse perfectus, vende omnia, &c.* At perfectio omnibus imperatur, Mat. 5. *Estote perfecti*; igitur nõ consilium, sed præceptum fuit huic adolescenti, vende omnia.

At errare Petrum Martyrem & Caluinum, probatur. PRIMO ex cap. 10. Marc. vbi legimus: *Dominus autem intuitus eum, dilexit eum*. Dominus autem non diligit mendaces, igitur credibile est, eum vera dixisse. Neque argumentum Caluini concludit; nam qui diligit ex toto corde, non tenetur facere omnia, quæ Deus consulit, sed solum quæ præcipit; hic autem Dominum non præcipere, sed consulere, iam probatum est: & rursus probari potest; nam Dominus non absolutè dixit: *Vende omnia*, sed sub conditione: *si vis perfectus esse*.

At, inquit, tenebatur esse perfectus, cum sit præceptum: *Perfecti estote*, Matth. 5. igitur tenebatur etiam vendere omnia: sed contra, nam in primis iam supra ostendimus, perfectionem hoc loco positam non esse præcepti, cum distingatur ab obseruatione legis, de qua dictum est: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*.

Neque obstat illud Mat. 5. *Estote perfecti*; nam varia sunt genera perfectionis, vt diximus supra cap. 2. quædam enim est perfectio necessaria ad salutem, quæ consistit in plena obseruatione mandatorum; quædam est perfectio maior, quæ necessaria est non ad salutem simpliciter, sed ad excellentiorem gradum gloriæ in Regno cœlorum, & hæc consistit in

obseruatione consiliorum; de priore igitur perfectione loquitur Dominus Matth. 5. de posteriore hoc loco; id quod rursus hoc modo probatur; nam si hæc perfectio esset præcepti, certè tenerentur omnes Christiani vendere omnia sua, nam ad præcepta omnia omnes tenentur.

RESPONDET Martyr; hoc præceptum vendendi omnia, datum esse solũ huic adolescenti, & proinde, illi fuisse necessarium ad perfectionem, nõ autem alijs; ille enim est perfectus, qui Deo iubenti obedit.

At Contra: sicut cum Dominus ait: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*; indicauit seruare madata, esse medium ad vitam æternam omnibus hominibus. Sic etiam cum ait: *Si vis esse perfectus, vade omnia*; indicauit, vendere omnia, esse medium ad perfectionem omnibus hominibus, & non solum illi adolescenti. Præterea, idem probamus ex testimonijs veterum sanctorum Patrum, qui docent, Dominum hoc loco non imperasse, sed tantum hortatum esse, & consuluisse, tanquam perfectionem, vendere omnia, & dare pauperibus.

Ambrosius libro de viduis, vltra mediũ: *Ut intelligas*, inquit, *distantiã præcepti, at que cõsilij, illũ recorderis, cui in Euangelio ante præscribitur, ne homicidium faciat, ne adulteriũ admittat, ne falsũ testimoniũ dicat; præceptum enim ibi est, vbi est pœna peccati: at verò cum se præcepta legis memorasset implensse, cõsiliũ ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominum, hæc enim non pro præcepto dantur, sed pro consilio deferuntur.*

Hieronymus lib. contra Vigilantium: *Quod autem asseris, eos melius facere, qui vtuntur rebus suis & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus diuidunt, quam eos qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur, nõ à me, sed à Domino respondebitur: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: ad eum loquitur, qui vult esse perfectus, qui cum Apostolis patrem, & nauiculam & rete dimittit: iste quem tu laudas, secundus & tertius gradus est, quem & nos recipimus, dummodo sciamus, prima secundis & tertijs præferenda.*

Augustinus epist. 89. quæst. 4. *Viderit*, inquit, *ille iuuenis quem admodum ille legis mandata seruaerit, veruntamen magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit; ibi enim dixit, Si vis venire ad vitam, serua madata; hic autè, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c.* Chrysolomus in hunc locũ: *Ut alliciatur*, inquit, *ingentem ei mercedem futuram ostendit, & voluntati eius omnia relinquit.*

Idem probatur ex verbis sequentibus, nam cum Petrus vidisset adolescentẽ audito hoc cõsilio abijisse tristè, dixit Domino: *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis?* quasi diceret, *Ecce nos fecimus, quod iste iuuenis facere noluit, quid ergo nobis dabis?* cui interrogatori, si vera est Martyris & Caluini sententia, Dominus respondere debuit, *Nihil vobis dabo, nam soli illi iuueni, & illi nõ serio loquutus sum, sed solũ ea dixi, vt iuuenis ille intelligeret, se fuisse mentitum. At nõ ita respondit, sed ait: Amè dico vobis, quod vos qui sequuti estis me in regeneratione, &c.* Et ne putemus solis Apostolis hæc promitti, audiamus Augustinum epist. 89. q. 4. hunc locum exponentem: *Qui, inquit, illius perfectionis de vendendis rebus suis consilium tam grande tamque præclarũ non receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus esurientem Christum pauperunt, non sedebũt quidem cũ Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicandi.*

Ad argumentum Caluini ex Apostolo respondeo desertionem omnium rerum posse dupliciter considerari; vno modo secundum se, altero modo vt est

actus imperatus dilectionis. PRIMO modo, desertio omnium rerum non est perfectio, sed tamen est instrumentum ad perfectionem, & sic possumus exponere verba Domini: *Si vis perfectus esse, vende omnia*, id est, sume hoc instrumentum & acquiesce perfectionem; quia tamen hæc desertio rerum, si absque charitate sit, non saluat hominem, ideo dicitur non prodesse, ab Apostolo, 1. Corint. 13. SECUNDO modo desertio ipsa potest dici perfectio siue opus perfectionis, quia includit gradum quandam eximium charitatis, & de hac etiam potest intelligi verbum Domini, ut sensus sit, *Si vis esse perfectus, vende omnia*: nam hinc apparebit te habere perfectam charitatem.

TERTIA expositio est Pelagianorum; qui illud; *Si vis esse perfectus*, explicabant, *Si vis ut tibi nihil desit ad consequendam salutem*: ille enim est perfectus, cui nihil desit, & hoc probabant ex illis verbis Domini Marc. 10. *Vnum tibi desit*. Et ex verbis adolescentis Matt. 19. *Quid adhuc mihi desit?* quasi diceret, seruaui ista præcepta Decalogi à Mose tradita: num aliquid aliud faciendum est: cui respondit Dominus Marc. 10. *Vnum tibi desit, vade, vende omnia, &c.*

At falsam esse hanc expositionem, docet Augustinus epist. 89. q. 4. ex illis verbis 1. Tim. 6. *Diuitibus huius sæculi præcipe, nõ superbè sapere, nec sperare incerto diuitiarum, sed in Deo vino: bene faciant diuites, sint in operibus bonis, facillè tribuant, &c.* Puto, inquit Augustinus, quod ista præcipiens, diuites instruebat, nõ falleret Apostolus, qui non ait: *Præcipe diuitibus huius mundi, ut vendant omnia quæ habent, dent pauperibus, & sequantur Dominum, sed non superbè sapere, &c.*

Cum ergo Dominus ait: *Si vis perfectus esse, nõ loquitur de perfectione necessaria ad salutem, sed de alia quadam maiore, & cum ait: Vnum tibi desit, non vult dicere ad salutem consequendam, sed ad perfectionem istam maiorem; & similiter ille iuuenis dicens: Quid adhuc mihi desit?* non intelligit ad salutem simpliciter assequendam: iam enim audierat responsum: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, sed intelligit ad salutem facilius, & perfectius assequendam, quasi dicat: Possẽ adhuc facere vtile ad vitam æternam? quod si quis admittere velit iuuenem petiisse, an aliquid sibi deesset simpliciter ad salutem, dicere poterit à Domino fuisse responsum, nihil ei deesse ad salutem, nõ enim Dominus ait: *Vnum tibi desit, vende omnia, sed: Si vis perfectus esse, vnum tibi desit*: ut patet ex verbis Matthæi, & Marci simul iunctis, quasi dicat: Nihil tibi desit ad salutem simpliciter assequendam, sed, si vis perfectus esse, vnum tibi desit, &c.

QUARTA expositio est Gulielmi de sancto Amore, contra quem scribit B. Thomas opusc. 19. qui dicebat verba ista Domini debere intelligi secundum animi præparationem, & verum præceptum continere, sicut illa Matt. 5. *Si quis te percusserit in vnâ maxillam, præbe illi & alteram*: quod præceptum est, sed intelligitur in animi præparatione, ut Augustinus exponit in epist. 5. ad Marcellinum. Eodem modo videtur intelligere hunc locum Melanchthon in locis communibus, cap. de paupertate.

At hæc quoque falsa expositio est, nam exempla Domini, & Sanctorum sunt optima commentaria Scripturarum; videmus autem Dominum, cum fuit in maxilla percussus, Ioan. 18. non vertisse alteram, sed dixisse: *Cur me cadis?* Et similiter Apostolum, cum esset in maxilla percussus, Act. 23. non vertisse alteram, sed dixisse: *Percuierit te Deus paries dealbare.* Ex quibus exemplis euidenter colligit Augustinus in epist. 5. illud esse præceptum, sed intelligi in præparatione animi. At verò consilium de relinquendis

A omnibus rebus, Dominus, & Apostoli, & Sancti plurimi non in præparatione animi retinuerunt, sed re ipsa & factis impleuerunt, Luc. 9. de se Dominus ait: *Vulpes foveas habet, & volucres celi nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Et Matt. 19. Apostoli dicunt: *Eccene nos reliquimus omnia & sequimur te.* Et de S. Anton. scribit Athanasius quod cum audisset in Ecclesia legi hoc Euangelium: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia*, eum mox à Deo edoctum de vero sensu eorum verborum, omnia vendidisse & dedisse pauperibus. Ex quo apparet de reali desertione omnium facultatum hunc locum esse intelligendum.

B Præterea illud præceptum de maxilla præbenda percussori, non potest impleri re ipsa sine damno proximi, & offensione Dei, & ideo intelligimus, præcipi solum patiẽtiam, non autem ut re ipsa offeramus alteram maxillam. At vendere omnia & dare pauperibus sine vilius damno fieri potest; nemini enim facit iniuriã, qui res suas donat pauperibus, idcirco intelligimus hoc consilium re ipsa implendum.

C QUINTA expositio falsa, est Osiandri, qui, ut refert Alphonfus Viruefius Philippica 20. admisit hoc esse verè consilium Euangelicũ, sed non esse datum nisi iuueni illi, cum quo Christus loquebatur.

At Contra, nam in primis non dixit Christus illa verba adolescenti quomodocunque, sed cum conditione, si vellet esse perfectus, ergo consilium illi datum, omnibus fidelibus qui volunt esse perfecti, datur, iuxta illud Mar. 13. *Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Præterea quæ Christus dixit alicui ut Principi accipiuntur dicta omnibus Principibus ut: *Pasce oves meas.* Ioan. 21. ergo etiam quæ dixit vni ut priuatæ personæ, intelliguntur dicta omnibus priuatæ personis. Præterea quod Christus hæc dixerit omnibus, patet ex intelligentia Apostolorum, qui hæc sibi etiam dicta crediderunt, dicentes; *Eccene nos reliquimus omnia.* Et ex approbatione Domini dicentis: *Amen dico vobis, quod vos qui sequimini estis, &c.* Ad hæc, ut supra diximus, simillimæ sententiæ sunt, & ab eodem, atque eidem dicta: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Et: *Si vis perfectus esse, vende omnia, &c.* At prior dicta est omnibus, cur non etiam posterior? Denique S. Antonius teste B. Athanasio, & S. Franciscus teste B. Bonauentura sibi dictum putauerunt: *Si vis perfectus esse, vende omnia.* Quod idem pluribus alijs testibus probare possemus: Non igitur soli illi iuueni datum est consilium hoc.

D SEXTVM testimonium est ibidem de obediẽtia, vbi Dominus ait: *Et sequere me*; nã quod hæc sequela sit consilium, patet, quia dicitur ei soli; Qui vult esse perfectus, & cui dictum est: *Vende omnia quæ habes.* Quod autem illo: *sequere me*, significetur obediẽtia, probatur dupliciter. PRIMO, quia sequi Christum est imitari Christũ; Christus autem factus est obediens vsque ad mortem, Philipp. 2. SECUNDO, quia Matt. 16. explicat ipse Christus quid sit sequi se dicens: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me.* Quod vltimum, est explicatio superiorum, ut sensus sit, qui vult post me venire, id est, me sequi, abneget se, & tollat crucem suam, & sic sequetur me; porro abnegare se, nihil est aliud quã vale dicere suo iudicio, & suis affectibus, & accommodare se alterius iudicio, & voluntati.

E Dicit aliquis; Abnegare se, est quidem obedire, sed hoc loco agitur de obediẽtia, quæ necessariò debetur Deo, non quæ spõte exhibetur homini, sequitur enim, qui amat animam suam, perdet eam.

RESPONDEO, hoc loco agi de obediẽtia, quæ necessario debetur Deo; tamen hinc deduci etiam

consilium religiosa obedientiæ; nam hinc habemus sequi Christum, esse abnegare seipsum, id est, alterius voluntati seipsum subijcere; habemus autem ex alijs locis duplicem esse Christi sequelam, vnam communem, & necessariam omnibus fidelibus, de qua hic agitur, id est, Matt. 16. & Luc. 9. & rursus aliam quæ solis ijs consultitur, qui volunt esse perfecti, de qua agitur Matt. 19. & Luc. 18. ergo necesse est duplicem esse abnegationem sui, id est, obedientiam, vnam communem & necessariam omnibus, quæ consistit in obediendo in ijs rebus tantum, quæ sunt necessariæ ad salutem; alteram maiorem, & vniuersaliorem, quæ consistit in obediendo in omnibus rebus, etiam non necessarijs, modo peccata non sint; qualis obedientia laudatur in Rechabitis Hierem. 35. qui obediunt patri suo in ijs, in quibus non tenebantur.

SEPTIMUM testimonium est I. Cor. 7. vbi multis modis proponitur consilium continentiam. *Bonum est, inquit Paulus, mulierem non tangere.* Item: *Bonum est homini sic esse.* Item: *Solutus es ab vxore, noli querere vxorem.* Item: *Dico autem innuptis, & viduis, bonum est, si sic permanserint: sicut & ego.* Item: *Volo omnes vos esse sicut me ipsum, id est, continentem, sic enim omnes veteres exponunt.* Item: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus à Domino, ut sim fidelis.* Vbi indicat Apostolus consilium hoc non esse humanum, sed diuinum, dicit enim, se consiliū dare, non vt hominem politicum, sed vt fidelem ministrum Dei. Item: *Qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit, & qui non iungit, melius facit.* Denique de vidua: *Cui vult nubat, tantum in Domino, beatorum autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium, puto autem, quod & ego spiritum Dei habeam.* Vbi rursus vides tribui consilium hoc Spiritui sancto.

Ad hæc loca respondent aduersarij tripliciter. PRIMA solutio est Lutheri in epichalamio, vbi dicit, Apostolum hoc loco non consulere, sed dissuadere continentiam; & probat ex eo, quod Apostolus in hoc capite laudationi continentiam admiscet necessitatem matrimonij, nam postquam dixit: *Bonum est homini mulierem non tangere,* statim subiungit, *Propter fornicationem autem vnusquisque vxorē suam habeat;* quasi vellet dicere, ego quidem vellem hortari ad continentiam, quæ sane præclarum quiddam est, tamen non sinit me hoc facere periculum fornicandi. Idem fere docet Caluinus in commentario huius loci; ait enim, similem esse Pauli sententiam: *Bonum esse homini mulierem non tangere:* huic sententiæ, bonum esset homini non comedere, neque bibere, si fieri posset; sed quia non potest fieri sine miraculo, ideo vnusquisque comedat, & bibat.

At Contra; nam in primis verba Pauli apertissima sunt; non enim dicit, bonum esset, sed: *Bonum est,* non ait, consilium dare vellem, sed: *Consilium do, &c.* Deinde Patres omnes sic exponunt. Vide Chrysostomum & alios in hunc locum. Ambrosium libro de viduis prope finem. Hieronymum lib. 1. in Iouinianum, & Augustinum libro de sancta virginitate cap. 13. & sequentibus. Ex quibus Augustinus, quasi præuidisset, vnum ex suis Augustinianis apostatis dicturum, Apostolum hoc loco hortari ad nuptias, & deterere à continentia, disertè scripsit contrarium, sic enim ait, cap. 16. *Hoc modo, inquit, exhortatur ad virginitatem, continentiamque perpetuam, vt aliquantulum à nuptijs etiam detereret.*

Præterea, si ita est difficile continere, vt isti dicunt, & exemplo ostendunt, cum nulli apud eos contineant: certè Paulus ineptissimus fuit, qui rem im-

possibilem tantoperè laudauit; & patebit absurditas huius rei, si quis applicet omnia verba Pauli ad exemplum Caluini. Nonne enim ridiculus fuisset Apostolus, si dixisset, bonum est non comedere? Item, cares cibo, noli querere cibum. Item, de non comedendo præceptum Domini non habeo, consilium autem do, vt nemo comedat. Item, qui comedit, bene facit; qui non comedit, melius facit. Item, non peccat qui comedit, quod vult, facit, beatorum erit, si non comederit. Non igitur de re impossibili loquitur Paulus.

Per illud autem: *Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat,* non monet Apostolus, vt vnusquisque, cui inest aliquod periculum fornicandi, vxorem ducat: nam tunc omnes omnino deberent vxorem ducere, nullo excepto, cum tamen Lutherus ipse excipiat eos, qui habent donum continentiam; nam etiam illis inest periculum fornicandi, cum possint donum illud amittere, & vinci aliquando à tentatione, sed monet, vt qui vxorem duxerunt, illam retineant, & quicumque est fornicaturus, vxorem potius ducat, sicut infra dicit: *Qui non se continet, nubat.*

Altera expositio est Petri Martyris in hunc locum vbi opponit his verbis Pauli: *Bonum est homini mulierem non tangere,* id est, sine vxore esse, illa verba Dei Genes. 2. *Non est bonum, hominem esse solū,* id est, non est bonum, hominem sine vxore esse; & quia non debet pugnare Paulus cum Deo, dicit, Paulum loqui solum de illis, qui certi sunt, se habere continentiam donum, Deum autem, de omnibus illis, qui hoc dono carent. Et quoniam rarissimi, aut nulli sunt, qui certo sciant, se habere hoc donum, inde vult inferre, bonum esse, vt omnes ducant vxores.

At vtrinque errat; nam quod Deus non loquatur de ijs, qui hoc dono carent, patet; nam ea verba loquutus est Deus ante peccatum Adæ, quo tempore Adam sine vlllo dubio carebat mala concupiscentia, & habebat cum cæteris virtutibus etiam donum continentiam, ita vt posset continere, si opus esset.

Quod autem Paulus non loquatur de ijs solū, qui habent donum continentiam, sed absolute pronunciet, bonum esse viro mulierem non tangere, patet etiam; nam etsi non omnes habent hoc donum, tamen omnes possunt habere, si à Deo illud petant, & proinde omnibus potest continere Pauli consilium. nam si ita hoc donum esset à Deo, vt nullo modo esset in nostra potestate continere, & non continere, sicut non est in nostra potestate prophetare, quod exemplum affert Caluinus in commentario huius capitis, absurdè Paulus diceret: *Consilium autem do, Et: Quod vult, faciat;* non enim vlla est consultatio aut electio de eo, quod non est in nostra potestate. Quis enim, nisi stultus, consultaret, an vellet prophetare, vel non prophetare?

Item, idem B. Paulus ibidem dicit, etiam continentiam coniugalem esse donum Dei, & non dari omnibus: *Vnusquisque, inquit, donum suum habet ex Deo, vnus quidem sic, alius autem sic.* Peto igitur, qui non habet donum continentiam coniugalis, quid ageret; num licebit ei fornicari? Respondebunt, non licere fornicari, quia etsi non habet donum continentiam, tamen habebit, si à Deo petat. Idem ego dicam de continentia virginali. Verba igitur Dei & Pauli aliter concordanda sunt, Deus loquitur de bono speciei, Paulus de bono indiuidui. Item, Deus loquitur pro eo tempore, quo mundus erat vacuus, Paulus pro eo, quo mundus est plenus. Denique, Deus loquitur de bono, quod refertur ad vitā temporalem, Paulus autem de bono, quod refertur ad

vitam aeternam, ut iam probabimus.

Est ergo TERTIA solutio, quod Paulus siue suadeat continentiam, siue non, solum illam laudet tanquam utilem ad aliud, non autem ut per se Deo gratam & meritariam; hanc autem utilitatem non eodem modo exponunt; Nam Lutherus in Epithalamio non agnoscit aliam utilitatem, quam temporalem, quia nimirum liberat à curis, & afflictionibus multis, quæ necessario sunt annexæ matrimonio: Vult, inquit, S. Paulus hoc verbū spiritualiter intelligi, ubi ait, bonū est homini, mulierem non tangere, & hoc bonum nō sit dētū de merito corā Deo, sicut hactenus textus ille etiam à S. Hieronymo est expositus, sed dictum est, de temporali bono, commodo, & quiete in hac vita, quibus homo castus antecellit coniugatos, siquidem is, qui sine cōiugio castē viuit, ab his molestiis, & tribulationibus, quæ in matrimoniali statu sunt, liber est.

At Melanchthon in locis, cap. De castitate, Martyr in hunc locum Apostoli, & alij non solum hanc utilitatem temporalem agnoscunt, sed etiam aliquam spiritualem, quod nimirum qui vxore carent, expeditiores sunt ad orandum, prædicandum, &c. Nos autem præter has duas agnoscimus tertiam, nimirum ad placendum Deo, & præmia maxima promerenda. Et quidem ad refellendum Lutherum sufficere deberet, quod idem omnino senserat Iouinianus, quem his verbis refellit Augustinus, libro de sancta virginitate, cap. 13. Vnde, inquit, mirabiliter desipiunt, qui putant huius continentiae bonum nō esse necessarium propter regnum cælorum, sed propter præsens sæculum, quod scilicet coniugia terrenis curis pluribus, atque arctioribus distenduntur, quam molestia virgines, & continentēs carent, &c.

At, inquit, Apostolus dicit: Arbitror, hoc bonum esse propter præsentem necessitatem. Et infra: Tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi.

RESPONDEO, illud Propter præsentem; vel, ut nos legimus instantem necessitatem, non significare propter præsentēs molestias fugiendas, sed propter temporis breuitatem, quia Dominus prope est, & dies illi propinquant; de quibus dicitur: *Vae pregnantibus, & nutricibus.* Matt. 24. ut exponit Hieronymus, libro contra Heluidiū, lib. 1. contra Iouinianū, & in epist. ad Eustochium de virginitate, & patet ex Apostolo hoc loco, qui quasi explicans, quid sit præsens necessitas, ait: *Tempus breue est.* Et rursus: *Præterit enim figura huius mundi.* Illud autem: *Tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi,* intelligitur quidem de afflictione temporali, quam patiuntur coniugati sed nō ad eam solam fugiendam, docet B. Paulus bonam esse continentiam: Immo, ut pulchrè exponit Hieronymus, lib. 1. contra Iouinianum, ne quis putaret, coniugatos esse quidem inferiores virginibus quantum ad spiritualia, sed tamen esse feliciores quantum ad carnalia, ideo addit, eos etiam miseros esse quoad carnalia, & propterea nullam esse causam ambigendi; sit ne melius continere, an nubere.

Iam verò contra Philippum, & Martyrem, sunt in hoc ipso capite duo vel tria loca. Primum est: *Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta, & corpore, & spiritu.* Vbi Apostolus dicit, virginitatē esse sanctitatem corporis, & spiritus, & per eā nos placere Deo; sensus enim est, sicut mulier cōiugata cogitat, quomodo se pulchrā conseruet, ut sic placeat viro suo, sic virgo cogitat, quomodo seruet corporis integritatē, & sanctitatē, ut per eā placeat Deo. Hieronymus lib. 1. contra Iouin. hoc exponens: *Ille, inquit, virginitas hostia Christi est: cuius nec mentē cogitatio; nec carnē libido maculauit.* Vbi vides virginitatē hostiā Dei nominari, pro-

A inde rem esse, quia colitur Deus, & quæ placet Deo. SECUNDVS est: *Non ut laqueum vobis iniiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Domini obsecrandi.* Vbi Apostolus dicit, continentiam per se honestam, ac decoram esse, & proinde Deo charam, & simul utilem ad aliud, id est, ad orandum sine intermissione.

TERTIVS est: *Beatior autē erit, si sic permāserit,* id est, ut exponit Ambrosius, dignior in futuro sæculo.

Accedat VLTIMO Augustinus lib. de sancta virginitate, c. 14. ubi sic ait: *Quoniam aedeunda est vita aeterna, in qua est quedā egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequende non satis est liberatum esse à peccato, nisi ipsi liberatori voueatur aliquid, quod non sit criminis non vouisse ac reddidisse sit laudis, ideo ait Apostolus; Consilium autem do.*

OCTAVVM testimonium est, 1. Cor. 9. quo toto capite Paulus conatur ostendere, se plus fecisse, quā sibi esset præceptū, & propterea singularē gloriam apud Deum meruisse; nam cum Dominus ordinasset ijs, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere, Paulus maluit gratis Euangelium prædicare, & sic facere opus supererogationis: *Melius, inquit, est mihi mori, quā ut gloriam meā quis euacuet. Nam etsi Euangelizauero, non est mihi gloria; necessitas enim mihi incumbit: Vae enim mihi est, si non Euangelizauero. Quæ est ergo merces mea? ut Euangelium prædicans, sine sumptu ponam Euangelium.*

C RESPONDET Petrus Martyr in commentario huius loci, Paulum non loqui de opere supererogationis; sed de opere debito coram Deo, licet non debito secundum iudicium hominum, & ideo etiam nomine gloriæ vult intelligi gloriationem coram hominibus, non coram Dei tribunali. Et probat tripliciter. PRIMO, quia Paulus ait: *Melius est mihi mori, quā ut gloriam meam quis euacuet.* At pro opere non necessario, quale est supererogationis, nemo debet mortem subire, sed solum pro necessario, ergo loquitur de opere necessario coram Deo; ex quo tamen sequitur gloriatio coram hominibus, qui illud opus iudicare possunt non necessarium.

D SECUNDO, quia Paulus desperat de mercede, nisi hoc opus faciat, ait enim: *Etsi Euangelizauero, nō est mihi gloria,* id est, si prædicauero accipiendo sumptus à populo, nihil lucrabor, vnde sequitur: *Quæ est ergo merces mea? Vt Euangelium prædicans sine sumptu ponam Euangelium;* ergo loquitur de opere debito, quod nisi fiat, perditur tota merces.

TERTIO, quia dicit, ut nō abutar potestate mea, & ne quod offendiculum ponam Euangelio Christi; At abuti potestate, & offendiculum ponere Euangelio, peccatum est. Itaque concludit Martyr, Apostolum Paulum grauiter peccaturum fuisse, si accepisset sumptus à populo, quia hoc modo impediuisset cursum Euangelij.

E In hac explicatione duo sunt errores Martyris. PRIMVS, quod per gloriam, quā sibi tribuit Paulus, intelligit gloriationem coram hominibus, non coram Deo; nam in primis B. Augustinus libro de opere Monachorum c. 10. contrarium scribit his verbis: *Bonum est magis mihi mori, quā ut gloriam meam quis euacuet. Quam gloriam? nisi quam habere voluit apud Deum in Christo:* hæc Augustinus. ubi vide, quā aperte Martyri contradicat. Deinde verba Pauli aperte ostendunt, eum loqui de gloria apud Deum, id est de merito cuiusdam excellentis gloriæ, quam expectabat opere isto supererogationis; nam infra, id quod vocauit gloriam, vocat mercedem. *Quæ est ergo merces mea? &c.* At certè nō expectabat Paulus

mercedem ab hominibus, sed à Deo. Denique si Paulus gloriaretur coram hominibus quasi de opere indebito, quod tamen reuera coram Deo debitum esset, falso gloriaretur. quod quis dicat, nisi forte aliquis Petrus Pseudomartyr?

SECUNDVS error est, quod dicat Paulū peccaturū fuisse, si accepisset sumptus à populo, & proinde opus eius fuisse debitum, non supererogationis; nam in primis Paulus in toto isto capite nihil aliud agit, quam vt probet, sibi licuisse viuere ex populi sumptibus, id enim probat. Primo, exemplo aliorū Apostolorum. Secundo, exemplis militum, Pastorum, Agricoliarum. Tertio, ex lege Mosis. Quarto, ex Christi ordinatione. Quinto, ex ipsa natura.

Præterea ita exposuerunt omnes Patres, Chrysostomus in hunc locum: *Quæ, inquit, supra præceptum sunt, multam secundum hoc dictum, mercedē consequuntur; quæ autem sub præcepto continentur, nō itidem.* Ambrosius bis repetit Paulum sibi licita illicita fecisse. Augustinus lib. de opere Monachorum, c. 5. *Audiuertat, inquit, stabularius, ad quem vulneratus ille perductus est, si quid amplius erogaueris, in redeundo reddā tibi; amplius ergo erogabat Paulus, qui suis, vt ipse testatur, sumptibus militabat.* Denique Apostoli cæteri sumptus à populis accipiebant, vt hic Paulus dicit, nec est verisimile eōs peccasse, ergo nec Paulus peccasset accipiendo.

RESPONDET Martyr, non esse eandem rationem Pauli, & aliorum; nam alij non habuerūt Pseudoapostolos æmulos, vt habuit Paulus. At hoc nihil valet; nam alioqui nō rectè probaret exēplo aliorum Apostolorū B. Paulus se potuisse ali à populo. Responderi enim potuisset, non esse eandem rationem aliorū Apostolorum, & suam. Deinde Paulus nō abstinit ab accipiēdis sumptibus propter Pseudoapostolos, sed ne grauaret populos, vt ipse dicit, 1. Theff. 2. & 2. Theff. 3. Immo propter Pseudoapostolos debuisset potius accipere sumptus. Illi enim de hoc Paulum accusabāt, vt Caietanus bene animaduertit, quod Paulus non videretur verus Apostolus, cum non viueret more aliorum Apostolorum; quocirca ille in toto isto capite probat, se esse verum Apostolum, & se posse accipere sumptus si velit.

AD PRIMVM argumētum dico, falsum esse, non licere mori pro opere supererogationis; quot enim sacrę virgines occise sunt, quia nuptias recusauerūt?

AD SECVDVM respondet Anselmus in hunc locum Paulum desperare de gloria, si solum Euāgelizet propter alimenta temporalia. possumus secundo & melius dicere, Paulū cū ait: *Si Euāgelizauero non est mihi gloria, &c.* nō desperare de gloria simpliciter, sed de gloria quadam singulari, quæ debetur operi supererogationis, vt exponit Chrysostomus.

AD TERTIVM dico cum Chrysostomo hom. 8. de penitētia, & cum Oecumenio & Theophylacto in hunc locum, Paulum accepisse nomen abusus pro vehemēti vsu; voluit enim dicere, ne quantum possum, vtar potestate mea. Neque est hoc nouum; nam alij etiam auctores tum sacri tum profani vtuntur hac voce in bonam partem. Tria enim significat vox *αβουτο* & Latine abutor. Primo, vti re aliqua contra eius institutionem, & hoc malum est. Secundo, vti præter institutionem, & hoc non est malum; vnde est figura *αβουτο*. S. Paulinus epist. 11. ad Seuerum: *Itaque, inquit, prompto filij Imperatoris assensu mater Augusta patefactis ad opera sancta thesauris toto abusa sisco est.* Tertio, vt simpliciter, vt apud Platonem epist. 8. & alios auctores.

Quod autem ait: *Ne quod offendiculum ponā*, dico, ibi offendiculum non significare scandalum, sed in-

ruptionem, est enim Græcè *ενοχλιον*. metuebat enim Paulus, vt aliqui auariores, ne deberent alere concionatores, ab Euāgelio retardarentur; hic autem metus poterat communis esse Paulo cum cæteris Apostolis, qui tamen hoc non obstante, sumptus à populo capiebant. Ex quo intelligimus, non fuisse peccatum accipere sumptus à populo, etiam si inde sequeretur aliqua retardatio cursus Euāgelij; nam illa retardatio non oriebatur culpa Apostolorum, qui vtebantur iure suo, sed culpa auditorum: tamen B. Paulus maluit pati famem, & laborem, quam vt vlllo modo Euāgelij cursus retardaretur.

Adde postremo, quod si illa verba: *Vt nō abutar potestate mea*, & illa: *Ne offendiculum ponam*, significarēt Paulum peccaturum fuisse, si à populo sumptus accepisset, sequeretur, eum nō potuisse apud homines gloriari tanquam de opere indebito; nam si ipse dicit, se debuisset illud facere, idque hominibus dicit, quomodo gloriatur, se fecisse opus indebitum? ergo Petrus Martyr secum ipse pugnat, dum docet, Paulum gloriari apud homines de opere indebito; & tamen inducit eundem Paulum dicentem, se debuisset illud opus facere, & peccaturum, nisi fecisset.

NONVM testimoniū est Apoc. 14. vbi legimus: *Nemo poterat dicere canticum, nisi illa centū quadraginta quatuor millia; hi sunt qui cū mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt & sequuntur Agnū, quocumque ierit.* Ex quo testimonio apparet, singulare præmium habere virgines, quando quidem canunt canticum, quod nulli alij Beatorum canere possunt.

RESPONDENT Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. ca. 4. col. 454. hunc locum debere intelligi mysticè de ijs, qui non sunt maculati idololatria, quæ vocatur fornicatio Babylonis, meretricis magna.

At Contra; nam in primis Ioannes indicat paucos quosdam fuisse istos virgines, qui soli canticum illud dicere poterant, pauci enim sunt centum quadraginta quatuor millia, si cum illa turba magna Sāctorum comparentur, quæ præ multitudine numerari non poterat, quam idem Ioannes vidit Apocal. c. 7. At maior pars Sāctorum immunis fuit ab idololatria, vt notum est. Præterea Ioannes non diceret, cum mulieribus non sunt coinquinati, sed cum muliere, si intelligeret de fornicatione Babylonis.

Denique Patres de veris virginibus exponunt. Primarius, Beda, Oecumenius, & Anselmus in hunc locum; Hieronymus lib. contra Heluidium in fine, Greg. 3. parte pastorali, cap. 29. & sequentibus, qui inter cætera sic ait, c. 29. *Videbit vos cætera multitudo fidelium, quæ Agnū ad hoc sequi non valet: videbit nec inuidebit, & collatando vobis quod in se non habet, habebit in vobis; nam & illud canticum nouum, proprium vestrum, dicere non poterit, audire autem poterit, & delectari vestro tam excellenti bono, sed vos qui & dicetis, & audietis, quia & hoc quod dicetis, à vobis audietis, felicitius exultabit, incundiusque regnabit.* Hæc de Scripturis.

CAPVT X.

Idem asseritur exemplis.

SECUNDO, probatur exemplis primitiæ Ecclesiæ; Nam constat mox initio nascentis Ecclesiæ plurimos cœpisse colere continētiā, & vitam communem, rebus omnibus diuidentis, quod in testamēto veteri rarissimum fuerat. Nec potuit eius nouitatis alia esse causa nisi prædicatio Christi, & Apostolorum. Act. 4. legimus, quotquot erant possessores agrorum & domorum, ijs venditis, pretia attulisse ad pedes Apostolorum. vnde hoc? nisi quia audierant Dominum id consuluisse.

Porro continentiam tam multi certatim arripiebant, vt Act. 21. legamus, vnum Philippum quatuor filias habuisse, & omnes virgines fuisse, quas certe non ad tempus aliquod virgines credere debemus, sed perpetuo, & ex electione; refert enim id Lucas tanquam aliquid magnum, quod videlicet vni homini essent quatuor filia virgines. At quid magni est habere quatuor filias virgines, quæ vbi maturæ fuerint, nupturæ sint? Adde, quod Eusebius lib. 3. hist. cap. 30. ex Polycrate docet, filias Philippi in virginitate consensisse.

Præterea Philo Iudæus in libro de vita cōtemplatiua, testatur plurimos suo tempore, id est, initio Ecclesiæ, vitam communem & cælibem duxisse; ait enim talia hominum collegia fuisse in multis orbis terræ partibus, tam apud Græcos, quàm apud barbaros, sed præcipuè in Ægypto. Iustinus ex Græcis fermè antiquissimus in Apologia secunda ante medium ait, apud nullam gentem ita coli cælibatum, vt apud Christianos, vbi sunt plurimi vtriusque sexus vsque ad senectutem in virginitate permanentes; quod idem scribit Tertullianus antiquissimus Latinorum in Apologetico, cap. 9.

CAPVT XI.

Idem asseritur testimonijs Patrum.

TERTIO probatur ex clarissimis Patrum testimonijs, tum Græcorum, tum Latinorum, & quia testibus abundamus, omittam eos, quorum testimonia hæretici non recipiunt, vt Dionysium, & Ignatium, & similes.

Origenes in c. 15. ad Rom. *Ea, inquit, qua supra debitum facimus, non facimus ex præceptis. Verbi causa: Virginitas non ex debito soluitur, neque enim per præceptum expetitur, sed supra debitum offertur.*

Eusebius li. 1. Demon. Euang. ca. 8. *Quocirca, inquit, in Ecclesia Dei duo modi vine di instituti sunt. Alter quidem naturam nostram, & communem hominū vitæ rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens, & soli diuino cultui, ex immenso rerū celestium amore addictus, & talis quidem existit in Christianismo perfecte vite modus. Alter verò remissior atque humanior, hic & modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iuste militantibus que sint agenda describit, agros quoque & mercaturam adiuncta religione non negligit, & his quidem secundus pietatis attributus est gradus. Et quod vterque vitæ modus à Christo sit institutus, initio capitis aperte docuit.*

Athanasius in libro de humanitate Verbi, vltra medium: *Quis, inquit, hominum, vel post mortem, vel in vita auctor seruande virginitatis fuit? at non contra arbitratu est, eam virtutem præstari non posse? attamen Saluator noster, & omnium Rex Christus tantum valuit in huiusmodi præceptis, vt pueri nondum maturi legum disciplina, virginitatem, que supra leges est, profiteantur. Nota, vocari hic præcepta, non leges obligantes, sed institutiones, & doctrinam, alioqui pugnaret ipse secum, cum & præceptum vocat, & supra legem esse dicit.*

Basiliius in libro de virginitate, vltra medium: *Voluit enim Dominus, inquit, non præceptū esse ipsum virginitatis rectè factum, sed insigne anima virtutis studiosa ex propria ac libera potestate, id quod supra mandatum, & supra naturam est, à seipsa perpetrantis.*

Epiphanius hæref. 48. *Gaudet quidem, nimirum Ecclesia, his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt, virginitatem, exercere diligunt, verum vnas nuptias honorat, &c.*

A Ioannes Chrysostomus hom. 8. de pœnitentiâ: *Nequaquam, inquit, Dominū incuses, haud mandat impossibilia, multi & ipsa superant mandata. Et infra, postquam exempla posuit de continentia & paupertate, ait in persona Dei: Non cogo, non grauo, sed proficientem quidem coronabo; non proficientem non punio.*

Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum, vltra medium, *Quomodo, inquit, illud non animaduertis omnium sapientissime & ingeniosissime, atque ad virtutum arcem & verticem Christianos coarctans, quod in legibus nostris alia parendi necessitatem imponunt, nec sine periculo prætermitti possunt, alia nō necessitate constringunt sed in electione, & voluntate posita sunt, ac proinde hanc rationem habent, vt qui ea custodierint, honore, & premijs exornentur, qui autem minus ea expleuerint, nihil periculi pertimescant.*

B Iam ex Latinis Cyprianus libro de habitu virginum; prope finem: *Neque hoc iubet Dominus, inquit, sed hortatur, neque iugum necessitatis imponit, quando manet voluntatis arbitrium liberum: sed cum habitatioes multas apud Patrem suū esse dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat. Habitacula ista meliora vos petitis; carnis desideria castrantes, maioris gratia premium in celestibus obtinetis.*

Ambrosius libro de viduis, vltra mediū: *Qui præceptum, inquit, implerint, dicere possunt, Serui inuitiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Hoc virgo non dicit, non dicit ille, qui bona sua vendidit. Et infra: ideo ergo præceptum non datur, consilium datur: præceptum enim castitatis est, consilium integritatis.*

C Hieronymus li. 1. contra Iouinianū; *Proponit Agnohetes premium, inuitat ad cursum, tenet in manu virginitatis brauiū, ostendit purissimū fontem, & clamitat; Si quis sinit, veniat, & bibat, non dicit: Felicitas nolitis, bibendum vobis est, at que currendū; sed, Qui voluerit, qui potuerit currere at que potare, ille vincet, ille satiabitur, & ideo plus amat virgines Christus, quia sponte tribuit, quod sibi non fuerat imperatum, maiorisque gratia est offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris.*

Gregorius lib. 15. moral. c. 5. *Electi, inquit, non nunquam plus student agere, quàm eis dignatus est Dominus iubere: carnis enim virginitas nequaquam iussa est, sed tantum laudata: nam si illa iuberetur, nimirum coniugium iam culpa crederetur, & tamen multi virtute virginitatis pollent, vt videlicet plus impendant obsequio, quàm acceperunt præcepto. Hæc ille. Vide etiam tertia parte pastoralis cap. 28. & 29.*

D Augustinus lib. de sancta virginitate c. 30. loquens de præceptis & consilijs: *In illis, inquit, Dominus debuit imperat vobis, in his autem, si quid amplius supererogaueritis, in redeundo reddet vobis. Et ferm. 18. de verbis Apostoli: Ambierit, inquit, virgines illā maiorem pulchritudinē cordis sui tanquā dicerent: quid iubes? ne adulter e simus? hoc præcipis? amādo te plus facimus, quā præcipis. Et in Enchirid. cap. 121. *Quæcumque, inquit, mandat Deus, ex quibus vnum est; Non mæchaberis, & quæcumque non iubentur, sed speciali consilio monentur, ex quibus vnum est, Bonum est homini mulierem nō tangere, tunc rectè fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum, & proximum, & in hoc seculo, & in futuro. Ex his apparet, quanto mendacio Caluinus dicat, li. 4. Instit. cap. 13. §. 12. nulli veterum venisse in mentem, quod Christus aliquid consuluerit.**

CAPVT XII.

Idem confirmatur naturali ratione.

VLTIMO probatur ratione desumpta, tum ex corporibus naturalibus tum ex politicis Rebus publicis; Videmus enim in qualibet re naturali,

duplicem esse perfectionem: vnam necessariam ad esse, alteram ad bene esse: vnam, sine qua rei natura non est perfecta, alteram, sine qua non est ornata; homo si habeat animam & corpus, perfectus est, quod ad naturam attinet, etiam si alioqui deformis, & imperitus, atque improbus sit. At cum est elegans, politicus, formosus, doctus, probus, aliam quandam habet perfectionem: ergo eodem modo homo Christianus duplicem habere debet perfectionem: vnam necessariam ad esse, id est, per quam sit verè filius Dei, & hæres regni, quæ consistit in præceptorum obseruatione: alioqui enim non esset Christus bonus legislator, si legem tulisset, quæ non perficeret hominem Christianum: alteram necessariam ad bene esse, quæ consistit in consilijs.

Videmus item in omnibus bene institutis Rebus publicis præter præmia, & pœnas cõstitutatas seruantibus, aut transgredientibus leges, esse etiam præmia quædam decreta heroïcis operibus. hinc apud Romanos præter stipendia debita militibus, nõ violantibus militiæ disciplinam, fuisse etiam coronas ciuicas, ouationes, supplicationes, ac triumphos decretos factis heroïcis, vt omnes nouerunt: ita ergo non abhorret à ratione, immò potius conforme est rationi, vt præter vitam æternam promissam obseruatoribus legis diuinæ, sint etiam certa præmia, & singulares honores pro ijs, qui non solum Dei legem seruant, sed etiam virtutes heroïcas ostendunt.

CAPVT XIII.

Soluntur obiectiones.

IN contrarium sunt argumenta tria Pelagianorum, & XIV. Caluinistarum, quæ diligenter collegit ex Caluino & alijs Petrus Martyr in Comment. I. Corinth. 9.

PRIMUM est, Matth. 19. Dominus ait: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum: illud est impossibile, igitur & hoc.*

RESPONDEO, cum Augustino epist. 89. quæst. 4. in eodem loco esse solutionem: nam Dominus ait: *Quod impossibile est apud homines, possibile est apud Deum.*

Sed instant, ideo possibile apud Deum dici, quia Deus per Euangelium suum docuit vendere omnia, & dare pauperibus, quod qui fecerit, poterit intrare in regnum cælorum:

RESPONDEO, si ita esset, tunc esset etiam possibile apud homines: nam etiam Ethnici Philosophi potuerunt abijcere omnes facultates, vt de Crate Thebano, & de Antisthene refert B. Hieronymus in epist. 26. ad Pammachium de obitu Paulinæ vxoris; sicut etiam apud homines possibile est camelum intrare per foramen acus, si desinat esse camelus, & redigatur ad subtilitatem setæ; Christus autem dicit, Id quod impossibile est hominibus possibile esse Deo, id est, introducere camelum, existentem camelum, per foramen acus, & diuitem, existentem diuitem, in regnum cælorum; potest ergo diues saluari, si gratia Dei adiutus bene vtatur diuitijs.

SECUNDUM argumentum Luc. 14. *Nisi quis renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

RESPONDEO cum Augustino, epist. 5. & epist. 89. q. 4. loqui Dominum de præparatione animi: nam paulo ante inter ea, quibus renunciare oportet,

numerauit Dominus vxorem, & propriam animam.

TERTIO, Matth. 5. *Estote perfecti*, dicitur omnibus Christianis; at qui vult perfectus esse, debet omnia vendere, & dare pauperibus, Matth. 19. ergo, &c.

RESPONDEO, in primo loco agi de perfectione necessaria, in secundo de perfectione vtili, sunt enim varij gradus charitatis, vt alias expositum est.

Argumentum PRIMUM Petri Martyris tale est. Deus iubet se diligere ex toto corde, ex tota anima, & ex omnibus viribus vnde nihil superest, non debitum quod erogemus; quidquid enim agimus, corde, anima, mente, ac viribus agimus; quare omnia nostra Deo sunt obstricta. Augustinus lib. 1. doct. Christ. c. 22. *Cum autem, inquit, ait toto corde, tota mente, tota anima, nullam vitam nostram pariter relinquit, quæ vacare debeat.*

Ad hæc, præceptum dilectionis, vt etiam præceptum non concupiscendi, in hac vita impleri non posse, Augustinus affirmat lib. de spiritu & littera cap. vlt. *Ad illam, inquit, vitam iam immortalē pertinet: Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo: ad hæc autem, nõ regnet peccatum in vestro mortali corde: ad illam, non concupisces, ad istam post concupiscentias tuas non eas.* Et in libro de perfectione iustitiæ ante medium: *In qua plenitudine charitatis, nimirum in patria, præceptum illud implebitur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: nam cum est adhuc aliquid carnalis concupiscentiæ, quod vel continendo frangitur, non omni modo ex tota anima diligitur Deus.*

Adde etiam S. Bernardum, & B. Thomam, nam Bernardus serm. 50. in Cantic. *Si placet, inquit, tibi magis de affectuali datu fuisse mādatum, nõ inde contento, dummodo acquiescas & tu mihi, quod minimè in vita ista ab aliquo hominum possit vel potuerit adimpleri.* S. Thomas in 2. 2. q. 44. ar. 6. dicit, in hac vita præceptum dilectionis imperfectè impleri: & q. 184. art. 3. dicit, hoc præcepto ita imperari dilectionem sine mensura, vt nullus gradus charitatis remaneat, qui sit in consilio. Quare si in hac vita præceptum primum nunquam perfectè implere possumus, certè multo minus possumus amplius facere, quàm sit nobis præceptum.

RESPONDEO, Vis argumenti principalis potissimum in duobus posita est. Primo, in illa enumeratione potentiarum cordis, animæ, mentis, vitium omnium. Secundo, in illa particula: *Ex toto*, Hinc enim videtur colligi debere, nihil omnino posse hominem propter Deum facere, siue corde, siue corpore, quod non teneatur facere. Ostendam igitur neutra ex parte argumentum concludere.

Quod attinet ad illam enumerationem, quidam ex Patribus existimarunt, illa omnia esse diuersa, & ideo conati sunt distinctionem eorum ostendere, vt videlicet anima significet partem animæ vegetatiuæ, cor sentientem, mēs intelligentem, vel aliquid eiusmodi. Vide Gregorium Nyssenum in libro de creatione hominis, ca. 8. Theophylactum & Anselmum in commentarijs cap. 22. Matthæi. August. lib. 1. doct. Christianæ. cap. 22. Bernardum serm. 20. in Cantica, & S. Thomas in 2. 2. q. 44. art. 5.

Sed simplicior & Scripturæ conformior est eorum sententia, qui docent ista omnia idem significare, & more Scripturæ multa, & varia nomina poni ad rem eandem explicandam, maioris expressiõis gratia, itaque idem esse, diligere corde, & diligere anima, & diligere mente, nimirum diligere verè, syncerè, non fictè, non simulatè; nam in primis Hilarius, Hieronymus, & Chrysostomus, in Commentario ad cap. 22. Mat-

thæi, & Ambrosius ad cap. 10. Lucæ, ubi hoc præceptum explicat, nihil omnino de distinctione harum vocum tradunt.

Deinde Matthæus cap. 22. Marcus cap. 12. & Lucas cap. 10. referunt præceptum dilectionis ex libro Deuteronomij cap. 6. & tamen nullus horum auctorum conuenit in numero, & ordine harum vocum cum altero, quod est euidentis argumentum, nihil esse mysterij in illa enumeratione. Moses dixerat: *Diligens ex toto corde, ex tota anima, & ex tota fortitudine tua.* Matthæus posuit: *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente.* Marcus: *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, ex tota virtute.* Lucas: *Ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus. & ex tota mente.*

Præterea 3. Reg. 14. de Dauide dicitur, quod sequutus sit Dominum in toto corde suo; de Iosia autem 4. Reg. 23. dicitur, quod sequutus sit Dominum in toto corde, tota anima, & tota virtute, nec tamen vllus auferet Iosiam Dauidi antepone; Item Moses requirit Deuter. 4. vt homo quarat Deum in toto corde, & in tota anima, si eum inuenire desiderat: At Samuel 1. Reg. 7. solum requirit, vt Deus quaratur in toto corde: Apparet igitur illis omnibus verbis id vnum imperari, vt Deum syncerè diligamus.

Porrò illa verba: *Ex omnibus viribus*, non significant ex omnibus potentijs animæ, sed omni virtute, & quod vulgò dicimus, pro viribus, nam in Græcis codicibus nihil est aliud nisi *ἐξ ὅλης ἰσχύος*, quod tamen interpres nunc vertit ex omni virtute, nunc ex omni fortitudine, nunc ex omnibus viribus. Quare ineptè Lutherus in assert. art. 31. contendit, hoc præceptum impleri non posse, quia vna quædam ex viribus animæ, nimirum appetitus sensitivus, non diligit Deum, cum tamen diligere iubeamur Deum ex omnibus viribus. Sed etiam si iuxta priorem expositionem enumerarentur variæ potentia animæ, ac iuberemur illas omnes exercere ad gloriam Dei, adhuc nihil aduersarij obtinerent, quoniam enim præceptum hoc affirmatiuum est, ideo dicendum esset solum præcipi, vt exerceremus eas potentias propter Deum, quando id necessitas gloriæ eius procurandæ requiret, alio autem tempore si id fieret, opus esset consilij, & supererogationis.

Iam verò quantum ad illam particulam; *Ex toto*, sunt etiam duæ Patrum expositiones; Vna est sanctorum, Augustini, Bernardi, & Thomæ, locis notatis, qui docent illud: *Ex toto*, significare, imperari nobis hoc mandato omnes gradus charitatis, quos vel in hoc mundo, vel in alio habere possumus, ita vt semper Deum amemus, & non sit in nobis vllus motus cupiditatis, neque voluntarius, neque inuoluntarius, cum Dei amore pugnant, ex quo rectè deducunt hoc mandatum in hac vita perfectè impleri non posse. Quæ sententia non pugnat cum sententia nostra, de consilij Evangelicis, tamen si non videtur admodum conformis sacris litteris, quod autem non pugnet cum sententia nostra, ex eo patet, quod iidem Patres affirmant, hoc præceptum, licet non possit perfectè impleri in hac vita, non tamen facere præuaricatores, si non impleatur.

Vt autem id intelligatur, obseruandum est duobus modis posse aliquid præcipi; Vno modo, vt solum indicetur id quod faciendum est; Alio modo, vt indicetur præcepto id quod faciendum est, & finis, cuius gratia id faciendum est. Si dicat Imperator militibus: *Pugnate aduersus illam vr-*

hem, solum indicat id quod faciendum est; si verò dicat: *Capite urbem*, indicat quod faciendum est, & finem etiam illius operis, id enim est, ac si diceret, *Pugnate ad hunc finem, vt urbem capiatis*: interest autem multum inter hos duos modos præcipiendi: nam cum præcipitur priore modo, præuaricator est, qui non facit id totum quod præcipitur: cum verò præcipitur posteriore modo, non est præuaricator, qui non facit id totum, quod præcipitur, sed is tantum præuaricator est, qui non facit id, quod indicatur per modum medijs ad finem. Præceptum enim propriè non obligat quatenus indicat finem, sed solum quatenus præcipit medium. Itaque si dicat Imperator, *Pugnate, peccant milites, si non pugnent; si verò dixerit, Capite urbem, non peccant, si urbem non capiant, modo pugnent, ac pugnando dent operam vt illam capiant.*

Patres igitur supra citati, Augustinus, Bernardus, Thomas, existimant hoc præcepto: *Diligens Deum tuum ex toto corde tuo*, simul imperari medium, & indicari finem; & ideo docent, non posse impleri perfectè hoc præceptum in hac vita, & tamen non esse præuaricatorem, qui non perfectè illud implet. Augustinus de spiritu & littera, capite vltimo, posteaquam dixerat, non posse impleri hoc mandatum in hac vita, addidit: *Sed ideo nobis hoc etiam nunc præceptum est, vt admoneremur, quid fide exposcere, quo spem præmittere debeamus.* Et infra: *Neque enim si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plena perfectæque debetur, iam culpa deputandum est, &c.* Et libro de perfectione iustitiæ: *Cur, inquit, non præciperetur homini ista perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat: non enim rectè curritur, si quod currendum est nesciatur; quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur:* Et ad finem eiusdem libri docet, idem Augustinus, motus inuoluntarios concupiscentiæ, licet hoc præcepto prohibiti sint, tamen adeo non esse peccata, vt non sit opus dicere pro eis: *Dimitte nobis debita nostra.*

S. Bernardus serm. 50. in Cantic. *Nec latuit, inquit, præceptorem, præcepti pondus hominū excedere vires, sed indicauit vtile ex hoc ipso sue illos insufficiētia admoneri, & vt scirent sanè, ad quem iustitiæ finem nisi pro viribus oporteret: ergo mandando impossibilia non præuaricatores homines fecit, sed humiles.* Sic etiam B. Thomas solum docet, hoc præceptū imperfectè seruari, quatenus indicat finem, & in eodem sensu dicit, nullum gradum dilectionis esse in consilio, sed omnes in præcepto, quatenus videlicet hoc præceptum continet, & medium, & finem; nihil enim addi potest ad eam dilectionem, quæ vt finis proponitur, finis enim sine mensura appetitur; quare in eodem loco S. Thomas affirmat, nullum esse peccatum, non implere hoc præceptum in tota sua latitudine, sed satis esse, si aliquo modo obseruetur.

Quocirca remanet iam suus locus consilij etiam circa hoc præceptum: nam etiam si nihil possum addere huic præcepto, quatenus indicat finem, tamen possum addere quatenus indicat medium: & si non pecco, ex sententia S. Thomæ, si non amem Deum, nisi vno gradu amoris, certè non teneor, in rigore amplius amare; implicat enim contradictionem, quod non peccem, nō faciendo quod facere teneor: ergo si addam alterum gradum amoris, amo plus quam teneor, atque eo modo facio actum supererogationis, & consilij.

Demonstrauimus igitur, sententiam istam Patrum, non esse contrariam sententiæ nostræ de

consilij Euangelicis; quod autem hæc sententia non sit conformis diuinis litteris, mox ostendemus. Est igitur alia sententia illud: *Ex toto corde*, nõ significare omnes actus cordis, vel omnem intencionem possibilem, ita vt imperetur, vt nihil corde agamus, nisi Deum diligere, idque summa vehemētia amoris, sed solum vt amemus Deum præcipuo amore, nihilque illi in amore anteponamus, vel æquemus, ac proinde solum in hoc præcepto contineatur id, quod faciendum est, non etiam finis, ob quem faciendum est; Ex quo sequuntur sex quasi corollaria.

PRIMUM est, huic præcepto aduersari omnia peccata mortalia, quia in omni peccato mortali anteponitur creatura creatori. **SECUNDUM**, huic præcepto non aduersari amorē honestum affinium, & amicorum, licet non referatur actu in Deum, quia non tenemur Deum solū amare, sed eum præcipuē. **TERTIUM**, non aduersari peccata venialia eidem præcepto, quia peccata venialia non mutant vltimū finem. **QUARTUM**, nõ aduersari eidem præcepto motus inuoluntarios concupiscentie, etiam si rerum alioqui grauissimarum, vt infidelitatis, blasphemie, adulterij, &c. nam cum charitas Dei sit in voluntate, non aduersantur ei nisi motus volūtarij. **QUINTUM** hoc præceptū perfectē in hac vita seruari posse, quia non exigit, nisi vt amemus Deum plus quàm creaturas. **SEXTUM**, posse Deum ex toto corde magis & minus diligere; qui enim propter Deum abstinere se à licitis, magis diligit, quàm qui solum se abstinere ab illicitis, & tamen vterque diligit toto corde.

Quod autem hæc explicatio sit verior, & Scripturis cõformior, quàm superior, multis modis probari potest. **PRIMO**, quia in Scripturis passim ita accipitur illa vox: *Totum*, vel *omnis*; vt Matt. 2. *Turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo*. Et act. 2. *Tota confunditur Hierusalem*. In his enim locis significatur, magnam partem eorum, qui erant in Hierusalem, turbatos fuisse, non autem omnes omnino, & tamē simpliciter Scriptura dicit: *Omnis Hierosolyma turbata est*. Et: *Tota confunditur Hierusalem*. Sic etiā Gen. 31. dicit Iacob: *Scitis, quod totis viribus seruiierim patri vestro*. & tamen multa alia eodem tempore Iacob fecerat. 2. Reg. 15. *Toto corde vniuersus Israel sequitur Absalom*, aliāque id genus frequentissimē inueniuntur; Scriptura enim vtitur sæpe communibus phrasibus, vulgo autē absolute dicimus; Totus sum in hac re, vel totis viribus hoc agam, cum tamen nihil aliud significare velimus, nisi præcipua cura, ac studio nos incumbere.

SECUNDO, Scriptura docet hoc præceptum esse facile, ac præsupponit seruari posse, quod tamen esset verū, si in hac vita impleri non posset. Deut. 10. *Et nunc Israel quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & diligas eum, ac seruias ei in toto corde tuo, & in tota anima tua*. Et ca. 13. *Tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum in toto corde vestro, & in tota anima vestra, an non*. Luc. 10. quærenti iuris perito: *Quid faciendo vitam æternam possidebo? Dominus respondit: In lege quid scriptum est? quomodo legis? ait illi: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Et Dominus: Hoc fac, & viues*. Certè hæc omnia præsupponunt mandatum hoc in hac vita impleri posse, alioqui in promptu fuisset responsio.

TERCIO, promisit Deus se facturum, vt tempore noui Testamenti diligatur in toto corde, tota anima, &c. Igitur aut Deus, quod esse non potest, mentitus est, aut hoc mandatum in hac vita simpliciter adimpletur. Deut. 30. *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor seminis tui, vt diligas eum in toto corde, & in tota*

A *anima, vt possis viuere*. Hier. 24. *Dabo eis cor, vt sciant me, & erunt mihi in populum, & ego ero illis in Deum, quia reuertentur ad me in toto corde suo*.

QUARTO, multi hoc mandatum impleuerunt, igitur in hac vita impleri potest. Deut. 30. *Gaudebit Dominus in te, sicut gaudis est in Patribus tuis, si tamen reuertaris ad eum in toto corde tuo, & in tota anima tua*. 3. Reg. 14. *Nõ fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & sequutus est me in toto corde suo*. Eccl. 47. *De omni corde suo laudauit Dominum, & dilexit eum qui fecit illū*. 4. Reg. 23. *similis illi non fuit ante eum Rex, qui reuertetur ad Dominum in omni corde suo & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moysi*. Psalmo centesimo decimo octauo: *In toto corde meo exquisiuit e*.

B Accedat postremo consensus Patrum, qui nihil impossibile nobis à Deo mandatum esse docent. Vide Origenem homil. 9. in Iosue; Basilium in illud: *Attende tibi*; Hilarium in illud Psalm. 118. *Latum mandatum tuum nimis*; Hieronymum lib. 3. contra Pelagianos, & Augustinus lib. de nat. & grat. c. 69. qui auctor non solum in genere dicit, Deum nihil impossibile præcepisse, sed etiam in specie de mandato dilectionis: *Quomodo, inquit, est graue, cum sit dilectionis mandatum? Et in Psalm. 56. de hoc mandato: Neque enim, inquit, imperaret hoc Deus, vt faceremus, si impossibile indicaret, vt ab homine fieret*. Vbi videtur Augustinus aut mutasse, aut certè explicauisse priorem sententiam. Bernardus etiam ferm. 50. in Cantica, et si exposuit hoc mandatum vno modo de dilectione, quæ hinc perfectè haberi non potest, tamen magis propendet in sententiam hanc posterioriorem, quam etiam sequitur Bonauent. in 3. dist. 27. ar. 2. q. vlt. & plerique Doctores in eadem distinctione.

C Argumentum **SECUNDUM**. Dominus ait Matth. 7. de lege sua: *Quā angusta porta est, & ardua via, qua ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam*; Quomodo non ergo non errant, qui eam tam latam & facilem prædicant, vt etiam dicant, posse hominem plus facere, quàm lex exigit?

RESPONDEO, idem Dominus ait de lege sua Matth. 11. *Ingenum meum suauis est, & onus meum leue*. Et Dauid de lege Domini sub eadem metaphora Psalm. 118. *Latum mandatum tuum nimis*. Et Apostolus 1. Ioan. 5. *Et madata eius graua nõ sunt*. Quare lex Domini difficilis est, & facilis: difficilis ex natura sua, quia difficile est attingere medium, in quo virtus consistit, facile vero est aberrare à scopo; difficilior etiam redditur ex naturæ corruptione; difficile enim est auaro facere eleemosynam, luxurioso continere &c. At facilis est habenti gratiam & charitatem; gratia enim & naturam sanat, & dirigit, atque inclinatur ad medium attingendum; vt etiam difficile est homini pingui & onusto ingredi portam etiam vtcumque latam; at homini tenui & nudo non est difficile ingredi portam, etiam vtcumque angustam. Vnde S. Leo ferm. 5. de Epiph. *Nihil, inquit, arduum est humilibus, nihil asperum mitibus*. Et beatus Augustinus lib. de nat. & grat. cap. 69. *Omnia, inquit, sunt facilia charitati*. Et Dauid Psal. 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatast cor meum*, certè autem qui currit, cum solū ambulare teneatur, plus facit quàm ei imperatum sit.

E Argumentum **TERTIUM**. In opere nostro semper aliquid deest, ergo nõquam implemus legem, ergo multo minus possumus facere opera supererogationis. Probatum antecedens, quia Paulus ad Rom. 7. dicit, *se mente seruire legi Dei, carne autem legi peccati*; & Iob *Verebatur omnia opera sua*, Iob 9. & Isaias cap. 64. *uocat pannum menstruatæ omnes*

„ iustitias nostras. & Dauid clamat Psalm. 142. *Ne intras in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.*

RESPONDEO, negandum esse antecedens: nam si nullo modo legem seruare possemus, mentiretur Ioannes, cum ait: *Et mandata eius grauiora non sunt*, 1. Ioan. 5. & Dominus, cum ait Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, iuuenem illum non docuisset, sed delusisset, ac si dixisset: Si vis in cœlum ascendere, fac tibi remigium alarum, & vola per aërem, inò sequeretur hominem nunquam peccare; non enim peccat qui non facit quod non potest, & Deus esset omni tyranno iniquior, & crudelior, quippe qui tributum peteret quod nemo posset soluere, & hoc ab inimicis suis peteret. Adde quod Basilius oratione in illud: *Attende tibi*, dicit impium esse asserere, aliquid impossibile Deum præcepisse, quod idem docent omnes Patres.

Ad PRIMVM ergo locum dico, Paulum loqui de motibus concupiscentiæ inuoluntarijs, qui non peccata, sed penæ sunt:

Ad SECVDVM dico, contrarium inde elici, ideo enim Iob verebatur omnia sua opera, quia metuebat ne aliquid in eis imperfectionis misceret: illi autem propriè metuunt, qui vident posse vitari malum quod metuunt: semper enim coniuncta sunt spes, & metus; qui enim certo sciunt non posse vitari, desperant, & dolent potius quàm metuunt. Vnde B. Gregorius in hunc locum scribēs ait: *Ipsa bona nostra, quia insidiatis culpa euadere gladium nequeunt, nisi sollicito quotidie timore muniantur, per sanctum virum nunc rectè dicitur. Verebar omnia opera mea.*

Ad TERTIVM dico cum Hieronymo ibidem, Prophetam loqui in persona grauissimorum peccatorum, qui si qua opera bona faciebant, saltem moraliter, ea inquinabant admixtione multorum criminum: nos autem non de peccatoribus sed de iustis loquimur, cum dicimus homines posse legem seruare, & etiam amplius facere: nec tamen admittimus omnia opera peccatoris necessario esse peccata: nam Isaias non comparat opera peccatorum fordibus, sed panno sordidato, in quo sunt partes nitidæ, & partes maculatæ.

Ad VLTIMVM dico, cum Augustino libro de perfectione iust. Hierony. in epist. ad Ctesiphotem, & Gregorio in hunc Psalmum, non posse hominem iustificari coram Deo, quia nemo est, qui nō habeat peccata venialia, quæ tamen non impediunt quin homo sit iustus, & multa opera bona faciat, etiam supererogationis: non enim dicit Dauid, non iustificabitur omne opus, sed omnis viuens; vel dicendum cum Arnobio, Hilario, Hieronymo, & Euthymio in hunc locum; non posse vllum iustificari si comparatur cum Deo: tam sublimis enim est Dei iustitia, vt eius comparatione omnis hominum & Angelorum iustitia, iniustitia videatur, sicut candela accensa coram sole, non lucere, sed vmbra facere videtur.

Argumentum QVARTVM. Verba Christi Luc. 17. inquit Martyr: *Cum feceritis hæc omnia, dicite, Serui inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.* istud commentum prorsus excludunt, & confirmatur; nam seruus quidquid est, Domini est, & quidquid facit, Domino facere tenetur.

RESPONDEO, Petrum non egisse hoc loco fidelem martyrem, nam omisit ea verba in quibus latebat solutio; non enim Dominus ait, Cum feceritis omnia, dicite serui inutiles sumus, &c. Sed *cū feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.* Vnde Ambro-

sius libro de viduis: *Hoc, inquit, virgo nō dicit, hoc non dicit ille qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? non enim quasi inutilis seruus, quod debuit facere, fecisse dicit, sed quasi utilis Domino, qui cōmissa sibi talia quesitis multiplicauit vsuris, mercede fidei, atque virtutis, bene sibi cōscijs meritorumque securus, expectat.* Adde quod Dominus non ait, Serui inutiles estis, sed dicit, *Serui inutiles sumus*; vult enim nos humiles esse & non iactare nostra merita, sed ipse tamē postea dicit: *Engeserue bone & fidelis*: inutilem autem seruum vocabit eum duntaxat, qui præceptis nō obedierit, vt patet Matth. 14. in parabola de talentis: *Inutilem, inquit, seruum projicite in tenebras exteriores.*

Ad confirmationem, fateor, seruum, quidquid est, Domini esse, & quidquid agit, in lucrum Domini cedere: at non inde sequitur ex debito eum facere quidquid facit: quid enim si velit sibi de somno concessio aliquid subtrahere, vt pro Domino suo aliquid agat, nonne plus faciet quàm tenetur?

Argumentum QVINTVM. Iubemur quotidie dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra*, ergo nunquam facimus quantum debemus, ergo multo minus facimus plus quàm debemus.

RESPONDEO, quotidie nos Deo dicere: *Dimitte nobis debita nostra*, propter peccata venialia, quibus in hac vita aut nunquam, aut raro caremus, quibus tamen non obstantibus, & iusti esse & supererogationis opera facere possumus.

Argumentum SEXTVM. Apostoli Matt. 19. non solum non cogitauerunt de operibus supererogationis, sed etiā de ipsa salute dubitauerunt, dicentes: *Quis poterit saluus esse?* Quibus Dominus non ait, non solum salui esse, sed etiam supererogare poteris, sed ait: *Quod impossibile est hominibus, possibile est apud Deum.* RESPONDEO, apud homines impossibile esse, & saluari, & opera supererogationis facere; apud Deum vtrumque esse possibile.

Argumentum SEPTIMVM. Hieremias dicit: *Maledictus qui facit opus Dei negligenter.* c. 48. Nemo autem est, cui non subrepat aliqua negligentia: ergo nemo satisfacit debito suo erga Deum.

RESPONDEO, loquitur de negligentia graui, quæ amicitia Dei tollat, vnde in Hebræo רמיה fraudem potius, quàm negligentiam significat, sicut Hieronymus etiam vertit.

Argumentum OCTAVVM. Christus ait: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos*, Ioan. 13. At Christus sic nos dilexit, vt pro nobis sit mortuus, ergo & nos debemus pro fratribus animas ponere, vt concludit Ioannes, 1. Ioan. 3. at hæc est sūma charitas, cui nihil addi potest: *Maiorem enim charitatē nemo habet, quàm vt animam quis ponat pro amicis suis*, Ioan. 13. Ergo nullus remanet locus consilij, & operibus supererogationis.

RESPONDEO, non tenemur animas ponere pro fratribus, nisi quando id necessarium est ad eorum salutem æternam; si ergo id faciamus, cum non est necessarium, sed vtile tantum, opus consilij & supererogationis faciemus. & similiter si proximo benefaciam, quando non est in extrema vel graui necessitate, opus facio supererogationis.

Argumentum NONVM. Iubet Deus Deut. 4. nihil addi præceptis suis, male ergo additur cōsilia.

RESPONDEO, iubet Deus nihil addi præcepto, quod ipsum corrumpat, non autem aliquid, quod ipsum perficiat; cōsilia autem perficiunt, non corrumpunt præcepta, vt patet. Vide plura, si libet, de hoc argumento in lib. 4. de Pontifice, c. 17.

Argumentum DECIMUM. Ita sumus Deo obligati, ut non possimus vnquam facere, quantum debemus, ergo nunquam supererogamus. Antecedens patet; quidquid habemus boni, ab illo habemus, ergo omnia nostra sunt ei debita, & si milles pro Deo vitam poneremus, nunquam tamen reddemus ei aliquid æquale.

RESPONDEO, argumentum probat, potuisse Deum à nobis exigere quidquid possumus, non tamen voluisse. Constat enim ex diuinis litteris Deum pro sua benignitate imposuisse nobis iugum suauis, & onus leue. Præterea probat hoc argumentum, nunquam hominem posse facere plus, quam debet, immò etiam nec quantum debet, si consideremus beneficia Dei nobis collata; nunquam enim ei reddemus æquale: & tamen possumus facere plus quam debemus, si consideremus legem nobis à Deo impostam, & proinde possumus facere plus quam reuera facere teneamur: nam etsi non possumus superare, aut æquare Dei beneficia nostris operibus, tamen non propterea rei effimur, quia non tenemur id præstare, sed id solum, quod Deus imperauit.

Argumentum VNDECIMUM ad Philipp. 4. dicitur: *Quod reliquum est; fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque honesta, quæcunque iusta, quæcunque pura, quæcunque accommodata, quæcunque boni nominis, si qua virtus, & si qua laus, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc facite, & Deus pacis erit vobiscum.* Inueniant, inquit Petrus Martyr, isti acuti homines, quod huic præcepto Pauli superaddi possit.

RESPONDEO, hæc omnia debere accipi negatiuè, ut sensus sit; Nihil cogitetis, neque agatis, nisi quod iustum est, quod verum, quod pudicum, &c. & hoc modo multa possunt superaddi affirmatiua; alioqui si iuberet Paulus, ut omnia, quæ sunt vera cogitarem, deberemus cogitare, non solum omnem Scripturam sanctam, sed etiam totam Philosophiam, ac præsertim Mathematicas demonstrationes, quæ verissimæ sunt.

Argumentum DVODECIMVM, Te, inquit, interrogo an possis aliquid facere vltra legem, vel non? si non potes, conuenimus; si potes, ergo teneris id facere; nam lex requirit omnes tuas vires, & quidquid potes; ergo implicat cõtradictionem, quod possis vltra legem aliquid facere.

RESPONDEO, nego, legem requirere, omnes vires, & quidquid possumus, solum enim requirit, ut impleamus, quod præcipitur, siue nobis superent vires, siue non; alioqui primæ ad Corinth. 7. Paulus non potuisset dicere de homine soluto. *Quod vult, faciat: non peccat, si nubat.* Sic enim argumentabor: aut ille potest continere, aut non; si non, ergo tenetur nubere, ut Calvinus, & Martyr docent: si potest, ergo tenetur continere, lex enim requirit quidquid possumus; ergo nunquam datum tempus quo liceat dicere: *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat.*

Argumentum DECIMUMTERTIVM. Non caret superbia & arrogantia infinita, ut dicas, te plus facere quam tenearis, & Christo sit iniuria non vulgaris, qui frustra dicitur mortuus, si valuisses legem præstare, aut plus efficere, quam in illa præceptum fuerit.

RESPONDEO, non tenuisse istam superbiam infinitam illas virgines, quæ, teste Augustino, serm. 18. de verbis Apostoli, dixerunt; Amando te plus facimus, quam præcipis: neque illos omnes Patres, quos supra citauimus: sed hoc reuera non caret superbia infinita, propter tam debiles ratiunculas opponere se omnibus sacris Doctoribus, immò & ipsi Scriptu-

ra, quod Petrus Martyr facit. Illud autem de Christo est manifesta calumnia; non enim dicimus, posse hominem suis viribus, aut sine Christi gratia legem seruare, vel aliquid superaddere.

Argumentum DECIMUMQUARTVM. Nolle Deum plus amare, si plus possis, grauissimum peccatum est, ergo nihil potes superaddere, quod non debeas: probatur antecedens; primo, quia negat Deum esse summum bonum, qui nõ vult eum amare quatum potest; secundo, quia abutitur Dei dono, qui potest plus diligere, & non vult: nam posse plus diligere sine dubio Dei donum est. Adde, quod qui talentum abscondit, à Deo punitus est, Matt. 25. & peccatum est ingratitude, nolle facere quod potes pro eo, cui non potes referre paria.

RESPONDEO, nolle plus amare si plus possis, esse peccatum, si ex contemptu id fiat, vel si necessitas exigat maiorem illum amorem; vel si id fiat ex superbia, quasi putes te satis esse perfectum; vel denique si ex accidia & pigritia nolis villo modo amplius proficere; id enim repugnat statui viatoris, at si velis quidè plus diligere, & proficere, sed iuxta conditionem, & gradum tuum, etiam si nolis ad altiorum statum ascendere, quamuis possis, non peccas. Verbi gratia, cui est imperatum, ut proficiscatur Venetias, si in media via consistat, & nolit progredi, peccat: at si velit progredi, sed per viam communem, non per compendia, & si velit in ipsa via ambulare, non currere, non peccat.

Igitur ad PRIMVM dico, illum negare Deum esse summum bonum, saltem factis, qui non vult eum summo amore diligere, id est, super omnia alia: qui autem diligit Deum super omnia, ille Deum habet pro summo bono, etiam si eum non tam ardentè amet, quam fortè posset, vel non faciat pro eo omnia, quæ posset; alioqui semper essemus perplexi, immò etiam semper peccaremus. quantumuis enim ardentè Deum diligamus, semper tamen videmur paulò ardentius posse diligere; si paulò amplius conemur.

Ad SECUNDVM dico, illum abuti Dei dono, qui eo non vtitur quando est necessarium; qui autem paratus est eo vti, si necessarium sit, etiam si nunquam fortasse vtitur, non dicitur eo abuti; nam ille cui Paulus dicit 1. Cor. 7. *Quod vult, faciat:* sine dubio potuit continere, & tamen ei dicitur: *Non peccat, si nubat.* & B. Augustinus de bono coniugali, ca. 21. dicit, Abrahamum habuisse donum continentia, non minus, quam Ioannes habuerit, ita ut potuerit semper continere, & tamen nunquam continuisse, ne in extrema quidem senectute; & Ioannem Euangelistam habuisse donum patiendi martyrium, non minus quam Petrum, & tamen non exercuisse illud donum, ut fecit Petrus: Accusare autem Abrahamum, vel Ioannem, quasi donis Dei abusi sint, extrema dementia est.

Ad illud de ingratitude dico, non esse ingratum benefactori eum, qui benefactori adest, cum necessitas eius id postulat, aut cum ipse operam nostram requirit, & qui voluntati eius satisfacit; porro Deus contentus est, ut legem eius seruemus, neque aliud à nobis requirit, etiam si possumus plura præstare.

Ad illud de talentis dico, seruum illum fuisse damnatum, quia habuerat præceptum negotiandi: quomodo nunc qui habet talentum concionandi, & simul habet præceptum, quia est Episcopus, punietur, si non concionetur: at qui habet idem talentum sed non habet præceptum, non punietur, ut patet de sancto Antonio, &c.

CAPVT XIV.

Explicatur nomen & definitio voti.

SEQVITVR Disputatio tertia, quæ est de votis monasticis, cuius disputationis sex erunt partes. Primum enim exponemus breuiter nomen & definitionem voti. Deinde, explicabimus sententiam aduersariorum. Tertio, probabimus omne quod fit ex voto esse cultum Dei. Quarto, vota non esse propria Iudæorum, sed etiam à Christianis rectè fieri ostendemus. Quinto, de rebus præceptis, qualis est promissio facta in Baptismo, non solere propriè fieri vota. Sexto, de rebus non præceptis, ac nominatim de continentia, paupertate, & obedientia, vota rectè fieri demonstrabimus.

Quod ad PRIMVM, nomen voti apud Latinos ambiguum est; significat enim promissionem & orationem, ac desiderium; dicimus enim, suscepi votum continentia, id est, promisi Deo continentiam; item pro voto mihi continentia succedit, id est, vt desiderabam, & vota pro continentia Deo fudi, id est, precatus sum à Deo continentiam. Apud Græcos non est idem nomen pro voto, & oratione, tamen sunt duo affinia nomina; nam *εὐχὴ* significat votum, *προσευχὴ* orationem: apud Hebræos voti & orationis nomina nullam habent affinitatem, votum enim dicitur *וַד* oratio *הַלְלָהּ* cuius rei ea est ratio, quod apud Græcos & Latinos, cum hæc nomina inuenta sunt, non erat vlla vera pietas, & ideo nihil homines Deo, vel Dijs vouebant, nisi ad id, quod desiderabant impetrandum, & propterea semper votis annectebant preces, iuxta illud Virgilij *Æneidos* 6. *Cessas in vota precesque.*

Hinc igitur Græci, vt obseruauit Gregorius Nyssenus orat. 2. in orationem Dominicam, vocauerunt orationem *προσευχὴν*, quia post votum fiebat, quod vocabant *εὐχὴν*. Latini autem (vt diximus) eodem nomine promissionem Deo factam, & preces ad Deum appellabant. At Hebræi, quia Deum piè colebant, & absoluta etiam vota facere consueuerant sine vlla relatione ad preces, vt nos quoque Christiani facimus, propterea proprijs & diuersis nominibus hæc duo nominabant.

Potest autem definiiri votum: *Religiosa promissio alicuius excellentioris boni, Deo facta libera voluntate.* Promissio dicitur, quasi cōtractus quidam inter Deum & hominem. Nec enim sufficit ad votū, proposuisse ac statuisse aliquid facere, nisi etiam promittatur, votum enim includit obligationem vnus ad alterum; non enim obligat votum solum ratione veritatis, id est, quia tenetur qui vouit, verum facere quod dixit, sed etiam ratione fidelitatis, quia tenetur alteri fidem datam seruare; hæc autem obligatio non potest nasci ex proposito solo, quod quis apud se concipit, sed necessario promissionem requirit Religiosa dicitur, vt significetur cuius virtutis actus sit votum, nimirum religionis.

Est autem obseruandum, in voto semper esse duas actiones; alteram materialem, alteram formalem. Materialis est, de qua fit votum, vt ieiunare, sacrificare, &c. Formalis est ipsa promissio ieiunandi, vel sacrificandi, & promissionis adimpletio; quare formalis actio semper est actus religionis; materialis autem interdum est religionis, vt si quis voueat quotidie sacra facere, interdum alterius virtutis, vt si quis voueat sexta feria semper ieiunare. Excellentioris boni dicitur, vt determinetur materia voti, nec enim voueri potest nisi id, quod melius sit facere, quam omittere.

A Ex quo perspicuum est, quinque rerum genera excludi à materia voti. PRIMO peccata, vt cum Iudæi vouerunt se occisuros Paulum Act. 23. nam vouere peccata, non est Deo munus promittere, sed minari. SECUNDO, opera indifferentia, vt non ire ad forum; non enim potest Deo placere, quod est vanum & inutile: *Displicet enim ei stulta promissio.* Eccl. 5. TERTIO, opera impossibilia, vt si quis voueat se profecturū in Hierusalē sine nauī. QUARTO, opera necessaria, vt si quis voueat se moriturū quando placuerit Deo. QVINTO, opera bona, quæ tamen maiora bona impediunt, vt si quis voueat se ducturum vxorem. Quamquam hoc ipsum certo tempore, ac certæ personæ potest esse melius facere, quàm omittere: proinde tum erit legitima voti materia, etsi absolutè contra iudicandum sit.

B Deo facta dicitur, vt intelligamus, vota differre à iuramentis, licet vtraque sint actus religionis, & in materia ferè conueniant; vota enim fiunt Deo, iuramenta hominibus per Deum; nō autem hinc excluduntur vota, quæ fiunt sanctis; nam vlea sunt vota materialiter; non formaliter, vt quidam docent qui existimant in votis Sanctorum duas esse promissiones: vnā Sanctis, quibus aliquid promittitur: alteram Deo, cui promittitur adimpletio promissionis factæ sanctis, & hanc solam propriè votum esse dicunt; vel (quod verius puto) vota fiunt verè Sanctis, sed vt Sancti sunt, id est, vt excellentissimo modo participant Dei naturam & gloriam, de qua re disputauimus in lib. 3. de Ecclesia triumphante, c. 10.

C Addimus vltimo, Libera Voluntate, vt distinguitur votum à lege cōmuni: votum enim est lex quædam priuata, & obligat more legis, sed lex communis obligat etiam nolentem, & inuitum: votum autem est lex, quam nos ipsi nobis ferimus, & proinde non obligat, nisi eum, qui sponte votum fecerit, & hinc non habentur rata vota facta ante vsum rationis, nec ea, quæ propter ignorantiam, aut metum, censentur inuoluntaria.

CAPVT XV.

Explicatur status questionis.

D **I**AM verò, breuiter explicemus, quibus in rebus ab aduersarijs dissentiamus: Lutheri & Caluini sententia eadem esse videntur: vterque enim tria quædam de votis docet. PRIMVM, vota ad colendum Deum non posse fieri, nisi de rebus præceptis, proinde vnum esse cōmune votum fidelium, promissionem illam, quam facimus in Baptismo.

E SECUNDVVM, vota de rebus à Deo non præceptis posse fieri, si non ad colendum Deum, aut satisfaciendum pro peccatis, sed ad negotia huius vitæ expeditius peragenda, aut ad vitanda peccata, aut ad alios bonos fines fiant: exempli causa, docet Caluinus, eum, qui sæpe in vitium ebrietatis labitur, rectè facturum, si voueat, se triduo aquam bibiturum, si iterum inciderit in ebrietatem; quomodo etiam existimat, Apostolorum tempore viduas quasdam vouisse continentiam, vt expeditius fungerentur munere Diaconissarum.

TERTIVM, vota Monachorum impia, irrita & omnino soluenda esse, quod fiant cum opinione cultus, & tamen de ijs rebus sint, quas Deus nusquam præcepit. Hæc omnia Lutherus docet in libro de votis monasticis, & Caluinus lib. 4. Institutionum, cap. 13. Nec dissimilia docent Confessio Augustana att. 27. & Confessio Vittembergensis, cap. de votis monasticis.

Petrus Martyr in libro de cœlibatu & votis monasticis, duo dicit pugnantia cum doctrina Lutheri & Caluini. PRIMVM est, vota in Testamento veteri fieri potuisse, vt etiã sacrificia & cæremonias cæteras, in nouo testamento fieri non posse, cū sint abrogata cum reliquis Iudaicis cæremonijs. SECVNDVM est, promissionē, quæ fit in Baptismo, nō esse votum, in tertio dicto cum Lutero & Caluino concordat.

CAPVT XVI.

Omne quod fit ex voto, esse cultum Dei.

VT igitur ad disputationes veniamus, statuo hæc propositionem: *Omne quod fit ex voto, etiamsi alioqui non sit à Deo præceptum, verè & propriè est cultus Dei.* Hæc propositio est contra Lutherum & Caluinum, qui vota de rebus non præceptis, docent non posse fieri ad colendum Deum; quasi aliqua esse possint vera vota, quæ non sint cultus Dei. Probo igitur positam assertionem.

PRIMO, vouere est actus religionis, ergo & reddere siue implere votum est actus religionis, siue fiat de re præcepta, siue non præcepta. Probatur antecedens ex illo Isaia 15. *In illo die cognoscet Aegyptij Dominum, & colent eum in hostijs & muneribus, & vota vouebunt, & soluent.* Vbi posteriora sunt explicationes priorum; vota enim munera sunt. Præterea hæc est natura voti, vt rem alioqui nō ordinatam ad Dei cultum ordinet, ad cultum Dei, iuxta illud Deut. 12. *Quidquid sanctificaueris & voueris, &c.* Denique, fatetur Caluinus lib. 4. c. 13. §. 2. vouere esse officium religionis. Probatur iam consequentia; nam promittere & soluere, ad eandem virtutem pertinent; sed per id, quod fit ex voto, etiam si non præceptum, impletur votum, ergo per id colitur Deus.

SECUNDO, omne votum est promissio Deo facta, vt etiam Caluinus docet initio c. 13. lib. 4. Instit. ergo votum quodcūque implere, est fidem Deo seruare, at seruare Deo fidem, est Deum immediatè colere, & honorare; sicut è contrario fidem ei non seruare, est iniuriam illi facere, ergo cuiuslibet voti impletio cultus Dei est.

TERCIO, omne iuramentū est cultus Dei, etiam si fiat de re non præcepta; vt, si quis iuret, se non bibiturum vinum, vt Caluinus ipse affirmat lib. 2. c. 8. §. 23. Institutionum, ergo & votum de re eadem erit cultus Dei. Probatur consequentia; nam adeo similia sunt iuramenta & vota, vt in Scripturis sæpe iuramentum pro voto accipiatur, vt patet Num. 30. *Si mulier, inquit Scriptura, habens virum, vouerit aliquid, & verbum de ore egrediens, animam eius obligauerit iuramento, voti rea erit, reddet quod promisit, &c.* Præterea, sicut per iuramentum de re non præcepta faciende, honoramus Deum, quia protestamur, eum esse immutabilem veritatem, & veritatis assertorem; ita per votum de re non præcepta, sed tamen bona, Deum honoramus, quia protestamur ei, vt summo bono placere actus virtutum.

QUARTO, soluere ex voto aliquid non præceptum sed tamen bonum, falsis Dijs, est peccatum, & non aliud, quàm idololatriæ, ergo soluere Deo vero ex voto rem eandem, erit actus latriæ.

QUINTO, si quis voueat abstinere per triduum à vino, & non faciat, sine dubio peccat: at non peccat peccato intemperantiæ; non enim est actus necessarius temperantiæ abstinere à vino: ergo peccat, quia Deum afficit iniuria, non seruando illi fidem, ergo si abstineat Deum honorat.

A SEPTIMO, omni actu virtutis etiam non præcepto, nec ex voto facto, sed facto tamè propter Deum, colitur Deus: ergo multo magis, si is actus fiat ex voto, eo Deus colitur. Probatur antecedens, PRIMO, Scripturæ testimonio; nā Luca 2. dicitur Anna seruisse Deo ieiunijs & orationibus, & est verbum *αρεθυσου*, quod propriè cultum significat, Philipp. 2. *Repletus sum acceptis ab Epaphrodito; quæ misisti in odorem suauitatis, hostiam placentem & acceptabilem Deo.* Hebr. ultimo: *Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus.* Iacobi 1. *Religio munda apud Deum est visitare pupillos & viduas, &c.* Quæ omnia intelliguntur etiam de eleemosyna non præcepta.

B SECUNDO, ex Patribus. Nam Tertullianus libro de resurrectione carnis ait: *Nam sacrificia Deo grata, consulationes dico anime, ieiunia, & seras, & aridas escas, & appendices huius officij sordes, caro de proprio suo incommodo instauratur, virginitas quoque, & viduitas, & modesta in occulto matrimony dissimulatio, & vna notitia eius, de bonis carnis Deo adolentur.* Epiphanius hæref. 48. virginatatem & abdicationem rerum vocat approbatum Dei cultum. Hieronymus libr. 1. in Iouinianum: *Illa, inquit, virginitas hostia est Christi, cuius nec animum cogitatio, nec carnem libidō maculauit.* Augustinus libro de bono viduitatis, cap. 9. de continentia loquens: *Nulla, inquit, Christo subrahatur oblatio, &c.* & lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 6. sacrificium vocat omne opus bonum propter Deum factum: certum autem est, sacrificium propriè cultum esse Dei.

C SEPTIMO, votum de re præcepta non est verum & proprium votum, nisi quatenus res illa concipitur vt non præcepta, vt paulo post ostendemus, igitur vel votum de re non præcepta cultus Dei est, vel nullum votum est cultus Dei, sed hoc est falsum, ergo illud verum.

OCTAVO, si votum de re non præcepta, non est cultus Dei, ergo nec ipsum vouere absolutè est cultus Dei; nam ipsum vouere nusquã est præceptum: at hoc est contra ipsum Caluinum, qui docet, vouere esse actum religionis.

D NONO, probatur exemplis scripturarum. Nam primum votum legitur Gen. 28. *Votum vouit Iacob, si fuerit Dominus mecum, &c. erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi, vocabitur domus Dei, cunctorumq; que dederis mihi, decimas offerã tibi.* Quod hoc sit votum de re non præcepta, patet, quia alioqui peccasset Iacob faciendo votum conditionatum de re præcepta. Quod autem hoc votum fuerit factum ad colendum Deum, patet, nam habere lapidem pro domo Dei, id est, pro ara, & offerre decimas, sunt actus religionis. Aliud votum fuit Dauidis de extruendo templo, de quo Psalm. 131. *Votum vouit Deo Iacob, &c.* quod hoc votum fuerit de re non præcepta, patet ex lib. 2. Reg. cap. 7. vbi Deus audito hoc voto Dauidis, & laudata eius voluntate, dicit se non præcepisse, vt sibi fieret templum, nec velle fieri à Dauid. Quod autem Dauid hoc loco voluerit colere Deum, patet, quia extruere templum est actus religionis.

E Denique omnia vota, quæ leguntur in Scripturis, Leuit. 27. Num. 6. & 30. Deut. 12. & 23. vota erant de rebus non præceptis, vt ex ipsis locis patet, & tamen quod placerent Deo, patet, quia seuerissimè illorum solutionem exigebat: *Si votū voueris, inquit Deuter. 23. nō tardabis reddere, quia requireret illud Dominus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum: si nolueris polliceri, absque peccato eris.* Vbi clarè vides, votum liberè factum, à Deo seuerè exigi.

Sed soluamus argumentum illorum. Sic igitur argumentantur: Omnis cultus voluntarius, id est, quem Deus non præcepit, Deo placere non potest; ergo non debet fieri votum de re non præcepta ad colendum Deum. Probatur antecedens, nam Coloss. 2. Apostolus reprehendit omnem *ἰδωλοθρησκείαν*, sic enim est in Græco, quod noster interpret vertit, superstitionem & Rom. 14. ait: *Quod non est ex fide peccatum est.* Quibus verbis indicat, peccatum esse id aggredi, quod fides ex verbo Dei concepta non ostendit qualiter à Deo æstimetur; tales autem sunt omnes cultus voluntarij.

Ad illud, ad Coloss. 2. de *ἰδωλοθρησκεία*, quidam respondent, Paulum eo loco non accipere in malam partem cultum voluntarium, sed in bonam. tamen quia vulgata editio vertit, superstitionem, & Hieronymus in epistola ad Algasiam, q. 10. Augustinus in epist. 59. ad Paulinum, q. 7. Ambrosius, Theodoretus, Oecumenius, & alij omnes in hunc locum, accipiunt, eam vocem pro simulata religione: dicendum est, Apostolum hoc loco voluntarium cultum appellare non eas actiones, quæ non sunt à Deo præceptæ, id enim repugnaret plurimis scripturarum testimonijs, ut iã probauimus, sed eas, quæ nec à Deo probatæ, vel commendatæ sunt, nec reuera ex natura sua sunt materia cultus, sed sunt res inanes, & tamen ab aliquibus vsurpantur quasi essent cultus; quales sunt qui dicuntur supersticiosi cultus, ut cum aliqui ponunt religionem in numero lotionum, ut Iudæi olim faciebant, & Turcæ hoc tempore faciunt, qui putant valde se colere Deum, si toto corpore sæpius loto ad orandum accedant; loquitur enim Apostolus de ijs, qui se abstinebant à cibis quibusdam, tanquam natura sua immundis, & in eo ponebant religionem, si tales cibos nunquam attingerent.

Ad illud ex Rom. 14. dico cum communi expositione veterum, fidem accipi pro conscientia, ut sensus sit, peccatum esse id omne, quod sit contra conscientiam. Sed admissa etiam Caluini expositione, non video, qua ratione inde colligatur, non placere Deo cultus, quos ipse non præcepit; nam fides ex verbo Dei concepta, non ostendit solum placere Deo, quæ ipse præcepit, sed etiam quæ ipse consuluit; & quæ neque præcepit, neque consuluit, sed tamen ex se bona sunt: ut patet ex infinitis locis, ubi iubet sibi reddi vota sponte facta.

C A P V T XVII.

Non fuisse Iudæorum proprium vota facere, sed cum Christianis etiam id esse commune.

RE FELLEND A nunc est Petri Martyris sententia qui in libro de votis, & cælibatu cõtra Smithæum aduersus omnes, tum Catholicos, tum hæreticos, omnia omnino vota Christianis interdicit. *Quare*, inquit, *ut alia cæremonia per Christum sublata sunt, ita & vouendi ratio debet facessere.* Et infra: *Quare votum, licet antiquitus potuerit vsui esse, cum ad legis cæremonas pertineret, modo explosum est.*

Hæc sententia PRIM O refellitur ex illa prædictione Isaïæ 19. *Colent eum in hostijs & muneribus, & vota vouebunt Domino, & soluent.* Hæc enim de Christianis prædicta esse, S. Hieronymus, S. Cyrillus, & cæteri omnes in cõmentario huius loci apertissimè docent.

R E S P O N D E T Martyr, hæc quidem de Christianis dici, sed per vota & hostias non intelligi vera vota, verasque hostias, sed cultum spiritualem & Christianum. Dicit enim, Isaïam cum Iudæis loque-

A retur, per ea, quibus tunc Deus colebatur, explicare voluisse cultum postea futurum; non enim aliter Iudæos intellecturos fuisse, quæ dicebantur.

Sed refellitur hæc solutio, nam in primis etiam si non habeamus easdem hostias, neque eadem vota, quæ Iudæi habuerunt, tamen si nulla haberemus, malè explicuisset Isaïas cultum Christianum per hostias & vota; non enim explicatur aliquid per id, quod nullo modo ei simile est. Longè melius explicuisset per contradictorium, si dixisset: Non colent hostijs, nec vota vouebunt; tunc enim omnes intellexissent cultum quidem futurum, sed non qualis tunc erat. Præterea expositio ista Petri Martyris non potest probari, nisi assumatur ut certum id, quod est in quæstione. Nam si petas ab eo, cur illa verba: *Vota vouebunt, & soluent*, exponere velit metaphoricè potius, quam propriè, nihil aliud respondebit, nisi quia propriè exponi non possunt cum apud Christianos nulla essent futura vota. At hoc est, de quo contendimus, An Christiani sint vota facturi, & cum ille neget, nos asseramus, quis non videt verbum Dei à nobis facere, cum de Christianis dicat: *Vota vouebunt, & soluent?*

SE C V N D O, idem probatur ex illa exhortatione Psalmi 75. *Vouete, & reddite Domino Deo vestro, &c.* tamen si enim Petrus Martyr contendat, hæc Iudæis tantum dici, tamen longè aliud docent sancti Patres, ex quibus beatus Augustinus hunc locum ita enarrat, non Iudæis, sed Christianis loquens: *Quisque quod potest voueat, & reddat, non sitis pigri ad vouendum; non enim viribus vestris implebitis.*

TE R T I O, idem probatur ex illis verbis B. Pauli prioris epistolæ ad Timothæum, ca. 5. ubi de viduis quibusdam dicit: *Cum luxuriatæ fuerint Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Quo loco per primam fidem omnes omnino interpretes, tum Græci, tum Latini, intelligunt votum continentia. S. Augustinus in Psal. 75. *Quid est, inquit, primam fidem irritam fecerunt? vouerunt, & non reddiderunt.* Sed de hoc loco infra fusè disseremus, nunc solum innuisse sufficiat. Omnia quoque testimonia & argumenta, quæ proferemus ad probandum vota monastica esse licita, huc etiam referri possent.

VL T I M O, votum non est cæremonia Iudaica, nulla igitur causa est, cur solis Iudæis, & non etiam Christianis liceat vouere; nam in primis vouendi actus sola mente perfici potest. Tamen etiam ore quoque vouere solemus, tamen etiam sine vlla voce solo cordis motu votum emitti potest: cæremonia autem omnes res sunt exteriores & sensibiles, ut notum est, non igitur vota ad cæremonas, sed ad internum cultum pertinent.

Deinde, licet vota cæremoniae essent, non continuo Iudaicae essent; multæ enim sunt cæremoniae omni hominum generi, & omni religioni communes, ut genua flectere ad orandum, manus attollere, cælum aspicere, tundere pectus. Et denique, illæ solæ dicuntur propriè Iudaicae cæremoniae, quæ vel à Mose sunt institutæ, vel Christum venturum significabant, quamuis ante Mosem cœperint; & proinde Christo adueniente cessauerunt.

Porro vota non cœperunt à Mose; nam Iacob Patriarcha, *votum vouit*, Genes. 28. longè antequam Moses nasceretur, neque vota ad Christum venturum significandum instituta sunt. Quid enim habet cum Christo venturo vota ieiuniorum, continentia, elemosynarum, & similia? Nec demum cum Mose cessarunt. Nam licet in Ecclesia Christi post

Euangelij plenam promulgationem cessauerit circumcisio, sacrificia ouium ac bouum, & alia id genus, tamen vota nunquam cessauerunt, vt patet vel ex vno loco S. Augustini: siquidem in illud Psal. 75. *Vouete & reddite*, licet de Christianis sui tēporis. *Alius vouet Deo castitatem coniugale, vt prater uxore non noueris alia. Alij etia vouent, etsi experti tale coniugiu ultra nihil tale pati, nihil tale concupiscere, aut sustinere, & ipsi vouerunt aliquid maius, quā illi. Alij virginitate ipsam ab ineunte etate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt, & reliquerunt; & isti vouerunt plurimum. Alij vouent, domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet, relinquere omnia sua, distribuendo pauperibus & ire in communem vitam, in societatem Sanctorum, magnum votum vouit. Hæc ille.*

Ac ne forte respondeatur, vouendi ceremoniam esse iure abrogatam, sed non facta, ac nō defuisse qui vouerint, sed eos fecisse, quod non licebat: considerandum est, non qualefcunq; homines, sed doctissimos & sanctissimos, vt Augustinū, Basilium, Hieronymum, Bernardum, aliosq; permultos vota vouisse, & laudasse, quorum testimonia postea afferentur; nunc Augustinum sufficere posse putauit, præsertim cum id aduersarius noster non neget.

Respondet enim Martyr, non esse curandū, quod homines, etiam si inculpati, & sine cōtrouersia Deo grati fecerint, quia non illorum vita, sed verbū Dei est regula nostræ fidei. quod quidē accepit Martyr à Luthero, qui in libro de abroganda Missa fusissimè docet non esse cogitandum, quid Sancti fecerint, sed quid facere debuerint secūdum regulam verbi Dei.

At quomodo, quæso, potest fieri, vt inculpati & Deo grati fuerint, qui vota frequentarunt in Christi Ecclesia, si vota ad ceremonias Iudaicas pertinent? Certè, si qui hoc tēpore, vel circumcisione, vel Sabbatum, vel sacrificia cruenta publicè celebrarēt, nullo modo inculpati & grati Deo esse possent, præsertim si nulla ignorantia laborarent. Si ergo vota similia sunt circumcisioni, & sacrificijs cruentis, vt Martyr affirmat, quomodo inculpati, & grati Deo fuerunt Basilius, Augustinus, Bernardus, & alij doctissimi viri, qui vota fecerunt, & alijs faciendā suaserunt?

Deinde non est nostra quæstio, verbum Dei ne, an exempla Sanctorum pro regula fidei & morum habere debeamus, sed vtri verbum Dei melius intellexerint, Petrus Martyr, Caluinus, Lutherus, & similes homines, an viri illi, quos sanctissimos, & doctissimos fuisse vtriq; confitemur; exempla enim Sanctorum non repugnant verbo Dei, sed explicāt, aut declarāt, ideo & Apostolus dicebat: *Imitatores mei estote.* Et Christus Matt. 5. viros sanctos cōparat lucernæ positæ super candelabrū, quæ lucet omnibus, qui in domo sunt; neque huic veritati repugnat, quod etiam sancti inter dum labuntur, vt patet de ebrietate Noë, de adulterio Dauidis, de simulatione B. Petri, quam Paulus reprehendit; non enim omnia facta Sanctorum imitanda esse dicimus, sed ea solum, quæ neque pugnant apertè cum regula fidei, neque inueniuntur vel à Scriptura, vel ab alijs sanctis viris reprehensa, sed contra potius à pijs, & doctis passim laudata. Eiusmodi autem esse vota, nemo negare potest, nisi qui vel nihil legerit, vel nihil credat.

CAPVT XVIII.

Soluuntur obiectiones.

SED audiamus nunc obiectiones Petri Martyris, vt videamus, an habuerit aliquam, si non iustam,

saltem probabilem causam recedendi à communi sententia omnium penè tum Catholicorum, tum hæreticorum.

Obiectio PRIMA. In Testamento veteri frequēs est mentio votorum, in nouo ne nominatur quidem votum, nisi cū sermo est de votis Iudaicis, vt Actor. 21. igitur vota ad ceremonias Iudaicas pertinent.

RESPONDEO, nomen voti in Testamento nouo non habetur, res tamen habetur, vt ostendimus ex Apostolo, & infra clarius ostendemus; sed etiam si non haberetur, sufficerent testimonia veteris testamenti cum vsu & explicatione Ecclesiæ. Moralia enim præcepta, vel documenta Scripturæ veteris, nō minus ad Christianos, quàm ad Iudæos pertinent; idcirco enim assidue in Ecclesia leguntur Psalmi, quod pleni sunt moralibus documentis.

Et sanè, si Martyris argumentum valeret aliquid, concluderet etiam, vsuram Christianis non esse prohibitam; nam vsura in Psalmis, & Prophetis passim prohibetur, in Testamento nouo non legitur prohibita sub nomine vsuræ, colligitur quidem vsuræ prohibitio ex illo loco: *Mutuum date, nihil inde sperantes*, Luca 6. sed multo obscurius, quàm votum colligatur ex illis verbis Pauli, quia primam fidem irritam fecerunt; nam ista verba omnes Patres de voto intelligunt, illa non omnes intelligunt de vsura, nam S. Basilius in commentario Psal. 14. S. Ambrosius in lib. de Tobia, c. 16. S. Hieronymus in cōmentario in Ezechiel. c. 18. & alij recentiores cōtendunt in illis verbis non prohiberi vsuram, sed consilium dari diuitibus, vt dent mutuo sine vlla spe fortem ipsam recuperandi.

Si igitur vsura iure diuino prohibita est Christianis, licet expressè eiusmodi prohibitio nō habeatur nisi in veteri Testamento, quanto magis religio vouendi licita erit Christianis, cū & res, & nomen voti in Testamento veteri, res autem in nouo expressè contineatur?

SECUNDA obiectio. Quotquot fidem Christi profitemur, eo ipso toti sumus illi obstricti; quid igitur voto nos rursus ei tradimus? ridiculus porro haberetur filius, qui tabulis obsignatis atq; testibus vellet sese patriæ potestati subdere. Idcirco qui vota nuncupant, aut se fateantur non esse Dei, aut intelligant, quàm vouendo stultè agant, dum, quemadmodum dicitur, actum agunt. Lege cauit Deus, ne Israelitæ primogenita ex pecoribus sibi vouerent, non alia sanè ratione, nisi quod iure sibi debebantur; propterea cum nos iam Christi membra simus, & Deo omnibus modis obstricti, non minus quàm primogenita antiquitus erant, non est permittendum, vt voueamus. Hæc ille.

RESPONDEO dupliciter. PRIMO, retorquendo argumentum; nam quemadmodum Christiani Deo sunt obstricti ratione creationis, & redemptionis, sic etiam Iudæi obstricti erant Deo ratione creationis, & liberationis de Ægypto, igitur etiam illi vouere non poterant, ne actum agerent.

Respondet Petrus Martyr, nos quidem vouere non posse, quia non solum Deo obstricti sumus, sed etiam scimus, obstrictos nos esse luce iam Euangelij coruscante; illi autem vouere poterant, & debebant, vt admonerentur hac veluti pædagogia perpetuo debito se ac sua omnia Deo obstricta esse.

At nullo negotio hæc solutio refelli potest: nam qui apud Iudæos vouebant, non erant solum imperiti aliqui homines, sed etiam Prophetæ sapientissimi, qui melius nouerant debitum nostrum cum Deo, quàm vlli nostrum sciant. Dauid Propheta sapientissimus: *Votum vouit Deo Iacob*, Psalmus 131.

Principes ad vouendum hortatus est lib. 1. Paral. ca. 29. vbi hæc addidit, vt os obstrueret Petro Martyri, indicans se, & suos non ignorare omnia esse Dei: *Quis, inquit, ego, & quis populus tuus, vt possimus tibi hæc vniuersa promittere? tua sunt omnia, & qua de manu tua accepimus dedimus tibi.* Præterea, si Iudæi hoc ignorassent, nō potuissent per vota huius debiti admoneri, sed potius contrarium ex sua vouendi consuetudine colligere potuissent: nam si non possumus vouere Deo quæ ipsius sunt, qui vouet, admonetur se aliquid habere quod non sit Dei. Itaque pædagogiam valde malam Deus Iudæis tribuisset, si esset vera Martyris sententia. Voluisset enim eos asfuescere faciendis votis, vt admonerentur omnia esse Deo obstricta, & interim contrarium eueniret.

Respondeo SECUNDO ad argumentum directè, nos & omnia nostra Deo esse debita & obstricta in hoc sensu, quod omnia ab illo accepimus, & eius beneficio retinemus, & proinde potest ille, si velit, omnia repetere, & nos tenemur quidquid ille iusserit facere: tamen quia ille multa nobis libera relinquit, in quibus possumus pro arbitrio, hoc aut illud facere, idcirco multa sunt Dei & nostra simul; Dei, quia eius beneficio illa habemus; nostra, quia possumus pro arbitrio de illis disponere, dummodo non contra Deum. Quocirca quando vouemus, & offerimus aliquid Deo, de rebus eius damus, & tamen verè damus, quia res illæ etiam nostræ erant, & potuissimus non dare. Vnde Concilium Arausicanum can. 11. *Nemo, inquit, quidquam Domino rectè vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur, qua de manu tua accepimus, damus tibi.*

Ad illud exemplum filij familias, qui ridiculus esset si tabulis obignatis se subdere vellet patri, respondeo; filium familias ridiculū fore si tabulis obignatis se patri subdere vellet in ijs rebus, in quibus necessario parere tenetur, & de quibus imperium patris iam habet, at non fore ridiculum si in ijs rebus se subdat, in quibus alioqui sui iuris erat. Nec enim parentes possunt omnia quæ volunt filijs imperare, & in ijs etiam quæ possunt sæpe non imperare, sed dant filijs optionem: exempli causa, liberum est filijs vxorem ducere, vel non ducere, nec possunt in ea re à parentibus cogi: si tamen quis patri polliceatur se facturum in eo negotio, quod is imperauerit, tenebitur stare promissis.

Ad illud autem de primogenitis pecorum, quæ Deo voueri non poterant, quia Dei erant, respondeo, hoc ipsum sententiæ nostræ fauere: nam ideo primogenita pecorum voueri non poterant, reliqua autem voueri poterat. tamen omnia Dei sunt: (*Dominus enim est terra, & plenitudo eius*, Psalm. 23.) quia Deus Leuit. 27. non reliquerat Iudæis liberam dispositionem primogenitorum, vt reliquerat rerum cæterarum. Sic igitur & nos non vouemus ea quæ non sunt in nostra potestate, sed ea solum, quæ Deus libera nobis reliquit.

„ Sed instat Petrus Martyr. Nihil est liberum, nihil indifferens in particulari, licet in genere dicantur quædam *adiuocata*, quia nec omnibus nec „ omni tempore conueniunt: nam cum aliquid occurrat expetendum, vel reiiciendum, aut illud repugnat saluti propriæ vel aliorum, & necessario reiiciendum est; aut conducit saluti propriæ vel aliorum, & necessario expetendum est, si verè „ Deum & proximum diligamus.

RESPONDEO, falsum esse membrum hoc postremum; non enim necessario expetendū est quod conducit saluti propriæ vel aliorum, alioqui non diceret Dominus Deuter. 23. *Si nolueris polliceri,*

absque peccato eris. Neque Apostolus diceret, 1. Cor. 7. *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat.* Qui enim potest sine peccato facere quod voluerit, id est, nubere, aut non nubere, vouere, aut non vouere, certè nec necessario cogitur expetere nuptias, aut votum, nec necessario illa reiicere. Illud ergo solum necessario est expetendum, quod necessarium est ad salutem; quod vero vtile est, non necessarium vtiliter quoque, non necessario expetitur.

„ Obiectio TERTIA. Libertas Evangelica, in „ quanos Dominus constituit, minuitur per vota, „ non igitur Christianis licet vouere. Antecedens „ probatur: nam Christus libera esse voluit genera „ vitæ, quod nec omnibus, nec omni tempore conueniant. Qui autem vouent vnum genus vitæ, necessarium sibi illud faciunt, vt iam non possint ad „ aliud transire. Item, Christus nos à lege exonerare constituit, qui autem vouent, se magis ac magis impediunt legibus. Cur, inquit Martyr, non „ se liberos seruant? si nolunt rectè agere, nisi lege „ adigantur, se magis, ad seruitutem legis, quàm ad „ regnum gratiæ & fidei pertinere declarant.

Respondeo PRIMO, retorquendo argumentum: nam si Christus libera esse voluit genera vitæ, cur ipsi se legibus matrimonij adstringunt? nec minus enim impedit coniugium à cœlibatu, quàm votum cœlibatus à coniugio. Deinde, si Deus liberos nos à legibus esse voluit, & genera vitæ libera nobis reliquit, quid est quod paulò ante Martyr dicebat, nihil esse liberum, nihil indifferens, sed omnia omnino aut præcepta, aut prohibita? Itaque prædicant verbo libertatem Evangelicam, & interim imponunt legem importabilem, & qualem nullus vnquam tyrannus imposuit.

SECUNDO respondeo, libertatem Evangelicam non esse libertatem (vt illi somniant) à lege, sed à peccato, Rom. 6. *Liberari à peccato serui facti estis iustitia.* Item à ceremonijs Iudaicis quæ erant vmbre futurorum, ac demum à timore & seruitute, non autem ab obligatione legis: qui enim charitate, quæ est propriè gratia Testamenti noui, & libertas Evangelica, præditus est, lege quidem tenetur, sed non est sub lege, quia libenter implet legem. Sed de hac re alibi sæpe tractauimus.

„ Obiectio QUINTA. Qui vouet iniuriam Deo „ facit: nam in primis repugnat illi, faciens necessaria quæ ille voluit esse libera. Deinde arguit Deū „ vel insipientiæ, vel inuidiæ: nam voto se obligat „ ad vnum genus vitæ, vt eo modo perfectio euadat: quasi Deus, qui eum ad illud vitæ genus non „ obligauit, aut non sciuerit ei tam bene prospicere, vt ipse sibi prospexit, aut certè inuiderit illi „ istam maiorem perfectionem.

RESPONDEO, nullam fieri Deo iniuriam per vota, quia ipse voluit esse libera genera vitæ negatiuè (vt sic loquar) non affirmatiuè, id est, noluit obligare, sed reliquit in arbitrio nostro, vt quisque ad quod vellet se obligaret. Quod itaque non obligauerit nos, benignitas eius fuit: quod vero per vota ipsi nos obligemus ad id, quod illi gratius esse scimus, gratitudo, & pietas est: & sicut non pugnant benignitas Domini, & gratitudo serui, sic etiam nō pugnat quod nobis necessaria faciamus, quæ libera Deus nobis reliquit: neque insipientiæ aut inuidiæ illum arguimus: nam quod facimus, eius consilio, & admonitione facimus; etsi enim non imperauit nobis maiorem illam perfectionem, ad quam per vota tendimus, consuluit tamen, & admonuit, vt ad eam aspiraremus, de qua re paulo post agemus.

CAPVT XIX.

Non esse propriè votum promissionem, quæ fit in Baptismo.

SEQVITVR ordine quinta pars disputationis, in qua refellenda est sententia Lutheri & Caluini, quod promissio quæ fit in Baptismo, votum propriè dici debeat. Sunt autem quædam antea prænotanda. PRIMVM est, quæstionem esse inter Theologos, num res à Deo imperatæ sub votum propriè cadere possint. Quidam enim id negant, vt S. Thom. & S. Bonauent. in 4. dist. 38. Alij verò affirmant, vt recentiores quidam, Dominicus à Soto lib. 7. de iustitia, & iure, q. 1. art. 3. & Alphonsus à Castro lib. 1. de lege pœnali, cap. 10.

Sed conciliari possunt hæ sententiæ: nam duobus modis fieri potest votum de re præcepta, vno modo cum intentione se obligandi, etiam si res illa præcepta non esset: alio modo cum intentione solum acceptandi, & testificandi obligationem, quæ antea erat. PRIORE modo loquuntur auctores posteriores, & rectè docent res etiam à Deo imperatas, propriè posse voueri si concipiuntur vt liberæ, & qui vouet, intendat ad eas se obligare noua obligatione: nam qui cœlibatui Deo vouit, non minus propriè censetur sacrilegus si fornicetur, quàm si nubat: ex quo sequitur, non fornicari esse etiam materiam voti propriè dicti, licet alioqui præceptum sit, pari ratione qui post votum paupertatis furatur; non minus sacrilegus est quàm si res suas, quas iam dimiserat, repetat: ex quo intelligimus non furari, quod præceptum est posse sub votum cadere, vt res suas dimittere, quod non est præceptum, sed consilium. Vide S. Thomam in 2. 2. q. 186. art. 10. vbi admittit religiosos bis peccare si furentur, aut fornicentur, quod & contra legem communem, & contra votum proprium delinquant.

POSTERIORE modo loquuntur auctores priores, qui rectè docent, res præceptas non cadere propriè sub votum, si accipiantur vt præceptæ, id est, si quis dum eas recipit se facturum, nihil noui promittit, sed solum agnoscit & recipit obligationem, quam lex ipsa secum affert: qualis fuit illa promissio Hebræorum, Exod. 19. *Cuncta quæ loquuntur est Dominus, faciemus.* Vbi enim non est intentio nouæ obligationis, nullum esse votum propriè dictum constat.

SECUNDO loco prænotandum est, in Baptismo, omnes Christianos promittere se legem Dei seruaturus, atq; ex eo tempore abrenunciare diabolo, & pompis eius; id enim & ritus Baptismi testatur, & Patres apertissimè docent, vt Tertul. lib. de corona militis, S. Cyprianus lib. 1. epist. 5. S. Basilius lib. de Spiritu sancto, c. 27. S. Hieron. in Apologia 1. contra Ruffinum prope finem. S. August. lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. c. 33. S. Gregorius hom. 29. in Euangelia, & Beda lib. 3. histor. Anglorum, cap. 19.

Quæstio igitur est, An ea promissio sit solum quædam testificatio, & acceptatio obligationis, quam lex Dei secum affert, proinde non appellanda votum nisi forte impropriè, & largo modo: An vero sit noua promissio nouam obligationem includens, atque adeo votum propriè dictum. Martinus enim Lutherus in libr. de votis monasticis, & Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 13. §. 6. votum primum esse docent promissionem illam, quam facimus in Baptismo, cuius contrarium affirmat communis sententia Theologorum, in quarto senten-

tiarum, dist. 38. Quæ sententia quoniam verissima est, his argumentis confirmari potest.

PRIMVM, vota, vt in Scripturis accipiuntur; spontanea ac voluntaria, non necessaria esse debent. Sic enim legimus Deuter. 23. *Si votum voueris, non tardabis reddere, quia requireret illud Dominus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum, si nolueris polliceri, absque peccato eris.* At promissio, quæ fit in Baptismo, necessaria est, neque de illa potest dici, si nolueris polliceri, absq; peccato eris. Omnes enim ad Baptismum suscipiendum diuina lege obligantur, neque Baptismus sine illa promissione ab Ecclesia datur.

SECUNDO, vota paruulorum à parentibus edita, rata non sunt, nisi ab ipsis, quorum nomine facta sunt, postmodum in ætate adulta confirmantur; id enim docet S. Bernardus in epist. 1. ad Robertum, & apertissima ratio id ipsum confirmat, quia votum est lex particularis, quam sibi quisque imponit, si vult, ac proinde voluntatem propriam necessario exigit. At promissio quæ fit in Baptismo paruulos obligat, ita vt postea, velint nolint, cogantur eam habere ratam, etiam si nõ per se, sed per alios eam ediderint; igitur non ex voto, sed aliunde vim habet obligatio, quæ suscipitur in Baptismo.

TERTIO, si ea promissio votum esset propriè dictum, omnia Christianorum peccata essent duplicia, quia contra legem, & contra votum; omnia essent sacrilegia, quia contra voti religionem; nec minus peccaret sæcularis fornicatio, aut furando, quam religiosus, vt patet. At hæc omnia cõmuni fidelium sententiæ ac iudicio repugnant, non igitur illa promissio votum est propriè dictum.

QUARTO, illa promissio, quæ fit in Baptismo, si votum esset, certè aut explicitè, aut implicitè voti obligationem contineret. At non explicitè cõtinet, nec enim fideles dum baptizantur explicatam intentionem habent, aut habere debent se obligandi, nisi quantum ex ipsis Dei legibus obligantur, quod autem nec implicitam obligationem cõtineat, ita probatur; si esset implicitum votum in Baptismo, aut esset ex lege Ecclesiæ annexente hoc votum Baptismo, quomodo adiunctum est votum continentis Sacramento ordinis; talis autem Ecclesiæ lex nusquã existat: aut esset ex natura ipsa religionis Christianæ, vt quemadmodum connexa sunt vota monastica ordinibus religiosi: ita etiam annexum esset Christianæ religioni votum renunciandi diabolo, & pompis, atq; operibus eius. Sed neque hoc dici potest: nam religio Christiana cum sit omnibus necessaria, vincula habere debuit, diuinas leges, quæ necessario ab omnibus seruandæ sunt; ordines vero religiosi, quia non necessitatis, sed voluntatis sunt, vincula quoque non necessaria, sed voluntaria habent, qualia sunt omnia vota propriè dicta.

Accedat POSTREMO, quod cum non sit vlllo modo necessarium, neque etiam admodum vtile de ijs rebus, quæ sunt in præcepto, vota facere, non est credibile Deum, aut Ecclesiam voluisse, vt omnes fideles ad eiusmodi vota facièda obligarentur. Non esse autem admodum vtile de rebus ijs, ad quas ex lege obligati sumus, vota facere, nisi forte ea vota coincident cum votis de rebus non præceptis, ex eo perspicuum est, quod vota de rebus non præceptis ideo laudabiliter fiunt, præter alias causas, vt homo eo modo firmitus, & stabilius perseueret in bono opere iam concepto, qui enim se liberos cernunt, facilè mutant propositum bonum: Cum igitur ad opera legis facièda satis ligati sumus ipsa lege, non opus est noua vincula querere, ne occasionem gra-

nus peccandi nobis ipsis sine magna utilitate procuremus.

Obiectiones, quæ contra fieri solent, facile solui possunt. **PRIMA** obiectio. Christiani grauius peccant, & puniuntur cum non seruât legem Dei, quàm Ethnici vel Iudæi: Igitur aliquam habent obligationem, quâ illi non habent. **RESPONDEO**, grauius peccant; & puniuntur Christiani, quia magis ingrati sunt, & melius nouerunt Domini voluntatem, non autem quia habeât aliam obligationem, quia tunc non solum grauius peccarent, sed etiam bis peccarent.

SECUNDA obiectio. S. Augustinus in Psal. 75. *Vouete, inquit, & reddite Domino Deo vestro omnes communiter. Quid debemus vouere? credere in illum, sperare ab illo vitam æternam, bene viuere secundum communem modum; est enim quidam modus communis omnibus, furtum non facere, adulterium non facere, non amare vinolentiam, non superbire, non hominem occidere, non odisse fratrem, non aduersus aliquem texere perniciem; hæc totum omnes vouere debemus.* Hæc ille. **RESPONDEO**, accipit S. Augustinus, eo loco nomen voti largo & communi modo, vt non solum comprehendat vota propriè dicta, sed etiam quamlibet aliam promissionem, quamuis talis acceptio voti non facile in scripturis inueniatur.

TERTIA obiectio. Ecclesia eos, qui promiserunt in Baptismo Christi legem se seruaturus, cogit vt eam seruent: non autè cogit Ethnicos, & Iudæos, qui id non promiserunt; igitur obligatio quædam nascitur ex promissione, quam non adfert secum ipsa lex, proinde illa promissio verum votum esse videtur. **RESPONDEO**, cogit Ecclesia Christianos baptizatos, vt seruent legem Christi, non tam ex eorum promissione, quàm ex eo, quod per Baptismum facti sunt membra, & filij Ecclesiæ: omne enim membrum subiectum esse debet capiti, & omnis filius parenti iure naturæ subijcitur.

CAPVT XX.

Paupertatem voluntariam rectè Deo voueri.

RESTAT pars questionis postrema, in qua, vt promissimus, tria vota monastica defendenda sunt. Incipiemus à voto paupertatis, inde ad votum obedientiæ, postremo ad votum continentiæ, de quo potissima quæstio est, veniemus.

Igitur **PAUPERE** voluntariam rectè suscipi ac Deo voueri, **PRIMO** probatur ex illis verbis Mat. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Vbi notandū est, pauperes in Scriptura tribus modis accipi solere. Primo dicuntur pauperes, qui sunt afflicti, vt Pl. 24. *Vnicus, & pauper sum ego, tribulationes cordis mei multiplicatae sunt.* Secundo dicuntur pauperes, qui sunt humiles, vt Isaia ultimo: *Ad quæ respiciam nisi ad pauperculū, & contritū, & trementem sermones meos?* Tertio dicuntur pauperes propriè, qui non sunt diuites, idque tribus modis, aut actu, sed non affectu, aut affectu, sed non actu, aut actu simul & affectu.

Quinque igitur existunt huius loci expositiones. **PRIMA** est Caluini in hunc locum, qui per pauperes intelligit afflictos. Sed hæc expositio non est germana; nam coincideret tunc hæc prima beatitudo cum tertia: *Beati qui lugent*; aut cum vltima: *Beati qui persecutionem patiuntur.* Et præterea non est expositio Patrum, ac demum Luc. 6. Dominus pauperibus diuites opponit.

SECUNDA expositio est Chrysostrōmi in cōmen-

A tario huius loci, & Augustini li. 1. de sermone Domini in monte, qui per pauperes intelligunt humiles: quæ expositio vera quidem est, sed non primario intenta, vt paulò post ostendemus.

TERTIA esse posset, vt beati dicantur illi qui sunt pauperes actu, nō affectu, sed hæc falsa expositio est, & à Patribus reprehenditur; non enim beati, sed miseri sunt isti pauperes; quocirca Dominus addidit, *spiritu*, id est, voluntate, & electione, nec qualicūq; voluntate, sed spirituali, vt notat S. Bernardus ser. 1. de festo omnium Sanctorum. Fuerunt enim etiam Philosophi quidam voluntate pauperes, sed non spiritu pauperes, quia non propter Deum, sed propter curiositatem amarunt paupertatem.

QUARTA expositio esse posset, quod beati dicantur pauperes affectu, licet non actu. Hæc vera est, sed non est præcipuè intenta, vt mox ostendam.

Est igitur **QUINTA**, vt beati dicantur, qui propter Deum sponte eligunt paupertatem, & proinde etiam humilitatem; & pauperes spiritu hoc loco nominari eos, qui sunt voluntariè pauperes, & proinde etiam humiles; nam vt plurimum diuitiæ elationem, paupertas humilitatem gignit. Ita exponunt B. Ambrosius in c. 6. Lucæ. B. Gregorius Nyssenus, B. Hieronymus, & venerabilis Beda in c. 5. Matthæi, nec non S. Leo I. in sermone de illis verbis Domini Mat. 5. qui paupertatis voluntariæ, & humilitatis simul meminerunt. Item Chromatij, & Anselmi in hunc locum, Basilij quæst. 205. Bernardi ser. 1. de festo omnium Sanctorum, & recentiorum, vt Abulensis, Lirani, Caietani, Iansenij, & aliorum, qui de paupertate voluntaria, & actuali exponunt, & rectè; nam in primis verbum Græcum *πωρος* mendicium propriè significat; vt etiam Latina vox pauper, non humilem propriè, sed egenum significare solet.

Deinde præmium illud (*Quoniam ipsorum est regnum cælorum*) propriè respondet veræ paupertati. Præterea Lucæ 6. Pauperes, qui beati esse dicuntur, non superbis, sed diuitibus opponuntur; sic enim paulò post subiungit Dominus; *Va vobis diuitibus.* Denique Christus actu & affectu pauper fuit, & docuit sine dubio id quod ipse fecit. Præterea sæpius diuitias periculosas esse dixit; nam Matth. 13. comparauit spinis, quæ suffocant semetem, & Marci 10. *Quàm difficile, inquit, qui pecunias habent, intrabunt in regnum cælorum.* Et: *Facilius est camelum intrare per foramen acus, quàm diuitem in regnum cælorum.*

Hinc ergo sic agumētari possumus pro voto paupertatis. Id omne Deo rectè vouetur, quod ex eius testimonio scimus esse bonum, & illi gratū, sed paupertas voluntaria testimonio Christi bona est & Deo grata, cum beati dicantur eiusmodi pauperes, & illi promittatur regnum cælorum in præmium, igitur eiusmodi paupertas Deo rectè vouetur.

SECUNDVM testimonium est Mat. 19. vbi Dominus ait: *Si vis perfectus esse, vade, vède omnia qua habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cælo.* Et ibidē. *Ecce nos reliquimus omnia, & sequimur te, quid ergo erit nobis? &c.* Quod enim hic detur consilium veræ abdicationis facultatum, supra demonstraui in disputatione de consilijs Euangelicis; quod autem hinc sequatur, posse voueri paupertatem, patet ex argumento paulo ante factō; & præterea ex utroq; testimonio non solum colligitur paupertatem rectè voueri posse, quod tamen ad rem nostram sufficit, sed etiam colligitur hortatum esse Dominum ad vouendum hanc paupertatem; parum enim prodesset dare omnia pauperibus, & fieri pauperem spiritu, si quis paulo post iterū rediret ad lucra, & opes comparandas, quocirca sancti Patres intellexerunt his

testimonijs commendari paupertatem perfectam, quæ suscipitur cum proposito, & voto semper ita permanendi.

Itaque S. AVGVSTINVS in epist. 89. q. 4. & in Psal. 103. concione 3. totum hunc locum refert ad professionem monasticam; & S. BERNARDVS in declamatione super hunc locum Euangelij: *Hæc, inquit, sunt verba, quæ contemptum mundi in vniuerso mûdo, & voluntariam persuasere paupertatem, hæc sunt quæ Monachis claustra replent, deserta Anachoretis.*

TERTIVM testimonium est Act. 4. vbi sic legimus: *Multitudinis autem credentium erat cor vñ, & anima vna, nec quisquã eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.* Quod autem ex voto ita viuere primi illi Christiani in Hierusalem, docet S. AVGVSTINVS ser. 1. de communi vita Clericorum, vbi dicit, id ipsum se cum suis facere voluisse, quod primos Christianos fecisse testantur Acta Apostolorum iam citata, & tamen ibidem sapius repetit, nemini licere in tali vita habere proprium, idque ex professione facta Deo; sic enim loquitur de quodam Presbytero suo, qui contra professionem aliquid retinuerat, & inde testamentum cum moretur fecerat: *O dolor, inquit, illius societatis, ô fructus natus non de arbore, quam plantauit Dominus, sed Ecclesiam scripsit heredem: nolo numerare ista: non amo amaritudinis fructum, ego illum Deo querebam, Deo societatem professus erat, hanc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret.*

QUARTVM testimonium est Act. 5. vbi Ananias, & Sapphira vxor eius, cum vitam communem profiteri velle viderentur, & tamen aliquid proprii sibi clam retinissent, cõtinuo ab Apostolo Petro detecti, & increpati, atq; à Deo inuisibiliter percussi interierunt. Hic Petrus Martyr in libro de votis dicit, se nullum votum videre, peccatum enim Ananias & Sapphiræ fuisse mēdaciũ, ambitionem, auaritiã, & hypocrisim, non autem voti violationem, seu sacrilegium. Sed facile possumus ostendere, primo ex circumstantijs loci huius, deinde ex testimonijs Patrum, Ananiam & Sapphiram vouisse, & tanquam sacrilegij reos esse punitos.

Quod igitur Ananias & Sapphira vouerint vitam illam communem, colligitur ex illis verbis: *Fraudauit de precio agri, conscia vxore sua.* Non enim fraudasse diceretur, nisi rem iam obligatã promissione, subripuisset: quod autem rem non præceptam vouerint, patet ex illis verbis; *Nonne manes tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate?* Quod deniq; votum illud Deo factum esset; & proinde eius violatio sacrilegium fuerit, testantur verba illa: *Anania, cur tentauit satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Quid enim est mentiri Spiritui sancto, nisi fallere fidem datam Spiritui sancto?*

Possêt quidem utcumque dici mentitus Spiritui sancto, si mendacium tantum sancto Petro dixisset, in quo sine dubio erat Spiritus sanctus: tamẽ nemo negare potest, quin magis propriè dicatur mentiri Spiritui sancto, qui promittit aliquid Deo, & non seruat, quàm qui mētitur homini alicui sancto. Præterea seuerissima illa pœna, quam Deus ipse continuo sumpsit de Anania & Sapphira, omnino clamatur maius illud peccatum fuisse, quàm simplicis mendacij, & auaritiæ, & ambitionis, atque hypocrisis; quomodo enim potuit puniri culpa vlla atrocius? Itaq; sine dubio sacrilegium fuit, quod eo modo puniri meruit.

Accedat iam cõmunis expositio Patrum. S. IOANNES CHRYSOSTOMVS, hom. 12. in Acta Apostolorum: *Quare, inquit, hoc fecisti? voluisti habere? oportet*

bar initio habere, & non promittere, nunc autẽ postquam cõsecrasti, maius sacrilegiũ cõmisisti: qui enim aliena rapit, forsã alienarũ rerũ desiderio rapit: tibi autẽ licebat tua retinere, cur igitur sacra fecisti ea, et postea accepisti?

S. HIERONYMVS in epist. ad Demetriadem, quæ est octaua primi Tomi: *Ananias, inquit, & Sapphira dispensatores timidi, imò corde duplici, & ideo condemnati, quia post votum obrulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea vouerant, partemq; sibi iam aliena substantia reseruauerunt.*

S. AVGVSTINVS ser. 27. de verbis Apostoli: *Dum, inquit, ex eo quod promiserat, partẽ subtraxit, sacrilegij simul condẽnatur, & fraudis.* Et ser. 10. alias 12. de diuersis, in editione Louaniensi: *Si Deo, inquit, displicuit detrabere de pecunia quã vouerãt Deo, quomodo irascitur quãdo vouetur castitas, & nõ exhibetur? Et infra: potest igitur virgini sanctimoniali nubenti dici quod ait Petrus de pecunia; Virginitas tua nunquid non manes tibi manebat, & antequam eam voueres in tua fuerat potestate?*

S. FVLGENTIVS in epist. de debito coniugali, c. 8. *Quã, inquit, sit malum, quamque sollicitè fugiendum, si quis de hoc quod Deo vouerit, aut retinere, aut rapere aliquid mortifera præuaricatione perterret, exẽplo sunt Ananias & Sapphira.*

S. GREGORIVS lib. I. epist. 33. ad Venãtium: *Ananias, inquit, Deo pecunias vouerat, quas postea viũ persuasionediaboli subtraxit, sed qua morte mulctat⁹ est, scis.*

ARATOR lib. I. in Acta Apostolorum hunc locum enarrans, sic ait:

--- Sed quod mutata voluntas
Falsi crimen habet: cumque est iam cautio voti
Stare decet, nec velle prius violare sequenti, & c.

OECVMENIVS in cõmentario huius loci aliquoties sacrilegium vocat Ananias peccatum. BEDA in eundem locum dicit, ab Ananias exẽplo natum esse deterrimum illud monachorum genus, quod Sarabaitarum dicitur, qui sub vita, & professione monastica, aliquid proprii retinere volunt. Atque hæc de Scripturis pro voto paupertatis.

Confirmari potest hoc idẽ ex traditione Patrum. S. VRBANVS Papa I. in epist. sua decretali: *Quicũq; vestrum, inquit, vitam communem suscepit, & vouit se nihil proprium habere, videat ne pollicitationem suam irritam faciat.* S. BASILIVS in constitutionibus monasticis, c. vlt. dicit, monachum salutem animæ perdere, & furem esse, atque alterum Iudam, si quid priuati possideat. At cur ita, quæso, si nulla est promissio, nullum votum?

S. HIERONYMVS in epist. 22. ad Eustochium de virginitate, scribit adeo arctam fuisse in monachis sui temporis professionem paupertatis, vt nemini liceret vel necessaria petere; tamen si vigilabat præpositorum diligentia, ne cui aliquid necessarium deesset: *Quia, inquit, non licet dicere cuiquam tunicã, & sagum, textaq; iuncis strata non habeo: ille ita vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non habeat.* Ibidem scribit, aliquando in monasterio quodam Nitriæ repertum fuisse monachũ iam moriturum, qui nescio quot solidos sibi retinuerat: quocirca placuisse Machario, Isidoro, alijsq; sanctis congregatis in vnum, vt cum mortuo pecuniã infoderentur, clamantibus omnibus pecunia tua tecum sit in perditionem. Quod idem postea in simili casu fecisse S. Gregoriũ, scribit Ioan. Diaconus, lib. 1. c. 15. in vita B. Gregorij. & ipse etiã Gregorius, li. 4. Dialog. c. 55.

S. AVGVSTINVS in Psal. 25. *Alius, inquit, vouet relinquere omnia, & ire in cõmunem vitam, in societatem Sanctorum: magnum votum vouit.* Et lib. 17. de ciuit. Dei, c. 4. *Dixerũt, inquit, potentes illi, Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Hoc votum potentissimè*

vouerant, sed vnde hoc eis, nisi ab illo, de quo hic continuo dictum est, dans votum vouenti?

IOANNES CASSIANVS lib. 4. de institutis renunciantium, c. 13. *Illam, inquit, virtutem inter ceteras eorum institutiones vel commemorare superfluum puto, quod scilicet nulli cistellam, nulli peculiarem sportellam liceat possidere, nec tale aliquid, quod velut proprium retines suo debeat communire signaculo.* Et c. 33. de hac ipsa renunciatione perfecta loquens: *Sicut, inquit, immensa gloria fideliter seruientibus Deo, ac secundum regula institutionem ei adharētibus repromittitur in futurum, ita poene grauissime preparantur his, qui tepide eam, negligēterq; fuerint executi, & secundum hoc quod professi sunt, vel quod ab hominibus esse creduntur, fructus etiam congruos sanctitatis eidem exhibere neglexerint: melius est enim secundum Scripturam sententiam non vouere quemquam, quam vouere, & non reddere.*

Adde etiam Concilium AVRELIANENSE I. can. 21. vbi grauitur monachi puniri iubētur, qui cōtra professionem suam aliquid proprii possidere voluerint.

„ Contra paupertatis votum vna est obiectio Ioannis BRENTII in Confessione Vvittembergica, ca. „ de votis monasticis. Aut is, qui vouet, est pauper „ conditione, aut diues: si pauper est, nihil habet „ quod possit vouere se relicturum aut daturum, „ sed debet ferre patienter crucem sibi à Domino „ impositam; quam si præterea vouet, idem facit ac „ si in morbo voueret se ægotatum; qui est furor, nō pietas: si autem diues est, aut vouet ponere omnia in commune, aut dare omnia pauperibus propter maius meritum, & viuere deinceps ex eleemolynis: si primū, nihil aliud agit, quam prouidere sibi de certiore, & copiosiore victu, quod est fugere, non amare paupertatem: si secundum, peccat contra fidem, & charitatem; contra fidem, quia vnus est mediator Dei & hominum, qui nobis omnia meruit; cui facit iniuriam, qui suis proprijs operibus mereri se arbitratur; cōtra charitatem autē, quia charitas præcipit, ne sine necessitate molesti simus proximo nostra mendicatione.

Respondeo ad PRIMVM membrum, etiam pauperes rectè vouere, & multum dare, dant enim id omne, quod acquirere possent. AVGVSTINVS epist. 89. q. 4. *Neque, inquit, mihi minus imputabitur, quia diues non fui, nā nec Apostoli, qui primi hoc fecerūt, diuites fuerunt; sed totum mundum dimittit, qui, & quod habet, & quod optat habere, dimittit.* Neq; est simile votum ægritudinis voto paupertatis; nam Christus dixit: *Beati pauperes, non beati ægroti,* Matt. 5. Et: *si vis perfectus esse, vende omnia quæ possides, & da pauperibus,* Mat. 19. non autem si vis perfectus esse, proijce sanitatem, cura vt ægrotos: denique tenemur, si possumus, sanare ægritudinem, ne nostrā mortis causā fuisse videamur: at dīfcerere nemo tenetur.

Ad SECVDVM membrum dico ponere omnia in commune, esse verè amare paupertatem, nam ille verè est pauper, qui nullius rei est dominus, qui nihil habet, quod vendere, donare, permutare, destruere possit, & quam aliam paupertatem elegerunt primi Christiani, nisi istā, qua nemo aliquid diceret suum, sed essent illis omnia communia? Act. 4.

Ad TERTIVM; Nego esse contra fidē, dare omnia sua pauperibus propter maius meritum, alioqui Christus aliquid contra fidem consulisset, cum ait: *Vende omnia quæ possides, & da pauperibus, & habebis thesaurū in celo,* Matt. 19. non enim pugnant merita nostra cum Christi meritis, sed ex illis potius vt effectus ex causā promanant; nam sine Christi meritis nulla sunt nostra merita, ille enim præter alia, etiam potentiam merendi nobis acquisiuit merito mortis

A sua. Nego etiam esse contra charitatem proximi mendicare, quandoquidem neminem cogunt dare eleemosynam mendicantes, sed potius occasionem diuitibus præbent comparandi sibi regnum cœlorum. Sed de hoc infra latius.

CAPVT XXI.

De voto obedientia.

I AM VERO OBEDIENTIAM religiosam rectè voueri Deo, his rationibus, probari potest. PRIMO, grata est Deo obedientia etiam in ijs rebus, quas ipse non præcepit; nam Hieremiæ 35. laudantur, & remunerantur à Deo filij Ionadab, qui, vt obedirent patri suo, non bibebant vinum, non ferebant agros, non habebant domos, sed habitabant perpetuò in tentorijs: omne autem quod Deo gratum est, voueri illi potest, igitur obedientia, etiam alioqui non debita, Deo voueri potest.

Respondet Petrus Martyr in libro de votis, nihil indebitum fecisse filios Ionadab, nam etiam si Deus non iusserat illis, vt non biberent vinum, nec ferebant agros, nec domos inhabitarent, iusserat tamen, vt parenti obedirent, ac proinde illi, dum patri obedierunt, id solum fecerunt, quod facere diuino præcepto tenebantur.

Sed refellitur hæc solutio. PRIMO, ex testimonio Rabani, qui in commentario huius loci dicit, filios Ionadab plus fecisse, quā lex diuina præciperet.

SECUNDO, ex ipso textu Hieremiæ; nam Deus eo loco exemplo filiorum Ionadab reprehendit populum suum, quod illi obedierint voci vnus hominis, ipse autem voci ipsius Dei obedire noluerit: Firmauerunt, inquit, filij Ionadab, filij Rechab præceptū patris sui, quod præceperat eis, populus autem iste non obediuit mihi. Quæ Domini ratio planè frigeret, si filij Ionadab diuino præcepto obstricti fuissent obedire patri suo in rebus illis, vt non biberent vinum, &c. tunc enim nulla esset antithesis inter Deum & creaturam, nam & filij Ionadab obediissent Deo, & filij Israël non obediissent Deo.

TERTIO, idem colligitur ex laude & remuneratione diuina; non enim tantopere Deus laudasset filios Ionadab, nisi aliquid singulare fecissent.

POSTREMO, id ipsum ratio manifesta suadet; nam etiam si tenentur filij obedire parētibus, non tamen tenentur obedire in omnibus rebus, postquam ad annos pubertatis peruenerint. Est enim vnusquisq; sui iuris in deligendis statu, & genere vitæ, alioqui nihil interesset inter seruos, & liberos, si semper, & omnibus in rebus filij in patris potestate essent.

Quod vero B. Paulus ait Coloss. 3. *Filij obedite parentibus per omnia.* Vel ita intelligi debet, vt illud (Per omnia) significet per omnia, ad quæ se extendit patria potestas, vt rectè docet S. Thom. in 2. 2. q. 104. ar. 5. quemadmodum si quis diceret, oportere milites obedire Imperatori per omnia, exponendum esset per omnia, quæ ad militiam pertinent. Vel certè tenentur filij per omnia parentibus obedire, sed dum paruuli sunt, nam vt dicitur ad Galat. 4. *Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo.* & Dominus ipse parentibus subditus erat, cum puer esset, vt legimus Luc. 2.

SECUNDA ratio ex testamēto nouo sumi potest; nam, vt supra diximus in disputatione de consilijs, cōsiliū perfectionis est sequi Dominum perfectè, abnegando seipsum, vt colligitur ex illo Matth. 16. *Qui vult venire post me, abneget semetipsū, & tollat crucem suam, & sequatur me;* nam et si in præparatione ani-

mi abnegare seipsum præceptum sit, cum ibidem Dominus addat; qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam: tamen extra articulum necessitatis abnegare seipsum perfectè, & omnibus in rebus subijciendo iudicium, & voluntatem suam alterius iudicio, & voluntati, non est præceptum, sed consilium. Ideo enim Matth. 19. dicitur: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c. & veni, sequere me.*

Porro, perfecta sequela Domini, quæ in abnegatione sui ipsius, id est, in perfecta obedientia consistit, necessario includit votum, quo quis ita seipsum abneget, vt non possit retrocedere; non enim perfecta est abnegatio sui, obedire alteri ad tēpus, & paulò post non obedire; quocirca Dominus ibidem addidit: *Et rollat crucem suam.* siquidem vt eleganter monet Ioannes Cassianus, lib. 4. de Institutis Cœnobiorum, cap. 35. verus, ac perfectus Monachus similis crucifixo esse debet, qui enim cruci affixus est, non solum non ambulat, quò vult, nec facit, quod vult; sed nec potest ambulare, aut operari, nisi ab alio moueatur.

TERTIA ratio; rectè faciunt homines, qui cupientes vitam communem agere, communi consensu eligunt sibi aliquem in præpositum; id enim & recta ratio suadet, & Scriptura etiam monet, Proverb. 3. cum dicit: *Ne innitaris prudentia tua.* Rursus, præposito constituto, bonum est, & Deo gratum, vt illi obediatur, cum scriptum sit: *Qui vos audit, me audit.* Luc. 10. Et: *Obedite præpositis vestris.* Heb. 13. At omne, quod Deo placere constat testimonio ipsius, rectè voueri potest, vt aduersarij concedunt: poterit igitur obedientia exhibenda præposito, à nobis ipsis electo, & cui alioqui obedire non teneremur, rectè voueri.

QUARTA ratio ex vsu antiquæ Ecclesiæ; certum est apud veteres sanctos obedientiam monasticam in vsu fuisse; nam S. Basilii in constit. monasticis, c. 22. *Nunc, inquit, rursus sermonem de obedientia exerceamus, ostendentes quantā obedientiam ab exercitationibus erga præfectum exacta doctrina ratio exigit, &c.* Et toto cap. de obedientia differit, ac docet, debere Monachum præposito parere, & nō discutere quid sit, quod præcipitur, modo non sit manifestè peccatum, ac breuiter talem se exhibere præposito, quales sunt oues ad pastorem, & instrumenta ad opificem comparata, nec illud omittit, necessarium esse Monachis, perfectè obedire præpositis, & alioqui à salute aeterna eos excidere, idem docet Cassianus, li. 4. de institutis cœnobiorum, c. 23. & sequentibus.

S. Hieronymus in epist. ad Eustochium de custodia virginitalis, describens instituta Monachorum: *Prima, inquit, apud eos cōfœderatio est, obedire maioribus.* Et in epist. ad Rusticum Monachum: *Per hec omnia, inquit, ad illud tendit oratio, vt doceam te non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris, consortioque multorum.* Et infra: *Non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare quod acceperis.* Et infra: *Præpositū monasterij timeas vt Dominum, diligas, vt parentem, credas tibi salutare quidquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere, quæ iussa sunt.*

Sulpitius in Dialogo primo de virtutibus sancti Martini, de Monachis differens: *Præcipua, inquit, ibi virtus, & prima, est obedientia: neq; aliter adueniens ad monasterium Abbatis suscipitur, quàm qui tētatus prius fuerit, & probatus, nullum vnquam recusaturus, quamlibet arduum ac difficile, indignumque toleratu Abbatis imperium.*

S. Augustinus lib. de moribus Ecclesiæ, c. 31. *Hi*

verò Patres, inquit, nulla superbia cōsulunt ijs, quos filios vocant, magna sua in iubēdo auctoritate, magna illorum in obtemperādo voluntate. Hæc ille. Eiusmodi autem testimonia plurima afferre possemus, si opus esset.

Respondebunt fortasse, obedientiam quidem in vsu fuisse apud veteres Monachos, sed votum obedientiæ non item. At Ioannes Cassianus lib. 4. de institutis renunciantium, cap. 33. voti & professionis nominatim meminit, vbi differit de obseruatione monasticarū institutionum, quarū primaria de obedientia erat, verba eius capite superiore citauimus.

Item S. Gregorius hom. 20. in Ezechielem: *Cum, inquit, quis suum aliquid Deo vouet, & aliquid non vouet, sacrificium est, cū verò omne, quod habet, omne quod viuunt, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est.* Hæc ille. Vbi de votis monasticis loquitur, quibus homo nihil sibi retinet, ac ne iudicium quidem, quod Deo non offerat.

Denique S. Augustinus in Psal. 75. *Nemo, inquit, positus in monasterio frater dicat: Recedo de monasterio, neq; enim soli, qui sunt in monasterio peruenturi sunt ad regnum cœlorum, & illi, qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent; respondetur ei, Sed illi non vouerūt, tu vouisti.* Et in Psal. 99. *Dū non perseuerauerit implere, quod vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi.*

Accedant postremo miracula, quæ Deus ad confirmandum obedientiam monasticā non raro ostendit. Scribit Sulpitius in primo Dialogo de virtutibus S. Martini duo miracula his verbis: *Duo vobis referam incredibilis obedientiæ admodū magna miracula, licet suppetant plura recolēti, sed ad excitandā virtutū emulationem, cui pauca non sufficiunt, multa nō proderunt, ergo cū quidam seculi actibus abdicatis, monasteriū magna dispositionis ingressurus, cœpisset rogare, Abbas ei cœpit multa proponere, graues esse istius disciplina labores, sua verò dura imperia, quæ nullus facile valeret implere patientia, aliud potius monasteriū, vbi facillioribus legib; viuere, expeteret: nō tētaret aggredi, quod implere nō posset. Ille verò nihil his terrorib; permoueri, sed magis ita omnē obedientiam polliceri, vt sic eum Abbas in igne ire præceperit, nō recusaret intrare. Quā illius professionē, vbi magister acceperit, nō cunctatur probare profitemem. Casu clibanus propter ardebat, qui multo igne succē suo quēdis panibus parabatur: exūdabat abruptis flāma fornacibus, & intra camini illius concava totis habentis regnabat incendiū. Hoc igitur aduenā illum inbet magister intrare, nec distulit parere præcepto: medias flāmas nihil cunctatus ingreditur, quæ mox tam audaci fide victa, velut illis quondā Hebræis pueris cessere venienti, superata natura est, fugit incendiū, & qui putabatur arsiturus, velut frigidore persusus seipse mirat; est. Sed quid mirū, si tuum Christe tyronē ignis ille non attingit, vt nec Abbatem pigeret dura mandasse, nec discipulū pœniteret imperio paruissē? qui eo die, quo aduenerat, dum tentaretur infirmus, perfectus inuentus est, merito felix, merito gloriosus, probatur obedientia, glorificatus est passione.*

In eodem autē monasterio factū id, quod diciturus sum, recenti memoria ferebatur. *Quidā itidem ad eundē Abbatē recipiendus aduenerat, cū prima ei lex obedientiæ poneretur, ac perpetè polliceretur ad omnē vel extrema patientiā: casu Abbas foracina virgam iam pridē aridam manu gerebat, hāc solo fixit, atq; illi aduenā id operis imponit, vt tādū virgule aquam irriguam ministraret, donec, quod contra omnē naturam erat, lignū aridum in solo arēto viuisceret. Subiectus aduenā dura legis imperio aquā proprijs humeris quotidie cōnebat, quæ à Nilō flumine per duo fere millia petebatur, iāq; emenso anni spatio labor nō cessabat operātis, & de fructu operis spes esse non poterat, tamen obedientiæ virtus in labore durabat. Sequens quoq; annus vanum laborem iam affecti fratris*

eludit: tertio demum succedentium temporum labente curriculo, cum neq; noctu, neq; interdum aquarius ille cessaret operator, virga floruit. Ego ipsam ex illa virgula arbusculam, que hodie intra atrium monasterij est ramis virētib; vidi, que quasi in testimonium manens, quantum obedientia meruit, & quantum fides possit, ostendit. Hæc ille.

Alia non dissimilia narrat S. Gregorius lib. 2. Dialogorum, cap. 7. de S. Mauro, qui ad Abbatis imperium super aquas ambulauit; & Ioannes Cassianus lib. 4. de Institutis renunciantium, ca. 23. de Abbate Ioanne, qui propter obedientia virtutem ad prophetia gratiam sublimatus, sic vniuerso claruit orbi, vt etiam regibus mundi huius merito redderetur illustris.

Sed occurrunt soluendæ obiectiones. PRIMA Lutheri est in libro de votis monasticis, vbi hoc modo ratiocinatur. Scriptura iubet, vt omnibus hominibus obediamus, Philip. 2. Superiores inuicem arbitantes. Et I. Pet. 2. Subiecti estote omni humanae creaturae propter Deum. Igitur obligare se ab obediendum vni soli præposito, contra Scripturam est; idem enim est, ac si quis ita voueret; Deus vobis tibi nolle me secundum Euangelium tuum omnibus subijci, sed tantum vni maiori.

RESPONDEO, Apostolum Paulum eo loco non velle, vt omnes habeamus tanquam principes, quibus parere teneamur, sed vt omnes iudicemus, nobis esse superiores, id est, meliores, & sanctiores, commendat enim humilitatem, vt ipsa verba eius indicant: *Per humilitatem inuicem superiores arbitantes.* Adde, quod si vellet Apostolus, vt omnibus obediremus, rem planè impossibilem vellet; si enim omnes omnibus obedire debent, nulli erunt, qui iubeant, & nulli qui obediant. Porro S. Petrus per omnem humanam creaturam, intelligit omnem hominem potestate imperandi præditum. Sic enim explicat ipse se: *Sive, inquit, regi tanquam præcellentis, sive ducibus tanquam ab eo missis.*

SECUNDA obiectio est eiusdem Lutheri in eodem loco. Præpositus monasterij liber est ab obedientia, quam vouerat sine alia dispensatione, igitur signum est, votum illud non obligare coram Deo. RESPONDEO, in eo, qui eligitur in præpositum, remanere obligationem voti, licet per accidens cesset exercitium illius voti, quia deest materia; cuius signum est, quia si is, qui nunc est præpositus, priuatur officio, iterum tenebitur ad obedientiam, etiam si nouum aliquod votum non faciat. Vide S. Thom. in 2. 2. q. 88. art. 11. & q. 186. art. 5.

TERTIA est Petri Martyris in commentario ad cap. 7. prioris ad Cor. Vetat beatus Paulus, ne Christiani seruos se faciant, cum ait: *Precio empti estis, nolite fieri serui hominum.* Non igitur licet votum obedientia facere. Quid enim hoc est aliud, quam sponte sua se in seruitutem Abbatibus tradere?

At facilis responsio est; non enim B. Paulus prohibet seruitutem, quæ hominibus exhibetur, sed id prohibet, ne hominibus propter ipsos homines potissimum, sed propter Deum seruiatur, id quod exposuit clarior ad Coloss. 3. vbi sic ait: *Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi omnibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Dominum, quodcumq; facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus scientes quod à Domino recipietis retributionem hereditatis, Domino Christo seruite.* Quocirca S. Paulinus etiam non ignorabat Apostolum dixisse: *Nolite fieri serui hominum;* tamen seipsum vendidit, vt filium viduæ redimeret, quod S. Gregorius cum laude eius refert, lib. 3. Dial. c. 1.

A Sed inquit Petrus Martyr, S. Paulinus ex charitate erga proximum seipsum vendidit, quod autem ex charitate fit, rectè fit. Quasi vero perfecti Monachi ex cupiditate, & non ex charitate erga Deum, se Abbatibus, alijsque Præpositis sponte subijciant. Sed de obedientia hæctenus.

CAPVT XXII.

Asseritur votum continentia ex illis verbis Luca primo; Quomodo fiet istud? &c.

B VENIO tandem ad votum Continentia; quod primum Scripturae testimonijs, deinde Conciliorum, & Ecclesia totius consensu; tertio Pontificum, & Imperatorum decretis ac legibus; quarto Patrum Græcorum & Latinorum traditione; postremo naturali etiam ratione confirmare pro vitibus nitar.

PRIMUM igitur testimonium sit illud Luc. 1. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quibus verbis Virgo sanctissima significat impedimentum se habere, quo minus filium concipere & parere posset: impedimentum autem illud non aliud esse potuit, quam votum continentia iam emissum. Illa enim verba: *Virum non cognosco,* non significant iam actu non cognosco, sed, non licet mihi cognoscere, alioqui ineptissima interrogatio fuisset, cum posset statim responderi, etsi nunc virum non cognoscis, tamen paulò post cognoscas. Itaq; sicut dicimus in Quadragesima, Ego non vescor carnibus, id est, non licet mihi hoc tempore carnibus vesci; sic beata Virgo dixit: *Virum non cognosco,* id est, prohibeor virum cognoscere: cur autem prohiberetur, nulla ratio potest reddi, nisi votum; nam & virum habebat, & iuuenis erat; nec est credibile sterilem aut impotentem fuisse, vel certe id ipsa nondum scire poterat, cum ad virum nondum peruenisset. Nec deniq; prohibebatur, virum cognoscere, lege aliqua communi, vt notum est, igitur lege particulari, id est, voto.

Idem confirmatur ex Patribus. S. Gregorius Nyssenus in oratione de Natiuitate Domini: *Nam, inquit, si nuptiarum causa assumpta erat à Iosepho, quo modo Angelum de partu prædicentem, quasi re noua, atque insolita obstupescere auerfata esset? cum prorsus speraret se quoque ipsam aliquando iuxta legem nature matrem esse futuram? sed quoniam Deo dicatam, & consecratam carnem, veluti sanctum quoddam donarium, intactam seruari oportebat, propterea etiam si Angelus sis, inquit, ac de celo veneris, etiam si supra hominem sit id quod apparet, attamen vt virum cognoscam, fieri non potest; qui mater ero absque viro? Iosephum enim sponsum quidem noui, virum autem non cognosco.*

S. Augustinus lib. de sancta virginitate, cap. 4. *Ipsa quoq; inquit, virginitas eius gratior, & acceptior, quia non eam conceptus Christus viro violaturo, quam conseruaret, ipse præripuit, sed priusquam conciperetur, iam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit, hoc indicant verba, que sibi fetum annuncianti Angelo MARIA reddidit. Quomodo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? quod profecto non diceret, nisi Deo virginè se ante vouisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro iusto, non violèter ablaturò, sed potius contra violètos custodituro, quod illa iam voverat.*

Beda in cap. 1. Lucae. Præpositum, inquit, sue mentis reuerenter exposuit, vitam videlicet virginalem se ducere decreuisse. *Quæ, quia prima feminarum tanta se virtuti mancipare curauit, iure singulari præ ceteris feminis beatitate meruit excellere.*

S. Anselmus libro de excellentia virginis, c. 4. *Vir-*

go, inquit, & tenera, & delicata, regali stirpe progenita, & speciosissima, totam intentionem suam, totum amorem suum, totum studium suum ad hoc intendit, ut corpus, & animam suam Deo virginitate perpetua consecraret.

Rupertus lib. 3. in Cantica. *Votum*, inquit, egregium prima Deo vouisti, votum virginitatis.

Denique S. Bernardus serm. 4. super Missus est: *Nō dubitat*, inquit, *de facto, sed modū requirit, & ordinem: nec enim querit, an fiet istud, sed quomodo, quasi dicat, cum sciat Dominus meus testis conscientia mea, votum esse ancilla suae non cognoscere virum; qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat istud? si oportuerit me frangere votum ut pariam filium, & gaudeo de filio, & doleo de voto.* Et in ser. Signum magnum: *In libertate spiritus legis Moisaica decreta transcendens, illibatā Deo corporis sinul & spiritus sancti moniam vouit. probat enim propositi inuolabile fundamentū, quod tam constanter promittenti filiū Angelo respondit, quomodo fiet istud, quoniam virū non cognosco?* Accedat consensus Theologorum apud Magistrū in 4. li. sententiarum, dist. 30.

Sed videamus, quid ad hæc aduersarij respondeāt. Ioannes Caluinus in commentario huius loci apud Marloratū, tria dicit reprehensione digna. PRIMO, accusat beatissimam Virgine, quod malignè restrinxerit Dei potentiam: *Videtur*, inquit, *sancta Virgo non minus malignè restringere Dei potentiam, quam pius Zacharias; quod enim præter communem naturæ ordinem est, impossibile esse colligit: sic enim ratiocinatur: virum non cognosco, qui credam laboratur futurum quod nuncias? Nec vero magnopere laborandum est, ut eam purgemus ab omni virgine.* Hæc ille.

Cuius sane verba satis indicant impietatem eius, & quàm nihil ei commune sit cum sanctis Patribus; nam sanctus Ambrosius, sanctus Bernardus, Beda venerabilis, & alij in hunc locum disertis verbis movent, illud: *Quomodo fiet istud?* nō fuisse dubitantis, sed querentis, ac discere cupientis modum, quo res illa futura erat, quæ cum ipsius voto pugnare videbatur. Deinde, quomodo credibile est, eam malignè restringere voluisse Dei potentiam, quæ erat gratia plena, & cum qua Dominus ipse singulari modo semper aderat, ut Angelus paulo ante dixerat? Denique si non minus malignè S. Virgo potentiam Dei restrinxit, quàm ante Zacharias, cur non æquè punita fuit? certè Zacharias ab Angelo ob incredulitatē & verbis castigatus, & amissæ loquelæ supplicio punitus fuit. Beatissima Virgo ne minimo quidem verbulo reprehensa. at si idem vtriusq; peccatum, cur non & pœna eadem fuit?

SECUNDO, Caluinus accusat Patres, qui votum virginitatis ex his verbis colligunt: *Quod autem*, inquit, *ex hoc loco occasione quidam sumpserūt, ut dicerēt, virginē habuisse votum perpetuæ virginitatis, quod alioqui superuacanea fuisset ista responsio, nimis infirmū est, immo absurdum, ac ridiculum. Existimabimus ne Virginem passam fuisse marito se collocari, ut eum luderet? fuisset profecto perfidia, graui reprehensione digna, si sanctum coniugij fœdus non sine Dei ludibrio spreuisset.*

Hic etiam desideramus Caluini modestiam, quale enim est, ut absurdum & ridiculū dicat, quod asseritur à Nisleno, Augustino, Beda, Bernardo, Anselmo, Ruperto, & ab omni schola Theologorū. Porro argumentum eius duobus modis soluitur. PRIMVM negando consequentiam, quidquid sit de antecedente: nam etiam si daremus beatam Virginem cum Iosepho cōiugium contraxisse animo consummandi matrimonium, ut Caluinus annotatione in e. 1. Luc. Beza ibidem. Bucerus in c. 1. Matthæi, Martyr in libro de cōlibatu & votis monasticis, & Centuriatores, Centur. prima lib. 1. cap. 10. falso docent,

A adhuc tamen non sequeretur, eam, cum dixit: *Quomodo fiet istud, quoniam virū non cognosco?* non habuisse votum virginitatis, potuit enim hoc votum emisisse post coniugij celebrationem, & tamen ante Angelicam salutationē, vt S. Thom. docet, 3. p. q. 28. art. 4. ita vt primum nuptiæ celebratæ sint, deinde antequam ad matrimonij consummationem veniretur, B. Virgo votum virginitatis emiserit, ipso S. Iosepho consentiente, & vt piè creditur, etiam simul vouente.

B Addo tamen SECUNDO, B. Virginem nunquam habuisse explicitum animum consummandi matrimonium, ac proinde falsum esse etiam antecedens argumentum aduersariorum, nam alioqui non esset Virgo animo, sed solum carne. Ne tamen impeditum fuit verum matrimonium ex perpetua voluntate continendi, nec luit virum suum, neq; coniugium perfidè S. Virgo spreuit, vt blasphematur Caluinus; nam cum matrimonium iniit, dedit viro absolutam potestatem in corpus suum, ita vt verè licuerit S. Iosepho, si voluisset, cum beata Virgine matrimonium consummare, id enim requiritur, & sufficit ad essentiam veri coniugij: tamen quia sciebat ipsa, diuina reuelatione edocta, nunquam S. Iosephum id expetiturum, idcirco poterat habere, & habebat explicitam voluntatem semper continendi, in qua voluntate propriè virginitas consistit, & quamuis S. Thom. non admittat votum absolutum virginitatis in B. Virgine ante desponsationem, Scotus tamen admittit in 4. dist. 30. quæ. 2. & ante Scotum Albertus Magnus in lib. de laudibus Virginis, & ante Albertum sancti Patres, Gregorius Nyssenus, & Augustinus locis notatis disertis verbis docent, beatam Virginem vouisse ante desponsationem; neque video, cur id votum pugnet cum veri coniugij celebratione, posita reuelatione, quam omnes Theologi ponunt, qua beatæ Virgini reuelatum fuit, nunquam sanctum Iosephum debitum coniugale expetiturum.

C At, inquit quidam, non potest qui per votum se Deo tradidit, per nuptias se alteri tradere. Vnde & Apostolus, 1. Tim. 5. dicit eas, quæ post votum nubere volebant, dānationem habere; *Quia primam fidē irritam fecerunt.* RESPONDEO, cum, qui vouit continentiam, non posse iam se alteri tradere cum periculo violandi voti; nam de huiusmodi personis Apostolus loquitur, & ratio ipsa hoc docet. At si adsit certitudo infallibilis voti nunquam violandi, non repugnat, vt qui est vnus, se tradat etiam alteri in diuerso genere nuptiarum, alioqui non possent coniuges ex communi consensu vouere continentiam, quod tamen admittunt omnes Theologi; nam eiusmodi coniuges se tradunt Deo per votum, & tamen sunt inuicem obligati per matrimonium.

D TERTIO, Caluinus respondet nostro & Patrum argumento, quo probamus, Virginem vouisse virginitatem, quia alioqui ineptè respondiisset Angelo: *Quomodo fiet istud, quoniam virum nō cognosco?* soluendū inquit, est obiectū, quod Virgo in futurū tēpus respiciat, idēq; significet, nullā sibi fore cōhabitationē cum viro: *Hæc vero cōiectura & probabilis est, & simplex, quod rei magnitudo, vel potius maiestas virginē perculerit, vt sensus omnes admiratione ligatos haberet ac cōstrictos; cum audit, nasciturum esse Dei filium, aliquid nō vulgare concipit; atq; hæc ratio est, cur cōiū virilem excludat.* Hinc ait tonia exclamat: *Quomodo fiet istud?* Hæc ille. Ad quem modum exponit etiam Theodorus Beza.

E Sed primum, si sola cōiectura Caluinus nititur, cur deserit Patrum Theologorum omnium auctoritatem? An tutum sit ob cōiecturam vnā repugna-

re omnibus Patribus; ipse viderit: deinde improbabili & longe petita illa coniectura est. Nam primum quod occurrit ei, cui filius promittitur, est naturalis modus generandi. Proinde omnino credibile est, sanctam Virginem, cum sibi filium promitti audiret, non statim cogitasse filium illum sine opera viri nasciturum, sed more, & ordine communi, & naturali. Neque obstat, quod ab Angelo promittebatur, & magnus futurus dicebatur; nam sæpe aliis Angeli nunciauerunt filiorum magnorum generationem, vt Abraham Gen. 18. Manuæ Iud. 13. Zachariæ Luc. 1. & tamen omnes naturali generatione nascituri erant.

Deinde Virgo sanctissima humillima erat, propterea non est credibile, statim eam cogitasse, se fore Messiam matrem, & virginem illam, de qua scriptum erat Isaia 7. *Eccc virgo concipiet*: immo etiam valde probabile est, eam non sciuisse Messiam matrem virginem futuram, non enim id notum erat vulgo apud Iudæos; nam prophetia obscuræ erant, & paucis intellectæ antequam implerentur. Præterea Virgo sancta curiosa non erat, idcirco si sciisset, vt Calvinus dicit, se virginem parituram, nunquam dixisset, *Quomodo fiet istud?* id enim fuisset velle indagare diuina mysteria sine necessitate, quod pertinet ad curiositatem.

Ad hæc, Angeli responsio satis aperte docet, quid beata Virgo quæserit: si quidem nihil aliud Angelus respondet, nisi illam sine viri opera solius Spiritus sancti virtute concepturam & parituram.

Denique sancti Patres ita hunc locum intellexerunt, ac præter eos, quos supra citauimus, S. Athanasius in serm. de sanctissima Deipara: *Quin*, inquit, & *hic hæsitat virgo, ut pote ad naturam respiciens, & de Iosepho cogitans, cui nupta erat, ad Angelum tale responsum dedit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?*

Sed iam Caluino dimisso Petrum Martyrem audiamus, is in libro de cælibatu & votis, tria quædam affert ad hunc locum Euangelij explicandum. PRIMO dicit, non coherere matrimonium virginis cum voto virginitatis, sed hoc iam solutum est.

SECUNDO dicit, non posse colligi votum ex illis verbis: *Quoniam virum non cognosco*, nisi more Anaxagoræ quodlibet faciamus ex quolibet, & probat ex alijs similibus loquutionibus; nam Exod. 6. Moses dixit: *Quomodo audiet me Pharao, cum sim labijs incircumcisus?* Et tamē non inde rectè colligeremus, Mosem vouisse labiorum incircumcisionem. Et Nicodemus dixit, Ioan. 3. *Quomodo homo potest nasci, cum sit senex?* Et tamen quis inde colligat, Nicodemum vouisse senectutem?

Sed hæc nimis frigida sunt, nam incircumcisio labiorum, & senectus, non pendent ex libero arbitrio, & ideo impedimentum afferunt, siue ad loquendum, siue ad nascendum, quod non potest tolli ab homine. Quocirca prudenter dixit Moses: *Quomodo audiet me Pharao, cum sim labijs incircumcisus?* Et Nicodemus: *Quomodo potest homo nasci, cum sit senex?* etiam si nec ille vouerit incircumcisionem labiorum, nec iste senectutem: quia sine tali voto impedimentum habebant, ille ad loquendum, & iste ad nascendum, quod per se remouere non poterant. At virum cognoscere, mulieri coniugata in arbitrio positum est; idcirco ineptè respondit sancta MARIA: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* si nulla lege prohibebatur virum cognoscere: constat autem, eam non fuisse prohibitam lege cõmuni; sequitur igitur, vt prohibita fuerit lege priuata, id est, voto.

TERTIO, conatur soluere hoc nostrum argumentum, atq; ait, beatam Virginem etiam si votum non

A fecerit, tamen prudenter interrogasse; *Prudens*, inquit, *sane Virginis nostre interrogatio, quia si conceptus & partus, qui ei prædicebatur, ordinaria vísitatæque ratione futurus esset, dixit hoc ob stare quod viro nondum admisceretur; si vero extra ordinem, ac supra naturam de modo cupit edocere.* Hæc ille.

Sed frustra laborat, nam si naturali & ordinaria via conceptus futurus erat, non prudenter, sed stultissimè dixisset, hoc ob stare, quod nondum viro admisceretur; nam non promittebatur ei conceptus præsens, aut præteritus, sed futurus: *Ecce*, inquit, *concupies, & paries*, ad futurum autem conceptum non requirebatur, vt virum cognosceret, aut cognouisset, sed vt cognoscere posset, ac vellet in futurum; quare nulla omnino sponsa, nisi forte amens, à prædicente aliquo conceptum quæreret; Quomodo fiet istud, cum virum nondum cognouerim; responderetur enim ei, si nondum cognouisti, postea cognosces. Si autem supra naturam conceptus Virginis futurus erat, adhuc imprudenter dixisset: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* idem enim est, ac si dixisset; *Quomodo potest fieri, vt Virgo pariam, cum virum non cognouerim; quæ non minus stulta interrogatio est, quam si quis diceret; Quomodo potest ignis calefacere, cum non sit frigidus? Verissima igitur est sententia Patrum, & Theologorum, rectissimè colligi ex interrogatione beatæ Virginis votum perpetuæ continentia.*

CAPVT XXIII.

Idem asseritur ex illis verbis Matth. 19. Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt, &c.

ALTERUM testimonium pro voto continentia est Matth. 19. vbi Dominus quosdam esse dicit *Eunuchos, qui se castrauerunt propter regnum cælorum.* Et addit cohortationem. *Qui potest capere, capiat.* Ipsa enim Eunuchorum appellatio perspicuè indicat votum, non enim est Eunuchus, qui solum continet, sed qui non potest non continere; Eunuchi autem, de quibus hic agitur, non coguntur continere ex vitio naturæ; nam ab his eos Christus ipse seiunxit: neque coguntur lege aliqua communi (nulla enim lex est prohibens nuptias absolutè) igitur id solum remanet, vt non possit ex lege particulari spõte assumpta, id est, ex voto. Idem etiam colligitur ex illo verbo: *Qui se castrauerunt*; nam si Dominus loqueretur de his, qui sine vllò voto cælibes viuunt, diceret, qui se castrant quotidie, non qui se castrauerunt; cum ergo dixerit, qui se castrauerunt, significat eos vnica actione volutaria amputasse sibi omnem facultatem contrahendi nuptias. Et cõfirmatur explicatio hæc ex Patribus.

S. Epiphanius hæresi 58. *Valesiorum: Quinam*, inquit, *hi fuerint, qui se castrauerunt propter regnum cælorum, quàm generosi Apostoli, ac monastica vitam degentes; & deinceps virgines?* Et infra: *Post ipsos vero, Apostolos, quot millia in mundo solitariam vitam agerent, & à monasterijs, & virginibus huius certaminis gloriam abstulerunt?* Hæc ille. Qui dum affirmat, castrate seipsum propter regnum cælorum id esse, quod Monachi & sacrae Virgines faciunt, apertè significat, castrationem hanc non simplicem continentiam, sed continentiam Deo deuotam significare.

S. Hieronymus in commentario huius loci: *Vnusquisque*, inquit, *cõsideret vires suas, virum possit virginalia implere præcepta.* Hæc ille. At quæ sunt præcepta virginalia, nisi obligatio non nubendi, quæ sine voto nulla est? Et lib. 1. in Iouinianum dicit, eos castrare se

iplos qui templum se Deo purissimum, & holocaustum acceptissimum offerunt; vbi quoque non solum cœlibatum, sed cœlibatum Deo deuotum, & sacratum, castrationem vocat.

S. Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 30. alludens ad hunc locum, vbi Dominus de castratione ista voluntaria ait: *Qui potest capere, capiat. Vos etiã, inquit, qui hoc nondũ vovistis, qui potestis capere, capite.*

S. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 3. *Quisquis, inquit, seipsum castrauerit propter regnũ cœlorum, & in corde suo continentiam Deo voverit, &c.* Vbi illud (Et) ad explicationem pertinere, non dubium est.

Sed occurrit Petrus Martyr in libro suo de cœlibatu & votis, ac docet, ex hoc loco non posse votum continentie statui, nam Apostoli, quibus Dominus respondit per illam similitudinem Eunuchorũ, tantum dixerunt: *si ita est causa cœlibatus, non expedit nubere*; non autem dixerunt expedit vouere continentiam: quare Dominus si ad propositum respondere voluit, non de voto, sed de vtilitate & incommodis coniugij disserere debuit, ergo per Eunuchos, qui se castrant propter regnum cœlorum, intelligit eos, quibus ex peculiari Dei dono expedit non nubere, vt expeditius Euangelium prædicent. Addit etiam Martyr, non oportere vim facere in metaphora Eunuchorum, sed in scopo præcipuo ipsius parabola; quemadmodum in parabola de villico iniquitatis, etfi ducatur similitudo ab eo, qui ex bonis sibi fecit amicos, non tamen Christus intendit hoc docere, vt ex bonis alienis eleemosynas faciamus.

At frustra laborat Petrus Martyr, vt verba Domini satis aperta & dilucida obscurat & peruertat; ac in multis errat. PRIMVM, quantum ad scopum horum verborum; nam etiam si Apostoli non loquerentur de voto; sed solum quærerent, an expedit nubere; Dominus tamen aliquid perfectius eis ostendit, & sic confirmauit non expedit nubere, vt etiam adderet, expedit, voto se obligare ad non nubendum, vt patet ex metaphora Eunuchorum & castrationis.

SECUNDO errat, cum ait non esse vim faciendam in vocibus istis, quod in parabolis non omnia ponantur ad significandum. Errat, inquam, nã licet in parabolis esse possint interdum quædam partes, quæ nihil significat, sed ponantur solum ad explendam narrationem; tamen in verbis Euangelij, de quibus agimus, nulla est parabola, sed solum duo verba metaphorica, nimirum, nomen, Eunuchi, & nomen, Castrationis; quæ verba nisi aptam similitudinem contineant, tota Christi oratio inepta redditur; non continent autem illa verba aptam similitudinem, nisi illi, qui dicuntur metaphoricè Eunuchi, habeant voluntariam necessitatem continendi, sicut Eunuchi propriè dicti habent naturalem continendi necessitatem.

TERTIO, deinde errat Martyr, quia licet in parabolis prolixis possit aliqua pars nihil significare, tamen id, in quo parabola præcipuè consistit, non potest non significare, nisi ineptissima sit parabola. Iam verò in verbis Euangelij, de quibus nunc agimus, si parabola esset, ea præcipuè in vocibus (Eunuchi & Castrationis) consisteret, vt patet, ac proinde merito in his vocibus vis facienda esset.

ERRAT QUARTO in exemplo, quod affert de villico iniquitatis; nam non existimat aliquid significare, quod villicus ille ex alienis bonis sibi amicos fecerit, cum tamen in hac maximè parabola consistat; vult enim nos Dominus docere, vt quemadmodum ille villicus ex bonis Domini sui multa largiendo, sibi multos amicos comparauit; ita & nos ex bonis

Domini nostri, id est, Dei, cuius sunt omnia, quæ habemus Eleemosynas faciendo multos amicos in cœlo faciamus. Hoc solum interest, quod ille peccabat bona Domini sui largiendo, quia contra eius voluntatem largiebatur, & idcirco dicitur villicus iniquitatis: nos autem non peccamus bona Domini nostri largiendo, quia hoc ipsum ei vehementer placeat, vt bona sua liberaliter erogemus, cum nullum ipse ex hac largitione dispendium patiat: & sane vehementer accendit ad Eleemosynam faciendam ista cogitatio, quod opes nostræ res sint alienæ, id est, Dei, & tamen ex eiusmodi alienis rebus possumus nobis regnum cœlorum comparare.

Postremo errat Petrus Martyr, quod existimet, hic solum continentiam laudari, vt liber à cura vxoris & liberorum, facilius possit Euangelium prædicare, quem errorem supra refutauimus disputatione de consilij Euangelicis. Hic vnum duntaxat S. Augustini testimonium addam, libro de sancta virginitate, ca. 23. *Quid, inquit, veracius, quid lucidius dici potuit? Christus dicit, Veritas dicit, Virtus & Sapientia Dei dicit, eos qui pio proposito ab vxore ducenda se continuerint castrare se propter regnũ cœlorum: & contra, humana vanitas impia temeritate contèdit, eos, qui hoc faciunt, præsentem tantummodo necessitatem molestiarum coniugalis deuitare: in regno cœlorũ amplius quidquam ceteris nihil habere.* Hæc ille.

CAPVT XXIV.

Idem asseritur, ex verbis Apostoli 1. ad Tim. 5. Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.

TERTIVS locus pro continentie voto habetur in epistola priore ad Timotheum, c. 5. vbi hoc modo Apostolus loquitur: *Adolescentiores viduas deuota, cum enim luxuriare fuerint in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Quo loco per primam fidem nihil aliud intelligi potest, nisi continentie votum, vt omnes omnino veteres intellexerunt. Nam cum Apostolus dicat, eas primam fidem irritam facere, quæ nubere volunt, necessariò colligimus, eum loqui de fide seruandæ cõtinentie; quæ per nuptias violatur.

Ista autem fides seruandæ continentie, aut est fides data marito carnali, aut Christo sponso spirituali; non potest esse fides data carnali marito; illa enim tamdiu durat, quãdiu maritus viuit; mortuo autem viro, soluta est mulier, & cui vult, nubere potest, vt Apostolus ait ad Rom. 7. & 1. Co. 7. igitur sequitur, vt hoc loco fides, quæ per nuptias irrita fieri dicitur, sit fides data spirituali sponso Christo. Non potest autem hæc fides Christo data, esse simplex propositum, seu voluntas continendi sine promissione ac voto; tũ quia simplex propositum non habet relationem ad aliud, nec fides dici potest, vnde nõ irritatur fides, cum mutatur propositum, tum etiam quia propositum sæpe licet sine vlla culpa mutare: Apostolus autem absolutè dicit, eas damnationem habere, quia fidem irritam faciunt, sequitur igitur, vt fides hoc loco votum significet. Ex quo sequitur, votum perpetuæ continentie non esse impossibile, nec illicitum, quia nullum tunc fuisse peccatum illud violare.

Ita exposuit Concilium Carthaginense IV. can. 104. Si quæ viduæ quantumlibet in minoribus annis postuæ, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ reli-

giolo habitu apparuerint, postea verò ad nuptias seculares transferunt, secundum Apostolum damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino voverunt, irritam facere ausi sunt. Hæc sententia est C C X I V. Episcoporum, qui in hoc Concilio interfuerunt. Idem habetur in Concilio Toletano I V. cap. 55. vbi L X X. Episcopi fuerunt.

Ita exponunt etiam tres summi sanctique Pontifices; Clemens lib. 3. constit. cap. 1. & 2. Innocentius I. in epist. 2. ca. 13. & Gelasius I. in epist. 1. cap. 23. Ita etiam Tertullianus in libro de Monogamia, non procul à fine; Basilius in libro de virginitate, parum ultra medium; Hieronymus lib. 1. in Iovinianum, & in cap. 44. Ezechielis. Epiphanius hæresi 48. Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 23. & libro de bono viduitatis, cap. 8. & 9. & in Psal. 75. Fulgentius in epist. 1. Præterea omnes expositores huius loci, tum Græci, vt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus & Oecumenius; tum Latini, vt Ambrosius, Primasius, Beda, Haymo, Sedulius, Anselmus, & alij.

Ad hunc locum multi respondere conati sunt, ac primum Lutherus in libro de votis monasticis, contendit, per primam fidem non posse intelligi votum, eò quòd nusquam alibi in scripturis votum dicatur fides. vult autem ipse per primam fidem intelligi fidem Christianam, quam perdidit vidua illa, quæ vt facilius nubere illis liceret, defecerunt à fide Christiana ad Iudaismum, vel Paganismum, & confirmat hanc explicationem suam duabus rationibus. PRIMO, quia de his viduis Apostolus dicit, eas abiisse retrò post Satanam. SECUNDO, quia dicit, eas luxurias esse aduersus Christum; nam & abire post Satanam, & luxuriari aduersus Christum, nihil videtur significare aliud, quàm Apostasiam à fide Christi.

Sed hæc noua explicatio facillè refellitur. Nam etsi fides nusquam alibi significat votum, tamen multis in locis significat promissionem, siue constantiam in promissione seruanda, quorum vtrumq; ad votum pertinere certum est, cum votum promissio quædam sit, Genes. 44. *Ego hunc in fidem meam recepi.* Ad Rom. 3. *Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit?* Sic igitur hoc loco fides promissionem, seu pactum significare potest, quod autem non solum possit, sed etiam debeat fides hoc loco pro pacto ac voto accipi, non pro fide Christiana, qua Deo credimus, colligitur ex illo verbo adiuncto (*Irritam fecerunt*) nam fides, qua Deo credimus, non rectè dicitur irritari, sed amitti, vel corrupti: pacta autem & vota propriissimè irritari dicuntur. Deut. 30. *Si quis Domino votum voverit, non faciet irritum verbum suum.* Ps. 88. *Quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita.*

Deinde, nulla causa erat, cur vidua illa, si non voverat continentiam, non possent nubere, nisi deficerent ad Iudæos, aut Paganos; quis enim illas prohibebat nubere inter Christianos? An non Apostolus, 1. Cor. 7. apertè permiserat, vt vidua iterum nuberent, modo in Domino, id est, inter Christianos? Neq; Lutheri rationes concludunt; nam abire post Satanam, non solum contingit per apostasiam, sed per omne peccatum mortale, luxuriari autem contra Christum non potest significare defectionem à Christi fide, sed scortari in iniuriam Christi. Nam Apostolus dicit, eas viduas prius luxuriari in Christum, & postea nubere velle: Lutherus autem dicit, eas nubere velle, & propterea deficere à Christo, ergo cogitur fateri, non esse idem luxuriari & deficere.

Ad eundem locum tres solutiones Calvinus affert.

A PRIMO dicit Apostolum nomine primæ fidei, accipere fidem in Baptismo datam, quam istæ viduæ irritam fecerunt lasciuendo & scortando.

At Solutio parum valet; nam præterquam quod aduersatur omnibus veteribus citatis, apertè Apostolus dicit, eas habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt nubere volendo: nulla autem mulier in Baptismo promittit, se non esse nupturam. si ergo non voverat continentiam, cur damnantur, si nubere velint? Quod autem Apostolus hoc loco ait: *Cum luxuriatae fuerint in Christo*; aliqui intelligunt de spiritualibus delicijs, vt sit sensus; Posteaquàm delicijs spiritualibus in domo Dei abundarunt, ingrata sponso cælesti terrenas appetunt nuptias; ita Tertullianus de Monogamia, & Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, cap. 74. Alij intelligunt de temporalium rerum affluentia, vt sit sensus; Posteaquàm in domo Dei Ecclesiæ sumptibus ad fatietatem pasta fuerint, nubere volunt: ita Theodoretus & B. Thomas in hunc locum. Alij, vt Chrysostomus hoc loco, & Hieronymus in epist. ad Ageruchia de Monogamia, intelligunt de fornicatione, vt sit sensus: Postquàm in iniuriam sponsi sui Christi fornicatae fuerint, etiam hoc addunt, vt nubere velint.

Sed quocumque modo accipiatur illud: *Cum luxuriatae fuerint, nubere volunt*; semper argumentum nostrum suum robur habet; nam si de scortatione non accipiatur illud: *Postquàm luxuriatae fuerint*, cõstat solum reprehendi, quod nubere velint contra votum: si autem accipiatur de scortatione, tunc non solum non reprehendi, sed etiam laudari deberent, si à scortatione ad hoc honestum coniugium transire vellent. Non igitur primam fidem vocat Apostolus fidem Baptismi, sed fidem voti: cui respondet tanquam secunda fides matrimonij ineundi; idem enim est, ac si diceret, post fidem Christo datam, volunt fidem mortali marito dare, & primam illam irritam facere. Adde, quod etiam si de fide in Baptismo data Apostolus loqueretur, adhuc nihil pro hæreticis cõcluderetur, nam in Baptismo promissimus, legè Dei nos seruaturos: lex autem passim id inculcat, vota esse reddenda. Itaq; etiam hoc verum est eas viduas, quæ post votum nubere volunt, votum violando, fidem in Baptismo Deo datam irritam facere.

Altera solutio Caluini est, viduas illas, de quibus Apostolus loquitur, promississe continentiam, & hanc promissionem irritam fecisse, cum nubere voverunt, sed tamen non potuisse id promittere, nisi eas, quæ excesserant annum sexagesimum, & iam non amplius aptæ erant coniugio. Dicit enim Apostolus: *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum.* Itaq; nihil ex hoc loco deduci posse pro voto Sanctimonialium, quæ etiam in flore ætatis continentiam profitentur. Hæc etiam solutio nihil solidi habet; nam etsi Apostolus iubeat, viduam eligi annorum sexaginta, tamen non vetulas, sed adolescentiores acculat, quòd primam fidem irritam fecerint volendo nubere.

E Si igitur verum est, quod Calvinus ait, non posse iuniores continentiam vouere, cur Apostolus eas reprehendit? Præterea dico, Apostolus, cum ait: *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum.* Et: *Adolescentiores viduas deuota*, id est, non eas eligas, non loqui de admisione ad votum continentia, sed vel de electione ad quandam præfecturam & ordinem Diaconissæ, vt exponunt Tertullianus libro de velandis virginibus, & lib. 1. ad vxorem, & quidam alij: vel, quod probabilius est, de admisione ad numerum earum viduarum, quæ ab Ecclesia alebantur, vt Chrysostomus & Ambrosius in hunc locum,

& Hieronymus in epist. ad Saluinam, exponit: verbum enim, *Eligatur*, Græcè κτ̄. κερύτω, in Catalogum adscribi & numerari significat.

Nolebat autem Apostolus, viduas minores annis sexaginta ab Ecclesia ali, vt B. Hieronymus loco notato docet, quia iuniores possunt labore suo victum sibi comparare: & præterea, quia iuniores difficilius conseruantur in pudicitia, & turpius erat, aliquam earum viduarum, quæ ab Episcopo alebantur & regebantur, labi, quam aliquam aliam, ideo eas valde probatas esse volebat, & quibus nullum periculum incontinentiæ timeretur.

TERTIA solutio est, quod ista promissio continentia, quam viduæ faciebant, non erat propriè votum Deo factum ad eum colendum, sed erat promissio facta Ecclesiæ ad expeditius ministrandum ijs, quibus ex officio Diaconissarum debebāt, quomodo si aliqua cupiens recipi in ancillam, promittat se non cogitaturā de nuptijs, vt liberius seruire possit.

Hæc solutio minime omnino quadrat; nam præterquam, quod Patres citati dicunt, eas Deo verè vouisse; si votum Deo factum rescindi potest, ac debet (vt Caluinus dicit) ab eo, qui stimulis carnis agitur, continere non potest, quanto magis rescindi poterit promissio facta Ecclesiæ? Cur ergo istas adolescentiores Apostolus dānat, quia nubere volunt?

Sed, inquiunt, non dānat, quia nubere volunt, sed quia fidem Ecclesiæ datam irritam fecerūt scortando. At Contra; nam Apostolus in præsentī dicit: *Habentes dānationem*; ergo debet culpa præsens dānationi præsentī respondere: scortatio autem iam præterierat, & ex sententia Caluini emendata fuerat per nouam voluntatem honesti coniugij; Sic enim loquitur Apostolus: *Cū luxuriata fuerint, nubere volunt*: non igitur dānantur, quia luxuriata fuerint, sed quia nubere volunt, quod est præsens. Cur autem dānantur, quia nubere volunt, nisi quia continentiam vouerant, & sic nubere volendo, primam fidem irritam fecerunt?

Sed instant rursus, quia ibidem Apost. dicit: *Volo iuniores nubere*, non ergo approbat vota iuniorum. At vide huius loci explicationem infra cap. 30.

Iam verò Petrus Martyr in lib. de celibatu & votis, post repetitionem eorū, quæ ex Luthero & Caluino iam protulimus, & refutauimus, duo adfert noua. **PRIMUM** dicit, hunc locū esse ambiguum, & posse varijs modis exponi, proinde nihil solidi hinc adferri posse ad confirmanda dogmata.

RESPONDEO, non posse rectè ambiguum vocari eum locum, quem omnes interpretes, qui quidem ante nostras lites exortas extiterunt, vno modo exposuerunt: alioqui nihil erit non ambiguum. Nihil enim est tam apertè dictum, quod non possit à contentiosis ambiguum fieri. Adde præterea, ex locis ambiguis dogmata stabiliri, & confirmari posse, quando accessit explicatio Ecclesiæ per Concilia approbata, aut per communem Patrum consensum; nam alioqui nihil omnino habebimus certi, vt reuera nihil hæretici certi habent; nam, vt diximus, nihil est in Scripturis, quod non possit exponi varijs modis, si velimus contentiosè agere. Quod si addas præterea, ex eiusmodi ambiguis locis dogmata fidei confirmari non posse, nullum omnino habebimus dogma. Exempli causa; Christū esse Deum, negant hodie in Transyluania permulti, & omnia loca Scripturæ, quibus id nos probamus, illi varijs modis exponunt: ergo si Petro Martyri credimus, non erit dogma fidei, Christum esse Deum. Atque hoc idem de omnibus alijs articulis facile posset ostendi.

SECUNDO, Petrus Martyr contendit illud: *Ha-*

A *bentes dānationem*, nō significare pœnam, quæ peccato respondeat coram Deo, sed solū quandam infamiam apud homines. Etsi enim illæ, quæ promiserant Ecclesiæ castas se futuras non peccent nubendo, immò bene faciant, cum Paulus dixerit: *Melius est nubere, quam vni*, 1. Cor. 7. tamen subeunt quandam notam leuitatis, quod non perseuerant in eo, quod cœperant.

Porro id enim aliter probat, quàm auctoritate Martini Buceri, qui vocem illam κείμα, quam noster interpres dānationem interpretatus est, ambiguum esse docuit, & interdum accipi pro accusatione coram hominibus.

B At Nos Bucero opponimus in primis omnes Patres supra citatos, qui dānationem æternam coram Deo habere dicunt viduas, quæ post votum nubere volunt. Opponimus deinde ipsum Apostolum Paulum, qui vbi que illa voce vtitur ad significandam dānationem coram Deo, & hominibus, pro crimine magno & manifesto, ad Rom. 3. *Quorū dānatio, τὸ κείμα, manifesta est*, appellat dānationem iudicium Dei contra illos, qui blasphemabant, ac mentiebantur Apostolum dicere: *Faciemus mala, vt eueniam bona*. Et ad Rom. 13. *Qui autem resistunt Dei ordinationi, ipsi sibi dānationem κείμα, acquirunt*. Certè autem qui Deo resistunt, dānationem habent coram Deo, & non coram hominibus tantum.

C Denique Ioannes etiam cap. 3. non semel, sed ter vtitur verbo (κείμα) in hac significatione. *Non venit*, inquit, *filii hominis, vt iudicet mundū, sed vt saluetur mundus per ipsum*. Vbi illud ἵνα κείμα, (vt iudicet) non significat iudicium discussionis, sed dānationis. Est enim sensus; Non venit, vt sententiam dānationis ferat aduersus mundum, sed contra potius, absolutionis. Sic etiam paulò post: *Qui credit, non indicatur*, id est, non dānatur, *qui autem non credit iam indicatus est*, id est, manifesta est sententia dānationis, quam habebit etiam si nondum pronuntiata sit. Viderint igitur Bucerus & Martyr, vbi legerint κείμα, non significare dānationem coram Deo.

D Præterea, quare, quæso, viduæ illæ, si nullo voto obstrictæ erant, infames fuissent apud homines, si nubere voluissent? Si non erat turpe (vt ipsi dicunt) Episcopovxorem habere, & ea mortua, rursus aliam & aliam ducere, & in ipso Episcopatu filios procreare, cur turpe fuisset viduæ, quæ continere non poterat, nubere? Et si nec infamiam, nec leuitatem, nec turpitudinem esse volunt hoc tempore Monachis & Sanctimonialibus, post solemne votum cōtinentiæ ad matrimonium transire; quomodo audent dicere, fuisse infame, ac turpe viduis illis velle nubere, cum nullam haberent non nubendi obligationem?

CAPVT XXV.

Idem asseritur ex Concilijs.

N VNC SECUNDO probanda est nostra sententia testimonio omnium Ecclesiarum, quod ex Concilijs antiquis facile haberi poterit. Iudicium Ecclesiæ Orientalis, patet ex Concilio Ancyranò, can. 18. *Quot quot virginitalatem pollicitam prauaricati sunt professione contempta, inter digamos habeantur*. Item ex Concilio Chalcedonenfi generali, can. 16. *Virginem, quæ se Domino consecrauit, similiter & Monachum, non licere nuptialia iura contrahere, quod si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur*.

Iudicium Ecclesiæ Africanæ, patet in Concilio Carthagenensi III. cap. 33. vbi præcipitur, vt sacre Virgines in monasterijs diligentissimè custodiatur. Et in Concilio Carthagenensi IIII. cap. vlt. vt supra citatum est.

Iudicium Ecclesiæ Hispanicæ, patet in Concilio Toletano III. cap. 55. Duo sunt genera viduarum, *seculares & sanctimonialibus*. Et paulo infra: *Eæ si ad nuptias transferint, iuxta Apostolum, non sine damnatione erunt, quia se primum Deo vouentes, postea castitatis propositum abiecerunt.*

Iudicium Ecclesiæ Gallicæ, patet in Concilio Turonensi II. c. 16. ante annos mille celebrato: *Si qui in monasterio conuersi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi, nec, quod absit, vllus eorum coniugem ducere, & si uxorem duxerit, excommunicatur, & de uxoris malè sociata cõsortio etiam iudicis auxilio separetur, quod si iudex ad hoc solatium dare noluerit, excommunicatur. Qui infelix Monachus tali coniunctione fœdatus si per cuiuscunque patrocinium se conatus fuerit defendere, & is, qui in hac pertinacitate perdurat, & illi, qui eum exceperint defendendū ab Ecclesia segregentur, donec reuertatur ad septa monasterij, & indicta ab Abbate, quamdiu præceptum ei fuerit, agat pœnitentiam, & post satisfactionem reuertatur ad gratiam.*

Iudicium Ecclesiæ Germanicæ, patet ex Concilio Moguntinensi, tempore Arnulphi Imperatoris cap. vlt. *Quæ propositū castitatis assumpserint, aut monasterij claustris regulariter constringantur, aut domi manentes, castitatē suæ professionis integerrimè custodiāt.* Ibidem cõfirmatur decretum 13. Concilij Elibertini, & sextum Colonienfis Concilij, sub Carolo Crasso, in quibus statutum fuit, vt Virgines sacre, si semel votum violauerint, pactumque virginittatis perdidert, solum in fine vitæ communionem percipiant: si autem libidini diu seruerint, ne in fine quidem eam accipiant. Multa item de vita Monachorum & Sanctimonialium habentur in Concilio Moguntino, sub Rabano.

Iudicium Ecclesiæ Italicæ, patet ex Concilio Romano sub Syluestro, can. 10. vbi prohibetur Episcopus benedicere virginem, quæ nuptias aliquando expetijt, nisi diu fuerit eius pudicitia probata. Et ex Concilio Foroiulienfi, tempore Caroli Magni: *Item placuit de feminis cuiuscunque conditionis, puellis scilicet vel viduis, quæ virginittatis, siue continentie propositum spontaneè pollicentes, Deo mancipata fuerint, & ob continentia signū nigram vestem, quasi religiosam, sicut antiquus mos fuit in his regionibus, induta fuerint, licet non à Sacerdote sacrate, in hoc tamen proposito eas perpetim perseuerare mandamus. Si verò postea, siue clanculo, seu publicè nupserint, dignis quidem mundano iudicio corporalibus coercita vindictis, segregentur ab inuicem, & agant cunctis diebus vita sua pœnitentiam, &c.*

CAPVT XXVI.

Idem asseritur ex responsis Pontificum & Imperatorum.

TERTIO, probanda est responsis aliquot veterum & sanctorum Pontificum. Ac **PRIMUM** Clemens lib. 3. Constituit. Apostol. cap. 1. *Quare*, inquit, oportet non temerè facere professionem, sed cum consilio & consideratione. *Præstat enim, eam non vouere, quam vouere, & non reddere.* De viduis loquitur.

Syricus epist. 1. cap. 6. dicit, nec publicas leges, nec iura Ecclesiastica vllō modo permittere Monachis vel Sanctimonialibus nuptias post votum.

Innocentius I. epist. 2. c. 12. dicit, eas, quæ post votū nupserunt, esse adulteras Christi, id est, sacrilegas.

A Leo I. epist. ad Rusticum Narbonensem Episcopum; quæ est 90. c. 13. *Propositum*, inquit, *Monachi proprio arbitrio & voluntate susceptū, deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vouit Deo, debet & reddere.* Idem dicit cap. seq. de Sanctimonialibus.

Geladius epist. 1. c. 22. *Virginibus*, inquit, *sacris temerè se quosdā sociare cognouimus, & post dicatū Deo propositum incesta fœdera sacrilegāq; miscere, quos protinus equū est sacra communione detruere, & nisi per publicam probatāq; pœnitentiā omnino nō recipi, &c.* Idem c. 23. dicit, viduas etiam peccare, si post votum nubant.

Denique, Gregorius I. lib. 1. epist. 33. ad Venantium: *Considera*, inquit, *quanto periculo in diuino iudicio dignus eris qui temetipsum Deo omnipotenti, cui sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti, &c.* Et epist. 40. ad Anthemium iubet Monachos, si vxores ducant, debere separari, & remitti ad monasteria.

B His accedant responsa etiam Principum politico-
C rum. Scribit enim Eusebius lib. 4. de vita Constantini, fuisse abrogatam à Constantino antiquā legem Romanorum, quā priuabantur successione hæreditaria homines steriles, vel orbatī liberis. Caussam autem abrogationis scribit fuisse propter eos, qui religionis & pietatis gratia ex voto cœlibatū colebāt, ne videretur lex politica pietatem velle punire. Rursus, cum tempore Iuliani Apostatæ cœpissent quidam sacras virgines in coniugium petere, Iouianus Imperator Christianus, qui Iuliano successit, legem tulit, vt capite plecteretur, qui sacram Virginem, vel ad coniugium petere, vel etiam impudicè aspiciere deprehensus fuisset. Scribit hanc historiam Sozomenus lib. 6. hist. Eccles. cap. 3. & extat adhuc ea lex in Codice L. Si quis, de Episcopis & Clericis. Quæ lex si hoc tempore obseruata fuisset, Martinus Lutherus, cum non paucis ex suis iustissimè caput amississet.

CAPVT XXVII.

Idem asseritur testimonio Patrum.

Quarto probanda est testimonij Patrum. Ignatius epist. ad Tharsenses iubet honorari virgines Deo sacras, & epist. ad Antiochenfes. *Virgines*, inquit, *agnoscant cui se consecrauerunt.*

D Dionysius Eccles. hierarch. ca. 6. p. 2. describens, ritum quo initiabantur Monachi, dicit eos publicè in Ecclesia promittere, se renunciare vitæ diuisibili, id est, vitæ sæculari; sæcularis enim diuisus est, vt Apostolus dicit, 1. Cor. 7. cum partim de Deo partim de vxore cogitet.

Martialis epistola ad Tholosanos, cap. 8. dicit se Valeriæ virgini persuasisse, vt virginittatem suā Deo voueret, quod etiam Iphigeniæ suasisse Matthæum scribit Abdias in eius vita, & Teclæ beatum Paulum scribit S. Ambrosius lib. 2. de virginibus, & Flauia Domitillæ sanctum Clementem scribit Beda in Martyrologio die 7. Maij, cuius etiam meminit Eusebius in Chronico.

E Tertullianus libro de velandis virginibus: *O sacrilega manus*, inquit, *quæ dicatū Deo habitū detrahere potuerunt, quid peius aliquis persequitur fecisset, si hoc à virgine electū cognouisset?* Et in fine libri: *Nupisti*, inquit, *Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam.* Et ibidem: *Quid*, inquit, *faciet ipsum continentie votum?* &c. Et libro de Monogamia, ultra medium: *Habentes*, inquit, *iudicium, quod primam fidem resciderunt, illam videlicet, à qua, in viduitate inuenta, & professæ eam, noluerint perseuerare.*

Clemens Alexandrinus Strom. 3. initio. *Est ergo*, inquit, *continentia corporis despicienti a cõuenienter patris*

conuentis cum Deo initis. Et in fine libri: Dominus, inquit, dixit, qui uxorem duxit, non repudiet eam; qui non duxit non ducat; qui autem professus est se nunquam ducturum, sine uxore perseueret.

Origenes homilia 23. in Numeros: Vnde, inquit, mihi videtur illius folius esse indefines offerre sacrificium qui se indefinenti, & perpetua deuouerit continentia.

Hilarius in Psal. 64. Deo ergo, inquit, uouenda sunt contemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij toleratia.

Eusebius lib. 4. de vita Constantini: Castitatem, inquit, uirginalemq; modestiam amplexate quadam, corpus, & animum consecrari Deo. Et infra de Constantino: Virgineum, inquit, chorum tantum non adorabat, isti hic habitare Deum, cui se puella deuouerant, arbitrabatur.

S. Cyprianus lib. I. epist. II. ad Pomponium: Christus, inquit, Dominus & Index noster. cum uirginem suam sibi dicatam, & sanctitati sua destinata, iacere cum altero cernat, quam indignatur, & irascitur, & quas penas incestis eiusmodi conjunctionibus cominatur! Et infra: Quae, inquit, hoc crimine admisit, non mariti, sed Christi adultera est. Et libro de habitu virginum: Qui, inquit, se Christo dicauerint, & tam carnem quam mentem Deo deuouerint opus suum consument magno premio destinatum.

S. Athanasius in libro de humanitate Verbi dicit, etiam pueros uirginitatem suo tempore profiteri solitos, & in Apologia pro fuga sua meminit sacrarum virginum, quas Ariani petulantissime vexauerunt, quod fusius scribit Petrus Athanasij successor, in epistola quadam, quae exstat apud Theodoretum lib. 4. hist. Eccl. cap. 20. 21. 22. Idem Athanasius in libro de uirginitate: Postquam, inquit, continentiam professas, corpus tuum sanctificasti.

S. Basilus in prooemio constitutionum monasticarum: Itaque, inquit, cui a mundi uinculis liber esse cupit, nuptias ueluti pedicas quasdam fugit, his autem relictae uita sua Deo consecrat, & castitatem proficitur, ut neq; facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias. Et epist. vlt. quae est ad uirginem lapsam: Et quia, inquit, impius in profundum collapsus mala de cetero comitatur, etiam ipsa abnegas ad uerum sponsum pacta, neque esse uirgo, neq; unquam promississe clamas. Reuoca in memoria honestam professionem, quam professas coram Deo, & Angelis, & hominibus. Reuoca in memoria uenerandam congregationem, & sacrum uirginum chorum, quot litteras ad sanctos saepe exarasti, per quas pro te orare petisti, non ut nuptias humanas, immo ignominiosam corruptionem assequeris, sed ut a Domino Iesu non excideres? &c. Idem lib. de uirginit. parum a medio: Cum, inquit, uirginitatem Domino professas sint, carnali postmodum uoluptate male blanda delinita ac denique stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Et paulo ante: Horredo, inquit, sacrilegio Christi spose adulter efficitur. Et paulo infra: Nam quod solemne, inquit, legitimumq; connubium sponsus ille (Christus) occupauit, & uirginitatis habitus, & foedera & conuenta cum illo, & praeterea processus ipse testatur, huiusmodi quippe nobilitata uiro processit in publicum, &c. Idem in questionibus fuse explicatis, quae 14. & 15. multa de uoto solemnium Monachorum disputat.

S. Gregorius Nazianzenus oratione de obitu patris sui ultra medium: Vt enim, inquit, nos Deo uouimus si discrimen effugeremus, ita periculo defuncti, nosmetipsos obtulimus, &c. Gregorius enim ut ipse poemate de uita sua scribit, a matre Deo consecratus fuerat, ante quam nasceretur, & ipse postea, cum in mari periclitaretur, iterum uotum continentiae, & religionis emisit, quod etiam seruauit.

Sanctus Optatus Mileuitanus libro sexto, contra Parmenianum: Spirituale, inquit, hoc genus nubendi est; in nuptias sponsi iam uenerant uoluntate ex professione sua, &c.

A S. Epiphanius haeres. 61. Apostolicorum: Tradiderunt, inquit, sancti Dei Apostoli peccatum esse, post decretam uirginitatem ad nuptias conuerti. Et infra: Si, inquit, quae uirginis fuit, ac Deo dicata, & postea nupsit, iudicium & condemnationem habebit, quod primam fidem reiecit; quanto magis quae Deo dicata uirgo fuit, & nupsit. contra Christum lasciuatij. & maiorē fidem reiecit, iudicium habebit? Et haeres. 48. Montanistarum: Gaudet, inquit, Deus uerbu his, qui approbatu Dei cultu praestare possunt, & uirginitatem, & continentiam exercere deligunt, &c. Vides cultum uocari professionem continentiae.

S. Ioannes Chrysostomus hom. 15. in priorem ad Timotheum: Et uirginis, inquit, in uirginitatis professione Christo consentit, id est, Christo nubit. Et infra: Cum, inquit, illi se deuouerint, nubere uolunt habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, fidem pactum dicit. Et hom. 14. prolixissime describit, ac miris laudibus praedicat monasticam professionem, sed clarissime epist. 6. ad Theodorum lapsam: Honorabiles, inquit, nuptiae: sed te iam seruare non conuenit privilegia nuptiarum, quamuis frequenter hoc ipsum nuptias uoces, ego tamen adulterio illud peius existimo, &c.

B Sulpitius in uita S. Martini ante medium: Arborius, inquit, uir sancti admodum & fidelis ingenij, cum filia eius grauissimis quartanae febris aestibus ueretur, epistolam Martini qua casu ad eum delata fuerat, peccatori puella in ipso accessu ardoris inferuit, statimq; fugata febris est; qua res apud Arborium tantum ualuit, ut statim puellam Deo uouerit, & perpetuae uirginitati dicaret, profectusque ad Martinum, puella ei praesens obtulit, neq; ab alio eam, quam a Martino, habitum uirginis. imposito, passus est consecrari.

C Rufinus lib. 10. hist. cap. 8. dicit, Hierosolymis fuisse insigne monasterium sacrarum uirginum, quibus Helena mater Constantini suis manibus ministrare in mensa aliquando solebat.

S. Ambrosius lib. 3. de uirginibus, ante medium: Initiatas, inquit, sacris mysterijs, & consecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinam potuisses reuocare nupturas, utinam potuisses flammam nuptiale pio integritatis uelamine mutare; an indignum uideretur, ut sacratae uirgines, a sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias? & quibus licet sponsum eligere, non licet Deum praefere? Et infra: Discite, inquit, quantas Alexandria, totiusque Orientis, & Africana Ecclesia, quot annis sacrare consueuerint; pauciores hic homines prodeunt, quam illic uirgines consecrantur. Similia passim repetit.

D B. Hieronymus in epist. ad Sabinianum: Moris est, inquit, in Aegypti & Syriae monasterijs, ut tam uirgo, quam uirginis, quae se Deo uouerint, & saeculo renunciantes, omnes delicias saeculi concularint, crinem monasteriorum matribus offerant desecandum, non intecto postea contra Apostoli uoluntatem incessare capite, sed ligato pariter, ac uelato. Plena sunt scripta sancti huius uiri testimonij, pro castitatis uoto, & professione, adeo ut Petrus Martyr dicat, nullum esse ex Patribus, qui magis dogmati ipsorum aduersetur, quam Hieronymus.

E S. Augustinus li. I. de adulterinis coniugijs, c. 24. Quod, inquit, cuiquam, antequam uouisset, licebat, cum id se nunquam facturum uouerit, non licebit: si tamen id uouerit quod uouendum fuit, sicut est perpetua uirginitas, &c. Et in Pl. 75. nescio, inquit, quae castimonialis nubere uoluit. quid uoluit? quod & mater ipsius, aliquid mali uoluit? mali plane. Quare? quia uouerit Domino Deo suo. Idem ibidem. Quid, inquit, ait Apostolus de quibusdam quae uouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, quid est prima fidem irritam fecerunt? uouerunt & non reddiderunt.

S. Fulgentius libro de fide ad Petrum, cap. 42. Eis, inquit, qui sine conjugati, sive a coniugio liberi, continentiam Deo uouerunt, admodum est damnabile, si uel illi coniugale

opus voluerint appetere, quo se non accessuros, vel illi repeterere, à quo recessuros, illi libera, illi cōmuni professi sunt voluntate. Idem S. Fulgentius in epist. i. c. 6. *Nō peccat, inquit, virgo nubens, si virginitatem Deo priusquam nubet in corde non vouit.* Et epist. 3. c. 4. *Hic est, inquit, vnigenitus Dei Filius, vnigenitus etiam virginis Filius, vnus omnium sacrarum virginum sponsus, sancte virginitatis fructus, decus, & munus, quem corporaliter sancta virginitas peperit, cui spiritualiter sancta virginitas nubit, à quo sancta virginitas fecundatur, vt perseueret intacta: à quo decoratur, vt permaneat pulchra, à quo coronatur, vt regnet perenniter gloriosa, quapropter bonum depositū custodi, & meritum tanti boni, quod vt haberes, Deus dedit, & vt Deo voueres, ipse fecit.*

Ad hæc omnia Conciliorum, Pontificum, & Patrum testimonia, tres adfert responsiones Petrus Martyr ad finem libri. **PRIMO** dicit, omnia ista humana esse testimonia, nec esse Christiani hominis officium prouocare à testimonijs Dei ad testimonia hominum: *Quod, inquit, ad alterum attinet de iudicio Patrum, quoniam aduersarij nostri, & in hac causa, & in alijs cōtrouersijs semper prouocare solent ad eos, pronūcio mihi nō videri hominis esse Christiani ad hominū iudicia prouocare à Scripturis Dei. Hoc enim est iniuriā facere spiritui sancto; nā fides est ex auditu, auditus autem ex verbo Dei, nō ex Patribus.* Hæc ille. Vbi etiā fufissimè probat, non esse prouocandū à Scriptura ad Patres.

Sed dum hæc dicit, ipse mihi prouocare videtur à candore ad impudentiam, à veritate ad mendacium; non enim Catholici Doctores prouocarūt vnquam à Scriptura ad Patres, sed in Scripturæ intelligentia à iudicio paucorum seditiosorum, ad iudicium multorum sapientissimorum, & optimorum virorum, vel etiam à iudicio partis ad iudicium aliorum, qui partes non sunt. Vt enim in humanis litibus cū duo contendunt, & iudicem aliquem appellāt, non prouocant à lege ad iudicem, sed à parte litigante ad iudicem: & si rursus iudex non satisfaciāt, prouocant iterum nō à lege, sed ab vno iudice ad alium, donec veniatur ad aliquem, à quo prouocari non possit. Ita quoque in Ecclesia cum oriuntur lites, inspiciuntur leges diuinæ, quæ ab omnibus recipiuntur. Quod si lis non finiatur, quaritur iudex, non quod Scripturæ non credatur, sed quod de ipsa Scriptura quæstio sit. Itaque prouocamus ab explicatione aduersarij litigantis, ad arbitrium sapientium, & peritorum, qui ante litem exortam floruerunt, quod si illi inter se fortasse non cōueniant, prouocamus ad Ecclesiæ totius iudicium, id est, ad summi Pastoris, vel generalis Concilij definitionem.

Quod si quis adhuc velit ab isto iudice ad Scripturam prouocare, idem facit, ac si quis in humanis litibus à Prætoribus prouocaret ad legem; quod ridiculum esset, cum nihil sit aliud prouocare à Prætoribus ad legem, quando de sensu legis quæstio est, quàm prouocare à sententia publici iudicis ad suum proprium, priuatumque iudicium.

At, inquit Petrus, etiam Patres omnes, & Concilia, licet inter se optimè consentiant, errare possunt, nisi cum verbo Dei consentiant. **RESPONDEO**, id quidem esse verum, sed assumptionem, quæ subticetur, esse falsam, nimirum posse omnes Patres, aut Concilia legitima & approbata, cum verbo Dei non consentire. Exempla autem, quæ ipse adfert, nihil aliud probant, nisi posse Patres singulos seorsim, & Concilia illegitima, & reprobata errare. Concilium enim II. Ephesinum, & Constantinopolitanum sub Leone Iconomacho, quorum exempla Martyr adducit, nemo nescit qualia fuerint.

Altera eius responsio est. Patres quidem id asserere,

quod nos dicimus, sed non esse audiendos, quòd non habuerint iustam causam id asserendi: Certè, inquit, vt quod verum est fateamur, eos in hac causa habemus iniquiores. *Statim enim ab Apostolorum temporibus nimium tribui conceptum est cœlibatui; quibus autem de causis id factum sit, supra multis verbis docuimus.* Hæc ille.

Docuit autem supra, quatuor esse causas, cur initio Ecclesiæ cœperit coli cœlibatus: *Cur tãto, inquit, in pretio virginitas fuerit, causa vna esse potest, quod Christus dixerit, esse Eunuchos, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, & in eam sententiam permulta Paulus habet in septimo capite prioris ad Corinth. hæc sane Patres semper habuerunt in ore, sed eos cogitare oportuit, quæ admodum tempore accipienda.* Et infra: *Altera causa est, quod illo tempore graues erant persecuciones omnibus in locis, minus autem molestum est in persecutione, si quis solus fugiat, quàm si cogatur sollicitus esse de uxore & liberis.* **TERTIA** causa est, quia illis temporibus Christiana religio graui laborabat infamia; cum enim horis antelucanis, & in tenebris metu Principum ad hymnos & synaxos cōuenirent, populus cœpit suspicari illos vti inter se promiscuo cœcubitus, & nefaria libidine, &c. Et infra: *Atque ea gratia magnum numerum alebant virginum & cœlibum.* **QUARTA** causa est, quia bona pars eorum, qui accesserunt ad Christum, erat Ethnicorum. *At illi maxime semper suspiciebant virginitatem & cœlibatum.*

Hic nos respondemus, **PRIMAM** causam esse præcipuam, & verissimam, nimirum verba Christi, & Apostoli. Quod autem addit Martyr, sanctos Patres debuisse cogitare, quemadmodum illa essent accipienda, coincidit cum responsione superiori. Id enim est querere, vtrius tandem magis credendum sit in eorum locorum explicatione, Patribus ne antiquissimis, & sanctissimis, & doctissimis, an Luthero, & Caluino. Sed certè nō video quomodo ambigi possit de hac re; nam si statim ab Apostolis, vt Martyr dicit, floruerunt Patres, illi profecto Apostolos ipsos audire & cōsultare potuerunt: ac proinde longè melius verba illorum intelligere, quàm isti, qui mille & quingentis annis post Apostolos fuerunt.

SECUNDA & **TERTIA** causa potuerunt quidè momentum aliquod habere ad suadendam continentiam, sed non fuisse causas præcipuas huius rei, facillè probamus. **PRIMO**, quia Patres, dum laudant, & suadent continentiam, & continentiam votū, nunquam adferunt istas causas, sed verba Christi, Apostol. & Prophetarū. Quocirca ipse etiā Petrus Martyr fatetur, semper Patribus fuisse in ore verba Christi, & Pauli, nec attulit vllum testimoniū alicuius veteris, qui scripserit suspiciendū esse, vel suscipiendum cœlibatum ob fugam in persecutione, aut ob refellendam calumniam Ethnicorum. **SECUNDO** si istæ fuissent causas præcipuæ iam dudum cessasset admiratio cœlibatus; nā causæ illæ breuissimo tēpore durarunt: non autè ita est, sed semper magis & magis in Ecclesia floruit, & viguit honor continentie Deo sacratae ac deuotæ.

QUARTA causa falsissima est, cum cōstet cœlibatū in Ecclesia non à Gentilibus, sed à Iudæis cœpisse; siquidè Christus ipse virgo, mater eius virgo, Ioānes virgo, Apostoli omnes post vocationem suam continētes ex Iudæis, non ex Gentibus nati fuerant. Illi etiā primi Christiani, qui in Aegypto continentiam colebant, de quibus scribit Philo in lib. de vita cōtēplatiua supplicū, ex Iudaismo, non ex Paganismo, ad Ecclesiam venerant. Adde, quod Petrus Martyr contrarium scripsit in Comment. ad c. 7. prioris ad Cor. vbi sic ait; *Neque iudicamus de cœlibatu, quod sit in presentia, vt hætenus erat in Iudaismo, & apud Ethnicos parū honestus. Scribit enim Cic. de legib. cœlibes esse prohibēto. Christus hæc ignominia cœlibatus amouit, &c.*

Porro Gentilium testimonia adferuntur quidem interdum à Patribus, sed ita adferuntur, vt Apostolus quòdam citauit Aratum Poëtam, A&. 17. & Menandrum, 1. Cor. 15. nimirum, non vt in huiusmodi testimonijs ponatur firmamentum dogmatum fidei sed vt ostendatur cœlibatus non pugnare contra naturam, & rationem, & vt Christiani erubescant, si in ijs, quæ ad virtutem pertinent, inueniantur Ethnics inferiores. Hoc modo S. Hieronymus in libris aduersus Iouinianum, postquam multis Scripturæ testimonijs cœlibatus confirmauit, producit etiam Ethnicorum testimonia & exempla.

TERTIA responsio Petri Martyris constat ex aliquot Patrum testimonijs, quæ cum voto continentie pugnare videntur. Sed ea paulò post adferemus, vbi ad obiectiones aduersariorum dissolendas peruenerimus.

CAPVT XXVIII.

Idem asseritur ratione.

NVNC tandem, vt ad postremum genus argumentorum veniamus, duplici ratione, in scripturis & patrum testimonijs fundata, id ipsum breuiter confirmabimus. Prima ratio ex dignitate continentie, secunda ex vtilitate vouedi sumetur. PRIMUM igitur id omne Deo rectè vouetur, quod est illi gratius si fiat quàm si non fiat. Eiusmodi autè continentia est, cù longè excellat coniugio, & cù fornicatione ne comparari quidem debeat; poterit igitur rectè continentia Deo voueri. Assumptio, quæ sola negari solet, paucis confirmanda est. Quia verò Lutherus in Epithalamio cauillatur, virginitatem quidè præstare coniugio, sed non item vitam cœlibem vitæ coniugali: Argumenta adferemus de vita ipsa, & statu cœlibum. Ac primum Scriptura diuina clamat, 1. Cor. 7. *Igitur qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit.* Et infra: *Cui vult nubat, tatum in Domino; beatior autè erit, si sic permanserit.* Huc etiam pertinent alia testimonia, quæ attulimus supra in disputatione de consilijs.

Iam verò Patres passim perfectam vitam hanc esse dicunt. Cyprianus libro de habitu virginum, virginum cœtum esse dicit illustriorem portionem gregis Christi. Et ibidem, *Magna, inquit, vos merces manet, premium grande virtutis, munus maximè castitatis.* Dionysius de Ecclesiastica hierarch. cap. 6. part. 2. *sacerdos, inquit, perfectissimam esse vitam exponit, ei videlicet, qui monasticam vitam proficitur.* Eusebius lib. 1. c. 8. demonst. *Euâgel. Et talis, inquit, existit in Christianismo perfecta vitæ modus.* Basilium ca. 18. monasticarum constitutionum, & Gregorius Nazianzenus in oratione de obitu S. Basilij, vitam perfectam, immò etiam perfectissimam appellant, monasticen. Ioannes Chrysoctomus lib. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ, eandem vitam appellat perfectionis culmen, virtutisque fastigium.

Hieronymus in epist. 1. ad Heliodorum: *Tu perfectum te fore pollicitus es, nam quando relicta militaria te castrasti propter regnū cœlorum, quid aliud quam perfectam secutus es vitam?* Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 31. *Iam, inquit, accipite perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda solū, sed etiam capeſſenda visa est, mores & continentiam singularem.* Et de sancta virginitate, cap. 52. *Pergite, inquit, virgines Dei, via sublimitatis, pede humilitatis.*

Sulpitius in 2. Dialogo: *Beata species, inquit, & Deo digna, nihil enim virginitati est comparandum.* Idem

A quoque Patres summo consensu vitam virginum, angelicam vitam esse docent, vitam verò coniugalem, vitam hominum. Ambrosius lib. 1. de virginibus: *Nemo miretur, si Angelis comparentur, quæ Angelorum Domino copulantur.* Cyrillus catechesi 12. *Non ignoremus castitatis gloriam, Angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio.*

Nazianzenus in carmine de virginitate:

*Salve virginitas diuino tradita dono,
Mater inoffense vitæ, bona maxima fundens,
Christi pars & spiritibus sociata supernis
Ignaris thalami.*

Athanasius libro de virginitate extremo, his titulis virginitatē celebrat: *O virginitas opulentiā indeficiens, corona immarcescibilis, templū Dei, Domiciliū Spiritus sancti, margarita speciosa, vulgo inconspicua, gaudium Prophetarum, gloriatio Apostolorum, Angelorum vitæ, Sanctorum corona.* Vide præterea, si placet, de comparatione virginū cum Angelis, Hieronymum in epist. 8. ad Demetriadem, Augustinum de sancta virginitate cap. 13. Chrysoctomum hom. 18. in Genesim, Basilium in libro de virginitate, Fulgentium in epist. 3. ad Proban, Damascenum lib. 4. cap. 25. Isidorum lib. 2. de summo bono.

B Hic verò mirè irascitur Petrus Martyr, nam in libro de cœlibatu, & votis recitat sententiam Athanasij supra citatam, & ait: *Sunt hæc hyperbolis plena, neq; ad amissum veritatis consistunt. Apostoli sane coniuges habuerunt, & Propheta, quomodo ergo virginitas est illis gaudium, & corona? quid præterea cum virginitate commune habent Angeli, quando quidem corpore carent? vnde non magis illi virginis queunt dici, quàm si quis lapidem cacum appellat.* Hæc ille. Sed quid mirum, si non placent porcis margaritæ?

C Quod autem falsi accusat Athanasium Petrus, quod dixerit, continentiam gaudium esse Prophetarum, & gloriam Apostolorum, refellitur facillimè ex S. Hieronymo, qui in epist. 22. ad Eustochium sic ait: *Virgo Helias, Heliseus virgo, virgines filij Prophetarū. Hieremie dicitur: Et tu ne accipias uxorem.* Hæc ille. Quis verò nescit Ioannem Baptistam, & Prophetam & virginem fuisse? ex Apostolis Ioannem certo scimus virginem fuisse. Quod idem de Paulo idem Hieronymus affirmat loco citato, & de Apostolis omnibus in Apologia pro libris contra Iouinianum: *Apostoli, inquit, aut virgines, aut post nuptias continentes.* Ad hos ergo Apostolos, & Prophetas respiciens Athanasius, verè & propriè, non falso & hyperbolicè locutus est.

D Quod autem reprehendit Petrus comparationem virginū cum Angelis, non solum Athanasio, sed omnibus alijs Patribus, & ipsi etiam Christo iniuriam facit, qui Matt. 22. ait: *in resurrectione, neq; nubent, neq; nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in celo.* Cui credemus iam, Petro Martyri negati eos, qui non nubunt, similes esse Angelis, an Christo idipsum asserenti?

E At, inquit, Angelis non magis conuenit non nubere, quàm lapidi non videre. Ita est, sed tamen sic ut eum, qui valdè cæcus, aut surdus, aut mutus est, lapidi, & trunco, non ineptè comparamus; sic etiam eos, qui continentia & puritate excellunt, rectissimè Angelis similes facimus; nam alioqui nec vultum habent Angeli; & tamen non timuit S. Lucas dicere A&. 6. *Viderunt vultum Stephani, sicut vultum Angeli.* Atque hæc de prima ratione. Addo aliam rationem ex parte ipsius voti; Melius est & Deo gratius ex voto aliquid facere, quàm sine voto: igitur non solum licet, sed etiam expedit continentiam vouere. Antecedens his argumentis confirmatur.

PRIMO, Scriptura hortatur ad vouendum Psal. 75. *Vouete, & reddite.* Quo testimonio permotus S. Augustinus multis in locis ad vouendum hortatur, vt in epist. 45. ad Armentarium, ep. 89. ad Hilarium, epist. 143. ad Iulianum, in libro de bono viduitatis, cap. 19. in libro de sancta virginitate, cap. 29. & 30. in Psal. 75. 99. & alibi. At si melius esset absque voto operari, deciperet nos Spiritus sanctus, quod nullo modo fieri potest: igitur melius est operari ex voto.

SECUNDO, opus eò melius est, ac Deo gratius, quò ex pluribus, aut ex maiori virtute procedit; cōtinere sine voto, est temperantiæ: cōtinere ex voto, est actus simul temperantiæ, & religionis, quæ quidem religio temperantia ipsa longè est nobilior: igitur cōtinere ex voto melius, & Deo gratius est, quàm sine voto. Itaq; S. Augustinus in lib. de sancta virginitate cap. 8. *Nulla, inquit, fecunditas sanctæ virginitati etiam carnis comparari potest, neque enim & ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dedicata est honoratur, qua licet in carne seruetur, spiritus tamen religione ac deuotione seruetur, ac per hoc spiritualis est etiam virginitas corporis, quam vouet ac seruat continentia pietatis.*

TERTIO, quod fit ex voto, maiori charitate & liberalitate fit, quam quod sine voto. Qui enim sine voto aliquid facit, opus duntaxat offert Deo, qui autem vouet atque ex voto facit, & opus, & facultatem offert. Quod explicat S. Anselmus in lib. de similitudinibus, cap. 84. his verbis: *Plus donat, qui arborem cum fructibus quàm qui solos fructus donat.*

QUARTO, melius est quod fit ex voluntate confirmata in bonum, quàm quod fit sine eiusmodi firmitate: sicut peius est peccare ex voluntate obfirmata ad malum, quàm ex fragilitate, & quemadmodum qui peccant ex voluntate confirmata, in malum, similes sunt damnatis: ita qui operantur ex voluntate confirmata in bono, similes sunt beatis.

QUINTO, qui vouet, non solù id lucratur, quod diximus, quod excellētius opus facit, sed etiam munit seipsum aduersus tentationes diaboli, & humanam fragilitatem ac mutabilitatem. Homines enim in ijs rebus, ad quas non sunt alligati vinculis legum etiam si optimæ sint, & vtilissimæ, facillè mutant propositum diabolo instigante, & etiam sine diaboli artibus, ex propria mutabilitate. Quocirca videmus in rebus humanis sæpe requiri iuramenta, vt alligetur voluntas, ne facillè mutari possit. Ita milites, magistratus, sponsi, atque alij id genus iurare coguntur, non autem solis verbis se facturos quod debent polliceri. Hinc S. Augustinus epist. 45. ad Armentarium: *Non te, inquit, vouisse pœniteat, immò gaude iam tibi non licere, quod cum tuo detrimento licuisset.* Et infra: *Felix necessitas, qua ad meliora compellit.*

CAPVT XXIX.

Soluitur obiectio prima aduersariorum.

RESSTAT nunc, vt obiectio aduersariorum, soluamus. PRIMA obiectio communis est omnibus & sumitur ab illis Scripturis, quæ docent, opera bona non ex necessitate, quam tamen secum adferunt vota, sed voluntariè, ac liberè, esse faciēda: Id enim est melius, & laudabilius, & Deo etiam acceptius, quod est magis voluntarium, & liberum, ac proinde minus necessarium. Pl. 53. *Voluntariè sacrificabo tibi, I. Cor. 7. Nō vobis in iuramentis, id est, hortor ad continētiā, sed non ad votum. 2. Cor. 9. Vnusquisq; prout destinauit in corde suo, nō ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus.* Et ad Philemonem: *Ne veluti ex necessitate bonum*

tuum sit, sed voluntarium. S. Hieronymus lib. 1. in Ioianianum, ante medium: *Et ideo plus amat virgines Christus quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum: maiorisque gratie est offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris.* Et S. Prosper lib. 2. de vita contemplatiua ca. vlt. *Sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt non nos necessitati ieiunandi subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti, rem voluntariam faciamus.*

RESPONDEO, triplicem esse libertatem, ac triplicem item necessitatem. Vnam ex parte debiti, siue debitum oriatur ex præcepto, siue ex voto, siue aliunde. Id enim dicimur liberè facere, quod non tenemur facere, id vero necessariò, quod tenemur. Alteram ex parte naturalis determinationis voluntatis. Illa enim dicimur liberè facere, in quibus nō habemus voluntatem determinatā ad vnum: atq; hæc libertas est, quæ propriè dicitur liberum arbitrium.

TERTIAM ex parte coactionis, siue ea sit absoluta coactio, vt cum quis trahitur vi, quò ire nō vult, siue sit moralis quædā, & quasi conditionata coactio, vt cū quis nollet aliquid facere, & non libetè facit, facit tamē coactus timore aliquo humano, aut seruili.

Ex his PRIMA libertas nōn est necessaria ad opus laudabile, aut Deo gratum faciendum: neque contraria necessitas pugnat cum laude & merito operis boni, quia potius contra, vt ostendimus, ista necessitas auget laudem operis boni. Semper enim nisi aliunde sit impedimentum, melius est opus ex præcepto, quàm non ex præcepto, ex voto, quàm non ex voto. Altera illa libertas necessaria est ad laudem boni operis, sed ea æquè reperitur in opere, quod fit ex præcepto aut voto, & in opere omnibus modis indebito; nam etiam si quis millies vouerit aliquid, poterit tamen ex arbitrij libertate votū non reddere, & peccare. TERTIA libertas est item necessaria ad laudem boni operis, sed neque ipsa repugnat præcepto, & multo minus voto. Potest enim fieri, vt quis tanta alacritate, & promptitudine exequatur opera præcepta, quanta alius opera non præcepta. Vnde Dauid dicebat. Pl. 118. *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.* Et: *Quā dulcia faucibus meis eloquia tua, super me ori meo!*

Pari ratione fieri potest, immò ordinariè fit, vt quòd fit ex voto, fiat libentius, & promptius, quàm quod fit sine voto. Votum enim ex se lætitiā gignit, cum ex magna charitate procedat illud 1. Paral. vlt. *Latus est populus, cum vota sponte promitteret, quia corde toto offerebant ea Domino.*

Quod si aliqui cum tristitia soluunt, quod vouerunt, id accidit ex vitio hominum, nō ex natura voti, nec tamen etiam tunc melius est, quod fit sine voto, quàm ex voto; nam, vt S. Thom. docet in opusc. 18. quod est de perfectione ca. 12. potest tribus modis quis se habere in soluendo voto.

Vno modo, vt libenter faciat id, ad quod tenetur ex voto, & quia res ipsa placet, & quia votum placet; & tunc sine dubio magis meretur, quàm alius, qui æquè libenter illud idem operatur sine voto.

Altero modo, vt inuitus faciat rem illam, quam vouit, tamen libenter impleat votum; vt si is, qui vouit ieiunium, incipiat nō amare ieiuniū, & proinde cum difficultate, & tristitia ieiunet, ad eò vt si esset sui iuris, non voueret ieiunium: tamen quia iam vouit, & placet ei vehemētè seruare Deo fidem datam, propterea prompto & alacri animo superest eā difficultatē, vt impleat votum. Atq; hic etiam magis meretur quàm alius, qui sine voto libenter ieiunet; vt enim excellentior est religio, quàm temperantia, ita melius est implere votum libenter, quod est religionis, quàm libenter ieiunare, quod est temperantiæ.

TERTIO, modo potest fieri, vt quis adeo doleat se voluisse, vt non velit amplius seruare votum; sed quia hoc simpliciter malum, non potest conferri cum bono.

Ex his ad ea testimonia, quæ contra protulimus, facile est respondere. Ad illud Psal. 53. *Voluntariè sacrificabo*, respondeo, illud, *voluntariè*, opponi tristitiæ, & coactioni; non autem necessitati, quæ oritur ex voto, aut præcepto.

Ad illud 1. Cor. 7. *Non vt laqueum vobis inijciam*; quibus verbis aperitissimè demonstrari existimat Petrus Martyr prohibita esse vota, respondeo, *laqueum*, appellari necessitatem, quæ detinet inuitum, non autem quamlibet necessitatem. Proinde vota esse laqueos illis, qui temere vouerunt, vel qui coacti sunt ab alijs vouere cū ipsi nihil tale cuperēt: quemadmodum etiam nuptiæ laquei dici possunt ijs, qui temere ducunt vxorem; & eo modo alligant se alicui, cum qua viuere non possunt, & inde occasionem accipiunt cum alijs fornicandi. Est igitur sensus Apostoli; Exhortor vos ad continentiam, sed ita tamen, vt non cogam inuitos, nec suadeam temere eam accipere, & vouere, quod esset laqueus animarum, sed vt ostendam id, quod est per se honestum, & vtilissimum; vt quibus Dominus huius rei desiderium inspirauerit, illi accipiant, & voueant.

Quod autem laqueus hoc loco non dicatur votū, aut necessitas absolutè, sed, vt diximus, votum ab inuito, aut temere susceptum, testatur S. Augustinus lib. de bono viduitatis, ca. 5. qui sic exponit: *Non vt laqueum vobis inijciam, id est, non vt vos cogam*. Et S. Hieronymus li. 1. in Iouinianū: *Non imponit, inquit, nobis Apostolus laqueū, nec cogit esse, quod nolimus*. Similiter exponunt cōmentaria in hunc locum Theodoretī, Theophylacti, Anselmi, & aliorum.

Accedit ipsa laquei metaphora; non enim laqueus dicitur funis ligans, & tenens hominem, ne fortè cadat; sed funis vi detinens, & ad capiendum, & ad perdendum expositus. Denique Sapiens Prou. 20. id ipsum disertis verbis exposuit: *Ruina, inquit, est homini denotare Sanctos, & post vota retractare*. Vbi pro eo, quod Hieronymus vertit, ruina in Hebræo est *מקד* quod propriè laqueum significat; nam *מקד* illaqueare est, *מקד* auceps dicitur. vnde verterunt septuaginta interpretes, *מקד*, id est laqueus; nec malè Hieronymus vertit ruinam, quia finis proprius laquei casus & ruina est. Igitur iuxta Salomonem laqueus; & ruina est, non absolutè vouere, sed vouere, & post votum retractare, quod accidit ijs, qui temere aut inuiti vouent. Isti enim voto, vt laqueo quodam tenentur coacti, & occasionem accipiunt grauius delinquendi.

Ad illud 1. Cor. 9. *Non ex tristitia, aut ex necessitate*, respondeo, hoc loco appellari necessitatem, non legem, aut votum, sed humanam necessitatem, quæ cogit homines facere, quod non vellent, loquitur enim de ijs, qui eleemosynas faciunt inuiti, quia videlicet erubescunt non facere, quod alij faciunt, ne iudicentur auari; aut non audent negare petenti magno alicui viro, qualis erat ipse Paulus, pro egenis. De hac necessitate loqui B. Paulum testatur verba sequentia: *Hilarem enim datorem diligit Deus*. necessitas enim quæ ex humano timore nascitur, hilaritati opponitur, non autem necessitas voti quæ oritur ex charitate. Idem respondendum est ad alium locum ex epistola ad Philemonem.

Ad testimonium autem S. Hieronymi lib. 1. in Iouinianum, vbi dicit maioris gratiæ esse offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris, respondeo, S. Hieronymum loqui de opere illo quod exi-

gitur ratione præcepti, non de eo quod exigitur ratione voti. Nam multum interest inter legem & votum, quod ad rem præsentem pertinet. qui enim facit opus non imperatū vlla lege, etsi non facit opus laudabilius, quatenus facit opus non imperatum, immò vt supra diximus, cæteris paribus, melius sit opus imperatū, quàm non imperatum facere; tamen tribus de causis, vt plurimū, facit opus laudabilius.

PRIMO, quia res non imperatæ sunt plerumque nobiliores secundum se, quàm res imperatæ. Deus enim minora imperauit, maiora cōsuluit; at hoc non habet locum in votis; non enim minora sunt ex voto, maiora sine voto, sed è contrario; perfectissima enim quæque opera voueri possunt, & solent.

SECUNDO, quia semper, qui facit opera non imperata, ex charitate, sicut oportet, facit etiam omnia opera imperata; atque ita plus dat, quàm ille, qui facit solum opera imperata; includuntur enim præcepta in consilijs, non contra. sed neque hoc in votis locum habet; non enim qui facit aliquid sine voto, continuo implet etiam omnia vota.

TERTIO; quia vt plurimum maior promptitudo requiritur ad opus non imperatum aggrediendum, quàm ad opus imperatum, vt notum est; ac propterea ratione maioris promptitudinis opus non imperatū maioris gratiæ est, vt Hieronymus dicit quàm opus imperatū. At deuoto hoc dici non potest; nam etsi maior promptitudo forte requiritur ad aggrediendum nouum opus, ad quod non tenemur vllō modo, quàm ad opera ordinaria facienda, ad quæ tenemur ex voto; tamen maior illa promptitudo superatur ab alia quadam adhuc maiore, quæ necessaria fuit ad votum ipsum faciendum. Cum enim votum sponte offeratur, & sit res ardua, & difficilis, multo maior promptitudo requiritur ad votum faciendum, quàm ad faciendum aliquid sine voto.

Ad testimonium S. Prosperi ex li. 2. de vita contemplatiua, ca. vlt. vbi dicit, sic esse abstinentium, vt non nos necessitati subdamus, respondeo necessitatem, de qua S. Prosper loquitur, non esse necessitatem legis, aut voti, sed necessitatē timoris humani, quæ tristitiam gignit; ideo enim subiungit idem auctor: *Ne non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus*.

CAPVT XXX.

Soluitur secunda obiectio.

ALTERAM obiectiōnem ducunt ex illis Scripturæ testimonijs, quæ apertè imperat matrimonium ijs, qui stimulum carnis patiuntur: Hinc enim sequitur, votum cōtinentiæ perpetuæ temerarium esse, & proinde illicitum, cum nemo sciat, quamdiu sine eiusmodi stimulis viuere queat. 1. Cor. 7. *Qui non se continent, nubant; melius est enim nubere, quàm vri*. Ibidem: *Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat*: Huc etiam maxime facit illud 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere, matres familias esse, filios procreare*. Contra quod præceptum ij peccare videntur, qui puellis continentiam votum suadent, aut permittunt.

RESPONDEO ad hoc argumentum tribus modis. **PRIMUM** assero, in nullo horum locorum vocari ad nuptias ab Apostolo eos, qui tentantur stimulis carnis, sed eos, qui continenter viuunt, ita, vt flagitijs se polluant. **SECUNDO** assero, eos, qui incontinenter viuunt, non vocari absoluto imperio ad nuptias, sed solum ostendi eis remedium quoddam facile, & quasi portum, quo se recipiant; sic tamen vt

liberum eis relinquatur ad maiora aspirare. **TERTIO** assero, hoc ipsum siue consiliū siue permissio- nem, siue remedium non dari ab Apostolo ijs, qui uouerunt continentiam, sed solum hominibus solutis, & liberis.

Ac ut de **PRIMO**, prius dicamus, sciendum est, aduersarios existimare nuptias esse necessarias iure diuino ijs, qui vruntur; per vstionem autem intelli- gunt tentationes carnis non breues & leues, sed gra- ues & diuturnas, quæ conscientiam turbant, licet eis non consentiatur. Ita docet Lutherus in Epithala- mio, vbi etiam grauer accusat S. Hieronymum, quod coniugium non inierit, cum ipsemet fateatur in epist. 22. ad Eustochium, se grauissimis, & diutur- nis ardoribus carnis vexatum fuisse, immò etiam eò Lutherus progreditur, vt S. Hieronymū propterea hæresis Pelagiana accuset, quasi videlicet senserit proprijs viribus sine dono Dei posse aliquem vince- re tentationes. quæ tamē est manifesta calūnia, cum ibidem Hier. dicat se precibus ad Deū assiduè instare solitū pro victoria obtinenda contra tentationes.

Sed de vstione cum Luthero conueniunt Calui- nus, & Petrus Martyr in comment. 1. Cor. 7. distin- guit enim Caluinus tria genera tentationum carnis. Vnum quod ita tētat, vt vincat, & hoc esse dicit pes- simum genus vstionis, quod verissimum est. Alterum, quod ita tentat, vt statim acriter repellatur, ita vt intus iacula non penetrent, nec vlla mentis per- turbatio oriatur, & has tentationes fatetur non prop- riè vocari vstiones, & propter has non esse nuptias necessarias. quod etiam libenter concedimus. **TERTIUM** genus esse dicit medium, cum quis videlicet tentationi non plenè consentit, tamen iacula intus penetrant, & sentitur carnis delectatio & mentis perturbatio. & has tentationes propriè vstiones esse dicit, & qui eas habent, eos affirmat certa lege citari ab Apostolo ad matrimonium, ita vt peccent non nubendo.

Vbi est obseruandum, Caluinum non sine fraude dixisse, tertium genus tentationis esse cum quis plenè non consentit, licet iacula intus penetrent: nam ad rem obscurandam posuit, plenè; cum vellet di- cere, tertium genus esse, cum quis nullo modo con- sentit, & tamen sentit acres stimulos carnis. qui enim consentit, siue plenè, siue non plenè, ad pri- mum genus pertinet secundum eorum sententiam, cum non agnoscant discrimen peccati mortalis, & venialis, sed omnem motum carnis, quantumuis in- uoluntarium, doceant esse mortale peccatum.

Immò hoc est fundamentum præcipuum, ex quo deducunt eos, qui grauer tentantur, debere neces- sario vxorem ducere, quia, vt Lutherus in Epithala- mio docet, non sunt certamina castitatis similia alijs certaminibus: qui enim tolerat famem, aut sitim, aut alia id genus, non peccat. at æstus libidinis sine pec- cato esse non potest, cum sit prohibitus omnis mo- tus concupiscentiæ. In quo fundamento Caluinus, Petrus Martyr, & omnes alij cōueniunt: sed & fundam- entum ipsum est putridum, & ædificium, quod super extruunt, facile deiici potest.

Ac de fundamento quidem alibi disputandū erit, nunc S. Pauli & August. testimoniū sufficiat, Rom. 7. *Si quod nolo, facio, iam non ego operor illud.* Quis capiat, mihi esse peccatum, quod ego non operor? August. li. 1. de ciuit. Dei, c. 25. *Quod si illa cōcupiscentia- lis inobediencia, qua in membris moribūdīs habitat praeter voluntatis legem, quasi lege sua mouetur, quanto magis absque culpa est in corpore non consensientis, si absque culpa est in corpore dormientis?* Sed de hoc alibi, Nunc ad rem præsentem venientes, asserimus ab Apostolo

A vocari homines ad matrimonium non ob solas ten- tationes siue sensum, sed ob consensum libidinis, & per vstionem, non tentationes, sed incontinentiam, & flagitia interpretamur, vt hic sit sensus verborum Apostoli: Qui omnino decreuit aut fornicari, aut nubere; bene facit si nubat, quia melius est nubere, quam vri, id est, quam fornicari.

Probamus hanc nostram expositionem. **PRIMO**, ex antecedentibus verbis, dicturus enim Apostolus: *Melius est nubere, quam vri*, præmisit: *Si non se conti- nent, nubant.* Vbi per vstionem exponit ipsemet Pau- lus incontinentiam, nam causam reddit cur debeāt nubere qui non se continent, quod videlicet melius sit nubere, quam vri, id est, quam non cōtinere, con- stat autem incontinentiam non tentationem, sed flagitium significare.

SECUNDO idem patet ex illis verbis eiusdem cap- itis: *Bonum est homini mulierem non tangere, propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat.* vbi non dicit Apostolus, propter tentationem fu- giendam, sed propter fornicationem fugiendam quif- que suam vxorem habeat, id est, non si tentaris, sed si fornicaturus es, vxorem potius habeas.

TERTIO idem probatur ex illis verbis: *Iterū reuer- timini in id ipsum, ne tentet vos Satanas propter inconti- nentiam vestram.* vbi etiam non propter simplicem tentationem iubet, vt coniuges debitum inuicem reddant, sed propter incontinentiam. Idem igitur si- gnificat apud Apostolum vstio, quod incontinentia.

QUARTO ex illo 1. Tim. 5. *Nolo iuniores nubere:* causam enim reddit nō tentationē, sed incontin- tiam: *Nullā*, inquit, *dare occasionē maledicti causā*, id est, ne demus occasionem, Gentilibus maledicendi vitam, & mores Christianorum: non autem possunt maledicere aduersarij Christianis ob occultas tenta- tiones, sed ob manifesta flagitia. Vnde mox subiun- git: *Fam enim quedam abierunt post Satanam.*

QUINTO idem probari potest exemplo ipsius Apostoli 2. Cor. 12. *Datus est mihi stimulus carnis mea Angelus Satana, qui me colaphizet: propter quod ter Dominū rogavi, vt auferretur à me.* Nec est verū quod dicit Petrus Martyr in lib. de cœlibatu, & votis, A- postolum impetrasse gratiā, qua nec laboretur, nec grauer vexaretur, ipse enim Apostolus cōtrarium dicit, se videlicet non impetrasse quod petebat, vt auferretur stimulus carnis. Ait enim; *Et respōdit mihi Dominus: sufficit tibi gratia mea, nā virtus in infirmitate perficitur.* Vnde S. Augustinus tract. 7. in Io. & ser. 53. de verbis Domini, & alibi sæpe, hoc Pauli exem- plum adfert, cum ostendere vult Deum sæpe vt iliter non exaudire suorum orationes. Itaque Apostolus tentabatur magnis & diuturnis stimulis carnis, & ta- men vxorem non ducebat: non igitur tentari est vri; alioqui Paulus suo ipsius iudicio damnatus esset.

Sed addit Petrus Martyr, hunc locum Apostoli non necessario de tentatione carnali esse intelligen- dum, cum Chrysostramus per stimulum carnis do- lorem capitis intelligat: alij verò persequutiones, quas patiebatur.

At hæc nimis magna negligentia, vel impudentia est, cum Chrysostramus nec non Theodoretus, Oe- cumenius, & Theophylactus disertis verbis refel- lant eos, qui per stimulum carnis dolorem capitis interpretantur. Illud quidem est verum, hos Patres referre hūc locum ad persequutiones: tamen S. Aug. in Psalm. 58. concione 2. contendit, stimulum carnis aliquid significare, quod verecundiam, & pudorem adferat, & quòd nemo de tanto Apostolo dicere au- sus fuisset, nisi ipse hoc de se cōfiteri non erubuisset. at certè nullus est pudor, dolores capitis, aut perse-

cutiones confiteri.

Vnde etiam Theophylactus, licet exponat de persequutionibus, tamen addit, satius esse exponere de tentatione carnis: *vel, inquit, quod satius est, Veneris incitamenta, quibus maximè urgebatur, expressit.* quomodo etiam exponi posse docent Sedulius, Anselmus, & Thomas in commetario, quod idem suadet metaphora colaphizationis: vt enim colaphus, non tam lædit carnem, quàm pudorem inijcit animo: ita carnalis tentatio, cui non consentitur, ruborem potius quàm detrimentum adfert; denique adeo videtur iam recepta hæc expositio, vt vulgo tentationes carnales stimulus carnis dici soleant.

Sed quia hic locus non omnino conuincit, cum varijs modis à Patribus exponatur, sunt alia duo magis perspicua, 1. Cor. 9. *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.* Et Rom. 7. *Ego ipse mente seruo legi Dei, carne autem legi peccati.* Et: *Nō quod volo bonum, hoc ago, sed quod nolo malum,* Et: *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.*

Quæ loca non modo S. August. multis in locis, ac præcipuè li. 2. retract. cap. 1. & li. 6. in Iulianum, c. 11. contendit de ipso Paulo, & alijs iustis hominibus intelligenda esse: sed etiam Lutherus in assert. 2. articuli, omnino affirmat non posse aliter intelligi, & probat ex laboribus omnium Sanctorum & nominatim S. Hieronymi in superandis grauissimis carnis tēationibus. *Quid, inquit, in vita omnium Sāctorū legimus, quam labores, vigilias, orationes, ieiunia, quibus veluti machinis spiritualibus pugnaverunt aduersus carnē, & concupiscentias corporis proprii? Quis eorū non gemit, nō accusat, non laborat in carne sua, & in concupiscentijs suis? cū ergo in his omnibus videamus illas auctoritates, caro concupiscit aduersus spiritū, & cōdelector legi Dei secundū interiorem hominē, video autē aliam legem, &c. quæ causa est, vt hæc Apostolū velimus non in sua, sed in impiorū persona dicere, quæ in personis piissimorū videmus vinacissimis studijs geri?* Et infra: *Quoties ergo, S. Hieronymus de incendijs libidinum conqueritur, etiā tum cum multo ieiunio, & labore contra eā pugnaret, hoc est, dum esset non modo baptizatus, sed & sanctissimus?* Hæc ille. Qui vt verissimè ista dicit, ita manifestè repugnat ijs, quæ docuit de S. Hieronymo in Epithalamio. hic enim eum cum Paulo iungit, & cum omnibus sanctis, cōcupiscentiæ strenuè repugnantibus. ex quo sequitur, vt vel apud Paulum 1. Cor. 7. vri nō sit tentari, sed labi in scelera: vel Paulus, & omnes Sancti vstionem passi sint, ac proinde contra Deum peccauerint, quod matrimonium non inierint.

Accedunt SEXTO testimonia Patrum. Clemens Alexandrinus libro 4. Stromatum in ipso principio, Basilidis Hæresiarchæ sectatoribus tribuit eā explanationem, quā nunc aduersarij amplectuntur: *Et illud, inquit, melius est nubere, quā vri, aiunt dicere Apostolum, ne animā tuam in ignē iniicias, noctū, & interdū resistens, & timēs, ne à continentia excidas: nā cum in resistendo occupata fuerit anima, à spe est diuisa.* Apprehende ergo, inquit his verbis Isidorus in moralibus, *robustā mulierem, ne à Dei gratia auellaris, & cū ignem in semine excreueris, cum bona ores conscientia.* Et paulo post: *Has voces, inquit, adduxit ad Basilidianos reprehendendos, &c.* Commētarius, qui Ambrosio tribuitur, in hunc locum: *Cum, inquit, voluntas calori carnis consentit, vritur: nam desideria pati, & non vinci, illustris viri est, & perfecti.*

S. Hieronymus in Apologia pro libris cōtra Iouinianū: *si autem, inquit, se continere nō possunt, & ardorem libidinis non tā continentia volunt quā fornicatione restinguere, melius est nubere, quā vri, id est, melius est maritum ducere, quā fornicari.* Hæc ille. S. Augusti-

nus lib. de sancta virginitate, c. 34. *Melius, inquit, nubere, quā vri, id est, quā occulta flamma concupiscentiæ in ipsa concupiscentia vastarentur, quas pœnitet professionis & piget cōfessionis.* Idē S. August. lib. de bono coniugali c. 10. *Mibi, inquit, videtur hoc tēpore solos eos, qui se non continent, coniugari oportere, secundū illam eiusdem Apostoli sententiam: Quod si se non continent, nubant: melius est enim nubere quā vri.*

Porro Chrysostronus visus est Petro Martyri de tentatione sola hunc locum intellexisse, sed non ita est, sic enim Chrysostronus breuissimè exposuit: *Significat Apostolus quanta sit concupiscentiæ tyrānis, hoc autē est quod dicit, si magnā violentiam pateris, & libidine incenderis, laboribus te, & sudoribus libera, ne quando decidas.* Hæc ille. Vbi vstionē interpretatur tentationem, quæ ad flagitiū omnino perducet, nimirū accedente ad æstū concupiscentiæ infirmitate, id enim significant illæ voces, *Tyrānis, violentiæ, & ne decidas.* Itaque sensus est iuxta Chrysostronū si animo imbecillo es, & vis tēationis ita vrget, vt omnino sis fornicaturus, præstat, vt nubas; quæ sensum clarius expressit in lib. de virginitate. Et Chrysostronū sequutus Theodoretus ita expressit: *Vstionem, inquit, non vocat cupiditatis molestiā, sed animæ emancipationem & ad id quod est deterius inclinationem. Quod autem dicit, est eiusmodi: melius quidem est, & vos quibus coniugalis consuetudo nondum obtigit, & vos qui coniuncti quidem fuistis: sed morte estis disiuncti, eligere continentiam. Sin autem cupiditatis impetum ferre non potestis, sed ad hoc susinendum certamen imbecillo animo estis, quemadmodum ad ea, quæ pulchra, & honesta sunt, non habetis alacritatem, & ardens animi propositum, nulla lex prohibet, quo minus matrimonium contrahatis.* Hæc ille.

Denique, vt omitam cæteros, S. Thomas in commentario huius loci, non solum affirmat vstionem hoc loco incontinentiam significare, sed etiam id confirmat ex ipsa vocis proprietate. Vri enim non calere significat, quod tentatis conuenit, sed calore labefactari, ac detrimentū pati, quod minime conuenit ijs, qui simpliciter tentantur, sed ijs, qui tentationibus superantur. Atque hinc Scriptura 1. Pet. 1. Ecclef. 2. Sap. 3. & alibi comparat iustos in tentationibus positos auro, quod per ignem probatur: auri enim in igne probari dicitur non comburi, licet valde incalescat, quia detrimentum non patitur: paleam verò incalescere, & comburi, quia planè corrumpitur.

Alteram nunc solutionem addam, tametsi enim per vstionem Apostolus tentationem significaret, adhuc tamen nihil aduersarij obtinerēt; nam in nullo eorum locorum, quos ipsi citāt, inuenitur verum præceptum nubendi, sed sola permissio: salūmque est quod Caluinus lib. 4. Instit. ca. 13. §. 17. dicit, certa lege citari ad cōiugium eos, qui vruntur. primum enim forma loquendi non est imperatiua: nam non ait Apostolus, qui non continetis, nubite, sed: *Qui non se continent: nubant;* nec ait, propter fornicationem ducite vxorem, sed: *Vxorem habeat, &c.*

Deinde ratio, quam Apostolus reddit, nimirum: *Melius est nubere, quā vri,* satis indicat, verba Apostoli, non præceptum, sed permissionem continere. Vt enim Chrysostronus notat, Apostolus rationes adiungit, ne videatur legislatio, id quod ipse dixit: ac præterea ratio ipsa non concludit, necessariū esse matrimonium, sed licitum, & permissum: nam etsi melius est nubere, quā vri, tamen est quoddam tertium melius utroque, id est, continere, & vstionem inedia, & lacrymis restinguere, quomodo, si quis diceret, qui non vult pugnare, fugiat, quia melius est fugere, quā occidi, is non imperaret, sed

permitteret fugā. non enim prohiberet pugnare, & vincere, quod est melius, quam fugere, vel occidi.

TERTIO, sicut Apostolus ait: *Qui non se continet, nubant.* Ita dicit: *Iterum reuertimini in idipsum.* vt enim mouit incontinentes solutos, vt nubarent, ob periculum fornicationis, sic etiam monuit coniugatos incontinentes, vt post aliquam feriatiōem ab opere coniugali, iterum redeant ad opus coniugale, ob periculum adulterij. At his verbis posterioribus nihil Apostolus imperauit, sed solū permisit: sic enim subiunxit: *Hoc autē dico secundum indulgentiā, non secundum imperiū.* Igitur in verbis quoque prioribus, nullū imperiū, sed sola indulgentia, ac permissio est.

Ex quo intelligimus, etiā in illis verbis: *Vnusquisq; uxorem suam habeat*, nullum esse præceptum: nam aut loquitur de illis, qui iam uxores duxerūt, vt vult **S. Hieron.** lib. I. in Iouinianū, & rectē, quia sequitur paulō post: *Dico autē inuuptis, & viduis, bonū est, si sic permanserint;* aut loquitur de illis qui non duxerant, vt Petrus Martyr contendit: si de ijs qui duxerant, tunc sensus erit: *Vnusquisque uxorem suam habeat*, id est retineat etiam quoad torum, sed iuxta indulgentiam, non iuxta imperium. idem enim est: *Iterum reuertimini in idipsum & unusquisque suam uxorem habeat*, quoad torum: si verō de ijs loquitur, qui nō duxerunt, idem erit; *Vnusquisque uxorem ducat* ob fornicationem, & qui non se continent, nubāt. quod iam ostendimus, permissionem, non legem sonare. imō à maiori ducitur argumentum: nam si vbi est adulterij periculum, Paulus non imperat opus coniugale, sed permittit; multo magis non imperabit vbi est periculum solius fornicationis.

QUARTO, si vllum esset præceptum matrimonij in verbis Pauli, maximè esset in illis I. Tim. 5. *Volo iuniores nubere.* at nullum ibi esse præceptum facile probari potest, nam imprimis pugnaret cū illis verbis eiusdem Apostoli I. Cor. 7. *Volo omnes esse sicut me ipsum*, id est, continetes: ista enim apertissimè pugnant, volo omnes continere, & volo quosdam nubere. Idem enim est, ac si diceret, volo omnes continere, & non volo omnes continere. neutrum igitur Apostolus iubet, sed absolute optat, vnum, id est, omnes continere, & tamen alterum permittit cedens infirmitati quorundam, id est, nubere. Præterea non solum Paulus dixit, *Volo iuniores nubere.* sed addit: *Filios procreare, matres familias esse, &c.* Si ergo cum ait: *Volo iuniores nubere*, imperat nuptas, etiam cum ait, volo eas filios procreare, & matres familias esse imperat, vt liberos habeant, proinde si steriles fuerint, peccabant in Apostolicam legem, quod sanè nemo nisi stultus concederet.

Addo **VLTIMO** testimonia Patrum. ac locū quidem illum: *Qui non se continent, nubant.* iam audiuius Theodoretum ita exponentem, nulla lex prohibet, quò minus matrimonium contrahatis. quod idem & alij docent. Locū autem istum: *Volo iuniores nubere*, ita exponit Chrysostrōmus: *Volo quia ipse volunt.* Et infra: *An verò matrimonij præcipit? absit. sed neque prohibet.* Et infra: *Prohibet igitur ab huiusmodi viduis atque deterret, non quod adolescentulas esse viduas nolit, sed quod adulteras fieri vetet.*

S. Ambrosius vtrumque locum exponit simul in libro de viduis: *Non puto*, inquit, *quod iuniores renouandas putarit à viduitatis affectu, maxime cū dixerit: Melius est nubere, quam vri; nam vtique pro remedio nuptias suasit, vt peritura sanetur: non pro electione scripsit, casta & continens quod sequatur.* Et in fine libri: *Sed nec vidua præceptū accipit, sed consiliū.* **S. Hieronymus** in epist. II. ad Ageruchiam de monogamia: *Vult*, inquit, *Apostolus alterum matrimonium, cum ait:*

A *Volo iuniores nubere præferens digamiā fornicationi, secundum indulgentiam duntaxat, non secundum imperium.* **S. Augustinus** lib. de bono viduitatis, c. 8. *Quod, inquit, dicit; Volo iuniores nubere, nuptiarum bonum Apostolica sobrietate, & auctoritate commendat: non procreandi officium etiam eis, quæ continentia bonū capiunt, tanquam ad obsequelam legis imponit.* Et paulo ante: *Idem dixerunt de illo loco, qui non se continent, nubant, nimirum remedium ostendi, non legem figi.*

B Sed adferamus nunc tandem solutionem tertiam. Dico igitur, ista omnia quæ ex Apostolo aduersarij obijciunt, siue permissionem sonent, vt nos probauimus, siue præceptum, vt ipsi volunt, pertinere solum ad homines liberos, non autem ad eos, qui votis iam obligati sunt. Nam de ea quæ habet votum continentia, non potest rectē dici: *Quæ non se continet, nubat, melius est nubere, quam vri.* Nam vtrumque est malum, & nubere, & vri: immò peius est nubere, quidquid reclamant aduersarij præsertim ei, quæ habet votum solemne.

C Nam quæ vritur, aut non peccat si vstio solum tentationem significat: aut peccat solum contra temperantiam, & contra votum, si fornicationem significat: quæ verò nubit post solemne votum peccat contra temperantiam, & contra votum, & contra ipsum coniugium, cum sub nomine coniugij tegat perpetuum sacrilegium. Quæ autem nubit post votum simplex, illa verum matrimonium contrahit, tamen aliquo modo magis peccat, quam quæ fornicatur, quia reddit se impotentem ad seruandum votum, quod non facit, quæ fornicatur.

D **S. Cecylio**, ei quæ virum habet, & siue, quod ille perpetuo ægrotet, siue quod perpetuo absit, non potest ab eo debitū cōiugale petere, etiam si grauissimè vratur non potest dici, si non se continet, nubat; melius est nubere, quā vri. Sed necessario dicendum illi est, vt seruet fidē coniugi, & orationibus & ieiunijs pugnet cōtra vstionem. Id quod ne aduersarij quidē negare auderent. Non igitur Apostolus ea verba dixit omnibus qui vruntur, sed solum ijs, qui soluti, ac liberi sunt: & si ligati censentur ij, qui fidem coniugi dederunt, cur non ij, qui dederunt Deo?

TERTIO, ex Patribus **S. Ambrosius** ad virginem lapsam, c. 5. *Dicit aliquis, inquit, melius est nubere, quā vri, hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondū velatam. Caterum, quæ se sponduit Christo, & sanctum velamen accepit, iam nupsit, iam immortalī iuncta est viro. Etiam si voluerit nubere communi lege connubij, adulterium perpetrat. ancilla mortis efficitur.*

S. Hieronymus li. I. in Iouinianum. *Si nupsit, inquit, virgo non peccauit, non illa virgo quæ semet Deo cultui dedicauit, harum enim si qua nupsit, habebit damnationem, quia primam fidem irritā fecit; virgines enim quæ post consecrationem nupsent, non tam adulteræ sunt, quàm incestæ.*

S. Augustinus li. I. de adulternis coniugijs, c. 15. *Flis, inquit, qui se non continent, vtique expedit nubere, & quod licet, expedit, quæ autem nouerint continentiam, nec licet, nec expedit.* Et lib. de bono viduitatis, ca. 8. *Proinde, inquit, quæ se non continent, nubant antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnantur.*

Gregorius in li. pastoralis, p. 3. admonitionis 28. *Scriptum est, inquit, melius est nubere, quam vri, sine culpa quippe ad coniugium veniunt, si tamen nec dum meliora vouerunt.*

S. Ioannes Chrysostrōmus in li. de virginitate, c. 39. *Vidua, inquit, omnino, si voluerit, potestatem nubēdi facit, at eā, quæ coniuge mortuo se in sequens tempus Deo cōsecravit, si postea nupsit, vehemēter accusat, vt quæ fidē*

Deo datā post sefellere. nō ijs ergo sed illis dixit, si se non continent, nubā: melius est enim nubere, quā vri. Idem Chrysof. hom. 19. in priorem ad Corinthios exponens illud; Si nupserit virgo, non peccauit: *Non de ea, inquit, que sibi elegerit virginitatem loquitur, quippe que iam peccauit.* Quod idem habent Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius in eundem locum, & Epiphanius hæresi 16.

CAPVT XXXI.

Solutur tertia obiectio.

OBIECTIO TERTIA, eaque omnium gratissima, sumitur ab ijs locis, qui docent, continentiam esse donum Dei, quod non omnibus datur. Quod argumentum etsi soluimus breuiter in disputatione de cœlibatu sacerdotum: hoc tamen loco accuratius soluendum est. Loca præcipua sunt quatuor, Sap. 8. *Nemo potest esse continēs, nisi Deus det.* Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Et infra: *Qui potest capere, capiat.* 1. Cor. 7. *Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, vnus sic, alius autem sic.* Et infra: *Qui statuit in corde suo firmus nō habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit.* Quem locum tractans S. Hieron. lib. 1. in Iouinianum dicit, quosdam habere necessitatem nubendi, aut scortandi.

„ Ex his locis ita argumentantur; Nemo debet vouere, nisi id, quod certò scit se posse soluere; alioqui exponit se periculo violandi votum, & proinde temerè vouet, & Deū offendit: *Displicet enim infidelis, & stulta promissio,* Ecclesiast. 5. At nemo potest certò scire, an poterit perpetuo continere, cū id nō possit sine dono Dei, nec possit vlla ratione scire, an habeat illud donū, & multo minus an sit perpetuo habiturus, vt Scripturæ allatæ ostendūt; nemo igitur potest, nisi temere, & imprudenter, perpetuam continentiam vouere. Ex qua ratione illud etiā deducunt, eos, qui iam vouerunt, posse, ac debere votū suum rescindere, quia ea, quæ non sunt in nostra potestate, non sunt materia voti.

„ Addit Petrus Martyr similitudinē. Si quis enim vouerit se perpetuo ministraturū pauperibus ac deinde paulo post in morbum incidat, certè non tenebitur voto suo, quia quod erat ei possibile cū vouit, iam illi impossibile factum est; igitur & ille, qui continentiam vouit, si incidat in morbum concupiscentiæ, nō tenebitur amplius voto suo. Neque satis est dicere, posse istum orare Deum, ac petere continentiam; nam etiā, qui ægrotat corpore, posset orare Deum, & petere sanitatem, & tamen si nō impetrat, vt sæpe accidit, liber à voto suo est.

RESPONDEMVS, continentiam, & donū esse Dei, & tamen in arbitrio, & potestate hominis positam, quorum alterum aduersarij affirmāt, alterum negant. Est igitur obseruandum, multa esse genera donorum Dei. Quædam enim dantur homini sine eius cooperatione, qualia sunt robur, sanitas, pulchritudo, prophetiæ, linguarum aut miraculorum gratia, & omnes habitus, quos Deus infundit, & hæc stultum esset asserere esse in nostra potestate, aut pendere ex humana electione; ita, vt possit ea habere quicumque velit: atque ad hoc genus donorum reuocant aduersarij continentiam; disertis enim verbis Petrus Martyr dicit; *Idem esse statuere an velis continere, & an velis prophetare.*

Aliud genus doni consistit in auxilio diuino, sine quo non faceremus id, quod cum eo auxilio facimus. sic enim credere, sperare, diligere, perseuerare,

patientem esse, vincere tentationes dicuntur, & sunt verissima Dei dona, quia nisi Deus gratia sua nos præueniret excitando, & adiuuaret dirigendo, protegendo, & cooperando, nihil boni faceremus; & tamen ista ipsa opera pendent ab electione humana, & sunt in nostra potestate, quia Deus licet iuuet, nō tamen cogit, neque necessitate; & licet homo sine Dei auxilio non possit quidquā boni facere, absolute tamen dicitur posse, quia sufficiens auxilium, vt quis operetur, aut saltem, vt possit maius auxilium petere, nunquam deest, alioqui non peccarent homines non credendo, non sperando, &c. Ad hoc genus donorum continentiam pertinere dicimus.

Vbi præterea est notandū, quod sicut circa fidem, pœnitentiam, perseuerantiam, aliosque actus bonos, ita etiam circa continentiam duplex gratia, siue auxilium distingui solet; Vnum sufficiens, quod omnibus datur saltem pro loco, & tempore; quo auxilio non tam fit vt operemur, quā vt operari possimus; Aliud autem efficax, quo re ipsa operamur. At que hoc posterius est donum singulare, quod non omnibus datur; soli enim illi donum fidei habent, qui re ipsa credunt, soli illi donum habent perseuerantiæ, qui re ipsa perseuerant, soli illi donum habent continentiam, qui re ipsa continent, quos notum est non esse multos, nedum omnes, & de hoc dicitur: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datū est.* Et simul est verum, omnes, qui volunt, posse continere, quia sufficiens auxilium ad continendum, aut ad gratiam impetrandam nulli denegatur. Sicut etiam de fide scriptum est, *Non omnium est fides,* 2. Thess. 3. & tamen omnes credere possunt si volunt, cum prædicatur Euangelium, alioqui non peccarent, qui non crederent. Quid inter sit inter hæc auxilia, non est huius loci explicare, sed in disputatione de gratia, & libero arbitrio, si Deus annuerit, explicabitur.

His iam notatis, probandū est, continentiam donum Dei esse, & tamen in arbitrio nostro positam. Quod sit donum Dei, Scripturæ allatæ clarissimè ostendunt, nec aduersarij id negant: quod autem sit in potestate nostra, præueniente, vt diximus, & comitante gratia, his argumentis confirmamus.

PRIMO testimonijs earundem Scripturarū; nam Matth. 19. illa verba: *Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum;* aperte indicat arbitrii libertatem. Si enim continentia ita esset donum Dei, vt ab hominis electione non penderet, dicendum fuisset, *Sunt Eunuchi, qui sunt facti à Deo,* non autem, qui se castrauerunt; ideo enim de abscissis dicitur, *Sunt enim Eunuchi, qui sunt facti ab hominibus, nō autem qui se castrauerunt, quia illa abscissio est opus alienum, non proprium.* Præterea, si donum continentiam simile est dono prophetiæ, linguarum, sanitatis, atque alijs eiusmodi, cur non dicimus, sunt Prophetæ, qui se ipsos Prophetas fecerunt, sicut dicimus, *Sunt Eunuchi, qui se ipsos castrauerunt?*

SECUNDO illa verba: *Qui potest capere, capiat,* cohortationem continentiam habent, vt præter sanctos Patres, etiam Petrus Martyr testatur in libro de cœlibatu & votis. Sic etiam illa verba Pauli prioris epistolæ ad Cor. 7. *De virginibus præceptum Domini non habeo, cōsiliū autem do,* cohortationem continentiam, eodem interprete Petro Martyre. At quis, rogo, sapiens hortaretur vnquam ad id, quod non est in potestate? Num, quis vnquam hortatus est homines, vt Prophetæ fiant, aut robusti ex debilibus, proceri ex paruis, formosi ex deformibus?

Sed, inquit Martyr, *ista cohortationes dantur ijs tantum, qui donum Dei habent.* Contra; qui donum habent, ipsorum sententia, non possunt non continere. Scri-

bit enim Martinus Bucerus, qui Petro Martyri instar oraculi esse solet; in illud Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Sicut valde famelicus non potest non auide cibum sumere, si offeratur ei: sic non posse non continere ab vxore ducenda, qui donum id à Deo susceperit. Si igitur, qui donum non habent, non possunt continere; qui habent, non possunt non continere; qui sunt illi, quos Christus & Apostolus eius ad continentiam cohortantur?

TERTIO, illa verba I. ad Cor. 7. *Quod vult, faciat; non peccat, si nubat;* liberam homini optionem dant eligendi coniugium, aut cœlibatum; quomodo ergo non est in arbitrio hominis positum, vt cõtineat, si velit: non enim de rebus impossibilibus vlla deliberatio esse potest.

QUARTO, continentes ac cœlibes in Scripturis laudantur, & præmijs afficiuntur, vt satis probatum est in disputatione de concilijs Euangelicis, ex testimonio Ilā. 56. de Eunuchis, quibus promittitur, *nomen melius, quã filijs & filiabus.* Et ex Apoc. c. 14. vbi *Virgines cantant canticum nouum, quod nemo alius carere potest.* Et ex illo Sap. 3. *Bonorum laborum gloriosus est fructus, &c.* At nullum præmiũ, nullam laudem merentur opera, quæ nõ sunt in nostra potestate vt omnes consentiant; nec enim præmio afficiuntur, qui prophetant, qui linguis loquuntur, qui morbos curant, qui dæmones eiiciunt, quia hæc solius Dei dona sunt: igitur continentia non solum est donum Dei, sed etiam libera hominis actio.

QUINTO, à simili, nõ minus donum Dei esse credere, quam continere. Nam de fide scriptum est. Io. 6. *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum.* Et in Actis Apostolorum, c. 13. *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam aternã.* Et ad Ephes. 6. *Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est.* Ad Philipp. 1. *Vobis datum est, vt in eum credatis.* Et 2. ad Thessal. vlt. *Non omnium est fides.* At nihilominus credere possunt omnes, qui volunt, & rectè hortamur omnes ad fidem, & sine vlla temeritate, promittunt omnes in Baptismo, se fidem Christianam conseruatuos vsque ad mortem: igitur & cõtinere possunt omnes, qui volunt, & rectè hortamur omnes ac continentiam; & sine temeritate multi promittunt Deo, se continentiam perpetuam seruatuos.

Respondent, discrimen esse inter fidem & continentiam, quod illa sit necessaria ad salutem, hæc non item. Vnde monere solemus, vt facit S. Hieron. in comment. c. 19. Matthæi, vt quisque exploret vires suas, antequam voueat continentiam, non autem monemus, vt quisque exploret vires suas, antequam credat.

At facile hoc refellitur: nam potissima causa, cur votum continentia temerarium asseritur ab aduersarijs, non est, quia continentia sit res necessaria, sed quia res impossibilis sine peculiari Dei dono, quod non omnibus datur. Alioqui multa non necessaria sine vlla temeritate voueri possunt, vt notum est. Si igitur hæc potissima causa æquè locum habet in fide atque in continentia, vt ex Scripturis demonstrauimus, cur temere promittitur continentia, & non temere promittitur fides?

Adde, quod non est verum, debere eum, qui vult vouere continentiam, explorare vires suas; & non debere explorare vires suas, qui vult fidem Christianam amplecti. Nam Dominus Luca 14. monet eos, qui volunt ad se venire, id est, legem ac fidem suam suscipere, vt imitentur eos, qui volunt turrim ædificare, qui prius computat, si habent sumptus ad perficiendum; nec non eos, qui bellum gesturi sunt, qui prius cogitat, si possint cum decem millibus occurre-

A re ei, qui cum viginti millibus venit. Vnde & Ecclesia explorat Catechumenos, an habeant plenum & stabile propositum perseverandi in fide & lege Christiana, quia peius est à fide deficere, quam fidem nunquam recipere. ad quem finem ex antiquissima consuetudine in Quadragesima fiunt aliquot scrutinia Catechumenorum, qui in Paschate baptizandi sunt. De quibus vide, si placet, Alcuinũ in libro de offic. diuinis, cap. de Sabbato sancto.

Hoc solum interest inter fidem & continentiam, quod qui explorans vires suas, non iudicat, se habere sufficientes vires ad continendum, potest nubere, quia continentia non est necessaria ad salutem, quam etiam potest procurare vires maiores per orationem; qui autem iudicat, se non habere sufficientes vires ad perseverandum in fide & lege Christi, is non potest propterea licitè non amplecti fidem & legem Christi, quæ necessaria est, sed debet vires maiores à Deo petere, quas sine dubio habebit, si fideliter petat.

SEXTO, probatur ex absurdo, quod ex aduersariorum sententia sequitur. Nam si continere non possint omnes, qui volunt, sequitur, multis hominibus nullum peccatum esse fornicari aut mœchari. Nam si quis, antequam vxorem ducat, grauissimè vrgeatur stimulis carnis & donum continentia fortè non habeat, quid agat? fornicabitur ne impunè? *Habet*, inquiunt, *paratum remedium, ducat vxorem.* Sed quid, si non statim inueniat? Nec enim vno die contrahuntur matrimonia, imò multi menses plerumque intercedunt inter sponsalia, & nuptias. Ad hæc, si iam duxit, sed forte est procul ab ea, vt sæpe contingit, aut ea morbo graui, & diuturno laborat, ita vt non liceat viro debitum petere cõiugale, quid agat? mœchabitur, si forte vratur, & donum continentia se habere non videt? *Non licet*, inquiunt, *mœchari: idcirco, qui eiusmodi est, pro continentia dono Deum exoret, non enim negabit illi, quod fideliter petit.*

C Sed cur, quæso, non idem facere poterit, qui continentiam vouit, si forte vratur, & donum se habere non videat? Respondent, magnum esse discrimen inter continentiam ab adulterio, vel fornicatione, & continentiam ab vxore. Illa enim necessaria est, & à Deo imperata, idcirco nunquam Deus eam petentibus negat. At continentia ab vxore nec necessaria est nec imperata: ideo non semper conceditur, etiã si addit Petrus Martyr in libro de cœlibatu & votis, cœlibatum non esse petendum à Deo absolutè, sed solum sub conditione, si expedit ad maiorem eius gloriam, sicut petimus sanitate, opes, & similia, quæ non sunt necessaria ad salutem. Ioannes Caluinus li. 4. Instit. c. 13. §. 17. dicit, nostrum non esse, fiduciam habere obtinendi à Deo specialis doni, quale est cœlibatus. Martinus Bucerus in cap. 19. Matthæi, clarè affirmat, non esse petendum cœlibatum à Deo ab ijs, qui nesciunt, an Deus velit illum eis dare. Ratio autem eorum est, quia oratio debet nasci ex fide, fides autem niti debet promissione Dei; promissio verò nulla est qua cœlibatum perpetuũ alicui certo promiserit. Ita impij & impuri homines, non modo cœlibatum oppugnant, sed etiam viam sibi, & alijs ad eum præcludunt.

E Sed facile est ratiunculas istas refellere. nã etsi promissio particularis deest, sufficit tamè promissio generalis: *Petite & accipietis.* Luc. 11. Et, *Si quid petitis Patrẽ in nomine meo, dabit vobis,* Ioan. 14. 15. & 16. Alioqui enim, si requireretur particularis promissio, nec Fides, nec Spes, nec Dilectio, nec Continentia coniugalis, nec alia virtus peti posset: nusquam enim existant promissiones horũ do norum in particulari.

Porro generales promissiones requirunt quidem certas conditiones: non enim quod quisque petit, semper impetrat, cū sæpe contingat minus vtilia, & minus bona peti, quæ Deo nullo modo dare conueniat, sed conditio quæ requiritur, non est, vt aduersarij fingunt, vt res, quæ petitur, sit necessaria ad salutem, vel imperata. Id enim nulla ratione, vel auctoritate confirmant, sed est, vt id, quod petimus, sit secundum eius voluntatē: sic enim docet nos S. Ioannes in epist. i. c. 5. Hæc est fiducia, quam habemus ad Deum, quia quodcunque petierimus secundū eius voluntatem, audit nos. Non solum autem est secundum eius voluntatem id, quod est necessarium ad salutem, sed etiam id, quod est vtile, & vtilius, quàm eius oppositum; neque id solum, quod ipse imperauit, sed etiam quod cōsultit, & laudauit, & cui præmium maximum promisit. Talem autem esse cœlibatum, supra multis docuimus.

S. etiam Augustinus tract. 102. in Io. explicās quid sit, quod Deus petētibus in nomine Christi non negat, dicit esse id, quod conducit ad æternam salutem, nec addit, oportere esse necessariū, aut imperatum.

Probatūr VLTIMO, cœlibatum esse in potestate nostra, Dei gratia adiuuante, ex testimonij Patrum. Tertullianus libro de monogamia, prope finem, explicans locum illum; Non omnes capiunt verbum hoc: *Elige, inquit, quod bonum est si non potes, est quia non vis, posse enim si velis, ostendit, quia tuo arbitrio vtrumque reliquit.*

Origenes in comment. eiusdem loci: *Qui vult, inquit, capere verbum, quod de castitate positum est, petat credens dicenti, & accipiet, non dubitans de illo, quod dictum est; Omnis qui petit, accipit.* Hieronymus in eundem locum; *Hic, inquit, datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omnis enim patenti dabitur, & querens inueniet, & pulsanti aperietur.* Gregor. Nazianzenus orat. 31. in hoc Euāgelij capitulum de tribus Eunuchorum generibus. *Cum audis, inquit, quibus datum est, adde, datum esse ijs, qui volunt, & assentiuntur.*

Ambrosius lib. 3. de virginibus, *Dominus, inquit, qui sciret predicandam omnibus integritatem, imitandam paucis; non omnes, inquit, capiunt verbum istud.* Et lib. de viduis: *Sunt, inquit, Spadones, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum: sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur.* Et infra: *Scit creator omnium affectus esse varios singulorum, & ideo premijs virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis alligauit.* Hæc ille. Vbi vides, continētiam omnibus predicari, ab omnibus flagitari, nimirum, si ipsi velint præmia eius consequi.

Ioannes Chrysostomus in commentario eiusdem loci: *Hic, inquit, datum est, qui sponte id eligunt, quod ideo dixit, vt ostenderet superiore nobis auxilio opus esse, quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac lucta euadere superiores.*

Augustinus in Psalmum 137. in illud; *Votum vouit Deo Iacob: Ipse David, inquit, vouit tanquam in potestate habens, & rogat Deum, vt impleat, quod vouit; est deuotio vouentis, sed est humilitas deprecantis. Nemo presumat viribus suis reddere, quod vouerit. Qui te hortatur vt voueas, ipse adiuuat, vt reddas.* Et lib. 6. Confess. ca. 11. *Vti que dares, inquit, nimirum continentiam, si gemis in interno pulsarem aures tuas.* Denique, idem Augustinus lib. 2. de adulterinis coniugijs, cap. 10. 13. & 20. ex professo docet possibilem esse continentiam omnibus, etiam illis, qui nihil de ea cogitantes, in eius seruandæ necessitatem inciderunt. Quod idem adhuc fufius docet Basilius in libro de virginitate, vltra medium. Ex his ad loca Scripturæ;

A initio posita, facile erit respondere.

Ille igitur locus primus Sapient. 8. *Nemo potest esse continens nisi Deus det*, de continentia in genere accipi debet vt non solum virginalem, vt vidualem, sed etiam coniugalem comprehendit. Is enim qui hæc verba dicit, Salomon est, qui quidem non virgo, aut viduus, sed maritus erat, ac proinde maritalem continentiam à Deo petebat. Quocirca non habemus ex hoc loco continentiam ita esse donum Dei, vt non possit esse omnibus communis. Nam etiam ex aduersariorū sententia, continentia coniugalis ab omnibus haberi potest, modò eam à Deo petant. idcirco enim sequitur: *Adij Deum, & deprecatus sum.*

B Ille alius locus Matt. 19. *Non omnes capiunt verbū hoc, sed quibus datum est*, maiore explicatione indiget. Aduersarij cōtendunt illud: *Nō omnes capiunt*, hunc habere sensum; Non omnes sunt capaces continentiam ab vxore, sed ij soli, qui habēt peculiare donum. Ex quo sequitur, vt qui nō habent donum, verè non possint cōtinere. Colligūt verò, hunc sensum ex voce Græca *χρηστος*, nam *χρηστος*, non significat capere, id est, apprehendere, quomodo dicimus, cape librum, cape pileum, sed capere, id est, capacè esse, quomodo dicimus, hydria hæc tātum aquæ capit, vt metretam vnam, vel alteram, vt Euāgelium loquitur.

C At falluntur aduersarij ambiguitate huius vocis. Nam verbum *χρηστος*, & Latinum capio, interdum significat naturalem potentiam ad capiendum, quam qui non habent, dicuntur propriè incapaces; interdum tamen significat actualement, seu voluntariam capacitatem, quæ ex libero arbitrio pendet, & qui eam non habent, non dicuntur incapaces, sed dicuntur non capere. Exempli gratia, locus angustus rectè dicitur incapax multarū rerum, & similiter pueri, qui nondum apti sunt naturaliter ad fraudes neccendas, dicuntur doli incapaces. At qui aliquid nō intelligit, quia non attendit, aut quia non est, qui eum doceat, is non dicitur incapax, tamen si nōdum capiat, quod dicitur. Et similiter qui consilium aliquod non admittit, quia ab alio iam est persuasus ad aliud, dicitur quidem capere illud consilium, non tamen non esse capax, siue non posse aliud admittere, si velit. Et in hac significatione accipitur hoc loco, significat enim non omnes intelligere practicè, id est, non admittere, non persuaderi, non approbare quod dictum est, Non expedit nubere.

D Quod autem hoc ita sit, probatur PRIMO, quia si capere hoc loco significaret esse capacè, ineptè Dominus addidisset: *Qui potest capere, capiat.* His enim verbis adhortatur Dominus ad continētiam, vt Petrus Martyr fatetur, & omnes interpretes docēt. At qualis adhortatio est, qui potest esse capax, sit capax? Præterea, si de capacitate hic ageretur, vt vellet Dominus, vt aduersarij contendunt, ostendere, non omnes esse capaces continētiam; ac proinde illis necessariū esse nubere: ratio illa (sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt, &c.) nihil planè ad rem faceret, immò contrariū potius probaret. Nam si dicas, Quidā continēt vitio natura, vt frigidi, quidam aliena credulitate, vt hominibus castrati; quidā propria voluntate, vt qui propter Dei cultum cœlibes viuunt, non ergo omnes possunt continere: certè nō rectius colliges, quàm si diceres; Quidam vi tracti currunt, alij eurrunt spontè, non igitur omnes possunt currere. At contra rectissimè colligeres; Multi necessitate continent, multi voluntate; igitur credibile est omnes continere posse, si velint.

E Quocirca S. Ioannes Chrysostomus in commentario huius loci rectè docet, Christum per hæc similitudinem Eunuchorum probare voluisse, facile &

utile esse abstinere à nuptijs, & proinde non rectè iudicare eos, qui non capiunt, id est, non suscipiunt & approbant verbum hoc. Nam si multi abstinent, sine vlla spe maioris boni, vt Eunuchi corporales, quanto facilius erit abstinere proposita spe excellentissimi præmij & fulgidissimæ coronæ? Adde vltimò testimonia Patrum, quæ paulò antè citata sunt.

Illud autem: *Qui potest capere, capiat*, duobus modis potest exponi. PRIMÒ, vt loquatur Dominus de potentia proxima, quam non habent, nisi illi, quibus iam Dominus inspirauit desiderium efficax cōtinēdi, vt sensus sit: *Qui potest capere, capiat*, id est, qui Dei dono sentiunt sibi intus persuaderi, vt contineant, approbent verbum hoc. Ita videntur hoc dictum intellexisse Hieronymus in hunc locū, & Augustinus lib. 2. de adulterinis cōiugijs, c. 19. sed non debet hinc deduci, ergo non omnes possunt cōtinere. Nam etiam si non omnes habent potentiam proximam, tamen habēt remotam, & possunt, si velint, precibus impetrare potentiam proximam, id est, vires ad continēdum: sicut de fide dicitur Ioan. 6. *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eum*. Addi enim potest: *Qui potest venire veniat*, id est, qui trahitur veniat, qui autē non trahitur, oret, vt trahatur.

SECUNDO dici potest, hunc locum habere eundem sensum cū illo Matt. 13. *Qui habet aures audiendi, audiat*, non vult Dominus dicere, non omnes habere aures, sed monet omnes, vt vtantur facultate, quam habēt. Quomodo solemus dicere; *Qui habet oculos, videat*, qui habet mentem, iudicet; sic igitur & hoc loco Dominus dicit: *Qui potest capere, capiat*, id est, qui habet mentem & iudicium sanum, intelligat, iudicet, approbet verbum hoc, quod dictum est: *Non expedit nubere*.

Iam verò TERTIVS locus: *Vnusquisque proprium donum habet ex Deo, vnus sic, alius autem sic*. 1. Cor. 7. non habet difficultatem; nam Apostolus vocat donum Dei nō solum continētiā virginalē, sed etiam coniugalem. Donum enim Dei est, quod aliqui eligant virginitatem, & similiter, quod aliqui eligant matrimonium, & in eo castè perseuerent. Sed quomodo cum his cohæreat, quod in potestate nostra sit continere, & castè viuere, iam antea exposuimus.

Postremus locus non facit ad propositum; nam cum Paulus ait: *Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit*: dupliciter accipi potest nomen Virginis. Vno modo pro ipsa virginitate, vt accepit S. Hiero. lib. 1. in Iouinianum. Alio modo, pro filia virgine, vt exponit Epiphanius hæres. 61. Item commentaria Ambrosij, Theodoret, Theophylacti, & aliorum ferè omnium.

PRIMA expositio non est probabilis, est enim inauditum, vt virgo accipiatur pro virginitate. Neque in hac re quæstionem habemus cum aduersarijs; nam Ioannes Caluinus, Petrus Martyr, Erasmus, & alij in hunc locum, per virginem, filiam virginem intelligunt, non virginitatem. Si tamen admitteretur prior illa expositio, per necessitatem nō oporteret intelligere necessitatem absolutam coniugij, sed conditionatam. Nam, vt eo loco S. Hieron. dicit, qui nolunt continere, illis necesse est, aut vxorem ducere, aut seortari, absolutè tamen neutrum est necessariū. Si vero accipiatur expositio posterior, quæ vera & germana est: per necessitatem non erit opus accipere necessitatem coniugij ob carentiam doni cōtinētiæ; de qua necessitate hic agimus sed necessitatem extrinsecam, quæ ad rem præsentem non pertinet; dicitur enim pater habere ne-

cessitatem iungendi filiam matrimonio, si ipsa nolit viuere in cœlibatu, vel si ipse seruus sit, & cogatur à Domino filiam elocare: & cōtra dicitur, habere necessitatem seruandi filiam virginem, si vel ipsa nolit nubere (neque enim ad id cogi potest) vel si non inueniatur, qui eam velit. Sed si nulla talis necessitas adfit, liberum erit patri statuere de filia, vt voluerit: sed si iungat eam matrimonio bene faciet, si nō iungat melius faciet, vt Apostolus ibidem scribit. Hæc de locis scripturæ propositis.

Ad eam verò similitudinem, quam Petrus Martyr posuit de eo, qui vouit ministrare ægrotis, & postea non fecit, quod in morbum ipse incidere, respondetur, non esse simile hoc vōtū voto cōtinētiæ. PRIMVM enim, iste non peccat non implendo votum, quia voluntatem habet promptam & paratā ad votum implendum, non enim vult ægrotare, sed cogitur. At qui ob morbum concupiscentiæ duxit vxorem post votum, is non habet voluntatem implendi votum, sed habet contrariam, id est, non implendi; implicat enim contradictionem, quod qui velit continere, vt vouit, & velit vxorem ducere.

Deinde, ægritudo corporalis non pendet à voluntate ægrotātis, incōtinētia verò pendet. Non enim potest rectè dici, Nemo ægrotat, nisi qui vult. at rectissimè dicitur, Nemo fornicatur, nisi qui vult. Obediunt enim mēbra corporis ad nutum voluntatis.

Denique, sanitas corporalis non est bonum absolute petendum, quia sæpe melior est ægritudo ad vitam æternam consequendam, quàm sanitas. Vnde nullum exstat consilium Euangelicum de tuenda sanitate, propter regnum cœlorum: at continentia absolute peti potest: & infallibiliter conceditur si aliunde non sit defectus in oratione, quia est bonum ad vitam æternam longè vtilius, quàm matrimonium, & propterea consulitur & commendatur passim in Scripturis.

CAPVT XXXII.

Soluitur quarta obiectio ex ratione naturali.

DILVENDÆ sunt obiectioes, quas aduersarij sumunt ex varijs incommodis, quæ videntur nasci ex cœlibatu. PRIMARATIO. Cœlibatus naturæ ipsi repugnare videtur, quæ frustra sexuū diuersitatem & vim generatiuā molita erit in homine, si melius est cœlibem esse, quàm coniugatum.

Hæc ratio Iouiniani est, & iam olim à S. Hieronymo lib. 1. in Iouinianum, refutata. Sed quia rursus à Luthero in sermone de matrimonio, & ab Erasmo in Encomio matrimonij reuocata in lucem, respondemus non esse frustra vim generatiuam, & sexuum diuersitatem, etiam si permulti ea non vtantur. ea siquidem, quæ propter bonū speciei instituta sunt nō dicuntur frustra, si à quibusdā indiuiduis exerceantur etiam si à multis alijs non exerceantur, alioqui enim omnes herbæ omniaque poma cum seminibus nascuntur, & tamen paucissima ex eis feruntur. SECUNDA RATIO. Si omnes continerent, mundus periret: non igitur oportet omnibus continentiam prædicari.

Respondent Patres, non esse periculum, vt omnes continere velint: semper enim plures erunt imperfecti, quàm perfecti, & ideo oportere omnibus prædicari, vt saltem pauci id faciant. S. Hieronymus lib. in Iouinianum: *At dices, inquit, Si omnes virgines fuerint, quomodo stabit genus humanum? Noli metueri, ne omnes virgines fiant. Difficilis res est virginitas, & ideo rara quia difficilis.*

Aliam solutionem adfert S. Augustinus, ca. 10. de bono coniugali: *Nouit quosdam, qui murmurent, quid si omnes velint ab omni concubitu abstinere, unde subsisteret genus humanum? Vtinam omnes hoc vellet, multo citius Dei ciuitas cõpleretur, & acceleraretur terminus seculi.* Hæc ille. Quod etiam clarius docet libro de bono viduitatis, c. 23. vnde & Apostolus dixit in priori epistola ad Cor. 7. *Volo omnes esse, sicut meipsum, id est, cœlibes.* Quod certè non dixisset, si non liceret omnibus cœlibatam eligere, etiam si mundus finiendus esset.

Ex quo intelligimus, non esse certam opinionem eorum, qui dicunt, si soli essent in mundo Monachi & Sanctimonialia, debere eos coniugii matrimonio ad speciem conseruandam. Possent enim eiusmodi credere mudi finem adesse, ac proinde non tenerentur votum violare, vt speciem propagarent, si tamen quis defendere velit, quod nonnulli probabiliter docent, teneri ad coniugium homines in extrema illa necessitate conseruandi generis humani, non esset cur votum timeret. Vota enim non possunt præscribere contra legem diuinam.

» TERTIA ratio. Ex cœlibatu tot monachorum, » Sacerdotum, & Sanctimonialium, læditur Christiana Respublica, siquidem minuitur numerus » Christianorum, nec potest commodè resisti multitudi- » nitudini infidelium.

Respondet S. Ambrosius libro 3. de virginibus: *Nonnullos, inquit, dixisse, audiui, quod perijt mundus, defecit genus humanum, coniugialabefacta sunt. Quæro, quis tandem quasuit uxore, qui non inuenerit? & cetera, quæ apud eum legere poteris.* Sed certè hoc tempore, si qua causa est paucitatis Christianorum, & multitudinis infidelium, ea non cœlibatus, sed monogamia est. Turci siquidem habent etiam suos quosdam religiosos, qui cœlibes esse coguntur: sed ideo valde multiplicantur, quod plures simul uxores habeant. Non puto autem aduersarios tam esse cæcos, vt velint etiam contra Christi legem introducere polygamiam.

Porro causa, cur Christiani plerumque viribus inferiores sint, cum est aduersus Turcas pugnandum, non est paucitas hominum, sed discordia Principum Christianorum. Alioqui enim Magnus Alexander exiguum exercitum habuit, sed obedientem & strenuum, ideo totum orbem terrarum breui subegit. Romani quoque non multitudine, sed arte & disciplina vincebant. Denique, tempore Caroli Magni res Christiana mirabiliter floruit, & tamen plurimi tunc erant Sacerdotes, Monachi, & Sanctimonialia, qui cœlibatum colebant.

» QUARTA ratio. Ex cœlibatu perpetuo non » raro morbi oriuntur, qui non aliter curari possunt, » quam opere coniugali: igitur temere vouetur eiusmodi cœlibatus. Potest enim ac debet in eiusmodi casibus votum frangi, vt vitæ consulatur.

RESPONDEO, nullos morbos ex cõtinentia, sed ex crapula, & incontinentia omnes aut ferè omnes nasci.

Sed quid si morbus aliunde contractus vsu coniugij curari posset, & aliter non posset? RESPONDET S. Bonauent. in 4. dist. 38. art. 2. quæst. vlt. nullo modo licere ob periculum morbi, vel mortis, votum continentia violare. PRIMO, quia nullus est morbus, qui non possit alia ratione curari, vt medici periti & pij de hac re cõsulti respondent. SECUNDO, quia etiam si non posset aliter morbus curari, quam voti violatione, melior est virtus continentia, quam aliqua prolixitas vitæ corporalis: nam qui dant operam litteris, & sacris meditationibus præsertim si vitæ asperitatem adiungant; ferè certo sciunt se mi-

nuere sibi ipsis vitam, & tamen rectè possunt sapientia, & pietatis accessionem anteponeere paucis annis vitæ corporalis.

Dices, si ieiunij lex, aut votum, corporis valetudini vehementer noceat, potest ac debet non seruari, cur igitur non idem dicatur de voto continentia?

RESPONDEO; non esse eandem rationem ieiunij & continentia: nam cibus ordinatur per se ad salutem indiuidui: idcirco illo non vt cum necesse est ad salutem conseruandam, vitium est, non virtus, proinde nec voti materia. At coniugij actus non ordinatur per se ad salutem indiuidui, immo potius nocet. Quod si quando prodesse posset, solum esset per accidens, neque id omnino certo, non autem licet propter incertum, & per accidens, omittere voti impletionem, quæ certo & per se bona est: & simile est, si quis me velit occidere, nisi furtum faciam. non enim licet furari, etiam si alioqui teneat seruare vitam, nam furtum non est medium per se institutum ad vitam seruandam, sed solum per accidens prodesset, ex mala alterius voluntate. Refert Martinus Cromerus lib. 29. de rebus Polonicis, Casimirum quendam regis filium miraculis post obitum claruisse, qui maluerat mori, quam fœmina admisceri, vt ei medici suadebant. Vide de hoc argumento plura apud Michaëlem Medinam libr. 4. de continentia, controuersia 4.

» QUINTA ratio. Propensio ad gignendam prolem » naturalis est & bona, quippe quæ etiam in natura » integra fuisset, & in omnibus animantibus est: at » impedire naturalem, ac bonam propensionem, quod » faciunt qui cœlibatum perpetuo colunt, peccatum » est. cum id nihil sit aliud, quam naturæ, ac Deo ipsi, » si, qui naturam instituit reluctari: igitur non licet » cœlibatum perpetuo colere illis, qui propensionem ad gignendum sentiunt. Atque hæc est ratio, » ob quam Lutherus in sermone de matrimonio dixit, » cere ausus est, non esse præceptum, sed plus quam » præceptum, illud: *Crescite, & multiplicamini*, Gen. 1.

RESPONDET Michael Medina libr. 4. de continentia, c. 11. impedire alterum ne operetur iuxta naturalem propensionem, vt si quis cogat aliquem perpetuo continere, peccatum esse, non autem esse peccatum impedire in seipso naturalem propensionem, vt si quis sponte sua perpetuo contineat: quia ius, & iniuria ad alterum referuntur. nec enim aliquis propriè sibi ipse iniuriam facere potest.

At si ita est, cur peccatum erit occidere seipsum? certè B. Thom. in 2. 2. q. 64. art. 5. ideo affirmat peccatum esse, seipsum occidere, quod sit contra naturam propensionem: & si peccatum est occidere se, quia id pugnat cum naturali propensione, cur non erit peccatum nolle filios procreare, cum id etiã pugnet cum naturali propensione? Franciscus Victoria in relectione de homicidio, & Dominicus à Soto lib. 5. de iustitia & iure, q. 1. art. 5. respondet propensionem ad generandum esse quidem naturalem, tamen non conuenire homini, vt homo est, sed vt conuenit cum bestiis: at propensionem ad viuendum, & naturalem esse, & conuenire homini vt homo est: propterea peccatum esse seipsum occidere, quod id sit contra propensionem hominis naturalem: at non generare non esse peccatum, quod non sit contra propensionem propriè humanam.

Sed non videtur hæc responsio plenè satisfacere; nam si propensio ad generandum non est propriè humana, quia est homini communis cum bestiis, certè multo minus propensio ad viuendum erit propriè humana, cum sit homini communis cum omnibus viuentibus. dicent fortassè, generare conuenire homini

ratione corporis tantum, viuere autem ratione corporis, & ratione animæ. At hoc loco non differimus nisi de vita corporali. præterea ipsum viuere, & esse, nonne commune est cum alijs rebus? deinde si occidere seipsum esset peccatum, quia est contra naturalem hominis propensionem: certe etiam velle occidi ab alio & optare mortem, esset peccatū, quia id etiā est cōtra hominis propensionē naturālē, nā Ioan. 21. Petro dicitur: *Cū senueris, alius cinget te, & ducet quo tu nō vis.* Et 2. Cor. 5. Paulus ait: *Cupimus non spoliari, sed superueſtiri.* Et tamē quis dixerit peccasse eundem Paulū, cū ait: *Cupio dissolui & esse cū Christo.* Philip. 1. & S. Ignatium, cū (vt ipse scribit in epist. ad Romanos) summo ardore cuperet à bestijs deuorari?

Denique constat, cōsiliū esse sanctissimum, cum quis inuaditur à latrone, & non potest mortem euadere, nisi latronem occidendo, vt mortem potius oppetat, quā inſerāt, etiam si id maxime videatur contra naturā inclinationem.

RESPONDEO igitur, duplicē esse hominis inclinationem naturalem, vnam in rem absolutē, & secundum se consideratam; alteram in rem consideratam cum omnibus circūstantijs. Nam si consideres mortem secundum se, morbum, ieiunium, atque alia id genus, naturaliter abhorrebis. at si consideres mortem, morbum & similia, vt materiam patientiæ, vt viam ad cælum, vt occasionem glorificandi Deum, iam incipies affici & appetere. Quia verò posterior propensio sola est verē, & ac propriē humana, quia est secundum rectum iudicium rationis, ideo contra illam facere peccatum est. Est enim id pugnare cum ratione: atque ideo cum ipso iure naturæ, & cum Deo auctore naturæ.

Porro cœlibatus etsi est contra priorē inclinationem, non tamen contra posteriorem, immo conformis est posteriori illi inclinationi, quia est mediū ad purius, & feruentius amādum Deum. At occisio sui ipsius est contra vtramque inclinationem, nisi forte à Deo præcipiatur. idcirco nunquā licet semetipsum occidere, nisi Deus iubeat; nam si Deus iubeat, poterit appeti vt medium ad maius bonum, id est, ad implendam Dei volūtatem, & gratiam eius promerendam: *Melior est enim misericordia Domini super vitas,* Psal. 62. At extra hunc casum nunquam potest esse medium ad maius bonum; nam bona omnia vel corporalia, vel spiritualia sunt, corporalium fundamentum est vita, idcirco fieri non potest, vt occisio sit medium ad maius bonum corporale, spiritualia vero sunt actus liberi arbitrij, proinde à voluntate pendunt, nec est vllum eiusmodi bonum, quod non possit haberi sine sui ipsius occisione.

„ SEXTA ratio. Virginitas nō est virtus, sed res omnino indifferens; nā virtutes per se expetuntur, virginitas autē nō est bona, nec appetibilis, nisi relata „ ad aliud, id est, ad Deum purius orandū & colendum. Præterea virtutibus omnibus contraria sunt „ vitia: virginitati autem nullum opponitur vitium, „ non igitur virginitas materia voti esse potest.

RESPONDEO, virginitatē absolutē consideratā, vt solum dicit negationem quandam coniugij, non esse virtutem: sed eandem, vt est perfecta quædā refrænatio concupiscētiæ, & proinde medium ad melius, ac purius Deū colēdum, omnino esse virtutem. immo vt S. Fulgentius notauit in epistol. 3. c. 4. adeo virtus est virginitas, vt à virtute nomen acceperit; quomodo etiam mortem appetere absolute non est virtus, tamē mortem appetere ad fidem, vel patriam defendēdam, virtus est fortitudinis. Verū est tamen virginitatem antequam Deo per votum cōsecratur, non esse virtutem specialem, & ideo nō habere con-

trarium vitium. Est enim, si absque voto consideretur, actus quidā perfectus, & heroicus temperantiæ, & idcirco non vitium illi opponitur, sed aliquid minus bonum. Vitia enim opponuntur actibus necessarijs virtutum, non autem actibus perfectis, & heroicis. Vide S. Thomam in 2. 2. q. 152.

„ SEPTIMA ratio est Erasmi in colloquio Proci & „ Puellæ, vbi petulantissimē loquitur: Pomariū melius est, quod post flores fructus parturit; vitis melior, quæ amplexa palum, vel vlmum, vis grauidæ est, quam quæ humi iacens computrescit; rosa felicior, quæ manu hominis atteritur, delectās interim oculos, & nares, quā quæ senescit in frutice; vinum felicius, quod bibitur antequā aceſcat. „ ex quibus illud efficere contendit, vt coniugium „ melius, magis que expetendū videatur, quā cœlibatus. Illud etiam addit, vnam virginē si nubat, posse „ multas virgines parere, proinde si virginitas placet, nō posse nuptias virginū displicere, quod hoc „ ipsum, quod tā optere placet, cū scēnore reddunt.

Sed eiusmodi argumenta talia sunt, qualia equi & canes, si loqui possent, proferrent, quippe qui nihil melius nouerunt corporis delicijs, at Christianos qualescunque, quibus regnum cœlorum patria est, vita præsens exilium, auctor Christus virgo de virgine, & virginitatis prædicator, mirum est potuisse eo modo argumentari; nam virgo Christiana non habet flores sine fructibus, immo fructum habet centesimum, cum coniugium non habeat nisi tricesimum, vt Patres colligunt ex cap. 13. Matth. vnde S. Augustinus libr. de sancta virginitate, cap. 8. *Nulla, inquit, carnis fecunditas sanctæ virginitatis, etiam carnis, potest comparari.* Et S. Ambrosius lib. 1. de virginibus: *Conferamus, inquit, bona mulierum cum vltimis virginum, iacet licet fecundo se mulier nobilis partus, &c.* Et sanctus quoque Hieronymus in epist. ad Demetriadem, & epist. 22. ad Eustochium, idem argumentum fusē diluit.

Sed Erasmus non habuit forte oculos, quibus fructus virginum conspici possunt: *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus.* 1. Cor. 2. Pari ratione non est virgo Christiana vitis humi iacens, & putrescens, sed est vlmō nobilissimæ adhærens, Christo desponsa, eiusque spiritu grauida, vt pulchrè docet S. Fulgentius in epist. 3. ad Probam, c. 4.

Denique, virgo Christiana non est rosa in frutice senescens, aut vinum aceſcens, sed perpetuo florens, & vicens. Coniugia enim marcescunt, & aceſcunt, quippe quæ finem habitura sunt: virginitatis autem flos hic incipit, & in futura vita perficitur, vbi nemo nubit, sed omnes sunt velut Angeli Dei.

Porro, quod addit Erasmus, ex nuptijs virgines nasci, eleganter refellit S. Augustinus libr. de sancta virginitate, c. 10. *Nam, inquit, ne illo quidā debent continentium meritis se conferre coniugia, quod ex eis virgines procreantur. Hoc enim non cōiugij bonum est, sed nature, quæ sic diuinitus instituta est, vt quolibet humano viriisque sexus concubitu sine ordinato, & honesto, sine turpi, & illicito, nulla femina, nisi virgo nascatur. Ita fit vt virgo nascatur etiam de seipro, sacra autem virgo nec de coniugio.* Hæc ille.

CAPVT XXXIII.

Soluitur obiectio quinta ex Concilijs.

OBICERVNT aduersarij quoque testimonia Conciliorum & Patrum, quæ tamen nullo negotio solui poterunt. PRIMVM testimonium est Concilij „ Ancyran, can. 19. *Quotquot virginitatem pollicitam*

„*præuariatifunt, professione contempta, inter bigamos
habeantur.* Hoc testimonium profert Ioannes Brentius in prolegomenis contra Petrum à Soto, vt inde probet matrimonium post votum non esse peccatum, cum constet digamiam peccatum non esse. Sed male Ioannes Brentius ratiocinatur; nam Concilium non docet, eos, qui ducunt vxorem post votum, verè esse digamos, sed in pœnam peccati facit eos inhabiles ad sacerdotiũ, ac si digami essent: ex eo autem quod eiusmodi homines à Concilio puniuntur, non potest colligi eos non peccasse, sed contra potius peccasse, pœna enim culpã sequitur. & cum ipsum Concilium dicat eos præuariatos esse promissionem, & professionem contempisse, is tantum dicere poterit eos non peccasse, qui præuariationem & contemptum peccata esse negare audebit.

At, inquit Petrus Martyr, in libro de cœlibatu, & votis, Concilium hoc non diremit matrimonium contractum post votum, nec alia pœna effecit, quàm vt digamia reputaretur.

RESPONDEO, Concilium non diremisse matrimonium, quia nullum erat quod dirimi posset. nec enim Concilium dicit eos matrimonium contraxisse, sed solum præuariatos promissionem suam, quod tam fornicatione, quàm nuptijs fieri potuit. quod si etiam nuptiæ fuerint veræ illorum, & propterea nec dirimendæ, quod etiam nunc seruamus in ijs, qui post votum simplex vxorem ducunt, an propterea licuit ex Concilij sententia ijs, qui vouerunt continentiam, nuptijs copulari? quàm multa male fiunt, quæ tamen facta tenent, certè si nullum esset peccatum ita copulari, non punirentur à Concilio, qui id fecerunt. siquidem apud aduersarios, vbi nullum est crimẽ votum cõtinentiæ violatæ, non solum non arcentur à ministerio qui ex Monachis mariti facti sunt, sed ipsi propè soli vocantur ad ministerium.

„*SECUNDVM* testimonium est Concilij Gangrensis, can. 9. & 10. vbi damnantur, qui continentiam professi, nuptias execrantur, aut despiciunt coniugatos.

RESPONDEO, Ioannem Brentium in Confessione Vvitrebbergenſi capite de votis, & Petrum Martyrem in lib. de cœlibatu & votis, dum hos Canones profert, impudentiam suam ostendere. Nihil enim isti Canones docent, nisi nuptias non esse malas, licet votum continentię sit melius; & cõtinentiæ professores humiles esse debere, non superbos. Quod ipsum fusè docet S. Augustinus in vltimis aliquot capitibus libri de sancta virginitate, sed Canones ipsos audiamus. Canon IX. *Si quis vel virginitatem, vel continentiam professus tanquam abominabiles nuptias indicat, & non propter hoc solum, quod continentia. & virginitatis bonum sanctum propositum est, anathema sit.* Canon X. *Si quis propter Deum virginitatem professus, in coniugio positos per arrogantiam vituperauerit, anathema sit.* Quid hinc legitur, quod non Catholici omnes libentissimè audiamus & amplectamur?

„*TERTIVM* testimonium est Concilij Chalcedonenſis can. 16. *Si qua se virgo Deo dedicauerit, similiter & Monachus, non licere eis iungi nuptijs, si vero inuenti fuerint hoc facientes, maneanit excommunicati. Statuimus vero posse in eis fieri humanitatem, si ita probauerit loci Episcopus.*

Ex hoc loco colligit Petrus Martyr potuisse permitti ab Episcopo connubia Monachorum, & Sanctimonialium. At non hoc dicit Canon, immo aperte negat posse cõiungi eiusmodi personas. Humanitas porro illa, de qua loquitur Concilium, nõ est indulgentia nuptiarum, sed absolutio ab excommunicatione. Cũ enim statuatur Cõciliũ perpetuũ anathe-

ma in eiusmodi apostatas, permittit tamẽ, vt Episcopus etiam ante mortis articulum anathema tollat, si nimirum illi ad pœnitentiam venerint, & à male cõtracto connubio discederint, vt exponit Concilium Triburiense, can. 23. Nunc ad Patrum testimonia veniamus, quæ à Brentio, Caluino, Illyrico, sed potissimum à Petro Martyre collecta sunt.

CAPVT XXXIV.

Soluitur obiectio sexta ex Patribus.

P R I M V S ex Patribus est Petrus cum omnibus Apostolis, excepto Ioanne: *Sumemus, inquit Petrus Martyr, principium ab Apostolis; nam quodammodo sunt Patres Patrum. Illi autè quamuis essent sanctissimi, tamen non aspernati sunt coniugia; immo si credimus Ambrosio, omnes habuerunt vxores præter Ioannem & Paulum.* Et infra: *Quoniam ita Ambrosiũ circa hoc loco, non vt prorsus concedam in eam sententiã: vnde enim sciebat ille, Paulum non habuisse vxorem?*

RESPONDEO, qui ex Apostolis vxorẽ habuerint, & qui non habuerint, ex Scripturis certò constare non posse, excepto solo Petro, cuius secrũ legimus Mat. 8. Ioannem tamen virginẽ fuisse nemo dubitauit vquam. Idẽ de Paulo, & Apostolis cæteris probabiliter docet Hieronymus l. i. cõtra Iouinianũ; sed quidquid de hoc sit illud nobis satis est, & Petrũ, & Apostolos omnes, post vocationẽ à Christo, continentibus fuisse: *Sed, inquit Petrus Martyr, solent dicere, Apostolos postquã venissent ad Christũ, repudiasse quodammodo vxores, & ab illarũ consortio abstinuisse. Qui ista dicunt sua tantum dicunt, nihil probant, immò absurde, & sine ratione dicunt; nam nisi intercessisset adulteriũ, nullo modo licuit discedere ab vxoribus. Nec Christus venit in mundũ facere diuortia, sed potius monet, vt quod Deus coniunxit, homo non separet.* Hæc ille. Nos verò nõ dicimus ab Apostolis repudiatas vxores, quod Christus prohibet, Matth. 29. sed ex consensu abstinuisse à commercio cõiugali. Nec enim S. Iosephideo repudiaste dicendus est beatissimam coniugem suam, quod eam nunquam cognouerit: non enim carnalis copula, sed consensio animorum coniugium facit.

Porro Apostolos omnes post vocationem renunciaſſe officio coniugali, non tantũ dicimus, sed etiam probamus; nã cum Petrus dixisset Mat. 19. *Eccẽ nos reliquimus omnia, Dominus addidit, Omnis, qui reliquerit domũ, aut parẽtes, aut fratres, aut vxorẽ, &c. centuplũ accipiet, & vitã aternã possidebit.* Vbi ista aperte inter omnia illa, quæ legimus Apostolos reliquisse, videmus etiã coniuges numerari. quod si relinquere non potest vxor, quin repudietur, accuset igitur Petrus Martyr Christum, qui præmiũ tam grande vxorem relinquentibus pollicetur. Adde, quod non nos primi docemus, Apostolos cœlibes post vocationẽ vixisse, docuit id Clemens Alexandrinus lib. 3. Stromatum, docuit S. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, docuerunt alij ferè omnes, nec vllus Catholicorum vnquam contradidit.

„*SECUNDO* loco ponit Petrus Martyr Ignatiũ, qui in epist. ad Philadelphienſes dicit, nõ esse detrahendũ nuptijs, quod Patriarchæ, Prophetæ & Apostoli mariti fuerint. RESPONDEO, de Apostolis iam diximus, eos habuisse vxores, sed post vocationẽ mutasse illas in forores, vt Clemens Alexandrinus loquitur. Patriarchæ & Prophetæ tempore & statui legis veteris seruiebant. Quoniam, vt nonnulli Prophetæ, vt Isaias & Ezechiel, exemplo docuerunt non esse detrahendum nuptijs, vt rectè Ignatius monet, sic alij item Prophetæ, vt Helias & Hieremias

exemplum continentia præbuerunt.

TERTIO ponit Iustinum, qui in Apologia secūda meminit continentia, sed non meminit voti. RESPONDEO, quid hoc ad rem? num ideo vouere non licet, quia Iustinus non meminit voti?

QUARTO ponit Dionysiu Corinthiu, qui in episto. ad Gnosios, teste Eusebio lib. 4. hist. c. 23. monet Pinytu Episcopum Gnosiorum, ne cōpellat fratres ad seruandā continētiā. RESPONDEO, quis nostrū contradicit? sed num quia nō licet cogere fratres ad continētiā, non licebit etiam sponte illā suscipere?

QUINTO profert Irenæu, qui l. i. c. 9. meminit vxoris Diaconi cuiusdā. & c. 31. dicit, Tatianū hæresiarchā æquasse matrimoniū scortationi. Addit Petrus Martyr: *Et quid aliud nostri faciūt aduersarij? immò isti matrimoniū ministrorū statuunt esse adulterio & scortatione deterius, quid est cōfentire cū Tatiano, si hoc nō est?*

RESPONDEO, quid est ineptie, vel potius impudēter mentiri, si hoc non est? num ideo votū continentia illicitū erit, quia Diaconus quidam vxorem habuit? & vnde probas Diaconum illum ab vxore non continuisse post sacrum ordinem susceptum? Porro Tatianus vera & legitima matrimonia damnabat, & ideo hæreticus erat: nos sacrorum ministrorū coniugia, non coniugia legitima, sed sacrilegia cōiugij nomine tecta esse ostēdimus, & ideo reprehēdimus. alio qui si Tatianū sectatur quicūque cōiugia legitima nō commendat, Tatianū etiā sectari dicitur, qui coniugiū parentis cum filia nō probauerit. Itaque S. August. qui Tatiani hæresim optimè nouerat, eamq; damnauerat in li. de hæresib. c. 25. idem tamen cōiugia, quæ post votum contrahuntur, peiora adulterijs esse affirmat in libro de bono viduitatis, c. 11.

SIXTO loco profert Clementem Alexandrinum, qui in primo libro pædagogii, c. 10. dicit, Christianos debere aut matrimonium contrahere aut purè viuere, si nō contrahāt. Hinc enim colligit Petrus Martyr eos, qui nō purè viuunt ex Monachis & Sacerdotibus, debere matrimonium contrahere. At cur non potius colligit, debere eos mutare vitā, & mores emendare, & sic purè, & castè viuere, & votum suum Domino reddere? Sed, inquit Martyr, idē Clemens in lib. 3. Stromatum dicit, Paulum habuisse vxorem, Petrum, ac Philippum liberos genuisse.

RESPONDEO, sed ibidem dicit, ante vocationem ad Apostolatū ista facta esse, postea verò ab Apostolis vxores habitas loco sororum, non loco vxorum. Attextit deinde longissimā disputationem eiusdem Clementis contra eos, qui nuptias damnant. Sed omnia sunt παρρησια, neque aliud probant nisi inopiam, quæ ipse premitur, testimoniorum, quæ ad rem faciunt.

SEPTIMO transit ad Tertullianum, ac primū fatetur multa in Tertulliano esse pro Papistis, sed non esse fidem habendam Tertulliano, quod hæreticus fuerit, & secūdas nuptias prohibuerit. Sed facillè hoc refellitur; nam etiam si hæreticus fuerit, non tamen vnquam à veteribus reprehenditur, quod votum continentia afferuerit, sed ob alios errores, quos S. Augustinus notauit lib. de hæresib. cap. 86.

Deinde Petrus Martyr mentiri audet in libro de velandis virginibus Tertullianum tractare, an solæ nuptæ debeant velato capite ingredi Ecclesiam, an etiam virginibus, non autem loqui de velo, seu habitu sacrarum virginum. Sed adeo manifestè mentitur, vt nō sit opus, nisi librum ipsum legere; scribit enim aduersus virginibus sæculares, quæ cum nullo capite incederent, ægrè ferebant, virginibus sacras tectas, & velatas procedere, & adferebant in argumentum, quod Apostolus 1. Corinth. 11. mulieres velari iusse-

rit, de virginibus autem nihil dixerit: *Ambiunt, inquit, virginibus hominū, aduersus virginibus Dei.* Et infra: *Scandalizatur, inquit, quia aliter alia incedūt, & malunt scandalizari, quàm prouocari.* Et infra: *O sacrilega manus, quæ dicatum Deo habitum detrabere potuerūt.* Et infra: *Nupsisti Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam, incede secundum sponsi tui voluntatem, Christus est qui & alienas sponas & maritas velari iubet: utique multo magis suas.* Denique liber S. Cypriani de habitu virginum ex libro Tertulliani expressus, satis apertè docet, de quibus virginibus Tertullianus loquitur.

Sed habet Petrus Martyr ex Tertulliano insigne testimonium contranos; nam in lib. de monogamia, tractans locum illū 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere, ita loquitur: Ad eas dirigit, quales supra denotat, iuenculus viduas, quæ in viduitate deprehense, & aliquandiu affectatæ, postquam in delictis habuerunt Christū, nubere volunt habentes iudicium, quod primam fidem resciderunt, illam videlicet, à qua in viduitate inuenta, & professa eam, nō perseuerant.* Propter quod vult, eas nubere, ne primam fidem suscepta viduitatis postea rescindant. Ex his verbis, inquit Martyr, alterutrū horum omnino intelligēdum est, vel Paulum velle eas nubere, quamuis vauissent, idque magis Tertullianus videtur sentire, vel si non de viduis, quæ professe sint, sed de similibus agatur, tamen Paulum eas quoque vel nubere, ne postea fidem datam rescindant. Hæc quoque sententia contra aduersarios nostros facit, nam illi iuenculas, & pene puellas permittunt vouere, & in periculum incurrere.

RESPONDEO, priorem sensum nullo modo admittunt verba Tertulliani. Illa enim verba, propter quod vult eas nubere, ne primam fidem suscepta viduitatis postea rescindant, apertissimè monent, eum loqui de illis, quæ nondum vouerunt; nam quæ semel vouerunt, & fidem primam resciderūt, quomodo possunt nubere, ne primam fidem rescindant, cum iam eam resciderint? & cum ipsum nubere, sit primam fidem rescindere? Tertullianus enim interpretatur primam fidem rescindere, non perseuerare in professione viduitatis.

At, inquit Martyr, Paulus dicēs, volo iuniores nubere, dirigit sermonē ad eas, quæ primam fidē irritam fecerūt, vt Tertullianus dicit, vult igitur Apostolus, ex interpretatione Tertulliani eas nubere, quæ iam vouerant.

RESPONDEO, dirigere sermonem ad eas, quæ vouerāt, nihil aliud est, quàm eas respicere, & ex earum ruina alijs prospicere de remedio, vt verba sequentia apertissimè docent. Quod verò attinet ad posteriorem sensum, fatemur, velle Apostolum iuenculas nubere, sed vt supra ex Patribus ostendimus, non omnes iuenculas, sed eas tantum, quæ continere nolunt. Omitto hîc mendacia reliqua Petri Martyris, cum dicit, nos matrimonium impurum, & spurcum appellare: & alia id genus, quorum Deo rationem in iudicio reddet.

OCTAVO loco ponit Origenē, in cuius libris nihil inuenit pro se, nisi quod loca quædam pro se facere interpretatur, quia non faciunt contra se, nimirū, vbi Origenes non vituperat nuptias, & multo magis vbi aliquid dicit in laudem nuptiarū. Ita profert multa ex cōmentarijs Origenis in c. 12. ad Rom. & in c. 19. & 23. Matthæi. Sed nihil omnino est, quod ad rē faciat; nos enim nuptias longè magis honoramus, quàm aduersarij faciunt, cum Sacramentum Christi esse doceamus, quod illi pertinacissimè negant, & civilem contractum solum in nuptijs agnoscant.

NONO venit ad Cyprianum, qui in li. i. epist. 11. ad Pomponium ita scribit de quibusdam virginibus, quæ posteaquam se Deo dicauerant, cum masculis

cubare repertæ fuerāt : *Quod si ex fide se Christo dicauerunt, pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent, ita fortes, & stabiles premium virginittatis expectent; si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est, vt nubant, quàm in ignem delictis suis cadant.*

Hunc locum non Petrus Martyr solum, sed etiam Caluinus, Brècius, alij que ex aduersarijs obiecerunt. Refellit quoque Petrus Martyr aliquot solutiones parum congruas, vt ostenderet argumentum planè esse insolubile. Sed responsio plana, & facilis in pròptu est. Sanctus enim Cyprianus eo modo loquitur, quo sanctus Paulus 1. Tim. 5. nimirum occasione quarundam virginum, quæ parum honestè se gerebant post votum continentiæ, monet alias, vt si non habent firmum propositum perseuerandi, non voueant, sed nubant. Hic igitur sensus est verborum Cypriani: *Quod si ex fide se Christo dicauerunt, pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent; si autem perseuerare nolunt, aut non possunt, id est, si dum de voto faciendo deliberant, cogitant, se non perseueraturas, melius est, vt nubant, quàm in ignem delictis suis cadant.*

Essè autem hunc sensum eorum verborum probari potest. PRIMÒ, quia S. Cyprianus virginibus illis sub distinctione concedit, vt nubant, si perseuerare nolunt, aut non possunt. Proinde concedit, vt nubant, si tantum nolint perseuerare, etiam si alioqui possint. At post votum licitum esse nubere ei, qui perseuerare potest, ne Caluinus quidem, aut Petrus Martyr affirmaret.

SECUNDO, de sacris virginibus in eadem epistola idem Cyprianus dicit, eas grauissimè peccare, si alicui viro miscantur; & non mariti, sed Christi adulteras esse: *Si superueniēs, inquit, maritus sponsam suam iacentem cum altero videat, nonne indignatur, & fremit? & per xeli dolorem fortassis & gladium in manus sumit? quid Christus Dominus & Iudex noster cum virginem suam sibi dicatā, & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernit, quàm indignatur, & irascitur? & quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur?* Hæc ille. Non ergo Cyprianus potuit eiusmodi virginibus Deo dicatis, nuptias permittere, nisi incestam coniunctionem & manifestam Dei offensionem, seipso teste, permittere vellet. Quis verò credat tam stultum Cyprianum fuisse, vt sciens, & prudens grauissima crimina permitteret?

TERTIÒ, de virginibus Deo dicatis, quæ iam lapsæ fuerant. in eadem epistola iubet vt separentur, idque aliquoties repetit, & ne semel quidem admonet, posse eas cum stupratoribus suis, aut cum alijs inire matrimonium: *Quod si, inquit, obstinate perseuerant, nec se ab inuicem separāt, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquam à nobis admitti in Ecclesiam posse, &c.* Igitur cū supra monebat, vt nubere, non de ijs loquebatur, quæ iam vouerant, sed de ijs, quæ adhuc sui iuris erant.

Urget Petrus Martyr illud verbum: *Aut non possunt*, quasi aliquæ sint, quæ absolutè nō possint continere, etiam si velint. Sed hoc supra explicatum est. Sic enim Cyprianus loquitur, quomodo Christus ipse, cum ait, qui potest capere, capiat. Illi enim dicuntur velle, & non posse, qui desiderant continere, sed non plena, & perfecta voluntate. Proinde defunt illis vires efficaces ad cōtinendum, quas tamen vires, si vellent in oratione laborare, non difficulter acquirerent. Alium locum ex libro de singularitate Clericorum, in disputatione de cœlibatu sacerdotum explicauimus.

DECIMO ponit Eusebium Cæsariensem, ex quo tamen nihil adfert, nisi cōiecturam quandam, quod

consecratio virginum solennis cœperit tēpore Constantini Imperatoris, antea verò nō fuerit. Cōiectura hæc est, quòd li. 4. de vita Cōstantini, posteaquam narrauerat, Cōstantini decreto abrogatā fuisse legē veterē, quæ priuabat hæreditate eos, qui liberos nō habebant, cōtinuò subiecerit Eusebius, mulieres ad perpetuam virginittatē se Deo consecrasse, nec nō ad sacerdotium Dei. At hæc coniectura nititur manifesto mendacio. Non enim Eusebius subiecit de virginum cōsecratione post narrationem de abrogata lege, sed præmittit tanquā rationē legis abrogatæ. Dicit enim Constantinū legē abrogasse, quia multi viri, multæque fœminæ liberis carebant, nō ob impotentiam generandi, sed quia ob immensum amorem nuptiarum, perpetuum cœlibatum profitebantur.

VNDECIMO loco Athanasium ponit, sed ne syllabam quidem vnā pro se inuenire potuit. Idcirco solum attulit loca quædam contra se, & respondit, non esse Athanasium audiendum, non esse tolerandum, nimis multū sibi sumpsisse hunc patrem. Centuriatores cēt. 4. c. 4. col. 267. & c. 6. col. 466. & c. 7. col. 486. proferūt vnum Athanasij testimonium ex epistola ad Dtacontium, vbi dicit, se nouisse Episcopos & Monachos, qui filios genuerint.

RESPONDEO, nos etiā nouisse permultos Monachos, qui simul etiā Episcopi dici volebant, & filios genuerūt, nimirum Lutherum, Bucerum, Martyrem, Ochinum, Oecolampadium, Vigandum, & alios. Athanasius enim eo loco reprehēdit episcopos & Monachos perditè viuentes, ac dicit, nō nullos reperiri, qui filios genuerint; nā alioqui id illicitū fuisse ex sentētia Athanasij, patet ex cohortatione ad Monachos, vbi inter alia impedimenta monasticæ vitæ ponit, alligatum esse vxori, aut filijs impeditum.

DVODECIMO loco ponit Basilius, quem ab eruditione, & doctrina magnum appellatum fuisse dicit. Profert autem vnum testimonium ex libro de virginittate, vbi Basilius arguit sacras virgines, quæ perditè & flagitiosè viuunt, ac dicit longè esse præstabilius, si viros habeant, illisque subiectæ sint, & officium coniugale, vt decet, exercent: *Nihil, inquit Martyr, pro nobis dici potuit aptius.*

RESPONDEO, non monet Basilius, vt sacra virgines, quæ flagitiosè viuunt, relicta professione nubant, sed dicit, melius fuisse futurū, si nupsissent, antequam vouerent. Melius enim est in statu humiliore saluari, quàm in sublimi damnari. Id ita esse planū est tum ex illis verbis: *Nam si abiecto viri iugo, & ad vitam, ad quam conseruanda domus & procreandorū liberorum gratia, facta est inutilis, & professa virginittati pudenda futura est: tota res damni plena est; Et logè præstabilius esset ipsam viro coniunctā ad vitam gubernari, &c.* Vbi vides, nuptias suaderi, non ei, quæ vouit, sed ei, quæ professæ virginittati pudenda futura est, tum ex eodem libro, vbi Basilius fusissimè probat, sacras virgines non posse villo modo nubere: *Virginittatem, inquit, professe, deinde à carnis voluptatibus incitate scortationis peccatum nuptiarum nomine velare volunt, non ignorantes, opinor, etiā si ignorantiam simulēt, quod quæ sponsi sui dexteram præterit: neque huius est sponsa, quem illegittimè reliquit, neque illius, cui se ipsam per affectum vitiosum adiunxit, iuxta leges vxor reperiri potest.* Et infra: *Ne decipiat seipsam, quod peccatum ipsi pro nuptijs reputabitur.* Et infra: *Non enim locum apud ipsum habebit nuptiarum pretextu.*

At, inquit Martyr, Basilius cum hæc scripsit, oblitus erat sui. Sed quis credat, virū tam admirabilem, qui ab eruditione magni nomen inuenit, in eodem libro tam apertè secum pugnare, nec potuisse tres paginas scribere, quin obliuisceretur sui? Omitto, quæ

deinde atrox Martyr in reprehensionem S. Basilij, non enim hic querimus, an rectè dixerit, sed an dixerit id, de quo agimus. Quamquam etiam ad refutationem calumniarum, & ratiuncularum Martyris, satis est scire, illum fuisse verè magnum Basilium, istum esse Petrum falso Martyrem appellatum. Adfert aliud testimoniū ex quæst. 15. fusè explicata, sed ad rem non pertinet, & à nobis paulo infra refutabitur in disputatione de votis filiorum inuitis parentibus editis.

DECIMOTERTIO ponit Gregorium Nazianzenum, ex quo nihil adferre potuit contra nos. Tātum adfert multa, quæ dicit pro se facere, quia nō faciunt contra se, nimirum vbi Nazianzenus scripsit, nuptias esse bonas. Adfert etiam multa, quæ dicit se nō probare, vt quod Nazianzenus dicit virginitatem homines Angelis aggregare, nuptias perturbationis, virginitatem splendoris indicium esse, continentiam in arbitrio positam, ita vt possint continere omnes, qui volunt. Hæc Martyr admittere se non posse dicit, sed non multum refert, quid ipse admittat modo Nazianzenus à Catholicis faciat.

DECIMOQUARTO ponit Hilarium, ex quo vnum duntaxat locum habere potuit, quem nobis objiceret. in reliquis Hilariū reijcit cum ceteris Patribus, qui Papistis nimis apertè fauēt. Testimonium igitur contra nos profert Martyr ex commentario Hilarij in c. 19. Matt. vbi sic loquitur: *Nobis circa Eunuchos sermo sit & voluntas, & in vno posuit naturam, in altero necessitatem, & in tertio voluntatē. Naturam in eo, qui ita nascitur, necessitatē in eo, qui ita factus est, voluntatē in illo, qui spe regni cœlestis talis esse decreuerit, cui nos similes effici, si tantum possumus, admonet. Ecce, inquit Martyr, is non inquit, si tamen velimus; si possumus, rationem habens virium vniuscuiusque nostrum.*

RESPONDEO, nihil Hilarius addit ad verbū Domini: *Qui potest capere, capiat.* De quo loco satis multa diximus. Neque negamus, habendam esse virium rationem, & eos non debere seipso castrare ob regnum cœlorum, qui nondum vires habere se sentiunt ad continentium, & qui proinde non possunt: tamen addimus, eos, qui vires nondum habent, & modo non possunt, posse tamen per orationem vires acquirere, quibus postmodum poterunt, si voluerint.

Alium locū ex Hilario proferunt Magdeburgenses, Cent. 4. c. 4. col. 300. vbi postquā poluerunt encomia virginitatis ex Athanasio, ita subiungunt: *Contra hæc superstitionis opinionē videtur Hilarius in Psal. 64. loqui; Cernimus nudis Philosophos algere corporibus, ipso etiam coniugiorum vsu Magistri abstinent, heretici sicco panis cibo viuunt. Sed quis tandem ociosi huius propositi profectus? totum hoc inane, & ridiculum est, & cum ipsis superstitionis causis miserabile. Deo ergo vouenda sunt contemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij tolerantia. Vota enim tantum Ecclesiastica religionis vitia sunt, quæ cum & dignis Deo cautionibus & preposita in Ecclesia obseruantia studio probantur.*

Ex his verbis Magdeburgenses collegisse videtur, vouendum esse corporis contemptū, sed non extremum illū vsque ad nuditatē, & algorem; vouendam castitatem, sed coniugalē, non virginalē; vouenda ieiunia, sed non ardua illa, quibus nonnulli solo pane viuunt. At non hoc Hilarius dicit, sed monet, continentiam, ieiunia, corporis contemptū, extra Ecclesiam nihil prodesse, multū autem prodesse, si in Ecclesia propter Deum suscipiantur, ipsique Deo voueantur. Explicat enim illa verba Psal. *Tibi reddetur votum in Hierusalem.* Et vim facit in illis vocibus: *Tibi, & in Hierusalem,* id est, Deo, & in Ecclesia. atque

A inde superstitiosa vocat continentiam, & ieiunia Gentiliū, quia non Deo; & hæreticorū, quia non in Ecclesia offeruntur. Quocirca Petrus Martyr ex hoc loco Hilarij colligit, Hilarium sensisse, vōtum cœlibatus debere fieri ad placendum Deo. Sed addit, sibi hanc Hilarij sententiam non probari.

DECIMOQVINTO ponit Epiphanium, ex quo duo testimonia profert, vnum ex lib. de hæresibus, hæresi 48. vbi sic legimus: *Nos verò non necessitatem imponimus, verum cum bono consilio admonemus, exhortantes eum qui potest, non autem necessitatem imponimus non potenti, neque reijcimus ipsum à vita.*

B Ex his verbis arguit Catholicos Petrus Martyr, quod imponant necessitatē cœlibatus, quia non admittūt ad sacros ordines nisi cœlibes, & rursus quod dicāt, omnes posse cōtinere, si velint; quorū vtrumque reprobatur Epiphanius. Sed de hoc posteriore iā sæpè diximus, quomodo verū sit, quosdā posse, & nō posse continere. Nam non possunt, dum non habent donum, & tamen possunt absolutè, quia possunt donum petere & habere. Et tamen interim non negamus, quin malè faciant, qui vouent eo tempore, quo se donū habere non sentiunt, & peius etiam faciunt, qui eiusmodi homines impellunt, aut etiam cogunt ad vouendum. De priore autem, manifesta calumnia est; nam etsi non admittimus ad sacros ordines, nisi cœlibes, tamen sicut non cogimus ad ordines suscipiendos, ita nec ad cœlibatum profitendum.

C Itaque idem ipse Epiphanius, qui neminē vult cogi ad cœlibatum, affirmat non debere admitti ad sacros ordines nisi cœlibes. Sic enim loquitur Epiphanius hæresi 59. *Reuera nō suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentū eos, qui mortua sua vxore secundis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem & dignitatem, sed & adhuc liberos gignentes vnius vxoris virum non suscipit, sed eū, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum, & Episcopum, & Hypodiaconum.*

Aliud testimonium proferūt, cum Petrus Martyr, tum etiam Ioannes Brentius ex eodem lib. hæresi 61. vbi sic legimus: *Melius est lapsū à cursu palā sibi vxorem sumere secundū legem & à virginitate multo tempore penitentiam agere, & non quotidie iaculis sauciari.*

D Respondeo PRIMO, Epiphanius videtur dicere, minus malum esse nubere post votū, quàm occultè & assidue scortari: nō tamen dicit, non esse malū nubere post votū, quod aduersarij dicūt, & de quo nostra cōtrouersia est. Nam in eodem loco paulo ante Epiphanius sic ait: *Sancti Apostoli tradiderūt, peccatū esse post decretam virginitatem cōverti ad nuptias.* Et paulo post; monet illud Pauli: *si nupserit virgo, non peccauit intelligit debere de ea, quæ nondū est dicata Deo.* Et infra, illud 1. Tim. 5. *Damnationē habent, quia primam fidem irritam fecerunt, dicit maximè pertinere ad virgines, quæ nubere volunt post votum.*

Denique ipse etiā Petrus Martyr, fatetur, Epiphaniū nobiscū facere: *Nunquā, inquit, asserui, Epiphanium facere mecū, quod dicat esse peccatū matrimonium inire, post votū editum.* Et infra: *In eo itaque mecum non cōuenit Epiphanius; sed tantū in eo quod illas nuptias, & veras esse dicat, & licitas.* Hæc ille. Qui manifestè secū pugnatur, vel Epiphanium falsò pugnare secum ipsum asserit. Nam peccatū esse nuptias inire post votum, & nuptias esse licitas post votum pugnantis sunt; vtrumque tribuit Martyr Epiphanio, qui tamen constanter primum asserit semper, alterum nunquam.

SECUNDO dico, probabile esse, Epiphanium non voluisse etiam dicere, minus malum esse nubere post votum, quàm scortari, sed hortatum esse ad nuptias eos, qui sine voto perseverabant in cœlibatu, & ta-

men flagitiosè viuēbant : nam in eo loco distinguit duo genera virginum. Vnum eorum, qui ex electione, & professione, ac voto virgines erāt, & de his sapius repetit, non licere sine grauissimo crimine post dicatam Deo virginitatem conuerti ad nuptias. Alterum eorum, qui tempore adolescentiæ non inuenerunt commodas nuptias, & ideo quasi necessario permanserant toto eo tempore cœlibes, deinde cum iam prouecti essent ætate, erubescēbant conuerti ad nuptias, atque idcirco cœlibes permanere decreuerant: interim tamen occultè scortabantur, & coram hominibus virgines erant, coram Deo nequaquam. Hos ergo hortatur, vt agant pœnitentiam propter amissam per fornicationem virginitatem, & ad matrimonium confugiant, magisque timeant Dei condemnationem quàm hominum iudicia.

Itaque cum ait Epiphanius: *Melius est vnum peccatum habere, quàm multa*, non vult dicere, melius est peccare semel nubendo post votum, quàm sapius scortari, sed melius esse post vnā fornicationem transire ad nuptias, quàm cœlibem manendo exponere se periculo assiduè scortandi: & cum hortatur eum, qui à cursu lapsus est, vt vxorem accipiat, non vocat cursum votum cœlibatus, sed ipsum cœlibatum, quem ille longo tempore liberè seruauerat, & postea per fornicationem corruerat. Hoc dico valde esse probabile, tum quia verba Epiphaniij hunc sensum patiuntur, tum etiam quia non est credibile Epiphanium hortari voluisse ad id, quod ipse fateretur esse contra Apostolicas sanctiones.

DECIMOSEXTO proponit Petrus Martyr Chryso- stomus, ex quo nihil adfert, nisi laudes nuptiarum, quæ nihil causæ nostræ officit: Sed Magdeburgēses Cent. 5. c. 4. col. 444. producant testimonium Chryso- stomi. ex oratione de cohabitatione regularium mulierum cum viris, vbi hortatur virgines sacras, vt potius apertè nubant, quàm cū viris ita cohabitent: *Nam illas nuptias*, inquit, *neque Deus cōdemnat, neque homines reprehendunt. Honestā enim res est, neminē offendens, neminem ledens. Virginitas autem illa cum viris plusquam stuprum ipsum ab omnibus arguitur.*

At non satis fideliter hæc verba Magdeburgenses retulerunt. Siquidē omiserunt ea, quæ proximè præcedunt; ex quibus apertissimè colligitur, Chryso- stomum loqui de nuptiis, quæ votum præcedunt, non de ijs, quæ illud sequuntur. Sic ait: *Nā si habere cohabitatores concupiscis nō oportebat virginitatē eligere, sed ad nuptias transendum erat. Multo enim melius sic nupsisse, quā illo modo virginem profiteri, fuisse: nam illas nuptias neque Deus cōdemnat, &c.* Et infra: *Si concupiscunt virum, & nuptias, qui prohibebat, & libertatē adimebat ne hoc facerent.* Hæc ille. Loquitur ergo Chryso- stomus, quomodo Cyprianus, & Basilus loquebantur, de eo, quod debuisset fieri ante votum, non de eo, quod post votum fieri debuit. Idē enim Chryso- stomus in epist. 6. ad Theodorū, disertè dicit matrimonium post vota monastica non matrimonium, sed quid adulterio peius esse.

Exstat apud Chryso- stomum alius locus, qui cōtra vota obijci potuisset, quamuis eum non legerim ab aliquo aduersariorum notatum fuisse, lib. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ, sub finem ita loquitur Chryso- stomus: *Ergo ne in tēpestiuè liberos nostros ab deserti commoratione renocemus. Verum studij cœlestis disciplinam in eis solidā permittamus, aliisque radicibus arbuta firmari, & sine decē annos, siue etiam viginti nutriendi illi sint in monasterio, non perturbemur.* Ex his verbis colligi videtur nō fuisse monachos votis ad- strictos, aut certè vota ipsa libera fuisse Chryso- stomi ætate, quandoquidē domum ex monasterio re-

dire poterant.

RESPONDEO, duo erant genera hominum qui in monasterij eo tempore viuēbāt. Alij enim monasticen profitebantur, & hi votis adstricti erāt, nec redire poterant ad negotia secularia. Alij solū ad tempus in monasterijs degebant, non eā vt monachi fierent, quàm vt in pietate, & virtutibus exercerētur. Hi verò nullis votis alligati erāt, & cum volebant abire ex monasterio, poterāt. De his ergo posterioribus hoc loco Chryso- stomus loquitur. Quod etiam ex eo cognosci potest, quod omnes ciues hortatur, vt ad monasteria filios suos mittant, necnon, vt ipsi etiā, licet coniugati, eō se conferant, ibique aliquandiu cōmorentur. De prioribus loquitur S. Basilus c. 21. Cōstitutionum, vbi multis rationibus ostendit non licere monacho domum redire. Iple etiam Chryso- stomus in epist. 6. ad Theodorū: *Equidē stœo, inquit, non quod paternarū rerum sollicitudinē geras, sed quod negligendo calcaueris quidquid ante de pectore Christo spopoderas. ad hæc inhorresco, his angor, & crucior; propter ista formido nō immeritō. Ut enim nō obijcitur desertio militiæ, non militanti: ita is, qui semel cœperit esse miles, cū deseruisse detegitur, pœna vltima dignus iudicatur.* Item Theophylactus in c. 8. Matt. *si autem, inquit, illi neque patrem sepelire licuit, vā his, qui monasticen professi ad mundana regrediuntur negotia.*

DECIMOSEPTIMO ponit Petrus Martyr Ambrosium, ex quo quia nihil adferre potuit contra vota continentiæ, inuehitur in eius libros de virginibus planè aureos & dulcissimos. Dicit Ambrosium sibi ipsum non cōstare, quod nunc doceat virginitatem non imperari, sed consuli; nunc verò ipse idem eam imperet, cū prohibeat virgines Deo sacratas nubere. Sed nō intelligit iste falsus Martyr carnali amore cecatus, neque quid loquatur, neque de quib. affirmet. Aliud enim est imperare virginitatē, aliud eā exigere ab eo, qui spōte se obligauit. Denique libros illos de virginib. qui tantopere displicent Petro Martyri, S. Hieron. mirificè laudat in epist. 22. ad Eustochium.

DECIMO OCTAVO ponit Hieronymum, ex quo vnum locum profert ex epist. 8. ad Demetriadē. Deinde acerbè satis reprehēdit libros S. Hieronymi aduersus Iouinianum. Sed posteriori obiectioni sat est opponere S. Augustinum, qui in epist. 29. ad Hieronymum, libros illos cōtra Iouinianum suauissimam & præclarissimam disputationem appellat: Necnon ipsum Hieronymum, qui in Apologia pro libris suis contra Iouinianum, eas calumnias, quas nūc Petrus Martyr profert, iam ante refutauit.

Porro testimonium in epist. ad Demetriadem, hoc est: *Sanctum virginū propositum, & cœlestis, Angelorūque familia gloria, quarundam non benè se agentū nomē infamat, quibus apertè dicendū est, vt aut nubāt, si se non possunt continere, aut contineant, si nolunt nubere.* Hæc verba, inquit Martyr, *non possunt intelligi de ijs qui nōdum vouerint. Quia nemo honestat aliquem ordinem nisi fuerit in illum adscriptus. Nullus turpi vita infamasset Apostolos, nisi inter eos fuisset annumeratus.*

RESPONDEO, loquitur S. Hieron. de ancillis sacrarum virginū nobiliū. Erant enim quædā virgines sacrae scēminæ nobilissimæ, quæ domi suæ viuēbant, & multis ancillis comitatae procedebant. Sæpe autem fiebat, vt aliquæ ancillarū, quæ quidē nullū habebāt votum, parū pudicè viuēdo dominas infamarēt. Sic enim pergit ibidem Hieronymus post verba citata; *Digna res risu, imò planctu, incedentibus dominis, ancilla virgo procedit ornatior, vt pro nimia cōsuetudine quam incomptam videris dominam suspiceris.* Et paulo superior: *Mores enim & studia dominarum plerumque ex ancillarum & comitum moribus iudicantur.*

Potè ancillas virginum sacrarum non fuisse omnes sacras virgines, perspicuū est ex epist. 22. ad Eustochiū; vbi monet virginem Eustochiū, vt ex ancillis, si quas habeat eiuſdē propositi, eas magis honoret, & ad mensam suā adhibeat, earū honor aliarum sit inuitatio: Vbi etiam addit hæc verba de ancillis, quas dixerat inuitandas ad continentiam ex aliarum honore. *Si qua dissimulat, & seruitutem refugit, illi Apostolum legito, melius est nubere, quàm vri.* Vbi docet, esse quidem prouocandas ancillas ad propositum continentia, sed non esse cogendas.

Aliud testimoniū ex Hieronymo proferri potuisset, sic enim loquitur ad sacrā virginē in epist. 97. de vitando suspecto contubernio: *Si virgo es, quid times diligētē custodiam? si corrupta, cur nō palā nubis?* Esse autem virginem sacrā, quam alloquitur, patet ex verbis illis eiusdem epistolæ: *Non tibi displiceat eius conuersatio, quæ te sponso tuo virginem consecrauit.*

RESPONDEO, loquitur Hieronymus de quadā virgine, quæ nō in monasterio publicē professā fuerat (nam in eadem epistola hortatur eam, vt se conferat ad monasterium) sed priuatim vouerat continentiam, vt eo tempore multæ facere solebant; ac deinde relicta matre vidua, iuueni cuidam adhæserat, & cum eo viuebat non sine suspitione impudicitia. Hanc ergo Hieronymus monet, vt potius apertè nubat, quàm perpetuo cum aliorum scandalo impudicē viuat. Neque ita hoc monet, quasi peccatum non sit, quod aduersarij volunt, nubere post votum, sed quia minus peccatum sit, & prudentia ac ratio doceat, ex duobus malis minus esse eligendū. Quod autem S. Hieronymus malū esse putet, nubere post votum, non negat Petrus Martyr, cum id millies repetat S. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, & alij in locis, sed præterea id ipsum habemus, hoc loco; nam postquam dixerat: *Si corrupta es, cur non palam nubis?* Ita subiūgit: *Neque verò hoc dico, quod post peccatum tollam pœnitentiam, vt quod malè cœpit, malè perseueret, sed quod desperem in istiusmodi copula diuisionem.* Hoc est, non horret vt nubas, quia cupiam in eo quod malè cœpisti fornicando, malè perseueres nubendo, & non potius cupiam pœnitentiam, & emendationem; sed quia despero te posse separari à viro; ideo malo, quod minus est malum, vt marito adhæreas, non fornicario.

Est autem loco obseruandum, nuptias post votum simplex, de quo Hieronymus loquitur, licet sine peccato contrahi nequeāt, tamen veras nuptias esse, & ideo aliquo modo minus malum esse, nubere post votum eiuſmodi, quàm assiduè fornicari, tum ob fidem cōiugij, tum ob prolem legitimam, tum ob alia bona: tamen etiam aliquo modo, vt nos supra diximus, est maius malum sic nubere, quàm fornicari, quia, qui ita nubet, reddit se inhabilem ad votum seruandum, quod non facit, qui fornicatur.

DECIMONONO ponit Augustinum, quem in primis fatetur aduersari libi, & suis Lutheranis apertissime, sic enim ait. *Hæc omnia votorū genera, id est, virginum, viduarum, coningatarum, vult Augustinus & firma & valida esse ita vt grauissime peccet, qui post ea nuncupata, matrimonia contraxerint.* Et post testimonia allata subiūgit: *Ista vir Dei scribit, vt homo deceptus.*

At cur nō sit verisimilius decipi Martyrem, quàm illum virum Dei, qui etiam aduersarij testibus doctissimus atque sanctissimus fuit? Adfert deinde duo loca pro se. Vnum ex lib. de sancta virginitate, cap. 40. & 41. vbi Augustinus dicit, impossibile esse, aut valdè difficilè intelligere, cur Deus vni det continentia donum, alteri non det. Ex quo loco colligit Martyr, non posse omnes qui volunt, hoc donum

A habere. Si enim omnes, qui volunt, haberent donum, non esset difficilè intelligere, cur vni daretur, alteri non daretur. Causa enim esset, quia vnus vult, alius non vult.

Alterum testimonium sumitur ex libro de bono viduitatis, ca. 9. & 10. & ex epist. 10. ad Bonifacium, vbi S. Augustinus docet, nuptias post votum ratas esse ac veras, nec debere dissolui.

TERTIUM testimoniū addit Brentius ex lib. de bono coniugali. c. 21, vbi S. Augustinus nō audet antepone re virginitatem S. Ioannis coniugio Abrahæ.

Addo ego QVARTUM testimoniū ex lib. de sancta virginitate, c. 34. vbi sic loquitur S. Augustinus de virginibus quibusdam factis: *Hæc nubere volunt, & ideo non nubunt, quia impune non possunt, quæ melius nubent, quàm vrentur.*

B RESPONDEO ad PRIMVM testimoniū, & dico S. Augustinum loqui de dono continentia, non quo fit, vt aliquis continere possit, quod nemini negari dicimus, sed quo fit, vt re ipsa aliquis contineat; quod non datur nisi ijs, quibus Deus dādum esse iudicauerit: neque est hoc proprium dono continentia, sed commune cum dono fidei, dilectionis, perseuerantia, alijsque donis eiusdē generis. Siquidē omnes iusti verè perseuerare possunt, si velint, & tamen impossibile intelligere, cur Deus vni iusto det perseuerantia donum, ita vt re ipsa infallibiliter perseueret, alium cadere sinat, nec det ei eam gratiam, qua efficaciter perseueret. libro de spiritu & littera, c. 34. *Iam si ad illam profunditatem, inquit, seruandā quisquam me coarctet, cur vni ita suadet, vt persuadeatur, alteri non item; duo interim occurrunt quæ respondere libeat. O altitudo diuinitarū. Et: Non enim iniquitas apud Deum.* Sed de his alibi disputandum est.

C Ad SECUNDVM dico Augustinū voluisse quidem nuptias post votū esse veras nuptias, sed simul asseruisse (quod Petrus Martyr nō negat) grauissimè peccare eas, quæ post votum nubunt. sic enim ait lib. de bono viduitatis, c. 9. *Damnantur tales vidua, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentia primam fidem irritā fecerunt.* Et c. 11. *Non possum dicere à proposito meliore lapsas, si nupserint, feminas, adulteria esse, non coniugia, sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sāctiore, quæ vouetur Deo, adulterijs esse peiores.* Hæc ille. Itaque testimoniū Augustini nihil efficit contra id, quod nunc defendimus, non licere nubere post votum.

D Sed instat Petrus Martyr; in eo saltem contradicitis Augustino, quod matrimonia Monachorum & Sanctimonialium irrita esse decernitis.

E RESPONDEO, cōuenit inter Theologos, matrimonium post votum simplex continentia illicitum quidem esse, tamen ratum nec dirimēdum: post votum solenne nullum esse. sic enim Innocentius I. docet in epist. 2. & post eum Gelasius in epist. 1. ac Toletanū Concilium I. can. 16. Vtrū autem post solēne votum, nullum sit matrimoniū iure diuino & naturali, an solū iure Ecclesiastico, quæst. est. Nā Albertus, B. Thomas, B. Bonauentura, Richardus, & Durandus in 4. dist. 38. & Dominicus à Soto li. 7. de iustitia & iure, q. 2. ar. 5. volunt iure diuino, ac naturali matrimonium nullum esse, si post votum solenne contrahatur. Atque hi dicerent S. Augustinum de voto simplici tātum esse loquutum, non de solenni, vt etiam S. Hieronymus in epist. 47. de vitando suspecto contubernio. Contra verò, S. Basilium in lib. de virginitate, & Chrysoſtomū in epist. 6. ad Theodorum, de voto solenni.

At Scotus & Paludanus in 4. dist. 38. & Caietanus in 2. 2. quæst. 38. art. 7. & omnis schola Iurecōsulto-

rum, vt refert Panormitanus in c. Rursus. Qui Clerici vel vouentes, afferunt solo iure Ecclesiastico matrimonium irritum esse, quod post votum solenne contrahitur. Atque hi Augustinum & Hieronymum, vel de voto simplici loquutos esse dicerent, vel de solenni secundum regulas iuris diuini, ac naturalis. Decretum enim Ecclesiasticum, quo inhabiles fiunt ad matrimonium, qui votum habent solenne; ad eorum notitiam non peruenisse. vtraque sententia probabilis est, nec est nostræ considerationis hoc loco quæstionem istam definire.

Ad TERTIVM dico S. Augustinum eo loco non conferre virginitatem cum coniugio absolutè, sed virginitatem vnus personæ coniugio alterius personæ. Et si enim absolutè virginitas longè excellat coniugio, vt Augustinus, cum alibi sæpe, tum in ipso libro de bono coniugali, ca. 23. affirmat: tamen potest fieri, vt virginitas coniuncta sit in vno homine cum minore charitate, humilitate, alijsque virtutibus, quàm coniugium in altero homine. Idcirco non possumus antepone re virginem coniugato, nisi constet in cæteris virtutibus illos esse pares.

Ad QVARTVM dico S. Augustinum eo modo esse loquutum, quo S. Hieronymus in epist. 47. nimirum minus malum esse apertè nubere ei, qui simplex votum habet, quàm perpetuè occultè fornicari.

VICESIMO adducit Leonem, ex cuius operibus vnum testimonium profert ex epist. 87. alis 85. ad episcopos Africa, vbi Leo ita loquitur: *Dicente Apostolo, vt inter alias Christianismi regulas is Episcopus ordinetur, quem vnus vxoris virum fuisse, aut esse constaret, tam sacra semper habita est ista præceptio, vt etiã de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur seruanda conditio.* Videtur enim hic dicere S. Leo, non modo posse Episcopum ordinari, qui vxorem habuerit, sed etiam qui habeat; & præterea posse Episcopum, qui non habet vxorem, eam ducere, si voluerit.

Sed ad hoc testimonium iam respondi in disputatione de cœlibatu sacerdotum. Admittimus enim episcopum fieri posse, qui vxorem habeat, modo ab ea se continere deinceps velit. Posse autem Episcopum vxorem ducere nunquam sensit, vel scripsit S. Leo. siquidem in codicibus emendatioribus non habetur: *De muliere sacerdotis eligenda, sed, de muliere sacerdotis eligendi.* Iubet enim S. Leo, vt non solum arceatur à sacerdotio, qui plures vxores habuit, sed etiam is qui vnã habuit, quæ tamen alterius antea fuerit. Consule epist. 84. ad Anastasium vbi disertis verbis Leo docet, non modo Episcopum, sed etiam Presbyterum, Diaconum & Subdiaconum debere innoxium esse vel continentem.

POSTREMO loco adducit Petrus Martyr Gregorium I. qui lib. I. epist. 42. ita scribit: *Ante triennium omnium Ecclesiarum Sicilia subdiaconi prohibiti fuerunt, vt more Romana Ecclesia suis vxoribus non miscerentur, quod mihi durum atque incompetens* (impium, pro incompetens, Petrus Martyr legere maluit ad rem exaggerandam) *videtur, vt qui vsum continentia non inuenit, neque castitatem promissit, compellatur à sua vxore separari, atque hoc, quod absit, in deterius cadat.* Ex his multa deducit Martyr, quæ aduersus Catholicos pugnare videntur.

PRIMUM est, Romanum Pontificem, qui prohibuerat, ne Subdiaconi Sicilia suis vxoribus miscerentur, fecisse contra Nicænam Synodum, quæ Paphnutio auctore decreuit, non esse Clericis prohibendum propriæ vxoris commercium. At fabulam istã Paphnutianam in disputatione de cœlibatu sacerdotum euidenter, vt arbitror, confutauimus. Præterea, si vnus Romanus Pontifex præceptum

A paulo durius, & incompetens, vt S. Gregorius dicit, imposuit, mox illud à successore temperatum fuit.

SECUNDVM est, non fuisse eo tempore votum annexum facto ordini. Gregorius enim dicit, durum sibi esse visum, vt Subdiaconi castitatem tenere cogerebantur, qui non promiserant. At si in Sicilia Subdiaconi non vouebant, num alibi nusquam vouebant: immò abusus erat, quod in Sicilia non vouerent. Atque idcirco ibi S. Gregorius iubet, moneri Episcopos, vt nullum ordinent subdiaconum, qui non antea continentiam voueat.

TERTIVM est, tyrannidem hanc à Romana Ecclesia cœpisse, in Orientali autem seu Græca Ecclesia eiusmodi vsum non fuisse. sed mendacium apertissimum est, non fuisse vsum continentia, & Subdiaconorum, atque ordinum etiam superiorum in Orientali & Græca Ecclesia ante tempora S. Gregorij. Contrarium enim disertis verbis docet Epiphanius hæ. 59. Hieronymus lib. in Vigilantium. Leo epist. 84. & alij quos supra citauimus in disputatione de cœlibatu sacerdotum.

QVARTVM est; Gregorium, licet admodum superstitiosum, vidisse tamen hoc esse durum, & alienum à pietate, & moderari conatum, non tamè potuisse, quantum volebat, ob canones, & decreta. Sed quod sanctissimum virum admodum superstitiosum Petrus Martyr vocat, facit more suo. quod ait eum vidisse hoc esse alienum à pietate, mentitur, vt solet. Non enim impium, sed incompetens Gregorius esse dixerat prædecessoris sui decretum. quod addit S. Gregorium moderari conatum canones prædecessorum, sed non tantum fecisse quantum voluisset, plane diuinat, vel somniat potius. Gregorius enim, vt summa potestate, ita etiam summa libertate utebatur in ijs, quæ ad Dei honorem, & Ecclesiæ vtilitatem pertinere videbat.

Adferunt alij quidam adhuc vnum testimonium ex Gelasio Papa. Is enim epist. I. ad Episcopos Lucania, c. 23. de viduis quæ continentiam vouerant loquens ait: *Nostalibus nullum laqueum debemus iniicere, sed solū adhortationes præmij sempiterni pœnãsq; proponere diuini iudicij, & vt nostra sit absoluta conscientia, & illarum pro se rationem Deo reddat intentio.* Hæc ille.

D RESPONDEO, laqueus, de quo Gelasius loquitur, non est, vt aduersarij credunt, nuptiarum prohibitio ijs, quæ vouerant, sed ijs, quæ non vouerant, nam ante dixerat Gelasius eas, quæ vouerunt, non posse nubere sine peccato: *sicut, inquit, si se continere non poterant, secundum Apostolum nullatenus nubere vtabantur: sic habita secum deliberatione promissam Deo pudicitia fidem debent custodire.* Vult igitur Gelasius non debere cogi viduas ad vouendum, sed exponenda illis esse, & præmia si voueant, & reddant, & supplicia si voueant, & non reddant.

CAPVT XXXV.

Quod iuniores vouere possint.

E SEQVITVR disputatio QVARTA de ijs, quo vota monastica suscipere ac nuncupare possunt. Quatuor sunt genera personarum, quibus præ cæteris aduersarij negant facultatem huiusmodi vota suscipiendi. Primo, iuniores. Secundo, filios familias inuitis parentibus. Tertio, coniuges ex consensu mutuo. Quarto, coniuges ante matrimonium consummatum, inuito altero coniuge.

De PRIMO, Lutherus lib. de votis monasticis ait, non oportere viros admittere ad vota monastica, nisi post annum LXX. vel LXXX. Similiter Confessio Augustana, art. 27. conqueritur, quod pueri permittatur fieri religiosi. Caluinus li. 4. Instit. c. 15.

§. 19. dicit olim nefas fuisse ante annum L X. admittere fœminam ad votum continentia. Martyr in li. de cœlibatu & votis, eandem querimoniam renouat. Probant ex illis verbis 1. Tim. 5. *Adoleſcētiōes viduas deuota*, vel vt est in Græco *μεγαλῶν*, reijce, & ; *Volo iuniores nubere, matres familias esse, & c.* possumus addere duos veteres Canones; nam Concilium Romanum sub Syluestro, canon. 10. prohibet velari sanctimoniales ante annum LXXII. & B. Gregorius lib. 3. epist. 11. vetat sanctimoniam velari ante annum L X.

At his non obstantibus dicimus duo. Primo ad vota suscipienda continentia, obedientia, & paupertatis, requiri quidem eam ætatem, in qua sit vsus liberi arbitrij; sed vbi is adfuerit, in quacumq; ætate licet talia vota nuncupare. Probatur P R I M O, Scriptura Thren. 3. *Bonum est viro, cum portauerit iugū ab adolescentia sua.* Matth. 19. *Sinite paruulos venire ad me.*

S E C V N D O exemplis: nam Ioannes Baptista à pueritia secessit in eremum, Luc. 1. B. Maria adolescentula vouit perpetuam continentiam, vt supra demonstrauimus, B. Antonius, Paulus I. Eremita, Hilarion, Benedictus, Bernardus, Franciscus, alijque permulti in adolescentia monachi facti sunt, vt patet ex Athanasio, Hieronymo, Gregorio & Bonauentura, in eorum sanctorum vitis. pari ratione omnes fere sanctæ Virgines, quas Ecclesia publicè colit adolescentulæ vouerant continentiam, vt Tecla, Agnes, Cecilia, Agatha, Lucia, Clara, Catharina, & alia propemodum infinita.

T E R T I O probatur ex Patribus. Athanasius de humanitate verbi, dicit etiam pueros virginitatem profiteri doctos esse à Christo. Basilii in quæstionibus diffusè explicatis, q. 15. disputat in qua ætate recipiendi sint homines ad vota monastica, & respondet, in prima ætate esse recipiendos pueros ad monasterium, sed non esse admittendos ad professionem, nisi vbi cœperint liberū habere vsus rationis. Ambrosius lib. 3. de virginibus: *Non ergo, inquit, atas reijcitur florentior, sed animus examinatur. ac certè Teclā nō senectus, sed virtus probauit, & hinc quid plura contexam, cum omnis ætas habilis Deo, perfecta sit Christo nec mirere in adolescentulis professionem, cum legeris in paruulis passionem. An dubitamus si eum vsq; ad continentiam sequatur adolescentia, quem vsq; ad mortem consistetur infantia?*

Hieronymus in epistola ad Eustochium de virginitate docet, in cœnobijs fuisse suo tempore homines omnis ætatis, pueros, viros, senes. Augustinus de sancta virginitate, c. 39. *Sed, inquit, respice agmina virginum, puerorum, puellarumq; sanctarum, in Ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi à maternis vberibus pullulauit, nomen tuum ad loquendum linguam soluit, nomen tuum velut lac infantia sue suxit infusum, non potest quisquam ex hoc numero dicere, qui prius fuit blasphemus, & persecutor. immo etiam quod non inuisti, sed tantummodo volentibus arripiendum proposuisti dicens, qui potest capere capiat, arripuerunt, vouerunt, & propter regnum cœlorum seipsos non quia minatus es, sed quia hortatus es, castrauerunt.*

S E C V N D O D I C I M V S ad professionem publicam, expectandam etiam eam ætatem, quam leges Ecclesia præscribunt, quæ pro temporum, & locorum diuersitate varia existiterunt: nam Concilium Cæsaraugustanum, c. vlt. & Agathense, can. 13. iubebant expectari annum XL. antequam mulieres publicam professionem emitterent. Concilium autem Carthaginense III. can. 4. iubebat expectari annum XXV. quod expositū est in Concilio Mileuitano, can. 26. debere, intelligi nisi aliqua necessitas

A cogat ante illud tēpus virginem velari. B. Gregorius lib. 1. epist. 48. in insulis vbi est molestior habitatio, iubet, ne recipiatur aliquis ad monasticā professionem ante annum XVIII. ex quo rectè deducunt canonista, in alijs locis posse recipi in minori ætate, nimirum anno XIV. quam ætatem definiunt multi canones, vt c. Ad nostram, & c. Significatum, extra de regularibus.

Pozro Concilium Trullanum, can. 40. & Concilium Triburienſe, can. 24. permittunt professionem etiam ante annum XII. sed nostro tempore Concilium Tridentinum, sess. 25. c. 15. statuit professionem non debere fieri ante annum XVI. quæ ætatem etiā olim definiērat S. Basilii, vt testatur Concilium Trullanum, c. 40. ex quibus apparet nūquam in Ecclesia fuisse consuetudinem, aut legem, vt expectaretur annus LX. vel LXXX.

B Ad Argumenta. Illud Apostoli: *Adoleſcētiōes deuota*, seu reijce, intelligitur à numero earum viduarum, quas Ecclesia alebat, non à voto continentia. Solum enim annus LX. annorum quæ seipsas alere non poterant, voluit Apostolus nutriri sumptibus Ecclesia.

At, inquit Petrus Martyr, si iuniores arcebat Paulus à conuictu earum viduarum, quas alebat Ecclesia propter periculum incontinentia, cur non ob eandem causam arcendæ sunt à voto.

C R E S P O N D E O, quæ alebantur ab Ecclesia, vouebant etiam continentiam, turpius autem fuisset deficere à voto aliquam ex ijs, quæ publicè alebantur ab Ecclesia, quàm ex alijs, idcirco nolebat Apostolus recipi iuniores ad numerum earum, quæ ab Ecclesia alebantur. Illis autem verbis: *Volo iuniores nubere*, opponimus aliud, volo, ex 1. Cor. 7. *Volo omnes esse sicut metipsum*, id est, continentes. Cum enim ista voluntates contrariae sint, oportet dicere neutrum adferre præceptum, & absolute quidem Apostolum cupiuisse, vt omnes continerent, tamē quia nonnullæ bonum propositum deseruerant, cœpisse optare, vt iuniores quæ non viderentur perseueratae potius nubere, quàm vouerent. Vide quæ de hoc loco diximus supra cap. XXX.

D Ad illud Concilij Romani dico, P R I M O, locum esse corruptum, & in intelligibilem, & fortasse multo minorem annorum numerum debere poni pro LXXII. Dico S E C V N D O, loqui Concilium non de omnibus virginibus, sed de illis solum quæ antequam profiterentur, viros petierunt, vt ipsa verba Concilij indicant, illæ enim diutius quàm cætera probanda videntur.

Ad Gregoriū dico, eum loqui de sola Abbatisſa. Sic enim ait: *Inuenculas Abbatisſas fieri vehemenssiſſimè prohibemus, nullam igitur fraternitas tua, nisi sexagenariam virginem, cuius atas hoc, atque mores exegerint, velari permittat.*

C A P V T XXXVI.

Licere filijs ingredi Religionem parentibus inuitis.

E D E S E C V N D O, an videlicet filij inuitis parentibus fieri possint religiosi. Lutherus in lib. de votis monasticis dicit, non posse filios, quamuis maximæ ætatis sint, ingredi religionem sine consensu parentum, si adhuc superſint. idem docent Magdeburgenses Cent. 4. c. 10. col. 1304. & Cent. 6. cap. 6. col. 354. & Martyr in lib. de cœlibatu, & votis. Ratio eorum P R I M A est, quia præceptum de obediendo parentibus in omni ætate obligat, & sicut non licet vlli vouere, quod non obediēt parentibus, ita non licet vouere aliquid eis inuitis.

SECVNDO, quia vxor non potest ingredi religionem sine consensu viri, nec seruus sine consensu domini, ergo nec filij sine consensu patris, & confirmatur ex Concilio Gangrensi, c. 16. *Quicumq; filij à patribus prætextu diuini cultus abscedunt, nec debita reuerentiam dependunt illis, anathema sint.* Contrariū docet B. Tho. in 2. 2. q. 88. art. 8. ad 2. & antea idem probauerat exemplo suo, quippe inuitis & repugnantibus matre & fratribus, ordinem Prædicatorum professus est.

Nos breuiter respondemus, licere filiis inuitis parentibus ad religionem trāsire, duabus seruatis conditionibus. VNA, vt ad annos pubertatis peruenerint. Porro pubertas in viris est anno XIV. vt habemus, c. 1. de regularibus in Sexto; in fœminis anno XII. vt habemus can. puella, 20. q. 2. ALTERA conditio est, vt parentes non sint in tali necessitate, vt sine filiorum auxilio viuere non possint. Tunc enim tenentur ex præcepto Dei, parentibus adesse.

Probatur iam hæc sententia, PRIMO Scripturis. et si enim hoc Scripturæ disertè non docent, tamen eis valde conforme est. Gen. 12. *Egredere de domo tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui,* Deut. 33. *Qui dixit patri suo, & matri suæ: Nescio vos, & fratrib. suis: Ignoro itos. Hi custodierunt eloquium tuū, & pactū tuum seruauerunt.* Vbi Moses in laudibus Leuitarū ponit, quod parentes, & fratres deseruerint, vt Deo liberius vacarent. Vnde glossa interlinearis exponit, qui dixerunt: nescio vos, patri & matri cursum mentis impediētib. Item Psal. 44. *Obliniscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum.* Item Matt. 10. *Qui amat patrem, vel matrē plus quàm me, non est me dignus.* Et Lucæ 9. non permisit Dominus eum, quem vocabat, vt iret domum ad salutandum, vel ad sepeliendum parentem.

SECVNDO, sacris canonibus; nam in Concilio Toletano X. c. vlt. *Parentibus, inquit, filiis religioni tradere non amplius, quàm vsq; ad quartum decimū eorum ætatis annū licentia poterit esse: postea vero, an cum voluntate patrum, an sue deuotionis sit solitariū votum erit filiis licitum religionis assumere cultū.* Item 20. q. 2. can. Puella, qui sumptus est ex Concilio Triburiensi, can. 24. *Puella, inquit, si ante duodecimum ætatis annum sponte sua velamen sibi sacrum assumpserit, possunt statim patres vel tutores id factum irritum facere si uoluerint. Si vero in fortiori ætate adulescentula, vel adulescens seruire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi.* Item c. cum virū, de regularibus, Clemens III. loquens de puella nubile: *Tunc, inquit, quia liberum habet arbitrium in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem.*

TERTIO, testimonijs Patrum. Chrysostrōmus in finel. 3. contra vituperat. vitæ monasticæ: *Sin autem, inquit, alloquens parentes, vos contenderitis, filij quidē si fuerint egregia virtute præditi, etiā si nolueritis, ad hanc perueniet Philosophiam monasticā sempiternisq; gaudijs fruētur, vos autē infinitos vobis ipsis cruciatus cogeretis.* Idem hom. 84. in Ioannem: *Cū spiritualia, inquit, impediūt parētes, nec agnoscendi quidē sunt.* Similia habet in c. 6. epi. ad Eph. in illud: *Filij obedite parētib. in Domino.* vult enim additū esse, in Domino, quia nō debemus eis parere, cum pietatē impediūt.

Theophylactus in c. 19. Io. in illud: *Ecce mater tua: Oportet, inquit, quidem parētib. ad pietatem obsequentibus nō parere, non obsequentibus autē omni cura seruire.*

Ambrosius lib. 1. de virginitate loquēs de illis, quæ inuitis parentibus profitebātur non arguit ipsas, sed eorum parentes, qui vim facere conabantur; quos dicit esse peiores Gentilibus, qui filias præmijs ad virginitatem inuitabant: *Illic præmijs, inquit, renocantur à nuptiis: hic ad nuptias coarctantur iniurijs?*

A *illic violētia fit vt capiantur: hic fiet violētia ne profiteamur? & potest esse patientia Sacerdotiū, vt non vel morte oblata si ita necesse est, integritatis sacrificium vēdicent?*

Hieronymus in epist. de suspecto contub. *Si quis, inquit, te corripit, quod sis Christiana, quod sis virgo, nō cures quod matrē deserueris, vt in monasterio inter virgines viueres: talis detractio laus tua. Itē, crudelitas ista pietas est, illum enim præfers matri, quem præferre iubetis & anima tua.* Idem ad Heliodorum, quæ prima est omnium: *Licet, inquit, paruulus ex collo pendat nequos, licet sparso crine, & scissis vestibus vbera, quibus te nutrierat mater ostēdat, licet in limine pater iaceat, percalcato perge patre, sicque oculis ad vexillum crucis euola; solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem.* Idem in vita Malchi testatur eum, cum à parentibus ad nuptias minis & blanditijs cogereetur, eis inuitis, ad monasterium se contulisse.

Augustinus in epist. 38. ad Lætum, qui à matre impediēbatur, ne ad vitam perfectam sequeretur: *Sed quid, inquit, dicit, aut quid allegat? forte decem illos menses, quibus viscera eius onerasti, & dolores parturitionis, ac labores educationis? hoc interfice verbo salutari, hoc perde matris, vt in vitam æternam inuenias eam. Hoc memento, vt oderis in ea, si diligis eam, si iyo Christies, sit turris fundamenta posuisti.*

Gregorius Turonicus in vita Leopardi & Pappula, laudat eos, quòd tam ille, quàm illa, inuitis parētib. monasticam professionem suscepit. Gregorius hom. 37. in Euangelia, in illud, *Qui non odit Patrem, & c. Quos, inquit, aduersarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo nesciamus.*

Deniq; B. Bernardus epist. 3. quam scribit nomine Helix Monachi ad parentes eius: *Sola, inquit, causa, qua nō licet obedire parētib. Deus est. Ipse enim dicit, qui amat patrem, aut matrem plus quàm me, non est me dignus. Si vere me, vt boni, & pij parentes diligitis, quid me patri omnium Deo placere satagentem inquietatis, & ab eius seruitio, cui seruire, regnare est, retrahere tentatis? verum nunc cognosco, quia inimici hominis domestici eius: in hoc vobis obedire non debeo, in hoc non agnosco vos parentes, sed hostes. Si diligeretis me gauderetis utique, quia vado ad Patrem meum atque vestrum, immò vniuersorum Patrem: alioqui quid mihi & vobis? quid à vobis habeo, nisi peccatum & miseriam, & c.*

QUARTO, ratione B. Ambrosij lib. de virginitate: *Cui licet, inquit, maritū eligere, cur non licet Deum præferre? At licet filiis parentibus inuitis, matrimonium contrahere, cur non etiam liceat iisdem inuitis continentiam profiteri? Præterea licet viro, vxore inuita, ad religionem transire, quando matrimonium de præfenti quidem contractum erat, sed nondum consummatum, vt habemus c. Verum, & c. Ex publico, de conuersione coniugatorum, ergo multo magis licebit inuito patre. Præterea quilibet ingenuus post annos pubertatis est iuris sui, quantum ad ea quæ ad personam & statum suum pertinent. In hoc enim differūt serui à liberis. Deniq; magis obediendum est Deo, quàm hominibus, Act. 5. Deus autem cōsulit perfectam vitam, Mat. 19. omnibus in genere, & in particulari interna inspiratione vocat quosdam; ergo si parentes resistant, audiendi non sunt.*

Neque argumenta in contrarium vim vllam habent. PRIMVM est, Deus iubet obedire parentibus, & eos honorare, Ephes. 6.

RESPONDEO, parentibus duo à filiis debent, obedientiam, & honorem, id est, temporalia subsidia. Quantum ad primum, dico ex Chrysostrōmi, Theophylacti, Hieronymi, & aliorū expositione in eum locum; ideo Apostolum addidisse, in Domino, vt intelligamus, non esse eis obediendum, nisi in ijs, qua

non impediunt pietatem. Quantum ad alterum, dico præceptum illud, vt alia omnia affirmatiua, non obligare, nisi in casu necessitatis, cum videlicet pater sine filij opera viuere non potest. Si enim vel diues sit, vel habeat alios, à quibus alatur, filius non tenetur ei adesse vt expressè docet Luc. 9. Dominus cum ait: *Sine mortuos sepelire mortuos suos.* Nam vt Theophylactus exponit, qui dixerat: *Sine vt vadam, & sepeliam patrem meum,* non dicere voluit; Pater meus mortuus est, debeo eum sepelire; sed, sine vt maneam cum patre meo, vsque ad mortem eius: cum autem obierit, & eum sepeliero, tunc sequar te.

SECUNDUM argumentum erat: Vxor non potest ingredi religionem sine consensu viri, nec seruus sine consensu domini; igitur nec filius sine consensu patris.

RESPONDEO, vir non habet corporis sui potestatem, sed vxor, vt dicitur 1. Cor. 7. & ideo non potest vir de persona sua disponere sine consensu vxoris. Filij autem quoad personam suam, liberi sunt post annos pubertatis. Vnde B. Augustinus, qui epi. 36. ad Latum, docuit posse filios inuitis parentibus sequi perfectionem; idem in epist. 199. ad Ediciam, docet, vxorem id facere non posse sine consensu viri. pari ratione seruus non habet personæ suæ potestatem, sed Dominus eius, ideo de ea disponere non potest. Addit B. Thomas 2. 2. q. 186. ar. 6. quod cum subiectio seruilis sit pœna peccati, non autem subiectio filialis, non mirum videri debet, si seruis admittitur aliquid, quod antea eis competeat, & id non admittitur filijs.

Argumentum TERTIVM ex Concilio Gangrensi, cap. 16. RESPONDEO, fuisse eo tempore quosdam qui malè intelligentes verba Domini Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, & vxorem, & filios, &c.* prætextu Evangelij relinquebant non solum parentes, sed etiam vxorem, & liberos, nec eorum vllam curam gerebant, etiam si maximè indigerent. hos ergo Synodus anathemati subiicit. Vnde c. 14. anathema dicit coniugibus, deserentibus coniuges. Et cap. 15. parentibus deserentibus filios, & cap. 16. filijs negligentibus parentes.

Ex quo apparet, nihil facere hoc decretum contra religiosos, qui parentibus adsunt, si eorū præsentia necessariò indigeant: si autem non indigeant necessariò, adsunt quidem corpore ab eis, tamen eos iuuant quomodo religiosos decet nimirum precibus apud Deum. nam etiam filij sæculares non eodem modo iuuant parètes, sed alij consilio, alij artificio, alij opibus, prout conuenit statui vnus cuiusque.

Addit QUARTVM argumentum Petrus Martyr ex Basilio quaest. 15. fusè explicata. vbi filios dicit non esse recipiendos ad monasticam disciplinam, nisi à parentibus offerantur.

RESPONDEO, loquitur S. Basilius de filijs, qui ob minorem ætatem adhuc subsunt in omnibus patriæ potestati, id quod textus Basilij loquitur apertissimè, *Eos, inquit, qui sub parentibus sunt dum ab illis ipsis adducuntur, coram multis testibus suscipiemus.*

CAPVT XXXVII.

Licere coniugatis ex consensu vouere continentiam.

DE TERTIO, an liceat coniugatis ex consensu mutuo suscipere vota perpetuæ cõtinentiæ. Negat hoc disertis verbis Petrus Martyr in commentario 1. Cor. 7. & probat ex verbis Pauli: *Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tẽpus, vt va-*

ceis orationi, & iterũ reuertimini in idipsũ. Vbi Paulus solum ad tempus concedit vocationem ab vsu coniugali. Idem docent Magdeburgenses Cent. 4. c. 10. col. 1304. vbi accusant Malchum Monachum, tanquam matrimonij contemptorem, quia ex consensu perpetuo abstinuit ab vxore, quam duxerat in captiuitate sua. Vbi obiter notanda est imperitia, vel nequitia ipsorum; nam, vt Hieronymus scribit in vita Malchi, cogebatur Malchus à Barbaris ducere in vxorem mulierẽ quandam, quæ virũ habebat: cum igitur nõ posset sine peccato adulterij illam accipere, simulauit nuptias, vt mortem euaderet, & illam pro sore habuit, & tamen Magdeburgenses illum reprehendunt, quod illi mulieri misceri noluerit.

At hic error impudentissimus est, & probo PRIMO ex ipso Pauli loco: nam Paulus postquam ait: *Iterũ reuertimini in idipsũ.* subdit: *Hoc autem dico secundũ indulgentiam, non secundũ imperium.* Vbi illud: *Secundũ indulgentiam,* non potest referri ad illud: *Nolite fraudare inuicem.* Ibi enim locũ habet imperium, non indulgentia; neque ad illud: *Nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi.* Nam abstinere ad tempus ex consensu propter orationem, non eget indulgentia. Id enim dicimur indulgere quod non libenter concedimus, sed quasi coacti. Paulus autem maximè cupiebat, vt contineretur, cum dicat: *Cupio omnes esse sicut me ipsum;* ergo illud, secundum indulgentiam, refertur ad illud: *Iterum reuertimini in idipsũ.* Id enim Paulus non libenter concedit, sed indulget propter incontinentiam illorum: quomodo exponunt Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum. Augustinus lib. 1. contra Iulianum, c. 21. Ambrosius, Theodoretus, & alij in hunc locum, ergo qui perpetuò cõtinent ab vxore ex cõsensu, rem gratissimam Paulo faciunt, tantum abest, vt ipse id prohibuerit.

SECUNDO, probatur ex Patribus. Basilius in quaestionibus diffusè explicatis. q. 12. *Eos, inquit, qui in coniugio matrimonij ad talẽ vitam accedunt, percuttari oportet, an ex consensu hoc faciant, &c.* Epiphanius hæc. 59. & Hieronymus lib. contra Vigilantium dicunt, coniugatos non consueuissè sacris initiari, nisi continentiam perpetuam ab vxore promitterent. Quod idem statuit Cõcilium Arelatense II. can. 2. Idem quoque S. Hieronymus in epist. 14. ad Celantiam, arguit eam sceminam, quod sine consensu viri continentiam vouisset.

Augustinus in epistola ad Ediciam, quæ est 199. *Quod, inquit, Deo pari consensu ambo voueratis, perseveratè vsq; in finẽ reddere ambo debuistis: à quo proposito si lapsus est ille, tu saltẽ constantissimè perseuera.* Et epist. 54. ad Arment. & Paulinam: *Ambo, inquit, Deo reddite, quod ambo vouistis.* Et infrà: *Sit vester consensus oblatio ad supernum altare creatoris, &c.* Et supra: *Nunc verò quia tenetur apud Deum sponso tua, non te ad magnam infirmitatem innito, sed à magna iniquitate deterreo.* Idem Augustinus in epist. 32. ad Paulinum, laudat eum, quod cum Therasia coniuge sua continentiae votũ susceperit: ipse etiam S. Paulinus epist. 3. ad Aprum, mirificè eum laudat, quod cum vxore perpetuam continentiam Deo vouerat.

Gregorius libro nono, epistola 39. ad Theotistam patriciam: *si verò, inquit, utrisque conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare, quando certum est, quod omnipotens Deus, qui minora concessit, maiora non prohibuit?* Theodoretus libro quarto histor. capit. 13. laudat Pelagium Laodicensem Episcopum, quod prima die nuptiarum, cum ipse iuuenis iuuenem sponfam accepisset, ei perualerit, vt simul continentiam vouerent. HILARIUS Arelatensis in epistola ad Augustinum, quæ præponitur

libris de prædestinatione. *Sciat, inquit, sanctitas tua, fratrem meum cum matrona sua ex consensu perfectam Deo continentiam deuouisse: vnde rogamus sanctitatem tuam, vt orare digneris, quò hoc ipsum in eis Dominus confirmare & custodire dignetur.*

Probatur TERTIO, exemplis eorum, quos rectè fecisse, quod ex consensu continentiam voverint, nullo modo negari potest, cum sancti fuerint, & miraculis claruerint. PRIMVM exemplum est Mariæ & Ioseph. Quod enim veri coniuges fuerint, patet ex Evangelio Mat. 1. *Ioseph fili David, nolite timere accipere Mariam coniugem tuam.* Et: *Ioseph vir eius cum esset iustus, &c.* quod autem ex consensu perpetuo continerint, certum est. Fuit enim error Heluidij à tota Ecclesia damnatus, quod B. Maria non fuerit semper virgo. Vnde B. Augustinus de consensu Euangelistarum lib. 2. cap. 1. *Hoc exemplo, inquit, magnificè insinuat fidelibus coniugatis, etiam seruata pari consensu continentia, posse permanere coniugium, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.* Neq; hoc exemplum aduersarij negare possunt.

Nam Centuriatores Cent. 1. lib. 1. c. 10. col. 366. dicunt, Iosephum & Mariam ita verum coniugium cõtraxisse, vt voluerint statuto tempore, more aliorum coniugum liberos procreare.

Quod etiam docet Martinus Bucerus in caput 1. Matth. Petrus Martyr in lib. contra Smithæum de cœlib. & Caluinus in primũ caput Luc. Id autem et si blasphemum est, cum beatam Mariam virginitate animi, quæ sola virtus est, spoliare nitatur, tamen in eo nobis deseruit, quod hinc habemus, non posse negare hæreticos, quin veri coniuges fuerint Maria & Ioseph. Porro ijdem Centuriatores Cent. 4. c. 5. col. 405. dicunt errorem Heluidij esse, dicere B. Mariam aliquando cum Iosepho viro suo rem habuisse: nec possunt dicere, B. Mariam, inuito Iosepho, continuisse, nec è contrario, cum vterque sanctissimus fuerit.

SECUNDVM exemplum est Ammonis Monachi, qui cum vxore virgine ex cõsensu semper virgo permanfit, teste Palladio, in historia Lausiaca, c. 8. & quod hoc Deo placuerit, ex eo manifestè colligitur, quod eius animam S. Antonius in cœlum ab Angelis deferri cum summa gloria vidit, vt Athanasius refert in vita S. Antonij.

TERTIVM exemplum est apud Cassianum, Col. lat. 14. c. 7. vbi refert, Laicum quendam, quia cum vxore sua, ex consensu continentiam virginalem colebat, adeo claruisse, vt Dæmonem quendam ferocissimum, quem S. Ioannes Abbas expellere ab obfesso corpore non potuerat, ipse sola sua præsentia mox expulerit.

QUARTVM est S. Paulini & Tharasiæ vxoris: qui ex consensu votum perpetuæ continentiaæ susceperunt. De quo vide epist. 32. Augustini ad Paulinum.

QVINTVM est S. Maturiani & Maximæ vxoris, de quo vide Victorem libro primo de persecutione Vandalica.

SEXTVM est apud Gregorium Turonicum de gloria Confessorum, c. 32. vbi refert, quod cum ex duobus coniugibus, qui semper ex consensu castè vixerat, altera mortua esset, alter in hæc verba prorupit: *Gratias tibi ago, omnipotens Conditor, quod hanc puellam, sicut eam tradidisti impollutam, & ab omni voluptatis contagio purã, ita tibi restituo: illa verò etiam si mortua esset, subridens ait: Sile vir Dei, quia non est necesse proloqui nostrum, nemine interrogante, secretum.*

SEPTIMVM est S. Eduardi Angliæ Regis, de quo Surius tomo 1. ex antiquo manuscripto refert, quod cum vnà cum vxore virgo permãssset, multis

A miraculis claruit, & post annos centum à morte, inuentus est omnino integer, adeo, vt ne barba quidem illi, quæ proluxa & cana fuerat, decidisset.

OCTAVVM est S. Henrici I. Imperatoris, sed secundi Regis, & Kunegundis vxoris eius, qui similiter ex consensu virgines permanferunt, & miraculis claruerunt, adeo vt vomerem candentem sine læsione calcauerit S. Kunegundis in testimonium virginitatis, de quibus vide Krantzius libro 3. cap. 32. suæ Saxoniaæ.

NONVM est Petri Vrseoli Ducis Venetorum, apud Volaterranum lib. 4. qui cum vxore ex consensu castè viuens, miraculis illustris fuit.

DECIMVM est S. Catharinæ Suecæ, quæ cum viro suo virgo permanfit, & miraculis claruit, Volaterranus lib. 22.

VNDECIMVM Boleslai Pudici Polonorum Regis, de quo sic canit Clemens Ianitius Polon.

Coniuge consensuit cum virgine virgo maritus,

Addictus studijs casta Diana tuis.

DVODECIMVM est Alphonsi II. Regis Castellæ, de quo similia refert Volaterranus libro 2. quod nimirum miraculis claruerit, & ab vxore perpetuo se continuerit.

Probatur VLTIMO ratione, nam tota caussa, cur non liceat viro profiteri continentiam, est, quia non habet potestatem corporis sui; & nemo potest rem alienam donare inuito domino. At ista caussa cessat, cum ex consensu fit votum.

C Adde POSTREMO, quod solum contra obijci potest illud Matt. 19. *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* sed hoc facilè soluitur: nam non soluitur coniugium per votum continentiaæ. Vnde Augustinus lib. 1. de serm. Domini, cap. 25. *Beatiora, inquit, sane coniugia iudicanda sunt, quæ siue filijs, procreatis, siue etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint; quod neque contra illum præceptum sit, quo Dominus dimitti coniugem vetat, & illud seruatur, quod ait Apostolus: Reliquum est, vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint.*

CAPVT XXXVIII.

Per vota solennia solui Matrimonium ratum, non consummatum.

D E QVARTO duo sunt errores extremi. VNVS est Martini Kemnitij contra sess. 24. Concilij Tridentini can. 6. & Magdeburgensium, qui docent matrimonium siue sit ratum & consummatum, siue sit ratum tantum, non posse solui per monasticam professionem. ita docent Cent. lib. 2. c. 12. col. 637. idem docet Erasmus in cap. 7. 1. ad Corinth. & in eandem sententiam propendit ex Catholicis Claudius Espenceus lib. 6. cap. 4. de contin. suntq; pro hac sententia grauissima argumenta. Nam Matt. 19. & 1. Corinth. 7. matrimonium insolubile esse pronunciat: quod autem hoc de rato dicatur, patet PRIMO, quia matrimonium ratum non differt à consummato vlla essentiali differentia. copula enim carnalis actus quidam est coniugij, non essentia coniugij. SECUNDO, matrimonium ratum est verum Sacramentum, significans Christi & Ecclesiæ vnionem inseparabilem, ergo insolubile. Præterea TERTIO, per matrimonium ratum dat vir vxori potestatem corporis sui, ergo non potest inuita vxore continentiam Deo vouere.

ALTER error est in altero extremo, quod nimirum matrimonium etiam cõsummatum dissoluatur per ingressum in religionem. Ita decreuit Iustinianus

C. de Episcopis, & Clericis l. fin. & refert hanc legem Gregorius lib. 9. epist. 39. pro sententia adduci solet Basilius in quaestionibus fufius explicatis, q. 12. vbi videtur dicere, virum, qui non potest ab vxore impetrare confensum trāseundi ad religionem, posse ea inuita id facere. adducitur etiam exemplum Theonæ Abbatis, de quo Cassianus col. 21. c. 9. scribit, quod cum per quinque annos cum vxore vixisset: ac deinde Monachus fieri vellet, & ab vxore licentiam non impetraret, illa inuita, matrimonium soluit, & Monachus factus est, & cap. 10. scribit idem Cassianus, non debere hoc factum reprehendi, cum iste Theonas Apostolicis miraculis postea claruerit, & à plurimis magnis Patribus factum eius collaudatum fuerit.

At nihilominus Ecclesiæ sententia est in medio, nimirum matrimonium ratū solui per monasticam professionem, non autem matrimonium consummatū, id habemus can. ex publico, & c. ex parte tua, & can. verum, de conuersione coniugat. & 27. q. 2. can. desponsatam, alij sępe multis canonibus ibidem. quibus accessit Tridentini Concilij, sess. 24. can. 6. vbi dicitur: *Si quis dixerit matrimonium ratum, non consummatum, per solennem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.*

Probatur ergo secunda pars huius sententiæ contra secundum errorem. PRIMO, ex ipsa Scriptura. nam quod Christus ait: *Quos Deus cōiunxit, homo non separet.* Et: *Qui dimiserit uxorem, facit eam mœcham.* Matt. 19. & quod ait Apostolus I. Cor. 7. *Iis qui matrimonio iuncti sunt, precipio nō ego, sed Dominus, mulierem à viro non discedere, &c.* in aliquo matrimonio locū habere debet, ergo saltem in matrimonio consummato. si enim in hoc non habet locum, in nullo habebit. SECUNDO, ex Patribus. nam Hieronym. in epist. 14. ad Celantiam, arguit eam, quod sine licentia viri continentiam vouisset. Item Augustinus epist. 45. ad Armentarium, & in epist. 199. ad Ediciam, disertè docet, non licere coniugi, inuito coniuge, vouere continentiam, & si id faciat, debere cogi, vt, voto non obstante, viro suo debitum reddat. Idem docet Gregorius lib. 9. epist. 39. ad Theodistum, vbi reprehendit legem civilem que permittit contrarium. Idem prohibent VIII. Synodus & Nicolaus I. in epistol. ad Carolum Regem, aliaque Conciliorum & Pontificum decreta apud Gratianū 27. quaest. 2. necnon in decretalibus, tit. de conuers. coniugatorum.

Ad testimonium Basilij respondeo, fortasse loqui eum de matrimonio rato, sed nondum consummato: quod si ita est, sententia eius nobis apertissime fauet. Sin autem de consummato fortè loquatur, dico tria habere eo loco Basilium. PRIMVM enim asserit coniugatum venientem ad monasticam, debere interrogari, an consensum vxoris obtinuerit: *Vir enim non habet potestatem corporis sui, sed vxor,* vt Apostol. ait I. Corinth. 7. Deinde addit Basilius, si cōiux repugnet, ac resistat, oportere audire Domini vocem: *Qui non odit patrem, matrem, uxorem, &c. non est me dignus.* Quæ duo inter se pugnare videntur. Sed addit TERTIO, sæpe accidisse, vt orationibus à Deo impetratum sit, vt coniux morbo correpta, consensum præbere cogeretur.

Videtur ergo S. Basilius velle, vt coniugatus, si Monachus fieri velit, primum consensum vxoris quarat, si impetrare non potest, oret Deum, & lacrymis & ieiunijs instet, quo id etiam vxori persuadeatur, ac tum demum obtentō cōsensu Monachus fiat. sic enim & Apostolo obediens, dum nō sine consensu coniugem relinquit, & Christo etiam parebit,

A dum vxoris amorē Christi amorī postponit. Exemplum habemus in fratre & sorore S. Bernardi. Nam & ille ab vxore, & illa à marito orationum instantia consensum obtinuit, quem antea impetrare non poterant. Vide lib. I. cap. 4. & 6. vitæ S. Bernardi.

Ad exemplum Cassiani dico, esse illud vnum ex ijs factis Sanctorum, quæ sunt admiranda, non imitanda. Credendum enim est, peculiari Spiritus sancti admonitu id factum esse, præter communem ordinem, ac legem, quando quidem ille tot claruit postea signis & virtutibus.

Probatur altera pars contra alterū errorem. PRIMO, testimonij Ecclesiæ supra citatis. etsi enim aduersarij ea non recipiunt, tamen cū nulla ipsi in contrariū adferant, recta ratio docet, potius credendum esse tot sanctis Pontificibus, & vni generali Concilio, quàm simplici inficiationi paucorū hominum.

B SECUNDO probatur, exemplis Sanctorum. AC PRIMVM, quod S. Teclam ante matrimonij consummationem S. Paulus à nuptijs reuocauerit, testatur Epiphanius hæresi 78. & Ambrosius lib. 2. de virginibus.

SECUNDOVM exemplum est S. Alexij, qui prima nocte nuptiarum vxorem intactam relinquens, peragrè profectus est, castamque vitam perpetuò duxit. ita refert Simeon Metaphrastes in eius vita, cuius historia totius Ecclesiæ à multis sæculis celebratione confirmata est.

C TERTIVM exemplum est S. Euphrasie, de qua similia refert idem Simeon Metaphrastes.

QUARTVM, est S. Cecilia, quæ, teste eodem Metaphraste, prima nocte nuptiarum negauit viro suo Valeriano coniugale debitum, quia nimirum continenter viuere volebat.

D QUINTVM est apud Augustinum li. 8. Confess. c. 6. vbi scribit, duos milites, lecta Antonij vita, mox vota monastica suscepisse, relictis spōsis, quas habebat: illas verò cū id cognouissent, similiter fecisse. Nec refert quod ab Augustino dicantur spōsæ, non vxores; nam sapissimè Veteres spōsas & sponfos vocant vsq; ad cōsummationem matrimonij, atq; exinde maritos & vxores. Sic accipitur nomen sponsæ in c. Ex publico, & c. Carissimus, & c. Ex parte tua, extra de conuersione coniugatorum: & eodem modo August. lib. 8. Confess. cap. 3. *Institutum est, inquit, vt sponsæ iam pactæ, non cito tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspirauit sponsus dilatare.* Præterea aduersarij non solum vxores, sed etiam sponsas futuras, negant posse dimitti propter vota monastica.

E SEXTVM est S. Leoardi, qui, teste Gregorio Turonensi rupit fœdera nuptialia cum honesta puella inuita, & inuitis parentibus Monachus factus est.

SEPTIMVM est apud Gregorium lib. Dialog. 3. c. 14. vbi dicit, Gregoriam sacram virginem, nuptijs iam constitutis, ad Ecclesiam confugisse, & sanctimonialis vitæ habitum petijisse, ac impetrasse.

Probatur VLTIMO, duplici ratione. PRIMA est, quia ratio ipsa docet, semper esse licitum transire de statu minus perfecto ad perfectiorem, si id possit fieri sine vllius detrimento: at status coniugij est imperfectior statu religionis, ergo poterit ab vno ad alium fieri transitus, quando id fiat sine vllius detrimento: fit autem sine vllius detrimento quando matrimonium est ratum, sed non consummatum. nam cum matrimonium est consummatum, duplex detrimentum oritur, si dirimatur; virum proli iam natæ, vel conceptæ, quæ non poterit tam bene educari; alterum ipsi coniugi, quæ manet ligata, nec potest alteri nubere, & quando

etiam posset, non tam commodè, cum non sit amplius virgo. At nihil horum inuenitur in matrimonio non consummato. Ibi enim nulla est proles, & vxor potest alteri nubere, & a què benè, atque antea, cum adhuc sit virgo, & nihil infamix incurrat ex huiusmodi repudio, vt notum est.

Dices; iniuria illi fit, cum spoliatur inuita re sua. **R E S P O N D E O**, tenetur consentire marito volenti perfectiores nuptias sine vlla comparatione inire, cum id facere possit sine suo incommodo, potest autem cogi vt faciat, quod tenetur facere.

Dices rursus; si hæc ratio valeret quidquam, probaret non solum propter monasticam professionem matrimonium ratū dirimi, sed etiam propter sacrorum ordinum susceptionem, ac præcipuè propter episcopalem dignitatem, cum etiam sacro ordini sit annexum solenne votum continentix, & status Episcoporum sit perfectior statu religiosorū. At non dirimitur matrimonium ratum propter ordinis sacri susceptionem, vt Ioannes XXII. definiuit in Eutrauaganti, Antiquæ concertat. de voto.

R E S P O N D E O, non esse similia; nam monastica professio repugnat per se, & ex natura rei coniugium, non autem repugnat per se & ex natura rei ordini sacro, sed ex solo decreto Ecclesiæ.

S E C V N D A ratio est, nam in matrimonio duplex inuenitur vinculum: vnum spirituale, quod ex solo consensu nascitur; alterum carnale, quod nascitur ex copula; sed istud carnale dirimitur per mortem corporalem, vt patet ex 1. Corint. 7. ergo vinculum spirituale dirimi debet per mortem spiritualem & ciuilem: talis est monastica professio, qua homo toti mundo quodam modo moritur. Et ex hac etiam ratione patet cur non dirimatur tale matrimonium per ordinem sacrum; nam sacer ordo non requirit mortem illam spiritualem seu ciuilem, qua quis opibus & propriæ voluntati renunciet.

Ad argumenta duplex est solutio. Vna communis Theologorum, quam præcipuè Sotus explicat in 4. dist. 27. q. 1. art. 4. quod tam insolubile sit matrimonium tantum ratum, quàm consummatum; & tunc ad illa omnia argumenta respondent, ea probare optime matrimonium ratum non posse dirimi ab homine, id est, humana vlla auctoritate, sed tamen non probare, quin possit dirimi à Deo: Deum autem esse qui dirimit, cum sponsum vocat ad religionem.

Dices; vnde habemus, quod Deus dirimat matrimonia rata, & non dirimat etiam consummata per vocationem ad religionem, cum certum sit, Deum omnia posse dirimere? **R e s p o n d e o**, scimus ex Ecclesiæ declaratione

Altera solutio est communis Canonistarum, quam etiam sequitur Caietanusin opusculis, to. 1. tract. 28. qui docent, matrimonium consummatum non esse solubile, nisi à Deo: matrimonium autem ratum tantum esse solubile, auctoritate Pontificis, & etiam sine illa auctoritate, solui per ingressum in religionem; & tunc ad argumentum ex verbis Domini Matt. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non separet*; respondent, ea verba intelligi solum de matrimonio consummato. Nam hæc verba non sunt dicta à Domino, nisi postquam dixerat: *Erunt duo in carne vna*, quod non fit, nisi per copulam carnalem. Et sic docet exponi debere hunc textum Alexander III. cap. Ex publico, de conuersione coniugatorum.

Ad **P R I M A M** rationem respondent, matrimonium ratum, & consummatum non differre solum accidentaliter, id est, vt rem operantem, & non operantem, vt vult prima opinio; nec tamen differre propriè essentialiter, quasi desit matrimonio rato

A altera pars essentix, quomodo differunt homo & anima; sed differre, sicut perfectum & imperfectum, sicut differunt homo, cui non deest vlla pars integralis, vt homo mæcus, surdus vel cæcus: id, quod ipsa verba ostendunt. Cur enim dicitur matrimonium ratum, & non consummatum, si nihil ei deest, nisi operatio, siue effectus? & cur non dicitur etiam sacerdotium ratum, & non consummatum, atequam presbyter incipiat exercere sacros ordines?

B Porro id, quod deest matrimonio rato, id est, quod facit illud solubile. Nam sacramentum matrimonij triplicè habet significationem. **P R I M O**, significat gratiam inuisibilem, siue coniunctionem Christi cum anima. **S E C V N D O**, coniunctionem Christi cum Ecclesia per charitatē. **T E R T I O**, coniunctionem Christi cū Ecclesia per naturæ conformitatem. Ex quibus matrimonium ratum habet solam primam, vt docet S. Thom. in 4. dist. 27. q. 1. art. 3. q. 2. ad 1. & Innocentius III. c. Debitum, de bigams. Quæ significatio sufficit ad constituendum verum Sacramentum, sed ea non facit matrimonium insolubile. nam illa coniunctio Christi cum anima non est insolubilis, vt patet.

C Matrimonium autem consummatum habet alias duas, vt patet ex Paulo, Eph. 5. qui non dixit: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*, nisi postquā dixerat: *Erunt duo in carne vna*. quod certè fit per copulā: & confirmatur hoc totum ex eo, quod si matrimonium ratum, non consummatum, significaret vniōnem Christi cum Ecclesia, sequeretur esse digamum, qui duo matrimonia rata contraxit, licet vnum tantum, aut nullum consummauerit, quod est contra c. Debitum, de digamis. Sequela patet; nam digamia contrahitur ex defectu significationis vnus Christi cū vna Ecclesia, quam non habet, qui cum duabus contraxit.

Ad **S E C V N D A M** rationem dico, matrimonium ratum esse verum Sacramentum, sed non perfectū, quoad omnem significationem.

D Ad **T E R T I A M** dico. **P R I M O**, eos, qui dant se ipsos vxori, semper intelligere, se dare cum ea conditione, nisi vocentur à Deo ad spirituales nuptias. **S E C V N D O**, non teneri coniugem ad soluendum eiusmodi debitum cum detrimento boni spiritualis sui, quando id potest fieri sine vllō detrimento alterius coniugis, vt in præsentī accidit. Vtraque solutio est bona, sed hæc posterior est cōformior decretis & factis Pontificum, qui de facto dispensant in matrimonio rato, non consummato. Præterea, prima opinio nititur testimonio Nicolai 27. q. 2. can. Scriplit, vbi dicit, Deum esse, qui soluit matrimonium, cum aliquē vocat ad religionem. At hoc fundamentum non est solidum, quia Nicolaus loquitur de matrimonio consummato, & intelligit illud solui, quoad torum, non quoad vinculum.

C A P V T X X X I X .

De Eremitis.

S E Q V I T V R disputatio QVINTA de Eremitis. Eremitarum institutū præ cæteris religionibus grauissimè reprehendunt Magdeburgenses Cent. 4. & 5. c. 6. & 10. necnon Calu. lib. 4. Instit. c. 13. §. 16.

Duo sunt autem, quæ reprehendunt, solitudinem, & vitæ feueritatem. Solitudine dicunt eos peccasse dupliciter contra proximum. **P R I M O**, quod quasi odio humani generis in solitudines recesserint, contra illud Matth. 24. *Ecce in deserto est, nolite exire*. Et

Heb. 10. *Non deseruetes collectionē nostram.* SECUNDO, quod illa officia charitatis deseruerint, quæ Deus mādauit, cōtra illud Heb. 10. *Adiuuemus nos inuicem.*

Vitæ feueritate dicunt eos peccasse in seipfos. PRIMO, quod se exposuerint multis periculis, & tentationibus, sine Dei mandato, cōtra illud Mat. 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Et ideo in pœnā peccati Deus permisit eos vexari varijs modis à diabolo, vt de Antonio & Hilarione patet. SECUNDO, quod sui ipsorum fuerint homicidæ, nimijs ieiunijs, cilicijs, alijsq; sponte susceptis afflictionibus, contra illud Exod. 20. *Non occides.* Et Coloss. 2. *Habeto honorē corpori.* TERTIO, quod stulto labore seipfos vexauerint, in rebus ridiculis & fatuis ponentes religionē, vt patet de Simeone, qui in altissima columna more auis plurimos annos vixit: in quo apparuisse dicunt miram diaboli fascinationem & illusionem.

At vitam Eremiticam sanctam & perfectam, & Deo gratam esse probatur. PRIMO, testimonio scripturæ, quæ vehementer laudat Heliam & Ioannem, qui eremitarum Principes fuerūt, siue solitudinem, siue asperitatem vitæ consideres: nam de Ioanne dicitur Matth. 11. *Inter natos mulierū non surrexit maior Ioanne.* Helias autem quantus fuerit, vel ex eo patet quod in laudibus Ioannis Angelus posuerit, futurū illum similem Helia: *Ipsē, inquit, precedet in spiritu, & virtute Helia,* Luc. 1. Porro Helias vt plurimū versabatur in monte Carmelo, & pilis induebatur, zona pellicea præcinctus, vt dicitur 4. Reg. 1. similiter Ioannes vixit in deserto ab infantia ad finem vsque vitæ, & pilis Camelorum induebatur, præcinctus zona pellicea, victusque eius erant locustæ & mel syluestre, vt dicitur Luc. 1. Mat. 3. Quocirca veteres Patres Heliam & Ioannem Eremitas & Principes Eremitarum faciunt, vt Basilius in epist. ad Chilonem. Nazianzenus in Apologia postquam ex fugaredijisset. Chrysostomus hom. 96. in Mat. Hieronymus partim in epist. ad Paulinum de institutione Monachi, partim in epist. ad Eustochium de virginitate. Cassianus Collat. 18. c. 6. Sozomenus lib. 1. hist. cap. 12. Theophylactus in primum caput Luc. Isidorus lib. 2. cap. 15. de offic. diuinis.

Ad hoc argumentum respondent, ac præcipuè de Ioanne docent, eum nunquam fuisse in vera eremo, nec tā aspero victu, & vestitu usum, vt nos dicimus. Magdeburgenses Cent. 1. lib. 1. cap. 6. col. 248. dicunt, Ioannem prædicasse in deserto, esse accipiendum per Synecdochē, quia nimirum prædicabat in oppidis adiacentibus deserto, & c. 10. col. 357. dicunt, Ioannem habitasse cum suis parentibus, sed dictum habitasse in deserto, quia domus parentum eius erat in montanis Iudææ, qui locus vulgo dicebatur desertum, ob montes, & sterilitatem, quam plurima ibi oppida & pagi existerent. similiter exponunt Bucerus & Zynglius in cap. 3. Matth.

Rursus Centuriatores ibidem col. 356. dicunt, vestem Ioannis fuisse quidem ex pilis cameli, sed tamē bene contextam, & talem, qualibus ordinariē utebantur homines eius loci, quod idem ait Bucerus in cap. 3. Matth. addit vèro in eundem locum Chytraus, fuisse vestem similem illis, quas vndulatas vocamus; vel Italicè, dici ciambelotto, quibus certe nobiles nunc vtuntur, non rustici.

Denique Centuriatores col. 364. dicunt, locustas Ioannis fuisse genus canerorum, id est, optimorum piscium, quos piscatores projiciebant tanquam in lege prohibitos, sed Ioannem illos manducare solitum Euangelica libertate. Quod idem sensit Melancthon in concione de Ioanne Baptista, & aliquot alij in c. 3. Matth.

Hos errores refellit accuratè Petrus Canisius li. 1. de corruptelis verbi Dei, c. 2. 3. & 4. Ac primum in verissimo deserto fuisse Ioannem, probat Canisius. PRIMO, quia vox desertum, quæ in Scriptura frequentissima est, semper accipitur pro vero deserto.

SECUNDO probat, nam Luc. 1. dicitur, erat in desertis vsq; in diem ostētionis suæ ad Israel, ergo non viderunt illum Israelitæ vsq; ad annum eius 30. quo nimirum se ostendere, & prædicare cœpit, ergo toto illo tempore non habitauit in domo parentum, vel in oppidis, & pagis, sed in verissima eremo.

TERTIO ex illis verbis Luc. 3. *Factum est verbum Domini super Ioannē Zachariæ filium in deserto, & venit in omnem regionē Iordanis, prædicās Baptismum pœnitentiæ.* vbi notandum est eam regionem Iordanis, vbi Ioannes prædicabat, fuisse etiam desertam. sic enim ait Matthæus c. 3. de re eadem loquens: *In diebus illis venit Ioānes Baptista, in deserto prædicās Baptismum pœnitentiæ.* ergo Ioannes venit à deserto in desertum; sed prius illud desertum vbi mansit Ioannes antequam prædicare inciperet, adeo erat desertum, vt eius comparatione illud alterum non videretur desertum: nam alioqui cur Lucas diceret, venit à deserto in regionem, si hæc regio erat æquè deserta? Itaque vera est Euthymij sententia, qui in c. 3. Mat. docet, duplex fuisse in Iudæa desertum; vnū interius quo nimirum nemo, aut rarissimi penetrabant, alterum exterius, vbi non habitabāt quidem homines, tamen per illud sapius iter faciebant: ac Ioannē quidem vsq; ad annū XXX. fuisse in interiori deserto, deinde postremo vitæ suæ anno in deserto exteriori.

Possumus addere QUARTAM rationem ex dubitatione Iudæorū, qui Io. 1. petūt à Ioanne, quis ipse sit, nū Helias, an aliquis alius? Si enim verus fuisset semper in domo parentum, certè sciuisent illum esse Ioannem filium Zachariæ, & Elisæbeth. At quia per tot annos latuerat, videlicet ab infantia, vsq; ad annos triginta: nemo erat qui eum agnosceret, & ideo petunt: *Tu quis es?* & quia videbant eū vestitum eo modo, quo Scriptura testatur indui consueuisse Heliam, & simul sciebant rediturum Heliam ante Christi aduentum, ideo quærunt: *Helias es tu?*

Accedunt VLTIMO testimonia Patrum. Eusebius lib. 9. demonstrationum Euang. c. 5. *Procedebat, inquit, ex deserto inusitatum indutus habitum, omnemque comunem hominum cōsuetudinem declinans: nam neque in vicum vllum, neq; in urbem, neq; in comunem aliquē virorum cōtū commebat.* Et infra: *Repente, inquit, nescio unde è latebris solitudinis prodromit, & post prædicationē rursus in solitudine, & latebras recedens, sine cibo, sine potu, abhorrentē à multitudine, merito obstupescabant, & ne hominē quidem illum esse arbitrabantur.*

Hieronymus in epist. 4. ad Rusticum: *Ioannes, inquit, Baptista sanctam habuit matrē, Pontificisque filius fuit, & tamē nec patris affectu, nec matris opibus vincebatur, vt in domo parētum cū periculo viueret castitatis, vinebat in eremo, & oculis desideratibus Christum nihil aliud dignabatur aspicere.* Accedant testimonia supra citata quæ Ioannem Eremitarum principē faciunt.

Iam vèro de Ioannis veste, quod nō fuerit ex panno, nec vllō modo mollis, ac delicata, patet ex illis verbis Domini Mat. 11. *Quid existis in desertū videre? hominē mollibus vestitum? ecce qui mollibus vestitur in domibus regum sunt.* Vnde Chrysost. hom. 10. in Mat. dicit Ioannis vestem compunctioni, & pœnitentiæ accommodatam fuisse, & ibidem ait, fuisse cilicinam ad mundi contemptum indicandam. Sanctus quoq; Bernardus in serm. de S. Ioanne Baptista: *Venit, inquit, Ioannes nō manducās, nec bibens, planè nec vesties, sicut enim nō est locusta a cibis, nisi aliquorū forte irratio-*

nabilium animalium, sic nec pilus camelii hominum est indumentum. Hæc ille. Et cur quæso sanctus Evangelista tam sollicitè nobis Ioannis vestem descripsit, si ea communis, & ordinaria erat? cur vestem Christi non etiam descriperent Evangelistæ, si persona & non ipsius vestis ratio habebatur?

Porrò de victu, quod locustæ illæ non fuerint pisces delicati, sed aut veræ locustæ, quæ sunt minuta animantia, vel certè herbarum summitates, patet. PRIMO, quia Græca vox *ἀνείδης*, nihil aliud significare potest, vt Euthymius docet. SECUNDO, quia Christus Luc. 7. ait: *Venit Ioannes non manducans, neque bibens*, id est, vsque adeo tenui cibo, & potu vtens, vt nullo vti videatur. TERTIO, quia sic exponunt omnes Patres, quos vide apud Canisium.

ProbatuR SECUNDO, vitæ eremiticæ institutum ex testimonijs sanctorum Patrum, qui vno consensu illud approbāt. Basiliius in epist. ad Chilonem, martyrio comparat vitam solitariam, & soluit omnes obiectiones, quæ cōtra Eremitas fieri possunt. similiter in epist. ad Gregorium Theologum de utilitate solitudinis multa disputat. Nazianzenus in Apologia pro fuga sua, vocat cælestem vitam Eremitarum, & in epist. ad Hellenium refert mira quædam de Eremitis sui temporis, vt quod aliqui nunquam homines videant, aliqui integris viginti diebus cibo abstineant. Refert etiam de quodam, quòd toto anno in oratione steterit, & ne tantillum quidem obdormierit, cui reliquias exigui cibi vicinus coruus adferebat. Posteaquã autem hæc, & similia retulit, subiungit: *Talis est Christi pars, talis passionum Christi fructus, quæ ipse è terra ad patrē deserti: religionis, in qua, Christiana columē, populi decus, mundi fundamentū, cum celestibus pulchritudinibus elegit a propemodū certans.*

Epiphanius in compendiaría doctrina, inter ea, quæ in Ecclesia Catholica seruantur sine præcepto, primo loco ponit virginitatem, secundo solitudinem, quibus adiungit abstinentiam à carnibus, ouis, piscibus, & ab ipso etiam pane, & vino, humi cubationem, sacci gestationem, & similia.

Chrysostomus passim prædicat laudes Eremitæ, vt hom. 8. in Matt. vbi sic ait: *Si quis nūc ad Ægypti veniat solitudinē, paradiso pror'us omnē illam Eremitum videbit digniorē, & innumeros Angelorū choros in corporibus fulgere mortalibus, &c.* Similia habet hom. 69. & 70. in Matt. & hom. 14. in priorē ad Timotheum.

Hieronymus in epist. 1. ad Heliodorum: *O desertum, inquit, Christi floribus vernans, ô solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi ciuitas magni Regis extruitur, ô Eremitæ familiaris Deo gaudens, &c.* Idem in epist. ad Eustochium de virginitate dicit, eos, qui ex cœnobijs ad Eremitum tanquam ad vitam perfectionem profugiunt, nihil secum ferre ad cibum, nisi panem, & salem.

Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 31. mitis laudibus effert Eremitas: *Nihil, inquit, de ijs dicam, qui secretissimi penitus ab omni hominū conspectu, pane solo, & aqua contenti desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhaerunt, & eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, qua nisi Sanctorum intellectu percipi non potest. Et infra: Hoc tā excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirandū, & honorandū videtur, oratione nostrā videri quī potest?*

His adde Iustiniani nouellā cōstitutionē 133. vbi sic ait: *Solitarii vita atq; in ea cōtemplatio res planè sacra est, & que suapte natura animas ad Deū adducat, neq; ijs tantū, qui eam incolunt cōmoder, sed etiā omnibus alijs, &c.*

TERTIO, probatur rationibus. PRIMARATIO sumitur ab effectu, videmus enim magnam partem veterum Eremitarū euasisse viros perfectissimos &

A miraculis clarissimos, cuius rei testes produci possunt illi omnes, qui scripserunt vitas & res gestas Eremitarū, vt Athanasius in vita Antonij, Hieronymus in vita Pauli & Hilarionis, Palladius in hist. Lausiaca, Cassianus in Collationibus, Theodoretus in historia religiosa, Sozomenus lib. 1. hist. c. 12. 13. & 14. lib. 3. c. 13. & li. 6. c. 28. & sequentibus, Rufinus li. 2. hist. c. 3. & 4. Euagrius lib. 1. c. 21. & lib. 4. c. 7. ac vt de ceteris nunc taceam, certè Paulum I. Eremitam Deus non pauisset annis LX. mittens ei per corum singulis diebus dimidium panem; neque Antonius vidisset animam eius ad chorum Apostolorum in cœlum deferri, neque Leones illi sepulchrum effodissent, nisi summa illius solitudo centum ferè annorum, & maximè vitæ austeritas Deo placuissent.

B SECUNDA ratio, vita Eremitica est culmen & fastigiū vitæ religiosæ: nam omnes ferè Patres docent, ad vitam Eremiticam non debere quenquam transire, nisi prius diligenter in cœnobio se exercuerit, propterea quod Eremitus non adferat perfectionem sed præsupponat. B. Hierony. in epist. ad Rusticum, 1. Cassianus Collat. 10. c. 3. Aug. li. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 3. Benedictus in Regula, c. 1. Bernardus serm. 3. de circuncisione. & hæc fortasse est causa cur liceat omnibus ferè religiosis transire ad ordinem Carthusiensium, quia nimirū vita illorum est solitaria, & proinde perfectiorum. Cum igitur vita Eremitica perfectissima sit, non potest Deo non esse grata; supra enim ostensum est, vitā perfectam adeo placere Deo, vt rectissimè voueri possit.

C TERTIA ratio, austeritas, & solitudo sunt optima media ad optimum finem: nam finis austeræ & solitariæ vitæ est contemplatio Dei, rerumque cælestium, vt patet ex Cassiano Collat. 19. quæ est de fine vitæ Eremiticæ: eam autem optimam partē Domini vocat Luc. 10. Mediū autem ad contemplationem omnium optimum, est habere animum collectum, & intentū: cui rei mirum in modum deseruit solitudo, quæ omnem strepitū rerum, quæ animū distrahere possent, procul arcet. hinc Dominus quotiescumq; orare volebat, pergebat in montes, & loca deserta. Luc. 5. *Ipse autē secedebat in desertum, & orabat.* Moyse quoq; Exod. 24. cum Deus loqui veller, iussit vt solus ascenderet in montis verticem, & caliginem intraret, nimirum vt nihil videre possent, quod animum eius à Deo auocaret. Scribit etiam B. Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, adeo hoc esse verum, vt etiam multi Philosophi ductu naturæ in desertis habitauerint, & quidā etiam sibi oculos eruerint vt sine distractione contemplari possent.

D Idem de ieiunio, & reliqua vitæ seueritate dici potest. Nam quod ieiunium medium sit optimum ad orationem, patet ex eo, quod in Scriptura vbiq; iungitur orationi. Tob. 12. *Bona est oratio cū ieiunio.* Matt. 17. *Hoc genus non eijcitur nisi in oratione, & ieiunio.* Luc. 2. & *Hac non discedebat à templo ieiunans, & obsecrationibus seruens nocte, & die.* 1. Cor. 7. *Vt vacetis orationi, & ieiunio.* & Chrysostomus hom. 1. in Gen. dicit ieiunium esse animæ instar alarum vt sursum ferri, & summa contemplari queat. similia habet Athanasius in li. de virginitate, & Basiliius orat. 1. de ieiunio: & quisq; experitur, cum caro viget & floret & in delicijs agit, animum quoque fieri quodammodo carnalem & terrenum, & magis de luxuria quàm de sapientia cogitare.

E Quocirca etiam Plato locum pestilentem elegit, vbi versaretur & doceret, vt ait Hieron. li. 2. contra Iouinianū, vt discipuli sui nihil amarent nisi sapientiam; & ibidē refert Pythagoræos vitasse non solum vrbes, sed etiam hortos, & omnia loca, quæ volup-

tatem adferunt; ne animi mollescerent, & à studio sapientiæ retardarentur. Similia docet de sacerdotibus Ægyptiorum, qui vt vacarent contemplationi siderum, neq; vxores habebant, neq; vllm propinquorum videbant, & cibo tenuissimo vtebantur. Scribit etiam Galenus in exhortatione medicinæ, animas hominum voluptatibus deditorum in multo sanguine tanquam in luto demersas nihil subtile, & cœleste contemplari posse.

Quamquam sancti illi Eremitæ, non solû propter contemplationem ita seuerè viuébāt, sed etiam alijs iustissimis de causis. PRIMO, quia loci natura id exigebat, nec enim poterant, etiam si voluissent, eas commoditates vitæ in deserto reperire, quæ in vrbi- bus reperiuntur. & hæc est causâ cur Paulus primus Eremita folijs palmarum indueretur, & fructibus eiusdem arboris aleretur, quia nimirum nihil aliud ibi erat: & similiter cur Ioannes locustis & melle siluestri viueret, quia eiusmodi reb⁹ illa eremus abundabat, vt Hieron. docet lib. 2. contra Iouinianum.

SECUNDO, quia occupati delicijs animi partim obliuiscébātur corporis, vt de Ioanne Abbate refert Cassianus Collat. 19. c. 4. qui non recordabatur, an pridie comedisset nec ne: partim etiâ ægrè ferebant istam corporis seruitutē, & ideo quo rarius, & breuius poterant necessitati corporeæ satisfacere, eo se feliciores putabant, vt Philo scribit de primis illis Monachis, in lib. de vita contemplatiua supplicum. multi enim propter auiditatē spiritualium epularū vix quinto aut sexto quoque die corpus reficiebant.

TERTIO, quia nouerant Deo gratissimam esse victoriam cupiditatū, & patientiæ exercitationem: quia enim caro semper cōcupiscit contra spiritum, placet Deo, vt spiritus semper concupiscat aduersus carnem. Vnde Tertullianus, seras & aridas escas, & reliquam corporis afflictionem sacrificium Deo gratissimum esse dicit, libro de resurrectione carnis.

QUARTO, ad fructus dignos pœnitentiæ peragendos, & pro peccatis satisfaciendum. Sancti enim qui serio iustitiâ esuriunt, leues culpas grauius vindicare solent, & hæc est vna ex præcipuis causis, cur Ioannes Baptista tam seuerè vixerit: nam & ipse nulla fortasse peccata omnino volūtaria habuerit, cum scriptum sit, ne leui saltem maculare vitam fame possset, tamen quia missus à Deo fuerat, vt pœnitentiam prædicaret, voluit exemplo, & verbo eam prædicare: idcirco, vt Chrysostomus dicit homil. 10. in Matth. vestem habuit compunctioni & pœnitentiæ accommodatam. Ex his facillè iam erit ad argumenta respondere.

Ad PRIMVM argumentum respondeo, Eremitas non odio humani generis, sed studio purioris vitæ concedere in solitudinem. Vnde Augustinus li. 1. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, c. 31. *Quid est, inquit, quod vident, qui non possunt homines non diligere, & tamen possunt homines non videre? profectò illud quidquid est, præstantius est rebus humanis, cuius contemplatione potest homo sine homine viuere.* Itaq; licet peccet contra genus humanum, qui odit societatem, non tamen peccat qui sine odio solitarii manet.

Locus autem Euangelij: *Nolite exire*, ad litterã de aduentu Antichristi intelligitur. mysticum autè desertum, & penetralia significat Ethnicorum & Hæreticorum falsa dogmata, vt Origenes, Hieronymus & Beda scribunt in c. 24. Matt. Hæretici enim Christum inuenire volunt in quibusdam sensibus Scripturarum planè inuijs, & desertis, quos sancti Patres ne à longè quidem salutauerunt. qualis est hic ipse sensus horum verborum: *Nolite exire*, quis

enim vnquam cogitasset per hæc verba prohiberi vitam Eremiticam? & tamen Magdeburgenses dicunt: *Ecce hic est Christus*, in hoc deserto, in hoc sensu recondito, est vera verbi diuini intelligentia.

Ad illud Heb. 10. *Non deserentes collectionem nostram*, dico Paulum accusare eos, qui ex odio, vel inuidia non conueniebant in Ecclesiam, quia nimirum non habebant eum locum, quem concupiuisent, & ideo seorsim cum paucis conuenticula faciebant. Vnde Theodoretus, & Oecumenius notant Paulum per collectionem intelligere confessionem animorum. Adde, quod etiam Eremitæ, exceptis paucissimis, ad Ecclesiam in ipsa eremo simul conueniebant, vt nunc etiam Carthusianos, & Camaldulenses facere videmus.

Ad SECUNDVVM argumentum respondeo cum Augustino lib. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 31. vbi ille sic ait: *Videntur nonnullis (Anachoretæ) plusquã oporteret deseruisse res humanas, nõ considerantibus quãtum nobis eorū animus in orationibus proficit, & vita ad exemplum quorum corpora videre non sinimur.* Vnde & Iustinianus loco citato dicit, imperiū, militiam, agros ipsos, & quidquid boni habent homines sæculares, per orationes conseruari sanctorum Eremitarum.

Dices, non sola oratio est opus charitatis à Deo præceptum, sed multa alia, vt Eleemosyna, visitatio ægrotorum, consilium, instructio, &c. quæ Eremitæ non modò non præstant, sed etiam impotentes se reddunt ad ea præstanda.

RESPONDEO, ad opera charitatis non obligantur homines priuati, nisi quando se offert occasio. hoc enim interest inter Prælatos, & non Prælatos, quod illi tenentur ex officio inquirere, an populi sibi crediti aliqua re indigeant. at isti non tenentur quærere, sed solum oblata occasione facere alijs, quod sibi fieri volunt. Et quamquam ex intentione facere se impotentem ad ea opera præstanda, sit peccatum, vt si quis ideo semper maneat domi, ne vlli pauperi occurrat: tamen si præter intentionem id accidat, non est peccatum.

Ad TERTIVM dico, exponere se periculo, non esse peccatū, alioqui non liceret navigare, nec præliari, &c. Sed peccatum esse temerè exponere se periculo; quod faceret qui sine iusta causâ, & conscius suæ debilitatis & nuditatis, cum viro forti, & armato congredi vellet. & similiter in rebus spiritualibus, qui solitudinem peteret sine causâ, id est, sine proposito purioris vitæ, & non prius in cœnobio edoctus esset, pugnare cum diabolo, vt Patres citati docent, nisi fortasse extraordinariè Deus aliquem vocet, vt constat de Paulo primo Eremita, & alijs quibusdam.

Ad QVARTVM, dico, adeo sanctos Eremitas non fuisse sui homicidas, vt etiam diutissimè vixerint; nã Paulus primus Eremita vixit annos CXIII. Antonius CV. cæteri ferè omnes admodū senes fuerunt, vt ex collationibus Cassiani colligitur. Ostēdit etiâ B. Hieronymus li. 2. cōtra Iouinianum, ex Hippocrate, & Galeno, conducere sanitati ieiunium, quod idē ex Antiphane medico doctissimo, demonstrat Clemens Alexandrinus, lib. v. Pædagogici, c. 1.

Ad illud autem Coloss. 2. *Habeto honore corpori*, est duplex solutio. Vna secūdum Augustini explicationem in epist. 59. ad Paulinum, vbi sic explicat, quæ videntur quidem rationem habētia sapientiæ in superstitione, & humilitate, non ad parcēdum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis, id est, videtur abstinentia istorum habere quasdam rationes sapientiæ, licet supersticiosa sit, quia hoc facere videntur ad humiliandum cor, & castigandum cor-

pus, non autem ad honorandum vel saturandum. hæc enim bona essent, si non fierent superstitiosè; nam & Paulus ait: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*, 1. Corinth. 9.

Altera explicatio est Hieronymi in epistola ad Agassiam, & Chrysostomi in hunc locum, qui dicunt reprehendi eos, qui corpus non honorant. porro honor corpori debitus id requirit, vt nō subtrahantur ei necessaria, neque sine vtilitate vel necessitate affligatur. Eremitæ autem affligebantur quidem, sed magna cum vtilitate, nec tamen necessaria sibi subtrahebant, vt patet ex longissima vita ipsorum; nam etsi interdū necessaria sibi ipsi subtrahere videbantur, vt cum ieiunabant multis diebus sine vllō cibo, tamen quia vires ad hoc faciendum ex diuino beneficio habebant, non erat illis eiusmodi cibus necessarius.

Ad QUINTVM sufficit Apologia Theodoretī in historia religiosa. c. 26. vbi duobus modis defendit factum Simeonis. PRIMO, quia id non fecit sponte, sed quasi coactus, cum enim plurimi ad eum confluerent, eumq; certatim tangerēt, vt curarentur à languoribus suis, vel certè, vt sanctitatem aliquam inde perciperent; ille indignum se iudicans tanto honore, & simul ægrè ferens tantam distractionem & impedimentum ab oratione, excogitauit rationem illam in columna viuendi, quo nemo attingere posset.

SECUNDO, dicit, id eum fecisse instinctu Spiritus sancti, qui voluit nouo illo spectaculo singularissimæ pœnitentiæ, & patientiæ excitare torporem hominum, quemadmodum quondam Prophetas suos Deus quædam facere præcepit, quæ stulta videntur; nam Isaiam iussit nudum prorsus incedere per ciuitatem, Isai. 20. Hieremiam cathena lignea sponte sua circumdatum, Hiere. 28. Ezechielem comedere panem in fimo bouino coctum, & per dies CCCXC. dormire super latus sinistrum, & per XL. super dextrum. Ezech. 4. & caput, ac barbam raderet, & pilos in medio foro in statera ponderare, & vnâ partē cremare, alteram concidere gladio, tertiam dispergere in ventum, aliam ligare in summitate pallij. Ezech. 5. deniq; Ioannem Baptistā iussit habitare cum bestijs, indui pilis camelorum, & vesci locustis.

Quod autem verè Simeon iste Dei instinctu in columna habitauerit, probat Theodoretus ex vita eius miraculis clarissima, & ex conuersione innumerabilium hominum, qui per eum Christiani facti sunt. Nam hic erat ordo vitæ eius, tota nocte, & magna diei parte, id est, vsq; ad horam nonam orabat. deinde verba faciebat ad eos, qui illum inuisebant; inuisebāt autem tam multi, vt via quæ ad illum ducebat propter continuum euntium, & redeuntium hominum concursum, perenne quoddam flumen videretur. porro his concionibus multa millia Ethnicorum ad Baptismum adduxit, sæpe etiam Iudæos & Hæreticos confutauit. Post concionem curabat ægros, qui ordinariè adferebantur; tanta autem erat fama nominis eius propter miracula, vt ex toto orbe terrarum eò concurreretur, ex Armenia, Perside, Scythia, Æthiopia, Arabia, Hispania, Gallia, Britannia.

Romæ verò in omnium officinarum vestibus, & porticibus imagines eius visebantur, quibus Romani sibi præsidium, & opem parabant. Post curationes dirimebat lites, plurimi enim ad illam columnam, tanquam ad summum tribunal contentiones suas, & discordias dijudicandas adferebant. multa futura prædixit, quæ suo tēpore impleta fuisse idem Theodoretus ibidem affirmat. Ieiunabat integram Quadragesimam sine vllō cibo & potu, idque plus-

quam per annos XXVIII. continuauit. Denique cum iam mortuus esset, adhuc stabat cadauer eius immotum, & erectum in columna, quemadmodum cum viuebat, & post sepulturam miracula creberri- ma tam ad loculum reliquiarum, quàm ad ipsam columnam fiebant. Porro harum rerum mirum silentium apud Magdeburgenses; nimirum hinc facile euauissent omnes ipsorum obiectiones.

CAPVT XL.

De habitu & tonsura Monachorum.

SEQUITUR Disputatio SEXTA de habitu, & tonsura, de quibus duo explicanda sunt. PRIMO, antiquitas harum caremoniarum. SECUNDO, ratio earum; nam Magdeburgenses Cent. 4. cap. 6. col. 467. loquentes de habitu, & tonsura Monachorū, dicunt esse res superstitiosas, & non conformes Scripturæ, nec vsui purioris Ecclesiæ, Caluinus quoq; lib. 4. Instit. c. 19. §. 27. videtur indicare, cœpisse vsum tonsuræ tempore Augustini, causam autem fuisse dicit, quia eo tempore soli homines effœminati, & delicati alebant comam: non autem videbatur permittendum Clericis, & Monachis, vt id facerent quod soli faciebant lasciuiores, & meliores; postea verò corruptioribus temporibus excogitata esse mysteria, & significationes.

Quidam verò Hortensius Landus librum scripsit de persecutione barbarum, vbi multa dicit contra tonsuram Monachorū. Et ne videatur sine Scripturâ loqui, profert aliquot Scripturas Testamēti veteris. Prima est Leuit. 19. vbi Dominus ait: *Non attōdeberis comam in rotundū*. Cui similis est locus Hiere. 9. vbi Dominus dicit, se disperfurum omnes circum tōsos in comam. Tertia est Leuit. 21. vbi de Sacerdotibus dicitur: *Non radet caput, nec barbam*. Quarta Ezech. 44. vbi idem habetur. Quinta in epistola Hieremiæ apud Baruch. c. vlt. vbi Hieremiās ridet idolorum Sacerdotes habentes caput, & barbam rasam.

Quantum igitur ad vestes, quod antiquissimum sit institutum, vt qui profitentur mūdi contēptum, & pœnitentiā, singulari & notabili habitu induantur, patet primo ex Dionysio, c. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, vbi de professione Monachi loquens ita ait: *Sacerdos, inquit, signo crucis eum consignatum tondet; omnique veste detracta eum alia induit, &c.* Eusebius lib. 2. historiæ, c. 24. scribit ex Egesippo Iacobum Apostolum fratrem Domini nunquam induisse laneam vestem, sed sola syndone linea vsum.

Athanasius in lib. de virginitate ante mediū, docet sanctimoniam, vt fuscam vestem & vilem gerat. Basilius epist. 1. ad Gregorium, multa dicit de habitu Monachi, & similiter in quæstionib. fusè explicatis. q. 22. Chrysostomus hom. 69. in Matt. dicit, Monachos habitu imitari Heliam & Ioannē, & li. de comparatione Regis & Monachi dicit, Monachum vno tantum amictu, instituto suo conformi, vti solere.

Palladius in hist. Lausiaca, c. 41. dicit etiā virgines sanctimoniales suo tempore cucullis vti cōsueuisse. Tertullianus libro de velandis virginibus, meminit habitus Deo dicati, quo vtebantur sanctimoniales.

Ambrosius li. 6. epist. 36. de Paulino loquens, qui ex magno viro in sæculo, & nobili senatore Monachus factus fuerat, & eo facto multos gentilium senatorem offenderat: *Et cum ipsi, inquit, capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra: si forte Christianus vir attentior sacrosanctæ religionis vestem mutauerit, indignum facinus appellant.*

Hieronymus in epist. 4. ad Rusticum Monachum: *Vidi quosdam, inquit, qui postquam renunciauere saeculo vestimentis duntaxat, & vocis professione, non rebus, nihil de conuersatione pristina mutauerunt.* Epist. 13. ad Paulinum: *Tunicam, inquit, mutas cum animo, &c.* Et Epist. 15. ad Marcellam: *Tunicam fusciozem, inquit, induta se repente Domino consecrauit.* Epist. 22. ad Eustochiū de virginitate omnium cœnobarum eūdem fuisse habitum dicit, nimirum tunicam & sagum, quibus in vita Hilarionis addit cucullam. dicit enim vestes eius fuisse, tunicam sacceam, palliolum, & cucullam. Epist. 27. ad Eustochium de obitu Paulæ loquens de sanctimonialibus: *Unus, inquit, omnium habitus, linteamine ad tergendas solum manus utebantur.*

Augustinus lib. 6. contra Faustum, c. 9. dicit peccatum esse, si vel sanctimonialis gerat ornamenta nuptiarum, vel nuptæ speciem virginum vestibus referant; & in epist. 199. ad Ediciam indicat, fuscam vestem fuisse tunc insigne cōtinentiam profitentium.

Gregorius li. 2. Dialogorum, c. 1. meminit habitus Monachi, & li. 3. c. 14. meminit habitus sanctimonialis, denique Cassianus totum primum librum de institutis cœnobarum consumit, in explicando habitu Monachorum, docens eos præscriptum habitum professioni congruentem à maioribus accepisse. Adde duo Concilia; nam Gangrense can. 12. reprehendit eos Monachos, qui ob habitum superbiebāt & contemnebant alios Christianos, qui communibus vestibus utebantur. Concilium Carthag. IV. can. 104. distinguit habitum laicalem ab habitu religioso. De habitu Clericorum, vide Chrysost. hom. 83. in Matth. & Hieronym. li. 1. contra Pelagianos, vbi meminerit cādida vestis. Item Hieronymus in Epitaphio Nepotiani, vbi meminit sacra tunica, qua vtitur in mysterio Christi.

Iam quod attinet ad rationem habitus monastici, ea redditur ab iisdem Patribus; nam cur vestē mutet Monachus futurus, rationem esse dicit Dionysius, c. 6. Eccles. hierarch. vt significetur vitæ mutatio. cur proprio, & certo vtantur religiosi vestiu genere, rationes duas reddit Basilii q. 22. ex diffusè explicatis. PRIMA ratio est ad designandam propriam professionem. Si enim conuenit, vt aliter vestiantur seniores, aliter milites, aliter nobiles, aliter rustici: & si Paulus 1. Cor. 11. iubet virum apertè capite orare ad significandam potestatem, mulierem vero velato ad significandam subiectionem; cur non conueniet religioso certam vestem deferre ad significandum statum suum? SECUNDA ratio est, vt religiosi saltem inuiti cogantur rectè viuere. si non haberent certum habitum, non interinoscerentur ab alijs, at nunc ab omnibus statim cognoscuntur & obseruantur, & si quid agant contra suam professionem, ab omnibus notantur, & reprehenduntur.

Cur vtantur cucullis, rationem esse dicit Cassianus loco notato ad designandam simplicitatem, innocentiamque infantilem, ad quam Monachi redire cupiunt. Infantes enim dum adhuc in fascijs, & sinu nutricijs versantur, velis quibusdam quasi cucullis reguntur. Cur autem veste horrida, vt sacco, aut certè simplici, & vili vtantur, causam reddunt Hieronymus & Cassianus locis notatis; tum ad agendam pœnitentiam tum ad mundi contemptum demonstrandum. Nam saccos, & asperas vestes, habitum esse pœnitentium Scriptura testatur, cum inducit Achab pœnitentem sacco indutum, 3. Reg. cap. 21. & Heliam veste pilosa tectum 4. Reg. 1. & Nininitas sacco vestitos, Ionæ 3. & Ioannem pilis camolorum vtentem, Matt. 3. & deniq; multos alios: *Circumcunctes in melioris, & in pellibus caprinis.* Heb. 11.

Quia tamen potest quis & bene, & malè vti veste inuitata, id est, insigniter contempta, vel horrida monet sapienter B. Augustinus lib. 2. de ser. Domini in monte, cap. 19. vt ex sola veste neminem iudicemus, sed ex alijs eius operibus discamus, vtum id faciat contemptu superflui cultus, an ambitione aliqua, & simulatione sanctitatis. Potest enim sub ouina pelle lupus latere, nec tamē debet ouis deponere pellem, suam quia sub ea aliquando lupus delitescit.

Nunc ad tonsuræ antiquitatem ostendendam, habemus in primis Dionysium eodem cap. 6. Eccles. hierar. vbi clarè dicit, Monachum futurum primum tonderi. Deinde indui alia veste, priore abiecta. Habemus Deinde Anicetum in epistola ad Gallos; vbi iubet radi caput in modum spheræ.

TERTIO, Athanasium in lib. de virginitate, Palladium in histor. Lausiaca, c. 41. & Hieron. in epist. ad Sabinianum Diaconum, qui testantur etiam sanctimoniales tonderi consueuisse.

QUARTO, Epiphanium hæresi 80. & Augustinum de opere Monachorum, cap. vlt. qui acriter reprehendunt quosdam Monachos crinitos, qui tonderi more aliorum nolebant.

QUINTO, Hieronymum & Augustinum qui coronæ sacerdotalis meminerunt. Hieronymus in epistola ad Augustinum, quæ est 26. inter epist. Augustini: *Fratres tuos Dominum meum Alipium, & Dominum meum Euodium, vt meo nomine salutes precor coronam tuam.* Augustinus in epistola ad Proculianum Episcopum 147. *Per coronam nostram nos adiurant vestri, per coronam vestram vos adiurant nostri, &c.*

SEXTO, Isidorū li. 2. de officijs diuinis, c. 4. & Bedam li. 5. hist. Anglorum, c. 22. quorū prior ab Apostolis dicit institutæ esse tonsuram & coronam Clericorum, & Monachorū, posterior dicit S. Petrum omnium primum gestasse coronam capillorum, toto reliquo capite detonso, & ad eius imitationem omnes Clericos & Monachos idem suscepisse.

SEPTIMO, Iustinianum, qui in Authenticis col. 7. tit. 5. c. 2. & 3. distinguit tonsuram Monachorum nouitiorum, quam Laicorum tonsuram vocat, à tonsura professorum.

OCTAVO, Concilia; nam Concilium Carthag. IV. can. 44. prohibet Clericos alere comā aut barbam. Cōcil. Tolet. IV. can. 40. iubet, vt omnes Clerici toto capite detoso, solum circulum capillorum supra aures relinquunt. ex quo apparet, olim eādem fuisse coronam Clericorum & Monachorum; sed Monachi quidē seruarunt antiquā consuetudinem, Clerici vero magna ex parte illam mutauerunt.

Vt autem ad rationem tonsuræ veniamus. PRIMVM, falsa est Caluini ratio; nam quod tempore Augustini non solum aliqui dissoluti comam gestarent, sed multi alij probi homines, idque sine peccato facerent; ex eo patet, quod pœnitentes videbantur tondere caput in signum doloris, & pœnitentiæ, vt patet ex Concil. Agathensi can. 11. & Toletano III. can. 12. & præterea non solum Clerici, & Monachi tondebantur, sed ita tondebantur, vt corona capillorum appareret, quod certè non erat in communi vsu Laicorum.

Alia ratio redditur ab Isidoro li. 2. de officijs diuinis, c. 14. quod nimirum Monachi tondebantur ad imitationem Nazaræorum, qui in die cōsecrationis suæ tondebantur, vt dicitur Num. 6. Nazaræi enim sunt Monachi Testamenti veteris. At hæc ratio non mihi probatur, siquidem Nazaræi tunc solum tondebantur, cum desinebant esse Nazaræi, insignèque illorum erat longa cæsaries, vt ex eodem c. 6. Numeri patet. Immò Epiphanius har. 80. probat, monachos

nostros debere esse tonsos, quia gerere comam longam, est proprium Nazæorum Testamēti veteris. Sicut etiam Augustinus libro de opere Monachorum, prope finem dicit, Patres Testamenti veteris merito gestasse longos capillos, quia mysteria redemptionis nōdum reuelata erant. Idem enim significabant velamen positum in facie Moſis, & comam longa Sanctorum. At nunc posteaquam Christus apparuit conuenit, vt qui Christo sunt cōsecrati, contrarium significant ablatione comarum. & hæc potest esse ratio prima nostræ tonsuræ.

SECUNDAM reddit Beda lib. 5. hist. c. 22. ad exprimendam imaginem spinæ coronæ Christi; vt enim omnes Christiani signo communi crucis ornantur, ita par erat, vt Clerici & Monachi, qui specialius Christum patientem imitari volent, speciali signo ornarentur.

TERTIAM & QUARTAM rationem reddunt Isidorus lib. 2. c. 4. de officijs diuinis, Rabanus lib. 1. de Inst. Clericorum, cap. 3. & Hugo lib. 2. de Sacramentis, p. 3. c. 1. dicunt enim tonderi capillos, qui sunt superflua quædā corporis partes ad significandum, debere Clericos & Monachos omnia superflua, & præcipuè vitiosas cupiditates amputare, vt sic maneat vertex, id est, animus liber, & apertus diuinis contemplationibus, & illustrationibus: & rursum sic tonderi dicunt, vt relinquatur circulus capillorum, ad significandam regiam coronam, quandoquidem seruire Deo, regnare est.

QUINTAM, reddit Dionysius c. 6. Eccles. hierarch. vt significetur illa nudatione capitis, vita pura & aperta, non fucata vlla specie, quam Monachus exhibere debet.

Possēt addi SEXTA ratio tonsuræ Monachorum, nimirum vt signum esset pœnitentiæ, & conuersionis: nam vt ante diximus, pœnitentes olim non nisi tonsi recipiebantur. Porro tonsuræ Sanctimonialiū rationem moralem reddit Hieronymus in epist. ad Sabinianum, quia nimirum non lauabant vnquam, nec vngebant caput, & periculum erat, ne à paruis animalibus, quæ inter cutem & crines oriuntur, & concretis fordibus opprimerentur. Quanquam negari non potest, quin etiam id fiat ad contemptum mundi demonstrandum; solent enim scæminæ capillos plurimi facere.

Est autem hoc loco obseruandum, olim non tam rasuram, quam tonsuram fuisse in vsu. tondebantur enim demissè quidem, sed ita tamen, vt cutis tecta maneret. Id apparet ex Clemente Alexandrino li. 3. pædagogi, c. 11. *sed pili, inquit, tondendi sunt, non nouacula, sed tonsorū forficibus.* Item ex Optato Mileuitano, qui lib. contra Parmenianū arguit Donatistas, quod Catholicis Sacerdotibus, per vim capita raserint: *Docete, inquit, vbi vobis mandatū sit, radere capita Sacerdotibus, cum è cōtrario tot sint exēpla proposita, fieri non debere.* Item ex Hieron. in c. 44. Ezechielis, vbi dicit, Sacerdotes non debere comā alere, nec tamen radi; sed ita tonderi, vt cutis tecta maneat. Deniq; Dionysius, Epiphanius, Hieronymus, Athanasius, Palladius, Augustinus, Isidorus, Beda, & Concilia Carthaginensè & Toletanum nusquam nominant rasuram, sed solam tonsuram. Vnus est Anicetus Papa, qui, vt dixi, rasuræ meminit, sed non est ea epistola, prorsus indubitata, fortè enim falsum titulum præ fert. Nec tamen propterea reprehendimus vium huius temporis, quo Monachi & Clerici raduntur; nam nec vnquam fuit prohibitum radi, & præterea eiusmodi cæremoniæ, pro temporum & locorum diuersitate, variari possunt.

Ad argumenta Hortensij respondemus, in primis

A præcepta illa esse cæremonialia, & propterea non magis obligare, quam obligent circumcisio, sacrificia, &c. Dico præterea primū & secundum locum ex Leuit. 19. & Hier. 9. nihil concludere; nam vt rectè notauit Isichius in hunc locum, tondere comam in rotundum, non est comam scindere, sed ornare. Itaque prohibebat Deus Iudæis, ne comam rotundam efficerēt; quod certè Monachi non faciunt, qui comam radunt, vno circulo capillorum excepto. Neq; hoc Deus absolute prohibebat, sed solū propter intentionem malam, nimirum ne hoc facerent in cultum dæmonis, vt eo tempore, & in ijs locis gentiles faciebant, vt notant Theodoretus q. 28. in Leuit. & Isichius, ac Radulphus in hunc locum.

B Ad TERTIVM Leuit. 21. dico, ibi non præcipi Sacerdoti, ne radat caput absolute, sed ne radat in morte alicuius propinqui sui, in signū doloris, voluit enim Deus, Sacerdotes esse cæteris constantiores.

C Ad QUARTVM Ezech. 44. dico, Sacerdotibus Iudæorum fuisse prohibitam rasuram, non quod in se mala sit, sed ne viderentur similes Sacerdotibus gentilium, in quorum vicinia habitabant, qui toto capite raso idolis sacrificabant, vt ex epistola Hieremiæ apparet. Quod ex se non esset malū, patet, quia Ezechiel, qui Sacerdos erat, iubetur à Deo radi, Ezechielis 5. & præterea Num. 6. Nazæus completo tempore cōsecrationis suæ iubetur radi. Vnde Paulus dicit Iacobus Acto. 21. *Sunt nobis viri quatuor, habentes vorū super se, his ergo assumptis sanctifica te cum illis & radāt capita sua.* Solum ego propter viciniam idololatrarum prohibebātur Sacerdotes Iudæorum radi. quæ fortè causā erat, cur Optati, Hieronymi, & Ambrosij tempore Christiani Sacerdotes non raderentur, sed tonderēt; nam adhuc ipsorum tempore erant Sacerdotes Isis, qui caput radebant, vt Ambrosius epist. 36. & Hieronymus in c. 44. Ezechielis testantur, posteaquam autem illa causā cessauit nihil absurdi faciunt, qui ad aliquid sacrum significandum caput radunt.

Ad vltimum dico, Hieremiam non ridere illos Sacerdotes, quia radebant caput, & barbā, sed quia id faciebant in honorem Deorum ligneorum, qui non poterant remunerare cultores suos.

CAPVT XLI.

Licere Monachis manibus laborare.

R ESTAT postremo Disputatio de ratione viuendi, siue de opere corporali Monachorum. Sunt autem quatuor modi viuendi apud homines religiosos. Vel enim viuunt ex labore proprio, vendentes aliquid, & ementes aliud: vel viuunt ex bonis suis communibus, id est, ex bonis quæ religiosi ipsi ad monasterium adferunt, & in communi constituunt: vel ex bonis relictis ac donatis à pijs viris, vel ex mendicatione.

E De singulis dicendum est. Ac PRIMVM, de primo duo fuerunt extremi errores. Vnus eorum, qui dicebāt non licere religiosi operari, & laborare pro victu, sed debere eos confidere in Dei prouidentia, & viuere ex alienis laboribus. huius erroris fuerunt Messaliani, siue Euchitæ, apud Epiphani. hæref. 80. & rursus quidam apud Carthaginem, teste August. lib. 2. retract. cap. 21.

Alter error fuit Gulielmi de sancto amore, & postea Io. Viclef apud Thom. Vvaldensè li. 4. doct. fidei antiquæ, art. 2. c. 22. & Io. Caluini li. 4. Instir. c. 13. §. 10. qui docent teneri Monachos ex proprio labore viuere, quanquam Gulielmus non omnes religiosos obligabat ad laborandum manibus, sed eos

solum qui non habent bona stabilia in communi. PRIMVS error natus est ex duobus locis Scripturæ malè intellectis, nimirum Matth. 6. *Nolite solliciti esse anime vestre, dicentes: Quid māducabimus, &c.* Et Ioan. 6. *Operamini non cibū qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Refellit hunc errorem August. in libro de opere Monachorum, ex verbis Apostoli 2. Thess. 2. vbi & se laborasse, & operatum dicit, ne quæquam grauaret, & alios monet, vt operentur, & laborent. Quia vero respondebant hæretici illi, B. Paulum loqui de opere spiritali, id est, de oratione & exhortatione, notanda sunt alia loca, vbi expressè ponitur labor manuum, Actor. 20. *Ad ea, quæ mihi opus erāt, & his, qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ:* ad Ephes. 4. *Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis.* 1. Thess. 4. *Operamini manibus vestris.* Ad hæc, vt acutè notauit August. idem Apostolus 1. Corin. 9. dicit se operatum, cum tamen liceret sibi secundum Domini ordinationem non operari. At certè non licebat ei secundum Domini ordinationem non concionari, & non orare. Ait enim: *Si non Euangelizauero, vae mihi, &c.* Loquitur igitur de corporali labore, cum dicit se laborasse, cum tamen non teneretur.

Ad verba illa Domini contra citata, respondeo, non prohiberi illis moderatam sollicitudinem querendi cibum proprio labore, sed immoderatā & superfluam. Potest autè tribus modis esse immoderata sollicitudo. PRIMO, ratione finis, vt si quis querat cibum præcipua intentione, quasi sit ille vltimus finis, vt faciunt qui euangelizant, vt comedant; cum deberent comedere, vt euangelizent. Atque hoc reprehendit Dominus Matth. 6. cum ait: *Primum querite regnum Dei, &c.* Et Ioan. 6. *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam;* id est, primaria intentione querite cibum spiritualem, secundaria corporalem.

SECUNDO, ratione diffidentie immoderata est sollicitudo, vt cum quis adeo sollicitus est de rebus temporalibus, vt vix possit credere sibi Deum adfuturum in illis acquirendis, etiā si adhibeat ipse quoque suum laborem. Et hoc reprehendit Dominus cum ait Matth. 6. *Nolite solliciti esse, &c.* vult enim persuadere fidelibus confidentiam in Deum; & sanè persuadet efficacissimis argumentis; nam si Deus, inquit, pascit aues, & vestit lilia, quæ eum non norunt, immo etiam prouidet Gentilibus, qui eum blasphemant quomodo vobis cultoribus suis poterit deesse? & si vobis corpus, & animum donauit, quæ maiora sunt, quomodo credibile est non daturum cibum & vestes quæ sunt minora?

TERTIO, immoderata est sollicitudo ratione temporis, vt cum quis hodie sollicitus est pro ea re, pro qua satis tempestiue cras inciperet sollicitus esse. & hoc reprehendit Dominus cum ait ibidem: *Nolite solliciti esse de crastino. Sufficit diei malitia sua.* vbi notandum, non reprehendi prouidentiam parandi necessaria pro tempore futuro, alioqui peccasset Ioseph. Gen. 41. qui recondidit frumenta pro futura sterilitate: etiam Dominus ipse habebat oculos, vt emeret cibos, Ioan. 13. Itaque vocatur sollicitudo de crastino, & mala est illa, quæ non conuenit præfenti tempori secundum rectam rationem.

CAPVT XLII.

Non teneri Monachos ad laborem manuum.

SECUNDVS error tria affert præcipua fundamenta. Vnum ex Apostolo, qui Eph. 4. 1. Thessal. 4.

& 2. Thess. 3. præcipit Christianis, vt ex labore manuum victum querant, ex quibus locis tale argumentum duci potest: vel ista verba B. Pauli continent præceptum necessitatis, vel consilium perfectionis: si primum, ergo tenentur laborare etiam religiosi: si secundum, ergo tenentur saltem religiosi, illorum enim est viam perfectionis & consiliorum tenere.

SECUNDVM fundamentum est ex Augustino, qui in libro de opere Monachorum dicit religiosos teneri ad hoc Apostoli præceptum implendū, nec excusari per occupationes spirituales. Sic enim ait c. 17. *Quid, inquit, agāt, qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacent, scire desidero. Orationibus, inquit, & Psalmis, & lectioni, & verbo Dei. Sæcra planè vita & in Christi suauitate laudabilis, sed si ab his auocādi non sumus, nec māducandū est, nec ipsa esse quoti die preparanda, vt possint apponi & assumi. Si autè ad ista vacare seruos Dei certis intervallis temporis ipsius infirmitatis humane necessitas cogat, cur nō & Apostolicis præceptis obseruādīs aliquas partes temporum deputemus? cuius enim exauditur mā obedientis oratio, quàm decem millia contemptoris.*

TERTIVM, fundamentum est ex consuetudine omnium antiquarum religionum; nam Epiphanius hæ. 80. Hieronym. epist. 4. ad Rusticum, Aug. li. 1. de moribus Eccles. c. 31. Cassian. lib. 2. c. 3. & lib. 3. c. 2. de institutis cænobiorum, docent omnia monasteria bene instituta, secundum Apostoli legem manibus laborare.

Hiis non obstantibus, respondemus cum B. Tho. in opusculo 19. & in 2. 2. q. 187. art. 3. & B. Bonaventura libro de paupertate Christi, & in Apologia pauperum: ad victum labore manuum querendum non magis teneri Monachos, quam sæculares. & probatur PRIMO, vel laborare manibus est præceptum, vel consilium. Si primum omnes obligat, tam sæculares, quàm religiosos. Præcepta enim dantur omnibus, omnibus enim dicitur: *si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Si secundum, ergo nemo teneretur laborare manibus, nisi qui spōte ad huius consilij obseruationē se obligauerit; talis enim est natura omnium consiliorū: ergo religiosi qui id consilium non receperunt, non tenentur manibus laborare. Non enim tenentur religiosi ad omnia consilia, sed solum ab illa, quæ sponte suscipiunt.

SECUNDO, si tenerentur religiosi laborare manibus magis quàm sæculares, aut id esset ex præcepto naturali, aut ex positio: neutrum autem dici potest; quod enim non ex positio, patet, quia nullum tale exstat, quod non ex naturali, probatur: Nā præceptum de laborando, vt est naturale, dupliciter obligat, vno modo absolutè, alio modo in certo casu. PRIMO modo nō obligat singulos, sed Rēpub. vt patet, debēt enim in ea alij esse opifices, alij agricolæ, alij medici, alij iudices, &c. & ex hac parte non conuenit religiosi laborare manibus, illi enim officij habent in Rēpub. orandi & psallendi, & similia faciendi. SECUNDO modo tenentur quidem singuli hoc præcepto, sed non minus sæculares, quàm religiosi: nā omnes casus in quibus obligātur singuli laborare manibus, non minus accidere possunt sæcularibus quam religiosi. v.g. vnus præcipuus casus est, si quis nihil habeat vnde viuatur, nec possit licitè habere, nisi operādo. Alius casus est, si quis teneatur prouidere alteri de cibo, & non possit licitè eum inuenire nisi operādo. Tertius est, si quis non possit ocium fugere, vel tentationes carnales superare, nisi operando corporaliter. At omnes tam religiosi quàm sæculares tenentur prouidere, ne moriantur fame, & ocium fugere, ac superare tentationes. omnes igitur tenentur eodem modo laborare.

TERTIO, probatur ea illis ipsis argumentis, quæ contra nos proferuntur. Nam in primis Apostolus, in illis locis nō scribit Monachis, sed secularibus, ut patet præcipuè iuxta opinionem aduersariorum, qui docent nondum illo tempore cœpisse religiones. Deinde Apostolus in illis locis nunquam præcipit operari absolutè, sed solum ad euitandum furtū, vel scandalum, vel ocium: nam Eph. 4. ait: *Qui furabatur iam non furetur, magis autē labores operando manibus suis.* Et 1. Thes. 4. posteaquam dixerat, ut operarentur, subiungit rationem: *Ut honestè ambuletis ad eos qui foris sūt, & nullius aliquid desideretis.* Vbi illud, *desideretis*, non significat concupiscatis, sed careatis. Sic enim est in Græco *καὶ μηδὲν ζητεῖτε ἐξ ἑξῆς*, id est, & nullius indigentiam habeatis. Scandalizabantur enim infideles, cum videbant Christianos ex alienis bonis velle viuere. Et 2. Thes. 3. postquam dixerat: *Qui nō laborat, nō manducet.* Subdit: *Audiuimus enim quosdā inter vos inquietos esse, nihil operantes, sed curiosè agentes.* Qui ergo possunt furtum euitare, & scandalum, & ocium, alio modo quàm corporaliter operando, eos Paulus non obligat corporaliter operari.

Iam verò B. August. in lib. de opere monachorum, solum obligat ad operandum manibus illos, qui antequam religiosi fierent, ex labore manuum viuere, & nunc idem facere possunt, sine impedimento maioris boni, & tamen ex ocio, & pigritia nolūt; Nam c. 21. excipit religiosos, qui Ecclesiastica mysteria exercent, quales sunt hoc tēpore omnes mendicantes. Sic enim ait: *Si Evangelista, inquit, sunt, si ministri altaris, si dispensatores Sacramentorum, bene sibi istam non arrogant, sed planè vendicant potestatem, nimirum viuendi ex facultatibus populi.*

Dices; potestas petendi sumptus à populo, non est data nisi ordinarijs pastoribus, alioqui possent religiosi accipere decimas, quod est falsum, & contra canones multos, ut ex Clementina prima de decimis perspicuum est.

RESPONDEO, quidquid de hoc sit, quod postea videbimus, satis nobis est, quod August. hoc dicat, de cuius sententia disputamus, & præterea siue religiosi prædicantes, & Sacramēta ministrātes, possint, ex iustitia sumptus petere, siue non possint, satis est quod licitè possint petere saltem ex charitate, & accipere corporalia; sicut ipsi ex charitate ministrāt spiritualia, & populus accipit. Adde etiā, quod religiosi huiusmodi rectè dici possint operari manibus suis. Operari enim manibus est operari corporaliter, siue id fiat manibus, siue pedibus, siue lingua, siue alio modo: appellatur autem opus corporale, opus manuum, quia manus est instrumētum præcipuum, quo operamur. Vnde etiam aurigæ, & nautæ, & cursores, & vigiles dicuntur operari manibus quia corporaliter exercētur, licet non minus pedibus quàm manibus in suo opere vtantur. Qui ergo canunt in choro, publicè concionantur, docent, confessiones audiunt, planè manibus laborare dici possunt.

Itaq; soli contemplatiui; qui sibi ipsis vacant, manibus non laborant. Inter illos autem excipit Aug. ab obligatione laborandi illos omnes, qui in sæculo diuites fuerunt, & bona sua pauperibus dederunt. Illis enim debet Ecclesia victum, & vestitum, quandoquidē omnia sua ipsi Ecclesiæ in eius pauperibus dederunt. Sic enim ait de istis loquens, c. 25. *Si & ipsi, inquit, aliquid manibus operentur, ut pigris ex vita humiliore, & ab hac exercitatione venientibus auferant excusationem, multo misericordius agūt, quam cum omnia sua indigentibus diuiserunt. quòd quidem si nolunt, quis audeat cogere?* & c. 21. tales multos fuisse dicit in Hierusalem, qui quoniam omnia sua pauperibus de-

A derant, quando tempore famis agebant non sunt coacti operari manibus, sed eorum inopia eleemosynis Græcorum sustentata est, Act. 11. soli ergo remanēt illi religiosi, qui in sæculo viuere ex officio, & in religione sibi solis vacant, nō populo. Hos August. obligat ad laborandum.

Sed nec istos obligat absolutè, sed solum quando, si operentur, non impediuntur à maiori bono, & si non operentur, perniciosè ociosi erunt, nam si aliquis talis possit perpetuo orare, aut legere, & velit id facere, & inueniat qui eū in tali opere versantem gratis alar, cur non poterit id facere? nam hoc modo vixit per triennium B. Benedictus, ut Gregorius testatur lib. 1. dialog. c. 1. & tota vita sua B. Alexius, ut in eius vita scribit Simeon Metaphrastes.

B Vnde Aug. c. 17. eiusdē libri, vbi dicit monachos non debere excusari ab opere manuum per orationem, psalmodiam, electionem, & verbum Dei; clarissime indicat se loqui non de oratione assidua, nec de continua, & publica psalmodia, lectione, concione, quæ totum hominem occupant, sed oratione, psalmodia, lectione, & exhortatione priuata, & rara, quæ multum ocij relinquunt. Ex c. 21. dicit se reprehendere illos Monachos, qui ex conditione seruili ad monasterium veniunt, ut vitam inopem, & laboriosam fugiant, & vacui pascantur ac veltantur, & insuper honorentur, ab ijs, à quibus contemni conterique consueuerant. de quibus etiam dicit c. 25. *Nullo modo decet, ut in ea vita, vbi sunt senatores laboriosi, ibi fiant opifices ociosi, & quo veniunt relictis delicijs suis, qui fuerant prædiorum Domini, ibi sint rustici delicati.* Et c. 28. ait: *Ostendite, inquit, hominibus non vos in ocio facilem vitam, sed per angustam & arctam portam regnum Dei querere.*

C Ad argumentum **TERTIVM**, de consuetudine antiquorum monasteriorum dico, Monachos illos fuisse obligatos operari manibus ex proprijs regulis suis. Cur autem eiusmodi regulam constituerint, causa est duplex. Vna, quia non poterant aliter sustentari: nam nec habebant prædia, & possessiones sibi relictas, ut nunc habent multi monachi, & eleemosynas à populo petere, nec audebant, cum populo non seruirent, nec vlllo modo id suffecisset: nam vno in loco, sub vno Abbate degebant terna, ut minimum hominum millia, ut August. refert lib. 1. de moribus Ecclesiæ, c. 31.

D Altera ratio est, quia illi monachi cum non essent clerici, sed Laici omnes, excepto Abbate, non erant satis occupati, & ideo ad fugiendum ocium necessarium erat illis laborare. Hieronymus in epist. ad Rusticum: *Ægyptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum absq; operis labore suscipiant, non tam propter victus necessitatem, quàm propter anima salutem, ne vagentur perniciosis cogitationibus mens, & c.* Nec tamen absolutè est verū omnes antiquos religiosos manibus laborasse. Sic enim scribit de monasterio Sancti Martini Sulpitius in vita S. Martini, cap. 7. *Nemo ibi quidquam proprium habebat: omnia in medio conferebantur, non emere, aut vendere, ut plerisque Monachis moris est quidquam licebat, ars ibi, exceptis scriptoribus nulla habebatur. Cui tamen operi minor ætas deputabatur: maiores orationi vacabant.* Hæc ille. Vbi vides solos iuniores laborasse manibus, eosque non ad victum quarendum (nam nihil eis vendere licebat, sed viuere ex bonis, quæ attulerant) sed ad ocium fugiendum. Sed nec primi Monachi sub Apostolis in Hierusalem, aut in Ægypto operabantur manibus, ut patet Act. 3. & 4. & ex libro Philonis de vita contemplatiua.

CAPVT XLIII.

Licitum esse Monachis viuere ex bonis patrimonialibus in communi.

DE SECUNDO modo viuendi nulla potest esse dubitatio; nam in primis talis fuit vita primorum religiosorum sub Apostolis c. 4. Act. vnusquisque enim adferebat precia suarum rerum Apostolis, & inde diuidebatur cuique sicut cuique; opus erat. Deinde talis etiam fuit vsus antiquorum monasteriorum, vt reciperent si quid in commune dare volebant, qui Monachi fiebant, vt patet ex Augustino, in epist. 109. ad Sanctimoniales, vbi sic ait: *Qua aliquid habebant in seculo, quando ingressa sunt monasterium, libenter velint illud esse commune.* Item ser. 2. de communi vita Clericorum: *Viunt, inquit, nobiscum in societate communi, & nemo eos distinguit ab eis, qui aliquid attulerunt.* Et lib. de opere Monachorum c. 25. ideo dicit, diuites non teneri ad opus manuum, quia monasterio sua bona contulerunt.

B. Benedictus, vt in vita S. Placidi legitur: *Bona que fuerant Monachorum suorum, non sinebat alio deriuari, quam ad sua monasteria, vt inde multos Dei seruos alere possent.* B. Bernardus epist. 1. ad Robertum: *Ostenditur, inquit, terra que cum illo, & pro illo dicitur, data fuisse.*

Denique hinc natae sunt illae leges Iustiniani, in Authentice collat. 1. const. 5. §. illud quoque, & collat. 9. constitut. 15. Si qua mulier. In quibus statuitur, bona eorum, qui Monachi fiunt, eo ipso ad monasteria; quae illi ingrediuntur, pertinere, quoniam hoc tempore multae religiones huic privilegio renunciarunt.

CAPVT XLIV.

Licitum esse Monachis viuere ex rebus sponte oblati & donati.

DE TERTIO modo nulla quaestio esse deberet, nam B. Augustinus in Pl. 103. conc. 3. explicans illud: *Cedri, quas plantauit, illic passeris nidificabit;* dicit cedros esse homines potentes, & diuites; passerem autem esse religiosum pauperem; nidificare vero passerem in cedris, significare, quod religiosorum monasteria à diuitibus huius saeculi eriguntur, & sustentantur: *Cedri Libani,* inquit, *nobiles & diuites, excelsi huius saeculi, quando cum timore audiunt: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, attendunt res suas, villas suas & omnes superfluas copias, quibus videntur excelsi, & praebeant illas seruis Dei, dant hortos, adificant Ecclesias, monasteria, colligunt passerem, vt in Cedris Libani nidificent.* Hieronym. in epist. 27. ad Eustochium de obitu Paulae, laudat sanctam Paulam, quod ex rebus suis quatuor monasteria edificasset, & sustentasset, vnum Monachorum, & tria sacrarum virginum. Gregorius Papa, vt lib. 1. c. 5. & 6. vitae eius scribit Ioan. Diaconus ex patrimonio suo septem monasteria erexit, & singulis praedia, & possessiones attribuit, sex in Sicilia, vnum Romae. Similia exempla Caroli Magni, Caroli III. Henrici II. & aliorum optimorum Principum, plurima adferri possent.

CAPVT XLV.

Licere Monachis ex mendicatione viuere.

DE QUARTO praecipua est difficultas. Oppugnauerunt enim acerrime ordines mendicantium. PRIMO, Guilielmus de sancto amore apud

Antoninum p. 4. tit. II. c. 7. §. 5. summæ Theologicae. SECUNDO, Desiderius Longobardus apud B. Thomam in opusculo 19. TERTIO, Gyraldus de Abbatis villa apud Bonau. initio Apologia pauperum. QUARTO, Ioannes Viclef apud Vvaldensem lib. 4. art. 2. doctrinalis fidei. QUINTO, Richardus Episcopus Armacanus ser. 4. VLTIMO, Lutherus art. vltimo, & Brentius in Confess. Vvittemberg. ca. de votis monasticis, qui omnes docet, esse extra statum salutis eos, qui redigunt seipsum sponte ad mendicantem, tum quod exponunt se euidenti periculo moriendi fame, tum quod non liceat eis, nisi forte ægrotent eleemosynas petere, quae debentur solum ijs, qui seipsum iurare nequeunt, tum denique quod lex diuina & humana reprehendat, & prohibeat voluntariam mendicantem.

At nihilominus vitam religiosorum mendicantium tanquam sanctam, & perfectam approbarunt multi summi Pontifices; vt Innocentius III. teste Bonau. Honorius III. Gregorius IX. Innocentius IV. Alexander IV. & Nicolaus IV. vt refert Ioannes XXII. in Extrauaganti, Quia quorundam, de verborum significatione, necnon Concilium Lugdunense generale, vt refert Nicolaus IV. c. Exijt, de verborum significatione in 6. & Constantiente, sess. 8.

Rectè autem fuisse hanc vitam approbatam, ostendemus sequentibus rationibus. PRIMO, exemplo Domini; nam Dominus non habuit possessiones, neque proprias, neque communes, vt patet ex illo Luc. 9. *Vulpes foueas habent, & volucres caeli nidos, Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.* Et quod non operaretur manibus, sed ex eleemosynis fidelium vixerit, patet ex illo Luc. 6. *Mulieres aliquae ministrabant ei de facultatibus suis.* Item ex tota eius vita, siquidem natus est in domo aliena, vixit in domibus & ex rebus alienis; nunc enim prandebat apud Martham, nunc apud Simonem leprosum, nunc apud Zacheum, nunc in domo Petri, nunc in domo Matthaei; equitauit in iumento alieno; fecit vltimam cenam in domo aliena; sepultus etiam in sepulchro alieno. Vnde Ps. 39. dicit: *Ego autem mendicium sum & pauper.* Et Psal. 108. *Quia persecutus est hominem inopem & mendicum.* Quibus in locis est vox **ΠΡΟΣ** quae habetur etiam Deuter. 15. vbi dicitur: *Non erit in se mendicus.* Quem locum pro se adferunt, qui dicunt, illicitam esse mendicantem, & certum est vtrumque Psal. de Christo intelligi; nam priorem allegat Paulus ad Heb. 9. de Christo: *In capite libri scriptum est de me, &c.* Et posteriorè allegat Petrus, Act. 1. *Scriptum est enim in libro Psalmorum, Episcopus autem eius accipiat alter, &c.* Item 2. Cor. 8. *Propter vos egenus factus est, cum essem diues.* Graecè ἐπιόχουτος, significat enim **ΠΡΟΣ**, mendicare, vnde apud Homerum Odyss. 17. *διὰ τὸ πρὸς αὐτὸν*, prandium mendicare.

Ad hoc respondet Armacanus, Christum fuisse pauperem, sed non mendicum, & pauperem non amore paupertatis, sed quia restrictio dominij eius id exigebat. Dicit enim Christum successisse Adamo in dominio originali, cui repugnabat tam habere proprium, quam mendicare; Adamus enim in statu innocentiae fuit dominus omnium bonorum terrenorum, sed ita tamen, vt non posset accipere in usum suum, nisi necessaria, nec sibi aliquid adpropriare; diuisio enim nata est post peccatum. Itaque in statu innocentiae non fuissent propriae diuitiae, nec tamen fuissent vlli egeni, vel medici. Quoniam ergo Christus natus est cum iustitia originali, habuit etiam tale dominium, quale Adam, & ideo repugnabat illi habere proprium, & simul repugnabat mendicare; cum omnia essent sua, quantum ad vsum, tamen fuit re-

strictum dominium eius, quia debuit esse sub lege: & sic fuit pauper, quia non potuit uti suo naturali dominio, obstante lege ciuili.

Hæc omnia sunt contra apertas Scripturas, & primum quod Christus verè fuerit mendicus, & caruerit non solum vsu, sed etiam dominio temporali rerum terrenarum, patet, quia dominium illud originale in bona communia, perijt per diuisionem rerum iuste introductam. Nec Dominus accepit dominium politicum more humano, licet dominium diuinum semper habuerit. Itaque fuit verè mendicus, vt ex Psalmis, & ex Apostolo ostendimus. Fuit etiam verè Dominus, saltem in communi cum suis discipulis, eorum bonorum, quæ illi vt mendico donabantur. Quod enim Christus acceperit dominium ciuile, & proprietatem, saltem in communi cum Apostolis, earum pecuniarum, quæ sibi donabantur, patet ex Ioan. 12. vbi dicitur Iudas fur, quia vsurpabat sibi pecunias loculorum Christi. At si Christus non habebat proprietatem, nec dominium ciuile, non erat furtum illud Iudæ; nam per solum dominium naturale non magis pertinebant ad Christum illæ pecuniæ, quàm aliæ res omnes.

Denique, quod Christus amore paupertatis, & non ex restrictione dominij fuerit mendicus, planum est; nam quis illum coëgit fieri sub lege? nonne sponte id ipse elegit? quod certe poterat non eligere si odisset paupertatem. Præterea etiam existens sub lege, nonne poterat facile discere si voluisset? nonne turbæ illum Regem facere voluerunt? cur ergo non habuit, vbi caput reclinaret, & sponte non habuit, si non amabat paupertatem? denique cur Paulus 2. Cor. 8. vocat istam gratiam Domini, si non ex amore, sed ex necessitate fuit egenus?

Dicit SECVNDO Armacanus, Si Christus mendicasset, non propterea licere nobis mendicare. Esset enim hoc ponendum inter opera admiranda, non imitanda, sicut quod ieiunauerit XL. diebus sine vilo cibo. At mendicare, sine vilo miraculo fieri potest, vt experientia docet; ieiunare aut sine omni cibo non potest sine miraculo. At hæc, non consuluit Christus, vt se imitaremur ieiunando sine omni cibo, consuluit autem, vt se imitaremur mendicando, cum ait Matth. 19. *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me.*

SECUNDO probatur, exemplo Apostolorum; nam illi omnia dimiserunt, Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia.* Nec habuerunt possessiones in communi vt patet Matth. 10. *Nolite possidere aurum, neque argentum in zonis, nec duas tunicas, &c.* Nec operabantur manibus, sed viuebant ex liberalitate eorum, quibus prædicabant, vt patet ex eodem cap. 10. Matthæi, & 1. Cor. 9. Talis autem est vita mendicantium. Vnde S. Franciscus, qui cum sancto Dominico primus auctor fuit huius instituti, pro regula suscepit decimum caput Matthæi.

Ad hoc respondet. PRIMO, vitam illam Apostolorum fuisse à Christo institutam ad tempus tatum, nimirum dum in Iudæa prædicabat ante suam passionem, nam Lucæ 22. Dominus reuocauit ista præcepta, dicens: *Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, nunquam aliquid defui vobis, sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram.* Vnde & loculos cum pecunijs habuit extremo tempore, vt patet Ioan. 12. & 13. ex quo apparet, iam tunc abrogasse, quæ dixerat Matth. 10. *Nolite possidere aurum, &c.* SECUNDO obijciunt, hoc fuisse præceptum, non consilium Euangelicum, proinde non pertinere ad mendicantes, qui se dicunt consiliu sequi. TERTIO, Apostoli ex Domini ordinatione ex iustitia petebat

A à populo victum, vt patet ex illo Matth. 10. *Dignus est operarius mercede sua.* Et ex 1. Cor. 9. *Quis militat suis stipendijs vnquam? ergo non medicabant.* At nostri mendicantes non petunt, nec petere possunt victum ex iustitia.

Ad PRIMVM respondeo, siue ad tempus siue non ad tempus vitam illam Christus instituerit, inde rectissime colligi, esse licitam, & sanctam, & imitatione dignissimam eam vitam: nisi forte Christus ad tempus vitam illicitam instituerit. Præterea non est verum, Christum reuocasse vnquam illam institutionem quoad modum viuendi: reuocauit quidem id quod dixerat: *In viam Gentium ne abieritis.* At illa documenta de non possidendis pecunijs in zona, &c. nunquam reuocauit, vt patet ex 1. Cor. 9. Quando autem ait Lucæ 22. *Nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram, &c.* Non iubet vt hoc faciant, sed prædicit illis, tempore passionis suæ futuros eos in tali timore, & perturbatione, in quali sunt ij, qui non fidunt vlli amico, & ideo sibi ipsis prospiciunt, & tunicam vendunt, vt gladium emant. Neque loculi Domini repugnant illis verbis; *Nolite possidere aurum, &c.* Nam, vt Nicolaus exponit in cap. Exijt, de verborum significatione, in sexto. Dominus vtramque vitam exemplo suo approbare voluit, nimirum illam, quæ nihil habet, neque in particulari, neque in communi excepto simplici vsu rerum donatarum: & rursum illam, quæ aliquid habet saltem in communi; sed vnã instituendo, non destruxit alteram.

C Ad SECVNDVM dico, illa verba non esse præcepta, sed consilia, & instructionem ex parte populorum, & aliorum prædicatorum, & simul esse ordinationem, & præceptum, ex parte populorum, vt patet ex declaratione Pauli 1. Cor. 9. vbi dicit, Dominum ordinasse, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant, ex quo colligit, teneri populum ad alendos Euangelistas, & simul dicit, se non vsum fuisse hac potestate, ex quo patet, non fuisse præceptum prædicatoribus, vt viueret ex populi sumptibus.

D Ad TERTIVM dico, Apostolos ex Domini ordinatione potuisse aliquando ex iustitia petere à populo sumptus, aliquando ex æquitate, aliquando ex sola charitate. Pro quo nota ex Aristot. lib. 8. Ethic. cap. 13. duplicem esse iustitiam; vnã legitimam; alteram moralem. Legitima dicitur, quando ex lege, aut pacto vnus cogitur alteri aliquid soluere. Moralis dicitur, quando sine pacto, aut lege vnus laborat pro alio; ita vt confurgat obligatio quædam compensandi laborem, sed tamen non possit eum compellere ad eiusmodi compensationem. iam Dominus ordinauit eos, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.

Hæc ordinatio respectu fidelis populi & ordinariorum pastorum, est præceptum iustitiæ in rigore; quando enim constituitur aliquis pastor, potest populus eum cogere ad spiritualia ministranda, & Pastor potest cogere populum ad temporalia danda, & hoc modo poterant Apostoli tanquam Episcopi cogere Christianos ad sumptus faciendos. At respectu populi infidelis, vel pastoris non ordinarij, illa ordinatio non inducit rigorem iustitiæ, sed quædam æquitatem, seu moralem iustitiam: & hoc modo Apostoli quando prædicabant Iudæis ipso Christo viuentem, non poterant cogere populum ad sumptus faciendos; nam nec populus susceperat Euangelium, & Apostoli nondum erant Pastores ordinarij: nam adhuc tenebantur Iudæi agnoscere Sacerdotes Aaronicos, & eis decimas soluere, itaque Apostoli accipiebant sumptus ex morali iustitia, vel petebant ex charitate.

Iam religiosi mendicantes, qui mittuntur à Summo Pontifice ad prædicandum & Sacramenta ministranda, poterant facere pactum cum ipso Pontifice, vel cum populo de sumptibus accipiendis, & tunc ex rigore iustitiæ illos petijissent: poterant etiã mitti à Pontifice eo modo, quo Christus misit Apostolos ad Iudæos, antequam lex vetus cessasset, nimirum vt ex quadam æquitate peterent sumptus; nam *dignus est operarius mercede sua*, & qui Euangelium annunciat de Euangelio viuere debet, non enim Christus dixit, qui est ordinarius Euangelista, dignus est mercede sua, sed *dignus est operarius*, id est, quicūque id operatur licitè, dignus est mercede sua, & hæc fuit expressa sententia Augustini de opere Monachorum, c. 21. visum tamen est melius tam Põtifici mittenti, quàm ipsis qui mittuntur, vt non peterent vilo modo ex iustitia, vel æquitate, sed solum ex charitate, sicut ipsi non ex debito, sed ex charitate ministrant spiritualia.

TERTIO & VLTIMO probatur ex euentu, nam hoc genus vitæ innumeris signis, & prodigijs confirmatum est, quæ Deus edidit per Sãctos Franciscum, & Dominicum auctores huius vitæ, deinde ab eo tempore conuersio gentilium, confutatio hæreticorum, pietas populi Christiani, conseruatio Theologiæ, & innumera alia bona ordinibus mendicantium maxima ex parte accepta referenda sunt.

CAPVT XLVI.

Soluntur obiectiones.

AT in contrariũ obijciunt plurima argumenta, sed omnia reducuntur ad sex. PRIMVM est quia mendicitas iure diuino, & humano prohibita est; nã de diuino patet Deut. 15. *Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos.* De humano patet ex C. de mendicantibus validis, lib. II. cap. 25.

RESPONDEO, quantum ad legem diuinam, sine dubio nõ prohiberi ea lege mendicationẽ vel mendicitatem, cum in eodem capite habeatur: *Non deerunt pauperes in terra tua, &c.* Nec valet responsio Lyrani, qui dicit, in prioribus verbis prohiberi publicos mendicantes, in posterioribus verò agi de pauperibus, qui etsi indigẽt aliorum auxilio, tamen non debent medicare, sed debet eis à diuitibus prouideri. Non valet ista solutio; nam vtrobique est *PRIMA* quod propriè significat mendicum, & ad verbum verti poterat, non deerunt mēdici in terra tua, sicut supra dixerat: *Mendicus nõ erit inter vos.* Et præterea apud Iudæos multi erant mendici, vt patet Lucæ 16. de Lazaro, Lucæ 18. de cæco secus viam mendicante, Ioan. 9. de alio cæco mendicante, Act. 3. de claudo mendicante ad portam templi speciosam.

Ad illa igitur verba: *Non erit mēdicus inter vos,* Respondeo dupliciter. PRIMO, illis verbis non prohiberi mendicitatem, sed promitti tantã vbertatem rerum, vt nullus sit futurus mēdicus, qui sensus maximè conuenit Hebræo textui, sequitur enim immediatè: *Quia benedicet tibi Dominus Deus tuus.* Neque repugnat hæc promissio illis verbis; *Non deerit mendicus in terra tua, &c.* Nam promissio erat conditionata. Sic enim sequitur post illam promissionem: *Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris vniersa qua iussit.* Et quoniam sciebat Deus istam conditionem non seruandam, prædicat, nunquam defuturos mendicos; & monet, vt illis beneficiant.

SECUNDO dici posset cum B. Thoma in opusculo contra impugnantes religionem, hac lege prohi-

Aberi mendicationem, non ex parte mendicantium, sed ex parte diuitum. Non enim Deus prohibet pauperibus mendicationem, cum infra dicat, non deerunt mendici, sed præcipit diuitibus, vt quãtum est in se, prouideant ita pauperum necessitatibus, vt nulli cogantur mendicare. Melior est tamen prior solutio; nam si Dominus iussisset diuitibus vt non paterentur mendicos, peccassent diuites in populo Iudæorum, qui reuera permittebant mendicos tempore Christi, & tamen nunquam de hoc reprehensi leguntur à Christo, neque ab Apostolis. Præterea, si Dominus ibi prohibuit diuitibus, ne permitterent mendicos, quomodo ibidem præcipit diuitibus, vt mendicis elemosynam faciãt? Porro lex ciuilis loquitur de illis, qui mendicant, vt ociosè viuant, vel vt lucrentur, &c. Cum nullam adferant populo vtilitatem, vnde ibidem inertes dicuntur.

B Argumentum SECUNDOVM. Scriptura passim detestatur mendicitatem, vt causam multorum malorum Prouer. 30. dixit ille cum quo est Deus: *Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandũ, & dicam, Quis est Dominus? aut egestate cõpulsus furer, & perirem nomen Dei mei.* Eccl. 17. *Propter inopiam multi deliquerunt.* Psal. 36. *Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.* Psal. 108. *Nutates transferantur filij eius, & mendicent.*

C RESPONDEO, loquuntur hæc loca de inuoluntaria mendicitate; qui enim mendicat coactus, & animum habet ad opes, ille facile furatur, & peierat, &c. Quanquam ad primum locum possunt dari duæ aliæ solutiones. PRIMA est, sapientem loqui in persona infirmorum, quales sunt plurimi in Ecclesia. illis enim nocent nimia opes, & similiter nimia egestas. Viris autem perfectis qui sciunt cum paulo abundare, & penuriã pati, tam opes plurimæ, quàm etiam summa egestas sunt instrumenta virtutum, vt patet de Iob, qui vtrumque expertus est. Vnde Chrysostomus homil. 18. in epist. ad Hebræos, & Ambrosius serm. 8. in Psalm. 118. dicunt, hæc verba Salomonis conuenire hominibus Testamenti veteris, quia imperfecti erant.

D SECUNDA solutio est, à sapiente hoc loco recusari nõ quamlibet mendicitatem, sed illam solum, quæ est exposita periculo, qualis non est religiosorum mendicantium; illi enim certo sciunt sibi non defutura necessaria, tum ob Christi promissionem, Matthæi 19. *Centuplũ accipiet, & vitam æternã possidebit.* & Marc. 10. Centies tantum nunc in tempore hoc: tum ob populi deuotionem, à quo non dubitant se recepturos temporalia, cum ei ministrẽt spiritualia. Immo vidẽtur religiosi ad litteram petere, quod sapiens petit. Nec enim volunt diuitias, & ideo eas relinquunt, nec tamen volunt mendicitatem periculosam, qua moriantur fame, & ideo dicunt, tribue tantum victui meo necessaria.

E Illud autem Psal. 36. *Non vidi iustum, &c.* Difficile est; nam Elias iustus erat, & tamẽ quærebat panem, cum diceret viduæ: *Adfer mihi, obsecro, buccellam in manu tua.* 3. Reg. 17. & David quæsiuit panem ab Achimelech, 1. Reg. 21. & Lazarus quærebat micæ panis, Luc. 16. Hieronymus & Augustinus exponũt de pane spirituali. Caietanus & Lyranus dicunt loqui Psalmum de eo quod fit vt in plurimum. Titelmannus optimè dicit debere referri illud *derelictum*, etiam ad *semen quærens panem*, vt sit sensus: Non vidi iustum derelictum, neque semen eius quærens panem, derelictum. Vel certè ibi quærere, non significat quærere quomodocunque, sed quærere cum anxietate & labore, vt illi faciunt, qui diu quærunt,

& vix inueniunt. Vnde in Hebræo est verbum in Piel וְפָדָה quod significat quærere diligenter.

Argumentum TERTIVM. Opes moderatæ necessariæ sunt, vel saltem valde vtilis ad vitã beatam & perfectam in hac vitã ducenda; nam Ecclesiast. 7. dicitur: *Melior est sapientia cum diuitijs, & vtilior videntibus solem; sicut enim protegit sapientia, sic protegit & pecunia.* Act. 20. *Beatius est dare, quam accipere.* Et Arist. lib. 1. Ethic. ca. 8. dicit opes esse necessarias ad felicitatem.

RESPONDEO, opes & egestatem habere sua commoda & incommoda, nam opes profunt, quia materiam præbent liberalitatis, & quia liberant à sollicitudine quærendi victum, tamen obsunt quatenus adferunt magnam sollicitudinem eas conseruãdi, & dispensandi: & Contra, paupertas prodest, quatenus præbet materiam patientiæ, & liberat à sollicitudine conseruãdi, & distribuendi pecunias; sed obest, quatenus adfert sollicitudinem quærendi victum. Verum omnibus consideratis, videtur esse maius bonum, quod adfert voluntaria paupertas, quàm id, quod adferunt diuitiæ; & minus malum, quod paupertatem comitatur, quàm id, quod comitatur diuitias, & præsertim ijs, qui ex officio Euangelizare, & Sacramenta ministrare debent. Et propterea Dominus Apostolis eiusmodi vitam consuluit, Matt. 10. & ipsi etiam Apostoli, Act. 6. testatur, se non parum impediri à verbo Dei, & oratione, si opes Christianorum dispensare debeant.

Ad illud autem Ecclesiastæ respondeo, non voluisse eum dicere, meliorem esse sapientiam cum diuitijs, quàm sine diuitijs, sed meliorem esse sapietiam cum diuitijs, quàm sine sapientia diuitias. Ita Titelmanus, & rectè; nam in Hebræo non habetur melior sed bona est sapientia cum diuitijs: quod non potest dici, quia sit mala sine diuitijs, sed quia sine ipsa malæ sunt diuitiæ, & hoc probat, cum ait: *Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia.* Sed in hoc differunt, quod sapietia vitam tribuit possessori suo, quasi dicat: Etsi pecunia protegit in hoc mundo à multis afflictionibus, tamen sola sapientia vitam præbet, & ideo sine sapientia parum aut nihil profunt diuitiæ.

Ad illud Act. 20. dico, cæteris paribus beatius esse dare omnia sua simul propter Christum, & accipere postea aliquid modicum, quàm parum dare, & nihil accipere; & similiter beatius esse accipere temporalia, vt possit expedire, & commodè dare spiritualia, quàm nihil accipiendo impediri à spiritualibus dandis.

Ad locum Aristotelis respondeo. PRIMVM, loqui cum de humana felicitate, quæ multis rebus indiget: nam felicitas Christiana, nec ipsa in se eget vllis terrenis opibus, cum tota in Dei visione consistat, nec ad eam adipiscendam valde necessariæ sunt opes, cum melius humilitate & patientia, quàm opibus ad regnum perueniatur æternam. Deinde addo, loqui Aristotelem de homine politico, qui in ciuitate viuere, & vxorem ac liberos habere, & Rempublicam vnã cum alijs gerere velit. Eiusmodi autem hominibus negari non potest, quin opes necessariæ sint. Si quis autem velit sibi soli viuere, & contemplationi vacare, huic certè Aristoteles opes necessarias esse minimè iudicabit, modo is habeat vnde viuat sine dispendio contemplationis.

Argumentum QVARTVM. Redigere se ad extremam inopiam est vitium: nam virtus consistit in medio. vitia in extremis, sed dare aliquid est mediũ nihil dare est extremum. Præterea confirmatur ex Paulo 2. Cor. 8. *Si voluntas prompta est, secundum id*

A *quod habet, accepta est, non secundum id, quod nõ habet. Non enim vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio. sed ex æqualitate.*

RESPONDEO, medium in virtutibus, excepta iustitia, non considerari penes ipsas res absolute, sed cum ordine ad rationem, & omnes circumstantias. Verbi gratia, non est medium in temperantia, comedere vnum panem, & extrema comedere duos, aut nullum, sed medium est tantum panis accipere, quantum ratio dicat tibi hoc tempore conuenire; vnde quod tibi est medium, alteri erit extremum. Sic ergo dare omnia, extremum est & vitiosum homini patrifamilias, qui ex officio alere debet vxorẽ, filios, seruos, &c. At ei, qui statuit mundo renunciare, & soli orationi, & prædicationi instare, planè medium est omnia dare: & extrema erunt dare aliquid solum, & nihil dare: & per hoc soluitur confirmatio: nam Paulus alloquitur homines sæculares vxoratos, &c.

Dices; dare omnia vel est medium. ei, qui vult mundo renunciare, ante votum; vel solum post votum. Si ante votum, ergo peccabit ille, si non det omnia, etiamsi nullum habeat votum paupertatis; nam medio virtutis opponuntur extrema vitiorum, si solum post votum, ergo mendicitas non potest voueri: nam nihil rectè vouetur, nisi quod ex se iam est virtutis actus.

RESPONDEO, consilia Euangelica ante votum non esse actus specialium virtutum, sed esse actus perfectos virtutum communium, vt liberalitatis, castitatis, obedientiæ. Porro actibus perfectis non opponuntur actus vitiosi, sed actus minus perfecti; & medium actus perfecti, non habet extrema vitiosa, sed extrema minus perfecta, at post votum iisdem actus iam sunt actus necessarii specialium virtutum, quibus opponuntur vera vitia specialia.

Argumentum QVINTVM. Qui se sponte redigit ad mendicitatem, exponit se periculo fame moriendi, tentatque Deum cum sibi ipsi auferat media ordinaria ad vitam conseruandam, nec potest dicere: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. nã ei responderet Dominus, *Quid à me petis panem, cum tibi dederim antea, & tu illum abieceris?*

D RESPONDEO, ille diceretur exponere se tali periculo, qui omnia sua daret, quando probabiliter sciret, nihil se postea inuenturum: at religiosi certam spem in Deo ponunt sibi nihil defuturum, quando quidem Christus, id promisit, & experientia longa idem testatur. Neque tentant Deum: nam medium ordinarium ad vitam est cibus & potus, siue sit proprius, siue donatus ab alio: ille ergo reijcit media ordinaria, qui aut non vult comedere, aut non vult panem accipere, nisi per miraculum, vt illis accidit, de quibus Cassianus collat. 2. cap. 6. Nec prohibetur dicere, panem nostrum, &c. Immo ipsi maxime hoc dicere possunt, quando quidem sibi nihil retinuerunt, vt Christum sequerentur. Si enim dicat aliquis Rex ciui opulento, *Relinque hic tuas possessiones & veni mecum ad bellum: certè ille iure poterit à Rege petere panem quotidianum.*

E Argumentum SEXTVM. Religiosi mendicantes, iniuriam faciunt veris pauperibus, nã Luc. 14. dicitur: *Cum facis prandium, voca pauperes, debiles, claudos, caecos, qui nõ habet retribuere tibi, & beatus eris. Hoc loco, inquit Armacanus, Dominus non iubet vocari pauperes quoscũque, sed pauperes debiles, claudos, vel caecos, neque etiã debiles quoscũque, sed debiles pauperes: nã pauperes, nõ debiles, possunt retribuere laborando: debiles nõ pauperes, possunt retribuere pecunias dãdo. Præterea, ordo charitatis postulat, vt semper detur elemosyna*

magis egenti, magis autem egent pauperes debiles, quam fortes, quales sunt religiosi, non igitur licet religiosi eleemosynas petere, nisi forte ægrotent.

RESPONDEO, si argumentum aliquid concluderet, non soli religiosi mendicantes, sed etiam omnes Clerici, & Monachi, qui ex possessionibus viuunt, & non sunt debiles, claudi, vel cæci peccarent: nam possessiones donatæ monasterijs, & Ecclesijs, quid sunt aliud quàm eleemosynæ: ridiculum autem est, non fraudari pauperes à Clericis & Monachis, qui accipiunt in eleemosynam redditus multorum millium aureorum, & fraudari à mendicantibus, qui accipiunt vnum panem.

Ad locum ergo Euangelij dico, Dominum velle vocari pauperes, siue sint debiles, siue non: legendum est enim cum distinctione, voca pauperes, debiles, &c. nam Apostolus Act. 24. dicit, se attulisse eleemosynam pauperibus Christianis, qui erant in Hierusalem, quos certum est non fuisse omnes cæcos, vel claudos. Et cū Dominus ait: *Voca eos qui nō habēt retribuere tibi*, non intelligit eos, qui nullo modo possunt retribuere. Tales enim nulli fere sunt: nam etiam pauperes claudi possunt retribuere aliquod obsequium; sed intelligit eos, qui non possunt reuinitare ad simile conuiuium, vel commodè aliquid donare, & proinde à quibus nihil sperari solet. Sic enim ait: *Noli, inquit, vocare amicos & vicinos di-*

uites, ne forte ipsi te reuinent, & fiat tibi retributio. Porro pauperes, omnes, etiam qui validi sunt, & suis laboribus victum quærunt, tales sunt, vt non possint retribuere: nam cum vix sufficiant sibi, quomodo poterunt conuiuio diuites excipere, aut eis munera largiri?

Ad illam rationem dico, cæteris paribus dandam esse eleemosynam semper magis indigenti, alioqui magis danda est propinquiori, & meliori, & cui debetur ex iustitia, &c. Porro, tribus de causis potest fieri, vt sit danda eleemosyna potius religio minus indigenti, quàm non religioso magis indigenti. ex Hieronymo in fine libri contra Vigilantium.

PRIMO, si is dederit verè omnia sua pauperibus, debetur enim illi victus ex bonis pauperum, non solum ex charitate, sed etiam aliquo modo ex iustitia.

SECUNDO, si laboret pro populo concionando, sacra faciendo, &c. nam & huic debetur aliquo modo ex iustitia, licet is non petat, nisi ex charitate.

TERCIO, ratione perfectionis monasticæ: nam danda est semper eleemosyna potius meliori. quia vero non possumus iudicare de internis, danda est potius profidenti maiorem sanctitatem, quàm profidenti minorem, quando non constat de mala vita religiosi. Excipitur tamen semper extrema necessitas cuiuscunque pauperis: illa enim semper præponitur minori necessitati.

LIBER TERTIVS, DE LAICIS SIVE SÆCVLARIBVS.

CAPVT PRIMVM.

Ordo totius disputationis.

DISSERVIMVS de duobus membris Ecclesiæ, id est, Clericis, & Monachis, superest vt dicamus de tertio, id est, de Laicis, siue secularibus, & simul de membris ab Ecclesia præcis, id est, de hæreticis, quæ omnia ad disputationem de Magistratu politico reuocari possunt.

Tota hæc Disputatio sex quæstionibus cõtinetur.

Primum enim, de ipsa politica potestate agendum est. Deinde, de officio eius in rebus politicis. Tertio, de officio eius in causa religionis.

De PRIMO sunt quæstiones duæ. Prima, An ista potestas sit res bona, & proinde Christianis licita. Secunda, An per peccatum amittatur.

De SECUNDO sunt duæ quæstiones. Prima de officio Magistratus in conseruanda Republica ab improbitate ciuium per leges, & iudicia, tam ciuilia, quàm criminalia, id est; An liceat Christianis leges condere, iudicia exercere, & gladio ferire noxios, qui sunt actus proprii Magistratus. Secunda, de officio Magistratus in protegenda Republica ab hostibus externis, id est, An liceat Christianis bella gerere, & huic addemus quasi corollarium propter Lutherum; An liceat bellare contra Turcas.

De TERTIO sunt aliæ duæ quæstiones. Prima; An ad Magistratum pertineat cura religionis; An verò permittere possit, vt quisque credat, vt voluerit. Secunda; An Magistratus debeat hæreticos ab Ecclesia iudicatos, & damnatos punire, tam in libris eorum, quàm in facultatibus, & in personis, etiam vsque ad mortem.

CAPVT II.

Proponitur prima quæstio, An politica potestas sit bona, & Christianis licita.

EST vna ex præcipuis hæresibus Anabaptistarû, & Trinitariorum huius temporis; Non licere Christianis gerere Magistratus, nec debere esse vlllo modo inter Christianos prætoria, tribunalia, iudicia, ius gladij, &c. Ministri, qui in Trãssyluania, Trinitatem, & Incarnationem, & paruulorum Baptismum oppugnant, ediderunt anno M. D. LXVIII. Albæ Iuliæ, Antitheses Christi veri & falsi; quarum septima est; Christum falsum habere in sua Ecclesia Reges, Principes, Magistratus, gladios; Christum verum nihil tale in sua Ecclesia pati posse.

Argumenta eorû hæc sunt, vel certe esse possunt. PRIMVM, ex Scriptura, Matt. 17. *Reges Gentium, à quibus accipiunt tributa, &c. Ergo liberi sunt filij.* Et Luc. 22. *Reges Gentiu dominantur eorû: nõ sic erit inter vos.* Rom. 13. *Nemini quisquã debeatis, nisi vt inuicem diligatis.* I. Cor. 7. *Prelio empti estis, nolite fieri serui hominum.* 2. Cor. 8. *Vnus Dominus.* Eph. 4. *Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus.*

SECVDVM, ab exemplis: nam plerique Principum abutuntur potentia, & non solum non profunt, sed etiam obstant Reipub. vt patet in ipso initio mundi de Cain, Gen. 4. de filijs Principum, Gen. 6.

qui accipientes varias vxores, corrupti sunt omni scelere, & eorum causa postea venit diluuium. Item de Nemrod, Pharaone, Nabuchodonosor, & de Saül, Roboam, & cæteris: nam post diuisionem regni, ex Regibus Israël nullus fuit bonus.

TERTIVM, à sine: nam Magistratus permissus fuit Iudeis propter imperfectionem temporis, erant enim pueri Iudæi, & ideo regi debebant ab alio, vt patet Galat. 4. at nos viri sumus perfecti, & vnctio docet nos de omnibus.

QVARTVM, ab efficiente: nam ista potestas non est à Deo introducta, sed ab hominibus tyrannicè vsurpata; quis enim fecit Nemrod Regem? quis Nabuchodonosor? quis Ninus? quis Alexandrum? quis Iuliu Cæsarem? quis alios? hinc laudatur ille pirata, qui respondit Alexandro: Ego quia cum paruo ligno discuro, pirata dicor; tu quia cum magna classe orbem terrarum spolis, Imperator diceris. Augustinus l. 4. Ciuit. c. 4. ex Marc. Tull. l. 3. de Republica.

QVINTVM, ab origine: nam Deus creauit hominem liberum, & per peccatum introducta est subiectio; ergo cû à peccato per Christum liberati simus, etiam à subiectione esse debemus. Antecedens patet: nam Gen. 1. non dicitur; Dominamini hominibus, sed: *Dominamini piscibus maris, &c.* Item mulier nûc non subijcitur viro, nisi politica subiectione, tamen hæc subiectio per peccatum introducta est, vt patet Gen. 3. *Sub viri potestate eris;* & præterea ante diluuium primus qui condidit ciuitatem, & inchoauit regnum politicum, fuit Cain, vt ex Gen. 4. deducit Augustinus lib. 15. Ciuit. Dei, cap. 1. post diluuium primus fuit Nemrod, Gen. 10.

Denique id clarè docent Patres. Augustinus li. 19. de Ciuit. Dei, c. 15. rationalem factum ad imaginem suam, noluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori; inde primi iusti, pastores magis pecorum, quàm Reges hominum constituti sunt, vt hinc etiam insinuaret Deus, quid ordo postularer creaturarû, & quid meritum exigeret peccatorum. Gregorius li. 21. moral. c. 11. Omnes homines natura æquales genuit, sed variante meritorum ordine, alios alijs dispensatio occulta postponit, ipsa autem diuersitas, quæ accessit ex vitio, rectè est diuinis iudicijs ordinata, vt quia omnis homo iter vitæ non æquè graditur, alter regatur ab altero; similia habet in Pastoral. par. 2. cap. 6.

Hanc hæresim non solum Catholici omnes execrantur, ac præcipuè B. Thomas in opusc. 20. & omnes Philosophi, sed etiam Philippus Melanchthon in locis, cap. de ciuili Magistratu, & Ioan. Caluinus lib. 4. Instit. ca. 20. acerrimè, & fusissimè oppugnant & Lutherus ipse in visit. Saxonica, et si ab ipsius verbis in Babyl. Captiuitate, c. de Baptismo, occasionem sumpserunt Anabaptistæ.

Nos eam quinque argumentis refellemus: nam tot etiam sunt aduersariorum fundamenta. Primo, ex Scripturis. Secundo, ex exemplis Sanctorum. Tertio, ex sine seu necessitate. Quarto, ex causa efficiente. Quinto, ex origine.

CAPVT III.

Ex Scripturis asseritur politicus Magistratus.

QVANTVM ad PRIMVM, Scriptura Testamenti veteris plena est testimonijs. Exod. 22. Iudices populi à Deo ipso vocantur Dij, sicut etiam Psal. 81. *Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos dyndicat:* cuius vocabuli ratione explicat Iosaphat. 2. Paralip. 19. vbi dicit iudices, non hominum, sed Dei iudicia exercere, id est, loco Dei iudicare. Et similiter Deut. 1. monet Moses iudices populi, vt iuste iudicent, quia Dei iudiciū est; & Christus Io. 10. *si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, quē Pater sanctificauit, & misit in mundū, &c.* Vbi Christus vult dicere; Si Principes Deus vocat Deos, quia ad illos mādatum diuinum factum est, vt iudicent loco suo, cur non magis, &c. non enim quadrat quod alij dicunt, vocatos Deos eos omnes, quibus Deus loquutus est; si ergo Principes vocantur Dij; quia locum Deitinent, non potest reprehendi munus Principum, nisi reprehendatur Dei ipsius munus.

Præterea Deuter. 17. describit Moses leges Regi futuro, & in libro Iudicum, cap. vlt. in vltimis verbis reddere volens Spiritus sanctus causam omnium malorum, quæ acciderunt illo tempore, dicit: *In diebus illis nō erat Rex in Israel, sed vnusquisque, quod bonū sibi videbatur, hoc faciebat.* In eodē libro Iudicum, & in libro Regum passim habemus Deum excitasse Israēli Iudices, aut Principes, per quos populum liberaret, Prouerb. 8. *Per me reges regnant.*

Respondent Anabaptistæ, Iudæis fuisse permisos Magistratus propter imperfectionem: at aliam rationem esse Testamenti noui.

At contra: nā in primis Prophete prædixerunt omnes Reges terræ seruituros Christo, & Ecclesiæ: quod nō potest fieri, nisi in Ecclesia sint Reges. Ps. 2. *Et nūc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, apprehendite disciplinam, secundum Hebræū משקורב osculamini filiū, in eodem Psalmo Scriptura vocat Messiam; itē Ps. 71. Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes seruient ei.* Isa. 60. *Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui.* Et cap. 49. *Erunt Reges nutritij tui, & Regina nutrices tue, vultu in terra demisso adorabunt te, & pulueres pedum tuorum lingent.* Quod certē impletum videmus in Constantino, Theodosio, Carolo Magno, & alijs, qui adorauerunt sepulchra Apostolorum, & Martyrum, & Ecclesias ditauerunt, & protexerunt.

Præterea: Christus, prædicans Euangelium regni, inter alia dixit: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari,* Matt. 22. & Paulus Rom. 13. iubet, vt *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non enim est potestas, nisi à Deo, &c.* Et ibidem ter repetit, Principes sæculares, quibus tributa reddunt, esse ministros Dei. Quo loco vtitur etiam Irenæus li. 4. c. 70. Item 1. Timot. 2. iubet Apostolus nominatim orari pro Regibus, quo loco vtitur Tertullianus in Apologet. c. 31. quia calumniabantur Ethnici Christianos, quod Magistratibus nollent parere: ac certē si Euangelium non ferret Magistratum, oporteret orare pro destructione Regum & Principum. Ad Titum 3. *Admone illos principibus & potestatibus subditos esse.* 1. Petr. 2. *Deum time, Regem honorificate.*

Sed respondent, ex his testimonijs probari, oportere nos parere Regi Ethnico, non autem licere Christianis regna possidere, & Magistratus gerere. Quibus nos respondemus. PRIMVM, non esse mirum in Testamento nouo non fieri mentionem magistratum: nam Christus non venit constituere regnum politicum, sed regnum spirituale, &

A coeleste: & similiter Apostoli in hoc regno spirituali commendando, & propagando occupati fuerunt; politicum reliquerunt, vt antea erat.

Addimus præterea; Licet non expresse Scriptura noui Testamenti approbet in Ecclesia magistratū politicū: tamen euidenter colligi ex adductis testimonijs: nā si Christianis licet subesse Regi Ethnico, cur nō potius Regi Christiano? & si licet Christiano subesse, cur non præesse? cum subesse videatur magis contra libertatem Euangelicam, quàm præesse.

Denique, si Christianæ libertati repugnaret subiectio, vel præfectura ciuilis, magis repugnaret Ecclesiastica; quia Christiana libertas magis pertinet ad Christianum, vt est ciuis Ecclesiæ quàm vt est ciuis mundi: At non repugnat Christianæ libertati præfectura, vel subiectio Ecclesiastica, vt patet ex illo Mat. 24. *Quis putas est fidelis seruus & prudēs, quem cōstituit Dominus super familiā suam?* Et ex illo Rom. 12. *Qui præest in sollicitudine.* Et ex illo Heb. 13. *Obedite præpositis vestris.* Neque igitur repugnat præfectura, vel subiectio politica. Atque hinc soluitur primum argumentum contra allatum.

Ad PRIMVM ergo testimoniū scripturæ superiori capite contra sententiam nostram allatum, dicendum est, Christum eo loco de seipso tantum loqui, & rectissime probare se, quia Filius Dei summi Regis esset, non fuisse obligatum soluere tributum vlli Principi, alioqui ipse idem iussit reddi censum Cæsari, Matth. 22. & Apostolus Rom. 13. *Cui tributum, inquit, tributum, &c.*

Ad SECVDVM, eo loco Christus instituit Ecclesiasticum Magistratum, & eum distinguit à politico, & à politico corrupto, cui pompæ superbia, fastus, annexa esse solent, qualem etiā politicum Magistratum, si intelligamus prohibitum esse Christianis, nihil absurdi dicemus: ibi enim non reprehenditur regnum, sed modus regnandi.

Ad TERTIVM, non vult Paulus dicere, non sinatis vos obligari vlla lege, sed soluite maturè omnia debita; præcedit enim, *Reddite omnibus debita, cui tributum, &c.* Et quia solius amoris debitum, nunquam ita reddi potest, quin semper teneamur amare, ideo ait: *Nemini quidquā debeat, nisi vt inuicem diligatis.*

D Ad QVARTVM dico, fieri seruū hominis eo loco significare seruire homini propter hominem tātum: nam alioqui ibidem Paulus hortatur seruos, vt etiam si possint fieri liberi, tamen magis eligant seruitutem. Et Galat. 5. *Seruite, inquit, inuicem.*

Ad VLTIMVM dico, ibi nomen Domini propriè accipi, quomodo non conuenit, nisi Deo, nec propterea tolluntur Reges, & Principes, qui non propriè domini sunt, sed ministri Dei, qui vnus verus est Dominus, nullus enim est titulus maior: nam verus Dominus duas habet conditiones, quæ nulli creaturæ conueniunt. Vna est, vt possit pro libito vtire, cuius est Dominus, & eam augere, minuere, mutare, annihilare, &c. Altera, vt nulli seruiat, id est, nulla re indigeat, sed seipso sufficiat ad omnia; vt rectè notat aug. l. 8. de Gen. c. 11. & deducit ex Ps. 15. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quia bonorū meorum nō eges:* nā in Hebræo est, *Dixi Domino, Dominus meus יי אלהים* & hinc est quod LXX. interpretes vbique nomen propriū Dei יהוה reddiderūt per *ueros*, & Hieron. per Dominū: hinc etiā Augustinus vt Tertull. refert in Apolog. c. 34. nūquā se Dominū appellari passus est, quod intelligeret hūc titulū soli Deo cōuenire, & è cōtrario reprehēditur à Suetonio incredibilis arrogantiæ Domitianus, quod in Amphitheatro sibi acclamari libenter audiret: *Domino, & Domine feliciter,* & quod iuberet de se scribi. *Dominus, & Deus noster, sic fieri iubet.*

CAPVT IV.

Iidem asseritur exemplis Sanctorum.

SECUNDA ratio sumitur ab exemplis: nam si res mala esset principatus, nunquam viri sancti eum gessissent: at habemus in Scriptura plurima exempla sanctorum Principum, vt Melchisedech Regis Salem, & Iosephi Patriarchæ qui toti Ægypto vtilissimè præfuit, Moysis, Iosue, omnium fere Iudicum, Dauidis, Salomonis, Ezechia, Iosaphat, Iosia, Danielis, Mardochei, Nehemia, Machabæorum, & aliorum.

In Testamento nouo videmus Ioan. 4. Regulum credidisse in Christum, nec tamen iussum renūciare principatui, & similiter Act. 16. Proconsulem cōuersum à Paulo, non propterea, deposuisse magistratū. Videmus deinde à S. Fabiano Papa, & Martyre, & à tota Ecclesia admittum fuisse Philippum Imperatorem, nec illi imperatum, vt deponeret imperium, vt ex historia Eusebij lib. 6. cap. 25. colligitur.

Quod autem non sit in Testamento nouo maior copia exemplorum, ratio est, quia Deus voluit Ecclesiam suam inchoare ab hominibus pauperibus, & vilibus, vt dicitur 1. Cor. 1. ne putaretur augmentum Ecclesiæ opus humanum, si fauore Principum creuisset. immò è contrario voluit Deus primis CCC. annis, vt Ecclesia totis viribus oppugnaretur ab Imperatoribus totius mundi, vt inde ostenderet, opus suum esse Ecclesiam, & plus posse illam patiēdo, quàm possent illi cruciādo.

Vnde Augustinus in epist. 50. dicit Deum voluisse primo tempore impleri illam partem Plal. 2. *Astiterunt Reges terra, &c.* Deinde sequenti tempore illam aliam: *Et nunc Reges intelligite.* sicut reuera impletum videmus Constantino, & successoribus eius: si quidem videmus Constantinum diuinitus edoctum, & vocatum à Deo singulari miraculo, vt Eusebius refert lib. 1. de vita Constantini. At si res mala esset principatus, quare Christus ipse Constantinum ad Ecclesiam vocasset? Vbi nota obiter dissonantiam circa hanc historiam: nam in historia Ecclesiastica Eusebij à Ruffino versa lib. 9. cap. 9. habetur Constantinum per soporem vidisse signum crucis in cælo, & deinde Angelos ei dixisse: *In hoc vince.* At lib. 1. de vita Constantini Eusebius refert, in itinere eum corporeis oculis vidisse supra solem signū crucis cū illis litteris: *In hoc vince.* Et idem signū à toto exercitu conspectum, & noctu postea ei apparuisse Christum, qui mysterium explicuerit, atque hæc omnia se ab ipso Constantino coram audiuisse. Itaque verisimile est quod in historia habetur à Ruffino additū fuisse. Alia plurima exempla addi possent Iouiniani, Gratiani, Theodosij iunioris & senioris, Caroli Magni, Ludouici Pij, Othonis I. S. Henrici Imperatoris, S. Ludouici Regis Francorum, aliorumque multorum, qui vel in Britannia, vel in Hungaria, vel in Boëmia, vel in alijs regionibus sanctissimè regnauerunt. Ad argumentum in contrarium dico PRIMO, falsum esse principes vt plurimum esse malos: hic enim non agimus de regno particulari, sed de politico principatu in genere, qualis Princeps fuit Abraham & alij: sicut ergo fuerunt mali Principes, Cain, Nemrod, Ninus, Pharaon, Saül, Hieroboam, & alij Reges Israël: ita è cōtrario fuerunt boni Principes, Adam, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Moyses, Iosue, omnes ferè Iudices, & plurimi reges Iuda.

SECUNDO dico, exempla malorum Principum non probare malum esse principatum, saepe enim mali abutuntur rebus bonis, at exempla bonorum

rectè probant, principatū esse bonū, quia homines boni non vtuntur rebus malis: præterea, etiā Principes mali plus profunt saepe, quàm obsint, vt patet de Saüle, Salomone, & alijs; deniq; vtilius est Reipub. malū Principem habere, quàm nullū, vbi enim nullus est, non potest diu cōsistere Reipub. dicente Salomone Prover. 11. *Vbi non est gubernator, corruet populus.* Et vbi est, licet malus, conseruatur vnitas populi. Vide B. Thomam in opuscul. 20. c. 6. lib. 1.

TERTIO dico, quod in Regibus Israel nullus fuerit bonus, ad insignem Dei prouidentiam pertinere: Deus enim id permittere voluit, quia rebellio illa Israëlitarum à tribu Iuda, significabat schismata Hæreticorum ab Ecclesia, vt Eucherius docet in fine lib. 3. super libros Regū. sicut enim inter Catholicos sunt boni, & mali: at inter Hæreticos nullus potest esse bonus, ita quoque inter Reges Iuda multi fuerunt boni, multi etiam mali. Ex Regibus Israël nullus omnino inuentus est bonus.

CAPVT V.

Iidem asseritur ex fine principatus.

TERTIA ratio ducitur à fine. Principatus politicus adeo naturalis, & necessarius est humano generi, vt tolli nō possit quin natura ipsa destruat: hominis enim natura est, vt sit animal sociale: nam bruta quidem sunt à natura ita instructa, vt possint singula sufficere, homo autem tam multis rebus indiget, vt solus viuere nullo modo possit: nam bruta nascuntur vestita, & armata, & æstimationem habent ita determinatam ad omnia, quæ sibi conueniunt, vt naturaliter sine vllō doctore statim nouerint nidos adificare, alimenta quærere, & medicinam etiam sibi ipsis facere: at homo nascitur sine vestibus, sine domo, sine alimentis, omnium rerum egenus, & quanquam habet manus, & rationem, quibus omnia instrumenta parare potest, tamen singula longum tempus requirunt, & adeo longum, vt sit impossibile sibi vnum hominum sufficere ad omnia, præsertim cum nascamur rudes, & artes magis doctrina, quàm experientia discantur: ergo necesse est, vt simul viuamus, & vnus alium iuuat.

Præterea, etiam si quisque sufficeret sibi ad viuendum, tamen nunquam sufficeret ad protegendum se ab impetu ferarum, & latronum, sed ad hoc necesse est conuenire, & collatis viribus resistere, & licet sufficeret sibi etiam contra hostes, tamen semper maneret rudis, & expers sapientiæ, & iustitiæ, multarumque aliarum virtutum, cum tamen ad hoc nati simus, vt mentem & voluntatem præcipuè exerceamus: nam scientiæ, & artes longo tempore, & à multis inuentæ sunt, & sine doctore percipi non possunt: iustitia autem non nisi in societate exerceri potest, cum sit virtus constituens æquitatem inter plures.

Denique, donum loquendi, & audiendi, id est, percipiendi distinctè verba, quorsum homini collatum est si debeat solitarius viuere? Itaque rectè Aristoteles lib. 1. politicorum, cap. 2. dicit, hominem naturam ciuilem esse animal, magis quàm sint apes, & grues, & quæcunque animalia, & si quis solitarius viuat aut esse bestiam, aut Deum, id est, aut minus, aut maius hominem, neque id est contra Eremitas nostros. Nam qui penitus solitarij vixerunt, vt Paulus primus Eremita, Maria Magdalena, Maria Ægyptiaca, & si qui sunt alij, dici possunt aliquid amplius hominem habuisse, non natura, sed gratia: nam non

sine miraculo alebantur à Deo, vt notum est; ceteri autem etsi in solitudine degerent, tamen frequentes simul cōueniebant, & Abbatibus suis subiecti erant, vt in disputatione de Monachis demonstrauius.

Iam verò, si natura humana socialem vitam requirit, certe requirit etiam regimen, & rectorem: nam impossibile est multitudinem diu consistere, nisi sit qui eam contineat, & cui sit cura bonum commune sicut in vnoquoque nostrū, nisi esset anima quæ contereret & coniungeret partes, & potētias, & elementa contraria, ex quibus constamus, statim omnia soluerentur. Vnde Prouer. 11. *Ubi non est gubernator, populus corrumpet.* Deinde societas est multitudo ordinata: non enim dicitur societas multitudo confusa & dispersa; ordo autem quid aliud est, quàm series quædam inferiorum & superiorum? Necessario igitur rectores habendi sunt, si societas futura est.

Ex hac ratione soluitur TERTIVM argumentum Anabaptistarum, falsum enim assumunt, cum dicūt, regimen politicum permixtum Iudæis ob imperfectionem eorum, nobis autem non conuenire, quia vnctio doceat nos de omnibus: nam vnctio hoc in primis docet esse necessarium, habere rectorem: nec sufficit scire omnia, sed oportet etiam multa facere, & parare, quæ non possumus sine aliorum auxilio.

Et præterea hinc deducitur falsū esse, quod M. T. dicit in primo de Inuentione, fuisse olim tēpus, quo homines vagarentur more bestiarum, deinde à sapiente quodam, & eloquente homine vi eloquentiæ persuasos conuenire, & simul viuere, quod idem etiam hoc tempore dicere solent quicumque eloquentiam laudandā suscipiunt. At reuera nunquam fuit, nec esse potuit tale tempus. Nam Adam sapientissimus fuit & sine dubio non permisit homines vagari more bestiarum, & Cain filius eius ædificauit etiam ciuitatē materiale: ante Cain, & Adam nulli fuerunt. Sed non mirum Ciceronem & alios Ethnicos talia dicere: nam Ethnici quia putabāt mundum fuisse ab æterno, & tamen videbant omnes artes esse nouas, & non exstare memoriam nisi paucorum annorum, inde suspicati sunt, longissimo tempore homines vixisse more ferarum, & solum exstare memoriam rerum gestarum ab eo tempore, quo cœperunt homines simul degere: sed Christiani, qui ex testimonio Dei didicerunt, mundum creatum fuisse ante annos nondum sexies millenos, & primos homines vrbes continuo habere cœpisse, mirum profecto est, cur dicere audeant longissimo tempore homines sine rectore, & sine ciuitatibus more ferarum vixisse.

CAPVT VI.

Idem asseritur ratione ducta ab efficiente.

QUARTA ratio ab efficiente sumitur; Nam certum est politicam potestatem à Deo esse, à quo non nisi res bonæ, & licitæ procedunt, id quod probat August. in toto fere 4. & 5. lib. de Ciuit. Dei. Nā sapientia Dei clamat Prouer. 8. *Per me reges regnant.* Et infra: *Per me Principes imperant.* Et Dan. 2. *Deus cæli regnum & imperium dedit tibi, &c.* Et Dan. 4. *Cum bestis, feris que erit habitatio tua, fenuū, vt bos, comedes, & rore cali infunderis, septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur excelsus super regnum hominum, & cuiusque voluerit det illud.*

Sed hic obseruanda sunt aliqua, PRIMO, politicam potestatem in vniuersum consideratam, non descendendo in particulari ad Monarchiam, Aristocratiam, vel Democratiam, immediatè esse à solo

A Deo; nam consequitur necessario naturam hominis proinde esse ab illo, qui fecit naturā hominis; præterea hæc potestas est de iure naturæ, non enim pendet ex consensu hominum: nam velint, nolint, debent regi ab aliquo, nisi velint perire humanum genus, quod est contra naturæ inclinationem. At ius naturæ est ius diuinum, iure igitur diuino introducta est gubernatio, & hoc videtur propriè velle Apostolus, cum dicit Rom. 13. *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.*

B SECUNDO nota, hanc potestatem immediatè esse tanquam in subiecto, in tota multitudine, nam hæc potestas est de iure diuino. At ius diuinum nulli homini particulari dedit hæc potestatem, ergo dedit multitudini; præterea sublato iure positiuo, non est maior ratio cur ex multis æqualibus vnus potius, quàm alius dominetur, igitur potestas totius est multitudinis, denique humana societas debet esse perfecta Respub. ergo debet habere potestatem seipsā conferuandam, & proinde puniendi perturbatores pacis, &c.

C TERTIO nota, hanc potestatem trāsferri à multitudine in vnum vel plures eodem iure naturæ: nam Respub. non potest per seipsam exercere hanc potestatem, ergo tenetur eam transferre in aliquē vnum vel aliquos paucos, & hoc modo potestas principū in genere considerata, est etiam de iure naturæ, & diuino, nec posset genus humanum, etiam si totum simul conueniret, contrarium statuere, nimirum, vt nulli essent principes vel rectores.

D QUARTO nota, in particulari singulas species regiminis esse de iure gentium, non de iure naturæ. nam pendet à consensu multitudinis, constituere super se regem vel consules, vel alios magistratus, vt patet: & si causa legitima adsit, potest multitudo mutare regnum in Aristocratiam, aut Democratiam, & è contrario, vt Romæ factum legimus.

E QUINTO nota, ex dictis sequi, hanc potestatem in particulari esse quidem à Deo, sed mediante cōsilio, & electione humana, vt alia omnia, quæ ad ius Gentium pertinent. ius enim gētium est quasi conclusio deducta ex iure naturæ per humanum discursum. Ex quo colliguntur duæ differentiæ inter potestatem politicam, & Ecclesiasticā: vna ex parte subiecti, nam politica est in multitudine, Ecclesiastica in vno homine tanquam in subiecto immediatè: altera ex parte efficientis, quod politica vniuersè considerata est de iure diuino, in particulari considerata est de iure gentium; Ecclesiastica omnibus modis est de iure diuino, & immediatè à Deo.

Ex his ad argumentum QUARTVM Anabaptistarum respondeo. PRIMO, argumentum solum probare de regno in particulari, non de ipso principatu in vniuersum, nos autem hoc loco principatum in vniuersum, non certam aliquam eius formam constituere volumus. Adde SECUNDO, sæpissimè regna esse iusta & iniusta; à Deo, & non à Deo, nam ex parte ipsorum occupantium & inuadentium, regna sunt latrocinia, & iniusta; & proinde non à Deo: tamen ex parte diuinæ prouidentiae quæ vtitur mala intentione hominum, & illam ordinat vel ad peccata puniendā, vel remunerandā bona opera, vel ad alios bonos fines, regna illa sunt iusta, & legitima. Deus enim interdum admirabili ratione prouidentiae suæ, ita quibusdam regna adimit, quibusdam largitur, vt & qui regno cadit, iustissimè cadat, nec tamen iuste possideat, qui regnum inuadit; daturus etiam ipse suo tempore illius inuasionis iustissimas penas. Ac longè alia ratione Deus filijs Israel Palæstinam tradidit possidendam, quàm illam eandem vel Salmanasar, vel Nabuchodonosor

postea tradiderit. Siquidem filij Israël, duce Iosue, laudabili obedientia cum Palæstinis pugnabant, illisque ad internecionem deletis, terras eorum sibi vendicabāt. Salmanasar verò, & Nabuchodonosor, detestabili sacrilegio, Dei populum captiuum ducebant, neq; enim imperio Dei, sed prauæ suæ cupiditati obsequi volebāt, tamen si Deus ipsis etiam ignorātibus vtebatur ad id quod iustissimè fieri volebat.

Explicat hanc rē accuratè S. August. lib. de gratia, & libero arbitrio, c. 20. & 21. & Hugo Victorinus li. 1. de Sacramentis par. 1. c. 29. nec desunt scripturarū testimonia. Nā Isa. 10. sic legimus: *Assur virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu eorū indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædā, & ponam illum in conculcationem, quasi lutum plætearum; ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius nō ita existimabit, & c.* Vbi loquitur de Salmanasar, & Sennacherib, qui animo iniquo occupauerunt regiones Israël; tamen Deus illis nescientibus vsus est eorum opera ad puniendum Israelitas.

Sic Isa. 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexterā, vt subyciam ante faciem eius gētes, & dorsa Regū vertam. Ego ante te ibo, & gloriosos terra humiliabo, & c.* propter seruū meū Iacob, & Israël electū meum; & vocauit te nomine tuo, assimilauit e, & non cognouisti Me. Ex quo loco apparet Cyprium acquisuisse sibi Monarchiam ex cupiditate dominandi, & non propter Dei obsequium: & tamē Deum illi affuisse, & Monarchiam, quam quærebat, illi dedisse, vt ipse liberaret populum Israël de Babylonica captiuitate.

Hier. 27. *Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babyloniæ serui mei: Insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi, & seruiet ei omnes gentes, & filio eius & filio filij eius, donec veniat tēpus terra eius, & ipse, & seruiet ei gentes multæ, & reges magni: gēs autem, & regnum, quod nō seruiet Nabuchodonosor regi Babyloniæ, & quicumque non curauerit collum suum sub iugo regis Babyloniæ, in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus omnipotens.* Et tamen quis dubitat, quin Nabuchodonosor mala intentione subiecērit sibi tot regna?

Ezech. quoq; ait, c. 29. *Nabuchodonosor Rex Babyloniæ seruire fecit exercitiū suū seruitutem magna aduersus Tyruū & merces nō est reddita ei de Tyro pro seruitute, quæ seruiuit mihi aduersus eā.* Et infra: *Dedi ei terrā Agypti pro eo quod laborauerunt mihi, ait Dominus Deus.*

Sic Romani non propter Deum sed cupiditate gloria quærebāt Monarchiam, vt B. August. ostendit prolixè lib. 5. ciuit. Dei, c. 12. & tamen Deus Monarchiam eis donauit, vt tum mercedem redderet bonis eorum operibus moralibus vt idem August. docet lib. 5. c. 15. ciuit. Dei, tum etiam, vt per vnionem omnium Gentium sub vno principatu pareretur via Euangelicæ prædicationi, vt B. Leo dicit ser. 1. de SS. Petro & Paulo.

Adde tamen, quod etiam si initio, qui regna constituerunt, fuerint inuafores, vt plurimum: tamen successū tēporis fiunt vel ipsi, vel successores eorum legitimi Principes, quia populi paulatim consentiunt. hoc modo regnum Francorum nunc omnium consensu legitimum est, licet initio Franci iniuste Gallias occupauerint. Atque idem dici potest de regno Hispanico, quod ab iniusta occupatione Gothorum cepit, & de regno Anglorum, quod cepit ab iniusta occupatione Anglofaxonum; & de ipso Imperio Romano, quod à Iulio Cæsare patriæ oppressore constitutum est: quod tamen postea adeo legitimum esse cepit, vt Dominus dixerit Matt. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & c.*

CAPVT VII.

Idem asseritur ex antiquitate.

QVINTA ratio sumitur ab origine; Nam etsi subiectio seruilis cepit post peccatum Adæ, tamen politicus principatus fuisse etiam in statu innocentie: & probatur PRIMO, quia etiam tunc homo fuisse naturaliter animal ciuile, & sociale, ac proinde rectore opus habuisset.

SECUNDO ex ipsa creatione, nam ideo Deus fecit mulierem ex viro, & non creauit simul multos viros, sed vnum tantum, ex quo omnes alij nascerentur: vt indicaret ordinem & præfecturam, quam inter homines esse volebat, vt Chrylōst. obseruat homil. 34. in 1. ad Corinth.

TERCIO, quia in illo statu fuisse disparitas sexuum, statuum, ingeniorum, sapiētiae & probitatis; ergo & præfectura ac subiectio: nam in humana societate debuit esse ordo. Rectus autem ordo postulat, vt inferior à superiore regatur, scēmina à viro, iunior à seniore, minus sapiens à sapientiore, & minus bonus à meliore: quod autem hæ diuersitates tunc etiam locum habuissent, sic ostendi potest.

In illo statu fuisse generatio, vt patet Gen. 1. *Crescite, & multiplicamini*, ergo & sexus disparitas, quæ necessariò præcedit generationem, & disparitas ætatum, quæ necessariò sequitur generationem, & disparitas sapiētiae & probitatis, quæ sequitur ætatū disparitatem; non enim fuissent nati homines perfecti in illo statu, sed debuissent paulatim discere, & proficere. Fuissent quidem omnes nati in gratia Dei & cum maiori cognitione, quàm nunc, vt August. docet lib. 1. de Baptismo paruulorum, cap. 28. at sine dubio non fuissent tam perfecti, quàm adulti, & inter ipsos adultos poterat per liberum arbitrium alij magis, alij minus applicari ad discendum.

Denique ingeniorum varietas oritur ex varietate corporum; fuissent autem tunc corpora varia magnitudine, forma, robore, & similibus, vt patet, quia illa corpora non erant exempta à legibus naturæ, & egebant cibo, aëris inspiratione, cælorum influxibus, fuisset igitur etiam tunc ingeniorum diuersitas. Vide B. Thom. 1. par. q. 96. & 105.

QUARTO, inter Angelos est præfectura, & subiectio, cur ergo inter homines non fuisset in statu innocentie? certè Beelzebub dicitur princeps Dæmoniorum, Matth. 12. qui sanè principatum non acquisiuit peccando, sed retinuit quem ante habebat in eos Angelos, qui eum sequuti sunt. & Apocal. c. 12. dicitur: *Michael & Angeli eius.* denique Dionysius, c. 9. cælestis Hierarchiæ, dicit primam Hierarchiam Angelorum præesse, & imperare secundæ, & secundam tertiæ. & B. Greg. hom. 34. in Euang. dicit nomina Principatum, & Dominationum in Angelis, apertè significare, quod alij alijs præfint.

Ex his ad argumentum QVINTVM respondetur, non pugnare libertatem, in qua creati sumus, cum politica subiectione, sed solum cum despotica id est, cum vera, & propria seruitute; differt autem politica subiectio à seruilis, quod subiectus seruiliter, est, & operatur propter alium; subiectus politice, est, & operatur propter se; seruus regitur non in sui, sed in domini sui commodum, cuius regitur in commodum suum, non in commodum magistratus; sicut è contrariò Princeps politicus, cum regit populum, non suam, sed populi vtilitatem quærit, Tyrannus autem & dominus, non populi sed suā quærit, vt Aristot. docet, lib. 8. de moribus c. 10. Itaque

reuera si vlla est seruit^o in politico principatu, magis propriè seruus dici debet qui præest, quàm qui subiectus est, vt docet Aug. lib. de ciuit. Dei, c. 14. & hoc ad litteram significat illud Domini Matt. 20. *Qui uoluerit inter uos primus fieri, erit omnium seruus*: quomodo Episcopi seruos se plebium suarum, & summus Pontifex seruum seruorum Dei se nominat.

Ad PRIMVM locum ex c. 1. Gen. dico, ibi agi de principatu despotico; sic enim dominari debuit homo piscibus maris, & volatilibus cæli, aliisque animalibus.

Ad SECUNDVM dico mulierem tam ante peccatum, quàm post, sociam & subiectam esse viro, sociam in generatione, subiectam in gubernatione. Illud autem: *Sub viri potestate eris*, non significat quacunque subiectionem, sed inuoluntariam, & cum tristitia ac timore, qualem vt plurimum experiuntur mulieres coniugata: ita docet B. Augustinus li. 11. Gen. c. 37. *Neque enim, inquit, & ante peccatum aliter factam fuisse, decet credere, mulierem, nisi vt vir ei dominaretur, & ad eum ipsa seruiendo conuerteretur, sed rectè accipi potest hanc seruitutem significatam, qua cuiusdam conditionis est potius, quàm electionis.*

Ad TERTIVM fateor, Cain primum ædificasse materialem ciuitatem, sed non propterea sequitur ibi cæpisse politicum regimen; nam etiam sine ciuitate materiali potest esse Respub. & Principatus: neque negari potest quin Adamo subiecti fuerint filij & nepotes eius.

Ad QVARTVM dico, Augustinū loqui de seruitute propriè dicta, vt ex toto illo capite patet: vbi inter alia sic ait: *Conditio seruitutis iure intelligitur imposita peccatori, &c.* Neque obstat quod August. ibidē dicit, inde primi iusti, pastores, magis pecorū, quàm Reges hominū cōstituti sunt vt hinc etiam insinua- ret Deus, quid postulare ordo creaturarum, & quid exigat meritum peccatorum: nam hoc loco respicit ad abusum nominis regij, quod interdum accipitur pro despotico principatu: nam vt idem Augustinus ait lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 12. Rex dicitur à regendo, & consulendo, non à regnando atque dominando, & hoc modo Abraham, Isaac, & Iacob Reges dici potuissent: tamen quia factus humanus Regem dici putat à regnando & dominando, vnde est illud Domini Lucæ 12. *Reges gentium dominantur eorum*; ideo primi iusti, pastores pecorum potius, quàm Reges hominum dicti sunt.

Ad QVINTVM dico, Gregorium non loqui de principatu politico simpliciter, sed adiuncto metu, & tristitia, & timore, &c. quæ per peccatum inuecta sunt, & cum ait, omnes homines natura esse æquales & per peccatum fieri inæquales, & ideo vnum ab altero regi debere, non intelligit homines natura esse æquales sapientia vel gratia, sed æquales in essentia, & specie humana: ex qua æqualitate rectè colligitur non debere vnum alteri dominari, quomodo homo dominatur bestijs, sed solum debere vnum ab altero regi politicè. Vnde ibidē subdit. *Nā contra naturam superbire, est ab aequalibus velle timeri*; quia verò peccatores per peccatum similes fiunt bestijs, & degenerant ab ea naturæ integritate, in qua creati fuerant; ideo ibidem Gregorius dicit rectè post peccatum vnum alteri dominari cæpisse; cum terrore minādo & puniendo, quod in statu innocentia non fuisset.

CAPVT VIII.

Principatum sine dominium in impijs esse posse.

QVOD SECUNDO loco proposuimus, videlicet principatum in impijs esse posse, facilè pro-

bare poterimus. Ac primum occurrit error Armani, qui lib. 10. quæstionum Armenicarum, cap. 4. docet, titulum præcipuum dominiorum esse gratiam Dei, siue iustitiam & charitatem: alios autem titulos omnes in hoc fundari, & qui iustitia & gratia Dei carent, nullum habere verum dominium. Eundem errorem eodem tempore docuit Ioannes Vvicles, quem refellit optimè Thomas Vvalden- sis, lib. 2. doctrinalis fidei, c. 81. & seq. vsque in finem libri, & postmodum errorem eundem asseruit Ioannes Hus, vt patet ex Conc. Constantiensi, sess. 15.

Argumenta eorum erant tria. PRIMVM ex Scriptura Osee 8. *Ipsi regnauerunt, & non ex me, Principes exstiterunt, & non cognoui, argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent.* Vbi Dominus improbat dominia improborum Regum, & dicit, se non dedisse ea illis, & causam reddit, quia idola sibi fecerunt. SECUNDVM argumentum ex illo Eccles. 10. *Regnum à Gente in Gentem transfertur propter iniustitias.* Argumentum TERTIVM, ex ratione, quia non est dominium, nisi à Deo, Deus autem nullo modo conferret dominia improbis, tum quia hostes eius sunt; tum etiam, quia videretur approbare abusum; abutuntur enim omnes impij sua potestate.

Hic error facilè refellitur. PRIMO, Scripturis, Sap. 6. *A Domino data est potestas vobis, & cum essetis ministri regni illius, non rectè iudicatis, &c.* Isaia 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, &c.* Hier. 27. *Ego dedi, inquit Dominus, omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, &c.* Et Dan. 2. *Tu es Rex Regum, & Deus cæli dedit regnum tibi, &c.* Et Rom. 13. & 1. Pet. 2. Apostoli Petrus & Paulus docent, Regum potestatem esse à Deo, & illis obediendum, cum tamen nulli tunc essent Reges, nisi infideles.

SECUNDO, ex Concilio Constantiensi, sess. 8. & 15. vbi hunc errorem Ecclesia damnauit.

TERTIO, ex Augustino, qui li. 5. de ciuit. Dei, c. 21. *Quæ cum ita sint, inquit, non tribuamus dandi regni atque imperij potestatem, nisi Deo vero, qui dat felicitatem in regno cælorum solis pijs, regnum verò terrenum & pijs & impijs, sicut ei placet, cui nihil iniuste placet.* Et infra: *Qui dedit, inquit, Mario, ipse & Cesari, qui Augusto, ipse & Neroni, qui Vespasiano vel patri vel filio suauissimis Imperatoribus, & ipse Domitiano crudelissimo, & ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino, ipse Apostata Iuliano.*

QVARTO, ratione: nam dominij fundamentum non est gratia, sed natura; homo enim quia factus est ad imaginem Dei, proinde mente ac ratione præditus est ideo dominatur rebus inferioribus, vt ex 1. c. Gen. deduci potest: at natura in infidelibus manet, licet gratia careant; igitur & dominia vera habere possunt. Ad hæc cū gratia & iustitia sit occultissima, & nemo sciat de se, vel de alio, an sit verè iustus, si gratia esset titulus dominiorum, sequeretur, nullum dominium esse certum. Ex quo nasceretur incredibilis confusio & perturbatio inter homines. Neque argumenta eorum aliquid concludunt.

Ad PRIMVM dico, illis verbis non improbari à Deo Reges malos, sed improbari, quod Iudæi vulerint habere Regem, cum Deus esset Rex eorum: nam, vt exponit B. Hieronymus in hoc cap. 8. explicat Osee causas, propter quas populus Israël tradendus erat in captiuitatem, & vnam dicit esse, quia vulerunt habere Regem, alteram, quod fecerunt sibi idola. Quod autem valde peccauerint, volentes Regem habere, perspicuū est ex lib. 1. Reg. cap. 12. vbi post electum Saulem in Regem, Samuel sic ait ad populū; *State, & videte rem istam grandem,*

quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Nunquid non messis tritici est hodie? Inuocabo Dominum, & dabit voces & pluuias, & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem.

Ad SECVNDVM dico, transferri regna de Gente in Gentem propter iniustitiam, quia Deus propter peccata Regum saepe donat victoriam hostibus eorum, sed non propterea eo ipso, quod peccant, ius regni amiserunt.

Ad TERTIVM dico, Dei benignitatem decere, ut etiam hostibus suis beneficiat, ut legimus in Euangelio Matt. 5. solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. neque propterea approbat abusum. Non enim donat regna impijs, ut eis abutantur, sed velut beneficentia sua inuitati cōuertantur à peccatis suis, ut B. Hieronymus exposuit in illud Isa. 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro: Ego ante te ibo, & gloriosos terra humiliabo, portas areas cetera & veltes ferreos confringam, & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum, ut scias, quia ego Dominus, & c. vel ut remuneret quedam benefacta eorum, ut B. Augustinus docet lib. 5. de ciuit. Dei, c. 15. vel denique, quia interdum hoc meretur peccata populorum, ut idem August. docet li. 5. de ciuit. Dei, c. 19. ex illo Iob 34. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Idem tamen August. lib. 19. de ciuit. Dei, c. 21. dicit, apud infideles non posse esse iustitiam, nec iura, nec verum populum, aut Remp. &c. sed vocat veram iustitiam, & vera iura, quæ ducunt ad vitam æternam. vide lib. 5. in Iul. c. 3.*

CAPVT IX.

Propouitur questio de potestate magistratus.

SEQUITUR TERTIA quæstio; Licetne Christiano magistratus leges condere, iudicia exercere, & punire improbos: Sunt autem duo errores refellendi. PRIMVS est Valdensium & Anabaptistarum, qui hæc omnia negant. Argumeta verò eorum sunt, quod legum obligatio tollat Christianam libertatem, iudicia autem prohibeantur, Matth. 5. *Si quis voluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, da ei & pallium.* Et 1. Cor. 6. *Delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. cur non magis fraudem patimini? quare non magis iniuriam accipitis? Denique punire gladio interdicitur videtur Christianis, Matt. 5. *Dicitum est antiquis, oculus pro oculo, dentem pro dente, ego autem dico vobis non resistere malo;* constat autem in lege veteri non fuisse permissum, nisi magistratus, pœnã talionis inferre, ergo hoc ipsum Christus prohibet, qui etiam Matt. 26. ait: *Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt.**

SECVNDVS error Caluini est, qui et si lib. 4. Instit. c. 20. probat cōtra Anabaptistas, in Ecclesia debere esse leges ciuiles, iudicia & gladium, tamen li. 4. Instit. c. 10. §. 5. asserit leges ciuiles non obligare in conscientia: quod ante illum docuerat Ioannes Gerson de vita spirituali, lect. 4. & Almain de potestate Ecclesiastica, q. 1. c. 10. Rationes hæc sunt.

PRIMA, quia potestas politica est temporalis, ergo nihil ei cū conscientia. SECVNDA, quia finis legum ciuiliū est pax æterna. TERTIA, quia Princeps non iudicat de internis. QUARTA, quia Princeps non potest inferre pœnam spiritualem, ergo nec ad illam obligare. QUINTA, quia Princeps non potest absolueri, ergo negligere. SEXTA, quia bis puniretur idem peccatum, semel hic, semel in alio sæculo. SEPTIMA, quia Princeps ut plurimum non intendit obligare ad culpã. OCTAUA, quia potius debemus præuaricari grauissimã legem ciuilem, quàm leuissimã diuinam,

ut illam de non mentiēdo officiosè; at ista non obligat, nisi ad venialem culpam, ergo illa ad nihil obligat: nam si obligaret ad peccatum, præcipuè mortale, oporteret potius cauere mortale, quàm veniale.

CAPVT X.

Prima Propositio.

LICET Christiano Principi leges condere. Probatur: nam in primis proprium est Principis leges condere, iuxta illud Prouer. 8. *Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Et Isa. 33. *Dominus Rex noster, Dominus Legifer noster.* nam Regis est iubere, & iubendo dirigere. Porro lex est ipsa iussio & regula; ergo si Christiani esse possunt Principes, certè etiã possunt leges condere; & confirmatur ex Augustino lib. 19. de ciuit. Dei, c. 17. *Ciuitas, inquit, celestis dum apud terrenam ciuitatem, velut captiuam vitam suam peregrinationis agit iam promissione redemptionis, & dono spirituali, tanquam pignore accepto, legibus terrena ciuitatis, quibus hæc administrantur, quæ sustentanda mortali vitæ accommodata sunt, obtemperare non dubitat.* Et infra: *Hæc ergo celestis ciuitas dum peregrinatur in terra, ex omnibus gētibus ciues euocat, atque in omnibus linguis peregrinam colligit societatem, non curans quidquid in moribus, legibus instituiti que diuersum est, quibus pax terrena vel conqueritur, vel tenetur, nihil eorum resciendens, vel destruens, immo etiam seruans, ac sequens.*

SECVNDO probatur ex necessitate legum ciuiliū; Christiani ex eo quod Christiani sunt, non desunt esse homines, & ciues, & proinde membra Reipub. temporalis, ergo debent habere regulam aliquam actionū suarum humanarum, quæ dirigantur in commercijs, & consuetudine cum alijs hominibus. non sufficit autem lex naturalis, quia solum principia generalia ostendit, neque ad particularia descendit; non sufficit etiam lex Euangelica, quia illa tractat solum de rebus diuinis & cælestibus ut notum est: lex autem diuina politica Testamenti veteris iam cessauit, solum enim conueniebat vni illi populo Iudæorum, & in illo statu: ergo necessaria est alia aliqua regula humana, nimirum arbitrium Principis, aut lex ciuiliū auctoritate Principis constituta. Et quanquam arbitrium Principis aliquo modo sufficere possit, quando Princeps est sapiens, & populus exiguus: tamen absolutè necesse est, populum regi legibus non solo arbitrio Principis, si rectè regi debeat. Quod interdum sufficiat arbitrium Principis; patet, quia antiquiora sunt regna, quàm leges. Iustinus lib. 1. histor. dicit, olim populos sine vllis legibus solo Principum arbitrio, gubernari solitos; & ex Liuiο lib. 3. constat, Rom. Rempub. ad annos CCC. sine legibus gubernatam. Denique antiquissimus legislator vel est Moses; ut Iosephus contendit in 2. lib. contra Appionem, vel certè Phoroneus qui CCC. annis Mole fuit antiquior, ut Eusebius in Chron. & August. li. 18. ciuit. Dei c. 3. docent. Atqui ante Phoroneum constituta sunt regna Assyriorum, Argiuorum, Ægyptiorum, & aliorum.

Quod autem melius sit regi populum legibus quàm solo Principis arbitrio, immò quod sit hoc aliquo modo necessarium, affirmat Aristot. libr. 3. polit. c. 11. Et probatur PRIMO, quia facilius est inuenire vnum vel duos bonos & sapientes, quàm plurimos. Si Resp. debeat regi arbitrio boni Principis, indigebit infinitis bonis Principibus, quorum vnus alteri succedat; at si gubernetur legibus, sufficit semel fuisse aliquos, vel vnum sapientem, qui legem fecerit.

S E C V N D O, qui leges condunt multi sunt; & diligenter eas examinant: at Princeps est vnus, & sæpe repente iudicare debet.

T E R T I O, qui leges fecerunt, sine amore & odio iudicarunt, nam de rebus absentibus iudicarunt, Princeps de presentibus iudicat, vbi locum habent amici, propinqui, munera, terrores, &c. vnde iudicium legum est iudicium solius rationis, iudicium hominis est iudicium rationis & libidinis, id est, hominis & bestia.

Q V A R T O, iudicium Principis etiam si rectissimum sit, vix vnquam caret suspicione, inuidia, querelis, maledictis: at iudicium legis his omnibus caret, quippe quod scitur non posse corrumpi muneribus.

Q V I N T O, gubernatio per leges potest longissimo tempore eadem perseverare: at iudicia hominum sæpe mutantur.

S E X T O, gubernatio per leges potest reduci ad artem, & facilius effici, non autem gubernatio ad arbitrium hominis.

S E P T I M O, melior est gubernatio Principis per se quam per vicarios: at gubernatio sine legibus necessario requirit multos vicarios, qui omnes ad arbitrium suum iudicent: quando autem per leges gubernatur ipse Princeps, omnia per se iudicare censetur, cum eius legibus iudicetur.

T E R T I O probatur: nam si non liceret Principi Christiano legibus obligare populum, id esset propter libertatem Christianam, sed hoc dici non potest: nam tantum abest, vt lex opponatur libertati Christiana, vt potius opponatur seruituti contrariae eidem libertati, id quod ostendo ex ipsa natura libertatis Christiana: nam libertas Christiana opponitur seruituti peccati, Ioan. 8. *Amen, amen dico vobis, qui facit peccatum, seruus est peccati, seruus autem non manet in domo in aeternum, filius manet in aeternum: si ergo vos Filius liberauerit, verè liberi eritis.* Et Rom. 6. *Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ.* Vocatur autem hæc iustificatio à peccato libertas quædam, quia qui in peccato est, donec non liberatur per gratiam, non potest velle bonum ordinatum ad vitam æternam: habet quidem liberum arbitrium, quia potest ex pluribus malis eligere vnum, & etiam eligere bonum morale: at eligere bonum diuinum non potest, nisi saltem liberari incipiat per Dei gratiam præuenientem, quia captiuus tenetur à Diabolo ad ipsius voluntatem, vt dicitur 2. Timot. 2. at liberum arbitrium liberatum per gratiam potest bonum diuinum velle & facere. Sed maior adhuc libertas erat in statu innocentia, quia tunc homo poterat nullum vnquam velle malum, quod nunc etiam iusti non possunt: maxima autem erit in cælo, vbi non poterimus velle vllum malum.

Itaque triplex est gradus libertatis, sicut etiam triplex gradus vitæ corporalis. **P R I M V S** est beatorum, qui sic poterunt viuere, vt non possint mori, & sic poterunt bene agere, vt non possint peccare.

S E C V N D V S fuit Adami & Eua in statu innocentia, qui sic poterant viuere, vt possent etiam nunquam mori, & sic poterant bene agere, vt possent etiam nunquam peccare.

T E R T I V S noster, qui sic possumus viuere, vt non possumus aliquando non mori; & sic possumus bene agere, vt non possumus non peccare saltè venialiter: infra hos tres gradus non est quartus, nisi non viuere, & non bene agere, quæ gradus ad damnatos pertinet. vide August. lib. de corrept. & grat. c. 11. Cum ergo libertas consistat in eo, vt possumus eligere bonum & reijcere malum, manifestum est, legem non pugnare cum libertate; non enim impedit, quo minus possi-

mus eligere bonum & reijcere malum, sed cõtra potius iuuat: nam præbet materiam exercendæ libertatis. At seruituti rectè opponi dici potest lex, quia non potest impleri à seruo peccati. vnde Paulus Rom. 3. *Quid ergo, inquit, legem destruiumus per fidem? absit, sed legem statuiumus.* vide August. de spiritu & littera, c. 30.

Probat **S E C V N D O** hoc idem, Lex diuina non pugnat cum libertate, ergo nec lex humana. Antecedens patet, nam Adam liber creatus est, & tamen lex ei imposita fuit, vt non vinceretur ligno scientia boni & mali, Genes. 2. Probatur consequentia; nam lex diuina & humana quoad obligationem sunt omnino æquales, vt patebit in sequenti capite.

C A P V T XI.

Secunda Propositio.

L E X ciuilis non minus obligat in cõscientia, quam lex diuina, etsi minus firma & stabilis sit hæc, quam illa. Explico, lex diuina & humana differunt quo ad firmitatè, quia diuina non potest abrogari ab homine, humana potest; at quoad obligationem non differunt, vtraque enim obligat in conscientia, nunc ad mortale, nunc ad veniale peccatum pro rerum ipsarum grauitate, ita vt nulla sit melior regula ad discernendum, vtrum lex humana obliget ad mortale, an ad veniale, quam cogitare legem illam esse diuinam, & videre, si diuina esset, quomodo obligaret.

Probant **P R I M O**, vis obligatiua est de essentia legis, vt dictum est li. 4. de Pontifice, c. 16. & obligare est effectus necessari⁹ legis, ergo omnis lex & à quocunque feratur, siue à Deo, siue ab Angelo, siue ab homine, & homine siue Episcopo, siue rege, siue patre eodem modo obligat. Probatur consequentia à simili, nam quia hominis essentia est, rationale esse, & propria passio esse risibilem, omnis homo est rationalis & risibilis, siue sit creatus à solo Deo, vt Adam; siue à Deo ex alio homine, vt Eua, siue ab hominibus genitus, vt Cain. Antecedens patet, nam lex est regula morum, regulæ autem proprium est intrinsecè ita dirigere, vt recessus ab ipsa sit peccatû in moribus, sicut recessus à regula in naturalibus dicitur peccatum naturæ, vt sunt monstra, & recessus à regula in artibus est peccatum artis.

Vbi notandum est, quod sicut res cæteræ, quoad existentia, pendent ab agente, non quoad essentiam, essentia enim sunt æternæ; sunt enim quædã participationes possibiles diuinæ essentia: ita etiã lex, quoad existentia, pendet à legis latore; non enim erit lex, nisi dicatur ab eo, qui habet auctoritatè. at quoad essentiam non pedit; quod enim lex obliget, est quid æternum, & immutabile, & participatio quædã legis æternæ Dei, quæ est prima & summa regula; & hoc videtur voluisse dicere B. August. li. 22. contra Faustû, c. 27. cû ait: *Peccatum est dictû, vel factum, vel concupitum, contra æternâ Dei legem.* Nam siue quis præuaricetur legem naturalem, siue positiuã, siue diuinam, siue humanã, semper peccat contra legem æternam, quia omnis lex est legis æternæ participatio. Et quãquam non potest fieri, vt aliqua vera lex non sit à Deo cum lex non possit condi, nisi ab habete potestatem & non sit potestas nisi à Deo, Rom. 13. tamen (si per impossibile) esset lex non à Deo, adhuc obligaret ad culpam, sicut si (per impossibile) homo existeret non factus à Deo, adhuc esset rationalis.

Probat **S E C V N D O**, nam si lex obligaret solum quia diuina, omnes leges diuinæ æqualiter obligarent, vt patet, nam eadem esset ratio obligationis in omnibus. At hoc est falsum, nã magis obligat lex,

non occides, quàm lex, non furaberis; & magis lex non furaberis, quàm lex non mentieris; & lex non mentieris, quàm lex, non loqueris verbum ociosum.

Præterea TERTIO, ostensiuè, illa lex diuina magis obligat, cuius violatio est magis contraria fini legis id est, charitati, ideo enim peius est occidere, quàm furari, quia magis charitatè; & ideo mortale est mentiri perniciosè, veniale est mentiri officiosè, quia illud est cõtra charitatem; hoc vero præter charitatè: sed lex humana etiam habet pro fine charitatem, & ordinat media ad huc finem. quod enim ait Apostolus 1. Tim. 1. *Finis præcepti est charitas*, de omni præcepto intelligitur, & patet: nam lex ciuilis iusta, semper est vel conclusio, vel determinatio legis diuinæ moralis: ergo habent eundem finem, & solum in hoc videntur differre, quod lex humana dirigit actus humanos in ordine ad actus externos dilectionis; id est, ad pacem & conseruationem Reipub. lex autem diuina dirigit etiam in ordine ad internos actus charitatis: igitur eadem est ratio legis diuinæ & humanæ, quod attinet ad obligationem.

Sed Obijcies; si ex natura rei, & ex ordine ad charitatem sumitur grauitas peccati, superflua sunt leges, nam æquè obligamur ante legem ac post legem ad id fugiendum, quod natura sua lædit charitatem, & ad id faciendum, quod est necessarium ad conseruandam charitatem.

RESPONDEO, negatur consequentia, nam si lex si non adfit generaliter aliquid præcipiens, aut prohibens multa quæ sunt mala vni, non erunt alteri mala. v. g. si lex non sit, quæ prohibeat gestare arma, erit malum gestare arma ei, qui facile prouocatur ad iram, & qui habet inimicos, quibus cupit nocere. at non erit malum homini pacifico, & qui solum cupit seipsum defendere; tamen si id lex prohibeat, iam est malum omnibus, lex enim non debet respicere, quid huic aut illi sit bonum vel malum, sed quid proficit, aut obsit Reipublic. Præterea plurima sunt necessaria vel noxia bono communi, quæ tamen non sunt bona, vel mala vlli in particulari, nisi lege præcipiantur, vel prohibeantur. Verbi gratia, tributum necessarium est Regi, tamen si lex non adfit, non est necessarium, vt ego soluam, nam parum prodest meum solius tributum Regi, neque ad me pertinet videre, quibus rebus indigeat Respub. & sic possent omnes dicere. Similiter noxium est Reipub. exportari aurum ex prouincia, at non est noxium notabiliter, quod ego solus exportem meum aurum, & sic omnes dicere possent: Lex ergo necessaria est, quæ generaliter præcipiens & prohibens, publicæ utilitati prospiciat.

QUARTO, lex diuina posita ideo obligat ad peccatum, quia constituit actum, quem præcipit in genere virtutis, cum ante non esset: nam si Iudæus non ex contemptu, sed ex cibi appetitu moderatè comidisset carnem suillam in lege prohibitam, sine dubio peccasset, non autem peccasset formaliter contra obedientiam, quia non ex contemptu, ergo contra temperantiam, at moderatè vesci carne suilla, ex se non est contra temperantiam, sed res quædam indifferens, ergo lex fuit, quæ illam abstinentiam fecit actum temperantiæ necessarium. At hoc idem videmus in lege humana: nam lex diuina nõ alia de causa facit esse actum virtutis eum, qui ex se erat indifferens, nisi quia est regula morum ab eo posita, qui habuit auctoritatem præcipiendi. Sed homo etiam potest præcipere, & regulas morum constituere, vt supra ostendimus: potest igitur homo lege sua constituere actum, alioqui indifferentem, in genere virtu-

tis: proinde pares sunt lex diuina & humana, quoad obligationem.

QUINTO, lex diuina & humana ita differunt, vt lex Regis & Proregis, siue lex Pontificis & eius Legati. At istæ obligant eodem modo, & solum differunt firmitate; ergo & illæ. Propositio patet: nõ scripturæ passim testantur, Reges esse ministros Dei, & ab illo habere auctoritatem, & loco eius iudicare, Prouer. 8. Sap. 6. Rom. 13. 1. Petri 2. Assumptio etiã patet, nam auctoritas Proregis est à Rege, & Legati à Papa, & experientia idem testatur, & confirmatur ex sãctis Patrib. Augustino & Bernardo. Augustinus in titulum Pl. 70. *Vbi*, inquit, *hoc iubet pater, quod cõtra Dominum non sit, sic audiendus est, quomodo Deus, &c.* Certum autem est, maiorem esse Regis, quàm patris auctoritatem, idem Augustinus dicit ser. 6. de verbis Domini. Bernardus tractat. de præcep. & dispelatione. *Sine Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcumque tradiderit, pari respectu obsequendum est cura, pari reuerentia deferendum, vbi tamen Deo contraria non præcipit homo*, vbi clarè dicit, differre leges ex parte materiæ, non autem ex parte præcipientium.

At Obijcies, nam B. Bernardus ibidem loquens de mandatis hominum, dicit, iussa sine culpa non negliguntur, sine crimine non cõtemnantur, vbiq; enim & culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis est: vbi videtur dicere, legem humanam nunquam obligare ad culpam mortalem, nisi ratione contemptus.

RESPONDEO, loquitur de præceptis rerum leuium, in talibus enim non potest esse crimen, nisi ratione contemptus. Nec enim possunt Prælati pro arbitrio obligare ad culpam mortalem.

SEXTO probatur, quia videtur implicare contradictione, posse Principes obligare ad pœnam, & non ad culpam, siquidem culpa & pœna relativa sunt. & B. Augustinus dicit lib. 1. retract. c. 9. *Omnis pœna si iusta est, pœna peccati est.* Et in epi. 105. & alibi, Deum ipsum fore iniustum asserit, si quenquam dånaret innoxium. Quomodo igitur possunt Principes dånare ad mortem, eos, qui leges suas præuaricantur, si illi nihil peccauerunt? si culpam in cõscientia non contraxerunt?

Dices; quomodo ergo Regulæ quorundam religionum obligant ad pœnam, & non ad culpam?

RESPONDEO, obligant non per modum legis, sed per modum conuentionis & pacti, vt leges purè pœnales. Nec illa est propriè pœna, sed pœnalis afflictio suscepta in auxilium spiritus.

SEPTIMO & vltimo ex doctrina Apostolorum, nõ Rom. 13. Paulus multis modis id asserit. PRIMO cū ait: *Omnis anima potestati sublimioribus subdita sit, non enim est potestas nisi à Deo.* SECUNDO, cū ait: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* TERTIO, cum ait: *Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Idem enim de æterna damnatione exponunt Patres Græci & Latini in hunc locum. QUARTO cum ait: *Ideo necessitate subditi estote.* QUINTO cum ait: *Nõ solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* SEXTO, cum ait: *Ministri enim Dei sunt.* 1. Pet. 2. *Subiecti estote propter Deum*, id est, non solum timore pœnæ. Ad argumenta in contrarium.

Ad PRIMVM, SECUNDVVM, & TERTIVM, respondeo, ex eo, quod potestas politica est temporalis, & eius finis est pax exterior, & homo non iudicatur de internis, rectè colligi, eam non posse obligare, nisi actus temporales & exteriores; non autem non posse obligare in conscientia; nam etsi ista regula dirigat actus exteriores, tamen quia regula est, ab ipsa deuiare, peccare est.

Dices; quomodo potest lex, vel potestas temporalis producere effectum spirituale, id est, ligare cõscientiam?

RESPONDEO, licet potestas politica & eius lex dicantur temporales ratione obiecti, quia versantur circa temporalia, & exteriora; tamen in se res sunt spirituales. Præterea, ligare conscientiam non aliquid efficere in rem spiritualem, sed solum imperare alteri; & sic imperare vt si is non obediat, peccet, & testimonio propriæ conscientiæ intelligat, vel intelligere possit, se peccare. Itaque quicumque potest iubere, potest ligare conscientiam, etiam si is de internis nõ iudicat, nec scrutetur conscientiam alterius.

Ad QVARTVM, & QVINTVM dico, Principem non posse inferre pœnam spiritualem & æternam, nec posse dimittere eiusmodi pœnam, & tamẽ posse obligare ad illam; quia id facit auctoritate Dei, qui ei concessit vnum, & non alterum, sicut si Rex permitteret Proregi obligare subditos ad pœnam capitis, & tamen non permitteret ei per se exercere iustitiã, vel condonare supplicium. Vel dicendum est, legem politicam obligare ad pœnam æternam, non vt est lex hominis, sed vt est lex ministri Dei. Qui enim ministrũ Dei offendit, simul etiam Deũ ipsum offendit, quocirca si (per impossibile) Deus non esset in rerũ natura, & tamẽ lex politica similiter per impossibile extaret aliqua, illa obligaret in conscientia & eius præuaricatio peccatũ esset, sed nulla sequeretur præuaricatore pœna spiritualis aut æterna damnatio.

Ad SEXTVM dico, non esse absurdum, idem peccatum puniri à pluribus, & pluribus in locis, quando plures offendit, sicut videmus homicidis sæpe abscindi manus in eo loco, vbi cædem patrarunt, & deinde in loco publicæ iustitiæ abscindi caput.

Ad SEPTIMVM dico, ex intentione legislatoris pendere; an velit reuera imperare, & veram legem condere; an vero solum ostendere quid agendum sit, sine alio imperio: sed si velit ferri imperare, & veram legem condere, non est in eius potestate impedire, quin lex obliget ad mortale, aut veniale, pro rei magnitudine.

Ad VLTIMVM dico, quod legi diuinæ cedat humana, quãdo simul seruari nequeunt, non esse causam, quia humana non obliget ad peccatum, sed humana minus firmiter statuta est; in tali enim casu lex definit esse lex, & proinde etiam obligare. Vide quæ diximus in lib. 4. de Pontifice; præterea Ioannẽ Dridonem in 3. lib. de libertate Christiana; Adrianum quodlibeto 6. Franciscum Victoriam in relectione de potestate ciuili: Alphonsum à Castro, lib. 1. de potestate legis pœnalis, c. 4. & Dominicum à Soto, lib. 1. q. 6. art. 4. de iustitia & iure.

CAPVT XII.

Tertia Propositio.

IUDICIA publica exercere non est illicitum Christianis. Probat PRIMO, quia proprium est Principis iudicare; Scriptura enim ferè coniungere solet Regem & Iudicem, Psal. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui indicatis terram.* Isa. 33. *Dominus Rex noster, Dominus Legis noster, Dominus Index noster.* Hier. 23. *Regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudiciũ & iustitiam in terra.* Si ergo licet Christianis habere Principem, cur non & iudicem?

SECVNDO, quia nihil prodesse leges, si nulla esse deberent iudicia: at leges tolli non debent, vt supra ostensum est, igitur nec iudicia.

TERTIO, Scriptura vtriusque Testamenti iudicia admittit; sic enim legitur Deuter. 16. *Iudices & Magistros constitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populu iusto iudicio.* 1. Cor. 6. *Secularia iudicia si habueritis, consempribiles qui sunt in Ecclesia, hos consti-*

A tuite ad iudicandum; sic non est sapiens quisquam in vobis, qui iudicare possit fratrem suum? Vbi Apostolus monet Corinthios vt in ijs causis, in quibus non tenebantur necessario adire tribunalia Gentilium, constituerent inter se iudicem.

Neque difficile erit argumenta soluere, quæ initio posita sunt. Ad illa igitur verba Matth. 5. *Si quis uoluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, relinque illi & pallium.*

RESPONDEO, cũ S. Augustino in epist. 5. ad Marcellinum, ea solũ intelligi debere secundũ animi præparationem: nõ ibid. Dominus ait: *Si quis te percusserit in vnã maxillã, præbe illi & alterã.* Et tamen idem ipse Dominus Ioa. 18. percussus in maxilla, non præbuit alterã, sed dixit: *Cur me cadis?* Quo exemplo docuit, quemadmodum ea præcepta intelligenda sint.

B Ad verba Apostoli 1. Cor. 6. *Delictum est in vobis,* &c. dico PRIMO, vocem *Delictum*, Græcè esse *ἡμιμα*, quod non peccatum, sed imperfectionem significat, & sic exponit Theodoretus. Dico SECVNDO, si delictum significet peccatum, vt exponunt Chrysostomus & Ambrosius in hunc locum, & Augustinus in Enchir. c. 78. & lib. 2. de serm. Domini in monte, c. 15. & conc. 24. in Psal. 118. dico, inquam, vocari delictum, non quod in se peccatum sit, sed quia vt plurimum non caret peccato; vel ratione finis, vt quando litigatur ex auaritia; vel ratione mediũ, vt quando litigatur cum odio, rãcore, iurgiis; vel ratione iniustitiæ, vt quando miscntur doli, & fraudes; vel ratione scandali, vt accidebat Corinthijs, qui cum offenciculo Gentilium litigabant. Dico TERTIO, non reprehendi iudicia ex parte iudicis, sed ex parte litigantium. Itaque etiam si peccatum esset litigare, non tamen peccatum esset iudicare, iudicia enim finem imponunt litibus, quod est bonum.

CAPVT XIII.

Quarta Propositio.

LICET Christiano magistratui gladio punire perturbatores publica quietis. Probat PRIMO, Scripturis: nam in lege naturæ, Moïsi, & Euangelica habemus præcepta, & exempla huius rei. Nam Gen. 9. Deus ait: *Qui effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.* Quæ verba non possunt sonare prædictionem, quia prædictio huiusmodi sæpe esset falsa, sed ordinationem, & præceptum. Vnde Chaldaica paraphrasis vertit: *Qui effuderit sanguinem cum testibus, ex sententia iudicis fundetur sanguis illius.* Gen. 38. dixit Iudas: *Producite eam, vt comburatur.* Vbi Iudas Patriarcha tanquam princeps familiæ adiudicauit adulteram ad ignis supplicium.

In lege Moïsi plurima sunt præcepta, & exempla. Exod. 21. *Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur.* Et ipse Moïses, Iosue, Samuel, Dauid, Helias, alique SS. viri plurimos occiderunt. Matt. 26. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Quæ verba non possunt rectè intelligi, nisi hoc modo; Omnis, qui cædem iniustam fecerit, debet à magistratu pariter occidi, reprehendit enim Dominus Petrũ, non quod iusta defensio sit illicita, sed quod nõ tam se aut Dominum defendere, quàm iniuriam Domino factam vlcisci vellet, cum tamen ipse non haberet publicam auctoritatem, vt rectè exponunt Aug. tract. 112. in Ioan. & Cyrill. lib. 11. in Io. c. 35. præterea Rom. 13. *Si malè egeris, time, non enim sine causa gladium portat, minister enim Dei est.* Apostolus dicit datum gladium à Deo principibus contra facinorosos, ergo si in Ecclesia tales reperiantur, cur gladio feriri non poterunt?

SECUNDO probatur ex Patrum testimonijs. Innocentius I. in epist. 3. ad Exuperium, c. 3. interrogatus, an post Baptismum liceret magistratui gladio animaduertere in fontes? Respondet, omnino licere. Hilarius in can. 32. siue in c. 26. Matth. dicit licere occidere in duobus casibus, nimirum si quis iudicis fungatur officio, aut in sui defensionem utatur gladio. Hieronymus in ca. 22. Hierem. *Homicidas, inquit, & sacrilegos, & venenarios punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.* Augustinus lib. 1. de ciuit. Dei, c. 21. *Nequaquam contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est: Non occides, qui personam gerentes publica potestatis sceleratos morte punierunt.*

VLTIMO probatur ratione: nam ad bonum principem, cui bonum commune tuendum commissum est, pertinet impedire, ne partes, quæ sunt propter totum, illud corrumpant, & ideo si non potest omnes partes integras seruire, potius debet vnã partem amputare, quàm sinere vt bonum commune pereat: sicut agricolæ amputant ramos & farmenta, quæ officiant viti, vel arbori, & medicus amputat membra, quæ totum corpus inficere possent.

Ad rationem Anabaptistarum ex Matth. 5. *Oculum pro oculo, &c.* duæ sunt solutiones. VNA, quòd lex vetus, quia dabatur hominibus imperfectis, permiserit vindictæ appetitum, & solum præceperit ne maior expeteretur quàm fuerit iniuria: non quod petere vindictam sit licitum, sed quòd sit minus malum expetere moderatam, quàm immoderatam: porro Christum qui perfectiores instruebat, hanc permissionem sustulisse, ita August. lib. 1. de serm. in monte, c. 35. & contra Adimantum, cap. 8. & idem sentit Chrylostomus & Hilarius in hunc locum: sed quia in Leuit. c. 19. prohibetur vindicta: *Ne quaras vltionem;* & in Eccles. c. 28. legimus: *Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam:* rectius fortasse respõdebimus cum S. Thom. & S. Bonauent. & alijs nonnullis in 3. sen. dist. 30. Dominum, cum ait: *Audistis, quia dictum est antiquis, oculus pro oculo, &c.* non reprehendere legem illam, nec prohibere magistratum infligentem pœnam talionis, sed reprehendere præuam Phariseorum expositionem, & prohibere priuatis hominibus desiderium, & postulationem vindictæ. Deus enim Exod. 21. & Leuit. 24. sanctam legem constituit, vt magistratus pœna talionis afficiat sceleratos; Pharisei inde deducebant, licere priuatis hominibus appetere vindictam; sicut ex eo quod lex dicebat: *Diliges amicum tuum,* deducebant licere occidere inimicos; Christus autem docet istas esse legis corruptiones, & oportere diligere etiam inimicos, & non resistere malo, sed potius paratos nos esse debere, si opus sit, ad vertendum alteram maxillam ei, qui vnã percusserit. & quod alloquatur Dominus priuatos homines, patet ex ijs, quæ sequuntur. sic enim Dominus ait: *Ego autem dico vobis, non resistere malo, sed si quis te percusserit in maxillam vnã, &c.*

Est autem obseruandum, cum dicitur, *Non resistere malo,* non prohiberi iustam defensionem, sed repercussionem, iubet enim Christus, ne ferias eum qui te percussit, vt Theophylactus rectè docet. ille autè dicitur ferire, qui ferit vt nocet, non ille qui ferit vt se tueatur; ac breuiter non defensio sed vindicta prohibetur iuxta illud Rom. 12. *Non vos defendentes carissimi,* id est, non vos vlciscentes. sic enim est in Græco, *ἐκδικουµενες,* vnde sequitur: *Sed date locum iræ, scriptum est enim, Mibi vindicta, & ego retribuam.* Sed nec ipsa vindicta simpliciter prohibetur, si petatur à legitimo iudice, & petatur ad bonum finem, nimirum, vel quia spes est emendandum hac pœna malefactorum, vel quia non aliter posset reprimi, & im-

pediri eius malitia, & pergeret nocere, si impunitus dimitteretur; solum ergo prohibetur vindicta, quam priuati homines per se exercere volunt, & quam petunt à iudice ex desiderio nocendi inimico, & satisfaciendi propria iracundiã, atque odio.

CAPVT XIV.

Licere Christianis aliquando bella gerere.

SEQUITUR quæstio QUARTA, quæ est de bello. Continet autem hæc disputatio partes tres. Primum enim demonstrandum erit, licita esse aliquando Christianis bella. Secundo, explicandæ causæ iusti belli. Tertio, propter Lutherum, probandum erit rectè Christianos aduersus Turcas arma sumere.

AC vt à PRIMO incipiamus, antiqua hæresis fuit Manichæorum, qui bellum ex natura sua illicitum asserbant, & ideo Mosem, Iosue, Dauidem, & cæteros veteris instrumenti Patres qui bella gesserunt, tanquam impios accusabant, vt B. Augustinus refert lib. 22. contra Faustum, c. 74. & seq. Eandem hæresim nostro sæculo aliqui excitantur: in primis Erasmus cum alibi, tum præcipuè in annotationibus ad cap. 3. & 22. Luc. proluxa disputatione contendit bellum esse vnum ex malis, quæ tolerantur, & veteribus Iudæis à Deo permissum, Christianis autem à Christo & Apostolis interdictum.

Cornelius quoque Agrippa in lib. de vanit. scient. c. 79. artem bellandi à Christo prohibitam esse affirmat. Idem etiam sequutus est Ioannes Ferus lib. 4. comment. in Matth. exponens illud 26. cap. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Idem docet Anabaptistæ, vt testatur Melanchthon in locis Theologicis, capite de magistratu. Idem etiam tribuit Ioanni Oecolampadio Alphõsus à Castro, verbo bellum, quod mirum mihi videtur, cum Zvinglius eius collega adeo probarit bellum, vt in prælio pugnans perierit, & similiter Calvinus lib. 4. Instit. c. 20. & Melanchthon, vbi supra, & cæteri hæretici huius tẽporis, verbo & opere doceant esse bellandum.

D Nos autem, vt semper docuit Ecclesia tota & verbis & exemplis, dicimus bellum ex natura sua non esse illicitum, & non solum Iudæis, sed etiam Christianis fas esse bellum gerere, modo cõditiones seruentur, de quibus postea dicemus. Id quod probatur Scripturæ testimonio, Iudicum 3. *Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israël, & omnes qui non nouerant bella Chænanæorum, & postea discederent filij eorũ certare cũ hostibus, & habere consuetudinem præliandi.* Hæc sanè verba non permissionem, sed absolutam Dei voluntatem ostendunt. Item 1. Reg. 15. *Hæc dicit Dominus exercituum, Recensui quacunque fecit Amalech Israeli; nunc ergo vade & percute Amalech, & demolire vniuersa eius; non parcas ei, &c.* Hic etiam nõ permissionem, sed præceptum videmus, & similitum plenum est Testamentum vetus. Item Luc. 3. *Interrogabant eum & milites, dicentes, Quid faciemus & nos? Et ait illis; Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris.* Anabaptistæ apud Melanchthonem dicunt Ioannem permisisse bellum Iudæis, vt imperfectis: Christum autem longè aliter docuisse.

At contra; nam Ioannes præparabat viam Domino, non ergo debuit permittere id quod Christus mox ablaturus erat; nam nec illi potuissent vt ea concessione, cum eodem anno venerit Christus, & prohibuerit bellum, vt ipsi volunt; & præterea poterat suspicari homines Christum & Ioannem non

conuenire inter se, quod absurdissimum fuisse. RESPONDET aliter Erasmus, hæc dici militibus non ut ea seruantes bene uiuerent, sed ut minus male uiuerent, ut uidetur etiã explicare Theophylactus.

At contra, nam Ioannes præmiserat: *Facite fructus dignos penitentiæ, & omnis arbor nõ faciens fructũ bonũ, in ignẽ mittetur, &c.* Inde cõpuncti publicani & milites petierunt, quis esset fructus bonus, quem facere deberent: vel ergo Ioannes eos decepit, vel possunt milites saluari, si seruent quod Ioannes illis præcepit.

Ad Theophylactum dico duo. PRIMO cum non dicere bellum esse malũ, sed solum dicere Ioannem hortatum esse turbas, quæ erant innocentes, ad opera bona, id est, ac communicãda bona sua cum alijs: Publicanos autem & milites, qui non erant capaces huius perfectionis, non poterant facere bonum supererogationis, hortatum esse ut desisterent à malo. Putauit enim Theophylactus dare tunicam non habenti, ei qui habet duas esse opus consilij, & supererogationis, alioqui non vocaret turbas, quibus hoc dicitur, innocentes, nec distingueret hoc opus tanquam bonum à malo: nam si præceptum sit non retinere duas tunicas, retinere erit malum.

Dico SECUNDO, Theophylactum non rectè exponere hunc locum: nam vocat turbas innocentes, quibus Ioannes dicit: *Genimina uiperarũ.* Et: *Facite fructus dignos penitentiæ.* Et præterea habere duas tunicas est retinere superflua, ut Hieronymus dicit q. 1. ad Hedibiã, peccatum autè est retinere superflua. Præterea Matt. 22. Dominus docuit tributũ Cæsari esse soluendũ: at certũ est tributũ non deberi Regib. nisi ut possint alere milites in defensionem Reipub. quod exponit Apostolus Rom. 13. *Ideo, inquit, & tributa præstatis, ministri enim Dei sunt in hoc ipsũ seruientes.* nimirũ, ut gladio puniant perturbatores publicæ pacis. id enim præmiserat: *Non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram.*

Probatur SECUNDO exemplis Sanctorum, qui bella gesserunt: nam si bellum esset malum, certè à Sanctis non gereretur. In veteri Testamento Abraham, Mosem, Iosue, Gedeonem, Samsonem, Dauidem, Iosiam, Machabæos magna cum laude bella gessisse legimus. In nouo Testamento Matt. 8. Centurio cum diceret Christo: *Habeo sub me milites, & dico huic, & uadit, &c.* eius fidẽ Dominus laudat, non ut militiam desereret præcepit. Act. 10. Cornelius item Centurio dicitur; *Vir iustus, & timens Deum.* Ita ut etiam Angelum uidere meruerit, nec postea cum à S. Petro viam salutis doceretur, dictum est ei, ut militiam desereret.

Deinde post Christi in cælum ascensionem semper fuisse Christianos, aliquos verè sanctos & Deo gratos in militia, etiam sub Ethnicis principibus docet Tertullianus in Apologet. c. 5. ubi refert miraculum in signe à Christianis militibus factum, cum sub M. Aurelio in Germania bellum gererent. qui certè vel non militassent, si hoc esset malum, vel si militassent non ita Deo grati fuissent, ut etiam miracula facere possent. Vide hist. Eusebij lib. 8. c. 4. & lib. 9. c. 10. Docet etiã Basilius in oratione de laudibus XL. militum Martyrum, fuisse multos Sanctorum in castris gentilium Imperatorum, & similiter Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianũ ultra medium. Denique Constantinum, Theodosium, Valentianum, Carolum Magnum, S. Ludouicum Regem Galliæ, S. Mauritium cum sua legione Thebæorum, aliõsque plurimos S. Christianos bella gessisse constat, quos S. Episcopi nunquam reprehenderunt, imò Theodosius consulebat de euentu belli Ioannem Abbatem, ut Auguft. refert lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 26.

TERTIO probatur, quia Deus sæpe iusta bella adiuuat, quod nullo modo faceret, si bellum esset illicitum; nam mala permitti possunt, sed nõ etiam ad ea faciendã auxiliũ dari. Gen. 14. Abrahæ cum debellasset quatuor reges cum solis CCCXVIII. famulis suis, dictũ est à Melchisedech: *Benedictus Deus excelsus, quo protegite hostes in manibus tui sunt.* Exod. 17. ad preces Mosi Deus dedit victoriam Hebræis contra Amalech. Iosue 10. pugnante Iosue sol stetit, & Dominus pluebat de cælo lapides magnos, & plures occidit Deus lapidibus grandinis, quàm filij Israël hastis, & gladijs. 2. Macha. 10. Angeli in specie equitum pro Machabæis pugnabant, & c. 15. legimus Deum non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dare dignis victoriam.

Constantinum Dei auxilio miraculis euidenter ostensis vicisse in bellis testatur Eusebius in vita Constantini, & lib. 9. hist. ca. 9. Cum Theodosio S. Ioannem, & S. Philippum Apostolos palã pugnassee contra hostes eius, testatur Theodoretus lib. 5. hist. cap. 24. pro Theodosio iuniore pugnassee Angelos cõtra Saracenos scribit Socrates lib. 7. c. 18. de Clodoueo vide Gregorium Turonicum, lib. 2. hist. Francorum, cap. 30. Honorij exercitum diuino miraculo victoriam incredibilem de Gothis retulisse, scribit B. Augustinus lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 23. innumerabilia exempla similia referri possent.

Probatur QUARTO ratione: Licet Reip. defendere ciues suos ab internis hostibus pacis, eos necãdo varijs generibus suppliciorum, ergo etiam licebit bello atque armis, quando alia via non potest defendere eosdẽ suos ciues ab hostibus externis: quia ut possint cõseruari Respub. necessarium est ut omnes hostes tam internos, quàm externos arcere possint. & cum hoc sit ius naturæ, nullo modo credibile est, per Euangelium esse sublatum.

Probatur VLTIMO testimonijs Patrum. Tertullianus in Apolog. c. 42. *Nauigamus, inquit, & nos uobiscum, & militamus, & rusticamur, & mercamur.*

S. Gregorius Nazianzenus orat. 3. de pace: *Licet, inquit, utriusque tẽporis habenda sit ratio, quãdoquidẽ iuxta illius legẽ atque auctoritatẽ præclare interdũ bellũ suscipitur, quamdiu tamen licet, propensiores ad pacem esse debemus, hoc enim sublimius est, & diuinius.*

S. Ioannes Chrysostronus hom. in Euang. de nuptijs, Ioan. 2. ex varijs: *Militiam, inquit, præteris, & dicis, non possum esse pius: Centurio uonne miles erat, nihilque nocuit illum sua militia?*

S. Ambrosius, serm. 7. *Non militare, delictum est, sed propter prædam militare, peccatum est.* Et lib. 1. de offic. c. 40. & 41. numerat inter virtutes, bellicam fortitudinem, & eam nostris non defuisse multis exemplis probat. Item in oratione de obitu Theodosij, vehementer Theodosium à laude bellica commendat.

B. Augustinus epist. 5. ad Marcellinũ: *Nam si Christiana disciplina, inquit, omnia bella culparet, hoc potius militibus consilium salutis petentibus in Euangelio diceretur, ut abicerent arma, seque militiae omnino subtraherent: dictum est autem, Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat uobis stipendium vestrum. Quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare utique non prohibuit.* Et epist. 205. aliã 207. ad Bonifacium: *Noli, inquit, putare neminem Deo placere posse, qui armis bellicis ministrat, &c.* Idem docet lib. 22. contra Faustum, cap. 74. & seq. & lib. 6. quæstionum in Iosue quæst. 10.

B. Gregorius li. 1. epist. c. 72. ad Gennadiũ: *Sicut, inquit, excellentiã uestrã hostib. bellis in hac uita Dominus uictoriarũ fecit luce fulgere, ita oportet eã inimicis Ecclesiæ eius omni uicacitate mentis, & corporis, obuiare, &c.*

Et c. 73. Si non ex fidei merito, ex Christiana religionis gratia, tanta excellentia vestra bellicorum actuum prosperitas eueniret, non summopere miranda fuerat, sed cum futuris (Deo largiente) victorias non carnali prouidentia, sed magis orationibus prouentis, sit ut hoc in stuporem veniat, quod gloria vestra non terreno consilio, sed Deo desuper largiente descendat.

Gregorius Turonicus, li. 5. hist. c. 1. Utinam & vos o Reges in his praelia, in quibus parētes vestri, exerceatis, ut gētes vestra pace cōtenta vestris viribus premerentur.

B. Bernardus in serm. ad milites, c. 3. At vero Christi milites, inquit, securi predicantur praelia Domini sui, nequaquam metuentes, aut de hostium cade peccatum, aut de sua nece periculum, quandoquidem mors pro Christo vel ferenda, vel inferenda, & nihil habeat criminis, & plurimum glorie mereatur.

At contra obijciunt. PRIMO Scripturas, ac primū Deu. 32. Mea est ultio, & ego retribuā. Et Rom. 12. Nō vos defendētes carissimi: scriptū est enim, mihi vindictā, & ego retribuā. RESPONDEO, vindictam, quam exercent publicæ personæ, rectē vocari vindictam Dei, Dei enim ministri sunt in hoc ipsum seruiētes, vnde Paulus postquā dixerat in fine c. 12. ad Rom. Mihi vindictā, & ego retribuam. Subdit in principio c. 13. Si malē egeris, time, non enim sine causa gladium portat, minister enim Dei est, vindex in iram ei, qui malē agit.

Addunt deinde illud Ha. 2. Constabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces, non leuabit gens cōtra gentē gladium, nec exercebuntur ultra ad praelium. quæ de tempore Christiano prædicta sunt. RESPONDEO, solum hoc loco prædicatur altissima pax futura, eo tēpore quo nasceretur Christus, vt B. Hieron. exponit, & impletum esse scimus tempore Augusti Cæsaris. Illud enim (ultra) non significat, in æternum, sed in longum tempus. præterea etiam si non esset hoc impletum, nihil inde concluderetur: nam non prohibet Isaias bellum, si sint hostes, qui nos infestent, sed prædicat futurum, vt nulli sint hostes. Donec igitur sunt hostes, etiā bellum geri potest. Potest etiam dici prædictum esse regnum Christi fore regnum pacificum, quandoquidem non est de hoc mundo, nec temporalia curat, & in hoc distingui à regno Iudaico, quod bello, & cædibus firmandum, & conseruandum fuit.

Deniq; obijciunt illa verba Matth. 5. Si quis te percusserit in vnā maxillam, præbe ei & alteram. & diligite inimicos vestros: benefacite his, qui vos oderunt. Et Matt. 26. Qui acceperit gladium, gladio peribit. Quibus similia sunt illa Rom. 12. Nulli malum pro malo reddentes, & non vosmetipsos vindicantes carissimi, &c.

RESPONDEO, eadē argumenta obieisse Iulianum Apostatam olim Christianis, vt Gregorius Nazianzenus refert oratione prima in Iulianum, procul à medio. Dicimus autem primo, hæc omnia, siue præcepta, siue consilia dari priuatis hominibus: nō enim Dominus vel Apostolus præcipit iudici, vt non puniat eum, qui alteri fecit iniuriam, sed præcipit vnicuique, vt proprias iniurias æquo animo ferat: bellum autem ad publicam iustitiam, non ad priuatam vindictā pertinet: & sicut dilectio inimici, ad quam omnes tenentur, non impedit iudicem, aut carnificem ab officio suo; ita etiam non impedit milites & Imperatores à suo.

Dico præterea, etiam priuatis hæc non semper esse præcepta, sed interdum præcepta, interdum cōsilia; præcepta sunt semper in animi præparatione, ita vt sit homo paratus præbere alteram maxillam, & auferenti tunicam dare etiam pallium potius, quam Deum offendere, sed re ipsa hoc præstare præceptū est, quando necessitas honoris Dei id exigit, alias fo-

lum est consiliū, & aliquando ne consiliū quidem, vt si ex eo quod præbeam alteram maxillam nulla sequitur vtilitas, nisi quod ille iterum peccat. Ita respondet Gregorius Nazianzenus loco notato, & Augustinus epist. 5. ad Marcellinum.

SECUNDO obijci possunt tria decreta Ecclesiæ. PRIMVM est in Concilio Nicæno, can. 11. vbi grauissima iniungitur pœnitentia ijs, qui militiam, cui renunciauerant, repeterint. SECUNDVVM est in epist. B. Leonis 90. ad Rusticum, & habetur etiam canon. Contrarium, de pœnit. dist. 5. Contrarium, inquit Leo, est Ecclesiasticis regulis post pœnitentiæ actionem redire ad militiam secularem. Et infra: Non est liber à Diaboli laqueis, qui se militie mundane voluerit implicare. TERTIVM est Gregorij, eadem distinct. canone, Falsas, vbi dicitur eos, qui exercent negotium quod sine peccato non potest exerceri, non esse capaces pœnitentiæ, nisi exemplum eiusmodi renuncient, & ponit Gregorius negotium de milite.

RESPONDEO ad PRIMVM, agi de ijs, qui ob confessionē fidei priuati fuerant cingulo militari à Diocletiano, vel à Licinio, & postea repetebant cingulum, parati negare fidē. Vide Zonaram, & Balsamonem in eum canonem, & Rufinum li. 10. hist. c. 6. & quæ nos scripsimus de hac re lib. 2. de Concilijs, c. 8.

Ad SECUNDVVM & TERTIVM dico, agi de ijs, qui occasione militiæ multa peccata commiserant, quique præterea pœnitentiam egerant. Isti enim malē faciunt, si ad militiam redeunt, in qua experti sunt, se sine peccato viuere non posse, non ex vitiō militiæ, sed ex proprio, & tunc præcipuē malē faciūt, quando imperatum eis fuerat à sacerdote, ne ad militiam redirent. Et quod reuera isti canones non prohibeāt absolutē militiam, patet ex fine illius canonis, Falsas, vbi posteaquam dictum fuerat malē facere eos, qui post pœnitentiā ad militiam redeunt, subditur, nisi consilio religioforum Episcoporum pro defendenda iustitia.

TERTIO obijciuntur ab Erasmo plura loca Patrū, quibus addimus duo, vnū Tertulliani, alterum Hieronymi. Tertullianus li. de corona militis, vltra medium, quærit, an Christiano militiam conueniat: & respondet: Credimus ne, inquit, humanum Sacramentum diuino superinduci licere? & in alium Dominum respondere post Christum? licebit in gladio conuersari, Domino pronunciante, gladio periturū, qui gladio fuerit vsus? & praelio operabitur filius pacis, cui nec litigare conueniunt?

RESPONDEO, Tertullianum non damnare militiam tãquam per se malam. Quod patet PRIMO, ex locis supra citatis, ex Apolog. c. 5. & 42.

SECUNDO, quia in hoc lib. de corona militis fateatur eos, qui milites erant ante Baptismum, posse manere milites etiam post Baptismum, & solum docet nō debere ad militiam accedere post Baptismū eum qui liber est: Planē, inquit, si quos militiam præuentos fides posterior inuenit, alia conditio est, vt eorū, quos Ioannes admittebat ad lauacrum, vt Centurionum fidelissimorum, quem Christus probat, & quem Petrus catechizat, dum tamen suscepta fide, atque signata, aut deserendum statim sit, vt malis actum, aut omnibus modis cauillandum, ne quid aduersus Deum committatur.

TERTIO patet, quia causæ præcipuæ, quas reddit, cur Christiani non debeant militare, sunt propter periculum idololatriæ, tunc enim omnes fere principes Gentiles erant. Itaque per accidens iudicabat Tertullianus malum esse bellum eo tempore: Excubabit, inquit, pro templis, quibus renunciauistis & cœnabit illic, vbi Apostolo non placet? & quos interdū exorcismus fugauit, noctibus defensabit vexillum quoq; portabit emulum Christo, &c. Porro aliæ rationes eius

supra posita solum congruentia sunt, vt patet.

Hieronymus in epist. ad Ageruchiam de Monogamia: *Olim, inquit, bellatoribus dicebatur, Accinge gladium tuum super femur tuum potentissime: nunc Petro dicitur, conuertere gladium tuum in vaginam, &c.*

RESPONDEO, vult dicere, in Testamento veteri bella fuisse imperata à Deo, & necessaria ad terram promissionis capiendam, & conseruandam: in Testamento nouo non esse imperata bella, sed potius pacem, quia ad regnum cœlorum acquirendum non sunt arma necessaria: non tamen hinc sequitur, non posse Christianos, vt ciues temporalis Reipub. bella gerere cum ijs à quibus iniuriam acceperunt.

Præter hæc obijcit Erasmus aliquot alios Patres, ac primū Origenem, qui li. 2. contra Celsum paulò ante medium dicit, Christum sustulisse omnia bella, & tract. 7. in Matth. exponens obiter illud Luc. 22. *Qui non habet gladium vendat tunicā & emat gladium.* Dicit perniciosum esse hunc locum ijs qui carnaliter eum intelligunt, qui reuera putant esse tunicam vendendam ad emendum gladium.

RESPONDEO, in priore loco nihil esse pro Erasmo; cū enim Origenes dicit, Christum sustulisse omnia bella, non intelligit Christum prohibuisse bella, sed prouidentia sua generalem pacem mundo attulisse tempore natiuitatis suæ, imò ibidem aliquid est contra Erasmus: dicit enim Origenes, propterea Dei prouidentia factum esse, vt veniente Christo omnia Romano Imperatori subiecta essent, quia si multi fuissent Reges, necessaria etiā fuissent bella, quibus alij aliorū iniurias propullarent. In posteriore etiam loco nihil dicitur contra bellum; fatemur enim non ita crasse verba Domini intelligēda, vt debeat vnusquisque necessario vendere tunicam, & emere gladium, sed solū modo illo loquendi Dominum explicare voluisse, in talibus angustijs, & necessitate Apostolos futuros tempore passionis, qualem patiuntur ij, qui vt se defendant, vendunt tunicam, & emunt gladium.

Sed quid hinc colligitur contra bellum? An quia Dominus hoc loco non iussit, vt Apostoli verè gladios emerent, ideo intelligitur prohibuisse bellum? quod item Origenes ait hom. 15. in Iosue, non esse Christianis carnalia bella peragenda, significat militiam Christianam sub Imperatore Christo non esse carnalem contra homines, vt fuit militia Iudæorum sub Iosue, sed spiritualem contra Dæmones, non tamen hinc sequitur non licere Christianis, vt sunt ciues politicæ Reip. bella gerere.

Ad eundem modum soluuntur quæ Erasmus affert ex Chrysofomo, Basilio, & Theophylacto, ex cathena B. Thomæ in cap. 22. Luca, solum enim docent non iussisse Apostolis, vt verè gladios emerent.

Deinde obijcit Ambrosium, qui li. 10. in Lucam exponens illud; qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium: *O Domine, inquit, cur emere me iubes gladium qui ferire me prohibes? cur haberi præcipis, quem vetas promi? nisi fortè vt sit parata defensio, no vltio necessaria, & videar potuisse vindicari, sed noluisse: lex tamē referire non vetat, & ideo fortasse Petro duos gladios offerētis, sat est, dicitis, quasi licuerit vsq; ad Euāgelium vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euāgelio bonitatis perfectio.*

RESPONDEO primo, nihil hoc loco dici de bello, quod publica auctoritate exercetur, sed de priuata defensione, vel vltione. Secundo dico etiā priuatam defensionem, secundum Ambrosij sententiam, non pertinere ad prohibitionē præcepti, sed ad perfectionem consilij, vt illa verba clarè indicant, vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euāgelio bonitatis perfectio.

Item obijcit Erasmus Augustinum, quē dicit non

sibi constare, & si alicubi belli patrocinium susceperit, tamen alibi contra bellum scripsisse: nam in Psal. 37. scribit: *Non orare debemus, vt moriantur inimici, sed vt corrigantur.* Et epist. 5. ad Marcellinum multa scribit contra bellum, in epist. verò 158. & alibi, supplicat eidem Marcellino, vt hæreticos Donatistas citra sanguinem puniat.

RESPONDEO, videtur Erasmus pueros putasse, cum quibus agebat, quid enim hæc ad propositum faciunt? nam in Psal. 37. reprehendit odium inimici, quo aliqui Deum orāt pro morte inimicorum, quis autem negat esse malum optare mortem inimico ex odio, & cupiditate vindictæ? tamen optare mortem inimico, & etiam inferre secundum ordinem iustitiæ malum non est, si fiat non odio hominis, sed amore iustitiæ, & communis boni. In epist. vero 5. nihil est contra bellum, sed potius pro bello, vt supra citauimus, nec scio quid Erasmus somniauerit. In epist. 158. supplicat iudici pro vita sceleratorum, qui iam tenebantur captiui, & crimen fatebantur, quod Episcopi etiam modo facere solent. sed quid hoc ad bellum? num quicumque supplicat, ne latro aliquis suspendatur, continuo bellum prohibet?

Obijcit etiam exemplum S. Martini, qui vt Sulpitius in eius vita refert, Iuliano Imperatori dixit: *Donatiū tuum militaturus accipiat, ego Christianus sum, mihi pugnare non licet.* RESPONDEO, nō satis fideliter verba S. Martini Erasmus retulit, non enim ait: *Ego Christianus sum, mihi pugnare non licet, sed, Hactenus militauit tibi, nunc patere vt militē Deo, Christi ego miles sum, mihi pugnare non licet.* quibus verbis non significauit se tantum esse Christianum, sed etiam voto, & proposito Monachum; id significat illud. Patere vt militem Deo, & Christi ego miles sum. vnde paulò ante Sulpitius scripserat, S. Martinum post baptismum susceptum adhuc duos annos militasse, non quod non cuperet statim sæculo renūciare, sed quia tribunus militum, cui ipse contubernalis erat, promiserat se etiam exacto tribunatu sæculo vale dicturum, id est, cum ipso Monachum futurum. Itaque non Christiano, sed Monacho bellum interdictum afferuit, cum ipse Christianus existens duos iam annos militauisset.

Postremo sic Erasmus instat, arma Ecclesiæ sunt gladius verbi Dei, scutū fidei, galea salutis, lorica iustitiæ, iacula orationū, vt Apostolus docet ad Eph. 6. nō ergo ferro & armis Christiani pugnare debent.

Respondeo PRIMO, Apostolus non describit bellum contra homines, sed contra dæmones, vt patet ibidem: *Non est nobis colluctatio, &c.* SECUNDO dico, præcipua Christianorum arma esse fidem & orationem, sed non propterea etiam arma ferrea non esse necessaria; nam Exodi 17. legimus Mosè orante, & Iosue pugnante victoriam Israeli à Deo donatam contra Amalech; & Machabæos scimus orationibus, & armis pugnauisse, & Augustinus scribit ad Bonifacium, epist. 194. *Arripe manibus arma, orationes aures pulset auctoris.* Et eidē Bonifacio scribit epist. 205. alias 207. *Alij pro vobis orando pugnant contra inuisibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis contra visibiles barbaros.*

At, inquiunt, bellum opponitur paci, sed pax est bona, & effectus charitatis, igitur malum est bellum. RESPONDEO, bellū sic paci opponi, vt sit etiam medium ad pacem, sed hoc interesse inter bellū iustum & iniustum, quod bellum iniustum opponitur paci bonæ, & ducit ad pacem malam, & ideo tale bellum vitiosum est: at bellum iustū opponitur paci malæ, & ducit ad pacem bonam, sicut vulnera Chirurgi contraria sunt sanitati malæ, & imperfectæ quam

habent ægroti, sed ad bonam & perfectam sanitatem, tanquam ad finem perducunt.

CAPVT XV.

Quor sint, & qua iusti belli conditiones.

BELLI iusti conditiones quatuor numerare solent, qui hæc tractant. Auctoritatē legitimam, causam iustam, intentionē bonam & modum convenientem. Sed de singulis seorsim dicendum est.

PRI MA igitur conditio est auctoritas legitima. dicit enim S. Augustinus li. 22. cōtra Faustum, c. 75. *Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc possit, ut suscipiendi belli auctoritas, atque consilium penes principē sit, exequendi autē iussa bellica ministerium milites debeant paci, salutiq; cōmuni.* Et ratio idem probat; nam priuati homines & qui superiorem habēt, si ab aliquo iniurias accipiāt, possunt ad superiorem confugere, atq; ab eo iudicium petere. at principes si ab alijs principibus aliquid patiantur, non habent commune aliquod tribunal, ad quod illos accusent, & ideo licet, eis bello iniurias publicas propulsare.

Residet autem hæc auctoritas indicendi belli, secundum communem sententiam, in omnibus principibus & populis, qui in temporalibus superioriorem non habent, quales sunt Reges omnes; itē Respub. Venetorum & similes &c. Item nonnulli Duces & Comites, qui nulli subsunt in temporalibus: non autem Duces & Comites, qui subsunt regibus immediatē; qui enim subsunt alijs, non sunt per se capita Reipub. sed potius membra. Nota tamen hanc auctoritatē non requiri ad bellum defensiuū, sed solum ad offensiuum; nam defendere se vniciq; licet, non solum inuadere, sed etiam priuato; at indicere bellum, & iniurare hostem, solius est supremi capitis.

SE C V N D A conditio est causa iusta, nō enim sine causa bellū indici potest, nec etiam propter quodcunq; peccatum, sed tantum propter iniuriam propulsandam. Ita B. August. quæst. 10. in Iosue: *Iusta bella, inquit, desiniri solent, quæ vlciscuntur iniurias, si qua gens vel ciuitas, quæ bello petenda est; vel vindicare neglexit, quod à suis improbe factū est, vel reddere, quod per iniuriam ablatum est.* Ratio autem huius est, quia princeps non est iudex, nisi hominum sibi subditorum, ergo non potest quæcunq; peccata aliorum hominum punire, sed solum ea, quæ cedunt in detrimentum populi sibi subiecti; nam etsi non est iudex ordinarius aliorum, est tamen defensor suorum, & ratione huius necessitatis efficitur etiam quodammodo iudex eorum, qui suis iniuriam fecerunt, ita vt possit eos gladio punire.

Est verò obseruandum causam belli debere esse non leuem, neq; dubiam, sed magnam & certam, ne forte plus incommodi bellum afferat, quàm sit utilitas, quæ inde speratur; si autem dubia sit, distinguendum est de principe, & militibus; nam princeps ipse sine dubio peccat; nam bellum est actus iustitiæ punitiæ, iniustum est autem punire aliquem causa nondum probata: milites autem non peccant nisi constaret certo bellum esse illicitum. debent enim subditi parere superiori nec debēt discutere imperia eius, sed potius præsumere debent principem suum bonam causam habere, nisi manifestē contrarium nouerint; sicut etiā cum dubia est culpa alicuius particularis, peccat iudex, qui eum dānat, non carnifex, qui damnatum occidit; non enim tenetur carnifex discutere sententiam iudicis, ita docet Bonifacius Papa in 6. de regulis iuris, regula 25. *Quod quis, in-*

A quit, mandato facit iudicis; dolo facere nō videtur, cum habeat parere necesse. Et B. August. lib. 22. cōtra Faustum, c. 75. *Hoc etiam, inquit, sit vt vir iustus, si forte sub rege sacrilego militet, rectē possit illo iubente bellare, ciuice pacis ordinē seruans, cui quod inberur, vel non esse cōtra Dei præceptū, certum est, vel vtrum sit, certum non est, ita vt fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruandis.*

B Nota tamen hoc intelligi de militibus, qui sunt obligati ei principi, qui bellum gerit, quales sunt subditi eius, & etiam ij, qui ordinarium ab eo stipendium habent etiam tempore pacis, non autē de alijs qui aliunde adueniunt cum est bellandum, qui enim nō sunt obligati militare, non possunt tuta cōscientia ad bellum accedere, nisi sciāt bellum esse iustum: qui autem nihil cogitant, sed parati sunt militare, siue bellum sit iustum, siue non, modo stipendium habeant, ij in statu damnationis versantur.

C **T**ERTIA conditio est intentio bona. Nam cum finis belli sit pax & tranquillitas publica, non licet bellum suscipere propter alium finem. Vnde grauius peccant tam reges, quàm milites, qui vel vt nocēant alicui, vel vt imperium dilatent, vel vt exerceant fortitudinem bellicam, vel alia de causa bellum suscipiunt, quàm propter commune bonum, etiam si auctoritas legitima, & causa iusta nō desint. ita B. August. in epist. ad Bonifacium comitem, quæ est 207. alias 5. *Pacem, inquit, habere debet voluntas, bellum necessitas, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace, non enim pax queritur vt bellum geratur, sed bellum geritur, vt pax acquiratur. esto ergo etiā bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis unitatem vincendo perducas.* Et lib. 22. contra Faustum, c. 74. *Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus, atq; implacabilis animus, feritas rebellādi, libido dominādi, & si qua similia, hæc sunt, quæ in bello iure culpantur.*

D Sunt autem duo notanda. **P**R I M O, quoniam bellum est medium quoddam ad pacem, sed valde graue & periculosum, ideo non esse mox inferendum bellum, cum causa existit, sed esse prius procurandam pacem alijs rationibus facilioribus, nimirum pacificē petendo ab hostibus debitā satisfactionem. Deuter. 20. *Si quando acceperis ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem, &c.* Et B. Augustinus epist. 207. ad Bonifacium: *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas.*

E Sed quæret aliquis, quid si hostis nolit initio satisfacere, sed paulo post bello iam inchoato petat pacem, & satisfactionem offerat, an tenebitur alter à bello cessare? Caietanus verbo, Bellum, dicit, quod non tenetur cessare, quando bellum iam est inchoatum, quāquam teneretur antea quàm inchoaretur, acceptare satisfactionem. Sed (meliori iudicio saluo) dicendum videtur, quod ex iustitia nunquam tenetur, qui habet iustam causam, acceptare satisfactionem nec ante bellum inchoatum, nec postea; tamen ex charitate vtroq; tempore tenetur; nisi per accidens aliud expediat. Prioris ratio est, quia princeps habens iustam causam belli, gerit personā iudicis respectu alterius principis, qui iniuriā fecit, iudex autē non tenetur ex iustitia condonare mortem reo, etiam si offerat satisfactionem, quāquam possit condonare ex misericordia, si sit supremus iudex. verbī gratia, Rex non tenetur donare vitam furi, etiam si restituat, etsi ex misericordia potest. Ratio Posterioris est, quia bellum est grauissimū supplicium, & quo non solum punitur qui peccauit, sed etiam per accidens multi innocentes inuoluuntur: ideo Christiana charitas semper id videtur exigere vt à bello cessetur, quando qui nocuit debitam satisfactionem

offert, nisi forte per accidens aliud expediat, id est, nisi talis sit hostis contra quem pugnatur, vt bono communi expediat cum vel subiectum esse alteri, vel funditus interire, quales erant Amorrhæi, quos Deus iussit penitus deleri, Deuter. 20.

SECUNDO notandum, differre hanc tertiam conditionem à duabus primis, quod illæ si desint, faciunt bellum esse iniustum, hæc verò si desit, facit bellum esse malum, sed non iniustum propriè. qui enim sine auctoritate vel sine iusta causa bellum mouet, non solum contra charitatem, sed etiam contra iustitiam peccat, & nõ tam est miles, quàm latro: qui verò auctoritatem, & causam iustam habet, & tamẽ amore vindictæ vel augendi imperij, vel propter aliũ finem malum bellat, non agit contra iustitiam, sed solum contra charitatem, nec est latro, sed malus miles.

Ex quo deducitur, quod cum non solum deest hæc tertia cõditio, non tenentur milites, nec reges ad vllam restitutionem, sed solum ad pœnitentiam: cum autem deest prima vel secunda, tenentur omnes ad restitutionem damni illati, nisi excusentur ignorantia inuincibili: ignorantia enim crassa, & culpabilis sicut à peccato non excusat, ita nec à restitutione, vt habemus capite finali, de iniurijs & damno dato. qui autem laborat ignorantia inuincibili, nõ tenetur restituere donec ea ignorantia laborat; at cum cognouerit bellum fuisse iniustum, tenetur restituere, non damnum tẽpore belli illatum, sed si quid habet alienum ex illo bello: & si nihil habet in specie, sed tamen rebus veditis factus est ditior, tenetur restituere tantum, quantum est ditior factus; nam res aliena retineri non potest, etiam si propter ignorantiam sine peccato acquisita sit, sed reddi debet vel Domino si scitur, vel pauperibus.

QUARTA conditio est, modus debitus, qui in eo præcipue consistit, vt nulli innocenti noceatur, quod explicuit Ioannes Baptista Luc. 3. *Neminem concutiatis, nulli calumniam faciatis, contenti estote stipendijs vestris.* Quibus verbis prohibet iniurias, quas milites inferre solent innocentibus aut vi, aut fraude, vel in persona, vel in bonis. Cum dicit: *Neminem concutiatis,* prohibet iniuriam, quæ aperta violentia inferitur personæ, vt cum rusticos cædunt, nisi ad nutum obediunt. Cum dicit: *Nemini calumniã faciatis,* prohibet iniuriam quæ fraudibus, & calumnia inferitur, vt cum dicunt aliquem esse proditorem vel hostem, etiam si cõtrarium nouerint esse verum, & eo nomine vel ipsi eum spoliant, aut occidunt, vel deferunt ad ducem, vel præfectos. cum verò addit: *Contenti estote stipendijs vestris.* prohibet iniuriam, quæ alicui non in persona, sed in bonis inferitur, vt cum furantur, & rapiunt vnde cunque possunt, vel etiam exigunt, & extorquent ab ijs à quibus non debent.

Est autem obseruandum, tria esse genera personarum, quibus milites damnum inferre non possunt secundum regulam Ioannis Baptista. PRIMVM est eorum omnium, qui ad Rẽpub. hostium non pertinent: ex quo excusari non possunt milites, qui damnum inferunt ciuibus, aut rusticis amicis, apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, neque excusantur si dicant, sibi stipendia non solui, nam non propterea illis obligata sunt bona priuatorum ciuium, neque luere debet pœnam ciuis, aut rusticus, si rex aut dux peccat non soluendo stipendia militibus, nisi forte iusta de causa damnati sint homines alicuius loci ad hanc pœnam, vt milites alant, quod tamen rarius accidit.

SECUNDVM est quorũdam, qui etsi aliquo modo ad Rẽpub. hostium pertinent, tamen excipiuntur, capite Innouamus, de tregua, & pace, vbi sic dicunt;

Innouamus, vt Presbyteri, Monachi, conuersi, peregrini, mercatores, rustici, euntes, vel redeũtes, vel in agricultura existentes, & animalia, quibus arat, & semina portant ad agrum, congrua securitate latentur. vbi nomine mercatorum non videntur intelligi ij, qui in ciuitate hostium resident, & sunt pars quædam ciuitatis, sed solum ij, qui transeunt, vel ad nundinas veniunt, qui non sunt pars ciuitatis.

TERTIVM genus est hominum ineptorum ad bellum, quales sunt pueri, senes, mulieres. tales enim etsi capi & spoliari possunt, quia sunt pars ciuitatis, tamen occidi iuste non possunt, nisi forte casu & per accidens occidantur: vt cum miles iaculatur in cuneum hostium, & forte occidit puerum, aut mulierem, aut etiam sacerdotem, nõ peccat, sed tunc peccat, cum ex intentione occidit, & potest, si velit, non occidere; nam & ratio naturalis hoc docet, & etiam Deus hoc iubebat Hebræis Deut. 20. nimirũ vt parcerent paruulis & mulieribus, & Theodosius grauiter ab Ambrosio reprehensus fuit, quod cum punire vellet Thesalonicensis, sine delectu obuios quosq; necari iussit, vt refert Theodoretus lib. 5. hist. c. 17. & 18. Quod si Moses aliquando iussit etiam mulieres, & paruulos occidi, vt patet Deut. 2. & 3. & alibi, non propterea id etiam nostris militibus licet; nam ille Dei reuelatione clarè cognoscebat Deum sic velle, cui nemo dicere potest, Cur ita facis?

CAPVT XVI.

Licere bellum gerere Christianis contra Turcas.

ITAM vero quæstio de bello contra Turcas omit-
ti potuisset, nisi Lutherus inter alia sua paradoxa etiã hoc protulisset, ac defendere conatus esset, non licere Christianis contra Turcas bellum gerere, vt patet ex art. 34. in Bulla Leonis damnato. Luthero videtur assentiri Theodorus Bibliander in Chronologia tabul. 13. vbi sic ait: *Urbanus, seu potius turbo senissimus, à spiritu malo homicidijs gaudente impulsus, bellum pro recuperanda Iudæa commouit.*

Est autem obseruandum, Lutherum non negare bellum contra Turcas esse licitum, quia putet in genere omne bellum esse illicitum, nam in assertione eiusdem articuli suadet bellum contra Pontificem, quem Turcissimum Turcam esse dicit; neque quia existimet non habere Christianos iustam causam; constat enim omnibus Turcas nullo iure occupasse regna Christianorum, & quotidie plura occupare velle: constat etiam eum extinguere cupere omnem religionem, & dare omnem operam, vt homines ex Christianis fiant Mahumetani. Denique constat & antiquos Pontifices, vt Vrbanum II. Paschalem II. Eugenium III. & alios multos, necnon generalia Concilia, vt Lateranense, Lugdunense, Viennense, & alia, generale bellum indixisse Mahumetanis, & sanctum Bernardum, aliosq; sanctos viros concionibus publicis excitasse populos ad hoc bellũ, & sermonem miraculis confirmasse, vt ipsemet beatus Bernardus modestè indicat initio lib. 2. de consideratione, nec aliquid horum Lutherus negat; sed sunt aliæ tres causæ cur senserit non licere contra Turcas bellare.

PRIMA, quia voluntas Dei esse videtur, vt à Turca, tanquam flagello quodam puniamur, neque licet nobis Dei voluntati resistere. quid autem ista sit voluntas Dei, probat in assertione art. 34. ab experientia, quæ docuit hæctenus nihil Christianis profuisse bellum contra Turcas.

Sed hæc prima causa parum valet; nam etsi voluntas Dei sit vt peccata nostra per Turcam puniantur, tamen nõ est voluntas Dei, vt Turcæ nõ resistamus, immo voluntas eius est vt resistamus. id quod ex fine probatur. non enim Deus permittit Turcam in nos scire vt pereamus, sed vt conuertamur, tunc autem ad conuersionem perducimur, cum Turcæ nos oppugnant resistere conamur, resistendo laboramus, laborando nostram infirmitatem agnoscimus, atq; inde ad Deum toto corde reuertimur, & eius auxilium imploramus. Itaque ex fine, quo Deus permittit, Turcæ in nos scire, sequitur manifestè, ipsum velle, vt Turcæ resistamus. Præterea, ita flagellum Dei est bellum Turcæ, sicut pestis, fames, hæresis, fomes peccati, & similia, nemo autem tam est stultus, qui ideo putet, non esse quaerenda medicamenta contra pestem, neque terram colendam, ne moriamur fame, neque hæresi & fomiti resistendum.

Neque verum est, quod Lutherus dicit, experientiam docere, nihil nobis prodesse bellum contra Turcas: nam vt omitam plurimas victorias de Turcis relatas, certè cum primum arma illata sunt in terram promissionis, felicissimo euentu Hierusalem à nostris recuperata fuit, & regnauerunt Christiani annis LXXXVIII. & semper plura, & plura recuperabāt, donec oriri cõperūt inter ipsos Christianos Principes contentiones, quemadmodum & nunc Turca plura occupat ob discordiam nostrorum, quàm sua virtute, & harum discordiarum potissima causa fuit Lutherus ipse. Nam vt ex Ioanne Cochleò patet in actis Lutheri anni MDXXVI. Hùgaria perijt, quia Germani à rege Hungariæ vocati in auxilium, maluerunt Luthero parere tunc concionanti cõtra bellum in Turcas, quàm cogitare quid bonũ commune postulare. saltem hoc boni habet bellum, quod impeditur Turca ne tantum noceat quantum vellet. nisi enim hæcenus cum eo pugnatum esset, iam dudum ille omnia obtineret.

SECUNDA causa eius est, quia Ecclesiæ vtilior est tribulatio, & persecutio, quàm victoria, & tranquillitas. vnde in sermone de matrimonio reprehendit Ecclesiæ consuetudinem, qua orat pro pace, & quiete, cum potius pro tribulationibus orandum esset. Sed respondemus, tribulationem, & persecutionem esse quidem vtilem: sed periculosam. & ideo non expetendam, sed tolerandam, cum aliter fieri non potest. Vnde Matth. 6. iubemur orare: *Et ne nos inducas in tentationem.* Et 1. Timot. 2. Apostolus iubet orare pro regibus, vt quietam, & tranquillam vitam agamus. Et B. Augustinus lib. 10. Confessionis, c. 28. dicit, miserias tolerandas, non amandas, nec desiderandas, & petendas.

TERCIA causa, eaque præcipua fuisse videtur, odium Pontificis, tanto enim odio Pontificem aliquando Lutherus persequebatur, vt planè optaret videre Turcam occupantem omnia regna Christianorum, vt saltem eo modo nomen Pontificis extingueretur. neq; hoc fuisse votum, ac desiderium eius nos diuinamus, sed ex verbis eius colligimus: nam in lib. ad nobilitatem Germaniæ, c. 25. dicit, nullum esse pulchrius regimen vsquam, quàm apud Turcas, qui legibus Alcorani gubernantur, nullum autem turpius, quàm apud Christianos, qui iure canonico, & ciuili reguntur. & in assertionem articuli 34. dicit, Pontificem, & Pontificios esse multo peiores, & truculentiores Turcis, & stultum esse pugnare pro peioribus Turcis contra meliores, & in epistola quadam contra duo mandata Imperialia: *Oro, inquit, cunctos pios Christianos, ne vlllo modo sequamur, vel in militiam ire, vel dare aliquid contra Turcas,*

A *quandoquidem Turca decies prudentior, probiorque est, quàm sunt Principes nostri.* Quibus verbis quid aliud suadere conatus est, quàm esse iuuandos Turcas contra Christianos?

Sed hæc sententia tantam absurditatem, & impietatem continet, vt ipse idem Lutherus postea, cum ille ardor nonnihil deferbuisset, plane contrarium scripserit. Sic enim ait in lib. de visitatione Saxonica: *Clamant, inquit, aliqui predicatorum temerariè, non resistendum esse Turcæ: hic sermo seditiosus est, qui neq; ferri, neque permitti debet: tenentur igitur potestates resistere Turcis, qui non solum cupiunt prouincias deuastare, uxores ac liberos violare, & interficere, verum etiam iura prouinciae, cultum Dei, omnemq; ordinationem bonam abrogare ac tollere. Idcirco debent Principes ob id præcipuè belligare, &c.* Et ibidem. *Multo, inquit, tolerabilius foret viro bono videre filiorum suorum interitũ, quàm Turcicis eos moribus imbui, Turca enim nullam prorsus honestatem vel sciunt, vel curant.* Hæc ille.

CAPVT XVII.

Ad magistratum non pertinere iudicium de Religione.

QVINTA sequitur quaestio de officio magistratus politici in causa religionis. Tres in hac parte sunt errores. PRIMVS eorum qui nimis multum tribuunt magistratibus vt Brentij in Prolegomenis, Philippi in locis, capite de magistratu, & aliorum, qui reges esse volunt non solum custodes & defensores religionis, sed etiam iudices & magistratos. Dicunt enim ad eos, vt ad præcipua Ecclesiæ membra pertinere, iudicare controuersias fidei, præsidere Concilijs generalibus, constituere ministros, & pastores, & similia.

In quem errorem multa disputauimus in controuersijs de iudice cõtrouersiarum, de summo Pontifice, & de Concilijs: vbi ostendimus reges habere primum locum inter Christianos, vt Christiani homines sunt, id est, vt sunt ciues terrænæ ciuitatis, non vt sunt ciues Sanctorum, & domestici Dei: ac vt Ecclesiæ membra sunt. Sic enim primum locum habent Episcopi, & præcipuè summus Pontifex, secundum presbyteri, tertium Diaconi, alijque ministri Ecclesiastici, vltimum Laici, inter quos etiam Reges & Principes numerantur.

Vnde Chrysoströmus hom. 83. in Matt. alloquens Diaconos: *Si Dux quispiã, si Consul ipse, sitis, qui diademate ornatur, indignè adeat, cohibe, & coërce, maiorem tu illo habes potestatem.* Et Gelasius in epistol. ad Anastasium Imperatorem; *Nosti, inquit, filii clementissime, quod licet præsideas humano generi dignitate rerũ terrenarum, tamè præsulibus diuinarum deuotè colla submittris, arque ab eis causas tua salutis expectas, inque sumendis cælestibus Sacramentis, eis que vt competitis disponendis, subdi te debere cognoscis religionis ordinis potius, quam præesse. Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuã redigi posse voluntatem.*

Denique, Christus Ecclesiam regendam Petro, & Episcopis commisit, non Tiberio, & eius præfectis, & per annos CCC. sine vllis regibus Christianis, exceptis paucissimis, qui vel breuissimo tempore imperarunt, vt Philippus Cæsar, vel solum in aliqua prouincia, vt Lucius Rex Britannorum, Ecclesiã à solis Episcopis & Presbyteris optimè gubernata est. vide cætera locis citatis.

CAPVT XVIII.

Ad magistratum pertinere defensionem Religionis.

SECUNDVS error est aliorum, qui ad alterũ extremum deflectentes docent Reges debere curare

Rempubl. suam, & pacem publicā; de religione autem non curare, sed permittere singulis vt sentiant prout voluerint, & viuam vt voluerint, modo non perturbent pacem publicam. In hoc errore fuerunt olim Ethnici, qui omnes religiones approbabāt, & omnium Philosophorum sectas admittebāt, vt August. dicit li. 18. de ciuit. Dei, c. 51. vnde B. Leo ser. 1. de SS. Petro & Paulo. *Hec autē ciuitas*, inquit, *ignorans sua prouocationis auctorem, cum pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium seruebat erroribus, & magnā sibi videbatur assumpsisse religionē, quia nullam respuebat falsitatem.* Et Themistius Philosophus, vt refert Socrates lib. 4. hist. c. 27. Valenti Imperatori persuadere conatus est, Deo gratam esse sectarum varietatem, dum ita pluribus modis colitur, & pluris fit, dum difficilius cognoscitur. Item hæresiarcha quidam nomine Rhetor apud August. lib. de hæresib. c. 72. omnes sectas veras esse docuit.

Denique, hanc libertatem voluerunt & obtinuerunt Germani anno MDXXVI. quando Principes Imperij Spiræ congregati fuerunt: & nunc idem feruntur in Flandria petere. quorum argumenta quatuor præcipuè sunt. Vnum, quod fides sit libera. Alterū, quod sit donum Dei. Tertium, quod experientia doceat cogendo nihil profici. Quartum, quod Christiani semper Iudæos tolerauerint, cum tamen Christi hostes sint.

At hic error perniciosissimus est, & sine dubio tenentur Principes Christiani nō permittere subditis suis libertatem credendi, sed dare operam, vt ea fides seruetur, quā Episcopi Catholici, & præcipuè summus Pontifex docet esse tenendam. Probat PRIMO Scriptura, Prouerb. 20. *Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo.* Item: *Dissipat impius Rex sapiens.* Porro impios esse hæreticos negari non potest. Item Psal. 2. *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui indicatis terram, seruite Domino in timore.*

Augustinus epist. 50. *Aliter serui*, inquit, *Rex Deo, quia homo est, aliter quia Rex est, quia homo est, ei seruit viuendo fideliter, quia verò etiam Rex est, seruit, leges iusta præcipientes, & contraria prohibentes, cōuenienti vigore sciendo: sicut seruiuit Ezechias, lucos, & templa idolorum destruendo: sicut seruiuit Rex Iosias, talia & ipse faciendo: sicut seruiuit Rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum Dominum compellendo: sicut seruiuit Darius, idolum frangendum in potestatem Danieli dando: sicut seruiuit Nabuchodonosor, omnes in regno suo postus à blasphemādo Deo lege terribili prohibendo.* Et ibidem subiungit: *Quis mente sobrius Regibus dicat: Nolite curare in regno vestro, à quo teneatur, vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri? non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse siue religiosus, siue sacrilegus: quibus nō potest dici. Non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse pudicus, quis impudicus.*

Præterea in testamento nouo Apoc. 2. reprehēditur Angelus Pergami, quod haberet apud se aliquos tenētes doctrinam Nicolaitarum, & Angelus Thiatyræ, quod permetteret Izabel seducere seruos Dei. Ex quibus colligitur, noxiā esse Ecclesię mixtionem hæreticorum cum Catholicis. Rom. 16. iubentur Christiani declinare hæreticos. Gal. 5. *Uinā*, inquit, *abscindantur*, Tit. 1. *Increpa illos durē vt sani sint in fide*, ergo Reges, qui sunt Ecclesię nutritij Isaia 49. non debent permittere istam coniusionem.

SECUNDO probatur testimonijs Pontificū & Imperatorum. Leo epi. 75. ad Leonem Augustum: *Debes*, inquit, *Imperator incunctanter aduertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesię presidium esse collatā, vt ausus nefarios comprimendo, & que bene sunt statuta, defendas, & verā pa-*

cem his, que sunt turbata, restituas. Anastasius II. Papa in epist. ad Anastasium Imperatorem: *Hoc*, inquit, *præcipuè in sinu Serenitatis tuæ, vt cum causā Alexandrinorum patuerint pijsimis auribus vestris, ad Catholicam & synceram fidem eos auctoritate, sapientia, diuinisque vestris mandatis redire faciatis.* Similia habet Gregorius lib. 9. epist. 60. ad Regem Angliæ, lib. 11. epist. 44. ad Leontiam Augustam. Similia habet Agatho in epistola ad Constantinum IV.

Porro Imperatores pij idem senserūt: nam Theodosius L. cunctos populos, C. de summa Trinitate, & fide Catholica, radicitus euulsit libertatē credendi, quā aliqui Principes permiserant, & iussit omnes credere eo modo, quo Romanus Pontifex docet esse credendū. Valentinianum iuniorem laudat Ambrosius in oratione funebri, quòd Romæ repetenti antiqūā libertatem in religione, vt colere posset sacrificijs Deos, fortissimè restiterit. Similiter Martianus C. eodem, L. Nemo, seuerè prohibet, ne quis ea, quæ sunt in Concilij Episcoporum definita, reuoluat, aut de ijs publicè disputare præsumat.

Constantinus Magnus initio quidem imperij permisit libertatem religionis omnibus, vt patet ex historia Eusebij lib. 10. c. 5. tamen postea iussit claudi templa idolorum, & solam Christianam religionem vigere, vt Optatus refert li. 2. contra Parmen. quem filij sunt imitati, Constans & Constantinus, vt Augustinus refert epist. 166. & (apud Ruffin. li. 10. c. 5.) exilium minatus est Constantinus ijs omnibus qui non acquiescerent Nicæni Concilij definitioni.

Qui libertatem credendi concesserunt, tres inueniuntur. Iouianus, qui tamen ne Catholicos cum hæreticis misceret, grauitè admonitus est à Cōcilio Antiocheno, vt scribit Socrates lib. 3. c. 21. Valens Imperator Arianus omnibus hæreticis & Ethnicis liberam permisit religionem, vt scribit Theodoretus, lib. 4. c. 22. Denique Iulianus Apostata, qui ideo permisit libertatem, quia sic sperabat posse interire Christianismum; sic enim ait Augustinus epist. 166. *Iulianus*, inquit, *desertor Christi & inimicus, hæreticis libertatem perditionis permisit, & tunc Basilicis hæreticis reddidit, quando templa Demonij: eo modo purans, Christianum nomen posse perire de terris si vniciari Ecclesiæ, de qua lapsus fuerat, inuideret, & sacrilegas dissensiones liberas esse permetteret.*

Probatur TERTIO rationibus. PRIMO, potestas temporalis & spiritualis in Ecclesia non sunt res diiunctæ & separatae, vt duo regna politica, sed sunt cōiunctæ, ita vt vnū corpus faciant, vel potius ita se habēt, vt corpus & anima in vno homine, est enim potestas spiritualis quasi anima, & tēporalis quasi corpus, vt Nazianzenus docet in oratione ad populum timore percussum, ergo debet potestastēporalis spirituali seruire, eamq; ab hostib. suis protegere ac defendere, ac (vt B. Grego. ait, li. 2. epist. 61.) terrenum regnū cælesti famulari: sed Ecclesiæ exitialis est hæc libertas: nam vinculū Ecclesiæ est vnus fidei cōfessio ad Eph. 4. *Vna fides*, & ideo dissēsiō in fide, Ecclesiæ est dissolutio. debēt igitur Principeshæc libertatē nullo modo permittere, si fungi munere suo uolunt.

SECUNDO, quādo apud Iudæos vera religio florebat, non poterant Reges permittere libertatem religionis, ergo multo minus debēt permittere Reges Christiani; non enim minus ordinata debet esse Ecclesia, quā fuerit Synagoga. Antecedens patet Deutero. 17. vbi ex sententia iudicis politici iubentur occidi, qui non obediunt Sacerdoti. Et cap. 18. Pseudoprophetae similiter exterminari iubentur, & idem patet exemplis, quæ affert August. epist. 50. de Ezechia, Iosaphat, Iosia, & alijs pijs Regibus,

qui destruebant lucos, & templa idolorum, & seuerè puniebant idololatrias, & populum ad cultum veri Dei compellebant. Quod autem paulò ante Christi tēpora cœperint permitti variæ hæreses, ac præcipuè Sadducæorum, qui negabāt resurrectionem, non est mirum, quia Synagoga tunc ad interitum propinquabat, nec habebat Regem verè Iudæum, qui ista curaret, sed Idumæum Herodem, Pontifices autem nihil poterant.

TERTIO, libertas credendi perniciofa est, etiam temporali bono regnorum, & publicæ paci, vt patet primùm ex Greg. lib. 4. epist. 32. vbi dicit, Reipubl. ciuilibus incolumitatē, ex Ecclesiæ pace pendere. Deinde ratione: nam vbi seruetur fides & obedientia Deo, ibi etiam seruetur Principi: nam fides ipsa hoc docet & exigit. Item dissensio in fide parit animorum & voluntatum dissensiones: omne autem regnum in seipsum diuisum, desolabitur, & experientia nostri temporis adeo manifestè hoc ostendit, vt frustra id probare nitamur.

QUARTO, libertas credendi perniciofa est illis ipsis, quibus cōceditur: nam libertas credendi nihil est aliud, quàm libertas errandi, & errandi in re omnium periculosissima: nam fides vera nō est nisi vna, Ephel. 4. *Vna fides*, ergo libertas ab ista vna fide recedendi, est libertas in errorum barathrum ruendi. Sicut ergo salubriter non permittitur ouibus libertas vagandi per montes, & salubriter non liberatur gubernaculo, nec sinitur liberè à quolibet vëto circumferri naus: ita quoque salubriter non conceditur populis libertas credendi, posteaquam vni vera fidei se adiunxerunt. argumenta soluentur in sequenti quæstione.

CAPVT XIX.

Non posse conciliari Catholicos cum hæreticis.

TERTIVS error est Georgij Cassandri libro de officio pij viri, vbi docet, debere Prinçipes inuenire rationem pacis inter Catholicos, Lutheranos, Caluinistas, &c. Sed interim dū non inueniunt, debere permittere vnicuique suam fidem, modo omnes recipiant Scripturam & Symbolū Apostolicum. Sic enim omnes sunt vera Ecclesiæ membra, licet in particularibus dogmatibus dissentiant. Similia docuerunt olim pacificantes, auctore Zenone Imperatore, de qua re vide Euagrium, li. 3. c. 14. & 30. Item Apelles, qui apud Eusebium lib. 5. hist. c. 13. dicebat, non esse discutiendam rationem fidei, sed sat esse credere in crucifixum. Hic est manifestus error, & contra eum scripsit ex Catholicis Doctõribus Ioannes à Louanio, ex hæreticis Ioannes Caluinus.

Potest autem facile refelli hæc sententia: primum enim, non possunt Catholicis, Lutherani, & Caluinistæ eo modo conciliari: nam in ipso Symbolo non conuenimus, exempli gratia, per articulū, *Descendit ad inferos*, diuersissima intelligimus: nos enim credimus, Christianam à corpore separatam, secūdam substantiam suam descendisse ad limbum Patrum; hæreticorum alij, volunt descendisse Christum ad inferos, nihil esse aliud, quàm sepultum fuisse; alij passum dolores inferni. Similiter articulum: *Credo sanctam Ecclesiam*, diuersis modis intelligimus. Et illud etiam: *Sanctorum communionem*; nam de singulis Sacramentis sunt controuersæ. Denique de illo: *Remissionem peccatorum*, maximè dissentimus.

Dicit Cassander, sat est, quod omnes fateamur, Symbolum esse verum, & illud recipimus.

Contra; PRIMO, Symbolum vnum est, & non in verbis, sed in sensu est fides, nō ergo habemus idem Symbolum, si in explicatione diffidemus; præterea si sufficeret verba Symboli recipere, nulli ferè veterum hæreticorum iure damnati fuissent. Nam Ariani, Nouatiani, Nestoriani, & alij ferè omnes verba Symboli Apostolici recipiebant, sed quia non in sensu dissensio erat, ideo damnati, & ab Ecclesia Catholica eiectione fuerunt.

SECUNDO, fundamentum Cassandri est falsum, non enim possunt vera membra Ecclesiæ vocari Lutherani & Caluinistæ, etiā si in Symbolo nobiscum cōuenirent: nam præter illam fidem requiritur subiectio ad legitimum caput Ecclesiæ à Christo cōstitutum, & communicatio cum alijs membris; Ecclesia enim est vnum corpus visibile, & proinde caput & membra habet visibilia, nec potest dici mēbrum, quod à capite & corpore reliquo separatū est. Certè Aërius, etiam quoad sensum, in Symbolo conueniebat cum Catholicis, tamen quia nolebat subesse Episcopo, & cæteris membris communicare, ab Epiphano & Augustino in Catalogo hæreticorum ponitur, & Cyprianus lib. 4. epist. 2. dicit, Nouatianum esse extra Ecclesiam, quia non volebat subijci Pontifici Cornelio, etiam si nullam aliam hæresim introduxisset.

TERTIO, Cassander ita disputat, quasi inter Catholicos, Lutheranos, & Caluinistas solū dissensiones sint de ritibus & cæremonijs humanis: at multa dogmata sunt maximi momenti, in quibus dissentimus, quæque non habentur expressè in Symbolo, & propter quæ nulla pax sperari potest inter Catholicos, & Lutheranos. Nā verbi gratia, nos dicimus, Missam esse diuinissimum cultum Dei, illi dicunt esse horrendam idololatriam: similiter inuocare Sanctos nobis est pietas, illis impietas, &c.

QUARTO, sancti Patres docuerunt nos, vt non solum fidei Symbolum, sed etiam omnia alia dogmata fidei, licet minuta videantur, inuiolata seruemus, nec propter hæreticos vllò modo immutari patiamur, Galat. 2. Paulus dicit, se nec ad horam cedere voluisse falsis fratribus. Et cum olim Ariani peterēt à Catholicis, vt saltem vnā vocem ommitterēt, quæ non habetur in Scriptura, nec in Symbolo Apostolorum, vel vnā litteram immutarent, id est, non dicerent *ὁμοῦσον*, sed *ὁμοιῶσον*, si hoc fieret, pacem pollicerentur; Catholici voluerunt, & Imperatori scripserunt, nefarium esse de rebus iam definitis aliquid immutare; & si quid istarum sanctionum fuerit immutatum, non propterea pacem futuram: nec enim apud eos pacem esse posse, qui pacis iura nescirent. vide Theodoretum li. 2. hist. c. 18. & 19. vel Trip. li. 5. cap. 21. & 33. & hoc verum esse patuit in Concilio Ariminensi: nam cum simpliciores Catholici ab Arianis decepti, nomen *ὁμοῦσον*, tollendum esse decreuissent, mox Ariani toto orbe terrarum prædicauerunt, se vicisse; & non contenti sustulisse vocem *ὁμοῦσον*, & pro ea substituisse *ὁμοιῶσον*, paulò post ipsum *ὁμοιῶσον*, in *ἑτεροῦσον*, id est, dissimilis substantiæ, transformauerunt, vt Theodoretus refert, lib. 2. hist. c. 21.

Hinc Basilius roganti Præfecto Valentis Imperatoris, vt tempori pateret, & non tot Ecclesias, propter paruum dogmatum subtilitatem, vexari pateretur, respōdit; *Qui diuinis innutriti sunt eloquijs, corrumpere de diuinis dogmatibus ne vnā quide syllabam patiuntur, sed pro his, si contingat, omnes etiam mortis species amplectuntur.* Vide Theodoretum lib. 4. c. 17. histor. Eccles. Eadem constantia præditi fuerunt Eustathius & Sylluanus, quibus cum Imperator exi-

lium minaretur, nisi vocem *εὐνοίας*, abrogarent, responderunt, Potestatem habes puniendi, non tamen nos Patrum statuta destruimus. vide hist. Trip. lib. 5. cap. 24.

Denique Gelafius in episto. ad Euphemianum, petenti hæretico, vt Papa eis condescenderet, id est, aliquid remitteret de religione Catholica, pacis gratia, eleganter eius petitionem irrisit. *Cum autem, inquit, dicis, cōdescendere nos debere vobiscum: interim iam vos descendere, aut descendisse monstratis, vnde quæso, vel quo ista descensio est? utriusque ex superiore quodam loco ad inferiora quæq; depositos, à Catholica, Apostolicaque communione ad hæreticam, damnatamque prolapsos videtis, cognoscitis, non negatis: sed etiam in superiore manentes sede, vultis impelli, condescendere nos vobiscum inuitatis ad ima de summis: nos cōscendere vos nobiscum rogamus ad summa de imis.*

QUINTO, non potest liberum esse credere in vno quolibet dogmate, quin eadem ratione liberum esse debeat in omnibus etiam in ijs, quæ in Symbolo Apostolico continentur: nam vna est regula fidei indubitata, & certa in omnibus quæ creduntur, nimirum verbum Dei per Ecclesiam explicatum. Si ergo credo Ecclesiæ tradenti mihi Symbolum Apostolorum, quod non scio aliunde esse Apostolorum, nisi quia Ecclesia dicit, eadem ratione credere debeo Sanctos inuocandos, quia eadem Ecclesia hoc dicit; vel si hoc possum non credere, eadem ratione possum non credere, Symbolum illud esse Apostolorum.

SEXTO, ista opinio Cassandri noua est, & ab ipso primum excogitata, vt ipse initio fatetur, suspecta igitur haberi debet. Vt enim pulchrè docet Vincentius Lyrinensis in suo opusculo contra profanas nouitates, suspitione carere non potest, quod nouum est; cum vera fides vna sit, & antiquissima.

SEPTIMO, ista opinio facit veram Ecclesiam omnino occultam & inuisibilem; imò ex solis adulatoribus & simulatoribus constatam: nam Cassander dicit, ad veram Ecclesiam requiri duo, fidem in Christum, & pacem cum hominibus, & inde dedit eos, qui hostiliter insectantur Catholicos, & Lutheranos, non esse de Ecclesia, sed eos solum, qui cum omnibus pacem habent: ergo illi, qui sunt de Ecclesia, non possunt esse nisi occulti, & qui cum Catholicis simulant se hostes Lutheranorum, & cum Lutheranis hostes Catholicorum: nam Catholici non patiuntur in suo grege vllos, qui ostendant vllò signo externo, se fauere Lutheranis: inter Lutheranos quoque, etsi permittuntur in iisdem prouincijs omnes sectæ, tamen nulla secta in suo grege patitur amicos aliarum sectarum, vt notum est: ergo isti pij, & pacifici viri necessario sunt omnes ficti & simulati, aliud ore profitentes, aliud in corde celantes, & similes Herodi, qui cum Ethnicis erat Ethnicus, cum Iudæis Iudæus: nam & Cæsari templum erexit, & simul Deo vero, vt Iosephus refert lib. 15. Antiq. cap. 13. & 14.

Adde, quod fatetur Cassander, suos istos collegas esse paucos & occultos, sed hinc apparet, eos non posse Ecclesiam constituere: nam Ecclesia est manifesta & visibilis, adeo vt à Domino, Matt. 5. dicatur ciuitas supra montem posita. Denique, vera Ecclesia sine Pastoribus esse non potest, ad Ephesios 4. isti autem homines occulti nullos pastores habent, nec habere possunt, dum ita manent occulti; proinde nullam Ecclesiam habent.

CAPVT XX.

Libros hæreticorum abolendos esse.

POSTREMA restat quæstio de pœnis hæreticorum, quas post Ecclesiæ iudicium & declarationem, Principes politici infligere possunt ac debent. Incipiemus autem à libris eorum, ac breuiter ostendemus, libros hæreticorum iure interdici, & exuri. Id igitur probatur PRIMO ex antiqua & perpetua consuetudine, non solum Christianorum, sed etiam Ethnicorum.

PRIMO, refert Valerius Maximus, lib. 1. cap. 1. quod cum Romæ reperti fuissent libri quidam, qui non nihil videbantur soluere religionem, Prætor Urbanus, ex auctoritate Senatus, in conspectu populi eos cremavit. Marcus Tullius lib. 1. de natura Deorum refert, Protagoram Abderitem, quod libros noxios religioni scripsisset, Atheniensium iussu, vrbe atque agro exterminatum, librosque eius in concione combustos.

Deinde, tempore Apostolorum, refert Lucas Act. 19. multos ab Apostolis cōuersos libros curiosos & vanos contulisse, & combussisse coram omnibus, & Clemens li. 1. constit. Apostol. c. 7. dicit, Apostolos prohibuisse initio fidelibus libros Gentilium, & falsorum Prophetarum. Scribit etiam Eusebius lib. 7. hist. c. 6. Dionysium Episcopum Alexandrinum, qui floruit circa annum CCL. à fidelibus reprehensum, quod libros hæreticorum legeret.

Consequente postea tēpore creuit zelus fidelium contra libros hæreticorum: Nam Nicænū Concilium libros Arii igni adiudicauit, vt Nicephorus testatur li. 8. c. 18. & Constantinus id exequutioni mandari iussit, proposita pœna capitis, si quis libros Arii occultasset, vt patet ex epist. eius apud Socrate, li. 1. c. 6. & Nicephorum lib. 8. c. 25. Scribit etiam Socrates lib. 1. c. 24. Marcellum Anconranum damnatum fuisse, quod libros suorum errorum comburere nolisset; non enim recipiebantur ad penitentiam hæretici, nisi prius libros suos combussissent.

Circa eadem tempora Epiphanius in Synodo Cypri coacta, vetuit libros Origenis legi, vt Socrates li. 6. c. 9. hist. refert, & Concilium Carthagin. III. can. 16. permittit solis Episcopis, vt tēpore necessitatis libros hæreticorum legant. Non diu postea cum Nestorij hæresis in Cōcilio Ephesino dānata fuisset, libri quoque Nestorij in eodem Concilio interdici fuere, & à Theodosio Imperatore exuri iussi, vt Liberatus refert cap. 10. Breuiarij, & extat adhuc lex Theodosij, L. Dānato, C. de hæretic. Circa idē tempus prodijt lex Honorij & Theodosij, qua iubentur Mathematici omnes suos libros, in quibus aliquid est aduersū Catholicæ religioni, in oculis Episcoporum cremare, L. Mathematicos, C. de Episcopali audientia. Pari ratione in Cōcilio Chalced. damnantur libri Eutychetis, & ab Imperatoribus Valētiniano & Martiano seuera lege prohibetur, ne vllus eos legere aut habere audeat, sed omnes diligentissimè quæsti crementur, vt patet ex Concilio Chalcedonensi, act. 3. & ex ipsa lege, quæ adhuc extat L. Quicunque, §. Nulli, & §. Omnes, C. de hæreticis.

Eodem tempore B. Leo in epist. 61. ad Turbium, c. 15. & 16. interdixit lectionem librorum hæreticorum quorundam, & addidit eos Episcopos, qui eos in domibus fidelium haberi sinerent, hæreticos censendos; paulò post Gelafius in Concilio LXX. Episcoporum, vt habetur dist. 15. can. S. Romana, proposuit indicem hæreticorum, quorum libros à fidelibus vitandos esse dicit.

Postmodum in V. Synodo dānato Antymo, damnantur etiā eius libri, & Iustinianus Imperator grauem pœnam statuit, nimirum amputationis manuum, in eos, qui eiusmodi libros describunt, ac iussit vbiq; comburi. habetur hæc constitutio in 1. act. Synodi V. & in Nouellis, constit. 42. B. Gregorius lib. 14. Moralium, c. 32. refert iussu Tiberij Imperatoris crematū librum Eutychie, quem ipse Gregorius hæresis conuicerat. In VII. etiam Synodo, act. 5. interdicuntur, & comburi iubentur libri hæreticorum, & can. 9. excommunicantur, qui libros hæreticorum legunt. Cōcilium Constantiense sess. 8. confirmat decretum Concilij Romani, quo interdicta fuerat lectio librorum Ioannis Vviclefi. Denique Concilium Tridentinum indicem librorum hæreticorum fieri iussit, vt omnes scirent, qui libri cauendi & exurendi essent. Ex quo apparet, semper eandem fuisse consuetudinem in Ecclesia.

Accedit etiam in argumētum huius rei, quod nulli fere exstant libri veterum hæreticorum, quomodo enim euauerunt tot volumina Valentini, Marcionis, Arii, Eunomij, Nestorij, Pelagij, & aliorum, quibus SS. Patres respondent?

Probatur SECVNDO ratione: nā colloquia hæreticorum sunt periculo sissima, & ideo diligēter vitanda, ergo multo magis libri sunt noxij & pestilentes, ac vitandi. Ad Rom. 16. *Rogo autem vos, fratres, vt obseruetis eos, qui discessionem & offensa præter doctrinā, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab eis: nam per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.* 2. Timot. 3. *Hos deuota. Titum 3. Hæreticum deuota, 2. epist. Ioannis. Si quis uenit ad vos, & hanc doctrinā non affert, nolite recipere in domum, nec Aue ei dixeritis.*

S. Irenæus li. 3. c. 3. *Tantum, inquit, Apostoli & horum discipuli habuerunt timorē, vt neq; uerbo tenuis communicarent alicui eorū, qui adulterauerant ueritatem.*

S. Cyprianus li. 1. epist. 3. ad Cornelium: *Declinet, inquit, foriter & euitent dilectissimi fratres nostri uerba, & colloquia eorum, quorum sermo ut cancer serpit.* Et infra: *Nulla cum talibus commercia, nulla conuiuia, nulla colloquia misceantur, simulque ab eis tam separati, quam sunt illi ab Ecclesia profugi.*

S. Athanasius de S. Antonio in eius vita: *Nūquam, inquit, Manichæis, aut alijs hereticis saltem amicabilia uerba largitus est, denunciāns talium amicitia, atque sermones, perditionem esse animæ. Sic etiam Arianos detestabatur, ut omnibus diceret, nec iuxta eos quidem esse accedendum.* Et ipse B. Ant. iam moriturus: *Hæreticorum, inquit, & schismaticorū uenena uitate, meumq; circa eos odium sectamini, scitis ipsi, quod nullus mihi, nec pacificus quidem sermo cum eis unquam fuerit.*

S. Augustinus in epist. 62. *Hæreticum, inquit, sicut uitandum monemus, ne infirmos, & paruulos fallat, ita non abnuimus quibuscunq; modis possumus corrigendum, &c.* S. Leo serm. 18. de passione Domini: *Viperea, inquit, hæreticorum uitate colloquia, nihil uobis commune sit cū eis, qui solo sunt nomine Christiani.* Hęc ille.

Iam igitur, si tantopere vitanda sunt colloquia hæreticorum, quanto magis libri? nam oratio in libris scripta, est magis composita, & artificij plena, quàm quæ in colloquijs vsurpatur. Deinde, est semper ad manus: nam conciones & colloquia sunt rara, & uerba ore prolata mox transeunt: at uerba in libris manēt perpetuo, & semper nobis adsunt, nobiscum peregrinantur, nobiscum domi sedent. Præterea libri magis sparguntur; potest enim aliquis per libros toti fere orbi terrarum simul loqui, & multorū domos & cubacula libri penetrant, quos auctor libri nunquam uidit, & ad quos forte nunquam admitteretur. Deniq; experientia idem docet: nam Ioannes

Vviclefus uia uoce paucissimos peruertit; docuit enim solum in Anglia, & ibi penè nullos reliquit sui erroris hæreses: at per libros totam Boëmiam peruertit. uide Cochlam in historia Hussitarum.

At contra obijciunt. PRIMO, quia multa bona sunt in libris hæreticorum, & stultum uidetur, propter aliqua mala priuare se etiam bonis: & confirmatur, quia alioqui multorum Patrum scripta comburenda erunt. Item, quia Ecclesia tolerat libros Gentilium, Iudæorum, Turcarū, & veterum etiam hæreticorum, vt Origenis, Tertulliani, Eusebij, Pelagij.

RESPONDEO, ueritatem quidem non esse negandam, tamen nec legendam in libris hæreticorū: nam, vt ibi est, nocet, non prodest. Scribit B. Gregor. lib. 5. moral. c. 11. hoc esse proprium hæreticorum, vt ueris falsa permisceant, & bonis mala: nam si sola falsa & mala dicerent, ab omnibus repellerentur; si sola uera & bona hæretici non essent. Itaque omnia miscent, vt ex malis bona inficiant, & per bona mala sua abscondant: quæ etiam causa est, cur Christus & Apostoli prohiberent Dæmones uera dicere, ne uidelicet per ea uera fidem sibi acquirerent, & postea falsa etiam illis crederentur. Luc. 4. *Dominus non sinebat Dæmones dicere; tu es Christus Filius Dei.* Et Act. 16. Paulus prohibuit Diabolo dicere: *Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annuntiant uobis uiam salutis.*

Præterea, etiam non docet, vt ueritas ab hæreticis suscipiatur, qui hostes sunt ueritatis: vt scribit Gellius libro 18. cap. 3. apud Lacedæmonios, cum de summa Republica ageretur, uir quidem disertus & doctus, sed inprobus & impurus, optimam sententiam dixit, quæ cum placeret omnibus & iuxta eam decretum faciendum uideretur, & tamen ferre non possent, vt optimum Consilium turpitudine actoris fœdatur, electus est uir quidam grauissimus, qui omnium consensu eandem sententiam diceret, & nulla prioris habita mentione, huius sententia in decretum referretur.

Ad PRIMAM, confirmationē de scriptis Patrum, respōdeo in primis, Patres non esse hostes Ecclesiæ, & eorum errata nō hæreses, sed humanos esse errores. Præterea, errores Patrum esse errores extinctos & mortuos, qui nocere nō possunt: nam error nocet quandiu defenditur pertinaciter: Patrum autem errores non fuerunt detecti, dum Patres ipsi uiuerent, alioqui enim uel ipsi eos emendassent, uel ab Ecclesia eiecti fuissent: sed post mortem eorum detecti, notatique sunt, & ab omnibus improbat, sicut etiam ab ipsis improbantur, si uiuerent.

Ad illud de Gentilibus dico eos tolerari, quia non nocent, cum sint errores mortui; nulli enim nunc sunt, qui non rideant dogmata Gentilium: nec unquam audimus Christianos deprauatos libris Gentilium, deficere ad Gentilismum, vt quotidie deficiunt ad hæreticos: quia uerò tempore Apostolorum multi erant, qui propugnabant dogmata Gentilium, Clemens scribit interdictos fuisse Gentilium libros, lib. 1. Const. cap. 7. & eadem de causa prohibentur libri Gentilium in Concilio Carthaginiensi III. cap. 16.

Ad illud de Iudæorum & Turcarum libris dico, libros Iudæorum & Turcarum melioris conditionis esse, quàm hæreticorum: illi enim sunt aperti hostes Christianorum, nec fallunt sub nomine Christiano, vt hæretici faciunt. Itaq; etiam simplicissimi qui que norunt discernere dogmata Iudæorū & Turcarum à Christianis dogmatibus, discernere autem hæreses non possunt, nisi homines ualde docti. Præterea

etiam Iudæorum & Turcarum libri prohibentur, quando continent blasphemias in Christum, aut iudicantur perniciosi Christianis, vt patet de Talmud Iudæorum.

Ad illud de Origene, Tertulliano, Eusebio, Pelagio dico, eorū libros permitti, quia hæreses illæ sunt extinctæ, & libri profunt propter antiquitatem.

Argumentum SECVNDVM. ex Paulo, qui 1. Thess. 5. dicit: *Prophetias nolite spernere, omnia probate, quod bonum est, tenete.* est enim sensus; Si quis futura prædicat vel Scripturas interpretetur, aut verbo, aut scripto, nolite rejicere, sed audite, vel legite, & quod Catholicæ fidei consonum est, accipite, reliquum omittite.

RESPONDEO, Apostolus loquitur de prophetia & scriptis quæ nondum constat, an sint bona vel mala, & talia non vult rejici, nisi prius examinata: sed quando scriptum aliquod iam est examinatum, & constat esse malum, vult omnino rejici, & talia sunt scripta omnia, quæ nobis prohibentur; sunt enim probata, id est, examinata omnia, & ideo prohibita, quia mala reperta sunt.

Deinde licet Apostolus ad totam Ecclesiã scribat, tamen non vult omnia fieri ab omnibus, sed ab ijs, qui possunt, & quibus ex officio incūbit, sicut cum ad Vniuersitatem aliquam mittuntur articuli aliqui suspecti examinandi, non ad omnes, qui sunt in Vniuersitate, pertinet eos examinare, sed solum ad Magistros, vel quos ipsi designauerint; ita igitur cum Apostolus iubet, in Ecclesia examinari prophetias & Scripturarum interpretationes, certè non vult hoc fieri à sartoribus & cæmentarijs, sed ab Episcopis, & alijs, quos Episcopi sibi adiungunt.

Aliud argumentū sumunt ex testimonijs quatuor veterum Patrum, Dionysij Alexandrini, Theophili item Alexandrini, B. Hieronymi, & Gelasij, nam Dionysius, vt scribit Eusebius lib. 7. hist. c. 6. cum reprehēderetur, quod libros hæreticorum legeret, respondit, se visionem habuisse, qua sibi dicebatur: *Leges omnia, quæ in manus tuas veniunt, valebis enim omnia expendere, & probare.* Theophilus quoque cum argueretur quod Origenem legeret, respondit, vt Socrates refert lib. 6. hist. c. 15. se legere, vt quod bonum est exciperet, quod malum respueret. B. Hieronymus in epist. ad Alexandrum & Minerium, dicit, se legerē libros hæreticorum, vt bona inde excerpit; etiam si sciat, aliquos propterea de se murmurare.

Gelasius in tomo de vinculo anathematis, probare volens, posse Concilium Chalcedonense partim recipi; partim non recipi, affert exemplū librorum hæreticorum, qui partim recipiuntur, partim rejiciuntur, & allegat illud: omnia probate, quod bonum est, tenete.

Ad hoc vltimum respondeo, exemplum Gelasij in eo cōsistere, quod sicut in Concilio Chalcedonensi quædam erant bona, quædam mala; & quædam recipienda, quædam rejicienda, ita & in libris hæreticorum: non tamen vult dicere, posse recipi libros ipsos hæreticorum propter vera admixta, sicut recipitur Concilium Chalcedonense, nam alia ratio est Concilij sanctorum Patrum, alia librorum hæreticorum vt diximus, quanquam veritas ipsa incerta libris hæreticorum bona sit & recipienda, si tamen alibi reperiat; verba eius hæc sunt: *Nunquidnam in ipsorum hæreticorum libris non multa, quæ ad veritatem pertineant, posita leguntur? Nunquidnam ideo veritas refutanda est, quia illorum libri, ubi prauitas inest, refutantur? Aut ideo prauis libri suscipiendi sunt, eorum, quia veritas, quæ illic inserta est, non negatur?*

Ad alia respondeo. PRIMVM; ex his locis colligi, semper in Ecclesia fuisse morem vitandilectionem librorum hæreticorum, alioquin enim nemo istos Patres reprehendisset. Dico SECVNDO, semper concessum fuisse, & modo etiam concedi Episcopis, & alijs multis lectionem librorum hæreticorum, & ideo non mirum si Dionysius & Theophilus, qui Patriarchæ erant, & S. Hieronymus, qui semper doctissimus est habitus, poterant suo iure omnes libros legere. Dico TERTIO, nullam tunc fortasse fuisse legem vniuersalis Ecclesiæ, sed solum consuetudinem de non legendis libris hæreticorum, exceptis libris Arii, at nunc lex est Ecclesiæ vniuersalis, cui parendum est.

CAPVT XXI.

Posse hæreticos ab Ecclesia damnatos, temporalibus pœnis & etiam morte multari.

IOANNES Hufs art. 14. in Concilio Constantiensi, sess. 15. recitato, asseruit, non licere hæreticum incorrigibilem tradere sæculari potestati, & permittere comburendū. Idem Lutherus in art. 33. & in assertionem eiusdem. Nec nouus est error, nam etiam Donatistæ olim idem docuerunt, vt Parmenianus, Petilianus, & Gaudentius, vt August. testatur lib. 1. contra epistolam Parmeniani, c. 7. lib. 2. contra litteras Petiliani, c. 10. lib. 2. contra epistol. Gaudentij, c. 17. & 26. & epist. 50. ad Bonifacium.

Contrarium docent omnes Catholici, & aliqui etiam ex hæreticis. Nam Caluinus posteaquam Michaelem Seruetum tanquam hæreticū publicè supplicio extremo affecisset, & ab illis sectarijs argueretur, libellum edidit, in quo demonstrat, licitum esse in hæreticos gladio animaduere. Benedictus quoque Aretius in historia de supplicio Valentini Gentilis eundem Gẽtilem ob hæresim iure cæsum à Bernesi Magistratu, contendit. Fusius vero id ipsum docet Theodorus Beza in lib. de hæreticis à magistratu puniendis.

Nos igitur breuiter ostendemus, hæreticos incorrigibiles, ac præsertim relapsos, posse ac debere ab Ecclesia rejici, & à sæcularibus potestatibus, temporalibus pœnis, atque ipsa etiam morte multari.

Probat PRIMO Scripturis. Scriptura veteris Testamenti Deut. 13. seuerissimè iubet falsos Prophetas, qui suadent colere Deos alienos, sine vlla misericordia occidi, & c. 17. postquã dixerat, vt in rebus dubijs consuleretur summus Sacerdos, mox subdit; *Qui autè superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, ex sententia iudicis moriatur.* Et rursus c. 18. *Propheta falsus interfici iubetur.* Et re ipsa legem hanc seruauerunt Helias, Iosias, Iehu, & alij, qui falsos Prophetas plurimos occiderunt, vt patet 3. Reg. 18. & 4. Reg. 10. & 23. nullum est autem fere discrimen inter nostros hæreticos & falsos Prophetas illius temporis: nec solum sancti Reges & Prophetae blasphemos morte multarunt, sed etiam Nabuchodonosor (vt dicitur Dan. 3.) edictum constituit, vt quicumque blasphemaret Deum Danielis, id est, verum Deum, interficeretur, & domus eius vastaretur; in quo edicto Deo vero obsequium iustissimum fecit, vt August. dicit in epist. 50. & alibi.

In nouo Testamento habemus in primis Matt. 18. posse Ecclesiam eos, qui obedire nolunt, à se rejicere, & habere vt Ethnicos & Publicanos, ac proinde permittere eos potestati sæculari, tanquam non amplius Ecclesiæ filios. Habemus deinde Rom. 13. sæ-

cularem potestatem, posse scelestos homines gladio punire: *Non enim, inquit, sine causa gladium portat, minister enim Dei, est vindex in ira, &c.* Ex quibus duobus locis aperte colligitur, licitum esse hæreticos, qui omnium iudicio sunt rebelles Ecclesie & publicæ pacis perturbatores, ab ecclesia abscindi, & à sæculari iudice morte multari.

Præterea Christus & Apostolus eius hæreticos ijs rebus comparauerunt, quæ sine controuersia ferro & igni repelluntur: nam Matt. 7. Dominus ait: *Attēdite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimētis ouium, intrinsecus autē sunt lupi rapaces.* Act. 20. *Ego scio quoniam intrabunt post discessum meū lupi rapaces;* nomine luporum certū est hæreticos intelligi debere; vt pulchrè explicat S. Ambrosius in commentario ad initium capitis decimi B. Lucæ; at lupi rapaces optimo iure occiduntur, si aliter abigi non possunt; pluris enim facienda est vita ouium, quam mors luporum. Item Ioa. 10. *Qui non intrat per ostiū in ouile, sed ascendit alinnde, ille fur est & latro.* vbi nomine furis & latronis intelliguntur hæretici, & omnes seductores, ac sectarum inuētores, vt Chrysostomus, & Augustinus exponunt; fures autem & latrones, quomodo puniantur, notum est. Item 2. Timoth. 2. hæresis comparatur cancro, qui non curatur medicamento, sed ferro excindi debet, alio qui perpetuo serpit, & totum corpus corrumpit. Denique Christus Ioa. 2. flagello coegit negotiatores egredi templum. Petrus Act. 5. Ananiam, & Saphiram, quia mentiri ausi fuerant Spiritui sancto, occidit & Paulus Act. 13. falsum Prophetam, qui proconsulem à fide impedire conabatur, cæcitate percussit.

Probatur **S E C V N D O** sententijs, & legibus Imperatorum, quas Ecclesia semper probauit. Constantinus I. Imperator ad petitionem Nicænæ Synodi Arium cum aliquot socijs in exilium relegauit, vt auctor est Sozomenus lib. 1. c. 20. hist. item Donatistas supplicio affecit, vt Aug. refert lib. 1. contra epist. Parmeniani, c. 7. & in epist. 166. ad Donatistas vbi enumerat multos Imperatores optimos, qui feruētissimas leges tulerunt contra hæreticos, & vnum solum Iulianum Apostatam hæreticis fauisse.

Deinde Theodosius, Valentinianus, Martianus, & alij religiosissimi Imperatores, leges tulerunt in hæreticos, quibus eos interdum aliquot libris auri, interdum omnibus bonis, interdum exilio & verberibus, interdū vltimo supplicio multari voluerunt, vt patet C. de hæreticis. L. Manichæos. L. Ariani. L. Quicumque, qua vltima lege, quæ est Valentiniani, & Martiani iubetur occidi omnes, qui praua docere tentant; qui verò eos docentes audiunt, aliquot libris auri multari. Iustinianus apud Paulū Diaconum lib. 16. lege edita omnes hæreticos de finibus totius Imperij eiecit, concessis trium mensium ad conuersionem inducijs, ac deinde Michaël Imperator apud eundem Paulum Diaconum lib. 24. capitalem pœnam in hæreticos constituit.

Probatur **T E R T I O** legibus Ecclesie, cap. Ad abolendam, & cap. Excōmunicamus, extra de hæreticis, & in Sexto de hæreticis, cap. super eo, definit Ecclesia hæreticos incorrigibiles sæculari potestati tradendos, vt ab eis debito modo puniantur. Item Constantiensē Concilium sess. 15. damnauit sententiam Ioannis Hufs: & ipsum Ioannem & Hieronymum de Praga tradidit sæculari potestati, à qua ambo exulti fuerunt; denique Leo X. articulos Lutheri damnauit.

Probatur **Q V A R T O** testimonijs Patrū. Cyprianus lib. de exhortatione martyrij, cap. 5. postquam reuulerat ex Deuter. 13. necandos esse Pseudopro-

phetas, subdit. *Si hoc in testamento veteri fiebat, nunc magis faciendum esse.*

Hieronymus in illud Galat. 5. Modicum fermentum totam massam corrumpit; *Igitur, inquit, scintilla statim vt apparuerit extinguenda est, & fermentum à massa vicinia semouendum; secunda putride carnes, & scabiosum animal à caulis ouium repellendum, ne tota domus massa, corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat.* Arius vna scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totū orbem eius flamma populata est.

Augustinus lib. 2. retract. c. 5. & in epist. 48. & 50. retractat quod aliquando senserat, non esse vi cogendos hæreticos ad fidem, & prolixè probat id vtilissimum; semper tamen excipit supplicium mortis, non quòd illos hoc non mereri putaret, sed tū quia hoc decere Ecclesie mansuetudinem existimabat, tum etiam quia nondum vlla exstabat lex Imperatorum, qua hæretici iuberentur occidi; illa enim Lex, Quicumque, C. de hæreticis, paulò post mortem Augustini lata est.

Quod autem Augustinus existimauerit, iustum esse, si hæretici occiderentur, perspicuum est; nam lib. 1. contra epist. Parmeniani, c. 7. ostendit, quod si punirentur morte Donatistæ, iustè punirentur. Et tract. 11. in Ioan. *Occidunt, inquit, animas, affliguntur in corpore, sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conuerunt, &c.* vbi dicit falso illos conqueri, quòd occiderentur ab Imperatoribus: tamen si etiam verum esset, adhuc iniuste conquererentur. Deniq; in epist. 50. ad Bonifacium dicit; Ecclesiam quidem nolle vllum hæreticū occidi, tamen sicut domus Dauid non potuit habere pacem nisi Absalom extingueretur, & Dauid pace regni merorem mortis filij consolatus est: sic cum ex legibus Imperatorum contra hæreticos sequitur aliquorum mors, Ecclesiam dolorem materni cordis lenire ac sanare tantorum liberatione populorum.

S. Leo in epist. 91. ad Turbium, c. 1. *Merno, inquit, Patres nostri, sub quorū temporibus hæresis hæc nefanda prorupit, per totum mundum instanter agere, vt impius furor ab vniuersa Ecclesia pelleretur, quādo etiam Principes mundi hanc sacrilegam amētiā in a detestati sunt, vt auctorem eius, ac plerūq; discipulos legum publicarū ense prosternerent, & profuit diu ista districtio Ecclesiastica lenitati, quæ etsi sacerdoti ali contenta iudicio cruentas refugit vltiones, seueris tamē Christianorum Principum constitutionibus adinuatur, dum ad spirituale nunquam recurrunt remedium qui timēt corporale supplicium.* Optatus Mileuitanus lib. 3. respondens calumnie hæreticorum, qui ægerimè ferebant duos ex suis à Machario præfecto interfectos: *Videtis, inquit, à Mose, & Phinee, & Helia, & Machario similia esse facta, quia ab omnibus vnus Dei vindicta processit.*

S. Gregorius lib. 1. epist. 72. ad Gennadium Exarchum Africæ, laudat eum, quod magno zelo hæreticos armis perfequeretur, & hortatur, vt pergat.

S. Bernardus ser. 66. in Cantica: *Melius, inquit, procul dubio gladio coercerētur, illius videlicet, qui non sine causa gladiū portat, quam in suum errorem multos traicere permittantur: Dei enim minister ille est, vindex in iram ei, qui malè agit: mirabantur aliqui, quod non modo patienter, sed etiam læti, vt videbantur ducerentur ad mortem: sed qui minus aduertunt, quanta sit potestas Diaboli, non solum in corpora hominū, sed etiam in corda quæ semel permissus possederat. Nonne plus est sibi met hominē inycere manus, quàm id libetor ab alio sustinere?*

Probatur **V L T I M O** ratione naturali. **P R I M O**, hæretici excommunicari iure possunt, vt omnes farentur, ergo & occidi. Probatur consequentia, quia excommunicatio est maior pœna, quàm mors tem-

poralis. Aug. li. I. contra aduers. Legis & Prophetarum, cap. 17. dicit, horribilius esse tradi Satanæ per excommunicationem, quam gladio feriri, flammis absumi, ferisue subijci ad deuorandum.

SECUNDO, experientia docet non esse aliud remediū: nam Ecclesia paulatim progressa est, & omnia remedia experta; prima solū excommunicabat, deinde addidit multam pecuniariam, tum exilium; vltimo, coacta est ad mortem venire: nam excommunicationem contemnunt hæretici, ac dicūt esse fulmina frigida: si mineris multam pecuniariam, nec Deum timent, nec homines reuerētur, scientes non defuturos stultos, qui illis credant, & à quibus alantur; si in carcerem concludas, vel in exilium mittas, corrumpunt vicinos verbis, & longè positos libris, ergo solum remedium est, mittere illos maturè in locum suum.

TERTIO, falsarij omnium iudicio merentur mortem; at hæretici falsarij sunt verbi Dei.

QUARTO, ex oratione Augustini epist. 50. grauius est non seruare fidem hominem Deo, quam fœminam viro, sed hoc morte punitur, cur non illud?

QUINTO, tres causæ sunt propter quas ratio docet homines occidendos esse, quas pulchrè scribit Galen. in libro cuius titulus est, Quod mores animi corporis tēperamentum sequantur, circa finē libri.

PRIMA causæ est, ne mali bonis noceant, neue innocentes à nocentibus opprimantur; atque hinc iustissimè omnium iudicio occiduntur homicidæ, adulteri, latrones. SECUNDA est, vt paucorum supplicio multi corrigantur. & qui noluerunt prodesse Reip. viuendo, profint moriendo: atque hinc videmus etiam iustissimè omnium iudicio quædam horrenda flagitia morte puniri, licet proximis non noceant, nisi exemplo, vt Necromantiam, quædam nefanda & contra naturam, ista ideo grauissimè puniuntur, vt cæteri intelligant, immania esse scelera, & non audeant similia perpetrare. TERTIA est, quia ipsis hominibus, qui occiduntur sæpe vtile est occidi, quâdo videlicet semper fiunt peiores, & non est probabile, vnquam eos ad sanitatem mentis reuersuros.

Hæ autem rationes omnes suadent, hæreticos occidendos: nam primum nocent proximis magis, quàm vllus pirata vel latro; quandoquidem animas occidunt, immo tollunt fundamentum omnis boni, & Rempub. tumultibus replent, qui necessario religionum diuersitatem sequuntur.

Deinde, plurimis prodest eorum supplicium; multi enim, quos impunitas faciebat torpentes, supplicia proposita excitant, vt cogitēt, qualis sit hæresis, quam sequuntur, & videant, ne fortè vitam præsentem miserè finiant, & ad futuram beatitudinem non perueniant. Itaque & B. Aug. in epist. 48. testatur, plurimos conuersos esse, postquam leges imperatorum non sinebant hæreticos impunitos, & nos quotidie idē videmus fieri in locis, vbi viget Inquisitio.

Denique, hæreticis obstinatis beneficiū est, quòd de hac vita tollantur: nam quò diutius viuunt, eò plures errores excogitant, plures peruertunt, & maiorem sibi damnationem acquirunt.

CAPVT XXII.

Soluuntur obiectiones.

SUPEREST, argumenta Lutheri atque aliorum hæreticorum diluere. PRIMVM, ab experientia totius Ecclesiæ: Ecclesia, inquit Lutherus, ab initio sui vsque huc nullum combussit hæreticum; ergo non videtur esse voluntas Spiritus, vt comburantur.

A RESPONDEO, argumentum hoc optimè probat, non sententiã, sed imperitiã, vel impudentiam Lutheri; nam cum infiniti propemodum vel combusti, vel aliter necati fuerint, aut id ignorauit Lutherus, & tunc imperitus est, aut non ignorauit, & impudens ac mendax esse conuincitur: nam quòd hæretici sint sæpe ab Ecclesia combusti, ostendi potest, si adducamus pauca exempla de multis. Priscillianus hæresiarcha cum socijs, à Maximo Christiano Imperatore necatus est. vt S. Hieronymus in li. de viris illustribus testatur, & de Donatistis occisis meminit Optatus lib. 3. contra Parmenianum.

Basilius quidã Magus, ac proinde hæreticus: nam vix vlli sunt verè Magi non hæretici, Romæ combustus est à Christiano, & Catholico populo, vt B. Gregorius testatur lib. I. Dialogorum, c. 4.

Rursum alius Basilius auctor hæresis Bogomilorum ab Alexio Comneno Imperatore publicè exustus est, vt scribit Zonaras in vita Alexij.

C Tempore etiam B. Bernardi, quòd hæretici vltimo supplicio afficerentur, testatur ipse in Cantica ser. 66. Temporibus Innocentij III. fuerunt aliquando simul exusti CLXXX. hæretici Albigenes cum antea & verbis, & miraculis eos S. Dominicus conuicisset, & multos eorum socios conuertisset. Scribit rem totam B. Antonius 3. par. tit. 19. cap. 1. §. 4. historiæ.

Ac vt alios infinitos omittam, Ioannes Hus, & Hieronymus de Praga in Cōstantiensi Concilio ab Imperatore Sigismundo exusti fuerunt.

D Respondet Lutherus ad hoc vltimum exemplum; Ego de hæreticis loquor, Hus autem, & Pragensis non fuerunt hæretici. Contra: Saltem Priscillianus, & Bogomiles, & Albigenes fuerunt hæretici. Præterea Ioannes Hus, & nobis Catholicis, & ipsi Luthero hæreticus fuit: quòd nobis, notum est; quòd Luthero, probatur: nam Lutherus in lib. contra Regem Angliæ asserit impiū esse, & blasphemū negare verū panem in Eucharistia cum corpore Domini, & pium, atque Catholicum negare conuersionē panis in corpus. At Ioannes Hus vsq; ad mortem in contraria sententia fuit, & protestatus est, in ea fide se mori, credens firmissimè panis conuersionē in corpus Christi, vt Ioannes Cochlaus refert lib. 2. de historia Hussitarum, p. 76.

E Argumentum SECUNDVVM, experientia testatur, non profici terroribus. RESPONDEO, experientia est in cōtrarium: nam Donatistæ, Manichæi, & Albigenes armis profligati & extincti sunt. Item Augustinus testatur, plurimos conuersos suo tempore ob metum pœnæ, epist. 48.

Argumentū TERTIVM, Ecclesia tolerat Iudæos, cur non hæreticos? Respondeo PRIMO, Iudæi nunquam susceperunt fidē Christianam, hæretici susceperunt. SECUNDO, Iudæi religionem colunt, quam Deus instituit saltem pro tempore, hæretici eam, quam diabolus inuenit. TERTIO, secta Iudæorum Ecclesiæ vtilis est, quia eorum libri sunt prophetiæ nostrarum rerum, & eorum cæremoniæ figuræ nostrorum mysteriorum, & hinc probamus Gëtilibus nos non finxisse hæc vaticinia, quandoquidem seruantur à nostris inimicis: deniq; Iudæi non conantur peruerrere Christianam, vt plurimū, sicut faciunt hæretici. Vide Concil. Tolet. IV. can. 55. & 56. & August. in Psal. 59. Item Bernardum in epist. 322. ad Spirenses, & 323. ad Episcopum Moguntinum.

Argumentum QUARTVM, ex Isa. 2. Constabunt gladios suos in vomeres, & lãceas suas in falces. RESPONDEO, non est ad propositum, nam vt B. Hieronymus ponit, describit Propheta tempus aduentus Messiæ,

ac dicit futurū tempus altissima pacis, ita vt homines conuertant instrumenta militiae in instrumenta agriculturae, & nō exercentur vltra, id est, in longū tēpus ad prælium: hoc autem tempus impletum est in Christi natiuitate: nunquam enim fuit tam generalis, & tam diuturna pax in toto orbe, quā tēpore Augusti. Deinde si verum est, nunquam futura in Ecclesia bella, vt Lutherus ex hoc loco deducit, manifestum erit apud Lutheranos non esse Ecclesiam, quia inter se, & contra Catholicos grauissima bella mouerunt, quale fuit illud contra Carolum V. in quo captus fuit Dux Saxoniae & Landgrauius.

Argumentum QVINTVM, ex Isa. II. *Non occidēt, & nō nocebunt in omni monte sancto meo.* RESPONDEO, argumentum est contra ipsum Lutherum, nam non dicit Propheta quōd Catholici non occidēt hæreticos, sed potius cōtra quōd hæretici non occident, & non nocebunt Catholicis; loquitur enim Propheta de Leonibus, & vrsis, & serpentibus, regulis, alijsq; venenatis bestijs, de quibus dixerat: *Et delectabitur infans ab vberē super foramine aspidis, & in cauerna reguli mittet manum suam, &c.* his autem bestijs Diabolus, & hæretici eius ministri significantur, vt Hieronymus, & Cyrillus exponunt: ac dicit, quōd non occident, neq; nocebunt in omni Ecclesia; tametsi hæretici videntur Ecclesiae nocere, tamen re vera non nocent sed eam exercent, & in sapientia, ac patientia proficere faciunt.

Argumentum SEXTVM, Matth. 18. Dominus cōstituit, vt hæretici haberētur pro Ethnicis & Publicanis, non vt comburerentur. Et Paulus ad Tit. 3. iubet hæreticum vitari, non occidi, ergo non licet eos occidere. RESPONDEO, Christum quidem, & Paulū hoc loco non præcepisse, sed nec prohibuisse, vt comburerentur hæretici: ac proinde nihil ex hoc loco deduci. & hæc est solutio, qua ipse etiā Lutherus vti consuevit, nam in li. 2. contra Carolstadium, obijcanti Carolstadio, cur vocaret Sacramēta, quæ Christus non præceperat sic vocari; rēpōdit Lutherus. Et quare tu prohibes ea vocari Sacramēta, quæ Christus nō prohibuit vocari: Præterea Christus, & Paulus nusquam iubent adulteros, & falsarios occidi, suspendi fures, comburi latrones; & tamen id fieri, & rectē fieri, neque Lutherus negare auderet.

Argumentum SEPTIMVM, B. Martinus apud Sulpitium li. 2. sacrae historiae circa finem, vehementer redarguit Idacium, & Ithacium Episcopos, qui procurabant mortem Priscilliani hæretici apud Imperatorem; eosdem etiam tanquam ingentis criminis reos propter eandem causam ibidem Sulpitius accusat.

RESPONDEO, duabus de causis merito accusari illos Episcopos. PRIMO, quia causam Ecclesiasticam ad Imperatorem deferebant; nam Priscillianus accusatus apud Concilium, prouocauit à Concilio ad Imperatorem, & hoc Episcopi promiserunt; & de hac re ait B. Martinus, nouum, & inauditum nefas est, vt causam Ecclesiae iudex sæculi iudicaret. SECVNDO, quia Episcopi illi assumpserunt officium accusatoris in causa sanguinis; etsi enim Episcoporum est hæreticos excommunicare, & relinquere iudici sæculari, & hortari etiā iudices vt munere suo fungantur, non tamen decet Episcopum accusatorem agere. Quod autem Sulpitius putauerit iustē Priscillianum occisum cum socijs, patet ex illis verbis eius: *Hoc modo, inquit, homines luce indignissimi pessimo exemplo necati sunt.*

Argumentum OCTAVVM. I. Cor. II. *Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt manifesti fiant.* ergo nō debent extirpari. RESPONDEO, sensus illius sententiae

est, posita nequitia diaboli, qui semper hæreses seminat, & natura hominum corrupta, atq; ad malum propensa, & postremo diuina permissione, necesse est in mūdo hereses inueniri, sicut dicimus, Oportet in horto esse aliquas malas herbas, & sicut Dominus ait: *Necesse vt veniant scādala*, Matt. 18. Itaq; non iubet Apostolus vt hæreses seminemus, vel vt eas pro viribus non extirpemus, sed solum prædicit, id quod semper in mundo erit; sicut scādala tollere, & malas herbas de horto extirpare iustissimē conamur, licet sciamus nunquam omnia scādala tollenda.

Argumentum NONVM. Luc. II. Discipulis cupientibus cōburi Samaritanos, Dominus ait: *Nescitis cuius spiritus estis.* RESPONDEO, Primo latissima differētia est inter Samaritanos illos, & hæreticos; illi enim nunquam promiserant se Christi religionē seruaturos, sed tunc primum eis offerebatur, & ideo compellēdi non erāt; at hæretici promiserunt, professiq; sunt se Christi fidem seruaturos, ideo merito cōpelluntur. Deinde Iacobus & Ioānes non tam zelo salutis animarū, quā amore vindictæ cupiebāt Samaritanos comburi, & ideo merito arguūtur. Ecclesia verō zelo salutis animarum, quas hæretici peruertunt, eos persequitur, quo zelo ipse Christus bis flagello eiecit ex templo vendentes oues & boues: *Et mensas nummulariorum subuertit*, Ioan. 2. & Matt. 21. Petrus occidit Ananiam & Saphiram, Act. 5. Paulus tradidit fornicarium *Satane in interitū carnis*, 2. Cor. 5. vt omittam Mosen, Phinees, Heliam, Matthiam, & alios, qui zelo Dei plurimos occiderunt.

Argumentum DECIMVM. Matt. 13. *Sinite utraq; crescere vsq; ad mesē.* Hic apertē Dominus de hæreticis loquitur, & prohibet eos occidi, vt Chryostomus hunc locū exponens ait, vt etiam Cyprianus lib. 3. epist. 3. ad Maximum, & Urbanum, vbi de hac parabola loquens dicit, soli Domino concessum esse vel fictilia vasa confringere, vel zizania euellere.

RESPONDEO, nomine zizaniarū non intelliguntur soli hæretici, sed omnes homines mali, vt patet ex ipsa Domini explicatione, ait enim: *Bonum semen, filij sunt regni, zizania filij nequam.* Et infra: *Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur, sic erit in consummatione sæculi: Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scādala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittet eos in caminum ignis.* Cum autem prohibet Dominus extirpari malos, non prohibet ne iste, aut ille occidatur, sed prohibet ne boni conentur omnes malos vbique extirpare, & nullum omnino permittit, id enim fieri non possēt sine ingenti clade bonorum, & hoc est quod Dominus ait, ne fortē cum eis eradicetis simul & triticum.

Itaque parabola generalis est, & solum docet nunquam futurum ante mundi consummationem, vt omnes mali eradicentur.

Cum autem in particulari quæstio est vel de hæreticis, vel de furibus, vel de alijs malis; An sint extirpandi; semper considerandum est, iuxta rationem Domini, an id possit fieri sine detrimento bonorum; & si quidem potest fieri, sunt procul dubio extirpandi: si autem non potest, quia vel non sunt satis noti, & periculum est ne plectantur innocentes pro nocentibus, vel sunt fortiores nobis, & periculum est ne si eos bello aggrediamur, plures ex nobis cadant, quā illis, tunc quiescendum est. Ita respondet August. li. 3. contra epist. Parmen. c. 2. hunc locum explicans sibi à Donatistis obiectū. Neq; aliud Chryostomus docet, vt patet ex his verbis: *Dominus, inquit, prohibet euelli zizania, ne forte simul cum zizanijs herbam etiam tritici euellant; nam si tunc trucidarentur hæretici, atrox & irrecōciliabile bellum orbi inferretur.*

Porro Cyprianus non de hæreticis, sed de malis Christianis in ea epistola hanc parabolam intelligit, nec tamen prohibet occidi scelestos, sed dicit solius Domini esse discernere malos à bonis, & frumenta à zizanijs omnino purgare.

Argumentum V N D E C I M V M Ioan. 6. cum multi ex discipulis recessissent, Dominus ait: *Vultis & vos abire?* Ergo sic etiam Ecclesia facere debet.

R E S P O N D E O, negatur consequentia; P R I M O, quia illi non obligauerunt se ad manendū, sicut hæretici se per Baptismum obligauerunt. S E C V N D O, quia decebat vt Christus, qui venerat iudicari non iudicare, non per se suas iniurias vlcisceretur, sed eas vindicandas filijs suis spiritualibus relinqueret, cuius rei figuram habemus in Daud quousque vixit, nunquam occidi voluit Semei, qui sibi male dixerat, sed tantū in morte præcepit Salomoni, vt ipse peccatum illud non relinqueret inultum, 3. Reg. 2.

Argumentum D V O D E C I M V M. Fides est donum Dei, nemo igitur ad eam compelli potest.

R E S P O N D E O, sic eam esse donum Dei, vt etiam sit actus liberi arbitrij, alioqui etiam castitas, & cæteræ virtutes sunt dona Dei, & tamen rectè puniuntur adulteri, homicidæ, latrones, & coguntur castè, ac iustè viuere. Sapientia quoque est donum Dei, & tamen scriptum est Prouerb. 29. *virga, & correptio tribuunt sapientiam.* Denique fides est donum Dei, sed Deus hoc donum conseruat varijs modis, quorum vnus correptio est.

Argumentum D E C I M V M T E R T I V M. Dominus attribuit Ecclesiæ gladium spiritus, quod est verbum Dei, non autem gladium ferri, immò Petro volenti gladio ferreo ipsum defendere, ait; *Mitte gladium tuum in vaginam, Io. 18.*

R E S P O N D E O, Ecclesia sicut habet Principes Ecclesiasticos, & sæculares, qui sunt quasi duo Ecclesiæ brachia, ita duos habet gladios, spirituales, & materialem, & ideo quando manus dextera gladio spirituali non potuit hæreticum conuertere, inuocat auxilium brachij sinistri, vt gladio ferreo hæreticos coerceat, & hoc fortasse significauit Dominus, cum prohibuit Petrum, qui erat futurus Princeps Ecclesiasticorum, vt gladio ferreo.

S. Bernardus libro 4. de coniferatione: *Quid, inquit, tu denno vsurpare gladiū tentas, quem semel inussus es ponere in vaginam? quem tamen qui tuum negant, non satis mihi videntur attendere verbum Domini, dicentis sic; Conuerte gladium tuū in vaginam: tum ergo & ipse, tuo forsità nutu, & si non tua manu euaginā dūs, alioquin si nullo modo ad te pertineret & is dicentibus Apostolis; Ecce duo gladij hic, nō respōdisset Dominus, Satis est, sed, Nimis est, vterq; ergo Ecclesiæ & spiritualis scilicet gladij & materialis, sed is quidē pro Ecclesia, ille verò & ab Ecclesia exercēdus est: ille sacerdotis, is militis manu, sed sanè ad nutū sacerdotis, & iussu Imperatoris. Hæc ille. Possent tamen breuius dici, solum prohibuisse Dominum vsu gladij priuata auctoritate; tunc enim Petrus nondum Pontifex sed discipulus erat.*

Argumentum D E C I M V M Q V A R T V M. Ecclesia non parcat hæreticis nisi semel, Apostolus autem ad Tit. 3. iubet, vt bis ad minimū hæreticis parcatur.

R E S P O N D E O, etsi nunc tam Latini quam Græci codices constanter habeant: *Post vnā & alterā correptionem.* Tamē olim in Græcis & in Latinis penè omnibus, non habebatur, nisi: *Post vnā correp-*

tionem denita. vt patet ex Irenæo lib. 3. cap. 3. Tertulliano de præscript. Cypriano lib. 3. ad Quirinum, c. 78. Ambrosio & Hieronymo in hūc locum Apostoli. Itaque incertum est quæ sit vera lectio. Dico præterea, Apostolum non loqui de venianda hæretico conuerso, sed de admonitione, quæ præmittitur antequam hereticus excommunicetur per sententiam iudicis. hoc autem Ecclesia seruat non solum in hæreticis, sed etiam in omnibus alijs, quos excommunicat, semper enim duas admonitiones vt minimum præmittit.

Argumentum D E C I M V M Q V I N T V M. Hæretici sunt extra Ecclesiam. *At nihil ad nos de ijs, qui foris sunt, I. Cor. 6.* R E S P O N D E O, sunt extra Ecclesiam, sed cum debito atque obligatione manendi intrus, & ideo cogi possunt vt redeant, sicut cogimus oues, quando de grege fugerunt.

Argumentum D E C I M V M S E X T V M. Contra mansuetudinem Ecclesiæ esse videtur velle mortem hæreticorum.

R e s p o n d e o P R I M O, non est cōtra mansuetudinem Ecclesiæ, quia tenetur misereri filiorum suorum, & tunc verè immitis & crudelis esset, si mallet parcere lupis, quàm ouibus. S E C V N D O, quia Ecclesia experta est omnes alias rationes, antequā ad vltimum supplicium inferēdum adduci posset: nam initio, vt supra diximus, solum excommunicabat, deinde videns hoc non sufficere addidit pœnam pecuniariam, tum amissionem omnium bonorum, postea exilium, tandem huc deuenit, vt satis patet ex varijs legibus antiquorum Imperatorum in C. tit. de hæreticis.

Argumentum D E C I M V M S E P T I M V M. Fides est libera. R E S P O N D E O, liberum duobus modis accipitur. Vno modo ab obligatione, quomodo dicimus liberū est viuere castitatem, intrare religionem, & non est liberum frangere votum, egredi religionem, & hoc modo fides in ijs, qui eam nunquam receperunt, libera est ab obligatione humani iuris, sed non diuini; & ideo homines non cogunt, Deus tamen puniet: at in ijs, qui eam in Baptismo professi sunt, non est libera ab obligatione, nec iuris diuini, nec humani, & ideo cogunt homines, vt ea seruetur. Altero modo sumitur liberum, vt distinguitur contra necessarium, & hoc modo liberum est non credere, sicut liberum est alia peccata committere, sed hæc libertas non impedit, quin homines malè agentes puniantur; immò potius exigit vt puniatur: nam si liberum est credere, & non credere, ergo potuit credere & manere in Ecclesia, sicut debuit: & quia non fecit, merito punitur. ita respondet S. August. in epist. 50. ad Bonifacium, & lib. 2. contra epistol. Gaudentij, c. 11. *Datum est homini, inquit, liberum arbitrium, sed vt si esset malè faciens, fieret mala patiens.*

Argumentum D E C I M V M O C T A V V M. Nunquam Apostoli brachium sæculare cōtra hæreticos inuocauerunt. Respondet S. Augustinus in epist. 50. & alibi, Apostolos id non fecisse, quia nullus tunc erat Christianus Princeps, quem inuocarent. tunc enim implebatur illud Psal. 2. *Astiterunt Reges terra, & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.* At postquā tempore Constantini cepit illud impleri, quod sequitur in eodem Psalmo; *Et nunc reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino, in timore:* mox Ecclesia auxilium sæcularis brachij implorauit.

Finis secundæ Controuersie generalis.

LAVS DEO VIRGINIQVE MATRI MARIÆ.

TERTIA

TERTIA
CONTROVERNSIA
GENERALIS;
DE ECCLESIA
QVAE EST IN PURGATORIO.
DVOBVS LIBRIS
EXPLICATA.

INDEX LIBRORVM, ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

De Purgatorio.

P R Æ F A T I O.

CAP. I.

- D**E nomine Purgatorij.
 II. De erroribus circa Purgatorium.
 III. Purgatorium esse probatur ex Scripturis Testamenti veteris.
 IIII. V. VI. VII. VIII. Purgatorium esse probatur ex Testamento nouo.
 IX. Afferitur Purgatorium testimonijs Conciliorum.
 X. Afferitur Purgatorium testimonijs Patrum Græcorum & Latinorum.
 XI. Idem afferitur ratione.
 XII. Soluuntur argumenta ex Scripturis.
 XIII. Soluuntur obiectiones ex Patribus.
 XIII. Soluuntur obiectiones ex ratione depromptæ.
 XV. Purgatorij confessionem ad fidem Catholicam pertinere.

LIBER SECVNDVS.

De circumstantijs Purgatorij.

CAP. I.

- D**E personis quibus Purgatorium conuenit.
 II. In Purgatorio non posse animas mereri vel peccare.
 III. Soluuntur obiectiones.
 IIII. Animas in Purgatorio certas esse de sua æterna salute.
 V. Soluuntur obiectiones.
 VI. De loco Purgatorij.
 VII. Sitne post hanc vitam aliquis locus pro animabus iustis præter cælum & Purgatorium.
 VIII. Num ex receptaculis suis animæ defunctorum egredi valeant.
 IX. De tempore quo durat Purgatorium.
 X. Qualis sit Purgatorij pœna.
 XI. Ignem Purgatorij esse corporeum.
 XII. Sciri non posse, quomodo ignis corporeus animas vrat.
 XIII. An in Purgatorio torqueantur animæ à Dæmonibus.
 XIII. De grauitate pœnarum.
 XV. Suffragia Ecclesiæ defunctis prodesse.
 XVI. Quot sint genera suffragiorum.
 XVII. Quis possit animas iuuare.
 XVIII. Quibus prosint suffragia.
 XIX. De funere.

LIBER PRIMVS, DE PURGATORIO. PRÆFATIO.

DISSERVIMVS hætenus de ea parte Ecclesie, quæ est in terris: Nunc de ea disputandum est, quæ degit infra terram; disputaturi vltimò de illa, quæ regnat in calis: & quoniam fideles iam defuncti, necdum beati, & corpore, & animo sunt infra terram, diuersis in locis, ideo primum de loco animarum dicemus; secundò de loco corporum, id est, de sepultura.

Sed antequam ad quæstiones veniamus, tria præmittenda sunt. PRIMO, quid nomine Purgatorij hoc loco intelligamus. SECUNDO, qui fuerint errores de Purgatorio. TERTIO, quo ordine sit explicanda hæc disputatio.

Scripserunt autem de purgatorio Ioannes Roffensis contra articulos Lutheri; Ioannes Eckius lib. 4. de Purgatorio; Ioannes Bunderius in suo compendio, titulo 18. Ioannes Garetius libro de oratione pro defunctis; Iacobus Latomus in explicatione art. 6. Louaniensium; Iodocus Clichtoneus in lib. de Purgatorio; Bernardus Lutzeburg. lib. vnico de Purgatorio; Alphonsus de Castro, verbo Purgatorium; Martinus Peresius Aiala de traditionibus; Claudius Coussord contra Vvaldenses; Caietanus tomo 1. tract. 23. & 24. Franciscus Orantius lib. 5. de locis Catholicis; Hugo Etherianus de regressu animarum ab inferis; Catharinus libro de veritate Purgatorij.

CAPVT PRIMVM.

De nomine Purgatorij.

PRIA in Scripturis inueniuntur, quibus tribuitur purgatio peccatorum, & purgatoria dici possunt. PRIMO, Christus ipse, de quo dicitur Heb. 1. Purgationem peccatorum faciens. Ioan. 1. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Sed de hoc non loquimur, tum quòd non soleat Christus, vocari Purgatorium, tum quòd sit extra controuersiam eum purgatorum peccatorum esse.

SECUNDO, tribulationes huius vitæ, de quibus ad litteram videtur intelligendus Malachias, cap. 3. Ipse sedebit quasi ignis conflans, & quasi herba fullonis, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum. Nam vt rectè exponit B. Hieronymus, hic agitur de tribulatione, quæ præcedet diem iudicij ad purganda peccata fidelium, & Ioan. 15. Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit, vt fructum plus afferat. De hoc purgatorio non loquimur, tum quòd sit extra controuersiam, tum etiã quòd nõ semper tribulatio huius vitæ sit purgatoria. Nam multi iusti affliguntur, nõ vt purgentur, sed vt exerceantur, & probentur iuxta illud Eccl. 27. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Et multi iniusti affliguntur, non vt purgentur, sed vt incipiant damnationis suæ pœnas gultare.

Vocatur ergo TERTIO purgatorium, locus quidam, in quo tanquam in carcere post hanc vitam purgantur animæ, quæ in hac non planè purgatæ fuerunt, vt nimirum sic purgatæ in cælum ingredi valeant, quòd nihil intrabit coinquinatum. De hoc est tota controuersia.

CAPVT II.

De erroribus circa purgatorium.

MVLTI, & inter se contrarij errores fuerunt de purgatorio. PRIMVS omnium, qui aliquid sensit contra purgatorium, videtur fuisse Aërius, qui teste Epiphanio, hæc. 75. & Augustino hæc. 53. docuit, non esse pro defunctis orandũ. Hinc enim sequitur, aut non egere precibus, aut non posse iuari, quorum vtrumque purgatorio repugnat, saltem eo modo existenti, quo ab Ecclesia ponitur.

Disertè autem purgatorium negauerunt Vvaldenses, vt Guido Carmelita in summa de hæreticis, & B. Antoninus 4. parte, titul. 11. capit. 7. §. 2. Summæ Theologiae referunt.

Idem docuerunt Apostolici apud B. Bernardum serm. 66. in Cantica, & fortè Vvaldenses Proles sunt Apostolicorũ, nam in erroribus, qui eis tribuuntur, conueniunt, & tempore sunt vicini. Nam Vvaldensium secta exorta est circa annũ Domini M. C. LX. iuxta Trithemij Chronicarũ, vel M. C. LXX. iuxta Guidonem in sua summa, cap. 1. & Reynerium, qui floruit ante annos CCC. cuius testimonium vide in fine libri Claudij Cusfordij contra Vvaldenses. Apostolici autem sunt paulò antiquiores, nõ exorti sunt tempore B. Bernardi, qui obiit anuo M. C. LIII. vocari autem voluisse Apostolicos, etiam ipsos Vvaldenses, quòd Apostolorum paupertatem lectaretur, manifestum est ex historia ipsorum, apud Æmilium, lib. 6. de gestis Francorum, & Abbatem Urspergensium in Chronico anni M. CC. XII.

Idem cum Vvaldensibus docuerunt eodem tempore Henricus & Petrus Bruis, contra quos scribit

B. Bernardus epist. 240. & Petrus Cluniacensis in epist. ad omnes Episcopos.

Idem postea docuerunt Albigenfes, qui tamen non solum Purgatorium, sed tamen infernum tollebat, testis B. Anton. 4. p. tit. II. cap. 7. §. 5.

Idem tribuit Vviclefistis, & Hussitis Bernardus Lutzemburgensis in præfatione libri sui de Purgatorio, sed fortasse falsò, cum nihil tale eis tribuat Concilium Constantiense, nec Thomas Vvaldensis: Æneas autem Syluius, qui inter errores Hussitarum hunc etiam numerat libro de origine Boëmorum, cap. 35. videtur confundere Hussitas cum Vvaldensibus.

Idè tribuitur Armenis & Græcis à Guidone Carmelita in summa de hæreticis: & quanquam Græci ipsi in Cõcilio Ferrariensi, sess. I. affirmabant se non negare Purgatorium, sed ignem tantum, & existimare Purgatorium esse locum tenebricosum, & laborum plenum, tamen credibile est Græcos de hac hæresi saltem suspectos fuisse; nam B. Thomas in opusculo contra Græcos refellit etiam huc errorem, & probat, Purgatorium esse, & in Concilio Florent. sess. VI. damnatus est idem error, cum tamen in eo Concilio solum damnati sint errores Græcorum, aut certè de quibus Græci suspecti erant.

Denique Lutherus, & omnes posteri eius, licet in varias sectas dissecti, in hoc tamen conueniunt, vt Purgatorium tollant quãquam Lutherus ipse valde varius fuit. Nam PRIMÒ, Purgatorium planè Catholicè admittebat, nã in disputatione Lipsica, quæ adhuc exstat: *Ego, inquit, qui credo fortiter, immo ausim dicere, scio Purgatorium esse, facile persuadeor in Scripturis de eo fieri mentionem.*

Deinde, Purgatorium admittit quidem, sed multis admittis erroribus. PRIMVS error fuit, Purgatorium non posse probari ex Scripturis. SECUNDVS, animas in Purgatorio non esse certas de salute consequenda. TERTIVS, animas in Purgatorio posse mereri, & demereri. QVARTVS, animas in Purgatorio sine intermissione peccare, dum horrèt pœnas, & requiem quarunt. QVINTVS, animas, quæ liberantur per suffragia Ecclesiæ, minus beari, quàm si per se satisfecissent. Isti quinque habentur inter articulos à Leone damnatos in fine.

VLTIMÒ, simpliciter sustulit Purgatorium, suffragia pro defunctis, & asseruit nullum esse Purgatorium post hanc vitam, sed solum in vita, & in morte, horror enim & pœna mortis purgat, si quid purgandum superest. Ita docuit in libro de abroganda Missa priuata, vbi dicit melius esse in totum negare Purgatorium, quàm credere B. Gregorio referenti animarum apparitiones, suffragia petentium, & in libro ad Vvaldenses de Eucharistia: *Cum, inquit, negatis purgatorium, damnatis Missas, vigiliis, canobis, monasteria, & quidquid per hanc imposturam erectum est, per omnia etiam probò.*

Hoc vltimũ sequuti sunt omnes hæretici huius tēporis. Lutherani rigidi, vt Centur. cent. I. lib. 2. c. 4. col. 460. & cēt. 4. c. 4. col. 304. Lutherani molles, vt Philippus in locis c. de satisfactiōe, & Brentius in Confess. Vvittēberg. c. de Purgatorio. Item Zvvingliani apud Cochlæum in actis Lutheri anni M. D. XXVI. Itē Bernardinus Ochinus in Dialogo de Purgatorio. Caluinus l. 3. Inst. c. 5. §. 6. vbi dicit, Purgatoriũ esse exitiale Satanae cõmentum, quòd Christi crucem euacuat, quod contumeliã non ferendam Dei misericordia irrogat, quod fidem nostram labefacit, & euertit. Petrus Martyr in cap. 3. primæ ad Cor. duo dicit. PRIMÒ, siue sit, siue non sit Purgatoriũ, certè non esse dogma fidei. SECUNDÒ, dicit

nec esse probabile purgatorium existere. Denique Anabaptistæ Trinitarij l. 2. c. 1. ex ijs, quos nuper ediderunt anno M. D. LXVII. dicunt Lutherum iecisse fundamentum reformationis Ecclesiæ, cum Purgatorium, Missas, & similia sustulit; Fundamentum omnium Lutheranorum est, quia tollit satisfactiōnem, & discrimen peccati mortalis à veniali; isto enim fundamento posito, necessariò sequitur nullum esse Purgatorium.

Porro non defuerunt, qui adeo purgatorium probarint, vt nullas pœnas nisi purgatorias post hanc vitam agnouerint. Ita Origenes iensit, qui omnibus impijs hominibus, & demonibus tandem salutem pollicetur, vt refert Epiphanius in epist. ad Ioã. Hierosolymitanum & August. lib. 21. Ciuit. Dei, cap. 17. vbi addit aliorum opinionem, qui non quidè demonum, sed hominum tamen omnium pœnas solũ purgatorias agnoscebāt, & eodem lib. 21. c. 13. dicit eandem sententiam Platonicorum fuisse, nullam videlicet esse pœnam post hanc vitam, nisi purgatoriam, & probat ex illis Virgilij versibus in 6. Æneidos:

Quin & supremo cum lumine vita reliquit,

Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes

Corporea excedunt pestes, penitusque necesse est,

Multa diu concreta modis inolescere miris,

Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum

Supplicia expendunt, &c.

Quanquam in ipsius Platonis operibus aliud legimus, nam in Phædone, & in Gorgia, tria facit hominum genera eorum, qui ad iudicium euocantur post mortem. Vnum eorum, qui piè iustèque vixerūt, & hos statim ad insulas beatorum transmitti dicit. Alterum eorum, qui peccata curabilia perpetrarunt, & hos asserit ad tempus exerceri pœnis, donec scelus eluatur. TERTIVM eorum, qui peccata incurabilia commiserunt, & hos dicit in tartarum deiici in æternum puniendos, quorum supplicia ipsis quidem nihil profint, sed alijs tamen profint ad exemplum, & Virgilius quoque id non tacuit, vbi ait Æn. 6.

--- Sedet, æternumque sedebit

Infelix Theseu. Phlegiasque miserimus, omnes

Admonet, & magna testatur voce per umbras,

Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos.

Ac de his satis.

Disputatio tota decè capitibus continetur. PRIMÒ, ostendemus esse Purgatorium. SECUNDÒ id fide tenendum. TERTIÒ, quibus personis conueniat, an iustis, an peccatoribus omnibus an quibusdam tantum. QVARTÒ, de statu eorum qui sunt in Purgatorio, an videlicet certi sint in salute. QVINTÒ, possint ne mereri demereri. SECTO, de loco purgatorij. SEPTIMO, de tempore quo durat. OCTAVO, de ipsa pœna, qualis sit, & à quibus infligatur. NONO, de remedio pœnae. DECIMO, de sepultura corporum.

CAPVT III.

Purgatorium esse probatur ex Scripturis Testamenti Veteris.

PRIMVM igitur Purgatorium esse, quinque generibus argumentorũ probabimus. Afferemus enim, Primò, Scripturas Testamenti veteris. Secundò, Scripturas Testamenti noui. Tertiò, Concilia. Quartò, Patres. Quintò rationes, & tũ demum soluemus argumeta. PRIMVS locus habetur 2. Mach. c. 12. vbi posteaquã Scriptura narrauit, Iudam Machabæum misisse in Hierusalem 12000. drachmarum argenti in sacrificia pro mortuis expendenda, subiungit: *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.*

Hinc enim sequitur, PRIMO, posse mortuos post hanc vitam à peccatis solui, & proinde esse Purgatorium. SECUNDO, sacrificia, & orationes viuorum prodesse defunctis. TERTIO, non expiari semper in morte omnes peccatorum reliquias, vt Lutherus dicit, nam isti pro quibus orari iussit, mortui erant morte violenta, & pro religione, tamen credebatur Iudas adhuc illos non plenè esse purgatos. QUARTO, posse hominem sanctè & piè mori, & tamen habere debitum aliquod soluendum, vel propter venialia peccata nō remissa in vita vel propter satisfactionem pro mortalibus remissis nō plenè expletam, nam Scriptura hoc loco dicit eos, pro quorum peccatis iussit orari Iudas, cum pietate dormitionem accepisse. QUINTO, hoc esse de fide.

Ad hunc locum respondent aduersarij. PRIMO, librum hunc non esse canonicum, cum auctor ipse in fine libri veniam petat, si qua in re errauerit: Ergo (inquit Brentius) demus illi veniam quod errauerit, cum suffragia pro defunctis laudauit.

SECUNDO, quia saltem hæc pars non potest esse canonica (*sanctè & piè de resurrectione cogitans, nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanū pro defunctis orare*) continet enim exploratum errorem quod nimirū animæ cum corporibus moriantur & resurgant, alioqui non esset superfluum & vanum orare pro mortuis, etiam si nō resurgerent. Addit Ochinus, ex hac ipsa particula tolli posse purgatorium, nam si purgatorium esset, etiam si resurrectio mortuorum non esset, non tamen fuisset vanum orare pro mortuis, quia profuisset illis oratio ad liberationem à pœnis Purgatorij.

TERTIO, quia illa conclusio. *Sancta ergo & salubris est cogitatio, &c.* Non videtur historico conuenire, & forte erat annotatio aliqua marginalis, & inde in textum violenter intrusa est.

QUARTO, quia non fit mentio in hac Scriptura purgatorij, sed solum resurrectionis; dicitur enim Iudas iussisse orare pro mortuis sanctè & piè de resurrectione cogitans.

QUINTO, quia sacrificia, & orationes iubentur fieri à Iuda Machabæo pro illis, quos constabat in peccato mortali decessisse: nam ibidem habemus reperta fuisse sub tunicis omnium illorum occisorum quædam de donarijs idolorum, quæ illi rapuerant contra expressam prohibitionē Deut. 7. *Inuenerunt, inquit, sub tunicis interfectōrū de donarijs idolorū, quæ apud Iamniā fuerūt, à quibus lex prohibet Iudæos.* Omnibus ergo manifestum factū est, ob hanc causam eos corruisse, ergo vel superstitiosum fuit factum hoc Iudæ, vel non orarunt vt animas illas iuarent, sed solum vt seipfos consolarentur.

SEXTO, quia non sequitur; oratum & sacrificatum est pro mortuis, ergo erāt in Purgatorio, nā potuerūt pro quibus orabatur, esse in inferno, & potuerunt qui orabant, orare & sacrificare, vt piū erga eos affectū, & memoriā ostenderēt, & seipfos cōsolarentur.

SEPTIMO, quia Scriptura ista non profert legem aliquā, aut decretū, sed solū vnus hominis exēplum, non tenemur autē imitari, imò nec possumus omnia exēpla Scripturarū. Neque obstat quod laudatur hoc loco exēplū Iudæ: nam in eodem libro laudatur exēplum Razia, qui se occidit, 2. Machab. 14.

Ad PRIMVM dico, librum Machabæorum non esse Canonicum apud Iudæos, sed apud Christianos esse. siquidem Ecclesia vniuersa legit hunc librū in Missa & legebat iam olim, vt patet ex epist. Petri Cluniacensis contra Petrobrusianos, & tamen prohibitum fuerat in Concilio III. Carth. c. 47. ne vilis liber legeretur in Ecclesia sub nomine diuinorū librorum,

nisi canonicus esset. Præterea cum numerat cum diuinis libris, ex Concilio Carthag. III. can. 47. ex pontificibus. Innocentius I. in epist. ad Exuperiū, c. vlt. ex Patribus Aug. l. 18. ciuit. Dei, c. 36. vbi sic ait: *Libros Machabæorum non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet.*

Ex quibus testimonij refellitur mendacium impudentissimū Ochini, qui in Dialogo de purgatorio sic ait: *Quod apocryphi sint, ex Laodicensi, & Africana Synodo manifestum est, imò ex omnibus sacris doctoribus qui sacrorū librorum catalogū percensentes, de Machabæis nullam mentionem faciunt.* Hæc ille. Qui quàm apertè mentiatur, facile cognoscet, qui legerit Carth. Conc. III. quod Ochinus Africanum vocat, & præterea Innocentium loco citato, Aug. lib. 2. de doct. Christ. c. 8. Gelasium in decreto de libris canonicis, quod edidit in Concilio LXX. Episcoporum, Isidorum lib. 6. etymolog. c. 1. aliosque Patres à nobis citatos lib. 1. de Verbo Dei, cap. 15.

Respondet Petrus Martyr in c. 3. primæ Cor. ab Augustino, & Ecclesia ipsa hunc librum receptum in Canonem, non eorum librorum, qui valent ad confirmanda dogmata, sed eorum qui valent ad morum ædificationem, & probat: quia Aug. lib. 2. contra epist. Gaudentij, c. 23. dicit hunc librum non esse paris auctoritatis cum lege, prophetis & Psalmis, sed tamen vtile esse si sobriè legatur. Item quia Cyprianus in expositione Symboli dicit, hos libros non valere ad probanda dogmata.

At perfidè agit Pseudomartyr, nā Aug. adeo putabat hunc librū valere ad confirmanda dogmata, vt li. 1. de cura pro mortuis, c. 1. ex solo hoc libro argumēta petat ad probandum orandum esse pro mortuis, & hoc esse dogma fidei idem Aug. docet, cum in lib. de hæresib. c. 53. ponit Aërium in numero hæreticorū, quia negauerat orationes pro defunctis. In 2. autem lib. contra Gaudentiū, c. 23. non dicit eos libros non esse pares Psalmis, Legi, & Prophetis in Ecclesia, sed apud Iudæos: *Et hanc quidem Scripturam, inquit, quæ appellatur Machabæorum, non habent Iudæi sicut Legem, & Prophetas, & Psalmos, sed recepta est ab Ecclesia non inutiliter, si sobriè legatur, vel audiatur.* Ex quo apparet insignis fraus Martyris. Quod autem Aug. dicit, debere sobriè legi, non ideo dicitur, quia sint in hoc libro aliqui errores, sed propter exēpla eorum, qui se occiderunt, qui in hoc libro narrantur, & imitanda non sunt; quomodo etiam Genesis sobriè legenda est, ne putemus imitandum factum Iudæ Patriarchæ, qui incestum perpetravit.

Deceptus est autem idem Martyr, cū Cyprianum pro Rufino adduxit: illa enim Symboli explicatio, Rufini est, non Cypriani, vt patet ex præfatione, vbi auctor indicat, se esse Aquileiensem, & Aquileiæ baptizatum, & educatum, & ibidem meminit Photini hæretici, qui centum annis Cypriano posterior fuit, & vbi libros sacros enumerat, ibidem meminit Donati, Manichæi, Arii, Eunomij, aliorumque hæreticorum, qui post Cypriani obitū exorti sunt. Neque mirum esse debet, si Rufinus hos libros non esse canonicos putauit; nam libri Machabæorum sunt ex eorum numero, de quibus aliquando etiam inter Catholicos dubitatum est, & postea tamen ab vniuersa Ecclesia, tanquam verè canonici, recepti sunt.

Ad probationem dico, auctorem non petere veniam errorum, sed elocutionis, quomodo etiam B. Paulus excusat sermonis sui imperitiā.

Ad SECUNDVM dico, ideo videri ineptam sententiā huius libri, quia non obseruatur apud Iudæos olim fuisse vsitatissimum, habere pro eadem quæstione illam de resurrectione & illam de animorum

immortalitate, & si reuera distinctæ sunt. Nam apud Iudæos, qui negabant vnum, negabant alterum, vt Sadducæi; & qui vnum, fatebantur & alterum, vt Pharisei, vt patet Act. 23. Nec immeritò; nam cum anima rationalis sit vera forma corporis, & proinde vera pars hominis, non est verisimile, Deum voluisse animam perpetuo viuere sine corpore. Hinc Dominus Matt. 22. probaturus Sadducæis resurrectionem, vtitur illo testimonio Scripturæ: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob*, & subiungit: *Non est Deus mortuorum, sed viuentium*. Ex quibus inferre intendit, ergo mortui resurgunt.

At hoc argumentum nihil concludit, nisi præsupponatur, quæstionem de immortalitate animorum, & de resurrectione corporum accipi pro vna & eadem, posset enim alioqui negari consequentia. Nam Deus erit Deus viuentium, etiamsi mortui non resurgant, quandoquidem animi ipsi viuunt. Pariratione Apostolus cū ait: I. Cor. 15. *Quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? comedamus, & bibamus, cras enim moriemur*: nisi præsupponat animas esse mortales, si corpora non resurgunt, nihil concludit. Nam si animus est immortalis, etiamsi corpora non resurgant; multum proderit ieiunare, & bene viuere, quia proderit ad gloriam animæ acquirendam. Scriptura ergo libri Machabæorum loquitur omnino eodem modo, quo hic B. Paulus, & idem præsupponit. Vult enim dicere, Si mortui non resurgunt, inde sequi, animas esse mortales, & proinde superfluum, & vanum orare pro mortuis, nisi speretur resurrectio.

Ad TERTIUM dico, in textu Græco non haberi particulam; Ergo, sic enim legimus: *εἰ τ' ἐμβλέπων τοῖς μετ' εὐσεβείας κοιμημένοις χάριτον ἀποκείμενον χειρῶν, ὅσα καὶ εὐσεβῆς ἢ ὀπίσσω, ὅθεν περὶ τῶν τελευτήσαντων τὸν ἐξιστάμενον ἐποίησεν τῆς ἀμαρτίας ἀπολυθῆναι*, hoc est: *Deinde considerans ijs, qui cum pietate obdormierant optimam repositam gratiam, quæ sancta, & pia consideratio fuit, ideo pro mortuis expiationem fecit, vt à peccato soluerentur*. Tamē sensus est omnino idem. Nec potest reijci Latina lectio, quin reijciatur etiā Græca. Neque est insolitum historicis, aliquid interdum colligere ex rebus gestis, quod ad imitationem, & bonos mores pertineat.

Ad QUARTUM dico, nō esse necesse, fieri mentionem expressam Purgatorij, cum satis apertè colligatur ex ijs, quæ hic habentur. Non enim de nomine, sed de re ipsa contendimus. Neque verò cum dicitur, Iudas iussisse orare pro mortuis, bene & religiosè de resurrectione cogitans, sensus est, iussisse eum orare pro mortuis, vt resurgerent, sed est sensus, Iudam cum religiosè cogitare resurrectionem futuram, & proinde animas esse immortales & formidaret, ne animæ interfectorum militum suorum, propter peccatum aliquod, in alio sæculo puniretur, iussisse pro eis orari, & sacrificari, vt à peccatis soluerentur, vt in fine capitis exprimitur.

Ad QUINTUM dico, peccatum illorum aut fuisse veniale, quia fortè ignorabant legis prohibitionem & non acceperunt ex donarijs illis in honorem idolorum, sed solum ditescendi cupiditate, quæ venialis esse potest: aut certè si mortale fuit, in mortis articulo milites illos doluisse de peccato, & quoad culpam remissum illis fuisse, iuxta illud Psalm. 77. *Cum occideret eos, quærebant eū, & reuertebantur*: aut saltem Iudam Machabæum ita existimasse, alioqui non diceret Scriptura, eum considerasse eos, qui cum pietate obdormierant, optimam habere repositam gratiam. Adde vltimò, saltem incertum fuisse statum illorum, & propterea licuisse pro eis orare, etiamsi damnati fuissent.

A Ad SEPTIMUM dico, nostram consequentiam non esse istam; Orarunt pro illis, ergo erāt in Purgatorio, sed orarūt pro quibusdā defunctis, ergo existimarūt posse fieri, vt illi essent in purgatorio: vel istā, Laudatur in Scriptura oratio pro defunctorum peccatis, ergo Purgatorium est in alia vita; nā alioqui frustra oraretur & Scriptura errat in laudando eiusmodi orationem. Quod autē hoc loco laudetur oratio pro expiatione peccatorum, & non pro humano affectu ostendendo patet, tum ex eo, quod occasio huius orationis fuit peccatum illorum mortuorū detectum ob donaria inuenta sub vestibus eorum, vt historia dicit, tum ex eo quod expressè dicitur, Iudas misisse 12000. drachmas offerri sacrificium pro peccatis mortuorum. Et infra, vt à peccatis soluantur. Adde, quod si nullum esset Purgatorium, liceret quidem flere ad humanum affectum ostendendum, at orare non item, quorsum enim oratio pro illis, quiaut non egent, aut iuari non possunt?

C Ad SEPTIMUM dico, argumentum non sumi ab exemplo vnus hominis, sed partim ab antiquo & solenni ritu Ecclesiæ Testamenti veteris: partim à testimonio infallibili scriptoris sacri: quod enim hic fuerit solennis ritus Ecclesiæ, patet, cum hoc loco dicitur: *Omnes qui cum Iuda erant ad preces conuersos*, & deinde: *Collatione facta*: id est, singulis conferentibus aliquid, collectam esse multam pecuniam, & missam à Iuda, nomine omnium in Hierusalem, ad sacrificia pro mortuis: & hoc quidem magnum est argumentum: sed maius est, ad fidem Catholicam faciens, quod sumitur à verbis Scripturæ sacræ laudantis orationem pro peccatis mortuorum tāquam sanctam piam & religiosam. Denique non valet instantia de laude Raziaz, qui se occidit: nam, vt Augustinus ostendit lib. 2. contra epistolam Gaudentij, cap. 23. Razias laudatur, quod fortiter & viriliter egerit, non quod piè & sanctè, vel, si volunt probari hoc factum, ab auctore huius libri, potius dicendum est, habuisse Raziam, peculiarem inspirationem, & præceptū Dei, vt hoc faceret sicut habuit Samson, teste Augustino lib. 1. de Ciuit. Dei, cap. 21. quàm dicendum esset, hunc auctorem potuisse errare. Præter hunc locum sunt alia quædam, quæ solum probabiliter suadent, & quibus tamen sancti Patres vsi sunt. Igitur ea quoque hîc breuiter annotabimus.

D SECUNDVS locus est Tob. 4. *Panem tuū & vinum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare, & bibere cū peccatoribus*. Huius loci nō potest esse alius sensus, quàm is, quem cōmuniter expositores tradunt, videlicet; Instrue conuiuium, & voca fideles pauperes, vt ipsi post acceptam elemosynam orent pro anima defuncti. Hinc enim nata est illa cōsuetudo, quæ & olim in Ecclesia fuit, & nunc etiam est, vt affines defuncti conuiuium faciant, & mittant etiam cibum & potum pauperibus & religiosis, vt orent pro anima defuncti. Chrysostomus hom. 32. in Matt. *Cur, inquit, post mortē tuorum pauperes conuocas? Cur Presbyteros vt pro eis velint orare, obsecras?* Neque valet quidquam commentum Munsteri, qui interpretatur nomine sepulchri, ora pauperum iustorum, quia scriptū est Psalm. 5. *Sepulchrū patens est gustur eorum*, vt sensus sit, Pone panem tuum in ore iustorum, vt non moriantur fame. Hæc enim falsa expositio est. PRIMO, quia nusquam Scriptura vocat sepulchrum os iusti, sed solum os peccatoris, vnde exhalant factores vitiorum. SECUNDO, quia Tobias in eodem capite multis verbis commendauerat pauperes viuos, & deinde transijt ad commendationem mortuorum, vt in littera patet.

E TERTIVS locus est I. Reg. vlt. vbi legimus, quòd

habitatores Iabes Galaad audita morte Saül ieiunauerunt septem dies. Et 2. Reg. 1. Dauid fleuit, & ieiunauit pro Saüle & Ionatha, & alijs occisis, quod idē fecit pro Abner, 2. Reg. 3. Quāuis enim hæc videbatur fieri in signū doloris & tristitiæ, tamen credibile est, præcipue facta esse ad iuuandas animas defunctorū, vt Beda exponit in fine cōmentarij in l. 1. Reg. id quod ex duobus colligimus. **P R I M O** ex eo, quod irrationabile fuisset in signū doloris septem dies ieiunare. **S E C V N D O**, ex eo, quod Dauid 2. Reg. 12. ieiunauit, & orauit pro filio suo infantulo, dū ægrotaret, postea vero quando audiuit eum esse mortuum, non amplius ieiunauit, quo facto suo ostendit, se ieiunare solitū, vt aliquid à Deo impetraret; ideo enim pro morte pueri non ieiunauit, quia sciebat nō esse puerum ad vitam rediturum, & præterea eum suffragijs non egere, quo etiam spectat illa sollicitudo Patriarcharum, qui cupierunt in terra promissionis sepeliri, Gen. 4.7. & 50. nimirum vt essent participes precum & sacrificiorum, quæ ibi offerebantur.

Q V A R T V S locus est Psalm. 37. *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Et si enim hæc verba variè exponi possint, tamen B. Augustinus ita exponit, vt in furore argui à Deo, sit in æternū damnari; in ira cotripi, sit puniri seuerè post hanc vitam, ad correctionem tamen & emendationem. Vnde subdit: *In hac vita, inquit, purges me, talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit, &c.* Eodem modo exponit Beda, Haymo, Dionysius Carthusianus, & alij.

Q U I N T V S locus est Pf. 65. *Transiimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Hic etiam locus potest habere varios sensus, tamen Origenes hom. 25. in Num. & B. Ambrosius in Pf. 36. & ser. 3. in Psa. 118. exponit per aquam, Baptismū, per ignem, Purgatorium: *Hic, inquit, per aquam, illic per ignem, per aquam vt abluantur peccata; per ignem vt exurantur.*

S E X T V S locus est Isa. 4. *Purgabit Dominus sordes filiorum & filiarum Sion, & sanguinem emundabit de medio eorum spiritu iudicij, & spiritu combustionis.* Hunc locum exponit de pœna Purgatorij B. Augustinus lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 25.

S E P T I M V S locus est Isa. 9. *Succesa est quasi ignis impietas, & spinas denorabit.* Basilus in hunc locū dicit per confessionē peccatū arefieri, vt igne purgatorio post hæc vitam absumi possit, & ex hoc loco probat.

O C T A V V S locus est Micheæ 7. *Ne lateris, inimica mea: nam si cecidi, resurgam, cū sedero in tenebris, iram Domini portabo, donec causam meā iudicet. Adducet me in lucem, videbo insitiam eius.* Hunc locum afferri solitum pro Purgatorio, docet Hieronymus in ca. vlt. Isa. & Glossa ordinaria exponit; Iram Domini portabo hęc, vel in Purgatorio.

N O N V S locus est Zach. 9. *Tu autē in sanguine Testamēti tui eduxisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* Et si enim hunc locum adducunt passim pro liberatione Patrum ex limbo, tamen melius conuenit liberationi animarum ex Purgatorio, quia Christus eduxit, cū eò descendit post mortem suam. **P R I M O**, quia isti rectius dicuntur vincti. **S E C V N D O**, quia in purgatorio non est aqua consolationis, quæ est in limbo: vt patet Luc. 16. de Lazaro: *Hic verò consolatur.* Vnde Aug. epist. 99. ad Eudodium, & lib. 12. in Genes. cap. 33. contendit, Christum cū descendit ad inferos, non solum Patres inuisisse, sed etiam eos, qui cruciabantur in inferno, id est, in Purgatorio, & multos eorum inde liberasse.

D E C I M V S locus est Malac. 3. *Ipse sedebit quasi ignis conflans, & purgabit filios Leui, & colabit eos, &c.* Hunc locum exponunt de pœna purgatoria Orige-

nes hom. 6. in Exod. S. Ambr. in Pf. 36. B. Aug. l. 20. de ciuit. Dei, cap. 25. & B. Hieron. in hunc locum, & quanquam pœna illa purgatoria non est ea, de qua nunc agimus: nam illa purgabit viuētes, nos autem agimus de pœna mortuorum; tamen inde rectè infertur purgatorium. Nam ideo tunc præcedet tribulatio grauissima, & postea etiam ignis descendet, & purgabit celerrimè omnes reliquias peccatorum in hominibus iustis, quia, vt Irenæus etiam notat in fine lib. 5. tunc repente Ecclesia, quæ est in terris, asfumenda erit ad sponsum, nec erit tempus purgationis vltterius, vt nunc est post mortem ante iudicium.

C A P V T I V.

Purgatorium esse probatur ex Testamento nouo.

P R I M V S locus est Matt. 12. vbi dicit Dominus, esse quoddam peccatum, quod non remittitur, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Hinc enim colligunt sancti Patres, quædam peccata remitti in futuro sæculo per orationes, & suffragia Ecclesiæ: ita B. Aug. lib. 21. de Ciuit. Dei, c. 24. & li. 6. in Iulianū, c. 5. B. Gregorius lib. 4. Dialogorū, c. 39. B. Beda in c. 3. Mar. B. Bernardus hom. 66. in Cant. qui hoc solo testimonio contentus fuit contra hanc hæresim. Idem Petrus Cluniacensis in epist. contra Petrobrufianos. Rabanus lib. 2. de Instit. Cleric. c. 44. & omnes Glossæ, vt ordinaria, interlinearis, &c.

At contra hunc locum obijcit **P R I M O**, Petrus Martyr, hæc dici per exaggerationem.

R E S P O N D E O, hoc modo poterimus etiam tollere infernum, & dicere esse exaggerationem, cum dicitur: *Ite in ignem æternum.* Præterea exaggeratio non debet esse inepta, qualis est, cum fit partitio, & vni membro nihil respondet.

S E C V N D O, dicunt aliqui esse comminationem.

R E S P O N D E O eodem modo.

T E R T I O, obijciunt alij, Christus comparat peccatum in Spiritum sanctum cum grauissimis peccatis mortalibus, cum blasphemia in Patrem, & in Filiū: ergo si vellet dicere, aliqua peccata posse remitti in alio sæculo, intelligeret maxime de ijs, quibuscum comparabat tunc peccatum in Spiritum sanctum: at hoc est falsum, quia sola venialia dimittuntur, per nos, in alio sæculo, &c.

R E S P O N D E O, Christus loquitur de perfecta remissione, quæ complectitur remissionem culpæ & pœnæ, quomodo peccata grauissima remittuntur etiam in alio sæculo, quia ibi cōpletur eorū remissio.

Q V A R T O, inquit, Christus videretur significare, grauiora peccata remitti in futuro sæculo, in hoc autem solum leuiora, si aliqua ibi remitti vellet, alioqui non diceret; Neque in hoc sæculo, neque in futuro, sed è contrario dixisset; Non dimittetur, neque in futuro, neque in hoc; vt oratio crescat.

R E S P O N D E O, orationem crescere, quia in futuro maius spatium est diluendi peccata, quàm hęc; & præterea præponitur hoc sæculum, quia hęc inchoatur, ibi perficitur remissio delictorum.

Q U I N T O, obijcit Caluinus, Dominus loquitur de remissione culpæ, ergo malè allegatis hunc locum pro remissione pœnæ purgatorij.

R E S P O N D E O, in purgatorio remitti etiam culpas saltem veniales; præterea falsum est, loqui Christum de sola culpa. Hic enim est sensus; Peccatum in Spiritum sanctum non remittitur in hoc sæculo, neque in futuro, neque quantum ad culpam, neque quantum ad pœnam, cū alia peccata vel remittantur in hoc sæculo, quoad culpam, & in alio interdum quoad pœnam, vt mortalia; vel & hęc & ibi quoad culpam, & quoad pœnam, vt venialia.